

ΤΟΡΕΙ Ε40

ΑΡΧΕΙΟΝ

ΤΟΥ

ΘΡΑΚΙΚΟΥ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΥ

ΚΑΙ

ΓΛΩΣΣΙΚΟΥ ΘΗΣΑΥΡΟΥ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΥΠΟ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΘΡΑΚΩΝ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΠΟΛΥΔ. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΔΟΥ

ΤΟΜΟΣ 21

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ 1939

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΖΑΠΠΑ 1948

(ΤΗΣ ΕΝ ΠΑΡΙΣΙΟΙΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΠΡΟΣ ΕΝΙΣΧΥΣΙΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ)

ΜΕΛΟΣ ΤΗΣ COMMISSION INTERNATIONALE DES ARTS POPULAIRES ET TRADITIONS

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΙΣ "ΠΟΛΥΒΙΟΤΕΧΝΙΚΗΣ,
1956

53

ΙΔΡΥΤΗΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ & ΕΚΔΟΤΗΣ
ΠΟΛΥΔΩΡΟΣ ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ
ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ & ΛΟΓΟΤΕΧΝΗΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ : ΛΕΥΚΑΔΟΣ 32 (ΚΥΨΕΛΗ) ΤΗΛΕΦ. Β12-269

ΤΟ «ΑΡΧΕΙΟΝ τοῦ ΘΡΑΚΙΚΟΥ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΥ καὶ
ΓΛΩΣΣΙΚΟΥ ΘΗΣΑΥΡΟΥ» ἀπὸ τοῦ 1953 (τόμος ΙΗ΄)
ἀποτελεῖ ἐπίσημον ὄργανον τῆς Ἑταιρείας Θρακι-
κῶν Μελετῶν, ὑφ' ἧς καὶ ἐπιχορηγεῖται ἡ ἔκδοσίς του.

ΤΑ ΕΙΚΟΣΙΑΧΡΟΝΑ

ΤΟΥ "ΑΡΧΕΙΟΥ ΤΟΥ ΘΡΑΚΙΚΟΥ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΥ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΙΚΟΥ ΘΗΣΑΥΡΟΥ,"

Εἴκοσι τόμους, δηλαδή εἴκοσι χρόνια κι ἀκόμα, μετῶ τὸ «'Αρχεῖον τοῦ Θρακικοῦ Λαογραφικοῦ καὶ Γλωσσικοῦ Θησαυροῦ», ἔργο καὶ ζωὴ ἐνὸς Θρακὸς φιλόλογου, λογοτέχνη καὶ πατριώτη.

"Όταν γιὰ πρώτη φορὰ εἶχα τὴ χαρὰ, ἐδῶ καὶ εἴκοσι χρόνια, νὰ γνωρίσω τὸν κ. Πολύδωρο Παπαχριστοδοῦλου, ποῦ συνηθίζε νὰ ἐπισκέπτεται τὰ 'Αρχεῖα τῆς 'Ακαδημίας 'Αθηνῶν, ἔλαβα καὶ τὴν πρώτη πρόσκλησή του νὰ συνεργασθῶ στὸ 'Αρχεῖο τοῦ Θρακικοῦ Θησαυροῦ. Ἀπὸ τότε μοῦ δόθηκε ἡ εὐκαιρία τῆς συνεργασίας μας στὸ περιοδικό. Διότι ὁ διευθυντὴς του ζητοῦσε συνεργασία, προκαλοῦσε τὴ συγγραφή μελετῶν καὶ βιβλιοκρισιῶν καὶ τὴ συζήτηση προβλημάτων, ἀλλὰ καὶ γιὰ ἄρθρα, ποῦ ἦταν νὰ καταχωρήσῃ, ἤθελε καὶ ἐπεδίωκε νὰ ἔχη τὴ γνώμη καὶ ἄλλων ὡς ἐιδικῶν. Ἔτσι εὐτυχῆσαμε καὶ ἄλλοι πολλοὶ καὶ ὁ γράφων νὰ γνωρίσωμε τὴν ἑλληνικὴ ἀνθρωπιά, τὴ φιλικὴ διάθεση, ἀλλὰ καὶ τὸ δημιουργικὸ ἐνθουσιασμὸ τοῦ κ. Παπαχριστοδοῦλου, ἐνθουσιασμὸ συνυφασμένον μὲ ὁργανωτικὰς ἰκανότητες.

"Ὡς σκεπτικὴ κανεὶς τί θὰ ἔλεγε σήμερα, ἂν οἱ 21 τόμοι τῆς Θρακικῆς αὐτῆς βιβλιοθήκης τοῦ 'Αρχείου δὲν εἶχαν δεῖ τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος! Στειρότητα θὰ βασιλέυε στὴ θέση μιᾶς γόνιμης συνεργασίας μὲ κυνέλη τὸ «'Αρχεῖο». Πρῶτα πρῶτα πολλὰ ἀπὸ τὰ χειρόγραφα (κώδικες) ποῦ δημοσιεύτηκαν στὸ «'Αρχεῖο» θὰ ἔμεναν ἀχρησιμοποίητα, ποιοὺς ξέροι γιὰ πόσον καιρὸ, καὶ ἄλλα θὰ ἦταν ἐντελῶς χαμένα, ἀκόμη καὶ γιὰ τὸ μέλλον, καὶ ἐννοῶ χαμένα γιὰ τὴν ἔρευνα τῆς ἱστορίας, τῆς γλώσσας, τῆς λαογραφίας καὶ γενικὰ τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Θράκης. Δεύτερον πολυάριθμοις μελέταις ποῦ σκεπάζουν τὶς σελίδες τοῦ «'Αρχείου» δὲ θὰ γράφονταν κἄν, ἦν δὲν ἐπῆρξε τοῦτο. Τρίτον δὲ διαρκῆς κεντρισμὸς καὶ ἡ κινητικὴ δύναμη μὲ σκοπὸ τὴν ἔρευνα πολλῶν προβλημάτων, μικρῶν καὶ μεγάλων, θ' ἀπουσίαζε (ἄς μνημονεύσω τ' Ἀναστενάρια) καὶ στὴ θέση των θὰ ἀπλωνόταν τὸ τίποτε.

Μὲ τὴ μακρὰ ζωὴ—καὶ σὺν ἐχῆ—τοῦ «'Αρχείου» σημαντικὰς πηγὰς τῆς ἱστορίας τῆς Θράκης ἀποκαλύφθηκαν, πλούσιο γλωσσικὸ καὶ λαογραφικὸ ὕλικὸ μαζεύτηκε καὶ βρίσκεται τυπωμένο γιὰ τὴν ἔρευνα, προβλήματα μικρὰ καὶ μεγάλα ἐρευνήθηκαν καὶ μελετήθηκαν.

Κανένας δὲν ἰσχυρίζεται ὅτι τὸ ὕλικὸ ποῦ περικλείουν εἴκοσι τόμοι ἐνὸς περιοδικοῦ ὁποιοδήποτε, εἶναι ἰσάξιο καὶ πρώτης γραμμῆς ἢ οἱ μελέτες ὅλες ἐνὸς ὁποιοδήποτε περιοδικοῦ ἔφτασαν σὲ ὑπέροχες λύσεις ἢ ἀλλανθαστα συμπεράσματα. Ἡ ἔρευνα γιὰ τὴν ἀλήθεια δὲ σταματᾷ. Εἶναι ὁμως

βέβαιο ότι οι είκοσι τόμοι του «'Αρχείου» περιέχουν πλουσιώτατο υλικό για την έρευνα (ως παραβάλλει κανείς τους 20 τόμους του «'Αρχείου» με άλλα περιοδικά, παλιά ή νεώτερα, που βγήκαν με διακοπές ή σταμάτησαν μετά τους πρώτους τόμους) και πολλές από τις μελέτες, σημειώματα και βιβλιοκρισίες του «'Αρχείου» είναι πραγματικές συμβολές στη Θεολογία και στην ελληνική επιστήμη. Θα μπορούσε κανείς ν' απαριθμήσει μερικές δεκάδες τέτοια δείγματα. Έκατοντάδες λόγιοι, συλλογείς υλικού, λαογραφούντες, γλωσσολογούντες, ιστοριογράφοι και άλλοι (πολλοί τώρα νεκροί και πολλοί ζώντες) συνεργάστηκαν να στήσουν την επιβλητική αυτή σειρά τών είκοσι τόμων του «'Αρχείου».

Πολλά προβλήματα έρευνας έτέθηκαν από το διευθυντή και πολλά από τους συνεργάτες του περιοδικού, προβλήματα για την έρευνα της ιστορίας, της γλώσσας και της λαογραφίας ιδίως τών τελευταίων αιώνων της Θράκης, αλλά και άλλων μερών της Ελλάδος. Ο 22ος τόμος που πρόκειται να ακολουθήσει, αφιερωμένος στη «Βυζαντινή Θράκη», θα δώσει νέα ώθηση στην έρευνα της ιστορίας και του πολιτισμού της Βυζαντινής Θράκης.

Στήν ακατάβλητη ενεργητικότητα του κ. Πολυδώρου Παπαχριστοδούλου με είκοσιεξάχρονη διδασκαλία στη Σχολή Ναυτικών Δοιμών και με τη μακρά λογοτεχνική του δημιουργία, στην ακατάσχετη δραστηριότητά του να εκδίδει το όργανο αυτό που ο ίδιος ονόμασε «'Αρχείο» (και να εξακολουθή να το εκδίδει σ' άσχημα χρόνια του τελευταίου πολέμου, όταν σχεδόν όλα τα επιστημονικά περιοδικά στην Ελλάδα είχαν σβήσει) άνηκει άνεπιφύλακτος έπαινος και ή δάφνη της άναγνωρίσεως, όπως το έδειξαν άλλωστε και τα δύο βραβεία με τα όποια έτιμήθηκε το «'Αρχείο» από την 'Ακαδημία 'Αθηνών το 1939 και από την Société pour l'encouragement des études Helléniques το 1948. Εύχομαι στον άκούραστο διευθυντή και ψυχή του περιοδικού (και είμαι βέβαιος ότι πολλοί φίλοι θα ενώσουν τις δικές των εύχες) πολύχρονη εξακολούθηση του λαμπρού έργου που είναι και επιστημονικό και έθνικό.

Μιά πρόταση θα ήθελα τέλος να κάμω στους Θράκες, τους φίλους της Θράκης, στους συνεργάτες και φίλους του «'Αρχείου»: να σχηματίσουν μια επιτροπή που τιμά το έργο του κ. Παπαχριστοδούλου και ν' αναλάβει ή επιτροπή αυτή να εκδώσει έναν τόμο του «'Αρχείου», τον 25ο τόμο, με συμβολές φίλων και συναδέλφων, Έλλήνων και ξένων, ως 'Αφιερώματα στον κ. Παπαχριστοδούλου. Τό άξίζει και πρέπει να γίνει.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Ι. ΓΕΩΡΓΑΚΑΣ

Καθηγητής Πανεπιστημίου
University of North Dakota (U. S. A.)

Η ΜΕΣΗΜΒΡΙΑ ΠΑΡ' ΕΥΞΕΙΝΩ,

Ἐκ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων πρῶτος ὁ Ἡρόδοτος, ὅστις πιθανῶς καὶ ἐπεσκέφθη αὐτήν, ὅτε μετέβαινεν εἰς Ὀλβίαν, μνημονεύει τῆς Μεσημβρίας, ὅτε δηλαδὴ οἱ περὶ αὐτὴν οἰκοῦντες δύο θρακικαὶ μικροασοί, οἱ Σκυραδαὶ καὶ Νιψαῖοι, μὴ δυνάμενοι νὰ παρακωλύσωσι τὴν διὰ τῆς χώρας αὐτῶν διάβασιν εἰς τὸν ἐκστρατεύοντα κατὰ τῶν Σκυθῶν Δαρεῖον τὸν Ὑστάσπου (515 π. Χ.) ὑπετάγησαν ἀμαχητί¹⁾. Ἀλλιχοῦ, κατὰ τὰ τέλη δηλονότι τῆς οἰκτρῶς ἀποτυχούσης ἰωνικῆς ἐπαναστάσεως (495 π. Χ.) ἱστορεῖ ὅτι οἱ μετασχόντες αὐτῆς Βυζάντιοι καὶ Χαλκηδόνιοι, φεύγοντες τὴν ἐκδίκησιν τοῦ προσεγγιζόντος συμμάχου τῶν Περσῶν Φοινικικοῦ στόλου, ἐγκατέλειψιν τὰς ἰδίας πόλεις καὶ καταφυγόντες εἰς τὰ ἐνδότερα τοῦ Εὐξείνου, κατώκησαν τὴν Μεσημβρίαν²⁾. Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου τοῦ πατρὸς τῆς ἱστορίας ἀρυσθεὶς πάντως καὶ ὁ σοφὸς σχολιαστὴς Διονυσίου τοῦ Περιγηγιτοῦ Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, θεωρεῖ τὴν Μεσημβρίαν ὡς ἄποικον Βυζαντίων καὶ Χαλκηδονίων, κα-

Σημείωμα : Τὸ ἱστορῆμα : «*Ἡ Μεσημβρία*» τοῦ μακαρ. Μαργαρίτη Κωνσταντινίδη ἀποτελεῖ ἐργασίαν, γραφεῖσαν ἴσως πρὸ σαράντα ἐτῶν. Τὸ ἱστορῆμα τοῦτο ἐγράφη δύο φορὰς καὶ ἐδημοσιεύθη τὸ μὲν παρὸν εἰς τὴν *Τεργεσιάν «Νέαν Ἡμέραν»* τοῦ Ἀλ. Βυζαντίου, χάριν τῶν τότε ἀναγνωστῶν τοῦ ἀποδήμου Ἑλληνισμοῦ. Τὸ ἄλλο ἐδημοσιεύθη ἐνταῦθα ἐπιμελεῖα τοῦ κ. Γ. Μέγα μὲ προσθήκας καὶ συνεργασίαν τῶν κ. Γ. Σωτηρίου, κ. Εἰρήνης Βαροῦχα Χριστοδουλοπούλου, καὶ κ. Μαρκέλλου Μιτσοῦ 1945. Ὁ Γ. Μέγας ὁμως ἀπετόλμησε νὰ θίξῃ τὸ κείμενον, ἀναρμοδίως, γλωσσικῶς, διὰ τὴν δῆθεν ἀπλοποίησιν τοῦ ὕφους τοῦ συγγραφέως³⁾.

Τὰ δύο κείμενα, ἀπέχουν πολὺ ἀπ' ἀλλήλων καὶ εἰς τὴν ἱστορήσιν καὶ τὰς παραπομπὰς καὶ τὸ ὕφος. Τὸ παρὸν δημοσίευμα ἀποθησαυρίζομεν εἰς τὸν 21ον τ. τοῦ Ἀρχείου Θράκης ἵνα χρησιμεύσῃ εἰς τὸ μέλλον ὡς ὑλικὸν διὰ τὸν συγγραφέα τῆς ἱστορίας τῆς Θράκης, ὁρέποτε ἤθελεν ἐπιχειρηθῆ τὸ ἔργον τοῦτο, ὅταν βεβαίως ἤθελον συγκεντρωθῆ τὰ ἱστορήματα τοῦλάχιστον τῶν πόλεων τῆς Θράκης⁴⁾. Ἐργασίαι τοῦ ἰδίου ἐδημοσιεύθησαν περὶ Ἀρχιάλων, Σωζοπολέως καὶ ἄλλων τινων θεμάτων τῆς βυζαντινῆς περιόδου τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Τὰ χειρόγραφα του κατακείμενα εἰς τὴν Ἑθνικὴν Βιβλιοθήκην, ἀποτελοῦν κτῆμα τῶν ἐρευνητῶν.

1) Ἡρόδ. Ἱστορ. βιβλ. Δ', κεφ. 94.

2) Αὐτόθι βιβλ. ΣΤ' κεφ. 33.

3) Βλ. βιβλιοκρισίαν Ἀρχ. Θρ. Ἐθρ. τ. ΙΓ' σ. 67 καὶ ἔξ.

4) Τοῦτο εἶναι ἡ γνώμη τοῦ μακ. Ἀποστολίδου Μυρτ.

ταφυγόντων εἰς αὐτὴν μετὰ τινα μάχην, τὴν ἰωνικὴν πάντως ἔνωσιν ἐπανύστασιν¹⁾. Ἄλλ' ἔξ ὧσων οἱ μετὰ τὸν Ἡρόδοτον περὶ τῆς Μεσημβρίας ἔγραψαν, ἢ γνώμη αὐτῆ τοῦ σοφοῦ ἱεράρχου ἀποδεικνύεται ἀμφισβητήσιμος. Παραλείπομεν τὸν ἐπ' ὄνοματι Σκύλακος τοῦ Καρυανδέως σωζόμενον Περίπλου τῆς Οἰκουμένης, διότι ἐν αὐτῷ περὶ Μεσημβρίας γίνεται λόγος μόνον ὡς πόλεως ἑλληνίδος ἐπὶ τῆς θρακικῆς παραλίας τοῦ Εὐξείνου²⁾, ὁ Χίος ὅμως γεωγράφος Σκύμνος, ἀκμάσας κατὰ τὴν β' ἑκατονταετηρίδα π. Χ., λέγει ῥητῶς ἐν τῇ ἐμμέτρῳ Περιήγησει αὐτοῦ ὅτι εἶναι ἀποικία Χαλκηδονίων καὶ Μεγαρέων κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐπὶ Σκύθας ἐκστρατείας τοῦ Δαρείου³⁾, ὁ δὲ Στραβὼν Μεγαρέων μόνον, ἀποσιωπῶν τὴν ἐποχὴν τῆς ἐποικίσεως αὐτῆς⁴⁾. Τῶν διαφωνιῶν λοιπὸν τούτων ὑφισταμένων ποίαν ἐποχὴν τῆς ἐποικίσεως τῆς Μεσημβρίας πρέπει τις νὰ παραδεχθῆ ὡς βεβαίαν καὶ ποίους ὡς πρώτους αὐτῆς οἰκιστάς; Μὴ κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Δαρείου δὲν ὑπῆρχεν ἔτι ἡ πόλις, τῶν Σκυριταδῶν καὶ Νηψαίων οἰκούντων παρὰ τὴν μετὰ εἴκοσιν ἔτη συνοικισθεῖσαν τοποθεσίαν αὐτῆς, ἢ προὔληρχεν ὡς ἀποικία μεγαρική, εἰς τὴν ὁποίαν ὡς εἰς συγγενῆ πόλιν εἶχον καταφύγει οἱ ἀποικοὶ τῶν Μεγαρέων Βυζάντιοι καὶ Χαλκηδόνιοι; Ὅπως καὶ ἂν ἦ, θεωροῦμεν λίαν πιθανὸν ὅτι ἡ Μεσημβρία συνωκίσθη ὀλίγα ἔτη πρὸ τῆς ἐκστρατείας τοῦ Δαρείου κατὰ τῶν Σκυθῶν, ἴσως δὲ νὰ εἶναι πάντῃ ἀνάξιον πίστεως τὸ χωρίον ἐκεῖνο τοῦ Σουΐδα, κατὰ τὸ ὁποῖον, ὡς ἰστορήσεν ὁ Σάμιος ἱστορικός Εὐγεΐτων ἢ Εὐγαίων ὀφθότερον, ὁ τῶς δούλος τοῦ Σαμίου Ξούθου γνωσιότατος μυθοποιὸς Αἴσωπος, ἀκμάσας κατὰ τινας μὲν περὶ τὰ μέσα τοῦ ἔκτου αἰῶνος, κατ' ἄλλους δὲ ἐπὶ Σόλωνος, ἦτο Μεσημβρινὸς τὴν Πατρίδα⁵⁾.

Καὶ περὶ μὲν τῆς ἐτυμολογίας τοῦ ὀνόματος τῆς Μεσημβρίας διαφωνοῦσί τινες τῶν ἀρχαίων συγγραφέων. Ἡ Μεσημβρία τοῦ Ἡροδότου καὶ Μεσσαμβρία ἢ Μεταμβοίη ἐπὶ ἀρχαίων αὐτῆς νομισμάτων, ἐκαλεῖτο πρότερον κατὰ τὸν Στραβῶνα Μεναμβρία ἀπὸ τοῦ οἰκιστοῦ δῆθεν Μένα καὶ τῆς θρακικῆς λέξεως —βρία, ἣτις σημαίνει πόλιν⁶⁾, ἐν δὲ ταῖς χρησιμομαθείαις αὐτοῦ καὶ Μεσημβρία ἀπὸ τοῦ Μέσιος⁷⁾, κατὰ δὲ τὸν Νικόλαον τὸν Λαμασκηνὸν Μελοσημβρία ἀπὸ τοῦ Μέλσου καὶ Μεσημβρία ἐπὶ τὸ εὐφρονότερον⁸⁾, καὶ κατὰ τὸν Βυζαντινὸν χρονογράφον Συμεὼν Μάγιστρον Μεμεναμβρία ἀπὸ τοῦ Μέ-

1) Εὐστ. Θεσσαλονίκης. Ὑπόμνημα εἰς Διονύσιον Περιηγητὴν. Συλλογὴ τῶν ἐν ἐπιτομῇ γεωγρ. Τόμ. Β' σ. 195 ἔκδ. Βόννης 1808.

2) Σκύλ. Καρυανδέως. Περίπλους Οἰκουμένης. Συλλογὴ τῶν ἐν ἐπιτομῇ γεωγρ. τόμ. Α' σ. 63.

3) Σκύμνου Χίου. Περιήγησις Συλλ. Τόμ. Α' σ. 546.

4) Στρ. Γεωγρ. Τόμ. Β'. Βιβλ. Ζ' κεφ. στ' § 2 σ. 14 ἔκδ. Κοραῆ. Παρίσι, 1817.

5) Σουΐδας ἐν λέξει «Αἴσωπος».

6) Ἴδε σημ. 14.

7) Στράβ. γεωγρ. Χρησιμομαθεῖα Συλλ. τῶν ἐπιστολῶν. Τόμ. Α' βιβλ. Ζ' σ. 698.

8) Στράβ. Βυζαντίου. Περὶ πόλεων ἐν λέξει Μεσημβρία.

αγού, καὶ ἐτι τὸ εὐφρανότερον Μεσέμβριαι, ὡς καὶ σήμερον κοινῶς καλεῖται ¹⁾. Πόθεν δὲ ἀρυσθεῖς Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος θεωρεῖ αὐτὴν κτίσμα βασιλείας, οὐ φέρει τὸ ὄνομα, ἀγνοοῦμεν ²⁾.

Ἰδρυθεῖσα ἐπὶ τοποθεσίας εὐλιμένου ὡς ἀσφαλοῦς ἀπὸ πάσης κατὰ ξηρὰν ἐπιθέσεως, ὡς συνδεομένη διὰ στενοτάτου ἰσθμοῦ μετὰ τῆς στερεᾶς καὶ ἀξήθητα διὰ τῆς προσελεύσεως νέων ἐποίκων, ἡ Μεσημβρία ἀνῆλθε ταχέως εἰς πολλὴν εὐπορίαν καὶ ἀκμὴν, εἰς τοῦτο δὲ συνετέλεσεν ὁ φυσικὸς πλοῦτος τῆς χώρας καὶ ἡ δραστηριότης τῶν κατοίκων αὐτῆς. Ὡς δὲ ἄσασαι αἱ ἑλληνικαὶ ἀποικίαι, οὕτω καὶ ἡ Μεσημβρία ἔσχεν ἀπ' ἀρχῆς αὐτόνομον τὸ πολίτευμα, ὅμοιον πάντως τῷ τῆς μητροπόλεως αὐτῆς, ὅπερ ἀπόλεσε μὲν ἀπὸ τοῦς Πέρσους, ὅτε οὗτοι εἶχον κατακτήσει τὴν Θράκην, ἀνεκτίσαστο δὲ μετὰ τὴν ἀποχώρησιν αὐτῶν συνετελεῖται τῆς ἡγεσίας τοῦ Ξέρξου εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἐκτοτε ἐπεδόθη θαυραλέωτερον εἰς τὴν προαγωγὴν καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς ναυτιλίας αὐτῆς. Οἱ δυσπίστως κατ' ἀρχάς διατεθέντες πρὸς τοὺς νεῆλιδας ἔγχωροί, πεπεισμένοι πλέον ὅτι οὗτοι ἐνεκατεστάθησαν ἐν τῇ χώρᾳ αὐτῶν, ὅπως ἐν εἰρηρικῇ συνεργασίᾳ ἐκμεταλλευθοῦν τὰ φυσικὰ αὐτῆς πλούτη, ἥδη εἰσεκόμιζον ἐναμίλλως τὰ προϊόντα τῆς γεωργίας καὶ κτηνοτροφίας αὐτῶν, ἢ καὶ τὰ τῆς ἰδίας βιομηχανίας καὶ τέχνης εἰς τὴν ἀγορὰν τῆς νέας πόλεως πρὸς πώλησιν ἢ ἀνταλλαγὴν, ἐκ τῆς συνεχοῦς δὲ ταύτης ἐμπορικῆς ἐπικοινωνίας ἐπῆλθε πλήρης ἀδελφωσις Θρακῶν καὶ Ἑλλήνων, συμβολιζομένη πιστότατα ἐν τῷ ἑλληνοθρακικῷ ὀνόματι τῆς Μεσημβρίας. Ἄνευ τῆς ἀδελφώσεως τῶν δύο συγγενῶν ἄλλως τε λαῶν, ἡ Μεσημβρία δὲν θὰ ἀνεδεικνύετο τὸ ἀνθηρότερον ἐθνικὸν ἐμπορεῖον ἐπὶ τῆς δυτικῆς παραλίας τοῦ Εὐξείνου, ὥστε καὶ αὐτὴ νὰ ἰδρῦσῃ ἰδίαν ἀποικίαν, τὴν ἐκείθεν τοῦ Αἴλου Ναύλορον ³⁾ καὶ τὴν βορείως τῆς Ὀδησοῦ (Βάρνης) Βιζώνην (Βαλτσίκ) ⁴⁾. Τὰ ἐμπορικὰ αὐτῆς ἀκμάθη, τὴν αὐξήσιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ὁπίων διηλεκάλυε πολὺ ἢ ἐπὶ τοῦ παρικειμένου Αἴλου ἀνεξάντλητος ναυπηγήσιμος ὕλη, πλήρη ἔγχωριων προϊόντων καὶ ὑπὸ ναυτίλων κατοίκων αὐτῆς κυβερνώμενα, μὴ παρενοχλούμενα πλέον ὑπὸ πειρατικῶν ἐπιθέσεων ἢ ὑπὸ τῶν περσικῶν τριήρεων, ἐνεκα τῆς ἀπανταχοῦ ἐμφανίσεως τοῦ ἀθηναϊκοῦ στόλου, κατέπλεον ἀδεῶς εἰς διαφόρους λιμένας τοῦ Εὐξείνου, τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ τοῦ Αἰγαίου πελάγους πρὸς πώλησιν ἢ ἀνταλλαγὴν τοῦ φόρου αὐτῶν δι' ἄλλων εἰδῶν.

Κειμένη ἐκτός τοῦ πεδίου τῆς ἐνεργείας τῶν Ἀθηναίων, δὲν συμπεριελήφθη εἰς τὸ μέγα συμμαχικὸν κράτος, ὅπερ οὗτοι ἰδρυσαν μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Περσῶν, ἐπεξέτειναν δὲ μέχρι τοῦ Βυζαντίου. Πάντως ὅμως διετέλεσαν ὑπὸ τὴν προστατευτικὴν αὐτῶν ἐπήρειαν, ἰδίως ὅτε οὗτοι κατὰ

1) Συμ. Μαγίστου Χρον. σ. 318, ἐκδ. Βενετίας.

2) Κωνστ. Πορφ. Χρον. βιβλ. VI σ. 413 ἐκδ. Βόννης.

3) Στράβ. Γεωγρ. Τόμ. Β' βιβλ. Ζ' κεφ. στ' σ. 43 ἐκδ. Κοραῆ.

4) Σκόμνου Περιογ. Συλλογὴ τῶν ἐν ἐπιτομῇ. Τόμ. Α' σ. 518.

τὰς παραμονὰς τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου κατώρθωσαν νὰ ἐλεύσωσι πρὸς τὸ μέρος αὐτῶν ὡς σύμμαχον καὶ τὸν βασιλέα τῶν Θρακῶν Ὅδρουσῶν Σιατάκην εἰς τοῦ ὁποίου τὸ κράτος ἐπεκτεινόμενον παραλίως ἀπὸ τῶν Ἀβδήρων μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἰστροῦ συμπεριλαμβάνετο τότε καὶ αὐτὴ μεταξὺ ἄλλων παραλίων ἑλληνίδων πόλεων. Γὰ τῆς περιόδου ταύτης νομισματα αὐτῆς, ἀργυρᾶ ἢ χαλκᾶ, ἀττικῆς εἶναι ὀκτῆς ¹⁾ (ἀττικοῦ σταθμητικοῦ κανόνος).

Ὡς ἐκ τῶν αὐτονόμων τούτων νομισμάτων ἐξάγομεν, ἡ Μεσημβρία δὲν ἀπώλεσε καθ' ὁλοκληρίαν τὴν αὐτονομίαν ὑπὸ τὴν θρακικὴν ἐξουσίαν, τῆς ὑποτελείας αὐτῆς ἐκδηλουμένης μόνον διὰ παροχῆς πλουσίων δώρων εἰς τοὺς Θρακᾶς βασιλεῖς τοὺς ἰσχυρότας παρ' αὐτοῖς, ὡς οὕτω συνείθιζον τότε καὶ αἱ λοιπαὶ ἐν τῷ κράτει τῶν θρακικῶν Ὅδρουσῶν ἑλληνίδες πόλεις. Ἀλλὰ καὶ Φίλιππος ὁ Ἀμύντου, πρὸς ὃν ἐξάπαντος εἶχε προσχωρήσει μετὰ τῶν ὀνουαστι ἀναφερομένων γειτόνων αὐτῆς πόλεων Ἀπολλωνίας καὶ Ὀδησοῦ, διαρκούσης τῆς κατὰ τῶν Θρακῶν ἐκστρατείας αὐτοῦ (342—339) οὐδόπως ἔθιτε τοὺς αὐτονόμους θεσμούς, ὃ δὲ Μέγας Ἀλέξανδρος ἐθεώρει βεβαίως καὶ αὐτὴν μετὰ τῶν λοιπῶν παραλίων πόλεων, ὡς σύμμαχον καὶ αὐτόνομον πόλιν ἐν τῷ κράτει. Μετὰ τὸν θάνατον ὅμως αὐτοῦ, ὃ ἀναγορευθεὶς βασιλεὺς τῆς Θρακῆς στρατηγὸς αὐτοῦ Λυσιμάχος, κατήργησε τὴν αὐτονομίαν τῶν παραλίων ἐν τῷ Εὐξείνῳ πόλεων ταύτης ἐστερήθη συνεπῶς καὶ ἡ Μεσημβρία, καταστάσα ἀμέσως ὑπήκοος καὶ φόρου ὑποτελής. Τὴν στέρησιν ταύτην βαρέως ἔφερον οὐ μόνον αὐτὴ, ἀλλὰ καὶ ἡ Ἀπολλωνία καὶ ἡ Ὀδησὸς καὶ ἡ Κάλλατις καὶ ἡ Ἰστρος καὶ ἄλλαι, αἵτινες συστήσασαι κατὰ τοὺς χρόνους ἴσως τούτους τὴν ἐξ ἐπιγραφῆς μόνον γνωστὴν δημοσπονδίαν τῆς Πενταπόλεως, διεβουλευθήσαν καὶ περὶ τῆς ἀνακτῆσεως τῆς αὐτονομίας αὐτῶν διὰ τῶν ὄπλων. Πρώτη ἡ Κάλλατις συμμαχήσασα μετὰ τῶν περιοίκων Σκυθῶν καὶ Θρακῶν καὶ λαβοῦσα ὑπόσχεσιν βοηθείας παρὰ τοῦ βυσιλέως τῆς Ἀσίας Ἀντιγόνου, ἐδράξατο τὰ ὄπλα, τὸ δὲ παράδειγμα αὐτῆς ἐμιμήθησαν ἢ τε Ὀδησὸς καὶ ἡ Ἰστρος, ἀποδιώξασαι τὰς φρουρὰς τοῦ Λυσιμάχου (316 π. Χ.), ἀλλ' αὐτὸς ἐπειθὼν ραγδαίως καὶ κατατροπώσας τοὺς συμάχους εἰς διαφόρους μάχας καθυπέταξε δι' ὁμολογίας καὶ τὰς ἐπαναστησάσας πόλεις. Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἐπαναστάσεως ταύτης, ἦν ἀφηγεῖται Λιόδωρος ὁ Σικελιώτης, δὲν γίνεται μνεία τοῦ ὀνόματος τῆς Μεσημβρίας, ἐξ ἐπιγραφῆς ὅμοιος τινὸς τεκμαιρούμεθα ὅτι δὲν ἔμεινεν ἀμέτοχος τοῦ κινήματος, τοσοῦτω μᾶλλον ὅσοι καὶ μία τῶν πόλεων τῆς δημοσπονδίας τῆς Πενταπόλεως καὶ γεινιάζουσα πρὸς τὰς ἐπαναστάσας, διὰ πολλῶν καὶ ποικίλων συνεδέετο πρὸς αὐτὰς συμφερόντων, καὶ αὐτῆς δὲ ἡ αὐτονομία εἶχε καταλυθῆ ὑπὸ τοῦ Λυσιμάχου, πρὸς ἀνάκτησιν τῆς ὁποίας ὄφειλε νὰ συμπράξῃ. Καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἡ Μεσημβρία ἐν ἀκμῇ καὶ εὐπορίᾳ διατελοῦσα ἔδρουσεν ἀξιόλογον ἀποικίαν, τὴν βορείως

1) B. Head Ἰστ. τῶν νομισμ. μετάφρ. ὑπὸ Ἰ. Ν. Σβορώνου Γου. Α' σ. 349—350.

τῆς Ὀδησσοῦ Βιζώνη 1), ἐν δὲ τῷ νομισματοκοπέῳ αὐτῆς ἔξεκόπτοντο οὐ μόνον τὰ ἴδια αὐτῆς νομίσματα, ὡς ὄρατα τετραδράχμα τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ὀβολοὶ τοῦ Λυσιμάχου καὶ ἄλλα 2), ἀλλὰ καὶ τινων παρακειμένων πόλεων.

Ἐξαφανισθέντος δὲ παντὸς ἕνους τοῦ Λυσιμαγείου κράτους κατὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν Γαλατῶν τῷ 279 π. Χ. εἰς τὴν Θράκην, μετὰ τῶν λοιπῶν παραλίων πόλεων ἀνεκτίησато καὶ ἡ Μεσημβρία τὴν αὐτονομίαν, ἣν ὅμως ἵνα διατηρήσῃ καὶ ἐφεξῆς, φαίνεται ὅτι δὲν ἠδυνήθη τὴν καταβολὴν φόρου εἰς τοὺς ἐπιδρομεῖς τούτους, ἦν δὲν ἀπέφυγε οὐδ' αὐτὸ τὸ πολλῶ ἰσχυρὸν Βυζάντιον τότε. Ὅτε δὲ τοῦτο ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Καλλάτιος (240 π. Χ.) ὡς ἱστορεῖ Μέμων ὁ Ἡρακλειώτης, ἀποπειραθείσης νὰ καταστήσῃ μονοπώλιον τὸ ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον τῆς Τόμιος (Κωνσταντίας) ἐπὶ ζημίᾳ αὐτοῦ, δὲν ἀναφέρεται μὲν ὡς μετασχούσα αὐτοῦ ἡ Μεσημβρία, πάντως ὅμως διέσωξε τὴν αὐτονομίαν αὐτῆς ἤδη τε καὶ ἐπὶ πολλὰ ἐφεξῆς ἔτη, ἐν συνθήκῃ δὲ παρὰ τῷ Πολυβίῳ, συνομολογηθείσῃ τῷ 178 ἔτει π. Χ. μεταξὺ τοῦ βασιλέως τοῦ Πόντου Φαυράκου τοῦ Α', τοῦ Περγίμου Εὐμένους τοῦ Β' καὶ τοῦ τῆς Καππαδοκίας Ἀρταράθου τοῦ Δ' πρὸς ἀμοιβαίαν εἰρήνευσιν, προσυπογράφονται καὶ οἱ αὐτονομούμενοι Μεσημβριανοί 3). Καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἡ Μεσημβρία ἔξεκοπτεν ἀργυρᾷ τετραδράχμα τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, κατωτέρως ὅμως τέχνης. Δὲν ἀναφέρεται δὲ ἡ Μεσημβρία οὐδὲ κατὰ τὸν γ' Μιθριδατικὸν πόλεμον, καθ' ὃν τὸ μέρος τοῦ μεγαλοπράγμονος μὲν, ἀλλ' ἀτυχήσαντος βασιλέως τοῦ Πόντου Μιθριδάτου τοῦ Εὐπάτορος κατὰ τῶν Ρωμαίων ἔλαβον οὐ μόνον οἱ παρὰ τὸν Ἰστρον, Αἴμον καὶ Ροδόλην οἰκοῦντες Σκύθαι καὶ Θραῖκες, ἀλλὰ καὶ ἅπαντα ἡ Ποντιακὴ παραλία (74—64 π. Χ.), ἡ δὲ γείτων τῆς Μεσημβρίας Ὀδησσοῦς ἔκοψε καὶ νομίσματα πρὸς τιμὴν αὐτοῦ, ὅμοια μὲν τῶν τετραδράχμων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ἀλλὰ φέροντα τὴν προσομῆν τοῦ ἀποπειραθέντος νὰ συνεχίσῃ καὶ συμπληρώσῃ τὸ μέγα τοῦ ἐκπολιτισμοῦ τῆς Ἀσίας ἔργον τοῦ Μακεδόνα ἥρωος διὰ τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Ἴσως ἡ συμμετοχὴ τῶν παραλίων πόλεων τῆς Μοισίας καὶ Θράκης ὑπὲρ τοῦ Μιθριδάτου παρέσχεν εὐσχημον ἀφορμὴν εἰς τὸν κατὰ τῶν Βεσσῶν ἐκστρατεύσαντα Ρωμαίων στρατηγὸν Μᾶρκον Λούκουλλον ἵνα καταλάβῃ αὐτὰς (72 π. Χ.) μεθ' ὧν ὀνομαστὶ καὶ τὴν Μεσημβρίαν μετὰ τῆς ἀποικίας αὐτῆς Βιζώνης, ὡς ἱστοροῦσιν ὅ τε Ἀππιανὸς ὁ Ἀλεξανδρεὺς 4) καὶ Εὐτρόπιος 5). Μετὰ εἴκοσι περίπου ἔτη ἐπῆλθεν ἡ ἐπιδρομὴ τῶν Γετῶν ὑπὸ τὸν Βυρεβίσταν, περὶ τῶν ὁποίων ἀναφέρει Δίων ὁ Χρυσόστομος ἐν τῷ Βορυσθενιτικῷ λόγῳ αὐτοῦ, ὅτι μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Βορυσθενιτίδος εἶλον «καὶ τὰς ἄλλας τὰς ἐν τοῖς ἀριστεροῖς τοῦ Πόντου πόλεις μέχρι Ἀπολλωνίας» κα-

1) Ἴδε σημ. 1 σ. 7.

2) Ἴδε σημ. 3 σ. 7.

3) Πολυβ. Ἱστορ. Τόμ. Δ' βιβλ. ΚΔ' κεφ. στ' σ. 348 ἐκδ. Λευψίας 1790.

4) Ἀππ. Ἀλεξάνδρ. Ἰλλυρικὴ κεφ. ΚΕ' σ. 282, ἐκδ. Παρισίων.

5) Eutrop. Hist. Rom. Lib. VI. Cap. X. 47 Lipsiae 1838.

ταλαφόντες οὕτω καὶ τὴν παρακειμένην Μεσημβρίαν. Ἡ ἐπιδρομή αὕτως οὕτω ἐπληρῆς φαίνεται βοραχυρόνιος. Ἐν ἐπιγραφή ἑα' ἡμῶν ἀνακαλύσθηται ἐν Μεσημβρία, ἀνέγνωμεν ὅτι οἱ στρατηγοὶ Μόσχος Φιλίμενος, Ξενοκλῆς Ἀσίγητος καὶ Δαιεύς Διονυσίου ἐνίκησαν διὰ στρατηγήματος τὸν Βοραβίσταν.

Ὑπὸ τὴν ρωμαϊκὴν περιελθοῦσα ἔξουσίαν ἡ Μεσημβρία δὲν ἐστερηθῆ ὀλοσχρῶς τῆς αὐτονομίας αὐτῆς. Τοῦτο ἐξίγουμεν ἐκ ἐπιγραφῆς τῆς περιόδου ταύτης καὶ διότι τῇ ἐπιγραφήν νὰ κόπηται εἰς καὶ πρότερον ἔδει νομίσματα. Ἐφεξῆς αἱ περὶ τῆς Μεσημβρίας εἰδήσεις δὲν εἶναι τόσον σπάνιαι. Μετὰ τὸν Στράβωνα, ὅστις τὴν μὲν ἀποικίαν Βιζώνην ἀναφέρει καταποδεῖσαν ὑπὸ σεισμοῦ¹⁾, δεικνύει δὲ ἑτέρον, τὴν ἐκείθεν τοῦ Αἴμου Ναυλόγον, μὴ ὑπάρχουσαν ἤδη, μνημονεύει αὐτῆς καὶ ὁ Ὀβίδιος²⁾ εἰς τινα τῶν θημάτων αὐτοῦ (9 μ. Χ.), ὁ Πομπόνιος Μέλας³⁾ (44 μ. Χ.) καὶ μετὰ τοῦτον ὁ Πλίνιος ὁ Πρεσβύτερος (77 μ. Χ.), ὅστις τὴν μὲν δευτέραν ἀποικίαν τῆς Μεσημβρίας καλεῖ Τετραναύλογον, ἐπὶ δὲ τοῦ παρακειμένου Αἴμαντος ἀκρωτηρίου ἀναφέρει κείμενον τὸ Ἀρισταῖον, πολίχνην καὶ ναὸν Διὸς Ἀρίστου, οὗ τὰ ἑστέια παρὰ τὴν σημερινὴν μονὴν τοῦ Ἁγίου Νικολάου⁴⁾. Καὶ Ἀρριανὸς ὁ Νικομηθεὺς ἐν τῷ περίπλῳ τοῦ Εὐξείνου Πόντου σημειοῖ τὴν Μεσημβρίαν κειμένην ἐν τῇ Σκυθίᾳ⁵⁾, ἔφημον δὲ τὴν Βιζώνην ἐπὶ τῶν λιμερῶν αὐτοῦ (138 μ. Χ.) ἐνῷ Πτολεμαῖος ὁ Κλαύδιος (160 μ. Χ.) κατατάσσει αὐτὴν μεταξὺ τῶν πόλεων τῆς κάτω Μοισίας⁶⁾, ἐκ τούτου δὲ προφανῶς ἠρῶσθη βοραδύτερον καὶ ὁ Ἀγαθήμερος⁷⁾ ἐν τῇ ὑποτυπώσει τῆς Γεωγραφίας αὐτοῦ. Τῆς περιόδου ταύτης πλείστα ἀπαντῶσι νομίσματα τῆς Μεσημβρίας, γαλλικὰ ἅπαντα, ἄρ' ἕνός μὲν φέροντα προτομὴν Ρωμαίου αὐτοκράτορος ἄρ' οὐ ἕξευτώθησαν, ἰσ' ἑτέρου δὲ Ἡρακλέα, Δήμητρα, Ἀπόλλωνα, Τύχην Ἀγαθὴν, Ὑγείαν, Σέρατιν, Κυβέλην κλπ. Ταῦτα ἀρχαῖα ἀπὸ τοῦ Ἀδριανοῦ (117—138 μ. Χ.) τελευτῶσι μέχρι Φιλίππου τοῦ Ἰσθαβίου (224—249 μ. Χ.), ἅξια δὲ σημειώσεως ἡ σύμπτωσις ὅτι κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο τῆς δυσκοπῆς τῆς ἐκδόσεως αὐτῶν ἀρχονται αἱ ἀλλεπάλληλοι ἐπιδρομαὶ τῶν Γότθων ἐν τῇ Θρακίᾳ, καθ' ἃς οὐδεὶς ὀνομαστικὴ μνεία γίνεται τῆς Μεσημβρίας. Μὴ ὑπέστη καὶ αὐτὴ τὴν τύχην τῆς ὑπὸ τῶν βοραβάρων τούτων ἐκπορθηθείσης γείτονος αὐτῆς Ἀγγιάλου :

Ἐπικρατήσαντος δὲ τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ εἰς τὴν παραλίαν ταύτην, ἡ Μεσημβρία ἀπὸ τῶν πρώτων ἤδη χρόνων ἀναδείχθη εἰς ἐπισκόπον, τὰ μέ-

1) Στράβ. Γεωγρ. Τόμ. Β' βιβλ. Ζ' κεφ. στ' σ. 48 ἐκδ. Κουρῆ

2) Ovid. Tristitia. Tom. III Lib. I 19—20.

3) Pomp. Mela. Lib. II cap. II.

4) Plinii Nat. Hist. T. I. Lib. IV cap. XVIII 113 ἐκδ. Βερολίνου 1864.

5) Ἀρρ. Περίπλους... Συλλογὴ τῶν ἐν ἑπιτομῇ... Τόμ. Α' σ. 293.

6) Πτολ. Κλ. Περιήγησις Μοισίας. Εὐρώπης Πίναξ Θ' Τόμ. Α' βιβλ. Γ' κεφ. Γ' σ. 184 ἐκδ. Λευκίας 1843.

7) Ἀγαθῆμ. Γεωγρ. Περὶ τῶν κατὰ τὴν Εὐρώπην ἔθνων. Συλλογὴ τῶν ἐν ἐπιτομῇ... Τόμ. Α' βιβλ. Β' σ. 173.

γιστα οὕτω συντελέσασα εἰς τὴν ἐπέκτασιν καὶ ἐνίσχυσιν αὐτοῦ καὶ ἐν τῇ μεσσημῳαίᾳ. Ὅσῳ δὲ ὑπεχώρει ἐν αὐτῇ ἡ λατρεία τῶν ἀρχαίων θεῶν, τόσῳ μετεβάλλοντο τότε καὶ τὰ διὰ ταύτης συντηρούμενα ἥθη καὶ ἔθιμα τοῦ τε ἔθνικου καὶ τοῦ κοινωνικοῦ βίου τῶν κατοίκων. Τινὰ τούτων μανθάνομεν μόνον ἐξ ἐπιγραφῶν ἀνηκουσῶν εἰς ἅπαν τὸ χρονικὸν διάστημα, ὕπερ μέγροι τοῦδε διετρόξασμεν, εἶναι δὲ ὅμοια τῶν τῆς μητροπόλεως αὐτῆς. Εἶχε καὶ ἡ Μεσημβρία ἰδίαν βουλὴν, δῆμον καὶ ἐκκλησίαν, τὰ πρῶτιστα ταῦτα στοιχεῖα παντὸς ἑλληνικοῦ πολιτεύματος. Ἐκ τῶν κατοίκων δὲ αὐτῆς ἀναφέρονται βουλευταί, γερουσιασταί, σύεδροι, ἀγορανόμοι, ταξίαρχοι, γραμματεῖς, ταμίαι καὶ ἄλλοι, ἐκλεγόμενοι πάντως ἔκ τῆς διακεκριμένης τάξεως τῶν πολιτῶν. Τὴν διοικητικὴν δὲ καὶ τὴν κυβερνητικὴν ἀρχὴν εἶχεν ἀναμφιβόλως ἡ βουλὴ, ἣτις πρὸς τοῖς ἄλλοις παρεσκεύαζε καὶ τὰ εἰς τὴν κρίσιν τῆς ἐκκλησίας εἰσαγόμενα καὶ τὰ πλείστα ἐξ Ἀγαθῆς Τύχης προοιμιαζόμενα ψηφίσματα, ὧν τινα ἀπονεμητικὰ διαφόρων τιμῶν καὶ προνομίων εἰς τοὺς παντοιοτρόπως εὐεργετήσαντας τὴν πόλιν πολίτας τε καὶ ξένους. Ἐν γένει δὲ ὁ τύπος τῶν ψηφισμάτων τούτων, ὡς ἐπίσης τῶν διατάξεων τῶν ἀναθηματικῶν πράξεων, τῶν ἐπιτυμβίων, τῶν νομισμάτων, μαρτυρεῖ τὴν δωρικὴν τῆς Μεσημβρίας καταγωγὴν, ὅμοιος ὢν τῶν τῆς Μεγαρικῆς μητροπόλεως αὐτῆς.

Ἀπὸ τῆς μεταθέσεως τῆς πρωτεύουσας τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους εἰς τὸ Βυζάντιον, ἡ Μεσημβρία ἄρχεται προσλαμβάνουσα σημαντικώτεραν θέσιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἰδίᾳ ἕνεκα τῆς στρατηγικῆς αὐτῆς θέσεως. Ἄλλ' ἀπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου μέχρι τῆς εἰσβολῆς τῶν Ἀβάρων, αἱ μόναι εἰδήσεις ἃς περὶ αὐτῆς ἔχομεν, εἶναι ὅτι ἐν τῇ Πρωτεκκλησιῶν Ἐκθέσει Ἐπιφανίου τοῦ Κυπρίου ἦν ἐπισκοπὴ ὑπαγομένη τῷ μητροπολιτικῷ Θρόνῳ τῆς Ἀδριανουπόλεως ¹⁾, εἰς δὲ ἐπίσκοπος αὐτῆς, ὁ Πέτρος, εἶχε παρευρεθῆ εἰς τὴν Α' Οἰκουμένην Σύνοδον, ὑπογράφας εἰς τοὺς κ' κανόνας τῆς Συνόδου ταύτης ²⁾ μετὰ τοῦ τῆς Σωζοπόλεως ὁμωνύμου. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ἐπῆλθον ἄλλεπάλληλοι βαρβαρικαὶ ἐπιδρομαὶ εἰς τὴν Θράκην, ἡ τῶν Βισιγόθων, Οὐννων, Σλαβηνῶν καὶ ἄλλων, καθ' ἃς ἐληλατήθη ἅπασα ἡ περὶ τὴν Μεσημβρίαν ἕπαιθρος χώρα ³⁾ ἀλλὰ περὶ τῆς πόλεως οὐδεὶς λόγος, οὔτε παρὰ τοῖς διασωζόμενοις βυζαντιναῖς ἱστορικοῖς καὶ χρονογράφοις, οὔτε ἐπὶ τῷ Συνεκδήμῳ τοῦ Ἱεροκλέους, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀπαριθμοῦνται 636 πόλεις τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, οὔτε ἐν τῷ περὶ Κτισμάτων τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἔργῳ τοῦ Προκόπιου, καίτοι σώζονται εἰσέτι ἐν αὐτῇ ἀποσπάσματα τειχῶν τῆς ἐποχῆς τοῦ οἰκοδόμου τούτου αὐτοκράτορος. Μόνον κατὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν Ἀβάρων εἰς τὴν Θράκην τῷ 586 ὁ Θεοφύλακτος Σιμοκάττης ἱστορεῖ, ὅτι οὗτοι διελθόντες τὰ ὄρια τῆς Μεσημβρίας κατέκοψαν τοὺς φυλάσσοντας αὐτὰ πεντακοσίους

1) Ἐπιφ. Κύπρου. Ἐκθ. Πρωτ. Πατρολ. Migne. Τόμ. 86 σ. 788

2) Σπ. Μήλια. Συνοδικά. Τόμ. Α' σ. 149.

φρουρός ὡς ἡρωικῶς ἀντιστάνας ¹⁾. Ἡ πόλις ὅμως ἐξάπαντος ἐσώθη χάρις εἰς τὴν φρεσικὴν αὐτῆς ἀσχυρότητα καὶ τὰ ἰσχυρὰ αὐτῆς τείχη, ἄλλως ἂν ὑπέκυπτε, θ' ἀνέφερε τοῦτο ὁ Σιμοκάττης, ὡς ἀνέφερε περὶ τῆς γείτονος Ἀγχιάλου. Κατὰ δὲ τὴν εἰσβολὴν τῶν Βουλγάρων τῷ 679 εἰς τὴν κάτω Μοισίαν ὑπὸ τοῦ Ἀσπαρούχ, ὁ τότε αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Πωγωνάτος ἐκστρατεύσας κατ' αὐτῶν, ἀλλὰ προσβληθεὶς ἐξ ἄφθιτιδος, ἠναγκάσθη ἵνα καταπλεύσῃ μετὰ πέντε δραγῶνων καὶ τῆς βασιλικῆς αὐτοῦ θεραπείας εἰς τὴν Μεσημβριανὴν πρὸς νοσηλείαν εἰς τὰ θερμὰ αὐτῆς λουτρά ²⁾. Οἱ στρατηγοὶ ὅμως αὐτοῦ ἠττήθησαν ἀπροσδοκῆτως παρὰ τὴν Βάρναν διακοκῆσαι τῆς ἀπουσίας αὐτοῦ. Ἐλικειμένης δὲ ἤδη τῆς εἰσβολῆς τῶν Βουλγάρων καὶ εἰς τὴν Θράκην, ὁ αὐτοκράτωρ ἵνα προλάβῃ τοῦτο παρεχώρησεν αὐτοῖς πᾶσαν τὴν κάτω Μοισίαν πρὸς δριστικὴν ἐγκατάστασιν.

Ταῦντεῦθεν ἡ Μεσημβρία ὡς συνορεύουσα τῷ νεοσυστάτῳ βουλγαρικῷ κράτει ἄρχεται περιφανέστερον διαδοραματίζουσα πρόσωπον. Φρούριον ἐκ τῶν δυσπορητοτέρων τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας καὶ σπουδαῖος ἐμπορικὸς λιμὴν ἐπὶ τῆς δυτικῆς παραλίας τοῦ Εὐξείνου, εἰς ἐκτεταμένας περιῆλθεν ἐμπορικὰς σχέσεις μετὰ τῶν γειτόνων αὐτῆς, μεγάλως ἐκ τούτου πλουτήσασα. Ὅσακις ὅμως τὰ δύο κράτη περιήρχοντο εἰς ῥῆξιν, πολλάκις ἐχρησίμειυσεν ὡς δομητήριον ἢ σταθμὸς τοῦ βυζαντινοῦ στόλου καὶ στρατοῦ κατὰ τῶν ἐχθρῶν, εἰς δὲ τὰ πέριξ αὐτῆς κράτεράι καὶ πολύνεκροὶ συνεκροτήθησαν μάχαι. Ἄλλ' ἐνίοτε ἀπέβη καὶ ἀσφαλὲς καταφύγιον ἐκπτώτων Βουλγάρων ἡγεμόνων, ἢ ἀνταπαιτητῶν τοῦ βουλγαρικοῦ θρόνου, ἢ καὶ τὸ μῆλον τῆς ἔριδος μεταξὺ τῶν αὐτοκρατόρων τοῦ βυζαντίου καὶ τῶν ἡγεμόνων τῆς Βουλγαρίας. Διὲ μὲν καταλαμβανομένη ὑπὸ τῶν πρώτων, μέχρις οὗτο ἐπελθοῦσα ἡ τουρκικὴ κατάρκτησις ἔθηκε τέμμα εἰς τὰς ζωοβλαβείας αὐτῶν διαμάχας. Ὁ δὲ υἱὸς καὶ διάδοχος Κωνσταντίνου τοῦ Πωγωνάτου Ἰουστινιανὸς ὁ Β' ἐπὶ τῆς πρώτης αὐτοῦ βασιλείας (685—695) ἐνίσχυσε σπουδαίως τὸν πληθυσμὸν τῆς Μεσημβρίας διὰ τοῦ συναϊκισμοῦ ἐν αὐτῇ πολλῶν μαχίμων ἐξ Ἀσίας Ἰσαύρων. Οἰκογένειά τις τούτων μεγάλως πλουτήσασα ἐκ τῆς κτηνοτροφίας, πληροφορηθεῖσα τὴν διὰ τῶν περικύκλων τῆς Μεσημβρίας διέλευσιν τοῦ ἐκπτώτου ἤδη καὶ φυγάδος ἐκ τῆς Χερσῶνος ἐν ἣ ἦτο ἐξόριστος αὐτοκράτορος, ὀδεύοντος κατὰ τῆς πρωτεύουσας μετὰ τῶν συμμάχων αὐτοῦ Βουλγάρων πρὸς ἀνάκτησιν τοῦ θρόνου, ἀπέστειλαν αὐτῷ διὰ τοῦ υἱοῦ Κόνωνος δῶρον πεντακοσίων προβάτων. Ὁ Ἰουστινιανὸς πάσχων τότε ἐνδειαν τροφῶν, τοσοῦτον ἠχαραιστήθη ἐπὶ τῇ προσφορᾷ καὶ τοῦ ἀρρενωποῦ παραστήματος τοῦ νεανίου, ὥστε παραλαβὼν αὐτὸν μεθ' ἑαυτοῦ εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἀνέδειξεν

1) Θεοφ. Σιμοκ. Ἱστορ. Βιβλ. Β' σ. 94 ἐκδ. Λειψίας 1887.

2) Θεοφ. Χρον. σ. 237 ἐκδ. Βενετίας. Νικηφ. Πατρ. χρον. σ. 18. Ἰω. Ζωναρά Χρον. Τόμ. Β' βιβλ. ΙΑ' σ. 72 ἐκδ. Βενετίας.

ἀοχηγὸν τῆς σωματοφυλακῆς αὐτοῦ ¹⁾). Τὸ εἰσποιητὸν τοῦτο τέκνον τῆς Μεσημβρίας εἶναι ὁ βραδύτερον μετὰ πολλὰς περιπετείας ἀνελθὼν καὶ ἐπὶ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θρόνου περικλεῆς μονάρχης τῆς ἡρωϊκῆς δυναστείας τῶν Ἰουσαύρων Λέων ὁ Ἰσαυρος, βασιλεύσας ἀπὸ τοῦ 717—741.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς βασιλείας τοῦ Λέοντος, οἱ Βουλγάροι εἰς φιλικῶς κατ' ἀνάγκην διατελοῦντες μετ' αὐτοῦ σχέσεις, οὐδεμίαν ἐπεχείρησαν ἐπιδρομὴν εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς Μεσημβρίας εἰσβαλόντες εἰς τὴν Θράκην. Ἐπὶ τοῦ ἄξιου ὁμοῦ υἱοῦ καὶ διαδόχου αὐτοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Ε' αἱ μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν ἐχθροπραξίαι εἴπωρ ποτὲ πρότερον ἐπανελήφθησαν σφοδρότεραι. Ὁ αὐτοκράτωρ ἐπανειλημμένως ἐπεχείρησεν ἐκστρατείας, ἀλλ' ἡ περιφανεστέρα νίκη κατὰ τῶν Βουλγάρων ὑπῆρξεν ἡ παρὰ τὴν Ἀγχιάλον τῇ 17ῃ Ἰουνίου τοῦ 763. Ἐμμανεῖς οὗτοι ἐπὶ τῇ ἡττῇ κατέσφραξαν τότε ὡς πρωταιτίους τὸν τε ἡγεμόνα αὐτῶν Τελέσιον καὶ τοὺς συμβούλους αὐτοῦ, καὶ ἀνηγόρευσαν διάδοχον τὸν Σαβῖνον, ὅστις ἐπαπειληθεὶς μετ' ἄλλῳν διὰ τῆς τύχης τοῦ προκατόχου αὐτοῦ, ἐγκαταλείψας τὸν θρόνον κατέφυγεν εἰς Μεσημβρίαν ²⁾ καὶ ἐξ αὐτῆς ἀπέπλευσεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Εἰς ἄλλην ἐκστρατείαν τῷ 774 κατὰ τῶν Βουλγάρων, ὁ αὐτοκρατορικός στόλος δωδεκάκις χιλίους φέρων ἔπαυσε μεγάλην ὑπέστη καταστροφὴν ὑπὸ σφοδρᾶς τρικυμίας εἰς τὰς παρὰ τὴν Μεσημβρίαν ἀκτὰς ³⁾).

Κατὰ δὲ τὴν πανωλεθρίαν, ἣν τῷ 810 ὑπέστη ὁ αὐτοκράτωρ Νικηφόρος ὁ Λογοθέτης ἐν Βουλγαρίᾳ, ὁ ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων Κροῦμοσ, ποιήσας εἰς τὸν νέον αὐτοκράτορα Μιχαὴλ τὸν Ρυγκαβὲ προτάσεις εὐψήνης ἀπαρκεδέκτους ἐξεκίνησε κατὰ τῆς Μεσημβρίας περὶ τὰ μέσα Ὀκτωβρίου τοῦ 812, πολλὰς ἄγων μηχανὰς πρὸς πολιορκίαν αὐτῆς. Οἱ κάτοικοι μεγίστην ἔχοντες πεποίθησιν εἰς τὰ ἰσχυρὰ αὐτῆς τείχη, ἠμύνοντο ἀνδρειότατα, ἀλλ' ἐκ τῆς πρωτευούσης οὐδεμία ἐφαίνετο βοήθεια ἐν ᾧ αἱ πολιορκητικαὶ μηχαναὶ ἔσειον αὐτὰ ἐκ θεμελίων καὶ πολλυχοῦ διεροήγνυον. Οὕτω μετὰ δεκαπενθήμερον γενναίαν ἄμυναν ἡ πόλις ἠλώθη ἐξ ἐφόδου ὑπὸ τῶν Βουλγάρων τῇ 1ῃ Νοεμβρίου καὶ ἐλεηλατήθη δεινῶς. Μεταξὺ τῶν πλουσίων λαφύρων ἄπειρ οὔτοι εὖρον ἐν αὐτῇ ὑπῆρχε μεγάλη ποσότης χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, ἀφθονον ὕγρον πῦρ καὶ τριάκοντα ἕξ ὑπερομεγέθεις χαλκοῦ σίφωνες, δι' ὧν τοῦτο ἐξηκοντίετο κατὰ τῶν ἐχθρῶν ⁴⁾).

Ἄλλ' ἡ ἐπὶ τῇ ἀλώσει τῆς Μεσημβρίας χαρὰ τῶν Βουλγάρων βραχὴν διήρκεσε χρόνον. Μετὰ δύο ἔτη ὁ διαδεχθεὶς τὸν αὐτοκράτορα Μιχαὴλ Λέων ὁ Ἀρμένιος, πληροφορηθεὶς ὅτι οἱ Βουλγάροι ἦσαν συγκεντρωμένοι παρὰ τὴν πόλιν, ἀφίκετο μετὰ στρατοῦ οὐ μακρὰν τοῦ στρατοπέδου αὐτῶν, εἰς θέ-

1) Θεοφ. Χρον. σ. 260. Γ' αὐτὰ καὶ Ἰω. Ζωναράς βιβλ. ΙΔ' σ. 78.

2) Θεοφ. Χρον. σ. 290. Νικηφ. Πατρ. σ. 35. Ἰω. Ζωναράς σ. 86.

3) Θεοφ. Χρον. σ. 300 Ἰω. Ζων. σ. 88.

4) Θεοφ. Χρον. σ. 335—36. Ἰ. Ζων. Χρον. Τόμ. Β' βιβλ. ΙΔ' σ. 99—100 Βένετία.

σιν ὄχυράν ἐπί παραφυάδος τινος τοῦ Αἴμου, περιμένον τὴν κατάλληλον στιγμήν ἵνα ἐπιέσῃ κατ' αὐτῶν, ἥτις δὲν ἐβράδυνε νὰ παρουσιασθῇ. Παθόντες μετ' ὀλίγον ἔνδειαν τροφῶν κατὰ μὴ τολμῶντες νὰ προχωρήσωσι περαιτέρω πρὸς ἀναζήτησιν, περιῆλθον εἰς πολλὴν ἀθυμίαν καὶ ἀπόγνωσιν, μὴ διαλαθοῦσαν τὸν Λέοντα. Ἐπιπεσὼν λοιπὸν αἴφνης κατ' αὐτῶν τὴν 13 Ἀπριλίου τοῦ 814 ἐπέφερε σφαγὴν δεινοτάτην, ὀλίγιστοι δὲ διεσώθησαν μετὰ τοῦ καιρῶς πληρωθέντος Κρούμμου, ἀποθανόντος μετ' ὀλίγον ἐκ τῶν πληγῶν. Ἡ καταστροφή ἐπῆλθε τοιαύτη, ὥστε ὡς ἀναφέρει Κωνστ. ὁ Πορφυρογέννητος, μετὰ μίαν καὶ ἑξήκοντα ἑκατονταετηρίδα οἱ ἐκ τοῦ τόπου τῆς σφαγῆς διερχόμενοι Βούλγαροι διακτυλοδεικτοῦντες τὸ ἀπαίσιον ὕψωμα, ἔξ οὗ ἐξώρμησεν ὁ Λέων, ἐπέσειον ὀδυνηρῶς τὰς κεφαλὰς ἐπὶ τῇ πανωλεθρίᾳ ἐκείνῃ¹⁾. Ἡ παραφυὰς ἐκείνη τοῦ Αἴμου ἐκλήθη «Βουνὸς Λέοντος», σήμερον δὲ λέγεται «Πιππερίνης ὄρος», ὃ δὲ χωρὸς ἐφ' οὗ ἀνηγέρθη πυρραμὶς ἐκ τῶν ὀστέων τῶν σφαγέντων καὶ σήμερον ἔτι «Κοκκαλοῦ» ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν Μεσημβριανῶν. Οὕτω ἡ Μεσημβρία περιῆλθε καὶ πάλιν ὑπὸ τὰ σκῆπτρα τῶν βυζαντινῶν αυτοκρατόρων, ταχέως ἀναλαβοῦσα ἐκ τῆς πληξάσης αὐτὴν συμφορᾶς. Τὰ διεσπαρῆτα τεῖχη αὐτῆς ἐπεσκευάσθησαν, πύργοι δὲ τινες ἀνηγέρθησαν ὑπὸ τοῦ αυτοκράτορος Θεοφίλου, ὡς ἀνέγνωμεν ἐν ἐπιγραφῇ καὶ ἐκδοσμήθῃ διὰ περικαλλῶν ἐκκλησιῶν, ὧν μία καταρρέουσα ἤδη, εἶναι κτίσμα τοῦ ὑπὸ τοῦ αυτοκράτορος Βασιλείου τοῦ Μακεδόνα, ἀκρωτηριασθέντος τῷ 881 καὶ ἐν τῇ Μεσημβρίᾳ ἐξορισθέντος καὶ ἐγκλιταβιώσαντος στρατηγοῦ Λέοντος τοῦ Ἀποστόπη, ὡς ἀναφέρει Κωνστ. Πορφυρογέννητος καὶ Γεώργ. ὁ Κεδρηνός²⁾.

Ἐφεξῆς ἐπὶ μίαν περίπου ἑκατονταετηρίδα ἀπὸ τῆς παρὰ τὴν Μεσημβρίαν πανωλεθρίας αὐτῶν, οἱ Βούλγαροι οὐδὲν κατ' αὐτῆς ἀπετόλμησαν. Ἀλλ' ἢ εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Ἀγχιάλου ἤτα τοῦ ἀρχιστρατήγου Λέοντος τοῦ Φωκᾶ τῇ 20ῃ Ἀγούστου τοῦ 917, μόλις δυνηθέντος ἵνα διασωθῇ εἰς Μεσημβρίαν καὶ ἔξ αὐτῆς ἀποπλεύσῃ εἰς τὴν πρωτεύουσαν, παρέδωκεν αὐτὴν εἰς τὸν νικητὴν αὐτοῦ ἡγεμόνα τῶν Βουλγάρων Συμεῶν³⁾. Μετὰ τὸν θάνατον τούτου ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος αὐτοῦ Πέτρος ἐκζητήσας συνωμολόγησε καὶ τὴν εἰρήνην ἐν Μεσημβρίᾳ τῷ 927, ἣν διεπραγματεύθησαν οἱ ἐκ τῆς Κων)πόλεως ἀποσταλέντες κληρικοὶ τῶν ἀνακτόρων Κωνσταντίνος ὁ Ρόδιος καὶ Θεοδόσιος Ἀβούκης, ἀλλ' ἢ πόλις ἔμεινεν ὑπὸ τὴν κυριότητα τῶν Βουλγάρων.

Κατακτηθείσης δὲ μετὰ πέντε καὶ τεσσαράκοντα ἔτη τῆς Βουλγαρίας ὑπὸ τοῦ ἡρωικοῦ αυτοκράτορος Ἰωάννου τοῦ Τσιμισκῆ, ἀνεκλήθη τότε καὶ ἡ Μεσημβρία, μεγάλως ἤδη ἀκμαζούσα ἐπὶ ἔμπορῃ. Πλείστα ρωσικὰ πλοία ἔρχοντο, ἀντὶ νὰ καταπλεύσουν, ὡς πρότερον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν πρὸς

1) Κωνστ. Πορφ. Χρον. σ. 11—12 ἐκδ. Βενετίας.

2) Κων. Πορφ. βιβλ. Ε' σ. 30 ἐκδ. Βόννης. Γ. Κεδρηνοῦ Χρον. Τόμ. Β' σ. 253.

3) Κωνστ. Πορφ. Χρον. Βιβλ. ΣΤ' σ. 389 ἐκδ. Βόννης. Ταῦτα καὶ Γεώργ. Μαρομάτης, Συμ. Μάγιστρος, Λέων Γραμματικὸς, Γ. Κεδρηνός, Ἰω. Ζωναράς καὶ ἄλλοι.

προμήθειαν ἐμπορευμάτων προσωρμίζοντο ἤδη πρὸς αὐτήν, συγκεντρώσασαν κατὰ τοὺς χρόνους τούτους μέγα μέρος τοῦ ἐμπορίου τῆς πρωτεύουσας ¹⁾ ἀλλὰ κατὰ τὰς ρωσικὰς εἰσβολὰς οὐδεμία αὐτῆς ὀνομαστικὴ γίνεται μνεΐα, καίτοι οἱ ἐπιδρομαῖς δὲν ἀφῆκαν ἀδήλωτα τὰ παράλια. Οὐδὲ κατὰ τοὺς πολυτετεῖς ἀγῶνας τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου ἀναφέρεται, ὅτε οἱ Βούλγαροι εἶχον ἐπαναστατήσαι. Μόνον ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας Νικηφόρου τοῦ Βοτανειάτου γίνεται λόγος ὅτι τῷ 1078 ἐπιφανῆς τις Βούλγαρος, Δοβρόμηρος ὀνόματι καὶ Βογομίλος τὴν αἴρεσιν, ἀπειράθη νὰ ἐξεγείρῃ εἰς ἐπανάστασιν τοὺς περὶ τὴν Μεσημβρίαν συνοικισμένους ὁμοφίλους αὐτοῦ καὶ ὁμοδόξους. Ἐπελθὼν ὁ στρατηγὸς εἰσέει καὶ μετ' ὀλίγον αὐτοκράτωρ Ἀλέξιος ὁ Κομνηνὸς μετὰ στρατοῦ ἐμταίωσε τὴν ἀπόπειραν ²⁾. Ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος τούτου οἱ εἰσβαλόντες εἰς τὴν Θράκην Πατζινάκαι καὶ Κομνηνοὶ κατελθόντες μέχρι τῆς Μεσημβρίας ἐπητείλησαν ἵνα καταλάβωσιν αὐτήν. Διοικητὴς τῆς πόλεως καὶ τῶν περιχώρων ἦν τότε ὁ τότε ὁ στρατηγὸς Λέων ὁ Διαβυτηνός, ὅστις μὴ διαθέτων ἱκανὰς δυνάμεις ἠναγκάσθη ἵνα συνθηκολογήσῃ ³⁾. Ὑπὸ τῶν βυρβάρων τούτων ἐδηώθη ἡ περιφέρεια τῆς Μεσημβρίας καὶ τῷ 1094, ὅτε εἶχον ἐπιτεθῆ κατὰ τῆς Ἀγχιάλου, ἐξ ἧς ὅμως ἀπεκρούσθησαν. Κατὰ δὲ τὴν ἐπανάστασιν τῶν Βουλγάρων τῷ 1186 ὑπὸ τοὺς ἀδελφοὺς Ἀσάν, ὁ αὐτοκράτωρ Ἰσαάκιος Ἄγγελος ὁ Α' διήλθε κατὰ τινὰ κατ' αὐτῶν ἐκστρατείαν διὰ τῆς Μεσημβρίας, ἧτις ⁴⁾, ἀνασταθέντος τοῦ Βουλγαρικοῦ κράτους τῷ 1202 συμπεριελήφθη ἐντὸς τῶν ὁρίων αὐτοῦ. Τῷ δὲ 1256 ὑπὸ τοὺς Βουλγάρους ἔτι διατελοῦσαν ἐπιπεσόντες οἱ Ἐνετοὶ διὰ τοῦ στόλου αὐτῶν ὑπὸ τὸν Jacopo Doro ἐξεπόρθησαν καὶ διήρπασαν αὐτήν. Μεταξὺ ἄλλων πολλῶν λαφύρων ἀφῆρυσαν προσέει οἱ Ἐνετοὶ καὶ τὴν ἐν τῇ αὐτόθι ἐκκλησίᾳ τῆς Ἁγίας Σοφίας φυλασσομένην ἱερὰν κάραν τοῦ πάτρωνος τῆς πόλεως Ἁγίου Θεοδώρου τοῦ Τήρωνος, ὑπάρχουσαν σήμερον ἔτι εἰς Βενετίαν, ὡς ἀναφέρεται ἐν τῷ χρονικῷ τοῦ Andrea Bandolo ⁵⁾. Ἀλλὰ τῷ 1265 ἐπινῆλθεν ἡ Μεσημβρία εἰς τὴν βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν ὑπὸ τὰς ἐξῆς περιστάσεις. Ὁ ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων Μιχαὴλ ἡ Μιτζῆς ἔξωσθεις τοῦ θρόνου κατέφυγε μετὰ τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ εἰς αὐτήν ἄλλὰ μὴ αἰσθανόμενος ἑμυτὸν καὶ ἐνταῦθα ἀσφαλῆ, παρακάλεσε τὸν αὐτοκράτορα Μιχαὴλ Παλαιολόγον ἵνα διενεγγήσῃ τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ, παρεχώρει δὲ αὐτῷ ὡς ἀντάλλαγμα τὴν πόλιν. Τῆς παρακλήσεως αὐτοῦ δεκτῆς γενομένης ὁ αὐτοκράτωρ ἔπεμψε μετὰ στρατοῦ τὸν πρωτοστάτορα Μιχαὴλ τὸν Γλαβάν, ὅστις τὴν

1) Κωνστ. Πορφ. Πρὸς τὸν υἱὸν Ρωμανόν. Τόμ. Γ', κεφ. Θ' σελ. 79 ἐκδ. Βόννης.

2) Ἰω. Σκυλίτζη. Χρονογρ. ἀπόσπ. σ. 741 ἐκδ. Βόννης.

3) Αὐτόθι σ. 743.

4) Γεώργ. Ἀκροπολ. Ἱστορ. σ. 8 Βυζαντίδος. Τόμ. IB' ἐκδ. Βενετίας.

5) Andrea Bandoli Cronicon. Rerum Italicarum Scriptores ὑπὸ L. Muratori. Tom. XII, Lib. X, cap. VII p. XIII f. 366.

μὲν Μεσημβρίαν κατέλαβε ἐν ὄνόματι τοῦ αὐτοκράτορος, τὸν δὲ Μιτζῆν διέσωσεν ἀσφαλῶς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ¹⁾. Μετ' ὀλίγον χρόνον ὁ ἐξώσας τὸν Μιτζῆν Κωνσταντῖνος ὁ Τοῦχος, στερεωθεὶς ἐπὶ τοῦ Βουλγαρικοῦ θρόνου ἀπήτησε τὴν ἀπόδοσιν τῆς Μεσημβρίας, ἀλλὰ μὴ εἰσακουσθεὶς ἐκδικούμενος ἐλεηλάτησε πᾶσαν τὴν Θράκην. Ὁ αὐτοκράτωρ τότε πρὸς κατὰπανσιν τῶν ἐχθροπραξιῶν, ὑπεσχέθη αὐτῷ ὡς σύζυγον τὴν ἀνεψιὰν Μαρίαν, τὴν δὲ Μεσημβρίαν ὡς προῖκα. Τελεσθέντος ὅμως ἅπαξ τοῦ γάμου δὲν ἐξεπλήρωσε τὴν ὑπόσχεσιν, ἐναντιουμένων τῶν κατοίκων ἵνα περιέλθωσιν ἐκ νέου ὑπὸ τὴν βουλγαρικὴν ἐξουσίαν ²⁾.

Εἰς τὴν Μεσημβρίαν εἶχε καταφύγει τῷ 1281 καὶ ὁ ἐπὶ δύο μόνον ἔτη ἡγεμονεύσας τῆς Βουλγαρίας υἱὸς τοῦ Μιτζῆ Ἰωάννης Ἄσαν ὁ Γ' μετὰ τῆς οἰκογενείας καὶ τῶν θησαυρῶν αὐτοῦ καὶ ἐξ αὐτῆς διὰ θαλάσσης εἰς Κωνσταντινούπολιν ³⁾. Κατὰ δὲ τὸ 1285 δεκακισχίλιοι περίπου Τάρταροι λεηλατήσαντες τὴν Βουλγαρίαν καὶ εἰσβαλόντες καὶ εἰς τὴν Θράκην ἐπεφάνησαν καὶ εἰς τὰ περὶ τῆς Μεσημβρίας. Διοικητὴς αὐτῆς ἦτο τότε κατὰ καλὴν τύχην ὁ ἐκ Νορμανδῶν ἔλκων γενναῖος στρατηγὸς Οὐμπερτόπουλος, ὅστις προσβαλὼν κατετρόπωσεν αὐτοὺς ὀλοσχερῶς, διασώσας οὕτω τὴν πόλιν ⁴⁾.

Ἄλλὰ τῷ 1303 ἡ Μεσημβρία περιῆλθε πάλιν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Βουλγάρων. Ὁ ἡγεμὼν αὐτῶν Θεόδωρος Σβιατοσλαῦς, βλέπων τὴν εἰς τὰ μέρη ταῦτα ὀλιγότητα τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ, ἐξορκήσας κατέλαβε μετὰ τῶν παρακειμένων πόλεων καὶ τὴν Μεσημβρίαν ⁵⁾. Ἄλλὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ διαδόχου αὐτοῦ Γεωργίου Γεργεῆ τῷ 1323, αὕτη προσεχώρησεν εἰς τὴν βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν ἀποδιώξασα τὴν βουλγαρικὴν φρουράν ⁶⁾, ἐπ' ὀλίγον ὅμως, διότι μετὰ πέντε μόλις ἔτη κατελήφθη πάλιν ὑπὸ τοῦ ἐπελθόντος ἡγεμόνος ἤδη τῶν Βουλγάρων Μιχαὴλ Σίσμαν. Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους σημαντικὴ ἐξαγωγή σιτηρῶν καὶ ὀπωρῶν ἐγένετο ἐκ τῆς Μεσημβρίας, μεταφερομένων πρὸς πώλησιν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν διὰ Γενουητικῶν ἢ Ἑνετικῶν πλοίων. Φαίνεται ὅμως ὅτι αἱ ἐν τῇ πρωτεύουσῃ τελωνεῖα καὶ ἀρχαὶ πλεῖστα παρενέβηλον κωλύματα ἐπ' ὄφελειά τῶν ἐντοπιῶν πωλητῶν, τοῦθ' ὅπερ ἠνάγκασε τὸν Βαῦλον τῆς Ἑνετίας νὰ διαμαρτυρηθῇ ἐντόνως ⁷⁾. Ἐπίτινα ὅμως ἔτη τὸ ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον τῆς Μεσημβρίας περιορίσθη ἐπαισθητῶς, συνεπεὶ ἀπαγορεύσεως τοῦ νὰ προσορμίζωνται εἰς αὐτὴν τὰ γενουη-

1) Νικηφ. Γρηγορά Βυζ. Ἱστορ. Τόμ. Α' βιβλ. Γ' σ. 61 ἐκδ. Βόννης Γεώργ. Παχυμέρης Μιχαὴλ Παλαιολόγος Τόμ. Α' β. I σ. 211. Βιβλ. Ε' σ. 349—350 ἐκδ. Βόννης.

2) Γ. Παχυμ. Μιχαὴλ Παλαιολόγος Τόμ. Α' βιβλ. Ε' σ. 343 ἐκδ. Βόννης. Μ. Φελῆ ποιήματα. Τόμ. Β' σ. 247 ὑπὸ E. Miller. ἐκδ. Παρισίων 1857.

3) Γ. Παχυμ. Τόμ. Α' Βιβλ. ΣΤ' σ. 449.

4) Ὁ αὐτός. Ἀνδρόνικος Παλαιολόγος Τόμ. Β' βιβλ. Α' σ. 81.

5) Αὐτόθι βιβλ. Ζ' σ. 601.

6) Ἰω. Κατακουζηνού. Ἱστορ. βιβλ. Α' κεφ. ΛΔ' σ. 36 ἐκδ. Βενετίας.

7) W. Heyd. Gesch. des Levantehandels Τόμ. Α' σ. 579. Stuttgart 1879.

τικά πλοία. Ἡ ἀπαγόρευσις αὕτη προεκλήθη ἐκ τῆς διακοπῆς τῶν φιλικῶν σχέσεων μεταξὺ τοῦ ἡγεμόνος Θεοδώρου Σβιατοσλαύου καὶ τῆς Δημοκρατίας τῆς Γενούης, ἧς ἐζητήσασα ἱκανοποιήσιν διὰ τὴν κατοποίησιν Γενουησίων τινῶν ἐμπορῶν παρὰ τὸ ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου τοῦ Αἴμου Ἐμμονόκαστρον, δὲν εἰσηκούσθη *) τῷ 1314.

Θανόντος τοῦ Μιχαὴλ Σίσμαν τῷ 1331 καὶ τῶν συγγενῶν αὐτοῦ διαπληκτιζομένων περὶ τῆς ἀρχῆς, ἐπωφεληθεὶς τούτου ὁ αὐτοκράτωρ Ἀνδρόνικος ὁ Νεώτερος ἐξεστράτευσεν κατὰ τῶν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κατεχομένων παραλίων πόλεων μεταξὺ τῶν ὁποίων κατέλαβεν καὶ τὴν Μεσημβρίαν²⁾. Διαμείνας ὅμως ἐν αὐτῇ πέραν τοῦ δέοντος μετὰ τοῦ στρατοῦ, εἴλκυσε τὴν δυσἀρέσκειαν τῶν κατοίκων ἕνεκα τῆς ἐξαντλήσεως τῶν ἐπιτηδείων³⁾. Μόλις ὅμως ἀπῆλθεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν, ἐξορμήσας ὁ νέος ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων Ἰωάννης Ἀλεξάνδρου ὁ Στρασιμήρου κατέλαβεν πάσας τὰς ὑπὸ τοῦ Ἀνδρονίκου πρότερον ἀνακτηθείσας πόλεις, πλην μόνῃς τῆς Μεσημβρίας⁴⁾. Φοβηθεὶς ὁ Ἀνδρόνικος μὴ καὶ αὐτὴ ὑποκύβῃ, ἀπέστειλε τὸν πρωτοστάτορα Συναδητὸν ὅπως συγκρατῆ καὶ ἐνθαρρύνῃ τοὺς ἄλλους δυσηρεστημένους κατοίκους, ἀφικθεὶς δὲ μετ' ὀλίγον καὶ ὁ ἴδιος μετὰ στρατοῦ, προσεβλήθη παρὰ τὸ Ρωσσόκαστρον ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου, καὶ ἐνίκηθη. Οἱ Μεσημβριανοὶ πληροφορηθέντες τὴν ἦταν αὐτοῦ, ζήτησαντος καταφύγιον, ἔκλεισαν αὐτῷ τὰς πύλας τῆς πόλεως καὶ κατασφάζοντες τοὺς αὐτοκρατορικοὺς φρουροὺς παρεδόθησαν εἰς τὸν Βούλγαρον ἡγεμόνα⁵⁾. Ἐπαρχὸς τῆς πόλεως διωρίσθη ὁ Θεόδωρος Συναδητὸς, καθ' ὃ θείας τοῦ ἡγεμόνος, κατὰ τινα ἐπὶ ἱερᾶς εἰκόνης ἐπιγραφῆν. Ὁ ἡγεμὼν οὗτος τῶν Βουλγάρων ἐφάνη λίαν εὐσεβητικὸς εἰς τὴν Μεσημβρίαν, ἀνακαινίσας καὶ διακοσμήσας τὰς ἐν αὐτῇ ἐκκλησίας καὶ μονὰς καὶ ἐξασφαλίσας εἰς αὐτὰς οὐκ ὀλίγας ἀτελείας καὶ προνόμια διὰ χρυσοβούλλων. Τούτων δύο μόνον γνωρίζομεν, τὸ περὶ τῆς ἐν τῇ πόλει μονῆς τῆς Θεοτόκου τῆς Ἐλεούσης καὶ τὸ περὶ τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Νικολάου ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου τοῦ Αἴμου.

Ἄγνοοῦμεν πότε ἐπανελήφθησαν αἱ διακοπεῖσαι μεταξὺ τῆς Βουλγαρίας καὶ τῆς Δημοκρατίας τῆς Γενούης σχέσεις. Ἐπὶ τοῦ ἡγεμόνος ὅμως τῶν Βουλγάρων Ἰωάννου Ἀλεξάνδρου βλέπομεν τοὺς Ἐνετοὺς ὑποσκελίσαντας μεγάλως τοὺς Γενουησίους ἐν τῷ μετὰ τῶν παραλίων πόλεων τῆς Βουλγαρίας ἐμπορίῳ, νέα δὲ ἐμπορικὴ συνθήκη ἐκ δώδεκα ἀρθρῶν, συνομολογηθεῖσα κατ'

1) Αὐτόθι.

2) Ἰω. Κατακουζηνοῦ Ἱστορ. Βιβλ. Β' κεφ. ΚΑ' σ. 211 ἐκδ. Βενετίας. Μόνον ἐκ τῆς πληροφορίας ταύτης ἐξάγεται ὅτι ἡ Μεσημβρία εἶχε καταληφθῆ πρότερον ὑπὸ τοῦ Μ. Σίσμαν.

3) Νικηφ. Γρηγ. Ἱστορ. Τόμ. Α' Βιβλ. Θ' σ. 457 ἐκδ. Βόννης.

4) Ἰω. Κατακ. Ἱστορ. Βιβλ. Β' κεφ. κδ' σ. 224.

5) Αὐτόθι σ. 224—226. Νικηφ. Γρηγ. Ἱστορ. Τόμ. Α' Κεφ 1 σ. 487.

Ὀκτώβριον τοῦ 1352 πρὸς τὰ ἐξουσιώδη πλέον κατέκρινται εἰς τοὺς Ἑσπετοὺς διπλόφους, ὅτε γαίηναι εὐφρόνως ὑπῆρχεν διπορικὴ παροικία ἐν τῇ Μεσημβρίᾳ. Τοῦτο τεκμηριώσθη ἐκ τοῦ πτεροῦ τοῦ Λέοντος τοῦ Ἁγίου Μάρκου, ἐντεταχισμένου ἐν τῇ αὐτόθι βυζαντινῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Ἀλειτουρογῆτου. Κατὰ δὲ τὸ 1362 ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης Παλαιολόγος ὁ Α΄ εἰσπλεύσας κατὰ τῆς Μεσημβρίας, ὅπως ἀποσπάσῃ αὐτὴν ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν Βουλγάρων, ἠλλ' ἀποτυχὼν νὰ κυριεύσῃ αὐτὴν ἔξ ἐφόδου, ἀπολιθώθησεν αὐτὴν στενῶς ἀπὸ τε τῆς θηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης, ἀνεγείρας καὶ πύργον ἐπὶ τοῦ συνόδοντος αὐτὴν μετὰ τῆς στερεᾶς ὑδατῶς. Ὁ ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων μὴ θυνάμενος τὰ σπένση αὐτοπροσώπως πρὸς βοήθειαν τῶν πολιτοκραυμένων, ἔπεισε στρατιωτικὸν ἀπόσπασμα, ὅπερ ὅμως νικηθὲν ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ. Ἐνθὺ δὲ ἕνεκα τῆς ἐξαντήσεως τῶν τροφῶν ἐπέκειτο ἡ παραδόσις τῆς πόλεως, ὁ αὐτοκράτωρ ἀποδεχθεὶς τὰς λίαν ἱκανοποιητικὰς περὶ εἰρήνης προτάσεις τοῦ ἡγεμῶνος τῶν Βουλγάρων, διέλυσε τὴν πολιορκίαν καταδασίνας ἐν τῇ ἀποχωρήσει αὐτοῦ καὶ τὸν πύργον, ὃν εἶχεν ἀνεγείρει *).

Ἄλλὰ κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1366 ὁ ἐκ μητρὸς ἐξάδελφος τοῦ αὐτοκράτορος κόμης τῆς Σαβοΐης Ἀμεδαῖος ὁ ἕκτος ἐπιτεθεὶς κατ' αὐτῆς μετὰ σπολίσκου ἰταλογαλλικῶν τινῶν πλοίων, ἐκρούσεν αὐτὴν ἔξ ἐφόδου μετὰ σφοδρὸν ἄγωνα. Ἀφίθονα ἔσαν τὰ κάρυρα ἅπερ εἶχεν ἐν αὐτῇ, ἀλλὰ μὴ ἄρκεσθεὶς εἰς ταῦτα ὑπέβαλε τοὺς κατοίκους καὶ εἰς χρηματικὴν ἀποζημίωσιν ἐκ 17.500 ἑπερπύρων. Ταυτοχρόνως εἶχε καταλάβει καὶ τὸ φρούριον ὅπερ ἐπερήσπιζε τὴν εἴσοδον τοῦ λιμένος ἐφοδιάσας αὐτὸ δι' ἔξ βομβοβόλων. Διασεινάς δὲ ἡμέρας τινὰς εἰς τὴν Μεσημβρίαν μέχρι τῆς ἴασεως τῶν τραυματιῶν καὶ καταλαβὼν ἐν τῷ μεταξύ καὶ τὸ ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου τοῦ Αἴμου φρούριον (Ἑλιμονία) ἐξέπλευσε πρὸς ἐκπόρθησιν καὶ τῆς Βάρνης *). Πληροφορηθεὶς τὰ γεγονότα ὁ τότε ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων Στρασίμηρος ἐνέδωκεν ἐπὶ τέλους εἰς τὴν ἀπαίτησιν τοῦ εἰς τὸν λιμένα τῆς Βάρνης καταπλεύσαντος Ἀμεδαίου ἵνα ἀπολύσῃ τὸν παρανόμως κατακρατηθέντα ἐν Βιδινίῳ αὐτοκράτορα, ὅτε διήρχετο διὰ τῆς πόλεως ταύτης μεταβαίνων εἰς Οὐγγυρίαν, ὅπερ καὶ ἐγένετο τῇ 21ῃ Δεκεμβρίου τοῦ 1366. Μετὰ τινὰς ἡμέρας ἀφικόμενος ὁ αὐτοκράτωρ, πρὸς ἀπελευθέρωσιν τοῦ ὁποίου ἐγένετο ἡ ἐκστρατεία αὕτη, εἰς τὴν Μεσημβρίαν, εἶχεν αὐτόθι τὸν Ἀμεδαῖον ἐπανακάμψαντα ἐκ Βάρνης μετὰ τοῦ στόλου *). Ἡ ἀπόδοσις τῆς πόλεως εἰς τὸν αὐτοκράτορα ἐγένετο τῇ 9ῃ Μαρτίου τοῦ 1367 ἕναντι καταβολῆς 15.000 φλωρινίων *).

* Ἐφεξῆς οἱ Βούλγαροι, πολεμοῦντες κατὰ τῶν εἰσβαλόντων εἰς τὸ κρά-

1) Τοῦ Κατακ. Ἱστορ. Βουλ. Α' κεφ. Α' σ. 123.

2) Hist. Turc. Monum. Script. I. p. 350—351. P. Batta. Spedizione in Oriente di Amedeo VI 127—128.

3) P. Batta σ. 130.

4) Αὐτόθι σ. 133.

τος αὐτῶν Τούρκων, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐνεργήσωσι τι κατὰ τῆς Μεσημβρίας. Οἱ Τούρκοι, δριμητικώτεροι, δσημέραι ἐπερχόμενοι, ἀφίκοντο σχεδόν καὶ ὑπ' αὐτὰ τὰ τεῖχη αὐτῆς, λεηλατήσαντες πάντα τὰ περιχώρα καὶ ἐκπορθήσαντες τὴν τε Σωζόπολιν, τὸν Ἄετὸν καὶ τὸ Κωνναβίτιον. Ἀπέσχον ὅμως νὰ προσβάλωσιν αὐτὴν ἴσως διότι ὁ Σουλτάν Μωάμεθ Α' δέκεται λίαν φιλικῶς πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Μανουὴλ Παλαιολόγον, ὅστις οὕτω ἠδύνησε νὰ κληροδοτήσῃ αὐτὴν κατὰ τὴν παραίτησίν του (1423) μετὰ τῆς Ἀγγιᾶλου εἰς τὸν ἰοίδιμον υἱὸν αὐτοῦ Κωνσταντίνον ¹⁾. Περὶ δὲ τὰ μέσα τοῦ 1441, ἐνῶ ὁ Κωνσταντῖνος εὐρίσκειτο εἰσέτι ἐν Πελοποννήσῳ, κατέφυγεν ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὴν Μεσημβρίαν ὁ Παῦλος Ἀσάνης μετὰ τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ Ἀσανίνης, ἣν ἐξήτει μὲν εἰς γάμον ὁ ἀδελφὸς τοῦ Κωνσταντίνου Δημήτριος ὁ Παλαιολόγος, ἀλλὰ δὲν συγκατετίθεντο εἰς τοῦτο οὔτε ἡ μήτηρ, οὔτε ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ μεθ' ὧν καὶ ὁ αὐτοκράτωρ ἀδελφὸς Ἰωάννης ὁ Β'. Ἄλλ' ὁ Δημήτριος ἐλθὼν κρυφίως εἰς Μεσημβρίαν ἐνευφεύθη αὐτὴν ²⁾. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πενθεροῦ αὐτοῦ ἐν Μεσημβρίᾳ ὁ Δημήτριος ἤρρισε προπαρασκευαζόμενος πρὸς ἐκθρόνισιν τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ. Ὅπως ἀποτρέψῃ αὐτὸν ἀπὸ τοῦ σκοποῦ ἀπεστάλη παρὰ τοῦ Κωνσταντίνου εἰς Μεσημβρίαν κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1442, ὁ χρονογράφος Γεώργιος Φραντζῆς, ὅστις προὔτεινε αὐτῷ ὡς ἀντάλλαγμα ἀπασαν τὴν χώραν, ἣν ὁ Κωνσταντῖνος κατεῖχεν ἐν Πελοποννήσῳ ἀντὶ τῆς Σηλυμβρίας καὶ τῶν λοιπῶν ὑπὸ τὴν κυριότητα τοῦ Δημητρίου παριάλων πόλεων. Ἄλλ' ὁ Δημήτριος οὐδέμιν δούς ἀκρόασιν εἰς τὰς προτάσεις τοῦ Φραντζῆ ἐξεστράτευσεν κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως πρὸς κατάληψιν τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θρόνου. Ὁ Κωνσταντῖνος ὅμως ἐπελθὼν ἐγκυρίως ἐματάωσεν τὴν ἀπόπειραν αὐτοῦ ταύτην ³⁾.

Ἀναλαβὼν τὰ αὐτοκρατορικὰ σκήπτρα ὁ ἰοίδιμος Κωνσταντῖνος παρεχώρησε τῷ 1452 τὴν Μεσημβρίαν διὰ χρυσοβούλλου εἰς τὸν ἥρωικὸν ἀντιβασιλέα τῶν Οὐγγῶν Οὐνιάδην, οὗ ἐξήτησε τὴν συνουχίαν κατὰ τοῦ παρασκευαζομένου ἥδη ἵνα ἐπέλθῃ κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως Σουλτάν Μωάμεθ Β'. ⁴⁾. Ὁ Οὐνιάδης δὲν προέλαβε ἵνα καταλάβῃ αὐτὴν, ἣν ἐσοῦσαι νὰ καταστήσῃ δριμητήριον κατὰ τῶν Τούρκων, διότι κηρυχθέντος ἤδη τοῦ πολέμου καὶ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ ἐκκινήσαντος ἐξ Ἀδριανουπόλεως, ὁ στρατηγὸς τοῦ Μωάμεθ Κυρατζάβης ἐπελθὼν περὶ τὰ μέσα Φεβρουαρίου 1453, κατέσχεν αὐτὴν δι' ὁμολογίας παραδοθεῖσαν ⁵⁾.

Πολλοὶ γόνοι τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει αὐτοκρατορικῶν καὶ ἄλλων περιφανῶν οἰκογενειῶν ἀπὸ πολλοῦ ἐπῆρχον ἐγκατεστημένοι ἐν Μεσημβρίᾳ,

1) Γ. Φραντζῆ Χρον. Βιβλ. Α' Κεφ.Μ. σ. 122. Ἐκδ. Βόννης.

2) Αὐτόθι. Βιβλ. Β' κεφ. ΙΗ' σ. 181.

3) Αὐτόθι σ. 194.

4) Αὐτόθι, βιβλ. Δ', κεφ. Β' σ. 327.

5) Ἰω. Δούκα, Ἱστορ. Βυζ. κεφ. ΑΖ' σ. 116 ἔκδ. Βόννης.

ἀφ' ὅτου μάλιστα ἢ ἀπέραντος Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία ἄλλοτε εἶχε περιορισθῆ εἰς πόλεις μόνον τινὰς τῆς Θράκης. Καὶ μετὰ τὴν ἄλωσιν δὲ αὐτῆς ὀλίγοι κατέφυγον εἰς αὐτήν. Παλαιολόγοι, Κατακουζηνοί, Κομνηνοί, Δουκαί, Ἀσάναι, Χρυσολωράδες, Καππαδόκαι καὶ ἄλλοι, ὧν τὰ ὀνόματα ἀναγινώσκονται καὶ σήμερον ἔτι ἐπὶ τοιχογραφιῶν ἐκκλησιῶν, ἐπὶ ἐπιτυμβίων, ἐπὶ ἱερῶν εἰκόνων καὶ ἐπὶ καταλόγου ἱερῶν ἀναθημάτων, ὑπάρχει δὲ εἰσέτι ἐν Μεσημβρίᾳ οἰκογένεια ἐκ Παλαιολόγων ἰσχυρῶς πενομένη. Κατὰ τὸν Θεοδόσιον Ζυγομαίαν ¹⁾, πολλοὶ τούτων διάφορα μετῆλθον πρὸς συντήρησιν ἐπαγγελμάτων, τινὲς δὲ εἰς σχετικὴν ἀνελθόντες εὐπορίαν καὶ κατ' ἀνάγκην ἐξοικειωθέντες πρὸς τὰ ἥθη, τὰς κλίσεις, τὴν περιβολὴν καὶ τὴν γλῶσσαν τῶν δεσποτῶν αὐτῶν, ἐκτίσαντο καὶ πολιτικὴν τινα ἐπήρειαν ὑπὸ τὴν προσηγορίαν «ἀρχοντες», ἐν δὲ τῇ ἰδιότητι ταύτῃ, διὰ τῆς φρονήσεως καὶ ἐπιτηδειότητος αὐτῶν, πολλάκις τὴν ἰδίαν ζωὴν ἀψηφόντες, καθίστων ὀλιγώτερον βαρὺν τὸν ἐπὶ τοῦ τραχήλου τῶν συμπολιτῶν αὐτῶν ζυγὸν τῆς δουλείας.

Κατὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ Μωάμεθ ἰδὼν τὴν λειψανδρίαν αὐτῆς, διέταξε καὶ μετέφερον ἐκ τε τῆς Μεσημβρίας καὶ ἐκ τῶν περὶ αὐτὴν χωριῶν πολλοὺς κατοίκους ²⁾. Τούτους ἀντικατέστησαν ἄγριοι καὶ ἀτίθασοι Γιουρσοῦκαι τῆς Μ. Ἀσίας, καταλαβόντες τὰς εὐφορωτέρας γαίας, οἱ δὲ ὀλίγοι διαμεινάντες κάτοικοι περιῆλθον εἰς κατάστασιν δουλοπαροίκων, Φόνοι, Ἄρπαγαί, δημεύσεις περιουσιῶν, ἀπαγωγαί, βίαιαι ἐξομώσεις ἦσαν ἔργα τῆς ἡμέρας, βαρύτερος δὲ ἦν ὁ φόρος, ὃν οἱ Μεσημβρινοὶ κατέβαλλον πρὸς συντήρησιν τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πτωχοκομείου τοῦ Σουλτάνου Σουλεϊμάν τοῦ Μεγαλοπρεποῦς ³⁾. Εἰς τὰ ἀνήκουστα ταῦτα δεινὰ προσετέθησαν καὶ αἱ ληστοπειρατικαὶ ἐπιθέσεις τῶν Κοζάκων τοῦ Τανάιτος, ἀρχομένης τῆς 15' ἑκατονταετηρίδος. Κατ' ἐπιγραφὴν ἐπὶ τοίχου ἐκκλησίας ἡ Μεσημβρία διηρπάγη ὑπὸ τούτων ἐν ἔτει 1611, ἐπὶ ἀρχιερατείας Κυπριανοῦ. Μετὰ δώδεκα ἔτη, κατὰ σημείωσιν ἐπὶ κώδικος τῆς μονῆς τῆς Ἁγίας Ἀναστασίας, ἐπιπεσόντες ἐκ δευτέρου διήρπασαν αὐτήν, ἀφαιρέσαντες πολλὰ ἱερὰ κειμήλια καὶ σκευή, ἅπερ εἶχον διασώσει οἱ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως περιφανεῖς φυγάδες. Προσέτι διήρπασαν αὐτήν καὶ τῷ 1651 καὶ ἐνέπρησαν, ὡς ἱστορεῖ ὁ Hammer ⁴⁾. Ἐν τούτῳ αἱ τουρκικαὶ βιαιοπραγίαι ἐξηκολούθησαν πάντοτε, σφοδρότεραι μάλιστα κατὰ τὰς περιόδους τῶν σιρατολογιῶν καὶ κατὰ τὰς ἀμοιβαίας διαμάχας τῶν Ἀγιανήδων καὶ Δερεβεήδων τῆς περι-

1) Θεοδ. Ζυγομ. Ἐπιστολὴ πρὸς Κωνσταντῖνον Κρούσιον ἐν τῷ χρονικῷ Γ. Φραντζῆ σ. 22. Ἐκδ. Βιέννης 1796.

2) Πολιτικὴ Ἱστορία Κωνιπόλεως ἐν χρονικῷ Γ. Φραντζῆ σ. 7. Ἐκδ. Φρ. Κ. Alter. ἐν Βιέννῃ 1796.—Ecthesis Cronica ὑπὸ Σπ. Λάμπρου σ. 17. Λονδῖνον 1902.

3) Αὐτόθι σ. 83.

4) G. P. Hammer. Storia dell'Impero Ottomano Trad. S. Romanini Vol. XX Libr. LIII p. 337 ἔκδ. Βενετίας 1830.

φερείας. Τῇ δὲ 28ῃ Ἰουλίου τοῦ 1805 ἐπεφάνησαν πρὸ αὐτῆς ἀπειλητικοὶ οἱ διαβόητοι ληστειάνθρωποι τῆς Ροδόπης, οἱ Κιοτζαληδες, ἀλλ' ἀπεχώρησαν ἄπρακτοι. Ὑπὸ τούτων ἐρημωσάντων πάντα τὰ πέριξ, διηρπάγησαν καὶ κατεστράφησαν διὰ τοῦ πυρός καὶ αἱ αὐτόθι ἱεραὶ μοναί, ἡ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρομοῦ, ἡ τῆς Ἁγίας Ἄννης, ἡ τοῦ Ἁγίου Βλασίου καὶ ἡ ἐπὶ τοῦ Αἰμιονίου ἀκρωτηρίου τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ἧς τοὺς πατέρας διεπέρασαν ἄπαντας ἐν στόματι μαχαίρας ¹⁾).

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἡ Μεσημβρία διεκρίνετο ὡς ἡ ἐμπορικωτέρα καὶ ναυτικωτέρα πόλις τῆς δυτικῆς παραλίας τοῦ Εὐξείνου, πολυάριθμον ἔχουσα ἐμπορικὸν ναυτικόν. Ὑπερκατὸν εὐμεγέθη πλοῖα, τὰ πλείστα ἐν τοῖς νεωφίοις αὐτῆς ναυπηγηθέντα καὶ ὑπὸ ναυτῶν αὐτῆς κατοίκων κυβερνώμενα, διέπλεον τὸν Εὐξείνου Πόντον καὶ τὴν Μεσόγειον, μεταφέροντα τὰ ἐγχώρια προϊόντα, ὡς δημητριακὰ, οἶνον, ναυπηγήσιμον καὶ καύσιμον ξυλείαν εἰς τὰς παραλίους πόλεις τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους καὶ εἰς πολλοὺς εὐρωπαϊκοὺς λιμένας, ὑστέρει ὅμως τῆς γείτονος αὐτῆς Ἀγγιᾶλου ὡς πρὸς τὰ γράμματα. Μόλις τῷ 1818 συνεστήθη τὸ πρῶτον ἐν αὐτῇ συστηματικὴ σχολὴ ὑπὸ φιλολογικοῦ καὶ φιλομουσοῦ τέκνου αὐτῆς, τοῦ ἐν Ὀδησσῷ ἐγκατεστημένου Ἀλεξάνδρου Κουμπάρη ²⁾, ἀδελφοῦ τῶν τοσοῦτον ἐργασθέντων καὶ τοσαῦτα δαπανησάντων ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς παλιγγενεσίας Κυριακοῦ καὶ Σταματίου Κουμπάρη. Ὁ φιλόπατρις Μεσημβριανὸς ἐπροόκισεν αὐτὴν δι' ἐπαρκοῦς χρηματικοῦ κεφαλαίου πρὸς ἀπόσκοπον αὐτῆς λειτουργίαν καὶ ἐφωδίασε διὰ πολυτίμου βιβλιοθήκης ἐκ σπανίων συγγραμμάτων, ἀλλ' ἡ σχολὴ αὕτη οὐδένα τότε ἀπέφερε καρπόν, τὸ μὲν ἕνεκα τῶν διχουσιασίων τῶν τὰ τῆς κοινότητος διεπόντων τότε, τὸ δ' ἕνεκα τῶν μετ' ὀλίγον ἐνσκηψασῶν καιρικῶν περιστάσεων. Κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἐπελθὼν ὁ Μπεκῆρ Πασᾶς μετὰ στρατοῦ Γενητσάρων, τὸν μὲν μητροπολίτην Μεσημβρίας Ἰωσήφ δὲν εὗρεν ἐν τοῖς ζώσιν, συλλαβὼν δὲ τοὺς ἐγκριτωτέρους τῶν κατοίκων, μεμνημένων ἤδη εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας ὑπὸ Βενιαμὶν τοῦ Λεσβίου, μετέφερον ἔξω τῆς πόλεως ἵνα ἀπαγχονίσῃ ἀλλὰ καταιγὶς ἐνσκήψασα αἴφνης καὶ κεραυνὸς πεσὼν ἐπὶ τοῦ πλατάνου, ἐφ' οὗ ἑταλαντεύετο ἤδη τὸ σῶμα προὔχοντος Εὐσταθοχωρίτου, τοσοῦτον κατετρόμαξαν τὸν αἰμοβόρον Πασᾶν, θεωρήσαντα τοῦτο ὡς θεῖαν ἀπειλήν, ὥστε ἀπέλυσεν αὐτοὺς παρὰ χροῆμα. Ἔστερήθησαν ὅμως ἀπάσης τῆς κινητῆς καὶ ἀκινήτου περιουσίας, πολλοὶ δὲ νέοι Μεσημβριανοὶ ἀπαχθέντες βιαίως, ἵνα ὑπηρετήσωσιν εἰς τὸν τουρκικὸν στόλον, δὲν ἐπανεῖδον πλέον, πλὴν δύο μόνον, τὴν πατρίδα αὐτῶν, ἀπολεσθέντες εἰς τὰς κατὰ τῶν Ἑλλήνων ναυμαχίας ³⁾). Διαρκοῦντος δὲ τοῦ

1) Ἐκ πληροφοριῶν τῶν κατοίκων.

2) Λόγιος Ἑομῆς 1818 σ. 573.

3) Ἐκ πληροφοριῶν τῶν κατοίκων.

ρωσοτουρκικῷ πολέμῳ τοῦ 1828—29, ρωσικὸν τι σῶμα στρατοῦ μετὰ τὴν πῦσιν τῆς Βάρνης ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Rothl ὑπερβάν τὸν Αἶμον διὰ τῶν ἀγροσῶν εἰς Μεσημβρίαν διόδων καὶ κατατροπῶσαν ἰσχυρὸν τουρκικὸν σῶμα ἐξ ἑπτακισχιλίων ἀνδρῶν παρὰ τὸν Ἅγιον Βλάσιον, ἐκυρίευσεν τὴν πόλιν τῆ 21ῃ Ἰουλίου τοῦ 1829, πολιορκουμένην πρὸ δύο ἡμερῶν καὶ ὑπὸ τοῦ ρωσικοῦ στόλου. Ὅλοι οἱ ἐν αὐτῇ καταφυγόντες Τοῦρκοι μετὰ τὴν ἐν Ἅγίῳ Βλασίῳ ἦσαν, παρεδόθησαν ἄνευ ὄρων μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν Ὀσμάν Πασᾶ, λογισθέντες ὡς αἰχμάλωτοι πολέμου. Εἰς τὴν κυριότητα τῶν Ρώσων περιῆλθον τότε 12 τηλεβόλα, 10 σημαῖαι καὶ μόλις ναυπηγηθεῖσα κορβέτα ¹⁾).

Διαρκούσης τῆς ἐνεναμήνου κατοχῆς τῶν Ρώσων, ὁ γραμματεὺς τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ τῆς Νέας Ρωσσίας καὶ Βεσσαραβίας κόμητος Βυροντζῶφ, Τελιάκωφ ὀνόματι, ἀποσταλεὶς εἰς Μεσημβρίαν ἀφῆρσε δυναμικῶ τῷ τρόπῳ ἀπάσας τὰς ἐπιμελῶς φυλασσομένους ἀρχαιότητας καὶ ἐπιγραφάς. Ταύτας μετὰ ἄλλων ἠρμήνευσεν ἀκριβέστερον ὁ Β. Latischew ἐντολῇ τῆς Ρωσσιακῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας, εὐρίσκονται δὲ ἤδη τινὲς μὲν ἐξ αὐτῶν ἐν τῷ μουσεῖῳ τῆς Ὀδησοῦ, ἕτεροι ἐν τῷ Ermitage τῆς Πετροουπόλεως καὶ ὀλίγα τινες εἰς ἰδιωτικὰς συλλογὰς ²⁾). Μεγάλην στέρησιν ἐθνικοῦ στοιχείου ὑπέστη ἡ περιφέρεια τῆς Μεσημβρίας, ὅτε τὸν ἐπανακάμποντα εἰς τὰ ἴδια ρωσικὸν στρατὸν παρηκολούθησαν ἅπαντες σχεδὸν οἱ κάτοικοι. Ὁ ἐπισκεφθεὶς τὴν πόλιν τῷ 1836 στρατάρχης Μόλτκε, διοργανωτῆς ὢν τότε τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, εὗρεν αὐτὴν μόλις κατὰ τὸ τρίτον κατοκημένην, ἀποδεκατισθὲν καὶ τοῦτο ἐκ τῆς ἐνσκηψάσης πανώλους. Γράφει δὲ εἰς μίαν τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ, ὅτι αἱ μὲν ἐν αὐτῇ ὠραῖαι, ἀλλὰ καταρρέουσαι βυζυγνιναὶ ἐκκλησίαι μαρτυροῦσι τὴν πάλαι αὐτῆς εὐκλειαν καὶ ἀκμὴν, ὃ δὲ κατὰ τὴν εἴσοδον ἀνυψούμενος τουρκικὸς μιναρὲς τὴν σημερινὴν αὐτῆς κακοδαιμονίαν ³⁾). Ἐκ τῶν ἀκολουθησάντων τὸν ἐπανακάμποντα ρωσικὸν στρατὸν Μεσημβριανῶν, τινὲς μὲν ἀποκαταστάθησαν ὀριστικῶς ἐν ταῖς παραδουναβίαις ἡγεμονίαις, ἐν Τούλτσι, Γαλιζίῳ, Βρατία καὶ ἄλλαις πόλεσι, ἕτεροι δὲ ἐν Ὀδησοῦ καὶ τοῖς πέριξ. Ταχέως πλουτήσαντες, εἴτε ὡς γαιοκτήμονες, εἴτε ὡς ἔμποροι, μετὰ τὴν λήξιν τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου ἤρχισαν νὰ ἐλπίζωσιν ὅτι ἀρχεται νέα ζωὴ εὐνομίας καὶ προόδου διὰ τοὺς ἐν ἐσχάτῃ ἀμαθείᾳ καὶ ταπεινώσει διατελοῦντας συμπολίτας αὐτῶν. Ἐκαστος δ' ἐφιλοτιμᾶτο ἵνα τὸ κατὰ δύναμιν ἔργον τε καὶ λόγον εὐεργετήσῃ τὴν γενέτειραν. Πάντας ὁμως ὑπερέβριλεν ὁ τῷ 1861 ἐν Ὀδησοῦ ἀποβιώσας Ἀλέξ. Κουμπάρης, ὃ πρῶτος ὡς εἰδομεν ἰδρυτῆς σχολῆς ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ τῷ 1818. Ὅλιγα πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἔτι ἐκληροδότει αὐτῇ

1) Moltke, Der russisch. turkische Feldzug 1828—1829 σ. 345—347 ἐκδ. Βερολίνου 1877.

2) Mitth. des dentsen arch. Institut. Athen. BIX Heft III 218—224.

3) Lettere dell'Oriente del marescialo conte di Moltke XXXII p. 141 Milano 1878.

150 χιλ. ρούβλια καὶ τὴν πολύτιμον αὐτοῦ βιβλιοθήκην, ἐσκόπει δὲ καὶ τὴν ἴδρυσιν σχολῶν ἀμφοτέρων τῶν φύλων, ὄρισας πρὸς συντήρησιν αὐτῶν τὰς προσόδους μεγάλης τινοσ οἰκίας αὐτοῦ ἐν Ὀδυσσῶ, ἔθετε τὰ θεμέλια μεγαλοπρεποῦς ἐκκλησίας καὶ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἀπέστειλε σπουδαῖα χρηματικά ποσά ὑπὲρ χειρῶν καὶ ὄφραναῶν. Ἀλλὰ τὰς ἀγαθὰς προθέσεις τοῦ δαυδίου ἐκαταίωσαν μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἀβελτηρία καὶ αἰσχρὰ ἰδιοτέλεια τῶν τότε διευθυνόντων τὴν κοινότητα. Ἐὰν αἱ προθέσεις αὐτοῦ ἐξετελοῦντο οἱ Μεσημβριανοὶ δὲν θὰ διετέλουν σήμερον ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἀμαθείᾳ καὶ πωρῶσει.

Ὅχι ὀλίγοι Κιρκάσιοι ἐκ τῶν μεταναστευσάντων τῷ 1863 εἰς Τουρκίαν ἐγκατεστάθησαν καὶ εἰς τὰ περὶχωρα τῆς Μεσημβρίας, μὴ ἀποβαλόντες ὅμως τὰς ληστροικὰς αὐτῶν ἔξεις. Ἐν συνεννοήσει μετὰ τῶν ἀρχῶν καὶ τῶν ἐγχωρίων Τούρκων ἀπέβησαν ὁ τρόμος καὶ ἡ μάστιξ τῶν πέριξ χριστιανικῶν χωρίων, κατὰ δὲ τὸν τελευταῖον ρωσσοτουρκικὸν πόλεμον, ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς καθόδου τοῦ ρωσσοικου στρατοῦ συνενωθέντες μετ' ἄλλων ὁμοφύλων καὶ στίφους Βασιβουζούκων διήρπασαν καὶ ἐνέπρησαν πάντα τὰ πέριξ ἑλληνικὰ καὶ βουλγαρικὰ χωρία, ὧν τοὺς κατοίκους, γυμνοὺς καὶ ἐτραχειλισμένους διέσωσαν οἱ Μεσημβριανοὶ ἐν τῇ πόλει, περιθάλπαντες παντοιοτρόπως μέχρι τῆς ἀφίξεως τῶν Ρώσων.

Ἡ Μεσημβρία, ἔδρα ὑπάρχουσα ἐπὶ τουρκοκρατίας, ἠρῖθμει τετρακισχιλίους περίπου Ἑλληνας κατοίκους καὶ τετρακοσίους Τούρκους κατὰ τὴν μεταβολὴν ὅμως τῆς πολιτικῆς καταστάσεως συμπεριληφθεῖσα ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς προνομιούχου ἐπαρχίας «Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας» ὑπεβιβάσθη εἰς ἀστικὸν δήμον, προσαρτηθεῖσα εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ἀγγιάλου. Ἐκτοτε περιῆλθεν εἰς παντελῆ παρακμὴν, οἱ ἡμίσεις δὲ περίπου τῶν κατοίκων αὐτῆς ἠναγκάσθησαν νὰ μετοικήσωσιν εἰς Ἀγγιάλον, Πύργον, Βάρναν, Κωνσταντζαν, καὶ ἄλλα χωρῶν. Οἱ λοιποὶ εἰς ἐσχάτην διατελοῦντες ἐνδειαν, μόλις ἀποζῶντες ἐκ μικρᾶς ἀλιείας καὶ ἀμπελοουργίας, συντηροῦν ὅμως ἀξιόλογον δημοτικὴν σχολὴν ἀμφοτέρων τῶν φύλων, κατασχεθεῖσαν σήμερον ὑπὸ τῶν Βουλγάρων μετὰ τῆς κεντρικῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν κοινῶν κτημάτων. Ἐδρα δὲ μητροπολίτου, ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ αὐτῆς περιφερείᾳ, ἔχει τὰ ἐξῆς ἑλληνικὰ χωρία, Ραβδᾶν, Ἅγιον Βλάσιον, Αἰμόνι, Μπάναν καὶ Ἄσπρον, ὧν ὁμοῦ οἱ κάτοικοι δὲν ὑπερβαίνουνσι τοὺς τετρακισχιλίους. Καὶ τῶν χωρίων τούτων αἱ ἐκκλησίαι καὶ τὰ σχολεῖα κατελήφθησαν ἐπίσης ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, ἐξαναγκασάντων τοὺς κατοίκους ἵνα προσχωρήσωσιν εἰς τὴν βουλγαρικὴν Ἐξαρχίαν.

Ἔργασίαι ἰδίου εἰς τὰ Σύμμικτα.—Ἀκολουθεῖ βιογράφημα Μιχαὴλ ὁ Κατακουζηνὸς ὁ Σεϊτάνογλου († 1578).—Εἰς Ἑλλήν Μητροπολίτης ὡς Μεσίας εἴκοσιν ἑκατομμ. Ρασκολνίκων.—Ἰωσήφ Μαϊνάκης ὁ ἐξ Ἑλλήνων χρονογράφος τῆς Τεργέστης (1760—1842).—Ὁ πρῶτος ἐκκλησιαστικὸς προσετώς τῆς ἐν Τεργέστη Ὀρθοδόξου Ἑλληνικῆς Κοινοτήτος. Ἀρχιμανδρίτης Δαμασκηνὸς Ὁμηρος (1709—1793).—Λεονάρδος Βορδόνης ὁ πρῶτος Ἑλλήν ἱατρός ἐν Τεργέστη (1748—1813).—Διονύσιος ὁ Παπαρσύνης ἡ Ζαχοριτής.—Δύο ἀνεκδότα πατριαρχικὰ συγγίλια περὶ τῆς ἱερᾶς μονῆς τοῦ Ἁγίου Νικο-

λίου τοῦ Ἐμμανου, (σ. 169).—Κωνσταντῖνος ἐλέω Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Κωνηπόλεως, Νέας Ρώμης καὶ Οἰκουμ. Πατριάρχης σ. 174.—Ὁ Κρητικὸς πόλεμος (1645—1669) κ.λ. π.—Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι Δαλματίας (σ. 191—200).

Σημείωμα : Ὁ Μαργαρίτης Κωνσταντινίδης ἐγεννήθη εἰς Μεσημβρίαν (1850). Δώδεκα ἐτῶν ἠγαγκάσθη νὰ ὑπηρετήσῃ εἰς καταστήματα τῆς πατρὸς τοῦ. Εἰς τὰ 1874 μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν ὅπου εἰργάσθη ὡς ἐντολοδόχος. Κατὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον 1877—78 ἔχασε ὅλην τοῦ τὴν κτηθεῖσαν περιουσίαν. Κατὰ τὸ καθεστῶς τῆς Ἀν. Ρωμανίας διορίσθη γραμματεὺς τῆς ἐπαρχίας Ἀρχαίου. Ἀπειληθεὶς ἀπὸ τὸ βουλγαρικὸν κομιτάτον μετέβη εἰς Τεργεστήν καὶ εἰργάσθη ὡς ἐμποροῦπάλληλος καὶ ἔπειτα ὡς γραμματεὺς τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος (1891). Ὁ Κωνσταντινίδης Μαργαρίτης μελετῶν εἰς τὴν πλουσίαν βιβλιοθήκην τῆς Κοινότητος καὶ ἐργαζόμενος νυχθημερόν κατηρίσθη εἰς ἀξιόλογον ἱστοριοδίφην καὶ συνειργάσθη εἰς τὴν Τεργεστῆαν «Νέαν Ἡμέραν» τοῦ Βυζαντίου, δημοσιεύων τὰ μελετήματά του. Τὰ δημοσιεύματά του εὐρίσκονται εἰς τὴν αἰθουσαν χειρογράφων τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης, ὅπου ἐστάλησαν ἀπὸ τὸν ἴδιον. Ὡς ἀντάλλαγμα ζητήσας νὰ ὀνομασθῇ διδάκτωρ τῆς φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου, δὲν ἠξιώθη αὐτῆς τῆς τιμῆς.

Η ΠΑΙΔΕΙΑ ΕΝ ΔΙΔΥΜΟΤΕΙΧΩΙ ¹⁾ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΝ
ΕΚ ΤΩΝ ΙΣΩΖΟΜΕΝΩΝ ΚΩΔΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΑΛΑΙΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΚΑΙ ΕΓΓΡΑΦΩΝ
ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΔΙΔΥΜΟΤΕΙΧΟΥ
ΑΡΧΕΙΑΚΗ ΜΕΛΕΤΗ
ΜΕΡΟΣ Β'

Πρὶν ἢ εἰσελθόμεν εἰς τὸ Β' Μέρος τοῦ παρόντος ποιήματος, δεόν να προσθέσωμεν τὰ ἑξῆς τοῖς πρόσθεν :

1) Εἰς τινὰ φύλλα Κώδικος καταστραφέντος περιεσώθη ἰσολογισμὸς τῆς Δημογεροντίας καὶ Ἐφορείας Διδυμοτείχου ὑπὸ χρονολογίαν 1873. Εἰς τὴν στήλην τῶν ἐξόδων ἀνέγνωμεν : «Τῷ Ἑλληνοδιδασκάλῳ Α. Λουδάρω ἀπέναντι μισθοῦ του γρ. 208». «Εἰς διδάσκαλον Ἀντώνιον ἐδόθη ἀπέναντι τοῦ μισθοῦ του ἐν Κων)πόλει γρ. 104». Ἐκ τούτων ἔπεται ὅτι κατὰ τὸ διδακτικὸν ἔτος 1872—73, ἢ 1873—74 ἐχρημάτισεν Ἑλληνοδιδάσκαλος Διδυμοτείχου ὁ ἐκ Κων)πόλεως Ἀντώνιος Λουδάρος.

2) Εἰς τὴν σελ. 245 τοῦ Κώδ. Α' καὶ ὑπὸ χρονολογίαν αψμῆ' (1745) Δεκεμβρίου κς' (27) ἀναφέρεται ὁ διορισμὸς τῆς διδασκαλίσσης Ἀλεξάνδρας ὡς ἐπιτροπίσσης τοῦ γυναικείου τμήματος τοῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, ἐπιβεβαιούμενος ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Διδυμοτείχου Αὔξεντιου, ἀκολουθεῖ δὲ εἰς τὴν αὐτὴν σελίδα θεώρησις τοῦ λογαριασμοῦ τῆς ἰδίας ἐπιτροπίσσης ὑπὸ χρονολογίαν αψμστ' (1746) βεβαιούμενος ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Αὔξεντιου. Ἐξ αὐτοῦ συμπεραίνομεν ὅτι ἤδη πρωτίτως ὑπῆρχεν ἐν Διδυμοτείχῳ διδασκάλισσα καὶ μάλιστα κατὰ τὴν αὐτὴν περίπου ἐποχὴν, καθ' ἣν ἐν τῷ σχολείῳ αὐτοῦ ἐδίδασκε καὶ ὁ πάτριος Ἀθανάσιος Βλάχος. Ἄρα περὶ τὸ 1740 ἐν Διδυμοτείχῳ ἐλειτούργει σχολὴ Ἀρρένων καὶ ἰδιαιτέρα σχολὴ θηλέων. Ἐλλείπει ἄλλων μαρτυριῶν ἢ Ἀλεξάνδρα αὕτη εἶναι ἡ πρώτη διδασκάλισσα Διδυμοτείχου.

Ἄλλ' ἐνῶ ἡ κατάστασις διὰ τὰ σχολεῖα τῆς πόλεως ἐλάμβανεν αὐτὴν τὴν δυσάρεστον τροπὴν, κυρίως λόγῳ οἰκονομικῆς ἀδυναμίας, ἡ δὲ Ἐφοροδημο-

1) Συνέχεια ἐκ τοῦ Κ' τ.—Ἡ βιβλιογραφία τοῦ θέματος, ὅπερ διαπραγματευόμεθα, εἶναι πτωχοτάτη. Πλὴν τῆς ἐν τῷ Κ' τόμῳ δημοσιευθείσης, ἐλάχιστα μὲν ἀναφέρονται εἰς τὸ βιβλίον τοῦ *Τρύφωνος Εὐαγγελίδου* : Ἡ Παιδεία ἐπὶ Τουρκοκρατίας, Ἀθήναι 1936, σελ. 66, ἀπόπειρα δ' ἐγένετο καὶ ὑπὸ τοῦ ἀρχιμανδριτοῦ *Νικ. Βαφειδου* εἰς τὸ Ἀρχεῖον Θρακικοῦ Ἐπισκοποῦ διὰ τῆς μελέτης του : «Σχολεῖα καὶ διδάσκαλοι ἐν Διδυμοτείχῳ», ἄνευ ὅμως ἐξαντλήσεως τῶν πηγῶν, ἀλλ' ἐρασιματικῶς καὶ τὸ πλεῖστον δι' ἀξιολογήσεως προφορικῶν πληροφοριῶν. Νομίζομεν ὅτι ἤδη ἐπέστη ἡ στιγμή τῆς συνθέσεως ἐνός πλήρους ἔργου διὰ τὰ σχολεῖα τῆς Θράκης ἐν Τουρκοκρατίᾳ. Τὸ ὑλικὸν κατάκειται πλούσιον εἰς τὰς σελίδας τῶν Θρακικῶν μὲν παλαιότερον, νῦν δὲ τοῦ Ἀρχείου Θρακικοῦ Λαογρ. καὶ Γλωσσ. Ἐπισκοποῦ.

γερωντία ἐπάλαιεν μετὰ τοσαύτης γενναιότητος διὰ τὴν ἀποτελεσματικὴν ἀντιμετώπισιν τῆς, ἤλθεν ἐκ Κων)πόλεως λίαν εὐχάριστος ἀγγελία. Αὕτη δ' ἦτο ἢ τῆς ἰδρύσεως τῆς Ἐκπαιδευτικῆς καὶ Φιλανθρωπικῆς Ἀδελφότητος, ἣτις τοσαύτην ἔμελλε νὰ ἔχη δοῦσιν διὰ τὴν διάδοσιν τῆς Παιδείας ἀνά τὴν ὑπόδουλον Θράκην καὶ τῆς ὁποίας τὸ μέγα ἔθνικόν ἔργον ἔσχεν ἄοιστα ἀποτελέσματα. Παραθέτομεν κατωτέρω ὁλόκληρον τὸ ἔγγραφο, τὸ ἀπευθυνθὲν πρὸς τοὺς Μητροπολίτας τῆς Θράκης ἐκ μέρους τῆς Ἀδελφότητος ἅμα τῇ ἰδρύσει τῆς:

Συνεδρίασις λγ' (σελ. 156) τῆς 30 Ἰουνίου 1880. Κατ' αὐτὴν ἀναγινώσκειται ἡ κάτωθι ἐπιστολὴ τῆς ἐν Κων)πόλει Ἐκπαιδευτικῆς καὶ Φιλανθρωπικῆς Ἀδελφότητος ὑπογραφομένη ὑπὸ τοῦ Προέδρου αὐτῆς κ. Γεωργίου Ζαρίφη καὶ τοῦ Γεν. Γραμματέως κ. Δ. Πασπαλῆ :

«Πανιερώτατε Μητροπολίτα

«Ὁ ἱερός ἡμῶν κληρὸς πάντοτε καὶ πανταχοῦ πατρικὴν ἐπεδειξάτο πρόνοιαν καὶ σπουδαίως ἐμερίμνησε ὑπὲρ τοῦ καλῶς ἐννοουμένου συμφέροντος τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ. Πολλάκις τὴν ἀγαθὴν πρωτοβουλίαν τῶν μεγαλεπήβολων Ἐθνικῶν ἔργων αὐτοῦ ἔλαβεν, ὁσημέραι δὲ τρανώτατα προβάλλεται τεκμηρία τῆς ἀποτελεσματικῆς καὶ τελεσφόρου συνδρομῆς, ἣν προθύμως πάνυ παρέχει τοῖς ὑπὲρ τῆς πνευματικῆς προαγωγῆς, ἠθικῆς διαπλάσεως καὶ ὕλικῆς τοῦ λαοῦ εὐημερίας μοχλοῦσι καὶ ἀγωνιζομένοις. Ὑπὸ τὸ κράτος τοιούτων ἰδεῶν καὶ πεποιθήσεων διατελοῦντες, ἄσμενοι προαγόμεθα ἵνα εὐαγγελισώμεθα τῇ Ὑμετέρῃ Πανιερότητι ὅτι τῇ εὐλογίᾳ τῆς Α. Θ. Παναγιότητος τοῦ Οἰκουμένου Πατριάρχου συνέστη πρὸ μακροῦ ἐν Κων)πόλει ἡ ἡμετέρα ἀδελφότης, προτιθεμένη κατὰ τὸν ἐπισυνημμένον κανονισμόν, ἵνα συνδυάζουσα ἁρμορικῶς τὰς ἐνεργείας αὐτῆς μετὰ τοσοῦτων ἄλλων καρποφόρας ὑπὲρ τῶν ἔθνικῶν συμφερόντων λειτουργούντων σωματείων, ταῦτα μὲν ἐνισχύσῃ καὶ ἐπιρρώσῃ εἰς δὲ τὰς μεγάλας καὶ πραγματικὰς τοῦ ἔθνους ἀνάγκας προσέλθῃ ἀρωγὸς καὶ ἐπίκουρος ὡς οἱ καιροὶ ἀπαιτοῦσι καὶ ὁ ὑπὲρ τῶν κοινῶν ἠθικὸς ἐντέλλεται νόμος. Τὴν σύστασιν τῆς Ἀδελφότητος ἡμῶν ταύτης, εὐμενῶς, ἐλπίζομεν, προσαγορεύσαντες, τὰς εὐχὰς Ὑμῶν ἀπὸ μέσης καρδίας θέλετε αὐτῇ ἀμέσως ἐπιδαψιλεύσει. Εὐγνωμονοῦντες τῇ ὑμ. Πανιερότητι ἐπὶ τούτῳ ἐκ προτέρων, λαμβάνομεν τὸ ὑϊκὸν θάρρος νὰ ἐπικαλεσθῶμεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὴν δραστηρίαν καὶ σύντονον αὐτῆς φροντίδα καὶ πρόνοιαν, ὅπως ἡ ἀδελφότης ὅσον ἔνεστι τάχιον καὶ προσφορώτερον περιγένηται τοῦ σκοπούμενου.

«Ἐκ τῆς ἐπισταμένης ἀναγνώσεως τοῦ Κανονισμοῦ θέλετε, Πανιερώτατε, ἐξαγάγει ὅτι ἡ ἀδελφότης διπλοῦν προτίθεται σκοπόν, ἐκπαιδευτικὸν ἅμα καὶ φιλανθρωπικόν. Ὁ διπλοῦς οὗτος σκοπός, καθόσον πραγματοποιῆται, προλαμβάνει τὸν ὄλεθρον τῶν πασχουσῶν κοινοτήτων, παρασκευάζει αὐταῖς μέσα ἐπιτήδεια πρὸς τὴν ἔθνικὴν εὐπρωγίαν, περιστέλλει πᾶσαν πολεμίαν ἀντίδρασιν καὶ γίνεται ὄργανον τῆς πνευματικῆς προκοπῆς καὶ τοῦ ἠθικοῦ τοῦ ἔθνους μεγαλείου. Ἰερός ἄρα ὁ σκοπός, ἡ δὲ ἱερότης αὕτη οὐ μόνον ἐπιβάλλει τὴν

ἐκπλήρωσιν αὐτοῦ καθ' ἑαυτὸν ἐξεταζομένου, ἀλλ' ὄρον ἀπαραίτητον προβάλλεται τὴν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐνίσχυσιν τῆ, Ἐδελφότητος. Ἐνίσχυσίς ἀνα τῆς Ἐδελφότητος, ἐξακριβώσεις καὶ διαγνώσεις τῶν ἐθνικῶν τοῦ ἔθνους ἀναγκῶν, εἴτε ἐν μέρει εἴτε ἐν συνόλῳ, ταῦτα θέλουσιν εἶσθε τὰ σπουδαῖα μελήματα πάντων τῶν ἐν τῇ ἀδελφότητι λειτουργησόντων, πολλῶ δὲ μᾶλλον τῶν πνευματικῶν τοῦ Ἐθνους Πατέρων. Συνφθιά τοῖς ἀνωτέρω ἐπισυνάπτομεν διάγραμμα ἀκριβές καὶ λεπτομερές, δυνάμενον νὰ υποβοηθήσῃ τῇ Ἐμετέρῳ Πανιερότητι καὶ διευκολύνη αὐτὴν ὅπως πλήρεις καὶ σαφεῖς πληροφορίαι συλλέξασα ἀποστείλῃ ἡμῖν ταύτας διὰ τὰ περαιτέρω. Σύνοισμεν, Πανιερότατε, καὶ ὁμολογοῦμεν τὰς δυσχερεῖας τοῦ ἔργου, οὐχ ἥτιον βέβαιοί ἐσμεν ὅτι ὁ πατρικὸς Ἐμῶν ζῆλος κατισχύει τούτων. Ἐπὶ τούτοις υποβάλλοντες τῇ Ἐμ. Πανιερότητι τὰ σεβάσματα ἡμῶν διατελοῦμεν.

Διάγραμμα τῶν ἀναγκαίων πληροφοριῶν τῶν λεπτιέων περὶ τῆς κατάστασεως τῶν ἐκπαιδευτικῶν ἐθνικῶν πραγμάτων ἐν ταῖς ἐπαρχίαις. 1) Ἐκ πόσων πόλεων, κωμοπόλεων καὶ χωριῶν ἀπαρτίζεται ἡ ἔμετέρα ἐπαρχία ; 2) Τίς ὁ κατ' ἐθνικότητα πληθυσμὸς τῶν μερῶν τούτων, ἢ ὕλική κατάσταση τῶν κατοίκων, τὸ ἐπικρατοῦν παρ' αὐτοῖς ἐπάγγελμα καὶ ἡ κυλουμένη γλῶσσα ; 3) Τίνα τῶν μερῶν τούτων ἔχουσι σχολεῖα καὶ τίνα οὐ ; 4) Τίνος βαθμοῦ εἰσὶ τὰ ὑπάρχοντα σχολεῖα ; 5) Πόσα τῶν ἀφρένων καὶ πόσα τῶν θηλέων ; 6) Πῶς εἶναι διοργανωμένα ; 7) Τίνες οἱ πόροι καὶ τίνες αἱ ἀνάγκαι ἐκάστου ; 8) Πόσους μαθητὰς ἔχει ἕκαστον καὶ τίς ἡ σχέση τῶν μαθητευομένων πρὸς τὸν πληθυσμὸν τοῦ τόπου ; 9) Ἐκ τίνων φιλογενῶν προσώπων δυνάμεθα νὰ σχηματίσωμεν ἐπιτροπὰς ὅπως ἐργασθῶσιν ὑπὲρ τοῦ σκοποῦ τῆς Ἐδελφότητος ἐν τῇ ἔμετέρῳ ἐπαρχίᾳ ; 10) Τίνα ἄλλην πληροφορίαν νομίζετε ἀναγκαίαν νὰ παράσχητε ἡμῖν καὶ τίνα μέτρα νομίζετε σκόπιμα καὶ συντελεστικά πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς Ἐδελφότητος ;»

Βάσει τῶν ἀνωτέρω ὑπὸ τῶν συνεδριαζόντων τὰ κάτωθι ἀπεφασίσθησαν :

1) Νὰ ἐκλεγῇ πενταμελής ἐπιτροπὴ συμφώνως τῷ ἄρθρῳ 30 τοῦ Κανονισμοῦ τῶν Σχολείων καὶ 9 τοῦ ἄνω διαγράμματος. Αὕτη, τελοῦσα ὑπὸ τὴν Προεδρείαν τοῦ Μητροπολίτου, θὰ εὐρίσκεται εἰς ἐπαφὴν μετὰ τῆς ἐν Κων)πόλει Ἐδελφότητος, θὰ εἶναι δ' ἀνεξάρτητος τῆς ἐνταῦθα Κοινοτήτος, συνεργαζομένη μετὰ τῆς Ἐφοροδημογεροντίας διὰ τὰ ζητήματα τῶν Σχολείων.

2) Μέλη τῆς ἐπιτροπῆς ταύτης ἐξελέγησιν ὁμοφώνως οἱ : Εὐστάθιος Καβάσιλας, Χ' Σταμάτης Ψυλτόπουλος, Θ. Ἀσκληπιάδης, Κωστῆς Γεωργίου καὶ Β. Ζεννῆς.

Ἐν τῇ αὐτῇ συνεδριάσει ἀπεφασίσθη, τῇ προτάσει τοῦ Μητροπολίτου, νὰ γίνῃ συνεννόησις μετὰ τῆς διδασκαλίσης Σοφίας Πολίτου, ἵνα αὕτη παραμείνῃ ὡς διδασκάλισσα ἐπὶ δύο ἀκόμη ἔτη ἀντὶ 60 ὀθωμανικῶν λιρῶν ἔτησίως μετὰ τῶν ναύλων τοῦ ταξιδίου τῆς. Ἐπίσης, ἀναγνωσθεῖσιν ἐπιστολῆς τοῦ ἐν Ἀδριανουπόλει Ἐλληνοδιδασκάλου Λογοθετίδου, δι' ἧς οὗτος ἐδέχετο

νά διδάξη εἰς τὴν Ἑλληνικὴν σχολὴν ἐπὶ τριετίαν ἀντὶ 245 ὀθ. λιρῶν, ἐνεκρίθη νά συναντηθῆ ὁὔτως, μεταβαίνων πρὸς λουτροθεραπείαν, μετὰ τῶν ἐφόρων προσωπικῶς καὶ νά συνταχθῆ ἡ σχετικὴ συμφωνία.

Κατὰ τὴν λε' συνεδρίασιν τῆς 3 Ἰουλίου 1880 (σελ. 158) λαμβάνεται ἀπόφασις νά σταλῆ ἐκ μέρους τῆς Κοινότητος Διδυμοτείχου εὐχαριστήριος ἐπιστολὴ πρὸς τὴν ἐν Κων)πόλει Ἐκπαιδευτικὴν καὶ Φιλανθρωπικὴν Ἀδελφότητα «διὰ τὴν πρόνοιαν ἣν αὕτη καταδεικνύει διὰ τὴν διανοητικὴν βελτίωσιν τῶν πολυπαθῶν μερῶν τῆς Θράκης». Ἐπίσης κατὰ τὴν αὐτὴν συνεδρίασιν ἀνευῶθη ἡ μεταξὺ τῆς Κοινότητος καὶ τῆς διδασκαλίσσης Σοφίας Πολίτου συμφωνία, καθ' ἣν ἡ μὲν Κοινότης ὑπεχρεῖτο νά καταβάλῃ τῇ διδασκαλίσῃ ἐτήσιον μισθὸν ἐξ 65 ὀθ. λιρῶν μετὰ τῶν ὀδοιπορικῶν αὐτῆς ἐξόδων μέχρι Πειραιῶς, ἡ δὲ διδασκάλισσα ἀνελάμβανε τὴν ὑποχρέωσιν νά παρμεῖν ἔπι διετίαν.

Κατὰ τὴν ἐπομένην συνεδρίασιν lot' τῆς 4 Ἰουλίου ἀνεγνώσθη ἐπιστολὴ, δι' ἧς οἱ Δημογέροντες ἐληροφορήθησαν ὅτι ἐν Ἀλεξανδρουπόλει εὐρίσκετο τελειόφοιτός τις τοῦ Γυμνασίου Ἀθηνῶν, γνωρίζων τὴν Γαλλικὴν καὶ δυνάμενος εὐδοκίμως νά διδάξῃ τὰ Ἑλληνικά, ὅστις ἐδέχετο ν' ἀναλάβῃ τὴν διδασκαλίαν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Σχολεῖον Διδυμοτείχου ἐπὶ μισθῷ 50 ὀθ. λιρῶν ἐτησίως. Ἀπεφασίσθη, λοιπόν, νά προσκληθῆ ὁὔτως εἰς Διδύχον, ταυτοχρόνως δὲ νά ληφθῶσι περὶ αὐτοῦ πληροφορίες παρὰ τοῦ ἐν Ἀλεξανδρουπόλει Ἑλλήνος Ὑποπροξένου. Ἐπειδὴ αἱ ὑπὸ τοῦ τελευταίου, Ἰ. Καραγιαννουπόλου ἐκωννυμουμένου, πληροφορίες ἦσαν ἀριστοι, ὁ δὲ Κ. Λογοθετίδης δὲν ἐφαίνετο ἐξ Ἀδριανουπόλεως, κατηρτίσθη ὑπὸ ἡμερομηνίαν 7 Ἰουλίου 1880 τὸ κάτωθι συμφωνητικὸν μεταξὺ τοῦ διδασκάλου Γεωργίου Θεοδώρου καὶ τῆς Κοινότητος : «Διὰ τοῦ παρόντος συμφωνητικοῦ ἐγγράφου δηλοποιεῖται ὅτι ἡ Κοινότης Διδυμοτείχου διὰ τῶν ἐφόρων τῶν ἐκπαιδευτικῶν αὐτῆς Καταστημάτων, συνεβάλλετο μετὰ τοῦ διδασκάλου Κου Γεωργίου Θεοδώρου ὑπὸ τοῦς ἐφεξῆς ὄρους : α') Ὁ εἰρημένος Κύριος Διδάσκαλος ἀναλαμβάνει νά διδάξῃ μετὰ τῆς δεούσης ἐπιμελείας ἐν τῇ Δημοτικῇ αὐτῆς Σχολῇ τὴν νηπιαγωγικὴν μέθοδον τοῦ νεωτέρου συστήματος ὑποχρεούμενος ἐν ταύτῳ νά σχηματίσῃ καὶ δύο τάξεις Ἑλληνικῆς Σχολῆς καὶ συμμορφούμενος ἀκριβῶς τῷ συνταχθησομένῳ Κανονισμῷ. β') Ἡ Κοινότης ἀναδέχεται τὴν ὑποχρέωσιν νά παρῶσῃ αὐτῷ πρὸς τῷ ἐτησίῳ μισθῷ ὀρισθέντι κοινῇ συγκαταθέσει εἰς λίρας ὀθωμ. πενήντηκα ἐξ ἀριθ. 56, οἶκημα καὶ καύσιμον ὕλην. γ') Ὁ ἐτήσιος μισθὸς θὰ πληρῶνῃται κατὰ μῆνα, ἥτοι 5, τι ἀναλογεῖ ἐκ τοῦ ἐτησίου μισθοῦ εἰς ἕκαστον μῆνα. δ') Ἡ συμφωνία αὕτη ἰσχύει ἐπὶ ἐν ἔτος ἀρχόμενον ἀπὸ πρώτης Σ)βρίου τ. ἔ. καὶ λῆγον τὴν 31 Αὐγούστου τοῦ ἐπιόντος 1881. ε') Δύο μῆνας πρὸ τῆς λήξεως ὀφείλουσι ἀμφοτέρω τὰ συμβαλλόμενα μέρη νά προβῶσιν εἰς νέαν συμφωνίαν, ἐὰν ἐκφράσωσι τὴν ἐπιθυμίαν».

Ἐπὶ τοῦ διδασκάλου τούτου πολλὰς ἐστήριξεν ἐλπίδας ἡ Κοινότης Διδυ-

μοτείχου. Ἴσως εἰς τοῦτο συνετέλεσαν καὶ αἱ ἄρισται συστάσεις περὶ αὐτοῦ, μάλιστα δ' αἱ δοθεῖσαι ὑπὸ τοῦ ἐν Ἀλεξανδρουπόλει Ἑλληγος Προξένου καὶ τοῦ κ. Χρυσάνθου, χρηματίσαντος ἐν Διδυμοτείχῳ ὑπαλλήλου τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Δικαστηρίου. Ἐλλόγως, λοιπόν, κατὰ τὴν συνεδρίασιν λπ' τῆς 3 Αὐγούστου 1880 «συσκέψεως γενομένης περὶ τῶν δύο ἐντοπίων δημοδιδασκάλων, ἀπεφασίσθη ὅπως καὶ οἱ δύο χρησιμεύσωσι καὶ ὡς βοηθοὶ παρὰ τῷ νέῳ Διδασκάλῳ, γυμναζόμενοι εἰς τὴν νέαν μέθοδον».

Ἄλλ' ἐκ τῶν πραγμάτων ἀπεδείχθη, ὅτι ὁ διδάσκαλος οὗτος εἶχε πλήρη τοῦ ἔργου τὸν ἄγνοιαν. Τοῦτο πληροφορούμεθα ἐκ τῆς Μβ' συνεδρίασεως τῆς 10 Σεπτεμβρίου (σελ. 162), καθ' ἣν «...ἀναγινώσκεται ἐπιστολὴ τοῦ νεωστὶ προσληφθέντος διδασκάλου Κου Γ. Θεοδώρου, δι' ἣς οὗτος τρόπον τινα ἤρνεϊτο νὰ συμμορφωθῇ μὲ τὰς ἐν τῷ συμφωνητικῷ αὐτοῦ ὑποχρεώσεις προβάλων προφάσεις δι' ὧν κατεδείκνυεν ὅτι οὐδόλως γινώσκει τὴν ἢν ὑπεσχέθη νὰ διδάξῃ νέαν Νηπιαγωγικὴν μέθοδον ἐν τῇ Δημοτικῇ σχολῇ». Κατόπιν τούτου ἀπεφασίσθη ὅπως ἐν ἐκτάκτῳ συνεδρίασει τῆς Δημογεροντίας προσκληθῇ ὁ εἰρημένος καὶ δώσῃ τὰς ἀναγκαίας ἐξηγήσεις.

Πράγματι κατὰ τὴν συνεδρίασιν ΜΓ' τῆς ἐπομένης (σελ. 163) προσήλθεν ὁ Γ. Θεοδώρου, ὅστις ἀπήντησεν ὅτι «μὴ δυνάμενος νὰ διδάξῃ εἰς δύο ἀνίσων δυνάμεων τάξεις Ἑλληνικὰ οὐδὲ τὴν νέαν μέθοδον τῆς Νηπιαγωγικῆς, ὡς ἀπαιτοῦσιν οἱ Κανόνες, θέλει σκεφθῆ περὶ τοῦ πρακτέου καὶ τὴν ἐπιούσαν θέλει ἀπαντήσῃ ὀριστικῶς». Τὴν δ' ἐπομένην παρουσιασθεὶς οὗτος ἐνώπιον τῶν Δημογερόντων καὶ Ἐφόρων, ἐπανέλαβεν ὅτι «ἀδυνατεῖ νὰ διδάξῃ εἰς δύο ἀνίσων δυνάμεων τάξεις Ἑλλ. μαθήματα καὶ εἰς τὸ Νηπιαγωγεῖον τὴν νέαν Νηπιαγωγικὴν μέθοδον» καὶ ὅτι «ἐπιστρέφει τὸ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς Κοινότητος συμφωνητικόν». Οἱ δὲ συνεδριάζοντες, διὰ νὰ μὴ μείνῃ ἄνευ διδασκάλου τὸ Ἑλληνικὸν Σχολεῖον μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Γ. Θεοδώρου, ἀπεφάσισαν νὰ παραμείνῃ προσωρινῶς ὁ Εὐάγγ. Παπαδόπουλος.

Ἄλλ' ἢ ἔλλειψις διδασκάλου τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς καθίστατο κατεφάνης, μὴ δυνάμενη ν' ἀντιμετωπισθῇ ἐκ τῶν ἐνόντων. Τὸ ζήτημα τοῦτο ἀησχόλησε τὴν Δημογεροντίαν καὶ Ἐφορίαν εἰς τὴν Με' συνεδρίασιν αὐτῆς τῆς 14 Σεπτεμβρίου (σελ. 163). Ἀπεφασίσθη, λοιπόν, ἀντὶ τοῦ παρατηθέντος Γ. Θεοδώρου, νὰ προσκληθῇ ὁ ἐν Μεγάλῳ Ζαλουφίῳ διδασκων Ἀντώνιος Ἰωαννοπούλος, ὅστις εἶχεν ἀποσταλῆ ὑπὸ τῆς ἐν Κων)πόλει Ἐκπαιδευτικῆς καὶ Φιλανθρωπικῆς Ἀδελφότητος. Τοῦτον ἡ Δημογεροντία ἐθεώρει, κατὰ τὸ σκεπτικὸν αὐτῆς, «ὡς λίαν ἱκανὸν καὶ ἐγνωσμένης παιδείας καὶ εἰδήμονα τῆς νέας Νηπιαγωγικῆς μεθόδου». Διὰ τοὺς λόγους τούτους ἐκρίθη καὶ ὡς ὁ πλέον κατάλληλος νὰ καταλάβῃ ὀριστικῶς τὴν διεύθυνσιν καὶ διδασκαλίαν τῆς Σχολῆς, βοηθούμενος ὑπὸ τῶν δύο ἐντοπίων διδασκάλων εἰς τὸ ἔργον του. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ διδάσκαλος οὗτος εἶχε διορισθῇ ὑπὸ τῆς ἐν Κων)πόλει Ἀδελφότητος καὶ ἐπληρώνητο παρ' αὐτῆς, ὁ δὲ Μητροπολίτης ἔκαμε γνωστόν, ὅτι

ἔγραψεν εἰς τὴν Ἀδελφότητα προηγουμένως διὰ τὴν εἰς Διδύχον μετάθεσιν τοῦ Ἰωαννοπούλου καὶ διὰ τὸν ὄρισμὸν διδασκαλίας ἀμοιβομένης παρὰ τῆς αὐτῆς Ἀδελφότητος καὶ ὅτι οὐδεμίαν μέχρι στιγμῆς ἔλαβεν ἀπάντησιν ἐπὶ τῶν αἰτημάτων του, διὰ τοῦτο παρεκλήθησαν καὶ ὁ Μητροπολίτης καὶ οἱ Ἐφοροὶ νὰ γράψουν ἕκ νέου εἰς τὴν Ἀδελφότητα. Παρουσιασθεὶς δ' εἰς τὴν συνεδρίασιν ὁ Ἰωαννόπουλος καὶ ἐρωτηθεὶς σχετικῶς, ἀπήντησεν ὅτι δέχεται τὴν ἐν Διδυμοτείχῳ θέσιν, ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι ἡ Κοινότης θὰ διορίσῃ παιδονόμον, αὐτὸς δὲ θὰ διδάξῃ δοκιμαστικῶς ἐπὶ μίαν ἑβδομάδα καὶ κατόπιν θὰ συνταχθῇ τὸ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς Κοινότητος συμβόλαιον. Καὶ πρὶν ἢ διαλυθῇ ἡ συνεδρίασις διωρίσθη ὡς παιδονόμος ὁ ἱεροψάλτης Μόσχος.

Ἡ θέσις ἴσως τοῦ Ἰωαννοπούλου ἐν Διδυμοτείχῳ δὲν ἦτο ἀσφαλής, διότι οὗτος ἐξηγήσατο ἐκ τῆς ἐν Κων)πόλει Ἀδελφότητος. Πρὸς τακτοποίησιν του, λοιπόν, ἀπέστειλε πρὸς τὴν Ἐφορείαν δύο ἐπιστολάς, ἀναγνωσθεῖσας εἰς τὴν ΜΖ' συνεδρίασιν τῆς 1 Ὀκτωβρίου. Διὰ τῆς πρώτης ἐξήτει βιβλία καὶ ἄλλα τινὰ ἀναγκαιὰ διὰ τὴν Σχολὴν. Διὰ δὲ τῆς δευτέρας ἐξήτει νὰ παραμείνῃ εἰς Διδυμοτείχον μισθοδοτούμενος ὑπὸ τῆς Ἀδελφότητος καὶ λαμβάνων παρὰ τῆς Κοινότητος Διδυμοτείχου πρόσθετον ἀμοιβὴν ἐκ 12 λιρῶν. Ἐξήτει ἐπίσης νὰ ἐπισκευασθῇ τὸ ἐντὸς τῆς Σχολῆς δωμάτιον, ὅπερ θὰ ἐχορσίμενε πρὸς κατοικίαν του. Ἐπὶ τῶν αἰτημάτων τούτων οἱ συνεδριάζοντες ἐπεφυλάχθησαν ν' ἀποφασίσωσι, πρὶν ἢ συνηνευθῶσι μετὰ τῆς ἐν Κων)πόλει Ἐκπαιδευτικῆς Ἀδελφότητος.

Ἄλλ' ἡ Ἀδελφότης ἀπήντησε δι' ἐπιστολῆς τῆς πρὸς τὸν ἴδιον Ἰωαννόπουλον, ὡς ἐξάγεται ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ τελευταίου ἀναγνωσθείσης εἰς τὴν ΜΗ' συνεδρίασιν τῆς 3 Ὀκτωβρίου (σελ. 165) καὶ ἐχούσης οὕτω :

» Ἐντιμοὶ Κύριοι Ἐφοροὶ !

Σήμερον ἔλαβον παρὰ τῆς ἀδελφότητος διαταγὴν νὰ ἐπιστρέψω αὐθωρεὶ εἰς Ζαλούριον. Ἐπειδὴ ἴσως μᾶλλον προτιμῶ τὴν ἐνταῦθα διαμονήν μου, ἂν καὶ ὑμεῖς εἰς τοῦτο στέργητε, παρακαλῶ νὰ γίνῃ σύσκεψις περὶ τῆς μισθοδοσίας μου καὶ ἐπέλθῃ συμφωνία ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ γράψητε πρὸς τὴν Ἀδελφότητα ὅπως μείνω πάλιν εἰς τὴν ἐπιθεσίαν αὐτῆς εἰ δυνατόν. Παρακαλῶ νὰ μὲ νομίζητε πάντοτε.

Διδυμοτείχον 1880 Ὀκτωβρίου 3

Προθυμότατος

Α. Ἰωαννόπουλος»

Συνεπεία τῶν ὡς ἄνω ἀνέλαβεν ἡ Ἐφορεία νὰ γράψῃ πρὸς τὴν ἐν Κων)πόλει Ἀδελφότητα, ἐκθέτουσα ἔκτενῶς τοὺς λόγους διὰ τοὺς ὁποίους ἐπεβλήθη ἢ ἐκ Ζαλουρίου εἰς Διδυμοτείχον μετάθεσις τοῦ διδασκάλου Ἰωαννοπούλου καὶ ζητοῦσα τὴν ἔγκρισιν αὐτῆς. Ἄφ' ἑτέρου δὲ ἀπήντησεν εἰς τὸν διδάσκαλον ὅτι, μετὰ τὴν ἀπάντησιν τῆς Ἀδελφότητος, θὰ τακτοποιήσῃ ὀριστικῶς καὶ τὸ ζήτημα τῆς παρουσίης του καὶ τὸ ζήτημα τῆς μισθοδοσίας του.

Ἡ ἀπάντησις τῆς Ἀδελφότητος ἐπὶ τῶν προτάσεων τῆς Ἐφορείας ἀνε-

γνώσθη κατὰ τὴν ΜΘ' συνεδρίασιν τῆς 22 Ὀκτωβρίου. Δι' αὐτῆς ἐγνωστοποιούντο τὰ ἀκόλουθα : 1) Ἐπαύετο ἀμετακλήτως ἀπὸ τῆς θέσεώς του ὁ δημοδιδάσκαλος Ἄντ. Ἰωαννόπουλος ὡς μετατεθείς εἰς Διδυμοτείχον ἄνευ προηγουμένης ἀδείας τῆς Ἀδελφότητος παρὰ τὰς ὑποχρεώσεις του. 2) Ἡ Ἀδελφότης δὲν ἀνεγνώριζε τὸν ὑπὸ τοῦ Ἰωαννοπούλου ἀποσταλέντα ἀντικαταστάτην του. 3) Ἡ δύνατο κατόπιν τούτων ἡ Κοινότης Διδυμοτείχου νὰ συμφωνήσῃ κατ' ἰδίαν μετ' αὐτοῦ.

Τούτων οὕτως ἐχόντων οἱ συνεδριάζοντες ἀπεφάσισαν νὰ προσλάβωσιν ὡς διδάσκαλον τὸν Ἰωαννόπουλον, συντάσσοντες μετ' αὐτοῦ τὸ σχετικὸν συμβόλαιον. Ἐπεὶ δὲ ἡ διδασκάλισσα τοῦ Παρθεναγωγείου ἐξήτει τὴν πρόσληψιν βοηθοῦ, λόγῳ τοῦ πλήθους τῶν μαθητῶν, ἀπεφασίσθη νὰ προσληφθῇ ὡς τοιαύτη ἡ Κα' Ασπασία Ἰωάννου «καθὸ καὶ εἰδήμων τῶν ἐργοχειρῶν».

Ἡ τοιαύτη θύθμισις τῶν σχολικῶν πραγμάτων καὶ ἡ πρόσληψις βοηθῶν καὶ παιδονόμου οἴκοθεν νοεῖται ὅτι ἐπεβάρυνε τὰ καὶ ἄλλως καχεκτικὰ οἰκονομικὰ τῆς Κοινότητος. Πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς καταστάσεως ταύτης ἐθεωρήθη σκόπιμον νὰ γίνῃ γενικὴ Συνέλευσις τῶν προυχόντων τῆς πόλεως, διὰ νὰ τεθῇ τὸ ζήτημα καὶ εὐρεθῇ λύσις.

Τὸ ζήτημα τοῦτο ἐπανασυζητήθη κατὰ τὴν Ν' συνεδρίασιν τῆς 27 Ὀκτωβρίου (σελ. 66) ἐλήφθη δ' ἀπόφασις νὰ προτραποῦν δι' Ἀρχιερατικῶν γραμμάτων ἐπ' ἐκκλησίαις οἱ πολῖται νὰ ἐνισχύσωσιν τὴν ἐφορείαν τῶν Σχολείων, ὡς ἕκαστος δύναται, «ἵνα μὴ ἄλλως εὐρεθῇ εἰς τὴν δυσάρεστον θέσιν ἡ Κοινότης, ὡς μὴ δυναμένη νὰ ἐκτεθῇ εἰς τόσας χρηματικὰς δαπάνας, οἷας ἀπαιτοῦσιν αἱ σημεριναὶ βελτιώσεις αὐτῶν, νὰ διακόψῃ τὴν συνέχειαν αὐτῶν». Καὶ πάλιν ἐθεωρήθη σκόπιμον νὰ συνέλθῃ γενικὴ Συνέλευσις, μὴ πραγματοποιηθεῖσα προηγουμένως, διὰ νὰ ἐξετάσῃ τὴν οἰκονομικὴν κατάστασιν τῆς Κοινότητος καὶ προτείνει τὴν δέουσαν θεραπείαν.

Φαίνεται ὅμως ὅτι καὶ πάλιν ἡ γενικὴ αὕτη Συνέλευσις δὲν ἐπραγματοποιήθη. Διότι εἰς μὲν τὴν ΝΓ' συνεδρίασιν τῆς 16 Νοεμβρίου «ἐνεκρίθη νὰ ζητηθῇ συνδρομὴ ἀπὸ τῶν δυναμένων γονέων, τῶν ἐχόντων τέκνα ἄρρενα καὶ θήλεα, νὰ πληρώσωσι, ἐνεκρίθη δὲ ἡ τε ἐντιμος Δημογεροντία καὶ ἡ Ἐφορεία ἐκ συμφώνου προσκαλοῦσα τοὺς γονεῖς νὰ ζητῶσι τὴν συνδρομὴν ταύτην, καθορισθείσης ὡς ἡμέρας τῆς προσκλήσεως ταύτης ἐκάστης Κυριακῆς, εἰς δὲ τὴν συνεδρίασιν ΝΕ' τῆς 30 Νοεμβρίου (σελ. 169) ὁ προεδρεύων τῆς συνεδριάσεως Εὐστάθιος Καβάσιλας ὁμιλῶν περὶ τῆς συνδρομῆς τῶν γονέων διὰ τὴν συντήρησιν τῶν σχολείων «ἀνέπτυξεν ἐκτεταμέναις ἔτι λέξεσι προσθεῖς ὅτι ἄνευ τῆς ὑλικῆς συνδρομῆς καθίσταται ἀδύνατος ἡ διατήρησις τῶν ἐκπαιδευτικῶν καταστημάτων καὶ ὅτι πρέπει πάντες μετὰ προθυμίας νὰ συντελέσωσι πρὸς τὸ ἔργον τοῦτο». Πρὸς ἐξαναγκασμὸν δὲ εἰς καταβολὴν συνδρομῆς ὑπὲρ τῶν Σχολείων καθωρίσθη ὅτι ἀπαγορεύεται τοῦ λοιποῦ ἡ φοίτησις εἰς τὰ Σχολεῖα τέκνων, τῶν ὁποίων οἱ γονεῖς δὲν συνεισφέρουσιν διὰ τὴν συν-

τήρησιν των. Διὰ τὰ δοθῆναι μάλιστα τὸ καλὸν παράδειγμα, ἀμέσως ἕκαστος τῶν Δημογερόντων κατέβηκε προαιρετικῆν ὑπὲρ τῶν Σχολείων εἰσφορὰν.

Τὸ παράδειγμα τῆς Δημογεροντίας καὶ ἄλλοι φιλοτιμηθέντες ἠκολούθησαν, ὡς μανθάνομεν ἐκ τῆς ΝΒ' συνεδριάσεως τῆς 14 Δεκεμβρίου (σελ. 171) : «ἀκολουθῶντες ἐγγράφονται συνδρομηταὶ τινες ὑπὲρ τῶν ἐνταῦθα Σχολείων εἰς τὸ ἐπὶ τούτῳ βιβλίον».

Καὶ ταῦτα μὲν τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν κατάστασιν τῶν Σχολείων τῆς πόλεως κατὰ τὸ 1880. Παρακατιόντες δὲ θέλομεν ἐκθέσει τὰ κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος διατρέξαντα.

Αἱ ἐκ τοῦ βιβλίου Ταμείου τῆς Κοινότητος ἀναφερόμεναι δαπάναι διὰ τὴν συντήρησιν καὶ εὐρυθμίαν τῶν Σχολείων λειτουργίαν κατὰ τὸ ἔτος 1881 καὶ κατὰ μῆνα ἔχουσιν οὕτω :

Μῆν Ἰανουάριος γρο. 141 $\frac{1}{2}$, Φεβρουάριος γρο. 1.897, Μάρτιος γρο. 321, Ἀπρίλιος γρο. 2.445, Μάιος γρο. 480, Ἰούνιος γρο. 375, Ἰούλιος γρο. 1.269, Αὐγούστος 1.680, Σεπτέμβριος γρο. 5.075, Ὀκτώβριος γρο. 1.514, Νοέμβριος γρο. 331 $\frac{1}{2}$, Δεκέμβριος γρο. 1.315.

Ὡς δ' ἐκ τῶν αὐτῶν λογαριασμῶν καταφαίνεται, κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο τὸ διδασκικόν, βοηθητικὸν καὶ ὑπηρετικὸν προσωπικὸν τῶν Σχολείων ἀπετελεῖτο ἐκ τῶν κάτωθι : τοῦ διδασκάλου Ἰωαννοπαύλου, τοῦ Ἑλληνοδιδασκάλου Πασχαλάκη Λογιωτατίδου, τῆς διδασκαλίσσης Σοφίας Πολίτου, τῆς διδασκαλίσσης Ἀμαλίας, τῆς βοηθοῦ Ἀσπασίας, τῆς Μελομένης Ἰωαννοπούλου, ἀδελφῆς τοῦ διδασκάλου, τῆς καθαριστρίας Παρθεναγωγείου Ἀναστασίας καὶ τοῦ ἐπιστάτου τῶν σχολείων Ἀνδρέου. Εἰς τούτους δέον νὰ προστεθοῦν καὶ οἱ παρὰ τῶν ἐκκλησιῶν τῆς πόλεως ἀμειβόμενοι Εὐάγγελος Παπαϊωαννόπουλος καὶ Περικλῆς Βλαχόπουλος.

Ἡ συμβολὴ ἔξ ἑτέρου τῶν ἐκκλησιῶν εἰς τὴν διατήρησιν τῶν διδασκάλων κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἦτο ἡ ἑξῆς :

Κώδιξ Β' «Ἰσολογισμὸς Ἱερᾶς ἐκκλησίας Ἀγίου Ἀθανασίου ἀπὸ 1ης Ἰανουαρίου ἕως 21 Δεβρίου 1881, εἰς τὸν δημοδιδάσκαλον Κον Εὐάγγελον γρο. 1.125, εἰς τὸν δημοδιδάσκαλον Κον Περικλῆν γρο. 320».

Κώδιξ Γ' «αωπα'—αωπβ'. Ὅσα καθυστεροῦνται τῷ κ. Παπα Ἰωαννοπούλῳ ἀπὸ τὸ παρελθὸν ἔτος γρο. 1.256».

Κώδιξ Ε' «1881. Εἰς τὸν δημοδιδάσκαλον Κον Εὐάγγελον γρο. 1.709, εἰς τὸν δημοδιδάσκαλον Κον Περικλῆν γρο. 400».

Τὰ δὲ τῆς λειτουργίας τῶν Σχολείων, τῆς προσλήψεως νέων διδασκάλων καὶ τῆς ἐν γένει προσπαθείας διὰ τὴν διατήρησιν τῆς Παιδείας ἔχουν ὡς κατωτέρω ἐκτεθῆσονται, συμφώνως ταῖς πληροφορίαις τοῦ ἐν τοῖς πρόσθεν μηνισθέντος Κώδικος τῶν συνεδριάσεων.

Πάντως τὸ οὐσιῶδες εἶναι ἐν: ὅτι δηλ. ἡ οικονομικὴ ἀδυναμία οὐδέποτε ἀπέλειπεν τὰ τῆς Κοινότητος πράγματα. Εἶναι δὲ πολλοῦ ἄξιον τὸ γεγονός ὅτι

οἱ ὀλίγοι ἐκείνοι ὀρητροὶ ἄνδρες, οὐδαμῶθεν ἐνισχυόμενοι, εἰμὴ μόνον ἐκ τοῦ ὀβλοῦ τοῦ πτωχοῦ ὑποδούλου, κατώρθωνον ὄχι μόνον νὰ διατηροῦν τὰ σχολεῖα τῆς πόλεως, ἀλλὰ καὶ μετὰ θάρρους καὶ ἐνθουσιασμοῦ νὰ ἐνεργοῦν τὰ πρὸς βελτίωσιν τῶν ἐκπαιδευτικῶν αὐτῆς ἰδρυμάτων ἐπιβαλλόμενα, ἀντιπαλαίοντες πολλακίς πρὸς τὴν δυσπιστίαν, καὶ τὴν ἀμάθειαν τῶν ὁμοχωρίων, τὴν ἀκαμψίαν καὶ ἐγωϊστικὴν τῶν ξένων συμπεριφορὰν.

Κατὰ τὴν συνεδριάσιν Β' τῆς 16 Ἰανουαρίου 1881 ἀποφασίζονται τὰ κάτωθι : 1) Νὰ διορισθῇ ὡς παιδονόμος ἐν τῇ Δημοτικῇ Σχολῇ ὁ ἐκ Διδυμοτείχου Χρῖστος Πασχάλης ἐπὶ μηνιαίῳ μισθῷ μιᾶς ὄθωμ. λίρας. 2) Νὰ παραμείνῃ ὡς διδάσκαλος τοῦ χωρίου Μεγάλο Δεοβέντι (νῦν Δέρειον) ὁ ἐκ τοῦ αὐτοῦ χωρίου Δημήτριος. Οὗτος παρουσιασθεὶς αὐτοπροσώπως κατὰ τὴν συνεδριάσιν, ἀνέπτυξε ποίους κόπους κατέβαλε διὰ νὰ συνάξῃ ἄνω τῶν πεντήκοντα μαθητῶν καὶ νὰ θέσῃ εἰς τὴν λειτουργίαν τὸ σχολεῖον τοῦ χωρίου. Προσέθηκε δὲ ὅτι ὑπεσχέθη εἰς αὐτὸν ὁ κ. Χ. Σαμαρτζίδης νὰ ἐνεργήσῃ ὥστε ν' ἀναγνωρισθῇ ὑπὸ τῆς ἐν Κων)πόλει Ἀδελφότητος ὡς διδάσκαλος τοῦ χωρίου. Πληροφορηθεὶς ὅμως ὅτι ἡ ἐν λόγῳ Ἀδελφότης ἐπρόκειτο νὰ τοποθετήσῃ ἄλλον εἰς τὴν θέσιν του, πρόσθετοεξεν εἰς τὴν βοήθειαν τοῦ Μητροπολίτου καὶ τῆς Δημογεροντίας. Ἡ παρεχομένη πληροφορία εἶναι σπουδαιότητὴ ὄχι μόνον διὰ τὴν φιλοτιμίαν καὶ ἐθνικὴν ἐργασίαν τὴν ὑπὸ τοῦ διδασκάλου τούτου ἐπιδειχθεῖσαν, ἀλλὰ καὶ γενικώτερον διὰ τὸν ἐθνικὸν τοῦ χωρίου χαρακτῆρα. Διότι εἰς τὸ χωρίον τοῦτο ἐγκατασταθεῖσαι ἀπὸ μακροῦ βουλγαρικὰ οἰκογένειαί τῶς μὲν ἔξω ἐν συμποσίᾳ μετὰ τῶν ἑλληνικῶν τοιούτων, ἀπὸ τῆς ἡμέρας ὅμως τοῦ Βουλγαρικοῦ σχίσματος καὶ τῆς καταλήψεως τῆς περιοχῆς ὑπὸ ρωσικῶν στρατευμάτων, οἱ Βούλγαροι ἀποθρασυθέντες ἐπειρῶντο πάσῃ τέχνῃ καὶ μηχανῇ καὶ δυνάμει νὰ ἐκβουλγαρίωσι καὶ τὸ χωρίον τοῦτο καταλαβόντες βίᾳ τὴν Ὁρθόδοξον ἑλληνικὴν ἐκκλησίαν αὐτοῦ καὶ ὑποχρεοῦντες τοὺς κατοίκους ν' ἀπαστέλλωσι τὰ τέκνα των εἰς βουλγαρικὸν σχολεῖον. Ἡ πράξις, ὅθεν, τοῦ διδασκάλου συγκεντρώσαντος ἄνω τῶν πεντήκοντα μαθητῶν, ἐν οἷς καὶ τέσσαρας ὀθωμανόπαιδας, ἀποβαίνει ἀληθῆς ἐθνικὸς ἀθλος καὶ ἀποδεικνύει ὅτι ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς τοῦ χωρίου οὔτε τὴν ἑλληνίδα ἀπέβουλε φωνήν, οὔτε ὑπέκυπτεν ἀμαχητὶ εἰς τὴν βουλγαρικὴν βιαιοπραγίαν.

Παρὰ ταῦτα ἡ οἰκονομικὴ δυσπραγία δὲν ἔλαυσε κατατρώχουσα πᾶσαν ἀπόπειραν ἐξυψώσεως τῆς πνευματικῆς στάθμης τῶν Σχολείων διὰ τῆς προσλήψεως περισσοτέρων καὶ ἱκανωτέρων διδασκάλων. Μάλιστα εἰς τοσαύτην στενοχωρίαν περιῆλθε τὸ πρᾶγμα, ὥστε ἐπαύθησαν καὶ οἱ βοηθοὶ τῶν διδασκάλων, ζητήσαντες αὐξήσιν τῶν ἀποδοχῶν των, διότι τὰ οἰκονομικὰ μέσα τῆς Κοινότητος δὲν ἐπῆρκουν, ὡς μαρτυρεῖ ἡ ἀπόφασις ἡ ληφθεῖσα ἐν τῇ 10' συνεδριάσει τῆς 3 Ἀπριλίου 1881 (σελ. 190). Ἐκτὸς ὅμως τούτων καὶ ἕτερον σπουδαῖον ζήτημα ἠγέρθη ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἀφορῶν εἰς τὴν δι-

δασκάλισαν Σοφίαν Πολίτου. Ἀνεγνώσθη δηλ. εἰς τὴν Κ' συνεδρίασιν τῆς 20 Ἀπριλίου (σελ. 190—191) ἐπιστολὴ ὑπογεγραμμένη ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς πόλεως καὶ γνωστοποιῦσα εἰς τοὺς Ἐφοροδημογεροντίαν καὶ τὸν Μητροπολίτην ὅτι: ἡ ἐν λόγῳ δημοδιδασκάλισσα συνῆψε στενὰς ἐρωτικὰς σχέσεις μετὰ τινος φαρμακοποιῦ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ· τὰς σχέσεις τῆς ταύτης δὲν ἀπέκρυπτεν, ἀλλ' ἀπεναντίας παρουσίαιζε ὡς μνηστῆρα τὸν φίλον τῆς· ὡς ἐκ τούτου διήγειρε καὶ τὴν περιέργειαν τῶν ἐν τῇ πόλει ξένων καὶ τὴν ἀγανάκτησιν τῶν γονέων καὶ κηδεμόνων, προσελθόντων εἰς τὴν ἀπόφασιν νὰ μὴ ἐπιτρέψωσιν ἐφεξῆς τὴν φοιτήσιν τῶν τέκνων των εἰς τὸ Νηπιαγωγεῖον, ὅπερ κατὰ τὰς αὐτὰς πληροφορίας ἐχρησίμειεν ὡς ἐρωτικὸν τοῦ ζεύγους ἐντευκτήριον, φυλασσόμενον μάλιστα κατὰ τὰς συναντήσεις τῶν ἑραστῶν καὶ ὑπὸ δύο στρατιωτῶν Τούρκων. Ἐπὶ τῆς ἀναφορᾶς ταύτης ὠμίλησεν ὁ Μητροπολίτης εἰπὼν ὅτι ἡ διδασκάλισσα ἐφάνη ἐπιλήσιμων τῶν ἐναντι τῆς Κοινοτήτος καθηκόντων τῆς, ἐπρότεινε δὲ νὰ καταβληθῶσι προσπάθειαι πρὸς ἐπαναφορὰν τῆς εἰς τὴν εὐθείαν ὁδὸν καὶ νὰ παραμεινῇ μέχρι τέλους τοῦ σχολικοῦ ἔτους. Ἀλλ' ἐνῶ ταῦτα ἐπροτείνοντο καὶ ἀπεφασίζοντο, ἐλήφθη ἡ ἐξῆς ἐπιστολὴ τῆς αὐτῆς διδασκαλίσης, ἣτις καὶ ἀνεγνώσθη:

«Σεβαστοὶ κύριοι Δημογεροντες. Δίδω τὴν παραίτησίν μου ἀπὸ σήμερον μετὰ λύπης μου, ἐγὼ ἐπεθύμουν νὰ ἐξακολουθῆσω ἕως εἰς τὰς ἐξετάσεις ἀλλ' ἔνεκα τινῶν, οἵτινες ἀρνοῦνται τὴν ἐξακολούθησιν διὰ τοῦτο δίδω ἐγὼ πρώτη τὸ τέμα.

Σοφία»

Ἡ εἰς τὸ αὐθαδὲς αὐτὸ ὕφος συνταχθεῖσα ἐπιστολὴ προεκάλεσεν, ὡς ἦτο ἐπόμενον, τὴν ὀργὴν τῆς Δημογεροντίας, ἣτις καὶ ἀπεφάσισε νὰ καταβάλλῃ αὐτῇ τὸν καθυστερούμενον μισθὸν τῆς δύο μηνῶν καὶ νὰ τὴν ἀπαλλάξῃ ἀμέσως τῶν καθηκόντων τῆς. Καὶ ἐξήτησε μὲν αὕτη ἔνδεκα ἡμερῶν προθεσμίαν διὰ νὰ ἐκκενώσῃ τὸ Παρθεναγωγεῖον, ἐν ᾧ αὕτη διέμενεν, πλὴν διετάχθη ὅπως ἐκκενώσῃ αὐτὸ ἀμέσως καὶ ἀναχωρήσῃ. Ἐγένετο δὲ σκέψις νὰ προταθῇ εἰς τὴν ἀδελφὴν τοῦ διδασκάλου Ἄντ. Ἰωαννοπούλου Μελομένην νὰ ἀντικαταστήσῃ τὴν ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας παραιτηθεῖσαν διδασκάλισσαν. Ἀλλ' αὕτη ἐλθοῦσα εἰς Λιδυμότειχον πρὸς ἀλλαγὴν κλίματος, ὡς πάσχουσα ἐκ νοσήματος, ἀπεδέχθη μὲν τὴν προσφορὰν, πλὴν κατέλιπε τὴν ἐκτέλεσίν τῆς διὰ χρόνον εὐθετώτερον. Ὡς δ' ἦτο ἐπόμενον ἡ παῖσις τῆς διδασκαλίσης ἐπέφερε καὶ τὴν τῆς ἐπιμελητρίας τοῦ Παρθεναγωγείου Ἀναστασίας.

Κατὰ τὴν συνεδρίασιν ΚΒ' τῆς 1 Μαΐου 1881 (σελ. 193) ἐγένετο πάλιν συζήτησις περὶ διορισμοῦ Ἑλληνοδιδασκάλου «ἀναγκαίου διὰ τε τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ τόπου, ὡς πόλεως, καὶ διὰ τὴν ἀπόλυτον ἀνάγκην τῶν ἀνωτέρων μαθητῶν (sic) τῆς Σχολῆς». Ἀπεφασίσθη, ὅθεν, νὰ ἐκλεγῇ τοιοῦτος καὶ νὰ προσκαλέσῃ ὁ Μητροπολίτης τοὺς ἐγκρίτους τῆς πόλεως «ἕνα καθυποβίασθαι αὐτοῖς τὴν ἀπόφασιν ταύτην πρὸς ἔγκρισιν καὶ κατόπιν ληφθῆναι ἢ δέουσα πρόνοια περὶ εὐφρέσεως τοιοῦτου ἐγκαίρως».

Μετὸ αὐτὸ θέμα ἀψηχολήθη ἡ ἐπομένη συνεδρίασις ΚΓ' τῆς 3 Μαΐου (σελ. 194), καθ' ἣν ἀπεφασίσθη «να ληφθῆ ἡ δέουσα φροντίς ἀπὸ μέρους τῆς Α. Σεβασμιότητος καὶ τῆς Ἐφορείας τῶν σχολείων πρὸς εὑρεσιν καταλλήλου Ἑλληνοδιδασκάλου, ὅστις ὑπὸ τὴν βοήθειαν τῶν δημοδιδασκάλων κυρίων Κωνσταντίνου καὶ Εὐαγγέλου διευθύνῃ τὴν τε Ἑλληνικὴν καὶ ἀλληλοδιδασκτικὴν σχολὴν καὶ διδασκῇ ἐν τῇ πρώτῃ τὰ ἑλληνικὰ ἐγκύκλια μαθήματα μισθοδοτούμενος ἀπὸ τῆς Κοινότητος ἄνευ τινὸς ἄλλης ἀπαιτήσεως αὐτοῦ ἢ ὑποχρεώσεως τῆς Κοινότητος πρὸς αὐτόν, οἷον καυσίμου ὕλης, ὕδατος καὶ κατοικίας. Ὡσαύτως δὲ ληφθῆ καὶ ἡ δέουσα φροντίς πρὸς τὴν ἐξακολούθησιν τῶν διακοπέντων μαθημάτων τοῦ Νηπιαγωγείου καὶ τὴν πρόσληψιν Παρθεναγωγῆς ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὅρους, οἷους καὶ ὁ Ἑλλην διδάσκαλος, ἐπαναλάβῃ δὲ ἡ Κοινότης τὴν πρὸς τὴν ἐν Κων)πόλει Φιλεκπαιδευτικὴν καὶ Φιλανθρωπικὴν Ἀδελφότητα αἰτησὶν τῆς». Κατὰ τὴν αὐτὴν ὡσαύτως συνεδρίασιν ἀπεφασίσθη καὶ ἡ ἐπισκευὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου καὶ ἐδικαιώθησαν τὰ παράπονα τοῦ διδασκάλου Κων. Παπαδοπούλου, ὅστις ἀνέφερεν ὅτι ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἐπιτροπὴ τῆς Παναγίας ὄχι μόνον καθυστερεῖ τοὺς μισθοὺς του, ἀλλὰ καὶ ἐπιδιώκει τὴν ἐλάττωσιν τῶν μηνιαίων ἀποδοχῶν του καὶ τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἐξαργύρωσιν ὁμολόγου τοῦ πατρὸς του.

Κατὰ τὴν συνεδρίασιν ΚΕ' τῆς 13 Μαΐου (σελ. 196—197) ἀνεγνώσθη ἀναφορὰ τοῦ διευθυντοῦ τῆς Δημοτικῆς σχολῆς Ἄντ. Ἰωαννοπούλου, δι' ἧς οὗτος ἐξήτει : 1) τὴν κατασκευὴν παραπετασμάτων διὰ τὰ παράθυρα τοῦ σχολείου «ὡς προσβάλλοντος τοῦ ἡλίου τὰ νήπια», 2) τὴν ἀποκομπὴν ἐκ τῆς σχολῆς τῶν ἀμελεστέρων «ὡς παρεμποδιζόντων τὴν πρόοδον τῶν ἄλλων καὶ ὡς ἄρτι νῦν προσελθόντων», διὰ τὸ ἀνεπαρκὲς τοῦ χώρου τοῦ σχολείου καὶ 3) τὴν καταβολὴν τεσσάρων ὀθωμ. λιρῶν διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς ἐξ Ἀδριανουπόλεως ἐπανελθούσης ἀδελφῆς του, ἐφ' ὅσον ἡ Κοινότης ἐπρόκειτο νὰ χρησιμοποίησιν ταύτην ὡς διδασκάλισσαν. Ἐπ' αὐτῶν ἀπεφασίσθη : 1) νὰ κατασκευασθοῦν τὰ διὰ τὸν ἡλιον παραπετάσματα, 2) πρὸς ἀποσυμφόρησιν τοῦ σχολείου νὰ παραλάβῃ ὁ διδάσκαλος Κων. Παπαδόπουλος τὸ τμήμα του καὶ μέρος τῶν νηπίων καὶ νὰ μεταβῇ εἰς τὸ Παρθεναγωγεῖον καὶ 3) νὰ δοθῶσιν αἱ τέσσαρες λίραι ἐκ τοῦ μηνιαίου τοῦ Μαΐου. Ἐγγιζουσῶν δὲ τῶν θερινῶν διακοπῶν δὲν κρίνεται σκόπιμος ἡ πρόσληψις τῆς Μελομένης Ἰωαννοπούλου διὰ τὸ Παρθεναγωγεῖον.

Τὴν διὰ τὸ ἐπόμενον σχολικὸν ἔτος κατάστασιν ἐπειράθη νὰ βελτιώσῃ ἡ Ἐφοροδημογεραγία ἀποφασίσασα ἐν τῇ Α' συνεδρίασει αὐτῆς τῇ 23 Ἰουλίου (σελ. 203) ν' ἀναζητήσῃ ἐγκαίρως τὴν εὑρεσιν Ἑλληνοδιδασκάλου, διδασκαλίσεως διὰ τὸ Παρθεναγωγεῖον καὶ ἐνὸς ἐπι πλέον δημοδιδασκάλου, διὰ ν' ἀχθῆ εἰς αἴσιον πέρας τὸ ἔργον τῆς δημοτικῆς σχολῆς. Ὡς Ἑλληνοδιδάσκαλος ἀπεφασίσθη νὰ προσληφθῆ ὁ Πισχ. Λογιωτατίδης, ἀφ' οὗ πρῶτον ἡ Ἐφορεία συνεννοηθῆ ἐγγράφως μετ' αὐτοῦ.

Κατὰ τὴν ἐπομένην συνεδρίασιν ΔΑ' τῆς 13 Αὐγούστου (σ. 204) ἀναγινώσκεται ἀναφορά τῶν δημοδιδασκάλων κυρίων Εὐαγγέλου Παπαδοπούλου καὶ Κωνστ. Παπα-Ἰωαννοπούλου, δι' ἧς ἔλεγον ὅτι «ἐάν θὰ παραδεχθῆ αὐτοὺς ἡ Κοινότης καὶ διὰ τὸ ἐπιπὸν σχολικὸν ἔτος ὡς διδασκάλους δέον ν' αὐξήσωσι τὸν ἀνεπαρκῆ αὐτῶν μισθόν». Ἐπὶ τῆς αἰτήσεως ταύτης ἀπεφασίσθη νὰ προσληφθῶσιν οὗτοι καὶ διὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος, εἰς προσεχῆ δὲ συνεδρίασιν νὰ ληφθῆ ὑπ' ὄψει ἡ αἰτησίς των περὶ αὐξήσεως τῶν ἀποδοχῶν των, αἱ ὁποῖαι ἐκ τῶν ἐκκλησιῶν νὰ δίδωνται εἰς τὸ ταμεῖον τῆς Κοινότητος. Τὸ μέτρον τοῦτο εἶχεν ὡς σκοπὸν τὴν τακτικὴν κατὰ μῆνα καταβολὴν τοῦ συμπρωνημένου μισθοῦ των.

Τὸ ζήτημα τῆς εὐρέσεως Ἑλληνοδιδασκάλου ἐτακτοποιήθη διὰ τῆς προσλήψεως τοῦ ἐκ Κων)πόλεως Βασιλείου Εὐγενιάδου, τελειοφοίτου τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς, μετὰ τοῦ ὁποίου ἡ Κοινότης συνῆψε τὸ κάτωθι συμφωνητικόν: «Διὰ τοῦ παρόντος ἰδιωτικοῦ συμβολαίου ἰσχύοντος ὡς ἂν ἐγένετο ἐν Συμβολαιογραφείῳ οἱ κύριοι Ἐφοροὶ τῶν ἐν Διδυμοτείχῳ σχολείων καὶ ὁ κύριος Βασιλεῖος Εὐγενιάδης συνεβάλοντο ὡς ἑξῆς: Α) Ὁ κύριος Β. Εὐγενιάδης ἀναλαμβάνει τὴν διεύθυνσιν καὶ διδασκαλίαν τῆς ἐν Διδυμοτείχῳ Ἑλληνικῆς σχολῆς κατὰ τὰ προγράμματα καὶ τὴν τάξιν τῶν ἐν Ἑλλάδι διατηρουμένων σχολείων καὶ τὸν Κανονισμόν, ὃν ἤθελε κρίνει ἀναγκαῖον ἢ ἐν Διδυμοτείχῳ τῶν σχολείων ἐφορεία, ὑπόσχεται δὲ νὰ καταβάλῃ πᾶσαν προσπάθειαν πρὸς εὐδόωσιν τοῦ αὐτῷ ἀνατεθειμένου ἔργου. Β) Ὁ κύριος Β. Εὐγενιάδης ὑποχρεοῦται ν' ἀναχωρήσῃ ἐκ Κων)πόλεως μετὰ πρώτην εὐκαιρίαν, καθ' ἣν δὲ ἡμέραν ἀναχωρήσῃ ἀρχεταὶ καὶ ὁ μισθὸς αὐτοῦ. Γ) Ἡ ἐν Διδυμοτείχῳ Ἐφορεία ὑποχρεοῦται νὰ καταβάλῃ ἐτησίως τῷ κυρίῳ Βασιλείῳ Εὐγενιάδῃ λίρας ὀθωμανικὰς ἑβδομήκοντα (ἀρ. 70), πληρωτέας κατὰ μῆνα καὶ χορηγήσῃ αὐτῷ τὰ ὀδοιπορικὰ αὐτοῦ ἔξοδα ἀπὸ Κων)πόλεως μέχρι Διδυμοτείχου ἄνευ οὐδενὸς ἑτέρου. Δ) Ἡ ἐφορεία τῶν σχολείων Διδυμοτείχου ὀφείλει νὰ προκαταβάλῃ τὰ ἀπὸ Κων)πόλεως μέχρι Διδυμοτείχου μεθ' ἑνὸς μηνιαίου ὀδοιπορικὰ αὐτοῦ ἔξοδα. Ε) Ἡ παρούσα συμφωνία ἰσχύει δι' ἕν ἔτος ἀρχόμενον ἅμα τῇ ἐκ Κων)πόλεως διὰ Διδυμοτείχον ἀναχωρήσει αὐτοῦ. ΣΤ) Ὁ κύριος Β. Εὐγενιάδης ἅμα ἀφικόμενος εἰς Διδυμοτείχον ὀφείλει ν' ἀναλάβῃ τὰ αὐτοῦ καθήκοντα. Ζ) Οἱ συμβαλλόμενοι ὀφείλουσι νὰ προειδοποιῶνται πρὸ δύο μηνῶν τῆς λήξεως τοῦ σχολικοῦ ἔτους, ἂν καὶ τὸ ἐπιπὸν ἔτος θὰ ἀνανεώσωσι τὰς συμφωνίας των. Η) Ἀμφοτέρω τὰ μέρη ὀφείλουσι νὰ ἐπικυρώσωσι τὰς παρούσας συμφωνίας διὰ τῶν ἰδίων αὐτῶν ὑπογραφῶν».

Ἐν Διδυμοτείχῳ 1881 Αὐγούστου 25

Τὸ συμφωνητικὸν ὑπεγράφη ὑπὸ τοῦ διδασκ. καὶ τῶν Ἐφοροδημογεγ., ἀπεφασίσθη δὲ νὰ τοποθετηθῆ καὶ εἰς ἐπισιὰτης διὰ νὰ ἐπιστατῆ εἰς τὴν καθαριότητα ἀμφοτέρων τῶν σχολῶν τοῦ Καλὲ ἀμοιβόμενος ἀπὸ τὸ ταμεῖον τῆς Κοινότητος. (Συνεδρίασις λοι' τῆς 4 Σεπτεμβρίου 1881, σελ. 208).

Ἐκ Κων)πόλεως ἐπίσης προσελήφθη καὶ ἡ διδασκάλισσα Ἀμαλία Κυριακοῦ, συμφώνως πρὸς τὸ ἕξης συμφωνητικόν: «Διὰ τοῦ παρόντος ἰδιωτικοῦ συμβολαίου, ἰσχύοντος ὡς ἂν ἐγένετο ἐν Συμβολαιογραφείῳ, ὁ κ. Δ. Νικολαΐδης ἐν ὀνόματι τῆς ἐν Διδυμοτείχῳ ἐφορείας τῶν σχολείων καὶ ἡ κυρία Ἀμαλία Κυριακοῦ διδάσκαλος συνεβάλοντο ὡς ἕξης. α') Ἡ κυρία Ἀμαλία Κυριακοῦ ἀναλαμβάνει τὴν διεύθυνσιν καὶ διδασκαλίαν τοῦ ἐν Διδυμοτείχῳ Παρθεναγωγείου κατὰ τὰ προγράμματα καὶ τὴν τάξιν τῶν Νηπιαγωγείων τῶν ἐν Ἑλλάδι διατηρουμένων κατὰ τὸν κανονισμόν, ὃν ἤθελε κρίνει ἀναγκαῖον ἢ ἐν Διδυμοτείχῳ τῶν σχολείων ἐφορεία ὑπόσχεται δὲ νὰ καταβάλλῃ πᾶσαν προσπάθειαν πρὸς εὐόδωσιν τοῦ αὐτῆ ἀνατεθειμένου ἔργου. β') Ἡ κυρία Ἀμαλία Κυριακοῦ ὑποχρεοῦται νὰ ἀναχωρήσῃ ἐκ Κων)πόλεως μὲ πρῶτην εὐκαιρίαν, καθ' ἣν δὲ ἡμέραν ἀναχωρήσῃ ἀρχεται καὶ ὁ μισθὸς αὐτῆς. γ') Ἡ ἐν Διδυμοτείχῳ ἐφορεία ὑποχρεοῦται νὰ καταβάλλῃ ἑτησίως τῇ κυρίᾳ Ἀμαλίᾳ Κυριακοῦ λίρας ὀθῶν, ἐξήκοντα (60) πληρωτέας κατὰ μῆνα καὶ χορηγήσῃ αὐτῇ τὰ ὁδοιοπορικὰ αὐτῆς ἔξοδα ἀπὸ Κων)πόλεως μέχρι Διδυμοτείχου, παρέχουσα αὐτῇ δωρεὰν κατοικίαν καὶ θέρμανσιν. δ') Ἄν ἡ κυρία Ἀμαλία Κυριακοῦ παρεκτραπῇ τῶν καθηκόντων καὶ ὑποχρεώσεων αὐτῆς ἅπαξ καὶ δις συμβουλευέται ἀπὸ τῆς ἐφορείας ἀκολουθῶν ἂν ἐμμένῃ εἰς τὴν πορείαν αὐτῆς παύεται ἄνευ αὐδεμιᾶς ἀποζημιώσεως. ε') Ἡ Ἐφορεία τῶν Σχολείων Διδυμοτείχου ὀφείλει νὰ προκαταβάλλῃ τὰ ἀπὸ Κων)πόλεως μέχρι Διδυμοτείχου μεθ' ἑνὸς μηνιαίου ὁδοιοπορικὰ αὐτῆς ἔξοδα. στ') Ἡ κυρία Ἀμαλία Κυριακοῦ χορηγεῖ ἀξιοχρεῶν ἐγγυητὴν διὰ τὰς ἀνωτέρω ὑποχρεώσεις αὐτῆς τὸν ἀξιότιμον κύριον Δ. Ψυχάρην, πρόεδρον τοῦ Θρακικοῦ Συλλόγου, οὗτινος τρόφιμός ἐστιν αὐτῆ. ζ') Ἡ παρούσα συμφωνία ἰσχύει δι' ἓν ἔτος ἀρχόμενον ἅμα τῇ ἐκ Κων)πόλεως εἰς Διδυμοτείχον ἀναχωρήσει αὐτῆς. η') Ἡ κυρία Ἀμαλία Κυριακοῦ, ἅμα ἀφικομένη εἰς Διδυμοτείχον, ὀφείλει νὰ ἀναλάβῃ τὰ αὐτῆς καθήκοντα. θ') Οἱ συμβαλλόμενοι ὀφείλουσι νὰ προειδοποιῶνται πρὸ δύο μηνῶν τῆς λήξεως τοῦ σχολικοῦ ἔτους, ἂν καὶ τὸ ἐπιὸν ἔτος θ' ἀνανεώσῃ τὰς συμφωνίας των. ι') Ἀμφότερα δὲ τὰ μέρη ὀφείλουσι νὰ ἐπικυρώσῃ τὰς παρούσας συμφωνίας διὰ τῶν ἰδίων αὐτῶν ὑπογραφῶν.

Ἐν Κων)πόλει 1881 Αὐγούστου 28

Ὁ πρόεδρος τοῦ Θρακικοῦ Συλλόγου

Ἀμαλία Κυριακοῦ

Δ. Ψυχάρης

Δ. Νικολαΐδης

Τὸ παρὸν ἔγγραφον ἰσχύει καὶ διὰ τὸ ἐπιὸν σχολικὸν ἔτος. Ἐν Διδυμοτείχῳ 1882 Ἰουλίου 1.

Ἡ Διδάσκαλος
Ἀμαλία Κυριακοῦ

Χαρακτηριστικὸς ἐκ τοῦ ὡς ἄνω συμφωνητικοῦ εἶναι ὁ τεθεὶς ὅρος, καθ' ὃν ἡ διὰ τρίτην φορὰν παρεκτροπὴ τῆς διδασκαλίας ἐκ τῶν καθηκόντων τῆς συνεπιφέρει τὴν ἄνευ ἀποζημιώσεώς τινος ἀπόλυσίν τῆς. Τοῦτο ἀσφα-

λῶς ἐπεβλήθη ἐκ τῆς πείρας, τὴν ὁποίαν ἡ Ἐφοροδημογεροντία ἀπέκτησεν ἐκ τοῦ ἐπεισοδίου τῆς διδασκαλίας; Σοφίας Πολίτου.

Ἄμα τῇ ἀφίξει τῆς ἔλαβεν ἡ διδασκάλισσα Ἀμαλία τὰ ὁδοιπορικά τῆς ἔξοδα ἐκ γρασίων 271, πρὸς στέγασίν τῆς δ' ἐνοικιάσθη δωμάτιον πρὸς 40 γρόσια μηνιαίως καὶ τῆς ἐδόθη καὶ ἡ ἀναγκαιοῦσα καύσιμος ὕλη, συμφῶνως πρὸς τὴν προᾶξιν τῆς λε' συνεδριάσεως τῆς 18 Σεπτεμβρίου 1881 (σελ. 210). Κατὰ τὴν διάφοριαν τῆς αὐτῆς συνεδριάσεως προσεκλήθη καὶ ὁ Ἑλληνοδιδασκαλὸς Βασ. Εὐγενειάδης καὶ τῷ ὑπεδείχθη νὰ εὖρη κατάλυμα ἔξω τῆς σχολῆς καὶ φροντίση καὶ διὰ τὴν καύσιμον ὕλην, κατιβάλλων καὶ τὸ ἐνοίκιον καὶ τὴν ἀξίαν τῆς καυσίμου ὕλης ἐξ ἰδίων του. Φαίνεται, κατὰ ταῦτα, ὅτι οὗτος εἶχεν ἐγκατασταθῆ ἐντὸς τῆς σχολῆς. Ἄλλ' ἡ Δημογεροντία, μετὰ τὸ προηγηθὲν ἐπεισόδιον τῆς διδασκαλίας, δὲν ἐπέτρεπε πλέον τὴν ἐντὸς τοῦ σχολείου ἐγκατάστασιν τῶν διδασκόντων. Ἄλλ' ἡ παραμονὴ τοῦ Ἑλληνοδιδασκάλου ἐν τῇ πόλει δὲν ἐπέπρωτο νὰ διαρκέσῃ ἐπὶ πολὺ. Ἴδου τί λέγει τὸ πρακτικὸν τῆς ΑΖ' συνεδριάσεως τῆς 27 Σεπτεμβρίου 1881. «...συνελθόντων ἐκτάκτως τῶν τιμωτάτων Δημογερόντων καὶ Ἐφόρων τῶν σχολῶν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τῆς Α. Σ. τοῦ Μητροπολίτου ἡμῶν καὶ προέδρου Διδυμοτείου, ἐμφανίζεται ὅτε Ἑλληνας διδάσκαλος κύριος Β. Εὐγενειάδης καὶ ἡ διευθύντρια τοῦ Ἑλληνικοῦ Παρθεναγωγείου καὶ παρουσιάζουσι τὸ τε ἑοροτολόγιον, ἐσωτερικὸν κανονισμὸν καὶ πρόγραμμα τῶν διδασκασομένων μαθημάτων, καθὰ ἐνετείλατο αὐτοῖς ἡ ἐντιμὸς Ἐφορία τῶν σχολῶν ἐγκρίσει τῆς ἐντιμῆς Δημογεροντίας» ἐπειδὴ δὲ μετὰ τὰς δεούσας παρατηρήσεις ἐξελέγχθησαν τὰ μὲν τῆς διδασκαλίας; κυρίας Ἀμαλίας καλῶς ἔχοντα, τοῦ δὲ Ἑλληνοδιδασκάλου οὐδόλως καὶ ἐπειδὴ καὶ ἐξ ἄλλων καὶ ἐκ τούτων ἐγνώσθη ὅτι ὁ διδάσκαλος οὗτος στερεῖται τῶν ἀπαιτουμένων προσόντων, δι' αὐτὸ ἐκλήθη, διὰ ταῦτα ἡ ἐντιμὸς Ἐφορία δι' ἐπιστολῆς αὐτῆς πρὸς τὴν Αὐτοῦ Σεβασμιότητα παρεκάλεσε νὰ ἀπαλλάξῃ αὐτὸν τῶν διδασκαλικῶν αὐτοῦ χρεῶν καὶ ἀντικαταστήσῃ αὐτὸν δι' ἄλλου ἁρμοδιωτέρου».

Πράγματι ὁ Ἑλληνοδιδασκαλὸς Β. Εὐγενειάδης παρητήθη ἐγγράφως τῆς θέσεώς του, ἐπιστρέψας καὶ τὸ συναφθὲν συμφωνητικόν, προσεκλήθη δὲ πάλιν ὁ Πασχαλάκης Λογιωτατίδης διὰ νὰ διδάξῃ ἐπὶ διετίαν μὲ τοὺς κάτωθι ὅρους : «Α) Ὁ κος Πασχαλάκης ἀναδέχεται νὰ διδάξῃ ἐπὶ διετίαν ἐν τῇ ἐνταῦθα Ἑλληνικῇ σχολῇ τοὺς φοιτήσοντας ἐν αὐτῇ μαθητὰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν μετὰ τῶν λοιπῶν βοηθητικῶν μαθημάτων, συμφῶνως πρὸς τὸν ὑπὸ τῆς Ἐφορίας ἐκπονηθησόμενον κανονισμὸν ὑποχρεούμενος νὰ ἐκπληροῖ τὰ καθήκοντά του μετ' εὐσυνειδησίας καὶ προθυμίας. Β) Οἱ κύριοι ἔφοροι καὶ λοιποὶ πρόκριτοι ὑποχρεοῦνται νὰ πληρῶνωσι τὸν μισθὸν αὐτοῦ τακτικῶς ὁρισθέντα εἰς ἔξ ἀριθ. 6 ὄθωμ. λίρας κατὰ μῆνα. Γ) Κατοικία καὶ καύσιμος ὕλη ἔσονται εἰς βᾶρος τοῦ κυρίου Πασχαλάκη. Δ) Ἡ παροῦσα συμφωνία ἰσχύει, ὡς εἴρηται, ἐπὶ διετίαν μεθ' ἣν ὀφείλουσιν ἀμφοτέρω τὰ συμβαλλό-

μενα μέρη νὰ προειδοποιῶνται δύο μῆνες πρὸ τῆς ταχθείσης προθεσμίας περὶ ἀνανεώσεως ἢ μὴ τῆς συμφωνίας. Διὸ ἐγένετο τὸ παρὸν εἰς δύο ὅμοια, ὕπερ καὶ κυρωθὲν διὰ τῶν ὑπογραφῶν ἀμφοτέρων τῶν συμβαλλομένων μερῶν ἐγένετο παραδεκτὸν. Ἐν Διδυμοτείχῳ τῇ ᾠη Ὀκτωβρίου 1881

Π. Ζ. Λογιωτατίδης».

Εἰς τὴν συνεδρίασιν ΜΒ' τῆς 23 Ὀκτωβρίου (σελ. 213) κατόπιν αἰτήσεως τῆς διδασκαλίσσης πρὸς τὴν Σχολ. Ἐφορείαν «περὶ τῆς ἀναγνωρίσεως ὡς βοηθοῦ τῆς προσωρινῶς διατελούσης εἰς τὸ σχολεῖον κυρίας Ἀσπασίας», μετὰ τινα σύσκεψιν ἐνεκρίθη νὰ κρατηθῇ αὕτη ἐν ἑλλείψει ἄλλης ἱκανώτερας πρὸς τὸ ἔργον τοῦτο μὲ μισθὸν 150 γροσίων κατὰ μῆνα, ὅποιον καὶ τὸ παρελθὸν ἔτος ἐλάμβανε.

Αἱ δαπάναι διὰ τὴν λειτουργίαν τῶν σχολείων κατὰ τὸ ἐπίον ἔτος, αἱ ἀναγεγραμμέναι εἰς τὸ βιβλίον Ταμείου τῆς Κοινότητος, ἔχουν ὡς ἀκολούθως:

Ἔτος 1882. Ἰανουάριος γρ. 1.594, Φεβρουάριος 12,20, Μάρτιος 1.440, Ἀπρίλιος 761,20, Μάϊος (ἑλλείπουν), Ἰούνιος 5.280,20, ἀπὸ 6 Ἰουνίου μέχρι 18 Νοεμβρίου 4.628, Δεκέμβριος 3.155.

Αἱ δ' εἰσφοραὶ τῶν ἐκκλησιῶν διὰ διδασκαλ. μισθοὺς ἔχουσιν οὕτω :

Κῶδιξ Β'. «Εἰς τὸν διδάσκαλον Π. Βλαχόπουλον γρ. 1860».

Κῶδιξ Γ'. «αωπρ'—αωπγ' Κων. Παπαϊωανόπουλον δι' ὑπόλοιπον καθυστερούμενον γρ 1256. Εἰς Ἐφορίαν διὰ νὰ πληρώσῃ τὸν Ἑλληνοδιδάσκαλον γρ. 300. Ἐτήσιον μισθὸν Κων. Παπα-Ἰωαννοπούλου γρ. 5.447».

Κῶδιξ Ε'. «1882. Εἰς τὸν διδάσκ. κ. Περικ. Βλαχόπουλον γρ. 2.320».

Ἐκ τῶν λογαριασμῶν τούτων πληροφοροῦμεθα ὅτι κατὰ τὸ 1882 τὸ προσωπικὸν τῶν σχολείων Διδυμοτείχου ἀπετέλουν οἱ : Ἑλληνοδιδάσκαλος Π. Λογιωτατίδης, Παρθεναγωγὸς Ἀμαλία Κυριακοῦ, ἐπιμελήτρια Νηπιαγωγείου Ἀσπασία Σταματιῆδου, ὡς καὶ οἱ Ἀλληλοδιδάκται Κων, Παπαγιαννόπουλος καὶ Περικλῆς Βλαχόπουλος. Ἐτέρας πληροφορίας περὶ τῶν σχολικῶν πραγμάτων διὰ τὸ ἔτος τοῦτο δὲν ἔχομεν.

Διὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος τὸ βιβλίον Ταμείου τῆς Κοινότητος ἀναγράφει τὰς κάτωθι δαπάνας, εἰς τὴν ἐγγραφὴν τῶν ὁποίων δύναται τις νὰ παρατηρήσῃ μεγάλην ἀκαταστασίαν.

Ἔτος 1883. Ἰανουάριος γρ. 853,20, Φεβρουάριος 2.158, Μάρτιος 1.788,30, Ἀπρίλιος 572, Μάϊος 210, Ἰούνιος 403,20, Ἰούλιος 1.599, Αὐγούστου 273, Σεπτέμβριος 43, Ὀκτώβριος 2.967,30, Νοέμβριος 4.125, Δεκέμβριος 295.

Ἡ συμβολὴ ἐξ ἄλλου τῶν ἐκκλησιῶν καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐσυνεχίσθη, ὡς ἐκ τῶν κωδίκων μανθάνομεν.

Κῶδιξ Β'. «1883. Εἰς ἔντιμον Δημογεροντίαν διὰ μισθοῦς Διδασκάλων γρ. 369. Εἰς Ἰωάννην διδάσκαλον καὶ Σταῦρον γρ. 630. Εἰς κ. Περ. Βλαχόπουλον γρ. 1.120».

Κῶδιξ Γ'. «αωπγ'. Εἰς Κων. Παπαγιαννόπουλον γρ. 4.800. Εἰς κατασκευὴν θρανίων ἐν τῷ σχολείῳ καὶ τοίχου γρ. 1.678,30. Εἰς Δημογεροντίαν διὰ τὸν Ἑλληνοδιδάσκαλον γρ. 369.

Κῶδιξ Ε'. «1883. Εἰς διδάσκαλον Περικλῆν γρ. 1.600. Εἰς διδάσκαλον Ἰωάννην γρ. 350. Εἰς Δημογεροντίαν διὰ μισθοὺς διδασκάλων γρ. 1 230».

Ῥσαύτως εἰς τὰς τελευταίας σελίδας τοῦ βιβλίου Ταμείου τῆς Κοινότητος εἶναι κατακεχωρισμένοι ἀποδείξεις διδασκάλων, ἀλλ' ἔλλιπεις. Ἐξ αὐτῶν αἱ ἔλλιπέστεραι εἶναι τῶν: Κ. Παπαγιαννοπούλου, Α. Σωτηριάδου καὶ Γ. Κυριακίδου. Πληρέστεραι εἶναι τῶν: Πασχάλη Λογιωτατίδου καὶ Ἀμαλίας Κυριακοῦ. Ἐκ τούτων ὁ πρῶτος ἔλαβε τὰ κάτωθι ποσά: Ἀπὸ 5 Νοεμβρίου μέχρι 24 Δεκεμβρίου 1882 λίρας Τουρκίας 16. Ἀπὸ 18 Ἰανουαρίου μέχρι 23 Δεκεμβρίου 1882 λίρας Τουρκίας 62 καὶ ἀπὸ 13 Ἰανουαρίου μέχρι 18 Ἰουνίου 1883 λίρας Τουρκίας 45. Ἡ δὲ Ἀμαλία Κυριακοῦ ἔλαβεν ἀπὸ 18 Αὐγούστου μέχρι 11 Δεκεμβρίου 1881 λ. Τουρκίας 15, ἀπὸ 29 Ἰανουαρίου 1882 μέχρι 16 Δεκεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους λ. Τ. 55 καὶ ἀπὸ 3 Μαρτίου μέχρι 15 Ἰουλίου 1883 λ. Τ. 20.

Κατὰ τὸ 1883 ἤρξαντο αὐστηροὶ περιορισμοὶ ἐκ μέρους τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως καὶ ὡς πρὸς τὰ ἐν τοῖς σχολείοις διδασκόμενα καὶ χρησιμοποιούμενα βιβλία καὶ ὡς πρὸς τοὺς ἐν αὐτοῖς διδάσκοντας, οἱ ὅποιοι ἔπρεπε τοῦ λοιποῦ νὰ ὦσιν ἐφωδιασμένοι διὰ σχετικῆς κυβερνητικῆς ἀδείας. Περὶ τούτων μαρτυρεῖ καὶ ἡ ἐξῆς Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ ἐγκύκλιος τῆς 3 Μαρτίου ἔτους 1883:

«Ἰωακείμ ἐλέω Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Κων)πόλεως Νέας Ρώμης καὶ Οἰκουμηνικὸς Πατριάρχης. Ἀριθ. πρωτ. 901, διεκπ. 590. Ἐρωτῶτε Μητροπολίτα πρόεδρε Διδυμοτείρου, ὑπέροτιε καὶ ἔξαρχε Ροδόπης ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὴ ἀδελφῆ καὶ συλλειτουργῆ τῆς ἡμῶν Μειριότητος κύρ Μεθόδιε, χάρις εἴη τῇ αὐτῆς ἀρχιερωσύνῃ καὶ εὐχὴν παρὰ Θεοῦ. Ἡ Σ. αὐτοκρατορικὴ ἡμῶν κυβέρνησις, κατασχεθέντων ἐσχάτως ἐν τῇ πρωτεύουσῃ ἐκ τοῦ ἑξατετικοῦ λάθρα εἰσαχθέντων ἐπιτησίμων τινῶν ἑλληνικῶν διδασκτικῶν βιβλίων, δι' ἐπανελημμένων αὐτῆς ὑψηλῶν τελευτηδῶν προήχθη ἵνα ἀπευθύνῃ ἡμῖν ἀξίωσιν περὶ ἀπαγορεύσεως τῆς εἰσαγωγῆς τῶν βιβλίων τούτων εἰς τὰ ἡμέτερα σχολεῖα: σὺν τούτῳ δὲ ἠτήσατο ἵνα τοῦ λοιποῦ ἀποστέλλωνται εἰς τὸ ἀρμόδιον ὑπουργεῖον οἱ τε διδάσκαλοι τῶν ἐνταῦθα δημοτικῶν σχολῶν, μέλλοντες ἐξετάζεσθαι ὑπὸ εἰδικῆς ἐπιτροπῆς καὶ ἐφοδιαζεσθαι δι' ἐγγράφων ἀποδεικτικῶν τῆς ἱκανότητος αὐτῶν, καὶ τὰ προγράμματα τῶν σχολῶν τούτων, ὅπως περιβάλλονται πρότερον τὴν κυβερνητικὴν ἐγκρίσιν καὶ ἐπικύρωσιν. Ἀπαντήσαντες οὖν ἐγκαίρως ὅ,τι εἰκὸς ἦν καὶ δίκαιον ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ζητημάτων τούτων, ἤδη σκεψάμενοι συνοδικῶς ἔγνωμεν καλὸν ἀναγγεῖλαι καὶ τῇ αὐτῆς ἀρχιερωσύνῃ τὰς ἐπὶ τοῦ προκειμένου σκέψεις καὶ ἐνεργείας ἡμῶν, πρὸς ὃ καὶ ἐπισυνάπτομεν ὧδε ἐν μεταφράσει ἀντίγραφα δύο μὲν

ὑψηλῶν τεσκερέδων τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ὑπουργείου τῆς παιδείας μετὰ κοινῆς πρὸς τοῦτο ἀπαντήσεως ἡμῶν, ἐνὸς δὲ τοῦ ἐπὶ τῆς δικαιοσύνης καὶ τῶν θρησκευτικῶν ὑπουργείου μετ' ἀντιγράφου ἐπίσης τῆς ἡμετέρας πρὸς αὐτὸν ἀπαντήσεως, ὅπως διατελῆ ἐν γνώσει καὶ ἀναλόγως σκεφθῆ καὶ πράξῃ ἐν πάσῃ ἐνδεχομένη παρομοίῳ περιστάσει αὐτῆς.

Α ὡπ' μαρτίου γ'

† Ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἐν Χριστῷ ἀγαπητὸς ἀδελφός, † ὁ Ἐφέσου Ἀγαθάγγελος, † ὁ Νικομηδείας Φιλόθεος, † ὁ πρόεδρος Νικαίας Διονύσιος, † ὁ Δέρκων Ἰωακείμ, † ὁ Ἀμασείας Σωφρόνιος, † ὁ Προύσης Νικόδημος, † ὁ Μυτιλήνης Κωνσταντῖνος, † ὁ πρόεδρος Διδυμοτείχου Μεθόδιος, † ὁ Βοδενῶν Ἰερόθεος, † ὁ Γρεβενῶν Κύριλλος, † ὁ Καρπάθου Γεράσιμος.

Καὶ ἀντίγραφα μὲν τῶν ἐν τῇ ἐγκυκλίῳ μνημονευομένων ὑπουργικῶν τεσκερέδων καὶ τοῦ Πατριαρχικοῦ τακριρίου, παρὰ τὰς ἐρεῦνας μας, δὲν ἀνεύρομεν. Ταῦτα θὰ ἦσαν διαφωτιστικά, τοῦλάχιστον ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ πνεύματος τῶν ἀπαγορευσέων, εἰς τὰς ὁποίας προέβη ἡ τουρκικὴ Κυβέρνησις.

Τὰ δὲ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο διδασκαλικά καὶ σχολικά πράγματα ἐν Διδυμοτείχῳ καὶ τῇ περιφερείᾳ ἔχουσιν ὡς ἀκολουθῶς, ἔξαχθέντα ἐκ τοῦ Κώδικος συνεδριάσεων τῆς Δημογεροντίας :

Ἐκ τῆς συνεδριάσεως Ε' τῆς 8 Ἰουλίου 1883 (σελ. 227) ἔχομεν τὰς κάτωθι ἀποφάσεις διὰ τὰ σχολεῖα :

» α') Νὰ ληφθῆ ἡ δέουσα πρόνοια ἀπὸ μέρους τῆς ἱεραῆς Μητροπόλεως καὶ τῆς ἐντίμου ἐφορείας τῶν σχολείων διὰ νὰ ἀντικατασταθῆ ὁ παραιτηθεὶς Ἑλληνοδιδάσκαλος κ. Πασχαλάκης δι' ἄλλου καταλλήλου γινώσκοντος καὶ τὴν Γαλλικὴν. β) Νὰ ἀνανεωθῆ τὸ συμφωνητικὸν τῆς Παρθεναιγωγῶν κ. Ἀμαλίας ἐπὶ ἐν ἔτος ἀρχόμενον ἀπὸ σήμερον καὶ λήγον τὴν 8ην τοῦ προσεχοῦς ἔτους 1884 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἀνευ κατοικίας καὶ καυσίμου ὕλης, ὡς παρεδέξατο ἡ κ. Ἀμαλία. γ') Νὰ καταβληθῆ ἡ δέουσα πρόνοια περὶ προσλήψεως Νηπιαγωγῶν μὲ μισθὸν ἀνάλογον τῶν οἰκονομικῶν ἡμῶν δυνάμεων. δ') Νὰ ληφθῆ ἡ δέουσα πρόνοια περὶ ἀξίου Διευθυντοῦ καὶ διδασκάλου τῆς Δημοτικῆς σχολῆς κατὰ τὴν νέαν Μέθοδον τῆς Νηπιαγωγικῆς καὶ νὰ ἀντικατασταθῆ ὁ εἰς τῶν Δημοδιδασκάλων κ. Κωνσταντῖνος ὡς ξυλοκοπῶν ἀνηλεῶς τοὺς μαθητὰς καὶ κωφεύων εἰς τὰς συμβουλάς τῆς τε Ἱεραῆς Μητροπόλεως καὶ τῶν ἐντίμων ἐφόρων».

Δὲν γνωρίζομεν βεβαίως τοὺς λόγους, διὰ τοὺς ὁποίους παρητήθη ὁ Ἑλληνοδιδάσκαλος Π. Λογιατατίδης, ἀλλ' ἡ ἔλλειψις τοιοῦτου διὰ τὴν Ἑλληνικὴν σχολὴν ἦτο καταφανής. Διὰ ταῦτα ἡ συνεδρίασις ΣΤ' τῆς 3 Αὐγούστου 1883 (σελ. 228) κατηναλώθη εἰς συζήτησιν, καθ' ἣν ἀπεφασίσθη, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς μεταβάσεως τοῦ Μητροπολίτου Μεθοδίου καὶ παραμονῆς του εἰς Κων)πολιν, νὰ παρακληθῆ οὗτος, ὅπως ἐξεύρη κατάλληλον Ἑλληνοδιδάσκαλον καὶ Διευθυντὴν διὰ τὴν Δημοτικὴν Σχολὴν. Ὁ δὲ Πρωτοσύγκελος

Πανάρετος ανέλαβε τὴν φροντίδα νὰ εὔρη Νηπιαγωγὸν εἰς Ἐδριανουπόλιν. Καὶ πράγματι ἀπεστάλη ἐκ Κων)πόλεως ὡς Ἑλληνοδιδάσκαλος ὁ Λεωνίδας Σουλλίδης, ὅστις συνήψε συμφωνητικὸν μετὰ τῆς Κοινότητος Διδυμοτείχου, κατ' ὃ ἐγένετο παραδεκτὸν ἀμοτέρωθεν νὰ λαμβάνη ἐτησίως 66 ὄθωμ. λίρας, ἀνευ ὑποχρέωσης τῆς Κοινότητος νὰ παρέχῃ αὐτῷ δωρεὰν κατοικίαν καὶ καύσιμον ὕλην. (Συνεδρίασις Η' τῆς 21 Αὐγούστου, 1883. (σελ. 229). Κατὰ τὴν αὐτὴν συνεδρίασιν ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀντικατεστάθησαν οἱ ἔφοροι Κωστάκης Γεωργίου καὶ Βασίλειος Ζεννῆς διὰ τῶν Βασιλείου Χ' Ἰωάννου καὶ Κωνσταντίνου Τσιαβδάρα, ἀφ' ἑτέρου δὲ διετάχθη ὁ δημοδιδάσκαλος Κων. Παπαγιαννόπουλος, ὅπως ἀπὸ τῆς 24ης Αὐγούστου «ἀνοίξῃ τὴν Δημοτικὴν Σχολὴν καὶ ἐργάζηται προσωρινῶς μέχρις οὗ ἔλθῃ ὁ ἐκ Κων)πόλεως ἀναμενόμενος διευθυντὴς τῆς εἰρημένης σχολῆς, ὅποτε θέλουσι συνταχθῆ τὰ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς Κοινότητος Συμβόλαια».

Μερίστην ἐνίσχυσιν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς Παιδείας κατὰ τὰ ἔτη ταῦτα ὄχι μόνον διὰ τὴν πόλιν τοῦ Διδυμοτείχου, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ χωρία τῆς περιοχῆς αὐτοῦ, συνεβάλετο ἡ ἐν Κων)πόλει Φιλεκπαιδευτικὴ καὶ Φιλανθρωπικὴ Ἀδελφότης. Διὰ τῶν ἀόκνων αὐτῆς προσπαθειῶν καὶ φροντίδων τὸ φῶς τῆς Παιδείας ἤρξατο καταυγάζον τὰ ἐν τῷ σκότει τῆς ἀμαθείας καθεύδοντα χωρία, τὰ ὁποῖα μόνον ἡ βαθεῖα φυλετικὴ συνείδησις συνετήρει ὡς ἀστεμφῆ ἐμπόδια τῆς προελάσεως τοῦ μουσουλμανισμοῦ. Εἶναι δ' εὐτύχημα τὸ γεγονός ὅτι ἔστω καὶ ἐλάχιστα δείγματα τῆς δράσεως ταύτης τῆς ἐν λόγῳ Ἀδελφότητος διασώζονται εἰς τὸν Κώδικα τοῦτον τῆς Μητροπόλεως Διδυμοτείχου. Κρίνομεν, ὅθεν, ἀναγκαῖον ὅπως, ἐπ' ὀλίγον διακόπτοντες τὴν ἐξιστόρησιν τῶν τῆς Παιδείας, παραθέσωμεν τὰ σπουδαία ταῦτα γραπτὰ κείμενα, τῶν ὁποίων ἡ ἀξία δύναται ὡς μεγίστη νὰ θεωρηθῆ. Παραθέτομεν, λοιπόν, τὸ πρῶτον αὐτῆς ἔγγραφο, ἐκ τοῦ ὁποίου πολῦτιμα θ' ἀντλήσῃ ὁ μελετητὴς συμπεράσματα :

*Ἐκπαιδευτικὴ καὶ Φιλανθρωπικὴ Ἀδελφότης
Ἀγαπᾶτε Ἀλλήλους*

Ἀριθ. Πρωτ. 1313
Διεκπ. 449

Ἐν Κωνσταντινουπόλει τῇ 7 Ἰουλίου 1883

Πρὸς τὴν Ἀξιότιμον Δημογεροντίαν καὶ Ἐφορείαν Διδυμοτείχου

Ἡ ἡμετέρα Ἀδελφότης ἐπιθυμοῦσα νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν προαγωγὴν τῆς ἐκπαιδύσεως ἐν τισι χωρίοις τῆς Διοικητικῆς περιφερείας τοῦ Σαντσακίου Διδυμοτείχου, ἐξαιτεῖται τὴν σύμπραξιν τῆς αὐτοῦ ἱερᾶς Μητροπόλεως. Τὰ μέρη ὑπὲρ τῆς ἐκπαιδύσεως τῶν ὁποίων ἐπιθυμεῖ νὰ ἐργασθῆ κατὰ τὸ προσεχὲς ἡ Ἀδελφότης εἶναι τὸ Διδυμοτείχον, τὸ Ζαλούφιον, τὸ Σουφλίον, ἡ Μανδρίτσα, τὸ Σκουτοχώριον, τὸ Βουργαρκισί, τὸ Καλουτσίκισί, τὸ Καραπειλῆ, τὸ Τοκμάκισί, ἡ Κορνοφωλέα καὶ ἡ Δαδιά.

Θέλετε προσκαλέσει τοὺς προκρίτους ὄλων τῶν Κοινοτήτων τούτων καὶ θέλετε προσπαθῆσει νὰ πείσητε αὐτοὺς νὰ ψηφίσωσι διὰ τὴν τοῦ προσεχοῦς ἔτους ἐκπαίδευσίν των ὅσον τὸ δυνατόν μεγαλεύτερον ποσὸν ἐκ τοῦ κοινοτικοῦ Ταμείου. Διότι ὅσω μείζον ποσὸν καταβάλλει ἐξ ἰδίων ἐκάστη τῶν Κοινοτήτων τούτων, τοσούτῳ μείζον ἔσται καὶ τὸ ὑπὸ τῆς Ἀδελφότητος χορηγηθησόμενον αὐτῇ ποσόν. Θέλετε λοιπὸν σπεύσει ν' ἀναγγείλητε ἡμῖν τὸ ἀποτελεσμα τῆς μετὰ τῶν Κοινοτήτων τούτων συνεννοήσεως ὑμῶν, σημειοῦντες ἡμῖν, ὅπως ποσὸν καὶ πόθεν προερχόμενον, θέλει καταβάλλει ἐκάστη Κοινότης διὰ τὴν τοῦ προσεχοῦς ἔτους ἐκπαίδευσίν της. Μόνον μετὰ τὴν ἀπάντησιν ὑμῶν ταύτην θὰ ἤμεθα εἰς θέσιν νὰ ὀρίσωμεν τὸ ἐκάστη Κοινότητι χορηγητέον ποσὸν καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐκπαιδευτικῆς χρησιμοποίησεως αὐτοῦ. Συνιστῶμεν δ' ὑμῖν, ἵνα δι' ἐγγράφων ὑποχρεωτικῶν καὶ ἐγγυητικῶν, ὑπογεγραμμένων ὑπὸ φερεγγύων ἀτόμων ἐξασφαλίσητε τὴν πληρωμὴν τοῦ ποσοῦ, τὸ ὁποῖον θέλουσιν ὑποσχεθῆ οἱ πρόκριτοι.

Εἰς τοὺς προκρίτους τῶν εἰρημένων Κοινοτήτων θέλετε ὑποβάλει ἐπίσης, οἱ οἱ ὄροι, ὑπὸ τοὺς ὁποίους ἡ Ἀδελφότης θέλει παράσχει τὴν συνδρομὴν αὐτῆς εἶναι οἱ ἑξῆς : 1) τὸν διδάσκαλον, τοῦ ὁποίου εἴτε τὸ ὄλον ἢ μέρος τῆς μισθοδοσίας καταβάλλει ἡ Ἀδελφότης θέλομεν διορίζει ἡμεῖς. 2) οἱ ἄλλοι τοῦ χωρίου διδάσκαλοι, οἱ μὴ ὑφ' ἡμῶν μισθοδοτούμενοι, ἂν ἐπάρχωσι τοιοῦτοι, δὲν θὰ διορίζωνται, ἂν μὴ φέρωσιν ἀπόδειξιν, ὅτι, παρῴσιασθέντες εἰς τὸ ἡμέτερον Γραφεῖον, παρουσίασαν τοὺς τίτλους αὐτῶν. 3) Ἐν τῷ χωρίῳ ἔν καὶ τὸ αὐτὸ Σωματεῖον, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐφοροεπιτροπῆ» θέλει διευθύνει διὰ κοινοῦ ταμείου τὰ τε Ἐκκλησιαστικὰ καὶ Σχολειακὰ πράγματα, 4) μέλη τινα τῆς Ἐφοροεπιτροπῆς ταύτης θὰ διορίζωνται ὑπὸ τοῦ Ἀρχιερέως, 5) ὁ ὑφ' ἡμῶν διοριζόμενος διδάσκαλος ἔσται ὁ γραμματεὺς τῆς Ἐφοροεπιτροπῆς, ὁ ὁποῖος θὰ κρατῆ τὰ βιβλία τῶν λογαριασμῶν τῆς τοῦ χωρίου Κοινοτήτος, 6) οἱ λογαριασμοὶ ἀνάγκη νὰ παρουσιάζωνται κατ' ἔτος εἰς τὸν Ἀρχιερέα, ἵνα ἐξελέγη αὐτοὺς καὶ διαγράψῃ τὰς τυχόν περιττὰς δαπάνας. Θέλετε λοιπὸν ζητήσῃ παρὰ τῶν προκρίτων τὴν παραδοχὴν τῶν ὄρων τούτων, τῶν ὁποίων τὸν σκοπὸν εὐκόλως ἐννοεῖτε δι' αὐτῶν προλαμβάνονται αἱ καταχρήσεις τῶν διαχειριζομένων καὶ ἡ σπατάλη τῶν τυχόν περισσευόντων Ἐκκλησιαστικῶν χρημάτων εἰς ματαίας ἐκκλησιαστικὰς ἐπιδείξεις. Παρακαλοῦμεν δέ, ἵνα τοὺς διδασκάλους, οὓς ἔχουσιν ἤδη αἱ εἰρημένα Κοινότητες, ἀποστείλητε εἰς Ἀδριανούπολιν πρὸς τὸν ἐκεῖ Ἀρχιερέα, ἵνα ἐξελεγχθῶσιν αἱ τε τίτλοι αὐτῶν καὶ ἡ ἱκανότης. Ἄλλως δὲν δύναται νὰ διατηρηθῶσιν ἐν ταῖς θέσεσιν αὐτῶν.

Ἡ ἀπάντησις ὑμῶν ἔστω ὅσον τὸ δυνατόν ταχύτερα.

Διατελοῦμεν μετὰ πολλῆς ὑπολήψεως

Ὁ Ἀντιπρόεδρος
Ε. Εὐγενίδης

Ὁ Γεν. Γραμματεὺς
Δημ. Πασπαλλῆς

Πρὸς τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ἀπήντησεν δι' ἐπιστολῆς τῆς ὑπὸ ἡμερομηνίαν 23 Ἰουλίου 1883 ἡ Ἐφοροδημογεροντία Διδυμοτείχου, τοῦ Μητροπολίτου μάλιστα Μεθοδίου εἰς βασιλεύουσαν ἀπουσιάζοντος : Ἐν τῇ ἀπαντήσει δὲ ταύτῃ προέβη εἰς τὰς ἑξῆς παρατηρήσεις :

1) Ἐθεωρήθη ὡς δαπανηρὸν τὸ μέτρον τῆς προσελεύσεως τῶν ἐν τοῖς χωρίοις διδασκάλων εἰς Διδυμοτεῖχον πρὸς θεώρησιν τῶν τίτλων τῶν κατ' ὄψιν ἐκ τούτου καταργητέων. 2) Ἡ μετάβασις τῶν διδασκάλων εἰς Ἀδριανούπολιν πρὸς ἐξέλεξιν τῶν τίτλων τῶν ὑπὸ τοῦ ἐκεῖ Μητροπολίτου ἀντέβαινε εἰς τὴν πρὸς τὸν Μητροπολίτην Διδυμοτεῖχου ὀφειλομένην εὐγένειαν καὶ συμπεριφορὰν. 3) Ἡ ὑποχρέωσις τῶν κατοίκων τῶν χωρίων νὰ παράσχωσιν ἀξιόχρεους ἑγγυητὰς διὰ τὸ ἀπὸ μέρους τῶν, προσενεχθησόμενον ποσὸν ὑπὲρ τῶν Σχολείων ἦτο περιττὴ, ἐφ' ὅσον τὰ ταμεῖα τῶν ἐκκλησιῶν παρέχουσι τὴν ἀπαιτουμένην ἀσφάλειαν. 4) Τὰ ὑπὸ Ἀδελφότητος ἐκλεγέντα χωρία διὰ τὴν ἀποστολὴν διδασκάλων δὲν ἦσαν κατὰ τὴν γνώμην τῆς Ἐφορογεροντίας τὰ ἔχοντα ἀμεσώτεραν ἀνάγκην. Ἐπρεπε κατ' ἀκολουθίαν ἢ προσοχὴ τῆς Ἀδελφότητος νὰ στραφῇ πρὸς τὰ χωρία ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα καὶ πολυάνθρωπα ἦσαν καὶ μακρὰν τῶν κέντρων εὐρίσκοντο. Διὰ τοῦτο αὕτη ἀντιπρότεινε τὰ χωρία Καδήκιοι, Σαλιτῆκι καὶ Πετραδες, ἀντὶ τῶν χωρίων Βουργάριοι, Καραπειλῆ καὶ Καπουτζί. 5) Ὁ διορισμὸς τῶν Ἐφοροεπιτρόπων εἰς τὴν περιοχὴν Διδυμοτεῖχου εἴθισται νὰ γίνεται ὑπὸ τοῦ Ἀρχιερέως, ἀφοῦ πρῶτον οὗτοι ἐκλεγῶσιν ὑπὸ τῶν κατοίκων ἐκάστης Κοινότητος. 6) Παρακαλεῖται ἡ Ἀδελφότης νὰ προσέξῃ μετὰ σχολαστικότητος εἰς τὴν ἐκλογὴν προσωπικοῦ καταλλήλου καὶ ἐμπορουμένου ὑπὸ ἀκραιφνοῦς πατριωτισμοῦ «καὶ θέλοντος νὰ ζήσῃ ἐν ταῖς χώραις ταύταις καὶ συμμορφωθῇ πρὸς τὰ ἥθη καὶ ἔθιμα». 7) Ἐπειδὴ ἡ Ἀδελφότης ἐδρεύει μακρὰν καὶ δὲν δύναται νὰ παρακολουθῇ «τὴν ἀκριβῆ ἐκτέλεσιν τῶν ἱερῶν καθηκόντων τῶν Ἐφόρων καὶ διδασκάλων», σκόπιμον εἶναι τὸ ἔργον τοῦτο ν' ἀναθέσῃ εἰς τοὺς κατὰ τόπους Ἀρχιερεῖς καὶ τὴν Δημογεροντίαν.

Τῆς ἀπαντήσεως ταύτης τῆς Ἐφοροδημογεροντίας Διδυμοτεῖχου ἔλαβε γνῶσιν ὁ Μητροπολίτης αὐτοῦ διὰ τῆς ἀκολουθοῦσης ἐπιστολῆς τῆς :

«Πρὸς τὴν Αὐτοῦ Σεβασμιότητα τὸν Πρόεδρον Διδυμοτεῖχου Κύριον
Κ. Μεθόδιον».

Σεβασμιώτατε,

Ἐπισυνάπτοντες τῇ παρουσίᾳ υἱικῆ ἐπιστολῆς ἡμῶν ἀπάντησιν πρὸς τὴν αὐτόθι Ἀδελφότητα, ἦν καὶ ὑποβάλλομεν ὑπὸ τὴν Ἑμετέραν ἐμβριθεῖ σκέψιν δὲν λείπομεν νὰ παρακαλέσωμεν Ἑμᾶς θερμῶς, ὅπως ἐκθύμως συνηγορήσητε ὑπὲρ τῆς παραδοχῆς τῶν τε παρατηρήσεων καὶ ἀντιπροτάσεων ἡμῶν, ὡς ἀναντιρρόητον, ὅτι θέλετε ἐπιδοκιμάσει κατ' ὀλοκληρίαν. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ δὲν λείπομεν νὰ διακοινώσωμεν Ἑμῖν τὴν ἀπόφασίν μας πρὸς ἀντικα-

τάστασιν τοῦ τέως Ἑλληνος διδασκάλου καὶ καθικετεύσωμεν Ὑμᾶς, ὅπως εὐαρεστηθῆτε ἔγκαιρον νὰ λάβητε πρόνοιαν περὶ εὐρέσεως καταλλήλου τίνος προσώπου, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ περὶ εὐρέσεως καταλλήλου τῆς Δημοτικῆς Σχολῆς Διευθυντοῦ, τῆς διαπραγματεύσεως μετὰ τῆς ἐν Ἀδριανουπόλει Νηπιαγωγοῦ ἦν συνέστησεν ἡμῖν ἡ Ὑμετέρα Σεβασμιότης ἀνατεθείσης τῷ Ὑμετέρῳ σεβασμίῳ ἡμῖν ἐπιτρόπῳ Κυρίῳ Παναρέτῳ μεταβησομένῳ κατ' αὐτὰς εἰς Ἀδριανούπολιν. Μεθ' ὅλα ταῦτα παρακαλοῦμεν Ὑμᾶς, ὅπως τὰς ἐνεργείας Ὑμῶν ὀφθμίσητε πρὸς τὰς τῆς Ἀδελφότητος ἐνεργείας, ἃν πράγματι σπουδαίως αὕτη σκέπτηται νὰ ἐνεργήσῃ συμφώνως πρὸς τὰς διακοινωνθείσας ὑμῖν ὑποσχέσεις τῆς, καὶ διατελοῦμεν τῆς Ὑμετέρας Σεβασμιότητος.

Πρόθυμοι ἐν Κῶ υἱοὶ
Οἱ Δημογέροντες καὶ «Ἐφοροί».

Πρὸς τὸς διατυπωθείσας παρατηρήσεις ἡ ἐν Κων)πόλει Ἀδελφότης ἀπήντησεν ὡς ἑξῆς :

Ἐκπαιδευτικὴ καὶ Φιλανθρωπικὴ Ἀδελφότης
Ἀγαπᾶτε Ἀλλήλους

Ἀριθ. πρωτ. 1374
διεκτ. 473

Ἐν Κωνσταντινουπόλει τῇ 11 Αὐγούστου 1883

Σεβασμιώτατε

Ἐλαβον σήμερον τὴν ἐπιστολὴν τῆς Ὑμετέρας περισπουδάστου μοι Σεβασμιότητος καὶ τὴν ἐγκλειστον ἐπιστολὴν τῶν Ἐφοροδημογερόντων Διδυμοτείχου, ἀποκρινομένην εἰς τὴν τῆς Ἀδελφότητος ἀπὸ 7 Ἰουλίου ἐπιστολὴν. Τοῦ χρόνου ἐπείγοντος ὡς ἐκ τῆς προσεγγίσεως τοῦ Σεπτεμβρίου, ἀποκρίνομαι αὐθιμερόν. Ἡ ἡμετέρα πρὸς τὴν Ἐφοροδημογεροντίαν ἐπιστολὴ ἔξαιτεῖται τὴν σύμπραξιν τῆς Μητροπόλεως. Διὸ ἡ πρὸς τὴν εἰρημένην ἐπιστολὴν τῆς Ἐφοροδημογεροντίας ἀπάντησις δίδεται κατὰ καθήκον πρὸς τὴν Ὑμετέραν Σεβασμιότητα καθότι ἡ Ἀδελφότης δικαίως ποθεῖ, ἵνα οἱ Σεβασμιώτατοι Ἀρχιερεῖς διευθύνωσι τὴν κατὰ τόπους ἐκπαιδευτικὴν αὐτῆς ἐργασίαν. Οὕτω λοιπὸν βλέπετε, ὅτι τὸ ἐν αἴτημα τῆς Ἐφοροδημογεροντίας Διδυμοτείχου ἔχει ἤδη ἱκανοποιηθῆαι ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας καὶ κατὰ καθήκον ἡ Ἀδελφότης. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν ἡμετέραν ἀξίωσιν περὶ ἐξελέγξεως τῶν *νομίμων* τίτλων καὶ τῆς διδασκαλικῆς ἱκανότητος τῶν ἤδη ὑπαρχόντων ἐν τῇ καθ' Ὑμᾶς Ἐπαρχίᾳ διδασκάλων, νομίζομεν, ὅτι αὕτη παρεξηγήθη ὑπὸ τῶν ἐν Διδυμοτείχῳ δὲν προῦκειτο νὰ ἐξελέγξῃ αὐτοὺς ὁ Ἅγιος Ἀδριανουπόλεως, ἀλλ' ἡ ἡμετέρα ἐν Ἀδριανουπόλει ἀρμοδίᾳ Ἐπιτροπῇ, εἰς ἣν ἤθελε τοὺς διδασκάλους ὁ Ἅγιος Ἀδριανουπόλεως καὶ ἧτις συνίσταται ὑπὸ δύο διδασκάλων τῆς φιλοσοφίας καὶ δύο διακεκριμένων διδασκάλων. Ἡμεῖς ἀκολουθοῦμεν τὴν ἀρχὴν «ἐκαστος εἰς ὃ ἐκλήθη». Διδάσκαλοι μόνον δύνανται νὰ ἐλέγξωσι τὴν ἱκανότητα διδασκάλων, καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸ σύστημα τῆς διδασκα-

λίας. Ἐὰν προὔκειτο ἀπλῶς περὶ ἐξελέγξεως ἐγγράφων τίτλων, τοῦτο βεβαίως ἠδύνατο νὰ γείνη καὶ ἐν Διδυμοτείχῳ· πρόκειται ὅμως καὶ περὶ τῆς ἐπιτηδειότητος τῶν διδασκάλων ἐν σχέσει πρὸς τὸ κράτουν ἐν Ἀδριανουπόλει ἄριστον ἐκπαιδευτικὸν σύστημα τῆς πρωτοβαθμίου ἐκπαιδεύσεως. Ἐὰν δὲ ἐσυστήσαμεν τὴν ἐπιτροπὴν ἐν Ἀδριανουπόλει, τοῦτο ἐγένετο διὰ τὴν εὐκολίαν τῶν διδασκάλων, ἵνα μὴ ἀναγκασθῶσι νὰ ἔλθωσιν ἐνταῦθα.

Μετὰ τὰς ἀνωτέρω ἀναγκαίας ἐξηγήσεις συνοψίζομεν τοὺς ὅρους, εἰς τὴν παραδοχὴν τῶν ὁποίων ἐπιμένομεν· 1) ὅτι οἱ διδάσκαλοι, τῶν ὁποίων τὴν μισθοδοσίαν καταβάλλει ἡ Κοινότης, θέλουσι διοριζέσθαι ὑπὸ τῆς Κοινότητος· 2) ὅτι οἱ ὑπὸ τῆς Κοινότητος οὗτοι διοριζόμενοι διδάσκαλοι πρέπει νὰ φέρωσιν ἄδειαν τῆς ἐν τοῖς Πατριαρχείοις Ἐκπαιδευτικῆς Ἐπιτροπῆς πρὸς ἐξάσκησιν τοῦ ἐπαγγέλματος. Ἡ ὑμετέρα Σεβασμιότης εἶναι πολὺ κἀλλιον ἡμῶν εἰς θέσιν νὰ ἐκτιμήσῃ, κατὰ πόσον ἡ ἄδεια αὕτη εἶναι ἀπαραίτητος μετὰ τὰ τελευταῖα παρὰ τοῖς Πατριαρχείοις Κυβερνητικὰ διαβήματα· 3) οἱ ὑπὸ τῆς Κοινότητος διοριζόμενοι οὗτοι διδάσκαλοι θέλουσι συμμορφόνεσθαι πρὸς τὸ ἐκπαιδευτικὸν σύστημα, τὸ ὁποῖον θέλει ὀρίσει αὐτοῖς ἡ Ἀδελφότης· 4) οἱ διδάσκαλοι, τὴν μισθοδοσίαν τῶν ὁποίων θέλει καταβάλλει ἡ Ἀδελφότης, θέλουσι διοριζέσθαι ὑφ' ἡμῶν. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τοὺς ἄλλους ὅρους, τοὺς ὁποίους κρίνει περιττοὺς ἡ Ἐφοροδημογεροντία, δὲν ἐπιμένομεν εἰς αὐτοὺς διὰ μόνον τὸν λόγον, ὅτι ἡ Ὑμετέρα Σεβασμιότης παραδέχεται τὴν γνώμην τῆς Ἐφοροδημογεροντίας· ἡ γνώμη αὕτη τῆς Ὑμετέρας Σεβασμιότητος ἐγγυᾶται ἡμῖν, ὅτι ὁ σκοπός, ὃν ἐπιδιώκομεν διὰ τῶν ὄρων τούτων, ἐκπληροῦται ἐν τῇ Ὑμετέρᾳ ἐπαρχίᾳ καὶ ἄνευ τῆς ἐκπληρώσεως αὐτῶν, ὅπερ δι' ἡμᾶς εἶναι μᾶλλον εὐχάριστον.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ χωρίου Βουργάριοι διὰ τοῦ Κατήκιοι, τὴν τοῦ Καρὰ - πείλῃ διὰ τοῦ Σαλητικίου καὶ τὴν τοῦ Καπουτσίκιοι διὰ τῶν Πετράδων, περὶ τούτων θέλομεν γράφει ὑμῖν προσεχῶς. Ὡς πρὸς τὰ ἄλλα σημεῖα ἐπιθυμοῦμεν νὰ ἀρξῆται ἡ ἐργασία ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀνωτέρω ὄρων.

Ἡδὴ δυνάμεθα ν' ἀναγγείλωμεν τῇ Ὑμετέρᾳ Σεβασμιότητι τὰς ὁριστικὰς τῆς Ἀδελφότητος ἀποφάσεις ὑπὲρ τῶν χωρίων καὶ κωμοπόλεων, τῶν μνημονευομένων ἐν τῇ ἀπὸ 7 Ἰουλίου ἐπιστολῇ ἡμῶν.

1) Εἰς Ζαλούφιον θέλομεν ἀποστείλει Νηπιαγωγόν, ἧς τὴν μισθοδοσίαν ὅλην θέλει καταβάλλει ἡ Ἀδελφότης. Θέλετε λοιπὸν προτρέψαι τὴν εἰρημένην Κοινότητα νὰ ὀρίσῃ ὡς Νηπιαγωγεῖον ἓν τῶν ἐκεῖ οἰκημάτων τὸ ὁποῖον ὁ Διδάσκαλος Καρτάλης ἠθέλην ἐκλέξει ὡς κατάλληλον, καὶ νὰ ἐπισκευάσῃ αὐτὸ κατὰ τὰς ὁδηγίας τοῦ εἰρημένου διδασκάλου. Ἡ εἰρημένη Κοινότης ὑποχρεοῦται νὰ παράσῃ τῇ Νηπιαγωγῷ κατοικίαν, θέρμανσιν καὶ ὑπηρετίαν· ἐννοεῖται δ' ὅτι θέλομεν ἐξακολουθεῖ χορηγοῦντες καὶ τὰς 25 λίρας τῷ κ. Καρτάλη. 2) Εἰς Μανδρίτσαν θέλουσι γίνεαι τὰ αὐτά, παρα-

καλοῦμεν λοιπόν, ἵνα τὰς αὐτὰς δώσῃ καὶ ἐκεῖ ὀδηγίας ἡ Μητρόπολις. 3) Εἰς Σκουροτοῶσι θέλουσι γίνεαι τὰ αὐτά. 4) Εἰς Τοκμάκιοι ἀντὶ τοῦ ἤδη ὑπάρχοντος διδασκάλου, τὸν 15 λίρῶν, θέλομεν ἀποστείλει ἡμεῖς ἀληθῆ διδάσκαλον, εἰς τὸν ὁποῖον ἡ μὲν Κοινότης θέλει χορηγῆ τὰς 15 λίρας, ἡμεῖς δὲ τὸ ὑπόλοιπον τῆς μισθοδοσίας. 5) Εἰς Κορνοφωλέαν καὶ Δαδιάν θέλομεν διορίσει ἡμεῖς ἀληθεῖς καὶ ἀξιους διδασκάλους, διὰ τοὺς ὁποίους ἡ μὲν Κορνοφωλέα θέλει πληρώσει 35 λίρας ἡ δὲ Δαδιά 10 λίρας, τὸ δὲ ὑπόλοιπον τῆς μισθοδοσίας θέλομεν συμπληρώσει ἡμεῖς.

Παρακαλοῦμεν ὅθεν ἐγκαίρως νὰ εἰδοποιήσῃτε ἡμῖν, ἂν δυνάμεθα νὰ στείλωμεν διδασκάλους εἰς Τοκμάκιοι, Κορνοφωλέαν καὶ Δαδιάν, καθὼς ἐπίσης ἂν δέχονται τὰς ἡμετέρας προτάσεις τὸ Ζαλούφιον καὶ ἡ Μανδρίτσα, διὰ νὰ στείλωμεν ἀμέσως τὰς Νηπιαγωγούς.

Ἐν Σουφλίῳ θέλομεν ἀναλάβει τὸ Παρθεναγωγεῖον, διορίζοντες πεπειραμένην καὶ ἐνήλικα Παρθεναγωγόν, διὰ τὴν μισθοδοσίαν τῆς ὁποίας θέλομεν καταβάλει 40 λίρας, τὸ δ' ὑπόλοιπον ἂν χρειασθῆ θέλει χορηγήσει ἡ Κοινότης, ἥτις θὰ παράσχῃ καὶ κατοικίαν, θέρμανσιν καὶ ὑπηρέτριαν.

Ἐν Διδυμοτείχῳ θέλομεν ἀναλάβει τὸ Παρθεναγωγεῖον διορίζοντες τὴν Παρθεναγωγὸν καὶ καταβάλλοντες ὅλην τὴν μισθοδοσίαν αὐτῆς. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Ὑμετέρα Σεβασμιότης, διεβεβαιώσατο, ὅτι ἡ νῦν τοιαύτη εὐδοκιμεῖ, οὐδὲν ἔχομεν ν' ἀντεῖπωμεν εἰς τὴν διατήρησιν αὐτῆς. Τὴν περὶ Σουφλίου ὁμῶς καὶ Διδυμοτείχου ἀπόφασιν ἡμῶν δὲν θέλομεν κηρύξει ὀριστικήν, εἰ μὴ ἀφοῦ ἀνακοινωθῶσιν ἡμῖν τὰ ἀκόλουθα :

1) Ποῖα εἶναι τὰ ἐν ἐκάστη τῶν καυπόλεων τούτων ὑπάρχοντα Σχολεῖα, ποῖον ἦτο τὸ πρόγραμμα αὐτῶν κατὰ τὸ λήξαν ἔτος, ποῖοι εἶναι οἱ διδάσκαλοι αὐτῶν, ποῖοι οἱ ἐπίσημοι τούτων τίτλοι, καὶ πόση ἡ μισθοδοσία ἐκάστου αὐτῶν. 2) Ἄν δὲν δηλώσωσιν ἡμῖν αἱ δύο αὐταὶ Κοινότητες, ὅτι ἀφίνουσιν εἰς ἡμᾶς νὰ ὀρίσωμεν τὸν ἐκπαιδευτικὸν διοργανισμὸν τῶν Σχολείων αὐτῶν. Ἐμμεθα εἰς θέσιν νὰ διαβεβαιώσωμεν Ὑμᾶς, ὅτι ὅπως προσεχῶς θέλει ληφθῆ πρόνοια περὶ Δερβεντίου.

Παρακαλοῦμεν, Σεβασμιώτατε, ἵνα συμφώνως πρὸς τὰ ἀνωτέρω δώσῃτε τὰς ἀναγκαῖας ὀδηγίας καὶ διαταγὰς εἰς τὴν Ἐφοροδημογεροντίαν Διδυμοτείχου καὶ προκαλέσῃτε ὡς ταχίστην τὴν σχετικὴν ἀπάντησιν, ὅπως μὴ ἐλθόντος τοῦ Σεπτεμβρίου, ματαίαν ὑφιστάμεθα τοῦ χρόνου ἀπώλειαν.

Διατελοῦμεν μετὰ βαθυτάτου σεβασμοῦ
κατ' ἐντολήν

Γ. Καραπαναγιώτης

Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην τῆς Ἀδελφότητος ὁ ἐν Κων)πόλει Διδυμοτείχου Μεθόδιος ἀπέστειλε διὰ συνοδευτικῆς ἰδικῆς του πρὸς τὸν Πρωτοσύγκελον Πανάρετον καὶ τὴν Δημογεροντίαν Διδυμοτείχου, συνιστῶν ταύτην καὶ ὑπο-

στηρίζων τὰ ἐν αὐτῇ, προτρέπων ἅμα τὴν ταχεῖαν ἐκτέλεσιν τῶν ὄρων αὐτῆς, μὲ τὴν ἐπιφύλαξιν «νά συστηθῇ τῇ Ἀδελφότητι ὁ εἰς Καραμπουνάριον Δημοδιδάσκαλος κ. Εὐάγγελος ὡς λίαν κατάλληλος».

Ἡ πρὸς τὴν Ἀδελφότητα διαβιβασθεῖσα ἀπάντησις τῆς Ἐφοροδημογεροντίας Διδυμοτείχου περιελάμβανε τὰ ἑξῆς :

1) Ἡ Κοινότης συμφωνεῖ πρὸς τὸν ἐκ μέρους τῆς Ἀδελφότητος τεθέντα ὄρον, καθ' ὃν ὁ διορισμὸς διδασκάλων πληρωνομένων ὑπὸ τῶν Κοινοτήτων εἶναι ἴδιον αὐτῶν δικαίωμα. 2) Συμφωνεῖ ἐπίσης πρὸς τὸν ἕτερον ὄρον, καθ' ὃν οἱ διδάσκαλοι δεόν νὰ ἐφοδιασθῶσι δι' ἐπαγγελματικῆς ἀδείας τῆς ἐν τοῖς Πατριαρχείοις Ἐκπαιδευτικῆς Ἐπιτροπῆς. 3) Παραδέχεται ἀπολύτως, ὅπως οἱ διδάσκαλοι συμμορφωθῶσιν πρὸς τὸ ἐκπαιδευτικὸν ἐκεῖνο σύστημα, τὸ ὁποῖον θέλει ὀρίσει ἡ Ἀδελφότης. 4) Εἶναι δικαίωμα ἀναφαίρετον τῆς Ἀδελφότητος νὰ διορίξῃ τοὺς διδασκάλους ἐκείνους, τῶν ὁποίων καὶ θὰ καταβάλλῃ τὴν μισθοδοσίαν. 5) Αἱ κωμοπόλεις καὶ τὰ χωρία, ἅτινα ἡ Ἀδελφότης ὀριστικῶς περιέλαβεν εἰς τὸν κύκλον τῶν ἐνεργειῶν της, ἐγκαίρως εἰδοποιήθησαν καὶ εὐχαρίστως ἀπεδέχθησαν τὰς ἀποφάσεις τῆς Ἀδελφότητος. 6) Τὸ Ζαλούφιον, ἡ Μανδριτσα, τὸ Σουφλίον καὶ τὸ Διδυμοτεῖχον ἤρχισαν νὰ παρασκευάζουν τὸν κατάλληλον διὰ διδασκαλίαν χῶρον, ἐὰν βεβαίως δὲν εἶχον τοιοῦτον προηγουμένως. 7) Εἰς δῆλωσιν παραδοχῆς τῶν σχετικῶν ὄρων τῆς Ἀδελφότητος, τόσον τὸ Διδυμοτεῖχον, ὅσον καὶ τὸ Σουφλίον ἀπέστειλαν εἰς αὐτὴν τὰ προγράμματα τῶν Σχολείων, τὰ ὁποῖα λειτουργοῦν παρ' αὐτοῖς, ὡς καὶ σημείωσιν περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Σχολείων, τῶν ὀνομάτων τῶν διδασκάλων, τῶν ἐπισήμων αὐτῶν τίτλων καὶ τῆς ἐτησίας μισθοδοσίας ἑκάστου αὐτῶν. 8) Εἰς τὸ χωρίον Σκουροτοχῶρι πρέπει ν' ἀποστείλῃ ἡ Ἀδελφότης δημοδιδάσκαλον καὶ ὄχι Νηπιαγωγόν, καὶ μάλιστα διδάσκαλον «εἰθισμένον εἰς βίον μονῆρη καὶ ἀπλοϊκόν».

Ἐν τέλει ἡ Ἐφοροδημογεροντία παρακαλεῖ τὴν Ἀδελφότητα, ὅπως συγκατατεθῇ εἰς τὴν Παραμονὴν ὡς παρθεναγωγῶ Σουφλίου τῆς κ. Σταμάτας, οὔσης ἀποφοίτου τῶν ἐν Φιλιππουπόλει Ζαριφείων Διδασκαλείων καὶ ὑποτρόφου τοῦ Θρακικοῦ Συλλόγου, ἐνισχύσῃ δὲ τὰς Κοινοτήτας Κιουπλίου καὶ Σαλτηκίου, διὰ τὴν διευθέτησιν τῶν σχολικῶν τῶν πραγμάτων.

Δι' ἐτέρας ἀπὸ 23 Αὐγούστου 1883 ἐπιστολῆς πρὸς τὸν Μητροπολίτην ἡ Ἐφοροδημογεροντία ἀνήγγειλε τὴν πρόσληψιν ὡς Ἑλληνοδιδασκάλου Διδυμοτεῖχου τοῦ Λεωνίδου Σουλλίδου, ὅστις ὑπηρετεῖ προηγουμένως ὡς τοιοῦτος εἰς Σουφλίον. Ὡσαύτως παρεκάλεε διὰ τὴν εὐφροσύνην ἐνὸς Διευθυντοῦ τῆς Δημοτικῆς Σχολῆς καὶ μιᾶς Νηπιαγωγῶ, ἀδυνάτου κατιστάντος νὰ εὐρεθῶσι κατάλληλοι εἰς Ἀδριανούπολιν. Ἔδει δὲ νὰ καταβάλῃ ὁ Μητροπολίτης πρὸς τὴν Ἀδελφότητα, πᾶσαν προσπάθειαν, ὥστε εἰς ἕξ αὐτῶν νὰ μισθοδοτηθῆται παρ' αὐτῆς, καθ' ὅσον τοῦτο ἐπιβάλλει οὐ μόνον ἡ τὴν Πόλιν ταύτην μαστίζουσα ἀνέχεια καὶ δυστυχία, ἀλλὰ καὶ ἡ ὀρθὴ σκέψις».

Ἐν τέλει συνιστάτο, «ὅτι δέον τὰ πολυπληθέστερα ἔθνικα κέντρα νὰ ἐνισχυθῶσι, καὶ τοῦτο ὅσον τάχος, διότι δι' αὐτῶν, ἔαν εὐμοιρῶσιν ἰσχύος καὶ ρώμης, ἐλπίζεται ἐν τῷ μέλλοντι ἡ διάσωσης τῶν πέριξ μεμερισμένων ἔθνικῶν δυνάμεων ἀπὸ τῶν δηλητηριωδῶν καὶ ὀξέων ἐκείνων ὀνύχων, ὧν καὶ ἡ ἐλαχίστη ἐπαφή καὶ νῦν ἔτι ἀλγεινὴν ἔμποιεῖ εἰς τὸ ἀσθενὲς ἔθνικὸν ἡμῶν σῶμα καὶ δοιμεῖαν ὀδύνην».

Ἡ περιοχὴ αὕτη εἶναι λίαν εὐγλωττος. Καίτοι δὲ μὴ καθορίζουσα τοῦ ἔθνικου κινδύνου τὴν πηγὴν καὶ ἀφετηρίαν, ἀφαίνει νὰ ἐννοηθῇ, ὅτι αὕτη προήρχετο ἐκ τῆς Βουλγαρικῆς θηριώδους ἀφυπνίσεως, ἧτις τὸ πᾶν μετερχομένη ἀπέβλεψεν εἰς τὴν φυλετικὴν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐξόντωσιν. Ἄλλὰ περὶ τούτων σαφέστερον ἐν τοῖς ἐπομένοις θὰ ἐκτεθῶσιν.

Πρὸς τὰ ὑπὸ τῆς Ἐφοροδημογεροντίας Διδυμοτείχου ἐπισταλέντα ἡ Ἀδελφότης ἀπήνησε διὰ τοῦ ἀκολουθίου ἐγγράφου τῆς :

Ἐκπαιδευτικὴ καὶ Φιλανθρωπικὴ Ἀδελφότης
Ἀγαπᾶτε ἀλλήλους

Ἀριθ. Πρωτ. 1403
Διεκτ. 495

Ἐν Κωνσταντινουπόλει τῇ 20 Αὐγούστου 1883

Πανοσιολογιώτατε,

Ἐκομισάμεθα ἀσμένως τὴν ἀπὸ 18 ἐνεστῶτος ἐπιστολὴν ὑμῶν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ ἐσώκλειστα προγράμματα. Ἐκ τῶν προγραμμάτων τούτων βλέπομεν 1) ὅτι ἐν τε Διδυμοτείῳ καὶ ἐν Σουφλίῳ ὑφίστανται Ἑλληνικὰ Σχολεῖα 2) ὅτι ὑφίστανται ἐν τε Διδυμοτείῳ καὶ Σουφλίῳ ἀτελῆ δημοτικὰ σχολεῖα.

Κατὰ καθῆκον φέρομεν εἰς γνῶσιν ὑμῶν, ὅτι ἡ ὑπαρξίς Ἑλληνικῶν Σχολείων, εἶναι καταστροφὴ τῶν Κοινοτήτων, τὸ μὲν διότι πολλὰ ἄσκοπα χρήματα δαπανῶνται, τὸ δὲ καὶ διότι ἐν τοῖς Σχολείοις αὐτοῖς ὄχι μόνον δὲν ἐκπαιδεύονται οἱ νέοι, ἀλλὰ τοῦναντίον μένουσιν ἔσασι ἀμαθεῖς. Κατὰ τὸ νέον σύστημα, τὸ ὁποῖον βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον ἐφαρμύζουσιν αἱ ἀπανταχοῦ Ἑλληνικαὶ Κοινοότητες, καὶ τὸ ὁποῖον εἶναι νενομοθετημένον ὑπὸ τοῦ ἐνταῦθα Φιλολογικοῦ Συλλόγου καὶ τῆς ἡμετέρας Ἀδελφότητος καὶ τὸ ὁποῖον εἶναι παραδεγεμένον καὶ ὑπὸ τοῦ Πατριαρχείου, οὐδὲν σχολεῖον εἶναι, χρήσιμον, ἂν μὴ ἔχη ἀρχὴν καὶ τέλος, ἂν μὴ δηλονότι ἔχη ὠρισμένον σκοπὸν, εἰς τὸν ὁποῖον ἀποβλέπει. Τοιοῦτον σχολεῖον εἶναι τὸ Ἑλληνικὸν λεγόμενον. Τοιοῦτον σχολεῖον εἶναι τὸ ἀστικὸν ἢ ὅπως λέγεται σήμερον τὸ Δημοτικόν, συγκροτούμενον ὑπὸ ἐξ τάξεων. Σκοπὸς τοῦ τοιούτου σχολείου εἶναι, ἵνα οἱ ἐξ αὐτοῦ ἐξερχόμενοι νέοι λαῶσι μὲν καὶ γράφωσιν ὀρθῶς καὶ ἐλευθέρως ὑπὸ τε τεχνολογικὴν καὶ συντακτικὴν ἀποψιν τὴν καθαρεύουσαν νεωτέραν γλῶσσαν, ἐννοῶσι κάλλιστα τὰς ἐφημερίδας, τὸ Εὐαγγέλιον, τοὺς ἱεροκήρυκας, ἐπίστανται κάλλιστα τὴν ἀριθμητικὴν, γεωγραφίαν, ἱστορίαν, καὶ τὰ στοιχειώδη τῶν φυσικῶν Ἐπιστημῶν. Οὕτω κατηρτισμένους ὁ νέος εἶναι τέ-

λειος πολίτης· δύναται δὲ τότε, κατὰ βούλησιν ἢ νὰ ἀφιερωθῆ εἰς τὸν πρακτικὸν βίον ἢ νὰ καταταχθῆ εἰς τὴν α' τάξιν τοῦ Γυμνασίου. Ὡστε βλέπετε, ὅτι ἐν τῷ ἀστικῷ Σχολείῳ εἶναι συγκεχωνευμένον καὶ τὸ Ἑλληνικὸν Σχολεῖον.

Τοιοῦτον εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς τοῦ ἀστικοῦ Σχολείου ἐργασίας. Τοιοῦτον ὅμως ἀποτέλεσμα δὲν ἐπιτυγχάνει οὔτε τὸ δημοτικὸν οὔτε τὸ Ἑλληνικὸν Σχολεῖον, ὅπως ἔχουσιν ἐν Διδυμοτείχῳ καὶ ἐν Σουφλίῳ. Δαπανᾶτε ἐπομένως εἰς μάτην, οἱ δὲ παῖδες μένουσιν ἀμαθεῖς. Ἡμεῖς ἐπιθυμοῦμεν, ἵνα, ἀφοῦ καταρτισθῆ ἐν Διδυμοτείχῳ κατὰ τὰς ἡμετέρας ὁδηγίας πλήρης ἔξ ἑξ τάξεων ἀστικῆ Σχολῆς, συστήσωμεν ὑστερον αὐτόθι ἡμιγυμνάσιον.

Γνωρίζομεν, ὅτι ὑφίστανται αὐτόθι παρὰ τοῖς κατοικοῖς μεγάλαι προλήψεις ὑπὲρ τῆς ὑπάρξεως Ἑλληνικοῦ Σχολείου· διὰ τοῦτο δὲν ἐπιμένομεν, ἵνα ἀπὸ τοῦδε εἰσακουσθῶσιν αἱ ἡμετέραι εὐχαί. Γράφομεν ὅμως ὑμῖν αὐτάς, ὅπως τὰς ἔχητε ὑπ' ὄψει καὶ προσπαθήσητε σὺν τῷ χρόνῳ νὰ προσηλυτίσητε ὑπὲρ αὐτῶν τὴν κοινὴν γνώμην. Ἄν δὲ παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν μας ἠθέλετε ἀπὸ τοῦδε κατορθῶσαι νὰ ἐφαρμόσητε αὐτάς, ἢ μὲν πρὸς ὑμᾶς ὀφειλομένη εὐχαρίστησις ἔσται μεγάλη, αἱ δὲ ὑπὲρ τοῦ ὑμετέρου τόπου συμπάθειαι τῆς Ἀδελφότητος δαφυλέστερον θέλουσιν ἐκδηλωθῆ. Περιμένομεν ἀνυπομόνως τὴν ἀπάντησίν σας εἰς τὴν τελευταίαν ἡμῶν ἐπιστολὴν καθότι ὁ Σεπτέμβριος ἔφθασεν, ἀνάγκη δὲ νὰ διορίσωμεν τὸ κατάλληλον προσωπικὸν καὶ ν' ἀρχίσωσι τὰ μαθήματα.

Παρακαλοῦμεν νὰ δώσητε ἡμῖν καὶ τὰς ἐξῆς πληροφορίας : 1) Κατάλογον ὅλων τῶν ἐν Διδυμοτείχῳ καὶ Σουφλίῳ διδασκάλων καὶ διδασκαλισσῶν, ὡς καὶ σημείωσιν τῶν ἐνδεικτικῶν αὐτῶν, τῶν μαρτυρούντων τὰς σπουδὰς αὐτῶν, ἐπίσης δὲ καὶ τὸν μισθὸν ἐκάστου καὶ ἐκάστης. 2) Ποῖοι ἐκ τῶν διδασκάλων τῶν ἐν τοῖς ἄλλοις χωρίοις, περὶ ὧν ἐγράψαμεν ὑμῖν, νομίζει ἢ Μητρόπολις, ὅτι πρέπει νὰ διατηρηθῶσιν ἐν ταῖς θέσεσιν αὐτῶν· ποῖα εἶναι τὰ ὄνματα, ποῖα τὰ ἐνδεικτικά, καὶ τίς ὁ μισθὸς αὐτῶν.

Δὲν διαβιβάζετε ἡμῖν πρόγραμμα Παρθεναγωγείου ἐν Σουφλίῳ· ἐκ τούτου εἰκάζομεν, ὅτι δὲν ὑφίσταται ἐκεῖ Παρθεναγωγεῖον. Ἄν ἡ εἰκασία ἡμῶν εἶναι ἀληθής, ἐπιθυμοῦμεν, ἵνα ἀναλάβωμεν τὴν διατήρησιν τοῦ Παρθεναγωγείου ἐκεῖθε.

Διατελῶ μετ' ἐξαιρέτου ὑπολήψεως
κατ' ἐντολὴν

Γ. Καραπαναγιώτης

Ἐν τῇ ἀπαντήσει ὑπὸ χρονολογίαν 25 Αὐγούστου 1883 ἡ Ἐφοροδημογεροντία Διδυμοτείχου ἐτόνιζεν : ὅτι ἡ Κοινότης συμφωνεῖ πλήρως πρὸς τὰς ἀπόψεις τῆς Ἀδελφότητος, περὶ καταργήσεως δηλ. τῆς Ἑλληνικῆς σχολῆς καὶ ἀναπτύξεως τῆς Δημοτικῆς εἰς ἐξετάξιον Ἀστικῆν· ὅτι ἡ καινοτομία αὕτη θὰ ἐβάρυνεν ὑπερμέτρως τὴν Κοινότητα οικονομικῶς, μὴ διαθέτουσαν

ἄλλους πόρους, πλὴν τῶν ἐκ τῶν τυχηρῶν τοῦ Ἀρχιερέως ἐσόδων καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ταμείων ἐνισχύσεων, διότι διὰ τῆς μεταβολῆς ταύτης θ' ἀπητοῦντο τοῦ λοιποῦ ἕξ διδάσκαλοι· ὅτι μέχρι τοῦδε ἡ Κοινότητις καταβάλλει ἐκ τοῦ ταμείου τῆς ἐτησίως διὰ διδασκαλικούς μισθοὺς 150 λίρας ὄθωμ. ὅτι, ἂν ἡ Ἀδελφότης καταβάλλῃ τὴν ἐπὶ πλέον μέχρι τῶν 300 λιρῶν ἐτησίως διαφορὰν διὰ τὴν πρόσληψιν τῶν ἕξ διδασκάλων, ἡ Κοινότης ἀναλαμβάνει ἀπὸ τοῦδε τὴν ἴδρυσιν τῆς Ἀστικῆς σχολῆς, πείθουσα τοὺς τυχόν ἀντιφρονούντας περὶ τῆς μεγίστης ὠφελιμότητος αὐτῆς· ὅτι παρακαλεῖ, ὅπως τῇ ἀποσταλῆ ἀντίτυπον προγράμματος τῆς Ἀστικῆς σχολῆς καὶ ὅτι δέον νὰ διατηρηθῶσιν ὡς διδάσκαλοι ὁ κ. Εὐάγγελος Παπαδόπουλος ἐν Κορυμφωλέα καὶ ὁ κ. Μόσχος Βασιλειάδης ἐν Σουφλίῳ· τοῦ δὲ Παρθεναγωγείου Σουφλίου λίαν προσεχῶς θ' ἀποστείλῃ τὸ πρόγραμμα.

Ἐπὶ πάντων τούτων καὶ τῶν προγενεστέρων ἐπιστολῶν τῆς Ἐφοροδημογεροντίας ἡ Ἀδελφότης ἀπήνησε διὰ τῶν ἐξῆς ἐκτιθεμένων ἐγγράφων τῆς :

Ἐκπαιδευτικὴ καὶ Φιλανθρωπικὴ Ἀδελφότης

Ἐγαπαῖτε ἀλλήλους

Ἀριθ. Πρωτ. 1423
Διεκ. 501

Ἐν Κωνσταντινουπόλει τῇ 27 Αὐγούστου 1883

Πανοσιολογιώτατε,

Ἐλάβομεν γνῶσιν τῆς πρὸς τὴν Α. Σεβασμιότητα τὸν Ἅγιον Διδυμοτείχου ἐπιστολῆς ὑμῶν, χρονολογουμένης ἀπὸ 20 Αὐγούστου καὶ ὑπογεγραμμένης ὑπὸ τῶν Ἐφόρων καὶ Δημογερόντων τῆς Ὑμετέρας Κοινότητος. Συμφώνως πρὸς αὐτὴν διωρίσαμεν νηπιαγωγὸν τὴν μὲν Ἑλένην Κησισογλου ἐν Μανδρίτση, τὴν δὲ Αἰκατερίνην Ἰωαννίδου ἐν Ζαλουφίῳ, αἵτινες καὶ ἀναχωροῦσιν τῇ προσεχεῖ Τρίτῃ εἰς τὰς θέσεις των, ἀφοῦ διέλθωσιν αὐτόθεν καὶ λάβωσιν τὰς ἀναγκαίας ὁδηγίας καὶ συστάσεις. Συνιστῶμεν αὐτὰς ἰδιαζόντως εἰς τὴν μέριμναν Ὑμῶν, καθὸ πολλὰ τὰ χρηστὰ προσόντα φερούσας. Εἰς Σουφλίον ἐπιθυμοῦμεν νὰ στείλωμεν Παρθεναγωγόν, ἀφοῦ ὑπάρχει ἤδη ἐκεῖ νηπιαγωγεῖον. Πρὸ τούτου ὁμως εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐτοιμάσωσιν οἱ ἐν Σουφλίῳ κατάλληλον διὰ Παρθεναγωγεῖον οἶκημα. Παρακαλοῦμεν λοιπὸν νὰ ἐνεργήσητε, ὅ,τι δύνασθε ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως αὐτῆς καὶ μᾶς εἰδοποιήσητε ἐγκαίρως. Ἡ Ἀδελφότης προβαίνουσα εἰς τὴν ἐκπαιδευτικὴν αὐτῆς ἐργασίαν, βαδίζει ἐπὶ ὠρισμένων ἀρχῶν καὶ συγκεκριμένου προγράμματος· ἂν λοιπὸν ὦρισεν εἰς τὸ Τουρκόφωνον Σκουροχώρι νηπιαγωγεῖον καὶ ὄχι δημοτικὴν σχολὴν, τοῦτο συνέβη, διότι κατ' ἀρχὴν εἰς τὰ ξενόφωνα χωρία πρέπει ἡ σύστασις τοῦ νηπιαγωγείου νὰ προηγήται πάσης ἄλλης ἐκπαιδευτικῆς ἐργασίας. Παρακαλοῦμεν ἄρα, ἵνα ἐπιμείνητε παρὰ τοῖς κατοικοῖς τοῦ εἰρημένου χωρίου, ἵνα διὰ τῶν ὀλίγων αὐτῶν πόρων ἐτοιμάσωσιν ἐκ τοῦ προχείρου ἐν τῶν ὑπαρχόντων οἰκημάτων διὰ νηπιαγωγεῖον· ἀμέσως μετὰ τοῦτο

θέλετε ειδοποιήσει ἡμᾶς, ὅπως ἀποστείλωμεν νηπιαγωγόν, ἧς τὴν μισθοδοσίαν δλόκληρον θέλομεν καταβάλει.

Ἡ αὐτὴ ἀρχὴ καθωδήγησεν ἡμᾶς εἰς τὴν σύστασιν νηπιαγωγείου ἐν τοῖς τουρκοφώνοις Βουλγάρικοι καὶ Καπουτσιτικοὶ Ἐπιθυμούμεν ν' αὐξήσωσιν οἱ Ἕλληνοφώνοι. Θέλετε λοιπὸν φροντίσει καὶ ἐν τοῖς χωρίοις τοῦ τοῖς περὶ καταλλήλου οἰκήματος διὰ νηπιαγωγείον. Τὴν πρότασιν ὅμως ὑμῶν περὶ ἀντικαταστάσεων τοῦ Καραμπεῖλῆ διὰ τοῦ Σαλιτηκίου ἀποδεχόμεθα, καθὸ σύμφωνον πρὸς τὰς τοῦ ἡμετέρου προγράμματος ἀρχάς. Ἐὰν λοιπὸν οἱ κάτοικοι τοῦ Σαλιτηκίου δύνανται νὰ καταβάλωσιν ἐξ ἰδίων 20—25 λίρας δυνάμεθα νὰ στείλωμεν διδάσκαλον ἱκανόν, τοῦ ὁποίου ἡ ὅλη μισθοδοσία θέλει ἀνέρχεται εἰς 50 λίρας.

Ὁ κ. Κρουσταλλίδης θέλει ἐγχειρήσει ὑμῖν ἀριθμὸν τινα προγραμμάτων τοῦ ὑπὸ τοῦ Πατριαρχείου καὶ ὑφ' ἡμῶν παραδεδεμένου ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος. Ἀναφερόμενοι εἰς τὴν ὑπ' ἀριθ. 1403 ἐπιστολὴν ἡμῶν, συμβουλεύομεν, ἵνα τὸ λεγόμενον καὶ ὑπάρχον παρ' ὑμῖν Ἑλλ. Σχολεῖον περιλάβῃ τὴν Ἐην καὶ ΣΤην τάξιν τοῦ στελλομένου προγράμματος. Πλείονας ὀδηγίας θέλομεν ἐπιστείλει προσεχῶς εἰς τὸν Ἑμέτερον Ἑλληνοδιδάσκαλον, ὅστις πρέπει νὰ ἐπιβλέπῃ εἰς τὴν ἐργασίαν τῶν τεσσάρων κατωτέρων τάξεων τοῦ προγράμματος. Συνιστῶμεν δὲ εἰς τοὺς διδασκάλους ὑμῶν νὰ συμβουλευῶνται πάντοτε τὴν διδασκαλικὴν τοῦ Μωραΐτου καὶ τὰς ὀδηγίας τοῦ Πετρίδου. Περὶ τῶν διδακτικῶν βιβλίων θέλομεν γράψαι ὑμῖν προσεχῶς.

Τῇ προτάσει ὑμῶν διορίζομεν Παρθενγωγὸν αὐτόθι τὴν κ. Ἀμαλίαν Κυριακοῦ, εἰς τὴν ὁποίαν ἡμεῖς μὲν θέλομεν πληρῶνει 50 λίρας ἐτησίως, ὑμεῖς δὲ 10.

Ἦδη ἀνακουφισομένου οὕτω τοῦ ἡμετέρου προϋπολογισμοῦ, παρακαλοῦμεν νὰ δηλώσητε ἡμῖν, εἰς ποίαν ἐκπαιδευτικὴν βελτίωσιν νομίζετε, ὅτι πρέπει νὰ χρησιμοποιηθῶσιν αἱ 50 αὗται λίραι. Ἡμεῖς φρονοῦμεν, ὅτι πρέπει νὰ χρησιμοποιηθῶσιν εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς δημοτικῆς σχολῆς, διότι αὕτη, ὅπως ἔχει νῦν τὸ προσωπικὸν αὐτῆς, ἀδυνατεῖ νὰ ἱκανοποιήσῃ τὸ στελλόμενον πρόγραμμα κατὰ τοὺς παιδαγωγικοὺς νόμους. Μόνη ἡ μισθοδοσία, ἣν δίδεται εἰς τοὺς δύο βοηθοὺς, καὶ αἱ σπουδαὶ αὐτῶν δικαιουσι τὴν περὶ αὐτῶν γνώμην ἡμῶν. Καλόν, λοιπὸν θὰ ἦναι, ἂν τὸν ἕνα τοῦλάχιστον τὸν Ἰωάννην Χ' Νικολάου ἀπολύσητε, ζητήσητε δὲ παρ' ἡμῶν νὰ στείλωμεν νέον καὶ πτυχιούχον διδάσκαλον. Ἴσως δὲν θὰ ἦτο δύσκολον νὰ δοθῇ ἄλλη τις θέσις εἰς τὸν Χ' Νικολάου. Περιμένοντες ταχεῖαν ἀπάντησιν, διατελοῦμεν μετὰ πολλῆς ὑπολήψεως.

Ὁ Ἀντιπρόεδρος

Ε. Εὐγενίδης

Ὁ Γεν. Γραμματεὺς

Δημ. Πασπαλλῆς

Υ. Γ. Ἐχομεν γράψαι ἀνωτέρω, ὅτε ἐλάβομεν τὴν ἀπὸ 25 ἐνεστῶτος ἐπιστολὴν ὑμῶν. Αἱ δύο αὐτόθι τῶν ἀρρένων Σχολαὶ (Ἑλληνικὴ καὶ δημο-

τικῇ) ἀριθμοῦσι 295 μαθητὰς. Εἰς τοσοῦτους μαθητὰς δύνανται ν' ἀρκέσωσι κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ νέου προγράμματος τρεῖς ἱκανοὶ διδάσκαλοι, διὰ τοὺς ὁποίους ἐπαρκεῖ μισθοδοσία 150 - 180 τὸ πολὺ λιβῶν. Νομίζομεν ἄρα, ὅτι μετὰ τὴν ἐκ 50 λιβῶν συνδρομὴν, εἶναι λίαν εὐκολος ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ νέου συστήματος ὑπὸ τὸν κ. Σουλλίδην, διευθυντὴν, ἔχοντα ὡς συνεργάτην διδασκαλιστὴν τινα.

Διὸ γράφομεν ἀμέσως σήμερον πρὸς τινα τῶν ἀρίστων πτυχιούχων διδάσκαλον τῶν Ζαριφείων κ. Σωτηριάδην, ἐν Χάσκιῳ εὐρισκόμενον, νὰ ἔλθῃ ἀμέσως αὐτόσε καὶ τεθῆ ὑπὸ τὰς ὑμετέρας διαταγὰς. Ἡ μισθοδοσία αὐτῶν ὀρίζεται εἰς 45 λίρας ἑτησίως, κατοικίαν καὶ θέρμανσιν. Περὶ τῶν ἄλλων τῆς ὑμετέρας ἐπιστολῆς θέλομεν γράφει προσεχῶς.

Καὶ πράγματι εἰς ἐπομένην ἐπιστολήν, ὑπὸ χρονολογίαν 29 Αὐγούστου 1883 ἡ Ἀδελφότης προέτεινε, κατὰ σύστασιν τοῦ Μητροπολίτου, τὴν παῦσιν τοῦ Κων)τινίου Ἰωαννοπούλου καὶ οὐχὶ τὴν τοῦ Χ' Νικολάου, ἐκ τῆς ὁποίας προέκυπτε οἰκονομία 50 λιβῶν, ἔξαρκούσα διὰ τὴν μισθοδοσίαν ἑνὸς καλοῦ διδασκάλου.

Ἐν συνεχείᾳ ἀπαντήσα εἰς τὴν ἀπὸ 25 Αὐγούστου 1883 ἐπιστολήν τοῦ Πρωτοσυγκέλου διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. Πρωτ. 1431 Διεκπ. 509 τῆς 30 Αὐγούστου 1883 ἐγγράφου τῆς ἡ Ἀδελφότης συνίστα :

1) ὅτι ἐπαρκούσι τέσσαρες διδάσκαλοι διὰ πλήρη ἐξετάξιον Ἀστικὴν Σχολήν. 2) ὅτι, ἂν εἰς τὰς ἑτησίως δαπανωμένας ὑπὸ τῆς Κοινότητος διὰ διδασκαλικούς μισθοὺς 160 λίρας τουρκικὰς, προστεθῶσι καὶ αἱ 50, συγκεντροῦνται 210 λίραι, ἱκαναὶ διὰ τὴν μισθοδοσίαν τεσσάρων καλῶν διδασκάλων. 3) ὅτι ἐγκρίνεται ἀντὶ Νηπιαγωγείου νὰ λειτουργήσῃ εἰς τὸ Σκουροτοχώριον Δημοτικὴ σχολή, ἐφ' ὅσον, κατὰ τὰς βεβαιώσεις τοῦ Μητροπολίτου, τὸ χωρίον τοῦτο δὲν ἦτο τουρκόφωνον καὶ ὅτι διωρίσθη ἤδη ὡς διδάσκαλος ὁ κ. Γεώργιος Νακίδης, εἰς τὸν ὁποῖον ἡ μὲν Κοινότης πρέπει νὰ χορηγῆ 15 λίρας, κατοικίαν καὶ θέρμανσιν, τὸ δὲ ὑπόλοιπον τῆς μισθοδοσίας του θὰ καταβάλληται ὑπὸ τῆς Ἀδελφότητος.

4) ὅτι ἡ Ἀδελφότης ζητεῖ πληροφορίας, περὶ τοῦ τί εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ διὰ τὰς Κοινότητος Πετράδων, Σαλητικίου καὶ Κατήκιοι.

Μὲ βάσιν τὰ ὑπὸ τῆς Ἀδελφότητος ἐπισταλέντα ἡ Ἐφοροδημογεροντία Διδυμοτείχου προέβη εἰς τὰς δεούσας ἐνεργείας πρὸς ὀφθμισιν τῶν σχολικῶν πραγμάτων τῆς πόλεως καὶ τῆς περιοπῆς, τὰ δ' ἀποτελέσματα ἀνέφερον εἰς τὸν ἐν Κων)πόλει εὐρισκόμενον Μητροπολίτην Μεθόδιον διὰ τῆς ἀπὸ 3 Σεπτεμβρίου 1883 ἐπιστολῆς τῆς. Συγκεκριμένως ἀνέφερον τὰ ἑξῆς :

1) Ἡ νηπιαγωγὸς Μανδρίτης, ἡ ὑπὸ τῆς Ἀδελφότητος ἀποσταλεῖσα, κ. Ἐλένη Κηρίσογλου μετέβη εἰς τὴν θέσιν τῆς.

2) Ἡ Κοινότης Σουφλίου δὲν δέχεται τὴν νηπιαγωγόν, τὴν ὁποίαν

θ' ἀποστείλῃ ἢ Ἀδελφότης, ἀλλ' ἐπιμένει εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἤδη ὑπηρετούσης κ. Σταμάτας Ἀποστόλου.

3) Οἱ κάτοικοι Σαλτηκίου (Λαβάρων) δύνανται νὰ καταβάλλουν μέχρι εἴκοσι λιρῶν διὰ τὴν μισθοδοσίαν τοῦ ὑπὸ τῆς Ἀδελφότητος πεμφθησομένου διδασκάλου.

4) Οἱ κάτοικοι Πετράδων, Τοκμάκιοι (Μεταξάδων) καὶ Κατήκιοι (Μάνης) θὰ καταβάλλουν ἀνά 15 λίρας καὶ ἀναμένουν τοὺς διδασκάλους.

5) Ἡ Ἐφορεία Διδυμοτείχου ἔλαβε τὸ πρόγραμμα τῆς Ἀστυκῆς Σχολῆς, ὅπερ παρεδέχθησαν καὶ οἱ διδάσκαλοι τῆς πόλεως, ὁ δὲ διευθυντὴς αὐτῆς κ. Α. Σουλλίδης ἀναμένει τὰς ὁδηγίας τῆς Ἀδελφότητος.

6) Ὁ ὑπὸ τῆς Ἀδελφότητος ἀποσταλαῖς διδάσκαλος κ. Α. Σωτηριάδης ἔφθασεν εἰς Διδυμοτείχον.

7) Ἐκ τῶν ὑπαρχόντων δύο βοηθῶν διδασκάλων τοῦ Παππαγιαννοπούλου καὶ Ἰ. Χατζηνικολάου ἀπεφασίσθη ὑπὸ τῆς ἐφοροδημογεροντίας διὰ τῆς Θ' προξέως τῆς 3 Σεπτεμβρίου 1883 ἡ ἀπόλυσις τοῦ δευτέρου καὶ ἡ παραμονὴ εἰς τὴν θέσιν του τοῦ πρώτου, τοῦ ὁποίου ὅμως περιεκόπη ὁ μισθὸς κατὰ 100 γρόσια.

8) Πρὸς πλήρη ἐπ'ἀνδρωσιν διὰ διδακτικοῦ προσωπικοῦ τῆς Ἀστυκῆς Σχολῆς ἔλλειπει εἰς μόνον διδάσκαλος, τὸν ὁποῖον ἡ Ἐφοροδημογεροντία εὐελπιστεῖ, ὅτι θὰ ἀποστείλῃ ἢ Ἀδελφότης.

9) Ἡ Ἐφοροδημογεροντία παρακαλεῖ τὸν Μητροπολίτην, ὅπως ἐνεργήσῃ τὰ δέοντα παρὰ τῆς Ἀδελφότητι καὶ ἀποσταλῇ κατάλληλος νηπιαγωγός, μισθοδοτούμενος παρ' ἐκείνης.

10) Ἡ κοινότης Κιουπλίου δι' αἰτήσεώς της παρακαλεῖ τὴν Ἀδελφότητα, ὅπως ἀναλάβῃ τὴν μισθοδοσίαν τοῦ ἐν αὐτῇ ὑπηρετοῦντος νηπιαγωγοῦ.

11) Ἡ Ἐφοροδημογεροντία τέλος παρακαλεῖ τὸν Μητροπολίτην, ὅπως ἐνεργήσῃ παρὰ τῆς Ἀδελφότητι καὶ ἀποσταλῇ κατάλληλος διδάσκαλος εἰς Δαδιάν καὶ ἀναγνωρισθῇ ὁ ἐν Κορνοφωλεῖ ὑπηρετῶν Εὐάγγ. Παπαδόπουλος.

Ἄλλ' ἢ συγκροτήσεις τῆς Ἀστυκῆς Σχολῆς διὰ τῆς προσλήψεως τεσσάρων διδασκάλων, ἀμειβομένων σχεδὸν ὑπὸ τῆς Κοινότητος, τῆς ὁποίας τὰ οἰκονομικὰ ἦσαν πάντοτε καχεκτικά, ἀπέβαινε δυσβάστακτος. Τὸ θέμα τοῦτο ἀπησχόλησε τοὺς Δημογέροντας ἐν τῇ Θ' συνεδριάσει τῆς 3 Σεπτεμβρίου 1883, ἀποφασίσαντας ν' ἀπευθυνθῶσιν εἰς τὴν Ἀδελφότητα, συμφώνως πρὸς τὴν κατωτέρω παράγραφον τοῦ πρακτικοῦ συνεδριάσεως : «Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὰς ἀξιώσεις καὶ ὁδηγίας τῆς Ἀδελφότητος περὶ συστάσεως τῆς Ἀστυκῆς Σχολῆς, συμπληρουμένου τοῦ προσωπικοῦ αὐτῆς μετὰ τὴν μίσθωσιν μετὰ τοῦ Σωτηριάδου καὶ ἑτέρου διδασκαλιστοῦ, ἡ Κοινότης δυσκόλως θὰ δυνηθῇ μετὰ τοὺς ἤδη ὑπάρχοντας αὐτῆς πόρους ν' ἀντεπεξέλθῃ εἰς τοὺς τοιοῦτους αὐτῶν μισθοὺς, καὶ κατὰ συνέπειαν θ' ἀναγκασθῇ παρὰ τὴν θέλησίν της, νὰ μείνῃ ἄνευ Νηπιαγωγοῦ κατὰ τὸ ἐνεστώσῃ σχολικὸν ἔτος, ἐπίσης ἀναγκαίας,

διὰ ταῦτα ἐνεκρίθη ὁμογνημόνως νὰ παρακληθῆ ἡ Ἐδελφότης, ὅπως λαμβάνουσα ὑπ' ὄψιν τὴν σπουδαίαν ταύτην ἀνάγκην τῆς Κοινότητος εὐαρεστηθῆ ν' ἀναλάβῃ τὸν μισθὸν ταύτης, συνάμα δ' ἀποστείλῃ καὶ ἕτερον διδασκαλιστὴν πρὸς ἔναρξιν τῆς τακτικῆς τῆς Α. Σχολῆς λειτουργίας».

Ἐπειδὴ ἡ ἀπάντησις τῆς Ἐδελφότητος ἐπὶ τῶν προτεινομένων ἤρρο πάρεϊ, ὁ δὲ χρόνος διὰ τὴν λειτουργίαν τῶν Σχολείων εἶχε φθάσει, ἠναγκάσθησαν οἱ Δημογέροντες καὶ Ἐφοροὶ ν' ἀποστείλουν εἰς τὸν ἐν Κων)πόλει εὐρισκόμενον Μητροπολίτην τὴν κατωτέρω ἐπιστολὴν :

Πρὸς τὴν Αὐτοῦ Σεβασμιότητα τὸν Πρόεδρον Διδ)χου Κύριον Κ. Μεθόδιον

Σεβασμιώτατε,

Ἄνυπομόνως περιεμένομεν παρὰ τῆς Σεβαστῆς Ἐδελφότητος, οὐ μόνον ἀπάντησιν εἰς τὴν ὑπὸ ἡμερομηνίαν 3 μεσοῦντος ἐπιστολὴν ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀποστολὴν τῆς τε νηπιαγωγοῦ δαπάνῃ τῆς Ἐδελφότητος καὶ τοῦ ἑτέρου διδασκάλου πρὸς πλήρη καταρτισμὸν τοῦ τῆς Ἀστικῆς Σχολῆς προσωπικοῦ, ὡς καὶ τῶν ἐν τῇ ὑπ' ἀριθ. 1423 καὶ ἡμερομηνίαν 27 παρελθόντος ἐπιστολῇ τῆς Σεβαστῆς Ἐδελφότητος ἐπαγγελθεισῶν εἰς τὸν διευθυντὴν τῆς εἰρημένης σχολῆς κ. Σουλλίδην ὀδηγιῶν διὰ τε τὴν καθόλου διεύθυνσιν καὶ διὰ τὰ εἰσαχθησόμενα διδακτικὰ βιβλία. Ἡ βραδύτης αὕτη ἀνεχαίτισε μέχρι σήμερον τὴν τῶν σχολῶν τακτικὴν λειτουργίαν, καίτοι οἱ μαθηταὶ προσῆλθον σχεδὸν ἅπαντες· ὁ χρόνος παρέρχεται καὶ ἡ Σεβαστὴ Ἐδελφότης δέον, ὅπως ἐπισπεύσῃ τὴν ἀποστολὴν τῶν τε αἰτηθέντων καὶ τῶν ἐπαγγελθέντων. Ἐπίσης δέον, ὅπως ἡ Σεβαστὴ Ἐδελφότης ἀνακοινώσῃται ἡμῖν ὅσον τάχιστα τὰς σκέψεις καὶ ἀποφάσεις Αὐτῆς ἀναφορικῶς τῶν λοιπῶν τῆς Ὑμετέρας ἐπαρχίας μερῶν.

Ἐπὶ τούτοις διατελοῦμεν. (Ἐν Διδυμοτείχῳ τῇ 13ῃ Σεπτεμβρίου 1883)

Εὐπειθεῖς ἐν Κυρίῳ υἱοὶ

Οἱ Ἐφοροὶ »

Ἀπαντητικὴ τῆς Ἐδελφότητος ἐπιστολὴ ἐπὶ τῶν ὡς ἄνω θεμάτων ἀνεγνώσθη ἐν τῇ Ι' συνεδριάσει τῆς 16 Σεπτεμβρίου 1883 τῶν Δημογερόντων καὶ Ἐφόρων, «συνεπεία τῆς ὁποίας ἀπεφασίσθη, ὅπως ἀπαντήσωσιν Αὐτῇ, ὅτι ἀποδέχονται τὸν τε ἀποσταλέντα διδασκαλιστὴν κ. Γ. Κυριακίδην μὲ τὸν ὑπ' αὐτῆς ὀρισθέντα μισθόν, ἧτοι 40 λίρας ἑτησίως μετὰ τῆς κατοικίας καὶ θερμάνσεως, καὶ τὴν πρότασιν Αὐτῆς περὶ νηπιαγωγοῦ ἀναλαμβάνοντες νὰ πληρώσωσιν αὐτῇ τὸν μισθὸν τῆς ἀπολυθείσης Νηπιαγωγοῦ κ. Ἀσπασίας Σταματιάδου, ἧτοι 20 λίρας καὶ οὐχὶ ὡς κατὰ λάθος βεβαίως ἔγραψεν ἡ Ἐδελφότης 24 λίρας, καὶ ὅτι παρακαλοῦσι τὴν Ἐδελφότητα, ἵνα συμπληρώσῃ Αὐτῇ τὸ ὑπόλοιπον τοῦ μισθοῦ αὐτῆς. Ἐπειδὴ δὲ οἱ ὑπὸ τῆς Ἐδελφότητος ἀποσταλέντες δύο διδασκαλισταὶ ἀπήτησαν κατὰ τὰ συμπεφωνημέα κατοικίαν δωρεὰν παρὰ τῆς Κοινότητος, αὕτη δὲ δὲν ἔχει κατὰ τὸ παρὸν

ἐπαρκεῖς πόρους πρὸς ἐνοικίαισιν ἰδιαιτέρας δι' αὐτοὺς κατοικίας, ἀπεφασίσθη, ὅπως ἀνασταλῆ προσωρινῶς ἢ προτέρα αὐτῆς ἐν τῇ ΔΕ' Συνεδριάσει ἀπόφασις «τοῦ μὴ διαμένειν τοῦ λοιποῦ τοὺς διδασκάλους ἐν τῇ Σχολῇ», καὶ συνοικήσωσιν οὗτοι ἐν τῷ ἐνὶ τῆς Ἑλληνικῆς σχολῆς δωματίῳ μέχρι νεωτέρας ἀποφάσεως».

Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη τῆς Ἀδελφότητος, ἡ μνημονευομένη ἐν τῇ προηγουμένην πράξει, ἔχει οὕτω :

Ἐκπαιδευτικὴ καὶ Φιλανθρωπικὴ Ἀδελφότης

Ἀγαπᾶτε Ἀλλήλους

Ἀριθ. πρωτ. 1480

Ἐν Κωνσταντινουπόλει τῇ 9ῃ Σεπτεμβρίου 1883

Διεκπ. 535

Σεβασμιώτατε,

Ἐλάβομεν τὴν ἀπὸ 3ης ἐνεστιῶτος ἐπιστολὴν, ἣν ἀπηύθυνεν ἡμῖν ἢ ἐν Διδυμοτείχῳ Δημογεροντία ἀποκρινομένη εἰς τὰς ἀπὸ 27, 29 καὶ 30 παρελθόντος ἡμετέρας ἐπιστολάς.

Συγχαίρομεν καὶ εὐχαριστοῦμεν τῇ Ὑμ. Σεβασμιότητι ἐπὶ τῇ προθυμίᾳ, μεθ' ἧς ταῖς ἡμετέραις προτροπαῖς οἱ ἐν Διδυμοτείχῳ ἀποδέχονται καὶ πραγματοποιοῦσι τὰς ἰδέας ἡμῶν, συνεργαζόμενοι οὕτω εἰς τὸ ἐθνικὸν ἔργον.

Εἰς τὸ χωρίον Σαλτῆκι διωρίσαμεν διδάσκαλον τὸν κ. Ἰωσήφ Ἰωαννίδην, ὅστις παρ' ἡμῶν μὲν θὰ λάβῃ λίρας 20, παρὰ δὲ τοῦ χωρίου λίρας 25, κατοικίαν καὶ θέρμανσιν ὑποχρεούμενος καὶ νὰ ψάλλῃ.

Εἰς Τοκμάκιοι διωρίσαμεν τὸν κ. Ζήσην Νεστορίδην, μέλλοντα ν' ἀναχωρήσῃ ἐξ Ἀδριανουπόλεως, εἰς τὸν ὅποιον ἡμεῖς μὲν θὰ πληρόνωμεν 20 λίρ., τὸ δὲ χωρίον 15, κατοικίαν καὶ θέρμανσιν.

Εἰς Κατήκιοι διωρίσαμεν τὸν κ. Ἀθανάσιον Μιγκάρδον, λαμβάνοντα 25 λίρας παρ' ἡμῶν, παρὰ δὲ τοῦ χωρίου κατοικίαν καὶ θέρμανσιν καὶ 15 λ.

Εἰς Πετράδες διωρίσαμεν τὸν κ. Ν. Νικολετόπουλον, λαμβάνοντα 25 λίρ. παρ' ἡμῶν, παρὰ δὲ τοῦ χωρίου 15 λίρ., κατοικίαν καὶ θέρμανσιν.

Εἰς Κορνοφωλιὰν διωρίσαμεν τὸν ἤδη ὑληρετοῦντα Εὐάγγελον Παπαδόπουλον, λαμβάνοντα 15 λίρ. παρ' ἡμῶν, παρὰ δὲ τοῦ χωρίου 25, κατοικίαν καὶ θέρμανσιν.

Εἰς Δαδιὰν διωρίσαμεν τὸν κ. Χριστ. Χαριπῆν, λαμβάνοντα 25 λίρ. παρ' ἡμῶν παρὰ δὲ τοῦ χωρίου 15 λίρ., κατοικίαν καὶ θέρμανσιν.

Πρὸς δὲ τὴν Κοινότητα Σουφλίου ἀποκρινομένα, ὅτι ἡμεῖς δὲν ἀνακουφίζομεν χρηματικῶς τὰς Κοινότητας, ἀλλὰ συντελοῦμεν εἰς τὸ νὰ προβιβᾶται ἢ ὑπ' αὐτῶν συντηρουμένη ἐκπαίδευσις. Οὕτω τὸ διὰ τὸ Σουφλίον πρόγραμμα ἡμῶν περιλαμβάνει, ὡς καὶ διὰ τὸ Διδυμοτείχον, πολλῶ πλείονα καὶ ἀνώτερα ἐκείνων, τὰ ὅποια προοριζόμεθα μέχρι τοῦδε ταῖς εἰρημέναις Κοινότησι. Τὸ πρόγραμμα ὁμῶς ἡμῶν τοῦτο δὲν δύναται νὰ λάβῃ πλήρη

ἐφαρμογὴν ἢ μόνον σὺν τῷ χρόνῳ· ὅ,τι πράττομεν ἤδη διὰ τὸ Σουφλίον καὶ Διδυμοτείχον εἶναι ἀρχαὶ τοῦ ἡμετέρου προγράμματος. Ἐὰν αἱ ἀρχαὶ αὗται γείνωσιν ἀποδεχταὶ καὶ εὐδοκίμησωσι, τότε θὰ προβῶμεν εἰς ἄλλας ἀποφάσεις. Διὰ τοὺς λόγους τούτους δὲν ἀναλαμβάνομεν τὴν μισθοδοσίαν τῆς νηπιαγωγοῦ, διότι ταύτην δύναται νὰ καταβάλῃ ὁ τόπος. Δὲν παραδεχόμεθα δέ, ὅτι δὲν ὑπάρχουσι κοράσια διὰ Παρθεναγωγεῖον· παραδεχόμεθα μόνον ὅτι δὲν ὑπάρχει κτίριον κατάλληλον καὶ ὅτι ἔλλειπει ἢ καλὴ ἐκ μέρους τῶν κατοίκων θέλησις πρὸς ἐξοικονόμησιν τῆς ἔλλειψεως. Ἀφοῦ ἡ Ἀδελφότης εἶναι διατεθειμένη νὰ δαπανήσῃ 50 λίρας διὰ τὸ Παρθεναγωγεῖον, εἶχον καθήκον οἱ κάτοικοι νὰ μετέλθωσι πάντα τρόπον, ἵνα ἐκ τοῦ προχείρου εὐρεθῇ τὸ κατάλληλον κτίριον. Ἀρνούμενοι οὕτω, ἀποξενοῦνται διαρκῶς τῶν συμπαθειῶν τῆς Ἀδελφότητος.

Πρὸς δὲ τὸν Διευθυντὴν τῆς ἐν Διδυμοτείχῳ Ἀστικῆς Σχολῆς παρέχομεν τό γε νῦν τὰς ἐξῆς πρὸς διδασκαλίαν ὁδηγίας: 1) ὅτι διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ προγράμματος καὶ τὴν διδασκαλίαν ἐν γένει ὀφείλει νὰ συμβουλευθῆται αὐτός τε καὶ οἱ συνάδελφοί του τὴν διδασκαλικὴν τοῦ Μωραΐτου καὶ τὰς ὁδηγίας τοῦ κ. Πετρίδου· 2) ὅτι τὰς μὲν τέσσαρας τάξεις τοῦ σταλέντος προγράμματος θέλουσι καταρτίσει οἱ μαθηταὶ τῆς κοινῆς μέχρι τοῦδε καλουμένης αὐτόθι Δημοτικῆς Σχολῆς, τὴν δὲ Ε' καὶ ΣΤ' οἱ μαθηταὶ τῆς Ἑλληνικῆς μέχρι τοῦδε αὐτόθι Σχολῆς· 3) ὅτι ἐν ἀνάγκῃ οὐδὲν καλύει, ὅπως αἱ μὲν τέσσαρες τάξεις ὧσιν ἐν ἄλλῳ κτιρίῳ, αἱ δὲ δύο ἀνώτεροι ἐν ἄλλῳ. 4) ὅτι ἡ χορὴ βιβλίων δέον νὰ ᾖ, ὡς οἶόν τε, ἐλαχίστη, νὰ εἰσάγωνται δὲ ταῦτα ἀφοῦ προηγουμένως ἐρωτώμεθα ἡμεῖς. Ὁ κ. Σουλλίδης παρακαλεῖται νὰ ἐπιτηρῇ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ προγράμματος καὶ ἐν τῷ Παρθεναγωγείῳ.

Ἡ ἐν Διδυμοτείχῳ Δημογεροντία ἀπεδέχθη τὴν ἀξίωσιν ἡμῶν, ἵνα τὰς 50 λίρας, ἃς τὸ πρὶν ἔδαπανα ὁ τόπος ὑπὲρ τοῦ Παρθεναγωγείου, δαπανᾷ εἰς τὸ ἐφεξῆς πρὸς βελτίωσιν τῆς ἐκαιδεύσεως, συμπληρουμένου τοῦ προσωπικοῦ τῆς Ἀστικῆς Σχολῆς κατὰ τὰς ἡμετέρας ἐνδείξεις· συνεπῶς ἔξαιτεῖται ἡ Δημογεροντία τὴν ἀποστολὴν ἑνὸς ἔτι πτυχιούχου διδασκαλιστοῦ. Κατὰ ταῦτα διωρίσαμεν τὸν κ. Γ. Κυριακίδην ἀπόφοιτον τῶν Ζαριφείων ἀντὶ μισθοδοσίας 40 λιρῶν ἑτησίως, μετὰ κατοικίας καὶ θερμάνσεως.

Διὰ δὲ τὴν αἴτησιν τῆς Δημογεροντίας περὶ ἀποστολῆς νηπιαγωγοῦ δαπάναις ἡμῶν οὐδὲν δυνάμεθα σήμερον ν' ἀποφασίσωμεν, μὴ συνεδριάσαντος τοῦ καθ' ἡμᾶς Συμβουλίου. Ἐπιφυλασσόμεθα ὅμως νὰ ποιήσωμεν εὐμενῆ περὶ τῆς αἰτήσεως ταύτης πρότασιν· πρὸς τοῦτο ὅμως εἶναι ἀναγκαῖον νὰ πληροφορησῆτε ἡμᾶς, ἂν ἐν περιπτώσει ἀποδοχῆς τῆς αἰτήσεως, εἶναι διατεθειμένη ἡ Δημογεροντία ν' ἀπολύσῃ τὴν Σταματιάδου καὶ νὰ χρησιμοποιήσῃ τὸν ἐξ 24 λιρῶν μισθὸν αὐτῆς ὑπὲρ τῆς διορισθησομένης νηπιαγωγοῦ, νομίζομεν, ὅτι μόνον ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦτον πιθανὸν νὰ εἶρη εὐμενῆ ἀποδοχὴν παρὰ τῷ Συμβουλίῳ ἢ τῆς Δημογεροντίας πρότασις. Σημειωτέον

δ' ὅτι δὲν θὰ ἦναι ἴσως δύσκολον ἡμῖν νὰ χρησιμοποιήσωμεν ἄλλοθι τὴν κ. Σταματιάδου.

Διατελοῦμεν μετὰ πολλοῦ σεβασμοῦ

Ὁ Ἀντιπρόεδρος

Ε. Εὐγενίδης

Ὁ Γεν. Γραμματεὺς

Δημ. Πασπαλλῆς

Τὸ περιεχόμενον τῆς ἐπιστολῆς ταύτης εἶναι σπουδαιότατον, διότι δι' αὐτοῦ ἀποδεικνύεται ἀφ' ἑνὸς μὲν ζέουσα περὶ τὴν Παιδείαν δραστηριότης καὶ ἀνάπτυξις αὐτῆς καθ' ὅλην τὴν περιφέρειαν Διδυμοτείχου, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὠλοκλήρωμένον καὶ ἄκρως πρακτικὸν ἐκπαιδευτικὸν πρόγραμμα, συνταχθὲν ὑπὸ τῆς Φιλεκπαιδευτικῆς Ἀδελφότητος μὲ κριτήρια ἀνταποκρινόμενα εἰς τὰς πνευματικὰς ἀνάγκας τῆς περιφέρειας ταύτης. Ἡ μονολιθικὴ κλασσικὴ ἐκπαίδευσις, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκ συνηθείας κεκτημένης πλέον ὀρέπει καὶ ἡ νεολαία καὶ ἡ ἑλληνικὴ κοινωνία καὶ τῆς ὁποίας ἔκδηλα εἶναι τὰ ὀδυνηρὰ ἀποτελέσματα, ἔπρεπε νὰ μὴ μεταφυτευθῆ εἰς περιοχάς, ἐχούσας ἀπόλυτον ἀνάγκην πνεύματος καὶ πρακτικῆς καθοδηγήσεως καὶ ἀναπτύξεως τῶν λίαν προσοδοφόρων γεωργικῶν προϊόντων. Ἡ πρακτικὴ κατεύθυνσις τῆς ἐκπαιδεύσεως δὲν ἦ ἀπέσπασα ἀφ' ἑνὸς ἐργατικῆς χειρὸς ἐκ τῆς ὑπαίθρου καὶ δὲν θὰ ἐδημιούργει ἀφ' ἑτέρου τὴν ἐπάρατον νόσον τῆς Ἀστυφιλίας, ἐκ τῆς ὁποίας καὶ σήμερον ἔτι τόσον δεινῶς πάσχει τὸ Ἔθνος. Ἐκεῖνο, λοιπόν, τὸ ὁποῖον δὲν εἶδεν τὸ ἐπίσημον κράτος τῆς ἐποχῆς τὸ κατευθυνόμενον εἰς τὴν ἀσκησιν ἐκπαιδευτικῆς πολιτικῆς ὑπὸ ὑψιβρεμετῶν γλωσσοαμυντόρων, ἐπισειόντων ὡς πανάκειαν τῶν μεγάλων ἐθνικῶν προβλημάτων τὴν ἐπάνοδον εἰς τὸν ἀρχαῖσμον καὶ κλασικισμὸν διὰ μιμήσεως ταπεινῆς καὶ δουλικῆς, διεῖδεν καὶ συνέλαβεν καὶ ἐπεχείρησε νὰ θέσῃ εἰς ἄμεσον ἐφαρμογὴν ἡ Ἀδελφότης. Διὰ τοῦτο καὶ ἐπρογραμματίσσε καὶ εἰσήγαγεν εἰς τὴν ἐπαρχίαν Διδυμοτείχου τὸν τύπον τοῦ Ἀστικοῦ σχολείου καὶ διὰ τὸν αὐτὸν ἀσφαλῶς λόγον μετὰ τήσεως ἀδυστηρότητος καὶ σχολαστικότητος ἐπέδωκε τὸν ἔλεγχον τῶν ὑπ' αὐτῆς ἐξαρτωμένων σχολείων.

Ἄν ἡ διὰ τῶν Ἀστικῶν σχολείων ἐπιχειρηθεῖσα πρακτικοποίησις τῆς ἐκπαιδεύσεως δὲν ἐπραγματοποιήθη καὶ ὅλως τοῦναντίον ἔγινε προκταρκτικὸν στάδιον τῆς κλασσικῆς τοιαύτης, εἰς τοῦτο πταίου ἀσφαλῶς τὰ ὄργανα, τὰ ὁποῖα δὲν ἦσαν ἱκανὰ νὰ συλλάβωσι τὸ νόημα τῆς ἀνάγκης τῆς πρακτικῆς ἐκπαιδεύσεως. Ἐπειτα, τὸ ἑξατάξιον Ἀστικὸν σχολεῖον, οὐ τὴν ἰδρυσιν μετὰ ἐπαινετῆς προθυμίας καὶ ζέσεως ἀνέλαβεν ἡ Ἀδελφότης, ἐξειδίάζει παιδαγωγικῶς καὶ προσαρμόζεται θαυμασίως εἰς τὴν πνευματικὴν ἐν γένει κατάστασιν τοῦ Ἑλληνόπαιδος καὶ τὴν ἔμφυτον αὐτοῦ νοημοσύνην. Συνελόντι εἰπεῖν ὁ τύπος οὗτος τῆς Ἀστικῆς σχολῆς ἀπετέλεσε τὴν βᾶσιν καὶ τὸ ὑπόδειγμα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀνεπτύχθη τὸ ἑξατάξιον Δημοτικὸν σχολεῖον.

Ἐπὶ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης ἀπήντησαν πρὸς τὴν Ἀδελφότητα οἱ Δη-

μογέροντες καὶ Ἐφοροὶ Διδυμοτείχου διὰ τοῦ Μητροπολίτου αὐτῶν ὑπὸ χρονολογίαν 17 Σεπτεμβρίου 1883, ἐκφράζοντες ἐν προοίμιῳ τὰς εὐχαριστίας των διὰ τὸ πολύτιμον ἐνδιαφέρον τῆς Ἀδελφότητος ὑπὲρ τῶν ἐκπαιδευτικῶν πραγμάτων τῆς πόλεως καὶ τῆς ἐπαρχίας. Ἐν συνεχείᾳ ἐπληροφόρουν τὴν Ἀδελφότητα περὶ τῆς ἀφίξεως τῶν διδασκάλων τῶν χωρίων Σαλιτῆκι (Λάβαρα), Κατήκιοι (Μάνη), Πετροάδων καὶ Δαδιάς, ὡς καὶ περὶ τοῦ Γ. Κυριακίδου, προοριζομένου διὰ τὴν Ἀστικὴν Σχολὴν Διδυμοτείχου. Ἀφοῦ δ' ἀνέφερον, ὅτι οἱ διδάσκαλοι Διδυμοτείχου συνεμορφώθησαν πρὸς τὰς ὁδηγὰς τῆς Ἀδελφότητος, ἐζήτησαν παρ' αὐτῆς τὴν ἔγκρισιν διὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῶν κάτωθι διδακτικῶν βιβλίων :

Διὰ τὴν *Α'* τάξιν : τὸ ἐγχειρίδιον τοῦ Μωραΐτου, ἢ τοῦ Ἀργυροῦ
 » » *Β'* » τὸ βιβλίον » »
 » » *Γ'* » τὴν Ἱερὰν Ἱστορίαν τοῦ Τσιάκα, τὸ γ' βιβλίον
 τοῦ Μωραΐτου, τὸν «Καλὸν Πατέρα» τοῦ Βρεττοῦ, τὸ β' καὶ γ' βιβλίον τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας Ξανθοπούλου καὶ Ζωολογίαν Βρεττοῦ.

Διὰ τὴν *Δ'* τάξιν : τὴν Ἱερὰν Ἱστορίαν τοῦ Τσιάκα, τὸν «Γεροστάθην» τοῦ Μελά καὶ τὴν Φυσικὴν Ἱστορίαν Μηλιαράκη.

Διὰ τὴν *Ε'* τάξιν : τὴν Ἱερὰν Ἱστορίαν Βερναρδάκη, Κατήχησιν Βαφείδου (τὸν β' κύκλον), τὴν Ἑλληνικὴν Χρηστομαθεῖαν Ραγκαβῆ, Εὐαγγέλιον ἀποστηθιζόμενον καὶ ἐρμηνευόμενον, τὴν Ἀριθμητικὴν τοῦ Δαμασκηνοῦ, τὴν Ἑλληνικὴν Ἱστορίαν Ξανθοπούλου, τὴν Γεωγραφίαν Σακελλαρίου καὶ τὴν Φυσικὴν Ἱστορίαν Μηλιαράκη.

Διὰ τὴν *ΣΤ'* τάξιν : τὴν μικρὰν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν Λασκάρως, τὴν Κατήχησιν Βαφείδου, τὸν β' τόμον τῆς Χρηστομαθείας Ραγκαβῆ καὶ τὴν γραμμικὴν ἰχνογραφίαν καὶ διαμετρικὴν Δρατῆ.

Τροποποιήσις τοῦ προγράμματος τῆς Ἀδελφότητος ἐγένετο μόνον εἰς τὸ ἕξῃς σημείον : ἀντὶ τῶν στοιχείων τῆς πειραματικῆς φυσικῆς καὶ χημείας εἰς τὰς δύο ἀνωτέρας τάξεις εἰσῆχθη ἡ διδασκαλία τῶν ἀρχῶν τῆς Γαλλικῆς καὶ Τουρκικῆς, κατόπιν κοινῆς καὶ ἐπιμόνου ἀπαιτήσεως τῶν κατοίκων.

Ἡ τροποποιήσις τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ καθεστώτος τῆς πόλεως διὰ τῆς ἰδρύσεως πλήρους ἑξεταξίου Δημοτικοῦ σχολείου καὶ ἐπανδρώσεως αὐτοῦ καὶ τῆς διατηρήσεως τοῦ Νηπιαγωγείου συνητήγето βεβαίως καὶ αὔξησιν τῶν δαπανῶν καὶ ἀνάγκην ἐξευρέσεως νέων πόρων. Τὸ πρόβλημα τοῦτο ἀπησχόλησε τὴν Ἐφοροδημογεροντίαν Διδυμοτείχου ἐν τῇ *ΙΒ'* συνεδριάσει αὐτῆς τῆς 25ης Σεπτεμβρίου 1883, ἐν ἣ ἀπεφασίσθη «ὅπως πρὸς τοῦτο συνδράμωσι καὶ τὰ ταμεῖα τῶν τριῶν Ἐκκλησιῶν, ἧτοι 40 λίρας τὸ ταμεῖον τῆς Παναγίας, τεσσαράκοντα τὸ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ εἴκοσι τὸ ταμεῖον τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, πληρῶνωσι δὲ κατ' ἀναλογίαν ἕκαστον τούτων κατὰ μῆνα τῶν ταμείων τῆς Κοινοῦτος.

Εἰς τὴν ἀπὸ 17 Σεπτεμβρίου ἐπιστολὴν τῶν Δημογερόντων καὶ Ἐφό

ρων ἀπήντησε μετὰ ἀρκετὴν καθυστέρησιν ἡ Ἀδελφότης διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. Πρωτ. 1575 Διεκπ. 583 τῆς 14 Ὀκτωβρίου 1883 ἐγγράφου της τὰ ἑξῆς :

1) Διόρισεν καὶ ἀπέστειλεν ὡς Νηπιαγωγὸν εἰς τὸ Διδυμότειχον τὴν κ. Φανὴν Βρετὰ, εἰς τὴν ὁποίαν ὄφειλεν ἡ Κοινότης νὰ καταβῆλῃ εἴκοσι λίρας εἰς 10 μηνιαίας δόσεις καὶ νὰ τῆς ἐξασφαλίσῃ κατοικίαν καὶ θέρμανσιν.

2) Τὸ ζήτημα τῆς ἐγκρίσεως τῶν διδακτικῶν βιβλίων παρεπέμφθη εἰς εἰδικὴν ἐπιτροπὴν, ἡ ὁποία δὲν ἐξέφερεν ἀκόμη τὴν γνωμοδότησίν της. Πληροφορεῖ ὅμως τοὺς διδασκάλους ὅτι εἰς τὰς τρεῖς κατωτέρας τάξεις μόνον ἀναγνωστικὰ βιβλία ἐπιτρέπονται, ἡ δὲ διδασκαλία τῶν ἄλλων μαθημάτων γίνεται μόνον ἀπὸ στόματος.

3) Ἀπορεῖ, διατὶ ἡ Παρθενάγωγός κ. Ἀμαλία Κυριακοῦ δὲν ἀπήντησεν εἰς τὸ ἐγγράφον τοῦ διορισμοῦ της, ἐνῶ ἔχει ὑποχρέωσιν ν' ἀνταποκρίνεται ἀμέσως εἰς τὰς ἐντολάς τοῦ Γραφείου της Ἀδελφότητος.

4) Ἐπισυνάπτει ἀποσπάσματα ἐπιστολῶν τῶν διδασκάλων Κατήκιοι καὶ Πετράδων, αἱ ὁποῖαι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐλύπησαν τὴν Ἀδελφότητα, ἀφ' ἑτέρου δ' ἀποδεικνύουν ὅτι ἡ ἀποστολὴ αὐτῆς καὶ τὸ ἔργον τῶν διδασκάλων της ἀποτυγχάνει. Διὰ τοῦτο παρακαλεῖ τὸν Μητροπολίτην ν' ἀσκήσῃ ὅλην τὴν ἐπιτροπὴν του, ὥστε νὰ ὑποχρεωθοῦν οἱ χωρικοὶ καὶ τὰς ἐλλείψεις νὰ διορθώσουν καὶ τὸ ὀφειλόμενον τῆς μισθοδοσίας τῶν διδασκάλων νὰ καταβάλουν.

5) Τονίζει τὴν ἀνάγκην τῆς συνδρομῆς πάντων, ἵνα καὶ ὁ βίος τῶν διδασκάλων καταστῇ ἀνεκτός καὶ μὴ ἀπαγορευθεῖ οὔτοι, κατὰ τὸ πρῶτον μάλιστα ἔτος τῆς λειτουργίας τῶν σχολείων, ὅτε ἡ κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος λειτουργία των θὰ εἶναι προβληματικὴ.

6) Ἀποστέλλει διδακτικὰ βιβλία καὶ γραφικὴν ὕλην, διὰ νὰ διανεμηθοῦν δωρεὰν εἰς τοὺς μαθητὰς τῶν σχολείων Κατήκιοι καὶ Πετράδες.

Πρὸς τ' ἀνωτέρω ἀπήντησαν οἱ Δημογέροντες καὶ Ἐφοροὶ Διδυμοτείου, γνωστοποιούντες ὅτι συνέστησαν εἰς τοὺς διδασκάλους τὴν κατὰ γράμμα ἐφαρμογὴν τῶν ὀδηγιῶν καὶ συστάσεων τῆς Ἀδελφότητος, ὅτι ἐπίσης συνέστησαν εἰς τὴν παρθενάγωγὸν κ. Ἀμαλίαν Κυριακοῦ ν' ἀπαντήσῃ εἰς τὸ διοριστήριον ἐγγράφον της. Ὡς πρὸς δὲ τὰ παράπονα τῶν διδασκάλων τῶν χωρίων Κατήκιοι καὶ Πετράδων ἀπεκρίθησαν μὲ τὰ ἑξῆς ἐμπνευσμένα λόγια : « Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὰ διμβιβασθέντα πρὸς Ὑμᾶς παράπονα ἀπὸ μέρους διδασκάλων τινῶν καὶ ἰδίως τοῦ Κατήκιοι καὶ Πετράδων σημειούμεν, ὅτι οἱ εἰρημένοι κ. διδάσκαλοι μὲ λίαν μελανά χρώματα παρέστησαν τὰ πράγματα, τοῦθ' ὅπερ βαθύτατα ἐλύπησεν ἡμᾶς· οἱ κύριοι οὔτοι ὄφειλον καὶ ὀφείλουσι νὰ ἔχωσι πάντοτε ὑπ' ὄψιν τὴν ἱερὰν αὐτῶν ἐπιστολήν, ἣτις ἐστὶν ἡ ἀνάπτυξις τοῦ « κρίμασιν οἷς οἶδε Κύριος » ἀμαθῶς τούτου λαοῦ, ἀπέναντι δὲ τῆς ἱερᾶς αὐτῶν ταύτης ἀποστολῆς δέον νὰ θυσιάζῃ πᾶς ὁ ὑπὸ ἔθνικῶν οὕτως ἐμπορούμενος αἰσθημάτων τὰ πάντα μηδ' αὐτῆς τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ ἐξαιρουμένης· διὰ τιαύτης εὐγενοῦς αὐταπαρνήσεως δυνατὸν νὰ

φθάσωμέν ποτε εἰς τὸν ἐπιδιωκόμενον σκοπόν. Μ' ὅλα ταῦτα θέλομεν ἐξακολουθεῖν νὰ καταβάλλωμεν τόσον ἢ ἱερά Μητροπόλις, καθὼς καὶ ἡμεῖς τὴν δέουσαν φροντίδα, ὅπως διορθωθῶσι μὲν κατὰ τὸ ἐνὸν ἅπασαι αἱ προσαρτώμεναι τοῖς χωρικοῖς ἐλλείψεις, καταβληθῆ δὲ ἀπὸ μέρους αὐτῶν ἐγκαίρως τὸ ἐπιβληθὲν αὐτοῖς μέρος τῆς μισθοδοσίας αὐτῶν, καὶ ταῦτα, ὅπως οὐ μόνον καταστήσωμεν ὅσον οἷόν τε ἀνεκτὸν τὸν ἐνταῦθα βίον τῶν ὑμετέρων διδασκάλων, ἀλλὰ καὶ μὴ ψυχράνωμεν ὀλοσχερῶς τὸν πρὸς τὰ γράμματα ζῆλον τῶν χωρικῶν, ὃν μετὰ πολλοῦ κόπου ἠδυνήθημεν ν' ἀναπτύξωμεν εἰς δ' εὐρίσκεται σήμερον σημεῖον».

Εὐγλωττότερον καθορισμὸν τοῦ καθήκοντος τῶν διδασκάλων δὲν δυνάμεθα, νομίζομεν, ν' ἀνεύρωμεν ἀλλαχοῦ. Διὰ νὰ κολάσῃ δὲ τὸ ζήτημα, τὸ ὁποῖον ἀσφαλῶς προέκυψε ἐκ τῆς ἐλλείψεως ἀνέσεων καὶ εὐζωίας εἰς τὰ χωρία ταῦτα, ἀπέστειλεν ἡ Ἀδελφότης τὸ κατωτέρω ἔγγραφον :

Ἐκπαιδευτικὴ καὶ Φιλανθρωπικὴ Ἀδελφότης

Ἀγαπᾶτε Ἀλλήλους

Ἀριθ. Πρωτ. 1640
Διεκπ. 613

Ἐν Κωνσταντινῇ τῇ 28ῃ Ὀκτωβρίου 1883

Πρὸς τὴν Ἀξιότιμον Ἐφοροδημογεροντίαν Διδυμοτείχου.

Ἀποκρινόμεθα εἰς τὴν ἀπὸ 20 ἐνεστῶτος ἐπιστολὴν τῆς Ἐφοροδημογεροντίας καὶ τὴν ἀπὸ 24 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἐπιστολὴν τοῦ Πανοσιολογιωτάτου Ἐπιτρόπου. Κατὰ ἡμετέραν γνώμην ὅπως φυσικὸν εἰς νέους διδασκάλους, ζήσαντας μέχρι τοῦδε ἐν μεγαλοπόλεσι, νὰ παριστῶσιν ὑπερβολικώτερον πῶς τὰ ἀπὸ τοῦ νέου ἐν τοῖς χωρίοις βίου αὐτῶν παράπονα ἔτισης δὲ ὅπως φυσικαὶ εἶναι αἱ παρὰ τοῖς χωρικοῖς σπουδαῖαι ἐλλείψεις. Ὑμῖν τε καὶ ἡμῖν ἀνήκει νὰ προσπαθήσωμεν ἠπίως καὶ ἐπιτηδείως, ὥστε οἱ μὲν πρῶτοι νὰ ἐξοικειωθῶσι βαθμηδὸν πρὸς τὸν νέον αὐτῶν βίον, οἱ δὲ δεῦτεροι νὰ διορθώσωσι κατὰ τὸ δυνατόν τὰς ὑφισταμένας ἐλλείψεις. Οὕτω μόνον θέλομεν ἐπιτύχει τοῦ σκοποῦ, ὃν ἀμφότεροι ἐπιδιώκομεν.

Ἡ τελευταία ἐπιστολὴ ποιεῖται μὲν μνεῖαν περὶ τῆς σχετικῆς βελτιώσεως τῶν πραγμάτων ἐν Σαλτηκίῳ ἐφ' ἧ εὐχαριστοῦμεν Ὑμῖν, οὐδένα ὁμως ποιεῖται λόγον περὶ Κατήκιοι καὶ Πετράδων.

Ἀποροῦμεν, διατὶ οὐδὲν μέχρι σήμερον οὔτε ὁ διδάσκαλος οὔτε ἡ νηπιαγωγὸς Μανδρίτης ἔγραψαν ἡμῖν, οὐδὲν ἐπίσης ἔγραψαν ἡμῖν ὁ διδάσκαλος Κορονοφωλέας καὶ ἡ νηπιαγωγὸς Ζαλουφίου. Πρὸ πολλοῦ χρονωστὲ ἐπίσης ἡμῖν ἀπάντησιν ὁ διδάσκαλος Σκουροχωρίου. Εἰς πάντας τούτους παρακαλοῦμεν νὰ ὑπομνήσῃτε τὰ καθήκοντα αὐτῶν. Ἐπίσης ἐπιτρέψατε ἡμῖν νὰ ἐπαναλάβωμεν τὴν παράκλησιν, ἵνα προκαλέσῃτε τὰς πρὸς ἡμᾶς ἐπιστολάς τῶν χωρίων καθυστερούσας εἰσέτι. Ἀναμένομεν δὲ ὡσαύτως τὰς ὑμετέρας πληροφορίας περὶ τῆς διανομῆς τῶν διδακτικῶν μέσων, τῶν σταλέντων εἰς Σκουρ-

τοχώριον, Σαλήκιον, Πετράδες και Κατήκιοι λίαν εὐχάριστον ἐνεποίησαν ἡμῖν ἐντύπωσιν ἢ πρώτη αὐτόθι νηπιαγωγῶ ἐπιστολή, λίαν ἀξιόλογον παριστάσασα τὴν κατάστασιν καὶ τὰς ὑμετέρας ἰδίᾳ προσπαθείας, ἐφ' οἷς ἐκφράζομεν εἰλικρινῆ ἀδελφικὰ εὐχαριστήρια. Ἐλάβομεν ὡσαύτως καὶ τὴν τῆς αὐτόθι Παρθεναγωγῶ ἐπιστολήν, δι' ἧς ὑπισχνεῖται ἀφοσίωσιν καὶ εὐδόκιμον ἐργασίαν.

Παρακαλοῦμεν νὰ συντελέσητε τὸ ἐφ' ὑμῖν εἰς τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ νέου ἐν Τοκμάκιοι Σχολείου, ὃ μένει ἡμιτελές, ὡς ἐκ τῆς ἑλλείψεως πόρων καὶ τὸ ὁποῖον οὕτω φιλομούσως καὶ ἀξιεπαίνως ἀνήγειραν οἱ ἐκεῖ κάτοικοι.

Μετ' ἐξαιρέτου ὑπολήψεως

Ὁ Ἀντιπρόεδρος

Ε. Εὐγενίδης

Ὁ Γεν. Γραμματεὺς

Δ. Πασπάλλης

Ἐκ πασῶν τῶν ἄχρι τοῦδε ἐκτεθεισῶν ἐνεργειῶν καταδεικνύεται ἡ ἀγαθοποιὸς ἐπέμβασις τῆς ἐν Κων/πόλει Ἀδελφότητος διὰ τὴν ἐν γένει τακτοποίησιν καὶ βελτίωσιν τῶν ἐκπαιδευτικῶν πραγμάτων τῆς πόλεως καὶ τῆς περιφερείας Διδυμοτείχου. Σχολεῖα προάγονται, διδάσκαλοι νέοι με παιδαγωγικὸν ζῆλον ἀναλαμβάνουν μετὰ ζέσεως τὸ ἐπίμοχθον ἔργον καὶ τὸ ἀνέσπερον τῆς Παιδείας φῶς ἀπὸ χωρίου εἰς χωρίον μεταλαμπαδεύεται, καταυγάζον τὸν ἐν τῇ δουλείᾳ χειμαζόμενον Ἑλληνισμόν.

Μέγα τῷ ὄντι ἔργον, στηριχθέν, ὡς κατεδείχθη, ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον εἰς τὰς πενιχρὰς οικονομικὰς δυνάμεις τῶν ὑποδοσῶν, καθ' ἣν μάλιστα ἐποχὴν ἐκορυφούτο ἡ βουλγαρικὴ προπαγάνδα διὰ τῆς ἰδρύσεως σχολείων βουλγαρικῶν καὶ τῆς διαθέσεως χρήματος ἀφθονοτάτου πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτόν.

Αἱ κατὰ τὸ ἔτος 1884 δαπάναι τῆς Κοινότητος Διδυμοτείχου ὑπῆρξαν αἱ κάτωθι, συμφώνως πρὸς τὸ ἐπίσημον βιβλίον Ταμείου.

Ἔτος 1884

Μὴν	Ἰανουάριος	Γρο.	2,652
»	Φεβρουάριος	»	1,187
»	Μάρτιος	»	2,486
»	Ἀπρίλιος	»	1,878
»	Μαῖος	»	2,152,20
»	Ἰούνιος	»	1,190,30
»	Ἰούλιος	»	3,056,20
»	Αὐγουστος	»	1,656,10
»	Σεπτέμβριος	»	3,356,30
»	Ὀκτώβριος	»	1,654,10
»	Νοέμβριος	»	312,20
»	Δεκέβριος	»	3,584,20

Ἐννοεῖται ὅτι εἰς τὰ ἔξοδα ταῦτα, ὡς καὶ εἰς τὰ προηγουμένως ἐκτεθέντα, δὲν περιλαμβάνονται μόνον τὰ τῆς μισθοδοσίας τοῦ διδακτικοῦ καὶ βοηθητικοῦ προσωπικοῦ τῶν Σχολείων, ἀλλὰ καὶ πάντα τὰ γενικά ἔξοδα τῆς συντηρήσεως τῶν κτηρίων, τῆς προμηθείας τῶν ποικίλων καὶ χρησίμων διὰ τὴν λειτουργίαν τῶν εἰδῶν κλπ.

Ἐκ τινος μικροῦ τετραδίου, ἐπιγραφομένου «Κατάστιχον πληρωμῆς μηνιαίων μισθῶν τῶν διδασκάλων ὑπὸ τοῦ Ταμίου», μανθάνομεν ὅτι ἐδανήθησαν τὰ κάτωθι ποσὰ εἰς λίρας Τουρκίας διὰ διδασκαλικούς μισθοὺς κατὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1883—1884.

1) Λογαριασμός Ἄ. Σωτηριάδου διὰ τὸ ἀπὸ 2 Ὀκτωβρίου 1883 μέχρι 14 Ἰουλίου 1884 διάστημα Λ.Τ. 45. 2) Λογαριασμός Γ. Κυριακίδου ἀπὸ 5 Ὀκτωβρίου 1883 μέχρι 5 Ἰουλίου 1884 Λ.Τ. 31 $\frac{1}{2}$. 3) Λογαριασμός Κ. Παπαγιαννοπούλου ἀπὸ 5 Ὀκτωβρίου 1883 μέχρι 19 Μαΐου 1884 Γρο. 1,600, ἧτοι 200 Γρο. μηνιαίως. 4) Λογαριασμός Ἀμαλίας Κυριακοῦ ἀπὸ 23 Ὀκτωβρίου 1883 μέχρι 5 Ἰουλίου 1884 Λ.Τ. 40. 5) Λογαριασμός νηπιαγωγῦ Φανῆς Βρέττα ἀπὸ 25 Ὀκτωβρίου 1883 μέχρι 19 Ἰουνίου 1884 Λ.Τ. 20. 6) Λογαριασμός διδασκάλου Ἰωάν. Στεφανίδου ἀπὸ 15 Φεβρουαρίου μέχρι 30 Ἰουνίου 1884 Λ.Τ. 32 $\frac{1}{27}$). Ἐξόφλησις λογαριασμοῦ Ἑλληνοδιδασκάλου Σουλλίδου μέχρι τῆς 7 Μαρτίου 1884 Γρο. 5.267,25. 8) Λογαριασμός διδασκάλου Ἀθ. Θεοδοσιάδου ἀπὸ 3 Σεπτεμβρίου μέχρι 29 Ἰανουαρίου 1884 Λ.Τ. 24. 9) Λογαριασμός διδασκάλου Ε. Ποπέσκου ἀπὸ 1 Ὀκτωβρίου μέχρι 31 Ἰανουαρίου 1884 Λ.Τ. 21 καὶ 10) Λογαριασμός διδασκάλου Τζηρίδου ἀπὸ 31 Αὐγούστου μέχρι 8 Δεκεμβρίου 1884 Λ.Τ. 11 $\frac{1}{2}$.

Εἰς τὸ αὐτὸ Κατάστιχον καὶ εἰς ἰδιαιτέραν σελίδα ἀναγράφεται ὁ κάτωθι λογαριασμός χρημάτων δαπανηθέντων διὰ μισθοὺς κατὰ τὸ ἔτος 1883—1884.

Εἰς	διδ.	Σωτηριάδην	Λ.Τ.	45	Γρο.	5,539
»	»	Κυριακίδην	»	40	»	4,920
»	»	Παπαγιαννοπούλου	»	»	»	2,400
»		Ἀμαλίαν διὰ τὸ π. ἔ.	»	10	»	1,230
»		» καθυστερούμενα	»	30	»	3,690
»		Νηπιαγωγὸν	»	20	»	2,460
»		βοηθὸν ἀπὸ Ἰανουαρίου	»	8	»	984
»		Στεφανίδην	»	32 $\frac{1}{2}$	»	3,997 $\frac{1}{2}$
»		Σουλλίδην	»	»	»	5,267,25
»		Γραμματέα	»	24	»	2,952
»		Ἐπιμελήτριαν	»	»	»	618 $\frac{1}{2}$

Ἐκ πάντων τῶν ἐκτεθέντων λογαριασμῶν συνάγεται ὅτι κατὰ τὸ σχολ. ἔτος 1883—1884 τὸ διδακτικόν, βοηθητικὸν καὶ ὑπηρετικὸν προσωπικὸν τῶν Σχολείων Διδυμοτείχου ἀπετέλουν οἱ διδάσκαλοι Ἄ. Σωτηριάδης, Γ.

Κυριακίδης, Ἑλληνοδιδάσκαλος Λ. Σουλλίδης, τὸν ὁποῖον παυθέντα διεδέχθη ὁ Ἄθ. Θεοδοσιάδης, Κων. Παπαγιαννόπουλος, Ἰωάν. Στεφανίδης, Ε. Πομπέσκου, Τζηρίδης, ἡ Παρθεναγωγὸς Ἀμαλία Κυριακοῦ, ἡ νηπιαγωγὸς Φανή Βρέττα, ἡ βοηθὸς νηπιαγωγοῦ Ἀσπασία, ἡ ἐπιμελήτρια Βασιλικὴ καὶ ὁ παιδονόμος Ἀθανάσιος Παπαδόπουλος.

Ἐν τοῖς ἐπομένοις, ὀλοκλήρουμένης τῆς μελέτης ταύτης διὰ τῆς ἐκδόσεως καὶ τοῦ Γ'. Μέρους, θὰ ἔχη λεχθῆ καὶ ἡ τελευταία λέξις ἐπὶ τοῦ θέματος καὶ εὐκολοῦ θὰ ἀποβῆ ὁ καταρτισμὸς πλήρους καταλόγου τῶν διδασκάλων ἐκείνων τῆς πόλεως καὶ ἐπαρχίας Διδυμοτείχου, οἱ ὁποῖοι ἀφιέρωσαν τὰς πνευματικὰς καὶ ψυχικὰς αὐτῶν δυνάμεις εἰς τὴν πνευματικὴν τῶν ὑποδούλων Θρακῶν ἀνάτασιν καὶ τὴν πρὸς τὴν Πατρίδα ἀφοσίωσιν, μετὰ μόχθου καὶ πικριῶν ἐκρίζουντες τῆς ἀμαθείας τὰς δλεθρίδας βλαστήσεις.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ :

Βιάσ. Σκορδέλλη. Θρακικά Α'. 350—363 Τὰ πρακτικὰ τῆς Σχολῆς Στενιμάχου 1851.

Μ. Ἀποστολίδου. Τὰ ἑλληνικὰ ἐν Φιλίππολει Σχολεῖα ἐπὶ Τουρκοκρατίας καὶ τοῦ Βουλγαρικῆς καθεστῶτος μέχρι τῆς καταλύσεως τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος. *Θρακικά Β'.* τ. σ. 11—33.

Τρύφ. Εὐαγγελίδου. Τὰ σχολεῖα Θράκης ἐπὶ Τουρκοκρατίας *Θρακικά Γ'.* τ. σ. 56—83 καὶ Δ'. 367—368.

Κ. Ρυδόοιου. Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν σχολείων τῆς Θράκης *Θρακικά Ζ'.* τ. σ. 144—152.

Ἄλ. Σαμοθράκη. Θρακικά ΙΖ'. σ. 330—357 Ἐκπαιδευτήρια Αἴνου ἐν Τουρκοκρατίᾳ.

Γ. Κωνσταντινίδου. Θρακικά ΙΘ'. τ. σ. 39—71 Ἐκπαιδευτήρια καὶ τὰ σωματεῖα.

Κουρίδου. Κ. Τὰ γράμματα εἰς τὴν Ἄδρην ἐπὶ Τουρκοκρατίας (1365—1922). *Ἀρχ. Θρ. Θησ. Ε'.* τ. σ. 113—131

Ἄδ. Ἀδαμαντιάδου. Κατάστασις τῶν Ἑλληνικῶν ἐν Θράκῃ Σχολείων κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς παρούσης ἑκατονταετηρίδος *Ἀρχ. Θρ. Θησ. τόμ. Ε'.* σ. 132—141.

Τοῦ αὐτοῦ Ἱστορικαὶ σημειώσεις περὶ τῆς ἐν Βαφειχωρίῳ Σχολῆς Ἀρχ. Θρ. Θησ. Ε'. τ. σ. 142—147.

Ν. Βαφειδῆ. Ἀρχ. Θρ. Θησ. Ζ'. τ. Σχολεῖα καὶ Διδάσκ. ἐν Διδυμοτείχῳ σ. 215—234.

Κωνσταντοπούλου Ν. Ἐκπαιδευτικὰ *Ἀρχ. Θρ. Θησ. τόμ. Ι'.* σ. 65—130.

Σωτηρίου Ἀντωνιάδου. Ἀρχ. Θρ. Θησ. τόμ. ΙΓ'. σ. 75—95 Ἡ Ἑλληνικὴ ἐκπαίδευσις ἐν Φιλίππει.

ΑΙ ΠΗΓΑΙ ΤΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΑΣΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΣΥΛΛΟΓΗΣ
E. LEGRAND

Ἡ προκειμένη ἐργασία ἀναφέρεται εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Emile Legrand ¹⁾ ἐκδοθέντα δημῶδη ᾄσματα ἐν τῇ συλλογῇ του : *Recueil de chansons populaires grecques publiées et traduites pour la première fois. Paris 1873 σ. 73—335.*

Ὡς γνωστόν, πολλοὶ ἐκ τῶν ἡμετέρων καὶ ξένων λογίων προηγήθησαν τοῦ Legrand εἰς τὸ ἔργον τῆς περισυλλογῆς καὶ δημοσιεύσεως ἑλληνικῶν δημῶδων ᾄσμάτων, τὰς δὲ μέχρι τοῦ 1860 ἐκδοθείσας συλλογὰς περιέλαβεν ὁ A. Passow εἰς τὰ «Τραγούδια Ρωμαίτικα» ²⁾. Τὴν συλλογὴν τοῦ Passow δὲν ἐχρησιμοποίησεν ὁ Legrand ἐν τῷ περὶ αὐτοῦ λόγῳ ἔργῳ του, ἠρῶσθη δὲ τὰ ᾄσματα ἐκ διαφόρων ἄλλων πηγῶν ἐκδομένων ἢ ἀνεκδότων, ὡς ὁ ἴδιος ἀναφέρει ἐν τῇ εἰσαγωγῇ του.

Ἐπειδὴ ὁμοῦς ὁ Legrand δὲν δηλώνει τὴν προέλευσιν τῶν ἐπὶ μέρους ᾄσμάτων, ἐκτὸς ἐλαχίστων περιπτώσεων, ἐθεώρησα σκόπιμον καὶ χρήσιμον διὰ τοὺς μελετητὰς τῶν δημοτικῶν ἠμῶν ᾄσμάτων ν' ἀναζητήσω καὶ νὰ καθορίσω, ὅπου τοῦτο ἦτο δυνατόν, τὴν πηγὴν ἐκάστου ᾄσματος τῆς συλλογῆς. Οὕτω, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, κατέστη δυνατός καὶ ὁ ἔλεγχος τῆς πιστότητος τοῦ Legrand κατὰ τὴν ἀντιγραφὴν τῶν δημοσιευομένων ὑπ' αὐτοῦ κειμένων.

Ἐν σελίδι XL τῆς εἰσαγωγῆς του διαχωρίζει ὁ Legrand εἰς τρεῖς κατηγορίας τὰς πηγὰς του ὡς ἑξῆς : 1) τὰ ἀποσταλέντα εἰς αὐτὸν ἐξ Ἑλλάδος ᾄσματα ὑπὸ τῶν Σπ. Λάμπρου, Α. Ν. Βερναρδάκη, Α. Φατσέα καὶ Ν. Γ. Πολίτου, 2) τὰ ἀνακοινωθέντα ὑπὸ τῶν Georges Perrot καὶ Brunet de Presle, 3) τὰ παραληφθέντα ἐκ συλλογῶν, αἵτινες δημοσιευθεῖσαι ἐν Ἀθήναις δὲν ἦσαν πολὺ γνωσταὶ ἐν Εὐρώπῃ, ὡς π.χ. ἡ τοῦ Λελέκου, καὶ αἵτινες δὲν περιλαμβάνοντο εἰς τὴν μεγάλην συλλογὴν τοῦ Passow.

Ἄλλ' ἐκτὸς τούτων ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ ὑπομνηματισμοῦ πολλῶν ᾄσμάτων ἀναφέρει καὶ ἄλλας πηγὰς, ὡς τὸν Π. Τριανταφυλλίδην (Οἱ φυγάδες) ἐν σελ. XXVII κέ., τὸν Κ. Σάβαν (Τουρκοκρατουμένη Ἑλλάς) σ. XXIX, τὸν ὁποῖον, ὡς φαίνεται, συμβουλευέται διὰ τὴν χρονολόγησιν πολλῶν κλέφτικων ᾄσμάτων (βλ. π. χ. σ. XXIX—XXX), τοὺς D. καὶ N. Stephanopoli (σ.

2) *Carmina popularia graeciae recentioris, Lipsiae 1860.*

XXXI καὶ 105), τὸ χειρόγραφον Μ. Grasset (σ. XXXII), τὸν Δημ. Βικέλαν (σ. XXXVIII), κ.ά.

Αἱ ὑπὸ τοῦ Legrand ὁμῶς ἀναφερόμεναι αὐταὶ πηγαὶ δὲν εἶναι αἱ μόναι, τὰς ὁποίας εἶχεν οὗτος ὑπ' ὄψιν κατὰ τὴν κατάρτισιν καὶ τὸν ὑπομνηματισμὸν τῆς συλλογῆς του. Οὕτω, οὐδόλως μνημονεύεται ὑπ' αὐτοῦ ἡ συλλογὴ τοῦ Τριανταφύλλου Μπάργα, ἐκ τῆς ὁποίας ἔχει παραλάβει σχεδὸν ὅλα τὰ κλέφτικα ἄσματα. Ἐπίσης φαίνεται ὅτι ἔχει χρησιμοποιήσῃ τὸν Χριστοφίδην ἢ καὶ τὸν Τσοπανᾶκον, οἱ ὅποιοι ὁμῶς οὐδαμοῦ ἀναφέρονται. Ἄλλὰ καὶ εἰς περιοδικὰ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης πολλὰ ἀνευρίσκωμεν ἄσματα. Εἶναι πιθανὸν ὁμῶς νὰ μὴ παρέλαβεν ὁ Legrand τὰ ἄσματα ἐκ τῶν περιοδικῶν τούτων ἀπ' εὐθείας, ἀλλ' ὁ ἀποστείλας ταῦτα εἰς τὸ περιοδικὸν πρὸς δημοσίευσιν νὰ τὰ ἀνεκοίνωσε καὶ εἰς τὸν ξένον ἑλληγιστὴν, ἐφ' ὅσον, ὡς γνωστὸν, οἱ λόγοι τῆς ἐποχῆς εὐρίσκοντο εἰς συνεχῆ ἀνταπόκρισιν.

Παραθέτω κατωτέρω τὰς γνωστὰς πηγὰς, ἐκ τῶν ὁποίων ἠντλησεν ὁ Legrand ἢ μεθ' ὧν τουλάχιστον ταυτίζονται τὰ ἐν τῇ συλλογῇ του ἄσματα καὶ ἐν συνεχείᾳ πίνακα ἀντιστοιχίας.

Π Η Γ Α Ι

1. Dimo et Nicolo Stephanopoli, Voyage en Grèce pendant les années V et VI (1797 et 1798) d'après deux missions, dont l'une du gouvernement français et l'autre du général en chef Bonaparte, rédigé par un des professeurs du prytanée, avec figures, plans et vues levés sur les lieux, tome I-II. A Paris AN. VIII (1800)

2. Παναγιώτου Τσοπανάκου, ἄσματα πολεμιστήρια τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος ἀγώνος, στιχουργηθέντα ὑπὸ τοῦ— Ὑπὸ τοῦ τυπογράφου Ν. Παπαδοπούλου τοῦ ἐκ Τριπόλεως. Ἐν Ἀθήναις ἐκ τῆς τυπογραφίας Ν. Παπαδόπουλος, ὁδὸς Εὐχαρις ἀριθ. 15, 1838.

3. Γ. Χριστοφίδου, Ὁδαὶ 1838 ἢ 1839¹⁾

4. Τριανταφύλλου Μπάργα, Ἀναμνήσεις φιλοπάτριδος, ἦτοι ποιήσεις εἰς ἄσματα τρία μετὰ διαφόρων ἄλλων ποιημάτων καὶ συλλογῆς τινος δημοτικῶν ἄσματων ὑπὸ— Ἐν Παρισίοις 1861.

5. Πανδώρα τόμ. ΙΓ' (1862) καὶ τόμ. ΙΕ' (1864).

6. Χρυσάλλης τόμ. Γ' (1865).

7. Μ. Παπαδοπούλου Βρετοῦ, Ἐθνικὸν Ἡμερολόγιον 1865.

8. Ἐθνοφύλαξ 1866.

9. Μιχαὴλ Δελέκου, Δημοτικὴ Ἀνθολογία 2. Ἐν Ἀθήναις 1868.

1. Δυστυχῶς δὲν ἠδυνήθη ν' ἀνεύρω τὸ βιβλίον, αἱ δὲ εἰκασίαι μου περὶ τῆς χρησιμοποίησεως τούτου ὑπὸ τοῦ Legrand στηρίζονται εἰς σχετικὰς σημειώσεις ἐπιβιβλιογραφικῶν δελτίων τοῦ Ν. Γ. Πολίτου, ἀποκειμένων ἐν τῷ Δασογ. Ἀρχεῖφ.

10. Ἐφημερίς Φιλομαθῶν τόμ. ΙΖ' (1869).

11. Νεοελληνικά Ἀνάλεκτα τοῦ φιλολογικοῦ συλλόγου Παρνασσός τ. Α'. Ἐν Ἀθήναις 1870.

12. Π. Τριανταφυλλίδου, Οἱ φυγάδες, δράμα εἰς πέντε μέρη μετὰ μακρῶν προλεγομένων. Ἐν Ἀθήναις 1870.

13. Ὁ ἐν Κων)πόλει Ἑλληνικός φιλολογικός σύλλογος τόμ Η' (1873—1874) 1)

ΠΙΝΑΞ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΙΑΣ

1)	Legrand	ἀριθ.	49 = Τριανταφυλλίδης*	σελ.	49—51
2)	»	»	50	»	47
3)	»	»	51	»	31—2
4)	»	»	52	Μπάργας	» 131
5)	»	»	53	»	» 132
6)	»	»	54	»	» 130
7)	»	»	55	»	» 129
8)	»	»	57	»	» 136
9)	»	»	58	»	» 143
10)	»	»	59	»	» 134—5
11)	»	»	60	»	» 139—140
12)	»	»	62*	Stephanopoli	» 75—9
13)	»	»	63	Μπάργας	σελ. 150—151
14)	»	»	64	»	» 137—8
15)	»	»	67	Δελέκου, Ἀνθολ.	» 52—3
16)	»	»	68*	Ἐθνοσύλαξ 1866, 3 Φεβρουαρίου	
17)	»	»	69*	Σύλλογος Κων)λεως τ. Η' σ. 496	

1. Τὰ ἐνταῦθα δημοσιευόμενα ἔξομα προέρχονται ἐκ συλλογῆς τοῦ Ν. Γ. Πολίτου, ὅστις προφανῶς τ' ἀπέστειλε καὶ εἰς τὸν Legrand.

2) Ὁ πλήρης τίτλος τῶν πηγῶν ἀναγράφεται ἀνωτέρω σ. 66—67.

3) Παρὰ Stephanopoli τὸ ἔξομα ἔχει τίτλον «Ὁ ξένος μετὰ τὴν Ροῦμελην» δημοσιεύεται δὲ εἰς ὀκτασுλλάβους καὶ ἐπτασுλλάβους, ὡς διάλογος μετὰ ξένου καὶ Ροῦμελης. Τοῦτο ἀνεδημοσιεύθη εἰς τὸ περιοδικὸν Νέα Ἔστια (τ. 57, 1955, σ. 580 κέ) ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ κ. Γ. Θ. Ζώρα, ὅστις ὁμως ἀναφέρεται εἰς προγενεστέραν ἔκδοσιν τοῦ Legrand (Collection de monuments pour servir à l' étude néo-hellenique No 8, Paris 1870) καὶ οὐχί εἰς τὴν προκειμένην, ἐνθα ἔχει ἀποκατασταθῆ ἢ ὀρθῆ μετρικὴ γραφὴ τοῦ ἔξοματος εἰς δεκαπεντασுλλάβους.

4) Ὁ Γ. Βλαχογιάννης θεωρεῖ τοῦτο δημιούργημα τοῦ Κ. Σάθα βλ. Κλέφτες τοῦ Μοριᾶ, Ἀθήναι 1935 σ. 201,2.

5) Τὸ τραγοῦδι εὐρίσκειται καὶ εἰς τὴν συλλογὴν χειρογράφων, τὴν ἀποκειμένην ἐν τῷ Δασογρ. Ἀρχεῖφ ὑπὸ τὴν ἐνδειξὴν Ὑψη Πολίτου ἀριθ. 921.

18)	Legrand	ἀριθ.	71	=	Τσοπανᾶκος	σελ.	81
19)	»	»	72		»	»	83
20)	»	»	74		»	»	85
21)	»	»	75		»	»	86
22)	»	»	76		»	»	84
23)	»	»	77 ¹		»	»	82
24)	»	»	80 ²		Νεοελλ. 'Ανάλ. Α'	»	75—76
25)	»	»	84		Σύλλ. Κων)λεως Η'	»	497 8
26)	»	»	86 ³		Λελέκου, 'Ανθολ.	»	209—10
27)	»	»	88 ⁴		Χρυσάλλης 1865	»	597
28)	»	»	89		Τριανταφυλλίδης	»	49—50
29)	»	»	91		Νεοελλ. 'Ανάλ. Α'	»	121,69
30)	»	»	92		Λελέκου 'Ανθολ.	»	18—19
31)	»	»	93		Λελέκου 'Ανθολ.	»	17—18
32)	»	»	101		Πανδώρα ΙΕ'	»	417—8
33)	»	»	102		Βρετού, 'Ημερολ.	»	36
34)	»	»	110 ⁵		Πανδώρα ΙΓ'	»	367,53
35)	»	»	111		Βρετού, 'Ημερολ.	»	39—40
36)	»	»	116 ⁶		'Εφημερ. Φιλομαθών	»	1768
37)	»	»	119 ⁷		Λελέκος		
38)	»	»	120 ⁸		Σύλλ. Κων)λεως Η'	»	509,49

1) Τὸ κείμενον τοῦ ᾄσματος παραλλάσσει εἰς λέξεις τινὰς ἀπὸ τοῦ Τσοπανᾶκου. Ὑποθέτω διὲν ἔχει ληφθῆ ἔκ τοῦ Χριστοφίδου, διότι τὰ παρὰ Legrand ᾄσματα (ἀριθ. 71. 72. 74. 75. 76.), ἅτινα εὔρον ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τὰ παρὰ Τσοπανᾶκου εὐρίσκονται, ὡς εἰκάξω, καὶ παρὰ Χριστοφίδη (βλ. ἀνωτέρω σ. 66, 1).

2) Τὸ ᾄσμα εὐρίσκεται ἐν χειρογράφῳ τοῦ Παύλου Λάμπρου, ἀποκειμένου ἐν τῷ Λαογρ. Ἀρχεῖῳ βλ. Ὑλη Πολίτου 2579).

3) Περὶ τοῦ ᾄσματος τούτου ὁ Λελέκος ἐν τῇ ὑποσημείωσει παραπέμπων εἰς τὴν Πανδώραν 1863 54 σ. 263, ὅπου τὸ εἶχεν ἀποστείλει ὁ ἴδιος γράφει: «ἢ εὐρήσεις δεδημοσιευμένον τὸ ποίημα, ποιητὴν δὲ αὐτοῦ τὸν ἐκ τοῦ δήμου Κλεωναίων Χρῖστον Δ. Λελέκον».

4) Τὸ ᾄσμα ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ ἀποστείλαντος τούτου εἰς τὴν Χρυσάλλδα Γ' Λουκᾶ καὶ εἰς τὸ ἔργον τοῦ ἴδιου: Φιλολογικαὶ ἐπισκέψεις τῶν ἐν τῷ βίῳ τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων Κυπρίων μνημείων τῶν Ἀρχαίων. Ἐν Ἀθήναις 1874.

5) Εἰς τὴν Πανδώραν ἐλλείπουν οἱ 3 πρώτοι στίχοι, οἱ ὅποιοι ἄλλωστε καὶ δὲν ἀνήκουν εἰς τὸ ᾄσμα τούτο.

6) Τοῦτο ὡς καὶ τὰ ὑπ' ἀριθ. 127, 128, μοιρολόγια ἐξ Ἀραχόβης Λακωνίας δημοσιεύονται εἰς τὴν Πανδώραν καταλογάδην. Ὁ Legrand ἀποκαθιστᾷ τοὺς 15ουλλάβους.

7) Βλ. Ἐπιδότριον, Ἀθήναι 1888 σ. 98. Φαίνεται ὅτι τὸ ᾄσμα θὰ εἶχεν ἀποσταλῆ ὑπὸ τοῦ Μιχ. Λελέκου προηγουμένως εἰς τὸν Legrand.

8) Ὁ Legrand ἐν σ. XXXIII ἀναφέρει ὅτι ἀπεστάλη εἰς αὐτὸν ὑπὸ Ν. Γ. Πολίτου.

39)	Legrand	ἀριθ. 121	Βρετοῦ, 'Ημερολ.	σελ. 47
40)	»	» 122	Πανδώρα ΙΕ'	» 415
41)	»	» 123	Πανδώρα ΙΕ'	» 416
42)	»	» 127	'Εφημερ. Φιλομαθῶν	» 1768
43)	»	» 128	'Εφημερ. Φιλομαθῶν	» 1768
44)	»	» 129	Βρετοῦ, 'Ημερολ.	» 45
45)	»	» 130	Πανδώρα ΙΕ'	» 416
46)	»	» 131'	X. Μυστακίδης	
47)	»	» 133	X. Μυστακίδης	
48)	»	» 135	Πανδώρα ΙΕ'	» 417
49)	»	» 136	Πανδώρα ΙΕ'	» 417
50)	»	» 140	Λελέκου, 'Ανθολ.	» 77—8
51)	»	» 141'	Νεοελλ. 'Ανάλ. Α'	» 93,28
52)	»	» 142	Πανδώρα ΙΕ'	» 416,3
53)	»	» 143	Τριανταφυλλίδης	» 173—4
54)	»	» 145'	Π. Λάμπρος	
55)	»	» 146	X. Μυστακίδης	

Ὅθεν, ἐκ τῶν 100 ἄσμάτων τῆς συλλογῆς τοῦ Legrand, διὰ τὰ 55 ἔχομεν καθωρισμένας τὰς πηγὰς πρὸς τὰς ὁποίας ἐγένετο ἡ παραβολή. Ἐκ τῶν ὑπολοίπων 45 ὁ Legrand δηλώνει ὁ ἴδιος τὴν προέλευσιν, τῶν ἐξῆς ὀκτώ :

- 1) Τὸ ὑπ' ἀριθ. 83 παρέλαβεν ἐκ χειρογράφου τοῦ Grasset
- 2) » » » 87 ἀνεκοινώθη εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ Brunet de Presle (Hase).
- 3) » » » 48 ἀνεκοινώθη ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Α. Φιτσέα
- 4) » » » 90 ὁμοίως
- 5) » » » 61 ἀνεκοινώθη ὑπὸ τοῦ George Perrot
- 6) » » » 125 ἀνεκοινώθη ὑπὸ τοῦ Brunet de Presle (Grasset)
- 7) » » » 126 ἀνεκοινώθη ὑπὸ Ν. Γ. Πολίτου ἐκ τῆς Βιβλ. τῆς Βυζίνης
- 8) » » » 134 ἀνεκοινώθη ὑπὸ Δ. Βικέλα.

1) Τοῦτο ὡς καὶ τὸ ὑπ' ἀριθ. 133 καὶ 46 εὐρίσκονται μεταξύ τῶν ἄσμάτων τῶν ἀποσταλέντων ὑπὸ τοῦ Χρ. Μυστακίδου εἰς τὸν Ν. Γ. Πολίτην βλ. Λαογρ. Ἀρχεῖον : Ὑλη Πολίτου ἀριθ. 479, 499 καὶ 501 (1872). Δὲν γνωρίζομεν ἂν ταῦτα ἀπεστάλησαν εἰς τὸν Legrand ὑπὸ τοῦ ἰδίου τοῦ Μυστακίδου ἢ ὑπὸ τοῦ Πολίτου.

2) Τὸ ἄσμα τοῦτο ὡς καὶ τὰ ὑπ' ἀριθ. 91 καὶ 141 εἶχεν ἀποστείλει ὁ Π. Ζερλέντης τὰ εἰς Νεοελλ. Ἀνάλεκτα. Δεδομένου ὅτι εἰς τὸ αὐτὸ φύλλον τοῦ περιοδικοῦ ἀγγέλλεται καὶ ἡ ἐκδοσις τῆς περὶ τῆς ὁ λόγος συλλογῆς Legrand, πιθανῶς νὰ μὴ παρέλαβεν τὰ ἄσματα ὁ Legrand ἐκ τῶν Νεοελληνικῶν Ἀναλέκτων, ἀλλ' ἀπεστάλησαν ταῦτα εἰς αὐτὸν ἢ ὑπὸ τοῦ Ζερλέντη ἢ ὑπὸ ἄλλου μέλους τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ περιοδικοῦ.

3) Βλ. Λαογρ. Ἀρχεῖον Ὑλη Πολίτου 2711 (Χειρόγραφον Π. Λάμπρου).

4) Σημειωτέον ὅτι ἐνταῦθα δὲν πρόκειται περὶ ἄσματος ἀλλὰ περὶ μύθου ἐμμέτρου.

Ἀπομένουν οὕτω 37 ἄσματα, τῶν ὁποίων οὔτε ὁ Legrand ἀναφέρει τὴν πηγὴν οὔτε ἐγὼ ἀνεῦρον ταύτην. Τὰ ἄσματα εἶναι τὰ ἑξῆς : Ἄριθ. 56, 65, 66, 70, 73, 78, 79, 82, 85, 94—100, 103—109, 112—115, 117—118, 124, 132, 137, 138¹⁾, 139²⁾, 144, 147). Εἶναι πιθανὸν πολλὰ τούτων νὰ ἐδόθησαν εἰς τὸν Legrand ὑπὸ τοῦ G. Perrot³⁾, ὅστις εἶχε πλουσίαν συλλογὴν δημοτικῶν ἄσματων τῆς Κρήτης καὶ πρὸ παντὸς τῆς Μάνης.

Καὶ ἐκ τῶν δύο κατηγοριῶν ἄσμάτων, δηλαδὴ ἐκείνων τὰ ὅποια ἀνεκοινώθησαν εἰς αὐτὸν ἢ παρέλαβεν οὗτος ἐκ χειρογράφων καὶ ἐκείνων τῶν ὁποίων παραμένει ἄγνωστος ἡ πηγή, εἶναι γνωσταὶ παραλλαγαὶ ἀλλαχόθεν ἐκτὸς ἐλαχίστων, διὰ τὰ ὅποια παραμένει μόνη πηγὴ ὁ Legrand.

Τὰ ἄσματα ταῦτα εἶναι τὰ ἑξῆς : ἀριθ. 48 (ὁ θάνατος τοῦ Κωνσταντίνου Δραγάζη) ἡμιλόγιος θρηῆνος, ἐνδιαφέρων διὰ τὸ λογοτεχνικὸν εἶδος εἰς τὸ ὅποιον ἀνήκει⁴⁾ ἢ ὑπ' ἀριθ. 66 ρίμα τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, τὸ ὑπ' ἀριθ. 70 ἄσμα⁵⁾ τῆς πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου, κατὰ τὸ πλείστον νόθον, περιέχον καὶ ἐγκατεσπαρμένους δημοτικοὺς στίχους, τὸ ὑπ' ἀριθ. 72⁶⁾ ἐκ Μάνης εἰς Βουλλάβους Ἰαμβικούς, ἀναφερόμενον εἰς τὸ ἱστορικὸν γεγονός τῆς ἀποβάσεως τῶν Ἀράβων εἰς τὸν Δηρὸν τῆς Λακωνίας, ἢ ὑπ' ἀριθ. 78 Κρητικὴ ρίμα, τὸ ἐπίσης τὴν τυπικὴν μορφήν τοῦ Μανιάτικου μοιρολογίου ἔχον ἄσμα ὑπ' ἀριθ. 79, ἐξιστοροῦν τὸν θάνατον τοῦ Πετρόμπτη, τὸ ὑπ' ἀριθ. 81⁷⁾ καὶ 85⁸⁾, τὸ 95 καὶ τὸ ὑπ' ἀριθ. 113 Τσακωνικόν.

1) Τὰ ὑπ' ἀριθ. 138 καὶ 147 ὡς καὶ τὸ 87 ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ τοῦ Legrand εἰς τὴν Collection de monuments pour servir à l'étude de la langue néohellénique No 12, Paris 1870. Τὸ δεύτερον δὲν εἶναι οὔτε ἑλληνικὸν οὔτε δημοτικὸν τραγοῦδι (βλ. καὶ ἐκδ. Perrot 1904).

2) Οἱ πρῶτοι 4 στίχοι τοῦ ἄσματος εὐρίσκονται σχεδὸν ἀπαράλλακτοι παρὰ Μ. Λελέκου, Ἐπιδόρπιον σ. 179.

3) Βλ. Νεοελλ. ἀνάλεκτα τοῦ Φιλολ. Συλλόγου Παρνασσοῦ τ. Α' σ. 69.

4) Βλ. Legrand ἐν τῇ εἰσαγωγῇ σ. XXVII. Ὁ θρηῆνος οὗτος κατεγράφη τὸ 1937 ὑπὸ τῆς Γερμανίδος H. Ludeke ἐν Κύπρῳ ὡς δημοτικὸν ἄσμα (βλ. Λαογραφ. Ἀρχεῖον ἀριθ. 1123 σ. 1). Τὸ κείμενον εἶναι ἀπαράλλακτον πρὸς τὸ τοῦ Legrand. Ἐπισημ. ἀποκλείεται ν' ἀντέγραψε τοῦτο ἡ ἴδια ἢ συλλογὴς ἐκ τοῦ Legrand, φαίνεται ὅτι ὁ πληροφοριοδότης ἀντιγράψας ἢ ἀποστηθίσας τοῦτο τὸ ἔδωκε εἰς τὴν συλλογὴν ὡς δημοτικὸν τραγοῦδι !

5) Τοῦτου ποιητῆς εἶναι κατὰ τὸν Legrand (σ. 127) ὁ Στασινὸς Μικρούλης ἀδελφὸς ἐνὸς τῶν πεσόντων κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου Ἑλλήνων.

6) Ἀρχαιότερα παραλλαγὴ τοῦ ἄσματος καὶ πληρεστερά τῆς παρὰ Πασαγιάννη βλ. «Μανιάτικα μοιρολόγια», Ἀθήνα 1928 σ. 124.

7) Τὸ ἄσμα τοῦτο ἐστάλη φαίνεται ὑπὸ τοῦ Μιχ. Λελέκου, ὅστις εἶναι καὶ ὁ ποιητῆς τοῦ ἐδημοσιεύθη δὲ κατόπιν ὑπὸ τοῦ Deffner εἰς τὸ Archiv 1880 σ. 114 μὲ παραλλαγὰς τινὰς ὡς καὶ ὑπὸ τοῦ ἰδίου τοῦ Λελέκου εἰς τὸ Ἐπιδόρπιον, Ἀθήνα 1888 σ. 65.

8) Τοῦτο εἶναι, καθόσον γνωρίζω, ἡ παλαιότερα παραλλαγὴ.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἀξίαν τῆς συλλογῆς Legrand παρατηροῦμεν τὰ ἑξῆς: Τὰ ἐν αὐτῇ περιεχόμενα ἄσματα εἶναι ἀνίσου ποιότητος, ὡς τοῦτο συμβαίνει ἄλλωστε καὶ εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς συλλογὰς δημοτικῶν ἄσματων. Ὁ ἴδιος ὁ Legrand δὲν νοθεύει οὔτε ἄλλως πως παραποιεῖ τὰ ἄσματα, τὰ ὁποῖα ἄλλοθεν παραλαμβάνει, δὲν εἶναι ὅμως καὶ εἰς θέσιν νὰ διακρίνη τὰ νόθα τῶν γνησίων. Παρατηρεῖ μὲν ὅτι πολλὰ τῶν ἄσματων ὑστεροῦν ἀπὸ λογοτεχνικῆς ἀπόψεως ¹⁾, οὐδόλως ὅμως ὑποπιεύεται τὴν νοθείαν, τὴν ὑπὸ πολλῶν ἐνθουσιωδῶν λογίων ἢ ἡμιλογίων προσγενομένην. Οὕτω, δὲν ἀντελήφθη ὁ Legrand ὅτι παραλαμβάνων ἐκ τοῦ Δελέκου ἢ τοῦ Μπάρτα ²⁾ δημοσιεύει δημιουργήματα τῶν ἰδίων ἢ συνονθυλεύματα λαϊκῶν ἄσματων.

Ἄλλ' ἡ ἐποχὴ τοῦ Legrand δὲν ἦτο ἐποχὴ ἀξιολογήσεως τῶν δημοτικῶν ἄσματων. Τότε ἀκόμη ὁ ἐνθουσιασμός διὰ πᾶν δημιουργήμα, ἔχον καὶ ἐπίφασιν μόνον δημῶδους ἄσματος προεκάλει συγκίνησιν καὶ ἐνθουσιασμόν, οὐδέποτε δ' ἐγεννᾶτο αἴσθημα ἀμφιβολίας περὶ τῆς γνησιότητος αὐτοῦ. Ἡ ἀξιολόγησις λοιπὸν ἐκάστου τῶν ὑπὸ Legrand δημοσιευομένων ἄσματων εἶναι ἔργον τοῦ ἐπιστήμονος λαογράφου, ὅστις ὅμως, χρησιμοποιοῦν τὴν συλλογὴν ταύτην δύναται νὰ ἔχη ἐμπιστοσύνην ὅτι ὁ Legrand δὲν ἐπενέβη εἰς τὰ κείμενα οὔτε παρέφθειρεν αὐτὰ προσθέτων, ἀφαιρῶν ἢ διορθῶν δῆθεν ἐλλείψεις ἢ σφάλματα ³⁾. Ἡ ἀντιγραφή τῶν κειμένων εἶναι γενικῶς πιστή, αἱ τυχὸν δὲ παρατηρούμεναι γραμματικαὶ διαφοραὶ εἶναι αἱ συνήθως κατὰ πᾶσαν ἀντιγραφήν σημειούμεναι, μεταβολαὶ δὲ τινες λεπτομερειακαί, ἐπενεχθεῖσαι προφανῶς ὑπὸ τοῦ ἰδίου δὲν εἶναι τοιαύτης φύσεως, ὥστε νὰ ἐπιφέρουν οὐσιώδη ἀλλοίωσιν τοῦ κειμένου. Τοῦτο δύναται τις νὰ πιστοποιήσῃ εὐκόλως ἀντιβάλλων τὸ κείμενον πρὸς τὸ πρωτότυπον, ὅπου τοῦτο εἶναι προσιτόν.

Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον μεταβάλλει κατὰ κανόνα ὁ Legrand εἶναι οἱ τίτλοι τῶν ἄσματων, προσθέτει μάλιστα πολλάκις καὶ ἰδίους τίτλους. Ἄλλ' αἱ μικραὶ αὐταὶ μεταβολαὶ γίνονται μετὰ προσοχῆς, πολλάκις δὲ οἱ παρὰ Legrand τίτλοι εἶναι συμφωνότεροι καὶ πρὸς τὴν δημῶδη μορφήν καὶ πρὸς τὸ περιεχόμενον τοῦ ἄσματος.

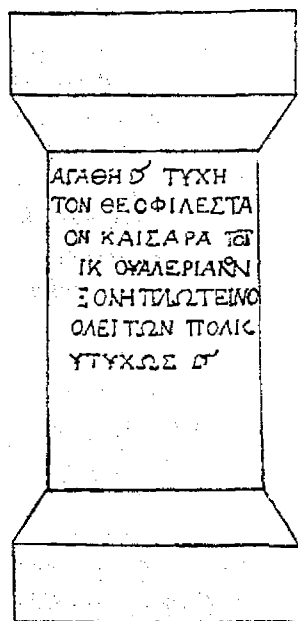
1) σελ. XLII.

2) Πολλὰ ἄσματα τοῦ Μπάρτα ἐχρησίμευσαν ὡς βᾶσις εἰς τὸν Ἀραβαντινὸν διὰ νὰ κατασκευάσῃ κλέφτικα τραγούδια.

3) Διὰ ταῦτα αἱ ὑπὸ X. Χαριτωνίδη γενόμεναι διορθώσεις ἀφοροῦν κυρίως εἰς τοὺς συλλογεῖς ἐξ ὧν παρέλαβεν ὁ Legrand (βλ. Ἀθηνᾶ τ. 26 (1914) σ. 161-5).

ΚΑΙ ΕΤΕΡΟΣ ΛΙΘΟΣ ΕΚ ΠΛΩΤΙΝΟΠΟΛΕΩΣ

Διὰ τῆς πρὸ τετραετίας παρ' ἡμῶν ἀνευρεθείσης καὶ ἐκδοθείσης ἐπιγραφῆς, ἀλλὰ καὶ διὰ νεωτέρων ἐρευνῶν, εὐρημάτων καὶ μελετῶν, κατεδείχθη ὅτι τὸ πρόβλημα τῆς τοποθετήσεως τῆς Πλωτινιόπολεος δεόν νὰ θεωρηθῇ πλέον ὡς ὀριστικῶς λελυμένον¹. Δέον κατὰ ταῦτα νὰ θεωρηθῇ ὡς βέβαιον ὅτι τὸ ἀπὸ τῶν βυζαντικῶν χρόνων καλούμενον Διδυμότειχον, ἄγνωστον πῶς ὀνομαζόμενον κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς καὶ κλασσικοὺς χρόνους εἰς τὴν θρακικὴν διάλεκτον, ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῆς ρωμαιοκρατίας ἐκαλεῖτο Πλωτινόπολις.

Ἐπίγραμμα Γρηγ. Ευθυμίου

Τοῦτο ἐγένετο κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν χρόνων ἐκείνων πρὸς τιμὴν τῆς συζύγου τοῦ Ρωμαίου αὐτοκράτορος Μάρκου Ἰουλίου Φιλίππου τοῦ Ἄραβος (144·249) Πλωτινῆς, ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ ὁποίου σφοδραὶ ἤρξαντο ἐπιδρομαὶ τῶν Γότθων κατὰ τῆς Θράκης², πρότερον ἀπολλούσης μακρᾶς εἰρήνης, εὐημερίας καὶ πολιτιστικῆς ἀκμῆς. Ἡ κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους παρατηρουμένη ἀναγέννησις τῆς Θράκης καὶ ὁ πλήρης ἐξελληνισμὸς αὐτῆς ἀρχεταὶ ἀφ' ἧς ἐποχῆς ὁ Τραϊανὸς παρεχώρησεν εἰς τὰ σπουδαιότερα θρακικὰ πόλεις τὸ δικαίωμα πόλεως³, ἥτοι τῆς ὀργανώσεως αὐτῶν κατὰ τὰ

πρότυπα τῶν πόλεων τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος ὑπὸ ἐπικυριαρχίαν ρωμαϊκὴν. Ἐκτοτε τακτοποιεῖται ὁ ἀστικὸς βίος τῶν Θρακῶν καὶ μεγάλαι ἀκμάζουσι πόλεις, ἐν αἷς καὶ ἡ Πλωτινόπολις.

—1. Γρηγ. Ευθυμίου, Ἐπιγράφοι στήλη ἐκ Πλωτινιόπολεως, Ἀρχ. Θρ. Θεσ., τόμ. ΙΖ' σελ. 197-202. Τοῦ ἰδίου, Νέα εὐρήματα εἰς Πλωτινόπολιν, Αὐτόθι σελ. 279-280. Τοῦ ἰδίου, Ὁ Διδυμοτεῖχον—Ὀρεστιάδος—Σουφλίου Ἰωακείμ, Διδυμότειχον 1955 σελ. 12-14.—2. Ἀχιλ. Σαμοθράκη, Ἱστορία τῆς Θράκης, Θεσσαλονίκη 1939, σελ. 188-189.—3. Νικηφ. Μουχοπούλου, Ἡ Ἑλληνικὴ Θράκη, Ἀρχ. Θρ. Θεσ., τόμ. ΙΕ' σελ. 64.

Ὅπως δὲν εἶναι γνωστὸν τὸ θρακικὸν ὄνομα τοῦ Διδυμοτείχου, τὸ ὁποῖον οἱ περισσότεροὶ τῶν ἐρευνητῶν θεωροῦσι κτίσμα πελασγικόν¹, οὕτω δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστὸς καὶ ὁ χρόνος τῆς μετονομασίας αὐτοῦ εἰς Πλωτινόπολιν. Παρὰ ταῦτα, ἀπαξ ἡ Πλωτινόπολις ἀπέβη τὸ ἐπισημότερον κέντρον τῆς ἐντεῦθεν τοῦ Ἐβρου ἐνδοχώρας, ἐξηκολούθει ν' ἀκμάζει καὶ κατὰ τοὺς πρώτους βυζαντινοὺς αἰῶνας, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἦτο ἕδρα ἐπισκόπου² καὶ ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἀναφέρεται ὡς μία τῶν σπουδαιότερων πόλεων τῆς ἐπαρχίας Αἰμιμόντου, ἀποτελουμένης ἐκ τῆς Ἀδριανουπόλεως, Ἀγχιάλου, Δεβελτοῦ, Πλωτινουπόλεως καὶ Τζαϊδῶν καὶ ἐχούσης ἴδιον ἡγεμόνα³.

Τὸ φύσει ἐχυρὸν τῆς πόλεως, κειμένης εἰς τὴν συμβολὴν τῶν ποταμῶν Ἐβρου καὶ Ἐρυθροποτάμου, ὅστις τότε ἦτο πλωτός, συνεπλήρουν τὰ ἐπὶ τῶν δύο βράχων ὑψούμενα τείχη μετὰ τῶν ἐπάλξεων καὶ καθίστων ταύτην δυσπρόσθητον. Ἠκμαζε κατὰ ταῦτα ἡ Πλωτινόπολις καὶ λόγῳ τῆς θέσεώς της, δεσποζούσης τῆς κοιλάδος τοῦ Ἐβρου, καὶ λόγῳ τῆς εὐφορίας τοῦ ἐδάφους, ἀναπτύξασα κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ἀξιολογωτάτην σηροτροφίαν, ἃν κρίνωμεν ἀπὸ τὴν ἐπίδοσιν τῶν κατοίκων Διδυμοτείχου καὶ Σουφλίου εἰς τὴν βιοτεχνίαν ταύτην ἐπὶ Τουρκοκρατίας.

Ἡ ἀποκάλυψις τοῦ ὀνόματος τῆς Πλωτινουπόλεως καὶ τῆς θέσεως αὐτῆς ὀφείλεται εἰς τυχαίως ἀνευρεθεῖσαν πρώτην ἐνεπίγραφον στήλην τῆς Βουλῆς καὶ τοῦ Δήμου Πλωτεινοπολιτῶν, ἀφιερουμένην εἰς τὸν αὐτοκράτορα Μ. Ἰούλιον Φίλιππον τὸν Ἄραβα, ἔδωκε δὲ τότε ἀφορμὴν εἰς πολλὰς συζητήσεις καὶ ἀκαίρους ἀντεγκλήσεις⁴.

Τὴν ὀρθὴν τῶν πραγμάτων τοποθέτησιν τὴν παρ' ἡμῶν γενομένην ἤλθε νὰ δικαιώσῃ ὁ τρίτος ἐκ Πλωτινουπόλεως ἐνεπίγραφος λίθος, ἐκτὸς τῶν προγενεστέρως ἀνευρεθέντων ὀσφράκων⁵. Τὴν εὐρεσιν τοῦ λίθου τούτου ἀνήγγειλεν ἡμῖν περιχαρῆς ὁ ἐλλόγιμος Γυμνασιάρχης Διδυμοτείχου κ. Μ. Ξηρέας δι' ἐπιστολῆς του.

1. *Alb. Dumont, Melanges 'Archéologie et d' 'Epigraphie, Paris 1892.*

2. *Ράλλη καὶ Ποτῆ, Σύνταγμα θεῶν καὶ ἱερῶν κανόνων κλπ. Σωκράτους, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, βιβλ. Β', σελ. 275*

3. *Ἰεροκλέους, Συνέκδημος, ἐπαρχ. Αἰμιμόντου 535, σελ. 3.*

4. *Χριστοφ. Δρακοντίδου, Τρεῖς λίθοι ἐν Διδυμοτείχῳ ἀξιοπολλοῦ ἐνδιαφέροντος, Θρακικά, τόμ. Ι σελ. 198—213. — Κ. Μ. Ἀποστολίδου, Τρεῖς λίθοι ἐν Διδυμοτείχῳ Αὐτόθι, σελ. 208—218. — Τοῦ Ἰδίου, Ἡ Πλωτινόπολις. Αὐτόθι, σελ. 387—388. — Τοῦ Ἰδίου, Σημειώματα περὶ Πλωτινουπόλεως καὶ Διδυμοτείχου, Αὐτόθι, τόμ. Θ' σελ. 407—414. — Κ. Κουγτίδου, Ἡ ἐν Διδυμοτείχῳ ἀναθηματικὴ στήλη Πλωτινοπολιτῶν Αὐτόθι, τόμ. Γ' σελ. 388—389.*

5. *Γρηγ. Εὐθνημίον, Ἄττικὰ ἀγγεῖα ἐκ Πλωτινουπόλεως, Ἀρχ. Θο. Θησ. τόμ. Ι Η' σελ. 206—208.*

Ὁ λίθος οὗτος ἀνευρέθη, ὡς συνήθως τυχαίως παρὰ τοῦ ἰδιώτου Κων. Μπέκα, κατέκειτο δὲ παρὰ τὴν οἰκίαν καὶ ἀκριβῶς κάτωθι τῆς ΝΔ. πλευρᾶς τοῦ βράχου τοῦ Διδυμοτείχου (Καλὲ) καὶ πλησίον τῆς περιφερειακῆς ὁδοῦ τῆς πόλεως Ἡ εἰς τὴν θέσιν ταύτην ἀνεύρεσις τοῦ λίθου ἐνισχύει τὴν ἡμετέραν ἄποψιν, καθ' ἣν καὶ ὁ βράχος οὗτος ἀπετέλει ἰσχυρὸν ἔρεισμα τοῦ Φρουρίου τῆς Πλωτινῶν πόλεως, μεθ' ἧς ἀπετέλει μίαν πόλιν.

Ὁ ἐν λόγῳ λίθος ἀποτελεῖ ἀναθηματικὴν στήλην, ὕψους 1.70 καὶ πάχους εἰς τὸ μέσον μὲν 0,56, εἰς τὴν βᾶσιν δὲ 0,76 τοῦ μ. ἔχει τὸ σύνθηδες σχῆμα τῶν ἀναθηματικῶν στηλῶν, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῶν ὁποίων ἴστατο ὁ ἀνδριάς τοῦ αὐτοκράτορος. Ἐπὶ τῆς στήλης εἶναι κεχαραγμένη ἐπιγραφὴ ἐξ ἑπτὰ στίχων, τῆς ὁποίας τὰ γράμματα ἔχουν ὕψος 0,04 0,05 τοῦ μ. Ἐκ τῶν στίχων, γ' — ζ' ἐλλείπει τὸ πρῶτον γράμμα, φθαρὸν ἐκ τοῦ χρόνου, ἐκ τοῦ δ' στίχου ἐλλείπει ἐν γράμμα μετὰ τὰ δύο σωζόμενα, τοῦ δὲ γράμματος Ε' τοῦ ε' στίχου ἔχει φθαρῆ ἢ κἀθητος κεραία. Φέρει ὡσαύτως ἢ ἐπιγραφὴ εἰς τὸ μέσον τοῦ α' καὶ εἰς τὸ τέλος τοῦ ζ' στίχου παραστάσιν φύλλου δένδρου ἢ φυτοῦ εἴτε δι' ἀπλῆν διακόσμησιν εἴτε πρὸς δῆλωσιν αἰσίωτινος συμβολισμοῦ. Τοιαύτην ἀκριβῶς παραστάσιν φέρει καὶ ἡ πρώτη ἐπιγραφὴ ἐκ Πλωτινῶν πόλεως :

Ἡ ἐπιγραφὴ ἔχει οὕτως :

ΑΓΑΘΗ ΤΥΧΗ
ΤΟΝ ΘΕΟΦΙΛΕΣΤΑ
.ΟΝ ΚΑΙ ΣΑΡΑ ΠΟ
.ΣΚ. ΟΥΑΛΕΡΙΑΝΟΝ
.ΕΟΝΗ ΠΛΩΤΕΙΝΟ
.ΟΛΕΙΤΩΝ ΠΟΛΙΣ
.ΥΤΥΧΩΣ

Συμπληρουμένη δὲ παρ' ἡμῶν ἀποκαθίσταται ὧδε :

ΑΓΑΘΗ ΤΥΧΗ

ΤΟΝΘΕΟΦΙΛΕΣΤΑ

[Τ] ΟΝ ΚΑΙΣΑΡΑ ΠΟ [(ΠΛΑΙΟΝ)]

[ΔΙΚ [(ΙΝΙΟΝ)] Α [(ΥΡΗΛΙΟΝ)] ΟΥΑΛΕΡΙΑΝΟΝ

[Θ]ΕΟΝ Η ΠΛΩΤΕΙΝΟ

[Π]ΟΛΕΙΤΩΝ ΠΟΛΙΣ

[Ε]ΥΤΥΧΩΣ

Ἄγαθὴ Τύχη

τὸν Θεοφιλέστα

[τον] Καίσαρα Πό [(πλιον)]

[Δικ] [(ίνιον)] Α [(ύρηλιον)] Ουάλεριανόν

[Θ]εὸν ἢ Πλωτεινο

[π]ολειτῶν πόλις

[Ε]ύτυχῶς.

Παρατηρητέα τὰ ἑξῆς :

1) Τὰ γράμματα εἰς τὸν α' στίχον εἶναι 9, εἰς τὸν β', ε' καὶ στ' 13, εἰς τὸν γ' 12, εἰς τὸν δ' 14 καὶ εἰς τὸν ζ' 7.

2) Τὸ γράμμα Ο τοῦ γ' στίχου ἐτέθη ἐντὸς τῶν σκελῶν τοῦ Π, τὸ αὐτὸ δὲ γράμμα τοῦ δ' στίχου ἐτέθη μετὰ τῶν κεραιῶν τοῦ πρώτου Ν χάριν συντομογραφίας.

3) Ὃπου ὁ χῶρος δὲν ἔφαρκεῖ, τὰ γράμματα χαράσσονται ἐπὶ τῶν πλευρῶν τῶν προηγουμένων των, ὅπως εἰς τὸν δ' στίχον τὰ δύο Ν καὶ εἰς τὸν ε' τὸ Η.

4) Ἡ κατάληξις τῆς γενικῆς πληθυντικοῦ ἐχαράχθη ἐσφαλμένως ΠΛΩΤΕΙΝΟΠΟΛΕΙΤΩΝ ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ ΠΛΩΤΕΙΝΟΠΟΛΙΤΩΝ.

5) Εἰς τὸν στ' στίχον τὸ Σ παρεστάθη διὰ τοῦ λατινικοῦ, ἐνῶ εἰς τὰς ἄλλας λέξεις διὰ τοῦ ἑλληνικοῦ. Γενικῶς ἡ γραφή προσοιμιάζεται τὴν βυζαντινὴν. Ὡς καὶ ἐν τοῖς πρόσθεν ἐδηλώθη, ἡ στήλη αὕτη ἀνετέθη ὑπὸ τῆς πόλεως τῶν Πλωτινοπολιτῶν εἰς τὸν ρωμαῖον αὐτοκράτορα Πόπλιον Λικίνιον Αὐρήλιον Οὐαλεριανὸν (253—260 μ.χ.), ἀναμφιβόλως δ' ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς στήλης ἴστατο καὶ ὁ ἀνδριάς τοῦ τιμωμένου αὐτοκράτορος.

Ὁ Πόπλιος Λικίνιος Αὐρήλιος Οὐαλεριανὸς κατήγετο ἐξ ἐπιφανοῦς συγκλητικῆς οἰκογενείας, πρὶν δὲ ἀνακηρυχθῆ αὐτοκράτωρ κατέλαβεν ὅλα τὰ ἀξιώματα τῆς ρωμαϊκῆς πολιτείας. Οὕτω τῷ 238 ἦτο ὑπατικός καὶ *princeps senatus*, ὅταν δὲ ἀργότερον ὁ Δέκιος ἐπανάφερε τὸ ἀξίωμα τοῦ τιμητοῦ, ὁ Οὐάλλεριανὸς ἐγένετο τιμητῆς διὰ τῆς ψήφου ὀλοκλήρου τῆς Συγκλήτου. Ἐπὶ Τριβωνιανοῦ ἐστάλη ἐναντίον τοῦ ἐπαναστατήσαντος καὶ ἀπαιτοῦντος τὸν θρόνον στρατηγοῦ Αἰμίλιανοῦ. Ἀλλὰ καθ' ὅδον τὰ στρατεύματά του ἐπανεστάτησαν καὶ ἀνεκήρυξαν αὐτὸν αὐτοκράτορα.

Συνήθης αἰτία διὰ τὴν ὁποίαν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην αἱ πόλεις τῶν κατακτηθειῶν χωρῶν ἀφιέρωνον ἀναθηματικὰς στήλας μετὰ τῶν ἀνδριάντων εἰς τοὺς ρωμαίους αὐτοκράτορας εἶναι ἢ ἐκ μέρους των παροχῆ ἰδιαιτέρας εὐνοίας πρὸς αὐτάς, ὅλον ἀπαλλαγῆ ἐκ φορολογιῶν, ἴδρυσις καλλιτεχνικῶν μνημείων καὶ εὐαγῶν καθιδρυμάτων, κατασκευὴ ὁδῶν κ.τ.τ., ἢ ἀπόκρουσις βαρβάρων ἐπιδρομῶν, ἀπειλούντων τὴν εὐημερίαν καὶ ἡσυχίαν των. Βεβαίως, ἡ ἀνάθεσις τοιούτων στηλῶν εἰς τοὺς αὐτοκράτορας καὶ ἡ λατρεία ὡς θεοῦ τοῦ αὐτοκράτορος ζῶντος, εἰσαχθεῖσα διὰ λόγους πολιτικῆς σκοπιμότητος ἀπὸ τὴν ρωμαϊκὴν διοίκησιν, δὲν ἐστερεῖτο ταπεινῆς τινος κολακείας πρὸς τοὺς ἰσχυροὺς, ὡς δηλοῦν καὶ τὰ κολακευτικὰ τῶν ἐπιγραφῶν ἐπίθετα, τὰ συνοδεύοντα τὸ ὄνομα τοῦ τιμωμένου.

Αἰτία, κατὰ ταῦτα, τῆς ἀναθέσεως τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης εἰς τὸν Πόπλιον Λικίνιον Αὐρήλιον Οὐαλεριανὸν δέον νὰ θεωρηθῆ καὶ ἡ ἐπὶ τῶν χρόνων αὐτοῦ σωτηρία τῶν Πλωτινοπολιτῶν ἀπὸ τὰς φοβεράς ἐπιδρομὰς τῶν Γότθων, οἱ ὁποῖοι καὶ τὴν Θράκην ἠρῆμωσαν καὶ πολλὰς περικαλλεῖς πόλεις αὐτῆς κατέστρεψαν.

Ἦδη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Ἀντωνίνων οἱ Γότθοι εἶχον ἀρχίσει τὰς κατὰ τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας ἐπιδρομὰς των μὲ κατεύθυνσιν τὸν Ρῆνον πρὸς δυσμὰς καὶ τὸν Δούναβιν πρὸς ἀνατολάς. Ἡ προϋοῦσα κατάρπτωσις τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας καὶ αἱ ἔριδες διαφόρων στρατηγῶν φιλοδοξούντων

ν' ἀνέλθουν εἰς τὸν θρόνον, παρέλυσαν τὴν παλαιὰν στρατιωτικὴν πειθαρχίαν μὲ ἀποτέλεσμα τὴν εἴσοδον βαρβαρικῶν φύλων εἰς διάφορα τμήματα τῆς αὐτοκρατορίας. Ἰδιαιτέρως ἐδοκιμάσθη ἡ Θράκη ἐκ τῶν γοτθικῶν ἐπιδρομῶν. Πρὸς ἀπόκρουσιν αὐτῶν αἱ ρωμαϊκαὶ λεγεῶνες διεξήγαγον μακροχρονίους ἀγῶνας.

Μία ἐκ τῶν βιαιωτέρων ἐπιδρομῶν τῶν Γότθων ἐγένετο ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ αὐτοκράτορος Δεκίου. Οἱ Γότθοι εἰσέβαλον τῷ 251 εἰς Θράκην, πρὸς ἀντιμετώπισίν των δ' ἔσπευσεν ὁ Δέκιος. Παρὰ τὴν Βερόνην¹ διεξήχθη σφοδροτάτη μάχη, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ μὲν Ρωμαῖοι ἐνίκηθησαν, οἱ δὲ Γότθοι κατέλαβον διὰ προδοσίας τὴν Φιλιππούπολιν. Ἐπληκολούθησε καὶ ἑτέρα μάχη παρὰ τὸν Αἶμον, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Δέκιος ἀπέπλυε τὴν ἦτταν τῆς Βερόνης, φονεύσας 30 χιλ. Γότθους. Ἄλλ' ἡ μάχη αὕτη δὲν ἦτο ἀποφασιστική. Οἱ Γότθοι ἀνασυνετάχθησαν, συνάψαντες δὲ μάχην παρὰ τὴν ἐκείθεν τοῦ Αἶμου Ἄβρυτον ἢ Σεμπρώνιον Φόρον (Ἄβρὲτ-Χισάρ) κατενίκησαν τοὺς ρωμαίους, φονευθέντος τοῦ αὐτοκράτορος Δεκίου καὶ τοῦ υἱοῦ του. Εἰς τὴν ἦτταν ταύτην συνέβαλεν ἡ προδοτικὴ συμφωνία τοῦ ρωμαίου στρατηγοῦ Γάλλου, μετὰ τῶν Γότθων συναφθεῖσα. Καὶ ὁ μὲν Γάλλος ἀνεκηρύχθη αὐτοκράτωρ, ἀλλ' οἱ Γότθοι δὲν ἐτήρησαν τὰ συμπεφωνημένα. Διὰ τοῦτο ὁ Γάλλος ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ παρ' αὐτῶν εἰρήνην, καταβαλὼν πρὸς τοῦτο μέγα χρηματικὸν ποσὸν αὐτοῖς².

Τῷ 253 ὁ στρατηγὸς Αἰμιλιανὸς κατενίκησε τοὺς Γότθους ἐν Μοισίᾳ. Ἀλλὰ τὸ ἐπόμενορον ἔτος ἀνεφανίσθησαν ἐκ νέου καὶ διελάσαντες διὰ Θράκης ἔφθασαν μέχρι τῆς Θεσσαλονίκης, τὴν ὁποίαν καὶ ἐπολιορκήσαν³. Μὴ δυνηθέντες ὅμως νὰ ἐκπορθήσουν ταύτην, ἐπέστρεψαν εἰς τὰ ἴδια. Παρὰ τὴν Ναισσὸν συνήφθη μεγάλη μάχη, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ Γότθοι προσβληθέντες ὑπὸ πανώλους ὑπεχώρησαν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ Θράκην⁴ καὶ ἠρήμωσαν τὴν Ἀγγίαλον⁵.

Ταῦτα συνέβαινον ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Οὐαλεριανοῦ, ὅστις εἶχε προσλάβει ὡς συνάρχοντα τὸν υἱὸν του Γαλλιηνόν.

Τῷ 257 οἱ Γότθοι ἐπανήλθον φοβερώτεροι εἰς Θράκην, κατέστρεψαν δὲ καὶ ἐληλάτησαν τὴν ὑπαιθρον⁶. Ἐκεῖθεν ἐπιβάντες ἀλιεντικῶν πλοίων διεπεραιώθησαν διὰ τοῦ Βυζαντίου εἰς Χαλκηδόνα, νικήσαντες δὲ τὰ ἐκεῖ ρωμαϊκὰ στρατεύματα κατέλαβον τὴν Χαλκηδόνα καὶ ἐληλάτησαν τὴν Νικομήδειαν, Νίκαιαν, Κίον, Ἀπάμειαν καὶ Προῦσαν. Ὁ Οὐαλεριανὸς ἔλθων

1. Κ. Μ. Ἀποστολίδου, Ἐπιγραφαὶ Τραϊανῆς Αὐγούστης, Θεσσιαικά, τόμ. Η' σελ. 69.

2. Trebellius, in Claudio c. 12. *Anm. Marcellinus*, XXXI.

3. Ζωναρά, XII, 23, 139.

4. Ζωσίμου, I, 46.

5. *Anm. Marcellinus*, XXXI, 5, 16.

6. Ζωσίμου, Ἱστορ. βιβλ. Α, 34.

μετά στρατοῦ εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν οὐδὲν ἠδυνήθη κατὰ τῶν Γότθων νὰ πράξῃ, διότι ἐνεπλάκη εἰς πόλεμον κατὰ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν Σαπώρη, ὅστις ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ βασιλείου τῶν Πάρθων εἶχεν ἐπανιδρύσει τὸ νέον Περσικὸν κράτος.

Κατὰ τὸν ἐναντίον τῶν Περσῶν πόλεμον ὁ Οὐαλεριανὸς ἠτύχησεν. Μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Σαπώρη κατάληψιν τῆς Ἀντιοχείας ὁ Οὐαλεριανὸς ἐπῆλθεν ἐναντίον του, παρασυρθεὶς δὲ ὑπὸ τοῦ Σαπώρη εἰς συνάντησιν, εἰς τὴν ὁποίαν μετέβη ἀνύποπτος, συνελήφθη αἰχμάλωτος. Ἡ αἰχμαλωσία του διήρκεσε 10 ἔτη, ἀπέθανε δὲ τῷ 270. Λέγεται ὅτι ὁ Σαπώρης ἐκόσμησε τὴν ὄροφον τοῦ ἀνακτόρου του διὰ τοῦ δέρματος τοῦ Οὐαλεριανοῦ.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Γαλλιηνὸς ἐξηκολούθει τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Γότθων, ἀποστείλας εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸν στρατηγὸν Κλεόδαμον καὶ τὸν ναύαρχον Οὐνεριανόν. Ἐπιγραφή εὑρεθεῖσα ἐν Θράκῃ ἀναφέρεται εἰς τὸν Γαλλιηνὸν διὰ τῶν ἐξῆς ¹.

ΤΟΝ ΥΨΙΣΤΟΝ ΚΑΙ ΚΡΑΤΑΙΟΤΑΤΟΝ ΑΥ
ΤΟΚΡΑΤΟΡΑ ΚΑΙΣΑΡΑ ΠΟΠΛΙΟΝ ΔΙΚΙΝΙΟΝ
ΓΑΛΛΙΗΝΟΝ ΕΥΤΥΧΗ ΕΥΣΕΒΗ ΣΕΒΑΣΤΟΝ

Παρά ταῦτα, οἱ Γότθοι καταλαβόντες τὴν Σκῦρον καὶ Λῆμον, ἐπέδραμον κατὰ τῶν πόλεων τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Ἀττικῆς.

Τέλος ὁ στρατηγὸς τοῦ Γαλλιηνοῦ Μαρκιανὸς κατάρθωσε ν' ἀπαλλάξῃ τὴν Ἑλληνικὴν Χερσόνησον ἀπὸ τοὺς Γότθους, οἷτινες ὑποχωροῦντες κατέστρεψαν πολλὰς πόλεις τῆς Θράκης ².

Τὴν προσφορὰν ταύτην τοῦ Γαλλιηνοῦ καὶ τοῦ στρατηγοῦ του Μαρκιανοῦ, δι' ἧς αἱ Θρακικαὶ πόλεις ἀπῆλλάγησαν τῶν Γότθων, ἐξετίμησαν οἱ Θράκες ἀφιερῶσαντες ἀναμνηστικὸς στήλας, ὡς ἡ κάτωθι ³.

ΤΟΝ ΜΕΓΙΣΤΟΝ ΚΑΙ ΘΕΙΟΤΑΤΟΝ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΑ ΠΟΠΛΙΟΝ ΔΙΚΙΝΙΟΝ
ΓΑΛΛΙΗΝΟΝ ΕΥΤΥΧΗ ΕΥΣΕΒΗ ΣΕΒ(ΑΣΤΟΝ) Τ[Ο]Ν ΑΡΧΟΝΤΑ ΤΗΣ
ΟΙΚΟΥΜΕΝΗΣ ΑΡΕΑΝΤΑ ΔΕ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΠΙ[Ο]ΝΥΜΟΝ ΑΡΧΗΝ ΕΝ ΤΗ
ΛΑΜΠΡΑ ΚΑΙ ΕΛΕΥΘ[Ε]ΡΑ ΤΡΑΓΑΝΕΩΝ Π[Ο]ΛΕΙ Η ΒΟΥΛΗ ΚΑΙ Ο
ΔΗΜΟΣ ΕΠΙΜΕΛΟΥΜΕΝΟΝ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ [ΚΑΙ ΤΗΣ] ΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ
ΤΩΝ ΑΝΔΡΙΑΝΤΩΝ ΣΕΠΤΙΜ[ΙΟΥ] ΜΑΡΚΙΑΝΟΥ ΚΑΙ... ΜΑΡΚΙΑΝΟΝ
ΚΡΑΤΙΣΤΩΝ.

Χαρακτηριστικὸν τῆς ἐπιγραφῆς Πλωτινιούπολεως εἶναι ὅτι ὁ Οὐαλεριανὸς ἀποκαλεῖται ΘΕΟΣ. Ἡ προσωνημία αὕτη ἦτο βεβαίως συνήθης, ἀλλ' ἀπεδίετο κυρίως εἰς τοὺς υἱοὺς καὶ διαδόχους τῶν ἀποβιωσάντων αὐτοκρατόρων. Οὕτω π.χ. ὁ αὐτοκράτωρ Μάρκος Αὐρήλιος Σεβήρος εἰς τινα ἐκ

1. *Bull. Cor. Hellenique*, 1923, 47, σελ. 341.

2. *Μαγ. Κωνσταντινίδου*, Ἡ Ἀρχαία, Ἀρχ. Θρ. Θησ., τόμ. ΙΖ' σελ. 3-7.

3. *Dumont-Homolle, Mélanges*, σελ. 351, ἀρ. 61.- *Cagnat, Inscr. Gr. I.* σελ. 249, ἀριθ. 759.

Θράκης επιγραφὴν ἀποκαλεῖται ΘΕΟΥ ΑΝΤΩΝΙΝΟΥ ΥΙΟΣ καὶ ΘΕΟΥ ΣΕΟΥΗΡΟΥ ΕΓΓΟΝΟΣ¹. Συνηθέστεραι προσωνυμῖαι τῶν αὐτοκρατόρων ἦσαν : Θεοτάτος, Μέγιστος, Σεβαστός, Εὐτυχής, Θεοφιλέστατος. Τὴν τελευταίαν ἐκ τούτων ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀπένειμε μετὰ ταῦτα τοῖς ἐπισκόποις.

Ἐτερον πρόβλημα, μὴ ἐπιλυθὲν εἰσέτι, εἶναι καὶ ὁ καθορισμὸς τοῦ χρόνου, καθ' ὃν κατεστράφη ἡ Πλωτινόπολις. Ἀκολουθοῦντές τινες τῷ Forbiger, στηριζομένῳ εἰς ἑλλιπεστάτην μαρτυρίαν τοῦ Ἀκροπολίτου, ἰσχυρίζονται ὅτι ἡ Πλωτινόπολις κατεστράφη κατὰ τὸν Ι' μ.Χ. αἰῶνα, ὅτε ὁ τσάρος τῶν Βουλγάρων Ἰωαννίτης ἐπέδραμεν ἐναντίον τῆς Θράκης². Ἐπειδὴ ὅμως καὶ ἡ μαρτυρία δὲν ἀναφέρει ὀνομαστικῶς τὴν Πλωτινόπολιν, εἴτε τὰ διάφορα τακτικὰ κάμνουν μνεῖαν ἐπισκόπῳ Πλωτινοπόλεως κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα, οὔτε εἰρήματα βυζαντινῆς ἐποχῆς ἀνευρέθησάν ποτε, πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἡ Πλωτινόπολις κατεστράφη πολὺ ἐνωρίτερον, πιθανῶς δὲ κατὰ τὸν ΣΤ' μ.Χ. αἰῶνα. Ἄλλωστε ὁ αὐτὸς Ἀκροπολίτης ρητῶς ἀναφέρει, ὅτι ὁ Ἰωαννίτης ἐκολιόρηκε τὸ Διδυμότειχον, μὴ δυνηθεὶς νὰ τὸ ἐκπορθήσῃ.

Ἐκ τῆς ἐπιδρομῆς ταύτης ἡ Πλωτινόπολις κατεστράφη ὀλοσχερῶς ἐμπρησθεῖσα κατ' ἄκρης, ὅσοι δὲ τῶν κατοίκων αὐτῆς δὲν ἠδυνήθησαν νὰ διαφύγουν ἤχθησαν αἰχμάλωτοι. Οἱ ἐξ αὐτῶν διασωθέντες συνακίσθησαν εἰς τὸν ἕτερον βράχον καὶ τὸ ἐν αὐτῷ τεῖχος τοῦ νῦν Διδυμοτείχου, τὸ ὁποῖον ἔκτοτε ἤρχισεν ἀκμαῖζον, διαδεχθὲν τὴν ἐρημωθεῖσαν ὑπὸ βαρβάρων Πλωτινόπολιν.

1. Κ. Μ. Ἀποστολίδου, ἐνθ. ἄνωτ, σελ. 97.

2. Γρηγ. Εὐθύμιον, Ὁ Διδυμοτείχον-Ὁρεστιάδος-Ἰωακείμ, σελ. 13-14.

Πρωτότυπον ἀποφάσεως τοῦ Μ. Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαστηρίου
τοῦ 1896 τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ἀδριανουπόλεως

Ἄριθ. Βιβλ. ἀποφ. 17

Τὸ Μ. Ἐκκλησιαστικὸν Δικαστήριον τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Ἀδρ)πό-
λεως συγκείμενον ἐκ τῶν τακτικῶν παρέδρων αὐτοῦ μελῶν Οἰκονομ. Παπ''
Ἰωάννου Σακελ. Παπ'' Ἀγγελή, Χ'' Παναγ - Τζιζιότη, Γεωργ. Βεργίδη, Σταφ.
Κυριαζοπούλου, Θεοδ. Μυρασγίδου, Φρ. Κωνσταντίνου, Σταυρ. Πολυ-
ζωΐδη, Β. Σαμοθρακιάτη, Θωμ. Μήτσανα τὴν νόμιμον ἀποτελούντων
ἀπαρτίαν, συνήλθεν ὡς ἐφετεῖον : ὑπὸ τὴν προεδρείαν τῆς Α.Σ. τοῦ Μητρο-
πολίτου Ἀγίου Ἀδ)πόλεως κυρίου Κυρίλλου τὴν 31 Ἰανουαρίου τοῦ σωτη-
ρίου ἔτους 1896 ἡμέραν τῆς ἐβδομάδος Τετάρτην καὶ ὥραν 8ην Τουρκιστί,
ἐν τῇ ὄρισμένη τῶν συνεδριάσεων αἰθούσῃ τῆς Ἱ. Μητροπόλεως, παρόντος
καὶ τοῦ γραμματέως αὐτοῦ Ἄριστ. Α. Κρεμιλοῦ, ὅπως δικάσῃ καὶ ἀποφασί-
σῃ ἐπὶ τῆς ἐξῆς περὶ μνηστείας διαφορᾶς.

Ὁ κ. Ἀντώνιος Ι. Κόκκινος ὑπήκοος Ἑλλην ἔμπορος κάτοικος Σα-
ρανταεκκλησιῶν, δι' ἀγωγῆς αὐτοῦ ὑπ' ἀριθ. Πρωτοκόλ. 1035, ἀπὸ 20
Ὀκτωβρίου 1895, ἐνώπιον τοῦ ἐν 40 Ἐκκλησίαις Μ. Ἐκκλησιαστικοῦ Δικα-
στηρίου, ἐκ δύο κληρικῶν καὶ δύο λαϊκῶν μελῶν συγκεκριημένου καὶ ὑπὸ
τοῦ Ἀρχιερατ. Ἐπιτρόπου τῆς Α.Σ. Σακελλαρίου Παπ'' Χρήστου προεδρευο-
μένου, ἐξέθηκεν ὅτι ὁ ἐναγόμενος Ἀθανάσιος Σ. Σταυρίδης ὑπήκοος Ὁθ.
ξενοδόχος ἐκ Σαρανταεκκλησιῶν κάτοικος Καραγατσίου Ἀδρ)πόλεως πρὸ
τριῶν μηνῶν μνηστευθεὶς τὴν θυγατέρα αὐτοῦ Πηνελόπην, ἐπειδὴ μετεμ-
λήθη ἄνευ νομίμου λόγου καὶ ἀνήγγειλεν αὐτῷ τὴν διάλυσιν τῆς μνηστείας,
ἐξαιτεῖται τὴν ἐνέργειαν τῶν ὑπὸ τοῦ Νόμου διακελευομένων, καὶ τὴν κατα-
δίκην τοῦ ἐναγομένου μνηστῆρος εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῶν μνηστρων καὶ δώ-
ρων τοῦ ἀρραβῶνος καὶ πληρωμῆν τῶν ἐπὶ τούτῳ γενομένων διαφορῶν ἐξό-
δων ἀνιόντων εἰς λίρας Ὁθωμ. δεκαεννέα. Ὁ δὲ πληρεξούσιος ἐπίτροπος
καὶ ἀδελφὸς τοῦ ἐναγομένου Νικόλαος Σταυρίδης, ἀπεκρίθη ὅτι ἕνεκα μετα-
μελείας τοῦ ἀδελφοῦ του μὴ ὄντος δυνατοῦ τοῦ γάμου, ἡ μεταξὺ αὐτῶν μνη-
στεία θεωρεῖται διαλελυμένη καὶ ἐπομένως ἐπιστρέφει τὸν εἰς ἀρραβῶνα δο-
θέντα αὐτῷ μονόλιθον ἀδαμάντινον δακτύλιον ἀξίας τριῶν λιρῶν ὃν καὶ κα-
τέθηκεν εἰς τὸ δικαστήριον, καὶ ὅτι ὅσον ἀφορᾷ τὰ δῶρα καὶ ἐξόδα ἐδήλωσεν
ὅτι εἰ καὶ ἐγένοντο ταῦτα, ἀλλ' ἐπειδὴ οὐδεὶς ἐβίαζεν τὸν ἐνάγοντα εἰς ταῦτα,
ὁ ἐντελοδόχης ἀδελφὸς του δὲν ὑποχρεοῦται εἰς τὴν ἀπότισιν αὐτῶν. Κατὰ
συνέπειαν τὸ διαληφθὲν δικαστήριον δικάζον κατ' ἀντιμωλίαν, ἐξέδοτο ἀπό-
φασιν ὑπ' ἀριθ. 1053 καὶ χρονολογ. 17 Νοεμβρίου 1895, δι' ἧς κηρύττον
διαλελυμένην τὴν μεταξὺ Πηνελόπης Ἀντ. Κοκκίνου καὶ Ἀθανασίου Σταυ-
ρίδου συναφθεῖσαν μνηστείαν, καταδικάζει τὸν ἐναγόμενον καὶ διὰ προσω-
ρινῆς ἐκτελέσεως νὰ ἀποδώσῃ διπλοῦν τὸν ἀρραβῶνα, νὰ πληρώσῃ δέκα ἐν-

νέα λίρας και 80 % συμπεριλαμβανομένων και των τριών λιρών αξίας του αποδοθέντος δακτυλιδίου και έτέρας δέκα λίρας πρόστιμον καταβλητέον εις τὸ Ταμείον τῆς Δημογεροντίας ὑπὲρ τῶν Σχολῶν κατὰ τὸ ἐπικρατοῦν ἔθιμον τοῦ τόπου, ἤτοι ἐν ὄλῳ 29 και 80 % λίρας, και ἐπιτίθησι τῷ αὐτῷ Ἀθ. Σταυρίδῃ τὰ ἐκ δραχ. 250 ἔξοδα τέλη και μεταφορικά τῆς ἀποφάσεως.

Σ. Δ. [Ὁ Ἀθ. Σταυρίδης ἐξεκάλεσεν ἐνώπιον τοῦ Μ. Ἐκκλ. Δικαστηρίου τούτου ὡς Ἐφετείου ἐξαιτούμενος τὴν ἀκύρωσιν τῆς καταδίκης τῶν δια τοῦ κ. Κ. Καλλία δικηγόρου. Τὸ δικαστήριον ἀπεφάνθη μὲ τὸ ἐξῆς σκεπτικόν]:

«Ἐπειδὴ αἱ ἐκ τοῦ οἰκογενειακοῦ δικαίου πηγάζουσαι πνευματικῆς φύσεως διαφοραὶ οἶαι αἱ περὶ μνηστείας και γάμου, κλπ. Ἐν δὲ τῇ προκειμένη ἀγωγῇ τοῦ θέματος ὄντος περὶ τοῦ ἐξ ὑπαιτιότητος ποτέρου τῶν διαδίκων προέρχεται ἡ διάλυσις τῆς μνηστείας, ζητήματος δηλονότι καθαρῶς πνευματικοῦ μὴ ἐπιδεχομένου ἐκτίμησιν, και ἡ ἐν λόγῳ ἀπόφασις τυγχάνει ἐφέσιμος, κατὰ τὸ 98ον ἄρθρον τῆς Ἐμπορικῆς Δικονομίας. Ἐπειδὴ, ὅσον ἀφορᾷ τὴν προθεσίαν τὴν ἐγγύησιν κλπ. Ἐπειδὴ ἡ περὶ ἀναρμοδιότητος τοῦ Δικαστηρίου λόγῳ ὕλης ἐνστάσις δημοσίαις τάξεως οὔσα. Ἐπειδὴ τὸ τὴν προκειμένην διαφορὰν δικάσαν τὸ Ἐκκλῆσ. Δικαστήριον 40) Ἐκκλησιῶν ἀναρμοδίως ἐπεβλήθη κλπ. Καὶ ἐπειδὴ κατὰ ταῦτα ἡ ἐκκαλουμένη ἀπόφασις ἀκυρωτέα ἐστὶν ὡς ἀναρμοδίως ἐκδοθεῖσα.

Διὰ ταῦτα

Δικάζον κατ' ἀντιμαλίαν και ἀποφασίζον παμψηφεῖ,

Α'. Ἀπορρίπτει τὰς περὶ ἀπαραδέκτου τῆς ἐφέσεως ἐνστάσεις τοῦ ἐφεισιβλήτου κ. Ἄντ. Κοκκίνου ὡς ἀβάσιμους.

Β'. Δέχεται τὴν ὑπ' ἀριθ. Πρωτοκόλ. 139 ἀπὸ 18 Δεκεμβρίου π. ἔ. ἐφesis τοῦ Ἀθαν. Σταυρίδου κατὰ Ἄντων. Κοκκίνου τὸ ἐμπροθεσμον και νόμιμον. Γ'. Ἀκυροῖ τὴν ὑπ' ἀριθ. 1053 ἀπὸ 17 Νοεμβρίου π. ἔ. ἐκκαλουμένην ἀπόφασιν ἔνεκεν ἀναρμοδιότητος λόγῳ ὕλης τοῦ ἐκδόντος αὐτὴν Μ. Ἐκκλησιαστικοῦ δικαστηρίου 40) Ἐκκλησιῶν και παραπέμπει τὴν ἐξ ὑπαρχῆς ἐκδίκασιν τῆς ὑποθέσεως ὑπὸ καθαρῶς Πνευματικοῦ Δικαστηρίου, συγκεκριμένου ἐκ μελῶν κληρικῶν ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ ἐν 40) Ἐκκλησίαις ἐπιτρόπου τῆς Α. Σεβασμιότητος τοῦ Μητροπολίτου. Καὶ

Δ'. Ἐπιτίθησι τὰ δικαιώματα πρακτικοῦ και τῆς παρουσίας ἀποφάσεως πέντε μετῆξια ἀργυρᾷ προκαταβαλλόμενα ὑπὸ τοῦ ἐπισπεύδοντος, ὧν τῶν διαδίκων κατόπιν ἤθελον καταλογισθεῖ ὀριστικῶς και τελεσιδικῶς μετὰ και τῶν ἄλλων ἐξόδων τῆς δίκης. Ἐνεκρίθη και ἀπεφασίσθη.

Ἐν τῇ Ἱ. Μητροπόλ. Ἀδριανουπόλεως τῇ 31 Ἰανουαρίου 1896

Ὁ Πρόεδρος: *Οἰκονόμος Παπαϊωάννης*

Τὰ Μέλη

Χ'' Παν. Τζιζιγίτης, Γ. Βεργίδης, Στεφ. Κυριαζόπουλος, Γρηγ. Κέντρος

Χ' Σαμοθρακίτης, Χ' Σταυρός, Θεόδ. Μοιρασγίδης, Δ. Μήτσανας

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΠΡΩΤΕΡΓΑΤΩΝ ΤΗΣ ΡΟΥΜΑΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ
 ΙΟΑΝ ΕΛΙΑΔΕ - RADULESCU, VASILIE ALECSANDRI
 ΚΑΙ COSTACHE NEGRUZZI

Διὰ τῆς δημοσιεύσεως τῶν κάτωθι στοιχείων ¹⁾ περὶ τῶν πρωτεργατῶν τῆς ρουμανικῆς λογοτεχνίας καὶ τῶν σχέσεων αὐτῶν πρὸς τοὺς Ἕλληνας καὶ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα πραγματοποιῶ παλαιὰν ὑπόσχεσιν, δοθεῖσαν πρὸς τὸν σεβαστὸν μου καθηγητὴν κ. Κωνσταντῖνον Ἄμαντον μετὰ συζήτησίν μας ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου. Ὁ Ἰωάννης Ἡλιάδης - Ραντουλέσκου, θεμελιωτῆς τῆς ρουμανικῆς λογοτεχνίας, καὶ ὁ Βασίλειος Ἀλεξανδροῦ, ἔθνικὸς τῆς Ρουμανίας ποιητής, εἶχον μητέρας Ἑλληνίδας, ἐκ τούτων δ' ὁ Ἀλεξανδροῦ, πλὴν τῆς μητρός, εἶχε κατὰ πᾶσαν πιθανότητα καὶ πατέρα Ἕλληνα. Ἄμφότεροι δ', ὡς καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Νεγκρούτζη, δημιουργὸς τοῦ ἱστορικοῦ διηγήματος εἰς τὴν χώραν του, ἐμορφώθησαν ἐντὸς ἑλληνικοῦ περιβάλλοντος κατὰ τὴν νεότητά των καὶ ὑπέστησαν τὴν ἐβεργεντικὴν ἐπίδρασιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων.

Α'. ΙΟΑΝ ΕΛΙΑΔΕ - RADULESCU (1802 - 1872).

Ὁ Ἰωάννης Ἡλιάδης - Ραντουλέσκου ἐγεννήθη τὴν 6ην Ἰανουαρίου τοῦ 1802 εἰς τὴν παλαιὰν ἡγεμονικὴν πρωτεύουσαν τῆς Βλαχίας Τεργκόβιστε, ἐξ ἧς κατάγονται ἀκόμη δύο σημαντικοὶ ἐκπρόσωποι τῆς ρουμανικῆς ποιήσεως : οἱ Βασίλειος Κούρλοβα καὶ Γρηγόριος Ἀλεξαντρέσκου ²⁾).

Ὁ πατέρας του ἦτο στρατιωτικὸς, κατήγετο δὲ ἐκ τῆς πόλεως Τεργκόβιστε ³⁾ καὶ διῆλθε μέρος τῆς νεότητός του εἰς τὴν Ἀνατολήν, ὅπου ἐξέ-

1) Τὰ στοιχεῖα ταῦτα σταχυολογηθέντα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ διαφόρων ρουμανικῶν δημοσιευμάτων, οὐχὶ δ' ἐξ ἀνεκδότων χειρογράφων, δὲν εἶναι νέα ἀπὸ ρουμανικῆς πλευρᾶς. Ἀπὸ ἑλληνικῆς ὁμως ἐπόψεως ταῦτα εἶναι ἀγνωστα, ἢ δὲ δημοσιεύσεις αὐτῶν ἀποσκοπεῖ νὰ καταστήσῃ γνωστοὺς παρ' ἡμῖν τοὺς πρωτεργάτας τῆς ρουμανικῆς λογοτεχνίας, ἰδίᾳ δ' ὡς πρὸς τὴν σχέσιν αὐτῶν μετὰ τοὺς Ἕλληνας καὶ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα.

2) Βλ. *George Baiculescu*, Εἰσαγωγή εἰς τὰ φιλολογικὰ ἔργα τοῦ Ioan Eliade - Radulescu, ἔκδοσις Clasicii Români comentati sub îngrijirea N. Cartoian, Prof. Univ. Editura «Scrisul Românesc», Craiova, 1939, σ. VII. Σημειωτέον δ' ὅτι ὁ Gr. Alexandrescu ἔχει γράψῃ πολυστιχὸν ᾠδὴν εἰς τοὺς ἐν Δραγατσανίᾳ πεσόντας ἱερολοχίτας.

3) Ἐν Τεργκόβιστε καθ' ὅλον τὸν 19ον αἰῶνα καὶ τὰς πρώτας τρεῖς δεκάδας τοῦ 20οῦ αἰ. ἤμαρzen ἀνθηρὰ ἑλληνικὴ παρουσία μετ' ἐκκλησίαν καὶ σχολεῖον.

μαθε πολλές ανατολικές γλώσσας· ούτος διέθετε άρκετήν μόρφωσιν διά την εποχήν του, ώστε εγνώριζε τὰ ευεργετήματα τῆς παιδείας, τὴν ὁποίαν ἐφρόντισε νὰ προσδώσῃ εἰς τὸν υἱόν του ¹⁾).

Ἡ μητέρα του, ὀνομαζομένη Εὐφροσύνη, ἦτο Ἑλληνίς ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν Δανιηλοπούλων, ἐμπόρων ἐν Βουκουρεστίῳ. Ὁ ἴδιος δὲ Ἰωάννης Ἡλιάδης - Ραντουλέσκου μᾶς λέγει, ὅτι ἡ μητέρα του μόνον ἑλληνικὰ ἐγνώριζε ²⁾). Ἀπὸ τὸν ἴδιον ἐπίσης μᾶς εἶναι γνωστὰ τὰ ὀνόματα δύο θείων του, ἀδελφῶν τῆς μητρὸς του, τῶν Ἀλεξάνδρου καὶ Νικολάου Δανιηλοπούλου. Ὁ πρῶτος ἐξ αὐτῶν ἐμπορευθεὶς ἀπέτυχεν εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις του καὶ ἐγένετο βάρος εἰς τὸν ἄλλον, τὸν Νικόλαον ³⁾).

Ὡς ἦτο φυσικόν, ἡ μητέρα του θὰ τὸν ἐπροίκισεν ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας μὲ γνώσεις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῆς ὁποίας οὗτος ἐπεδόθη βραδύτερον, ὡς θὰ ἴδωμεν, εἰς τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα, τὰ ὁποῖα ἐλειτούργουν ἐν Ρουμανίᾳ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην.

Οἱ γονεῖς του ἀπέθανον ἐκ χολέρας τῷ 1829, ὅταν οὗτος ἦτο 27 ἐτῶν ⁴⁾).

Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς παιδείσεως αὐτοῦ, ἦτοι τῷ 1810—1812, παρηκολούθησε τὰ μαθήματα γεροντός τινος ἑλληνοδιδασκάλου Ἀλεξίου. Φαίνεται ὅμως, ὅτι τὸ *Ψαλιθριον* καὶ ἡ *Ὀκτώηχος* σὺδδὸλως ἤρρεσκον εἰς τὸν μικρὸν Ἰωάννην Ἡλιάδην καὶ μάλιστα διότι ὁ διδάσκαλός του Ἀλέξιος ὑπεδέχθη αὐτὸν εἰς τὸ σχολεῖον μὲ τὴν βέργαν εἰς τὰς χεῖρας ⁵⁾).

Ἐνοσηψάσης χολέρας τῷ 1812 ἐν Βουκουρεστίῳ, ὁ Ἡλιάδης εὗρε τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν ἀνίαν τοῦ Ψαλιθρίου καὶ τοῦ διδασκάλου τῆς ἑλληνικῆς καὶ νὰ μεταβῇ εἰς τὸ χωρίον Γκαμπροβένη τῆς Γαλιουμίσα. Ἐπιστρέψας δ' εἰς Βουκουρέστιον τῷ 1814 ὁ Ἡλιάδης ἔμαθε περὶ τοῦ θανάτου τοῦ πρώτου Ἑλληνοδιδασκάλου του νῦν μαθητεύει εἰς ἄλλον διδάσκαλον, τὸν *Ναούμ Ραμνισεάνου*, Ρουμάνον αὐτόν, ἀλλὰ ἑλληνομαθῆ ⁶⁾). Ὁ διδάσκαλος οὗτος τοῦ Ἡλιάδου ὑπῆρξε μαθητῆς τοῦ ἐπιφανοῦς ἐξ Ἰωαννίνων διδασκάλου τοῦ Γένουσι Λάμπρου Φωτιάδου καὶ συνέγραψε τὰ περισσότερα τῶν ἔργων του εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ⁷⁾). Ὁ Ρουμάνος Ναούμ, ὅπως

1) *G. Baiculescu*, ἔ.δ., σ. VII.

2) *Ioan Eliade - Radulescu*, Dispozitiile si incercările mele de poezie, ἐν *Ioan Eliade - Radulescu*, Scrieri Literare, editie comentata de George Baiculescu, Craiova, 1939, σ. 155.

3) *Ioan Eliade - Radulescu*, Librării nationale române, ἐν *Ioan Eliade - Radulescu*, Scrieri Literare..., σ. 169—170.

4) *G. Baiculescu*, ἔ.δ., σ. VII.

5) *Ioan Eliade - Radulescu*, Dispozitiile..., σ. 158.

6) Βλ. περὶ τούτου *Const. Erbiceanu*, Viata si activitatea literara Potosinghelului Naum Ramniceanu, Bucuresti, 1900.

7) Δημητρ. Β. Οικονομίδου, Λάμπρος Φωτιάδης, Ἐπιτηρῆσις τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἀρχείου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τομ. Γ', Ἀθῆναι 1951, σ. 136.

γράφει ὁ ἴδιος Ἴω. Ἡλιάδης, ἐγνώριζε τὴν ἑλληνικὴν καὶ συνεβούλευσε τοὺς γονεῖς του νὰ τοῦ ἀγοράσουν τὸ βιβλίον τοῦ Πολυζῶη Κοντοῦ, Ποικίλη διδασκαλία ἤτοι Ἀλφαριθμητικόν... Ἐν Βιέννῃ, 1803. Ὁ Ναοὺμ τὸν εἰσήγαγεν ἐπίσης εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν δι' ἐρωταποκρίσεων καταλλήλων, εἰς βραχὺ δὲ χρόνον διάστημα ἤρchiσε νὰ διδάσκη αὐτὸν τὴν Γραμματικὴν καὶ τοὺς μύθους τοῦ Αἰσώπου. Ὁ Ναοὺμ μετέφραζεν ἐκ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν γλῶσσαν τοὺς αἰσωπεῖους μύθους καὶ ἐκ τῆς νέας ἑλληνικῆς μετέφερεν αὐτοὺς εἰς τὴν ρουμανικὴν ¹⁾).

Μετὰ ἔν ἔτος ὁ Ἡλιάδης - Ραντουλέσκου εἰσήχθη εἰς τὴν ἑλληνικὴν Ἀκαδημίαν Βουκουρεστίου, τὴν στεγαζομένην εἰς τὴν σκήτην Μαγκουρεάνου, ἐφοίτησε δ' εἰς αὐτὴν μέχρι τοῦ 1818 ²⁾. Ἐν τῇ ἑλληνικῇ ταύτῃ Σχολῇ ὁ Ἡλιάδης ἐβαπτίσθη εἰς τὴν κολυμβήθραν τοῦ ἑλληνικοῦ πατριωτισμοῦ καὶ κλασικισμοῦ, πού φωτίζουν τὴν μετέπειτα ζωὴν του. Ἐδῶ ἀπὸ Ἰωάννης Ραντουλέσκου λαμβάνει τὸ ὄνομα Ἡλιάδης—ὁ πατέρας του ὠνομάζετο Ἡλίας—, διότι οἱ συμμαθηταὶ του ἐξελλήνισαν τὸ ὄνομά του ³⁾).

Ἡ διδασκαλία τῆς ἑλληνικῆς ποιήσεως καὶ φιλοσοφίας ὑπῆρξεν ἡ βᾶσις τῆς μορφώσεώς του. Ἐπίσης ἡ γαλλικὴ φιλοσοφία με ἐκπροσώπους τὸν Destutt de Tracy καὶ τὸν Comhillac ἔσχεν ἐπ' αὐτὸν σημαντικὴν ἐπίδρασιν. Οἱ δ' Ἕλληνες διδάσκαλοι τοῦ Γένους Κωνσταντίνος Βαρδαλάχος, Νεόφυτος Δούκας καὶ Βενιαμὶν ὁ Λέσβιος ὑπῆρξαν οἱ σημαντικώτεροι πνευματικοὶ καθοδηγηταὶ του ⁴⁾).

Μετὰ τριετῆ φοίτησιν τοῦ Ἡλιάδου ἐν τῇ ὡς ἄνω μνημονευθεῖσῃ ἑλληνικῇ Σχολῇ (1818) ἀφίκετο ἐκ Τρανσυλβανίας εἰς τὸ Βουκουρέστιον ὁ Γεωργίος Λάζαο, ὅστις θεωρεῖται ἐν Ρουμανίᾳ πρόδρομος τῆς ἐθνικῆς ρουμανικῆς ἀφυπνίσεως. Ὁ Ἴω. Ἡλιάδης ἐδιδάχθη τώρα τὰ μαθηματικὰ καὶ τὰς ἄλλας θετικὰς ἐπιστήμας εἰς τὴν ρουμανικὴν γλῶσσαν καὶ τῷ 1820 ἐγένετο βοηθὸς τοῦ Λάζαο, παραδίδων τὴν Γραμματικὴν τῆς ρουμανικῆς γλώσσης ⁵⁾).

Κατὰ τὴν ἐν Μολδοβλαχίᾳ ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 ὁ Λάζαο μετὰ τῶν μαθητῶν του προσεχώρησαν εἰς τὴν κίνησιν τοῦ ἐθνικοῦ ἥρωος τῶν Βλάχων Θεοδώρου Βλαδιμηρέσκου, ὁ ὁποῖος, ὡς γνωστὸν, κατ' ἀρχὰς ἐτετέλει τὰς διαταγὰς τοῦ Ἀλ. Ὑψηλάντου, ἔπειτα δ' ἐπρόδωσεν αὐτὸν εἰς τοὺς Τούρκους, διὸ καὶ ἐτιμωρήθη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων διὰ θανάτου.

1) Ioan Eliade - Radulescu, ἔ.ἀ., σ. 159.

2) Ioan Eliade - Radulescu, ἔ.ἀ., σ. 160.

3) G. Baiculescu, ἔ.ἀ., σ. IX.

4) G. Baiculescu, ἔ.ἀ., σ. IX.

5) G. Baiculescu, ἔ.ἀ., σ. IX — X. Περὶ τῆς Σχολῆς ταύτης καὶ περὶ τοῦ Γεωργίου Λάζαο βλ. N. Banescu. Academia Greceasca din Bucuresti, Cluj, 1925, σ. 1-35.

Μετά τὴν εἰσόδον τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων εἰς Βουκουρέστιον καὶ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἐν Μολδοβλαχίᾳ ὁ Ἰω. Ἡλιάδης κατέφυγεν εἰς τὸ Μπρασόβ ἀπ' ὅπου ἐπέστρεψεν εἰς τὸ Βουκουρέστιον τῷ 1822. Κατὰ τὸ ἴδιον ἔτος ὁ Λάζαρο ἀσθενήσας ἐγκατέλιπε τὸ Βουκουρέστιον, ὁ δὲ Ἡλιάδης ἀνέλαβε μόνος εἰς τοὺς ὤμους τοῦ τῷ βαρῷ φορτίου τῆς συνεχίσεως τοῦ ἔργου τοῦ διδασκάλου του. Ἡ ἑλληνικὴ Σχολὴ δὲν ἐλειτούργει πλέον, ἀλλ' ἡ ρουμανικὴ ἐκπαίδευσις ἔπρεπε νὰ συνεχισθῇ¹⁾.

Τοιοῦτοτρόπως ὁ Ἡλιάδης συνεχίζει τὸ ἔργον τοῦ προκατόχου καὶ διδασκάλου του εἰς ἐποχὴν τεταραγμένην, καθ' ἣν τὰ πάντα ἔπρεπε νὰ δημιουργηθοῦν ἐκ τοῦ μηδενός. Κατ' ἀρχὰς οὗτος ἐπεδίωξε νὰ δημιουργήσῃ τὴν Γραμματικὴν μιᾶς γλώσσης, ἡ ὁποία ἐπὶ αἰῶνας ἐπάλασε μετὰ τὴν σλαβικὴν καὶ ἑλληνικὴν γλώσσαν. Ἀλλὰ καὶ ἄλλα βιβλία δὲν ὑπῆρχον. Διὸ μετέφρασεν εἰς τὴν ρουμανικὴν τὸ ἔγχειρίδιον Ἀριθμητικῆς τοῦ *Francœur*, τὴν Λογικὴν τοῦ *Condillac* (ὡς ὁ ἡμέτερος Δανιὴλ Φιλιππίδης, ὅστις μετέφρασεν αὐτὴν εἰς τὴν ἑλληνικὴν), καὶ συνέθεσε μαθήματα ποιητικῆς καὶ ρητορικῆς²⁾. «*Ποησια, γράφει, τὰ μαθήματα ἀπὸ τὴν γραμματικὴν μὲ μίαν σύντομον διδασκαλίαν τῶν μαθηματικῶν καὶ τῆς γεωγραφίας εἰς τὴν ἐθνικὴν γλώσσαν ἐπὶ ἕξ ἔτη, χωρὶς κανεὶς νὰ μὲ ἐρωτήσῃ τί κάμνω, χωρὶς νὰ ἔλθῃ κανεὶς νὰ ἐνθαρρύνῃ τοὺς μαθητὰς. Ἡχοητο ὁ χεῖμών· ξύλα δὲν εἶχομεν ἀπὸ πουνθενά. Οἱ μαθηταὶ ἔφερον ξύλα ἀπ' ὅπου τὰ εὔρισκαν. Μόλις καὶ μετὰ βίας ἐπετυγχάνομεν νὰ θερμαινώμεθα, διότι ἡ θερμάστρα μας ἦτο σπασμένη καὶ ἐγέμιζε μὲ καπνὸν τὸ σχολεῖον. Τρέμοντες, μὲ χεῖρας παγωμένας, ἐκρατούσαμε τὸν διαβήτην καὶ τὴν κιμωλίαν καὶ ἐκάμνομεν μάθημα, ὁ δὲ Θεὸς ἠλόγει τοὺς κόπους μας»³⁾.*

Ὁ χρόνος τῆς ἐξαιτουῆς ἐκπαιδευτικῆς αὐτοῦ προσπαθείας ὑπῆρξεν ἀποφασιστικὸς διὰ τὴν δημοσίαν ἐκπαίδευσιν ἐν Ρουμανίᾳ. Βοηθούμενος δ' ὑπὸ τοῦ Ντίνικου Γκολέσκου⁴⁾ ὁ Ἡλιάδης ἐγένετο ἡ ψυχὴ τῆς «μυστικῆς φιλολογικῆς ἐταιρείας» τοῦ Βουκουρεστίου τοῦ 1827. Ἡ ἐταιρεία αὕτη εἶχεν ἐστερνωσθῆ τὴν ἰδέαν τῆς μεταρρυθμίσεως τῶν σκοπῶν καὶ προγραμμάτων τῶν πνευματικῶν τῆς χώρας καθιδρυμάτων, τὸν πολλαπλασιασμόν τῶν σχολείων, τὴν ἔκδοσιν ρουμανικῆς ἐφημερίδος μὲ ἰδιόκτητον τυπογραφεῖον, τὴν ἰδρύσιν ἐθνικοῦ θεάτρου καὶ τὴν ἐκτύπωσιν βιβλίων πρὸς δημιουργίαν λογοτεχνικῆς κινήσεως. Ὁ ἄνθρωπος δὲ ὁ ὁποῖος θὰ ἐπραγματοποιεῖ τοὺς σκοποὺς τούτους ἦτο ὁ Ἰω. Ἡλιάδης - Ραντουλέσκου.

Πράγματι ἐκ τῶν πρώτων ἔργων αὐτοῦ ὑπῆρξεν ἡ ἔκδοσις Γραμματι-

1) *G. Baiculescu*, ἔ.ά., σ. X.

2) Βλ. ἐπιστολὴν τοῦ *I. Eliade* πρὸς τὸν *C. Negruzzi*, ἐν *Muzeul National Bucuresti*, 1836, σ. 144.

3) Ἀυτόθι, σ. 144.

4) Βλ. περὶ τοῦ ἀνδρός τούτου *J. B. Οικονομίδου*, ἔ.ά., σ. 136.

κῆς τῆς ρουμανικῆς γλώσσης, ἥτις ἐξετυπώθη ἐν Σιμπίου τῆς Τρανουλβανίας τῷ 1828 ¹⁾. Διὰ τῆς γραμματικῆς ταύτης ὁ συγγραφεὺς συνετέλεσεν, ὥστε νὰ σιωπήσουν ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι ἐδείκνυον περιφρόνησιν πρὸς τὴν ρουμανικὴν γλῶσσαν, ἐλαμβάνοντες αὐτὴν ὡς ἀνεπαρκῆ καὶ ἀνίσχυρον νὰ ἐκφράσῃ τὸ περιεχόμενον ἑνὸς ὑψηλοτέρου πολιτισμοῦ. Μετὰ ἕν ἔτος δ' ἤρξατο τὴν ἔκδοσιν τοῦ «*Curierul Românesc*» ²⁾ (=Ρουμανικοῦ Ταχυδρόμου), τὴν ὁποίαν συνεπλήρωσε κατὰ τὸ 1836 μὲ τὴν φιλολογικὴν ἐπιθεώρησιν «*Curierul de ambe sexe*» ('Ὁ ταχυδρόμος τῶν δύο φύλων).

Κατὰ τὸ 1833-1836, συνεργαζομένων τῶν Ἡλιάδου, Ἰ. Κουμπινεά-νου ³⁾ καὶ τοῦ Ἑλληνοσ Κωνσταντίνου Κυριακοῦ-Ἀριστία ⁴⁾, πραγματοποιεῖται ἡ ἴδρυσις ἐν Βουκουρεστίῳ Φιλαρμονικῆς Ἑταιρείας, Δραματικῆς Σχολῆς καὶ Ἐθνικοῦ Θεάτρου μὲ ταυτόχρονον ἔκδοσιν τῆς «*Gazeta Teatrului National*» (=Ἐφημερὶς τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου), τῆς ὁποίας τὸ πρῶτον φύλλον ἐκυκλοφόρησεν ἐν Βουκουρεστίῳ τὴν 1ην Νοεμβρίου 1835. Διὰ τῆς ἐφημερίδος καὶ τῶν περιοδικῶν τούτων ὁ Ἡλιάδης κατέστησε γνωστοὺς ἐν Ρουμανίᾳ τοὺς Βασ. Κούρολοβα, Γρηγ. Ἀλεξαντρέσκου, Δημήτρο. Μπολιντινεά-νου, Καίσι. Μπολλιάκ, Κων. Ρωσέτιην, Ἰω. Βακαρέσκου καὶ Κ. Νεγκρούτζη.

Κατὰ τὴν περίοδον 1828—1848 ὁ Ἡλιάδης ἠγωνίσθη μὲ αὐτοθυσίαν διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν εὐγενῶν αὐτοῦ ἰδανικῶν. Εἶναι ὅμως ἀληθές ὅτι ἐν τῇ ἐπιτελείᾳ τοῦ ἔργου του σημαντικὴν συνήντησεν ἀντίδρασιν καὶ ἔλλειψιν κατανοήσεως ἐκ μέρους κοινωνίας ἀρτισυστάτου. Διὸ καὶ ἡ Φιλαρμονικὴ Ἑταιρεία καὶ τὸ Ἐθνικὸν Θέατρον, τῶν ὁποίων τοὺς θεμελίους λίθους αὐ-τὸς εἶχε θέσει μετὰ τοῦ Ἀριστία, ἔζησαν δύο μόνον ἔτη.

Ἡ θέσις τοῦ Ἡλιάδου εἰς τὸ γλωσσικὸν ζήτημα τῆς χώρας του ἀπὸ λογοτεχνικῆς ἀπόψεως ὑπῆρξεν ἀτυχῆς, διότι ἔχων οὗτος τὴν πεποίθησιν, ὅτι ἡ ρουμανικὴ γλῶσσα καταγέται ἐκ τῆς λατινικῆς, ἐπεδίωξε τὴν ἐξ αὐτῆς ἀπο-πομπὴν τῶν σλαβικῶν λέξεων, αἱ ὁποῖαι εἶχον καταλάβει καὶ τὴν θέσιν πολ-λῶν ἑλληνικῶν, καὶ τὴν ἀντικατάστασίν των μὲ δάνεια ἐκ τῶν ρουμανικῶν γλωσσῶν καὶ πρὸ πάντων τῆς ἰταλικῆς, τὴν ὁποίαν ἐθεώρει πλησιεστέραν πρὸς

1) Βλ. περιγραφὴν ἐν *I. Bianu-N. Hodos-Dan Simonescu, Bibliografia Românească Veche (1508-1830)*, τόμ. III, Bucuresti, 1936, σ. 579-593.

2) Τὴν 8:20 Ἀπριλίου 1839 ἐκυκλοφόρησεν ἐν Βουκουρεστίῳ τὸ 1ον φύλλον. Βλ. *I. Bianu-N. Hodos-D. Simonescu, ἔ. ἀ.*, σ. 625—627, καὶ *N. Hodos καὶ Al. Sadi-Ionescu, Publicatiile periodice românești, Bucuresti, 1913*, σ. 174—177.

3) Βλ. περὶ τούτου *A. Lapedatu, Ion Câmpineanu, în Figuri revolutionare. Române, Asezământul Cultural Ion C. Brătianu, XXXVI, Bucur. 1917*, σ. 75-97.

4) Περὶ τούτου βλ. *J. B. Οἰκονομίδου, Ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τοῦ Νεοελληνικοῦ καὶ Ρουμανικοῦ Θεάτρου, Συμβολὴ εἰς τὰ περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς δράσεως τοῦ Κων-σταντινουπολίτου Κωννοῦ Κυριακοῦ-Ἀριστίου (1800-1880)*, ἐν Ἀρχ. τοῦ Θρ. Λαογρ. καὶ Γλωσσ. Θησ., τ. IZ', Ἐν Ἀθ., 1952, σ. 147-196.

τὴν παλαιὰν γλῶσσαν τῶν Ρουμάνων. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον οὗτος ὑπερέβαλε τόσον τὰ πράγματα, ὥστε γράφων ἐχρησιμοποιοῖ πλῆθος ἰταλικῶν λέξεων, κατέληξε δ' εἰς μίαν περίεργον ἰταλο-ρουμανικὴν ὀρθογραφίαν¹⁾. Ἡ τάσις αὕτη τοῦ Ἠλιάδου ὀφείλεται πιθανώτατα εἰς τὸ ἀντιρωσικὸν πνεῦμα τῶν Ρουμάνων λογίων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, οἵτινες ἐφοβοῦντο τὴν εἰς τὸν ρωσικὸν κολοσσὸν ἐνσωμάτωσιν τῆς χώρας των διὰ τῆς ὀλονὲν αὐξανομένης ρωσικῆς διεισδύσεως εἰς τὴν Ρουμανίαν (Regulamentul Organic).

Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1848 διὰ τὴν ρουμανικὴν ἀνεξαρτησίαν εὔρε τὸν Ἠλιάδην εἰς τὰς πρώτας γραμμάς τῆς ἀγωνιζόμενον. Ἡ προκήρυξις τοῦ Islaz (9 Ἰουνίου) εἶναι ἔργον ἰδικῶν του. Νῦν οὗτος εἰσήγαγε καὶ τὰς μεταρρυθμίσεις, διὰ τὰς ὁποίας ἠγωνίζετο ἀπὸ τοῦ 1822. Πρὸς τοῦτοις οὗτος ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐθνικὴν Κυβέρνησιν τῆς χώρας του καταστείλας τὰς βιαιότητας τῶν νεωτέρων ἐν αὐτῇ συναδέλφων του.

Ὅταν δὲ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1848 ὁ ρωσοτουρκικὸς στρατὸς κατέλαβε τὰς ρουμανικὰς χώρας, ὁ Ἠλιάδης μετὰ τῆς Ἑλληνίδος συζύγου του²⁾ καὶ τῶν τεσσάρων τέκνων του ἐξωρίσθησαν εἰς Παρισίους. Ἐκεῖθεν μετέβησαν εἰς τὸ Λονδίνον, τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὴν Χίον. Ὁ Ἠλιάδης παντοῦ, ὅπου τὴν ὥρα εὐρίσκετο, ἐργάζετο διὰ τὴν διαφωτίσιν τὴν εὐρωπαϊκὴν κοινὴν γνώμην ἐπὶ τῶν προθέσεων τῆς Ρωσίας διὰ τὴν προσάρτησιν τῶν ρουμανικῶν χωρῶν³⁾.

Ἐπιστρέψας εἰς τὴν πατρίδα τῷ 1859 εὔρε τὴν περιουσίαν του κατεστραμμένην, ἀλλὰ, καίτοι πτωχός, ἐξέδωκεν ἐκ νέου τὸν *Curierul Românesc*, ὅστις ἐντὸς ὀλίγου ἐπαύθη ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν Ion Ghica (Ἰω. Γκίκα). Διό, στερούμενος ἰδίου πνευματικοῦ βήματος, συνειργάσθη εἰς τὰ διάφορα φύλλα τῆς ἐποχῆς, προέβη δ' εἰς τὴν δημοσίευσιν μιᾶς «λαϊκῆς βιβλιοθήκης», ἔργων ἰδικῶν του, καὶ ἄλλων. Ἄλλ' ὅμως ὁ Ἠλιάδης δὲν ἠδύνατο πλέον ν' ἀνταποκριθῆ πρὸς τὰς φιλολογικὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἐποχῆς του. Τὸ φιλολογικὸν ρεῦμα, τὸ ὁποῖον ἐδημιούργησε τὸ ὑπὸ τοῦ Μιχαήλ Κογκάλνιτσεάνου ἰδρυθὲν περιοδικὸν *Dacia Literara*, μὲ στραφὴν κατὰ τῆς μιμήσεως τῶν ξένων προτύπων καὶ τῆς τεχνικῆς ἰταλιζούσης ρουμανικῆς γλώσσης, ἔκαμε νὰ ἐμφανισθοῦν νέοι ἄξιοι συγγραφεῖς, ὅπως οἱ Βασίλειος

1) Περὶ τοῦ φιλολογικοῦ καὶ γραμματικοῦ αὐτοῦ ἔργου βλ. τὴν πραγματείαν τοῦ *L. Saineanu*, Ion Eliade-Radulescu ca gramatic si filolog, Bucuresti, 1892.

2) Ὁ πενθερός μου, γράφει ὁ ἴδιος, ἀνεπίθς τοῦ μητροπολίτου [Νικηφόρου] Θεοτόκη . . ., ὁ συνταγματάρχης Ἀλέξανδρος . . ., ὑπῆρξε διδάσκαλος . . . τῶν αυτοκρατόρων [τῆς Ρωσίας] Ἀλεξάνδρου Α' καὶ Νικολάου. *I. Eliade-Radulescu, Librării Nationale Române . . .*, σ. 164.

3) Ἐν Παρισίοις π.χ. ἐξετύπωσε τὰ κάτωθι ἔργα: *Protectorat du Czar ou la Roumanie et la Roussie*, 1850, *Mémoire sur l'histoire de la régénération roumaine ou sur les événements de 1848 accomplis en Valachie*, 1851, *Biblia sacra*, 1858, *Biblicele*, 1858.

Ἀλεξάνδρῃ, Ἀλ. Ρουῖσσο καὶ Κ. Νεγκρούτζη. Βραδύτερον ἢ «Junimea» (=Νεότης) τοῦ Ἰασίου ὑπὸ τὴν κατεύθυνσιν τοῦ κριτικοῦ Titu Maiorescu (τύπου τοῦ ἰδιοῦ μας Ἐμμανουὴλ Ροῖδῃ), ἤνοιξε νέους δρόμους εἰς τὰ ρουμανικὰ γράμματα, τῶν ὁποίων τὸ κορύφωμα ἐσημείωσεν ὁ μεγαλοφυῆς ποιητῆς Μιχ. Ἐμινέσκου¹⁾.

Ἐν τῇ πολιτικῇ ὥσάυτως ἡ γενεά, ἣτις εἶχε πραγματοποιήσει τὴν ἔνωσιν τῶν πριγκιπάτων τῆς Μολδοβλαχίας, ὑπερέβη ὅλας σχεδὸν τὰς προσδοκίας τοῦ Ἡλιάδου, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς μεταρρυθμίσεις. Ὁ Ἡλιάδης ἀποτελεῖ τὸ ἴνδαλμα αὐτῆς τῆς γενεᾶς. Διὰ τοῦτο ἕως τὰ τελευταία τῆς ζωῆς του εἶη ἀπολαμβάνει ἐξαιρετικῶν τιμῶν καὶ σεβασμοῦ. Διότι διὰ τούτου ἀντιπροσωπεύετο καὶ ὠμίλει ἐν μέγα παρελθόν, ἐπὶ τῶν θεμελιῶν τοῦ ὁποίου εἶχεν ἀνεγερθῆ νέον κράτος καὶ νέα φιλολογία ἐν τῇ βαλκανικῇ χερσονήσῳ.

Τέλος ὁ Ἡλιάδης ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν Συντακτικὴν Συνέλευσιν τοῦ 1866 καὶ ἐχορημάτισε πρόεδρος τῆς κατὰ τὸ ἴδιον ἔτος ἰδρυθείσης ρουμανικῆς Ἀκαδημίας. Τὴν 27ην Ἀπριλίου 1872 ὁ Ἡλιάδης ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 70 ἐτῶν²⁾.

* *

Τὸ ἔργον τοῦ Ἡλιάδῃ παρουσιάσθη εἰς ἐποχὴν στερουμένην μέσων πολιτικοῦ καὶ πνευματικοῦ προσανατολισμοῦ. Ἠναγκασμένος οὗτος ν' ἀρχίσῃ ἀπὸ τὸ τίποτε, στερούμενος δὲ καὶ τῶν στοιχειωδестέρων ὕλικῶν ἐφοδίων, ἐγένετο τυπογράφος, ἐκδότης,³⁾ βιβλιοπώλης,⁴⁾ δημοσιογράφος, ποιητής, πεζογράφος, θεατρικὸς συγγραφεὺς καὶ ἠθοποιός. Φυσιογνωμία ἀντιπροσωπευτικὴ μιᾶς ἐποχῆς πολιτικῆς, κοινωνικῆς καὶ πνευματικῆς προετοιμασίας ὁ Ἡλιάδης εἶναι ὁ φορεὺς τῶν ἰδεῶν, δι' ὧν ἐξετραφῆσαν καὶ ἐσφυρηλατήθησαν αἱ ρουμανικαὶ γενεαὶ ἐπὶ μίαν ὁλόκληρον πεντηκονταετίαν. Τυχῶν ἑλληνικῆς μορφώσεως καὶ κληρονομῆσας τίς οἶδε ποίας ὑπερόχους ιδιότητος τοῦ χαρακτῆρος τῆς Ἑλληνίδος μητρὸς του, εἶδε καθαρὰ καὶ ἐν τῷ συνόλῳ τῶν ὅλα τὰ προβλήματα, ποῦ ἔπρεπε ν' ἀντιμετωπίσῃ καὶ λύσῃ ὁ ρουμανικὸς λαός, διὰ νὰ προοδεύσῃ. Εὐθύς ἀμέσως ἀντελήφθη, ὅτι μετὰ τὴν δοκιμασίαν τῆς πατρίδος του κατὰ τὸ 1821 ἀπλητεῖτο ἡ ὑπαρξίς μιᾶς ἰσχυροῦς κοινῆς γνώμης, τῆς ὁποίας ἡ μόρφωσις ἔπρεπε νὰ γίνῃ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν παλαιῶν ρουμανικῶν παραδόσεων. Τὸ σχολεῖον, ὁ τύπος, τὸ θέατρον καὶ ἡ λογοτεχνία θὰ παρεσκεύαζον τὰς συνειδή-

1) Βλ. Ἀν. Μυστακίδῃ, Μιχαὴλ Ἐμινέσκου, Θεσσαλονίκη 1942.

2) Βλ. B. P. Hasdeu, Νεκρολογία εἰς τὸν I. Eliade - Radulescu, Columna lui Traian, Bucuresci, 1872, ἀρ. 19 (129).

3) Εἶναι γνωστὰ αἱ ἐν Βουκουρεστίῳ ἐκδόσεις καὶ ἑλληνικῶν βιβλίων μετὰ τὴν ἐνδειξὴν ἐν τοῖς τίτλοις «ἐκ τῆς τυπογραφίας Ἰω. Ἡλιάδου» καὶ «ἐκ τῆς τυπογραφίας Ἡλιάδου καὶ Χρησιδῶν».

4) I. Eliade - Radulescu, ἔ.ἀ., σ. 163—177.

σεις ¹⁾. Τὸ ἔργον τοῦ λοιποῦ διακρίνεται οὐχὶ τόσο διὰ τὴν βαθύτητά του, ὅσον διὰ τὴν ποικιλίαν καὶ τὸν ἐγκυκλοπαιδισμόν του. Ἀκολουθῶν εἰς τὰ ἴχνη τοῦ Γεωργίου Λάζαρο ²⁾ προσέδωκεν εἰς τὴν δημοσίαν ἐκπαίδευσιν τῆς χώρας τοῦ ἐθνικὴν κατεύθυνσιν. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον ἐπεδίωξε νὰ καθορίσῃ τοὺς κανόνας μιᾶς ζωντανῆς γλώσσης. Διὰ τοῦτο καὶ κατέστησεν ἀπλούστερον τὸ Κυριλλικὸν Ἀλφάβητον ἀντιτεθεῖς καὶ κατὰ τοῦ σχολαστικοῦ ἐτυμολογικοῦ συστήματος τῆς «Τρανσυλβανικῆς Σχολῆς». Παραλλήλως ἐπίσης εἰργάσθη διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῆς ἰδέας τῆς ἰδρύσεως Ἐθνικοῦ Θεάτρου μετὰ τὴν διοργάνωσιν Φιλαρμονικῆς Ἑταιρείας ³⁾ Ψυχὴ τοῦ Θεάτρου τούτου καὶ τῆς Ἑταιρείας ὑπῆρξεν ὁ Ἡλιάδης μετὰ τοῦ Κωνσταντίνου Κυριακοῦ Ἀριστία. Μεταφράσας ὁ Ἡλιάδης δραματικά τινα ἔργα τῶν Voltaire, Molière καὶ Rossini προεκάλεσε τὴν δημιουργίαν πρωτοτύπων ρουμανικῶν ἔργων ⁴⁾ καὶ τὴν ὀριστικὴν μετὰ τὸ 1848 ἴδρυσιν ἐθνικῆς Σκηνῆς, ἥτις ἐνεκαινιάσθη ὑπὸ τοῦ ἑλληνικῆς καταγωγῆς ἠθοποιοῦ Κων. Καράτσαλη ⁵⁾ ἐπὶ ἡγεμονίας Stirbey Voda τῷ 1852.

Διὰ τῶν ἐν τῷ *Curierul Românesc* ἄρθρων τοῦ ὁ Ἡλιάδης ἐγένετο ἐκ τῶν κυριωτέρων πνευματικῶν ὁδηγῶν τῆς γενεᾶς, ἥτις ἐπραγματοποίησε τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1848. Ἄλλὰ καὶ τὸ γλωσσικὸν ζήτημα, ὡς εἶπομεν, σημαντικῶς τὸν ἀπησχόλησε. Μεταξὺ τῆς λαϊκῆς καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς γλώσσης οὗτος ἐξέλεξε τὴν δευτέραν, διότι ἐνόμιζεν, ὅτι ἡ λαϊκὴ ὑποδιαίρειται εἰς ἰδιώματα, ἐνῶ ἡ ἄλλη διεκρίνεται δι' ἐνότητα. Ἐπερεπε ὁμως, λέγει, ν' ἀποκαθαρθῇ αὕτη ἀπὸ ὅ,τι δὲν εἶναι κλασσικόν, καὶ νὰ πλουτισθῇ, ὥστε νὰ δύναται νὰ ἐκφράζῃ τὰς ἰδέας τοῦ 19ου αἰῶνος καὶ νὰ παραδοθῇ εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεὰς ἐτοίμη, ὥστε νὰ δύναται νὰ ἐκφράζῃ τὰς ἀνάγκας τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος κατὰ τοὺς μετέπειτα αἰῶνας ⁶⁾. Πρὸς πλουτισμὸν τοῦ

1) *Curierul Românesc*, Bucuresci, 1840, σ. 131.

2) *I. Eliade*, Gheorghe Lazar, ἐν *Curierul Românesc*, Bucuresci, 1839, ἀρ. 64 καὶ 66.

3) Ὡς ἐρασιτέχνης ἠθοποιὸς ὁ Ἡλιάδης ὑπεδύθη τὸν γυναικεῖον ρόλον εἰς τὴν Ἑκάβην τοῦ Εὐριπίδου, τὴν ὁποίαν οἱ Ρουμάνοι, ἀπομιμούμενοι τοὺς Ἕλληνας, ἀνεβίβασαν ἐπὶ τῆς σκηνῆς τοῦ ἐν Βουκουρεστίῳ Ἑλληνικοῦ Θεάτρου τῆς «Ἐρυθρᾶς Κορήνης» κατὰ ρουμανικὴν μετάφρασιν τοῦ Nanescu. Μετὰ τοῦ Κ. Ἀριστία ἴδρυσαν τὴν «Φιλαρμονικὴν Ἑταιρείαν» Βουκουρεστίου, διὰ νὰ προπαρασκευάσουν τὰ στελέχη τοῦ Ἐθνικοῦ Ρουμανικοῦ Θεάτρου. Βλ. *I. Eliade*, Societatea filarmonica εἰς τὸ *Curierul Românesc*, Bucur., 1834, ἀρ. 71-72, σ. 281-283.

4) Ὡς τὸ κομειδύλλιον *Sarbatoare campeneasca*, δημοσιευθὲν ἐν *Curier de ambe sexe*, τόμ. I, Bucuresci, 1836-1838, σ. 101-104.

5) Περὶ οὗ βλ. Δημητρ. Β. Οικονομίδου, Προσθήκη εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ἐν Ρουμανίᾳ Θεάτρου, Ἀρχεῖον τοῦ Ἐθνικοῦ Λαογρ. καὶ Γλωσσ. Θησαυροῦ, τόμ. Κ', Ἐν Ἀθήναις, 1955, σ. 218-224, ἰδίᾳ σ. 222.

6) *Curierul Românesc*, Bucur., 1839, ἀρ. 122.

ρουμανικοῦ λεξιλογίου καὶ πρὸς σταθεροποίησιν κανόνων τινῶν λογοτεχνικῆς ὀρολογίας ὁ Ἡλιάδης μετέφρασε τοὺς «Κανόνας» ἢ τὴν «Γραμματικὴν τῆς ποιήσεως» τοῦ Marмонтel¹⁾ καὶ τὴν «Ποιητικὴν Τέχνην» τῶν Ὁρατίου καὶ Boileau. Ἐπίσης μετέφρασε ποιήματα τῶν Λαμαρτίνου, Βύρωνος, Γ. Τάσσου, Ντάντε καὶ Ἀριόστο.

Ἡ ἀτομικὴ αὐτοῦ ποιητικὴ παραγωγή δὲν ὑπῆρξε σημαντικὴ. Ὁ λυρισμὸς του εἶναι ἀβαθῆς, ἐπηρεάσθη δὲ ἀπὸ τὴν ποίησιν τῶν Λαμαρτίνου καὶ Β. Οὐγκώ²⁾. Ἄλλ' ὡς πεζογράφος εἶναι ἀξιόλογος καὶ ὡς κριτικὸς μοναδικὸς διὰ τὴν ἐποχὴν του³⁾. Λόγω δὲ τῆς πολυμερείας καὶ τῆς πλουσίας αὐτοῦ παραγωγικότητος εἰς πάντα τὰ εἶδη τοῦ λόγου, δικαίως ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ «πατρὸς τῆς ρουμανικῆς φιλολογίας».

Κλείων τὰ περὶ τοῦ βίου καὶ τοῦ ἔργου τοῦ Ἰω. Ἡλιάδου, θεωρῶ ἀξιοσημεῖωτον διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Νέας Ἑλληνικῆς Φιλολογίας τὸ γεγονός, ὅτι οὗτος μεγάλως ἔξετίμα τὸν ἡμέτερον Ἀθανάσιον Χριστοπόουλον, τοῦ ὁποίου τὰ Λυρικά μετέφρασεν εἰς τὴν ρουμανικὴν γλῶσσαν. Ὁ ἴδιος γράφει περὶ τούτου : «Ὅταν ἐφθασαν εἰς χεῖρας μου τὰ Λυρικά τοῦ Ἀθανασίου Χριστοπούλου, δὲν εἶχον πλέον καμίαν διάθεσιν νὰ κάμνω στίχους ἰδικούς μου. Τὰ ἔμαθα ἀπ' ἐξω καὶ ἕνα καλοκαίρι, ἐνθνυμοῦμαι, τὰ μετέφρασα ὅλα. Τὰ ἔδωσα δ' εἰς τὸν κύριον Καρκαλέκη νὰ τὰ ἐκτυπώσῃ ἐν Βούδα . . . τῷ 1820 . . . , ἀλλ' ἀπωλέσθησαν»⁴⁾ δυστυχῶς. Ὁ Ἡλιάδης ἐδημοσίευσεν μόνον τὸ πρῶτον τῶν Ἐρωτικῶν τοῦ Χριστοπούλου καὶ μίαν στροφὴν ἀπὸ ἕν ἄλλο, ὅπως τὰ ἐνεθυμεῖτο. Παραθέτω τό τε ἑλληνικὸν καὶ τὸ ρουμανικὸν κείμενον ἐν ἀντιστοιχίᾳ :

Τὴν ἀνοιξὶ μιά μέρα
ἐκεῖ πὸ τραγουδοῦσα,
ψηλά 'πὸ τὸν αἰθέρα
κατέβηκεν ἡ μουσα,
ἢ ψάλτρα Ἐρατώ.

Καὶ λέγ' ἡ Ἀφροδίτη,
ὅπου τὸν κόσμ' ὀρίζει,
πιστόν της σὲ κηρύττει
καὶ ψάλτην σὲ ψηφίζει
στὴν γῆν ὅπου πατῶ.

I
Intr' o zi primavarosa
Cântând prea de dimineata,
Se coboara-o dragastoasa
Muza dulce cântareata—
Ce Erato o numesc.

Iata,—mi zice ;—ti porunceste
Marea Vineri blânda zâna
(Care unde—orice voeste
De cer, de pamânt stapâna
Poruncele—i se puzesc),

1) Τῷ 1831.

2) Ποβλ. τὰ ἔργα του : Instiintare, Bucuresci, 1828. Oda la campania ruseasca, Bucuresci, 1829. Lamartine, Mediatii poetice, traducere de Ion Eliade, Bucuresci, 1830.

3) Ποβλ. I. Eliade, Critica literara ἐν Curier de ambe sexe, τ. I., Bucuresci, 1836—1838, σ. 238-252. Despre metru ἐν Curierul Românesc, Bucuresci, 1838, ἀρ. 8. Asupra traductiei lui Omer, Πρόλογος εἰς τὸ ἔργον τοῦ Κων. Ἀριστία, Omer, Iliada, τόμος I, Bucuresci, 1837, σ. III—XX.

4) I. Eliade-Radulescu, Dispozitiile..., σ. 160—161.

Και θέλεις, όσο ζήσης
 να ζῆς σὸν ὀνειρώδει,
 κ' εἰς τὸ ἐξῆς ν' ἀρχίσῃς
 αὐτὴν καὶ τὸ μωρό της
 γλυκὰ νὰ τραγουδῆς.

Καὶ δι' αὐτὴ τῆ χάρι
 σὲ τάξει, λέγει, ἄλλη
 νὰ ἔρθῃ σὺν σὸν Πάρι
 μὲ δὺα της τὰ κάλλη
 γυμνὴ νὰ τὴν ἰδῆς.

Ἔτσι εἶπε, καὶ κινῶντας,
 μ' ἀγκάλιασε τὸ σῶμα
 καὶ πρόσχαρα γελῶντας
 μ' ἐφιλησθε σὸ στόμα
 καὶ πέταξ' ὑψηλά.

Κι' εὐθύς καθὼς ἐρεύθη
 τὸ στόμα μ' τὸ φίλι της
 ἀμέσως ἠμαγεύθη
 ἀπὸ τῆ μουσικῆ της
 σὸ πάλαιμο λωλά.

Καὶ ὅταν τὴν ἄρχισῃ,
 τὰ χεῖλη του ν' ἀνοίξῃ
 καὶ τὴν νὰ λαλήσῃ
 καὶ ἔλαφρά ν' ἀγγίξῃ
 τῆ γλῶσσα μοναχῆ.

Εὐθύς τὸ μαγεμένο
 χωρὶς ποτὲ νὰ σφάλῃ,
 ὡσὰν ὀρμηγεμένο
 τὴν ἄφροδίτῃ ψάλλει.
 Τὸν ἔρωτ' ἀντηγεῖ.

Ὁ ἔρωτ' ἀνθηρότατε,
 γλυκὲ καὶ ἠλαρότατε,
 τοῦ κόσμου κυβερνήτη,
 Ἔσέν' ὁ νοῦς, τὸ σῶμα μου,
 τὸ στήθος καὶ τὸ στόμα μου,
 λατρεύει καὶ κηρύνει.

Sa fii d' acuma inainte
 Intru dulcea—a ta viata,
 Cântaretu—i plin de minte
 Care cânta cu dulcea
 P' al sau fiu, dulcele—Amor.

Si de ast' a ta cântare
 prin mine-ti fagadueste
 Si tu 'n stare de mirare
 Goala 'n forma ei zâneste
 S'o vezi c' al Idei pastor.

Astea toate-atunci zicându-mi
 Ma ia 'n brate blânda muza
 Si prea vesela răzându-mi
 Ma saruta drept in buza
 Sboara, ma lasa—s'a dus !

Si îndata cum s'atinse
 Gura mea de sarutare,
 Ca prin fermeca s' aprinse
 Spre-a Amarului cântare
 Încât arz în foc nespus.

Si de atunci de voiu vreodata
 Sa incep orice cântare,
 Cel dintâi cuvânt mi-arata
 Ca ton glasul meu nu are
 Ce Amor n' ar rasuna.

Acum far' a mea vointa
 Gura singura urmeaza,
 Dupa 'a Vinerii silinta
 Nici decum nu inceteaza
 P' Amor, pe dansa-a cânta.

II

Amor, prea infloritule,
 Bland, dulce, mult iubitul,
 Ce cârmuesti pe lume !
 Pieptul, gura, mintile,
 Puterile, vointele—
 Slave-ti 'nalta sume ! . . .
 καὶ τὰ λοιπὰ τὰ ἐλησμόνησα¹⁾).

1) I. Eliade-Radulescu, ἔ. ἀ., σ. 161—162. Ὁ I. Eliade δημοσιεύει μόνον τοὺς ρουμανικοὺς στίχους. Ἐγὼ παραθέτω καὶ τὸ ἑλληνικὸν κείμενον τοῦ Χριστοπούλου, τὸ ὁποῖον μετέφρασεν ὁ Eliade.

B'. VASILIE ALECSANDRI (1819-1890).

Κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1921 ἐωρτάσθη καθ' ἄπασαν τὴν Ρουμανίαν ἡ ἐκατονταετηρὶς ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ ποιητοῦ Vas. Alecsandri (Βασιλείου Ἀλεξανδρῆ). Ἡ Ἐπιτροπὴ ἐορτασμοῦ τῆς ἐκατονταετηρίδος ταύτης τοῦ ἔθνικοῦ τῶν Ρουμάνων ποιητοῦ ἐστηρίχθη εἰς πληροφορίαν τοῦ ἰδίου, κατὰ τὴν ὁποίαν οὗτος ἐγεννήθη ἐν Μπακάου τὸν Ἰούνιον τοῦ 1821¹⁾. Ἡ ἀλήθεια ὅμως σχετικῶς μὲ τὴν χρονολογίαν γεννήσεως αὐτοῦ ἔχει ἄλλως. Ὁ Pompiiliu Eliade, ἐρευνήσας τὰ Ἀρχεῖα τῆς Σορβόννης, διὰ νὰ συντάξῃ τὸν Κατάλογον τῶν νεαρῶν Ρουμάνων, οἵτινες ἔλαβον ἀπολυτήριον Γυμνασίου εἰς τὸ Παρίσι μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1800—1860, εὔρε καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ποιητοῦ μὲ τὰς ἐξῆς χρονολογίας: «Βασίλειος Ἀλεξανδρῆ, Μπακάου, 14 Ἰουνίου 1819—27 Ὀκτωβρίου 1835»²⁾. Τὸ ἔτος 1819 λοιπὸν εἶναι τὸ ἀληθὲς ἔτος τῆς γεννήσεως αὐτοῦ, διότι ὁ Ἀλεξανδρῆ ἦτο κατὰ τὸ 1835 ἡλικίας 16 ἐτῶν, κατώτατον ὄριον ἡλικίας τῶν προσερχομένων ἐν Γαλλίᾳ εἰς ἐξετάσεις διὰ τὸ ἀπολυτήριον τοῦ Γυμνασίου³⁾. Ἐπίσης ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ Μιχ. Κογκαλιτσεάνου πρὸς τὴν σύζυγον τοῦ ποιητοῦ Παυλίαν Ἀλεξανδρῆ φαίνεται, ὅτι ὁ ποιητὴς ἐγεννήθη τῷ 1819⁴⁾. Ἀλλὰ καὶ εἰς σημείωσιν τοῦ ἰδίου ποιητοῦ ἐν τῷ χειρογράφῳ αὐτοῦ *Suvenir*, σ. 2, λέγεται, ὅτι οὗτος ἐβαπτίσθη ὑπὸ τοῦ ἐκ μητρὸς θείου του *Μιχαήλ Κοζώνη*, ὁ ὁποῖος ἐπεσεν ἥρωικῶς εἰς τὴν μάχην τοῦ Δραγατσανίου ὡς ἱερολοχίτης. Ὡς γνωστόν, ἡ ἐν Δραγατσανίῳ μάχῃ ἐγένετο τὴν 7ην Ἰουνίου 1821, φαίνεται λοιπὸν ὅτι ὁ ποιητὴς ἐβαπτίσθη ὑπὸ τοῦ Μιχ. Κοζώνη δύο ἔτη ἐνωρίτερον τῆς χρονολογίας ταύτης⁵⁾.

Κατὰ τὸ ἴδιον χειρόγραφον *Suvenir* ὁ ποιητὴς ἐκολακεύετο νὰ πιστεύῃ, ὅτι ἡ οἰκογένειά του κατήγετο ἐκ Βενετίας, οὐδεμίαν ὅμως ἔχομεν ἀσφαλῆ περὶ τούτου ἔνδειξιν. Ματαίως δ' ὁ Ἀλεξανδρῆ ἀνέμενε τὰ ἀποτελέσματα ἐρευνῶν γενομένων εἰς τὰ ἀρχεῖα τῆς Βενετίας ὑπὸ Ἀ. Παπαδοπούλου-Καλλιμάχη, διὰ νὰ μάθῃ περὶ τῶν Βενετῶν προγόνων του!⁶⁾.

1) Βλ. *Elena Radulescu-Pogoneanu, Vasilie Alecsandri Poezii*, τόμ. I (Clasicii Români comentati sub îngrijirea d-lui N. Cartoian), Craiova, 1940, σ. 8, σημείωσις.

2) Βλ. τὸ ὑπ' ἀριθ. 822 χειρόγραφον τοῦ ποιητοῦ, συγκείμενον ἐκ 3 σελίδων καὶ ἀποκείμενον ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς ἐν Βουκουρεστίῳ ρουμανικῆς Ἀκαδημίας ὑπὸ τὸν τίτλον *Suvenir din viața mea* (=Ἀναμνήσεις ἀπὸ τὴν ζωὴν μου), σ. 2. Ἐς σημειωθῆ, ὅτι τὸ χειρόγραφον τοῦτο ὁ ποιητὴς ἤρchiσε συντάσσειν τὸν Μάϊον τοῦ 1865, τοῦτο ὅμως ἀφήκε ἡμιτελὲς καὶ ἀνέκδοτον. *El. Rad. — Pogoneanu*, ἔ. ἀ., σ. 6.

3) *P. Eliade, Din Arhivele Sorbone, ἐν Viata Noua*, an. I, σ. 227.

4) *El. Radulescu-Pogoneanu*, ἔ. ἀ., σ. 6.

5) Βλ. τὸ ὑπ' ἀριθ. 1686 χειρόγραφον τῆς Βιβλιοθήκῃς τῆς ρουμανικῆς Ἀκαδημίας, σ. 92.

6) *El. Radulescu-Pogoneanu*, ἔ. ἀ., σ. 7.

7) Αὐτόθι, σ. 8.

Πρὸς τούτους εἰς τὰ Ἀρχεῖα τοῦ ρουμανικοῦ Κράτους εὐρέθη ἔγγραφο, εἰς τὸ ὁποῖον μνημονεύεται εἰς Alecsandri μέγας ποσιτέλικος ὑπὸ τὸν Α. Τόμσα τῷ 1630. Ἡ εἰδήσις αὕτη παρέσχε τὸν ΑΙ Τ. Dumitrescu νὰ πιστεύῃ, ὅτι ὁ Ἀλεξανδροῦ οὗτος τοῦ 1630 ἀπετέλει τὸν μακρινὸν πρόγονον τοῦ ποιητοῦ ἐνδεχομένως ἐλθόντα ἐξ Ἰταλίας ¹⁾. Ἀπὸ ἄλλους δ' ἐν Ρουμανία λογίους, ἐχθρικῶς πρὸς τὸν Βασ. Ἀλεξανδροῦ διακειμένους, ἐγράφη, ὅτι οὗτος ὑπῆρξεν ἑβραϊκῆς καταγωγῆς, τοῦτο ὅμως ἀποτελεῖ ψεῦδος, διότι δὲν στηρίζεται εἰς τὰ πράγματα ²⁾.

Τὸ πιθανώτερον εἶναι, ὅτι τὸ ὄνομα Alecsandri εἶναι τὸ ἑλληνικὸν Ἀλεξανδρῆς, σύνθητες ἐπώνυμον ἐν Ἑλλάδι, γνωστὸν δ' ἐν Ρουμανία μόνον ὡς οἰκογενειακὸν τοῦ ποιητοῦ μας.

Περὶ τοῦ πατρὸς τοῦ ποιητοῦ γνωρίζομεν, ὅτι ἐγένετο λογοθέτης ὑπὸ τὸν Γκίκαν τῷ 1814 καὶ ὅτι τῷ 1818 ἔλαβε παρὰ τοῦ ἡγεμόνος Καλλιμάχη τὸ ἀξίωμα τοῦ θαλαμηπόλου τοῦ πρίγκιπος (medelnicier). Κατὰ τὸ 1814 οὗτος ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα τοῦ Ἑλληνοῦ εὐπατρίδου Δημητρίου Κοζῶνη, Ἑλένην ³⁾.

Ἡ Ἑλένη Κοζῶνη, μητέρα τοῦ ποιητοῦ, ἐγεννήθη τῷ 1800 ⁴⁾. Αὕτη εἶχε τρεῖς ἀδελφούς, τὸν Μιχαήλ, ὅστις ἀναφέρεται εἰς λαϊκὴν ρουμανικὴν παραλογὴν (ballada) σχετικὴν μὲ τὸν φόνον τοῦ ληστοῦ Ἀνδρέου Πόπα. (Τὸν φόνον τοῦ περιφήμου τούτου ληστοῦ ἐξετέλεσε κατὰ τὸ ἔσος ὁ Μιχαήλ Κοζῶνης, ἐπιφορτισθεὶς πρὸς τοῦτο ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος Σκαρλάτου Καλλιμάχη). Ὁ Μιχ. Κοζῶνης, ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω, ἐφονεύθη κατὰ τὴν ἐν Δραγατσανίφ μάχην, ἣ δὲ ἀφηρωαῖσθεῖσα μορφή του κατέστη θρυλικὴ καὶ ἰδανικὸν σύμβολον τῆς οἰκογενείας τοῦ ποιητοῦ μας Ὁ δεῦτερος ἀδελφὸς τῆς μητρὸς τοῦ ποιητοῦ ὠνομάζετο Γιαννάκης, διετέλεσε δ' ἐπιθεωρητὴς τῶν ταχυδρομείων Roman Bacau-Focsani ⁵⁾, ἐγκατασταθεὶς ἐν τῇ περιοχῇ Οσπεί. Ὁ τρίτος τέλος ἀδελφὸς τῆς Ἑλένης Ἀλεξανδροῦ Κωστάκης Κοζῶνης ἔλαβε τὸ ἀξίωμα τοῦ παχαρνίκου ⁶⁾, τῷ δὲ 1830 τοῦ same ⁷⁾ εἰς τὸ Βασιλοῦτου. Οὗτος ἀφῆκε φήμην ἀνθρώπου χρηστοῦ καὶ ἀνιδιοτελοῦς ⁸⁾.

1) ΑΙ. Τ. Dumitrescu, Despre Vas. Alecsandri, Bucuresti, 1905, σ. 63.

2) Οἱ ἀντίπαλοί του ὑπεστήριξαν τὴν ἑβραϊκὴν τοῦ ποιητοῦ καταγωγὴν εἰς σατιρικοὺς στίχους, τοὺς ὁποίους ἐδημοσίευσαν ἀνωνύμως κατὰ τὸ 1859. *El. Radulescu-Pogoneanu*, ἔ. ἀ., σ. 9.

3) *El. Radulescu Pogoneanu*, ἔ. ἀ., σ. 14.

4) *Αὐτόθι*, σ. 20.

5) *G. Bogdan-Duica*, Despre Elena Alecsandri, Convorbiri Literare, 1919, σ. 228.

6) παχαρνίκος=οἰνοχόος τοῦ πρίγκιπος.

7) same=νομαρχιακὸς διεθυντὴς ἢ ταμίας, λογιστής.

8) *El. Radulescu-Pogoneanu*, ἔ. ἀ., σ. 20.

Πλὴν τῶν τριῶν ἀδελφῶν, ἡ Ἑλένη Ἀλεξανδροῦ εἶχε καὶ τέσσαρας ἀδελφάς. Αἱ δύο ἐξ αὐτῶν ὑπανδρεύθησαν Ἑλληνας, ἐκ δὲ τῶν δύο ἄλλων ἡ μὲν Μαριόρα ὑπανδρεύθη τὸν Ἀντίοχον Σιών, ἡ δ' ἑτέρα τὸν Ἰορδάκε Πόποβιτς ¹⁾.

Ἡ Ἑλένη Κοζώνη δὲν θὰ ὑπερέβαινε τὸ 20ὸν ἔτος τῆς ἡλικίας της, ὅτε ἐγέννησε τὸν ποιητὴν. Εἰς ζωγραφικὸν πίνακα τοῦ Ἑλληνοῦ ζωγράφου Λε(ι)βαδίτη, ἀποκείμενον εἰς τὴν ἐν Μιρcesti οἰκίαν τοῦ ποιητοῦ, ἦτις μετεβλήθη εἰς μουσεῖον, βλέπει τις τὴν μητέρα αὐτοῦ (1835) ὥραϊα ἐνδεδυμένην καὶ κτενισμένην κατὰ τὴν εὐρωπαϊκὴν συνήθειαν τῆς ἐποχῆς καὶ νέαν, πολὺ νέαν, ἐν σχέσει πρὸς τὴν κόρην της, ἦτις ἴσεται παρὰ τὸ πλευρόν της καὶ εἶναι ἡλικίας 17—18 ἐτῶν ²⁾. Περὶ αὐτῆς καθὼς καὶ περὶ τῶν ἄλλων ἀδελφῶν τοῦ ποιητοῦ (7 ἐν ὅλῳ) δὲν θὰ κάμω ἐνταῦθα λόγον, διότι οὗτοι δὲν ἐνδιαφέρουσι τὴν φιλολογοῖαν καὶ τὰ γράμματα τῆς ἐποχῆς.

Μετὰ τὰ δραματικὰ διὰ τὴν Μολδοβλαχίαν γεγονότα τοῦ 1821 οἱ γονεῖς τοῦ ποιητοῦ ἦλθον μετὰ τῶν τέκνων των ἀπὸ τὸ Μπακάου καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὸ Ἰάσιον. Οὗτοι ἐν τῇ οἰκίᾳ των εἶχον προσλάβει ὡς οἰκονόμον τὴν «μητέρα Γκαίτσα» (;) μετὰ τοῦ ἀνδρός της Γεωργίου Τσιολάκου ἐκ Χίου. «Ἡ μητέρα Γκαίτσα, γράφει ὁ ἴδιος ὁ ποιητής, μὲ ἐμεγάλωσεν εἰς τὴν ἀγκάλην της καὶ ὁ γέρο-Γιώργης μὲ ἔμαθε νὰ ὁμιλῶ ἑλληνικὰ³⁾». Ἑλληνικὴ λοιπὸν ὑπῆρξεν ἡ πρώτη του ἀγωγή καὶ μόρφωσις. Πρῶτος δὲ διδάσκαλος αὐτοῦ ἀσφαλῶς θὰ ἦτο ὁ συνηθισμένος Ἑλληνας διδάσκαλος τῆς ἐποχῆς, εἰς τὸν ὁποῖον κατέφευγε κάθε βογιαρική οἰκογένεια πρὸς ἐκπαίδευσιν τῶν τέκνων της κατ' οἶκον. Τὸ πρῶτον δὲ βιβλίον, τὸ ὁποῖον ὑποθέτομεν, ὅτι ἔλαβεν ὁ ποιητής μας εἰς χεῖράς του, ὑπῆρξεν ἡ «Ἀποθήκη τῶν παιδῶν», ἀποτελοῦσα μετάφρασιν τοῦ *Magasin des enfants* τῆς *Lergrunce de Beaumont*, λίαν τότε διαδεδομένον ⁴⁾.

Μετὰ τὴν κατ' οἶκον στοιχειώδη ἐκπαίδευσιν ὁ Ἀλεξανδροῦ ἐφοίτησεν ἐπὶ ἐξαετίαν εἰς τὸ ἐν Ἰασίῳ γαλλικὸν σχολεῖον τοῦ Victor Quémepin, ἀποφοιτήσας ἕξ αὐτοῦ εἰς ἡλικίαν 15 ἐτῶν ⁵⁾.

Κατὰ τὸ 1833 ἦλθεν ἐκ Παρισίων εἰς τὸ Ἰάσιον διὰ κληρονομικὰ ζητήματα εἰς ἀνεψιὸς τοῦ ἐκεῖ διαμένοντος ἀρχοντος Σταματίου Φουρναράκη, Ἑλληνας, ἐκ Χίου, ὅστις διετέλεσεν ἐπὶ δεκαπενταετίαν γραμματεὺς τοῦ Ἀδελφικοῦ Κοραῆ (1819-1833). Οὗτος ἀκολουθῶν τὸ παράδειγμα τοῦ Ἀδελ-

1) *El. Radulescu-Pogoneanu*, ἔ. ἀ., σ. 21.

2) Βλ. τὴν προσωπογραφίαν ταύτην ἐν *El. Radulescu-Pogoneanu*, ἔ. ἀ., μεταξύ τῶν σελ. 32 καὶ 33 ἐκτὸς κειμένου.

3) *V. Alessandri*, *Proza*, ἔκδ. Clas. Rom. Comentati, Bucuresti, 1930, σ. 110.

4) Ἡ μετάφρασις ἐγένετο ὑπὸ Σπ. Βλαντιῆ. Βλ. *Δ. Γκίνη-Β. Μέζα*, Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία, τ. Α', Ἐν Ἀθ., 1939, σ. 52, ἀρ. *314.

5) *El. Radulescu-Pogoneanu*, ἔ. ἀ., σ. 33.

μαντίου Κοραή ειργάσθη διά τὴν ἐξύψωσιν τῆς πατριδος του, τῆς Ἑλλάδος, μεταφράσας τὸ ἔργον τοῦ Benjamin Franklin. «Ἡ Ἐπιστολή τοῦ καλοῦ Ριχάρδου συνιεθεῖσα ὑπὸ τοῦ Β. Φραγκλίνου Μεταφρασθεῖσα ἀπὸ τὴν Γαλλικὴν γλῶσσαν, με προσθήκην εἰκόνας καὶ βίου συνοπτικοῦ τοῦ Φραγκλίνου. Ἐν Παρισίοις, ἐκ τῆς τυπογραφίας Φιρμίνου Διδότου, 1823», εἰς 12ον μικρὸν, 81 σελίδες ¹⁾). Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐκδίδει ἐν ἑλληνικῇ μεταφράσει τὸν ἠθικὸν διάλογον Alexis τῆς χήρας τοῦ καθηγητοῦ Wyttenbach, ὃν ἀφιέρωσεν πρὸς τὸν Κοραῆν : «Ὁ Ἄλεξις τῆς φιλέλληρος χήρας Βυτεμβάχιου. Μεταφρασθεῖς ἀπὸ τὴν Γαλλικὴν γλῶσσαν. Ἐν Παρισίοις, Ἐκ τῆς τυπογραφίας Φιρμίνου Διδότου Πατρὸς καὶ υἱοῦ. 1823». Εἰς 12ον, σ. ιδ' + 99²⁾). Ἐπίσης μετέφρασε τὸ ἔργον τοῦ Pierre Daunou Essai sur les garanties individuelles ὑπὸ τὸν τίτλον : «Δοκίμιον περὶ προσωπικῶν ἀσφαλειῶν, τὰς ὁποίας ἀπαιτεῖ ἡ σημερινὴ κατάστασις τῆς πολιτικῆς κοινωνίας, γραμμέρον εἰς Γαλλικὴν γλῶσσαν ἀπὸ τὸν Π. Κ. Φ. Δωνοῦν, Μέλος τοῦ Πανεπιστημίου καὶ τοῦ Ἀντιπροσωπευτικοῦ Συνεδρίου, Προφέσορα τῆς ἱστορίας εἰς τὸ Βασιλικὸν Λύκειον τῆς Γαλλίας, καὶ μεταφρασμένον εἰς τὴν Γραικικὴν ἀπὸ Φ[ίλιππον] Φ[ουρναράκη]. Ἐν Παρισίοις, ἐκ τῆς τυπογραφίας Φιρμίνου Διδότου πατρὸς καὶ υἱῶν, 1825». Εἰς 8ον, σ. ΙΔ + 241 + 47 ἄ. ἄ ³⁾).

Τὰς μεταφράσεις ταύτας ὁ Φ. Φουρναράκης τὰς ἔκαμνεν ἐντολῇ τοῦ Κοραῆ ⁴⁾). Κατὰ τὸ ἔτος 1830 ὁ Κοραῆς τῇ ὑποστηρίξει τοῦ κόντε Lasteyrie ἐπέτυχεν νὰ ἰδρῦσῃ ἑλληνογαλλικὸν Λύκειον εἰς Παρισίους χάριν τῶν Χίων καὶ ἄλλων Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι εἶχον καταφύγει τότε εἰς Γαλλίαν καὶ Ἀγγλίαν ⁵⁾). Ὡς διευθυντῆς αὐτοῦ διωρίσθη ὁ Φουρναράκης ὑπὸ Lasteyrie. Ὁ Lasteyrie ὑπογράφει κατὰ τὴν 1ην Δεκεμβρίου 1830 προκήρυξιν περὶ τοῦ Λυκείου, συγγραφείσαν ὑπὸ τοῦ Κοραῆ, ἐν ἣ μετατὸ τῶν ἄλλων λέγονται καὶ τὰ ἑξῆς : «Χρεωστῶ δὲ νὰ εὐχαριστήσω καὶ ἐκ μέρους μου καὶ ἐκ μέρους τῶν μαθητῶν τοῦ σχολείου τὸν κ. Φουρναράκη, ὅστις παρακαλεσθεῖς ἀπ' ἐμὲ νὰ ἐπιστατήσῃ τὸ Λύκειον πρὸς καιρὸν ἐδιοίκησε καὶ ἐπεμελήθη τοὺς μαθητὰς με ζῆλον καὶ ἀφιλοκέρδειαν » ⁶⁾).

1) Ὁ Δ. Γκίνης περιγράφων τὸ βιβλίον τοῦτο λέγει, ὅτι μεταφραστὴς αὐτοῦ εἶναι ὁ ἐκ Χίου Φραγκιάς Φουρναράκης. Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία, τόμ. Α', Ἐν Ἀθήναις, 1989, σ. 219, ἀρ.* 1383.

2) Δ. Γκίνης-Β. Μέξα, Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία, Α', σ. 220, ἀρ.* 1389. «Τὴν εἰσαγωγὴν, λέγει ὁ Γκίνης, ὑπογράφει ὁ μεταφραστὴς Φ[ραγκιάς] Φ[ουρναράκης]. Διὰ τὴν Φραγκιάς καὶ ὄχι Φίλιππος ;

3) Δ. Γκίνης-Β. Μέξα, ἔ. ἄ., σ. 233, ἀρ.* 1492.

4) Π. Μ. Κοιτογιάννη, Ἐπιστολαὶ ἀνέκδοτοι Κοραῆ καὶ πρὸς Κοραῆν. Χιακὰ Χρονικά, 5 (1923), σ. 177-210.

5) Κ. Ἀμάντου, Ποιήματα καὶ ἄλλα δημοσιεύματα τοῦ Ἀδαμαντίου Κοραῆ, Ἑλληνικά, τ. 6 (1933), σ. 183.

6) Κ. Ἀμάντου, ἔ. ἄ., σ. 185.

Οὗτος ἔλθων, ὡς εἶπομεν, εἰς Ἴασιον ἀσφαλῶς θὰ ἔκαμε λόγον διὰ τὴν παιδείαν τοῦ Κοραῆ καὶ διὰ τὴν φήμην τοῦ Χίου σοφοῦ ἐν Εὐρώπῃ. Ἡ συζήτησις αὕτη ἐξύπνησε τὸν πρὸς τὴν παιδείαν ζήλον τῶν ἐν Ἰασιῷ βογιάρων, οἵτινες ἤρχισαν νὰ ἐπιθυμοῦν τὴν ἀποστολὴν τῶν τέκνων των εἰς Παρισίους δι' εὐρυτέρας σπουδὰς. Σύμβολον καὶ δι' αὐτοὺς κατέστη ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς. Ὁ Φ. Φουρναράκης προσεκλήθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Παρισίους ὑπὸ τοῦ Ἰακώβου Ράττα, διὰ νὰ ἐπιμεληθῇ τῆς ἐκτυπώσεως τοῦ Ἐτόμου τῶν Ἀτάκτων τοῦ Ἀδ. Κοραῆ, ἧτις θὰ ἐγένετο τῷ 1835. Ὁ ἴδιος ὁ Φουρναράκης ἀναφερόμενος εἰς τοῦτο λέγει ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ ἐν λόγῳ τόμου: «Ὅθεν ἄφησα τὰς πατρικὰς ἀγκάλας τοῦ εἰς Μολδαυίαν κατοικοῦντος φιλοστοργωτάτου θεοῦ μου Σταματίου Φουρναράκη, διὰ νὰ ἐπιστρέψω εἰς τοὺς Παρισίους καὶ ν' ἀρχίσω τὸ ὑπὲρ τὰς δυνάμεις μου ἔργον τοῦτο »¹⁾.

Ἡ ἔξ Ἰασίου ἐπιστροφή τοῦ Φ. Φουρναράκη εἰς Παρισίους ὑπῆρξεν εὐκαιρία διὰ τὸν πατέρα τοῦ ποιητοῦ καὶ δι' ἄλλους ἐν Ἰασιῷ εὐπατρίδας, ὅπως ἀποστείλωσι τὰ τέκνα των εἰς Παρισίους δι' εὐρυτέρας σπουδὰς. Τοιοῦτοτρόπως ὁ μικρὸς Βασίλειος Ἀλεξανδροῦ ἀνεχώρησε διὰ τὴν πρωτεύουσαν τῆς Γαλλίας τὴν 23ην Αὐγούστου 1834²⁾. Κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῶν ἐν Παρισίοις σπουδῶν του οὗτος διέμεινε παρὰ τῇ οἰκογενείᾳ τοῦ Φ. Φουρναράκη³⁾. Πρῶτη φροντίς τοῦ Φουρναράκη ἦτο νὰ ἐμπιστευθῇ τὸν Ἀλεξανδροῦ εἰς τὸν φίλον τοῦ Κοραῆ καθηγητὴν Cotte, ἵνα προπαρασκευάσῃ αὐτὸν διὰ τὰς ἀπολυτηρίους τοῦ Γυμνασίου ἐξετάσεις. Κατόπιν ἐπὶ ἑξάμηνον παρηκολούθησεν ἱατρικὴν παρὰ τῷ καθηγητῇ Gaultier de Chaubry⁴⁾, ἀλλ' ὁμοῦ δὲν ἠδυνήθη ἐπὶ μακρὸν νὰ συνεχίσῃ τὴν σπουδὴν τῆς ἐπιστήμης ταύτης καὶ ἐτόραπῃ περὶ τὸ δίκαιον. Ἐγγράφεις κατὰ τὸ 1836 εἰς τὴν Νομικὴν Σχολὴν παρηκολούθησεν ἐπὶ ἑξάμηνον τὰ μαθήματα τῆς Σχολῆς ταύτης. Ἐπιστρέψας ἔπειτα παρὰ τῷ καθηγητῇ Cotte ἐπεδόθη εἰς τὴν σπουδὴν τῆς φιλολογίας, διδασχθεὶς παρὰ τοῦ ἐπιφανοῦς γάλλου φιλολόγου τὸν Ὅμηρον, Βεργύλιον, Ὁράτιον, καὶ τὴν γαλλικὴν ποίησιν. Τὰ ἔργα τῶν J. J. Rousseau, Chateaubriand, Lamartine καὶ Hugo ἐνθουσιάζουν τὴν νεανικὴν του ψυχὴν. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην μεταξὺ τῶν ἐν Παρισίοις φίλων του συγκαταλέγονται ὁ ἔθνικὸς τῆς Ἑλλάδος εὐεργέτης Βαρβάκης, ὁ Κ. Νέγρης, ὁ Ἰ. Γκίκας, κατόπιν ἡγεμῶν τῆς Σάμου, καὶ ἄλλοι⁵⁾.

1) Ἀ. Κοραῆ, Ἀτάκτα, τ. Ε', Ἐν Παρισίοις, 1835, σ. β'.

2) *El. Radulescu-Pogoneanu*, ἔ. ἀ., σ. 35, 36, 37.

3) Σημειωτέον, ὅτι ὁ Φ. Φουρναράκης κατὰ τὰ τέλη τοῦ βίου του ἦλθε καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὸ Μπακάου τῆς Μολδαβίας, ἐξ οὗ γράφει ἐπιστολὴν πρὸς τοὺς ἐπιτρόπους τῆς ἐν Χίῳ Σχολῆς κατὰ τὸ 1867. Βιβλιοθήκη Κοραῆ τῆς Χίου, Ἀθῆναι, 1933, σ. 82. Εἰς τῶν υἱῶν του διετέλεσεν ἐν Ρουμανίᾳ γεροϋσιαστής τῷ 1891. Βλ. *V. A. Urechria, Istoria Scolilor*, t. I, Bucuresti, 1894, σ. 156, σημειωσίς.

4) Βλ. *M. G. Bogdan, Autrefois et aujourd'hui*, Buc., 1929, σ. 75.

5) *El. Radulescu-Pogoneanu*, ἔ. ἀ., σ. 40.41.42.47.

Ἐν γαλλικῇ γλώσσῃ καὶ ἐν Παρισίοις συνέθεσε τὰ πρῶτα του ποιήματα ὁ Ἀλεξάνδρῃ καὶ ἐδημοσίευσεν εἰς τὸ ἐν Ἰασίῳ ἐκδοθὲν ὑπὸ Gh. Asaki περιοδικὸν *Le glaneur Moldo - Valaque* (1841) ¹⁾. Τῇ προτροπῇ δὲ τοῦ Μιχ. Κογκάλνιτσεάνου συνέγραψε τὸ «*Suvenire din Italia*», ποῦ ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ πρῶτον φύλλον τῆς *Dacia Literara* (1840) ²⁾.

Ἡ ἐν Βλαχία ἴδρυσις Φιλαρμονικῆς Ἑταιρείας ὑπὸ τῶν Ἰω. Ἡλιάδου Ραντουλέσκου, Ἰω. Κουμπινεάνου καὶ Κωνστ. Ἀριστία ὑπήρξε παράδειγμα πρὸς μίμησιν διὰ τοὺς молδαβούς λογίους καὶ λογοτέχνας. Τοιοῦτο τρόπῳς ἰδρύθη καὶ ἐν Ἰασίῳ τὸ *Conservatorul filarmonic - dramatic* διευθυνόμενον ὑπὸ τῶν Μιχ. Κογκάλνιτσεάνου, Κων. Νεγκρούτζη καὶ Βασ. Ἀλεξάνδρῃ. Τὴν δραματικὴν τέχνην ἐδίδασκεν ἐν αὐτῷ ὁ Gh. Asaki. Οἱ αὐτοὶ δὲ διηύθυνον κατὰ τὰ ἔτη 1840—1842 τὸ Ἐθνικὸν Θέατρον τοῦ Ἰασίου ³⁾. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἀφιχθεὶς εἰς Ἰάσιον ἐκ Βουκουρεστίου ὁ ἑλληνικῆς καταγωγῆς ἠθοποιὸς Κωνστ. Καράτζαλης προσέβηκεν εἰς τὸ δραματολόγιον τῶν Ἀσάκη καὶ Νεγκρούτζη ἔργα ἐκ τοῦ ἐν Βουκουρεστίῳ δραματολογίου, ὡς π.χ. τὸν Σαοῦλ τοῦ Alfieri κατὰ μετὰφρασιν τοῦ Κ. Ἀριστία καὶ ἄλλα ⁴⁾.

Κατὰ τὴν ἰδίαν περίοδον (1840—1841) ὁ Ἀλεξάνδρῃ ἐπισκέπτεται τὰς διαφόρους περιοχὰς τῆς Μολδαβίας καὶ Βλαχίας καὶ οὕτω γνωρίζει ἐκ τοῦ πλησίον τὴν φύσιν καὶ τοὺς ἀνθρώπους τῆς πατρίδος του. Τὴν 3ην Φεβρουαρίου 1842 ἀπέθανεν ἐν Ἰασίῳ ἡ μητέρα του ἐξ ἐπιδημικῆς νόσου εἰς ἡλικίαν 40 περίπου ἐτῶν. Τὰ τῆς ταφῆς ἀνέλαβεν ὁ ἀνωτέρω μνημονευθεὶς ἀδελφὸς τῆς Ἰωάννης Κοζώνης. Ὁ ποιητὴς ἦτο τότε μόνον 22—23 ἐτῶν. Ἐκ τῆς μεγάλης του λύπης διὰ τὴν ἀπώλειαν τῆς προσφιλεστάτης μητρὸς ὑπέστη νευρικὴν κρίσιν. Διὰ τοῦτο ὁ πατέρας του καὶ ὁ ἰατρὸς τῆς οἰκογε-

1) Εἰς τὴν ρουμανικὴν τὰ μετὰφρασαν οἱ Gusti, Poni καὶ Asaki. Σημειωτέον, ὅτι ὁ Asaki ἐξέδωκεν ἐν Ἰασίῳ τῷ 1829 τὴν πρώτην φιλολογικὴν ἐπιθεώρησιν τῆς Μολδαβίας *Albina Româneasca*. Ἡ *Glaneur Moldo - Valaque* ἀπετέλει τὴν γαλλικὴν ἐκδοσιν τοῦ ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἰδρυθέντος *Spicuitorul*.

2) Ὁ Μιχ. Κογκάλνιτσεάνου ἐσπούδασεν ἐν Βερολίῳ. Ἐδῶ συνέγραψε τὴν Ἱστορίαν τῆς Μολδαβίας, τὸ α' μέρος τῆς ὁποίας ἐξετύπωσεν αὐτόθι τῷ 1837. Κατὰ τὸ ἴδιον ἔτος οὗτος ἐδημοσίευσεν μίαν Ἱστορίαν τῶν Ἀθιγγάνων. Τῷ 1839 διηύθυνεν ἐν Ἰασίῳ τὸ φιλολογικὸν παράρτημα τῆς *Albina Româneasca* τοῦ Γ. Ἀσάκη ὑπὸ τὸν τίτλον *Alauta Româneasca*, τὴν δὲ 30ὴν Ἰανουαρίου 1840 ἴδρυσεν τὸ περιοδικὸν *Dacia Literara*, διότι ἐνόμιζεν, ὅτι τόσον ἡ *Albina Româneasca* τοῦ Γ. Ἀσάκη, ὅσον καὶ ὁ *Curierul Românesc* τοῦ Ἰω. Ἡλιάδου - Ραντουλέσκου ἔκαμνον πολιτικὴν εἰς τὰς ἡμίσεις τῶν στηλῶν των καὶ εἶχον τοπικὸν χαρακτῆρα.

3) *T. Burada, Istoria teatrului in Moldova*, t. I, Iasi, 1915, σ. 116, 127, 180, 182, 219, 247.

4) Δ. Β. Οικονομίδου, Προσθήκη εἰς τὴν Ἱστορίαν τοῦ ἐν Ρουμανίᾳ θεάτρου, Ἀρχ. τοῦ Θεσμ. Λαογρ. καὶ Γλωσσ. Θεσμ., τ. Κ', Ἐν Ἀθ., 1955, σ. 2-1.

νείας Ἑλλήνων Κ. Βαρονάβας παρέλαβον τὸν νεαρὸν Βασίλειον καὶ ἀνεχώρησαν εἰς Lemberg καὶ ἐκεῖθεν εἰς Βιέννην, ὅπου τὸν ὑπέβαλον εἰς θεραπείαν ¹⁾.

Μετὰ βραχὺ χρονικὸν διάστημα ἐπιστρέψας εἰς Μολδαβίαν ὁ ποιητὴς ἀνεπαύετο εἰς τὸ οἰκογενειακὸν του ἀγρόκτημα Mircești. Καθ' ἣν δ' ἐποχὴν διέμενον ἐνταῦθα, ἤλθεν εἰς ἐπαφὴν μὲ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ λαοῦ καὶ ἀνεκάλυψε τὴν ὑπαρξίν τῆς δημώδους ποιήσεως.

Ἐδῶ γνωρίζει τὴν Μιρίτσα, τὸν Τοπα Αλίπος, τὸ «μαντήλι», τὸ «δαχτυλίδι» καὶ τόσα ἄλλα λαϊκὰ τραγούδια, τὰ ὁποῖα συλλέγει ἀπὸ στόματος τοῦ λαοῦ. Ἐκτὸς δ' ἀπὸ τὰς παραλογάς (ballades), συλλέγει δίστιχα, παροιμίας καὶ ἄλλο λαογραφικὸν ὕλικόν. Ἐπὶ 10 ἔτη καταγίνεται εἰς τὸ ἔργον τῆς λαογραφικῆς περισυλλογῆς. Τὰ λαϊκὰ ρουμανικὰ ἄσματα τοῦ ἐφάνησαν ὡς τὰ καλύτερα μέσα πρὸς πιστοποίησιν τῆς ἀξίας τοῦ ρουμανικοῦ λαοῦ ²⁾. Κατὰ τὴν αὐτὴν περίοδον, πρὶν ἀκόμη σκεφθῆ δι' ἐκδοσιν τῶν δημοδῶν ἁσμάτων τῆς πατρίδος του, ἤρχισε νὰ συνθέτῃ καὶ τὰ καλύτερα ἐκ τῶν προσωπικῶν αὐτοῦ ποιημάτων, ὡς τὰ Baba Cloanta, Strunga, Doine κ. ἄ. Τῷ 1844 ἐδημοσίευσεν μερικά ἐκ τῶν ποιημάτων τούτων εἰς τὸ «Ἡμερολόγιον» τοῦ Κογκάλνιτσέανου καὶ εἰς τὴν «Albina» τοῦ Ἀσάκη. Κατὰ δὲ τὸν Ἰανουάριον τοῦ ἰδίου ἔτους ἐξέδωκε μετὰ τῶν Π. Μπάλς καὶ Ἰ. Γκίκα τὸ φιλολογικὸν περιοδικὸν Proșirire, foaie pentru interesele materiale și intelectuale; εἰς τὸ ὁποῖον ἐδημοσίευσεν τὰς καλύτερας του doine. Κατὰ δὲ τὴν 14ην Ἰανουαρίου τοῦ ἰδίου ἔτους ἐπαίχθη μὲ ἀληθῆ θρίαμβον τὸ θεατρικὸν αὐτοῦ ἔργον «Iorgu dela Sadagura», τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ πρωτότυπον κωμωδίαν μὲ θέμα τὴν ἐπιστροφὴν εἰς τὴν χώραν νέου σπουδάζοντος εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Ἡ κωμωδία αὕτη ἐπαίχθη καὶ κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος (1845) εἰς τὸ Ἐθνικὸν Θέατρον τοῦ Βουκουρεστίου. Ἐκτὸς δὲ τῆς κωμωδίας ταύτης ὁ Ἀλεξάνδρῃ συνέγραψε καὶ τὸ θεατρ. ἔργον Ramasagui κ. ἄ.³⁾. Τῷ 1845 ὁ ποιητὴς ἐγνώρισεν τὴν ὑπέροχον Ἑλληνίδα Ἑλ. Νέγρη, εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ φίλου του Κωστάκη Νέγρη. Δυστυχῶς τὸ εἰδύλλιον τῶν δύο νέων δὲν ἐπέκρωτο νὰ διαρκέσῃ ἐπὶ πολὺ, διότι ἡ εὐγενὴς καὶ ὠραιοτάτη κόρη ἀσθενήσασα μετέβη τῇ συμβουλῇ τῶν ἰατρῶν εἰς Ἰταλίαν (Σικελίαν) πρὸς ἀλλαγὴν κλίματος. Ἐκεῖ μετέβη καὶ ὁ Ἀλεξάνδρῃ διελθὼν διὰ τῶν Ἰονίων νήσων. Κατὰ Μάϊον τοῦ 1847 ἡ Ἑλένη Νέγρη συνοδευομένη ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ της καὶ τοῦ ποιητοῦ ἐπέστρεφεν εἰς Μολδοβλαχίαν

1) *El. Radulescu - Rogoneanu*, ἔ.ἀ., σ. 61.

2) *J. B. Οἰκονομίδου*, Αἱ λαογραφικαὶ σπουδαὶ εἰς τὴν Ρουμανίαν. Ἀρχ. τοῦ Ἑρακ. Λαογρ. καὶ Γλωσσ. Θησ., τ. ΙΗ', Ἐν Ἀθῆν., 1953, σ. 198.

3) Βιβλιογραφίαν τῶν ἔργων τοῦ Ἀλεξάνδρῃ βλ. ἐν *G. Adamescu. Contributiunea la bibliografia Românească*, Bucur., 1921, τ. I, σ. 78 κέ., τ. ΙΙ, 1923, σ. 78 κέ., καὶ τ. ΙΙΙ, 1923, σ. 65 κέ.

διὰ θαλάσσης, ἀλλ' ἀπέθανεν ἐν πλῶ, πρὶν τὸ πλοῖον εἰσπλεύσῃ εἰς τὸν λιμένα τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ ἐνταφιασμός τῆς ἐγένετο εἰς ἑλληνικὴν ἐκκλησίαν τοῦ Πέραν. Ὁ ποιητὴς ἐπέστρεψε μόνος εἰς Μολδαβίαν ἀπαρηγόρητος. Ὁ θάνατος τῆς νεαρᾶς κόρης ἀνεξίτηλον ἀφήκε πόνον εἰς τὴν ψυχὴν του. Εἰς τὴν ποιητικὴν συλλογὴν του *Lacrimioare*, δημοσιευθεῖσαν ἐν Παρισίοις τῷ 1853, ὁ Ἀλεξανδρῆ ἐξέφρασεν ὅλην τὴν λατρείαν καὶ ὄλον τὸν πόνον, πὺδ ἠσθάνετο διὰ τὴν ἰδανικὴν ἐκείνην μορφήν τῆς ὠραίας Ἑλληνίδος. Κατὰ τὴν 3ην Φεβρουαρίου 1848 ἐπαίχθη εἰς τὸ θέατρον τοῦ Ἰασίου τὸ ἔργον του *Nunta taraneasca* (Χωριάτικος γάμος), τὰς εἰσπράξεις τοῦ ὁποίου διέθεσεν ὑπὲρ τῶν πτωχῶν.

* *

Ὁ ποιητὴς ἔλαβεν ἐνεργότατον μέρος εἰς τὴν ἐπαναστατικὴν κίνησιν τῆς πατρίδος του κατὰ τὸ 1848, ὅτε ὁ ρουμανικὸς λαὸς ἐπεδίωκε κοινωνικὰς καὶ πολιτικὰς μεταρρυθμίσεις, παραδειγματιζόμενος ἀπὸ τοὺς Γάλλους. Ὁ Ἀλεξανδρῆ γράφει τῶρα τὸ ποίημα *Desteptarea României* (=Τὸ ξύπνημα, ἀφύπνισις, τῆς Ρουμανίας), τὸ ὁποῖον ἐκυκλοφόρησεν εἰς φύλλον¹⁾. Ἄλλ' ὁ ἡγεμὼν τῆς Μολδαβίας Μιχ. Στουρζας διελυσε τοὺς ἐπαναστάτας καὶ ἀπέστειλε τοὺς ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἐπαναστατικῆς κινήσεως εἰς τὴν ἔξορίαν. Ὁ ποιητὴς ἐν τῇ ἔξορίᾳ του συγγράφει τὴν *Protestatie în numele Moldovei, a Omenirei și a lui Dumnezeu* (=Διαμαρτυρία ἐν ὀνόματι τῆς Μολδαβίας, τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τοῦ Θεοῦ), ἐκτυπωθεῖσαν πιθανῶς ἐν Βρασὸν τὸν Μάϊον τοῦ 1848. Κατὰ τὴν αὐτὴν περιόδον τῶν δοκιμασιῶν του συνέγραψε καὶ τὸ *Un episod din 1848*²⁾, ἐπίσης δὲ καὶ τὸ ἱστορικὸν ποίημα *Șeptinelă Româna*³⁾. Τὰ ἐπαναστατικὰ του ποιήματα ἔσχον βαθεῖαν ἀπήχησιν ἐν Τρανσυλβανίᾳ καὶ Μουντενίᾳ, συνετέλεσαν δὲ κατὰ πολὺ εἰς τὴν εἰς τὰς χώρας ταύτας ἐπαναστατικὴν ἐξέγερσιν.

Ἐν Βρασὸν ὡσαύτως οὗτος ἔγραψε νέον πολιτικὸν πρόγραμμα τιλοφορούμενον «*Printipiile noastre pentru reformarea Patriei*». Ἐκ Βρασὸν δ' ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν ὑπὸ αὐστριακῶν κατεχομένην Μπουκοβίναν⁴⁾, διότι ὑπῆρχε κίνδυνος νὰ φονευθῇ ὑπὸ τῶν Οὐγγῶν καὶ τῶν Σάσων. Ἐν Cernauti τῆς Μπουκοβίνας οἱ ἐκ Μουντενίας καὶ Μολδαβίας ἐξόριστοι πατριῶται ἐγένοντο δεκτοὶ ὑπὸ τῆς οἰκογενείας Χουρμουζάκη, ἔτυχον δὲ παρ' αὐτῇ πολλῶν περιποιήσεων. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ὁ Ἀλεξανδρῆ συνειργάσθη εἰς τὴν ἐφημερίδα τῶν Χουρμουζάκη «*Bucovina*», ὅπου ἔδη-

1) Εἰς τόμον ἐκυκλοφόρησε τὸ πρῶτον τῷ 1855 ἐν γαλλικῇ μεταφράσει ὑπὸ τὸν τίτλον: *Le Réveil de la Roumanie en Les Doïnas*, Paris, 1855.

2) *Convorbiri Literare*, 1869, σ. 57. 3) Καρπάθια, 1848.

4) Βλ. *Teodor Balan*, *Refugiatii moldoveni în Bucovina, 1821 și 1848*, (Asezământul Cultural Ion C. Bratiann VIII), București, 1929, σ. 11.

μοσίευσε διάφορα ποιήματά του. Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1848 ἀνεχώρησε διὰ Παρισίους, κέντρον ὄλων τῶν ἐξορίστων Ρουμάνων ἐπαναστατῶν, ἐν οἷς καὶ ὁ Κ. Ἀριστίας. Ἐν Παρισίοις οὗτος εἰργάσθη συντόμως ὑπὲρ τῆς πατριδος του δημοσιεύσας ἄρθρα εἰς τὰς γαλλικὰς ἐφημερίδας καὶ ἀποστείλας πληροφορίας πρὸς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἰω. Γκίκαγ, σχετικῶς μὲ τὴν πορείαν καὶ ἐξέλιξιν τῶν Μολδοβλαχικῶν ζητημάτων. Κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1849 ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Μολδαβίαν.

Διατρίβων ἐν Παρισίοις ὡς ἐξόριστος καὶ ἀγωνιζόμενος διὰ τοῦ λόγου καὶ τῆς γραφίδος ὑπὲρ τῶν δικαίων τῆς πατριδος του ἐνόμισεν, ὅτι ἔφθασεν ἡ στιγμή νὰ φέρῃ εἰς τὴν δημοσιότητα τὴν λαϊκὴν ποίησιν τῆς Ρουμανίας. Ἡ μνημειώδης ἐπιστολὴ του πρὸς τὸν Ἀλ. Χουρμουζάκη *Români si poezia lor* (=Οἱ Ρουμάνοι καὶ ἡ ποίησις των) ἀποτελεῖ τὴν καλυτέραν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μελέτην διὰ τὸ δημῶδες ἄσμα ἐν Ρουμανίᾳ¹⁾. Ἐπανελθὼν δ' εἰς τὴν πατρίδα του ἐδημοσίευσεν ἐν τῇ ἐφημερίδι *Bucovina* σειρὰν ρουμανικῶν δημοτικῶν ἁσμάτων μὲ ἐνθουσιώδη σχόλια, ἐμφαίνοντα τὴν λατρείαν του πρὸς τὴν λαϊκὴν ποίησιν τῆς χώρας του. Παραλλήλως ὅμως δὲν παύει ν' ἀσχολῆται καὶ μὲ τὴν συγγραφὴν θεατρικῶν ἔργων. Οὕτω συνέγραψε τὴν μονόπρακτον ὄπερέτταν *Scara Mâtei* καὶ ἕτερα θεατρικὰ ἔργα, ὡς τὰ *Soldan Viteazul* καὶ *Mama Anghelusa*. Τὴν δὲ 9ην Ἀπριλίου 1850 παρεστάθη ἐν Μολδαβίᾳ ἡ *Cocoana Chirita în Iasi*, ποῦ ἀποτελεῖ σάτυρον κατὰ τοῦ ονομισμοῦ τῆς ἐποχῆς. Ἐπίσης συνέγραψε τὰ *Hețcu Boccegiul*, *Doi morți vii* καὶ τὴν ὄπερέτταν *Craia nouă*. Ἐκτὸς τῆς Μολδαβίας καὶ ἐν Βλαχίᾳ τὰ ἔργα τοῦ Ἀλεξάνδρου εἶχον μεγάλην ἐπιτυχίαν διὰ τῶν παραστάσεων τοῦ ὑπὸ τὸν Μ. Millo θιάσου. Τοιοῦτοτρόπως δ' ὁ μολδαβὸς Ἀλεξάνδρου ἐγένετο ποιητὴς καὶ θεατρικὸς συγγραφεὺς ὄλων τῶν Ρουμάνων διὰ τῶν ποιημάτων καὶ τῶν θεατρικῶν του ἔργων.

Κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1850 ὁ Ἀλεξάνδρου μετέβη εἰς Μπουκοβίναν συνοδεύσας τὸν ἀδελφόν του ἀναχωροῦντα μετὰ τῆς Μαρίας Καντακουζηνοῦ διὰ Παρισίους. Ἐκεῖ ἐπληροφορήθη παρὰ τοῦ Χουρμουζάκη καὶ τὴν διακοπὴν τῆς ἐκδόσεως τῆς ἐφημερίδος *Bucovina* μετὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1850. Τὴν ἀνοιξιν τοῦ 1851 ὁ Ἀλεξάνδρου μετέβη εἰς τὴν Γαλίαν, Γερμανίαν καὶ Ἀγγλίαν δι' ὀλίγον διάστημα, διότι τὸν Νοέμβριον τοῦ ἰδίου ἔτους ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Μολδαβίαν. Τῷ 1852 οὗτος συνέγραψε δύο νέα ἔργα: τὸ πρῶτον, φέρον τὸν ἑλληνικὸν μὲ λατινικὰ γράμματα τίτλον *Kir Zaliaride* (Κύρ Ζουλιαρίδης), παρουσιάζει ἕνα μὴ συγχρονισμένον τύπον μὲ τὴν χαρακτηριστικὴν ὁμιλίαν καὶ τὰς κακὰς συνηθείας τοῦ Ἑλληνοῦ τῆς Μολδαβίας, τὸ δὲ δεύτερον εἶναι τὸ κωμειδύλλιον *Întoarcearea Cocoanei Chirita în pro-*

1) Ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 32 φύλλῳ τῆς 30ῆς Σεπτεμβρίου 1849 τῆς ἐφημερ. *Bucovina*.

vincie». Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐξέδωκεν ἐν Ἰασίῳ τὸν πρῶτον τόμον τῶν λαϊκῶν ἑσμάτων τῆς πατρίδος του ὑπὸ τὸν τίτλον : Poezii populara BALADE (Cântice batrânești) Adunate și îndreptate de V. Alecsandri, Partea I. Δυστυχῶς ὅμως ὁ Ἀλεξανδρῆ δὲν ἐδημοσίευσε τὰ κείμενα τῶν λαϊκῶν ἑσμάτων ἀκριβῶς ὅπως τὰ ἤκουσε παρὰ τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ τὰ παρουσίασε νοθευμένα, διότι προσέθηκεν εἰς αὐτὰ λέξεις, πολλάκις δὲ καὶ ὀλοκλήρους στίχους ἰδικῆς του ἐπινοήσεως.

Κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος 1853 ἐξεδόθη ἐν Ἰασίῳ ὁ δεύτερος τόμος τῶν λαϊκῶν ἑσμάτων τῆς Ρουμανίας, ὅτε ὁ ποιητῆς διέτριβεν ἐν Παρισίοις. Σημειωτέον δ' ὅτι μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1852—1853 συνέθεσε καὶ ποιήματα, τὰ ὅποια τοῦ ἐνέπνευσε ἡ πριγκίπισσα Μαρία Καντακουζηνοῦ (1817 ;—1898), ὡς τὰ Margarita ἢ Vis de poet (= Ὀνειρον τοῦ ποιητοῦ), Cântecul Margaritei (= Τὸ τραγουδι τῆς Μαργαρίτας), Ce găndesti, o Margarita ! (= Τί σκέπτεσαι, Μαργαρίτα) κ.ἄ. Τὸ ὄνομα τῆς εὐγενοῦς καὶ ὠραίας γυναικὸς ἀναφέρεται συχνὰ καὶ εἰς τὴν ἀλληλογραφίαν τοῦ Ἀλεξανδρῆ μετὰ τῶν Ἰω. Γκίκα καὶ Ν. Μπαλτσέσκου.

Κατὰ τὸ ἴδιον ὡς ἄνω ἔτος 1853 ἐδημοσιεύθησαν ἐν Παρισίοις τὰ ἔργα του Doine καὶ Lacrimioare. Ἀμέσως σχεδὸν ἐξεδόθη καὶ ἡ γαλλικὴ μετάφρασις τῶν Doine, γενομένη ὑπὸ I. E. Voinesco ὑπὸ τὸν τίτλον : Les Doïnas, poésies moldaves de V. Alecsandri, Paris, De Soye et Bouchet, 1853, μετὰ προλόγου—ἐπιστολῆς τοῦ Voinescu πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον Weill. Ἄς σημειωθῆ ἀκόμη, ὅτι κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ ἰδίου ἔτους ὁ Ἀλεξανδρῆ ἐταξίδευσεν εἰς τὴν γαλλικὴν Ἀφρικὴν καὶ τὴν Ἰσπανίαν. Περὶ δὲ τὸ τέλος τοῦ ἔτους ἐπέστρεψεν εἰς Παρισίους, ἔνθα ἐγνωρίσθη μετὰ τοῦ Prosp. Mérimée. Κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος (1854) μετέβη εἰς Λονδῖνον, συντόμως δ' ἐπέστρεψεν εἰς Παρισίους διὰ τοῦ Βελγίου καὶ τῆς Γερμανίας μετ' ἐξαιρετικῆς ποιητικῆς παραγωγῆς.

Ὁ ποιητῆς παρέμεινε μακρὰν τῆς πατρίδος ἐπὶ 26 μῆνας. Ὁ πατέρας του ἐν τῷ μεταξὺ ἀπέθανε κατὰ τὴν 3ην Αὐγούστου 1854 ἐν Ἰασίῳ εἰς ἡλικίαν 62 ἐτῶν. Ὁ ποιητῆς ἐκληρονόμησε μεγάλην κτηματικὴν περιουσίαν. Μόλις δ' ἐγένετο κύριος αὐτῆς ἀπληθυνέρωσε τοὺς δουλοπαροίκους Ἀθιγγάνους ἐκ τῶν κτημάτων του, ἡ δὲ προᾶξις του αὐτῆ ἀποδεικνύει τὴν εὐγένειαν καὶ τὴν καλωσύνην τῆς ψυχῆς του.

Κατὰ τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1855 ἐξέδωκε τὸ λογοτεχνικὸν περιοδικὸν România Literara, ἔνθα ἐδημοσίευσε τὰ ποιήματα Pasaruica Marii, Iah-tul, O noapte de Alhambra, Seguidiila, Anul 1855, Sentinela Româna, Margarita καὶ τὰ πεζὰ Calatoria de la Baionna la Marsilia, Pe mare, Un salon din Iasi, Melodiile românești, Capela româneasca din Paris, Prietenii Românilor, Toader si Maranda κ.ἄ. Ἀλλὰ πλὴν τοῦ ποιητοῦ μίς ἐν România Literara συνειργάσθησαν καὶ οἱ Κ. Νεγκρούτζη,

Δημ. Μπολιντινεάνου, Ἄ. Ντόνιτς, Ἄ. Ρουῖσο, Ἄλ. Ὀντομπέσκου κ. ἄ. Ἄς σημειωθῆ ἔτις, ὅτι ἡ «Ρωμανία Λιτεράρα» συχνὰ ἐξέδωκε συμπληρώματα, περιέχοντα λαϊκὰ ἄσματα ἐξ ὅλης τῆς Μολδοβλαχίας. Κατὰ δὲ τὸν ἴδιον χρόνον τῆς ἐκδόσεως τοῦ ὡς ἄνω λογοτεχνικοῦ περιοδικοῦ ὁ Ἀλεξανδρῆ μετέβη καὶ πάλιν διὰ πολλοστήν φορὰν εἰς Παρισίους, ἐκεῖθεν δ' εἰς Σμόνην¹⁾, Κωνσταντινούπολιν καὶ Σεβαστούπολιν. Ἐπακολουθεῖ ἡ συγγραφή τοῦ πατριωτικοῦ ποιήματος *Hora Unirii* διὰ τὴν Ἑνωσιν τῶν Πριγκιπάτων, τοῦ *Rasala si Tâncala*, τῆς κωμωδίας *Cinei · Cinei*, τοῦ ἱστορικοῦ δράματος *Neamtului* καὶ τῆς *Vivantierra*.

Τῷ 1858 ὠνομάσθη Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν ἐν Μολδαβίᾳ, τῷ δὲ 1859 ἀνέλαβε διπλωματικὴν ἀποστολὴν εἰς Γαλλίαν, Ἀγγλίαν καὶ Ἰταλίαν. Ἀπὸ δὲ τῆς 11ης Ὀκτωβρίου 1859 μέχρι τῆς 28ης Μαΐου 1860 διετέλεσεν Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Βλαχίας. Μετὰ τὴν παραίτησιν αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν συνέγραψε τὰ ἐξῆς θεατρικὰ ἔργα: *Lipitorile satului*, *Sgârcitul risipitor*, *Satul lui Cremene*, *Retrogradul* καὶ *Demagogul*. Τῷ 1861 μετέβη καὶ πάλιν εἰς Παρισίους, ὅπου διέμεινεν ἐπὶ διετίαν. Μετὰ τὴν εἰς Μολδαβίαν ἐπιστροφὴν του ἐνυμφεύθη τὴν *Paulina Lucasiewicz*. Ἐπὶ 12 ἔτη διαμένει εἰς τὸ *Mircești*. Τῷ 1863 ἐπανεξέδωσεν ἐν Ἰασίῳ τὰς *Doine* καὶ τὰς *Margaritarele*. Ἐν *Mircești* συνέγραψε τῶρα τὰ ἐξῆς ποιήματα, τὰ ὅποια ἐξετιμήθησαν πολὺ: *Emmi*, *Balcescu murind*, *Biserica risipita*, *Dorul de mare*, *Visul lui Petru Rares*, κ. ἄ. ²⁾. Ἐκτὸς τῶν ποιημάτων τούτων οὗτος συνέγραψε μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1865—1866 καὶ τὰ θεατρικὰ ἔργα: *Cocorana Chizita în voiagiu*, *Surgiu* κ. ἄ. ³⁾.

Κατὰ τὴν 1ην Ἀπριλίου 1865 ἰδρύθη ἡ «Ρουμανικὴ Ἀκαδημαϊκὴ Ἐταιρεία», τῆς ὁποίας ὁ Ἀλεξανδρῆ ὑπῆρξε μέλος. Ἡ Ἐταιρεία αὕτη ἀπὸ τοῦ 1879 ἔλαβε τὸ ὄνομα «Ρουμανικὴ Ἀκαδημία». Τὸν δὲ Μάρτιον τοῦ ἐπομένου ἔτους ἰδρύθη τὸ περιοδικὸν *Convorbiri Literare*, ὄργανον τῆς ἐν Ἰασίῳ φιλολογικῆς κινήσεως *Junimea* (=Νεότητος), τῆς ὁποίας ψυχὴ ἦτο ὁ *T. Maiorescu*. Ἐν τῷ περιοδικῷ τούτῳ ὁ Βασίλ. Ἀλεξανδρῆ ἐδημοσίευσεν ἱκανὰ δραματικὰ καὶ λυρικὰ ποιήματα. Ἐπίσης ἐδημοσίευσεν σειρὰν συντόμων ποιητικῶν πινάκων (*Pasteluri*) ἀντικατοπτρίζοντων μὲ συμμετρίαν καὶ βαθεῖαν αἰσθαντικότητα τὸ μολδαβικὸν τολεῖον κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχὰς τοῦ ἔτους. Εἰς τὰς μικρὰς αὐτὰς ἀνθοδέσμας οἱ θανμασταὶ τῆς ποιή-

1) Ἐν Σμόνῃ συνητήθη μὲ τὸν Ἰω. Γκίκαν, ἡγεμόνα τῆς Σάμου.

2) Μερικὰ ἐξ αὐτῶν ἐδημοσιεύθησαν ἐν *Revista Româna* τοῦ *Al. Odobescu*, τοῦ 1861 καὶ 1863. Τὰ περισσότερα δὲ ἐδημοσίευσεν ἐν τῇ β' ἐκδόσει τῶν *Doine* καὶ *Lacrimioare*.

3) Ἐκ τῶν δραματικῶν καὶ λυρικῶν τοῦ Ἀλεξανδρῆ δημιουργημάτων τῶν ἐτῶν 1865—1869 ἀρκετὰ ἐδημοσιεύθησαν ἐν *Foiaia Societatii pentru literatura si cultura Româna în Bucovina*.

σεως αὐτοῦ εὗρισκαν ὄλων τῶν εἰδῶν τὰ φυσικὰ ἄνθη. Ἡ ἐπικοινωνία του μετὰ τὴν γῆν, τὴν φύσιν καὶ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ λαοῦ τῆς πατρίδος του ἔδωσαν ἀφορμὴν εἰς τὴν συγγραφὴν τῶν ἀξιολόγων τούτων λογοτεχνημάτων. Κατὰ Μάρτιον τοῦ 1869 ἀνεμείχθη καὶ πάλιν εἰς τὴν πολιτικὴν, ἐξελέγη δὲ βουλευτής. Ἐν τῷ μεταξὺ ἀνεχώρησε καὶ πάλιν εἰς Γαλλίαν, ἔνθα καὶ παρέμεινε ἐπὶ 10 μῆνον. Μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1866—1871 συνέγραψεν ἠθογραφικὰς τινὰς κωμωδίας, κατὰ δὲ τὰ ἔτη 1869—1870 ἐδημοσίευσεν ἐν *Convorb. Literare* τρεῖς εἰσέτι σειρὰς τῶν *Pasteluri*. Ὁ γαλλο-γερμανικὸς πόλεμος τοῦ 1870—71 ἐγένετο ἀφορμὴ νὰ γράψῃ τὸ θεατρικὸν ἔργον *Nobila cerseitoase* καὶ τὸ ποίημα *Caderea Rinului*. Διὰ δὲ τὴν ἐν Πούτνα διοργανωθεῖσαν πανρουμανικὴν ἐθνικὴν ἑορτὴν τῆς 15 - 16 Αὐγούστου 1871 ἔγραψε δύο ποιήματα ὑπὸ τοὺς τίτλους «*Imn religios*» καὶ «*Stefan cel mare*». Κατὰ τὴν περίοδον 1872—1876 παρουσίασε πλουσίαν συγγραφικὴν δραστηριότητα μετὰ ἐπικά ποιήματα ὑπὸ μορφὴν μπαλλάντας. Τὴν 11ην Μαΐου 1875 γενομένης ἑορτῆς πρὸς περισυλλογὴν χρημάτων διὰ τὴν ἀνάγεσιν ἀνδριάντος εἰς Στέφανον τὸν μέγαν συνέθεσε τὸ ποίημα *Rapirea Bucovinei* (= Ἡ ἀρπαγὴ τῆς Μπουκοβίνας), δημοσιευθὲν ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Στέφ. Μολνα. Πλὴν τῶν ποιητικῶν, ὁ Ἀλεξανδρῆ συνέγραψε καὶ ἄρθρα τινὰ εἰς τὸν πεζὸν λόγον. Οὕτω κατὰ τὴν 1ην Φεβρουαρίου 1872 ἐδημοσίευσεν κριτικὴν τοῦ ἔργου τοῦ Ἀ. Πάνν *Cântece de stea* (= Ἄσματα τοῦ Ἄστρου), τὰ ὅποια συνεπλήρωσαν τὰ ἰδικὰ του δημῶδη ἄσματα, βραδύτερον μίαν εἰσαγωγὴν εἰς τὰ ἔργα τοῦ Κ. Νεγκρούτζη, βιογραφίαν τοῦ Ἀλ. Ρούσσου κ.ἄ. Ἀξιόλογος εἶναι ἐπίσης ἡ ὑπ' αὐτοῦ κατὰ τὸ 1876 δημοσιευθεῖσα ἐν *Convorb. Literare* σειρὰ δημοδῶν ἁσμάτων.

Τῷ 1875 ὁ ποιητὴς δημοσιεύει τὰ ἅπαντα αὐτοῦ ἐν τῷ ἐκδοτικῷ οἴκῳ Sococ. Τοιοῦτοτρόπως 4 τόμοι περιλαμβάνουν θεατρικὰ ἔργα καὶ 3 τόμοι ποιήματα. Μεταξὺ τῶν θεατρικῶν ἔργων διακρίνεται τὸ ἀριστούργημα *Boieri si ciocoi*. Τῷ 1876 ἐν τῷ 8ῳ τόμῳ τῶν ἁπάντων του ἐδημοσιεύθησαν τὰ πεζὰ του πολυποίκιλα ἔργα.

Ἀλλὰ καὶ μετὰ ταῦτα συνεχίζει συγγράφων ποιητικά, θεατρικά καὶ πεζὰ ἔργα. Ἡ ἀνάμειξις τῆς Ρουμανίας εἰς τὸν ρωσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1877 καὶ αἱ ἥρωϊκαὶ πράξεις τοῦ ρουμανικοῦ στρατοῦ κατὰ τὸν πόλεμον τοῦτον ἐνέπνευσαν εἰς τὸν ποιητὴν μὲς νέα ποιήματα. Κατὰ δὲ τὴν περίοδον 1879—1881 οὗτος συνέγραψε τὸ ἱστορικὸν δράμα *Despot Voda* μετὰ ἥρωα τὸν ἐκ Σάμου Ἰάκωβον Ἡρακλεΐδην Βασιλικόν, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς διηγήσεως τοῦ χρονικογράφου *Miron Costin*. Τὸ δράμα τοῦτο παρεστάθη τὴν 30ὴν Σεπτεμβρίου 1879, ἐξεδόθη δ' ἐν Βουκουρεστίῳ τῷ 1880. Τώρα ἤρχισε καὶ ἡ δημοσίευσις τῶν περιφήμων ἐπιστολῶν Ἀλεξανδρῆ - Γκίκα ἐν τῷ *Convorbiri Literare*.

Κατὰ τοὺς μῆνας Ἀπριλίον - Μαΐον 1882 ὁ Ἀλεξανδρῆ ἐπεσκέφθη τὴν Νότιον Γαλλίαν θεωρούμενος παντοῦ ὧς ὁ μεγαλύτερος ποιητὴς τῆς Νοτιοανατολικῆς Εὐρώπης. Ὁ Βασίλειος Ἀλεξανδρῆ ἀπέθανεν ἐν Mircești κατὰ τὴν 22αν Αὐγούστου 1890 ¹⁾.

* *

Ὁ ἑλληνικῆς καταγωγῆς ἔθνικὸς τῆς Ρουμανίας ποιητὴς Βασίλειος Ἀλεξανδρῆ καὶ ὁ Μιχ. Ἐμινέσκου, ὅστις ἀπέθανεν ἐν ἔτος ἐνωρίτερον τοῦ προηγούμενου, καταλαμβάνουν τὴν ὑψηλοτέραν θέσιν εἰς τὸν ρουμανικὸν Παννασσόν. Πολλοὶ ἠθέλησαν νὰ τοὺς συγκρίνουν, μάλιστα δὲ κάποτε ὑπεβλήθη καὶ τὸ ἐρώτημα «ποῖος ἐκ τῶν δύο τούτων ποιητῶν εἶναι μεγαλύτερος»; Ἀλλ', ὡς ἦτο φυσικόν, ἡ ἀπάντησις τῶν εἰδημόνων ἐκλόνησε τὴν βᾶσιν καὶ τὴν σκοπιμότητα τοῦ ἐρωτήματος, τὸ ὁποῖον ἐχαρακτήρισθη ὡς ἀβαθεῖς, ἀδικαιολόγητον καὶ παράλογον, διότι δὲν εἶναι ὀρθὸν νὰ γίνεται παραλληλισμὸς καὶ σύγκρισις δύο τόσον διαφόρων καὶ ἀνομοίων δημιουργῶν ²⁾.

Ὁ Βασίλειος Ἀλεξανδρῆ ἀπὸ τῆς παιδικῆς αὐτοῦ ἡλικίας μέχρι τοῦ θανάτου του ὑπηρετήσε κυρίως δύο μεγάλα ἰδανικά: τὴν λογοτεχνίαν καὶ τὴν πατρίδα. Προικισμένος μὲ ἐξαιρετικὰ προσόντα λεπτοῦ, διαυγοῦς καὶ δημιουργικοῦ πνεύματος, χαρακτῆρος εἰλικρινοῦς καὶ τιμίου, καὶ ψυχῆς ἀνωτέρας, ἐπέτυχε νὰ παρουσιάσῃ καθ' ὅλον τὸν βίον του εἰκόνα πλαισιουμένην ὑπὸ συμμετρίας καὶ ἰσορροπίας καὶ φωτιζομένην ὑπὸ ἁρμονικότητος ἰδεῶν καὶ πράξεως. Ἡ ποίησις του, καίτοι εἰς τὸ βάθος ρωμαντικῆ, εἶναι ἀπηλλαγμένη ψευδοῦς ρητορισμοῦ καὶ ἀπαισιοδοξίας, πηγάζει δὲ ἀπὸ τὴν βαθεῖαν ἀγάπην του πρὸς τὴν φύσιν καὶ τοὺς ἀνθρώπους τῆς πατρίδος του, ἀποτελοῦσα συνάμα ἀψευδῆ μάρτυρα τοῦ ἰδανικοῦ πατριωτισμοῦ του καὶ τῆς ἀμέτρον ἀγάπης του πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην ἀξιοπρέπειαν καὶ ἐλευθερίαν. Εἰς ἐκάστην μεγάλην στιγμήν τῆς πατρίδος του ὁ Ἀλεξανδρῆ ἦτο ἕτοιμος νὰ προσφέρῃ μὲ πίστιν καὶ αὐταπάρνησιν τὰ πάντα.

Ἡ ποίησις του εὗρε καὶ θὰ εὕρισκῃ πάντοτε ἀπήχησιν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ρουμανικοῦ λαοῦ, τὴν ὁποῖαν συγκινεῖ μὲ τὸ ἀπείριστον κάλλος καὶ τὴν βαθεῖαν τῆς εἰλικρίνειας. Τέλος μὲ τὴν δημοσίευσιν τῶν δημοδῶν ἁσμάτων τῆς πατρίδος του κατέστησε γνωστὴν τὴν χώραν του εἰς τὸ ἔξωτερικόν καὶ οὕτω προσέφερεν εἰς τὸ ἔθνος του ἀνεκτιμήτους ὑπηρεσίας.

1) Τὰς ἀνωτέρω χρονολογίας περὶ τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἔργου τοῦ ἀνδρὸς εἰδήσεις ἔλαβον ἐξ αὐτῶν τούτων τῶν δημοσιευμάτων του καὶ ἐκ τῆς εἰς ἐκλογήν τοῦ ἔργου του εἰσαγωγῆς τῆς *El. Kadulescu - Pogoneanu*, ἔ.ἀ., σ., 45—311.

2) Βλ. *T. Maiorescu* ἐν *Convorb. Literare*, 1 Ἀπριλ. 1886.

Γ' Ο CONST. NEGRUZZI (1808-1868) ΚΑΙ ΑΙ ΕΠΙ ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΤΟΥ
ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ

Ὁ Κωνσταντῖνος Negruzzi, δημιουργὸς τοῦ ἱστορικοῦ διηγήματος εἰς τὴν Ρουμανίαν, ἀξιόλογον ὑπέστη ἐπίδρασιν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ φιλολογίας κατὰ τὰ πρῶτα λογοτεχνικά του πτερυγίσματα, διότι ἑλληνικὸν ὑπῆρξε τὸ περιβάλλον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἀνεστρέφετο κατὰ τὴν παιδικὴν καὶ ἔφηβικὴν του ἡλικίαν. Ὡς ἐκ τούτου, ἐπειδὴ ἐνδιαφέρει καὶ ἡμᾶς τοὺς Ἑλληνας, θὰ προσπαθῶσω, ὅπως παράσχω κατωτέρω συντόμως στοιχεῖα τινα περὶ τοῦ βίου καὶ τοῦ ἔργου τοῦ ἀνδρὸς μετὰ μεταφράσεως μιᾶς «λογοτεχνικῆς ἐπιστολῆς του», ἀφορώσης εἰς τὴν θρυλικὴν Ἑλληνίδα «Καλυψώ».

1. Βίος

Ὁ C. Negruzzi ἐγεννήθη εἰς τὸ Ἰάσιον τῆς Μολδαβίας κατὰ τὸ 1808. Συμφώνως πρὸς τὴν συνήθειαν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης οὗτος ἐδιδάχθη κατ' οἶκον τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ φιλολογίαν ¹⁾, ὑπὸ δὲ τοῦ ἐκεῖ διαμένοντος Πολωνοῦ ἐξορίστου Rankovitz τὴν γαλλικὴν ²⁾.

Τὰ γεγονότα τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 ἠνάγκασαν τὸν πατέρα του νὰ καταφύγῃ μετὰ τῆς οικογενείας του εἰς Βεσσαραβίαν. Εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Βεσσαραβίας Κισνώβιον (Chisinau) ὁ νεαρὸς Κωντῖνος ἐγνώρισε τὸν μεγάλον τῆς Ρωσίας ποιητὴν Ἄλ. Πούσκιν, ὅστις πῦχαριστεῖτο νὰ τὸν διορθῶνῃ κατὰ τὰς μακρὰς εἰς τὴν γαλλικὴν συνδιαλέξεις των ³⁾. Ἐνταῦθα ὁ C. Negruzzi ἐξέμαθε καὶ τὴν ρωσικὴν, ρουμανικὴν, γερμανικὴν καὶ ἰταλικὴν, τὴν δὲ τελευταίαν ἐχειρίζετο τόσον καλῶς, ὥστε ἐτόλμησε νὰ μεταφράσῃ τὴν «Ἐλευθερωθεῖσαν Ἱερουσαλήμ» τοῦ Tasso, ὡς λέγει περὶ τοῦ πατρὸς ὁ υἱὸς του Ἰάκωβος Negruzzi ⁴⁾.

Εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ πατρὸς του ὁ νεαρὸς Κωνσταντῖνος Negruzzi ἠδύνατο νὰ εὐρίσκῃ πλῆθος παλαιῶν ρουμανικῶν βιβλίων, ἱστορικῶν, ἐκκλησιαστικῶν, φιλολογικῶν, ὡς καὶ χειρογράφων τῶν Μολδαβῶν χρονογράφων, εἰς τὴν μελέτην τῶν ὁποίων ἐνετρώφα.

Κατὰ τὸ 1825 οὗτος προσελήφθη ὡς γραφεὺς εἰς τὴν μολδαβικὴν βεσσαραβίαν ⁵⁾, ἀπὸ δὲ τῆς θέσεώς του αὐτῆς ἐπιτυγχάνει ν' ἀνυψωθῇ εἰς τὴν τάξιν τῶν εὐπατριδῶν τῆς χώρας του. Πράγματι μετὰ δεκαετίαν ἀπαντῶμεν

1) Βλ. τοῦ ἰδίου τοῦ C. Negruzzi, Cum am invatat românești (Πῶς ἔμαθα ρουμανικά), ἐν Opere Alese lui C. Negruzzi, ἔκδ. Cugetarea, București, ἀ. ἔ., σ. 151—152.

2) *Iacob Negruzzi, Inceputurile literare ale lui C. Negruzzi.* Anal. Acad. Rom., Ser. II, Sect. Lit., τόμ. 32 (1903—1910), σ. 6. *G. Vaporesanu, Dictionnaire de contemporains, Paris 1861, σ. 1295.*

3) C. Negruzzi, Calipso, ἔ. ἀ., σ. 181. 4) *Iac. Negruzzi, ἔ. ἀ., σ. 6.*

5) βεσσαραβία=εἶδος Ὑπουργείου Οἰκονομικῶν.

αὐτὸν *καμινάρην*¹⁾, εἶτα δὲ *ποστέλνικον*²⁾. Κατὰ τὸ 1839 ἐπεφορτίσθη, ἕνα προῆν εἰς τὴν ἀπογραφὴν καὶ στατιστικὴν τῆς Μολδαβίας. Ἀπὸ δὲ τῆς 15ης Φεβρουαρίου 1840 μέχρι τῆς 20ῆς Ὀκτωβρίου 1843 προήδρευε τῆς Ἐφορίας τῶν Σχολείων. Κατὰ τὸ χρονικὸν αὐτὸ διάστημα διωρίσθη διευθυντὴς τοῦ Ἐθνικοῦ ἐν Ἰασίῳ Θεάτρου μετὰ τῶν Βασ. Ἀλεξινδρῆ καὶ Μιχ. Κογκαλνιτσεάνου. Τὴν 20ὴν Ὀκτωβρίου 1843 ἀνέλαβε τὸ Ὑπουργεῖον τοῦ Ἐμπορίου, τῷ δὲ 1854 διετέλεσεν Ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν. Κατὰ τὸ 1856 ἀντιπροσώπευσε τὴν Κυβέρνησιν τῆς χώρας του διὰ τὴν ὁροθεσίαν τοῦ Βεσσαραβικοῦ τμήματος, τοῦ παραχωρηθέντος εἰς τὸ ρουμανικὸν κράτος συμφώνως πρὸς τὴν ἐν Παρισίοις συνθήκην, τὸ δ' ἐπόμενον ἔτος ἐγένετο μέλος τῆς ἡγεμονικῆς Γερουσίας. Ἐπὶ κυβερνήσεως Ἀναστασίου Πάνου ἐγένετο καὶ πάλιν Ὑπουργὸς τοῦ Ἐμπορίου (1861) καὶ ἐν ἔτος βραδύτερον, ἐκλεγείς βουλευτῆς, ἔλαβε μέρος εἰς τὴν Συνέλευσιν, ἣ ὁποία ἐψήφισε τὴν Ἐνωσιν τῶν Πριγκιπάτων τῆς Μολδοβλαχίας³⁾.

Ὅταν ἰδρῦθη ἡ «Φιλολογικὴ Ἐταιρεία Βουκουρεστίου», ἣτις βραδύτερον ἐξειλήθη εἰς τὴν σημερινὴν ρουμανικὴν Ἀκαδημίαν, ὁ C. N. ὑπῆρξεν ἰδρυτικὸν μέλος αὐτῆς. Ὅσakis δὲ τοῦ ἐπέτρεπον τὰ ἐπαγγελματικά του καθήκοντα καὶ εἶχε χρόνον ἐλεύθερον, ἀπεσύρτετο εἰς τὴν ἐν Trifesti Vechi ἐξοχικὴν του ἔπαυλιν, ὅπου κατεγίνετο εἰς τὴν συγγραφὴν λογοτεχνικῶν ἔργων, τὰ ὁποῖα ἀξιόλογον κατέλαβον θέσιν εἰς τὰ ρουμανικὰ γράμματα. Κατὰ τὴν 25ην Αὐγούστου 1868 ὁ C. N. ἐτελεύτησε συνεπείᾳ μακρᾶς νόσου⁴⁾.

2. Ἔργον

Ἀπὸ μικρὸς ὁ C. N. ἐξεδήλωσε τάσεις λογοτεχνικάς, ὡς φαίνεται ἀπὸ μερικὰ χειρόγραφα του, εὐρεθέντα βραδύτερον μετὰ τὸν θάνατόν του⁵⁾.

Κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἐν Βεσσαραβίᾳ παραμονῆς του ἀφιέρωσε τὰς πνευματικὰς του δυνάμεις εἰς μεταφραστικὴν ἐργασίαν. Τὸ ἔργον του *Mogalicesti haractiruri*⁶⁾ (Ἡθικὸι Χαρακτῆρες) μετ' ἄλλων τινῶν κειμένων διεσώθη εἰς δύο χειρόγραφα. Τὸ πρῶτον εἶχεν εἰς τὴν κατοχὴν του ὁ υἱὸς του

1) Βαθμὸς γ' τάξεως, ἐπὶ τοῦ οἰνοπνευματοφόρου. Βλ. Διον. Φωτεινοῦ, Ἱστορία τῆς πάλαι Δακίας . . . , τ. Γ'. Ἐν Βιέννῃ, 1819, σ. 494.

2) Εἶδος Ὑπουργοῦ Ἐξωτερικῶν. Διον. Φωτεινοῦ, ἔ. ἀ., τόμ. Γ', σ. 435.

3) Τὰς βιογραφικὰς ταύτας πληροφορίας ἠντήλησα ἐκ τοῦ βιβλίου τοῦ E. Lovinescu, *Costache Negruzzi, Viața și opera lui*, București, 1924², σ. 29—34.

4) E. Lovinescu, ἔ. ἀ., σ. 34.

5) Βλ. M. Jordan, *Viața lui Cost. Negruzzi*, πρόλογος ἐν τῷ ἔργῳ C. Negruzzi, *Opere Alese*, ἔκδ. Cugetarea, σ. 15.

6) Τούτους ἐδημοσίευσεν ὁ N. Iorga ἐν *Revista Istorică*, 4 București, 1918, σ. 50—63.

Ίάκωβος, τὸ ἐδώρησε δ' εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τῆς ρουμανικῆς Ἀκαδημίας ¹⁾, τὸ δὲ ἄλλο ἀνήκεν εἰς τὸν ἐν Ἰασίῳ συνταγματάρχην Μιχαήλ Negruzzi, ὡς γράφει ὁ Ν. Iorga ²⁾. Οἱ «Ἠθικοὶ Χαρακτήρες» ἐγράφησαν ἐν Βεσσαραβία ὑπὸ τοῦ δεκαπενταετοῦς τότε C. N. κατὰ τὸ πρότυπον τῶν «Χαρακτήρων» τοῦ Θεοφράστου, χωρὶς ὅμως ν' ἀποτελοῦν μεταφράσιν τούτων. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὑπῆρχον δύο ἐγχειρίδια «Ἠθικῶν Χαρακτήρων» εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν. Τὸ πρῶτον, ἀνήκον εἰς τὸν Δημήτριον Δαρβάρεω, ἔφερε τὸν τίτλον: «Ἀσφαλῆς ὁδηγία εἰς τὴν γνῶσιν τῶν ἀνθρώπων, ἥτοι Θεοφράστου ἠθικοὶ χαρακτήρες, οἷς προσετέθησαν καὶ ἄλλοι νεώτεροι μετὰ δύο λόγων πάνυ ὠφελίμων, ὡς ἐν τῷ πίνακι φαίνεται, μεταφρασθέντες εἰς τὴν κοινοτέραν τῶν νῦν Ἑλλήνων διάλεκτον διὰ τὴν τῶν πάντων ὠφέλειαν ὑπὸ Δημητρίου Νικολάου τοῦ Δαρβάρεως, καὶ ἐκδοθέντες δαπάνῃ τοῦ τιμιωτάτου αὐταδέλφου αὐτοῦ Ἰωάννου Νικολάου τοῦ Δαρβάρεως. Ἐν Βιέννῃ τῆς Ἀουστρίας. Ἐν τῇ ἑλληνικῇ τυπογραφίᾳ Γεωργίου Βενδότη, ἐν ἔτει 1795». Τὸ δὲ δεύτερον, ἔργον τοῦ Χαρισίου Μεγδάνου, ἐπιτιλοφορεῖτο: «*Λύχνος τοῦ Διογένης, ἢ Χαρακτῆρες ἠθικοί, Χαρισίου Δημητρίου Μεγδάνου τοῦ ἐκ Κοζάνης, τοῦ καὶ τοῖς ἱεροῦσιν ἀριθμουμένου. Ἐκδοθέντες δαπάνῃ τοῦ εὐγενοῦς ἐμπόρου κυρίου Γεωργίου Τακιατζῆ τοῦ Κοζανίτου. Ἐν Βιέννῃ τῆς Ἀουστρίας κατὰ τὸ τυπογραφεῖον Ἰωάννου τοῦ Σνεϊρερ, 1818*» ³⁾. Σύγκρισις μεταξὺ τῆς μεταφράσεως τοῦ C. N. καὶ τῶν δύο τούτων κειμένων, γενομένη ὑπὸ Ν. Camariano ⁴⁾, ἀπέδειξεν, ὅτι ὁ Ρουμάνος συγγραφεὺς μετέφρασε δέκα τέσσαρας ἐκ τῶν νεωτέρων «χαρακτήρων» τοῦ Δ. Δαρβάρεως, ⁵⁾ οὐχὶ δὲ τοὺς τοῦ Θεοφράστου.

Κατὰ τὸ 1823 ὁ C. N. ἐπίσης ἀπέδωκε τὸν «Μέμονα» τοῦ Voltaire ἐκ τῆς ἑλληνικῆς εἰς τὴν ρουμανικὴν. Τὸ αὐτόγραφον τῆς μεταφράσεώς του ἀπώλεσθη, ἀλλ' ἔχομεν δύο ἀντίγραφα, ἀνήκοντα εἰς τοὺς ἀδελφοὺς Νικόλαον καὶ Ἰωάννην Ἰσρατίην, οἱ ὁποῖοι τὰ ἐδώρησαν εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τῆς ρουμανικῆς Ἀκαδημίας ⁶⁾. Ὁ ἴδιος μεταφραστὴς λέγει ἐν τῷ προλόγῳ ὅτι μετέφρασε τὸν «Μέμονα» ἐκ τῆς ἑλληνικῆς, ὅπερ, καὶ ἂν ἀπεσιώπα, θά

1) Κατὰ τὸ 1905. Βλ. *Iac. Negruzzi*, ἔ. ἀ, σ. I—II. (Ἀριθ. χ)φου τῆς Βιβλιοθ. τῆς ρουμαν. Ἀκαδημίας 35381.

2) *N. Iorga*, *Revista Istorică*, 4, Bucuresti, 1918, σ. 21.

3) Βλ. *Δ. Γκινη-Β. Μέξα*, Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία, τόμ. Α', Ἐν Ἀθήναις, 1939, σ. 170, ἀρ. * 1064.

4) *N. Camariano*, *Primele încercari literare ale lui C. Negruzzi si prototipurile lor grecesti*, Bucuresti, 1935, σ. 8—10.

5) Βλ. *Δ. Δαρβάρεως*, Ἀσφαλῆς ὁδηγία . . . Ἐν Βιέννῃ, 1795, σ. 65—124.

6) Βλ. τὰ ὑπ' ἀριθ. 2681 καὶ 3076 χ)φα τῆς Βιβλιοθ. τῆς ρουμαν. Ἀκαδημίας. Τὸ κείμενον τῆς μεταφράσεως τοῦ C. N. ἐδημοσιεύθη ὑπὸ E. Lovinescu ἐν *Convorbiri Literare*, Bucur., τόμ. 45 (1911), σ. 623—641.

ἦτο δυνατόν ν' ἀντιληφθῶμεν, διότι μεγάλη ὑπάρχει διαφορὰ μεταξύ γαλλικοῦ καὶ ἑλληνικοῦ κειμένου ¹⁾). Ἐν πρώτοις, τὸ κείμενον τοῦ C.N. εἶναι, ὡς καὶ τὸ ἑλληνικόν, ἕμμετρον, ἐνῶ τὸ τοῦ Voltaire πεζόν, δεύτερον, διότι ἐν αὐτῷ ἀπαντῶμεν πολλὰς προσθήκας, αἵτινες ἑλλείπουν ἀπὸ τὸ πρωτότυπον. Ἡ μετάφρασις ἐγένετο ἐκ τῆς ἑλληνικῆς, ὄχι διότι ὁ C.N. ἠγνόει τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν ²⁾, ἀλλὰ διότι εἴτε δὲν εὔρεν ἔκδοσιν τοῦ πρωτοτύπου, εἴτε διότι τοῦ ἤρесе πολὺ ἢ ἑλληνικὴ μετάφρασις ³⁾. Κατὰ δὲ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὑπῆρχον δύο ἀνόνημοι ἕμμετροι ἑλληνικαὶ μετάφρασεις τοῦ «Μέμνονος» ⁴⁾. Πιθανῶς δ' οἱ ἀνόνημοι μεταφρασταὶ φοβούμενοι τοὺς ὀρθοδόξους συντηρητικοὺς ἀπέφραγον ν' ἀναφέρουν τὸ ὄνομα τῶν ἐπὶ μεταφράσεως ἔργου τοῦ ἀθέου Voltaire. Μία τῶν ἑλληνικῶν μεταφράσεων τοῦ «Μέμνονος» εὑρίσκειται εἰς τὸ ἔργον : «*Βοσπορομαχία, ἣγον φιλονεικία Ἀσίας καὶ Εὐρώπης, εἰς τὸ κατάστητον τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ποίημα συντεθὲν κατὰ τὸ ἀγνῶσαστήριον ἔτος, ὑπὸ τοῦ ποτὲ ἐνδοξοτάτου καὶ ἀξιοπρεπεστάτου κυρίου Σενδόρ Μόμαρς, πρώτου δραγουμάνου τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρόξεβως τοῦ Αἰστριακοῦ κράτους. Νῦν δὲ τύποις ἐκδοθὲν μετὰ καὶ δύο ἄλλων ποιημάτων ἡθικῶν. Ἐν Δειψίᾳ τῆς Σαξονίας, ἐν τῇ τυπογραφίᾳ τοῦ Βρεϊτκόφ, ἔτει 1766*» ⁵⁾. Ἡ ἔκδοσις αὕτη ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ Εὐγενίου Βουλγάρεως, ὅστις ὑπογράφει τὴν ἀφιέρωσιν τοῦ βιβλίου μόνον διὰ τῶν ἀρχικῶν E.B. Τοῦτο βεβαίως ὁ Καλλίνικος Γ', Πατριάρχης Κων(πό)λεως (1757), πρόην μητροπολίτης Βραΐλας, εἰς σημείωσίν του εὑρισκομένην εἰς χ)φον τῆς ἐν Πηλίας Βιβλιοθήκης τῆς Ζαγοράς ⁶⁾. Ἡ δευτέρα ἑλληνικὴ μετάφρασις τοῦ «Μέμνονος» εὑρίσκειται ἐν τῇ Συλλογῇ τοῦ Ζήση Δαούτη «*Διάφορα ἡθικὰ καὶ ἀσιτεῖα στιχορρογήματα . . .*, Ἐν Βιέννῃ 1818», σ. 7—22; ἄλλη δ' ἑλληνικὴ μετάφρασις τοῦ «Μέμνονος» ἐδημοσιεύθη ἐν Παρισίοις τῷ 1834 ὑπὸ τινος Φρειδερ. Βίλλου ⁷⁾. Ἡ ρουμανικὴ μετάφρασις τοῦ «Μέμνονος» ὑπὸ τοῦ C.N.

1) N. Cataiano, ἔ. ἀ., σ. 12.

2) Ὅτι ἠδύνατο νὰ μεταφράσῃ τοῦτο ἐκ τῆς γαλλικῆς, φαίνεται ἐξ ἄλλων προγενεστέρων ἐξ αὐτῆς μεταφράσεών του.

3) N. Cataiano, ἔ. ἀ., σ. 13.

4) Σημειωτέον ὅτι ὁ Μεμπου, ou la sagesse humaine, ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον γαλλιστὶ τῷ 1749 καὶ μετεφράσθη σχεδὸν ἀμέσως εἰς ἑλληνικοὺς στίχους ὑπὸ τινος ἀνόνημου, ἐξεδόθη δὲ μετὰ τῆς «Βοσπορομαχίας» τοῦ Μόμαρς ὑπὸ Εὐγεν. Βουλγάρεως.

5) Βλ. É. Legrand, Bibl. Hellénique . . . au 18-e siècle, τόμ. II, Paris 1928, σ. 45. Ὁ «Μέμνον» καταλαμβάνει τὰς σελ. 136—148 τοῦ ὡς ἄνω ἔργου.

6) Κ. Δουβουγιώτου, Καλλίνικος Γ', Πατριάρχης Κων(πό)λεως, Ἀθήναι 1915, σ. 68—69.

7) Βλ. Δ. Γρίνη-Β. Μίξια, ἔ. ἀ., τ. Α', σ. 346, ἀφ. 2318.

εγένετο ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἑλληνικῆς μεταφράσεως τῆς ἐκδοθείσης ὑπὸ Εὐγενίου Βουλγάρεως, ὡς ἀπέδειξεν ὁ Ν. Camariano ¹⁾.

Ἄλλ' ἐκτὸς τῶν ἐκ τῆς ἑλληνικῆς μεταφράσεών του, ὁ C. N. παρέσχε καὶ ἄλλα δείγματα τοῦ πλουσίου πνευματικοῦ του μόχθου. Οὕτω μετέφρασεν ἀπ' εὐθείας ἐκ τῆς γαλλικῆς τὸ *Le trépiéd d' Helène* τοῦ J. Margmontel ὑπὸ τὸν τίτλον : *Pirostia Elenei*, χωρὶς νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν ἑλληνικὴν μετάφρασιν τοῦ Ἰ. Μπαίλα, τὴν ἐκδοθεῖσαν ἐν Μόσχῃ τῷ 1812, πρῶγμα τὸ ὁποῖον ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ Μαυροδῆ ἐν Ἰασιῶ κατὰ τὸ 1838 ²⁾. Ἐπίσης μετέφρασεν ἀπ' εὐθείας ἐκ τῆς γαλλικῆς τὴν κωμωδίαν *Crispin* τοῦ *Le Sage* ³⁾, τὸ διήγημα *Zuma ou la découverte du Quinquina* τῆς *Madame de Genlis* ⁴⁾ καὶ τὴν «Σχολὴν τῶν γυναικῶν» τοῦ *Molière* ⁵⁾. Ἀκόμη μετέφρασε τὸ μελόδραμα τῶν *Victor Ducange* καὶ *M. Dinaux*, «Τριάντα χρόνια ἢ ἡ ζωὴ ἑνὸς χαρτοπαίκτη», τὸ ὁποῖον ἐξέδωκεν ἐν Ἰασιῶ τῷ 1835 ⁶⁾. Ὁ μεταφραστὴς γράφει εἰς τὸν πρόλογον : «Τὴν ἀπόφασίν μου νὰ ξευρητήσω τὸν πολιτισμὸν τῆς πατρίδος μου διὰ τοῦ θεάτρου ἔλαβον παρακινήσεις ἀπὸ τὰς ἐπιτυχίας τῶν παραστάσεων τοῦ γαλλικοῦ θιάσου εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Μολδαβίας». Ἄλλην δ' ἀφορμὴν διὰ νὰ κάμῃ τὴν μετάφρασιν αὐτὴν ἔλαβεν ἀπὸ τὴν ὁμοιότητα τοῦ περιεχομένου τοῦ ἔργου πρὸς τὴν ἀτμόσφαιραν, τὴν περιβάλλουσαν τὴν ζωὴν τῆς μολδαβικῆς κοινωνίας κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Ὁ συγγραφεὺς «προτίθεται ν' ἀγωνισθῇ κατὰ τῆς διαφθορᾶς τῆς ἀριστοκρατικῆς τάξεως, ἣτις εἶχεν ἐπιδοθῆ εἰς τὸ χαρτοπαίγνιον, τὴν μέθην καὶ τὰς παντοειδεῖς χαμαιζήλους ἀπολαύσεις» ⁷⁾.

Ἐν ἔτος βραδύτερον, ἀρχίσας τὴν συνεργασίαν του εἰς τὰ φιλολογικὰ περιοδικὰ τοῦ *I. Eliade-Radulescu*, μεταφράζει τὴν *Maria Tudor* ⁸⁾ καὶ

1) *N. Camariano*, ἔ. ἀ., σ. 19—22. Βλ. καὶ *Ariadna Camariano*, *Spiritul revolutionar francez si Voltaire in limba greaca si romana*, Bucur., 1916, σ. 77—78. Βλ. καὶ περὶ ἄλλης ρουμανικῆς μεταφράσεως τοῦ «Μέμνονος» εἰς τὸ πεζὸν αὐτόθι, σ. 147—8.

2) *N. Camariano*, ἔ. ἀ., σ. 23—26. Ὁ *A. Jordan*, ἔ. ἀ., σ. 15, γράφει ἐσφαλμένως ὅτι ἡ μετάφρασις τοῦ *Negruzzi* ἐγένετο ἐκ τῆς ἑλληνικῆς μεταφράσεως τοῦ Ἰ. Μπαίλα. Ἡ ἀνακρίβεια αὕτη ὀφείλεται εἰς μὴ κατανοήσιν τῶν ὑπὸ τοῦ *N. Camariano* γραφομένων (*N. Camariano*, ἔ. ἀ. σ. 23—24).

3) *I. Negruzzi*, ἔ. ἀ., σ. 8—9. *E. Lovinescu*, ἔ. ἀ., σ. 40.

4) *N. Camariano*, ἔ. ἀ., σ. 13. Ἐν τῇ ρουμανικῇ ὑπάρχει καὶ ἕτερα μετάφρασις γενομένη ὑπὸ *Teodor Racocce*.

5) *N. Iorga*, ἔ. ἀ., σ. 3.

6) *Treizeci ani sau vieata unui jucator de carti. Melodrama in trei zile. Tradusa din frantuzeste de Caminarul C. Negruzzi. Esi.* 1835.

7) Βλ. *At. Jordan*, ἔ. ἀ., σ. 16—17.

8) Βλ. *Din operele lui Victor Hugo, Maria Tudor*, tradusa de *D. K. Negrutti*, Bucuresti, 1836.

τὸν Angelo τοῦ V. Hugo ¹⁾). Πρὸς τούτοις διὰ τῆς διασκευῆς του Muza dela Burdujeni ²⁾ ἐκ τοῦ ἔργου τοῦ Théodor Leclercq, *La Sapho de Quimpercoarentin ou il ne faut pas courir plusieurs lièvres à la fois*, εἰρωνεύεται τὸ γλωσσικὸν σύστημα τοῦ Arupe Pimpul, ὅστις δι' αὐτοῦ εἰσήγε πλείστους νεολογισμοὺς εἰς τὴν ρουμανικὴν γλῶσσαν. Εἰς δὲ τὸ κωμειδύλλιον του Doi tarani si ciuci cârlani, Iasi, 1849, παρουσιάζει ἀνάγλυφον τὴν εἰκόνα τοῦ ἠθικοῦ περιβάλλοντος τοῦ ἀγροτικοῦ κόσμου τῆς χώρας του. Πλὴν δὲ τῆς συγγραφῆς θεατρικῶν ἔργων, ὁ C.N. ἐπαιξε καὶ ὡς ἠθοποιὸς μετὰ τοῦ Ματθαίου Millo ³⁾, συνειργάσθη δὲ μετὰ τῶν Vasile Alecsandri, Mih. Kogalniceanu καὶ Gh. Asaki εἰς τὴν καλυτέραν διοργάνωσιν τοῦ ἐν Ἰασίῳ θεάτρου ⁴⁾).

Παραλλήλως ἐκαλλιέργησε καὶ τὴν ποίησιν ὑπόστās τὴν ἐπίδρασιν τοῦ γαλλικοῦ καὶ ρωσικοῦ ρωμαντισμοῦ. Κατ' ἀρχάς προετίμα τὸν V. Hugo, τὰ ποιήματα τοῦ ὁποίου ἐπιτυχῶς ἀπέδιδεν εἰς τὴν τότε ἀκαλλιέργητον ἀκόμη ρουμανικὴν γλῶσσαν. Ἐπίσης ἀπὸ τὴν ἔκδοσιν τοῦ Louis Swinton-Belloc, *Les amours des anges et les mélodies irlandaises*, Paris, 1823, μετέφρασε μερικὰ ποιήματα τοῦ Ἰρλανδοῦ Thomas Moore εἰς τὸν πεζὸν λόγον ⁵⁾. Τὸ δὲ ποίημα Potopul (= Ὁ κατακλυσμὸς) ἀποτελεῖ διασκευὴν τοῦ Ein Gemälde aus der Sundfluth: Semira und Semin τοῦ Solomon Gessner, ὡς ὀρθῶς γράφει ὁ G. Bogdan-Duica ⁶⁾. Ἐκ δὲ τῆς ὑπὸ Jukovsky μεταφράσεως εἰς τὴν ρωσικὴν τοῦ «Νεκροταφείου τοῦ χωριοῦ» τοῦ Ἄγγλου Thomas Gray ⁷⁾ ὁ C.N. συνέθεσε τὴν «Μελαγχολίαν» του, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὴν ἀξιολογωτέραν ποιητικὴν του δημιουργίαν. Ἐν αὐτῇ, παρὰ τὰ πλούσια συναισθήματα τοῦ Ἄγγλου ποιητοῦ, ἀπαντῶμεν καὶ τὴν βαθυτάτην θλίψιν τοῦ Ρουμάνου διὰ τὴν οἰκτρὰν κατάστασιν τῆς Μολδαβίας ἀπὸ τε κοινωνικῆς, πολιτικῆς καὶ ἠθικῆς ἐπόψεως πρὸ ἑνὸς καὶ πλείον αἰῶνος.

Ἄμεσον ἐπίδρασιν ἔσχεν ἐπ' αὐτὸν καὶ ἡ ποίησις τοῦ Ἀλεξάνδρου

1) V. Hugo, Angelo, tiranul Padovei. Tradusa de K. Negrutti . . . , Bucuresti, 1837.

2) Iasi, 1850.

3) Βλ. Albina Româneasca, Iasi, 1847, 8 Μοῦου, ἀρ. 36, σ. 141-142.

4) Albina Româneasca, Iasi, 1840, 27 Ἰουνίου. Βλ. καὶ Arhiva din Iasi, 1906, σ. 286.

5) Βλ. P. Grimm, Traduceri si imitatiuni dupa literatura engleza, ἐν Dacoromania, III, Cluj, 1924, σ. 317 κέ.

6) G. Bogdan-Duica, Solomon Gessner in literatura româneasca, ἐν Convorbiri Literare, τ. XXXV, Bucur. 1901, σ. 171.

7) G. Bogdan-Duica. Doua capitele dintr'o biografie a lui Constantin Negrutti, ἐν Convorbiri Literare, τ. XXXV, Bucur. 1901, σ. 875-884. Πρβλ. καὶ R. Ortiz, Varia Romanica, Firenze, 1932, σ. 381-401.

Πουσκιν. Ἐκ τῶν ἔργων τοῦ μεγάλου Ρώσου ποιητοῦ ὁ C.N. διεσκεύασε τὸ «Συχώρησέ μου, ἐσύ, ὄνειρό μου ζηλιάριχο» ¹⁾, τὸ «La Maria» ²⁾ καὶ τὸ «Kârjalii» ³⁾. Ἄξιον δὲ σημειώσεως ὅτι πρὸ τῆς ἐκδόσεως τῆς πραγματείας τοῦ Al. David, *Contributii la vechea lirica româneasca, Chisinau, 1939*, ἐπιστεύετο, ὅτι τὸ «Μαῦρο σάλι» διεσκεύασεν ὁ C.N. ἀπὸ παρόμοιον ποίημα τοῦ Πουσκιν. Ὁ David ὁμῶς ἀπέδειξεν ὅτι ὁ Πουσκιν, εὐρισκόμενος ἐν Βεσσαραβία ὡς ἐξόριστος κατὰ τὸ 1821, ἐγνώρισε ρουμανικὴν παραλλαγὴν δημῶδους ἄσματος, τὴν ὁποίαν λίαν ἐπιτυχῶς ἀπέδωκεν εἰς τὴν ρωσικὴν. Πιθανώτερον λοιπὸν εἶναι ὅτι ὁ C.N. διεσκεύασε τὴν ρουμανικὴν οὐχὶ δὲ τὴν ρωσικὴν παραλλαγὴν, ὡς ἀποδεικνύουν αἱ μεγάλαι διαφοραὶ τοῦ ποιήματος τοῦ Πουσκιν ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ τοῦ C.N. ⁴⁾. Ἐκ τῆς ρωσικῆς προσέτι μετέφρασε καὶ τὰς «Σατίρας» τοῦ Ἀντιόχου-Καντεμίρη, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Al. Donici (Iasi, 1844).

Ἄλλ', ἐκτὸς τῶν μεταφράσεων καὶ διασκευῶν, ὁ C.N. ἔγραψε καὶ πρωτότυπα ποιήματα ἐθνικοῦ περιεχομένου, ὡς π.χ. τὸ «Ἐγὼ εἶμαι Ρουμάνος», ἔνθα ἀποτυπῶνται ὁ βαθύτερος καὶ εἰλικρινῆς πατριωτισμὸς του. Βραδύτερον δ' ἐπροχώρησεν εἰς τὴν σύνθεσιν ἔργων συνθετωτέρων, ὡς τὸ *Argodul Purice, anecdot istoric, Iasi, 1837*. Ἐν τῷ προλόγῳ τούτου λέγει, ὅτι τὸ ποίημα αὐτὸ ἀποτελεῖ ἀπόσπασμα ἑνὸς μεγάλου ποιήματος (ἀφιερωμένου εἰς *Στέφανον τὸν Μεγάλον*), ἐν τῷ ὁποίῳ διαλάμπει τὸ ἐνδοξον καὶ ἥρωϊκὸν παρελθὸν τῶν προγενεστέρων ἐκείνων ἀνδρῶν, οἱ ὅποιοι ὑπερήσπισαν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς χώρας τῶν κατὰ τῶν Οὐγγῶν ἐπιδρομέων, προτιμήσαντες τὸν ἐντιμον θάνατον ἀντὶ τοῦ αἰσχροῦς ζῆν ὑπὸ τὸν ζυγόν. Εἶναι δ' ἀξιοπαρατήρητον, ὅτι αἱ ὁμηρικαὶ περιγραφαὶ τῶν μαχῶν καὶ τῆς δόξης Στεφάνου τοῦ μεγάλου δημιουργοῦν τρομερὰν ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἀθλιότητα καὶ κατάπτωσιν, τὴν παρατηρουμένην κατὰ τὴν σύγχρονον τοῦ C.N. ἐποχὴν.

Ἐκεῖ ὁμῶς ὅπου ὁ συγγραφεὺς ἀπέδωκε περισσότερα εἶναι ὁ περὶ τοῦ λόγου. Οὗτος ἔγραψεν ὑπὸ μορφὴν ἐπιστολῆς ἀρκετὰ λίαν ἀξιόλογα λογοτεχνήματα. Τινὰ ἐξ' αὐτῶν ἔχουν ἀνεκδοτολογικὸν περιεχόμενον, ἄλλα συζητοῦν γλωσσικὰ προβλήματα καὶ ἄλλα ἀποτελοῦν μικρὰ διηγήματα, ὡς τὸ τῆς «Καλυψοῦς». Ἐκ τῶν ρωμαντικῶν του διηγημάτων ἀναφέρω τὰ *Zoe, O alegare de cai, Flora româna* κτλ. Εἰς τὰ ἔργα αὐτὰ ἐναρμονίζεται τὸ πραγματικὸν μετὰ τοῦ φανταστικοῦ. Τὸ φανταστικὸν δ' ἔρχεται ὡς ἀπὸ μηχανῆς θεοῦ διὰ τὴν προσκομίσει τὴν λύσιν τῶν προβλημάτων, τὰ ὁποῖα ἀνα-

1) Ὁ C.N. τὸ ἐπιτιμολόγησε *Zhîsîa (Gelosie)*.

2) Τὸ ποίημα τοῦτο ἔγραψεν ἐν Βεσσαραβία ὁ Πουσκιν ἄνευ τίτλου τῷ 1821.

3) Βλ. διήγημα τοῦ Πουσκιν ὑπὸ τὸν τίτλον *Κηρεζαίης* μεταφρ. ὑπὸ Ἀγαθ. Γ. Κωνσταντινίδη, ἐν Ἑβδομάδι Η' (1891), φ. 24, σ. 4—6.

4) Βλ. *E. Droicenco, Influenta lui Puschin asupra scriitorilor Români*, ἐν *Revista Fundatiilor Regale*, an. 1937, Bucur., 6. σ, 67—87.

φύονται εἰς τὴν ἀρχήν. Ἡ ζωτικότητα καὶ ἡ δραστηριότης ἐλλείπουν, τὰ δὲ πρόσωπα καὶ οἱ χαρακτήρες εἶναι μακρὰν τῆς πραγματικότητος καὶ αἱ περιγραφαὶ εἶναι λίαν ὑπερβολικαί. Εἰς τὸ *Florea Româna*, τὸ καλύτερον ἐκ τῶν πρώτων του πεζογραφημάτων, ἔχομεν ἕνα ὑπέροχον γνώστην τῆς ρουμανικῆς κλωρίδος, ἱκανὸν νὰ ἐμπνεύσῃ ἀληθινὸν ἔρωτα πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὰ λουλούδια τῆς πατρίδος του. Τὸ ἔργον τοῦτο, δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν, εἰσάγει τὴν βοτανικὴν εἰς τὴν λογοτεχνίαν. Ἐπιτυχίαν μεγάλην σημειῶνει βραδύτερον εἰς ἔργα ἱστορικοῦ περιεχομένου. Ἐμπνευσθεὶς ἀπὸ τὰ *Χρονικά* τῶν Μολδαβῶν χρονογράφων, χειρόγραφα καὶ ἐκδόσεις τῶν ὁποίων, ὡς ἐν ἀρχῇ εἶπομεν, ἀπλήστως ἀνεγίνωσκε, ἐγένετο δημιουργὸς τοῦ ἱστορικοῦ διηγήματος εἰς τὴν Ρουμανίαν. Τοιοῦτοτρόπως ἡ νουβέλλα του *Regele Poloniei si Domnia Moldovei* (Ὁ βασιλεὺς τῆς Πολωνίας καὶ ἡ ἡγεμὼν τῆς Μολδαβίας) ἔχει ὡς θέμα τὴν συνάντησιν τοῦ ἐξορίστου Πολωνοῦ βασιλέως *Stanislan Lascinsehi* μετὰ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Μολδαβίας *Νικολάου Μανροκορδάτου*. Τὰ στοιχεῖα λαμβάνει ὁ C.N. ἀπὸ τὴν Χρονογραφίαν τοῦ *N. Costia* ¹⁾, εἰς τὰ ὁποῖα προσθέτει λεπτομερείας τινάς, δάνεια ἐκ τῆς «Ἱστορίας Καρόλου τοῦ IB» τοῦ *Voltaire*. Μεγαλύτερας δὲ λογοτεχνικῆς ἀξίας, διὰ τὴν πολυπλοκωτέραν ἀνάπτυξιν, τὴν πυκνωτέραν διατύπωσιν, τὴν ζωντανωτέραν κίνησιν, τὸν δυναμικὸν διάλογον καὶ τὴν ψυχολογικὴν τοποθέτησιν τῶν χαρακτήρων, θεωρεῖται ὑπὸ τῶν Ρουμάνων κριτικῶν τῆς λογοτεχνίας ἡ νουβέλλα του *Sodiceski si Români* (Ὁ Σομπιέσκι καὶ οἱ Ρουμάνοι). Πηγὴ ἐμπνεύσεως τοῦ ἱστορικοῦ τούτου διηγήματος εἶναι ἡ Ἱστορία τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας τοῦ *Δημητρίου Κυντιεμίρη* ²⁾. Ἄλλ' ἔτι ἀξιολογώτερον θεωρεῖται τὸ ἱστορικὸν διήγημά του *Alexandru Lapusneanu*, τὸ ὁποῖον τοῦ ἐξησφάλισε μίαν ἀπὸ τὰς καλύτερας θέσεις μεταξὺ τῶν μεγάλων πεζογράφων τῆς χώρας του. Τὸ θέμα τοῦ διηγήματος τούτου ἤντησεν ὁ C.N. ἀπὸ τὴν χρονογραφίαν τοῦ *Ureche*, θεωρουμένην ὡς ἀριστούργημα τοῦ πεζοῦ λόγου, μετέβαλε δὲ τὸ ἱστορικὸν γεγονός ἀπομακρυνθεὶς τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας καὶ ὑποστάς τὴν ἐπίδρασιν τῆς *Μαρίας Tudor* τοῦ *V. Hugo* καὶ τοῦ *Boris Codunov* τοῦ *Ποῦσκιν* ³⁾. Ὁ ἦρωας τοῦ ἔργου τοῦ C.N. εἶναι σκληρὸς καὶ ἀδυσώπητος ἔναντι τῶν ἐχθρῶν του. Ὁ χαρακτήρ του ἀποδίδεται μὲ τὰ ζωηρότερα χρώματα, ἡ δὲ ψυχὴ του παρὰ τὴν ἀκαμψίαν της κοσμεῖται ἀπὸ λεπτότητας χορδᾶς ἀγάπης καὶ τρυφερότητος πρὸς τὸν λαόν του. Ἡ σύζυγός του ἐπίσης εἶναι ἀνθρωπος ἐκλεκτὸς κοσμουμένη μὲ σπανίας φυσικὰς καὶ ψυχι-

1) Βλ. *N. Costin*, *Letopisetul Tarii Moldovei*, ἐν *M. Kogalniceanu*, *Cronicele României*, τόμος II Bucur., 1873, σ. 68.

2) Πρὸβλ. κεφ. CXLIII. CL—CLIII. Σημειωτέον ὅτι τὸ διήγημα τοῦ C.N. διασκεύασεν ὁ *V. Alecsandri* εἰς ἱστορικὸν δράμα.

3) Βλ. *Al. Jordan*, *Boris Codunov*, ἐν *Vieata Româneasca*, XXXII, ἀρ. 8—9, Bucur., 1949, σ. 47—53.

κας ιδιότητας. Ὁ C.N. εἰς τὸ ἔργον τοῦτο δημιουργεῖ τύπους ζωντανούς, χαρακτῆρας ιδεώδεις, φυσικούς καὶ αἰωνίους.

Καθὼς εἶδομεν, αἱ πρῶται λογοτεχνικαὶ προσπάθειαι τοῦ C.N. ἤρχισαν ὑπὸ τὴν εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν τῆς ἑλληνικῆς, τὴν ὁποίαν ἐγνώριζεν ἤδη πρὶν μάθῃ τὴν ρουμανικὴν γλῶσσαν. Τὰ ἔργα τῆς νεότητός του εἶναι βαθύτατα ἐπηρεασμένα ἐκ τῶν ἑλληνικῶν του ἀναγνωσμάτων. Αἱ δὲ κατόπιν λογοτεχνικαὶ του δημιουργίαι, μολονότι ἔχουν τόνον προσωπικόν, ἐν τούτοις φέρουν ἔκδηλον τὴν σφραγίδα τῆς ἐπιδράσεως τῆς γαλλικῆς καὶ ρωσικῆς φιλολογίας. Ἄλλ' ὁ C.N. δὲν παρέμεινε τυφλῶς προσκεκολλημένος εἰς τὸν γαλλικὸν καὶ ρωσικὸν ρωμαντισμόν, ἀλλ' ἔτι ἐπροχώρησεν εἰς τὴν δημιουργίαν τοῦ ἱστορικοῦ ἐν Ρουμανίᾳ διηγήματος, ἐμπνεόμενος καὶ ἀντλῶν τὰ θέματά του ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ παρελθόντος τῆς πατρίδος του.

Ἦδη παραθέτω ἐνταῦθα ἐν μεταφράσει μίαν ἀπὸ τὰς μνημονευθείσας λογοτεχνικὰς ἐπιστολάς του ὑπὸ τὸν τίτλον «Καλυψώ», ποῦ ἀναφέρεται εἰς τὸ πρόσωπον τῆς Ἑλληνίδος Καλυψοῦς Πολυχρόνης.

«Σεπτέμβριος 1839.

Ξέρεις πὼς στὰ 1821 ἐξεργάγη ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάσταση καὶ πὼς αὐτὴ ἄρχισε στὸ Ἰάσι. Ὅπως σ' ὄλες τίς ἐπαναστάσεις, ἔτσι καὶ σ' αὐτὴ συνέβησαν πολλές ὑπερβολές, γιὰτὶ πάντοτε ἀνάμεσα στοὺς πατριῶτες χώνονται καὶ ἐκεῖνοι, ποῦ γυρεύουν νὰ ἐπωφεληθοῦν ἀπὸ κάθε ἀναταραχῆ.

Ἦστερα ἀπ' τὴν καταστροφὴ τῶν Φιλικῶν στὸ Δραγατσάνι καὶ στὸ Σκουλένι, καὶ ἀφοῦ τὰ καπετανάτα σκόρπισαν ἡδὴ καὶ ἐκεῖ, τὰ μέρη μας ἔγιναν λεία τῶν ἀσώτων. Τὸ Ἰάσι εἶχε ἐρημωθῆ καὶ οἱ κάτοικοί του εἶχαν καταφύγει στὴν Μπουκοβίνα καὶ Βεσσαραβία, ὅπου βοῆκαν ἄσυλο.

Ὁ πατέρας μου καὶ ἐγώ, ἀφοῦ περάσαμε τὸ χειμῶνα στὴν περιφέρεια Χοτίνουλ, τὸ καλοκαίρι τοῦ 1822 πῆγαμε στὸ Κισινώβι, γιὰ νὰ συναντήσωμε τοὺς συγγενεῖς, τοὺς φίλους καὶ τοὺς γνωστούς μας, ποῦ κατέφυγαν ἐκεῖ σὰν καὶ ἐμᾶς. Ἦταν παράξενο νὰ βλέπῃ κανεὶς τὴν πρωτεύουσα τῆς Βεσσαραβίας, τὴν τόσο ἐρημικὴ καὶ σιωπηλὴ, νὰ ἔχη γίνῃ τώρα ζωηρὴ καὶ πολυθόρουβη. Ἦταν γεμάτη ἀπὸ ἕναν κόσμον ἀνθρώπων, ποῦ ζοῦσαν γιὰ τὸ σήμερον καὶ τὸ αὔριον, χωρὶς νὰ ξέρουν, ἂν θὰ ξαναγυρίσουν στὶς ἐστίες τους, εὐχαριστημένοι μόνον ποῦ γλύτωσαν καὶ μὲ τὴν ἰδέαν πὼς δὲν θὰ ξανάβρουν πίσω τους παρὰ στάχτη. Μὴν μποροῦντας ὅμως νὰ κάμουν ἄλλοιῶς, σκέφτηκαν νὰ μαλακώσουν τὸν πόνο τους μὲ διασκεδάσεις, ποῦ θὰ τοὺς ἔκαναν νὰ ξεχνοῦνε τὴ δυστυχίαν τους. Γι' αὐτὸ ἔκαναν περιπάτους, ἔδιναν τραπέζια καὶ οἰχνοῦσαν σὲ χαριτωμένα γλέντια.

Σ' ὅλη ὁμως αὐτὴ τὴ συντροφίαν τῶν προσφύγων καὶ τῶν ἐντοπίων μονάχα δυὸ πρόσωπα μοῦ ἀφῆκαν μιὰν ἄσβηστην ἐντύπωση. Ἐνας νέος μέτριον ἀναστήματος, ποῦ φοροῦσε ἕνα φέσι στὴν κεφαλὴ, καὶ μιὰ νέα ὑψη-

λῆ κοπέλλα, τυλιγμένη μ' ἓνα μαῦρο σάλι, πὸν τοὺς συναντοῦσα ὄλες τίς ἡμέρες στὸ πάροχο. Εἶχα ἀκούσει πὼς ὁ νέος μὲ τὸ φέσι ἦταν ὁ ποιητῆς Ἄλ. Ποῦσκιν, ὁ Μπάϋρον αὐτὸς τῆς Ρωσίας, πὸν εἶχε τέλος τόσο τραγικὸ ¹⁾, κ' ἡ νέα μὲ τὸ σάλι, πὸν τὴ λέγαμε «ἡ ὁμορφή Ἑλληνίδα», μιὰ εὐγενικιά προσφυγοπούλα ἀπὸ τὸ Ἰάσι μὲ τ' ὄνομα Καλυψώ.

Ἡ Καλυψώ περπατοῦσε πάντα μόνη. Μόνον ὁ Ποῦσκιν τὴν συντρόφευε, δταν τὴν συναντοῦσε στὸ πάροχο. Δὲν ξέρω πὼς συνεννοοῦνταν αὐτοὶ γιατί ἡ Καλυψώ δὲν ἤξερε παρὰ μονάχα ἑλληνικὰ καὶ ρουμανικά, γλῶσσες πὸν ὁ Ποῦσκιν δὲν καταλάβαινε. Ἴσως τὰ 22 χρόνια τοῦ ποιητῆ καὶ τὰ 18 τῆς εὐγενοῦς κόρης δὲν χρειάζονταν γλωσσομάθεια.

Ὁ Ποῦσκιν μ' ἀγαποῦσε κι εὗρισκε εὐχαρίστηση νὰ μὸν διορθῶνῃ τὰ λάθη πὸν ἄκανα μιλιῶντας μ' αὐτὸν γαλλικὰ καὶ κάποτε καθόνταν ὄρες δλόκληρες κι ἄκουε ἐμένα καὶ τὴν Καλυψώ νὰ μιλοῦμε. Ἐπειτα ἄρχισε νὰ μᾶς ἀπαγγέλλῃ στίχους του, πὸν μῆς μετάφραζε.

Ἦστερα ἀπὸ ἓνα μῆνα ἔφυγα ἀπὸ τὸ Κισινώβι καὶ τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 1823 γύρισα στὴ Μολδαβία, χωρὶς νὰ ξαναδῶ τὸν Ποῦσκιν καὶ χωρὶς νὰ ξανακούσω τίποτε γιὰ τὴν ὁμορφή Ἑλληνίδα. Κάποτε—κάποτε ὁμως σὰν διάβαζα τὰ τραγούδια τοῦ μεγάλου Ρώσου ποιητῆ καὶ πρὸ πάντων τὸ «μαῦρο σάλι», τοὺς στίχους ἐκείνους, πὸν εἶναι δλόκληρο τραγούδι καμωμένο ἐπίτηδες γι' αὐτὴν τὴν κόρη, θυμόμουνα ἐκείνη τὴ γυναίκα μὲ τὸ ἀγγελικὸ παράστημα καὶ ποθοῦσα νὰ ἔξερα τί κάνει.

Κάποια βραδυὰ τοῦ Νοέμβρη τοῦ 1824—ἔκανε βροχὴ κι ἀντάρα—στὴν πόρτα τοῦ μοναστηριοῦ τοῦ *Neamtu* ἦρθ' ἓνας νέος κι ἐζητοῦσε ἄδεια νὰ μπῆ. Τὰ ρούχα του ἦταν μουσκεμένα κι αὐτὸς φαίνονταν κουρασμένος. Ὁ θυρωρὸς τὸν δέχτηκε καὶ τὸν ἐστέγασε ὡς τὴν ἄλλη μέρα, δταν, ὕστερα ἀπὸ παράκλησὴ του, τὸν ὠδήγησε στὸν ἠγούμενο μπροστά. Αὐτὸς λέει πὼς ὄντας ξένος κι ὀρφανὸς θέλει νὰ γίνῃ καλόγερος. Ὁ ἠγούμενος τὸν ἔβαλε ὡς ἀροατὴ σ' ἓνα γέρο ἡσυχαστῆ, πὸν καθόνταν ἔξω ἀπὸ τὸ μοναστήρι στὸ βουνό, ὅπου πέρασε τρεῖς χρόνια στὴ μεγαλύτερη ταπεινωσύνῃ. Ἐνα πρωτὶ ὁ ἡσυχαστής, σὰν φώναξε τὸν ὑποστατικὸ του ἀπὸ τὸ διπλανὸ κελλὶ καὶ εἶδε πὼς δὲν ἀπαντοῦσε, πάει νὰ δῆ τί κάνει καὶ τὸν βρίσκει νὰ κοιμᾶται τὸν αἰώνιον ὕπνο. Τὴν ὥρα τοῦ ἐνταφιασμοῦ βοῆκε στὸ στήθος του ἓνα χαρτί, πὸν ἔγραφε: «Ἡμαρτον, Κύριε, συχώρεσέ με, Κύριε! Δὲν εἶμαι ἄξια νὰ κοιτάξω στὸν οὐρανό. Μεγάλος ὁ πόνος Σου ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν ἀνομιῶν μου. Κύριε ἐλέησον καὶ συχώρεσε τὴν ἁμαρτωλὴ Καλυψώ! Τὴ νεκροκεφαλὴ τῆς ὁμορφῆς Ἑλληνίδας τὴν εἶδα στὶς κατακόμβες τοῦ μοναστηριοῦ» ²⁾.

¹⁾ Σκοτώθηκε σὲ μονομαχία ἀπ' τὸν κουνιάδο του. Σημ. τοῦ C.N.

²⁾ C. Negruzzi, *l.c.*, σ. 180—182.

ΣΕΛΙΔΕΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΣΗΛΥΒΡΙΑΣ

Ἡ ἐπὶ τῆς Θρακικῆς παραλίας τῆς Προποντίδος κειμένη Σηλυβρία, ἢ ἄλλως Εὐδοξιοῦπολις πρὸς τιμὴν τῆς συζύγου τοῦ αὐτοκράτορος Ἀρκαδίου ἀποκληθεῖσα, λόγῳ τῆς ὑψηλῆς αὐτῆς τοποθεσίας παρὰ τὸν δμώνυμον ὄρμισκον, ἔμελλε νὰ παίξῃ σημαντικὸν ρόλον εἰς τὸν ἱστορικὸν δρόμον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὡς ὄχυρόν αὐτῆς ἀξιόλογον, καίτοι ἡ πόλις ἀποικισθεῖσα ὑπὸ Μεγαρέων προϋπήρχε τοῦ Βυζαντιοῦ. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Βυζαντινοῦ αἰῶνος καὶ δὴ κατὰ τοὺς χρόνους Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ (1143 - 1180), ἡ Σηλυβρία προήχθη εἰς μητρόπολιν, παρ' ὅτι ἡ προαγωγή αὐτῆς τίθεται ἔνωρίτερον. Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς βασιλευούσης ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν ἡ Σηλυβρία ὡς τουρκικὴ ἐπαρχία δὲν ὑπέστη εἰς ἀνάπτυξιν καὶ κοινοτικὴν ὁργάνωσιν, μέχρι τῆς ἐπ' ἐσχάτων γενομένης ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν¹.

Λήγοντος τοῦ 15^{ου} αἰῶνος τὸν θρόνον τῆς μητροπόλεως Σηλυβρίας κατεῖχεν ὁ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1578 γνωστὸς μητροπολίτης Ἀθανάσιος, διετήρει δὲ τοῦτον, ὡς φαίνεται, καὶ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ ἐπομένου². Ἰσως διάδοχος τοῦ Ἀθανασίου ὑπῆρξεν ὁ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1608 ἀπαντῶν Θεο-

1) Μιλτ. Σταμούλη, Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Θράκης, «Θρακικά», τόμ. ΙΔ' (1940), σελ. 166 κέξ. Χρυσ. Παπαδοπούλου, Αἱ ἐπαρχίαι τοῦ πατριαρχείου ΚΠόλεως κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας, «Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν», Ἔτ. ΙΗ' (1923), σελ. 225 κέξ. Σωσ. Δημ. σθενοπούλου (=Σωτ. Σταμούλη, τοῦ εἰτα μητρ. Ἐλευθερουπόλεως Σωφρονίου), Ἡ μητρόπολις Σηλυβρίας, ἔφημ. «Νεολόγος» ΚΠόλεως, Ἔτ. ΚΕ', φφ. 9677, 6679, 6680, 6683, 6687 (23, 26, 29, 30 Ὀκτωβρίου, 2, 9 Νοεμβρίου 1891), πρὸ πάντων εἰς τὰ τελευταῖα φύλλα ἱκαναὶ εἰδήσεις ἐπὶ τῶν τελευταίων χρόνων.—Ἐνδιαφέρουσαν περιγραφὴν τῆς Σηλυβρίας κατὰ τὰ τέλη τοῦ 12^{ου} αἰῶνος κατέλιπεν ἀνέκδοτον ἐν χροφ. τοῦ ἐν Λονδίῳ Ἀγγλικοῦ Μουσείου ὁ γνωστὸς ἑφημέριος τῆς Levant Company ἐν ΚΠόλει John Covel. Βλ. ἑλληνικὴν μετάφρασιν μητρ. Θυατείρων Γεργανοῦ, Ἡ Σηλυβρία κατὰ τὸν 12^{ον} αἰῶνα, «Θρακικά», τόμ. Γ' (1938), σελ. 128 - 136.— Α. Παπαδοπούλου — Κεραμέως, Ἐκθεσις παλαιογραφικῶν καὶ φιλολογικῶν ἔρευνῶν ἐν Θράκῃ καὶ Μακεδονίᾳ. Α' ἀπὸ Σηλυβρίας μέχρι Καλλιπόλεως, ΠΦΣΚ., παράρτ. τ. 12' (1882-83), σελ. 4 κέξ., 66 κέξ.

2) Μητρ. Σάρδων Γεργανοῦ, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ἀνατολ. καὶ Δυτ. Θράκης ἀπὸ τῆς ἀλώσεως γενικῶς, ἀλλ' ἰδίως ἀπὸ τοῦ 12^{ου} αἰῶνος καὶ ἔξῃς. «Θρακικά», τόμ. 7' (1935), σελ. 118-119 ὑποσ. 3 — Μ. Σταμούλη, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 168.

φά ν η ς, 1) περὶ τοῦ ὁποίου δὲν γνωρίζομεν πότε ἐξελέγη. «Τοῦ Θεοφάνους θανάτῳ φυσικῶ τὸ ζῆν ἀποβαλόντος», ἐξελέγη ἐπὶ πατριάρχου Τιμοθέου, κατὰ Νοέμβριον τοῦ ἔτους 1618, ὁ πρῶν ἐπίσκοπος Πολυανῆς Ἰερεμίας 2). Οὗτος, κατ' Ἰούνιον τοῦ ἐπομένου ἔτους, ὑπογράφει πρᾶξιν ψήφων ἐπ' ἐκλογῇ ἀρχιεπισκόπου Ζητουίνου 3), ἀπαντᾷ δὲ καὶ τὸ ἔτος 1620 4). Ἐπομένως ὁ ἀναφερόμενος ὡς πρῶν Πολυανῆς Ἰάκωβος, ὡς γενόμενος Σηλυβρίας καὶ ὡς τοιοῦτος καταλεγόμενος εἰς τὸν οἰκεῖον κατάλογον τῆς μητροπόλεως εἰς διαδοχὴν τοῦ Θεοφάνους 5), εἶναι πρόσωπον ἀνύπαρκτον καὶ πρέπει νὰ ταυτισθῇ πρὸς τὸν Ἱερεμίαν, διότι τὸ σφάλμα προῆλθεν ἐκ παραναγνώσεως τοῦ ὀνόματος τούτου ἀσφαλῶς.

Μέχρι πότε ὁ Ἱερεμίας παρέμεινεν εἰς τὸν ἐν Σηλυβρίᾳ μητροπολιτικὸν θρόνον δὲν εἶναι γνωστόν. Πάντως κατὰ τὸ ἔτος 1622 ἐπὶ βραχὺ ἀρχιστρατεύσας ἀναφέρεται μητροπολίτης Λαυρέντιος 6), πρόσωπον διάφορον τοῦ ὀλίγον μεταγενεστέρου ὁμωνύμου του. Τοῦτον, κατ' Αὐγούστον 1623, διεδέχθη μητροπολίτης Μακάριος 7), τοῦ ὁποίου ὁ βίος ὑπῆρξε πολυτάραχος. Ὡν πρωτοσύγκελλος τῆς Μεγ. Ἐκκλησίας καὶ ψάλλον εἰς τὸν ἐν

1) Αὐτόθι, σελ. 168, 33ος. Μητρ. Σάρδεων Γεργμανοῦ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 118-119. Ἡ μετ' ἀμφιβολίας ἀναγινωσκόμενη ὑπογραφή Σελευκείας Θεοφάνης εἰς πατρ. γράμμα Νεοφύτου Β' τὸ ἔτος 1608, περὶ τοῦ ἐν Ἀδριανουπόλει σταυροπηγίου Ἁγίου Στέφανου, πρέπει ν' ἀναγνωσθῇ ἀναμφιβόλως Σηλυβρίας. Εὐλόγιον Κουφίλα — Λαυριώτου, Ὁ Ἁγιος Στέφανος ἐν Ἀδριανουπόλει πατριαρχικὸν σταυροπηγίον καὶ μετόχιον τῆς Μεγίστης Λαύρας τοῦ Ἀθῶνος, «Θρακικά», τόμ. 5' (1935), σελ. 274.

2) Κῶδιξ Πατρ. Ἀρχ. Β' σελ. 5. (Μητρ. Σάρδεων Γεργμανοῦ, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 119, σημ. 1).—Τὸ ὑπόμνημα τῆς ἐκλογῆς ὑπὸ Μητρ. Ἡλιουπόλεως Γενναδίου Ἀραμπατζόγλου, Φωτίσιος Βιβλιοθήκη, τόμ. Α', ἐν ΚΠόλει 1933, σελ. 129 ὑποσ.—Προηγουμένως εἶχεν ἀκρωθῆ διὰ πράξεως τοῦ ἰδίου Πατριάρχου γενομένη μετάθεσις τοῦ Ἱερεμίου εἰς μητρόπολιν Κίτρους, ὅπου ἠρνήθη νὰ μεταβῇ. Αὐτόθι, σελ. 166. Α. Παπαδοπούλου—Κεραμέως, Ἀνάλεκτα Ἱεροσολυμιτικῆς Σταχυολογίας, τόμ. Δ', ἐν Πετρούπολει 1897, σελ. 90-92.

3) Α. Παπαδοπούλου—Κεραμέως, Ἱεροσολυμιτικὴ Βιβλιοθήκη, τόμ. Δ', ἐν Πετρούπολει 1899, σελ. 10.

4) Κῶδιξ Πατρ. Ἀρχιεοφ. Α', σελ. 89, Β' σελ. 20 (μητρ. Σάρδεων Γεργμανοῦ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 119, ὑποσ. 1).

5) Κῶδ. ὑπ' ἀριθ. 4 τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων, φ. 3α. Α. Παπαδοπούλου—Κεραμέως, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 8.—Β.Α. Μυστακίδου, Διάφορα περὶ Θεσσαλονίκης σημειώματα, ἡ μονὴ Βλαταίων καὶ τὰ ἐν αὐτῇ ἔγγραφα. Μητροπολιτικὴ Θεσσαλονίκης, ἐπισκοπαὶ κλπ., ΠΦΣΚ, τόμ. ΚΖ' (1900) σελ. 385.

6) Κῶδ. πατρ. Ἀρχ. Α', σελ. 106, 03 (μητρ. Σάρδεων Γεργμανοῦ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 119, ὑποσ. 1).—Μ. Σταμούλη, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 168, ὡς 41ος.

7) Κῶδιξ Πατρ. Ἀρχιεοφ. Α', σ. 137 (μητρ. Σάρδεων Γεργμανοῦ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 119, ὑποσ. 1).

Κοντοσκαλίω ναὸν τῆς ἁγίας Κυριακῆς, ἀρχικῶς ἐξελέγη μητροπολίτης Γάνου καὶ Χώρας, τὸ ἔτος 1601¹⁾). Μετὰ δεκαετῆ ἀρχιερατεῖαν καθρέθη, ἐπὶ πατριάρχου Νεοφύτου Β', τὸ ἔτος 1610, διὰ πολλὰ καὶ παντοῖα ἐγκλήματα καὶ ἀτοπήματα, ἐξελέγη δ' ἀντ' αὐτοῦ εἰς τὴν κενωθεῖσαν μητρόπολιν διάδοχος Νεόφυτος²⁾), μετ' οὐ πλὴν ὁμοῦ συγχωρηθεῖς, ὡς φαίνεται, ἐγένετο μητροπολίτης Νικαίας³⁾), ὅπου παρέμεινε μέχρι τέλους τοῦ ἔτ υς 1612, τὸν δὲ Ἰανουάριον τοῦ 1613 ὁ μὲν διάδοχός του Γανοχώρων Νεόφυτος ἐγένετο πρόεδρος Κερασούντος, ἐκεῖνος δ' ἐπανῆλθεν εἰς τὴν προτέραν του ἐπαρχίαν, ἀποπεμφθεὶς τῆς Νικαίας ὡς ἱερόσυλος⁴⁾).

Ἄλλὰ «*ληστρικῶς καὶ ἀρπακτικῶς*» καταλαβὼν τὴν μητρόπολιν, ἐθεωρήθη παράνομος ἀρχιερεὺς καὶ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1616 ἐξεδιώχθη ἐκείθεν, διὸ ἀπῆλθε παραγοῆμα πρὸς κατάληψιν τῆς μητροπόλεως Οὐγκροβλαχίας, τῆς ὁποίας ἐξελέγη κανονικὸς μητροπολίτης⁵⁾), ἐνῶ διάδοχός του ἐξελέγη ὁ Ἰγνάτιος. Ἄλλ' οὔτε καὶ εἰς τὴν νέαν ἐπαρχίαν αὐτοῦ, ὡς ἦτο ἐπόμενον, ἠδδοκίμησεν ὁ Μακάριος, δι' ὃ εὐθὺν χηρεύουσιν τὴν μητρόπολιν Σηλυβρίας, μετὰ τὸν πρόωρον θάνατον κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τοῦ Λαυρεντίου, κατέλαβεν αὐτὸν ἐξ ἀλήνης ἐπὶ πατρ. Τιμοθέου Β' (1612—1620)⁶⁾), μεσολαβήσει ἰσχυρῶν προσώπων καὶ ἀξιωματοῦχων τῆς Ἐκκλησίας, ὑφ' ὧν ἐπιναγκάσθη ὁ πατρ. Τιμόθεος Ἡ Σηλυβρία ὑπῆρξε τὸ ἄδοξον τέμα τοῦ πολυκνυμάντου ἱρχιερατικοῦ βίου τοῦ Μακαρίου⁷⁾).

Κύριλλος ὁ Λούκαρις ἐκλεγείς εἰς διαδοχὴν τοῦ Τιμοθέου εὗρε τὸν Μα-

1) Πατρ. Ἱεροσολύμων Δ ο σ ι θ έ ο υ, Νομικὴ Συναγωγὴ (χρφ.), φ. 180, ὅπου καὶ ἡ ὁμολογία πίστεως αὐτοῦ (μητρ. Σάρδεων Γ ε ρ μ α ν ο ὤ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 53).

2) Κῶδ. Πατρ. Ἀρχ. Α', σελ. 21 κέξ. (μητρ. Σάρδεων Γ ε ρ μ α ν ο ὤ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 53).—Μ. Σ τ α μ ο ὕ λ η, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 99.—Μ. Γ ε δ ε ῶ ν, Γανοχώρων ἀναγραφή ἀρχιερέων, «Ἐκκλ. Ἀλήθεια», τόμ. ΑΒ' (191), σελ. 341.

3) Κῶδ. Πατρ. Ἀρχ. Α', σελ. 21 κέξ. (μητρ. Σάρδεων Γ ε ρ μ α ν ο ὤ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 53).—Μητρ. Ἀμασειας Ἀ ν θ ῑ μ ο υ Ἀ λ ε ξ ο ὕ δ η, Χρονολογικοὶ Κατάλογοι τῶν ἀπὸ Χριστοῦ ἀρχιερατευσάντων κατ' ἐπαρχίας, ΣΤ' Νικαίας, ἐφημ. «Νεολόγος» Κηπόλεως, φ. 6124/16 Αὐγ. 1890, σελ. 3.

4) Μητρ. Σάρδεων Γ ε μ α ν ο ὤ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 53.—Γεδεῶν, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 341, δι' Κῶδ. Πατρ. Ἀρχ. Β', σελ. 7 (μητρ. Σάρδεων Γ ε ρ μ α ν ο ὤ, ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 53). Τὸ ὑπόμνημα τῆς ἐκλογῆς του καὶ ὑπὸ Κ α λ. Δ ε λ η κ ά ν η, Πατριαρχικῶν ἐγγράφων τόμος τρίτος, ἐν Κηπόλει 1905, σελ. 281—282, ὑποσ. 3, ὅπου τὸ ἀπὸ κοσμογονίας ἔτος 7125, κατὰ μῆνα Σεπτέμβριον τῆς 1ε' Ἰνδικτιῶνος, καθ' ὃ καθρέθη ὁ Οὐγκροβλαχίας Λουκάς, ἀντ' αὐτοῦ δ' ἐξελέγη ὁ Μακάριος, πρέπει ν' ἀποδοθῆ εἰς χριστιανικὸν ἔτος 1616 ἀντὶ 1617.

5) Κῶδ. Πατρ. Αρχ. Α', σελ. 137 (μητρ. Σάρδεων Γ ε ρ μ α ν ο ὤ, ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 119, ὑποσ. 1). Πατριάρχ. Σ. Δ η μ ο σ θ ε ν ὀ π ρ ο ὕ λ ο ν, ἐνθ' ἄνωτ., φ. 6677/26 Ὀκτ. 1891.—Μ. Σ τ α μ ο ὕ λ η ν, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 168, 12ος.

7) Ὅτι ἐπ' ὀλίγον χρόνον πρόσθη τοῦ ἐν Σηλυβρίᾳ μητροπολιτικοῦ θρόνου, σημειοῦν καὶ οἱ ἄνευ ἄλλων εἰδήσεων καταγράφοντες τὸν Μακάριον εἰς τὸν κατάλογον τῆς μητροπόλεως, π.χ. Δημοσθενόπουλος, Ἀλεξούδης, Σταμούλης.

κάρην ἐν Κ)πόλει μέλος τυγχάνοντα τῆς πατριαρχικῆς Συνόδου. Τὴν ὑπογραφὴν αὐτοῦ ὡς τοιοῦτου εὐρίσκομεν εἰς σιγίλλιον τοῦ Λουκάρεως, ἀπολυθέν τὸν Νοέμβριον τοῦ ἔτους 7129 (=1620) τῆς δ' ἰνδικτιῶνος, ὑπὲρ τῆς ἐν Λοκρίδι μονῆς Ἀγίας, ἀποκείμενον δὲ ἤδη εἰς τὰ Γενικά Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους¹⁾. Τὸν Αὐγουστον τοῦ 1623 ὑπογράφει σιγίλλιον τοῦ Πατρ. Ἀνθίμου, ἑνωτικὸν τῆς μητροπόλεως Μηδείας καὶ Σωζουπόλεως²⁾. Ἐπομένως ὁ ὑπογράφων δύο σιγίλλια τοῦ Λουκάρεως κατὰ Φεβρουάριον καὶ κατ' Αὐγουστον 1622, περὶ τῶν ἐν Χίῳ σταυροπηγιακῶν χωρίων Πυργίου καὶ Βολισσοῦ δὲν εἶναι Σηλυβρίας Λαυρέντιος³⁾, ἀλλὰ Μακάριος.

Ἄλλ' ὁ Μακάριος οὔτε εἰς τὴν μητρόπολιν Σηλυβρίας παρέμεινε ἡσυχος. Ὁ ἀντικληρικὸς χαρακτὴρ αὐτοῦ, τὰ πολλὰ του κρίματα καὶ ὁ ὑποπτος σύνδεσμος αὐτοῦ μὲ τὸν ἐπὶ βραχὺ διακόψαντα τὴν πρώτην πατριαρχεῖαν τοῦ Λουκάρεως Στραβοῦ Ἀμασειᾶς Γρηγόριον ἐπέσυραν ἐναντίον του κατηγορητήριον δεινόν, συνεικία τοῦ ὁποίου ἀπηγγέλθη κατ' αὐτοῦ καθαιρέσεις ὀριστικῆ, ἔνεκα τῆς ὁποίας ἀπεμακρύνθη ἐκ Σηλυβρίας καὶ μετέπεσεν εἰς τὴν τάξιν τῶν μοναχῶν, κατὰ Μάιον τοῦ 1624 ἐπὶ Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως. Τὸ πατριαρχικὸν ἔγγραφον περιέχει σύνοψιν τοῦ ὅλου ταραχώδους βίου τοῦ Μακαρίου καὶ εἶναι πολλαπλῶς διδακτικὸν κείμενον. Ἰδοῦ τοῦτο⁴⁾.

1) Σ π. Π. Δ α μ ρ ο υ, Δύο πατριαρχικά σιγίλλια ἀνέκδοτα, «Νέος Ἑλληνομνήμων», τόμ. ΙΒ' (1915), σελ. 351—353. — Ἐξετάσαντες ἐξ αὐτοψίας τὸ σιγίλλιον τοῦτο τομίζομεν, ὅτι αἱ ὑπογραφαὶ τῶν συνοδικῶν ἀρχιερέων κατὰ σειρὰν πρέπει νὰ ἔχουν ὡς ἐξῆς: 1) Ἡρακλείας Τιμόθεος, 2) Θεσσαλονίκης Παῖσιος, 3) Νικαίας Πορφύριος, 4) Παλ. Πατρῶν Θεοφάνης, 5) Μεσημβρίας Κυπριανός, 6) Λαρίσης Γρηγόριος, 7) Σίφου Ἀθανάσιος, 8) Ἀδριανουπόλεως Παρθένιος, 9) Προύσης Ἰωάσαφ, 10) ὁ δὸς, ὑπογράφας ἐκ παραδρομῆς δὶς, 11) Ἰωαννίνων Νεόφυτος, 12) Φιλίππων—Δραμας Κλήμης, 13) Διδυμοτείχου Ἀνθίμος, 14) Σηλυβρίας Μακάριος, 15) Αἴνου Δανιήλ, 16) Κερασσῆντος πρόεδρος Νεόφυτος, 17) Χίου Ἰγνάτιος, 18) Ναυπάκτου καὶ Ἄρτης Γαβριὴλ καὶ Ἐξαρχος πατριαρχικός, 19) — Διὰ τὴν περὶ ἧς πρόκειται μονήν, ἐπειδὴ παρὰ τῷ ἐκδότῃ παρατηρεῖται σύγχυσις, βλ. Γ. Κόλια, Περὶ χριστιανικῶν μνημείων Λοκρίδος, «Πρακτικά Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας», περ. γ', τόμ. Γ' (1934—36), σελ. ξα'—ξγ' (μετατόπως ἐκ τῶν Byzantinisch—Neugriechische Jahrbücher). — Τ ο ὕ α ὗ τ ο ὕ, Γεωγραφικά σιγίλλιον Κυρίλλου Λουκάρεως (1620), «Ἀθήνα», τόμ. ΝΒ' (1948), σελ. 217—220.

2) Μητρο. Σάρδεων Γ ε ρ μ α ν ο ὕ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 98.

3) Ἰ ω α κ ε ἰ μ Φ ο ρ ο π ο ὕ λ ο υ, Ἐγγραφα τοῦ πατριαρχικοῦ Ἀρχιεπισκοπαικίου, «Ἐκκλ. Ἀλήθεια», τόμ. ΙΘ' (1899), σελ. 24, 60. Ἰω. Μ. Ἀ ν δ ρ ε ἄ δ ο υ, Ἱστορία τῆς ἐν Χίῳ ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, μέρ. Α', Ἀθήνησιν 1940, σελ. LXXXIV, LXXXVI.

4) Πατρ. Ἱεροσολύμων Δ ο σ ι θ έ ο υ, Νομικὴ Συναγωγή, φ. 302αβ Πηρλ. Κ.Ν. Σ ά θ α, Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη, τόμ. Γ', ἐν Βενετίᾳ 1872, σελ. 564 Περιέχεται καὶ εἰς πατρ. Κώδ. Α', σελ. 150 (μητρο. Σάρδεων Γ ε ρ μ α ν ο ὕ, ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 119, ὑποσ. 2).

**Κύριλλος ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας
Ρώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.**

Ἐπειδὴ ὁ ὅπως ὅποτε χρηματίσας καὶ ὀνομασθεὶς Σηλυβρίας Μακάριος, ἔτι ἀρχιερατεύων ἐν τῇ μητροπόλει Γάνου καὶ Χώρας, διὰ πολλὰ καὶ
 5 παντοῖα ἐγκλήματα καὶ ἀτοπήματα, ἃ ἐτόλμησε, καθαιρέσει τελείᾳ καθυπεβλήθη πρῶτον ἐπὶ τῆς πατριαρχείας τοῦ μακαρίου κυρ-Νεοφύτου, εἶτα μετ' ἐκείνων ὁμοίως καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ μακαρίου πρὸ ἡμῶν κυρ-Τιμοθέου καὶ μετὰ ταῦτα ἀξιώσει καὶ δεήσει τινῶν μετετέθη καὶ ἀποκατέστη γνήσιος μητροπολίτης Νικαίας κακεὶ πάλιν τὰ εἰωθότα αὐτῷ δράσας καὶ μάλιστα εἰς τὸ τῆς ἱεροσουλίας ἐγκλημα ἐμπεισῶν ἀπεπέμφθη κακῶς καὶ ἐστερήθη
 10 καὶ τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης καὶ πάλιν Γάνου καὶ Χώρας ἀπρακτικῶς καὶ ληστρικῶς ἐγένετο, εἶθ' ὡς παράνομος ἐκεῖθεν διωχθεὶς εἰς Οὐγκροβλαχίαν ἀρχιερατεύσων ἀπῆλθε καὶ ὕστερον πάντων ἐπανελθὼν ἐνταῦθα καὶ εὐρῶν τὴν μητροπολιν Σηλυβρίας χηρεύουσαν μεσιτεία τινῶν ἀξιωματικῶν καὶ μεγάλων ἀνθρώπων καὶ ἐπαναγκάσει κατέπεισε καὶ κατεδυναστεύσε τὸν τότε Πατριάρχην
 15 κυρ-Τιμόθεον καὶ ἔλαβε τὴν ὀνομασίαν τῆς αὐτῆς μητροπόλεως καὶ εἶχε καὶ ἐπετέλει τὰ ἀρχιερατικά παρὰ κανόνας. Ὅς μαθὼν τὴν εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ἔλθειν τοῦ ἐπιβίου καὶ τρισκαταράτου καὶ ἀνιάτου καὶ ἀναθεματισμένου Στραβομασείας Γρηγορίου, ἔδραμεν αὐτόκλητος καὶ ἦλθε πρὸς ἐκείνον καὶ οὐ μόνον συνήγορος καὶ βοηθὸς ἐφάνη κατὰ πάντα καὶ συνεργὸς καὶ ὁμογνώμων, ἀλλὰ καὶ ὠμοφύριον καὶ ἄλλα εἶδη καὶ πράγματα τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας ἔκλεψεν, ὡς ἀπεδείχθη. Καὶ τοιοῦτος ὢν εἰς τοσοῦτον ἀσυνεσίας ἀπῆχθη, ὥστε καὶ χεῖρους ἀτοπίας ἐργάζεσθαι καὶ εἰς ἐκκλησιαστικὴν κρίσιν
 20 καλούμενος ἀποφεύγειν καὶ τὸν κοινὸν λαὸν ὁ ἀνιάρτης εἰς ταραχὴν τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας διεγείρειν, ἅπερ πάντα ὡς ἀξία παιδείας καὶ ἀγανακτήσεως τοῦ ἱεροῦ νόμου κρίνοντος, τούτου χάριν καὶ ἡμεῖς συμφώνως γνώμῃ κοινῇ συνοδικῇ τῶν καθευρεθέντων ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερετίμων, τῶν ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, γράφομεν καὶ ἀποφαινόμεθα, ἵνα αὐτὸς μὲν ὁ ἀκατάστατος καὶ ἀσύνετος Μακάριος, τοῦτο μὲν ὡς παρολῶγως καὶ παρὰ κανόνας ἀρχιερατεύσας ἐν τῇ
 30 μητροπόλει Σηλυβρίας, τοῦτο δὲ καὶ ὡς ἱερόσυλος καὶ ἐναντίος καὶ ἀπειθῆς τῶν πατριαρχικῶν καὶ συνοδικῶν γραμμάτων καὶ μηνυμάτων καὶ προφανῆς ἐχθρὸς καὶ πολέμιος τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως καὶ ἐπιζήμιος αὐτῆς ὑπάρχη καθηρημένος καὶ γέγυμνωμένος πάσης ἀρχιερατικῆς ἐνεργείας καὶ τάξεως καὶ
 35 καλῆται καὶ ὀνομάζεται Μακάριος μοναχὸς καὶ μηδεμίαν ἀνάκλησιν. ἔξει εἰς τὸ μετέπειτα, ἕτερος δὲ ἀντ' αὐτοῦ τοῦ παρ' ἀξίαν καὶ παρὰ κανόνας ἀπάσαντος τὸν αὐτὸν θρόνον χειροτονηθῆ γνήσιος καὶ νόμιμος μητροπολίτης ἐν τῇ αὐτῇ μητροπόλει Σηλυβρίας ἀνανιρορήτως καὶ ἀδιστακτως. Ὅθεν καὶ εἰς τὴν περὶ τούτου δῆλωσιν καὶ ἀσφάλειαν ἐγένετο καὶ ἡ παρῶσα συνοδικὴ καθαιρέσις καὶ ἐσημειώθη καὶ ἐν τῷδε τῷ ἱεροῦ κώδικι τῆς Μεγάλης Ἐκκλη-

σίας, κατὰ τὸ ζ' ὀν λ' ὀν β' <=1624> ἔτος, ἐν μηνὶ Μαίῳ Ἰνδικτιῶνος ζ'.

Εὐθὺς μετὰ τὴν καθαιρέσιν τοῦ Μακαρίου καὶ πρὶν καταστρωθῆ αὐτῇ εἰς τὸν οἰκείον πατριαρχικὸν κώδικα, ἐξελέγη ὁ διάδοχος αὐτοῦ μητροπολίτης Σηλυβρίας τῇ 29 Ἀπριλίου 1624, εἶναι δ' οὗτος ὁ τοῦ μητροπολίτου Ἡρακλείας πρωτοσύγκελλος Λαυρεντίος¹⁾. Ἡ σπουδὴ τῆς ἐκλογῆς μαρτυρεῖ ἀκριβῶς πόσον ζωηρὸν ὑπῆρξε τὸ ἐνδιαφέρον τῆς πατριαρχικῆς Συνόδου, ν' ἀπομακρυνθῆ ἕνα ἀκατάλληλον στέλεχος τῆς ἱεραρχίας ἀπὸ τοῦ ποιμνίου καὶ συγχρόνως νὰ μὴ ἀφωθῆ τὸ τελευταῖον ἀποίμαντον. «Τῆς ἀγίω τάτης μητροπόλεως Σηλυβρίας ποιμένος αὐτῆς γνησίου ἀμοιρούσης—γράφει τὸ σχετικὸν ὑπόμνημα—, αἶε τοῦ ἐν αὐτῇ Μακαρίου κακῶς καὶ ληστρικῶς καταυρανοῦντος καὶ πέρα κανόνος, καθαιρέσει τελεία καθυποβληθέντος, διὰ τὰς καταντικρὸν ἐγχαραχθείσας αὐτοῦ παρανόμους πράξεις...»²⁾.

Ὡς πρὸς τὴν ἀρχιερατείαν τοῦ Λαυρεντίου σύγχυσις ἐπικρατεῖ μεταξὺ τῶν ἀσχοληθέντων περὶ τῆς Σηλυβρίας³⁾. Ἐν πρώτοις ἅμα τῇ ἐκλογῇ αὐτοῦ ὁ νέος ἀρχιερεὺς εὐρισκόμενος ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπέγραψε γράμμα συν-οδικὸν τοῦ πατριάρχου Κυρίλλου Β' τοῦ Κονταρῆ, πρὸς τὸν Πρῶτον τοῦ Ἁγίου Ὁρους, ἐν σχέσει πρὸς διαφορὰν τῶν μονῶν Παντοκράτορος καὶ Βατοπεδίου. Τὸ γράμμα ἀχρονολόγητον φέρει μόνον μῆνα Ἰούνιον καὶ 5 Ἰνδικτιῶνα, ἐκ τῶν ἐνδείξεων δὲ τούτων ὁ ἐκδότης εἴκασεν⁴⁾, ὅτι πρόκειται περὶ ἔτους 1639. Πιθανώτερον ὅμως φαίνεται, ὅτι τὸ γράμμα ἀπελύθη περὶ τὰ 15 ἔτη ἔνωριτερον, ὅσον ἀκριβῶς ἐπιτρέπει καὶ ὁ προηγούμενος κύκλος τῆς Ἰνδικτιῶνος, ὑπὲρ τῆς χρονολογίας δὲ ταύτης μία ἐνδειξις εἶναι καὶ ἡ ὑπογραφή τοῦ μητροπολίτου Σηλυβρίας Λαυρεντίου⁵⁾.

1) Μ. Δ. Χαμουδοπούλου, Ἀρχιερατικαὶ ἐναλλαγαί, «Ἐκκλ. Ἀλήθεια», τόμ. Β' (1880-81), σελ. 668.

2) Πατρ. Ἱεροσολύμων Δοσιθέου, Νομικὴ Συναγωγὴ, φ. 302 β. (Πρβλ. Κ. Ν. Σάθα, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 564).—Αὐτόθι, φ. 302β—303α ἡ ὁμολογία πίστεως τοῦ Λαυρεντίου.

3) Ὁ Le Quien δὲν ἀναγράφει τὸν Λαυρέντιον. Ὁ Μ. Σταμούλης, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 168, καταγράφει: 41ος Λαυρέντιος, 1622, 1623, 42ος Μακάριος 1623, 1624 καθ., 43ος Δανιὴλ 1624, 1626, 44ος Παρθένιος 1612, 45ος Λαυρέντιος 1632—1638, 1624—1638, 1639, 1623—1638, 46ος Σωφρόνιος 1638—1645.—Ὁ Ἀμασείας Ἀνθίμος Ἀλεξούδης, ἐν «Νεολόγῳ» Κιπόμεως, φ. 6594/17 Ἰουλ. 1891, Λαυρέντιος 1623—1638.—Ὁ Δημοσθενόπουλος, ἐνθ' ἄνωτ., φ. 6677/26 Ὀκτ. 1891, Λαυρέντιος 1623, Μακάριος 1623, Λαυρέντιος 1632—1638.—Ὁ Σάρδεων Γερμανός, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 119, Λαυρέντιος ἐξελέγη τὸ 1624, τὸ 1638 καθηρέθη.

4) Μητρ. πρ. Λεοντοπόλεως Σωφρονίου Εὐστρατιάδου, Ἱστορικὰ μνημεῖα τοῦ Ἄθω, «Ἑλληνικά», τόμ. Γ' (1930), σελ. 58.

5) Μητρ. πρ. Παραμυθίας Ἀθηνάγορα, Ἀρχιερατικαὶ ὑπογραφαὶ δυσξέμβλητοι καὶ χρονολογίαι ἐσφαλμέναι πατριαρχικῶν σιγίλλων, «Ἑλληνικά», τόμ. Δ' (1931) σελ. 441, ὅπου τὸ γράμμα χρονολογεῖται μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1623—24, βάσει τῶν ὑπαρχουσῶν ἐνδείξεων καὶ τῶν ὑπογραφῶν τῶν ἀρχιερέων.

Περαιτέρω ὁ Λαυρέντιος ὑπογράφει τὸ σιγίλλιον τῆς μονῆς Φιλοσόφου, ἀπολυθὲν ὑπὸ Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως κατὰ Μάιον 1624¹⁾. Ὑπὸ τοῦ ἰδίου πατριάρχου συνοδικὸν ἐπιβεβαιωτήριον κατ' Ἰούνιον 7132 (=1624), περὶ τῆς μονῆς Ἱω. Θεολόγου Πάτμου φέρει ὑπογραφήν Σηλυβρίας Δανιήλ²⁾, καθὼς ἐπίσης κατὰ Νοέμβριον 1626 τοῦ αὐτοῦ πατριάρχου σιγίλλιον, περὶ τοῦ σταυροπηγιακοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος, τοῦ ὑπὸ τοῦ συγκέλλου τῆς ἐπισκοπῆς Ντζίας καὶ Θερμίων Φιλοθέου ἀνοικοδομηθέντος³⁾. Δανιήλ ὅμως δὲν εἶναι ὑπαρκτὸν πρόσωπον καὶ ἡ ὑπογραφή πρέπει ν' ἀποδοθῆ εἰς τὸν Λαυρέντιον, τοῦ ὁποίου ἡ ἀρχιερατεία δὲν διακόπτεται. Εἰς γράμμα πατριαρχικὸν πρὸς τοὺς κατοίκους Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου, ἐν ἔτει 1628, ἐπὶ τῇ ἐκλογῇ τοῦ Νικοδήμου Μεταξᾶ, συνυπογράφει ὁ Σηλυβρίας Λαυρέντιος⁴⁾. Τὸν Ἰούλιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὑπογράφει συνοδικὴν ἀπόφασιν ἐπὶ Κυρίλλου Λουκάρεως, περὶ τοῦ ἐν Μήλῳ γνωστοῦ σταυροπηγιακοῦ ναοῦ τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων⁵⁾.

Τὸν Φεβρουάριον 1632 ὑπογράφει συνοδικὸν ἐπιτίμιον, κατὰ τοῦ ἐρίζοντος πρὸς τὸν οἰκεῖον ἱεράρχην πρωτοπαπᾶ Ζακύνθου⁶⁾. Τὸ προηγούμενον ἔτος, Μάιον 1631, εἶχεν ὑπογράψει σιγίλλιον τοῦ Λουκάρεως περὶ τοῦ ἐν Ἀδριανουπόλει σταυροπηγίου Ἁγίου Στέφανος τῆς ἀγιορειτικῆς μονῆς τῆς Λαύρας⁷⁾. Ἐπομένως οὐδεμία ἀμφιβολία γεννᾶται, ὅτι ὁ φερόμενος ὡς Σηλυβρίας Παρθένιος εἰς σιγίλλιον τοῦ Λουκάρεως, κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1632, ὑπὲρ τῆς μονῆς Μ. Λαύρας διὰ τὸ ἐν Σέρραις μετόχιον αὐτῆς εἰς τιμὴν Ἀθανασίου καὶ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας⁸⁾, εἶναι ὁ Σηλυβρίας Λαυρέντιος. Ἐπίσης Λαυρέντιος εἶναι ὁ ἐν σιγίλλιῳ τοῦ ἰδίου πατριάρχου, κατὰ Μάιον 1631, δι' οὗ ἀπαγορεύεται εἰς τὸν μητροπολίτην Μελενίκου ν' ἀναμειγνύεται εἰς τὰ

1) Ἱστορικὸν Ἀρχεῖον Γορτυνίας παρὰ τῇ Δημοσίᾳ Βιβλιοθήκῃ τῆς Σχολῆς Δημητσάνης. Τὸ γράμμα θὰ περιληφθῆ εἰς εἰδικὴν περὶ τῆς μονῆς μελέτην. Πρὸς τὸ παρόν, ὡς πρὸς τὰς ὑπογραφάς, βλ. Μ. Δ. Χαμουδοπούλου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 668.

2) F. r. Miklosich — J. Müller, Acta et diplomata Graeca medii aevi sacra et profana, τόμ. VI, Vindobonae 1890, σελ. 296.

3) Ἀπότ.τ., σελ. 298.

4) Μητρ. Ἐπιτομὴ τῆς Ἱστορίας τῆς Ἁγίας Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς, ἐνθ' ἄνωτ., μέρ. Α', σελ. 237.

5) Κ. Δ. Μέρτζιου, Πατριαρχικά, ἤτοι ἀνέκδοτοι πληροφοροίαι σχετικαὶ πρὸς τοὺς πατριάρχας ΚΠόλεως ἀπὸ τοῦ 1556—1702, ἐν Ἀθήναις 1951, σελ. 47 (Πραγματεῖαι Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τόμ. ΙΕ', ἀριθ. 4).

6) Κ. Ν. Σάθα, Νεοελληνικὴ Φιλολογία, ἐν Ἀθήναις 1868, σελ. 284. F. Miklosich — J. Müller, ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. V, Vindobonae 1887, σ. 76.

7) Ἐύλογίου Κουρίλα — Λαυριώτου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 280.

8) Ἐύλογίου Κουρίλα, Συμβολὴ εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν τῶν μητροπόλεων Θεσσαλονίκης καὶ Σερρών. Τρία ἀνέκδοτα πατριαρχικά σιγίλλια, «Γρηγόριος Παλαμᾶς», τόμ. ΙΔ' (1930) σελ. 331.

τοῦ βατοπεδηνοῦ μοναζήριου τοῦ Σηλαιίου πράγματα, ὑπογεγραμμένης Σηλυβρίας ὑπὸ τὸ ὄνομα Παρθένιος ¹⁾. Ὡσαύτως περὶ τοῦ Λαυρεντίου πρόκειται καὶ εἰς τὸ ἀχρονολόγητον μὲν, ἀλλ' εὐχερῶς καθορισθὲν ὡς ἀνήκον εἰς τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1632, γράμμα τοῦ Λουκάρεως πρὸς τοὺς κληρικοὺς καὶ ἄρχοντας τῆς νήσου Σερύφου, περὶ τοῦ ἐκεῖ μοναστηρίου, ἔνθα ἀνεγνώσθη ὑπογραφή Σηλυβρίας Ἰάκωβος ²⁾.

Ἐνῶ ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ἐκτεθέντων ἡ ἀρχιερατεία τοῦ Λαυρεντίου ἔβαιναν δμαλῶς, ἡ δὲ συμμετοχὴ του εἰς τὰς ἐργασίας τῆς πατριαρχικῆς Συνόδου, ἰδίᾳ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ μεγάλου Κρητῆ πατριάρχου Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως, μαρτυρεῖ ὅτι ὁ Λαυρέντιος ἐτύγχανε τῆς εὐνοίας τοῦ ἔθνομάρτυρος πατριάρχου, ἐν τούτοις «*διὰ πολλὰ εὐλογα ἐγκλήματα, καλύσαντα αὐτὸν εἶναι καὶ λέγεσθαι ἀρχιερέα*», καθηρέθη καὶ κακῶς ἔφυγεν ἐκ τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ, ἐξελέγη δὲ νέος ἀρχιερεὺς ὁ ἱερομόναχος Σωφρόνιος, τὸν Φεβρουάριον τοῦ ἔτους 1638, καὶ πάλιν ἐπὶ Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως ³⁾. Ἀτυχῶς δὲν ἔχομεν τὴν καθαιρεσιν τοῦ Λαυρεντίου, ἔξ ἧς θὰ ἠδυνάμεθα πολλὰ νὰ διδαχθῶμεν. Ἐχομεν ὁμως τὴν ταυτόχρονον σχεδὸν πρὸς αὐτὴν ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Κυρίλλου Κονταρῆ ἀποκατάστασίν του, τῇ 30 Αὐγούστου 1632 εἰς τὴν μητρόπολιν Ἰκονίου ⁴⁾, ἀντὶ τοῦ παραιτηθέντος οἰκιοθελῶς μητροπολίτου Παρθενίου, ὅπερ σημαίνει ὅτι ἀρχιερεῖς καθαιρούμενοι κυρίως διὰ καθυστέρησιν καταβολῆς τῶν εἰρησίων πρὸς τὴν Μ. Ἐκκλησίαν καὶ ἀπομακρυνόμενοι τῶν ἐπαρχιῶν των, οὐχὶ σπανίως ἐξεπλήρουν ἐκ τῶν ὑστέρον τὰς ὑποχρεώσεις των καὶ ἀποκαθίσταντο εἰς ἄλλας ἐπαρχίας.

Ἄμα ἐκλεγείς καὶ πρὶν μεταβῆ ὁ Σωφρόνιος εἰς τὴν ἐπαρχίαν του, παρίσταται τῇ 21 Φεβρ. 1638 καὶ ὑπογράφει ὡς μάρτυς εἰς τὴν παραίτησιν τοῦ Ἀ-

1) Μητρ. πρ. Λεοντοπόλεως Σωφρόνιου Εὐστρατιάδου, ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. Γ' (1930), σελ. 52. Προβλ. μητρ. πρ. Παραμυθίας Ἀθηναγόρου, ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. Δ' (1931), σελ. 440. Ὁ Σταμούλης, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 168, ἀναγράφει ὡς 44ον τὸν Παρθένιον, εἰς τὸν σχετικὸν κατάλογον.

2) Περ. Γ. Ζεφλέντου, Ἱστορικαὶ ἔρευναι περὶ τὰς ἐκκλησίας τῶν νήσων τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου θαλάσσης, τόμ. Α', ἐν Ἐρμουπόλει 1913—22, σελ. 75.

3) Πατρ. Ἱεροσολύμων Δοσιθέου, Νομικὴ Συναγωγὴ, φ. 322α. Προβλ. Κ. Ν. Σάθα, Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη, τόμ. Γ', σελ. 573. Πατρ. Κῶδ. Α', σελ. 329 (μητρ. Σάρδεων Γερμανοῦ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 119, ὑποσ. 3). Μ. Δ. Χαμοῦδοπούλου, Ἀρχιερατικαὶ ἐναλλαγαί, ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. Β' (1881—82), σελ. 695. Ὁ μητρ. Ἀμασείας Ἀνθίμος Ἀλεξούδης, ἐνθ' ἄνωτ., «Νεολόγος» φ. 6594/17 Ἰουλ. 1891, ἀναγράφει τὸν Σωφρόνιον ὑπὸ τὸ ἔτος 1638 καὶ μόνον. Ὁ Δημ. σθενοπούλου, ἐνθ' ἄνωτ., «Νεολόγος» φ. 6677/26 Ὀκτ. 1891, σημειοῖ ἔτος 1638—1645 Ὁ Σταμούλης, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 169, 46ος Σωφρόνιος 1638—1645 Ὁ μητρ. Σάρδεων Γερμανός, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 119, 1638—1645 με παραποιεῖς εἰς τοὺς κώδικας.

4) Δοσιθέου Ἱεροσολύμων, Νομ. Συναγωγὴ, φ. 322α. Κ. Ν. Σάθα, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 373. — Μ. Δ. Χαμοῦδοπούλου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 696.

θηνῶν Σωφρονίου ¹⁾). Χρονικῶς ἐγγύς πρὸς τὸ ἔγγραφον τοῦτο ὑποθέτομεν, ὅτι εἶναι τὸ σιγίλλιον περὶ τῆς ἐν Εὐβοίᾳ μονῆς τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος, ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Κυρίλλου, ἀναμφιβόλως τοῦ Λουκάρεως, τὸ ἔτος 1638 ἀπολυθέν, ὅπερ φέρει τὴν ὑπογραφήν τοῦ Σωφρονίου ²⁾. Ὁ Le Quien μόνον τὸν Σωφρόνιον γνωρίζει μητροπολίτην Σηλυβρίας κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα, ἀναφέρων ὅτι κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1638 μετέσχε τῆς ἐν Κηπόλει Συνόδου, ἐπὶ πατρ. Κυρίλλου Β' τοῦ Κονταρῆ, τῆς ἀσχοληθείσης πρὸς τὸ θέμα τῶν πλανῶν τῶν Καλβινιστῶν ³⁾. Κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος 1639 ἡ ὑπογραφή τοῦ Σωφρονίου ἀπαντᾷ ἀφ' ἑνὸς εἰς τὴν προᾶξιν ἐκλογῆς οἰκουμ. Πατριάρχου τοῦ ἀπὸ Ἀδριανουπόλεως Παρθενίου Α', τῇ 1 Ἰουλίου 1639 ⁴⁾, καὶ ἐν συνεχείᾳ εἰς τὸ ὑπόμνημα ἐκλογῆς τοῦ ὁμωνύμου διαδόχου του εἰς τὴν μητρόπολιν Ἀδριανουπόλεως, τῇ 7 ἰδίου μηνὸς καὶ ἔτους ⁵⁾.

Καίτοι δὲν ἀπαντᾷ ἔκτοτε ὁ Σωφρόνιος εἰς ἐπίσημα γράμματα, ἐν τούτοις ἡ ὀκταετής συνολικὴ αὐτοῦ ἐν Σηλυβρίᾳ ἀρχιερατεία ὑπῆρξεν ἀδιατάρακτος. Μὴ δυνάμενος ὅμως νὰ ἀνταποκρίνεται εἰς τὰ ἐκάστοτε ριπτόμενα εἰς τοὺς μητροπολίτας βάρη, ἔνεκα τῶν ἀβαστάκτων χρεῶν τῆς Μ. Ἐκκλησίας, τῇ 8 Ὀκτωβρίου 1645 παρητήθη τοῦ ἀρχιερατικοῦ του θρόνου οἰκιοθελῶς καὶ ἀβιάστως, οὐχὶ ὅμως καὶ τοῦ ἀξιώματος τῆς ἀρχιερωσύνης Κιτῶπιν τούτου, ἐντελῶς ἀνεξήγητος παραμένει ἡ εἰδήσις ἐκ τοῦ πατρ. Κώδ. Β', σελ. 57, περὶ ὑπάρξεως ὑπομνήματος ἐκλογῆς Σηλυβρίας Δαμασκηνοῦ, κατὰ μῆνα Ἰούλιον τοῦ ἔτους 1642 ⁶⁾, ἐκτὸς ἐὰν πρόκειται περὶ ἄλλης ἐπαρχίας.

⁷⁾ Ἴδου ἡ παραίτησις τοῦ Σωφρονίου ⁷⁾ :

1) Α. Παπαδόπουλος — Κεραμεύς, ἐν Δ. Γρ. Καμπούρογλου, Μνημεῖα τῆς ἱστορίας τῶν Ἀθηναίων, τόμ. Β' ἐν Ἀθῆναις 189^ο, σελ. 169.

2) Διον. Α. Ζακυθηνοῦ, Ἀνέκδοτα πατριαρχικά ἔγγραφα τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας, <Ἑλληνικά>, τόμ. Β' (1929), σελ. 154. Ὑπὸ τοῦ ἐκδότου δὲν σημειοῦται περὶ τίνος Κυρίλλου πρόκειται, ἐπειδὴ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ 1638 τὸ τρίτον ἐπατριαρχεῖ Κυρίλλος Β' ὁ Κονταρῆς, ὅστις ὅμως ὑπογράφων σχεδὸν ἀραιγῆτως προσέθετε μετὰ τὸ ὄνομά του Κύριλλος, ὁ ἐκ Βεργίας.

3) M. Le Quien, Oriens Christianus, τόμ. I, Παρίσιον 1740, στ. 1140.

4) Α. Παπαδοπούλου — Κεραμέως, Ἀνάλεκτα Ἱεροσολυμιτικῆς Σταχυολογίας, τόμ. Δ', σελ. 104. — Γενναδίου Ἀραμπατζόγλου, μητρ. Ἡλιουπόλεως, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 99. Μητρ. Σάραδων Γερμανοῦ, Συμβολὴ εἰς τοὺς πατριαρχικούς καταλόγους Κηπόλεως ἀπὸ τῆς ἀλώσεως καὶ ἐξῆς, <Ὁρθοδοξία> Κηπόλεως, τόμ. Θ' (1914), σελ. 526.

5) Γενναδίου Ἀραμπατζόγλου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 101.

6) Μητρ. Ἡλιουπόλεως Γενναδίου, Σκιαγραφία τῆς ἱστορίας τῆς μητροπόλεως Χαλκηδόνος καὶ ὁ ἐπισκοπικός αὐτῆς κατάλογος, <Ὁρθοδοξία> Κηπόλεως, τόμ. ΙΘ' (1914), σελ. 121, ὑποσ. 39.

7) Δοσιθέου Ἱεροσολύμων, Νομ. Συναγωγὴ, φ. 131α. Κ. Ν. Σάθα, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 578.

Ἡ ταπεινότης ἡμῶν διὰ τοῦ παρόντος αὐτῆς γράμματος τοῦ οἰκειοχειροδηλοποιεῖ, δεῖ μὴ δυνάμενος ἀντιπαλαίειν εἰς τὰ χρεῆ, ἅπερ ἐνεφορτίσθησαν τῇ ἐπαρχίᾳ μου καὶ κυβερονᾶν με αὐτὰ καὶ ὑποφέρειν τὴν τούτων ἐνόχλησιν καὶ ἀπαίτησιν, ποιῶ παραίτησιν οἰκειοθελῆ καὶ ἀβίαστον τῆς ἐπαρχίας Σηλυβρίας, οὐ μὴν δὲ τῆς ἀρχιερωσύνης μου καὶ δίδωμι ἄδειαν τῷ παναγιαωτάτῳ μοι αὐθέντῃ καὶ δεσπότῃ τῷ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ κυρίῳ κω Παρθενίῳ χειροτονησάι ἕτερον ἀντὶ ἐμοῦ μητροπολίτην Σηλυβρίας νομίμως καὶ κανονικῶς. Ὅθεν εἰς τὴν περὶ τούτου δήλωσιν καὶ ἀσφάλειαν ἔγραψα καὶ τὴν παροῦσάν μου οἰκειοθελῆ παραίτησιν καὶ ἔδωσα αὐτὴν εἰς τοῦ παναγιαωτάτου τὰς χεῖρας τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, ἐν ἔτει σωτηρίῳ α^ο χ^ο μ^ο ε^ο <=1645> Ὁκτωβρίῳ η', ἰνδικτιῶνος ιδ'.

Ἡ Ὁ πρώην Σηλυβρίας Σωφρόνιος οἰκείᾳ χειρὶ ὑπέγραψα.

Εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ παραιτηθέντος Σωφρονίου, τῇ 20 Δεκεμβρίου 1645 ἐξελέγη ὁ πανοσιώτατος ἐν ἱερομονάχοις καὶ πνευματικοῖς κυρ-Μ α κ α ρ ι ο ς ¹⁾, ὅστις ὑπῆρξεν ὁ πλέον ἀτυχῆς μητροπολίτης Σηλυβρίας, διότι μεταβιῶνων μετ' οὐ πολὺ εἰς τὴν ἐπαρχίαν του ἐπνίγη, ὡς πληροφοροῦμεθα ἐκ τῆς πράξεως ἐκλογῆς τοῦ διαδόχου του, τῇ 14 Μαρτίου 1646, ὅστις ἦτο ὁ πανοσιώτατος ἐν ἱερομονάχοις κυρ-Μ ε λ έ τ ι ο ς ²⁾. Ὁ νέος ἀρχιερεὺς τῆς Σηλυβρίας τῇ 23 Ἀπριλίου 1646 δίδει ὑποσχετικὸν πρὸς τὸν πατριάρχην, ὅτι θὰ θεωρηθῆται παρητημένος τοῦ θρόνου του, ἐὰν ἐντὸς προθεσμίας 12 ἡμερῶν, ἦτοι μέχρι τῆς 5 Μαΐου συγκεκριμένως, δὲν καταβάλλῃ τὴν ζητεῖαν καὶ τὸ βασιλικὸν χαράτζιον τῆς τρεχούσης ιδ' ἰνδικτιῶνος πρὸς τὴν Μ. Ἐκκλησίαν, ἔναντι τῆς ὁποίας ἀπεδέχθη τὰ χρεῆ τῆς ἐπαρχίας του ³⁾. Κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1646 ὁ Μελέτιος ὑπογράφει τὸ ὑπόμνημα τῆς ἐκλογῆς τοῦ πατρ. Ἰωαννικίου Β' τοῦ ἀπὸ Ἡρακλείας ⁴⁾ καὶ γράμμα τοῦ πατρ. Ἰωαννικίου πρὸς τοὺς χριστιανούς τῆς Αἰγύπτου ⁵⁾. Τὸ 1651 ὑπογράφει γράμμα τοῦ πατρ. Παΐσιου τοῦ ἀπὸ Λαρίσης, περὶ τοῦ ἐν Αἰγύπτῳ μετοχίου τῆς μονῆς

1) Δ ο σ ι θ έ ο υ Ἱεροσολύμων, Νομικὴ Συναγωγὴ, φ. 131β, ὅπου καὶ ἡ ὁμολογία πίστεως αὐτοῦ. Περβλ. Κ. Ν. Σ ά θ α, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 518.

2) Δ ο σ ι θ έ ο υ Ἱεροσολύμων, Νομικὴ Συναγωγὴ, φ. 132β, ὅπου καὶ ἡ ὁμολογία πίστεως αὐτοῦ. Περβ. Κ. Ν. Σ ά θ α, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 519. Σ. Δ η μ ο σ θ ε ν ο π ο ὑ λ ο υ, ἐνθ' ἄνωτ., φ. 66.7/26 Ὁκτ. 1691. Μ. Σ τ α μ ο ὑ λ η, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 168, 41ος.

3) Τὸ ὑποσχετικὸν ἐν φ. 133α τῆς Νομ. Συναγωγῆς, εὐθὺς μετὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ Μελετίου, οὐδεμίᾳ ἀμφιβολίᾳ ὑπάρχει ὅτι ἀνήκει εἰς αὐτόν, καίτοι δὲν φέρει ὑπογραφὴν, ἐκ παραδρομῆς τοῦ αντιγραφέως τῆς Νομικῆς Συναγωγῆς προφανῶς.

4) Μητρ. Σάρδεων Γ ε ρ μ α ν ο ὦ, Συμβολὴ εἰς τοὺς πατριαρχικούς καταλόγους Κηπόλεως ἀπὸ τῆς ἀλώσεως καὶ ἐξῆς, <Ὁρθοδοξία> Κηπόλεως, τόμ. Γ' (1935) σελ. 96, ὑποσ. 26¹.

5) Γ ε ρ. Γ. Μ α ξ α ρ ά κ η, Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἐν Αἰγύπτῳ ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, Ἀλεξάνδρεια 1932, σελ. 347.

Σινᾶ¹⁾. Τὸν θρόνον διετήρησεν ὁ Μελέτιος μέχρι τοῦ ἔτους 1654, κατὰ τὰς ὑπαρχούσας ἐνδείξεις²⁾.

Μετὰ τὸν Μελέτιον ἀναφέρονται ἀρχιερεῖς ἐν Σηλυβρία Μητροφάνης τὸ ἔτος 1665³⁾, Λαυρέντιος τὸ ἔτος 1675⁴⁾ Ἀνθίμος τὸ ἔτος 1677, ἴσως καὶ ἐνωρίτερον⁵⁾. Οὗτος ἐπέλει μητροπολίτης Σηλυβρίας, ὅταν μοναχοὶ τοῦ ἐν Χάλκῃ μοναστηρίου, ἰδιοποιούμενοι τὸ ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ἐπιβατῶν ἐκκλησίδιον τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, ἠνάγκασαν αὐτὸν νὰ προσφύγῃ εἰς τὸ πατριαρχεῖον καὶ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν διευθέτησιν τῆς ἐριδος, ἀπολυθέντος τοῦ ἀκολούθου συνοδικοῦ γράμματος τοῦ πατρ. Διονυσίου Δ', κατ' Ἰούλιον 1677⁶⁾.

**Διονύσιος ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ρώμης
καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης**

Τὰ ἱερά τεμένη θείου δικαίου τυγχάνοντα πάσης ἀνθρωπίνης δουλείας

1) Γ. Μαζαράκη, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 376.

2) Μητρ. Ἀμασείας Ἀνθίμου Ἀλεξούδη, ἐνθ' ἄνωτ., φ. 6594/17. Ἰουλ. 1891. Σ. Δημοσθενόπουλου, ἐνθ' ἄνωτ., φ. 6677/26 Ὀκτ. 1891. Μ. Σταμούλη, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 168, 48ος. Μητρ. Σάρδεων Γερμανοῦ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 119, ὑποσ. 6. Κατὰ τὸν τελευταῖον, ὁ Μελέτιος ἀταντῆ εἰς τὸν Κῶδ. Πατρ. Ἀρχ. Β', σελ. 60, κατὰ τὰ ἔτη 1646 καὶ 1651.

3) Μητρ. Σάρδεων Γερμανοῦ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 119, ὑποσ. 6. Ὑπὸ τοῦ Μ. Σταμούλη, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 168, ἀναγράφεται δις, ὡς 49ος καὶ 53ος, κατὰ τὸ ἔτος 1680. Πιθανῶς ἡ ὑπογραφή Σηλυβρίας Μητροφάνης εἰς πατρ. γράμμα Παρθενίου Δ' τοῦ Μογιάλου, κατὰ Σίβριον 1680, περὶ τῆς μονῆς τῆς Πάτμοῦ (F. r. Miklosich — J. Müller, ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. VI, σελ. 305) ἀνήκει εἰς ἄλλον ἀρχιερέα, ἴσως τὸν Ἀνθίμον.

4) Μητρ. Σάρδεων Γερμανοῦ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 119, ὑποσ. 6. Μ. Σταμούλη, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 168, 51ος. Ὑπὸ τοῦ Σ. Δημοσθενόπουλου, ἐνθ' ἄνωτ., φ. 6679/29 Ὀκτ. 1891 σημειοῦται κατὰ τὸ ἔτος 1671 μητροπολίτης Ἰάκωβος, ἀναφερόμενος εἰς ἐπιστολὴν πατρ. Διονυσίου Δ' πρὸς τὸν Φιλαδελφίας Ἰω. Βελούδου, Χρυσόβουλλα καὶ γράμματα τῶν οἰκουμενικῶν πατριαρχῶν ἀνήκοντα εἰς τοὺς Φιλαδελφίας μητροπολίτας, ἐν Βενετίᾳ 1873, σελ. 46. Ἴσως πρόκειται περὶ Λαυρεντίου, τοῦ ὁποίου τὴν ὑπογραφὴν εὐρίσκομεν εἰς συνοδ. γράμμα Παρθενίου Α', περὶ Νικολάου Σινωπέως ἀντιποιομένου ἐκκλησιαστικὸν ὄφφικιον Γενναδίου Ἀραμπατζόγλου, μητρ. Ἠλιουπόλεως, Φωτίσιος Βιβλιοθήκη, τόμ. Α', σελ. 192.

5) Μ. Σταμούλη, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 168, 52ος. Μητρ. Σάρδεων Γερμανοῦ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 119, ὑποσ. 6.

6) Ἱεροσολύμων Δοσιθέου, Νομ. Συναγωγή, φ. 101αβ. Περβλ. Κ. Ν. Σάθα, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 603. Μ. Ι. Γεδεών, Πατριαρχικαὶ ἐφημερίδες, ἐν Ἀθήναις [1938], σελ. 124. Τὸ γράμμα ἐπανεκδίδεται καίτοι δὲν εἶναι ἀνέκδοτον (Α. Παπαδοπούλου — Κεραμέως, ἐνθ' ἄνωτ., ΠΦΣΚ, παράφτ. τ. ΙΖ. (1882-83), σελ. 71-72, ὑποσ. 1), λόγῳ τοῦ ἐνδιαφέροντος αὐτοῦ καὶ ἐκ τοῦ ὅτι εἶναι δυσπρόσιτον τὸ καλὸν περιοδικὸν τοῦ ἐν Κωνιπόλει Φιλολογικοῦ Συλλόγου.

ἀπὸ ἀλλοτρίων διαμένουσιν ὅθεν ἕκαστῳ καὶ μόνῳ τῷ κατὰ τόπον ἀρχιερα-
 5 τεύοντι προστατεύειν κεκλήρωται τῶν τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ ναῶν ἱερῶν καὶ
 θεῶν ἐκκλησιῶν ἀναφαιρέτως, μηδενὸς ἔχοντος ἄδειαν ἀποσπᾶν τῆς ἐξου-
 σίας αὐτοῦ τὰ τοιαῦτα καὶ ἐκποιεῖν ὁπωσδήποτε κατ' ἰδίαν θέλησιν καλῶς τε
 καὶ ὀσίως ἀνακαλεῖν δύναται τὰ ὑπὸ τινος κακῶς ὑπ' αὐτοῦ ἀφαιρεθέντα.
 Ἐπειδὴ τοίνυν παραστὰς ἤδη ἐπὶ Συνόδου καὶ ὁ ἱερώτατος μητροπολίτης
 10 Σηλυβρίας καὶ ὑπερτίμος κυρ-᾽Ανθίμος, ὁ ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητὸς ἡμῶν
 ἀδελφὸς καὶ συλλειτουργός, ἀγωγὴν ἐκίνησε κατὰ τῶν πατέρων τοῦ ἐν τῇ
 Χάλκῃ νήσῳ σεβασμίῳ μοναστηρίου τῆς Παναγίας, προσκλαιόμενος καὶ λέ-
 γων ὅτι κατεπεμβαίνοντες ἀμετόχως ἰδιοποιοῦνται τὴν ἐκκλησίαν τῆς ἁγίας
 Παρασκευῆς, ἣν ἔχει ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ἐπιβατῶν, μήτε σταυροπήγιόν τι οὐ-
 15 σαν, μήτε ἄλλῳ τινὶ λόγῳ δικαιοῦσεως καθυποκειμένην τῷ μοναστηρίῳ αὐ-
 τῶν, ἀλλ' ἀνέκαθεν ἐνοριακὴν γνησίως τῆς μητροπόλεως Σηλυβρίας τυγχά-
 νουσαν, οὓς τινὰς συμπαραστάτας αὐτῷ καὶ κρινομένους ἠρωτήσαμεν ἕαν
 ἔχωσι γράμματά τινα διαφεντεύσεως, διασαφοῦντα τὸν τρόπον, καθ' ὃν ἐξου-
 σιάζειν ἰσχύει τὸ μοναστήριον τὴν αὐτὴν ἐκκλησίαν καὶ ἀπεκρίναντο, ὅτι
 20 τοιαῦτα γράμματα οὐκ ἔχουσιν, ἀλλὰ Διαμαντῆς τις ἀπὸ τῆς χώρας αὐτῆς,
 ὁ πρὸ ὀλίγου τελευτήσας, συγκροτήσει αὐτοῦ πεποίηκε ψάλλεσθαι τὴν ἐκκλη-
 σίαν ταύτην ὑφ' ἑνὸς τῶν πατέρων τοῦ μοναστηρίου, διὰ μικρᾶς τινος δό-
 σεως τῆς μονῆς πρὸς τὸν ἀρχιερέα καὶ λογίζεσθαι ταύτην τοῦ μοναστηρίου.
 Ὡστε δέδεικται προφανῶς, ὅτι ὁ Διαμαντῆς ἐκεῖνος, δυσήνιός τις ὑπάρχων
 25 ἀνὴρ καὶ ἀγέρωχος καὶ τοὺς πρὸ ὀλίγου φθάσαντας ἀρχιερεῖς τῆς μητροπό-
 λεως ταύτης ὑποκλιεῖς ἔχων τοῖς αὐτοῦ θελήμασιν ἄκοντας, διὰ τὸ τῆς γνώ-
 μης αὐτοῦ θρασυτάτον ἐποίησεν ὡς ἠθέλησεν, ἐξουσιάσας τὰ ἀνεξουσιαστα
 καὶ καταδουλώσας ἑαυτῷ τὴν ἀδούλωτον ταύτην ἐκκλησίαν, εἴτε δι' αἰσχρο-
 κέρδειαν, εἴτε δι' ἄλλην κακοβουλίαν αὐτοῦ κἀντεῦθεν ἔδοξεν αὐτῷ παραχω-
 30 ρῆσαι ταύτην τῇ προστασίᾳ τρόπον τινὰ τοῦ μοναστηρίου καὶ οὕτω μικρὰν
 τινα δόσιν χορηγοῦντες τῷ ἀρχιερεῖ οἱ πατέρες τοῦ ρηθέντος μοναστηρίου
 κατακρατοῦσι τὴν ἐκκλησίαν ἰδιοδεσπότως, ξένον τὸν ἀρχιερέα λιγιζόμενοι
 καὶ κατ' οὐδένα τῆς ἐκκλησίας μετέχοντα, ὅπερ ἄδικόν ἐστι καὶ παράλογον
 καὶ ἔξω λόγου δικαίου παντός, πρὸς σφαλεράν τε κλίνον ὁδὸν καὶ ἀπόρη-
 35 μνον. Τοῦτου χάριν τοῖς ἱεροῖς κανόσιν ἐπόμενοι, τὴν ἀταξίαν καὶ ἱεροσυ-
 λίαν ταύτην ἐκ μέσου ποιοῦμενοι, ἐνθέσμως καὶ δικαίως ἀποκρούμεν καὶ
 γράφοντες ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων ἀρχιε-
 ρῶν καὶ ὑπερτίμων, τῶν ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ
 συλλειτουργῶν, ἵνα ἢ ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ἐπιβατῶν ἐκκλησία αὕτη τῆς ἁγίας
 40 Παρασκευῆς, ὡς ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς κανονικῶς δικαίῳ τῆς μητροπόλεως
 Σηλυβρίας ἦν καὶ διεγινώσκετο καὶ οὕτω ἀπὸ τοῦ νῦν μέχρι παντός ὑπάρχη
 τῆς αὐτῆς μητροπόλεως ἐνοριακὴ καὶ γνησίᾳ ἀναφαιρέτως καὶ ἀναποσπά-
 στως ταύτῃ τῇ μονῇ καθυποκειμένη καὶ ὑπὸ τοῦ κατὰ καιροὺς ἀρχιερέως αὐτῆς

45 διεξαγομένη και ἔξουσιαζομένη και οἱ μὲν πατέρες τοῦ μνησστηρίου ἀπέχωνσι τῆς ἔξουσίας αὐτῆς, ὡς ξένοι και ἀλλότριοι και κατ' οὐδένα λόγον μετέχοντες αὐτῆς, ὁ δὲ ἱερώτατος μητροπολίτης Σηλυβρίας οὗτος, και πᾶς ἄλλος ὁ μετ' αὐτὸν κατὰ καιροὺς ἀρχιερατεύων, ἔξουσιάζει τὴν αὐτὴν ἐκκλησίαν, ὡς ἐνοριακὴν αὐτοῦ και δεσπάζει αὐτῆς και κυριεύει και ἀρχιερατικῶς προστατεύει

50 και εἰσάγει και ἐξάγει ὃν ἂν ἐθέλησῃ τῶν ἱερέων ἐν αὐτῇ, καρπούμενος και νεμόμενος τὸ ἐξ αὐτῆς ἐκκλησιαστικὸν δικαίωμα, καθὼς και τῶν ἄλλων ἐνοριακῶν αὐτοῦ ἐκκλησιῶν ἀναντιρρήτως και ἀνεπικαλύτως, ὅς δ' ἂν φανῇ ἐναντίος και ἀπειθῆς και παρήκοος, τῇ συνοδικῇ ταύτῃ ἀποφάσει ἀντιλέγων και ἀντιπράττων τῷ ἀρχιερεῖ, περὶ τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας, ἱερεὺς μὲν ὢν ἀρ-

55 γὸς ἔστω πάσης ἱεροπραξίας, καταφρονῶν δὲ ἀφωρισμένο; ἀπὸ Θεοῦ και ἐστερημένος παντὸς ἐκκλησιαστικοῦ εἰσοδήματος. Ὅθεν εἰς ἐνδειξιν ἐπεδόθη τῇ αὐτοῦ ἱερότητι και τὸ πικρὸν συνοδικὸν γράμμα, ἐν ἔτει αχρῶς < 1677 > ἐν μηνὶ Ἰουλίῳ, Ἰνδικτιῶνος ε'⁹⁵.

Ὁ ἸΖ' αἰὼν κλείει εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς μητροπόλεως Σηλυβρίας μὲ τὸ ὄνομα τοῦ μητροπολίτου Μ α κ α ρ ῖ ο υ, ὁ ὁποῖος παρητήθη τῇ 10 Μαΐου 1701, καθηρημένος ὀλίγον ἐνωρίτερον ¹). Πρὸ αὐτοῦ ἀπαντοῦν, μετὰ τὸν Ἀνθιμον, Σηλυβρίας Ν ε κ τ ἄ ρ ι ο ς εἰς συνοδ. σιγίλλιον μονῆς τῆς Οὐγκροβλαχίας, κατὰ Μάϊον τοῦ 1681 ²), Σηλυβρίας Γ ρ η γ ὀ ρ ι ο ς, ὅστις τὸν Ἰούνιον 1684 εἰς πατρ. γράμμα Διονυσίου Δ' πρὸς ἠγούμενον τῆς Μ. Λαύρας τοῦ Ἀθῶ ὑπογράφει ὡς πρώην ³), Σηλυβρίας Ἀ ρ σ ἐ ν ι ο ς ὑπογράφων πρᾶξιν ἐπὶ χειροτονία μητροπολίτου Τραπεζοῦντος Νεκταρίου, κατ' Ἀπρίλιον 1689 ⁴) και ἑτέραν ἠχρονολόγητον ἀδήλου πατριαρχου πρὸς τὸν πρωτοσύγκελλον Μυτιλήνης Ἰωάσαφ, προαχθέντα εἰς ἀρχιεπίσκοπον Παροναξίας ⁵). Ὁ ἴδιος ἀταντᾷ και κατὰ τὸ προηγούμενον ἔτος 1688 ⁶).

1) Κῶδ. πατρ. Ἀρχ. Γ', σελ. 61, 62 (μητρ. Σάρδεων Γ ε ρ μ α ν ο ῦ, ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 119, ὅπος. 6). Πρὸβλ. μητρ. Ἀμασσίας Ἀ ν θ ῖ μ ο υ Ἀ λ ε ξ ο ῦ δ η, ἐνθ' ἀνωτ. Σ. Δ η μ ο σ θ ε ν ο π ο ῦ λ ο υ. ἐνθ' ἀνωτέρω.

2) Σπ. Π. Ἀ ἄ μ π ρ ο υ, Δύο συνοδικὰ σιγίλλια περὶ τῆς ἐν Οὐγκροβλαχίᾳ μονῆς Μαρτζινανίου, <Δελτίον Ἱστορ. Ἐθν.-Ἐταιρίας>, τόμ. V' (1901-1906), σ. 111.

3) Ἀ λ ε ξ. Λ α υ ρ ι ῶ τ ο υ, Ἀνέκδοτα πατριαρχικά γράμματα ἐκ τοῦ ἀρχείου τῆς ἱεράς μονῆς Μ. Λαύρας, <Ἐκκλ. Ἀλήθ.>, τόμ. ΚΓ' (1903), σελ. 507.

4) Α. Π α π α δ ο π ο ῦ λ ο υ — Κ ε ρ α μ έ ω ς, Ἱεροσολυμιτικὴ Βιβλιοθήκη, τόμ. Α', σελ. 213.

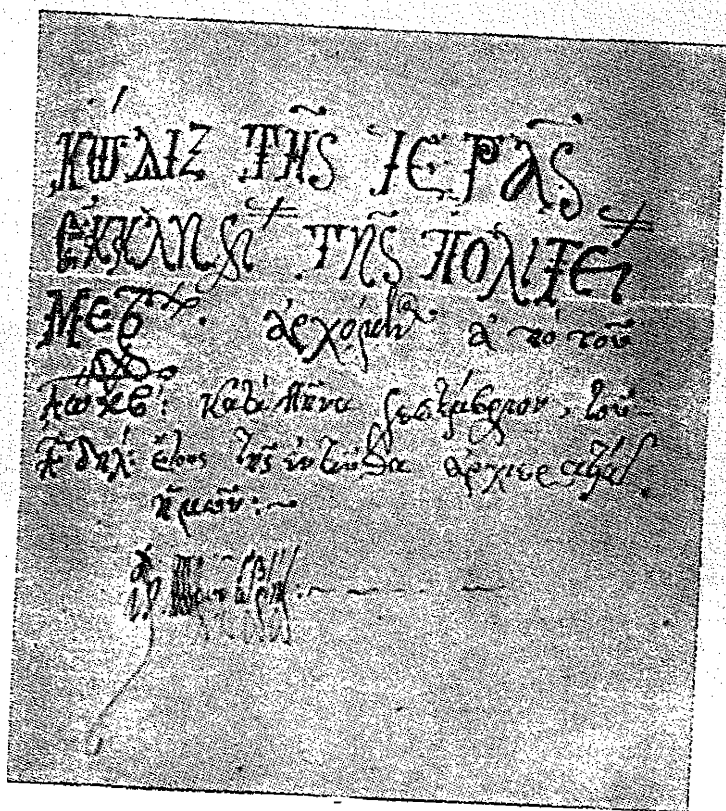
5) Αὐτόθι, τόμ. Δ', σελ. 369.

6) Μ. Ι. Γ ε δ ε ῶ ν, Χρονικά τοῦ πατριαρχικοῦ οἴκου και τοῦ ναοῦ, σελ. 162. Σ. Δ η μ ο σ θ ε ν ο π ο ῦ λ ο υ, ἐνθ' ἀνωτ. Πρὸβλ. και πατρ. κῶδ. (Γ ε ρ μ α ν ο ῦ μητρ. Σάρδεων, ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 119, ὅπος. 6)

Κ. ΜΑΜΩΝΗ δ. φ.

ΤΡΕΙΣ ΚΩΔΙΚΕΣ ΤΗΣ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣ
ΜΕΤΡΩΝ ΚΑΙ ΔΟΥΡΑ

Ο ΥΠ' ΑΡΙΘ. 182, 1572—1803, Ο ΥΠ' ΑΡΙΘ. 185, 1762—1865
ΚΑΙ Ο ΥΠ' ΑΡΙΘ. 184, 1822—1887

Κώδιξ 184, φ. 3α

Ημερομηνία...
 Ονοματεπώνυμο...
 Αριθμός...
 Περιγραφή...
 Πόλη...
 Ημερομηνία...

ΤΡΕΙΣ ΚΩΔΙΚΕΣ ΤΗΣ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣ ΜΕΤΡΩΝ ΚΑΙ ΑΘΥΡΑ(1)

Εἰς τὸ Ταμεῖον Ἀνταλλαξίμων κοινοτικῶν καὶ κοινωφελῶν περιουσιῶν ἐφυλάσσοντο μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν τρεῖς κώδικες τῆς ἐπαρχίας Μετρῶν καὶ Ἀθύρα φέροντες εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ Ταμεῖου συνταχθέντα δακτυλογραφημένον κατάλογον τοὺς ἀριθμοὺς 182, 184, 185 (*). Τοὺς κώδικας αὐτοὺς ὡς ἐκ τῆς μεγίστης σπουδαιότητός των, καθ' ὅσον ἀνάγονται εἰς τὰ ἀπὸ τοῦ 1579 καὶ ἐντεῦθεν κοινοτικά πράγματα τῆς ὡς ἄνω Θρακικῆς ἐπαρχίας, παρέλαβεν τὸ Μουσεῖον Μπενάκη, ὅπου διαφυλάσσονται σήμερον ὡς ἐν τῶν πολυτιμωτέρων κειμηλίων τοῦ ἀπολεσθέντος ἑλληνισμοῦ τῆς Θράκης (3).

(1) Περὶ τῆς ἐπισκοπῆς καὶ τῶν ἐπισκόπων Μετρῶν καὶ Ἀθύρα βλ. Le Quien, «Oriens Christianus in IV Patriarchatus digestus», τόμ. Α', Paris 1740, σ. 1150. Γ. Α. Ράλλη καὶ Μ. Ποτλή: Σύνταγμα τῶν θεῶν καὶ ἱερῶν κανόνων τῶν τε ἀγίων καὶ πανεπφύμων ἀποστόλων, τόμ. Γ', Ἀθήναι 1853, σ. 439, τόμ. Δ', Ἀθήναι 1854, σ. 545, τόμ. Ε', Ἀθήναι 1855, σ. 476, 514. Heinrich Gelzer: Georgii Cyprii descriptio orbis Romani, Lipsiae 1890, σ. 63. G. Parthey. Hieroclis Synecdemus et notitiae graecae episcopatum, accedunt Nili Doxapatrui notitia patriarchatum et locorum nomina immutata, Berolini 1866, σ. 104, 245. Χρυσάνθου τοῦ μακαριστάτου πατριάρχου τῶν Ἱεροσολύμων: Σύνταγματιον, Ἐνετία 1778 σ. 72. Heinrich Gelzer: Ungedruckte und ungenügend veröffentlichte Texte der Notitiae episcopatum ..., München 1903, σ. 633. «Ἐκκλησιαστικὴ ἀλήθεια» Α', 1910, σ. 20-22, 30-32. Fr. Miklosich—Jos Müller: «Acta et diplomata . . .» τόμ. 1ος, Vindobonae 1860, σ. 490, τόμ. 2ος Vindobonae 1862, σ. 56, 301. Μαν. Γ. Γεδεών: Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἀθηνῶν (ἀνατύποις ἐκ τῶν μητρώων τῆς ἱστορίας τῶν Ἀθηναίων Δ. Γρ. Καμπούρογλου, ἐν Ἀθήναις 1891, σ. 109, σημ. 4. «Ἐπιτηρῆς Φιλολ. συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως» τόμ. ΙΒ', Κων)λις 1879, σ. 36-37. «Νεολόγος» Θεσσαλονίκης 26 Ἰουλίου, 1926 ἀρθ. 310. «Νέα Σιών», τόμ. ΚΣΤ', 1931, σ. 567. «Νεολόγος» Κων)πόλεως, 1892, 30 Ἀπριλίου. «Ἐκκλησιαστικὴ ἀλήθεια» τόμ. 29, 1909, σ. 395, 407-408. «Θρακικά» τόμ. 3^α 1932 σ. 3-4, τόμ. 6ος, 1935, σ. 90-96, τόμ. 14ος 1940 σ. 77-79, 141-143. «Ἀρχεῖον τοῦ Θρακικοῦ λογογραφικοῦ καὶ γλωσσικοῦ θησαυροῦ», τόμ. Ζ', 1940-41, σ. 66, σημ. 2.

Γενικῶς περὶ τῆς ἐπαρχίας Μετρῶν βλ. Εὐδοκ. Δράκου: Τὰ Θρακικά, ἤτοι διὰλέξεις περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐπαρχιῶν Σηλυβρίας, Γάνου καὶ Χώρας, Μετρῶν καὶ Ἀθύρων, . . . Τεύχος Α', Ἀθήναι 1892. Περὶ τῆς διοικήσεως τοπογραφίας καὶ ἐκκλήσ. καταστάσεως Μ. καὶ Α. ἀξιολογὴ ἢ μελέτη τοῦ Μ. Σαραντῆ εἰς «Θρακικά» τόμ. 19ος, 1944, σ. 190 κ. ἐ.

(2) Βλ. + Κ. Μυρτίλου Ἀποστολίδου δ.φ. Κώδικες Ἀνατολ. Θράκης, Ἀθήναι 1954, (ἐκδοσις Ἑταιρείας Θρακικῶν Μελετῶν ἀριθ. 30) σ. 50, 60. «Θρακικά» τόμ. 3ος, 1938, σ. 135-156.

(3) Εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τοῦ μουσεῖου Μπενάκη, οἱ κώδικες ἔχουν τοὺς ἀντιστοιχοὺς ἀριθμοὺς 312, 313, 314. Εἰς τὴν περιγραφὴν των χρησιμοποιοῦμεν τοὺς ἀριθμοὺς

Οι κώδικες αυτοί ἦσαν γνωστοὶ πολὺ παλαιότερον, δὲν ἐμελετήθησαν ὁμως πλήρως καὶ συστηματικῶς πρὸς μίαν ὀλοκλήρωμένην ἀπακρίβωσιν παντὸς τοῦ πολυτίμου αὐτῶν περιεχομένου. Κατὰ καιροὺς ἀντεγράφησαν ἐξ αὐτῶν μερικαὶ ἀποσπασματικαὶ σελίδες, ἐκ τῶν ὁποίων δὲν ἦτο δυνατόν ὁ ἐμβροιθῆς ἐρευνητῆς τῶν Θρακικῶν πραγμάτων νὰ ἀποκομίσῃ παρὰ μίαν ἀμυδράν, ἐνίοτε δὲ ἀσαφῆ καὶ χασματικὴν εἰκόνα.

Ὁ ἀκαταπόνητος ἐρευνητῆς τῆς μετὰ τὴν ἄλωσιν ἰδίως ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως τοῦ ἑλληνισμοῦ, **Μαν. Γεδεῶν**, συνέστησε εἰς τὸν μητροπολίτην Ἑρακλείας **Γρηγόριον**, νὰ διατάξῃ τὸν διδάσκαλον **Γ. Χαρισιάδην** νὰ ἀντιγράψῃ μέρη τινὰ οὐσιώδη ἐκ τῶν κωδίκων. Οὕτω εἰς τὸ περιοδικὸν «Ἐκκλησιαστικὴ ἀλήθεια» (¹) ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ τοῦ **Μαν. Γεδεῶν** τινὰ τῶν εἰς τοὺς κώδικας ὑπαρχόντων Βραχέων Χρονικῶν τοῦ ἐπισκόπου **Μετρῶν** καὶ μετέπειτα **Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Γερασίμου** (²). Οὕτω τὰ ἰδιόχειρα σημεῖωματα τῶν λοιπῶν ἐπισκόπων **Μετρῶν**, ὡς καὶ πάντα τὰ λοιπὰ περιεχόμενα τῶν κωδίκων, διὰ τῶν ὁποίων πλεῖστοι πτυχαὶ τῆς Θρακικῆς ζωῆς καὶ Θρακικῆς ἱστορίας ἦτο δυνατόν νὰ ἔλθουν εἰς φῶς, ἠγνοήθησαν.

Ἄλλὰ καὶ εἰς αὐτὰς τὰς δημοσιεύσεις τοῦ **Μαν. Γεδεῶν** τὰς ἀφορῶσας εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ **Γερασίμου** γεγραμμένα σημεῖωματα, ὑπάρχουν πλεῖστοι παραλείψεις, καὶ πλεῖστοι κενὰ, ὀφειλόμενα ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον εἰς λόγους πολιτικῆς σκοπιμότητος. Διότι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἔλθουν εἰς φῶς ἀλώβητα καὶ πλήρη κείμενα, δυνάμενα νὰ κλονίσουν τὰς κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἀγαθὰς ὀπασθήποτε μετὰ τῶν **Τούρκων** σχέσεις μας.

Εἰς τὰς δημοσιεύσεις αὐτὰς, ἐλλεῖπει πᾶν ὅ,τι θὰ ἠδύνατο νὰ παραβλάψῃ ἕστω καὶ κατ' ἐλάχιστον τὰς σχέσεις αὐτὰς. Ὅπως δὲν ἦτο δυνατόν εἰς τὸν φερόμενον εἰς φῶς τῶν κωδίκων, δὲν εἶναι πάντοτε πιστοὶ καὶ ἀκριβεῖς.

Μετὰ τὴν μοιραίαν καταστροφὴν τοῦ μικρασιατικοῦ καὶ Θρακικοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τὴν διασπορὰν πάντων τῶν ἐθνικῶν κειμηλίων τῶν ἀπολεσθεισῶν ἐκείνων πατριδῶν, καὶ οἱ ὡς ἄνω κώδικες ἐθεωρήθησαν ἀπολεσθέντες. Ὁ **Ἀναστ. Σταμούλης** τοὺς ἀνεκάλυψε, καὶ κατὰ τὴν **ΡΜΒ'** συνεδρίαν τῆς 26ης **Μαρτίου 1933**, τοῦ συλλόγου **Μεσαιωνικῶν Γραμμάτων**, ἀνεκοίνωσε

τῶν καταγραφέντων εἰς τὸν κατάλογον τοῦ **Ταμείου ἀνταλλαξίμων**, διότι δὲν παύουν νὰ ἀποτελοῦν κτήμα αὐτοῦ, φυλασσόμενοι πρὸς μεγαλειτέραν ἀσφάλειαν εἰς τὸ **Μουσεῖον Μπανάκη**. Τὴν διεύθυνσιν τοῦ μουσείου ἤτις εὐγενῶς μᾶς ἐπέτρεψε τὴν μελέτην τῶν κωδίκων, καὶ παρέσχε πρὸς τοῦτο πᾶσαν συμπαραστάσιν, θερμῶς εὐχαριστοῦμεν.

(1) Βλ. παραπομπὰς εἰς τοὺς οικείους τόπους.

(2) **Καισαρίου Δαπόντε**: **Κατάλογος ἱστορικὸς ἀξιόλογος τῶν καθ' ἡμᾶς χρηματισάντων ἐπισήμων ῥωμαίων ἐν Κων. Ν. Σάθα**: «**Μεσαιωνικὴ βιβλιοθήκη**» τόμ. Γ', Βενετία 1872, σ. 89. «**Ἐκκλησιαστικὴ ἀλήθεια**», τόμος 29, 1909, σ. 395. **Ἀθανασίου Παπαδοπούλου Κεραμέως**: «**Ἱεροσολυμιτικὴ βιβλιοθήκη**» τόμ. Α', Πεκρούπολις 1891, σ. 412.

σελίδας τινὰς ἐκ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 182 κώδικος. Τὸν αὐτὸν κώδικα περιέγραψε καὶ ὁ Μιλτ. Σαραντῆς διεξοδικώτερον, δημοσιεύσας καὶ τινὰς ἐτέρας ἐξ αὐτοῦ σελίδας. Ἡ λεπτομερὴς καὶ διεξοδικὴ περιγραφή ὡς καὶ ἡ ἀναγραφή πάντων τῶν περιεχομένων τῶν τριῶν κωδίκων, κατ' ἐξοχὴν δὲ τῶν ὑπ' ἀριθ. 182 καὶ 185, ὡς παλαιότερων καὶ ὧς ἐκ τούτου πλέον ἐνδιαφερόντων, ὄψιται φῶς εἰς πλείστα ὅσα προβλήματα τῆς θρακικῆς ζωῆς καὶ ἱστορίας τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας καὶ τῶν μετ' αὐτήν. Πλείστας ὅσας εἰδήσεις ἐκκλησιαστικὰς, λαογραφικὰς, ἱστορικὰς, γλωσσολογικὰς, εἶναι δυνατόν νὰ ἀρυσθῆ τις ἐκ τούτων. Πλὴν τῶν ἐνθυμημάτων τοῦ Γερασίου, ἐκ τῶν ὁποίων σπουδαιότατα εἶναι τὰ περὶ τοῦ ἑωσσοτουρκικοῦ πολέμου, τὰ περὶ τῶν μεγάλων διεορμηγῶν, τὰ περὶ τῆς ὑποδοχῆς τοῦ ἑώσσου πρέσβευς Νικ. Ρεπνήν, τὰ περὶ τῆς καταστάσεως τοῦ κλήρου τῆς ἐπισκοπῆς Μετροῦν, τὰ περὶ τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας, ἄξια λόγου καὶ μελέτης εἶναι καὶ πάντα τὰ λοιπὰ λίαν ἀνορθόγραφα σημεῖωματα, ἰδιόχειρα διαφόρων ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν. Πάντα τὰ σημεῖωματα ταῦτα, ἀφ' ὧντα εἰς χειροτονίας διαφόρων ἐπισκόπων, εἰς πράξεις διαζυγίων, γάμων, δωρεῶν, δανείων, πωλήσεων, πλείστα ὅσα στοιχεῖα προσφέρουν εἰς τὸν ἐρευνητὴν τὸν περὶ τὰ Θρακικὰ διατρέφοντα. Ἀνεξαργήτως τῶν ἐπὶ μέρους θεμάτων ἐρεύνης τὰ ὁποῖα γεννῶνται ἐκ τῆς μελέτης τῶν τριῶν κωδίκων, καὶ τὰ ὁποῖα εἶναι ἰδικῆς φύσεως, ἐν γενικῶν καὶ οὐσιαστικώτατον ζήτημα προβάλλεται ἐκ τῆς μελέτης αὐτῶν. Τὸ ζήτημα τῆς ἀμαθείας καὶ ἀπαιδευσίας τοῦ κλήρου καὶ δὴ τοῦ ἀνωτάτου. Κληρικοὶ καὶ ἐπίσκοποι εἰς τὰ σημεῖωμάτα τῶν ἀγνοοῦν παντελῶς τὴν σύνταξιν καὶ ὀρθογραφίαν τῆς γλώσσης μας. Ἐτηρήσαμεν πιστῶς εἰς τὴν ἀναγραφὴν τῶν σημειωμάτων αὐτῶν, τὴν σύνταξιν καὶ τὴν ὀρθογραφίαν των. Ὁ πεπαιδευμένος ἐπίσκοπος καὶ μετέπειτα Πατριάρχης Γεράσιμος, εἰς τὸν ὁποῖον ὡς εἶδομεν ὀφείλονται ἀξιολογῶνται σελίδες τῶν κωδ. 182 καὶ 185, ἐκφράζει τὴν πικρίαν του διὰ τὴν κατάστασιν αὐτὴν τῆς ἄκρας ἀπαιδευσίας τοῦ κλήρου, (1) ἀποδίδει δὲ ταύτην εἰς τοὺς περιορισμοὺς καὶ τὰς καταδυναστεύσεις τὰς ὁποίας σύμψαν τὸ Γένος ὑπέστη κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας (2).

Ἡ γλῶσσα εἰς τὴν ὁποίαν ἐγράφησαν τὰ περιεχόμενα τῶν κωδίκων, παρουσιάζει πλείστας ὅσας λέξεις εἰλημμένας ἐκ τῆς Τουρκικῆς, ἰδιωματικῆς, ὡς καὶ τινὰς ἄλλας μὴ ἐχούσας σχέσιν πρὸς τὴν ἑλληνικὴν ἐτυμολογίαν. Χρησθεὶς δὲ τὸ πρόβλημα τῆς γλώσσης τῶν κωδίκων ἰδιαιτέρας εἰδικῆς μελέτης. Ἐκ τῆς μελέτης αὐτῆς ἀσφαλῶς θὰ ἔλθουν εἰς φῶς πολλὰ νέα ὄχι μόνον αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ γλωσσολογικά, ἀλλὰ καὶ ἱστορικὰ θρακικὰ στοιχεῖα.

Ἐκ τῶν περιεχομένων, δημοσιεύομεν πάντα μὲν τὰ σημεῖωματα τοῦ Γερασίου, ὅσα ἢ δὲν ἐδημοσιεύθησαν προγενέστερον, ἢ ἐδημοσιεύθησαν ἑλλιπῶς, ἐκ τῶν λοιπῶν δὲ τὰ πλέον χαρακτηριστικὰ κατὰ τὴν κρίσιν μας.

(1) Κωδ. 182, σ. 46, 47, 85.

(2) Περὶ. Κ. Μ. Κούμα: Ἱστορία τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων, αἰμ. 12ος, Βιέννη 1882, σ. 554-555.

Ὁ κώδιξ οὗτος ἔχει διαστάσεις 0298×0,20 καὶ ἀποτελεῖται ἐξ 94 ἠριθμημένων σελίδων, ἄλλων διασφραζομένων ἀρτίων καὶ ἄλλων ἀποκεκομμένων κατὰ τὸ ἥμισυ. Φύλλα τινὰ λευκὰ εὐρίσκονται ἐντὸς τῆς δερματίνης σταχώσεως, ἕτερα δὲ ὡς φαίνεται ἀφηρέθησαν. Περιλαμβάνονται ἐν αὐτῷ ἄδειαι γάμων, πράξεις διαζυγίων, δωρεαί, πωλήσεις, ἀπογραφαὶ σκευῶν τῆς ἐκκλησίας, διορισμοὶ ἱερέων, διαθῆκαι, ἀπολογισμοὶ ἐξόδων, ἀντίγραφα πατριαρχικῶν ἐπιστολῶν, ἰδιόχειρα σημειώματα ἐπισκόπων, ὧς καὶ πλεῖστοι σημειώσεις τοῦ ἐπισκόπου Γερασίμου. Πάντα ταῦτα οὐδεμίαν χρονολογικὴν τάξιν ἀκολουθοῦν, ἄλλοτε φέρουν τὴν ἀπὸ κτίσεως κόσμου χρονολογίαν, ἄλλοτε δὲ τὴν ἀπὸ Χριστοῦ γεννήσεως. Ἡ παλαιότερα ἀναγραφομένη χρονολογία εἶναι τὸ ἔτος 1579 (1), ἡ νεωτέρα δὲ τὸ 1803 (2). Τὸν κώδικα περιέγραψε πρῶτος ὁ Ἀναστάσιος Σταμούλης, κατὰ τὴν ΡΜΒ' συνεδρίασιν τῆς 26ης Μαρτίου 1933, εἰς τὸν σύλλογον Μεσαιωνικῶν γραμμάτων (3), παρουσιάσας καὶ μερικὰς αὐτοῦ σελίδας. Λεπτομερεστέρην περιγραφὴν αὐτοῦ ὡς καὶ τινὰ ἄλλα ἀποσπάσματα ἐδημοσίευσεν ὁ Μιλτ. Σαραντῆς εἰς τὸν 5ον τόμον τῶν «Θρακικῶν», 1934 σ. 163—178. Πάντα τὰ ἐπὶ μέρους περιεχόμενα τοῦ ἀξιολογωτάτου αὐτοῦ κώδικος εἶναι τὰ ἐξῆς (4).

σ. 1. Πρακτικὸν ἀναφερόμενον εἰς ἑξαγορὰν αἰχμαλώτου, ἄνευ χρονολογίας, τοῦ ὁποίου ἢ κατὰ λέξιν ἀνάγνωσις εἶναι ἀδύνατος, ἐπειδὴ τὸ κείμενον εἶναι ἐφθαρμένον. Ἡ ὑπογραφή εἶναι τοῦ ἐπισκόπου Μανασσῆ (5).

(1) Ἐν τῇ σελίδι 7. Ὁ Μιλτ. Σαραντῆς ὑπεστήριξεν ὅτι πρῶτον ἔτος ἐγγραφῆς εἰς τὸν κώδικα εἶναι τὸ 1577. Πρβλ. «Θρακικά» τόμ. 5ος 1934, σ. 164.

(2) σ. 86.

(3) «Μεσαιωνικά γράμματα», τόμ. Β', τεύχος 3ον, 1935, σ. 171—177, ὅπου πλὴν τῆς περιγραφῆς καὶ τῶν δημοσιευομένων σελίδων τοῦ κώδικος, ὑπάρχουν καὶ τέσσαρες αὐτοῦ φωτοτυπία ἐν τέλει τοῦ ὡς ἄνω τόμου.

(4) Ἡ ὀρθογραφία διατηρεῖται ἡ αὐτή. Ἡ στίξις ἀποκαθίσταται. Εἰς τὰ σημειώματα μόνον τοῦ Γερασίμου ἀποκαθίστανται τὰ ἐλάχιστα ὀρθογραφικὰ λάθη. Αἱ βραχυγραφαὶ ἀναπτύσσονται. Ἐντὸς εἰσαγωγικῶν περιέχονται τὰ κείμενα τῶν κωδίκων. Δι' ἀποσιωπητικῶν δηλοῦνται λέξεις εἰς τὰ κείμενα, παραλείπόμεναι ὑφ' ἡμῶν. Εἰς τὰς ἐκδιδομένας πράξεις γάμων, διαζυγίων κλπ. σημειοῦται τὸ ὄνομα τοῦ ὑπογράφοντος ἐπισκόπου, οὐχὶ δὲ καὶ τῶν λοιπῶν μαρτύρων. Εἰς τὰς ἀπὸ κτίσεως κόσμου χρονολογίας πάντων τῶν ἐγγράφων χάριν ἐνκομίας προστίθενται ἐντὸς παρενθέσεως αἱ ἀπὸ Χριστοῦ γεννήσεως ἀντιστοιχοῦσαι χρονολογίαι.

(5) Πρβλ. «Μεσαιωνικά Γράμματα» τόμ. Β', τεύχ. 3ον, 1935 σ. 172, ἐνθα ἡ ὑπογραφή ἐθελωρήθη δυσανάγνωστος.

σ. 2—3. Πρακτικὸν καταγραφῆς τῶν σκευῶν τῆς ἐκκλησίας τῆς ἐπισκοπῆς Μετρῶν καὶ Ἀθύρων «ἀπερ ἔμαρτηρίθησαν κατέμπροσθεν τοῦ ἐπισκόπου κυροῦ διονυσίου». (1) Χρονολ. ἔτος 57 (1582), Ἰουλίου 5'.

σ. 4 «† ἐπιδὴ ἐλθὼν πρὸς ἡμᾶς ὁ δρόσος ἀπὸ χοροῖον πραστίο σηνο-
» δικὸς κατέμπροσθεν τὸν τιμιωτάτων κληρικὸν καὶ τὸν τιμιωτάτων ἀρχόντων
» μετὰ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Σταμάτας. Καὶ ἐξέτασα τὸν δρόσο διατὶ χωρίζης
» τὴν γηνέκα σου καὶ ἴπε πιστεύουσι πὼς ἵναι πολιτικοί. Καὶ εἰς τούτω τὴν
» χωρίζω. Καὶ ἐδώσαμεν ἄδιαν νὰ στεφανοθῆ ἡ γυνὴ αὐτοῦ σταμάτα μετὰ
» τὸν Σαβατιανόν. Καὶ εἰς τούτω ἐγράφη ἐνταῦθα εἰς πίστωσιν καὶ ἀσφα-
» λιαν, ἐν ἔτει 57γ' (1584), μηνὶ σεπτεβρίω κ'. Ὁ Μετρῶν καὶ Ἀθύρων
» Γερμανός».

Ἐν τῇ ἰδίᾳ σελίδι διὰ γραφικοῦ χαρακτῆρος τοῦ Γερασίου ἀναφέ-
ρονται τὰ ἑξῆς: «Κατέμπροσθεν τῆς ἐμῆς ταπεινότητος καὶ τῶν ἐγκρίτων χρι-
» στιανῶν μου ἐνεφανίσθη ἡ τοῦ Σταμάτη κατὰ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ ἀγωγή,
» ὡς πολιτεύεται ἀσέμνωσ καὶ ἔξω τῆς χριστιανικῆς ζωῆς, ὑβρίζουσα καὶ κα-
» ταπατοῦσα τὴν τιμὴν τοῦ ἰδίου αὐτῆς ἀνδρὸς μεθ' ὧν ἂν ἀσέμνωσ βουλη-
» θῆ, καθὼς ἰδίῳ αὐτῆς στόματι ὠμολόγησε. Τούτου χάριν ἡμεῖς τε καὶ πάν-
» τες οἱ περὶ ἡμᾶς ἐνταῦθα χριστιανοὶ ὁμοῦ καὶ ὁ ἀνδρὸς αὐτῆς Σταμάτης,
» μὴ ἀνεχόμενοι τὴν τοιαύτην ἀσχημοσύνην παρρησιάζεσθαι καὶ λέγεσθαι
» παρὰ γυναικὸς, δεδώκαμεν ἄδειαν τῷ Σταμάτη ἐλεύθερον εἶναι τῆς τοιαύ-
» της κακομηχανοῦ καὶ ἀσέμνου γυναικὸς μηδ' ὅλως εἰς τὸ ἑξῆς φροντίζειν
» περὶ ἐκείνης ἢ ἠθέλειν ἐκείνης ὀνομάζεσθαι ἀνδρα, ἀλλ' οὖν ἐννόμως ἐκεί-
» νης ἀπεξευγμένον καὶ λελυμένον, δι' ὃ καὶ δεδώκαμεν αὐτῷ τῷ διαληφθέντι
» Σταμάτη τὸ παρὸν ἐλευθερωτήριον ἀποστασίου δηλαδὴ γράμμα».

σ. 5. «Τὸ ἦσο καὶ ὁμιον τοῦ πατριαρχικοῦ γραμματος τοῦ ἰκομινηκοῦ
» ἱερεμίου. † Θεοφιλέστατε ἐπίσκοπε μέτρων καὶ ἀθύρων χάρις εἴησιν καὶ εἰ-
» ρήνη ἀπο Θεοῦ παντοκράτωρος. Λόγος ἐπεφέρετο ὑπὸ πολλῶν ὄστις προ-
» πολλοῦ καὶ εἰς τὰς ἀκοὰς ἡμῶν ἔφθασε, ὅπως γεώργος τοῦ δημητρίου μπο-
» ζίκη ὁ υἱὸς μὴ φθάσας εἰς ταιλείαν ἡλικίαν χρόνου, ζητεῖ παρακανόνας ἰε-
» ρωθῆναι· νῦν δὲ ἔπει σωματικῶς ἐπεδήμησε πρὸς τὴν ἡμῶν μετριότητα καὶ
» ἐφάνη συνοδικῶς ὅτι εἰς ταιλείαν ἀγει ἡλικίαν καὶ μάλιστα γράμμα μαρτυ-
» ρίας ἐκόμισε τῶν τε ἱερέων καὶ ἀρχόντων καὶ παντὸς τοῦ λαοῦ τοῦ αὐτόθι.
» Διὰ τοῦτο ἀποφαίνεται ἡμετριότης ἡμῶν κατὰ τὴν μαρτυρίαν αὐτῶν ἵνα
» ἀνεμποδίστως χειροτονήσεις αὐτὸν διάκονον κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱερο-
» τυλίαν. Οὕτως γενέσθω καὶ μὴ ἄλλως· ἵνα καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις εἴη μετὰ
» τησῆς Θεοφιλίας.

λ Ἐν μηνὶ νοεμβρίῳ ἡνδικτιόνος δ'».

Ἐν τῇ ἰδίᾳ σελίδι: «Τὸ ἦσον τοῦ Πατριαρχικοῦ γραμματος τοῦ ἱερεμίου.

(1) Ἐξεδόθη, αὐτόθι σ. 173.

» † Θεοφιλέστατε ἐπίσκοπε μέτρων καὶ ἀθύρων χάρις εἴη σοι καὶ εἰ-
 » ρῆνη καὶ ἔλεος ἀπὸ τοῦ παντοκράτορος. Τῇ ἡμῶν μετριότητι ἐδηλώθη διά-
 » ναφορᾶς τῆς σῆς θεοφιλίας ὅτι εὐστάθιος κασάπης, ὁ πρότερον ἀπλῶς κα-
 » τηγορήσας καὶ ὑβρίσας τὸν εὐλαβῆ ὑποδιάκονον κῦρ γεώργον, αὐτὸς οὗτο
 » πάλιν ἐρωτηθῆς τῇ πρώτῃ του αὐγοῦστου ἡμέρα προ τοῦ γιασμου, ωμολό-
 » γησεν ἐνώπιον πάντων ἰερωμένων καὶ λαϊκῶν, ὅτι ὑβρισθῆς παρὰ τοῦ
 » αὐτοῦ ὑποδιακόνου κῦρ γεώργου καὶ κλέπτης ἀκοῦσας καὶ τῶν κλεπτῶν
 » συνεργός, κακία φερόμενος καὶ ἀνθυβρίσας τοῦτον βουλόμενος, ἐξεῖπε τὰς
 » τοιαύτας κατηγορίας κατὰ τὴν τιμὴν αὐτοῦ ὑπὸ πάθους καὶ λύπης. Ὁ δὲ
 » καὶ ἐνώπιον τῆς ἡμῶν μετριότητος ἠβούλετο εἰπεῖν καὶ σωματικῶς ἐλθεῖν,
 » εἰ μὴ ὑπὸ τοῦ πυρετοῦ ἐκωλύετο. Τοίγαροῦν γράφομεν, καὶ ἀποφαινόμεθα
 » ἐπειὶς γράφης ἀσύστατοι καὶ ἀπρόσδεκτοι φαίνονται αἱ λαληθεῖσαι παρὰ
 » τοῦ Εὐσταθίου κατηγορίαι καὶ ἐχθρας μεσιτευσάσης καὶ ἐριδος ἐλαλήθη-
 » σαν, ὡς ομολόγησε καὶ ὁμολογεῖ ὁ εἰπὼν αὐτάς. Γραφήτω τὸ συμβάν ἐν
 » τῷ κώδικι τῆς ἐκκλησίας σου καὶ χειροτονηθῆτω κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν
 » τάξιν ὁ αὐτὸς ὑποδιάκονος κῦρ γεώργιος ἀκωλύτος καὶ ἀνεμποδίστος. Οὐ-
 » τω γενέσθω καὶ μὴ ἄλλος ἵνα καὶ ἡ τοῦ θεοῦ χάρις εἴη μετὰ τῆς σῆς θε-
 » οφιλίας.

λ ἐν μινὶ αὐγοῦστῳ ἡνδικτιόνος δ'».

σ. 6. «Κατὰ τὴν σήμερον ἡμέραν ἣτις ἐστὶν μινὶ αὐγοῦστου καὶ ἡμέ-
 » ρα τετάρτη, ἐλθὼν ὁ Στάθιος ὁ χασάπης εἰς τὴν ἐμὴν τάβινότητι, καὶ ἐνό-
 » πιον πολόν, ὕπε καὶ ὁμολόγεισαι, ὅτι διαναμεῦβρῆσει ὁ γεώργιος τοῦ μπο-
 » ζήκη ἕβρησα καὶ ἐγὼ αὐτὸν. Ἀμὴ ἀπὸ του νῦν ἀσέχη τὴν εὐχὴ τοῦ Χρι-
 » στοῦ καὶ τῆς Παναγίας καὶ τὴν ἐδικίμου καὶ ἐπίασε καὶ τὰς γενηᾶδας αὐ-
 » τοῦ καὶ ὕπεν γεράσοι ὁσὰν ἐμένα καὶ ἐπίασε καὶ διαλαγι μὲ τὸν γέροντα τὸν
 » μποζήκη, ὁποῦ εἶχαν ἐχθραν μεγάλην ἀνάμεσόν-τους, διανασέβουν εἰς τὴνὰ
 » ἠποθέσες, ὅπου ἐπύραν τὸ ἀργαστήρη τοῦ γέρου μποζήκη καὶ ἐγνε φαναι-
 » ρὸν τῆς πάσι χρησθηανόνδε καὶ ἀγαρινόν. Τῇ δὲ τρίακωστῇ πρώτῃ του ἰου-
 » λίου μηνὸς ἐλθὼν ὁ αὐτὸς στάθης καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ κοσταντοῦ εἰς τὴν ἐμῇ
 » ταπεινότητα καὶ ὕπον ὅτι ἤβρησεν ὑμᾶς πολὰ καὶ ἀπλα ὅστε ὕπε
 » ἡμῶν κλέπτην καὶ κλεπαπάδοχον(sic) καὶ τὴν γυνὴ αὐτοῦ ὕπε ἤβριν ἀπρε-
 » πῆ. Καὶ εἰς τοῦτο ὕπομεν καὶ ἡμῆς δέσποτά μου αὐτὸν καὶ πέδευσον αὐτὸν,
 » καὶ νουθέτησον ἡνα μὴ ἔχη τὴν οὔτην γλῶσσα ἀσκημην καὶ ἀπρεπει ὅπου
 » δὲν πρέπι τοῖς ἱερῆς νὰ ἠυρίζουσι τοὺς ἀνθρώπους καὶ ταῖς γηναῖκαις τῶν
 » ἀνδρῶν. Ἀμὴ ἀσαίχη τὴν εὐχὴ μας καὶ τῶν γονέον του. Καὶ εἰς τοῦτο ἐ-
 » κατεστρόθη ἐν τὸ ἱερὸ κονδίκι τῆς αγιοτάτης ἐπισκοπῆς μετρῶν καὶ ἀθύ-
 » ρων εἰς τὴν πρώτη τοῦ αὐγοῦστου μινὸς πρὴν τοῦ ἀγιασμοῦ καὶ ἦταν ἡ
 » μάσθηρες οὔτης. λ ἡνδικτιόνος δ'».

Ἔπονται ὑπογραφαί.

Ἐν τῇ ἰδίᾳ σελίδι ὁ ἐπίσκοπος Γεράσιμος γράφει ὀνόματα προύπαρξάντων ἐπισκόπων Μετρῶν, ἀρχόμενος ἀπὸ τοῦ Γερμανοῦ.

σ. 7. Πιστοποιήσις δανείου.

Χρον. ζτη' (1579), Νοεμβρ.

σ. 8. Πράξις δωρεᾶς πρὸς τὴν ἐπισκοπὴν.

Ἐπογραφή τοῦ ἐπισκόπου Διονυσίου (*).

Ἀκολουθεῖ διὰ χειρὸς τοῦ Γερασίμου ἀναγραφή τοῦ ἀριθμοῦ τῶν οἰκιῶν ἐκάστου χωρίου τῆς ἐπισκοπῆς Μετρῶν.

« Γαρδᾶς 10, Ἀρσοῦς 43, Ἀκτὴς Πουργὰς 17, Τζεμετζῆς 60, Καλ-
» λικράτεια 96, Δημοκράνεια 22, Λαγοθήραι 17, Φανασσάκραι 25, Πλάγια 20
» Τζακίλι 64, Μέτρως 130. Τὸ ὅλον 504 τὰ ὄπισθια τῶν χωρίων τῆς ἐπι-
» σκοπῆς Μετρῶν».

σ. 9. « † κατὰ τὴν σήμερον ἡμέρα ἡτῆς ἐστὶ ἐν μινὶ ἀπρηλίου καὶ
» ἡδικτιόνος θ', ἐλθὼν τῇ ἐμῇ ταπεινότητι ἢ κηρᾶνα ἢ θυγάτερ τοῦ σηρόπου-
» λου καὶ γυνὴ του σταμυτιοῦ τζημηλάρη καὶ ἀνήγγειλον ἡμῖν πὸς προκέρου
» ἐπάντρευσαν τῇ θυγατέραν αὐτὸν ὀνόματι τριάντάφηληνα μετὰ τοῦ νικο-
» λάου τζημηλάρη » (ὑπόθεσις διαζυγίου)

σ. 10. Πράξις διαζυγίου

Χρον. ,αχλε', Ἰουλίου, ἰνδικτιόν. γ'.

σ. 11. Πράξις διαζυγίου.

Χρον. ,αχλς', ἰνδικτ. γ'.

σ. 12. «μηνὶ αὐγούστῳ εἰς τὴν α' ἦλθεν ὁ κύρ Ἰωάννης καὶ ὁ κύρ
» Νηκόλαως καὶ ὁ κύρ γεώργιος ὁ Γουλιάκος καὶ ὁ κύρ δούκας καὶ ὁ κύρ
» καλοῖωάννης ὁ θεόδωρος' καὶ ἤφεραν τὸν ἐνιερότατον παπὰ κύρ Ἰωάσαφ'
» καὶ ἔστρεξαν αὐτὸν νὰ τοῖς ψάλλοι καὶ νὰ τοῖς ἀγιάζοι »

Ἐπονται ὑπογραφαί.

Χρον. ζζ'δ' (1585 - 1586).

σ. 13. Βεβαίωσις γάμου.

Χρον. Φεβρουάρι. 1613.

σ. 14. Ἰδιόχειρον σημεῖωμα τοῦ Μητροφάνους, ἐν τῷ ὁποίῳ οὗτος ἀ-
» φηγεῖται ὅτι ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπος Μετρῶν καὶ Ἀθύρων ἐν ἔτει «,αψια'
» ματοῦ κ'»(2) καὶ ἀπαριθμεῖ τὰ ἀντικείμενα τὰ ὁποῖα εὔρε εἰς τὴν ἐπισκοπὴν(3).

σ. 15. Πράξις γάμου.

Χρον. ,αχλς', Φεβρ. κ', ἰνδικτ. ιδ'. Ἐπογραφή Ἱεροθέου.

(1) Ἐξεδόθη «Μεσαιωνικά γράμματα» τόμ. Β', τευχ. 3ον 1935, σ. 174, καὶ «Θρακικά» τόμ. 5ος, 1934, σ. 170-171.

(2) Πρβλ. «Θρακικά» τόμ. 5ος, 1934, σ. 169.

(3) Ἐξεδόθη αὐτόθι σ. 173.

σ. 16 · 17. Βραχὺ χρονικὸν τοῦ Γερασίου περὶ τοῦ ὄσσοτουρκικοῦ πολέμου (1) «,αψῆ» σепτεμβρίου κε', ἡμέρα ε'.

« Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ σουλτάν μουσταφᾶ κατὰ τὸ ,αψῆ» σепτεμ. κε
 » ἡμέρα ε', τῆς ἑβδομάδος, ἐκηρύχθη ὁ κατὰ τῶν μοσχόβων ἄλογος πόλεμος.
 » Καὶ πρῶτον μὲν ἐσήκωσαν τὸν ἑλιζὴν εἰς τοὺς ἑπτὰ Κουλάδες, τὸν λεγό-
 » μενον Ἀμπρέσκοφ. Ἦταν γράμματα εἰς ὅλα τὰ σερχάτια διὰ ζαερέδες καὶ
 » νὰ εἶναι ὅλοι ἔτοιμοι κατὰ τοῦ ἐχθροῦ. Καὶ περὶ τὸν Ἰανουάριον ὁ τοῦ
 » Κριμίου χάνης νὰ πάγῃ εἰς λεηλασίαν τῆς Λεχίας μὲ πλῆθος ἀρκετὸν καὶ
 » ἐκεῖθεν εἰς τὰ τῶν μοσχόβων σύνορα μὲ τὴν ὀδηγίαν τοῦ ντελῆ μπογιάρη
 » Λεχίου. Ἡ εἰδήσις ἔφθασεν ἐδῶ ὅτι ἑτοιμάσθη μὲ πλῆθος ἰππέων καὶ
 » πεζῶν περίπου τῶν τεσσαράκοντα χιλιάδων καὶ δέεται τοῦ βασιλικοῦ δοᾶ,
 » καὶ τῶν λοιπῶν ἱμπαντελάχιδων. Καὶ τὴν α' Ἰανουαρίου ἐγινε ὁ δοᾶς με-
 » τὰ παρρησίας ἐδῶ εἰς τὴν πόλιν. Καὶ ἐπειδὴ ἦτον ῥητὴ ἡ ἡμέρα, ἐβγῆκεν
 » ἀπὸ τὸ Κρίμι μὲ καλὸν καιρὸν καὶ φθάνοντας εἰς τὰ μέρη τῆς Λεχίας ἔκα-
 » με μεγάλην φθορὰν εἰς τοὺς ἀθλίους, καὶ φεύγοντας ἐκεῖθεν διὰ νὰ περά-
 » σουν εἰς τὰ τῶν μοσχόβων ὄρια, συνέβη ἐκ θεομηνίας τινὸς νὰ γίνῃ τότε
 » φρικτὸς χειμῶν τόσον, ὅπου ἀπὸ τὴν πύκνωσιν τῶν νιφάδων καὶ ἀπὸ τὴν
 » σφοδρότητα τοῦ ἀνέμου καὶ ἀπὸ τὸ χιόνι, ἐτυφλώθησαν τὰ ζῶα καὶ ἔχασαν
 » τὸν δρόμον καὶ μόλις ἄφ' οὗ ἤλθον εἰς τὴν νόβα Σερβίαν ὅπου εἶναι τὰ
 » νέα κάστρα τῶν Μοσχόβων, ἐγνώρισαν ποῦ εἶναι. Καὶ πολεμούμενοι ἀπότε
 » τῶν ἐντὸς κάστρων καὶ ἀπὸ τὸν πολὺν χειμῶνα, ἐγύρισαν ὀπίσω κατὰ τὸν
 » Φεβρουάριον μῆνα πολέμῳ καὶ χειμῶνι κατατροχωθέντες, ὅτε καὶ ὁ χάνης
 » περιπνευμονιάσας ἐτελεύτησεν εἰς τὸ Κρίμι. Ὁ βεζίρης ὅπου ἐσήκωσε τὸν
 » ἑλιζὴν ἦτον ὁ Χαμτζάπασιας ὁ καὶ νταμάτης. Ἄλλ' αὐτὸς ἐξώσθη καὶ ἔ-
 » γινεν ὁ Γιαγλικτζῆς Μεμετπασιας. Περὶ τὸ μάρτιον μῆνα ἐγινε τὸ ὄρδοῦ
 » ἀλλάϊ καὶ ἐβγῆκεν ὁ γιαννιτζάραγασὶ μετὰ τῶν ὀτζακλήδων, εἶτα καὶ ὁ
 » σερασκέρης ὁ καὶ βεζίρης μὲ τὸ σατζακεριφι. Τότε συνέβη μιὰ ἀρκετὴ
 » σύγχυσις μέσα εἰς τὴν πόλιν, καὶ οἱ ἐμίρηδες ὅπου ἐσήκωναν τὸ σατζάκι,
 » ὤρμησαν μὲ γυμνά σπαθία κατὰ τῶν ὀγατιάδων καὶ ἐσκοτώθησαν πολλοί,
 » χριστιανοί, ἀρμένιοι καὶ ἔβραιοι. Ἀκόμη ὕβρισαν καὶ τὲς γυναῖκες τοῦ
 » νέμψα ἑλιζισὶ καὶ ἔδειραν αὐτὸν μὲ τοὺς ἀνθρώπους του. Μὲ τέτοιαν ἀ-
 » ταξίαν ἔφυγαν ἀπὸ τὴν πόλιν. Εἰς τὸν μεγάλον Τζεκεμετζὲ ἐρχόμενοι, ἐπά-
 » τησαν τὰ ἐργαστήρια, ἐτζάκισαν πόρτες καὶ ἄλλα πολλὰ κακὰ ἔκαμναν. Τῷ
 » αὐτῷ ἔτει κατὰ τὸν Ἰούλιον ἐσήκωσεν ἡ βασιλεία τὸν βεζίρην καὶ ἔκαμε
 » τὸν μολδοβατζῆν καὶ περὶ τὰ μέσα τοῦ αὐγούστου ἀποκεφάλισε τὸν ἐξω-
 » σθέντα Μεμετπασιάν Γιαγλικτζῆν, ὁμοῦ καὶ τὸν Γρηγόροβον Καλλιμάχην
 » μετὰ τοῦ δραγουμάνου Νικολάκη Σούτσου, τὸν μὲν εἰς Ἀδριανούπολιν,

(1) Ἐξεδόθη ὑπὸ *Μανουὴλ Ἰ. Γεδεών* εἰς «Ἐκκλησιαστικὴν ἀλήθειαν» τόμ. 33, 1913, σ. 367 - 369, μὲ λάθη ὅμως παραναγνώσεως καὶ μὲ πλεῖστα κενά. Βλ. σχετικὰ: Ἀθανασίου Κομνηνοῦ Ὑψηλάντου: Τὰ μετὰ τὴν ἄλωσιν, Κωνίλις 1810, σ. 117 κ. ἔ.

» τούς δὲ εἰς τὴν πόλιν τῆ κθ' αὐγούστου. Ὁ μολδοβατζῆς ἐπῆρε τὰ στρα-
 » τεύματα καὶ ὄρμησε κατὰ τὴν Λεχίαν, καὶ φθάνοντας κοντὰ εἰς τὴν Καμι-
 » νίτζαν ἐτζακίσθη κατὰ κράτος μετὰ τὰ στρατεύματά του καὶ ἐγύρισε κατση-
 » μένος. Μόλις ἐσώθησαν τὰ στρατεύματα μισοζώντανα εἰς τὰς παραχει-
 » μασίας κατὰ τὸ Μπαμπάταγι, Καρτάλι καὶ Σάκτζα. Ἐγένετο ἔπειτα μετὰ τὸν
 » μολδοβατζῆ βεζιρῆς ὁ Νισατζῆ Μεεμέπασας καὶ διατι ἐπάτησαν τὸ ὄρδι
 » ὀλίγοι Μόσχοβοι, τὸν ἔξωσαν καὶ ἔγινεν ὁ Χαλίλπασας. Οἱ Μόσχοβοι ἤλ-
 » θαν εἰς Μπουδανίαν καὶ ἐδίωξαν μετὰ τελειότητα τοὺς ἐδικούς μας εἰς Σάκ-
 » τζαν. Ἐπῆραν καὶ τὸν Γρηγόροβον σκλάβον ἀπὸ τὴν Βλαχίαν. Τὸν Μπου-
 » δάμπην Κωνσταντίβοδα Μαυροκορδάτον, τὸν ἔκαμαν νὰ ἀποθάνῃ κτυπη-
 » μένος εἰς πόλεμον. Καὶ αὐτὸν ὄλον τὸν χειμῶνα ἐπολεμοῦσαν, ἐπάτησαν
 » τρίτον τὸ ὄρδι εἰς τὸ Μπαμπάταγι, καὶ τοὺς ἐδίωξαν. Ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ
 » ,αψο' ἤλθαν τὰ καράβια εἰς τὴν Ἀσπρην θάλασσαν, ἐφάνησαν κατὰ τὸν
 » Μωρέαν, καὶ κατὰ τὸν μάρτιον ἐβγήκεν ἡ ἀρμάδα ἀπὸ τὴν πόλιν διὰ νὰ
 » διώξῃ τὰ μοσχοβίτικα καράβια, καὶ συμπλοκῶν γενομένων, ἔφευγον οἱ ἐδι-
 » κοὶ μας, ἕως οὗ ἤλθον εἰς τὸν Τζεσιμὲν καὶ ἐκεῖ τὰ ἔκαψαν ὅλα(1), χωρὶς νὰ
 » γλυτώσῃ κανένα παρὰ ἐκεῖνα ὅπου ἦτον εἰς τὴν ξηρὰν. Ἀποστάτησαν οἱ
 » Μωραίτες τῷ αὐτῷ ἔτει, διὰ τοῦτο ὡς ἀχαρίστους τοὺς ἐπαίδευσεν ὁ Θεὸς
 » καὶ ἡ βασιλεία, καὶ ὄλους τοὺς ἐσκλάβωσαν παρὰ ὅσοι ἔφυγον. Ἐσκλαβώ-
 » θησαν ἀκόμη καὶ οἱ Μεσολογγίτες μετὰ τῶν ἀνατολικῶν ἐσχότωσαν ἕως
 » ἑπτακοσίους χριστιανούς εἰς τὴν Συμόρην. Τὰ καράβια τῶν Μοσχόβων ἐ-
 » πήγαν εἰς τὴν Αἴμνον καὶ τὴν ἐπολεμοῦσαν, ἀλλὰ προτοῦ νὰ παραδοθῆ
 » ἔφθασεν ὁ χασάμπασης μετὰ πολλούς καὶ ἐδίωξε τοὺς Μοσχόβους. Οἱ Τοῦρ-
 » κοὶ ὡς πολεμίους παιδεύουν καὶ τοὺς Αἰηνίους ἀσπλάγχχως, καὶ τοὺς ἐγύ-
 » μνωσαν. Ἐξώσθη ὁ Χαλίλ πασιὰς καὶ γίνεται ὁ Μουζούνογλου Αὐτὸς ἐ-
 » ζήτησε νὰ καταστρέψῃ τοὺς κακοὺς ἀπὸ τὸν κόσμον καὶ ὅπου ἦτον γιου-
 » σμάς τὸν ἐθανάτωσε. Αὐτὸς ἐστοχάσθη νὰ κάμνῃ τὴν εἰρήνην καὶ ὅ,τι καὶ
 » ἂν ἐζήτησαν οἱ Μόσχοβοι ἔκαμε νὰ τὰ στέρξουν καὶ οἱ ἐνταῦθα. Καὶ οὕτως
 » ἔγινεν ἡ ἀγάπη εἰς τὰ ,αψοδ', Ἰουλίου 1η. Καὶ ἀφ' οὗ ἔγινεν ἡ ἀγάπη, τὸν
 » καιρὸν ὅπου ἤθελε νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν πόλιν, ἀπέθανε καὶ τὸ σῶμα του τὸ ἔ-
 » φεραν ἐδῶ ἐβγάζοντές το ἀπὸ τὸν τάφον. Καϊμακάμης εἰς ὄλον αὐτὸν τὸν
 » καιρὸν ἦτον ὁ Μελεκμεεμπάσας ὁ χιῶτης. Αὐτὲς εἶναι αἱ πράξεις τοῦ
 » πολέμου ὅπου ἔγιναν εἰς τὰ ,αψῆ' ἕως τὰ ,αψοδ'. Τὰ κακὰ ὅπου ἔπαθον
 » οἱ χριστιανοὶ δὲν περιγράφονται. Λέγεται πὺς νὰ ἐχάθησαν χριστιανοὶ
 » ὀγαυιάδες εἰς αὐτὸ τὸ διάστημα ἕως 400.000 χιλιάδες.

,αψοδ' ε' αὐγούστου κβ'.

» Ἀπέθανεν ὁμοῦς ὁ σουλτάν Μουσταφὰς ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ αὐτοῦ ἔτους, τῆ
 » δεκάτῃ Ἰανουαρίου καὶ μετετέθη ἀπὸ σεχζαδὲς ὁ αὐτάδελφός του σουλτάν
 » Χαμίτης. Εἰς τούτου τὰς ἡμέρας ἔγινεν ἡ ἐφετῆ καὶ εὐκταία εἰρήνη.»

(1) Ἀρχεται ἡ σ. 17.

Ἐν τῇ ἰδίᾳ σελίδι 17 κάτωθεν τῆς συνεχείας τοῦ ὡς ἄνω χρονικοῦ τοῦ Γερασίμου, ἀναφέρεται καταγραφή δωρουμένων ἐκ διαθήκης ἀντικειμένων, φέρουσα χρονολογίαν ,αψμβ', αὐγούστου ιγ'.

σ. 18. Ἀπολογισμὸς χρεῶν τῆς ἐπισκοπῆς ἐπὶ ἐπισκόπου Διονυσίου. (Γραφή ὡς φαίνεται τοῦ Γεδεῶν).

σ. 19. Ἰδιόχειρον σημεῖωμα τοῦ διαδεχθέντος τὸν Διονύσιον ἐπισκόπου Γεδεῶν, ἀναφέροντος τὰ τῆς χειροτονίας του ἐν ἔτει 1692 (6 Σεπτεμ.)⁽¹⁾.

Ἀκολουθοῦν ἐν τῇ ἰδίᾳ σελίδι ἀπολογισμοὶ ἐσόδων τῆς ἐπισκοπῆς. (Γραφή τοῦ Γεδεῶν)⁽²⁾.

σ. 20. Διὰ τῆς χειρὸς τοῦ Γερασίμου εἶναι γεγραμμένη ἡ μέθοδος καθ' ἣν εὐρίσκεται τὸ νομικὸν πάσχα. Συνέχεια τῶν ἐν τῇ σελίδι ταύτῃ, εἶναι τὰ ἐν τῇ σελίδι 36 ἀναφερόμενα, πάλιν διὰ χειρὸς τοῦ Γερασίμου.

«Μέθοδος καθ' ἣν εὐρίσκομεν τὸ νομικὸν πάσχα ἐπομένως καὶ τὸ ἡμέ-
 » τερον. Ζήτησον τὸ θεμέλιον α^{ον} τῆς σελήνης καὶ κατὰ τὴν μέθοδον εὔρε τὴ
 » νομηνίαν. Λόγου χάριν, τὸ πικρὸν ἔτος τοῦ ,αψως' ἔχει θεμέλιον σελήνης κ',
 » καὶ μίαν λαμβάνομεν τοῦ ζητουμένου μαρτίου καὶ λέγομεν κα'. Ἐως τῶν
 » τριάκοντα εὐρίσκονται ἑννέα, ὥστε εἰς τὰς ἑννέα τοῦ μαρτίου γίνεται τὸ νέον
 » φεγγάρι καὶ εἶναι νομηνία ἡ ἑννάτη τοῦ μαρτίου, εἶτα λέγομεν δεκαπέντε
 » διὰ τὴν ἄξιαν τοῦ μωσαϊκοῦ πάσχα, ὅπου θέλει νὰ εἶναι δεκατηπεμπταία ἡ
 » σελήνη. Ὡστε ἑννέα καὶ δεκαπέντε γίνονται εἰκοσιτέσσαρες καὶ τρεῖς ἔξω-
 » θεν διὰ νὰ μὴν συμπέσωμεν, ποσοῦνται ὄλες κζ'. Ὡστε εἰς τὰς κζ' τοῦ
 » μαρτίου γίνεται τὸ νομικὸν πάσχα. Ἄλλ' ἄς ἰδοῦμεν ἡ κζ' μαρτίου ἐν
 » ποίᾳ ἡμέρᾳ τῆς ἑβδομάδος γίνεται. Εὐρίσκομεν ὅτι ἡ κζ', τυχαίνει ἡμέρα
 » κυριακὴ καὶ λοιπὸν ἡ ἀρχομένη κυριακὴ εἶναι τὸ ἑδικὸν μας πάσχα, ὅπου
 » εἶναι ἡ γ' τοῦ ἀπριλίου. Εὐρήσεις δὲ τὴν ποστὴν τοῦ μηνὸς ἀφ' οὗ λάβης
 » ὄρισμένως τὴν εἰκοστὴν πέμπτην τοῦ μαρτίου μηνός, ὅπου εἶναι ὁ εὐαγ-
 » γελισμὸς τῆς Θεοτόκου, ἡ ἀρχὴ ἀπασῶν τῶν ἑορτῶν, καὶ λέγομεν ἐπειδὴ
 » ἔτυχεν ἡμέρα παρασκευὴ τοῦ εὐαγγελισμοῦ, γίνεται ἡ παρασκευὴ θεμέλιον
 » καὶ πρώτη. Εἶτα λέγομεν, τὰς ἑκατὰς τῶν λοιπῶν μηνῶν ἀφίνοντες τὸν
 » μάρτιον καὶ μίαν μόνην ἀπρίλιος (sic) ὅπου τυγχάνει ἡμέρα παρασκευὴ
 » καθ' ἣν ἔτυχε καὶ τοῦ εὐαγγελισμοῦ. Οὕτω δὲ εὐρήσεις καὶ τοὺς λοιποὺς
 » μῆνας ἐν ποίᾳ ἡμέρᾳ τῆς ἑβδομάδος ἄρχονται. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡμεῖς μόνον
 » τὸν ἀπρίλιον ζητοῦμεν καὶ εὔρομεν ὅτι τὴν παρασκευὴν ἄρχισε, λέγομεν ὅτι
 » τὴν κυριακὴν ὅπου εἶναι τρίτῃ ἀπριλίου εἶναι τὸ ἡμέτερον πάσχα. Αὕτη ἐστὶν
 » ἡ προχειροτέρα μέθοδος τοῦ εὐρίσκειν τὸ πάσχα μετὰ τὴν ὁποῖαν προβαίνω».

σ. 21. Τὸ φύλλον κεκομμένον κατὰ τὸ ἥμισυ. Ἄνωθεν ἀδεῖα γάμου μετὰ χρον. ,ζωλς' (1628), Ἰουν. ιε'. Ὑπογράφει ὁ ἐπίσκοπος Ἰερόθεος.

(1) Ἐξεδόθη «Θεολογικά», τόμ. 5ος, 1934, σ. 173 καὶ «Μεσαιωνικά γράμματα» τόμ. Β', τεύχος 3ον, 1935, σ. 174—175.

(2) Ἐξεδ. «Μεσαιωνικά γράμματα» ... σ. 175—176.

σ. 22. Ἀριθμητικοὶ ἀπολογισμοί.

σ. 23. Λύσεις ἀφορισμοῦ. Χρον. ,αχζ', ἰνδικτιόνος ε' (1).

Ἐπογραφή Ἱεροθέου.

σ. 24, 26, 28. Διὰ τῆς χειρὸς τοῦ Γερασίμου σημείωμα τῆς ἐπὶ Σουλτάν Χαμήτ, ἄνευ ἐπισήμου ἀδείας, κατεδαφίσεως τῶν ἐκκλησιῶν (2).

σ. 25. Ἄδεια γάμου. Χρον. ,αχ., ἰνδικτ. ζ'. Ἐπογραφή Ἱεροθέου.

σ. 27. Σημείωμα τοῦ ἐπισκόπου Μακαρίου εἰς τὸ δοῖον ἀναφέρει τὰ χρεῖα τοῦ πρὸ αὐτοῦ ὑπάρξαντος ἐπισκόπου Γεδεών, ὡς καὶ τὰ τῆς χειρονομίας του τὴν 26ην Μαΐου 1695 (3).

σ. 29 Ἀριθμητικοὶ ἀπολογισμοί. (Τὸ φύλλον κεκομμένον κατὰ τὸ ἥμισυ).

σ. 30. Σημείωμα τοῦ ἐπισκόπου Νείλου (4).

σ. 31—32. Ὀλόκληρον σχεδὸν τὸ φύλλον κεκομμένον.

σ. 33. Πρῶξις διαλύσεως α' γάμου, καὶ ἄδεια πρὸς σύναψιν δευτέρου.

σ. 34. Σύντομον σημείωμα τοῦ Γερασίμου, περὶ τῆς ἐξουσίας τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου. Κάτωθεν, ἡ ὑπογραφή τοῦ ἐπισκόπου Ἀνθίμου.

σ. 35. Κατάλογος προσηλώσεων πρὸς τὴν ἐπισκοπὴν, διὰ τῆς χειρὸς τοῦ ἐπισκόπου Ἰωσήφ. Χρον. ,ζοκ' (1611—1612).

σ. 36. Διὰ τῆς χειρὸς τοῦ Γερασίμου, συνέχεια τῶν ἐν τῇ σ. 28. περὶ τοῦ πῶς εὐρίσκεται τὸ νομικὸν πάσχα. « Εὐρίσκεται δὲ τὸ νομικὸν πάσχα, » πολλαπλασιαζομένου τοῦ σεληνιακοῦ κύκλου, μετὰ τοῦ ἕνδεκα ἀριθμοῦ, » ἀφαιρουμένων ὅλων τῶν τριάκοντα, τῶν δὲ ἐγκαταλειφθέντων ποσῶν ἀδιο- » ρίστων ὄντων, ὁμοῦ καὶ ἄλλων ζ' ὠρισμένων παραλαμβανομένων εὑρε- » θήσεται τὸ ζητούμενον νομικὸν πάσχα, ὅταν γὰρ καταμετρηθῶν ἅπασαι » αἱ τοῦ μαρτίου ἡμέραι καὶ μέρος ἐκ τοῦ ἀπριλίου προσληφθῆι, ἄρις οὖ » πληρωθῶσιν αἱ διωρισμένοι πεντήκοντα. Πλὴν εἰδέναι δεῖ, ὅτι ὅταν ἡ σε- » λήνη τρέχη τὸν ιζ', ιη', καὶ ιθ' κύκλον, πρόσθετος οὐχὶ ζ' πάλιν, ἀλλὰ ζ', » καὶ τότε εὐρεθῆσεται τὸ ζητούμενον ἀναντιρρήτως. Οἷον ὁ παρῶν χρόνος

(1) Ἐξεδ. «Θρακικά», τόμ. 5ος, 1934, σ. 173.

(2) Βλ. αὐτόθι σ. 170, ὅπου ἐδημοσιεύθη μικρὸν τι μέρος. Ὀλόκληρον τὸ κείμενον ἐξεδ. ὑπὸ Μαν. Γ. Γεδεών: Γερασίμου Μετρῶν Ἐπισκόπου, Πατριάρχου (κατόπιν) Ἀλεξανδρείας, Ἄτομνημόνευμα εἰς «Ἀρχεῖον ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας» Κωνσταντινούπολις 1911, τόμ. Α', σ. 114—118.

(3) Ἐξεδ. «Μεσαιωνικά γράμματα» τόμ. Β', τευχ. 3ον, 1935, σ. 176. Βλέπε καὶ Ἀθανασίου Παπαδοπούλου Κεραμέως, «Ἱεροσολυμιτικὴ Βιβλιοθήκη», τόμ. Α', Πετροῦ πόλις 1891 σ. 442.

(4) Ἐξεδ. «Θρακικά» τόμ. 5ος, 1934, σ. 171 καὶ «Μεσαιωνικά γράμματα», τόμ. Β', τευχος 3ον, 1935, σ. 177. Περὶ τοῦ Νείλου βλ. «Θρακικά» τόμ. 3ος, 1932, σ. 3—10. Τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἀναφέρεται μετὰ τῶν μεγάλων εὐσεβετῶν τῆς Μεγίστης Λαύρας, βλ. Γερασίμου Σμυρνάκη: Τὸ Ἅγιον ὄρος, Ἀθήναι 1903, σ. 397. Περὶ τοῦ Νείλου ὡς καὶ περὶ τοῦ Γεδεών καὶ Μοχαρίου ἰδ. «Δελτίον ἱστορικῆς ἐθνολογικῆς ἐταιρείας» τόμ. Γ', Ἀθήναι 1889 σ. 473.

» ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ Ἰανουαρίου, ἔδειξεν ἡμῖν τὸν ἐννέα τρέχοντα τῆς σελήνης
 » κύκλον. Τοῦτον τὸν ἐννέα παραλαμβάνοντες, πολλαπλασιάζομεν μετὰ τῶν
 » ἕνδεκα καὶ γίνονται πάντα 99. Ἀφαιροῦμεν δὲ πάλιν ἐκ τούτων ἅπαντα
 » τὰ τριάκοντα καὶ τοῖς ἐναπολειφθεῖσιν 9, προσθέτομεν ἕξ, καὶ γίνονται
 » ιε'. Καταμετροῦντες δὲ καὶ τὰς τοῦ μαρτίου ἀπάσις, εὐρίσκουμεν μς' καὶ
 » ἐπειδὴ ἡ ποστὴ τῶν ν' οὐκ ἐπληρώθη, λαμβάνομεν ἀδεία νομικῆ παρὰ τοῦ
 » ἀπριλίου δ' καὶ πληροῦμεν τὸν ν'. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐξετελέσθησαν αἱ πεντή-
 » κοντα ἐν τῇ δ' ἀπριλίου, λέγομεν τῇ δ' ἀπριλίου ἀναγκαίως γίνεται τὸ νο-
 » μικὸν πάσχα. Καὶ οὐκ ἐδέχεται ἄλλως ἔχειν. Οὕτω καὶ ὁ δέκατος τοῦ
 » ἔλευσομένου χρόνου κύκλος σεληνιακός, πολλαπλασιαζόμενος διὰ τοῦ ια', θ',
 » ἐννέα ἢ ἕνδεκα, ρι'. Κοινῶς δὲ ἀφαιρουμένων τῶν λ', ἐγκαταλειφθήσονται
 » κ', τούτοις δὲ τὰ ζ', κς' λαμβάνομεν καὶ ἐκ τοῦ μαρτίου ἵνα τὰς πεντή-
 » κοντα συστήσωμεν κδ' καὶ λέγομεν εἰς τὰς : κδ' τοῦ μαρτίου εὐρέθη τὸ
 » νομικὸν κατὰ τὴν δ' τοῦ ἀπρ. καὶ κδ' μαρ. τὸ ἀκόλουθον κατὰ τὴν μέθο-
 » δον. Ὁ παρὼν χρόνος ἐπειδὴ ἔχει ἕκτον κύκλον ὁ ἥλιος καὶ γράμμα ἀριθ-
 » μοῦ ζ', εὐρίσκεται ἡ δ' τοῦ ἀπριλ. καὶ δ' τῆς ἐβδομάδος. Ὡστε ἡ ἡ' τὸ
 » ἡμέτερον οὕτω πάλιν καὶ τὸ ἐξῆς τοῦ χρόνου, ἐπειδὴ εὐρέθη ἡ κδ' τοῦ
 » μαρτίου ἡμέρα κυριακῆ ἢ ἔλευσομένη κυριακῆ ἔχει τὸ ἡμέτερον λα' μαρ-
 »τίου. Ἐεὶ εὐρίσκεται τὸ πάσχα καὶ διὰ τοῦ θεμελίου. Θετέον τὸ παρὸν
 » ἔτος τοῦ ἀψωνῆ' ἔχει θεμέλιον σελήνης ιβ', πλὴν ὄχι εἰς ποστὴν τῶν ν'
 » ἄλλ' εἰς μς' καὶ ὅταν τρέχη ἡ σελήνη τὸν ις' ιη', ιθ' κύκλον, τότε τίθει
 » εἰς τὸ τρέχον θεμέλιον μίαν. Εἰ δὲ πάλιν τὸ θεμέλιον τρέχη κη' ἢ κθ',
 » λάμβανε μόνον ἀπὸ τὸν μάρτιον μίαν. Καὶ οὕτως εὐρεθήσεται τὸ πάσχα
 » τὸ νομικὸν λόγου χάριν. Τὸ παρὸν ἔτος ἔχει ιβ' θεμέλιον σελήνης καὶ τρια-
 » κονταμίαν γίνονται μγ', ἕως μς', θέλομεν δ'. Ταύτας δὲ λαμβάνομεν παρὰ
 » τοῦ ἀπριλίου καὶ συμποσοῦται ὁ μς', εἰς τὰς δ' τοῦ ἀπριλ. καθ' ἣν ἔσται
 » τὸ νομικόν».

σ. 37. Ἔδειξεν ἡμῖν τὸν ἐννέα τρέχοντα τῆς σελήνης. Χρον. Ἰεροσολ. (1612), Δεκεμβρ. γ'.

Διὰ μονογράμματος ὑπογράφει ὁ ἐπίσκοπος Μαθουσαλάς. Κάτωθεν, σημειώσεις Γερασίμου περὶ τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγ. Ἰωάν. τοῦ Βουλωμένου (*).

σ. 37α. Σημείωμα ἱστορικὸν τοῦ Γερασίμου περὶ τῆς ὑποδοχῆς τοῦ μεγάλου πρέσβευος τῆς Ρωσσίας Νικολάου Ρεπνὴν, μετὰ τὴν κατάπαυσιν τοῦ ὀσσοτουρκικοῦ πολέμου (**).

σ. 37β. Ἐγγραφὸν εἰσφορᾶς πρὸς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Θεοτόκου.

Χρον. Ἰεροσολ. (1614). Ὑπογράφει «Ὁ πρῶην Μετρῶν καὶ Ἀθύρων Ἰωσήφ». Κάτωθεν, σημειώσεις τοῦ Γερασίμου, θεολογικῆς φύσεως.

(1) Ἐξεδ. «Θρακικά» τόμ. 5ος, 1934, σ. 175.

(2) Ἐξεδ. αὐτόθι.

(3) Ἐξεδ. «Ἐκκλησιαστικὴ ἀλήθεια», τόμ. 33, 1913, σ. 368.

σ. 38. 'Ομόλογον πωλήσεως οίκιας.

Χρον. ζρξς' (1617—1618), ἰνδ. α'. Διὰ μονογράμματος ὑπογράφει ὁ Μαθουσάλας.

σ. 39. 'Ιστορικὸν σημείωμα τοῦ Γερασίμου ὑπὸ τὸν τίτλον : « Κατα-
» γραφὴ τῶν δραγουμάνων τῆς Μεγάλης Πόρτας τῶν ὀσμανλήδων, ἀρχομένη
» ἀπὸ τοῦ Παναγιώτου, ὅστις ἐγένετο μετὰ ὄγδοον ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ
» σουλτάν Μεχμέτ τοῦ δ', εἰς τὰ ἀχνζ', ὀδηγία καὶ προτροπῇ τοῦ κυπροουλῆ
» μεχμέτ πασᾶ, τοῦ διὰ τριῶν ἡμερῶν τὴν ὀκταετῆ στάσιν καταβαλόντος, συμ-
» βουλῇ καὶ ὀδηγίᾳ τοῦ Παναγιώτου. Διὸ καὶ ἄθλον τούτω ἡ δραγουμανία (!)».

σ. 40. Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου σημειώματος τοῦ Γερασίμου.

Κάτωθεν, διακανονισμὸς προσόδου προικίου. Χρον. ζρθ' (1601), αὐγ.

σ. 41. Κατάλογος προσηλώσεων πρὸς τὴν ἐπισκοπὴν, ὡς καὶ συνέχεια τοῦ προηγουμένου ἱστορικοῦ σημειώματος τοῦ Γερασίμου.

σ. 42. Πρᾶξις διαλύσεως μνηστειᾶς. Χρον. ζργ' (1595), Ἰουλίου.

Κάτωθεν, διὰ τῆς χειρὸς τοῦ Γερασίμου, σημείωμα περὶ τῆς καταστά-
σεως τῶν προγενεστέρων ἀρχιερέων καὶ κληρικῶν τῆς ἐπισκοπῆς Μετρῶν.
Τὸ σημείωμα τοῦτο συνεχίζεται καὶ ἐν τῇ σ. 43. (2)

« Ἡ κατάστασις τῶν προγεγονότων ἀρχιερέων καὶ κληρικῶν τῶν
» κατὰ τὴν ἐπισκοπὴν Μετρῶν, μεγίστην ἐμφαίνει τὴν ἀμάθειαν, ὡς
» μηδενὸς τῶν ἤδη παλεγκαπήλων διαφέρειν' καὶ ἔστιν ἀλήθεια. Ἡ γὰρ τοῦ
» Ἑλληνικοῦ γένους μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀθλιότης
» καὶ ἀπενκταία κατάστασις, δῆλος καὶ τοῖς ἀγραμμάτοις αὐτοῖς. Θαῦμα πῶς
» οὐκ ἐξέλιπεν ὅλως ἡ καθωμιλημένη κοινὴ τῶν Ἑλλήνων γλώσσα, ἐκ τῆς
» Ἑλλάδος αὐτῆς ὑπὸ βαρβάρων τελοῦσης καὶ καταπολεμουμένης, πῶς δὲ
» καὶ χριστιανοὶ εὐρίσκονται φυλάττοντες τὰ ἔθιμα τῶν χριστιανῶν. Ὁρῶ-
» μεν γὰρ τοὺς ἐν τῇ ἀνατολῇ καταλειφθέντας ὀλιγαριθμοὺς χριστιανοὺς μηδ'
» ὅποσοῦν εἰδότας μὴ ὅτι γε γράμματα, ἀλλ' οὐδὲ τῆς καθωμιλημένης γλώσ-
» σης τῆς κοινῆς τὴν γνῶσιν. Ἡ γὰρ δουλεῖν ἀπάντων ἡμᾶς τῶν καλῶν ἐ-
» στέρησε. Δι' ὃ οὐδὲ ξένον εἰ ἐν τοῖς πρὸ ἡμῶν καὶ καθ' ἡμᾶς χρόνοις, ἀ-
» μαθεῖς καὶ ἀγράμματοι γίνονται ἀρχιερεῖς καὶ ἱερεῖς. Ἐνεσι γὰρ καὶ ἐν
» τοῖς παρούσι καιροῖς εὐρεθῆναι πολλοὺς ἐν πολλαῖς ἐπαρχίαις, ἀρχιερεῖς τε
» καὶ ἱερεῖς ἀμαθεῖς καὶ ἀγραμμάτους, καίτοι γε τῶν πραγμάτων ἄλλην μορ-
» φὴν δεξαμένων, συγχωρούντων ἐν διαφόροις τόποις διδασκάλους καὶ σχο-
» λεία εἶναι, μισθουμένων τῶν μαθητῶν. (3) Ἡ τῶν μετὰ τὴν ἄλωσιν ὑπαρ-

(1) Ὁ Μιλτ. Σαραντῆς λέγει ὅτι ὁ Μαν. Γεδεὼν ἐδημοσίευσε τὸ σημείωμα τοῦ-
το («Θρακικά» τόμ. 3ος, 1934, σ. 165, σημ. 4).

(2) Ἐδημοσιεύθη μέρος μόνον ὑπὸ Μανουῆλ Ἰ. Γεδεῶν εἰς «Ἐκκλησιαστικὴν
ἀλήθειαν», τόμ. 21, 1909, σ. 395 - 396.

(3) σ. 43.

Handwritten text in a cursive script, likely a list or account. The text is arranged in several columns and includes various entries, some with numbers and some with decorative flourishes. The script is dense and difficult to decipher, but appears to be a form of Greek or Latin used in a historical or administrative context.

» ξάντων ἀρχιερέων ἐνταῦθα κατάστασις, δῆλος ἐκ τῶν καταγεγραμμένων
 » ἀρχιερατικῶν ἰδιοχειρῶν. Τὰ γὰρ τοῦ κυρ Γερμανοῦ ἰδιοχειρα ἑκατοννε-
 » νήκοντα ἤδη ὄντα καὶ τὰ τῶν μετὰ τοῦτον τῆς παρελθούσης καὶ ἐνεστώσης
 » ἑκατονταετηρίδος, ὅποιοι τ' ἐγένοντο καὶ τίνες ὑπῆρξαν ἐν τῇ ἐπίδοσει οἱ
 » προκατάρξαντες ἐπίσκοποι Μετρῶν, φανερόν ἐστι. Ἄλλ' ἐκείνοις μὲν οὐκ
 » ἐμέλησεν ἐπίδοσεως γραμμάτων, ἢ ἐπιστημῶν, ἡμῶν δὲ σκοπὸς ἢ μάθησις
 » τοῦ διαφέρειν ἐκείνων λόγοις καὶ γραμμασιν; ἄπαγε ἐν ἡμῖν τέλος ἢ ἀργυ-
 » ρολογία, καὶ τὸ λαμβάνειν ἀρχιερατικὴν δυνάμει τὰς ἐξ ἔθους τῶν εὐσεβῶν
 » χριστιανῶν πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ ἱερεῖς γενομένης ποτὲ εὐσεβεῖ λόγῳ
 » φιλοτιμίας. Ἡ δὲ τῶν μαθημάτων ἐπίδοσις, τύχη τις καὶ ἔξω τῆς ὑποσχέ-
 » σεως τῶν ἐπισκόπων καὶ ἀρχιερέων. Τὸν γὰρ ἐπίσκοπον οὐ διδακτικὸν χρῆ
 » εἶναι, οὐδὲ λόγων ἐραστήν, ὡς λύχνον φαίνοντα ἐν ἀύχμηρῳ τόπῳ κατὰ
 » τὸ λόγιον καὶ κατηχοῦντα τοῖς ἀδιδάκτους, ἵνα μὴ τῆς εὐθείας παρατρα-
 » πῶσιν ὁδοῦ, ἐχομένους τοῦ εὐαγγελικοῦ ἀποστολικοῦ ὀρθοῦ λόγου, ἀλλὰ
 » δραστήριον καὶ πόρους ἐξ ἀπόρων συνάγειν, ὡς ἂν τὰς χρηματικὰς ὑποσχέ-
 » σεις καὶ τὰ χρῆμα πληρώσειε τῆς ἐπαρχίας. Τοῦτο ἐπιτήδειον, ἄξιον καὶ
 » κόσμιον ἀποτελεῖ τὸν ἐπίσκοπον, ὥστε πάντας δι' ἐπαίνου ἄγειν καὶ φέρειν
 » τὸ ἐκείνου ὄνομα. Ἦκουσα τούτους καὶ πνευματικούς ἀξίους καὶ θεολόγους
 » τὰ μέγιστα δυναμένους, εἰ δὲ καὶ ἀποκείμενα πολλὰ φθάσειε συναγαγῶν,
 » καὶ θησαυρίζει καταδυναστεύσας τοὺς ὁμοφύλους, οὗτος τῶν πώποτε γε-
 » γονότων ἄξιος καὶ περιφανής. Τούτου ἔνεκεν μὴ τοὺς πρώτους ὀνειδίξει ὡς
 » ἀμαθεῖς οὐδὲ τοὺς δευτέρους θαύμαζε. Ἐκείνους γὰρ οἶμαι, τέλος, τῆς ἐπι-
 » σκοπῆς κανόνας εἶναι, ἔχειν τε μόνον διὰ στόματος τὸ Ἰησοῦ ὄνομα, τὴν
 » ὀρθὴν καὶ σωστικὴν θεολογίαν, καὶ ἀρκεῖσθαι τοῖς ὀλίγοις προσημένοντας
 » τὰ ἐκεῖσε δικαστήρια, καὶ πῶς ἂν εὖρωσιν ἕλων τὸν κριτὴν, ὧν αἱ εὐχαὶ
 » εἴησάν μοι βοηθοί.

Ἄλλ' ἐκείνοις μὲν οὐκ ἐμέλησεν ἐπίδοσεως γραμμάτων, ἢ ἐπιστημῶν, ἡμῶν δὲ σκοπὸς ἢ μάθησις

σ. 44. Καταγγελία κατὰ κληρικῶν.

Χρονολ., ζριβ' (1603 - 1604)

σ. 45. «Τῷ ἀδελφάτῳ τῆς παναγίας». Ἔπονται ὀνόματα.

σ. 46. Σημείωμα τοῦ Γερασίμου περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως⁽¹⁾.

«Ἄλλὰ τί οὖν ἂν εἴποι τις περὶ τῆς καταστάσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν
 » τῆς τε παρεληλυθυίας καὶ ἐνεστηκυίας; Τῶν γὰρ χρόνων ἐξ οὗ ἢ τοῦ Χρι-
 » στοῦ ἐκκλησία ἤρξατο παρρησιάζεσθαι ἐν τοῖς ἀπανταχοῦ ἔθνεσιν, ἔδει βίου
 » καὶ λόγου ἀξίους εἶναι τοὺς τὰ πρῶτα τῆς πίστεως θεμέλια καταβάλλοντας
 » ὡς ἂν ἢ τοῦ κηρύγματος πρόοδος διμαλὸς εἴη καὶ εὐδρομος τοῖς τρέχειν
 » ἐθέλουσι. Ταύτη τοι καὶ ὁ Κύριος αὐτὸς ἐκ πάντων τοὺς δώδεκα ἐξελέξατο.

(1) Ἔδημος, με κενὰ «Ἐκκλησιαστικὴ ἀλήθεια», τόμ. 29, 1909, σ. 396. Ἀναδημοσιεύεται ἐνταῦθα πλήρως.

» Οὐ γὰρ οἱ μαθηταὶ τὸν διδάσκαλον ἐξητήσαντο, ἀλλ' αὐτὸς λόγοις καὶ ἔρ-
 » γοις πρὸς ἑαυτὸν τούτους ἐφειλκύσατο, ὡς ἡ τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου ἀληθῆς
 » ἱστορία ἡμῖν παραδίδωσι. Τούτους γὰρ τοὺς δώδεκα ἀμαθεῖς καὶ ἀγραμ-
 » μάτους ὄντας, σοφοὺς τῇ τελεσιουργῷ τοῦ Παναγίου Πνεύματος δυνάμει πε-
 » ποιήκεν, ἐπὶ σκοπῷ τοῦ βυστάσαι ἐναντίον τῶν ἔθνῶν τὸν εὐσεβῆ καὶ ἀλη-
 » θῆ τοῦ Κυρίου λόγον καὶ ἐπισυνάξει ἅπαντα τοῦ λευκοῦ ἀγροῦ τὰ δράγ-
 » ματα ἐν τῷ τῆς πίστεως νοητῷ ἄλαινι. Λευκαὶ γὰρ ἦσαν καὶ πρὸς θερισμὸν
 » ἔτοιμοι αἱ τοῦ Χριστοῦ μου ἄρουραι καὶ μόνων τῶν θεριστῶν ἔδεοντο.
 » Αὐτὸς τοίνυν ἀπέστειλεν εἰς τὸν κόσμον κηρύττοντας τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ
 » καὶ ἐπιστρέφοντας τοὺς πεπλανημένους πρὸς τὴν ἀληθῆ τῆς ἀνωμήτου ἡ-
 » μῶν πίστεως γνῶσιν, ἐπιστηρίζειν τε αὐτοὺς λόγοις καὶ γράμμασι ἀλλὰ
 » καὶ διαδόχους καταλείπειν ἀξίους, τῷ αὐτῷ ζήλω στοιχοῦντας καὶ πολιτευο-
 » μένους, ἀράβδους, ἀπείρους, ἀσθενεῖς, μόνη τῇ τοῦ θεοῦ ὁδηγία θαρροῦ-
 » ντας ἔπεσθαι. Οὗτοι ὑπῆρξαν τὰ πρῶτα τῆς πίστεως ἡμῶν θεμέλια, οἱ λό-
 » γοις καὶ γράμμασι τὴν τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίαν ἑνθμίσαντες καὶ κοσμήσαν-
 » τες. Τούτων οἱ λόγοι νόμοι τινὲς καὶ ὄροι τοῖς μεθ' ἔπειτα παρεδέχθη-
 » σαν, τούτοις καὶ ἡμεῖς πάντες ὑπέικομεν καὶ οὐδὲ κεραίαν καταδεχόμεθα
 » παραλιπεῖν ἢ ἀπιθῆναι τοῖς ὅσα ἡμῖν παραδεδώκασι δι' αὐτῶν οἱ ὄσιοι
 » οἱ μάρτυρες καὶ πάντες οἱ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ τιμήσαντες, αἵμασί
 » τε καὶ ἀγῶσι προήχθησαν ἐπὶ τῇ τοῦ ἀγαθοῦ προόδῳ, ἄσπολοι πρὸς ὀπλι-
 » σμένους καὶ πρᾶοι πρὸς θρασεῖς καὶ ἀπανθρώπους, ἀσθενεῖς κατὰ τῶν
 » ἰσχυρῶν καὶ ἄδοξοι κατὰ τῶν ἐνδόξων. Οὕτω δὴ καθοπλίσαντες αὐτοὺς
 » καὶ ἀντιπαραταξάμενοι πάντες τῇ τοῦ ἐνδυναμοῦντος Χριστοῦ χάριτι, τοὺς
 » ἐναντίους ὑπέταξαν. Ἄλλ' ἦσαν ταῦτα τῶν πρώτων καὶ τὰ τῆς ἐκκλησίας
 » καλῶς προέβαινον, εἶτα τοῦ πονηροῦ ζιζάνια κατὰ τοῦ ἀληθοῦς σπόρου
 » ἐγκατασπείραντος, ὡς δοκεῖν, τοῖς ἀπείροις τὰ νόθα καὶ ὑποβολιμαῖα, γνή-
 » σια εἶναι. Ὁ γὰρ πονηρὸς ἄνδρας τινὰς παραλαβὼν καὶ ὑποποιησάμενος
 » καθοπλίξειν ταῖς ὑποκρίσεσι καὶ τῷ ψεύδει, ὡς ψεύδους πατήρ, καὶ ἐγείρει
 » κατὰ τῆς ἀληθείας τοὺς αἰρεσιάρχας ἐκείνους. Ἄλλὰ καὶ τούτους οἱ ἀληθεῖς
 » τοῦ λόγου προστάται διὰ συνόδων καὶ λόγων γραφικῶν καὶ ἀποδείξεων
 » ἐξελέγξαντες, ἀπώσαντο τῆς ἀληθοῦς μοίρας, φιλονίκους, πεισματικούς καὶ
 » ἀπαθεῖς περὶ τὴν ἀλήθειαν φανέντας. Ταύτη τοι καὶ ἀναθεματισμῷ καθυ-
 » πεβάλοντο παρὰ τῶν τὴν ἀλήθειαν ὁμολογούντων ἁγίων σοφῶν καὶ θεο-
 » λόγων πατέρων καὶ ἀποστολικῶν ἀληθῶν διαδόχων. Εἶτα πάλιν ἄλλους
 » ἀναφανέντας κατὰ διαφόρους καιροὺς καὶ τόπους, διὰ συνόδων οἰκουμενι-
 » κῶν καὶ τοπικῶν οἱ τῶν ἐκκλησιῶν ἀληθεῖς προστάται κατετροποῦντο, λό-
 » γοις τε καὶ συγγράμμασι καὶ γραφικαῖς ἀποδείξεσι. Ἐπεὶ δὲ ἡ τῶν λατί-
 » νων ἔκπτυστος καὶ ἐπίτριπτος παπικὴ ἀνεφύη αἰρεσις, ἡ θέλουσα πάντα
 » μὴ ἀκαινοτόμητα ἔχειν καὶ διαφέρειν μόνη τῇ καινοτομίᾳ, πρωτεία τοῦ πά-
 » πα προβάλλουσα, ὡς εἶναι τὸν κάπαν τοῦ ἀποστόλου διάδοχον, τοὺς δὲ

» λοιπούς υποδεεστέρους και ἔξ ἐκείνου τὴν ποιμαντικὴν τοῦ Χριστοῦ χάριν
 » λαμβάνειν⁽¹⁾ ὥστε τὰς χάριτας δύο εἶναι, τὴν μὲν μείζω, τὴν δὲ ἐλάττω, ὡς
 » τὴν μὲν ἐκ τοῦ πάπα ὡς ἀπὸ καθέδρας βασιλικῆς προερχομένην, τελείαν
 » εἶναι καὶ μείζω, τὴν δὲ δευτέραν ὡς ἀπὸ ταπεινῶν καὶ ἀσήμενων ἀρχιερέων
 » πηγάζουσαν, δευτέραν καὶ ἀτελεῖ, καίτοι γε τῆς ὁμολογίας τῆς αὐτῆς παρὰ
 » πάντων οὔσης καὶ λεγόντων πρὸς τὸν δεσπότην καὶ Κύριον ἡμῶν «σὺ εἶ ὁ
 » Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος» καὶ τὴν τοῦ Κυρίου ἀνάστασιν καὶ
 » ἀνάληψιν καὶ τὴν αὐτῆς ἀναμφίβολον αὐτοῦ ἀφιξίν ὅτι κινεῖ πάντας ζῶντας
 » τε καὶ νεκρούς, συνεδριαζόντων καὶ τῶν δώδεκα ἀποστόλων ἐν τῷ πανδη-
 » μῳ ἐκεῖνον θεάτρῳ, ὡς ἡ ὑπόσχεσις, ἀναμφίβῳ παραδεχομένων. Οὐ γὰρ
 » διάφορος ἡ χάρις, ἐπεὶ ἡ ἀποστολὴ ἡ αὐτὴ καὶ τὸ κήρυγμα τὸ αὐτό. Ἄλλ'
 » εἰ καὶ τὰς κλεῖς ἐπισείει καὶ μεγαλαυχεῖ ἡ παπικὴ σχισματικὴ ἐξουσία, ὡς
 » καινοτομοῦσα ἀπαράδεκτος καὶ ὡς αἰρετικὴ παρὰ τῶν ἀληθῶς κρινόντων
 » κατεκρίθη καὶ κατακρίνεται ἄχρις οὗ τὰς καινοτομίας καὶ προσθήκας πα-
 » ραλίτη. Τούτων δὲ ἀφαιρεθειῶν, ἐγκαταλειφθήσεται μία ἡ τοῦ Χριστοῦ
 » ἐκκλησία καὶ δυτικοὶ καὶ ἀνατολικοὶ εὐσεβεῖς καὶ ὀρθόδοξοι, παρ' ἑκατέρων
 » τῶν μερῶν λογισθήσονται. Ἡμεῖς γὰρ ἔτοιμοὶ ἔσμεν τὴν προσθήκην τοῦ
 » Θεοῦ συμβόλου καὶ τὴν τοῦ πάπα ἄλογον ἀρχὴν μετὰ τῆς τῶν ἀζύμων
 » καινοτομίας παραιτησαμένους καὶ μεταμεληθέντας παραδέξασθαι κἂν πολ-
 » λὰ καὶ ἄπειρα κακὰ ἡμῖν ἐνεδείξαντο. Οἶδασι πάντες κἂν μὴ γράφωμεν
 » τοὺς φόνους, τὰς δημεύσεις, τὸν λατινικὸν διωγμὸν καὶ τὰς βιαιὰς ὑπογρα-
 » φάς, ἔξ ὧν ἡ δυστυχία τοῦ ἡμετέρου γένους καὶ ὁ βαρύτατος μωαμεθανι-
 » κὸς ζυγὸς τῆς δουλείας. Ἐξέλιπον πόλεις ἄρδην, ἠφανίσθησαν ἐπαρχίαι,
 » ἔρημοι πάντων τῶν καλῶν ἐγεγόμεθα, λιμοκτονοῦμεν δουλεύοντες κατὰ
 » τοὺς ἰσραηλίτας, τῷ πληρῷ καὶ τῇ πληνθείᾳ. Οὐκ ἔστιν ἡμῖν βασιλεία ἢ
 » πόλις ἢ κώμη ἐλευθέρα τῆς μωαμεθανικῆς δουλείας, ἵν' ἐντροφήσωμεν ταῖς
 » τῆς ἀρετῆς τῶν λόγων ἠδοναῖς. Οὐκ ἐπιτρέπουσιν ἡμῖν αἱ ἀλλεπάλληλοι
 » φορολογίαι καὶ ἀπαιτήσεις τῶν καταδυναστευόντων ἡμᾶς, χρόνου τι μέρος
 » ἐφησυχάσαι, ἀλλὰ τὸ μὲν καταβέβληται, τὸ δ' ἔτοιμον εἶναι καταβληθῆναι
 » ἵνα μὴ καὶ ἐν φυλακῇ τεθῶμεν, τοῦτο ἡμῖν ὅσ' ἡμέραι τὸ ἔργον οὐχὶ τὸ
 » μελετώμενον καὶ σύνηδες καταβάλλειν, ἀλλ' ὅ,τι ἂν δόξη τοῖς ἐργοδιώκταις
 » καὶ φορολόγοις, ἔτοιμους εἶναι ὑπουργῆσαι, μήτε γρὶ ἀποκρινόμενους τὸ
 » παράπαν, ἵνα μὴ καὶ πληγὰς παρ' αὐτῶν λάβωμεν. Αὕτη τοίνυν ἔστιν ἡ
 » ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς τῆς ἐκκλησίας κατάστασις εἰς ἔσχατον ἀφορώσης κίνδυ-
 » νον καὶ εἰ μὴ Θεὸς τάχιον ἐπικουρήσῃ καὶ τὸν βαρὺν τοῦτον τῆς ἀπαιτή-
 » σεως κλοιὸν μὴ ἐξάρῃ ἢ ἐλαφρύνῃ, ἀδύνατον ἄλλως διατηρηθῆναι. Ὅρῳ
 » μεν γὰρ τοῦτον τὸν πόλεμον τῶν πώποτε γεγονότων ὀλεθριώτερον καὶ χα-
 » λεπώτερον. Δι' ὃ εἰ καὶ ἀμαθεῖς καὶ ἀγράμματοι οἱ τῶν ἐκκλησιῶν προ-

(1) σ. 47.

» στάται κατὰ τοὺς ἐνεστῶτας χρόνους, οὐ παρὰ τοῦτο μεμπτοί, οὐδὲ παρο-
 » ραίεοι, τῆς ἀληθείας ἀδεκάστως κρινούσης, ὡς καὶ τὸ ἀναγινώσκειν μόνον
 » τὰς γραφὰς καὶ διακρίνειν τὰ νόμιμα τῶν ἀδίκων, ἐν μεγίστῃ τῆς ἀρετῆς
 » μοίρᾳ καταλέγεται.

αφοε'. Σεπτεμ. β' .»

σ. 48. Ἄδεια γάμου ἀνευ χρονολογίας. Ὁ ὑπὸ τὸ μονόγραμμα ὑπο-
 γραφῶν, φαίνεται νὰ εἶναι ὁ Μεθόδιος.

σ. 49. Σημεῖωμα τοῦ Γερασίμου περὶ τῆς ματαιότητος τῶν ἔγκοσμίων.

σ. 50. Προικοσύμφωνον. Χρον. ἀχμη', ἀπριλ. ιδ' (1)

Κάτωθεν, δι' ἄλλῃ; χειρὸς ἀναφέρονται τὰ ἐξῆς: «1742 - ὀκτωμβρίου - α'
 » † διάκονοκαλλίνικος τῆς ἐκκλησίας μετρῶν ἀρχηρατέβοντος τοῦ γεροντός
 » μου κυρίου κύρ συλβέστρου καὶ προτωσυγγέλου κύρ παΐσιου ἱερομονάχου.»

σ. 51. Σημεῖωμα τοῦ Γερασίμου, περὶ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας.

«Ἡ δυτικὴ ἐκκλησία ὀρθόδοξης οὔσα, ἠγγεῖτο μὲν ὡς κεφαλὴ τῆς ὄλο-
 » μελείας τοῦ ὄλου σώματος τῆς τοῦ Χριστοῦ μιᾶς ἀποστολικῆς καθολικῆς ἐκ-
 » κλησίας, ἐπέχουσα ταύτην. Κεφαλῆς δι' ὃ καὶ πρῶτος τῇ τάξει ὁ Ῥώμης,
 » μεθ' ὃν ὁ Κωνσταντινουπόλεως, εἶτα ὁ Ἀντιοχείας, ἐπόμενος ὁ Ἀλεξανδρείας
 » καὶ τελευταῖος ὁ Ἱεροσολύμων. Οὕτως ἐν τοῖς διπτύχοις, ἐν ταῖς ἀπανταχοῦ
 » ἐκκλησίαις, ἐμνημονεύοντο τὰ αὐτῶν ὀνόματα, καθὼς τὴν σήμερον οἱ τέσ-
 » σαρες μόνον πατριάρχαι. Ἐξωβελίσθη δὲ τὸ τοῦ πάπα ὄνομα ἐκ τῶν δι-
 » πτύχων τῆς ἐκκλησίας ἡμῶν, ὅταν αὐτὸς (λέξ. δυσανάγν.) καὶ νεανιευσάμε-
 » νος, κεφαλὴν τῆς ἐκκλησίας ἑαυτὸν ἐξεφώνησε, τῶν λοιπῶν μὴ καταδεχο-
 » μένων πατριαρχῶν καὶ χριστιανῶν ὁμολογῆσαι αὐτὸν κυρίως κεφαλὴν τῆς
 » ἐκκλησίας, διὰ τὸ ἐκ τούτου πολλὰ ἄτοπα ἐπεσθαι. Ὅσα γὰρ ἂν αὐτὸς εἰ-
 » πη, καλὰ τε ἢ κακὰ, ἀνάγκη καὶ τοὺς λοιποὺς συνομολογῆσαι, ὡς μέλη
 » ὄντας τῆς κεφαλῆς. Κεφαλὴ δὲ ὁ πάπας, ἅρα οἱ λοιποὶ ἄφωνοι, οὐδὲ ἐρω-
 » τᾶσθαι τούτους ἄξιον. Τίς γὰρ τοὺς πόδας ἢ τὰς χεῖρας ἀνερευνᾷ τῆς κε-
 » φαλῆς ἀντιλεγούσης ἢ ἀποφαινομένης; Ταύτη τοι οὐδὲ πρῶτον αὐτὸν ἠθέ-
 » λησαν, ἐπεὶ αὐτὸς ἐκρίθη παρ' ἑαυτοῦ πρῶτος, τοῦ κυρίου ἀριδῆλως ἀπο-
 » φαινομένου καὶ λέγοντος «ὁ θέλων εἶναι πρῶτος, ἕστω πάντων ἕσχατος».
 » Εἰ δὲ καὶ πρῶτον τῇ τάξει αὐτὸν προσεκάλουν καὶ εἰς τὸν περὶ εὐσεβείας
 » ἔμπεσόντα λόγον ὡς ἀδελφὸν πρῶτον τὸν πάπαν ἠρώτων, οὐ τὸν πάπαν,
 » ἀλλὰ τὴν σύνοδον τὴν περὶ τὸν πάπαν, ἀξιολόγους ὄντας ἠρώτων. Ἄλλα
 » τί ἐβούλετο ἐκείνοις ἢ τοῦ πάπα προτίμησις καὶ τὸ ἐπίσημον εἶναι καὶ
 » τῶν ἄλλων ἀπάντων κεφαλὴν; Μὴ ὁ κύριος ἐλθὼν διάδοχον αὐτὸν καταλέ-
 » λοιπε τῶν ἄλλων ἀπάντων μὴ εἰδόντων; Ἄλλ' αὐτὸς πᾶσι τὴν ἐξου-
 » σίαν δέδωκε, πορευθέντες γὰρ φησι μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτί-
 » ζοντες αὐτούς, καὶ τὰ λοιπά. Εἰ δὲ καὶ τὸ «ποιμαίνε» προβάλλει, καὶ τὸ

(1) Ἐξεδ. «Θρακικά», τόμ. 5ος, 1914, σ. 171.

» «φιλείς με Πέτρε», ὁρῶμεν ὅτι σφόδρα ὁ μακάριος Πέτρος λελύπηται
 » ἀκούσας τρίτον τὸ «εἰ φιλείς με Πέτρε» καὶ τοῦτο ἐστὶν ἡ διόρθωσις τῆς
 » τριττῆς ἀρνήσεως. Εἰ δὲ καὶ τὸν μακαρισμὸν εἶπη, μακάριος εἰ Σίμων βάρ
 » Ἰωνᾶ, ὅτι οὐ σάρεξ καὶ αἷμα σὲ ἀπεκάλυψεν ἀλλ' ὁ πατήρ μου ὁ ἐν τοῖς
 » οὐρανοῖς, ὡμολόγησάν τε αὐτὸν υἱὸν θεοῦ, σὺ εἰ λέγει ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς
 » τοῦ Θεοῦ, ὁμολογοῦσι πάντες καὶ πάντες μακαρίζονται. Διὰ γὰρ τὴν ὁμο-
 » λογίαν ὁ μακαρισμὸς· ὅτι δὲ οἱ μακάριοι πάντες ἀπόστολοι τὸν μακάριον
 » Πέτρον ὡς σεβασμιώτερον ἐτίμων, πάντες ὁμολογοῦμεν. Ἄλλ' οὐ καταλέ-
 » λειπεν ἡμῖν τὸν πάπαν μόνον διάδοχον, ἀλλὰ πολλοὺς ὡς πολλὰς ἐκκλησίας
 » συστησάμενος. Εἰ δὲ διὰ τὸ ἀποθανεῖν ἐν Ῥώμῃ, ἀλλ' ὁ Κύριος ἐν τῇ
 » Ἱερουσαλήμ, ὥστε ὁ Ἱεροσολύμων κατὰ τοῦτο πρῶτος, οὐκ ἔστιν ἄλλο τὸ
 » τοῦ πάπα πρωτεῖον, ὅτι μὴ κοσμικὴ τις προτίμησις κατὰ τὰ ἀξιώματα τῶν
 » βασιλέων, τοῦτο καὶ οἱ μητροπολίται τῶν ἐπισκόπων καὶ οἱ πατριάρχαι
 » τῶν μητροπολιτῶν, ἡ δὲ χάρις ἀπλῆ καὶ μόνη.»

σ. 52. «† Ἐπειδὴ τῆς ἀγιωτάτης ἐπισκοπῆς μέτρων καὶ ἀθύρων ἐχού-
 » σης χωράφιον κοιλῶν (sic) τριῶν, ἐργαζόμενον καὶ παρὰ τῶν ἔξω καὶ σχεδὸν
 » ἀπληλοτριωμένον ὄν τῆς ἐπισκοπῆς, ἐκρίθη καὶ ἀπεφάνθη παρὰ τοῦ θεο-
 » φιλεστάτου ἐπισκόπου τῆς αὐτῆς ἐπισκοπῆς κύρ Ἰωσήφ, γνώμη τῶν ἐντι-
 » μοτάτων αὐτοῦ κληρικῶν καὶ χρησιμοτάτων ἀρχόντων πωληθεῖναι τοῦτο.
 » Ἐπεὶ οὖν καὶ ἡ ἐμὴ ταπεινότης καθευρεθεῖσα ἐνταῦθα καὶ ἐρωτηθεῖσα
 » περὶ τούτου, δέδωκεν αὐτοῖς γνώμην οὕτω γενέσθαι· καὶ δὴ ἐπώλησαν
 » αὐτὸ τὸ χωράφιον τῷ γεωργίῳ τοῦ σταυρινοῦ εἰς ἄσπρα ὀκτακόσια κατὰ
 » δεσπότι (sic) ἄτινα ἐξοδιασθήσονται εἰς οἰκοδομὴν τοῦ τῆς ἐπισκοπῆς ἡλια-
 » κοῦ ἀναγκαίου ὄντος· ὅθεν εἰς δῆλωσιν καὶ ἀσφάλειαν ἐδόθη αὐτῷ τῷ ὄντι
 » θέντι γεωργίῳ τὸ παρὸν ἡμέτερον γράμμα, ἐμπροσθεν τῶν ὑπογεγραμμέ-
 » νων ἀξιοπιστῶν μαρτύρων.

Ἔτει ,αχδ' μηνί σεπτεμβρ.»

Ἐπογραφαὶ Ἰωσήφ καὶ διαφόρων μαρτύρων.

σ. 53. «Κατὰ τὸ ἔτος ζριε' (1606), ἔλθὸν (sic) ἡ ἀνθούλα μετατῆς μιτε-
 » ρας τῆς καὶ τοῦ μιτροῦ τῆς εἰς τὴν ἡμῶν ταπινότητα καὶ ἤφεραν καὶ ἀξιο-
 » πίστους μάρτιραις καὶ εμαρτιρισαν σινοδικὸς ἔνπροσθεν τον τιμιωτάτον
 » κληρικὸν καὶ χρησιμοτάτον ἀρχόντον, το πὸς ἤχε η ἀνθούλα ἀνδρα εἰς τὴν
 » Βάροναν καὶ ἐπιγε εἰς ταξίδι μετοκαρῶβη καὶ ἐπνίγι καὶ ἐδέκτηκάν ἀφω-
 » ραίσμῶν ἡ μάνα τῆς ἀνθούλας καὶ ομιτροπος τῆς καὶ ω κόστας καὶ ο πέ-
 » τρωσ καὶ ω γγίκας· καὶ εὔβαγγελικὸν ορκων τοπὸς ἐπνίγι ω ἀνδρας τῆς
 » ἀνθούλας. Καὶ εἰς τοῦτο ἐδωσαμε ἄδιαν τὴν ἀνθούλαν νὰ πάρι ἀνδρα νό-
 » μιμον· καὶ διὰ βαίβρων καὶ τὸ ἀληθὲς ἐγράψαμε εἰς τον κονδικα Κ τῆς
 » ἀγιωτατῆς ἐπισκοπῆς μέτρων καὶ ἀθύρων: Ἐν μινὴν νοευβοῦρου 13.»

Ἐπογραφή Ἰωσήφ.

σ. 54. «† Θεόληπτος ἐλέφ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως
» νέας ρώμης καὶ οἰκουμενικῆς πατριαρχῆς.

» † Θεοφιλέστατε ἐπίσκοπε μέτρων καὶ ἀθύρων χάρις εἴη σοι καὶ εἰ-
» ρήνη καὶ ἔλεως ἀπὸ Θεοῦ παντοκράτωρος· ἀνηνέχθη ἡμῖν ὅτι λίποντος δοῦ-
» κα τοῦ μηλονά ΙΒ χρόνους ἀπὸ τὸν τόπον του, ἤλθων ἄνθρωποι ἐκίθεν
» καὶ μαρτιροῦσιν ὅτι ἀπόθανε ἡ γυνή του. Διὸ ἀποφαινόμεθα, εἰάν οὕτω
» μαρτυρηθῆ, στεφανοθίτω μετὰ ἄλλης γηραιῶς ὡς εὐλογον, οὐδενῶς κωλί-
» ωντως, οὔτε τὰ φανερά ἐρωτῶντος κατασέ· οὕτωγενέσθω, ἡ τοῦ θεοῦ χάρις
» εἴησοι. μηνί Ἰαννουαρίω, ἰν(δικτιῶν)ος ις'».

« ἐνόπιον τῆς ἡμῶν τάπεινότητος καὶ τῶν τιμιωτάτων κληρικῶν
» μετρῶν, ἐξετάσαμεν τὸν δοῦκα τὸν μιλονά ἀπὸ χωρίων παλαιοχώρι, ὅπως
» ἔχεν γηνέκα καὶ λίπωντος δόδεκα χρόνους, ἀπέθανεν ἡ γυνή αὐτοῦ, καὶ
» ἔφερεν ἀξιόπιστους μάρτυρας ἀπὸ τῶ χωρίων αὐτοῦ· ὅτε Ἰωάννης ὁ λάζαρις
» γεόργ. σπιλιότις καὶ ὁ γεόργιος ὁ πέτρος. Καὶ ἔμαρτίρισαν μετὰ ὄρκου πὸς
» ἀπέθανεν ἡ γυνή αὐτοῦ· καὶ εἰς τούτω ἐδόσαμεν ἄδιαν ναστεφανοθῆ μετὰ
» ἄλλης γηραιῶς καθὼς γράφει καὶ(1) τὸ γράμμα τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχοῦ·
» διὰ τούτω ἐγράφη ἐνταύθα ἐν ἔτει ,ζ'ης' (1588) μηνί Φεβρουαρίου ις',
ἰν(δικτιῶν)ος ιε'».(2) Ἐπονται ὑπογραφαί.

Ἐν τῇ ἰδίᾳ σελίδι 55, βεβαίωςις χρόους. Ὑπογραφή ἐπισκόπου Γερ-
μανοῦ καὶ λοιπῶν μαρτύρων.

σ. 56. «† Κατὰ τὸ ,ζρθ' (1600) ἐπιέτους, ἐμνηνῆν σεπτεβρῆου, ἡμέρα δεύ-
» τέρα, εἰς τὴν πρότην ἐλθὼν ὁ γεόργιος ὁ πασαρέλης μετὴν γινῆ του τὴν βασι-
» λικῆ του σταύρηνοῦ καὶ ἤπον ἡμῖν ὅτι ἐμῆς ἡμεσστεν ἀτεκνη καὶ στήρα
» καὶ χορηζώμενστεν (sic) ἀπαλήλους μας μετο ἡδιδμα; θέλημα. Καὶ τοὺς ἐχω-
» ρισαμεν μετο ἐιδιδτους θέλημα, κατέπροστεν τοὺς κληρικοὺς (sic) καὶ τον
» ἀξιόπιστον ἀρχόντον μάρτηρον· καὶ εἰς τούτο ἐχορισάτους εἰς τοὺς μαρτίρας,
» ὅσι θέλουνε ἡπογράψη εἰποκάτου.»

Ὑπογραφαί Θεοκλήτου πρωτοσυγκέλλου καὶ ἄλλων μαρτύρων.

σ. 57. «† Κατὰ τὸ ,ζ'ηδ' (1586), ἰν(δικτιῶν)ος ιδ', ἐλθὼν τῇ ἐμὶ τάπι-
» νωτιτι εἰ ἀλαιξάνδρα σινοδικος καὶ ἀνηφερεν ἡμῖν, ὡτῆ ἀνίῳ αὐτῆς μιχάλης
» ζῶγράφος ἀδικεῖθι ὑπὸξεστερηκὸς (sic) καὶ ἄφυκε αὐτὴν καὶ ἔλυσαι χρό-
» νους ζ' καὶ οὐκαίστιλεν αὐτὴν μίτε γράμμα μίτε ἄσπρα. Καὶ μετὰ τοὺς ζ'
» χρόνους ἐλθὼν ἀνηκόδιμος μοναχὸς ἀπὸ το μοναστήρη ἀπὸ του ἀγίου γεωρ-
» γίου ἐκ τῆς χόρας τοῦ Ταλάτῆου καὶ ὁ θεόδορος του παπά καὶ ὁ χρῆστόδου·
» λος καὶ ἔμαρτήρησαν μετὰ ἀλύτου ἀφώρησμου καὶ ὠρκον ἐβαγγελυκον ὡτῆ
» ὦ μιχάλης ὡζογράφος ἐπατρεῦτη μέσα εἰς τω Ταλάτῆ καὶ ἐπίρε μίαν χίρα
» γυνέκα ὠνόματι χρῆσι. Καὶ εἰς τούτο ἐδόσαμεν ἄδιαν λαβὴν ἕτερον ἄνδρα·

(1) σ. 55.

(2) Αἱ σελίδες 54, 55, ἐγράφησαν ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Γερμανοῦ.

» και διάπιστοσιν και βεβέωσιν έγγραφον ἐν τῷ πάροκόνδικι ἐν μινεὶ ἀπριλιο
» κγ' τοῦ ἁγίου γεωργίου.

μάρτυρες οὕτη».

Ἔπονται ὑπογραφαί.

σ. 58. Πράξις πωλήσεως και βεβαίωσις δωρεᾶς εἰς τὸν Ναὸν τοῦ Ἁγίου
Δημητρίου, ἀμφοτέραι διὰ χειρὸς τοῦ ἐπισκόπου Γερμανοῦ.

Ἐν τῇ ὧρα ἀναγράφονται δι' ἄλλης χειρὸς διάφορα ἱερὰ βιβλία και
ἱερὰ σκεύη.

σ. 59. Ἄδεια γάμου.

Χρον. [ζ]β' (1) (1583), νοεμβρ. κε'.

σ. 60. Ἐπίσης ἄδεια γάμου.

Χρον. ζη (1582), Ἰουλίου κθ'.

σ. 61. Πράξις διαλύσεως μνηστείας.

Ἰαννουαρίου κζ', 1676. Ὑπογράφει ὁ ἐπίσκοπος Ῥαφαήλ.(2)

σ. 62. Προσφοραὶ πρὸς τὴν ἐκκλησίαν. (3)

Χρον. ζρβ' (1613 - 1614) και ζροδ' (1616), ἀπριλ.

σ. 63. Σύντομον σημείωμα τοῦ Γερασίμου περὶ τοῦ ἐτύμου τῆς λ. πάπας.

Ἐν τῇ ἰδίᾳ σελίδι, καταγραφή διαφόρων ἐξόδων «τοῦ σελμπανίου».

σ. 64. Ἄδεια γάμου.

Χρον. ζρς' (1598), ἰουν. Ὑπογράφει ὁ ἐπίσκοπος Μανασσῆς.

Ἐν τῇ ἰδίᾳ σελίδι, ὀνόματα δωρητῶν τῆς ἐκκλησίας.

Χρον. ζρ' (1591), ἰνδικτιῶν. ις', δεκεμβρ κδ'.

σ. 65. Βεβαίωσις χρέους. Ὑπογραφή Μανασσῆ.

Κάτωθεν, ὑπογραφαὶ τοῦ Γερασίμου, ἀριθμοὶ, σημειώσεις ἀσήμαντοι.

σ. 66. Ἄνωθεν τῆς σελίδος, σημειώσεις τοῦ Γερασίμου περὶ τῶν ἐπιτῶν
μυστηρίων. Κάτωθεν, καταγραφή ἐξόδων «σελμπανίου». Χρον. ,αωγ'.

σ. 67 - 68. Ὑπογραφαὶ και σημειώματα ἄνευ ἰδιαίτερας τιμῆς σημα-
σίας, ἀτάκτως γεγραμμένα.

σ. 69. Πράξις διαζυγίου.

Κάτωθεν, σημειώσεις τοῦ Γερασίμου, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐρμηνεύεται ἀπόσπα-
σμα ἐκ τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ.(4)

(1) Τὸ ζ παραλείπεται, ὡς και εἰς τινὰ ἄλλα ἔγγραφα.

(2) Κ. Ν. Σάδα: «Μεσαιωνικὴ βιβλιοθήκη», τόμ. Γ', σ. 601.

(3) Ἐν τῇ ἰδίᾳ σελίδι παρεμβάλλονται και ἄλλα τινὰ ἄνευ σημασίας. Τοῦτο
συμβαίνει και εἰς ἄλλας σελίδας, ὅπου οἱ γράψαντες, δοκιμάζοντες τὸν κάλαμον,
παρενέβαλον ὑπογραφὰς και ἄλλας δοκιμαστικὰς γραφὰς.

(4) Ἡ σημείωσις εἶναι τοῦ Γερασίμου και ὄχι τοῦ Νεῖλου ὡς ἐνόμισεν ὁ Μελτ-
Σαραντῆς (Πρβλ. «Θρακικά», τόμ. 5ος, 1934, σ. 169). Τὰ σημειώματα τοῦ Νεῖλου
εὐρίσκονται εἰς τὰς σ. 30, 50 και 86 τοῦ κώδικος.

σ. 70. «Τῆ ἐμὶ τάπινότητι ανινέχθη ὁ κύριος σταμάτιος ἐκ χωρὶ (sic) ἀπό-
 > διαβατό· καὶ ἐξήτισε λαβεῖν γηνέκα ἐντι ἡμετέρα ἐπαρχία εἰς τὸ λεγώμενον
 > ρίγιον. Καὶ ἐξετάσαμεν αὐτὸν καὶ ἐμαρτίρισαν πὸς ἕκαμεν χρόνους δέκα
 > στορίγιον. Καὶ ἐπαρέστησεν μαρτίρας (sic) ἀπὸ τὸ χωρίον αὐτοῦ, καὶ μίας
 > ἀναθροφῆς ὄνταις κώστας τοῦ Ἰωάννη υἱὸς καὶ Θεόδωρος, κώστας τοῦ στα-
 > μάτι ὁ υἱός, καὶ δημήτριος τοῦ Θεοδώρου ὁ υἱός. Καὶ ἔλαβαν ἄλιτον ἀφω-
 > ρισμόν, καὶ ὄρκων εἰς τὸ θίον καὶ ἱερὸν εὐαγγέλιον ὅπως ἴδαμεν ὀφθαλ-
 > μωφανὸς τὴν γηνέκα τοῦ ριθέντος σταμάτι πὸς ἀπέθανεν ἐν τὸ τόπο αὐτοῦ
 > διαβατό. Καὶ εἰς τούτω ἐδόκαμεν ἄδιαν να λάβη γηνέκα νόμιμον κατὰ τὴν
 > τάξιν τῶν χριστιανῶν. Τὴν δὲ περὶ τούτων δίλωσιν καὶ ἀσφάλιαν ἔκατε-
 > στρόθι καὶ τὸ παρὸν γράμμα ἐν τῷ ἱερῷ κονδίκι τῆς ἀγιωτάτης ἐπισκοπῆς
 > μετρῶν καὶ ἀθύρων ἔτους ἐπτάκις ἢ δ' (1585), ἐν μηνὶ ὀκτωβρίῳ κζ', ιν(δι-
 κτιῶν)ος ιδ'.

† Μετρῶν καὶ Ἀθύρων Γερμανός»

«Ἐπονται ὑπογραφαὶ λοιπῶν μαρτύρων.

σ. 71. Σημειώσεις, ὑπογραφαί, πράξεις, ἀτάκτως ἐγκατεσπαρμένοι εἰς τὴν σελ. Κάτωθεν, εὐκρινῶς ἀναγινώσκεται πρακτικὸν πωλήσεως.

Χρον. ζ'η. (1587—1588).

σ. 72. Πρακτικὸν πωλήσεως, ἔτους ζ'ηδ' (1587), Φεβρ. α' καὶ βεβαίω-
 σις δανείου ἔτους ζ'ηδ' (1585), ἰνδικτιῶν. ιδ', Σεπτεμβρ.

σ. 73. Ὑπογραφαὶ καὶ ὀνόματα.

σ. 74. Ἄδεια γάμου. Χρον. ζρκδ' (1616), 10 Δεκεμβρ., ἰνδικτιῶν. ιε'.

Ὑπογράφει διὰ μονογράμματος ὁ ἐπίσκοπος Μαιουσαλάς

σ. 75. Ἄδεια γάμου (').

σ. 76. Ἄδειαι γάμου, φέρουσαι τὴν ὑπογραφὴν τοῦ ἐπισκόπου Τι-
 μοθέου. Ἡ μία φέρει τὴν χρον. ,αχμθ', τῆς ἄλλης ἢ χρονολογία δὲν φαίνε-
 ται, διότι ἔχει ἀποσβεσθῆ.

σ. 77. Πράξις διαζυγίου ἀνυπόγραφος. (Γραφή ὡς καὶ τῆς προηγου-
 μένης σελίδος τοῦ ἐπισκόπου Τιμοθέου). Χρ. ,αχμθ'.

σ. 78. Λύσις ἀφορισμοῦ ἔτ. 1660. Ὑπογραφή Τιμοθέου. Ἐν τῇ αὐτῇ
 σελ. δήλωσις μετανοίας.

σ. 79. Πράξις διαζυγίου (?). Χρον. 1664 (Γραφή Τιμοθέου).

σ. 80. Αὐτόγραφον τοῦ Νείλου περὶ τῶν εὐρίσκομένων εἰς τὴν ἐπι-
 σκοπὴν σκευῶν. «† Εὐρίσκοντε (sic) σήμερον εἰς τὴν ἐπισκοπὴν μέτρων
 > δύο βαρέλια· βάλουσιν ἀπὸ εἰκοσιπέντε μέτρα· μία βουτζέλα, ἕνα πολίαι
 > ὀποῦ πατοῦσι σταφύλια, μία βούτι παλαιὰ εἶναι ὄλα, ἕνας τεντζερεὺς καὶ
 > ἕνα μικρὸ τεντζερέδι, δύο τζηγούμια τοῦ νεροῦ, ἕνα χάλκομα μὲ δύο χέρια,
 > ἕνα ὀποῦ χύνου σικήρια μὲ τὴ χουλιάρα μαζή, ἕνα στρόμα, ἕνα παλαιῶ

1) Ἐξεδ. «Θρακικά» τόμ. 5ος, 1934, σ. 172.

(1) Ἐξεδ. αὐτόθι σ. 172.

» χαλή, ἕνα παλαιῶ τζιλήμη' αὐτὰ ἤϋρα καὶ αὐτὰ εἶναι παλαιὰ σεντούκια
» τρεῖς' καὶ ἕστω εἰς μνήμην ,αψε' † ὁ μέτρων καὶ ἀθύρων νεῖλος».

σ. 81. Ἀριθμητικοὶ ἀπολογισμοὶ καὶ γραφαὶ ἄνευ σημασίας.

σ. 82. Πρῶξις διαζυγίου καὶ ἄδεια πρὸς σύναψιν δευτέρου γάμου.

Χρον. 1683, Σεπτέμβρ. 25.

σ. 83. Ἰδιόχειρον σημείωμα τοῦ ἐπισκόπου Μητροφάνους ἐν τῷ ὁποίῳ οὗτος ἀναφέρει σύντομὰ τινὰ αὐτοβιογραφικά, ὡς καὶ τὴν χειροτονίαν τοῦ τὴν 21ην Μαΐου 1712 (1). Κάτωθεν, ὁ Γεράσιμος παρέχει χρονολογικὸν κατάλογον τῶν ἐν Μέτραις διατελεσάντων ἐπισκόπων (2).

σ. 84. Ἄδεια γάμου.

Χρον. ,αχπε', αὐγούστου 15'. Ὑπογράφει ὁ ἐπίσκοπος Διονύσιος.

σ. 85. Ὀλόκληρος ἡ σελὶς ἀποτελεῖ συνέχειαν ὡς φαίνεται προηγουμένου κεκομμένου φύλλου, μακροῦ σημειώματος τοῦ Γερασίμου περὶ τῆς ἀμαθείας τῶν ἐπισκόπων Μετρῶν.

σ. 86. Ἰδιόχειρον σημείωμα τοῦ ἐπισκόπου Νεῖλου.

« † ,αψε' ἐπούλησα τοὺς ἀμπελότοπους ὅλους τῆς ἐπισκοπῆς διατὶ ἤθε-
» λεν νὰ τοὺς ἐπάρη ὁ σούμπασης' εἰς τὸ καλυτρίμπασι ἀμπελότοπος (sic) τὸν
» ἔδωσα τοῦ πογιατζόγλου τῆς κόρης ὀνόματι διαλεκτῆς διὰ γρώσια δύο' τοῦ
» σκιζιανοῦ τὸν ἀμπελότοπον μὲ ταῖς κυρασαῖς (sic) τὸν ἔδωσα τοῦ παρασκε-
» βὰ διὰ γρώσια τρία' τὴν φυτία τοῦ ραφαήλ τὴν ἔδωσα τῆς σμαράγδας κό-
» ρης πογιατζόγλου διὰ γρώσια ἑπτὰ' τὸν ἀμπελότοπον ὅπου εἶναι κοντὰ εἰς
» τοῦ ἀδρέα (sic) τὸν ἔδωσα τοῦ ῥάλη τὸν νιὸν διὰ γρώσια τέσσαρα. Ὅλοι
» οἱ τόποι κάμνουσι γρώσια δεκάξε (sic). Καὶ ἔδωσα ἐγὼ ἀπολόγου μου γρω-
» σια πέντε ὅπου γίνετε ἡ ὀλότης γρώσια εἴκοσι καὶ ἕνα. Ἀγόρασα τὸ σπήτι
» ἀπὸ τὸν γεωργάκι μάνουλα καὶ τὸ ἐχάλασα καὶ τὸ ἔκαμα περιβόλη τῆς ἐπι-
» σκοπῆς' καὶ ἕστω εἰς μνήμην' ἕτος ,αψε', Ἰανουαρίου 15'. † ὁ μέτρων καὶ
» ἀθύρων νεῖλος».

σ. 87. Ἰδιόχειρον σημείωμα τοῦ ἐπισκόπου Μητροφάνους, ἐν τῷ ὁποίῳ οὗτος ὡς καὶ εἰς τὴν σ. 14, ἀναφέρει τὰ τῆς χειροτονίας του, ἀπαριθμῶν τὰ σκεύη τὰ ὁποῖα εὗρε ἐν τῇ ἐπισκοπῇ (3).

Ἐν τῇ ἰδίᾳ σελίδι διὰ τῆς χειρὸς πάλιν τοῦ Μητροφάνους, διακωνισμὸς κληρονομικῆς ὑποθέσεως. Κάτωθεν, ὁ Γεράσιμος ἐτυμολογεῖ καὶ ἐρμηνεύει ἀρχαίας τινὰς λέξεις.

σ. 88. « ,αψηβ' αὐγούστου κς', ἡμέρα α', ἤλθομεν ἐν τῇ ἀγιωτάτῃ ἐπι-
» σκοπῇ μετρῶν καὶ ἐνεκαινίσσαμεν τὴν νεάν ἐκκλησίαν τοῦ ἀγίου ἐνδόξου
» μεγαλομάρτυρος γεωργίου τῆς αὐτῆς ἐπισκοπῆς, ἀρχιερατεύοντος ἐν αὐτῷ
» θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου κυρ μητροφάνους. Ἴδομεν δὴ καὶ τὸν λογαρια-

(1) Ἐξεδ. «Θρακικά» τόμ. 5ος, 1934, σ. 175.

(2) Ἐξεδ. αὐτόθι, σ. 176—177.

(3) Ἐξεδ. αὐτόθι, σ. 174—175.

» σμὸν ἅπαντα τὸν ἐξόδων τῆς οἰκοδομῆς τοῦ αὐτοῦ θείου ναοῦ καὶ τῶν
 » κελίων καὶ γέγονε τὰ πάντα πουργεῖα δέκα, ἦτοι γρόσια πέντε χιλιάδες,
 » ὧν τὸ κατάστιχον κατ' εἶδος τῶν ἐξόδων σώζεται παρ' ἡμῖν. Ὅθεν εἰς
 » ἔνδειξιν ἐγράφη ἔνταῦθα.

Ὁ Ἡρακλείας Καλλίνικος ὁ ἐκ Νάξου»

Ἐν τῇ ἰδίᾳ σελίδι, ἰδιόχειρον σημείωμα τοῦ ἐπισκόπου Συλβέστρου ἀναφέροντος τὰ τῆς χειροτονίας του τὸ ἔτος ἀπὸ Μαΐου (1).

Κάτωθεν, σημείωμα τοῦ Γερασίου περὶ τοῦ Συλβέστρου (2).

σ. 89. Σημείωμα τοῦ Γερασίου περὶ τοῦ Καλλινίκου τοῦ ἐκ Νάξου.

« Ἦ Οὗτος ὁ κύριος Καλλίνικος ὁ προσημασμένος ἀπὸ Φιλιππουπόλεως Ἡρα-
 » κλείας ὁ καὶ ἐκ Νάξου ἐπιγραφόμενος, ἐγένετο ἀπὸ διδάσκαλος τῶν γραμ-
 » ματικῶν μαθημάτων τοῦ κοινοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως σχολείου Φιλιπ-
 » πουπόλεως. Παραιτησαμένου τοῦ κυρίου Νεοφύτου Μηλαίου καὶ ἀποθανόν-
 » τος μετὰ ὄγδρον ἔτος τοῦ Ἡρακλείας κυρίου Γεναδίου, μετετέθη εἰς τὸν τῆς
 » Ἡρακλείας θρόνον τῷ 15^ῳ χρόνῳ τῆς τρεχούσης ἑκατονταετηρίδος. Ἀνήρ
 » φιλόδοξος εἰς κάλλος λέγειν καὶ γράφειν ἀσκηθεὶς, ἔτι καὶ μουσικὸς ἄρι-
 » στος, βροντόφωνος καὶ ἠδύς, φιλόπονος, εὐπρόσιτος, διδασκτικὸς, τοῦ δι-
 » καίου ὀλίγον ἢ οὐδ' ὄλως φροντίζων, θυμώδης εἰς ἄκρον καὶ φιλέκδικος
 » ἔργῳ μᾶλλον ἢ λόγῳ. Εἰ γὰρ τις τούτῳ ἀντέλεγεν, εἶδει ταχέως ἐκποδῶν γε-
 » νέσθαι, ἵνα μὴ πληγᾶς ἐκ τῶν ἀκαμάτων τοῦ Καλλινίκου χειρῶν λάβῃ. Βι-
 » ζύης γὰρ ὁ Ἰω|ακείμ σαλαμπάσης ὁ Λίνδιος, πληγῆς μιᾶς ἐμφορηθεὶς
 » κατὰ νῶτα παρὰ τοῦ πανιερωτάτου, ἐκ τούτου ὡς λέγεται ἀπέθανε μὴ ὡς
 » εἶχε ποδῶν δυνάμειος ἀποδράς, ἀλλὰ καὶ ὁ ἔνταῦθα εἰς Μέτρος Βενέτιος
 » ἱερεὺς ὁπίσμιαι μόνῳ κατὰ κόρησιν φιλοφρονηθεὶς ἀναίτιως ἢ ὅτι τὰς
 » θυγαλλίδας τῶν κηρῶν τοῖς δακτύλοις ἀφείλετο καὶ ταῦτα αὐτοῦ παρόντος
 » καὶ ἐν θρόνῳ ἱσταμένου, ὅτε τὴν ἐκκλησίαν ἐγκαινίοις ἐτίμησεν, ἀχρεῖος
 » τὸ λοιπὸν τῆς ζωῆς διετέραςεν, ἐνθυμούμενος τὰ βαρέα τῆς χειρὸς ἐκείνου
 » ὁπίσμιαι. Ἀλλὰ καὶ οὗτος ὡς ἀνθρώπος τῷ πανδαιάτορι χρόνῳ κατα-
 » δαμασθεὶς, θνήσκει ἀποπληκτικῶ πάθει, τῇ εἰκοστῇ νοεμβρίου, τῷ κς' ἔτει
 » τῆς παρουσίας ἑκατονταετηρίδος, πρὸ τοῦ πατριαρχεῦσαι ἦν γὰρ πατριαρ-
 » χῶν ἐκ πολλοῦ καὶ μόλις τότε ὡς ἔλαβε τὴν εἰδησιν παρὰ τοῦ Καπικιαχα-
 » γιά, ὅτι αὐριον φορεῖ καρβᾶδι, στενάξας καὶ τὴν κήλικα ἐν χειρσὶν ἔχων,
 » νεκρὸς ἀντὶ πατριαρχοῦ ἐγένετο, ἄκρων ὡς φασὶ χειλῶν γευσάμενος».

μφοε' αὐγουστ. ικ' ».

σ. 90—91. Ἀνάξια λόγου σημειώματά τινα, μᾶλλον δοκιμαὶ γραφῶν.
 (Ἐν μέρος ἀπὸ τὸ φ. 91—92 εἶναι κεκομμένον).

(1) Ἐξεδ. «Θρακικά», τομ. 5ος. 1934. σ. 173—174.

(2) Ἐξεδ. αὐτόθι σ. 174.

σ. 92. Ἄδεια γάμου. Χρον. 16 Δεκεμβρ. 1676.

σ. 93. Ἄδεια γάμου (1). Χρον. ,αχλβ'. Ὑπογραφή Ἱεροθέου.

σ. 94. Χρεωστικόν.

Ο ΚΩΔΙΞ 185

Ὁ κώδιξ οὗτος ἔχει διαστάσεις 0,32×0,148 καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ 85 φύλλα ἐκ λευκοῦ χονδροῦ χάρτου. Παλαιότερα ἀρίθμησης τῶν σελίδων τοῦ κώδικος φθάνει εἰς τὴν σελίδα νς' (56). Νεωτάτη εἶναι ἡ κατὰ φύλλα ἀρίθμησης, ἣτις καὶ ἀκολουθεῖται κατὰ τὴν κατωτέρω περιγραφὴν καὶ λεπτομερῆ ἀναγραφὴν τῶν περιεχομένων.

Εἰς τὸ φ. 2β. παρέχεται ἡ ἐξῆς σημείωσις «ἀπαντα τὰ φύλλα τοῦ πα-»
» ρόντος κώδικος εἰσιν ἑκατονεπτὰ, ἦτοι 107». Ὅθεν ἀρκετὰ φύλλα ἐκό-
πησαν ἢ ἀπωλέσθησαν. Ὑπάρχουν ἐξ ἄλλου πλείστα σελίδες λευκαί.

Περιέχονται ἐν αὐτῷ ἐκκλησιαστικοὶ λογαριασμοί, ἀπολογισμοὶ ἐξόδων, διορισμοὶ ἐπιτρόπων τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῆς ἐπισκοπῆς Με-
τρῶν, ἐκκλησιαστικαὶ πράξεις γάμων, διαζυγίων, κληρονομικῶν ὑπαθέσεων, πλείστα σημειώσεις γεγραμμένα διὰ τῆς χειρὸς τοῦ ἐπισκόπου Μετρῶν καὶ Ἀθύρων Γερασίμου, ὡς καὶ ἀντίγραφα πατριαρχικῶν καὶ ἀρχιερ. ἐπιστολῶν.

Ἡ γραφὴ τοῦ Γερασίμου καλύπτει τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ κώδι-
κος, τοῦ ὁποῦ ἡ παλαιότερα ἀναφερομένη χρονολογία εἶναι τὸ 1762 (2) ἢ
νεωτέρα δὲ τὸ 1865 (3). Ὁ κώδιξ φέρει στάχωσιν δερματίνην, καστανόχρουν
ἀνευ τινὸς διακοσμῆσεως. Ἰδιαιτέραν σημασίαν καὶ ἐν τῷ κώδιξι τούτῳ
ἔχουν τὰ σημειώματα τοῦ Γερασίμου, πλείστα τῶν ὁποίων εἶναι βραχέα χρο-
νικά, πολλάκις ἀξιολογώτατα, παρέχοντα πλείστας ὄσας μαρτυρίας ὄχι μόνον
περὶ τῆς κοινοτικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς τῆς ἐπισκοπῆς Μετρῶν καὶ Ἀθύ-
ρων, ἀλλὰ καὶ σπουδαιότατας ἱστορικῆς πληροφορίας.

Τὰ ἐπὶ μέρους περιεχόμενα τοῦ κώδικος εἶναι τὰ ἐξῆς :

φ. 1α. Εἰς τὸ ἄνωθεν ἐφθαρμένον μέρος τοῦ φύλλου διαφαίνεται ἡ
ὑπογραφή τοῦ ἐπισκόπου Θεοκλήτου. Κάτωθεν ταύτης ὑστερον ἀπὸ δύο-τρεις
δυσαναγνώστους στίχους, διὰ τῆς χειρὸς τοῦ ἐπισκόπου Σωφρονίου κατα-
γράφονται τὰ ἐξῆς : «,αψπγ', κατὰ μεῖνα Ἰούνιον ἐπροβιάσθη ὁ μακαριό-
» τατος ἡμῶν δεσπότης κύριος κύριος γεράσιμος, εἰς τὸν ἀγιότατον καὶ ἀπο-
» στολικὸν θρόνον τῆς Ἀλεξανδρείας συνάρσει θεία καὶ ἐκλογή τοῦ πανα-
» γιωτάτου καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου καὶ τῶν πανιερωτάτων ἁγίων ἀρ-
» χιεραίων καὶ ὑπερτίμων τῆ εἰκοστῆ δηλαδὴ τοῦ Ἰουνίου κατὰ τὸ αὐτὸν
» ἔτος τοῦ χιλιοστοῦ ἑπτακοσιοστοῦ ἑβδομηκοστοῦ τρίτου ἐν μενῆ Σεπτεμ-

(1) Ἐξεδ. «Θρακικία», τόμ. 8ος, σ. 172.

(2) φ. 2β.

(3) φ. 51α.

» βρίω ἐκοήθει εὐλογον ἐξ αὐτῶν, ὅτι νὰ δεχθῶ τὴν ἐπισκοπὴν ταύτην . . .
 » Ὅθεν ἤλθομεν εἰς μέτραις ὅτε μα[κα]ριώτατος κύριος γεράσιμος καὶ ἐκ τῶν
 » μητροπολιτῶν αὐτοῦ ὁ ἅγιος λυβίης κύρ-ἀθανάσιος καὶ ὁ πανιερώτατος
 » ἅγιος πελαγωνίας κύρ Συμεὼν ἔχειροτόνησάν με ἐπίσκοπον τῆς ἀγιωτά-
 » τῆς ἐπισκοπῆς μετρῶν ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἀγίου ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος γε-
 » ωργίου, τῇ εἰκοστῇ δευτέρᾳ τοῦ σεπτεμβρίου τῆς καθ' ἡμᾶς ἐπισκοπῆς· καὶ
 » πάλιν ἀπῆλθομεν εἰς βασιλεύουσαν τῇ εἰκοστῇ ἐνάτῃ τοῦ αὐτοῦ μηνός·
 » ὅθεν εἰς μνήμην ἔγραψα ἐν τῷ παρόντι κώδικι.

Ἐπιτομή τοῦ Μετρῶν καὶ Ἀθύρα Σωφρόνιος».

φ. 1 β. κενόν.

φ. 2α—2β. «Τὰ ὅσα τοῖς ἀνθρώποις γνωρίσματα πέφυκε, πάντα δεύ-
 » τερα τοῦ λόγου καθέστηκε. Ἐκεῖνα μὲν γὰρ ἐπουσιώδη μόνον καὶ περι-
 » γραφαὶ λέγονται. Ὁ δὲ λόγος συστατικὴ διαφορὰ καὶ ἀχώριστος τούτου
 » ὑπάρχειν φαίνεται. Δι' ὃ καὶ οὐσιωδῶς κατὰ τοῦ ἀνθρώπου κατηγορεῖται
 » ὅταν αὐτὸν ὀριζώμεθα. Ἐπεὶ τοίνυν ὁ λόγος τὴν ἀνωτάτην εἴληχε τάξιν,
 » ὡς μέρος τούτου ἀχώριστον, τί μὴ οὐχὶ καὶ τὰ γράμματα, τὰ τὸν λόγον
 » διευθύνοντα καὶ κοσμοῦντα τοῦτον, ὡς ἄριστα ; μὴ οὐχὶ δι' αὐτῶν νόμοι,
 » διαταγαί, ἱερὰ ἱστορίαι καὶ παντοδαπαί, βίοι ἀνδρῶν ἀρίστων καὶ ἐπι-
 » στημονικαὶ γνώσεις ; μὴ γὰρ τὰ γράμματα τοῦ λόγου ἕτερον ; ἂ γὰρ ἡμεῖς
 » λέγομεν ταῦτα καὶ γράφομεν, καὶ ἂ γράφομεν ταῦτα καὶ λέγομεν. Δίκαιον
 » ἄρ' οὖν τιμᾶσθαι τὰ γράμματα καὶ περὶ πλείονος ποιεῖσθαι. Ταῦτα γὰρ
 » καὶ Δαβὶδ προτρέπεται ἡμᾶς δράξασθαι· δράξασθαι φησι παιδείας, μήποτε
 » ὀργισθῆ ὁ Κύριος καὶ ἀπολεῖσθαι (;) ἐξ ὁδοῦ δικαίας. Ὁ δὲ Σολομὼν ἐπίλησε
 » ταύτην καὶ ἐζήτησε νύμφην ἀγαθέσθαι ἑαυτῷ. Ἡ γὰρ παιδεία τῶν θείων
 » πραγμάτων, δὸς δ' εἰπεῖν καὶ ἀνθρωπίνων διὰ γραμμάτων χαρακτηρίζεται.
 » Μάθοις δ' ἂν διὰ τούτων πολλὰ ὅσα τε θεῖα καὶ ὅσα τ' ἀνθρώπινα, ἐπομέ-
 » νως καὶ ὅσα ἐν τῷδε τῷ ἱερῷ κώδικι τῆς καθ' ἡμᾶς ἐπισκοπῆς Μέρων
 » κατέστρωται, ἅπερ εἰσὶν ἀνθρώπινα μὲν (1) πράγματα, κατὰ λόγον δὲ τῆ τοῦ
 » Χριστοῦ ἐκκλησίας τοῦ μεγαλομάρτυρος Γεωργίου ἐναποκείμενα παρὰ τῶν
 » εὐσεβῶν χριστιανῶν χάριν ψυχικῆς αὐτῶν ὠφελείας. Ταῦτα τοίνυν ὡς ἱερὰ
 » ἀναφαίρετα ἔστωσαν, ἔπει καὶ βαρεῖαν ὑφίστανται δίκην οἱ τούτων τινὰ
 » σφετεριζόμενοι ὥσπερ οἱ θεῖοι διακελεύονται νόμοι.

» Ὁ Μετρῶν καὶ Ἀθύρων Γεράσιμος ὑπόσχεται τηρεῖν ταῦτα ἀπα-
 » ρασάλευτα μέχρι τελείας αὐτοῦ ἀναπνοῆς.

Ἐπιτομή τοῦ Φεβρουαρίου κζ'».

Ἐν τῇ ἰδίᾳ σελίδι διὰ διαφορετικοῦ γραφικοῦ χαρακτήρος : «ἅπαντα
 » τὰ φύλλα τοῦ παρόντος κώδικος εἰσὶν ἑκατοντητὰ, ἦτοι 107».

φ. 3α « Καταγραφή τῶν ὁμολογιῶν τῆς ἐκκλησίας τῆς καθ' ἡμᾶς ἐπι-
 » σκοπῆς Μετρῶν». Ἐπονται ἀριθμοὶ καὶ ὀνόματα.

(1) φ. 2 β.

φ. 3β. « ἀψξς' ὀκτωβρίου κζ', κατέμπροσθεν τῆς ἑμῆς ταπεινότητος
 » καὶ τῶν χρησίμων χριστιανῶν, ἐθεωρήθη ὁ λογαριασμός τοῦ κυρίτζη μπα-
 » λάση, δι' ἐκεῖνα ὅπου ἀπέδειξε ἀπὸ τοὺς συνεγχωρίους αὐτοῦ μετρινουέ-
 » διὰ τὰ δοθέντα εἰς τὴν καταδρομὴν τῆς ἐκκλησίας μας καὶ ἄλλα τῆς χώ-
 » ρας ἔξοδα, τῆς μὲν καταδρομῆς 141 γρόσια καὶ τῆς χώρας διὰ τοὺς χα-
 » νέδες 105, ἔξ ὧν ἔλαβε τὰ ἑπτακόσια εἰκοσιπέντε καὶ ἔμειναν χρεωστούμενα
 » πάλιν ἀπὸ τοὺς αὐτοὺς συνεγχωρίους γρόσια ἑκατὸν εἴκοσι ἕνα καὶ μισὸν
 » εἰς τὸν κυρίτζη μπαλάσην. Ὅθεν εἰς ἔνδειξιν κατεστρώθη ἓν τῷ παρόντι
 » κώδικι τῆς ἐπισκοπῆς ταύτης. ἀψξς' ὀκτωβρίου κζ'.

Ἐξώφλησεν εἰς τὰ ἀψξη' ἀπριλ. α'. Ὁ Μετρῶν Γερασίμος βεβαιοῖ»

φ. 4α. Καταγραφή τῶν σκευῶν τῆς ἐκκλησίας, ὡς καὶ τῶν ἱερῶν ἀμ-
 ρίων. Κάτωθεν τῆς σελίδος, σημειώσεις τοῦ Γερασίμου. « Εἰς δὲ τὰ ἀψξε' ἱα-
 » νουαρίου ια', ἄνοιξαν τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἐπῆραν τὰ σκευὴ ὅπου εὐρέθη-
 » σαν μέσα : δώδεκα κανδήλας καὶ τὰ πολυκάνδηλα, ἔτι καὶ τὰ ἑξαπτέρυγα,
 » μὲ τὸν σταυρὸν προσέτι καὶ τὸ εὐαγγέλιον».

φ. 4β. Κακότεχνοί τινες στίχοι ἀγνώστου στιχουργοῦ.

φ. 5α « ἀψξβ' ἔγινε τὸ δουβάρι τῆς ἐκκλησίας τοῦ μπακτζέ τὸ πρὸς
 » τοῦ τζεκέρη καὶ μετὰ δύο χρόνους ὁ κριτῆς ἔστειλε ἱλάμι εἰς τὴν πόλιν μὲ
 » τὴν ἀδειαν τοῦ οὐσιᾶ καὶ ἐπιτρόπου τοῦ σουμπαση σαλίχη μπροστατζῆ.
 » Ἄφ' οὗ ἦλθον οἱ Τοῦρκοι ὅλοι τοῦ μαχαλά καὶ ἔμαρτύρησαν, ὅτι δὲν εἶ-
 » ναι ἐκκλησία μόνον μπακτζές, μ' ὅλον τοῦτον ὁ κριτῆς μὲ τὸ νὰ μὴν ἀπο-
 » λαύση, ἔκαμε τέτοιον κίνημα καὶ ἦλθε φερμάνι μὲ βεζίραγασί ὅτι νὰ γκρε-
 » μισθῆ τὸ δουβάρι καὶ οἱ ἐπιστάτες ὃ τε κυρίτζη γιαννάκης ψωμᾶς καὶ κυ-
 » ρίτζη μπαλάσης εἰς τὸ κάτεργον. Πλὴν οἱ ἀγάδες, μάλιστα ὁ ἱμπραϊμαγᾶς
 » ἐπάσχισε μὲ δύναμιν ἄσπρων καὶ ἐμπόδισαν τὸ ἄδικον τοῦτο κίνημα καὶ
 » ἔμειναν καὶ τὸ δουβάρι καὶ οἱ ἄνθρωποι ἀπειράκτοι. Τὸν κριτὴν τὸν ἔκα-
 » μαν ἄσλι ὡς ψεύστην καὶ στέλλοντες ἀρτζι-μακτζᾶρι μὲ γράμματα τοῦ βε-
 » ζίραγασί, ἔφεραν μουβελὰν καὶ ἐξετάζοντας ἔκαμε ἱλάμι καὶ ἴσχυσε τὸ ἱλά-
 » μι ὄντας γεγραμμένον κατὰ τὸ ἀρτζιμακτζᾶρι καὶ ἔγινε μένι. Ὁ ζερεμές
 » ὅμως (1) καὶ τὰ ἔξοδα ἔγιναν περίπου τῶν χιλίων διακοσίων γροσίων τὰ
 » ὅποια τὰ ἔδωκεν ὁ κυρίτζη μπαλάσης ὅλα, χωρὶς νὰ ζητήσῃ διάφορον καὶ
 » ὀλίγα-ὀλίγα νὰ τὰ παίρῃ ἀπὸ τε ὁμολογιῶν καὶ κατὰ τῆς ἐκκλησίας. Οὗ-
 » τως ἠκολούθησε καὶ ἔστω εἰς ἔνδειξιν ἓν τῷ παρόντι κώδικι κατεστρω-
 » μένον. ἀψξδ' ἰουνίου ιη'»

Ἀκολουθεῖ λεπτομερῆς ἀναγραφή τῶν ἐξόδων.

φ. 5β. « Κατέμπροσθεν τῆς ἑμῆς ταπεινότητος καὶ τῶν παραμενοντῶν
 » χρησίμων χριστιανῶν τῆς χώρας ταύτης Μετρῶν, ἐθεωρήθη ὁ λογαριασμός
 » τῆς ἐκκλησίας καὶ εὐρέθησαν μεταξὺ δύο χρόνων διάστημα, δηλαδὴ ἀπὸ

1. Καθὼς φαίνεται ἐκ παραδρομῆς τοῦ γράψαντος παρελείφθησαν λέξεις τινές.

» τοῦ ,αψξς' ἔτους ἕως τοῦ ,αψξη' Ἰπριλίου α', γρόσια ἑκατὸν δέκα τρία τὰ
 » ὅποια ἐσυνάχθησαν εἰς τὸ κουτίον καὶ ἐδόθησαν εἰς χρῆναι καὶ ἔξοδα ἀναγ-
 » καῖα τῆς ἐκκλησίας μας. . .

ἜΟ Μ. Γ.» (1).

ἜΕπονται ὑπογραφαὶ μαρτύρων.

φ. 6α. «,αψξη' ἄπριλ. α', ἡμέρα τρίτη τῆς λαμπρῆς, ἐθεωρήσαμεν τὸν
 » λογαριασμὸν τοῦ κυριότης μπαλάση καὶ τῶν ἐπιτρόπων τῆς ἐκκλησίας . . .

ἜΟ Μ. Γ.»

φ. 6β. «,αψξθ' ἄπριλ. κβ', ἡμέρα δ' τῆς διακαινησίμου, ἔδωσαν λο-
 » γαριασμὸν οἱ ἐπίτροποι τῆς ἐκκλησίας . . .

ἜΟ Μ. Γ.» ἜΕπονται καὶ ἄλλαι ὑπογραφαί.

φ. 7α. καὶ 7β.

Λογαριασμοὶ τῆς ἐκκλησίας διδόμενοι ὑπὸ τῶν ἐπιτρόπων.

Χρον. ,αψο ἄπριλ. ιβ', ,αψοα' ἄπριλ. δ' καὶ ,αψοδ' μαΐου κθ'.

ἜΑπαντες οἱ λογαριασμοὶ ὑπογράφονται ὑπὸ τοῦ Γερασίμου.

φ. 8α. Πράξις μερισμοῦ κληρονομικῆς περιουσίας.

Χρον. ,αψξδ' Ἰανουαρίου α'.

ὑπογρ. «ἜΟ Μ. καὶ Α.Γ.»(2)

Κάτωθεν : «ἜΑξιον δὲ ἀναυθὰ σημειῶσαι καὶ τὸ τοῦ παρόντος ἔτους
 » τοῦ ,αψξδ' συμβάν, ὅτι χειμῶν οὐκ ἐγένετο τελείως, οὔτε χιῶν ἐφάνη, ἀλλ'
 » οὐδ' ὄμβρος καὶ ὑετὸς ἀρετὸς ἐγένετο· πλὴν τὰ σπόριμα τοσοῦτον ἠτύ-
 » χησαν, ὥστε τὸν καταβαλόντα γεωργὸν τεσσαράκοντα, ἀπολαβεῖν ἑξακόσια».

φ. 8β. «,αψξς' Μαΐου ια', ἡμέρα πέμπτη, ὥρα δεκάτη, ἦτοι πρώτη
 » τῆς ἡμέρας, ἐγένετο σεισμὸς φοβερός, ἐκράτησεν ἕως πέντε λεπτὰ καὶ ἐπε-
 » σαν πολλὰ τεῖχη καὶ ὀσπήτια ἐδῶ. Πλὴν χάριτι θείᾳ ἡ ἐκκλησία δὲν ἔπαθε
 » τίποτα. Εἰς τὴν πόλιν ὄμως καὶ εἰς τὰ πέριξ χωρία, ἠκολούθησεν ὄλεθρος
 » περισσότερος ἐπειδὴ αἱ οἰκοδομαὶ ἦτον πέτριναι. ἜΟτι δὲ παρ' ἐλπίδα
 » ἔσωσεν ἡμᾶς ὁ ἅγιος Θεός, πάντες τὸ ὁμολογοῦμεν.

ἜΟ Μ. Γ.»

Εἰς τὴν ἰδίαν σελίδα πράξεις ἀγοραπωλησίας ἀντικειμένων καὶ ἐν-
 δυμάτων. Χρον. ,αψξη' ἄπριλ. κ', α'ψξη' ἄπριλ. ια' καὶ τέλη Ἰανουαρ. ,αψξθ'.

φ. 9α «ἜΕν δὲ τῷ αὐτῷ ἔτει τοῦ ,αψξς' ἔτους εἰς τὰς κ' τοῦ ὀκτω-
 » βρίου μηνός, ἡμέρα κυριακῆ, ἔγινε χιόνι ἀρετόν».

—«ἜΕν δὲ τῷ ,αψξη' ἔτει, ἦρχισαν βροχαὶ πολλαὶ πρὸ τοῦ τεσσαρα-
 » κονθημέρου τοῦ ἐξηνταεπτὰ ἔτους, τόσον, ὅπου δὲν ἐπρόφθασαν νὰ πάρουν
 » οἱ γεωργοὶ τὰ ἐργάσιμά τους χωράφια. ἜΕπειτα ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ νέου ἔτους,
 » ἔγινε τόσος χειμῶνας, ὅπου ἐκράτησεν ἕως μαρτίου εἰκοσιδύο χωρὶς νὰ δώ-

(1) ἜΟ Μετρῶν Γερασίμου. Εἰς τὸ χειρόγραφον ἢ ὑπογραφή εἶναι ὀλόγραφος.

(2) ἜΟ Μετρῶν καὶ ἜΑθήνα Γερασίμου. Εἰς τὸ χειρόγρ. ἢ ὑπογραφή ὀλόγραφος.

» ση ἀραλίκι νὰ σκάφουν τὰ ἀμπέλια τους, ἢ νὰ πάρουν τὰ ὄψιμα· καὶ πάλιν
 » πρώτη τοῦ ἀπριλίου χιόνια πολλά, διότι τὸ μεταξὺ ἦτοι ἀπὸ τῆς εἰκοσιδύο
 » ἕως πρώτης ἀπριλίου εἶχομεν τὴν μεγάλην ἑβδομάδα καὶ ἦτον ὁμορφος ὁ
 » καιρός· ἦτον ἡμέρες ἄγιες καὶ καλές. Ἐγίνε δὲ τόση ἔλλειψις ξύλων καὶ καρ-
 » βούνων, ὅπου ὁ ἀραμπὰς ἐκεῖνος ὅπου ἐπαίρνετο παράδες εἴκοσι, ἠγοράζετο
 » ἐξήντα καὶ ἑβδομηντα. Τὰ κάρβουνα εἰς τὴν πόλιν, ἐπουλήθησαν ὡς λέγουν,
 » οἱ 100 ὀκ., γρόσια δώδεκα. Κρέας οἱ ἄνθρωποι δὲν εὔρισκαν νὰ φᾶν».

σ. 9θ. Τὸ εἰς τὴν σελ. αὐτὴν βραχὺ χρονικὸν τοῦ Γερασίου, εἶναι ση-
 μαντικώτατον, διότι διεκτραγωδεῖ τὰ κατὰ τὸν ῥωσσοτουρκικὸν πόλεμον δει-
 νοπαθήματα τῶν χριστιανῶν (1). «,αψῆ' σεπτεμβρίου κε', ἐκρηύθη ὁ πόλε-
 » μος ὁ κατὰ τῶν Μοσχόβων. Καὶ ἐσῆκωσαν τὸν ἔλτζην ε^β ἡμέρα. ὦρα ἐν-
 » νάτη τῆς ἡμέρας· ἦτον πασὰς ὁ Χαμιτζής. Μετὰ ὀλίγας ἡμέρας, ἔφερεν ἡ
 » βασιλεῖα τὸν χάνην ἐκεῖνον ὅπου εἶχεν ἐξόριστον εἰς τὴν Ῥόδον καὶ
 » τὸν ἔκαμε χάνην ὡς ἐπιτηδειότερον καὶ εἰδήμονα τῶν ἐκεῖσε μερῶν
 » καὶ ἐστάλη. Ἐπειτα ἐδιωρίσθησαν τὰ δοσίματα ὅπου ἔχει νὰ δίδῃ ὁ κάθε
 » ναχηγὴς Ὁ μαχαλάς μας μόνον ἔδωσεν ἕως τώρα πέντε πουγγία, ἀναλό-
 » γως καὶ τὰ ἄλλα χωρία καὶ ὅλα ὑπὲρ τὴν δύναμίν τους. Εἰς τοῦτο ὁ ἅγιος
 » Θεὸς νὰ γίνῃ ἕλεως καὶ νὰ φυλάξῃ ὅλους τοὺς χριστιανούς. Οἱ βίες καὶ
 » τὰ κακά, αἱ ἀπαιτήσεις, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ καταγραφθοῦν, ἐξ αἰτίας τι-
 » νῶν ἀτάκτων στρατιωτῶν γερολήδων. Ἐγὼ ἀπὸ τὸν φόβον τῆς ἀπαιτή-
 » τήσεως, ἐκάθουμον (sic) εἰς τὴν πόλιν ὄλον τὸν χειμῶνα καὶ μόλις ἦλθον
 » ἐνταῦθα ἀπριλίου ἔνδεκα, ἀφ' οὗ ἔφυγαν ἐκεῖνοι, δηλαδὴ τοῦ ,αψῆθ' ἔτους,
 » ἐκάθησα εἰς τὴν πόλιν ὀλοκλήρους πέντε μῆνας καὶ ὀκτὼ ἡμέρας. Ὁ Τζεκ-
 » μετζές καὶ ἡ Καλλικράτεια ἐπειράχθη τὸ πρῶτον ἀπὸ ἓνα ἀνατολίτικον
 » στρατεύμα καὶ ἔγινε ζημία εἰς τοὺς χριστιανούς μπακάληδες καὶ χαντζῆδες
 » κατὰ τέσσερα καὶ πέντε πουγγία. Τοῦτο συνέβη περὶ τὰ τέλη τοῦ Ἰανουα-
 » ρουαρίου καὶ ἀπὸ τὸν φόβον τους οἱ χριστιανοὶ ὅσοι εἶχον τὸν τρόπον ἔφυ-
 » γον εἰς τὴν πόλιν. Ἐγίνοντο καθ' ἡμέραν προσταγαὶ ἀπὸ τὸν πολυχρόνιον
 » ἡμῶν βασιλέα· διὰ τὸν ῥαγιαῖν, πλὴν δὲν ἤκουον οἱ ἄτακτοι (2). Μέσα εἰς
 » τὴν πόλιν τόσον ἐτολμοῦσαν, ὅπου ἐγύμνωναν τοὺς ἀνθρώπους καὶ ὄλοι
 » ἐφυλάττοντο νὰ περνοῦν πλέον ἀπὸ τενεχὲ σοκάκια μ' ὄλον ὅπου εἶχον καὶ
 » ῥαμαζάνι. Ἡ πρόνοια ἡ μεγάλη τοῦ ἀνακτος ἐβοήθησε καὶ ἔγινε ὑστερον
 » ἐμινλίκι εἰς ὅλην τὴν πόλιν· ἀλλ' ἐγὼ εἰς καιρὸν ὅπου ἐλέγετον ἐμινλίκι
 » καὶ ἀσφάλεια, ἀπὸ τὸν Κουρουτσεσμέ ἕως οὗ νὰ περάσω εἰς τὸ Ἄρνα-
 » βούτκιοι, ἐκινδύνευσα νὰ γυμνωθῶ ἂν δὲν ἔφρευγα νὰ προφθάσω εἰς τοῦ
 » Πεῖζαδὲ Καλλιμάχη τὸ ὀσπῆτιον. Εἰς τὰς δέκα (3) τοῦ μαρτίου ἔγινε τὸ
 » ἐσινάφ ἀλλαγί. Ἐπειτα μετὰ δύο ἡμέρας ἐβγήκεν ὁ γενιτζάραγασὶ καὶ

(1) Πρβλ. Κῶδ 182, σ. 16—17.

(2) Πρβλ. «Ἐκκλησιαστικὴ ἀλήθεια» τόμ. 33, 1913, σ. 369.

(3) φ. 10α.

» πήγεν ἔξω καὶ ἐκάθησεν εἰς τὸ Τεουκπασά καὶ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἔφυγε καὶ
 » ἀπ' ἐκεῖ διὰ τὴν Ἀδριανούπολιν. Εἰς αὐτὸν τὸν καιρὸν ἐξέλειπε τὸ ψωμί.
 » Μὲ δυσκολίαν εὗρισκον οἱ ἄνθρωποι νὰ φῶν. Ἐκεῖνο ὅπου ἐπολιτεύετο διὰ
 » ψωμί, ἦτον μικρὸν μαῦρον ὄχι ἀπὸ σιτάρι καμωμένον. Εἰς τὰς δέκα ἔξ
 » τοῦ μαρτίου ἐβγῆκεν καὶ τὸ σαντζάκ σερίφ μὲ τὸν σερασκέρη Μεεμέτπασά,
 » ἀλλ' ὅταν ἔβγαينه, τὰ κακὰ ὅπου ἔκαμαν οἱ ἐμίρηδες ἐκεῖνοι ὅπου ἐκρατοῦ-
 » σαν τὸ σατζάκι, ἀκόμη καὶ οἱ ἄλλοι τοῦρκοι, δὲν ἤμπορεῖ νὰ τὰ περιγράψῃ
 » τινάς. Ἔσφαξαν, ἔκοψαν, ἔδειραν, ἐδίωξαν ἄνδρας καὶ γυναῖκας ὅσοι ἐφά-
 » νησαν εἰς τὸ σεργιάνι τοῦτο. Ἐνδεκα μόνον ἔμειναν εἰς τὸν τόπον χριστια-
 » νοὶ καὶ ἔδωσεν ἡ μεγάλη ἐκκλησία ἑκατὸν ἐβρομήκοντα πέντε γρόσια καὶ
 » τοὺς ἐσήκωσεν. Ἐκεῖνοι ὅμως ὅπου ἔγιναν γιαραλῆδες εἶναι ἀναρίθμητοι
 » ἀπὸ τοὺς ὁποίους πολλοὶ ἀπέθανον, ἔξ ὧν καὶ γυναῖκες τῶν ὁποίων ἔκο-
 » ψαν τὰ βυζά. Οἱ αὐτοὶ ἐπάτησαν καὶ τὸ ὀσπήτιον ὅπου ἐκάθητον ὁ ἐλιτζῆς
 » τῶν Νεμψῶν, διὰ νὰ κάμῃ σεργιάνι τὸ ἀλλάγι τοῦ σαντζακίου τὸ ὁποῖον
 » τὸ ἐκιραλάτησε μὲ τριακόσια καὶ μὲ τὴν ἄδειαν τῆς πόρτας. Ἄλλ' οἱ κα-
 » λοὶ σου περὶ τὰς δύο ὥρας τῆς νυκτὸς ἐπάτησαν τὸ ὀσπήτιον ὁμοῦ καὶ ὁ
 » ἱμάμης καὶ τοὺς ἐγύμνωσαν ὅλους ἄνδρας καὶ γυναῖκας ἕως καὶ τοὺς ἐξύ-
 » λησαν ἐκτύπησαν καὶ τοὺς γρασακτζῆδες καὶ τὸν παπᾶν μὲ γιαταγάνι, ἔτι
 » καὶ τοὺς δύο ἀνθρώπους τοῦ δραγουμάνου Νικολάκη. Τὲς γυναῖκες τὲς
 » ἐτραβήξαν εἰς τὸν μπακτζὲν γυμνὰς καὶ ἔτσι ἐφυλάχθησαν μὲ τὸν ἐλιτζῆν
 » καὶ τὸ πουρνὸν ἐστάθη εἰς ἕτερον μέρος διὰ νὰ κάμῃ πάλιν σεργιάνι μὲ
 » τὲς γυναῖκες του καὶ τὸν ἔδειραν πάλιν οἱ στρατιῶται. Μὲ τέτοιον λοιπὸν
 » τρόπον ἐξῆλθε τὸ στράτευμα τῆς πόλεως (1) καὶ ὁ Θεὸς νὰ τοὺς κατευοδώ-
 » σῃ μὲ καλὸν καὶ νὰ φυλάξῃ καὶ ἡμᾶς ἀπειράκτους. Εἰς δὲ τὰς ὀκτώ τοῦ
 » ἀπριλίου ἐπάτησαν τὸ Πατριαρχεῖον διὰ βασιλικῆς προσταγῆς καὶ ἐσήκω-
 » σαν τὸν Πατριάρχη Μελέτιον μὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ἀκόμη καὶ τοὺς
 » κοσμικοὺς ἐπιτρόπους, ἔτι καὶ τὸν οἰκονόμον. Διότι τὸν διεβάλον μερικοὶ
 » χριστιανοί, μάλιστα ὡς λέγουν τῆς Πρεπίας ὁ υἱὸς ὁ διάκονος, πῶς ἔχει
 » κρυμμένον τὸ[ν] καράνταγῃ καὶ ὅτι εἶναι τρεσίτης καὶ τῆ ἰη' τοῦ αὐτοῦ
 » ἀπριλίου τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Μεγάλου Σαββάτου, ἐλυτρώθησαν ὅλοι τους. Πλὴν
 » Πατριάρχης ἔγινεν ἄλλος, ὁ ἅγιος Θεσσαλ. κύρ Θεοδόσιος τὴν δευτέραν
 » ἡμέραν ὅπου ἐσήκωσαν τὸν κύρ Μελέτιον. Ὁλος ὁ κόσμος ἦτον εἰς ἄκραν
 » ἀθυμίαν, ἀλλ' ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν παρ' ἐλπίδα μᾶς ἐκνηροποίησε,
 » κρῖμασι δὲ οἷς οἶδε Θεός. Εἰς τὰς τοιαύτας ἀκαίρους καὶ προφανεῖς συκο-
 » φαντίας καὶ ἀδικίας περιέπεσε καὶ ὁ ἄθλιος πτωχὸς Καρίστρου Ἰωνᾶς, ὁ
 » ὁποῖος παιδεύεται ἀντὶ ἄλλων καὶ πάσχει ὡσάν νὰ εἶναι ἐκεῖνος ὁ καράν-
 » ταγῆς. Μὲ τέτοιον σοφισμα ἐλυτρώθη ὁ Πατριάρχης καὶ οἱ λοιποὶ ἕως
 » εἴκοσι ἔξ τὸν ἀριθμὸν. Μεταξὺ δὲ τούτων ἦτον καὶ πέντε κοσμικοὶ, ὁ τε

1. φ. 10β.

» Χαζασλάνης καὶ ὁ γραμματικὸς Θεόδωρος καὶ Ἰωάννης γραμματικὸς τοῦ
 » Πατριάρχου καὶ ὁ Μαλαματάς, ἔτι καὶ ὁ καπικιαχαγιάς τοῦ Πατριάρχου
 » Γιαννάκης Τενέδιος, οἱ δὲ λοιποὶ καλόγηροι. Μέσα εἰς τὰ δεσμὰ ἀκόμη
 » δι' αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν εὐρίσκοντο ὁ τε πτωχὸς Καρίστρου καὶ ὁ Γιαννά-
 » κης καπικιαχαγιάς καὶ τούτους καὶ ἡμᾶς ἅπαντας ὁ Κύριος νὰ μᾶς λυτρώ-
 » νη ἀπὸ τοὺς τοιούτους πειρασμούς.

ἄψϛθ' ἀπριλ. κ'.

Ἄ Ο Μετρώων Γεράσιμος».

Εἶτα παρέχεται ἡ σημείωσις : «Ὁ Καρίστρου ἀπέθανεν ὁ εὐλογημένος
 » μέσῃ εἰς τὴν φυλακὴν, φορῶντας ἀντὶ ὠμοφορίου τὴν ἄλυσσον καὶ ἔχαιρε
 » πάσων ἀλλ' ἔδωσαν ἄδειαν ἀρχιερεῖς καὶ ἱερεῖς νὰ τὸν σηκώσουν κατὰ
 » συνήθειαν»

φ. 11α. «Ἐν δὲ τῇ 15' μαΐου, ἡμέρα παρασκευῆ, ἦλθον σεφερλήδες καὶ
 » ὁρμήσαντες εἰς τὸν μαχαλὰ κατὰ τῶν χριστιανῶν, ἐπίασαν τὸ κορίτσι τοῦ
 » Ἀποστόλη Σφρέγκογλου καὶ ἐν τῷ βιάζεσθαι πρὸ τοῦ θράσαι, ἔπαθον πα-
 » ρά τινων χριστιανῶν καὶ ἠλευθέρωσαν τὸ κορίτσι. Ὁρμησαν καὶ εἰς τὸ
 » ἔζαοσί. Ἐπῆγαν καὶ εἰς τὸν μερκεμέ καὶ ὕβρισαν τὸν καντή. Ἀλλ' ὁ σοῦμ-
 » πασης Ἀλάγας, ἐδιαφέντευσε καλῶς τοὺς ὀνηιάδες καὶ ὄλες τὲς Μέτρες,
 » διότι ἐξεβόησαν ὄλοι ὁμοῦ τὸ βούρουνους καὶ εὐθύς ὄλους τοὺς ἐδίωξαν
 » Τοῦρκοι καὶ Ῥωμαῖοι ὁμοῦ με τουφέκια καὶ με ξύλα. Καὶ οὕτω ἔλευθε-
 » ρώθημεν ἀπὸ τὰ ἄτακτα ὁρμήματα τῶν ἀχρείων καὶ ἀπαθῶν σεφερλήδων.
 » Τί δὲ τὰ μετὰ ταῦτα ; φόβοι, κίνδυνοι καὶ ἔξοδα ὑπὲρ τὴν δύναμιν τῶν
 » χριστιανῶν.

ἄψϛθ' μαΐου 15'».

Ἐν τῇ ἰδίᾳ σελίδι : «Τῷ αὐτῷ ἔτει κατὰ τὸν αὐγουστον μῆνα, ἠκο-
 » λούθησε θανατικὸν καὶ ἐκράτησε δέκα πέντε μῆνας ἀδιακόπως. Ἀπέθανον
 » πολλοί, ἕως τριάντα πέντε ἀνδρόγυνα ἐχωρίσθησαν, πολλὰ μὲ τελειότητα
 » ὀσπῆτια ἐκ τούτων ἐκλείσθησαν. Ἐγὼ (1) διέτριβον εἰς Καλλικράτειαν (2)
 » χωρὶς νὰ ἔλθω εἰς Μέτρας παντελῶς. ἄψϛθ' ὀκτωβρ. κβ'».

«Τὸ σιτάρι ἐπωλήθη ἀπὸ τρία γρόσια, 4 τὸ κιλόν καὶ τὸ ψωμί ἦτον
 » ἑκατὸν τεσσαράκοντα δραῖμα, δύο παραδες. Ἡ καλὴ τοῦ ἀνακτος σουλτάν
 » Μουσταφὰ πρόνοια, ἔκαμνε νὰ μὴν ἀπολείπη τὸ ψωμί καὶ ἄς εἶναι καὶ
 » ἀκριβὸν (3) διατὶ ἀπὸ τὴν Μαύρην θάλασσαν, δὲν ἤρχοντο καράβια φορ-
 » τωμένα κατὰ τὴν συνήθειαν, διότι τὰ στρατεύματα ἦτον ἐκεῖ καὶ ἐκεῖ
 » ἐσυνάγετο ὁ ζαορές. Ἀπὸ τὴν Ἀσπρην θάλασσαν, ὁμοίως ἦτον ἐμποδισμέ-
 » νον ἀπὸ τὰ μοσχοβικὰ καράβια, ὅπου ἦτον ὑπεράριθμα. Ἡῦρε λοιπὸν μέ-

(1) Ὁ Γεράσιμος δηλαδή, ὅστις ἔγραψε πάντα τὰ σημειώματα τοῦ κώδικος.

(2) Διὰ τὴν πόλιν αὐτὴν ἴδ. Α.Γ. Πασιπῆη : Τὰ Θρακικὰ προάστεια τοῦ Βο-
 σπόρου ἐν «Ἐπειρηκίς Φιλολ. Συλλόγου Κων/λεως» τόμ. 1Β', ἐν Κων/λει 1879, σ. 36.

(3) Πρὸβλ. «Ἐκκλησιαστικὴ ἀλήθεια» τόμ. 33, 1913, σ. 369.

» (1) στον τὰ φράγγικα καράβια, και οὕτως ἀφόβως ἤρχετο τὸ σιτάρι, πλὴν
 » μὲ τιμὴν ἀπὸ ἐνενήκοντα τέσσαρις παράδες εἰς τὸ κιλὸν νὰ δίδῃ ἢ βασι-
 » λεία του. Καὶ ἠκολούθει τοῦτο ἀπὸ τὰ ἑβδομήκοντα τῆς δεκάτης ἑβδόμης
 » ἑκατονταετηρίδος, ἤτοι τοῦ ,αψο', ἕως οὗ ἔγινεν ἡ εἰρήνη, ἣτις ἐγένετο εἰς
 » τὰ ,αψοδ' Ἰουλίου ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Σουλτάν Χαμητ. Μὲ αὐτὴν τὴν
 » τιμὴν τὸ ἔδιδαν εἰς τοὺς ψωμάδες· καὶ τὸ θαυμαστότερον, ἀφ' οὗ ἐσάπισε
 » τὸ σιτάρι καὶ δὲν ἔβγαζεν οὔτε ὀκτῶ ὀκάδες ἀλεύρι, πάλιν ἀπὸ ἐνενήκον-
 » τα τέσσαρις πηράδες τὸ ἔδιδαν εἰς τοὺς ἐκμεκτζήδες. Διὰ τοῦτο ἔτρωγεν ὁ
 » κόσμος τόσους χρόνους μουχλιασμένου σιταριοῦ ψωμί μὲ τόσην τιμὴν.
 » Ἄλλὰ τῶ ,αψοε' ἔτει, ἔφθασαν τὰ νέα σιτάρια καὶ εὐθύς ἔγινεν εὐτυχία
 » εἰς τὸν κόσμον καὶ τὸ σιτάρι ἦλθεν εἰς τιμὴν τεσσαράκοντα παράδες καὶ
 » τὸ ψωμί ἀναλόγως ἑκατὸν πενήκοντα δράμια εἰς τὸν παρῶν. Καὶ τοῦτο ὡς
 » ἀξιόλογον ἔστω ἐνταῦθα καταγεγραμμένον ἐν τῷδε. ,αψοε' αὐγούστου θ'».

φ. 12α Πραῖξις διαζυγίου

Χρον. ,αψεθ' Ἰουνίου θ'.. Ὁ Μ. καὶ Α.Γ.

φ. 12β. Πραῖξις πωλήσεως.

Χρον. ,αψεθ' Ἰουν. θ' Ὁ Μ. καὶ Α.Γ.

φ. 13α. Σύστασις πρὸς τοὺς Μετρινούς, νὰ ἀποφεύγουν νὰ δίδουν δά-
 νεια πρὸς τοὺς ζητοῦντας.

Χρον. ,αψοε' αὐγ. ζ'.. Ὁ Μ.Γ

φ. 13β Θεώρησις ἐκκλησιαστικοῦ λογαριασμοῦ.

Χρον. ,αψοε' ὀκτωβρ. κε'. Ὁ Μ.Γ.

φ. 14α. Ἐκκλησιαστικὸς λογαριασμός.

Χρον. ,αψοζ' Ἰουνίου ιδ', καὶ ,αψοζ' Ἰανουαρ. λ'. Ὁ Μ.Γ.

φ. 14β. «Καθεζόμενος ἐν τῷ κελλίῳ τῆς ἐπισκοπῆς ταύτης, μετὰ τῶν
 » χριστιανῶν μετρινῶν τοῦ τε Μιχαλάκη Μπαλάσογλου, Ἀλεξινδροῦ Σκουλῆ
 » πατᾶ Ἀλεξίου καὶ πατᾶ Θεοκλήτου, εὗρομεν καιρὸν ἀρμόδιον θεωρησῆσαι
 » τὸν λογαριασμὸν τοῦ Μιχαλάκη Γιαννάκογλου ὃν εἶχε μετὰ τῶν γνησίων
 » κληρονόμων τοῦ μακαρίτου Μανωλῆ Ἰατροῦ . . .».

Χρον. ,αψοζ' ὀκτωβρ. δ'. Ὁ Μ.Γ.

φ. 15α. Λογαριασμός ἐκκλησιαστικὸς

Χρον. ,αψοη'. Ἰαν. κη'. Ὁ Μ.Γ.

φ. 15 β. Πραῖξις διορισμοῦ νέας ἐκκλησιαστικῆς ἐπιτροπῆς.

Χρον. ,αψοη' φεβρ. β'. Ὁ Μ. Γ.

φ. 16. α < + Διὰ τοῦ παρόντος ἡμετέρου γραμματος, γίνεται δῆλον
 » ὡς ὁ Μιχάλης Μπακάλης ἀπὸ χωρίον Καστανιές, μεταμεληθεὶς ἀπεδοκί-
 » μασε τὸν τριετῆ αὐτοῦ ἀρραβῶνα, τὸν συμφωνηθέντα γενέσθαι ἐνταῦθα
 » εἰς Μέτραις, μετὰ τῆς Σμαράγδας θυγατρὸς τοῦ ποτὲ Ἀντώνη Μετζούκο-

(1) φ. 11β.

» γλου, ὅστις καὶ τὰ τοῦ ἀρραβῶνος σύμβολα, μαντήλια ὄντα τέσσαρα, ἀπε-
 » πέμψατο ἀποστείλας αὐτὰ πρὸς τὴν ἐμὴν ταπεινότητα μετὰ τῆς αὐταδέλ-
 » φης αὐτοῦ Φωτεινῆς, ὅπως ἐγχειρίσω αὐτὰ τῇ μητρὶ καὶ μητροῦνι τῆς κό-
 » ρης Σμαράγδας ὀνόματι, αἵτινα καὶ δέδωκα. Λοιπὸν ἡ ὀφθεισα Σμαράγδα
 » εἰευθέρα ἐστὶν ᾧ θέλει τοῦ λοιποῦ ἀρραβωνιασθῆναι ὡς παραιτησαμένου
 » τοῦ Μιχάλη. Ὅθεν εἰς ἔνδειξιν . . .».

Χρον. ,αψη' ἰουνίου. Ὁ Μ. Γ.

φ. 16β. «Ἴσον τοῦ βεβαιωθέντος γράμματος κατὰ τὸ ,αφογ' καὶ ὑπο-
 » γραφέντος κατὰ τὸ ,αψοε' νοέμβρ. ε'.

» † ἡ ἐμὴ ταπεινότης διὰ τοῦ παρόντος δηλοποιεῖ, ὡς ὁ Μελέγκος
 » μετὰ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Σωσάννης παρεστάθησαν ἐνώπιον τῆς ἐμῆς τα-
 » πεινότητος καὶ τῶν παρευρεθέντων χριστιανῶν, ἐπὶ τῷ διαζευχθῆναι αὐ-
 » τοὺς ἀπ' ἀλλήλων. Ὁ μὲν οὖν Μελέγκος ἐδικαιοῦτο ἐκ τῆς περιστάσεως
 » καὶ κινδύνου τοῦ εἰς αὐτὸν παρὰ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Σωσάννης τολμη-
 » θέντος· κώνειον γὰρ αὐτῷ ἐδεδώκει καὶ τοῦτο δὲ ὡς αὐτὸς ἀπέδειξε. Ὁ
 » δὲ Θεὸς παρ' ἐλίδα ἐρρύσατο αὐτὸν τοῦ κινδύνου. Παρακινήσαντες τοί-
 » νυν ἡμεῖς αὐτὸν ἰδίῳ στόματι, ὁμοίως καὶ οἱ παρευρεθέντες χριστιανοὶ ἐπὶ
 » τὸ παραβλέψαι καὶ συγχωρῆσαι τὸ ἐκείνης ἐπικίνδυνον καὶ ἐπώδυνον τόλ-
 » μημα, ἀλλ' οὐδ' ὀπωσοῦν καταπιθεῖν ἰσχύσαμεν ποιῆσαι. Τούτου χάριν
 » ἰδόντες τὸ τῆς γνώμης αὐτοῦ ἀνένδοτον, συνεχωρήσαμεν αὐτοὺς ἀπ' ἀλλή-
 » λων διαζευχθῆναι. Καὶ ἤδη ἔχει ἄδειαν ὁ Μελέγκος ποιῆσαι ὡς βούλεται.
 » Ὅθεν εἰς τὴν περὶ τούτου ἔνδειξιν ἐγένετο καὶ τὸ παρὸν ἡμέτερον ἐκκλη-
 » σιαστικὸν γράμμα καὶ ἐδόθη αὐτῷ.

,αφογ ἰουνίου κγ'».

φ. 17α. Βεβαίωσις χρόους.

Χρον. ,αψηθ' ὀκτ. κς'. Ἄνευ ὑπογραφῆς.

Κάτωθεν τοῦ φύλλου σύντομος ἱστορικὴ σημείωσις. «,αψηθ' αὐγούστου
 » κς', ἄρχισε τὸ θανατικὸν εἰς τὸν μαχαλὰ τῶν χριστιανῶν καὶ ἀπέθανον
 » ψυχαὶ ἑκατὸν πενήντα καὶ ἔπαυσεν εἰς τὰ τέλη τοῦ ἰουλίου τοῦ ,αψοα'
 » ἔτους».

φ. 17 β. Εἰς τὸ ἄνω μέρος τοῦ φύλλου, βεβαίωσις εἰσπράξεων.

Χρον. ,αψη' μαρτ. ιθ' καὶ ,αψηθ' μαρτίου.

Κάτωθεν : «Ἐν τούτῳ τῷ ἔτει τοῦ ,αψηθ', ἐγένετο χειμῶν μέγας καὶ
 » ἰσχυρός. Ἦρξατο δὲ ἀπὸ δεκεμβρίου κς' καὶ ἐκράτησεν ἕως φεβρουαρίου
 » κ' σκεπασμένον (ἦτο) ὅλον τὸ πρόσωπον τῆς γῆς. Τὰ σοκάκια ὅλα τῆς
 » πόλεως, τὰ κεραμίδια ἦτον σκεπασμένα. Πολλὰ ὀσπήτια ἔπεσαν εἰς τὰ μέ-
 » ρη ὅλα τῆς πόλεως διὰ τὸ πολὺ βάρος τῆς χιόνος. Ὅσοι δὲ φόβῳ τοῦ μὴ
 » παθεῖν καὶ πέσωσι τὰ ὀσπήτιά τους, ἔρριξαν ἀπὸ τὰ κεραμίδια τὸ χιόνι,
 » ἔκαμαν πολλὰ καλά. Οἱ ἄθλιοι τσελέπηδες καὶ προβατοτρόφοι ἠφρανίσθησαν
 » κατὰ κράτος ἐπειδὴ ἐσκεπάσθησαν αἱ παροχειμασίαι τοὺς ἐπὶ πολλὰς ἡμέ

Κ. Μαυώνη

» ρας. Τροφή εις τὰ ζῶα ἐξέλιπεν ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς. Ὅσοι ὁμως
 » εἶχον προετοιμασμένας τροφάς, ἐκεῖνοι ὠφελήθησαν. Ἐχάθησαν δλόκλη-
 » ραι ποιῦναι μετὰ τῶν ποιμένων, καὶ μεθ' ἡμέρας εὐρέθησαν χιονοσκέπα-
 » στοι νεκροί. Τὰ ἄγρια ζῶα βιασθέντα ἀπὸ τὴν ἀτροφίαν ἤλθον εἰς τὰ οἰ-
 » κούμενα χωρία. Εἰς τὸ Ἴπι ἤλθε μία ἔλαφος καὶ ἐκεῖ τὴν ἐσκότωσαν· τό-
 » ση φθορὰ ἐγένεν εἰς τοῦτο τὸ κλίμα. Ἀλλὰ καὶ τὰ ζῶα τῶν ἐνταῦθα, ἔκα-
 » μαν ἐξήκοντα τέσσαρες ἡμέρες χωρὶς νὰ ἔβγουν ἔξω.

Μαρτίου λα'».

« φ. 18α. Ἴσον τοῦ προεκδοθέντος γράμματος ὅπερ ἐβββαιώθη παρὰ
 » τῆς ἐμῆς ταπεινότητος κατὰ τὸ ,αψξς' φεβρ. ζ'.

» † Κατέμπροσθεν τῆς ἐμῆς ταπεινότητος, ἔλθοῦσα ἡ Σμαράγδα Χρυ-
 » σάφαινα θυγάτηρ τοῦ Κινέλλου, ἐζήτησε λαβεῖν ἀπὸ τοὺς κληρονόμους τῆς
 » μακαρίτισας Ζωῆς θυγατρὸς τοῦ Ἀποστόλη, Κούλελη ἀπὸ τε τὸν σύζυγον
 » αὐτῆς Μπασὰ Στέργιον καὶ ἀπὸ τοὺς λοιποὺς θεῖους καὶ θείας, τὸν μισθὸν
 » τῆς θυγατρὸς αὐτῆς Ταρσῆς διὰ τὴν δούλευσιν τῶν τριῶν χρόνων ὅπου
 » ἐδούλευσεν ἐκείνη. Καὶ δὴ παρέλαβεν αὐτὸν ὧν συμποσοῦμενον εἰς γρόσια
 » τριάκοντα καὶ ἐξώφλησεν. Ὅθεν εἰς ἐνδειξιν ἐγένετο καὶ τὸ παρὸν ἡμέτε-
 » ρον γράμμα, βεβαιωθὲν παρὰ τῆς ἐμῆς ταπεινότητος καὶ μαρτυρούμενον
 » παρὰ τῶν παρευρεθέντων χρησίμων τῆς χώρας Μέτρων.

,αψξθ' μαίτου ιθ'».

φ. 18β « Τί δὲ καὶ τοῦτο τὸ ἐν ταῖς ἡμέραις ἡμῶν ἐπακολουθήσαν
 » ἀξιωμαθόνετον παρασιωπήσωμεν; Καὶ πῶς οὐ μεμπτέος ἐγὼ καὶ ἀχά-
 » ριστος πρὸς τοὺς μετ' ἐμέ, τὰ μικρὰ λέγων καὶ τὰ μεγάλα καὶ ἀξιόλογα
 » παρατρέχων καὶ παραλείπων, καίτοι δυναμένου καὶ βιάζοντος τοῦ καιροῦ
 » καὶ τοῦ τόπου; Κατὰ τὸ τρέχον ἔτος τῆς ἐνεστῶσης ἑκατονταετηρίδος τοῦ
 » ,αψθθ', περὶ τὰ τέλη τοῦ μαίτου μηνός, ὅτε ἀρξάμεθα τῆς νηστείας τῶν
 » ἁγίων ἀποστόλων, ἀνεφύη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν μία παράλογος νό-
 » σος ἐκ τῆς τροφῆς τῶν μηδίων. Ὅσοι γὰρ ἔλαβον μῆδια καὶ ἔφαγον, ἢ
 » ἀπέθνησκον, ἢ μετὰ πολλῆς καὶ μεγάλης ὀδύνης ἀπηλλάττοντο τοῦ θανά-
 » του καὶ τῆς νόσου. Διὰ τοῦτο ὁ παναγιώτατος δεσπότης μετὰ τῆς περὶ αὐ-
 » τὸν ἁγίας τῶν ἀρχιερέων συνόδου διὰ γραμμάτων ἀπηγόρευσεν τὴν τῶν
 » μηδίων τροφήν· ἀλλὰ δὴ καὶ ὁ μπισταζίμπισης προσέταξε τοὺς ψαρῶδες μῆ
 » ἔχειν ὅλως ἀδειαν ἐκ τῆς θαλάσσης ἐκβάλλειν μῆδια, μηδὲ εἰς τὰ ἐργαστή-
 » ρια τελείως φαίνεσθαι. Τινὲς δὲ τῶν περιέργων ἀνοιξαντες μῆδια, δεδώ-
 » κασι τοῖς κάταις καὶ εὐθύς ἀπέθνησκον, γενομένων μεγάλων σπασμῶν,
 » καθὼς καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους.

» Τίς ὁμως ὁ λόγος τοῦ γενέσθαι κατ' αὐτὰς τὰς ἡμέρας φθαρτικὰ τὰ
 » μῆδια, οὐδεὶς ἀκριβῶς οἶδε οὐδὲ ἐπίσταται· καὶ μόνον τὰ ἐντὸς τοῦ Κε-

» ρατίου Κόλλου ἔπαθον τὴν τοιαύτην φθοροποιὸν ἀλλοίωσιν ἢ καὶ τὰ λοι-
 » πὰ ; Καὶ τοῦτο εἰς ἡμᾶς ἀδελφον. Ὁθεν ὡς λόγον ἄξιον ἐσημείωσα ἐνταῦθα.
 » ,αψοθ' Ἰουνίου κε'.

Ἐπιτομή τῶν Μετρῶν Γεράσιμος»

φ. 19α. «† Ὅσα ἐκ μακρᾶς συνηθείας ἐγένοντο χρῆθ τῶ κατὰ και-
 » ροὺς ἐνταῦθα διατρούβοντι ἐπισκόπῳ, ἔγνω ἐνταῦθα περιλαβεῖν καὶ κατα-
 » γράψαι· πρῶτον τῇ λαμπρᾷ τῶ μεγάλῳ σαββάτῳ, δίδει ὁ ἐπίσκοπος τῶ
 » οὐστᾷ ἐν ἀρνίον, αὐγὰ 40 καὶ ἐν τζουρέκιον ὁμοῦ καὶ ἐν κηρίον ἕως δρα:
 » 100' καὶ ὅτινι ἄλλῳ θελήσει, αὐγὰ καὶ τζουρέκιον ἔχει νὰ στείλῃ ἂν ἔλθῃ
 » οὐστὰς νέος ἢ χώρα ἀπ' ἐδῶ ἔχει νὰ στείλῃ ἐν πρόβατον καὶ ἐν κηρίον
 » μισὴν ὀκτῶν. Τῶ γιασακτιζῆ εἰς τὲς λιτανεῖες 15 παραδες καὶ εἰς τὰς μεγά-
 » λυς ἑορτὰς ἀπὸ δέκα παραδες. Τίποτες ἄλλο χρῆος δὲν ἔχει ὁ ἐπίσκοπος ἐκ
 » συνηθείας νὰ πληρώνῃ μῆτε ἐδῶ ἄλλ' οὐδὲ εἰς κανένα ἄλλο χωρίον. Τὰ
 » δὲ ἐκ συνηθείας παρὰ τῶν χριστιανῶν διδόμενα ἢ ἐλεούμενα εἰσὶ ταῦτα.
 » Τῆς λαμπρᾶς ὁ δίσκος τὸ πουρνόνι (sic) μετὰ τὴν λειτουργίαν εἰς τὸ ἀντί-
 » δωρον. Τὴν δευτέραν λιτανεῖα καὶ ἀγιασμὸς, τὴν παρασκευὴν εἰς τὰς Φα-
 » νασάκραις πανήγυρις καὶ εἰς τὸ Ἰτζιέζ. Τὴν βαν τοῦ Θωμᾶ, τῆς Παναγίας
 » τῆς ἑνεματοκρατούσης. Εἰς τὰς δύο τοῦ μαῖου εἰς Λαγοθήρας καὶ ἐδῶ.
 » Ἰουλίου κ' εἰς Καλλικράτειαν ὅλη ἢ πανήγυρις. Τῇ α" αὐγούστου ἀγια-
 » σμὸς μόνον εἰς τοὺς Ἀγίους Τεσσαράκοντα ἕξω εἰς τὸ τζιφλίκι. Αὐγούστου
 » ιε' ἢ τῶν Δημοκρανιτῶν (1) πανήγυρις. Ὀκτωβρίου ιδ' τῆς ὁσίας Παρα-
 » σκευῆς εἰς Καλλικράτειαν. Καὶ εἰς τὸ Τζακίλι (2) τοῦ προφήτου Ἡλίου
 » τοῦ δεσπότη λέγεται. Δεκεμβρίου κε' τῶν Χριστουγέννων λειτουργία καὶ
 » δίσκος. Τῶν Θεοφανείων δίσκος τοῦ δεσπότη καὶ ὁ σταυρὸς τοῦ δεσπότη
 » νὰ ἀγιασθῇ ὅλους. Τῇ ἐξῆς τῶν Θεοφανείων εἰς τὰς ἑπτὰ· ἀγιασμὸς εἰς τὴν
 » βρῖσιν με λιτανεῖαν καὶ εἰς τὰς δεκαοκτῶ τοῦ ἀγίου ἀθανασίου ἂν θέλῃ
 » ὁ δεσπότης ἂν δὲν εἶναι χεϊμώνας, κάμνει ἀγιασμόν. Δίσκος τοῦ ἀγίου Δη-
 » μητρίου ὀκτῶ. κς' αὐτὰ εἶναι τὰ ἕξοδα καὶ αἱ τῶν χριστιανῶν ἐλεημοσύ-
 » ναι τὰ διδόμενα καὶ λαμβανόμενα' καὶ ἔστωσαν ἐνταῦθα καταγεγραμμένα.

Ἐπιτομή τῶν Μετρῶν Γεράσιμος

,αψο ἀπρ.»

φ. 19β. Πρῶξις ἐμφαινίονσα τὴν ἀνοδὸν εἰς τὸν ἀρχιερατικὸν θρόνον

(1) Διὰ τὴν πόλιν Δημόκρανα ἢ Δημοκράνειον ἰδ. «Ἐπετηρίς φιλ. συλλόγου Κων)λεως» τόμ. 1Β', 1879, σ. 35—36.

(2) Διὰ τὸ Τζακίλι (Πετροχώρι) ἰδ. μελέτας Καλλισθ. Χουρμουζιάδου εἰς «Θρα-
 κικὰ» τόμ. 3ος, 1937, σ. 320—350, τόμ. 9ος, 1938, σ. 310—362, τόμ. 10ος 1938, σ.
 334—363, τόμ. 11ος, 1939, σ. 307—314, 315—344, 347—413, τόμ. 12ος 1939, σ. 265—
 322, τόμ. 13ος, 1940, σ. 366—385, τόμ. 15ος, 1941, σ. 181—296. «Ἀρχεῖον τοῦ Θρα-
 κικοῦ λαογραφικοῦ καὶ γλωσσικοῦ θησαυροῦ» τόμ. 3ος, 1936—37, σ. 17—28, τόμ.
 4ος 1937—38, σ. 106—110. Γεωργίου Χουρμουζιάδου εἰς «Ἀρχεῖον τοῦ Θρακ. λαογρ.
 καὶ γλωσσ. θησαυροῦ» τόμ. 2ος, 1935—36, σ. 41—46.

Μετρῶν καὶ Ἀθύρα τοῦ Σωφρονίου ἐν ἔτει ἀπλυ' μετὰ τὴν πρόσκλησιν τοῦ Ἑρασίμου ὅπως καταλάβῃ τὸν πατρ. θρόνον Ἀλεξανδρείας (').

φ. 20α κενόν.

φ. 20β. «Ἐνώπιον τῆς ἐμῆς ταπεινότητος . . . ἦλθεν ὁ κύρ λάσκος
» τοῦ Βέργου καὶ ἔδωκε τὰ δάνεια ὅπου εἶχε λάβει παρὰ τοῦ μακαρίτου
» μπαλάση»

Χρον. ,αψη' Ἰουλ. α'. Ὁ Μ. Γ.

φ. 21α « + ,απογ' ἀπριλίου β' τρίτη τῆς λαμπρᾶς, καθημένων τῶν ἐγ-
» χριτοτάτων χριστιανῶν τῆς ἐπισκοπῆς Μετρῶν καὶ τῆς ἐμῆς ταπεινότητος,
» ἐθεωρήσαμεν τὸν λογαριασμὸν τῆς χώρας μας δύο χρόνων ὅπου ἦτον εἰς
» χεῖρας τοῦ κυρίτζη Μπαλάση, σύναξις τοῦ χρόους ὅπου εἶναι ἀφευκτος διὰ
» τὰ σεφέρια τῶν παρόντων χρόνων . . .»

Χρον. ,απογ' ἀπριλίου β'.

Ὁ Μ. Γ.

φ. 21β. « + ,αψη' μαρτίου τέλη, ἀπέθανεν ὁ Τζεβρένογλους ἀχμέ-
» ταγας ὅπου εἶχε τὸν μερὰν ἀπάνω του διὰ δέκα χρόνους' τὸ χοτζέτι ὅμως
» τῆς κρίσεως ὅπου περιεῖχε τὴν πώλησιν τοῦ μερᾶ εἰς δέκα χρόνους διὰ χί-
» λια διακόσια γρόσια, περιῆλθε ἐκ κληρονομίας εἰς τὸν ἀνεψιὸν τοῦ ἀπο-
» θανόντος . . .»

Χρον. ,αψη' Ἰουν. λ'.

Ὁ Μ. Γ.

φ. 22α. Σχετικοὶ μὲ τὸν προηγούμενον ἀπολογισμοὶ καὶ λογαριασμοί.

Χρον. ,απογ' ἀπριλ. β', ,απογ' ἀπριλ. ς' καὶ ,αποζ' ὀκτωβρ. κς'.

Ὁ Μ. Γ.

φ. 22β. Ἐκκλησιαστικοὶ λογαριασμοί.

Χρον. ,αποδ' μαΐου κθ', ,αποδ' Ἰουνίου κβ'.

Ὁ Μ. Γ.

φ. 23α. Θεώρησις ἐκκλησ. λογαριασμοῦ.

Χρον. ,αποδ' μαΐου κθ'.

Ὁ Μ. καὶ Α. Γ.

φ. 23β. κενόν.

φ. 24α. « Βουλόμενοι γὰρ ὁ κύρ Ἀσχάνιος καὶ Μανουήλ
» Γούναρης ἐκδικῆσαι τὸν Μπαλάσιον καὶ ἐκτρέψαι τοῦ μέσου, προσεκτῆ-
» σαντο καὶ ἄλλους τινάς, τὸν Γιαννάκην Γούναρην, Σταυρὴν Γούναρην
» καὶ Κεσανλὴν Κωνσταντῖνον' καὶ ἀπελθόντες ἐν τῇ Κωνσταντινουπό-
» λει, κατεφλύαρησαν ἄλλα ἀντ' ἄλλων τοῖς κρατούσιν ἡμῶν κατειπόντες,
» ὡς κατακρατεῖ ὁ ὄθηεις Μπαλάσιος χρήματα τῶν ἐνταῦθα πτωχῶν πε-
» ρίπου τῶν δώδεκα πουγγίων καὶ ὅτι αὐτὸς τὸν μερὰν τῆς χώρας εἶ-
» κασι ὅλους ἐνιαυτοὺς πωλῶν, ἐκέρδισεν ἐκ ταύτης τῆς ψευδοληψοδο-
» σίας δύο χιλιάδας γρόσια, προσθέντες καὶ τοῦτο ὅτι δεύτερος ἄλλος
» μετὰ τὸν τοῦ Σταυράκη υἱὸν ἐστὶ καὶ οὗτος, καὶ ὅτι ἤψε πίθον ὄλου

(') Ἡ πράξις αὕτη εἶναι ἐκδεδομένη εἰς τὸ περιοδ. «Ἐκκλησιαστικὴ ἀλήθεια», τόμ. 30, 1910, σ. 31.

» χρυσοῦ πλήρη. Ἀλλὰ παρασταθέντες ἐν τοῖς βασιλικῶς κριτηρίοις ἐνταῦθα
 » θα τε καὶ ἐν τῇ μεγαλοπόλει ἀπεδείχθησαν ψεῦσαι καὶ κάκιστοι. Τὰ γὰρ
 » κατάστιχα τῶν χρῶν, καὶ ἡ καταγραφή τῆς ἐνταῦθα βασιλικῆς κρίσεως,
 » τὸ λεγόμενον κἀίδι, ἐστηλίτευσε τὴν προπέτειαν καὶ τὴν ἀπὸ φθόνου κα-
 » κίαν αὐτῶν. Τοῦτοί γὰρ ἅπαντες καὶ χριστιανοὶ κατεβόων τῆς κακίας αὐ-
 » τῶν καὶ ἀδίκου συκοφαντίας. Δι' ἧ κατὰ τὴν μαρτυρ' ἀν τῶν πολλῶν καὶ
 » κατὰ τὸν τοῦ δικαίου λόγον ὁ μὲν Μπαλάσιος πληρώσας τὸ ἀφρευτικὸν
 » τῆς κρίσεως ἔθεσι καὶ τὰ ἄλλα τῶν κρίσεων ἔξοδα, ἀπελύθη τῆς ἐνοχῆς
 » δι' ἐξοφλητικῶν γραμμάτων ἀκυρῶν τὴν τοιαύτην ἀδικὸν ἀγωγὴν,
 » καὶ λεγέσθω καὶ ἔστω πάλιν προεστῶς, τῶν ἐνταῦθα χριστιανῶν ἐπικυροῦν-
 » των. Πλὴν τὰ τέσσαρα ταῦτα πονγγία κινδυνεύει τοὺς ἐνταῦθα πληρῶσαι
 » χριστιανοὺς τῷ Μπαλάσιῳ. Τὴν τοιαύτην τοίνυν τῶν πτωχῶν χριστιανῶν
 » ζημίαν τὴν ἀπὸ φθόνου γυμνοῦ γενομένην ἐωρακῶς, ἔγνω ἐν τῷ παρόντι
 » καταγράψαι κἀίδι.

Ὁ Μ. Γ.

ἀφ' Ἰουλίου ι'.

Τὸ ὑπόλοιπον ἡμῖς τοῦ φ. 24β, τὰ φ. 25α καὶ 25β. περιλαμβά-
 νουν ἱστορήσιν τοῦ Γερασίου, περὶ τῆς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μπαλάση
 ἐκβάσεως τῆς προσηθείσης διαφορᾶς τῶν Μετρινῶν, ὡς καὶ περὶ τῆς τελί-
 κῆς διευθετήσεως αὐτῆς.

Χρον. ἀφ' αὐγούστ. ζ'.

Ὁ Μ. Γ.

φ. 26α. « + Διὰ τοῦ παρόντος γραμματος, γίνεται δῆλον ὅτι μετὰ τὸν
 » θάνατον τοῦ μακαρίου Μπαλάση, ἀφ' οὗ ἔπαυσαν οἱ πρὸ τοῦ θανάτου
 » τοῦ Μπαλάση τῶν Μετρινῶν καινῶδες καὶ ἔγιναν αἱ ἐξοφλήσεις μεταξὺ
 » τῶν Μετρινῶν καὶ κληρονόμων τοῦ θνήσκοντος Μπαλάση, εὐρόντες καιρὸν
 » ἅπαντες οἱ κληρονόμοι ἦλθον εἰς ἓν καὶ ὁμογνωμονήσαντες . . . ἐμερίσαντο
 » μόνα τὰ ἄσπρα . . . »

Χρον. ἀφ' Ἐφρο. ια'.

Ὁ Μ. Γ.

φ. 26 β. Ἐκκλησιαστικὸς λογαριασμὸς.

Χρον. ἀφ' ἀπριλ. β'.

Ὁ Μ. Γ.

φ. 27α - 29α. Λογοδοσίαι τῶν ἐπιτρόπων τῆς ἐκκλησίας καὶ ἀπολο-
 γισμοὶ ἐξόδων ἐκκλησιαστικῶν καὶ σχολικῶν.

Ἀπὸ ἀφ' ἀπριλ. ζ' — ἀφ' Ἐφρο. κ' (1).

φ. 29β. « Ἰσον διαζυγίου Μιλέτζου καὶ Σουλτανῆς ἀπὸ Τζατίλι ».

Χρον. 1832 Ἰανουαρίου ζ' « Ὁ Μετρῶν Γαβριήλ ὑποβεβαίωσι ».

φ. 30α καὶ 30β. Γίνεται λόγος περὶ μιᾶς φοβερᾶς νόσου ἣτις ἐμύ-
 στιζε τὴν Κων(ν)ίν καὶ πλεῖστα εὐρωπαϊκὰ μέρη, καὶ ἣτις ἐνεφανίσθη καὶ εἰς
 τὴν Καλλικράτειαν καὶ εἰς τὸν Τζεκμετζέν, ὅχι ὅμως εἰς τὰς Μέτρας.

Χρον. Ἰούλιος 1831.

(1) Ἡ γραφή τοῦ Γερασίου τελειώνει εἰς τὸ φ. 28α, μὲ χρον. κη' Ἰουνίου τοῦ
 ἔτους ἀφ' αὐγ. (1781).

φ. 31α Βεβαίωσις μὴ ὑπάρχοντος προηγουμένου γάμου, πρὸς λήψιν ἀδείας. Χρον. 26 Φεβρ. 1861.

Ἐκτὸς 31β—41β. φύλλα κενά.

φ. 42α. Δύο βεβαίωσις κληρονομικῆς φύσεως, γεγραμμένα διὰ τῆς χειρὸς τοῦ ἐπισκόπου Σωφρονίου καὶ φέρουσαι τὴν ὑπογραφήν αὐτοῦ, μετὰ χρον. μνημῶν Ἰανουαρίου καὶ αὐτῶν Ἰανουαρίου.

φ. 42β—43β. Διὰ διαφόρων χειρῶν γεγραμμένα βεβαίωσις διαλυθέντων ἢ μὴ προϋπαρχόντων γάμων, πρὸς λήψιν ἀδειῶν. Χρον. ἀπὸ μωκχ' Δεκεμβρ. 4—, ἀπὸ αὐγούστου κγ'.

φ. 44α κενόν.

φ. 44β—46α. Ἀντίγραφα ἐπιστολῶν τοῦ Πατριάρχου Γερμανοῦ καὶ τοῦ Ἡρακλείου Παναρέτου πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Μετρῶν, τὸν Φεβρ. 1853.

φ. 46β. «Δηλοποιῶ διὰ τοῦ παρόντος μου ἐν τῷ παρόντι κώδικι, (1) ὅτι ὁ Σεβαστός μου Γέρον κύριος Ζαχαρίας ἔγινε Μετρῶν ἐπὶ Πατριαρχίας
» Γερμανοῦ καὶ ἀγίου Ἡρακλείου κυρίου Παναρέτου, ἦλθε δὲ ἐν τῇ ἀγιω-
» τῆτά ταύτῃ ἐπισκοπῇ Μετρῶν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τῇ 24ῃ Φεβρουα-
» ρίου ἡμέρα Β'. τῆς Τυρινῆς, ἐπὶ ἡμερῶν διοικητοῦ ἔτι Χουροσούτ πασᾶ.
» Ἐρχομένου δὲ πρὶν φθάσῃ ἐνταῦθα εἰς Μάκτιζα παῖσι ἀνθρωπὸς τις ἀπὴν-
» τησε λέγων ὅτι ἐν τῇ ἐπισκοπῇ ἕως πενήντα ἄνδρες εἰσὶ συναγμένοι μετὰ
» ἄλλων μὴ δεχόμενοι τὸν νέον ἀρχιερέα, ζητοῦντες τὸν πρώην Μετρῶν κύριον
» Θεοκλήτον, ὅστις ἔγινε ἐκπτώτος παρὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ Μ. Ἐκκλησίας,
» καὶ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης. Ὁ δὲ Σεβ. μου Ἀγ. Μετρῶν ἐκατέβη εἰς τὸ κο-
» νάκι τοῦ Καίμακάμη, ἐκεῖ δὲ ἄλλοι ἦσαν συναγμένοι ὑπὲρ τοὺς ἑξακοσίους
» καὶ εἶπον ὑπὲρ τοῦ Θεοκλήτου, τὴν δὲ ἐπισκοπὴν ἐσφάλισαν. Ὅθεν κατὰ
» δυνταγὴν τοῦ διοικητοῦ, ἠνέφεξαν τὴν ἐπισκοπὴν διὰ ζεστέδων καὶ εἰσῆλ-
» θεν ὁ νέος καὶ κανονικὸς ἅγιος Μετρῶν κύριος Ζαχαρίας καὶ ἤρθεν τὴν ἐπι-
» σκοπὴν γυμνὴν μόνον σανίδα καὶ τὸ θαυμαστότερον ἔβγαλαν καὶ τὰ
» τζάμια ἀπὸ τὰ παράθυρα διὰ περιφρόνησιν. Τρεῖς μῆνες ἦσαν οἱ κάμαρες
» τῆς ἐπισκοπῆς ἐσφραγισμέναι μετὰ τὰ ἐπιπλα τοῦ κυρίου Θεοκλήτου. Κάτω τὸν
» παῖξ, ὁ σεῖξης Ἀνδρέας Κοντογόνης τὸν εἶχε κλειδωμένον, μήπως φάγω-
» μεν τὲς πέντε οἷζες κουκκιά ὅπου εἶχε φυτευμένα· τὰ δὲ δοῦχα μας πλένον-
» τας, ἠλιάζομεν εἰς τὸ παλαιὸν σχολεῖον. Ὁ Σεβ. μοι Γέρον ἐξ ἡμῶν δὲν
» ἐβγήκεν ἔξω τῆς ἐπισκοπῆς διὰ νὰ παύσουν τὰ σκάνδαλα. Κατ' Ἀύγουστον
» ἐκατέβη εἰς Τζακμετζὲν καὶ ἤρτισεν τὴν περιοδείαν του. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν
» τοῦ Σεβ. Γέροντος ἐγίναν : τρεῖς ἐκκλησίαι· ἐκτίσθησαν τοῦ Ἐλπασανίου,
» Τζακλιοῦ καὶ Λαγοθηρῶν, σχολεῖα δὲ τῆς Ἀροσῶν, Πλαγίων καὶ δύο τῶν
» Μετρῶν, τὸ ἑλληνικὸν καὶ ἀλληλοδιδασκτικὸν . . . ».

φ. 47α. « + Τὸ μωξά Ἰουνίου 28, ἐπροβιβάσθη ὁ Σεβ. μοι Γέρον

(1) Αἱ ἀνορθογραφίαι τοῦ κειμένου ἀποκαθίστανται.

» ἅγιος Μετρῶν κύριος Ζαχαρίας εἰς τὸν ἁγιώτατον θρόνον Μητροπόλεως Ση-
 » λυβρίας. Τὴν ἐπιούσαν εἰς τὰς 29, τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, ἦρθεν ὁ
 » Ἐξαρχος μετὰ τῆς Πατριαρχικῆς ἐπιστολῆς. Εἰς τὴν 7ην ὥραν μετὰ με-
 » σημβρίαν, εἰς τὰς 2 Ἰουλίου, ἐλειτούργησεν, εὐλόγησεν καὶ εὐχήθη τοῖς
 » χριστιανοῖς. Μετὰ δὲ τὸ γεῦμα ἀνεχώρησεν διὰ Τζεκμετζὲ καὶ ἐκείθεν διὰ
 » Βασιλεύουσαν. Πλήθος ἄπειρον μᾶς ἐξεπροβόδησεν, πληρώσαντες ἡμᾶς εἰς
 » τὴν τιμὴν τοῦ ἐρχομοῦ του. Ἀντεκατέστησε δὲ πάλιν ἐν τῇ ἁγιωτάτῃ ταύ-
 » τη ἐπισκοπῇ ὁ ἅγιος Μετρῶν κύριος Θεόκλητος. Ταῦτα καὶ διατελῶ.

Τῇ Β' Ἰουλίου, αὐξά'.

Ὁ ἱερατεῦον Δωρόθεος Ἀϊναλίδης
 ὁ ἐκ Πανίδου τῆς Ῥαιδεστοῦ (1).

φ. 47β—51α « Κύριλλος ἑλέφ Θεοῦ, ἀρχιεπίσκοπος Νέας Ρώμης καὶ
 » οἰκουμενικὸς Πατριάρχης. Ἐπιστολὴ πατριαρχικὴ (2)

» Ὁ Μετρῶν Ἀνθιμος ἐπιβεβαίωσι ὅτι ἐστὶ γνήσιον τῷ πρωτοτύπῳ ἢ
 » παροῦσι κατεστρωμένῃ, ἐν τῷδε τῷ κώδικι ἐκκλησιαστικῇ πράξει.

+ « Ὅσα τῶν πραττομένων ἐνδέχεται τὴν μνήμην διαφυγόντα, ἔρι-
 » δας τοῖς μεταγενεστέροις ἐμποιῆσαι καὶ ταραχάς, ταῦτα δ' ἄ γραμμάτων ἢ
 » καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλη ἐκκλησία κηδεμονικῶς ἀσφαλίζειν οὐκ ἀπα-
 » ναίνεται, πολλῶν δὲ μᾶλλον ἡνίκα περὶ δικαίων ἐπαρχιακῶν. Ταῦτα καὶ γὰρ
 » μείζω τὴν ἐκκλησιαστικὴν πρόνοιαν ὁμολογουμένως ἀπαιτεῖ καὶ κηδεμο-
 » νίαν, προανακόπτουσαν μὲν τὴν ἀνοίκειον τοῖς ἐν Πνεύματι Ἱερωτάτοις
 » συναδελφοῖς διαμάχην καὶ ἀμφισβήτησιν, περὶ σφύζουσαν δὲ τὰ οἰκεία ἐκά-
 » στη τῶν παροικιῶν συνφθὰ ταῖς τῶν ἱερῶν κανόνων διαγορεύσει, καθὰ
 » δὴ καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος. Ὁ γὰρ περὶ δύο ἡδὴ ἐτῶν τὴν ἁγιωτάτην ἐπι-
 » σκοπὴν Μετρῶν καὶ Ἀθύρων κανονικῶς διαδεξάμενος ἀγαπητὸς ἡμῶν ἐν
 » Πνεύματι ἀδελφὸς καὶ συλλειτουργὸς (3) κύριος Μελέτιος, ποιούμενος δὲ
 » κατ' ἔθος αὐτῆς περιήγησιν, ἤκουσε πολλῶν εἰδημόνων καὶ ἀξιολίστων
 » ἐπαρχιωτῶν διηγουμένων, ὡς τὸ χωρίδιον Τασαγίλη καλούμενον ἀνῆκον
 » τῇ ἁγιωτάτῃ αὐτοῦ ἐπισκοπῇ, ὡς προφανέστατον ἐπ' αὐτῷ ἐχούρη δ' αἰών-
 » μα τὴν προκατάληψιν ἐκ τῆς περὶ τὰ οἰκεία μέντοι τοῦ θεοῦ καὶ προκα-
 » τόχου αὐτοῦ γνωστῆς ἀδιαφορίας καὶ παρορᾶσεως, ἐγένετο ὕστερον ἀπὸ
 » τὴν διακατοχὴν τῆς ἁγιωτάτης Μητροπόλεως Δέρκων καὶ συνηριθμηται
 » ἀναποδείκτως τοῖς γειννιάζουσιν ἐκεῖ χωρίοις αὐτῆς. Τούτων ἀκούσας καὶ
 » νύξιν λαβὼν, διερευνήσατο ἀκριβέστερον καὶ πρὸς ταῖς εἰρημέναις ἀγορά-
 » φους ἐδόθησαν ἀμέσως αὐτῷ καὶ αἱ ἐφεξῆς δύο ἀφιλοπρόσωποι ἔγγραφοι
 » μαρτυρίαί, γράμμα δηλονότι ἐνυπόγραφον παρὰ τῶν χριστιανῶν τοῦ χω-

(1) Τὰ ἐν τῷ φ. 47α ἀποτελοῦν συνέχειαν τοῦ φ. 46β.

(2) Αἱ ἀνορθογραφαί ἀποκαθίστανται.

(3) τ. 48α.

» ριδίου Τασαγίλη, δι' οὗ συνομολογοῦσιν ἐν φόβῳ Θεοῦ, ὅτι πέντε πρὸς
 » τοῖς εἴκοσιν ἔτη διεμένοντο, ἐξ ὅτου κατώκησαν ἐν αὐτῷ καὶ δέκα ἔτη μετὰ
 » τὴν οἴκησιν ἀπελάμβανον τὴν ἐπίσκηψιν τοῦ ἐν τῇ χώρᾳ Ἀνχιζῆ (1) Που-
 » γὰς ἱερέως, τῇ ἀνέκαθεν ὑποκειμένη τῇ ἀγιωτάτῃ ταύτῃ ἐπισκοπῇ, ὅτε μὲν
 » ἀπερχομένων αὐτῶν εἰς τὴν χώραν καὶ ἐκκληπαζομένων καὶ τῶν πνευμα-
 » τικῶν χαρισμάτων ἀξιουμένων, ὁ δὲ δὲ τοῦ ἐν ἐκείνῃ ἱερέως ἐρχομένου
 » πρὸς αὐτοὺς χάριν πνευματικῆς ἐπισκέψεως. Μετὰ δὲ τοῦτο καὶ γράμμα
 » ἰδιαίτερον τοῦ προκατόχου καὶ θείου αὐτοῦ τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου
 » πρώην Μετρῶν κυρίου Σωφρονίου, ἀναγγέλλοντος ἐν γραφῇ ἀληθείας καὶ
 » ἐν βάρει ἀρχιερατικῆς συνειδήσεως τῷ γνησίῳ καὶ κανονικῷ κυριάρχῃ τῆς
 » ἐπισκοπῆς Ἱερωτάτῳ Μητροπολίτῃ Ἡρακλείας καὶ Ῥαιδεστοῦ, προέδρῳ
 » τῶν ὑπερτίμων καὶ ἐξάρχῳ πάσης Θράκης καὶ Μακεδονίας, ἐν ἀγίῳ πνεύ-
 » ματι ἀγαπητῷ καὶ περιποθήτῳ ἡμῶν ἀδελτῶ καὶ συλλειτουργῷ κυρίῳ
 » Μελετίῳ, ὡς ἀνέκαθεν γινώσκει τὸ μέρος αὐτό, καὶ ὅτε ὑπῆρχεν ἀπλῶς τζι-
 » φλίκι καὶ ὅτε ἐκ χωροῦ ἐσηματίσθη καὶ κατωκίσθη μέλος τῆς ἐπισκοπῆς
 » γνήσιον ὑπὸ τοῦ κατὰ καιρὸν (2) ἱερέως τοῦ Ἀχιζῆ Βουρογὰς πνευματικῶς
 » διοικούμενον καὶ ὅτι διώριζε πολλάκις ἡ αὐτοῦ Θεοφιλία καὶ τοὺς ἐν τῷ
 » ἐτέρῳ χωρίῳ τῆς ἐπισκοπῆς Τζεχμετζε κολουμένου ἱερεῖς, πρὸς ἐπίσκεψιν
 » αὐτῶν, καὶ ὅτι τὸν ἱερέα τοῦ γειτνιαζόντος ἐκεῖ χωρίου Καλλιῦ τῆς ἐπι-
 » σκοπῆς Δέρκων τῶν ἰδίων ὁρίων παρεκτραπέντα καὶ ἐν τῷ χωριδίῳ πα-
 » ραηθῆσαντα καὶ φωραθέντα, ἐξέωσεν ἐλέγχους καὶ ἐπιπλήξεσι μετελθὼν τὴν
 » ἀταξίαν. Ταύτης γοῦν τὰς ἐγγράφους συνηγορίας καὶ μαρτυρίας παραλα-
 » βῶν καὶ ἐμφανίσας τῇ Ἐκκλησίᾳ ὁ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος Μετρῶν,
 » ἐνέθετο τὴν διαίτησιν τῇ εὐθυδίῳ αὐτῆς κρίσει καὶ ἀποφάσει. Ἐφ' ᾧ
 » καὶ ζητηθείσης ἀπολογίας ἀντεισήγαγεν ὁ Ἱερωτάτος Μητροπολίτης Δέρ-
 » κων ὑπερτίμος καὶ ἐξαρχὸς Βοσπόρου Θρακικοῦ καὶ Κυανέων ἐν Ἀγίῳ
 » Πνεύματι ἀγαπητὸς καὶ περιπόθητος ἡμῶν ἀδελφὸς καὶ συλλειτουργὸς κύ-
 » ριος Γρηγόριος : α^{ον} μὲν τὸ ἐπίμαχον αὐτὸ χωρίδιον εὔρε καταγεγραμμέ-
 » νον ἐν τοῖς τοῦ μακαρίτου προκατόχου αὐτοῦ κυρίου Μακαρίου καταστί-
 » χους καὶ συνηριθμημένον τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ ἔκτοτε. Δύτερον δὲ ἐνεφά-
 » νισε γράμμα τῶν χριστιανῶν τοῦ χωρίου Καλλιῦ, δι' οὗ συνομολογοῦσιν
 » ἐν φόβῳ Θεοῦ καὶ αὐτοί, ὡς μήτε ἤκουσαν, μήτε ὄλως ἔγνωσαν κυριάρ-
 » χην τοῦ Τασαγίλιου (3) ἕτερον, παρὰ τὸν κατὰ καιρὸν κυριάρχῃ τῆς Ἀγίω
 » τάτης μητροπόλεως Δέρκων, ἀδιάσπαστον δὲ ἀνέκαθεν εἰδότες μαρτυροῦσι
 » τὴν ἔνωσιν τοῦ Τασαγίλιου καὶ τοῦ Καλλιῦ καὶ ἐνορίαν μίαν. Τούτων
 » ὅτω προβληθέντων καὶ τῶν πικρῶ ἐκατέρῳ μέρει ἐγγράφων ἀναγνωσθέν-
 » των, ἡ μετριότης ἡμῶν καὶ ἡ περὶ ἡμᾶς ἱερὰ ἀδελφότης, τῇ τοῦ δικαίου

(1) φ. 48β.

(2) φ. 49α.

(3) σ. 49β.

» τρυτιάνη ζυγοστατήσαντες τὴν ὑπόθεσιν καὶ ἀντιταλαντευομένην ἰδόντες
 » διὰ τὴν ἰσοσθένειαν τῶν μαρτυρίων, ὑπὸ τε τῶν θεῶν καὶ ἱερῶν νόμων
 » πρὸς τὸ φιλάνθρωπον ὀδηγούμενοι, ἐν τοῖς ἀμφιβαλλομένοις τὰς μὲν εὐα-
 » νοφανεῖς (:) ἐκείνας μαρτυρίας καὶ πᾶσαν ἄλλην ἐξετάσιν ὡς ἀδύνατον πρὸς
 » τὴν ἀνακάλυψιν τῆς ἐν βυθῷ τέως κειμένης ἀκριβοῦς ὀληθείας, ἐγνωμεν
 » παραλιπεῖν, τὰς δὲ μεταξὺ τῶν σεβασμίων δύο γερόντων τοῦ κυριάρχου
 » τῆς ἐπισκοπῆς καὶ τοῦ ἱερωτάτου Μητροπολίτου Δέρκων ὑπορχεούσας
 » ἀμφισβητήσεις τε καὶ ἠμιμαχίας περὶ οὗτω σμικροῦ καὶ οἰκείου πράγμα-
 » τος διωλῦσαι καὶ προκαταλαβεῖν ἐν πνεύματι πραότητος. Καὶ δὴ κοινῆς
 » προτροπῆς καὶ ἀξιώσεως γενομένης θατέρω τῶν συναδελφῶν, τῷ περιτο-
 » θήτῳ φαμέν ἀδελφῷ ἡμῶν ἁγίῳ Δέρκων κυρίῳ Γρηγορίῳ, ἠσπάσατο τὴν
 » εἰρήνην καὶ ἡ αὐτοῦ ἱερότης καὶ τῆς ἀγιωτάτης (1) ἐπισκοπῆς Μετρῶν συγ-
 » κατάβασιν καὶ φιλάνθρωπίαν ἡμῶν ἀπεδέξατο ἀσμένως, ὡς σύμφωνον τῇ
 » ἀποστολικῇ διαταγῇ, ὀφειλομεν διακελευούση, ἡμεῖς οἱ δυνατοὶ τὰ ἀσθενή-
 » ματα τῶν ἀδυνάτων βαστάζειν καὶ μὴ ἑαυτοῖς ἀρέσκειν· καὶ πάλιν μηδεὶς
 » ζητεῖτω τὸ ἑαυτοῦ ἀλλὰ καὶ τὸ τοῦ ἑτέρου. Καὶ δὴ ὑπεχώρησεν εἰχαρί-
 » στως καὶ οἰκειοθελῶς καὶ διόλου ἀπειμακρύνθη τῆς δεσποτείας καὶ πνευ-
 » ματικῆς ἐπισκέψεως τοῦ χωριδίου, ἀξιωθεὶς διὰ ταῦτα τῶν κοινῶν εὐφη-
 » μιῶν καὶ ἐπαίνων καὶ τῶν ἐγκαρδίων εὐχῶν καὶ εὐλογιῶν τῆς κοινῆς μη-
 » τρὸς καὶ εὐεργέτιδος. Τούτου χάριν ἐπικυροῦντες τὴν νόμιμον καὶ τελείαν
 » ἐντεῦθεν ἐξουσίαν τῆς ἀγιωτάτης ἐπισκοπῆς Μετρῶν, ἀποφαινόμεθα συ-
 » νοδικῶς μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων Ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων, τῶν
 » ἐν Ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, ἵνα τὸ
 » εἰρημένον χωρίον Τασαγίλη ὑπόρχη ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸν ἐξῆς χρόνον
 » καὶ λέγεται καὶ παρὰ πάντων γινώσκειται κτήμα γνήσιον τῆς ἀγιωτάτης
 » ταύτης ἐπισκοπῆς Μετρῶν καὶ μέλος αὐτῆς καὶ δικαίωμα ἀναφαίρετον καὶ
 » ἀναπόσπαστον καὶ μόνος ὃ κατὰ καιρὸν ἐν αὐτῇ ἀρχιερατεύων ἔχη ἀπό-
 » λυτον ἄδειαν ἀποκαθιστᾶν ἐν αὐτῇ ἱερέα δὴ ἂν βούλεται, ὑπέκοντα αὐτῷ
 » καὶ ὑποτασσόμενον καὶ τοῦ κανονικοῦ αὐτοῦ ὀνόματος μνημονεύοντα, συ-
 » νάγειν τε καὶ παραλαμβάνειν τὰ ἐμπύκτοντα κύρια καὶ τυχερὰ εἰσοδήματα
 » σφρα καὶ ἀνελλιπῆ καὶ πᾶσαν ὑπόθεσιν πνευματικὴν καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς
 » μέρεσι τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ, χωρὶς τοῦ δύνασθαι ποτε τὸν κατὰ καιροῦς
 » τὴν ἀγιωτάτην Μητρόπολιν Δέρκων κανονικῶς ἰθύνοντα ἀνακαινήσαι τὰ
 » τῆς ὑποθέσεως ταύτης ἢ λόγον ἀναθεωρήσεως προβαλεῖν, ἢ τὸ χωριδίον
 » ἐμμέσως ἢ ἀμέσως τῆς νομίμου δεσποτείας καὶ κανονικῆς ἐπισκέψεως τῆς
 » ἀγιωτάτης ἐπισκοπῆς Μετρῶν ἀποσπάσαι, ἢ τὰ ἐν τῷ παρόντι συνοδικῶς
 » τῇ συναινέσει καὶ τοῦ κυριάρχου αὐτῆς μέχρι κεραίας ἀνατρέψαι, διευλα-
 » βούμενον τὸ παρ' ἐνορίαν κανονικὸν καὶ ἀσύγγνωστον ἔγκλημα ἐν βάρει

(1) φ. 50α.

» ἀογίας ἀσυγγνώστου καὶ ἀλύτου ἀφορισμοῦ τοῦ ἀπὸ Θεοῦ κυρίου Παντο-
 » κράτορος. Εἰς γοῦν ἔνδειξιν αὐτῶν καὶ ἀσφάλειαν διηνεκῆ ἐγένετο καὶ τὸ
 » παρὸν ἡμέτερον Πατριαρχικὸν καὶ συνοδικὸν γράμμα καὶ ἐν τῷ ἱερῷ κώ-
 » δικι καταστρωθὲν τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας ἐδόθη
 » τῇ ἀγιωτάτῃ ἐπισκοπῇ Μετρῶν εἰς μόνιμον παρῴστασιν.

» 1817 ἐν μηνὶ Δεκεμβρίῳ Ἰνδικτιῶνος ζ'
 » † ὁ Καισαρείας Ἰωαννίκιος † ὁ Ἐφέσου Κωνστάντιος
 » † ὁ Ἡρακλείας Μελέτιος † ὁ Κυζίκου Κωνστάντιος
 » † ὁ Νικομηδείας Ἀθανάσιος † ὁ Χαλκηδόνος Γεράσιμος
 » (1) † ὁ Δέσμων Γρηγόριος † ὁ Βεροῖας Ζαχαρίας
 » † ὁ Κρήτης Γεράσιμος † ὁ Λαρίσης Πολύκαρπος
 » † ὁ Ἀγγιάλου Εὐγένιος † ὁ Δεβρῶν Δοσίθεος».

«Ἡ ἀνωτέρω καταστρωμένη ἐκκλησιαστικὴ πράξις παρελθούσα εἰς χεῖ-
 » ρας μας πεπαλαιωμένη ἔνεκα τῆς πολυκαιρίας καὶ ἔτοιμος νὰ διαλυθῇ εἰς
 » κομμάτια. εἰς διηνεκῆ ἀπόδειξιν ἂν τὸ πρωτότυπον αὐτῆς ἀπολεσθῆσεται.

1865 Δεκεμβρίου β'

Ὁ Μετρῶν Ἀνθιμος».

Τὰ ὑπόλοιπα φύλλα τοῦ κώδικος εἶναι λευκά, ἔξαιρουμένης τῆς τελευ-
 τιαίας σελίδος ἣς περιλαμβάνει διαφόρους γραφὰς νεωτέρας, ἀριθμούς, ὀνό-
 ματα, ὑπογραφὰς, ἄνευ ἰδιαιτέρας σημασίας.

Ο Κ Ω Δ Ι Ξ 184

Νεώτερος τῶν δύο προηγουμένων κώδικων, ὁ κώδιξ οὔτος εἶναι ἑστα-
 χωμένος διὰ καστανόχρου δέρματος ἄνευ τινὸς ἑξωτερικῆς διακοσμῆσεως, δια-
 στάσεων 0,456×0,21. Ἀριθμοῦνται κατὰ νεωτέραν ἀρίθμησιν 96 φύλλα αὐ-
 τοῦ, ταῦτα ὅμως εἶναι 98 διότι παρελείφθησαν κατὰ τὴν ἀρίθμησιν δύο
 φύλλα. Πολλὰ τούτων εἶναι λευκά. Ἡ παλαιότερα ἀναφερομένη χρονολογία
 εἶναι τὸ 1822 (2) ἢ δὲ νεωτέρα τὸ 1887 (3) Περιλαμβάνονται ἐν αὐτῷ κατὰ τὸ
 πλεῖστον ἀπολογισμοὶ καὶ λογοδοσίαι ἐπιτρόπων τῆς ἐκκλησίας, δωρεαί, κα-
 ταγραφαὶ χρεῶν, κληρονομικαὶ πράξεις, ἄδειαι γάμου, πρακτικὰ πωλήσεων,
 ὡς καὶ ἀντίγραφα ἐπιστολῶν ἀρχιερατικῶν καὶ πρακτικὰ συνεδριάσεων. Ταῦτα
 πάντα δὲν εἶναι καταγεγραμμένα ὡς καὶ εἰς τοὺς δύο προηγουμένους κώδι-
 κας κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν.

Οἱ ὑπογράφοντες ἐπίσκοποι τὰς διαφόρους πράξεις καὶ λογοδοσίας εἶ-
 ναι κατὰ χρονολογικὴν τάξιν οἱ ἑξῆς :

(1) φ. 51α.

(2) φ. 8α.

(3) φ. 47α.

Γαβριήλ (1), Θεόκλητος (2), Ζαχαρίας (3), Ἀνθιμος (4).

Ἐκ τῶν σημαντικωτέρων περιεχομένων τοῦ κώδικος εἶναι τὸ εἰς τὰ φ. 41α—41β ἀντίγραφον ἐπιστολῆς πρὸς τὸν «Παναγιώτατον δεσπότην, ἁγίαν καὶ ἱερὰν σύναδον καὶ σεβαστὸν ἐθνικὸν συμβούλιον», ἔνθα οἱ ὑπογράφοντες «χριστιανοὶ τῆς ἐπαρχίας Μετρῶν» ἐκφράζουν τὰς διαμαρτυρίας των νὰ ἀνταπεξέλθουν εἰς πατριαρχικὴν ἐπιχορήγησιν καὶ ὀρχιερατικὴν μισθοδοσίαν. (χρον. ἀ΄ Ἰανουάρι 1863). Εἰς τὴν ἐπιστολὴν αὐτὴν μεταξὺ τῶν ἄλλων στοιχείων καταγράφεται ὁ ἀριθμὸς τῶν οἰκογενειῶν ἐκάστης περιφερείας τῆς ἐπαρχίας.

Οὕτω προκύπτουν τὰ κάτωθι στοιχεῖα σχετικῶς μὲ τὴν κίνησιν τοῦ πληθυσμοῦ τῶν περιφερειῶν αὐτῶν.

Καλλιούπολις	οἰκογένειαι	3.000
Μυριόφυτον	»	2.500
Τυρολόη	»	1.500
Ἡράκλεια	»	13.000
Μέτραι	»	111
Τσακίλι	»	64
Νεοχώριον	»	60
Ἀλασαάνιον	»	20
Τσεκμετζές	»	98
Καλλικράτεια	»	121
Ἄρσος	»	52
Γαρδὰς	»	27
Δημοκρανεία	»	34
Φανασσάκραι	»	21
Λαγοθῆραι	»	20
Τὰς-ἀγῆλ	»	48
Πιλάγια	»	40

Εἰς τὰ φ. 42α—47α περιέχονται ἕτερα ἀντίγραφα ἐπιστολῶν καὶ πρακτικὰ συνεδριάσεων σχετικὰ μὲ τὴν ὡς ἄνω διαμαρτυρίαν τῶν Μετρινῶν, ὡς καὶ ἐκάστου τῶν ὡς ἄνω μερῶν σφραγίσματα.

Ἐκ τῶν λοιπῶν περιεχομένων τοῦ κώδικος ἀξιόλογα εἶναι τὰ εἰς τὰ φ. 92β—94α ἀντίγραφα ἐπιστολῶν, ἀφορῶντα εἰς τὴν διαφορὰν τοῦ ἁγίου Σκοπίων Γαβριήλ καὶ τοῦ ἄρχιερέως Μετρῶν Θεοκλήτου (1836) διὰ τὴν κατακράτησιν τῶν «ἐμβρατοικίων».

(1) «Ἐκκλησιαστικὴ ἀλήθεια» τόμ. 30, 1910, σ. 31. «Θρακικὰ» τόμ. 6ος 1935, σ. 233—234.

(2) «Ἐκκλησιαστικὴ ἀλήθεια» τόμ. 30, 1910, σ. 31.

(3) Αὐτόθι.

(4) Αὐτόθι.

Ἐν γένει ὁ ὑπ' ὄριθ. 184 κώδιξ πλὴν τινων ἀρχιερατικῶν ἀντιγραφῶν τὰ ὅποια προσφέρουν ὠρισμένα χρήσιμα στοιχεῖα, δὲν παρουσιάζει ἄλλο εἶδον ἐνδιαφέρον. Δὲν διαφέρει τῶν συνήθων μεταγενεστέρων κοινοτικῶν κωδίκων διὰ τοῦτο περιορίσθημεν εἰς μίαν γενικωτάτην αὐτοῦ περιγραφὴν.

Γ Λ Ω Σ Α Ρ Ι Ο Ν (1)

ἀραλίκι = διάστημα.
 ἀραμπάς = αἰμαξ.
 ἀραμάδα = στέγος.
 ἀσλι = ἀπόλυαις
 ἄριζι—μακτῆραρι = ἀναφορά.
 ἄσπρα = τουρκικὰ νομίσματα.
 βεζιραγασί = ἀνώτερος ὑπάλληλος βεζιρείας.
 βεζιρως = τουρκικὸς διοικητικὸς τίτλος.
 βούρουνογ = κτυπάτε.
 βουτζέλα = μικρὸς κᾶδος.
 βούτι = μεγάλος κᾶδος.
 γνιτζάραγασί = ἀρχηγὸς γενιτσάρων.
 γερλῆδες = ἐντόπιοι.
 γιρααλῆδες = τραυματῖαι.
 γιασακτζῆδες καὶ γιασακτζῆδες = φύλακες.
 γιουσμᾶς = ὠραῖος, χαρῖεις.
 διαφεντεύω = ὑπερασπίζω.
 διάφορον = τόκος.
 δοᾶς = προσευχή.
 δουβᾶρι = τοῖχος.
 δραγουμανία = ἀξίωμα διερμηνέως.
 δραγουμάνος = διερμηνεύς.
 ἐκμεκτζῆδες = ἀγοπιοιοί.
 ἐλιτζῆς = πρεσβευτής, ἀπεσταλμένος.
 ἐμβατοῖκια = δεσποτικά δικαιώματα.
 ἐμνλίκι = ἀσφάλεια.
 ἐμίρηδες = ἀρχηγοί.

Ἐπτά κουλάδες = Ἑπτατύργιον.
 εἰνᾶφ ἄλλαγι = ἀλλαγὴ συντεχνιῶν.
 ζαερεζ = τρόφιμα, δημητριακά.
 ζερεμές = πρόστιμον, χρηματικὴ ποινή.
 ζιουτέδες = μοχλοί.
 ἤλιακόν = ἐξώστης, ταράτσα.
 ἰλάμι = δικαστικὴ ἀπόφαισις, γνωστοποιήσις.
 ἰμπαντελάχῆδες = δοῦλοι τοῦ Θεοῦ (τουρκ.).
 καββάδι = σάκκος δεσποτικὸς.
 κᾶϊδι = καταγραφή.
 καϊμακάμης = ἑπαρχος, ὑποδιοικητής.
 κιλνιτρίμπασι = ἀρχὴ λιθοστρώτου.
 κωντή = δικαστής.
 καπικιαγαγιάς = ἀυλιάρχης, ἀνώτατος ὑπάλληλος.
 καράνταγης = ἀρχηγὸς ἀνταρτῶν.
 κονάκι = διοικητήριον.
 Κοίμι = Κριμαία.
 Δεχία = Πολωνία.
 μαχαλάς = συνοικία.
 μένι = παρεμπόδισις.
 μεράς = βοσκότοπος.
 μερκεμές = δικαστήριον.
 μολδοβατζῆς = ἡγεμὼν τῆς Μολδαβίας.
 Μόσχοβοι = Ῥῶσσοι.
 μουβελᾶς = τοῦρκος ὑπάλληλος ἐντεταλμένος νὰ ἐξετάζη ἐπιτοπίως κτηματικὰς διενέξεις.

(1) Εἰς τὸν κατωτέρω πίνακα ἐρμηνεύονται μόνον λέξεις καὶ κῆρια ὀνόματα ἀπαραίτητα διὰ τὴν κατανόησιν τῶν κειμένων. Τὸν καθηγητὴν κ. Γεωργ. Ἀργυροπούλον, τοῦ ὁποίου πολῦτιμος ὑπῆρξεν ἡ βοήθεια διὰ τὴν ἐρμηνεῖαν τῶν τουρκικῶν λέξεων, καὶ ἀπὸ τῆς θέσεως αὐτῆς θερμῶς εὐχαριστοῦμεν.

μπακτζές και μπακτσές = κήπος.
 Μπογδανία = μεσαιωνική ονομασία
 της Μολδαβίας.
 υπογιάσης = ήγειμων.
 μπουσταζίμπασης = διοικητής ἐπὶ
 γενιτσάρων.
 ναχηγές = μικρά διοικητική περι-
 φέρεια.
 Νέμφαι = Αυστρία.
 νέμφαι ελιζισί = προεβεντής της Αύ-
 στρίας.
 νιαατζής = σκοπευτής.
 Νόβα Σερβία = Νέα Σερβία.
 νταμάτης = ἐπὶ θυγατρὶ γαμβρός
 τοῦ σουλτάνου.
 ὄρδι και ὄρδου = σῶμα στρατοῦ.
 ὄρδου ἀλλάϊ = παρέλασις στρατοῦ.
 ὄσμανλήδες = ὀθωμανοί.
 ὄσπῆια = οἰκίαι.
 ὄτζακλήδες = στρατιῶται.
 οὔσας = ἀρχιτέκτων.
 παξές (βλ. και μπακτζές) = κήπος.
 πετζαδές = υἱὸς μπότη, τοῦρκου εὐ-
 γενοῦς.
 πολίμι (ἀντὶ πολήνι) = ἐπολήνιον.
 ῥαμαζάνι = ἔνατος μὴν τοῦ μου-
 σουλμανικοῦ θεησκοπικοῦ ἡμε-
 ρολογίου.
 ῥέσμι = φόρος.
 σατζάκ και σατζάκι = λάβαρον.

σατζάκ σερίφ και σατζακσερίφ =
 ἱερὸν λάβαρον.
 σετζαδές = σουλτανικὸς πρίγκηψ.
 σετζής = ἱπποκόμος.
 σερασκέης = ἀρχιστρατήγος.
 σεργιάνι = παρακολούθησις.
 σερχάτια = μεθόριοι γραμμαί.
 σεφέρια = φοραί, περιπτώσε ς.
 σεφερλήδες = οἱ μεταβαίνοντες εἰς
 τὴν ἐκστρατείαν.
 σεχζαδέτ (βλ. σετζαδές).
 σικῆρια = τὸ ἐκ κηροῦ μείγμα.
 σούμπασης = ἀστυνόμος τουρκικῆς
 διοικήσεως.
 σπόρμα = σπαρτά.
 τερεχέ σοκάκια = στενοί, ἀπόμφοι
 ὄρδοι.
 τζαοσί = ἀγορά.
 τζεσίτης = ἀντότης.
 τζηρούμια = μικροὶ πῖθοι.
 τζιλήμι = τάπη (κηλίμι).
 τζιφλίκι = ἀγοράκιμα.
 τσελέπηδες = ζωέμποροι.
 φεράνι = σουλτανικὸν διάταγμα.
 χανές = οἰκία, οἰκογένεια.
 χάνης = ἡγειμων.
 χαντζήδες = πανδοχεῖς.
 χουτζέι = τίτλος ἰδιοκτησίας.
 χωράφιον κολών τριών = ἀγρὸς δε-
 χόμενος σπόρον τριῶν κιλῶν.

ΗΘΗ, ΕΘΙΜΑ ΚΑΙ ΠΡΟΛΗΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΒΟΡΕΙΟΘΡΑΚΩΝ
ΩΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝΟΙΚΩΝ ΤΟΥΣ ΒΟΥΛΓΑΡΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

§ 1. Καθώς θά δῆ ὁ ἀναγνώστης, ἀπὸ τὰ ἤθη, ἔθιμα καὶ προλήψεις κ.τ.λ. τῶν Ἑλλήνων Βορειοθρακῶν (δηλαδὴ τῶν κατοίκων τῆς μεταξὺ Αἴμου καὶ Ροδόπης χώρας) μερικὲς ἀνήκουν καὶ μᾶς θυμίζουν τὴν εἰδωλολατρικὴν ἐποχὴ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἄλλες τὸ Βυζάντιο καὶ τὸν Ἑλληνοχριστιανικὸν πολιτισμὸν καὶ τέλος ἄλλες τὴν Τουρκοκρατίαν. Ὅταν ὅμως τίς καλοεξετάσει βρῆσκει σιὸ βάθος τῶν πάντοτε κάτι τὸ λεπτό, κάτι τὸ εὐγενικό, κάτι τὸ καθαρῶς ἑλληνικό. Παμπάλαιες συνήθειες καὶ ὅμως ἐπέζησαν αἰῶνες ὀλόκληρους ὡς τὰ προχθές, ὡς τὰ 1906, ὅποταν οἱ Βούλγαροι μὲ τὸ ἀνθελληνικὸν τοῦς κίνημα ξερρίζωσαν αὐτὸ τὸν ἔξυπνο, τὸν ἐργατικὸν καὶ νομοταγῆ λαὸν καὶ τὸν πέταξαν ἔξω ἀπὸ τὰ σύνορά τοῦς.

§ 2. Ὡς πρὸς τὴν ἀλληλεπίδρασιν τῶν δύο λαῶν Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων, σχετικὰ μὲ τὸ θέμα ποῦ ἐξετάζουμε, ἐπιβάλλεται μιὰ γενικώτερη παρατήρησις. Μετὰ τὸν 14ο αἰῶνα καὶ τὴν κατάκτησιν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου ἀπὸ τοὺς Τούρκους, Ἕλληνες καὶ Βούλγαροι στὴ Μέση Βαλκανικῇ ἔζησαν ἀδελφικὰ ὁ ἕνας κοντὰ στὸν ἄλλον ὀλόκληρα πεντακόσια πενήντα χρόνια. (1363 - 1880) Παρ' ὅλα τὰ δεινὰ ποῦ ἡ δουλεία ἐπισώρευσε στοὺς δύο λαοὺς ἐν τούτοις τὸ ἀλληλοφάγωμά των (τὸ ὁποῖον κυρίως ἐπέδρασε στὴν ὑποδούλωσίν τοῦς ἀπὸ τοὺς Τούρκους) ἔλειψε. Κάτω ἀπὸ τὸν ὀθωμανικὸν ὀδοστρωτήρα ἀδελφοποιήθησαν. Αὐτὸ εἶναι ἓνα ἱστορικὸν γεγονός ἀναμφισβήτητον καὶ ἴσως νὰ εἶναι τὸ μόνον καλὸ ποῦ μᾶς ἐχάρισε ἡ τουρκικὴ κυριαρχία.

Φυσικὰ ἐπόμενον εἶναι κατὰ τὸ μακροχρόνιον αὐτὸ διάστημα ἡ ζωὴ, τὰ ἤθη καὶ τὰ ἔθιμα τοῦ ἑνὸς λαοῦ νὰ ἐπιδράσουν στὸν ἄλλο. Τί πήραμε ἀπ' ὅλα αὐτὰ ἡμεῖς οἱ Βορειοθράκες; Ἕλληνες ἀπὸ τοὺς συνοίκους μας Βουλγάρους; Τὸ μόνον ἔθιμον ποῦ πήραμε εἶναι «ἡ σούρβα».⁽¹⁾ Τί πήραν οἱ Βούλγαροι ἀπὸ μᾶς; Πολλά, πάρα πολλά. Θ' ἀπαριθμήσω τὰ κυριώτερα. Τὴν Ὀρθοδοξίαν. Τὴν προστασίαν τοῦς ἀπὸ τὸν ἐξισλαμισμὸν μὲ τὴν προστασίαν τοῦ Πατριαρχείου τῆς Πόλης καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς δουλείας. Τὸν πολιτι-

1) Πρβλ. Πιὸ κάτω Κεφάλαιον ΣΤ'

σμό τους κατά τὸ ἴδιο χρονικὸ διάστημα (1) Καὶ ἀκόμα ὅτι χάρι στὸν Ἑθνικο - Ἐκκλησιαστικὸ ἀγῶνα τοῦ 1860 - 72 μὲ τοὺς Ἑλληνας, τὴν ὀργάνωσι, τὴν μαχητικότητά τους, χάρι πάλι στὶς ὁποῖες ἀπέκτησαν τὴν πολιτικὴ τους ἐλευθερία. Προκειμένου γιὰ τὰ ἦθη καὶ τὰ ἔθιμά μας τί ἐπίδραση εἶχαν αὐτὰ τὰ τελευταῖα στὸν Βουλγαρικὸ λαό; Ἐδῶ πρέπει νὰ κάνουμε μιὰ διαστολή. Πρέπει νὰ χωρίσουμε τὸν ἀστικὸ πληθυσμὸ τῶν Βουλγάρων ἀπὸ τοὺς ἀγρότες.

§ 3. Στὸς ἀγροτικὸς πληθυσμὸς ἡ ἐπίδρασι τοῦ Ἑλληνισμοῦ μὲ τὴν ἀνώτερη ἔννοια ὑπῆρξε μηδαμινή, καὶ τὰ ὀλίγα ἴχνη του χρεωστοῦνται στὸν κλῆρο καὶ στὸ ἴδιο μας δόγμα — τὴν Ὁρθοδοξία.

Τὸ ἀντίθετο ὅμως ἔχει συμβῆ μὲ τὸν ἀστικὸ Βουλγαρικὸ πληθυσμὸ. Βούλγαροι ποὺ ἐγκατεστάθηκαν σὲ κέντρα Ἑλληνικὰ κατὰ τὴν πρώτη πενηκονταετία τοῦ περασμένου αἰῶνος καὶ μάλιστα ἐκεῖνοι ποὺ εἶχαν συζύγους καὶ μητέρες Ἑλληνίδες, — κυριολεκτικῶς ἀπεροφφησαν τὰ ἑλληνικὰ ἦθη, ἔθιμά μας, παραδόσεις, ἀκόμα καὶ τὴ σπιτικὴ τους γλῶσσα. Καὶ μετὰ τὰ 1850 ὅταν χάρι στῆ ρωσικῆ πανσλαβιστικῆ προπαγάνδα καὶ στὶς ἀφθονες ὑποτροφίες (στὸς Βουλγάρους) ἀπὸ διάφορα σωματεῖα καὶ αὐτὸ τὸ ἴδιο τὸ ἐπίσημο κράτος, ξύπνησαν ὀπωσδήποτε τὴν ἐθνικὴ τους συνείδησι, ὅμως καὶ τότε ἡ ἐπιρροή τοῦ Ἑλληνισμοῦ σ' αὐτὸ τὸ κεφάλαιο δὲν ἔσβυσε ἐντελῶς.

Καὶ αὐτὸ εἶναι ἀπόδειξις ἄφ' ἑνὸς μὲν πόσο βαθειὰ ριζομένα ἦσαν στοὺς Βορειοθρᾶκες τὰ ἑλληνικὰ ἦθη καὶ ἔθιμά τους καὶ γενικώτερα ὁ ἐλληνοχριστιανικὸς πολιτισμὸς, καὶ ἑξῆλλου κατὰ πόσον αὐτὸς ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς στῆ Μέση Βαλκανικῆ ὑπῆρξε κατὰ πολὺ ἀνώτερος τοῦ Βουλγαρικοῦ. (2) Διότι εἶναι ἐθνολογικὸς νόμος, ὅτι πάντοτε, ἀλλὰ κυρίως ἐν καιρῷ εἰρήνης, ὁ ἀνώτερος πολιτισμὸς ἐπιβάλλεται στὸν κατώτερο.

§ 4. Πάντως ἐπειδὴ ὄλες μου οἱ μελέτες εἶναι συγκριτικὲς κι' ἐπειδὴ τὰ σαράντα χρόνια τῆς ζωῆς μου τὰ πέρασα μεταξὺ τοῦ βουλγαρικοῦ λαοῦ, ἔθεώρησα ὑποχρέωσί μου καὶ σ' αὐτὸ μου τὸ πόνημα, ὅπου ὑπάρχουν μετὰ ξὺ τῶν δύο λαῶν συναφεῖς ἢ παράλληλες συνήθειες, νὰ τίς σημειώσω. (3)

§ 5. Γιὰ νὰ κρατήσω κάποιον σύστημα στὴν ἐργασία μου, συγκέντρωσα σὲ τρεῖς κατηγορίες τὰ ἦθη, ἔθιμα, προλήψεις κ.τ.λ., τῶν Ἑλλήνων

1) Κατὰ τὸ ἐν λόγῳ χρονικὸ διάστημα οἱ δύο ἔννοιες Ἑλληνισμὸς - πολιτισμὸς ἦταν στοὺς Βουλγάρους συνώνυμες.

2) Ἄκουσα μὲ τ' αὐτιά μου ἀπὸ μιὰ Βουλγαροπούλα, καὶ μάλιστα φανατικῆ, τῆς ὁποίας ὅμως ἡ μητέρα ἦταν Ἑλληνίδα τὴν ἐπομένη χαρακτηριστικῆ στιχαμυθία. Τῆς ἔφεραν ὑφάσματα ἀπὸ τὸ ἐμπορικὸ νὰ διαλέξουν γὰ τὸν ἑαυτὸ της ὑφασμα γιὰ μιὰ *robe de chambre*. Ἐπρόκειτο γιὰ τὴν ἐκλογή χρώματος. Καὶ ἀσυναίσθητα βέβαια, τὴν ἄκουσα νὰ λέγει τῆς μητέρας της. — Ὅχι, μαμά, ὄχι αὐτὸ τὸ κόκκινο χρῶμα. Εἶναι πολὺ Βουλγαρικό! Προτιμῶ τὸ οὐρανί. Ἐνα γλυκὸ χρῶμα.

3) Γιὰ τὰ ἦθη, ἔθιμα καὶ παραδόσεις τοῦ βουλγαρικοῦ λαοῦ πρβλ. Δ. Κ. Βογαζλή: «Βούλγαροι καὶ Ἕλληνες: Συγκριτικὴ λαογραφικὴ καὶ ἱστορικὴ μελέτη». Ἀρχεῖον γλωσσικοῦ καὶ λαογραφικοῦ Θεσαυροῦ Τόμ. 12 Ἀθήναι 1952.

Βορειοθρακῶν, πού ανταποκρίνονται περίπου στά τρία στάδια τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς ἤτοι : α) Ἀπό τὴ γέννησι ὡς τὴν ἐφηβικὴ ἡλικία β) Ἀγάπη καὶ Γάμο καὶ γ) Θάνατο. Ἀλλὰ γιὰ νὰ ἐξαντλήσω τὸ θέμα ἐθεώρησα σκόπιμο νὰ προσθέσω δύο τμήματα ἀκόμα : δ) Ὀμαδικές Ἔργασίες καὶ ε) Ὀμαδικές ἀστικές καὶ ἀγροτικές γιορτές.

Γιὰ τοὺς θρούλους τῆς Βορειοθράκης (καὶ ὑπάρχουν ἀξιόλογοι τέτοιοι) θὰ φροντίσω ὑστερότερα, τὸ τμήμα αὐτὸ τῶν μελετῶν μου, νὰ δημοσιευθῇ, διότι μοῦ ὑπολείπεται κάποια συμπληρωματικὴ ἔρευνα.

Ὅσον ἀφορᾷ τὰ βορειοθρακικὰ τραγούδια, νομίζω ὅτι οἱ τρεῖς συλλογές πλὴν διαθέτουμε ὡς σήμερᾷ εἶναι ἀρκετές.⁽¹⁾

Ἐπίσης γλωσσάριο τῆς νιοπολαλιάς Φιλίππουπόλεως—Στενιμάχου ὑπάρχει τοῦ μακαρίτου συμπολίτου Μυριτίλου Ἀποστολίδου.⁽²⁾

Φρονῶ, λοιπὸν, ὅτι μὲ τὴν δημοσίευσιν αὐτοῦ μου τοῦ ἔργου συμπληρώνεται ὁ κύκλος τῶν μελετῶν πού, ὑπὸ ἔποψιν ἱστορικὴν,⁽³⁾ ἐθνολογικὴν καὶ λαογραφικὴν, ἀφοροῦν τὸ τμήμα αὐτὸ τοῦ Ἑλληνισμοῦ—τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν—, τὸ ὁποῖον φαίνεται μοιραῖον ἦταν νὰ μᾶς φύγη ἔτσι ἀπροσδόκητα ἀπὸ τὰ χέρια.

Α. Κ. ΒΟΓΑΖΗΣ

Σ.Δ. Ἡ μελέτη αὐτὴ τοῦ κ. Βογάζη ἀποτελεῖ μία εἰσφορὰ στὴ Λαογραφία, ἀλλὰ γενικώτερα στὴν Ἠθογραφία τῶν Ἑλλήνων τῆς Βορειοθράκης. Πράγματι πρόκειται γιὰ μιὰ ὀλοκληρωμένη λαογραφικὴ ἐργασία ἐπὶ τοῦ ζητήματος, διότι τμηματικῶς γιὰ μερικὰ ἔθιμα τοῦ ἀρχαίου τμήματος τούτου τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὡς λ.χ. γιὰ τὴ γραφικὴ πομπὴ τῆς Καλλινίτσας ἔχουμε ἀρκετές διατριβές, κατεσκευασμένες ὁμως σὲ διάφορα παλαιὰ καὶ νεώτερα περιοδικά.

Ἰδιαίτερος ὁμως πρέπει τὰ τονισθῆ τὸ ἐπόμενο : Γιὰ τὴ Νοτιοθράκη—δηλ. τὴν Ἑλληνικὴ καὶ τὴν τουρκακρατούμενη Θράκη—δὲν μᾶς λείπουν ἐκτός τῆς ἱστο-

1) Πρβλ. Μυριτίλου Ἀποστολίδη (Κατὰ παρασημασιν Χρήστου Ἐρᾶστου Τραγούδια Φιλίππουπόλεως, Ἀρχεῖον Γλωσ. καὶ Λαογρ. Θεσαυροῦ Τόμ. Α' Τεύχος Β' Ἀθῆναι 1933 - 34. Παρασκευαστοῦ Τραγούδια Σωζουπόλεως. «Θρακικά» Ἀθῆναι τόμ. Γ' 1939. Α. Κ. Βογάζη. Τραγούδια Φιλίππουπόλεως—Σημείωμά μου.— Ἀρχεῖον Γλωσ. καὶ Λαογρ. Θεσαυροῦ. Ἀθῆναι Τόμ. ΙΓ' 1939.

2) Τὸ ἐν λόγω «Γλωσσάριον» εἶχε ἀποσταλῆ στὴ Γλωσσικὴ Ἑταιρία ἀπὸ τὸν Ἀποστολίδη καὶ εἶχε μάλιστα βοαβευθῆ. Σ.Δ. Θὰ δημοσιευθῆ στὸ Ἀρχ. Θε. Θεσ.

3) Γιὰ τὸ Στενιμαχίτικο γλωσσάριο ἀρκετὰ διάφορο ἀπὸ τῶν Φιλίππουπολιτῶν καὶ τὸ Στενιμαχο ἀπέχει μέχρι 20 χιλιόμετρα, θὰ μπορούσε ὁ ἀναγνώστης μᾶς νὰ σχηματίσῃ μιὰν ἰδέαν διμβάζοντας τὴν Γ' ὑποσημείωσιν στὸ τραγούδι τῆς Καλλινίτσας ἠριθμ. XVI τοῦ πο ἡματὸς μου μὲ τὸν τίτλον «Δημοτικὸ Φιλίππουπολίτικο καὶ Στενιμαχίτικο τραγούδι» ἀπὸ τὸν ἴσον τόμον τοῦ περιοδικοῦ «Θρακικά», Ἀθῆνῶν.

Στὸ ἴδιο τομίδιον ἀναγράφονται καὶ ἄλλα ἤθη καὶ ἔθιμα τῶν Θρακικῶν πόλεων τὰ ὁποῖα παρέλειψα στὴν παρούσα μου μελέτη.

3) Γιὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας ὑπάρχουν ἀριστὰς μελέταις στὰ περιοδικὰ «Θρακικά» καὶ Ἀρχεῖον Θρακ. Λαογρ. καὶ Γλωσ. Θεσ.» τῶν Ἀθῆνῶν.

ρικής, αλλά και διάφορες λαογραφικές διατριβές. Δεν συμβαίνει όμως το ίδιο για τη Βορειοθράκη (την Ανατολική Ρωμυλία), όπου ο Έλληνισμός πρό, αλλά ιδίως επί τουρκοκρατίας έπαιξε σοβαρότατο Έθνικό αλλά και γενικότερα έθνοπολιτιστικό ρόλο ως πρωτοπόρος και φορέας του Έλληνοχριστιανικού Πολιτισμού. Και το κενό αυτό έμχε-
ται να συμπληρωθεί ή εργασία του κ. Δ. Κ. Βογάζλη.

Πάνω στο ίδιο θέμα ο ίδιος συγγραφέας πρό τινων ετών έχει δημοσιεύσει μία ανάλογη μελέτη. (Πρβλ. Δ. Κ. Βογάζλη «Βούλγαροι και Έλληνες» Αρχαίον Τομ ΙΖ' Αθήναι 1951). Είναι επίσης ιστορική, έθνολογική και λαογραφική μελέτη, συγκριτική των δύο γειτονικών λαών Έλλήνων και Βουλγάρων, άλλ' εκείνη στηρίζεται μάλλον σ' έθνολογικά παρά σέ λαογραφικά κριτήρια. Όπωςδήποτε καινη ή μελέτη, ιδίως στις υποσημειώσεις της μπορεί να θεωρηθῆ υπό έπιση έθνολογική, συμπλήρωμα τῆς παρούσης.

Ό συγγραφέας εφαρμόζει και εδώ καθῶς και στα άλλα του έργα τῆ συγκριτική μέθοδο. Συγκρίνει τά τοπικά ήθη, έθιμα, παραδόσεις κ τ.λ. των εκεί Έλλήνων Βορειοθρακῶν με τά ήθη και έθιμα των συνοίκων τους Βουλγάρων, ένίοτε Τούρκων Έβραίων και άλλων. Αυτό τὸ κάνει με τῆ χαρακτηρισσα αὐτὸν αντικειμενικότητα, αλλά ἡ σύγκρισι τούτη συντείνει για να φαῖ ἡ ἀνάγκη ἢ ὑπεροχή τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου τῆς Βορειοθράκης ἀπέναντι τῶν ἄλλων ἐθνοτήτων.

Αὐτός, ὁ καλοπροαίετος, εὐθυμος και πάντοτε αἰσιόδοξος ἀφηγητής, συχνά μεταδίνει στὸν ἀναγνώστη του αὐτὰ τὰ τόσο πολύτιμα και ὠρεία συναισθήματά του.

Ο ΒΟΡΕΙΟΘΡΑΚΙΚΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

Γεωγραφικές και ιστορικές παρατηρήσεις.—Ο Έλληνισμός της Ανατολικής Ρωμυλίας και της Β. Βουλγαρίας.— Πού ήτανε συσπειρωμένοι ως στα 1906.— Οι τρεις περιοχές του Έλληνισμού : Α' περιοχή. Φιλιππουπόλεως - Στενίμαχου - Χάσκοβου. Β' περιοχή. Καρυών - Καβακλή και Όρτακιοί - Κίρτζαλι. Γ' περιοχή. Μαύρης Θάλασσας.

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ—ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

§ 1. Μ' όλον ότι τα όρια του Έλληνισμού της Ανατολικής Ρωμυλίας από τον XII αιώνα κι' ως στην αρχή του XX (1906) έφθαναν ως στον Αίμο, που και γα ι ο π ο λ ι τ ι κ ῶ ς χώριζε και σήμερα' ακόμα χωρίζει τη χερσόνησο του Αίμου σε δύο ξεχωριστά τμήματα : τὸ βορεινὸ μὲ κατεύθυνσι τῶν ποταμῶν του πρὸς τὸν Δούναβι καὶ τὸ νότιο μὲ κατεύθυνσι πρὸς τὸ Αἰγαῖο Πέλαγος, μ' ὅλον ότι ἡ ἀκτινοβ-λία τοῦ Έλληνισμού ἐκτεινότανε πολὺ μακρύτερα, ὥστοςο τρεῖς ἦσαν οἱ πυρῆνες γύρω στοὺς ὁποίους συγκεντρώνονταν ὁ Έλληνισμὸς στὸ τμῆμα αὐτὸ τῆς Βαλκανικῆς.

Οἱ τρεῖς αὐτοὶ πυρῆνες ἦσαν :

Α' Ἡ περιοχή Φιλιππουπόλεως — Στενίμαχου — Χάσκοβου.

Β' Ἡ περιοχή Καρυών, Καβακλή (τῆς ἀρχαίας Παρορίας καὶ Όρτακιοί Κίρτζαλι).

Γ' Τέλος μία παραλιακὴ ζώνη τῆς Μαύρης Θαλάσσης πού ξεκινῶντας ἀπὸ τὴ Μήδεια τραβοῦσε πρὸς βορρᾶ κι' ἐφθανε ὡς στὴν Όδησσό.

Πράγματι ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ XII αἰῶνος κι' ὡς στὴν ἀρχὴ τοῦ XX οἱ Έλληνες γιὰ λόγους ἱστορικοῦς, ἐμπορικοῦς καὶ στρατηγικοῦς (ἐπὶ Βυζαντινῶν) συγκεντρώθησαν στὶς τρεῖς προαναφερόμενες περιοχὲς καὶ ἀποτελέσαν ἔτσι τρία συγκροτήματα. Ὅχι πῶς καὶ ἔξω ἀπ' αὐτὴ δὲν ὑπῆρχαν Έλληνες στὴ Μυσία (Β. Βουργαρία) καὶ τὴ σημερινὴ νότιο Βουλγαρία (τὴν Ανατολικὴ Ρουμελία ἢ Ρωμυλία).—Διάφοροι συγγραφεῖς ἀπὸ τὸν 15ον αἰῶνα κι' ἔδῶ πιστοποιήσαν, ὅτι μετὰ τοὺς Τούρκους ἢ πῶς πολυπληθῆς ἐθνότης ἰδίως στὴ βορεινὴ καὶ νότια Θράκη ἦσαν οἱ Έλληνες(!)—ἀλλὰ διότι στὰ τρία αὐτὰ κέντρα σὰν σὲ κηφῆλες εἶχεν ἐκεῖ πέρα συσπειρωθῆ τὸ ἑλληνικὸ στοιχεῖο.

1) Ἀπὸ τοῦς πολλοὺς περιηγητῆς, ταξιδιωτῆς καὶ συγγραφεῖς, πού βεβαιῶνουν ε' ἀνωτέρω θ' ἀναφέρω μόνον μερικοὺς τοῦ τελευταίου καὶ προτελευταίου αἰῶνος :

Τὸν Γάλλο ποιητὴ *Λαμαρτῆνο* πού στα 1832 ἐπιστρέφοντας ἀπὸ τὴν Ἰερουσαλὴμ διέσχισε ὁλόκληρη τὴ Θράκη μέσον Κωνσταντινουπόλεως, Ἀδριανουπόλεως καὶ Φιλιππουπόλεως.— Τὸν Γάλλο *Blanchi*, ὁ ὁποῖος εἶχε διατιθεῖ στα 1841 ὁλόκληρη

§ 2. *Πρώτη περιοχή.* Σ' αυτή την πρώτη περιοχή⁽¹⁾ λεπτομερέστερα μπαίνανε ως στο άνθελληνικό κίνημα τοῦ 1906 πού ξερίζωσε τόν Ἑλληνισμό τῆς Βουλγαρίας καί τόν πέταξε ἔξω ἀπό τὰ σύνορά του α) ἡ Φιλιππούπολι β) τὸ Στενίμαχο (18 χιλιόμετρα νοτιοανατολικά ἀπὸ τὴν Φιλιππούπολι) γ) Τρία χωριά τῆς ἐπαρχίας Στενιμάχου (Κόνους) ἡ Κούκλαινα, τὸ Βοδεναί καί ὡς στὰ 1890 τὸ Ἀρβανιτοχώρι.⁽²⁾ δ) Τὸ Δερμὲν - Δερὲ τὸ κατόπιν ὄνο-

την σημερινή Βουλγαρία. Αὐτὸς μεταξὺ ἄλλων παρατηρεῖ διὸ οἱ Σλάβοι στηρίζονται στὸν Δούναβι καὶ ἀπολήγουν στὸν Αἶμο, ἐνῶ ἀπ' ἐκεῖ πρὸς νότον μετὰ τοὺς Τούρκους ἐπικρατεῖ τὸ Ἑλληνικὸ στοιχεῖο. — Ἀνάλογα ἀναφέρουν ὁ Γάλλος γεωλόγος Βουέ (1850), ὁ Γερμανὸς *Diefenbach* (1850), ὁ περιφημὸς Γάλλος γεωγράφος *Reclus* καί ὁ Ἄγγλος συνάδεδφός του *Stanfort*, τοῦ ὁποῦ οἱ ἐθνολογικὸς χάρτης τῆς βαλκανικῆς χερσονήσου χρησιμοποιήθηκε ἀπὸ τὸ συνέδριο τῆς Εἰρήνης τοῦ Βερολίνου (1-13 Ἰουνίου 1-13 Ἰουλίου 1878) ὡς βάσις τῶν συζητήσεων τῶν συνέδρων. Ἐπίσης ἀνάλογα ἀναφέρουν στὰ συγγραμμάτα των ὁ Ἴταλὸς *Bianconi*, ὁ πολὺς γερμανὸς γεωγράφος *Kiepert* — γιὰ τὰ περιορισθούμε σὲ συγγραφεῖς ἀναμφισβητήτου κύρους.

Ἀλλὰ καὶ σλάβοι συγγραφεῖς θέτουν τὸν Αἶμο ὡς ὄριο πού χωρίζει τὸν βουλγαρισμὸ ἀπὸ τὸν ἑλληνισμὸ. Τέτοιοι εἶναι ὁ σέρβος *J. Cvijits*, ὁ βούλγαρος *Ichircoff* καὶ ἐν μέρει ὁ τσέχος καθηγητῆς τῆς *Jiretschek*.

Ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας συγγραφεῖς θ' ἀναφέρω μόνον μερικούς, πού εἰδικώτερα ἀναγράφουν γνώμες ξένων συγγραφέων γιὰ τὸν Ἑλληνισμὸ τῆς Θράκης. Πρβλ. ὅθεν *Στυλ. Κυριακίδη* «Ἡ δυτικὴ Θράκη καὶ οἱ Βούλγαροι.» Ἀθῆναι 1919.

Colocotronis «La Macedoine et l' Hellenisme Athènes 1900», ὅπου ἀναδημοσιεύονται οἱ ἐθνολογικοὶ χάρτες πού προαναφέραμε.

Ἀντωνίον Τούσα «Ἡ βουλγαρικὴ δολιότης καὶ οἱ άνθελληνικοὶ διαγωμοὶ ἐν τῇ Ρωμυλία (1900 - 1906) Ἐταιρία Μακεδονικῶν Σπουδῶν.» Θεσσαλονίκη 1949. *Dr D. K. Wogazli* «L' Hellenisme de la Bulgarie du Sud» Ἐπόμνημά μου πρὸς τὴν Ἑλληνοβουλγαρικὴ Ἐπιτροπὴ 1929, Ἐπόμνημα δακτυλογραφημένο καὶ καταχωρημένο στὸ ἀρχεῖο τοῦ Ὑπουργ. Ἐξωτερικῶν τῆς Ἑλλάδος.

1) καὶ 2). Σύμφωνα μετὰ τὸ ἀρθρο 10 τοῦ Σουλτανικοῦ φιρμανιοῦ τῆς 11 Μαρτίου τοῦ 1870 (8 Ζελκιτζέ 1286) μετὰ τὸ ὁποῖο ἰδρύθηκε ἡ βουλγαρικὴ ἐξαρχία καὶ χωρίσθηκαν ἀπὸ τὴς ἑλληνικῆς οἱ νεοσύστατες βουλγαρικῆς μητροπόλεις, στὴ δικαιοδοσία τοῦ ἑλληνος Μητροπολίτου τῆς Φιλιππουπόλεως μπαίνανε ἐκτὸς τῆ Φιλιππούπολι, τὸ Στενίμαχο μετὰ ἑννέα χωριά τῆς Ροδόπης. Ἡ δικαιοδοσία τοῦ βουλγαροῦ μητροπολίτου ἀρχίζει ἀπὸ τὸ Καρσι - Ἀκά, ἕνα προάστειο τῆς Φιλιππουπόλεως τὸ σημερινὸ Φιλίπποβο πού βρίσκεται *Πέραν τοῦ Ἰβρου*, μετὰ τὸ δικαίωμα νὰ ἱερουργεῖ σὲ μιὰ ἀπὸ τῆς ἑννέα ἑλληνικῆς ἐκκλησίας, τὴν «Παναγία» πού κα' αὐτὴ ἦταν ἑλληνικὴ ὡς τὰ 1860, ὅταν διὰ βίας τὴν πῆραν οἱ Βούλγαροι. Πρβλ. *Μυρτίλου Ἀποστολίδη* : «Ἡ ὀρθόδοξος ἑλληνικὴ Μητρόπολις Φιλιππουπόλεως» Ἀρχεῖον Θρακ. Λαογρ. καὶ Γλωσσ. Θεσσαροῦ. Ἔτος ΙΔ. (1947 - 48) Ἀθῆναι. σελ. 32 - 63.

Ἀπὸ τὰ ἑννέα χωριά τῆς Ροδόπης, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Κούκλαινα, τὰ Βοδεναί καὶ τὸ Ἀρβανιτοχώρι, τ' ἄλλα οἰκειοθελῶς ἀλλὰ συνηθέστερα μετὰ τὰ διάφορα πιεστικά μέσα τῶν Ἀρχῶν καὶ τῆ συστηματικῆ προπαγάνδα τῆς βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν βουλγαρῶν δασκάλων, ἀπεσπάρσθησαν ἀπὸ τὰ Πατριαρχεῖα στὸ χρονικὸ διάστημα 1880 - 1885 καὶ ἀναγνώρισαν τὴν Ἐξαρχία. Πρβλ. γιὰ τὴν πρὸ τοῦ 1850 κατάστασι : *Γ. Τσουκαλά* : Ἱστοριογραφικὴ περιγραφή τῆς Ἐπαρχίας Φιλιππουπόλεως Βιέννη 1850 σελ. 60 καὶ ἑπόμενες.

μασθὲν «Φερδινάνδοβο» τῆς ἐπαρχίας Φιλιππουπόλεως.⁽¹⁾ Ἐδῶ βρισκότανε τὰ μεγάλα ἐργοστάσια τῶν ἀδελφῶν Γκεμὶς Γκερδάνη, προυχόντων τῆς Φιλιππουπόλεως, πὺν τροφοδοτοῦσαν μὲ φορέματα χρόνια δλόκληρα τὸν στρατὸ τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Ἐδῶ βρισκόταν ἐπίσης ἀρχετὲς ἐπαύλεις καὶ ἀγροκτῆματα Ἑλλήνων Φιλιππουπολιτῶν. ε) *Τὸ Ταϊάρ - Παζαρι τζίκ* ἢ ἡ παλιὰ «Βισσαπάρα», τριανταπέντε χιλιόμετρα ὕτικὰ ἀπὸ τὴν Φιλιππούπολι, μὲ τὴν ὁποίαν στὰ 1872 εἶχε συνδεθῆ σιδηροδρομικῶς. Στὸ Ταϊάρ - Παζαριτζίκ καθὼς καὶ στὴν κωμόπολι «Περιστερά» — βουλγαρικὰ «*Péstera*» — γιὰ τὴν ὁποίαν μιλοῦμε ἀμέσως παρακάτω, εἶχαν ἐγκατασταθῆ ἀπὸ τὰ χρόνια τοῦ Ἀλῆ - Πασσᾶ τῶν Ἰωαννινῶν ἀρχετὲς ἐλληνικὲς οἰκογένειες ἀπὸ τὴν Ἡπειρο, τὴ Θεσσαλία καὶ τὴ Μακεδονία καὶ κάμποσο-Κουτσόβλαχοι Ἑλληνίζοντες. *Οἱ Παζαριτζικιώτες*, καλοὶ πατριῶτες, δργάνωσαν ἀμέσως τὴν θρησκευτικὴ τους κοινότητα μὲ τὸ σχολεῖο καὶ τὴν Ἐκκλησία τους, γιὰ τὸ κτίσιμο τῆς ὁποιᾶς, — γιὰ νᾶμαστε δίκαιοι — συνέδραμαν καὶ οἱ Βούλγαροι. Στὰ 1847 οἱ Βούλγαροι κατέλαβον διὰ τῆς βίας Ἐκκλησία καὶ σχολεῖο, ἀλλ' οἱ δικοὶ μας δὲν ἀπελπίσθησαν ὡστόσο. Ἐκτίσαν καινούρια ἐκκλησία καὶ καινούρια τετρατάξια ἐλληνικὰ δημοτικὰ σχολεῖα. Γιὰ τὴν οἰκοδόμησί τους δὲν δέχθησαν οὔτε μία δεκάρα ἀπὸ Βούλγαρο. Ἀπετάθησαν σὲ δικοὺς μας ὁμογενεῖς τῆς Τουρκίας καὶ τῆς Ρωσίας, μεταξὺ τῶν ὁποίων στὸν Γεώργιο Ζαρίφη καὶ τὸν Γρηγ. Μαρασλή πὺν διακρίθησαν γιὰ τὴ γενναίω δωρία των. Πιρ' ὄλ' αὐτὰ στὰ 1906 οἱ Βούλγαροι τοὺς τ' ἀρπαξάν, ἐνῶ εἶχαν τέλεια διδασκῆρια.⁽²⁾ στ) *Ἡ Περιστερά* ἢ βουλγαρικὰ Πέστερα. Ἡ γραφικὴ αὐτὴ κωμόπολι κεῖται σ' ἓνα ὄροπέδιο τῆς Ροδόλης ἐξήντα χιλιόμε. Ν. Δ. ἀπὸ τὸ Παζαριτζίκι. Καὶ στοὺς Περιστεριῶτες συνέβηκε τὸ ἴδιο, δ,τι καὶ μὲ τοὺς Ἑλληνας τοῦ Παζαριτζικιοῦ. Οἱ Βούλγαροι συγκάτοικοί τους πὺν εἶχαν ὄχι μιὰ ἀλλὰ τρεῖς ἐκκλησίες κα' ἀνάλογα διδασκῆρια, τοὺς τὰ πήραν διὰ βίας στὰ 1861. Ἐκτίσαν μὲ ἀποκλειστικῶς ἐλληνικὸ χρῆμα καινούρια ἐκκλησία καὶ μεγαλύτερο σχολεῖο. Ἀλλὰ κα' αὐτὰ τοὺς τ' ἀρπαξάνε οἱ Βούλγαροι.⁽³⁾ Ἀκριβῶς στὴν ἀντίθετη δηλ. τὴν ἀνατολικὴ πλευρὰ τῆς Φιλιππουπόλεως μὰ σ' ἀρχετὴν ἀπόστασι εἶχαμε τέσσαρες ἀνθηρὲς ἐλληνικὲς

1) Στὸ Φερδινάνδοβο ὡς στὰ 1890 ζοῦσαν καμμιά ὄγδονταριά βουλγαρικὲς οἰκογένειες καὶ πενήνταριά ἐλληνικὲς, πὺν ἦσαν οἱ πρῶτοι ἐποικισταὶ του. Οἱ Ἑλληνες διατηροῦσαν τριτάξιο δημοτικὸ σχολεῖο καὶ εἶχαν δικὴ τους ἐκκλησία, τὴν «Ἀγ. Φωτεινή». Οἱ Βούλγαροι πὺν ἐγκατεστάθησαν ὑστερότερα ἀπὸ τὰ γύρω χωριά, εἶχαν ἐπίσης τὴν ἐκκλησία τους. Ὡς τόσο στὰ 1890 οἱ Βούλγαροι βοηθούμενοι ἀπὸ τὴν ἀστυνομία ἀρπαξάν τὴν ἐλληνικὴ ἐκκλησία καὶ τὸ σχολεῖο. Λεπτομέρειες Περβλ. *Φωτίου Μανιάτη*: «Βουλγαρικαὶ ἐνέργειαι πρὸς κατάργησιν τοῦ κράτους τῆς Ἐκκλησίας καὶ καταστροφὴν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐθνότητος ἐν Ἀνατολ. Ρωμιλία καὶ Βουλγαρία». Ἀθήναι 1908 σελ. 12 - 32.

2) Περβλ. *Φωτίου Μανιάτη ἐπισκόπου Φιθηνουπόλεως* Op. At. σελ. 389.

3) Περβλ. Ἐπίσις σ. 221.

κοινότητες με τις εκκλησίες και τα σχολεία τους. Τοῦ Χασκάβου (Χάσκιού)⁽¹⁾ τοῦ Ροῦμ - κιοί⁽²⁾, τῆς Κοζλουτζᾶς, και τῆς Ὑαμπόλεως. Καί ἡ τύχη αὐτῶν ἦταν ἡ ἴδια με τὴν τύχη τῶν ἄλλων ἑλληνικῶν θρησκευτικῶν κοινοτήτων. Ἐδῶ ὅμως πρέπει νὰ σημειώσουμε ὅτι ἐκτὸς ἀπ' αὐτὲς τὶς ἀριστα ὁργανωμένες ἑλληνικὲς θρησκευτικὲς κοινότητες με τὶς ἐκκλησίες, τὰ σχολεία, τὶς ἐφοροδημογεροντίες και τὰ ἀγαθοεργὰ ἰδρύματά τους, ἦταν ἀδύνατο καθ' ὅλο τὸ μῆκος τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Τατάρ - Παζαριζικιοῦ — Φιλιππουπόλεως — Ἀδριανουπόλεως ν' ἀντικρούση κανεὶς ἔστω και ἓνα σταθμὸ χωρὶς νὰ βοῆ μονίμως ἐγκατεστημένους Ἕλληνας ἐμπόρους κυρίως σιτηρῶν, κρασιῶν, ἢ ξενοδόχους. Τὰ μεγαλύτερα ἐργοστάσια ἐπίσης σ' ὀλόκληρη τὴ γραμμὴ : Στὴν Καλόνιτσα (τῶν ἀδελφῶν Πιτρακίδη), στὸ Παπαζλί - Γιοχαλί (τοῦ Δημ. Μάρδα), στὸ Χάσκοβο (Χατζηγεηγορίου και Σιας) ἦσαν ἑλληνικά.

Ἐξάλλου σ' αὐτὴ τὴν πρώτη περιοχή μαίνανε τέσσερα μοναστήρια τῆς βορεινῆς Ροδόπης ἦτοι : τὸ *Μοναστήρι τῆς κοιμῆσεως τῆς Θεοτόκου* ἢ τοῦ Βατοκόβου κοντὰ στὸ Στενίμαχο, τὸ μεγαλύτερο και πλουσιώτερο μοναστήρι τῆς Βουλγαρίας (μετὰ τὸ μοναστήρι τῆς Ρήλας), τὸ μοναστήρι τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων κοντὰ στὴν Κούκλαινα : τὸ τοῦ Ἁγίου Κυρίκου ἢ τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς κοντὰ στὰ Βουδενά και τὸ μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Γεωργίου κοντὰ στὴ Φιλιππούπολι. Μὲ τὸ Φιρμάνι τῆς 11 Μαΐου 1870 ποῦ προαναφέραμε και τὰ τέσσερα αὐτὰ μοναστήρια ἀναγνωρίζονταν γιὰ Ἑλληνικά κι' ἐξαρτώνταν ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ Μητρόπολι τῆς Φιλιππουπόλεως.⁽³⁾ και⁽⁴⁾

§ 3 *Δεύτερη περιοχή*. Ἡ δεύτερη αὐτὴ ἑλληνικὴ περιοχή περιλαμβάνει δύο τμήματα τῆς νοτιοανατολικῆς Θράκης, ποῦ ἡ μιὰ κατόπι ἀπὸ τὴν ἄλλη προσκολλήθηκαν στὴν Ἀνατολικὴ Ρωμυλία : τὴν ἐπαρχία Καβακλή - Καρυῶν και τὴν ἐπαρχία Κιρτζαλή - Ὀρτάκιοι.

Ἡ πρώτη ἐπαρχία ὡς στὴ Βερολίνο Συνοθήκη (1878) ἦτανε τμῆμα τοῦ νομοῦ Ἀδριανουπόλεως. Μὲ τὴν ἐν λόγῳ Συνοθήκῃ ἐν τούτοις, ἐνῶ συνδέονταν με τὴν Ἀδριανούπολι ὄχι μονάχα συγκοινωνιακῶς ἀλλὰ και οἰκονομικῶς, πνευματικῶς κι' ἐθνολογικῶς, ἀποσπᾶσθηκε κι' ἀποτέλεσε ἐπαρχία τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας. Ὅτι ὁ πληθυσμὸς τῆς ἐπαρχίας Καβακλή (δώδεκα

1) Πρβλ. Ἐπίσης σ. 421.

2) Πρβλ. Ἐπίσης σ. 421 και ἐφημερίς «Φιλιππούπολις» φύλ. 7 V 1908 ἀριθ. 18

3) Τὰ μοναστήρια ποῦ ἐξαρτώνταν ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ Μητρόπολι ἦσαν, σύμφωνα με τὸν Κώδικα τῆς Μητροπόλεως Φιλιππουπόλεως τῶν ἐτῶν 1781 - 1846 ὀκτώ. Ἀλλὰ τέσσερα ἀπ' αὐτὰ τ. ἐ. τῆς Μολδάβας, τῆς Περούσιτισσας, τῆς Κρίτσιμας και τῆς Παναγίας ἀκόμα πρὸ τοῦ 1870 ἐδήλωσαν ὅτι εἶναι βουλγαρικά κι' ἔτσι τὸ φιρμάνι τοῦ 1870 δίνει στὸν Ἑλληνα Μητροπολίτη μόνο τέσσερα. (Πρβλ. *Μυρτίλου Ἀποστολίδη*, «Θρακικά» Τομ. V, σελ. 240.)

4) Πρβλ. Δ. Κ. Βογάζλη, Ἑλληνικά Μοναστήρια και Θέρετρα τῆς βορεινῆς Ροδόπης. Ἀρχεῖο Θρακικοῦ λαογρ. θησαυροῦ Τομ. ΙΔ 1947 - 48 σελ. 96 - 155. Ἐκεῖ και ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία γιὰ κάθε μοναστήρι χωριστά.

χωρία καθαρῶς ἑλληνικά (1) καὶ ἐκκλησία μικτή, ὅπου ὅμως πλειοψηφοῦσε τὸ ἑλληνικὸ στοιχεῖο) εἶταν ἑλληνικό; τρανωτάτη ἀπόδειξις ἔχομε ὅτι καὶ προτιήτερα ἀλλὰ καὶ κάμποσα χρόνια μετὰ τὴν ἔνωσι τῆς Ἀνατ. Ρωμυλίας μετὰ τὴ Βουλγαρία (1875) ἐξακολουθοῦσε νὰ στέλνη στὴ Σοβράνια Ἑλληνας βουλευτάς. Πράγματι ἀπὸ τὴς 50 χιλιάδας τῶν κατοίκων τῆς 35 χιλ. ἦσαν Ἑλληνες, 10 χιλ. Τοῦρκοι 5 χιλ. Βούλγαροι 2 χιλ. Ἀτσιγγανοί.

Στὰ νότια τῆς ἐπαρχίας Καβικλή, οἱ ἐπαρχίαις *Κιριζαλη* καὶ *Ὀρτάκιοι* (120 χιλ. δυτικῶς τῆς Ἀδριανουπόλεως) ὡς τὴν ἀρχὴ τοῦ Ἀ' Πανευρωπαϊκοῦ Πολέμου ἦσαν κατὰ τὸ μεγαλύτερό τους μέρος ἀναπόσπαστο τμῆμα τοῦ νομοῦ Ἀδριανουπόλεως. Πνευματικῶς οἱ χριστιανοὶ κάτοικοι τῶν ὑπαγότανε στὴ δικαιοδοσίαν τοῦ Μητροπολίτου Ἀδριανουπόλεως. Τότε ὅμως ἡ Βουλγαρία τὴς ζήτησε ἀπὸ τὴν Τουρκία καὶ μάλιστα ἔθετε ὡς ἓνα ἀπὸ τοὺς κυριώτερους ὅρους τῆς συμμετοχῆς τῆς στὸ πλευρὸ τῆς Τριπλῆς Συμμαχίας τὴν ἐνσωμάτωσιν αὐτῆς στὴ Βουλγαρικὴ Ἐπικράτεια. Χάρι στὴν προσωπικὴ ἐπέμβασι τοῦ Κότξερ Γουλιέλμου, ἡ Τουρκία ἀναγκάσθηκε νὰ ὑποχωρήσῃ, ἀν καὶ οἱ κάτοικοι καὶ τῶν δύο ἐπαρχιῶν ἦσαν κατ' ἀπόλυτην πλειοψηφίαν Ἑλληνες, Τοῦρκοι καὶ Πομάκοι — ἀλλὰ οἱ τελευταῖοι ἀφοσιωμένοι φίλοι τῆς Ἑλλάδος —, ἐλάχιστοι δὲ Βούλγαροι. (2) καὶ (3)

1) Τὰ καθαρῶς ἑλληνικά χωρία ἦσαν τὰ ἐπόμενα (Πορβλ. «Θρακικά» τομ. 13 σελ. 138.) Καβακλή, Καρούς, Μεγάλον Μοναστήρι, Δουγκάνοβο, Μικρὸ Μοναστήρι, Δραμέν, Τσουκούρ - Κιοϊ, Ακ - Μησσάρ, Συναπλί, Μεγάλον Βογιαλίκι, Μικρὸ Βογιαλίκι, Μουραντακλή. Πορβλ. «Καταστροφὴ βορειοθρ. Ἑλληνισμοῦ», 1954 Π. Παπαχριστοδ.

2) Ἑλληνες καὶ Πομάκοι 279.000, Τοῦρκοι 300.000 καὶ Βούλγαροι 96.000. Πορβλ. Πολύδ. Παπαχριστοδοῦλου: «Οἱ Πομάκοι καὶ ὁ δίκαιος ἀγῶνας των.» Ἀθήναι 1948. Ἐδῶ βρῖσκεται ἐπίσης ἡ αἴτησις τῶν Πομάκων ἀλλὰ καὶ τῶν Τούρκων βουλευτῶν τῆς Σοβράνιαι πρὸς τὸν στρατηγὸν F. D' Esprey γιὰ τὴ Γαλλικὴ Κυβέρνησι μετὰ τὴν ὅποιαν αἴτησι Πομάκοι καὶ Τοῦρκοι ζητοῦν τὴν ἐνσωμάτωσιν τῆς περιοχῆς των στὴν Ἑλλάδα. Ἐπίσης Δ. Κ. Βογαζλή: «Φυλετικὸς καὶ ἔθνικος μειονότητες στὴν Ἑλλάδα καὶ τὴ Βουλγαρία.» Ἐκδοσις «Ἀρχεῖου» Ἀθήναι 1954.

3) Μετὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους τοῦ 1912 - 13 ἓνα τμῆμα τῆς χώρας ποὺ κατοικοῦσαν οἱ Πομάκοι ἰδίως στὰ βορεινὰ τῆς Κομοτηνῆς περίπου 100.000, ἐνσωματώθηκε στὴν Ἑλλάδα, ἐνῶ διπλάσιος σχεδὸν ἀριθμὸς αὐτῶν εἶχε μείνει στὴ Βουλγαρία. Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις τοὺς βοήθησε παντοιοτρόπως καὶ τοὺς περιέβαλε μετὰ μίαν πραγματικῶς πατρικὴν στοργήν. Ὅχι μόνον τοὺς ἐπέστρεψε τὰ τευμένα αὐτῶν (ποὺ οἱ Βούλγαροι ὅσα δὲν κατεδάφισαν τὰ εἶχαν μετατρέψει σὲ ἐκκλησίες) ἀλλὰ τοὺς βοήθησε καὶ χρηματικῶς γιὰ νὰ τὰ ἐπισκευάσουν. Τοὺς ἔδωκε τὰ δικαιώματα καὶ τὴς συνταγματικῆς ἐλευθερίας ποὺ εἶχαν οἱ Ἑλληνας πολῖται. Ἀτομικῶς τοὺς ἔδωκε — καθὼς καὶ στοὺς ἄλλους κατοίκους τῆς ἑλληνικῆς Θράκης καὶ Μακεδονίας συμπεριλαμβανομένων καὶ αὐτῶν τῶν Βουλγάρων — ἄτοκα δάνεια (ποὺ εἰρησθῶ ἐν παρόδῳ ποτὲ δὲν ἐξιτήθησαν) γιὰ νὰ ξαναφτιάσουν τὸ οἰκοκυριὸν αὐτῶν καὶ νὰ ξαναρχίσουν τὴν καλλιέργειαν τῶν χωραφῶν των. Αὐτὸ ἀλλὰ καὶ ἡ συμπεριφορὰ ἀπέναντι τῶν Πομάκων, ὁλοκλήρου τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ, τοὺς ἔκαμαν ν' ἀγαπήσουν τὴν Ἑλλάδα καὶ τοὺς Ἑλληνας, (ποὺ καὶ προτιήτερα ἐκ παραδόσεως τοὺς θεωροῦσαν ὡς συγγε-

Μετά την νίκη τῶν Συμμάχων στὸ Συνέδριο τοῦ Νεϊγῦ, ἡ Ἑλλάς ἀξίωσε νὰ τῆς παραχωρηθοῦν οἱ μνημονευόμενες ἐπαρχίες γιὰ λόγους στρατηγικούς καὶ γαιοπολιτικούς, ἀλλὰ κυρίως βάσει τοῦ ἀξιώματος τῆς αὐτοδιαθέσεως τῶν λιπῶν, ἀφοῦ ὅλ' οἱ κάτοικοί των κατ' ἀπόλυτη πλειοψηφία ζητοῦσαν τὴν ἐνωμάτως τῆς χώρας των στὴν Ἑλλάδα.⁽¹⁾ Ἡ Εὐρωπαϊκὴ διπλωματία ἐντούτοις χάρι στὴν ἐνεργὸν ἐπέμβασι τοῦ Προέδρου τῶν Ἡνωμένων Οὐίλσον, ἀπέρριψε τὸ δικαίωτατο αὐτὸ αἶτημα τῆς Ἑλλάδος.⁽²⁾ Μετὰ τὸ τέλος τοῦ Β' Πανευρωπαϊκοῦ Πολέμου ἀντιπρόσωποι τῶν Πομάκων ἀνανέωσαν τὸ αἶτημά των τόσο στὸ Παρίσι ὅσο καὶ στὸν Ἄγ. Φραγκίσκο, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ τῆ φορὰ βρέθηκαν ἀντιμέτωποι στὴ Ρωσία.

Ὅτι ἰδιαίτερος μᾶς ἐνδιαφέρει σ' αὐτὴ μας τῆ μελέτη εἶναι, ὅτι πολλὰ ἑλληνοχριστιανικὰ ἔθιμα τὰ βρίσκουμε καὶ στοὺς Πομάκους, ἐνῶ ἀπουσιάζουν στοὺς συγκατοίκους των Τούρκους καὶ Βουλγάρους.

Σ' αὐτὴ τῆ δευτέρῃ περιοχῇ, περιοχῇ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, μαζῇ μὲ τὰς ἐπαρχίες Μελενοϊκοῦ καὶ Νευροκοπίου, — τὶς Νέες Χῶρες τῶν Βουλγάρων — εἶχαμε καὶ τρία μοναστήρια. Κι' αὐτὰ ἀκολούθησαν τὴν τύχη τῶν θρησκευτικῶν μας κοινοτήτων στὴ Βουλγαρία.⁽³⁾

§ 4. *Περιοχὴ τρίτη* Σ' αὐτὴ τὴν περιοχῇ ἔμπαινε τὸ τμήμα ἐκεῖνο τῆς ἑλληνοκατοικουμένης παραλιακῆς Ζώνης τῆς Μαύρης Θάλασσης, πού καθὼς εἶπαμε ἀρχίζε ἀπὸ τὴ Μήδεια κι' ἔφθανε ὡς στὴν Ὀδησσὸ τῆς Ρωσίας.

Ἐδῶ ἀπὸ τὰ πρῆστορικὰ ἀκόμα χρόνια κι' ὡς στὴν ἀρχὴ τοῦ ΧΧ αἰῶνα (1906) τὸ ἑλληνικὸ στοιχεῖο ἦτανε πικνότερο καὶ πάντα ἀκαμαῖο. Στὴν παραλιακὴ ζώνη τῆς Ἀνατολ. Ρωμυλίας καὶ τῆς Β. Βουλγαρίας βρισκότανε ἡ ξακουσμένη ἀρχαία «Πεντάπολις», μὲ τὴν Ἀγχιάλο, τὴ Σωζούπολι (τὴν παλαιὰ Ἀπολλωνιάδα) τὴ Μεσημβρία, τὴν Ἀγαθούπολι (τὸ ἀρχαῖο Αὐλαίου Τεῖχος) καὶ τὴ Βάργα (τὴν παλιὰ Ὀδησσὸ). Ἀποικοὶ ἀπ' αὐτὰς κατὰ τὴν

νικη φιλίᾳ νὰ τοὺς ἀγαπήσουν, λέγω, καὶ νὰ τοὺς ἐκτιμήσουν ἀκόμη περισσότερο. Ἔτσι ἐξηγεῖται γιὰ τὸ οἱ Πομάκοι μᾶς προτιμοῦν ἀπὸ τοὺς ὁμογλώσσους των Βουλγάρους καὶ τοὺς ὁμοθρήσκους των Μουσουλμάνους.

1) Πρὸβλ. πρὸ ἐπάνω σημ. 2 καὶ 3.

2) Βούλγαρος πρεσβευτῆς τὴν ἐποχὴ ἐκείνη στὴν Βάσιγκτων ἦταν ὁ Παναρέτωφ, σύγαμβρος τοῦ Οὐίλσον. Καὶ λέγεται ὅτι χάρι στὴν ἐπίδρασί του στὸν Πρόεδρο τῶν Ἡνωμ. Πολιτειῶν ὁ τελευταῖος ἐπέμεινε τόσο πολὺ στὴν ἀπόρριψι τοῦ αἰτήματος τῆς Ἑλλάδος, ἐνῶ σ' ὅλα τ' ἄλλα ζητήματα πού ἀφοροῦσαν ἐδαφικὰς διεκδικήσεις τῶν νικητῶν, ἦταν ὑποχωρητικὸς.

3) Τοῦ «Ροζινοῦ» κοντὰ στὸ Μελενοϊκο, τῆς «Λαμπούσης» κοντὰ στὸ Σφιλέν - Γκράτ προτιήτερα «Μουσταρά - Πασσά» καὶ τῆς «Ζωοδόγου Πηγῆς», κοντὰ στὸ Νευροκόπι. Γιὰ τὸ Μελενοϊκο καὶ τὸ Ροζίνο πρὸβλ. Dr D. K. Wogasli: Membre de la 1er Sous-Commission de l' Emigration Gréco - Bulgare «La communauté religieuse Melenico ou Melnik et le Convent Rosinos. Rapport. Sofia. Δακτυλογραφημένο χειρόγραφο κατατεθειμένο σὲ ἀντίγραφο στὸ ὑπομνημεῖο τῶν Ἑξωτερικῶν τῆς Ἑλλάδος.

ἐποχή τοῦ Κριμαϊκοῦ Πολέμου (1853) ἴδρυσαν τὸν Πύργο τῆς Βουλγαρίας,⁽¹⁾ ἔκτο καθαρῶς ἑλληνικὸ συγκρότημα στὴν ἐν λόγῳ ζώνῃ.

Οἱ ἕξ αὐτὲς ἑλληνικώτατες πόλεις μὲ τὰ τέσσερα μοναστήρια⁽²⁾ καὶ τὰ γύρω χωριά τους πνευματικῶς ὑπαγότανε σὲ σέσσαρες ἑλληνας Μητροπολίτας ἤτοι τῆς Βάρνας, Ἀγχιάλου — Πύργου, Σωζοπόλεως καὶ Μεσημβρίας.

Γιὰ τὴν τρισχιλιετῆ ἱστορία αὐτῶν τῶν πόλεων καὶ τῆς περιοχῆς των, γιὰ τὴν ἑλληνικότητά τους, τὶς περιπέτειες καὶ τὶς δοκιμασίες πού στὸ τρισχιλιόχρονο αὐτὸ διάστημα εἶχαν ὑποστῆ μεταξύ ἄλλων ἀπὸ τοὺς Ἀβάρους, τοὺς Οὐνους, τοὺς Σλάβους, τοὺς Φράγκους, τοὺς Τούρκους καὶ προπάντων ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους, ἔχουμε μίαν ἀρκετὰ πλουσίαν βιβλιογραφία στὴν ὁποίαν παραπέμπομε τὸν ἀναγνώστη μας⁽³⁾.

1) Πρὸ τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου στὸν τόπο πού σήμερα ὑψώνεται μιὰ ἀπὸ τὶς ωραιότερες πόλεις τῆς Βουλγαρίας, ὁ Πύργος ἢ Burgus ὑπῆρχαν μόνον δεκαοκτὼ καλυβόσπιτα ψαράδων, (ἂν καὶ στὴν ἀρχαιότητα ἐκεῖ βρισκόταν ἡ πόλις Δεβελτός) ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ πολέμου τὸ ἐπιτελεῖο τῶν συμμάχων διῆλεξε τὸ μέρος αὐτὸ ὡς τόπον μεταφορᾶς καὶ συγκεντρώσεως τροφίμων γιὰ τὸ στρατὸ τῆς Κριμαίας. Ἔτσι δημιουργήθηκε ὁ Πύργος.

Γιὰ τὴν ἐκεῖ ἑλληνικὴ θρησκευτικὴ Κοινότητα πρὸβλ. Dr D. K. Wagastli: «La Communauté religieuse Grecque de Burgas. Rapport. τόμου 1929. Δακτυλογραφημένο χειρόγραφο κατατεθειμένο στὸ Ἀρχεῖο τοῦ Ὑπουργ. τῶν Ἐξωτερικῶν.

2) Τὰ μοναστήρια αὐτὰ ἦσαν: Τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου καὶ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου κοντὰ στὴ Βάρνα. (Τὸ τελευταῖο παραχωρήθηκε ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ θρησκ. κοινότητα Βάρνας στὸν Πρίγκιπα τῆς Βουλγαρίας Βάτσεμπεργ. Ἐκεῖ ἀνήγειρε τὴν ἑπαυλὶ τοῦ Εἰσίνο - Grat). Τρίτο μοναστήρι ἦταν τῆς Ἁγίας Ἀναστασίας κοντὰ στὸν Πύργο καὶ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου κοντὰ στὴν Ἀγχιάλο.

3) Στατιστικὴ. Σύμφωνα μὲ τὴ Στατιστικὴ τῆς Ἐπιτροπῆς Ἑλληνο-Βουλγαρικῆς Μεταναστεύσεως, στὴν Ἀνατολικὴ Ρωμιλία καὶ τὴ Μοισία ὑπῆρχαν 82 ἑλληνικὲς θρησκευτικὲς κοινότητες ἐκτὸς ἀπὸ τὰ 11 ἑλληνικὰ μοναστήρια, τὰ ὁποῖα ὀνομάσαμε πρὶ ἐπάνω. Ἀπὸ τὲς 82 αὐτὲς Κοινότητες ἡ Ἐπιτροπὴ δέχθηκε νὰ ἐκκαθαρίσῃ τοὺς φακέλους τῶν 72. Τὲς ἄλλες θεώρησε ὅτι, ἀφοῦ ἡ διαρπαγὴ τους ἐγίνε πρὸ τοῦ 1900 — προθεσμία πού ἡ ἴδια ἐπιτροπὴ ὄρισε — οἱ αἰτήσεις ἐκκαθαρίσεως ἔπρεπε νὰ θεωρηθοῦν ἐκτροπόμενες.

Οἱ Βούλγαροι εἶχον στὴ Μακεδονία καὶ τὴ Θράκη 299 θρησκευτικὲς κοινότητες. Οἱ πρῶτες, δηλ. οἱ ἑλληνικὲς διαλύθηκαν de facto καὶ διὰ βίας ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους κατὰ τὴ χρονικὴ περίοδο 1880 - 1906. Οἱ δευτέρες διαλύθηκαν de jure καὶ de facto κατόπιν ἀποφάσεως τοῦ διεθνοῦς δικαστηρίου τῆς Χάγης. Δεπτομέρειες Πρὸβ. Δ. Κ. Βογαζλῆ: Ἑλληνικὲς θρησκευτικὲς κοινότητες στὴν Τουρκία, Βουλγαρία καὶ Ἀνατ. Ρωμιλία. Ἀρχεῖον Θρακικοῦ Λογογραφικοῦ καὶ Γλωσσικοῦ Ἐθναροῦ Τόμ. 10 Ἀθῆναι 1943.

Ποῖός ἦταν ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς στὴν Ἀν. Ρωμιλία καὶ στὴ Μοισία δὲν εἶναι καθορισμένο. Οἱ Βούλγαροι τὸν ὑποβιβάζουν σὲ ἐξηνταοκτὼ χιλιάδες, οἱ δικοὶ μας σὲ 250 - 300 χιλιάδες. Ὁ μέσος ὄρος ἴσως νᾶναι μᾶλλον παραδεκτός.

Πάντως κατὰ μίαν στατιστικὴ τῶν Πατριαρχείων οἱ Ἕλληνες τὴν παραμονὴ τοῦ προξενικοῦ τοῦ 1906 εἶχαν ἐκτὸς ἀπὸ τὰ νηπιαγωγεῖα 65 σχολεῖα μὲ 8.345

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΒΟΡΕΙΟΘΡΑΚΗΣ

ΑΠΟ ΤΟ ΛΙΚΝΟ ΩΣ ΤΑ ΣΤΕΦΑΝΑ

Α' ΓΕΝΝΙΤΟΥΡΓΙΑ - ΒΑΠΤΙΣΙΑ

Τὸ ὄνομα τοῦ παιδιοῦ.—Δικαιώματα τῆς μαμμῆς—'Αγόρι ἢ Κορίτσι ἀδιάφορο.—'Ἦθη κι' ἔθιμα Ἑλλήνων, Βουλγάρων κι' Ἑβραίων Βορειοθρακῶν.

§ 1. Ἀντίθετα μὲ τὸ ὅτι συμβαίνει στοὺς Νησιώτες μας καὶ στοὺς Ἠπειρώτες,⁽¹⁾ ποὺ τὴ γέννησι κοριτσιοῦ τὴν θεωροῦν σχεδὸν ἕνα δυστύχημα, οἱ Βορειοθρακῆες γονεῖς περιμένουν τὸ μελλοντικὸ παιδί τους μὲ τὴν ἴδια ἀγάπη κι' ἐγκαρτέρησι, ἀδιάφορο ἂν θὰ εἶναι ἀγόρι ἢ κορίτσι. — «Κάθε παιδί καὶ μιὰ τύχη γιὰ τὸ σπίτι» σοῦ λένε.⁽²⁾ — Ἡ μητέρα καθ' ὄλην τὴν ἐγκυμοσύνη της ἀκολουθεῖ τὰς συμβουλὰς ὑγιεινῆς τοῦ γιατροῦ καὶ τῆς μπάμπως (τῆς μαμμῆς), ποὺ δὲν ἀπέχουν πολὺ ἀπὸ ὅσα διατάζει ἡ ἐπιστήμη. Ἡ γέννησι τοῦ παιδιοῦ δὲν κρύβεται καὶ κάποιο ἀγόρι τῆς γειτονιάς θὰ τρέξει ν' ἀναγγεῖλῃ τὸ εὐχάριστο γεγονός στὸν πατέρα γιὰ νὰ πάρῃ τὸ καθιερωμένο

μαθητῆς καὶ μαθήτριες καὶ μὲ 186 καθηγητῆς, δασκάλους καὶ δασκάλισσες. Ἐκκλησίες (ἐκτὸς ἀπὸ τὰ παρακλήσια) 117 μὲ ἱερεῖς 159. (Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια).

Βιβλιογραφία : Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς ποὺ ἀναγράφονται στὴν ἴη ὑποσημείωσι αὐτοῦ τοῦ Κεφαλαίου (σελ. 181-182) ἔχω ν' ἀναφέρω ἀπὸ τοὺς κυριωτέρους, τοὺς ἐπομένους δικούς μας συγγραφεῖς οἱ ὁποῖοι κατέγιναν μὲ τὴν ἱστορία τῆ γεωγραφία, τοπογραφία κ.λ.π. δόκλισης τῆς Θράκης μὲ τὴν Ἀνατ. Ρωμυλία— τὴ Βορειοθράκη ἢ μόνον τὴν Βορειοθράκη. *Γουλ. Κυριακίδη :* 1) «Ἡ Δυτικὴ Θράκη καὶ οἱ Βούλγαροι». Ἀθῆναι 1919. 2) «Θρακικὰ Ταξίδια» 1930 Ἀθῆναι *Στ. Ψάλτη :* «Ἡ Θράκη καὶ ἡ δύναμις τοῦ ἐν αὐτῇ Ἑλληνισμοῦ». Ἀθῆναι 1919. *Ἀχ. Σαμοθράκη :* «Ὁ Ἔβρος Ποταμὸς. «Θρακικά». Τόμ. IV σελ. 33. *Κων. Η. Ρωμαίου :* «Λαϊκὰς Λατρεῖες τῆς Θράκης». Ἀρχεῖον Γλωσσικοῦ καὶ Λαογραφικοῦ Θεσαυροῦ Τόμ. ΙΑ. Ἀθῆναι σελ. 1-131. *Μυρτίλου Ἀποστολίδη :* «Βούλγαροι ἢ Ἕλληνες ἦσαν οἱ Καρυῶται» «Θρακικά». Ἀθῆναι. Τόμ. 13. σελ. 157. *Μυρτίλου Ἀποστολίδη :* «Ἡ Στενίμαχος» Ἀθῆναι. Πυρσός. 1920. *Μιλτ. Δουλουδοπούλου :* «Συλλογὴ ἐξ Ἀγγιάλων». σελ. 169. *Calarothakis :* «Οἱ Thracia Provincia Romana» Berlin 1892.— *Καλλινίκου Δελιγκάνη :* «Πατριαρχικὰ Ἐγγραφα». Κωνστ/πολις. 1892.— *Κ. Κουρτίδου :* «Ἱστορία τῆς Θράκης». Ἀθῆναι.— *Κ. Μητροπούλου :* «Φυσικὴ Γεωγραφία τῆς Θράκης». Ἀθῆναι 1897.— *Κ. Σγόνκ :* «Μακεδονία καὶ Θράκη». Θεσσαλονίκη. 1942.— *Μ. Μοσχοπούλου :* «Ἡ Ἑλληνικὴ Θράκη». Ἀρχ. Γλωσ. καὶ Λαογ. Θεσαυροῦ. 1948. Τόμ. ΙΕ. (ἴδου. στὸ τέλος βρίζκει ὁ ἀναγνώστης βιβλιογραφικὸ σημεῖωμα ἀρκετὰ πλήρες τῶν ξένων συγγραφέων ποὺ κατέγιναν μὲ τὴν γεωγραφία καὶ τὴν ἱστορία τῆς Θράκης.) *Π. Παπαχριστοδούλου :* «Ἡ Θράκη Ἑλληνικὴ ἀνὰ τοὺς αἰῶνες». Ἀρχ. Θρ. Θησ. Τόμ. ΙΣΤ'.

1) Παράβαλε τὸ λαογραφικὸ διήγημα τοῦ *Ἀλ. Παπαδιαμάντη :* «Ἡ Φόνισσα».

2) Παρ' ὄλ' αὐτὰ ὅταν σὲ μιὰν οἰκογένεια γεννιοῦνται μόνον κορίτσια ἢ πεθάνει τ' ἀγόρι νήπιον, ἂν κατόπιν γεννηθῇ ἀγόρι τοῦ τρυποῦν τὸ ἐν' αὐτῇ καὶ τοῦ βάζουν σκουλαρίκι : «γιὰ νὰ γελαστῇ ὁ Χάρος καὶ τὸ πάρῃ γιὰ κορίτσι».

φιλοδώρημα. Ἐν τούτοις οἱ πλησιέστεροι συγγενεῖς καὶ φίλοι ἀποφεύγουν νὰ ἐπισκευθοῦν τῇ λεχῶ πρωτοῦ περάσουν τοῦλάχιστον τρεῖς μέρες. — «Οἱ μέρες τῆς Ἁγίας Τριάδος». — Ὅμως καὶ τότε δὲν τὴν πλησιάζουν, ἀλλὰ τὴν χαιρετοῦν καὶ τὴν συγγαίρονται ἀπὸ μακριά.⁽¹⁾ Σ' αὐτὸ χρεωστεῖται, κατὰ τὴν γνώμη μας τὸ ὅτι κρούσματα ἐπιλοχίου πυρετοῦ ἦσαν σπάνια στὲς ἑλληνικὲς οἰκογένειες. Ἄν ὄχι ἡ πρώτη, ἀλλὰ ἡ δεύτερη ἢ τὸ πολὺ ἢ τρίτη ἐπίσκεψι συνοδεύεται μὲ κάτσιο δῶρο γιὰ τὸ μωρό. Ὁ πατέρας «φλουρί», οἱ συγγενεῖς καὶ οἱ φίλοι κάποιο φορεματάκι.

§ 2. Τὸ παιδί ἐρχότανε στὸν κόσμον μὲ τὸνομά του καὶ πρὶν ἀκόμα βαπτιστῆ. Τοῦ παπποῦ ἢ τῆς γιαγιάς ἀπὸ τὴν πατρικὴ γραμμὴ, κι' ἔπειτα τοῦ παπποῦ ἢ τῆς γιαγιάς ἀπὸ τὴν γραμμὴ τῆς μητέρας. Πολὺ ὑστερώτερα ἐπεκράτησε ἡ συνηθειὰ κοντὰ σ' αὐτὸ τὸ ὄνομα ποῦ συνήθως ἦταν θρησκευτικὸ, νὰ βάζουν κι' ἓνα δεύτερο παρμένο ἀπὸ τὴν Ἀρχαία Ἑλληνικὴ Ἱστορία. Τὰ σуйηθέατερα ὀνόματα ἦσαν : Ἀχιλλεύς, Ἀριστείδης, Μιλτιάδης, Στόκλης, (Θεμιστοκλῆς) καὶ γιὰ τὰ κορίτσια : Ἀντιγόνη, Ἰσμήνη, ἢ τὰ ὀνόματα τῶν Μουσῶν. Ἀνάλογο κάνανε καὶ οἱ Βούλγαροι μὲ τὰ ὀνόματα τοῦ Ἀσπαρούχ, Μπορῆς (πρώτου Τσάρου των ποῦ δέχθηκε τὸν Χριστιανισμό), Ἀσὲν καὶ κοριτσιῶν Ράτκα, Ράϊνα καὶ Ντημητρό (?).

Ἡ ἀμοιβὴ τῆς μαμμῆς ὀριζότανε ἀνάλογως τῆς ὕλικης καταστάσεως τῶν γονέων καὶ τῶν κόπων ποῦ κατέβαλε. Γιατὶ στὲς πλουσιώτερες οἰκογένειες οἱ ἐπισκέψεις τῆς ἐξακολουθοῦσαν ὡσότου ἢ λεχῶ «σαραντήση», ὅποτε γιὰ πρώτη φορὰ ἔβγαινε ἀπὸ τὸ σπίτι τῆς συνοδευόμενῃ ἀπ' τὴν μαμμὴν, τὸ μωρὸ κι' ἄλλους σπιτικούς τῆς, γιὰ νὰ πάη στὴν ἐκκλησίαν καὶ διαβαστῆ. Μιλοῦμε γιὰ τὴν μεσαία κοινωνικὴ τάξιν κι' ἐπάνω, γιατί στὸν ἐργατικὸν κόσμον τὰ «ἐννεάμερα» τῆς γέννας ἦταν τὸ ὄριο γιὰ νὰ «σαραντήση» ἢ λεχῶ καὶ ξαναρχίσῃ τὴν προηγούμενη ζωὴ τῆς νοικοκυραῆς.

Τὸν πρώτον χρόνον μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ παιδιοῦ καὶ ἀκριβῶς στὶς 7 Ἰανουαρίου (τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου) ἢ μπάμπω ἔπαιρνε τὸ τελευταῖον τῆς δῶρο. ἓνα πετηνάρι, ἂν τὸ παιδί ἦταν ἀγόρι καὶ μιὰ κόττα ἂν ἦταν κορίτσι. Ὅταν τὸ παιδί χρόνιαζε ἐπεκράτησε συνήθεια νὰ τὸ κλέβουν οἱ γειτόνισσες καὶ τὸ παραδίδουν μόνον ὅταν οἱ γονεῖς τοῦ ὑποσχεθοῦν μιὰ διασκέδασι.

1) Τὸ ἀντίθετον συνέβαινε μὲ τοὺς συμπολίτες μας Ἑβραίους ἐννοῶ τῆς κατώτερης τάξεως. Μόλις ἀρχίζαν οἱ πόνοι τῆς λεχοῦς μαζεύονταν ὅλος ὁ γυναικόκοσμος τῆς γειτονίας στὸ σπίτι τῆς καὶ μὲ ψαλμούς, ξόρκια καὶ τραγούδια προσπαθοῦσαν — ποῖος ξέρει — ἴσως νὰ διώξουν τὰ κακὰ πνεύματα ἢ νὰ τὴν διασκεδάσουν. Ἐπαδὸς των ὁμως ἦταν ἡ ἴδια. Πρωτοῦ νὰ γεννηθῇ τὸ παιδί τὸ «Γκέλ Μαριάμ = Ἐλα Παναγία» καὶ ὅταν μὲ τὸ καλὸ γεννιῶνταν τὸ «Γκιε Μαριάμ = Φύγε Μαριάμ». Καὶ στὴ Θεσσαλονικὴ πληροφορηθήκαμε ὅτι τὸ ἴδιο ἔθιμον ἐπικρατοῦσε μέχρι τῆς ἐξουδεύσεως τῶν Ἑβραίων ἀπὸ τὸν Χίτλερ.

2) Ἡ Δημητρῶ ἑλληνιστί, ὅπως ἢ Βασιλικῶ, ἢ Ζαχαρῶ, ἢ Δοχτινιῶ.

Β' ΧΕΛΙΔΟΝΙΣΜΑΤΑ

*Ένα πανάρχαιο πανθρακικό έθιμο — Τò στέλισμα τῆς χελιδόνας.
Τò παλιò και τò νέο κείμενο τοῦ τραγουδιοῦ.

§ 1. Τὰ ἑλληνόπαιδα τῆς Βορειοθράκης γιόρταζαν τὴν πρώτη Ἐνοῖξι δηλ. τὴν 9 Μαρτίου κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο καθὼς και σ' ὀλόκληρη τὴν Ἑλλάδα. Ἐνα συνήθειο ποῦ οἱ σύνοικοὶ τοὺς Βούλγαροι, Τοῦρκοι, Ἑβραῖοι κι' Ἀρμένιοι δὲν τὸ εἶχαν.⁽¹⁾

Λοιπὸν τὰ Ἑλληνόπαιδα τ' ἀγόρια ἀπὸ μιὰ βδομάδα προητέρω ἔκαμαν ἕνα ξύλινο ὁμοίωμα χελιδόνας μὲ χερουῖλι πίσω ἢ ἀπὸ κάτω, τὸ ἔβαφαν μαῦρο κι' ἄσπρο και τὸ στόλιζαν μὲ πρασιναδά. Ἐν τὸ ὁμοίωμα δὲν εἶχε χερουῖλι, τὸ τοποθετοῦσαν σ' ἕνα κάνιστρο ποῦ τὸ στόλιζαν μὲ κισσὸ και κορδελλάκια. Μ' ἕνα ἔτσι στολισμένο χελιδόνι τὰ παιδιὰ κρατῶντας κλωνάρια ἰτέας ἢ κισσοῦ, πρὶν καλοξημερώση, γύριζαν τὰ φιλικὰ και συγγενικά σίτια ψάλλοντας τὰ «χελιδονίσματα» ἢ τὸ «Τραγοῦδι τοῦ Μάρτη».

Τὸ τραγοῦδι τοῦτο ἀποτελοῦνταν ἀπὸ κάμποσους στίχους. ἀπὸ τοὺς ὁποίους οἱ κυριώτεροι ἦσαν :

1—Χελιδόνα πέρασε
ἀπ' τὴ Μαύρη Θάλασσα
ἔκατσε και λάλησε
και γλυκὰ κελαῖδισε.
Ποιόναν πρωτολάλησε;
τὸν δάσκαλο κι' ἐμᾶς.

2—Μάρτη, Μάρτη μου καλέ
και Ἀπρίλη μου χουσέ,
εἰ κολὰ μᾶς φέρνετε;
—Τὰ καλὰ και τ' ἀγαθὰ:
ἔξω ψίλλοι και ποντίκια,
μέσα ἥλιος και χαρὰ!

3—Σήκου, καλὴ νοικοκυρά,
βάλε τὰ πατίκια σου,⁽²⁾
ἔμπα στὸ κελλάρι σου
φέρ' εἰκοσιοχτῶ ἀυγά
γιὰ ἐμᾶς τὰ τέσσερα
τ' ἄλλα γιὰ τὸν δάσκαλο.⁽³⁾

§ 2. Τὸ ἔθιμο τοῦτο εἶνε πανάρχαιο ἑλληνικό. Διατηρήθηκε στὸ Βυζάντιο κι' ἔπειτα σ' ὀλόκληρο τὸ διάστημα τῆς Τουρκοκρατίας γιὰ νὰ μετα-

1) Περιορίζεται μόνο σ' ἐκείνες τὲς ἐθνικότητες ποῦ συζοῦσαν μὲ τὸν ἑλληνικό πληθυσμὸ τῆς Βορειοθράκης Πρβ. Δ.Κ.Βογαζλή: «Φιλετικὲς και ἐθνικὲς μεμονότητες στὴν Ἑλλάδα και τὴ Βουλγαρία». Ἀθήναι 1934. Ἐκδόσεις Ἐταιρίας Ἑθνικῶν Μελετῶν ἀριθ. 35.

2) Εἶδος παντούφλας ἀπὸ χοντρὸ μάλλινο ὕφασμα. Τὰ βυζαντινὰ πατίκια.

3) Ἡ μελωδία τοῦ τραγουδιοῦ βρῖσκεται στὴ συλλογὴ τοῦ Μυρτίλου Ἀποστολίδη: «Τραγοῦδια Φιλιππουπολιτῶν κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα.» Ἀρχεῖον Τεῦχ. Β. 1ε31 35.

δοθῆ και διατηρηθῆ στὸν Ἑλληνισμό τῆς Βορειοθράκης ὡς τῆ μέρα τῆς καταστροφῆς του. (1906). Τὰ παλὰ χελιδονίσματα ἄρχιζαν μὲ τοὺς στίχους :

Ἦλθ' ἦλθε χελιδὼν	καὶ τελειώνει :
καλὰς ὥρας ἄγουσα,	Ἄν δὲ τι φέρεις τι
καλοὺς ἐνιαυτοὺς	μέγα δὴ τι φέροίτο,
ἐπὶ γαστέρα λευκὰ	Ἄνοιγ' ἄνοιγε τὴν θύραν χελιδὼν,
ἐπὶ νῶτα μέλανα...	οὐ γὰρ γέροντές ἐσμὲν ἀλλὰ παιδιά.(¹)

Ἄλλὰ καὶ στὴ Νοτιοθράκη εἶνε πιστοποιημένο, ὅτι τὰ «Χελιδονίσματα», μὲ μικρὴ παραλλαγή ἢ προσθαφαίρεσεις στίχων τὰ τραγουδοῦν τὰ παιδιά τὴν 1ην ἢ τὴν 9ην Μαρτίου. Τὰ βρίσκουμε στὸ Τσακίλι,⁽²⁾ στὴ Τσεντώ καὶ τὴ Σηλύβρια.⁽³⁾ Ἐπίσης στὴν Θεσσαλία.⁽⁴⁾

Εἶναι ἄγνωστη γιορτὴ στοὺς Βουλγάρους. Ἐπίσης καὶ στὲς ἄλλες ἐθνοτήτες τῆς Βορειοθράκης : Τούρκους, Ἑβραίους. Ἀρμενίους κ.λ.π.

Γ' Ο ΚΛΕΙΔΩΝΑΣ ΚΑΙ Η ΠΟΜΠΗ ΤΗΣ ΚΑΛΛΙΝΙΤΣΑΣ

Ὁ Κλείδωνας στὴ Βορειοθράκη.—Ἡ πομπὴ καὶ τὸ τραγεῦδι τῆς Καλλινίτσας.—Ἐπιβίωσι βυζαντινοῦ ἐθίμου.

§ 1. Ὁ Κλείδωνας εἶνε γνωστότατη λαϊκὴ γιορτὴ σ' ὀλόκληρη τὴν Παλαιὰ Ἑλλάδα, τὰ Νησιά, τὴν Θεσσαλία καὶ τὲς Νέες Ἑλληνικὲς Χῶρες. Τὴ μέρα τοῦ «Ἁγιοῦ Γιαννιοῦ», δηλ. τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ (24 Ἰουνίου) τὰ μεγαλύτερα κορίτσια τοῦ χωριοῦ ἢ τῆς κωμόπολης (στὲς πόλεις τὸ ἐθίμο ἔχει πιά χαθῆ) μαζεύονται σὲ μιὰν αὐλή, κι' ἐκεῖ σ' ἓνα κάδο ἢ πιθάρι γεμάτο μὲ νερό, — κού τὴν παραμονὴ τὸ ἔχουν ἀφήσει ἔξω ὀλόκληρη τὴν νύχτα «νὰ τὸ δῆ τὸ φεγγάρι καὶ νὰ τ' ἀγιάση» — ρίχνει κάθε μιὰ κοπέλα τῆς παντρειάς ἓνα δικό της «σημάδι»: ἓνα σταυρουδάκι, μιὰ δαχτυλίδρα, μιὰ φουρκέτα κ.λ.π. Ἐπειτα τὴν ἄλλη μέρα σκεπάζουν τὸν κάδο μ' ἓνα καθαρὸ προσόφι κι' ἓνα κοριτσάκι, — ἐνῶ ἓνα ἄλλο μεγαλύτερο προμαντεύει τί θὰ συμβῆ κείνη τὴ χρονιά σὲ κάθε μιὰ ἀπὸ τὲς ὑποψήφιες γιὰ παντρειά κοπέλες — βγάζει ἀπὸ τὸν κάδο χωριστὰ ἓνα—ἓνα κάθε ἀντικείμενο, γιὰ νὰ ἰδῆ τὴν Τύχη της. Ἔτσι ἡ νεώτερη αὐτὴ Πυθία μαντεύει λ.χ. ὅτι, ὅποιος τὸ σημάδι θὰ βγῆ «θὰ παντρευτῆ ἓνα ὠμορφο καὶ τίμιο παλλικάρι» ἢ «ὅτι θὰ πάρη γέρο ἀλλὰ πλούσιο ἄντρα» ἢ «ὅτι θὰ ταξιδέψη στοὺς

1) Πρβ. «Anthologia Lyrica» τοῦ Theodor Berge Teubner. «Carmina Populiaria ἀριθμ. 41 σελ. 361. Ἐπίσης «Hiller» Anthologia Lyrica. ἀριθ. 44

2) Πρβ. Κ. Χουρμουζιάδης : «Θρακικά». Ἀθῆναι Τομ. IX σελ. 311

3) Πρβ. Ἑλληνικῆς Σταμούλης Σαραντῆ: Δημοτικὰ Τραγεῦδια τῆς Θράκης «Θρακικά» Τομ. XI (1939) σελ. 21.

4) Πρβ. Π. Βρετοῦ: «Ἐθνικὸν Ἡμερολόγιον» Ἀθῆναι 1868 σελ. 109

ἅγιους τόπους ἢ θὰ πάη στὴν Ἀθήνα» κ.λ.π κ.λ.π. Σὲ μερικά νησιά μας μάλιστα ἐκφωνοῦνται καὶ σχετικὰ δίστιχα.(¹)

§ 2. Στὸ Στενίμαχο ὅμως, —κι' ἐφόσον ξέρω μόνον ἐκεῖ — τοῦ Κλείδωνα προηγεῖτο μιὰ τοπικὴ γιορτὴ, ἡ γιορτὴ τῆς «Καλλινίτσας». Μὲ δυὸ λόγια νὰ περὶ τίνος πρόκειται : Κεῖνη τῆ ἡμέρα πρὶν ἀκόμα καλοξημερώσει τὰ μεγαλύτερα κορίτσια ντύνουν ἓνα μικρότερο 12—14 χρονῶ σαν νυφούλα. Πρέπει νὰ ζοῦν οἱ γονεῖς του καὶ νᾶνε κάπως εὐποροὶ. Εἶναι ἡ Καλλινίτσα. Ἔτσι ντυμένη καὶ στολισμένη τὴν περιφέρουν μὲ τὸ κατωτέρω τραγοῦδι στοὺς κυριώτερους δρόμους τῆς κωμόπολις. Τὸ μεσημέρι διασκεδάζουν σὲ κάποιο ἐξοχικὸ κέντρο στὸ «σαλάτσι». Μετα ταῦτα κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο ὁδηγοῦν τὴν Καλλινίτσα στὴν αὐλὴ πού βρίσκεται τὸ πιθάρι τὸ προορισμένο γιὰ τὰ «σημάδια». Ἐκεῖ, κατὰβραδα, γίνεται ὁ Κλείδωνας. Πυθία εἶναι πάντα ἡ Καλλινίτσα, κάποτε ὅμως στὸ προμάντευμα τὴν ἀντικαθιστᾷ ἓνα μεγαλύτερο κορίτσι ἀλλ' αὐτὴ βγάξει ἓνα—ἓνα τὰ σημάδια ἀπὸ τὸ νερὸ τοῦ πιθαριοῦ.(²)

Τὸ τραγοῦδι τῆς Καλλινίτσας ἔχει ὡς ἑξῆς :

Καλλινίτσα στολισμένη δώδεκα χρονῶ,
δώδεκα χρονῶ τὴν πῆρε ὁ Γιαννίτσαρος
πού στὰ μάμαρα πατοῦσε καὶ κουρνιάχιζε,
μὲς στὰ σύννεφα χρυβιοῦνταν κι' ἀστροδόξαζε.
—Τὶ σοῦ λένε, Γιάννη μ', τᾶστρα, τί σὲ ἴμολογοῦν,
τί σὲ λένε Γιάννη μ' τᾶστρα καὶ τὰ σύννεφα;
—Ἔνα(ν) καράβι κιντυνεύει, δὲν εἶν' νὰ χαθῆ.
Καλλινίτσα τὸν ἐλέγει καὶ παρακαλεῖ :
—Μάθε μ', Γιάννο μ', τὸ τοξάρι(2α) καὶ τὸν πόλεμο
—Πᾶνε σὺ μὲ τὰ κορίτσια καὶ τίς ἔμορφες
καὶ γιὰ μένα τὸ τοξάρι καὶ ὁ πόλεμος.
—Μάθε μ', Γιάννο μ', τὸ τοξάρι καὶ τὸν πόλεμο.
—Μ' ἂν σὲ μάθω τὸ τοξάρι δράκονπόλεμο,
τρυφερούτσκη θὰ παγαίνης καὶ θὰ σκοτωθῆς.
Μάθε μ', Γιάννο, τὸ τοξάρι καὶ τὸν πόλεμο
κι' ἄς πααίνω τρυφερούτσκη κι' ἄς νὰ σκοτωθῶ.

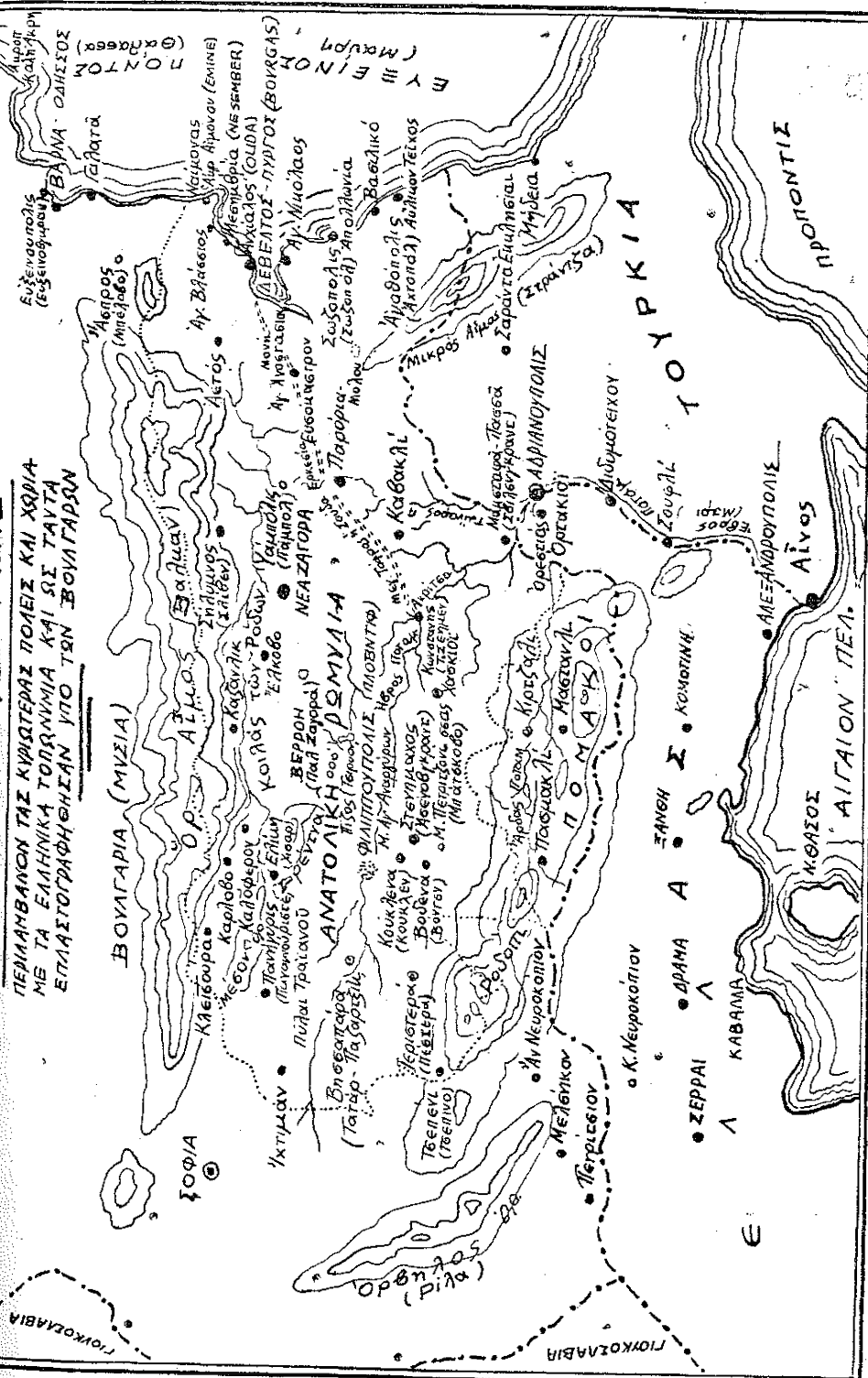
1) Γιὰ τὸν κλείδωνα στὴ Θράκη Πρβ. Π. Παπαχριστοδοῦλου: «Σίμμικτα» Θρακικὰ Τομ. II σελ. 32.—Κ. Κουρτίδη: Ὁ Κλείδωνας ἐν Ἀδριανουπόλει. Θρακικὴ Ἐπετηρὶς 1897 σελ. 1691.—Π. Λουλουδοπούλου: «Συλλογὴ ἐξ Ἀγγιᾶλου» σελ. 40.

2) Τὴν πομπὴ τῆς Καλλινίτσας μ' ὅλες τῆς τὲς λεπτομερεῖες στὴ στενιμαχίτικη διάλεκτο μὲ τὸ τραγοῦδι παρρησιασμένω βρῖσκει ὁ ἀναγνώστης: Δ. Κ. Βογζαλή «Τραγοῦδια τῆς Φιλιππούπολις καὶ τοῦ Στενίμαχου» «Θρακικὰ» Ἀθηναί Τομ. 11 (1939) ἀξ. ἀριθμ. 16.

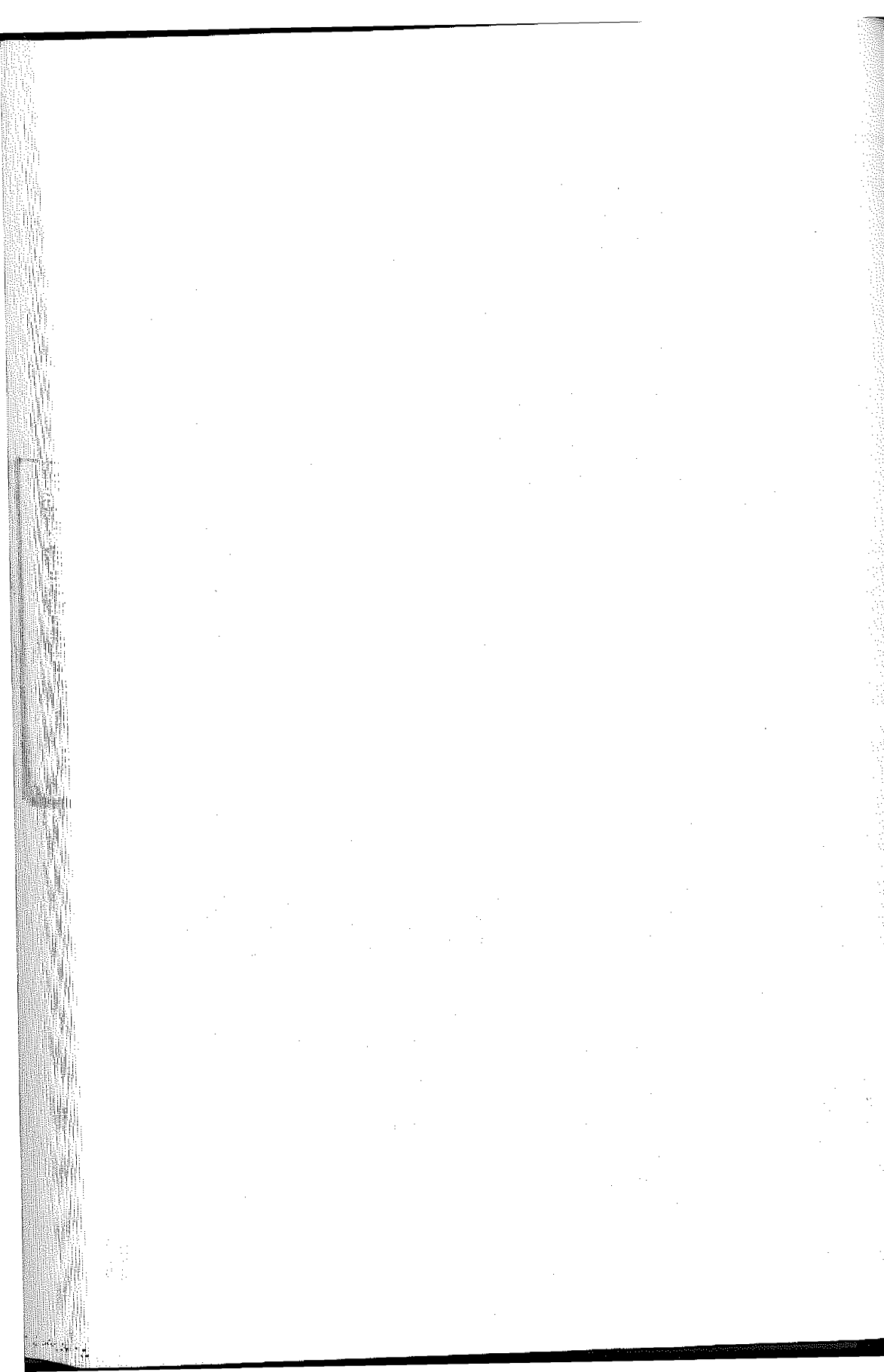
2α) Κατ' ἄλλην ἐκδοχὴ: «τὸ δοξάρι».

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΧΑΡΤΟΥ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΡΩΜΥΛΙΑΣ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΤΩΝ ΚΙΝΗΣΕΩΝ ΠΟΛΕΩΝ ΚΑΙ ΧΩΡΙΩΝ
ΜΕ ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΤΟΡΝΗΜΜΙΑ ΚΑΙ ΣΕ ΤΑΥΤΑ
ΕΠΙΣΤΟΓΡΑΦΗΚΗΣ ΥΠΟ ΤΩΝ ΒΟΥΛΓΑΡΩΝ

ΦΛΗΝΤΟΥΠΟΛΙΣ	— Πλάσηνη	ΚΟΝΣΤΑΝΤΙΑ	— Τυροβο - Στιάν	ΠΕΤΡΙΤΖΟΝΙΤΣΑ (Μονή) — Μελιτοβο
ΑΓΑΘΟΥΠΟΛΙΣ	— Δυτοβλ	ΜΕΣΗΜΒΡΙΑ	— Νεστίμπε	ΣΤΕΛΙΜΝΟΣ
ΑΙΧΙΑΛΟΣ	— Όλοβα	ΠΑΝΗΓΥΡΙΣ	— Παντοβόιτσε	— Σλάβη
ΒΕΡΟΗ (Βερνικαπόλε)	— Στάβος (Πολιά)	ΠΕΡΙΣΤΕΡΑ	— Πισερε	— Δουνοβριαν
	— Ζαγογ			— Σουζοβλ

Ἄ, νὰ κάνουμε στεφάνι μ' ἀγριολούλουδα
στεφανώνοντας τὸ Γιάννο μὲ τὴ Μαυρογιάν(ινα).⁽¹⁾

§ 3. Μὲ τὴν πομπὴ τῆς Καλλινίτσας καὶ τὸ τραγοῦδι τῆς κατέγινε πρὸ ἐτῶν ὁ Βλάσης Σκορδέλης, Στενιμαχίτης ὁ ἴδιος.⁽²⁾ Δὲν τὸ ἀναγράφει ὁλόκληρο ἀλλὰ μόνον τοὺς πρώτους τοῦ στίχους. Τοὺς ἄλλους —γράφει— δὲν τοὺς θυμᾶται. Ὑποθέτει δει τὸ ὄνομα Καλλινίτσα προέρχεται ἀπὸ τὸ «Καλὴ—Ἄννιτσα». Δὲν μοῦ φαίνεται ἠρθρὴ ἢ γνώμη τοῦ Σκορδέλη. Μᾶλλον πρόκειται γιὰ τὸ χαιδευτικὸ τοῦ ὀνόματος «Καλλινίκη» ἢτοι «Καλλινικίτσα» καὶ συγκεκριμένον «Καλλινίτσα»⁽³⁾ Ἄλλεως θὰ ἔπρεπε νὰ λέγεται «Καλιανίκα» καὶ ὄχι «Καλλινίτσα». Ἐπίσης φρονῶ ὅτι σφάλει ὁ Σκορδέλης καὶ σχετικῶς μὲ τ' ὄνομα «Γιαννίτσαρος». Ἄλλὰ γι' αὐτὸ μιλοῦμε ἀμέσως παρακάτω.

§ 4. Βασιζόμενος στὴν γνώμη τοῦ κ. Βακαλοπούλου, τακτικῶς καθηγητοῦ τοῦ Κρατικῶ Ὀδείου τῆς Θεσσαλονίκης τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς, —στὸν ὁποῖον χρεωστοῦμε καὶ τὴν παρασήμανσι τοῦ ἐν λόγῳ τραγουδιοῦ— ὅτι δηλ. ἡ μουσικὴ τῆς Καλλινίτσας δὲν ἔχει τίποτε τὸ κοινὸ μὲ τὴν ὑψὲ τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς, ὅτι πρόκειται περὶ προβυζαντινῆς ἀσφαλῶς μουσικῆς, ἢ ὅποια φαίνεται νὰ ἔχει ἐπιζῆσαι κατὰ τὴν βυζαντινὴν ἐποχὴν. κα' ἔπειτα, στηριζόμενος ἐξἄλλου καὶ ἐπὶ κεῖμενο τοῦ τραγουδιοῦ μὲ σχέσι τῆς πληροφορίας ποὺ βρῖσκουμε στοὺς βυζαντινοὺς χρονογράφους, καταλήγω ἐπὶ ἔπόμενον συμπέρασμα: Εἶνε γνωστὸ, ὅτι ἀπὸ τὴν ἐπ.χὴ τοῦ Ἰουστινιανοῦ (527 - 565) κα' ὑστερώτερα τοῦ αὐτοκράτορος Ἀναστασίου (713 - 716), οἱ Βυζαντινοί, γιὰ νὰ κατοχυρώσουν τὴν Πόλιν ἀπὸ τῆς συχνῆς ἐπιδρομῆς τῶν βαρβάρων, οἱ ὅποιοι περνῶντας τὸν Δούναβι καὶ ὄχι σπάνια τὸν Αἴμο ξεχύνονταν πρὸς τὰ κάτω, ἀνήγειραν μιὰν ἀλυσίδα ἀπὸ δρυῶν, ἀπὸ «κάστρα», ἀπὸ τὰ ὅποια μιὰ σειρὰ ἀκολουθοῦσε τὴν παραλίαν τῆς Μαύρης Θάλασσας μὲ κυριώτερον

1) Πρὸς *Μαροβελάκη καὶ Βακαλοπούλου*: «Αἱ προσφυγικαὶ ἐγκαταστάσεις ἐν τῇ περιοχῇ Θεσσαλονίκης». Θεσνίκη 1955. Ἐκδόσις Ἑταιρίας Μακεδονικῶν Σπουδῶν, ὅπου βρῖσκονται μετὰξὺ ἄλλων καὶ πέντε παραλλαγῆς τοῦ τραγουδιοῦ τῆς Καλλινίτσας σελ. 954 καὶ ἐπόμενες.

2) Πρὸς *Βλάση Σκορδέλη*: «Ὁ Κλειδονισμὸς ἐν Στενιμάχῳ» ἱστορικὸν καὶ ἐθνολογικὸν ἡμερολόγιον Βρετοῦ Τομ. Α σελ. 122—23.

3) Στὴ στενιμαχίτικῃ διάλεκτῳ ἢ συγκοπῇ τῶν συλλαβῶν σὲ μιὰ λέξι εἶνε τὸ κυριώτερον χαρακτηριστικὸν τῆς μὲ τὴν προφορά τοῦ «σ» ὡς «shc». Ἔτσι λόγον χάριν τὴν δεκασέλλαδο φράσι «νὰ πάμε στοῦ Ρούφου τὸ ἀμπέλι» ὁ Στενιμαχίτης θὰ τὴν προέφη: «Νὰ πάμ' σ' τ' ρ' Ρούφ τ' ἀβέλι». —Κάποτε φάτηρα μιὰ γυνὴ Στενιμαχίτισσα, τῇ φεία μου Σμαραγδῆ Γκάνιογλου, γιατί οἱ Στενιμαχίτες τρῶνε τῆς μισῆς συλλαβῆς σὲ κάθε λέξι καὶ πῆρα τὴν ἐπόμενῃ ἔξυπνῃ ἀλλὰ καὶ χαρακτηριστικῇ ἀπάντησι: —Τὰ πλά λόγια εἶνε φτώχιμ Κοντὸς φαίμῳ, Ἄλλη·οῦϊα. Ἡ δλεϊά μᾶς τῶς». Καὶ πράγματι οἱ Στενιμαχίτες πάνω στὴ δουλειά τους ἦσαν λιγόλογοὶ ὅσο χωρεῖ. Τὸ ἀντίθετο ὅταν διασκεδάζαν.

ἔρεισμα τὸ περίφημο φρούριον τῆς Μεσημβρίας. Ἡ ἄλλη σειρὰ ἐπεκτείνου-
νταν πάνω στὴ Ροδόπη μὲ κυριώτερο ἔρεισμά της τὴ Φιλιππούπολι. Σ' αὐ-
τὴν τὴν δεύτερη σειρὰ ἔμπαιναν ἐκτὸς ἀπὸ τὴ Φιλιππούπολι, τὸ Στενίμαχο,
ὁ Κριτσιμὸς (τὸ σημερινὸ Κρίτσιμ ἢ Κρίτσιμα), τὸ Σέπτιμο ἤτοι τὸ ἑβδομο
φρούριον (τὸ σημερινὸ Τσέπτινο) καὶ ἄλλα. Ὅταν λοιπὸν ἄρχισε ὁ ἀνταγωνι-
σμός γιὰ τὴν κατάληψιν τοῦ θρόνου τῆς Πόλης μεταξὺ τῆς Ἄννας τῆς Σα-
βοΐας (1326—1359), μητέρας καὶ κηδεμόνος τοῦ ἀνηλίκου Ἰωάννου Μανου-
ῆλ Παλαιολόγου καὶ τοῦ Ἰ. Κατακουζηνοῦ (μέσα 14' αἰῶνος), ὁ ὁποῖος μά-
λιστα ἐστέφθη αὐτοκράτωρ στὸ Διδυμότειχο, ὁ τελευταῖος ζήτησε τὴν βοή-
θεια τῶν Τούρκων, οἱ ὁποῖοι προθύμως τοῦ τὴν ἔδωσαν. Τότε ἀκριβῶς γιὰ
πρώτη φορὰ ἐμφανίζονται οἱ Τούρκοι στὴν Εὐρώπη. Ἡ Ἄννα τῆς Σαβο-
ΐας γιὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ νέου κινδύνου ζήτησε τὴν στρατιωτικὴν βοή-
θεια τοῦ Τσάρου τῶν βουλγάρων Ἀλεξάνδρου. Ὁ τελευταῖος δέχθηκε νὰ
τῆς στείλῃ βουλγαρικὸ στρατό, ἀλλὰ ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ τοῦ παραχωρήσῃ τὰ
βυζαντινὰ κάστρα τῆς Ροδόπης. Ἡ Ἄννα ἀναγκάσθηκε (ἀκριβῶς στὰ 1344
μ.χ.) νὰ τὰ παραχωρήσῃ καὶ μεταξὺ αὐτῶν ἦταν καὶ τὸ Στενίμαχο.

Λοιπὸν συμπεραίνουμε, ἀπὸ τὰ λεγόμενα πρὸ ἐπάνω, ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴ
ποῦ τὸ Στενίμαχο ἦταν ἀκόμα βυζαντινὸ κάστρο, (διότι κατόπιν ἀπὸ τοῦς
Βουλγάρους ἔπεσε στὰ χέρια τῶν Τούρκων, οἱ ὁποῖοι τὸ κράτησαν ὡς στὴν
ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας 1380), δηλαδὴ κατὰ τὸ χρονικὸ διά-
στημα (650—1344) νὰ ἔχει συνταχθῇ τὸ τραγοῦδι τῆς Καλλινίτσας, ἀναπρο-
σαρμοζόμενο σὲ κάποια προβυζαντινὴ μελωδίᾳ.

Λοιπὸν, λεπτομερέστερα, ἔνα ἀγοροκόριτσο ἐκεῖ πέρα, ἡ Καλλινίτσα,
ἀντὶ νὰ καταγίνεται μὲ τὰς ἀσχολίας τῶν ἄλλων κοριτσιῶν, ἤθελε νὰ μάθῃ
τὴ χρησιμοποίησιν τοῦ τόξου καὶ ὅ,τι ἀφορᾷ τὸν σκληρὸν πόλεμο, (τὸν δρα-
κονπόλεμο). Τὰ πυροβόλα ὄπλα ἐπομένως δὲν ἦσαν γνωστά, καὶ πράγματι
ἱστορικῶς ἀποδεικνύεται ὅτι ἦσαν ἐντελῶς ἄγνωστα. Πῆγε, λοιπὸν, σ' ἕναν
καλὸ χειριστὴ τοῦ τόξου, τὸν Γιάννο τὸν Γεννίκαρο (τὸν μεγάλο Γιάννο) ἢ
Γιαννίτσαρο! νὰ τῆς «μάθῃ τὸ τοξάρι καὶ τὸν πόλεμο». Τονίζομε ὅτι τὸ
ὄνομα Γεννίτσαρος (παρ' ἄφθορά τοῦ Γεννίκαρος) δὲν πρέπει νὰ συγγέται μὲ
τὸ περίφημο τάγμα τῶν Γεννιτσάρων, ποῦ ἰδρύθηκε αἰῶνες ὑστερώτερα.
Φρονοῦμε ἐπομένως ὅτι καὶ σ' αὐτὸ ὁ Σκορδέλης ποῦ συγγέει δύο ἐποχές,
ἔχει λάθος. Ὁ Γιάννης ὁ Γεννίκαρος, ψηλὸ καὶ δυνατὸ παλλικάρι, ποῦ κι'
ὅταν πατοῦσε στὰ μάρμαρα τᾶσπαζε κι' ἔβγαζαν κορνιαχτὸ, (κορνιαχτιαζαν)
ἐκτὸς ἀπὸ τὴν πολεμικὴν τέχνην καταγινότανε καὶ μὲ τὴν ἀστρολογία καὶ τὴν
μαντικὴν. Ἔτσι στὴν ἐρώτησιν δέ : «τί τοῦ μολογοῦν τ' ἄστρα;» ἀπαντᾷ ὅτι
«ἕνα καρᾶνι κινδυνεύει, ἀλλὰ δὲν θὰ χαθῇ». Νὰ ὑπονοῆ ἄραγε τὴν παρα-
χώρησιν τοῦ κάστρου τοῦ Στενιμάχου στὸν Τσάρο τῶν Βουλγάρων τὸν Ἀλέ-
ξανδρο; Ἔτσι φαίνεται, διότι εἶνε γεγονός ἱστορικῶς πιστοποιημένο ὅτι οἱ
Βούλγαροι κατὰ τὴν πατροπαράδοτὴν τους συνήθειαν, ὅταν ἔπαιρναν ἕνα βυ-

ζωντινό ύχυρό, (έστω και οικειοθελώς παραδιδόμενο) να τό καταστρέφουν και να σφάζουν ή να αιχμαλωτίζουν τόν πληθυσμό του.(*) — στην προκειμένη περίπτωση με την παράδοσι τών φρουρίων τής Ροδόπης δέν έκαναν τό ίδιο. Καί για νάλθουμε ξανά στην περίπτωση τοῦ Γιάννου και τής Καλλινίτσας, αυτός τήν άποτρέπει, αυτή επιμένει και τέλος δέχεται να τήν κάνη μαθήτριά του κι' έπειτα γυναίκα του. 'Αλλά γιατί τή Γιάννινα ο λαϊκός ποιητής τήν άποκαλεί «Μαυρογιάννινα»; Ίσως διότι καθώς τό προμάντευσε ο Γιάννος τής ήτανε γραφτό να μὴν πεθάνη από φυσικό θάνατο, αλλά «να σκοτωθῆ». 'Επίσης μου φαίνεται ότι, για να προηγεῖται ή πομπή τής Καλλινίτσας από τόν κλειδωνα στο Στενίμαχο, αίτία ήταν ή μαντική τέχνη τοῦ Γιάννου. Τό ίδιο τραγούδι σώζεται ανέκδοτο στη Δυτ. Θράκη.

§ 5. Οί Βορειοθράκες μετά τήν μετανάστευσί τους και τήν οριστική εγκατάστασί τους στην 'Ελλάδα διατήρησαν κι' έδω πολλά από τὰ παλιά των έθιμα. 'Ετσι οί Στενιμαχιτες τοῦ Κιλκίς (όπου εγκατεστάθηκαν τετρακόσιες περίπου οικογένειες) εξακολουθοῦν να γιορτάζουν τόν Κλειδωνα με τήν Καλλινίτσα(2) καθώς και τόν έσρτασμό τοῦ άγίου Τρύφωνα για τόν όποιον μιλοῦμε παρακάτω. (Βλ. Δημ. Δουκάτου 'Αρχ. Θρ. Θησ. τ. ΙΒ' σ. 138 κ.έ.).

1) Από πλείστα όσα γεγονότα περιοριζόμαστε ν' αναφέρουμε ένα τοπικό και χαρακτηριστικό τής διαγωγής τών Βουλγάρων άπέναντι τών 'Ελλήνων τής Θράκης Κατά τό έτος 1204 μ.χ. ο τσάρος τών Βουλγάρων Καλλογιάννης, — ή καθώς οί Βυζαντινοί τόν άποκαλοῦσαν Σκυλογιάννης — βοηθούμενος από τούς συμμάχους του Πετσινέγκους και Κουμάνους, άγριες φυλές μογγολικής προελεύσεως, πολιορκήσε στενά τό φρούριο τής Φιλιππούπολης. Πέρασαν μήνες ολόκληροι χωρίς άποτέλεσμα, αλλά ή πείνα έμάστιζε τούς πολιορκουμένους και καθώς ή ίδια ή Πόλι βρισκόταν υπό άποψη στρατιωτική σε άθλία κατάσταση, δε μπορούσαν να έλπίζουν καμμία βοήθεια ούτε άπ' εκεί. 'Ο Καλλογιάννης τότε επίσημως ύποσχέθηκε στους πολιορκουμένους ότι άν τοῦ παρέδιδαν τήν πόλι οικειοθελώς να ήσαν βέβαιοι ότι θα σεβόταν τήν τιμή, τή ζωή και τήν περιουσία τών κατοίκων της. Τόν πιστεψαν. 'Αλλά μόλις κατέλαβε τήν πόλι, λησιμόνησε τήν ύπόσχεσί του και άλλους μὴν από τούς προύχοντάς της διέταξε ζωντανούς να τούς κάψουν ή να τούς γδάρουν, τόν δε φρούραρχό της, τόν ήρωικό 'Ασπιώτη, άφού τοῦ τρύπησε τὰ σφυρά, διέταξε να τόν κρεμάσουν με τό κεφάλι πρὸς τὰ κάτω. 'Ολους τούς άλλους κατοίκους τής πόλεως, άφού κατεδάφισε τὰ τείχη της, άλυσσοδεμένους τούς έσυρε αιχμαλώτους στην κρατεῦσά του πάνω στη Μυσία. 'Εννοείται ότι όταν οί Βυζαντινοί ανέκτισαν τήν πόλι, ανέγειραν ξανά τὰ τείχη της και τήν έποίκισαν με 'Ελληνας. 'Ο τσάχος καθηγητής 'Ιρτζακ, που έγραψε τήν σχετικώς πύο άντικειμενι ή ιστορία τοῦ Βουλγαρικού έθνους δέν άρνείται τήν παρασπονδία και τήν άγριότητα τών Βουλγάρων, αλλά θέλει να τήν δικαιολογήσῃ με τό ότι οί άγριότερες αυτές ήσαν έργον τών Κουμάνων και τών Πετσινέγκων. 'Αν μπορή αυτό να όνομασθῆ δικαιολογία άφού άρχιστράτηγος ήταν ο Καλλογιάννης κι' άφού μετά τήν καταστροφή τής Φιλιππουπόλεως πήρε ο ίδιος επίσημως τόν τίτλο «Ρωμαιοκτόνος».

2) Πηρ. Δ. Δουκοπούλου: «Νησούδες» Νεοελληνικά Γράμματα. 'Αθήναι. Φιλίων τής 21 'Ιουνίου 1939.

Δ. ΤΑ ΚΑΛΑΝΔΑ

Τὰ Κάλανδα εἶναι ἓνα Πανελλήνιο ἔθιμο, τὸ ὁποῖον ἀπαντοῦμε παντοῦ ὅπου ὑπάρχουν παρειακές ἑλληνικές συγκροτημένες σὲ Θεσησκευτικές Κοινοότητες, ἔννοῶ πού ἔχουν τὴν ὁρθόδοξη ἑκκλησία τους καὶ ἔστω ἓνα δημοτικὸ σχολεῖο μὲναν δάσκαλο καὶ ἓναν παπᾶ. Τὰ Κάλανδα εἶναι ἀγαμφισβητήτως κληροδότημά μας ἀπὸ τὸ Βυζάντιο, ἰδίως ἀν' αἰὶν κανεῖς ἀπὸ τὸ περιεχόμενό τους. Δὲν θὰ τὰ βροῦμε σ' ἄλλους ἔστω καὶ ὁρθοδόξους βαλκανικούς ἢ ἑξωβαλκανικούς λαούς. Γι' αὐτὸν τὸν λόγο πρέπει νὰ θεωρηθοῦν, ὅτι ἀποτελοῦν μίαν ἑλληνοχριστιανικὴν παράδοση, ἣ ὁποία, καθὼς εὐχαρίστως π' ἠγοροροῦμαι σχεδὸν αὐτομάτως ἐπιβάλλεται καὶ στὶς νέες μας Θεσησκευτικές Κοινοότητες, πού κάθε τόσο ἰδρύνονται στὴν Ἀμερική, Ἀφρική καὶ τὴν Αὐστραλία μόλις αὐτὲς ἀποκτήσουν ἑλληνα παπᾶ καὶ ἑλληνα δάσκαλο. Ἴσως διότι εἶναι ἓνα ἔθιμο ἀγαπητὸ στὰ παιδιὰ.

Στὴ Βορειοθράκη καὶ τὴ Μυσία τὸ ἔθιμο αὐτὸ ἐπὶ τουρκοκρατίας μὲ τὴ τρομοκρατία τῆς εἶχε συζήση ἢ μᾶλλον εἶχε ἀντικατασταθῆ μὲ τὸ «σουρούβισμα», γιὰ τὸ ὁποῖο μιλοῦμε σ' ἄλλο κεφάλαιο. Κι' αὐτὸ, καθὼς φαίνεται, τὸ τελευταῖο αὐτὸ ἔθιμο δὲν ἰνάγκαζε τὰ παιδιὰ νὰ τριγυρίζουν στοὺς δρόμους ξημερώματα ἢ βράδυ καθὼς γίνεται μὲ τὸ ψάλσιμο στὰ Κάλανδα. Ἀλλὰ μετὰ τὴν αὐτονομίαν τῆς Ἀνατ. Ρωμανίας παρουσιάσθησαν τὰ Κάλανδα τῶν Χριστουγέννων, θάλαγα αὐτομάτως, ἀλλὰ μὲ τὴν ἐπόμενη ἰδιότητα, πού δὲν τὴν βροῖσκουμε ἄλλοῦ.

Αὕτη εἶναι ἡ ἡμέρα πού γεννᾶται ὁ λυτρωτὴς
ἀπὸ Μαριάμ μητέρα τὴν Παρθένον γεννηθεῖς.
Αὕτη εἶναι ἡ μεγάλη τοῦ Χριστοῦ μας ἑορτή,
πού προεῖπαν οἱ Προφῆται καὶ ἡ Θεία μας Γραφή.

Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν δύο χωρῶν, στὰ κυριώτερα ἑλληνικὰ κέντρα τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμανίας καὶ τῆς Μυσίας ἰδρῦθησαν διάφορα ἑλληνικὰ σωματεῖα καὶ σύλλογοι φιλανθρωπικοί, ἀλληλοβοθηθείας, φιλολογικοί (γιὰ διαλέξεις καὶ μουσικὰς ἑσπερίδας κτλ.). Ἔτσι λ.χ. στὴ Φιλιππούπολι ἰδρῦθηκε τὸ σωματεῖο «Ὁρφεύς» μὲ τρία τμήματα τὸ φιλανθρωπικὸ (γιὰ συσσίτιο τῶν ἀπόρων μαθητῶν, ἐπένδυσί τους, ὑπόδυσιν κτλ.), τὸ μουσικὸ (γιὰ συναυλίας καὶ ψυχαγωγία) καὶ τὸ φιλολογικὸ (γιὰ διαλέξεις). Λοιπὸν οἱ μαθηταὶ τοῦ μουσικοῦ τμήματος τοῦ «Ὁρφεύς» γιὰ τὴ συντήρησιν τοῦ φιλανθρωπικοῦ τῶν τμήματος κάθε Χριστούγεννα καὶ Νέον Ἔτος, πῆγαιναν στὰ σπίτια τῶν εὐπορωτέρων οἰκογενειῶν καὶ ἐκτὸς ἀπὸ τὰ συνηθισμένα Κάλανδα ἔψαλλαν μὲ τὴ συνωδία ὁργάνων τρία ἑμβατήρια ἐντελῶς τοπικῆς προελεύσεως μὲ ὠραιότατες μελωδίας ἥτοι :

1) «Νύχτα εγώ, Πατρίς, ἄς εἶμαι καὶ σὺ ἄστρο φωτεινό». 2) «Στοῦ Ἐβρου τὰς ὄχθας» καὶ τὸ 3) «Εἶναι ἢ νεύτης, παιδιὰ, ὠραία» (1).

(1) Ἡ Μελέτη μας αὐτὴ δὲν εἶναι μόνο λαογραφικὴ ἀλλὰ καὶ ἐθνολογικὴ. Ἐπομένως ἐπιβάλλεται νὰ ἐξετάσουμε τὴ νοοτροπία καὶ τὰ φρονήματα ὄχι μονάχα τῆς λαϊκῆς τάξεως, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀνώτερης τῆς τάξεως τῶν διανοουμένων Βορειοθρακῶν. Τὸ κείμενο τῶν κατοικῶν τριῶν τραγουδιῶν (τὲς μελωδίες των, πολὺ ὠραίες ἐπιφυλάσσομαι νὰ τὲς δημοσιεύσω σ' ἄλλη εὐκαιρία) ἀποδεικνύει τρανότατα, ἀπενός μὲν ὅτι ἔχουν ἐντελῶς τοπικὸ χρῶμα ἐνῶ ἐξἄλλου ἀποδεικνύουν ποιοὶ ἦσαν οἱ πόθοι καὶ οἱ καῖμοι τῆς ἀνώτερης τάξεως τῶν διανοουμένων, τῆς ἀκραίας ἀλλὰ καὶ ἀκριτικῆς αὐτῆς χώρας τοῦ ἑλληνισμοῦ.

I Νύχτα εγώ, Πατρίδα ἄς εἶμαι

Νύχτα εγώ, Πατρίδα, ἄς εἶμαι καὶ σὺ ἄστρο φωτεινό
 Εἰς τὴν γῆν ἐγὼ σκοτάδι καὶ σὺ φῶς στὸν οὐρανό.
 Τοῦ φωτός φθάνει, φθάνει μιά ἀχτίδα μαγικὴ
 Νᾶσαι ἐνδοξη, μεγάλη καὶ ἐγὼ τίποτε... μ' ἄρκει
 Σκόνη ἄς εἶμαι μόνο καὶ καθεὶς ἄς μὲ πατεῖ
 Φθάνει ὁ κάθε ἐχθρὸς ἐμπρὸς σου πάντα νὰ γονυπετῇ.

II Στῆς Θράκης μας τὰ ὄρια

Στῆς Θράκης μας τὰ ὄρια τῆς ἐθνικῆς παιδείας
 Καὶ τῆς φιλοπατρίας στεκόμεθα φρουροί.
 Ἡ λ' ῥα τοῦ Ὁρφέως μας ἀντιλαλεῖ ἀκόμη
 Κι' οἱ εὐμουσοὶ τοῦ νόμου ἐντὸς μας ἀντηχοῦν
 Αἰῶνες ἂν ἐπέρασαν καὶ ἄλλοι ἂν θὰ περάσουν
 Ποτέ των δὲν θὰ χάσουν, τὴν θεία των πνοή.
 Στοῦ Ἐβρου ἢ τοῦ Ἰλισσοῦ τὰς ὄχθας κατοικίαν
 Ὁ Ἕλληνας ἔχων, μίαν αἰσθάνεται πνοήν
 Εἰς τ' ἄρματα, εἰς τ' ἄρματα γιὰ τὴν Ἐλευθερίαν !

III Στοῦ Ἐβρου τὰς ὄχθας

Στοῦ Ἐβρου τὰς ὄχθας ἀκούεται ἰλαρὰ
 Φωνὴ ἐλευθέρων ποῦ ψάλλει τρουπερά,
 Εἶναι φωνὴ Ἑλλήνων εὐγενῆς,
 Κι' ἐξέρχεται ἀπὸ βάθος καρδίας ἀγνῆς
 Ἄγια μας μήτηρ, Πατρίς μας γλυκειά,
 Στὴν ἀγκαλιά σου σφιξε τῆς Θράκης τὰ παιδιὰ
 Εἶναι φωνὴ Ἑλλήνων εὐγενῆς,
 καὶ ἐξέρχεται ἀπὸ βάθος καρδίας ἀγνῆς.

ΣΗΜ. Καὶ τὰ τρία τραγούδια ἀλλ' ἰδίως τὰ δύο τελευταῖα τραγούδια εἶναι φανερό, ὅτι δὲν ἀνήκουν σὲ λαϊκὸ, ἀλλὰ σὲ διανοούμενο ποιητὴ. Ἄλλ' αὐτὸ ἀκριβὲς εἶναι ἓνα ἀκόμα πειστικόν, ποιὸς ἦταν ὁ πόθος ὄλων τῶν Θρακῶν, ἀνεξαρτήτως σὲ ποιὸ κοινωνικὴ τάξι μπόρῳσαν νὰ ἀνήκουν.

Ε. ΤΑ ΕΝΝΕΑ ΦΑΓΙΑ

— Η σημασία του έθιμου. — Πώς εξοικονομούνταν τὰ έννέα φαγητά στο τραπέζι τῆς παραμονῆς τῶν Χριστουγέννων — Γιορτασμός τῆς παραμονῆς στὴ Βορειοθράκη

§ 1. — Τὸ τραπέζι τῆς παραμονῆς τῶν Χριστουγέννων ἦταν στὴ Βορειοθράκη τόσο γιορταστικὸ ὅσο καὶ τὸ Χριστουγεννιάτικο μὲ τὴ διαφορά, ὅτι στὸ πρῶτο ὄλα τὰ φαγητὰ ἦσαν νησιίσιμα. Ἐπρεπε δὲ κατανάγκη νά ναι ἐ ν ν έ α. Γιατὶ έννεά κι' ὄχι δέκα ; δὲν κατόρθωσα νὰ τὸ ἐξακριβώσω, μοῦ φαίνεται ὅμως, ὅτι τὸ ἔθιμο σχετίζεται μὲ τὲς έννεά μῆνες τῆς ἐγκυμοσύνης τῆς Παναγίας τῆς μάννας τοῦ Χριστοῦ.

Τὸ πρῶτο ἀπὸ τὰ «έννεά φαγια» ἦταν ἡ «ἀφραστη πῆττα» δηλ. μιὰ πῆττα ἄζυμη, ποὺ συνήθως ἦταν πολὺ μικρότερη ἀπὸ τὴ Βασιλόπηττα. Τὴν στόλιζαν μὲ μισὲς σκέλδες καρυδιοῦ σὲ σχῆμα σταυροῦ μὲ μιὰ τρουπούλα στὸ μέσον προορισμένη γιὰ τὴν τοποθέτησι τοῦ κηριοῦ. Στὴ χριστουγεννιάτικη πῆττα τοποθετοῦσαν ἕναν παρᾶ σ' αὐτὸν ποὺ θὰ ἔπεφτε, θὰ περνοῦσε τὸ Δωδεκάμερο κι' ὡς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου μὲ «γεια-χαρά». Γιὰ τὴ συμπλήρωσι τῶν έννεά φαγητῶν συνηθιζότανε λαχανοντοματίνες, ἔληες καὶ χαλβᾶς. Καὶ παρακάτω ; Αἱ ! ἐκεῖ πλέον ἡ νοικοκυρά, καὶ προπαντὸς ὅταν τὰ οἰκονομικὰ ἦταν στενά, ἔπρεπε κάτι νὰ μηχανευθῆ. Καὶ τὸ τέχνασμα ἦταν πρόχειρο. Τ' ἀλατοπίπερο λ. χ. τὸ τοποθετοῦσε σὲ δυὸ πιάτα, χωριστὰ τ' ἀλάτι, χωριστὰ τὸ πιπέρι = δυὸ φαγια ἐπιπλέον. Ἄλλὰ τὸ τουρσί ἦταν κείνο ποὺ ἔλνε τὸ πρόβλημα ὀριστικῶς : χῶρια τὸ λάχανο, χῶρια οἱ πιπεριές, οἱ μελιτζάνες κλπ. Ἐτσι συμπληρώνονταν ὁ ἀριθμὸς έννεά : οὔτε ἕνα περισσότερο οὔτε ἕνα λιγότερο.

Τὸ βράδυ τῆς παραμονῆς τῶν Χριστουγέννων ὁ οἰκοδεσπότης καὶ γύρω του τοποθετημένη στὸν «σουφρά» (1) ἢ στὸ τραπέζι ὀλόκληρη ἡ οἰκογένεια. Καὶ τότε ἄρχιζε ἡ ἱεροτελεστία. Ὁ πατέρας ἀναβε τὸ κερί καὶ τὸ κολλοῦσε στὸ μέσον τῆς πῆττας. Ἐπειτα θύμιαζε τὸ εἰκονοστάσι καὶ τὸ τραπέζι καὶ ἀφοῦ αὐτὸς ἢ κανένα ἀπὸ τὰ παιδιά ἔλεγαν τὸ τροπάρι τῶν Χριστουγέννων καὶ τὸ «Δι' εὐχῶν τῶν ἁγίων πατέρων ἡμῶν», ἐρχόταν ἡ σειρά τοῦ κοψίματος τῆς πῆττας. Τὸ πρῶτο κομμάτι ἦταν τοῦ Χριστοῦ, τὸ δεύτερο τῆς Παναγίας, τὸ τρίτο «τοῦ ξηνητεμένου παιδιοῦ ἢ συγγενοῦς» κι' ἔπειτα ἀπὸ ἕ α γιὰ τὸν κάθε ὀμοτράφελο. Στὴ βασιλόπηττα οἱ κληροῦχοι ἦσαν δύο περισσότερο, τὸ κομμάτι τοῦ «Ἁγίου» καὶ τὸ κομμάτι «τῆς δουλειᾶς». Καθένας ἔτρωγε, έννοεῖται, τὸ κομμάτι μὲ τὴν προοπτικὴ νὰ βοῆ τὸν παρᾶ. Ἄλλὰ τί

(1) Ὁ σουφράς ἦταν ἕνα στρόγγυλο χαμηλὸ τραπέζι, ποὺ μόνο σταυροπόδι ἦταν δυνατό νὰ καθήση κανεῖς. Ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἦταν πιὸ διαδεδομένη ἡ χρήση του, ἔπειτα τὸ ἀντικατέστησε τὸ συνηθισμένο τραπέζι.

γινότανε μὲ τὸ κομμάτι τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἁγίων, ἀφοῦ οἱ τελευταῖοι ἀδυνατοῦσαν νὰ τὸ πάρουν ; Τὸ προώριζαν λοιπὸν γιὰ τοὺς ζητιάνους.

§ 2.—Ἡ Ἐκκλησία διάβαζε ἀκριβῶς τὰ μεσάνυχτα. Μάλιστα ἐπὶ Τουρκοκρατίας κί' ὡς στὴν ἔκδοσι τοῦ Χαττι-Χουμαγιούμ (1855) δὲν χτυποῦσε ἡ καμπάνα ἀλλὰ ὁ κράχτης (ἔτσι ὀνομάζουν οἱ Βορειοθράκες τὸν κανδηλανάφη ἀπὸ τὸ κράζω, καλῶ) περνοῦσε ἀράδα τὰ σπίτια τῆς ἐνορίας του, χτυποῦσε τὸ σιδερένιο χειροῦλι κάθε πόρτας μὲ τὸ προσκλητήριο : «Ὅριστε εἰς τὴν Ἐκκλησία», λέγοντάς το ψαλτικά.

§ 3.—Ἄλλ' οἱ οἰκογένειες ποῦχαν περισσότερα μικρὰ παιδιά πῶς νὰ τὰ κρατήσουν ξύπνια ὡς τὰ μεσάνυχτα ; Ἐπεκράτησε λοιπὸν νὰ ἐπαναλαμβάνεται ἓνα συνήθειο ποῦ κυρίως γινότανε τὸ τελευταῖο βράδυ τῆς Ἀποκριῆς Ἄπὸ τὸν ὄφθαλὸ τοῦ ταβανιοῦ ποῦ πάντα βρισκότανε ἓνας χαλκᾶς (κροῖκος) κρεμοῦσαν δεμένο σὲ σπάγγο ἓνα κομμάτι καρυδοχαλβᾶ. Στὴ στερεότητά του μπορούσε νὰ συναγωνισθῇ τὸ πιὸ γερὸ ξύλο . . . Ὁ πατέρας ἢ ἡ μητέρα γύριζαν τὸν σπάγγο μὲ τὸν χαλβᾶ καὶ τὰ παιδιά τοποθετημένα γύρω, μὲ τὰ χέρια πισθάγκωνα προσπαθοῦσαν ποῖο πρῶτο νὰ τὸν συγκρατήσῃ μὲ τὸ στόμα, ὁπότε τὸ κομμάτι ἦταν δικό του. Γέλοια καὶ φωνῆς ὥσπου νᾶφτουν τὰ μεσάνυχτα γιὰ νὰ τραβήξῃ ὀλόκληρη ἡ οἰκογένεια στὴν Ἐκκλησία.

Στὸ σπίτι ἔμενε ἢ γιαγιά ἢ καμμιὰ θειά μὲ τὴν ὑπηρετρια γιὰ νὰ ἐτοιμάσουν τὸ Χριστουγεννιάτικο τραπέζι. Σ' αὐτὸ οἱ κρεάτινες λαχανοντολμάδες (μὲ χοιρινὸ τὸ πλεῖστον) τὰ «γιαπράκια», δὲν μπορούσαν νὰ λείψουν.

ΣΤ' Η ΣΟΥΡΒΑ

Ἐτυμολογία καὶ σημασία τῆς λέξεως.—Ἐνα βουλγαρικὸ πρωτοχρονιάτικο ἔθιμο.—Πῶς καὶ γιατί υἱοθετήθηκε ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας Θράκες.

§ 1.—Ἡ σλαβικὴ λέξις «σούρβα» εἶναι συγκοπή τῆς λέξεως «σούροβα» ποῦ σημαίνει χλωρὸ — δηλ. ἀντίθετον τὸ ξηρό; — κλαδί. Εἰδικότερα ὅμως σημαίνει χλωρὸ κλαδί κρانيᾶς. Εἶναι δὲ γνωστὸ ὅτι ἡ κρانيὰ εἶναι τὸ δέντρο τοῦ δάσους ποῦ μπουμπουκιάζει νωρίτερα ἀπ' ὅλα τ' ἄλλα. Τὸ ξύλο τῆς εἶναι ἴσιο, γιερὸ καὶ εὐλίγιστο. Γι' αὐτὸ συμβολίζει τὴ θρῆσιᾶ, τὴ νεότη, τὴν υγεία καὶ τὴν εὐκαμψία.

Κατὰ ἓνα ἔθιμο πινηθρακικό,—ἀφοῦ τὸ συναντοῦμε καὶ στὴ Νοτιοθράκη (1)—τὴν παραμονὴ τοῦ νέου ἔτους καὶ πρωτοῦ καλοξημερώση, τ' ἀγόρι τῆς οἰκογενείας ἢ τῆς γειτονιάς, μ' ἓνα κλωνάρι κρانيᾶς, ἢ μὲ μιὰ σούρβα κί' μ' ἓνα πιατάκι σιτάρι καὶ μικρονομίσματα πήγαινε στὸ κρεββάτι τῶν γονέων του, τοῦ παπποῦ καὶ τῆς γιαγιάς, ἔπειτα τῶν ἀδελφῶν του

(1) Θρακιώτικα Τραγούδια. «Θρακικά» Τόμ. Α—Δ,

και καθώς ήταν ακόμα μέσα στο στομάχι, σκόρπιζε το σιτάρι πασπαλισμένο με χιόνι και τους χτυπούσε πάνω από το πάπλωμα τρεις φορές με τη σούρβα με τὰ ἐξῆς λόγια : Αὐτοῦ χαρὰ κι' ἦ Βασίλης

Και τοῦ χρόνου (!)

Ἡ ἀμοιβή του γι' αὐτὸν τὸν κόπο του, (διότι τὰλλα Πρωτοχρονιάτικα δῶρα δὲν μπαίνουν στὸν λογαριασμὸ) ἦταν τὰ «σουβλιλίκια» δηλ. διάφοροι ξεροὶ καρποί. Τὴ μέρα κείνη αἱ κρεββατοκάμαρες δὲν σκουπίζονταν. Τὴν ἐπομένη ἢ νοικοκυρὰ μαζεύει τὸ σιτάρι και τὸ καίει ἢ τὸ ρίχνει στὰ κεραμίδια γιὰ τὰ σπουγγίτια. Μὲ τοὺς παράδες ἀγοράζουν κεριά γιὰ τὴν ἐκκλησία.

§ 2.—Τὸ ἔθιμο τοῦτο εἶναι ἀναμφισβητήτως σλαβικὸ και εἰδικότερον βουλγάρικο. Τὸ ἀποδεικνύει δὲ ὄχι μόνον ἡ λέξις, ἀλλὰ και ὅτι εἶναι διαδομένο ὡς στὸ τελευταῖο χωριὸ τῆς Βουλγαρίας, ἐπίσης ὅμως και τῆς Θράκης και τῆς Μακεδονίας ὅπου ἀρχίτερα ὑπῆρχαν βουλγαρικοὶ πληθυσμοί.

Τὸ ὅτι τὸ δέχθησαν και τὸ υἱοθέτησαν οἱ Ἕλληνες Θρακιῶτες εἶναι κατὰ τὴ γνώμη μου εὐεξήγητο. Τὸ «σούρβισμα» και ἡ «σούρβα, εἶ-αι, καθὼς εἴπαμε πιὸ ἐπάνω, σύμβολο τῆς δροσιάς, τῆς ὑγείας τῆς εὐκαμψίας ἀλλὰ και τῆς ἡσυχίας και χαρούμενης οἰκογενειακῆς ζωῆς. Εἶναι τὸ μόνον ἴσως εἰρηνικὸ ἔθιμο ποὺ βρισκουμε στοὺς Βουλγάρους, ἕναν φιλοκτέανο κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς, πολεμοχαρῆ και μαχητικὸ λαὸ.

Οἱ Βορειοθρακιῶτες Ἕλληνες, ἕνας φιλειρηνικὸς ἡσυχος και νομοταγῆς λαός, ἦταν φυσικῶς ἐπόμενο, κατόπιν ἀπὸ αἰῶνων συμβίωσι με τοὺς Βουλγάρους ἐπὶ Τουρκοκρατίας, νὰ δεχθοῦν αὐτό, τὸ ἔστω και ξένο ἔθιμο, ποὺ συμβόλιζε τόσο ὡραῖα πράγματα. Τιτίριαζε τόσο πολὺ με τὸν εὐγενικὸ χαρακτήρα τους ! ?).

Ζ' ΟΙ ΣΑΒΒΑΤΟΓΕΝΝΗΜΕΝΟΙ

Ἐπὸ ποῦ ἔχω τις πληροφορίες μου γιὰ τοὺς Σαββατογεννημένους.—Ἡ δύναμί τους.—Μὲ τὴν λαμπάδα τῆς Ἀναστάσεως και τὸ ξόρκι διώχνονται εἰ καλλικάντζαροι

§ 1.—Εἶχα ἕναν γέρο γείτονα, τὸν κ. Θανάση Μαλέογλου. Ἄν και ἦταν καταγωγῆς βουλγαρικῆς ἐν τούτοις εἶχε ἐκπαιδευθῆ στὰ ἑλληνικά

(1) Ἑλληνικὴ Σταμούλη Σαράντη. Στὸν Σκοπὸ (ἐπαρχ. Σαράντα—Ἐκκλησιῶν τὰ λόγια ἦσαν : «Σούρβα, Σούρβα γειά-χαρά.—γειά-χαρά, γερὸ κορμί | γερὸ σταυρὶ με τὴ χρονιά, ὅλ' οἱ γέροι καλόκαρδοι | Καὶ ἀλλοῦ ἐπίσης στὴ Νοτιοθράκη «Σούρβα, Σούρβα νέος χρόνος, νέος χρόνος ἔρχεται με ὑγεία και μ' εὐτυχία. Πρβλ. «Ἀρχαῖον Τομ. 11 σελ. 14 και ἐπομ.

(2) Βλ. Σούρβα ἀγιοθεολογικὸ διήγημα Πολ. Παπαχριστοδούλου. Θρακιεῖς Ἠθογραφεῖς. Ἐκεῖ βρισκονται τὰ ἐξῆς ρυθμικὰ λόγια : Σούρβα σούρβα | γερὸ κορμί | γερὸ σταυρὶ | σάν ἀσημ' | σάν χρονιά | και τὴ χρόν' | γούλ' γερὸι | και καλόκαρδοι.

διδασκῆρια τῆς Φιλιππούπολης καὶ τῆς Χάλκης ἦταν ἐπομένως ἑλληνομαθῆς. "Αλλοστε καὶ σὰν ἐπέστρεψε στὴ Φιλιππούπολι, τὸ περιβάλλον τοῦ ἔζησε καὶ γέγρασε ἦταν ἑλληνικό¹⁾,

Μοῦλεγε λοιπὸν ὁ γέρο-Μαλέογλου, ὅτι παιδιὶ σὰν ἦταν· δηλ. γύρω στὰ 1880-85—κατὰ ἓνα παμπάλαιο συνηθεῖο, ἐπειδὴ ἦταν γεννημένος Σάββατο, ἡ θεία του, ἑλληνίδα αὐτὴ—σὰν ἔμεινε ὄρφανὸς νήπιο ἀκόμα—τὸ Πάσχα, μετὰ τὴν Ἐκκλησία τὸν ἔπαιρνε ἀπὸ τὸ χέρι καὶ μὲ τὴ λαμπάδα τῆς Ἀναστάσεως, τὸν ὀδηγοῦσε πρῶτα στὸ κατώγι τοῦ σπιτιοῦ. Ἐκεῖ μὲ τὴν λαμπάδα ἀναμένη ἔκανε τὸ σημεῖο τοῦ Σταυροῦ στὲς τέσσαρες ὁῶγες μὲ τὸ ἔργον: «Ὁ» ἀπὸ ἴδιαι δαιμόνια». Ἡ ἴδια διαδικασία ἐπαναλαμβάνονταν καὶ στὰ κατώγια τῆς γειτονιάς, ὅπου ἡ θεία του τὸν ὀδηγοῦσε ἀπὸ παραπόρτι σὲ παραπόρτι.

Ἄς σημειωθῆ ὅτι, κατὰ τὴς ἀρχὰς τοῦ 18 αἰῶνα ἀπὸ τὸν φόβο τῶν Κιοτζαλήδων λησιῶν, ποὺ εἶχαν ληστεύσει καὶ ἐρημώσει ὅλη τὴ Βορειοθράκη καὶ πυροπολήσει τὸ Στενίμαχο, ὅλα τὰ σπίτια τῆς ἐνορίας μας, ἀλλὰ καὶ τῶν γειτονικῶν ἐνοριῶν, συνδέονταν μὲ παραπόρτια—κουμισιλίκια—ποὺ τὰ πρόφτασα κι' ἐγὼ στὰ παιδικὰ μου τὰ χρόνια.

Ἡ ἀμοιβὴ τοῦ Σαββατογεννημένου ἦταν διάφορα «καλουδία» δηλ. καρύδια, φουντούκια, σταφίδες κτλ.

Τώρα, ἂν τὰ δαιμόνια δηλ. οἱ καλλικάντζαροι τρομοκρατημένοι ἐγκατέλειπαν τὸ σπίτι (ἂν ὄχι ὀριστικῶς, τοῦλάχιστον γιὰ μιὰ χρονιά), ἢ ἀπὸ τὰ κατώγια ἀνέβαιναν στὰ ἀνώγια, παραμένει ἄγνωστο.

Η' ΑΓΑΠΗ, ΑΡΡΑΒΩΝΙΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΓΑΜΟΣ Α' ΕΡΩΣ ΚΑΙ ΓΑΜΟΣ

Ἔρωσ στὲς πόλεις καὶ στὰ χωριά τῆς Βορειοθράκης ἐπὶ Τουρκοκρατίας.—
Προξενιές καὶ Προξενήτρες.—Ὁ ρόλος των καὶ ἡ ἀμοιβὴ των.

§ 1.—Στὴ Βορειοθράκη, καὶ ὑποθέτω ἐπίσης καὶ στὴν ὑπόλοιπη Θράκη, ὁ ἔρωσ ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἦταν ὄχι μόνον δεσμώτης, ἀλλὰ κυριολεκτικῶς «τυφλός», ὅπως θὰ δοῦμε παρακάτω. Αὐτὸ γιὰ τὲς πόλεις. Διότι στὰ χωριά, ὅσο καὶ νὰ τῶθελαν οἱ γονεῖς εὐκόλα ἔτσι δὲν μπορούσαν νὰ περιορίσουν τὴν ἐλευθερίαν τῶν κοριτσιῶν. Ἐπρεπε νὰ πᾶνε γιὰ νερὸ στὴ βρύση, νὰ βγάξουν τὰ πουλερικά καὶ τὴν κατσίκαν τους στὴ βοσκή, νὰ ὀδηγοῦν τὰ μεγάλα τους ζῶα στὴ πλατεία τοῦ χωριοῦ γιὰ νὰ τὰ παραλάβῃ μαζῆ μὲ τᾶλλα ὁ κοινὸς μπιστικός,—ὁ ἀγελαδῶσης καθὼς τὸν ὀνομάζαν—νὰ λάβουν

1) Μέσα σὲ οὐκισοφιλῆ ἑλληνικὰ σπίτια τῆς ἐνορίας μας, (τῆς μητροπόλεως ἁγίας Μαρίας) ζήτημα ἦταν ἂν ὑπῆρχαν πέντε σπίτια βουλγάρικα ὄχι μόνον ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἀλλὰ καὶ πολὺ ὕστερότερα ὡς τὰ 1906.

μέρος στον τρυγητό και τον θερισμό. Ἀκριβῶς ἐκεῖ πού συνήθως καιροφυλακτεῖ ὁ φτερωτὸς ἀτίθασος Θεός.

Ἄλλωὺς ὅμως ἦσαν τὰ πράγματα στὲς ἑλληνικὲς οἰκογένειες τῶν πόλεων. Αὐλότοιχοι 3—4 μέτρα ὕψος καὶ ἀμπάρες πίσω ἀπὸ τὲς αὐλόπορτες μὲ μιὰ αὐστηρὴ ἐπιτήρησι τῆς κόρης ἀπὸ τοὺς σπιτικούς της, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὲς γειτόνισσες, ἐμπόδιζαν τὸ παιδί τῆς Ἀφροδίτης ὄχι μόνον νὰ μπῆ, ἀλλὰ οὔτε νὰ κρυφοκνιττάξῃ στὸ ἄντρον πού ζοῦσε τὸ κορίτσι. Ἡ γιαιγιά μου ἀπὸ τὴ γραμμὴ τοῦ πατέρα, μοῦλεγε κάποτε ὅτι, ὅταν τὴν προξενούσαν γιὰ τὸν κατοπινὸ παπποῦ μου, ὁ τελευταῖος πῆγε στὸν γέρο—φούρναρη, ὁ ὁποῖος χρόνια κρατοῦσε ἕναν φούρνο πού βρισκότανε ἀκριβῶς ἀντίκρου στὸ πατρικὸ μας σπίτι, γιὰ νὰ πάρῃ πληροφορίες γιὰ τὴν κοπέλα ἀπὸ πρόσωπο μὴ συγγενικό. Στὸ ἐρώτημά του ὁ γέρος φούρναρης ἄνοιξε τὰ μάτια μ' ἐκπληξι :

—Μπᾶ, εἶπε, ἔχει λοιπὸν ἡ κυρὰ Μ. κορίτσι τῆς παντρειάς ; Ποῦ νὰ τὸ ξέρω ; δὲν εἶδα κορίτσι νὰ μπαينوβγαίνει ἀπὸ τὴν πόρτα της !

Καὶ β βαια δὲν μπορούσε νὰ τὸ δῆ καὶ νὰ τὸ ξέρει. Τὰ κορίτσια κατὰ κλειστα στὰ σπίτια τους ἐτοίμαζαν τὰ προικιά τους μόλις πατοῦσαν στὰ δέκα τους χρόνια. Ἄν πῆγαιναν σὲ καμιὰ φιλενάδα, ἢ μετάβασις γινότανε ὄχι ἀπὸ τὸν δρόμο ἀλλ' ἀπὸ παραπόρτι σὲ παραπόρτι. Τὸ ἴδιο ἂν μιὰ κόρη ἤθελε νὰ πάῃ στὴν Ἐκκλησιά—τὸ μόνον μέρος πού τῆς ἐπέτρεπαν ἐλεύθερα νὰ ἐπισκέπτεται. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ ἡ θέσις της ἦταν στὸν γυναικονίτη πού ἕνα πυκνὸ ξύλινο δικτυωτὸ τὴν προστάτευε ἀπὸ κάθε ἀνδρικό μάτι, ἐκτὸς τοῦ διάκου ὅταν θύμιαζε. Οἱ παντρεμένες, ὅταν πῆγαιναν σὲ κάποιο δημόσιο λουτρό,—πού ὅλα βρισκόνταν κοντὰ στὸν Ἐβρο ὑπῆρχαν καὶ ἰδιωτικά σὲ κάθε ἔνορξια ἀλλὰ μικρά,—ἔπρεπε νὰ φορέσουν φερετζὲ καὶ νὰ ντυθοῦν σὰν τουρκάλες. Ἀλλῶς κινδύνευαν νὰ πετροβοληθοῦν ἀπὸ τὸν τουρκικὸ ὄχλο.

Μόνον μετὰ τὸν Κριμαϊκὸ πόλεμο καὶ λίγο χρόνο ὑστερώτερα δηλ. γύρω στὰ 1860 τὰ πράγματα ἄλλαξαν. Οἱ χριστιανὲς γυναῖκες καὶ κορίτσια τολμοῦσαν νὰ βγαίνουν μ' ἀνοικτὸ πρόσωπο στὸν δημόσιο δρόμο, ἀκόμα καὶ στοὺς λουτροὺς στὲς τούρκικες συνοικίαις κοντὰ στὸν Ἐβρο.

Ὁ ἔρωσ, κατόπιν μάλιστα ἀπὸ τὸν ρωσοτουρκικὸ πόλεμο καὶ τὴν ἀπελευθέρωσι τῆς Ἀνατ. Ρωμανίας 1878—1880 δὲν ἦταν πιά δεσμώτης ἀλλὰ πάντως κρατοῦσε καὶ τότε περιμαζεμένα τὰ φτερά του.

Ἐτσι ὁ ἔρωσ ἀρχίζε κυρίως μετὰ τὰ στεφανώματα καὶ μονάχα τὸ στέφανο ἦταν τὸ κλειδί γιὰ τὲς ἐρωτικὰς ἔστω καὶ τὲς πιὸ ἀθῶες ἀπολαύσεις. Ἡ γνωριμία μεταξὺ τῶν μελλανύμφων γινότανε μὲ τὸ σταγονόμετρο. Καὶ ὅμως δὲν μπορούμε, ἢ μᾶλλον θάτανε ἕνα μεγάλο ψέμμα, νὰ ποῦμε, ὅτι οἱ παπποῦδες καὶ οἱ γιαιγιάδες μας δὲν ἔζησαν εὐτυχισμένοι. Οἱ ἀπαιτήσεις τῆς γυναίκας ἦταν ὁ μέλλον σύζυγός της νᾶνε «θεοφοβούμενος», «νᾶχη δικό του κονάκι δηλ. σπίτι»,—ἐκτὸς ἂν πῆγαινε ἐσώγαμπρος—καὶ νᾶνε «καλὸς κουβαλιτής». Ὅσο γιὰ τὸν ἄντρα τὸ σύνολο τῶν ἀπαιτήσεων του ἦταν ἡ μέλ-

λουσα σύζυγός του νᾶνε «καλή νοικοκυρά», νᾶνε ἀπὸ «σοί» καὶ τέλος νᾶνε ὀπωσδήποτε εὐπρόσωπη. Γι' αὐτὸν τὸν λόγο τὲς περιορισμένες αὐτὲς ἀξιῶσεις, πού δὲν ἦταν δύσκολο νὰ ἱκανοποιηθοῦν, διαζύγια «λόγω ἀσυμφωνίας τοῦ χαρακτήρος» ἀποτελοῦσαν ἐξαιρέσι τῶν ἐξαιρέσεων.—Αὐτὸ ἀποδεικνύεται κι' ἀπὸ τοὺς κώδικας τῆς Μητροπόλεως τῆς Φιλιππούπολης ¹⁾.

§ 2.—'Υπὸ τοὺς ὄρους αὐτοὺς κάθε τι πού μποροῦσε νὰ σχετίζεται μὲ τὰ προηγούμενα τοῦ γάμου ἦταν ὑπόθεσι τοῦ προξενίτη ἢ προξενίτρας κι' ἀπὸ τ' ἄλλο μέρος τῶν δύο οἰκογενειῶν τῆς νύφης καὶ τοῦ γαμπροῦ. Ἐς σημειωθῆ, ὅτι ἡ προξενιτιά δὲν ἦταν ἐπάγγελμα στὴ Βορειοθράκη. Τὸν ὄλο αὐτὸν ἀνελάμβανε κάποιο συγγενικὸ ἢ φιλικὸ πρόσωπο τῆς οἰκογενείας τῆς νύφης ἐκ μέρους τῆς ὁποίας γινόταν καὶ οἱ σχετικὲς διαπραγματεύσεις ἢ ὁ παπᾶς τῆς ἐνορίας. Τὸ ἀντίθετο γινότανε στοὺς Βουλγάρους, ὅπου ὁ προξενίτης πῆγαινε ἐκ μέρους τῆς οἰκογενείας τοῦ γαμπροῦ.

Ἡ ἀμοιβὴ τοῦ προξενίτη ποτὲ δὲν ὀριζότανε σὲ χρῆμα. Ὅταν ἐπιτύγχανε ἡ προξενιτιά, στὰ διάφορα τραπεζώματα τῶν δύο οἰκογενειῶν, μετὰ τὸν παπᾶ—ὅταν ἦταν παρών, οἱ πιὸ τιμητικὲς θέσεις δίδονταν στὸν κουμπάρο καὶ στὸν προξενίτη. Τὰ δῶρα του ἐξαρθόνταν ἀπὸ τὴν ὑλικὴ κατάστασι τῆς οἰκογενείας τῆς νύφης. Συνήθως γιὰ τὸν προξενίτη: Ὕφασμα γιὰ ἓνα ἰδιορρυθμὸ κοστοῦμι γιὰ τὴν προξενίτρα ἓνα κοντογούνι ἢ σάλι λαχουρένιο. Οἱ φτωχότεροι περιορίζονταν σὲ λευκὸ πουκάμισο καὶ παντόφλες κεντημένες σὲ βελούδο—ἔργα τέχνης— γιὰ τὸν προξενίτη, καὶ κεντημένη μεταξωτὴ νυχτικιὰ γιὰ τὴν προξενίτρα.

Ἐπὶ τουροκρατίας, κατὰ τὰ παλαιότερα χρόνια, ὁ προξενίτης πῆγαινε στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ μ' ἓνα φανάρι ἀναμένο, τὸ ὁποῖον δὲν ἔπρεπε νὰ σβύσῃ ὅσο διαρκοῦσαν οἱ διαπραγματεύσεις, πού φυσικὰ δὲν τελείωναν μὲ μιὰ ἢ δυὸ ἐπισκέψεις. Ἄν τὸ φανάρι ἔσβυνε ἦταν κακὸς οἰωνός. Ἐπίσης φρόντιζε νὰ πατήσῃ τὸ κατῶφλι τοῦ σπιτιοῦ τῶν ἐνδιαφερομένων μὲ τὸ δεξιὸ πόδι «γιὰ νὰ πάῃ ἡ δουλειὰ δεξιά».

Ὅταν ὅλα τελείωναν καὶ ὁ πρωτόπαππας τῆς ἐνορίας πού βρισκόταν στὸ σπίτι τῆς νύφης, μαζῆ μὲ δυὸ τρεῖς συγγενεῖς καὶ τῶν δύο μερῶν κατήρτιζε τὸ προικοσύμφωνο ⁽²⁾ καὶ τὸ ὑπέγραφαν τὰ πεθερικά,—τὴν ἐπομέ-

1) Πρβ. Μυερ. Ἀποστολίδη: «Ἡ ἱερὰ τῆς Φιλιππουπόλεως Μητρόπολις» Ἀρχεῖον Θρ. Λαογρ. καὶ Γλωσ. Θεσσαροῦ Τόμος Δ', Ε', ΣΤ'. Ἐπίσης «Κώδιξ Νικηφόρου τῆς ἱερᾶς Μητροπόλεως» Θερακικὰ Τόμοι ΙΒ', ΙΓ', ΙΕ' καὶ ΙΣΤ'.

(2) Ἐνα προικοσύμφωνο ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ προηγούμενου αἰῶνα ἔτυχε κάποτε νὰ πέσῃ στὰ χέρια μου. Πάνω πάνω καλλογραμμένο τὸ σημεῖο τοῦ Σταυροῦ. Ἀμέσως παρακάτω: «Δι' εὐχῶν τῶν ἁγίων Πατέρων ἡμῶν καὶ μιὰ εὐχὴ γιὰ τοὺς μελλονόμενους. Ἐπειτα ἀρχίζει ἡ ἀπαρτίθμησι τῶν ἀντικειμένων τῆς προίκας ἀπὸ τὰ μετρητὰ καὶ τὸν τρόπο τῆς καταβολῆς των. Τὸ ποσὸ πού δίδονταν τοῦ γαμπροῦ κατὰ τὴ μέρα τῶν ἀγραβίων ἔφερε τὸνομα «καπάρο». Στοιχεῖι ἀπαραίτητα ἦσαν δύο πα-

νη Κυριακή ὁ γαμπρὸς μὲ τὸν προξενίτη «εἶχε τὸ ἐλεύθερο» νὰ πηγαίη στὸ σπίτι τῆς νύφης. Ἐκεῖ ἂν τὸ προικισύμφωνο πρόβλεπε μετρητά, ὁ πατέρας ἢ ὁ μεγαλύτερος ἀδελφὸς τῆς νύφης τὰ παρέδιδε μ' ἓνα σακκοῦλι στὸν προξενίτη κι' αὐτὸς ἀφοῦ τὰ μετροῦσε, μεταβίβαζε τὸ σακκοῦλι στὸν γαμπρὸ. Ἡ νύφη τότε γιὰ πρώτη φορὰ παρουσιαζότανε μὲ τὸν δίσκο τοῦ γλυκοῦ καὶ τὸν καφέ καὶ κερνοῦσε ντροπαλῆ.

§ 3.—Ἡ ἀγοραῖα διαρκοῦσε συνήθως ἔξ μῆνες ὡς ἓνα χρόνον. Ὁ γαμπρὸς μποροῦσε, βέβαια, νὰ ἐπισκέπτεται τὴν μνηστή του, ἀλλ' ἐπεκράτησε συνήθεια αὐτὸ νὰ γίνεται μόνον τὲς γιορτές. Σ' αὐτὸ τὸ χρονικὸ διάστημα, ἰδίως στὲς βεγγέρες (¹) δίδονταν εὐκαιρίες οἱ μελλόνυμφοι νὰ μιλήσουν καὶ νὰ γνωριστοῦν, ἀλλὰ πάντα «ἐπὶ παρουσία» κάποιου σπιτικοῦ. Στὸν συρτό.—οἱ εὐρωπαϊκοὶ χοροὶ εἰσῆχθησαν στὴν Βορειοθράκη μετὰ τὸ 1880,—ὁ γαμπρὸς καὶ ἡ νύφη ἔσερναν τὸν χορὸ μὲ τὴ σειρά, ἀλλὰ ἓνα μαντιλὶ πού τὸ κρατοῦσε ἀπὸ τὴν μιὰν ἄκρη ὁ γαμπρὸς κι' ἀπὸ τὴν ἄλλη ἡ νύφη, ἐμπόδιζε κάθε ἐπαφὴ τοῦ γυμνοῦ. Μονάχα μετὰ τὸ στεφάνωμα ὁ γαμπρὸς ἔπιανε στὸν χορὸ τὸ χεῖρ τῆς νύφης χωρὶς τὴ μεσολάβησι τοῦ μαντιλιοῦ. Καὶ τότε «οἱ λαλητάδες» ἔπαιζαν καὶ τραγουδοῦσαν τό :

Τώρα δοξάζω τὸν Θεό,
τὸν Ἁγ. Νικόλα φχαριστῶ,
πού πιάνω χεῖρ ὁμοσερό
ἓνα χεράκι τρυφερό.
"Ἐλε, πουλάκι μ' ἔλα
στὴ Σμύρνη πάγω κι' ἔλα (²).

Ἐκτὸς ἀπ' τὸ πὸ ἐπάνω, ἄλλο ἐπιθαλάμιο ἢ γενικώτερα τραγοῦδι τοῦ γάμου, δὲν ξέρω νὰ εἶχαν οἱ Βορειοθράκες. Στὲς περιπτώσεις γιὰ τὲς ὁποῖες θὰ μιλήσουμε λεπτομερέστερα στὸ ἐπόμενο κεφάλαιο τραγουδοῦσαν τὰ δημοτικὰ τραγοῦδια πού εἶχαμε συλλέξει μὲ τὸν μακαρίτη Μυρτίλο Ἀποστολίδη. («Θρακικὰ» τόμ. 11 «Ἀρχεῖον Θρακ. Θεσσαροῦ τόμ. 11).

Σὰν ἔξαιρέσουμε τὴ μεγάλη Σαρακοστή, τὸν Μάη καὶ τὲς Τρίτες ἢ ἱεροτελεστίαι τοῦ γάμου μποροῦσε νὰ γίνῃ ὅλες τὲς ἄλλες μέρες καὶ μῆνες. Τὰ στεφανώματα γινόταν ἢ στὴν ἐνοριακὴ ἐκκλησία ἢ στὸ σπίτι ἑνὸς τῶν μελλονύμφων. Οἱ χηρευμένοι προτιμοῦσαν κάποιαν καθημερινή, οἱ παρθένες

πλώματα. ἔξ μαξιλαροθήρες, ἀσπρόφοιχα καὶ χαϊκώματα. Ἐντύπωσι μοῦκανε πού τὲς κλότες τὲς δνόμαζαν «συντρόφια» !

(1) Γιὰ τὲς βεγγέρες στὴ Φιλιππούπολι καὶ τὸ Σιενίμαχο πρβ. Δ. Κ. Βογαζλή «Λημοτικὰ Τραγοῦδια» «Θρακικὰ Τόμ. 11» Ἀθῆναι.

(2) Ὁλόκληρο τὸ τραγοῦδι μὲ τὴ μελωδία του πρβ. Δ. Κ. Βογαζλή «Λημοτικὰ Τραγοῦδια» Θρακικὰ Τόμ. 11 σελ. 300 § XXIV. Ἡ ἐκδόσις του ἦταν :

Πὸς ἀγαπᾷς τὴ μάνα σου,
ἀγάπα καὶ τὸν ἄντρα σου.

καὶ τὰ παλλικάρια τὴν Κυριακὴ. Οἱ Βούλγαροι, χωρικοὶ καὶ ἄστοί, τὲς Τρίτες καὶ τὲς μέρες Μάη δὲν τὲς θεωροῦσαν γι' ἀποφράδες, καὶ ἀκριβῶς τὸν Μάη ἔκαναν τοὺς περισσότερους γάμους. Δὲν τοὺς βάρυνε, καθὼς τοὺς Ἑλληνας Βορειοθράκας στὴν ἱστορικὴ τους μνήμη ἢ πρῶσι τῆς Πόλης τὴν Τρίτη 29 τοῦ Μάη τοῦ 1453.

Β' ΤΑ ΠΡΟ ΚΑΙ ΜΕΤΑ ΤΟ ΓΑΜΟ

ἽΟ λουτρὸς τοῦ γαμπροῦ καὶ τῆς νύφης.—Ἡ ἔκθεσι τῶν πρεικιῶν.—Τὸ στόλισμα τῆς νύφης.—Τὰ μετὰ τὸν γάμο δύο ὑποχρεωτικὰ τραπεζώματα μετὰ τὸ χαριώτικο πιάφι.—Συμβίωσι νύφης καὶ πεθερᾶς.

§ 1.—Τὴν τελευταία βδομάδα προτοῦ νὰ γίνουν τὰ στεφανώματα τρία ἔθιμα οἱ Ἑλληνες Βορειοθράκες τὰ κράτησαν ἀνέλεφα ὡς στὴ μέρα πού οἱ Βούλγαροι τὰ ξερίζωσαν ἀπὸ τὴ πατρικὴ τους γῆ.—Ἰούλιο καὶ Αὐγουστο 1906. Αὐτὰ τὰ παροπαράδοτα ἔθιμα πού λίγο-πολύ τροποποιημένα τὰ συναντοῦμε σ' ὀλόκληρο τὸ Πανελλήνιο ἦσαν: α' τὸ λουτροκοπάνισμα τοῦ γαμπροῦ καὶ τῆς νύφης· β' ἡ ἔκθεσι τῆς προίκας καὶ γ' Τὸ στόλισμα τῆς νύφης. α'.—ἽΟ γαμπρὸς μετὰ τοὺς φίλους του, —παλλικάρια συνήθως τῆς συντεχνίας του, μετὰ τῶν ὁποίων ἐντούτοις δὲν ἔμπαιναν τ' ἀδέλφια του καὶ τ' ἀδέλφια τῆς νύφης, —τὴν Πέμπτη πρὸ τοῦ γάμου πῆγαιναν στὸν λουτρό. Συνήθως αὐτοὺς ἦταν στὴ Φιλιππούπολι τὸ «Τσιφτὲ-Χαμάι: τὸ διπλὸ χαμάι» κοντὰ στὴ Μαρίτσα (τὸν Ἑβρο), πού παρουσίαζε πολὺ μεγαλεῖτερον εὐρωχωρία καὶ ἀνέσεις ἀπὸ τοὺς ἰδιωτικοὺς λουτρούς. Αὐτὸ ὅμως τὸ λουτροκοπάνισμα ἂν κ' ἦταν μιὰ διασκέδασι γιὰ τοὺς φίλους τοῦ γαμπροῦ, ἐντούτοις γιὰ τὸν ἴδιον ἦταν μιὰ δοκιμασία. Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἔξοδα οἱ φίλοι του τοῦ σκάρωναν καὶ κάτι παιγνίδια ὄχι, βέβαια, εὐχάριστα. Τὸ συνηθέστερο ἦταν ἀφοῦ τὸν σαπούνιζιν καλὰ-καλὰ καὶ μάλιστα τὸ κεφάλι, νὰ μὴν τοῦ δίνουν τὸ τίσι γιὰ νὰ ξεπλυθῇ καὶ ἀνοίξῃ τὰ μάτια του. Ἐπρεπε νὰ «τάξῃ» γιὰ νὰ τοῦ τὸ δώσουν. Καὶ τὸ τάξιμο γιὰ τοὺς Φιλιππουπολίτες καὶ τοὺς Στενιαχίτες ἦταν μιὰ ἐκδρομὴ τὸ εὐθὺς ἐπόμενον καλοκαίρι σὲ κάποιο μοναστήρι ἢ θέρετρο τῆς Ροδότης (1) μετὰ τὸ σχετικὸ κατσιακί ἢ χοιριδίον τῆς σούβλας, τὴ «μπάνιτσα», δηλ. κρεατόπητα καὶ τυρόπητα, ρακὶ καὶ κρασί ἄφθοια.

Ἡ νύφη μετὰ τὴ συνοδεία τῆς ἀπὸ κορίτσια πῆγαιναν συνήθως σ' ἓναν ἀπὸ τοὺς γειτονικοὺς ἰδιωτικοὺς λουτρούς. Καὶ ἡ νύφη εἶχε τὰ βασανιστήρια τῆς, ἀλλ' ὄχι σὰν τοῦ γαμπροῦ. Συνήθως τῆς ἔκρουβαν τὸ ἓνα σκαρίνι. Τὸ τάξιμο ἦταν ἓνα ταψὶ καταψιφὴ ἢ μπακλαβᾶς, πού οἱ σπιτικοὶ τῆς τὸ εἶχαν πλέον ἔτοιμο μετὰ τὴν ἐπιστροφὴ τοῦ χοιριτοῦ στοὺ σπιτί τῆς νύφης.

(1) Ποβ. Δ.Κ. Βογαζλῆ: «Ἑλληνικὰ μοναστήρια καὶ θέρετρα τῆς βορεινῆς Ροδότης». Ἀρχεῖον Ὀθρακ. λαογρ. καὶ γλωσ. Θησαυροῦ Ἀθῆναι. Τομ. ΙΔ', σελ. 95-115.

§ 2.—β'. Όταν ο μελλόνυμφος πήγαινε εσώγαμπρος στο σπίτι της νύφης ή εκθεση των προικιών γινόταν στο σπίτι της τελευταίας. Ἀλλέως τὴν Πέμπτη μετὰ τὸ μεσημέρι μεταφέρονταν με κάποια πομπή (1) ἀπὸ τὸ σπίτι τῆς νύφης στο σπίτι τοῦ γαμπροῦ.

Τὰ κορίτσια ποὺ εἶχαν συνοδέψει τὴ νύφη στὸν λουτρό, πήγαιναν στο σπίτι ποὺ βρισκότανε τὰ προικιά καὶ σ' ἓνα δωμάτιο, συνήθως τῆς ὑποδοχῆς, με διάφορα τραγούδια τὰ τακτοποιοῦσαν στὸ μεντέρι (σοφᾶ), σὲ τραπέζια, καρέκλες ἢ στὸ κρεβάτι, διότι στὸ Στενίμαχο καὶ στὰ γύρω ἑλληνικὰ χωριά ἐπεκράτησε ἡ συνήθεια στὸ δωμάτιο τῆς ὑποδοχῆς νάχουν κι' ἓνα κρεβάτι γιὰ τοὺς ξένους. Ἐπειτα ἐρχότανε τὰ πεθερικά, οἱ γειτόνισσες καὶ ἀρχίζεν ἡ ἐπιθεώρησι. Τὴν προσοχὴ ὁμως ὄλου αὐτοῦ τοῦ γυναικόκοσμου δὲν τραβοῦσε τόσο ὁ πλοῦτος τῶν ἐκθεμάτων, ὅσο τὰ ἐργόχειρα ποὺ ἡ νύφη μόνη τῆς τὰ κέντησε ἢ τὰ ἔφανε. Ἄν ἦταν πετυχημένα τὰ σχόλια συγκεντρώνονταν σὲ μιὰ λέξι :

—«Χρυσόχερα!» ἢ «Κροῖμα». Διότι οἱ Βορειοθρακιώτισσες, καλὲς νοικοκυρὲς οἱ ἴδιες ἀπαιτοῦσαν ἀπὸ τὴ νύφη καὶ τὴ μέλλουσα σύζυγο τὸ ἴδιο νὰ εἶναι καὶ αὐτὴ, καὶ γιὰ νὰ εἶναι ἔπρεπε νάναί ξεφτέρει ἐκτὸς ἀπὸ τὴ μαγειρικὴ ἐπίση; καὶ στὸ ράψιμο καὶ τὸ κέντημα.

Ἄλλοίμονον ὁμως, ἂν τὸ ἐργόχειρο τῆς νύφης : δαντέλλα, κέντημα λευκό, κέντημα χρωματιστό σὲ προσκέφαλα, παντοῦφλες τραπεζομάντηλα κ.τ.λ. δὲν βρισκότανε στὸ ὕψος του.

§ 3 —γ'. Τὴν Κυριακὴ τοῦ γάμου, με τὴν πρώτη καμπάνα τῆς Ἐκκλησίας, οἱ ἴδιες φιληνάδες πήγαιναν νὰ ντύσουν τὴ νύφη. Ἐννοεῖται, ὅτι αὐτὴ θὰ εἶχε φορέσει πλέον τὰ ἀραχνοῦφαντα νυφικά τῆς ἀσπρόρουχα.

Τὸ ντύσιμο λοιπὸν τῆς νύφης ἀπὸ τὰ κορίτσια ἀφοροῦσε : νὰ τῆς φορέσουν τὸ λευκὸ νυμφικὸ φόρεμα, —δῶρο πάντοτε τοῦ γαμπροῦ —, νὰ τὴν χτενίσουν, νὰ τῆς τοποθετήσουν τ' ἀραχνοειδῆ πέπλα —ἐπίσης δῶρον τοῦ γαμπροῦ, —νὰ τὴν στολίσουν με τεχνητὰ ἄνθη λεμονιάς, (σύμβολο παρθενίας) καὶ με τὰ χρυσὰ τέλια, (σύμβολο οἰκονομικῆς εὐεξίας).

Ἡ νύφη ἔπρεπε νὰ γίνῃ ὡμορφη, ἀλλ' ὄχι καὶ «χτυπητὰ ὡμορφη». Ὑπῆρχε στὴ Βορειοθράκη —ἐννοῶ στὲς πόλεις— μιὰ πρόληψι, ὅτι στὴν τελευταία περίπτωσι δὲν θὰ τὰ περνοῦσε καλὰ με τὸν ἄντρα τῆς. Νὰ στηρίζεται ἄραγε αὐτὴ ἢ πρόληψι, ὅτι μιὰ γυναῖκα «χτυπητὰ ὡμορφη» ἐπισύρει περισσότερο ἀπ' ὅτι πρέπει τὰ βλέμματα τῶν ἀντρῶν καὶ γεννᾶ, ἂν ὄχι «πολεμίου»;, πάντα ὁμως ὑπόουλους φίλους, πιδ ἐπικίνδυνους ἀπὸ φανεροὺς ἐχθροὺς; —Ἴσως. Ὡς στὸν νάρθηκα τῆς ἐκκλησίας ἢ ὡς στὸ μέρος ποὺ θὰ

(1) Συνήθως τὰ προικιά φορτώνονταν σ' ἓνα βοϊδάμαξο καὶ κοντὰ στὸν ἀμαξῆ καθόταν ἓνα ἀγόρι ποὺ ζοῦσαν οἱ γονεῖς του. Στὴ Φιλιππούπολι καὶ στὸ Στενίμαχο σπανίως προηγούντο τὰ «λαλήματα».

γίνη ἢ ἱεροτελεστία ὀδηγοῦσε τὴ νύφη ὁ πατέρας τῆς ἢ ἂν δὲν εἶχε πατέρα ὁ ἀδελφός τῆς ἢ ὁ θεῖος τῆς. Τὰ παρακάτω τὰ ρυθμίζει, ὅπως ξαίρουμε, ὁμοίμορφα ἡ Ἐκκλησία.

§ 4.—Μετὰ τὸν γάμο καὶ τὴν πρώτη βδομάδα ἔπρεπε ὑποχρεωτικῶς ν' ἀκολουθήσουν δυὸ γεύματα. Τὸ πρῶτο στὸ σπίτι τῆς νύφης καὶ τὸ δεύτερο στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ. Τὰ γεύματα αὐτὰ ἦταν τρόποντινὰ «εὐχαριστήρια» γιὰ τὸ ζεῦγος τῶν κουμπάρων καὶ τῶν προξενητῶν. Τὸ πρόγραμμα τῶν φαγητῶν καθοριζότανε ἀναλόγως τῆς ἐποχῆς. Ἐνα πιάτο ὅμως ἦταν πάντα ὑποχρεωτικό· τὸ χαριώτικο πιλάφι, δηλ. ρίζι μὲ φρέσκο βούτυρο καὶ ζάχαρι, στὰ χωριά μὲ μέλι.

§ 5.—Εἶπαμε προηγουμένως, ὅτι οἱ πρόγονοί μας ἐπὶ Τουρκοκρατίας, ἐπειδὴ ἄντρας καὶ γυναίκα εἶχαν περιορισμένες ἀξιώσεις ὁ ἕνας πρὸς τὸν ἄλλον, πού σχετικῶς εὐκολὰ μπορούσαν νὰ ἱκανοποιηθοῦν ζοῦσαν εὐχαριστημένοι ἀπὸ τὴ συζυγικὴ τους ζωὴ κι' ἐπομένως πιὸ εὐτυχισμένοι ἀπὸ μᾶς Μιλοῦμε, ἐννοεῖται, γενικῶς, γι' ἀνθρώπους κανονικούς, ψυχικῶς καὶ σωματικῶς γιερούς, ἀφοῦ ἄλλωστε νεῦρα καὶ πολυάσχολη ζωὴ ἦσαν πράγματα σχεδὸν ἐντελῶς ἄγνωστα τὴν ἐποχὴ ἐκείνη.

Ἄλλὰ καὶ τότε συνέβαινε «κάτι» νὰ σκανδαλίζη κι' ἐνίοτε μπορούσε νὰ φέρη καυγάδες κι' ἀναστάσεις στὴν ἁρμονικὴ συμβίωση νύφης καὶ πεθερᾶς. Καὶ τὸ «κάτι» αὐτὸ ἦταν ποιά ἂπ' τὲς δυὸ θὰ κρατοῦσε τὰ κλειδιά καὶ μάλιστα τῆς ντουλάπας τῶν γλυκῶν καὶ τοῦ κελαριοῦ, πού ἦταν σωστὸ ἐδωδιμοπωλεῖο καὶ μάλιστα πλουσιοπάροχο. Ἡ πεθερᾶ, ἀπόλυτη κυρία στὸ σπίτι ὡς στὴ μέρα τοῦ γάμου τοῦ γιουῦ τῆς, δὲν ἐννοοῦσε εὐκολὰ νὰ συγκατατεθῆ νὰ παραδῶσῃ τὸ σύμβολο τῆς ἐξουσίας τῆς στὴ νέα νοικοκυριά. Ἀντίθετες ἀξιώσεις εἶχε ἡ τελευταία, κι' ἂπ' ἐκεῖ οἱ δυσαρέσκεις. Ὑπῆρχαν, ἐννοεῖται, καὶ τότε προβλεπτικοὶ γονιοί, πού πρωτοῦ μπάσουν τὴ νέα γυναίκα τους στὸ πατρικὸ τους τὸ σπίτι, φρόντιζαν νὰ κάνουν διπλὰ κλειδιά ἀπὸ τὸ κελάρι καὶ νὰ ξεχωρίσουν τὲς ντουλάπες γιὰ τὴ νύφη. Ἄλλ' αὐτοὶ ἀποτελοῦσαν ἐξαιρέσι.

Μιλοῦμε γιὰ τὴ ζωὴ τῶν Βορειοθρακῶν μέσα στὲς πόλεις, διότι στὰ ἑλληνικὰ χωριά, προτοῦ ἕνας ἀδελφὸς ἢ ἕνας γυιὸς παντρευτῆ, ἔπρεπε, μεταξὺ ἄλλων νᾶχη καὶ τὴ δική του στέγη.

Στὰ βουλγαρικὰ χωριά, ὅπου παρέμειναν οἱ «Ζάντρουγγες=Πατριᾶς») ἀκέραιες ἢ περιορισμένες μεταξὺ παπποῦ, γυιῶν κι' ἑγγονῶν, — γιὰ τοὺς νεόπαντρους δημιουργοῦνταν ἐντελῶς ἄλλες σχέσεις, γιὰ τίς ὁποῖες θὰ μιλήσουμε λεπτομερέστερα σ' ἄλλη μας μελέτη.

(1) ΖΑΝΤΡΟΥΓΓΕΣ εἶναι γεωργοκτηνοτροφικοὶ συνεταιρισμοὶ σλαβικῆς προελεύσεως πατριστικὰ ὁργανωμένες, μὲ κλειστὴ οἰκονομία καὶ μὲ ἀπεριόριστο ἀριθμὸ μέλων, πάντως ὅμως συγγενῶν ἀναμεταξύ τους. Πρόεδρος τῆς Ζάντρουγγας ἦταν ὑπο-

Θ' ΘΑΝΑΤΟΣ ΚΑΙ ΜΕΤΑΘΑΝΑΤΙΑ ΖΩΗ

Γενικές παρατηρήσεις για τὸν θάνατο καὶ τὴ μεταθανάτιο ζωὴ.—Παγανισμός καὶ Χριστιανισμός.—Τὸ συνταϊρισμὸς τους.—'Ο ὄβελος τοῦ Χάρανος.—Σπονδαὶ ἢ Χοαὶ—Πῶς διατηρήθηκαν στὴ Βορειοθράκη.

§ 1.—Οἱ ἀντιλήψεις γιὰ τὸν θάνατο καὶ τὴ μεταθανάτιο ζωὴ τῶν ἐλλήνων Βορειοθρακῶν, μῶλον ὄτι διακρίνονταν γιὰ τὸ βαθύ τους θρησκευτικὸ αἶσθημα, σχετιζότανε περισσότερο μὲ τὸν Παγανισμὸ παρὰ μὲ τὸν Χριστιανισμὸ. Αὐτὸ ὅμως τὸ φαινόμενο δὲν ἦταν τοιαύτῳ τῶν Βορειοθρακῶν, ἀλλὰ ὀλοκλήρου τοῦ συγγράνου ἑλληνισμοῦ, ἐλευθέρου καὶ ὑποδούλου, ἀνκρίνη κανεὶς ἀπὸ τὰ δημοτικὰ του τραγούδια καὶ μερικὰ ἔθιμα ποὺ σχετίζονται μὲ τὸν θάνατο, γιὰ τὰ ὁποῖα,—εἰδικῶς γιὰ τοὺς Βορειοθρακῆς—θὰ μιλήσουμε παρακάτω. Στὰ ἔθιμα αὐτὰ καὶ στὴν ἐνάσκησί τους δὲν ἦταν δυνατό νὰ μὴν ἐπιδράσῃ ἡ χριστιανικὴ παράδοσι, ἀλλὰ τὸ πλείσιόν τους ἔμεινε περισσότερο ἢ λιγότερο προχριστιανικὸ Ἑλληνικόν. Καὶ βλέπουμε, ὅτι ὁ ἀρχάγγελος Γαβριὴλ δὲν κατόρθωσε νὰ ἐκτοπίσῃ ἢ ν' ἀντικαταστήσῃ τὸν Χάρο οὔτε στὰ δημοτικὰ τραγούδια οὔτε στὴ νεοελληνικὴ παράδοσι.

'Ο Θρακιώτης—κι' ἐπαναλαμβάνω ὅτι ἔχω ὑπ' ἄφει τὲς πρὸ τοῦ 1880 γενεές—δὲν μπορούσε, βέβαια, ν' ἀγνοήσῃ τὴ βασικὴ χριστιανικὴ παράδοσι, ὅτι ὑπάρχει Παράδεισος καὶ Κόλασι. Ἀλλὰ τοῦ ἦταν ἀδύνατο νὰ τὸ φαντασθῇ κἀν καὶ νὰ τὸ χωνέψῃ, ὅτι ἡ ψυχὴ μόλις κινῶσῃ τὸ σῶμα, κινεῖ γιὰ τὸν οὐρανόν. Ὁχι ἡ ψυχὴ, ἀόρατη, ἔμεινε κοντὰ στὸ ψυχρὸ σῶμα. Ἀκολουθοῦσε τὸ λείψανο ὡς στὸν τάφο, ἀλλὰ δὲν ἔμπαινε ἀμέσως μέσα. Ἐπέστρεφε στὸ σπιτί καὶ τοὺς σπιτικούς της. Ἐκεῖ μέρα νύχτα, κυρίως ὅμως τὴ νύ-

χρωτικῶς ὁ γεροντότερος ἀπ' ὅλους (παπποῦς, πατέρας, μεγαλείτερος ἀδελφός κτλ.) Ὁ Πρόεδρος ἔμεινε στὴ θέση του, ὅσο ζοῦσε, ἀλλὰ ἀν καὶ ἦταν ἀπεριόριστῃ ἢ εὐθύνη του, διότι περιοριζότανε ἀπὸ τὸ οἰκογενειακὸ συμβούλιο στὸ ὅποιο μπαίνανε ὅλα τ' ἄφρανα μέλη τοῦ συνταϊρισμοῦ. Ἡ Ζάντρουγγα βασίζετανε στὸ κολλεκτιβικὸ σύστημα. Αὐτὴ κατεῖχε κι' εἶχε τὴν νομὴ ὅλων τῶν ἀκινήτων καὶ τῶν κινητῶν, ἐκτός τῶν ἐπίπλων καὶ τῶν σκευῶν κάθε χωριστῆς οἰκογενείας. Ἡ σειρά τῶν ἔργασιῶν καθοριζότανε ἀπὸ τὸν πρόεδρο μετὰ τὴν σύμφωνη γνώμη τοῦ οἰκογενειακοῦ συμβουλίου. Ἡ στέγασις, ἡ διατροφή ὅλων τῶν μελῶν, ποὺ μπορούσαν νὰ φθάσουν τὰ 60—70 καθὼς καὶ ἡ συντήρησι τῶν ἀσθενῶν ἢ ἀνίκων μελῶν της ἐβάρινε τὸ κοινὸ ταμεῖο. Οἱ προκομμουνιστικῆς κυβερνήσεις τῆς Βουλγαρίας καὶ τῆς Γιουγκοσλαβίας, στηριζόμενες στὸ ἀξίωμα τοῦ ρωμαϊκοῦ Δικαίου «Nemo in indiviso esse potest» κατάρτηξαν αὐτοὺς τοὺς συνταϊρισμούς. Καθὼς, κατὰ τὴ γνώμη μας, διότι οἱ Ζάντρουγγες παρουσίαζαν μὲ τὴν κλειστὴ οἰκονομία των καὶ τὴν πραγματικὴ ἀλληλεγγύη τῶν μελῶν των πολλὰ πλεονεκτήματα.

Αἱ κομμουνιστικῆς κυβερνήσεις τῶν δύο γειτονικῶν σλαβικῶν κρατῶν ἠνέκησαν τὸν κολλεκτιβισμό στὴν καλλιέργεια τῆς γῆς, ἀλλ' ἀφαίρεσαν ἀπὸ τῆς Ζάντρουγγες τὸ κυριώτερο ἔρεισμά των: τὸν συγγενικὸ δεσμὸ τῶν μελῶν των καὶ γι' αὐτὸ ἀπέτυχαν τὰ λεγόμενα «Κολχόζ».

χια παρέμεινε στο δωμάτιο που χωρίσθηκε τελικῶς ἀπὸ τὸ σῶμα. Αὐτὰ ὡς στὸ σαραντάμερο. Σ' αὐτὸ τὸ χρονικὸ διάστημα ἀναλόγως τοῦ φερσίματος τῶν σπιτικῶν τῆς πρὸς αὐτήν, μετατρέποταν σὲ ἀγαθὸ ἢ κακοποιὸ πνεῦμα — σὲ βρονκόλακα. Ἔτσι ἐξηγεῖται τὸ ἔθιμο πού ἀπαντοῦμε ὄχι μονάχα στὴ Βορειοθράκη ἀλλὰ καὶ σ' ὀλόκληρη τὴ Θράκη ὡς καὶ σὲ κάμποσα μέρη τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν νησιῶν : σαράντα μέρες μετὰ τὸν θάνατο τὸ δωμάτιο πού ξεψύχησε ἓνα μέλος τῆς οἰκογενείας νὰ μένη ἄδειο. Καὶ κατὰ τὸ χαρακτηριστικὸ : Ἐκεῖ πού βρισκόταν τὸ κεφάλι τοῦ νεκροῦ, νὰ τοποθετῆται ἓνα κασόνι μὲ ἄμμο κι' ἐπάνω του μιὰ σβυσμένη λαμπάδα καὶ μιὰ κούπα μὲ νερὸ «νὰ πιῆ καὶ νὰ ξεδιψάσῃ ὁ μακαρίτης». Ἐπίσης τρεῖς βούκες ψωμί (1). Μετὰ τὰ σαράντα ἡ ψυχὴ θάπαινε τὸν δρόμῳ γιὰ τὸν Παράδεισο ἢ τὴν Κόλασι ἀναλόγως τῶν πράξεών της. Ἀλλὰ καὶ πάλιν δὲν θὰ ἔμνευε ἐκεῖ κλεισμένη. Ξαναγυροῦσε κατὰ διαστήματα καὶ τακτικά τὰ ψυχοσάββατα στὸν πάνω κόσμον καὶ στοὺς σπιτικούς της.

§ 2. — Ο ΟΒΟΛΟΣ ΤΟΥ ΧΑΡΟΥ. — Ἐνα ἑλληνικότατο ἔθιμο ἀπὸ τὰ χρόνια τῆς εἰδωλολατρείας, πού σ' ἡ Βορειοθράκη καὶ εἰδικῶς στὴ Φιλιππούπολι, Στενίμαχο καὶ τὰ γύρω ἑλληνικὰ χωριά διατηρήθηκε κατὰ τοὺς ὑπολογισμούς μου ὡς στὴ δευτέρα ἢ τρίτη δεκαετηρίδα τοῦ περασμένου αἰῶνα καὶ καταργήθηκε χάρι στὴν ἐπέμβασι τῆς Ἐκκλησίας (?), — ἦταν νὰ βά-

(1) Πρβ. *Ἑλληνικῆς Σταμούλης*. «Ἀπὸ — τὰ ἔθιμα τῆς Θράκης» Θρακικά Ἀθῆναι. Ἔτος Β'. 1929 σελ. 139 — Γ. *Μέγα*. «Ζητήματα Ἑλληνικῆς Λαογραφίας. Ἀθῆναι 1951. Ἐκθεσις Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Τεύχος Α'. σελ. 120 § 1.

(2) Ὅταν ἤμουν μαθητῆς τοῦ Γυμνασίου τῆς Φιλιππούπολης δηλ. γύρω στὰ 1888—1890 τὴ συνῆθεια τούτη μοῦ τὴν ἰστόρησε μ' ὄλες τὲς λεπτομέρειες, πού ἀφοροῦσαν τὸ ντύσιμο, τὴ φύλαξι τοῦ νεκροῦ στὸ σπίτι του, τὸν ἐνταφιασμό καὶ τὲς σχετικῆς συνῆθειες ἢ κυρὰ Κατίνα Χ' Πέτρου ἀπὸ τὴ Φιλιππούπολι. Ἦταν γυναίκα γραμματισμένη γιὰ τὸν καιρὸ της. Ὅγδόντα πέντε χρόνων τὴν ἐποχὴν ἐκεῖνη διάβαζε καὶ καταλάμβανε τὸ Εὐαγγέλιο καὶ τὲς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, χωρὶς βοήθημα κι' ἤξερε νεράκι ὄλα τὰ Συναξάρια τῶν Ἁγίων. Μνήμη πανίσχυρη. Τὸ ἴδιο μὲ βεβαίωσε ἡ κυρὰ Μαριόλα Μαλέογλου, κι' αὐτὴ γρηθὰ γειτόνισσά μου στὴ Φιλιππούπολι. Τὸ ἴδιο τέλος ἡ θεία μου Σμαραγδὴ Γκανιόγλου ἀπὸ τὸ Στενίμαχο τῆς αὐτῆς ἡλικίας. Λοιπὸν μοῦ ἔλεγαν, ὅτι στὰ παιδικὰ τοὺς χρόνια ἦσαν γενικὸς κονόνας νὰ βάζουν στὸ στόμα τοῦ νεκροῦ ἓναν παρὰ—στὸ Στενίμαχο, κι' ἓνα κυδῶνι στὰ σκέλη του, — κι' οὐ ἡ συνῆθεια τούτη κόπηκε ἀπότομα, διότι τὴν ἀπαγόρευσε ὁ Δεσπότης.

Μητροπολίτες Φιλιππουπόλεως σύμφωνα μ' ἓναν πίνακα πού εἶχε καταρτίσει ὁ Γ. Τσουκαλῆς «Ἱστορικὴ Περιγραφή τῆς Ἐθναρχίας Φιλιππουπόλεως». Βιέννη 1851 καὶ πληρέστερα ὁ Μυρτίλος Ἀποστολίδης. «Ἡ ἱερὰ Μητρόπολις τῆς Φιλιππουπόλεως καὶ οἱ Κώδικες αὐτῆς» Θρακικά Ἀθῆναι τόμ. Δ. 1939—ἦσαν οἱ ἐπόμενοι : Στὰ 1809 ὁ Ἰωάννης Βυζάντιος ἀπὸ τὴν Ἐλασσόνα Φιλιππουπόλεως. Στὰ 1817 Πάτριος ὁ Θεσσαλὸς ἀπὸ Σηλυβρίας—Φιλιππουπόλεως στὰ 1822 καὶ ὁ Σαμουὴλ Φιλιππουπόλεως καὶ στὰ 1824 ὁ Νικηφόρος Δέσβου Φιλιππουπόλεως. Κάποιος λοιπὸν ἀπὸ τοὺς τέσσαρες αὐτοὺς Μητροπολίτας θὰ ἔχη ἀπαγορεύσει τὸ ἔθιμο τοῦ ὀβόλου.

Σ.Δ. Ὁ πατέρας μου παπὰς στὶς Σαρ. Ἐκκλησιῆς, ἔβαζε στὸ στόμα τοῦ νε-

ζουν στο στόμα του νεκρού έναν άσημένο παρά για «καλοτάξιδο του»⁽¹⁾.

Το έθιμο τούτο μᾶς θυμίζει τὸν χαριτωμένο νεκρικό διάλογο τοῦ Λουκιανοῦ γιὰ τὸν Μένιππο⁽²⁾, κι' ἕναν ἄλλο πρὸ χιουμοριστικὸ μετ' ἐξὺ Χάρου καὶ Ἑρμοῦ. Παρόμοια συνήθεια οἱ Βούλγαροι δὲν εἶχαν.

§ 3.—ΣΠΟΝΔΕΣ ἢ ΧΟΕΣ.—Στὴ Φιλιππούπολι ὡς τὰ 1880 καὶ στὸ Στενίμαχο πολὺ ὑστερώτερα εἶχαν τὸ συνήθειο, ὅταν διασκεδάζαν στὴν ἐξοχή, ἀφοῦ τσουγγριζαν στὸ τραπέζι τὰ πρῶτα δυὸ ποτήρια τοῦ κρασιοῦ «εἰς ὑγείαν τῶν ζωντανῶν», τὸ ἀμέσως ἐπόμενο ποτήρι τὸ ἔχυναν κατὰ γῆς «γιὰ τοὺς πεθαμένους». Στὰ παλαιότερα μάλιστα χρόνια ἔρριχναν πισοκέφαλα μιὰ βούκα ψωμί «νὰ φᾶν κι' οἱ πεθαμένοι».

Εἶναι αἱ «Σπονδαί» ἢ αἱ «Χοαί» τοῦ ἀρχαίου ἑλληνορωμαϊκοῦ κόσμου⁽³⁾ Ἡ ἐκκλησία υἱοθέτησε τὴν σπονδὴ καὶ σήμερα βλέπουμε, μετὰ τὸν ἐνταφιασμὸ καὶ κατὰ τὰ μνημόσυνα στὸν τάφο, νὰ τὸν περιχύνουν μὲ κρασί. Ἔτσι ἔγινε ἕνα πανελλήνιο ἔθιμο⁽⁴⁾.

Εἶναι γνωστὸ πρᾶγματι ὅτι στὰ παλαιότερα χρόνια, προτοῦ οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ρωμαῖοι νὰ παραδεχθοῦν τὴ μετεμψύχωσι, θεωροῦσαν καὶ βαθεῖα πίστευαν πὼς οἱ πεθαμένοι σπιτικοὶ τοὺς ἐξακολουθοῦσαν, ἔστω καὶ ἀόρατοι, νὰ ζοῦν στὸν κάτω κόσμῳ καὶ νᾶχουν ἀνάγκη τροφῆς καὶ κρασιοῦ. Γίνονταν θεοὶ (Δαίμονες, Χθόνιοι Θεοί, Lares) κι' ἔπρεπε νὰ τοὺς περι-

χροῦ ἕνα κομμάτι κεραμίδι σκαλίζοντας μὲ τὸ σονγιά γράμματα κεφαλαῖα I. X.

(1) Τὸ ἔθιμο νὰ βαζοῦν στοὺς στόμα τοῦ νεκροῦ ἕναν παρά «τὸ περὰν τὸ ρι» ἀπαντοῦμε καὶ στὴ Νοτιοθράκη. Περβ. Ἑλληνικὴ Σταμούλη-Σαραντὴ «Ἀπὸ τὰ ἔθιμα τῆς Θράκης» Θρακικά. Ἀθήναι Τομ. Β'. σελ. 132.

(2) Ὁ Μένιππος κυνικός φιλόσοφος, πεθαίνει. Γιὰ νὰ μὴ βρομίση τὸν θάπτον κάπου, μὰ ξεχνοῦν νὰ τοῦ βάλουν τὸν ὀβολὸ στοὺς στόμα γιὰ νὰ πληρώσῃ τὰ «Πορθμεῖα». Πάγει λοιπὸν κι' αὐτὸς μαζὴ μὲ τὸ κοπάδι τῶν ἄλλων νεκρῶν στὴν Ἀχερουνία λίμνη κι' ἐκεῖ τὸν περιλαμβάνει ὁ Χάρως (ὁ Χάρων τῶν Ἀρχαίων) καὶ τὸν μεταφέρει στὴν ἀντίπερα ὄχθη. Βγαίνοντας ἀπὸ τὴ βάρκα ὅλοι οἱ ἄλλοι νεκροὶ πληρώνουν τὰ «πορθμεῖα», ὁ Μένιππος βλέπει νὰ τὸ ξεψύσῃ, μὰ τὸν τσακώνει ὁ Χάρως καὶ τοῦ ζητᾷ τὴν πληρωμὴ. «Οὐκ ἂν λάβοις παρά τοῦ μὴ ἔχοντος» τοῦ ἀπαντᾷ ὁ Μένιππος (φράσι τοῦ ἔγινε παροιμία στοὺς Νεοέλληνας). Ὁ Χάρως ἐξακολουθεῖ νὰ ἐπιμένῃ καὶ ὁ φιλόσοφος τοῦ προτείνει μιὰν ἀτιλούστατη λύσι: νὰ τὸν γυρίσῃ μὲ τὴ βάρκα του πίσω.

(3) Περβ. Πλουτάρχου: «Ἀριστείδης» 21. «Παρακαλεῖ τοὺς τεθνεῶτας ἐπὶ τὸ δεῖπνον καὶ τὴν αἰμοχορίαν.—Λουκιανοῦ «Χάρων» 22.—Λεπτομέρειες περβ. *Fustel de Coulange*: «*La Cité antique*» Paris. 1895 πρῶτον καὶ δευτέρων κεφάλαιον σελ. 5—20.—Στὲς συνθήκες τῶν ἀρχαίων ἑλλήνων ἡ «Σπονδὴ» ἀποτελοῦσε τὸν κυριώτερον ὄρο γιὰ νὰ θεωρηθῇ μιὰ συνθήκη μεταξὺ δύο πόλεων, ὡς ἔγκυρη. Λεπτομέρειες Περβ. D. K. Wogastli: «*die Normen des altgriechischen Völkerverrechts*» Νόμοι κοινοὶ τῶν Ἑλλήνων». Inaugural Dissertation. Freiburg in B. σελ. 10—12.

(4) Περβ. Γ. Μέγα. «Ζητήματα Ἑλληνικῆς Λαογραφίας». Ἀθήναι 1951. Ἐκδοσις Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Τεύχος Α. Κεφ. ΣΤ. σελ. 102.

ποιούνται και να μη τούς ύστεροῦν τοῦλάχιστον αὐτὰ τὰ δυὸ πράγματα. Ἄν τούς τὰ πρόσφεραν οἱ ἀπόγονοί τους, τότε τούς ἦσαν «εὐμενεῖς», τούς βοηθοῦσαν σ' ὅλα, τούς ὑποστήριζαν στὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς, τούς προφύλασσαν ἀπὸ ἀρρώστειες καὶ τυχαῖα δυστυχήματα κτλ. Ἄν ὅμως δὲν τούς περιποιούντανε, ἰδίως ἂν ξεχνούσαν τὸ κρασὶ καὶ λίγο ψωμί, δὲν ἔπαυαν νὰ τούς κατατρέχουν σὲ κάθε βῆμα, γίνονταν «δυσμενεῖς», βρουκολάκιαζαν. Ἡ ἴδια πίστι ἔκανε τούς προγόνους μας νὰ κρατοῦν στὸ τζάκι, στὴν «ἔστια» τὸ «ἄσβεστον πῦρ». Στὴ φλόγα του ἔβλεπαν τὲς ψυχὲς τῶν πεθαμένων σπιτικῶν τῶν (1).

Ι'. ΤΑ ΠΡΟ ΚΑΙ ΤΑ ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΕΝΤΑΦΙΑΣΜΟ

—Τὸ «Χαρσάλαμα» καὶ ἡ Μετάληψις.—Πῶς τὴν ἀντιλαμβάνονται οἱ Βορειοθράκες.—Τὸ στέλισμα τοῦ νεκροῦ.—Χαιρετισμοί.—Ἐκφορά καὶ ἐνταφιασμός τοῦ νεκροῦ.—Ἀναγγελία τοῦ θανάτου καὶ Μνημόσυνα.—Τὰ πρὸ καὶ μετὰ τὴν κηδεῖαν ἔθιμα τῶν Βουλγάρων.—Διαφορὰ ἀντιλήψεων κι' ἔθιμων μεταξὺ τῶν δύο λαῶν.

§ 1.—Ὁ ἄρρωστος καὶ πρὸ ἄλλὰ κυρίως τὲς τελευταῖες του στιγμὲς δὲν πρέπει ν' ἀφεθῆ μόνος στὸ δωμάτιο. Εἶναι γνωστὸ, ὅτι κατὰ τὸ ψυχολόγημα—ἐκτὸς ἂν πρόκειται γιὰ κεραυνοβόλο θάνατο—ὁ ἔτοιμοθάνατος κάμνει κάτι σπασμωδικὲς κινήσεις τοῦ κεφαλιοῦ καὶ τῶν ἄκρων. Αὐτὸ ὁ βορειοθρακικὸς ἑλληνικὸς λαὸς τ' ὀνομάζει «Χαρσάλαμα» ἢ ὅτι «ὁ ἄρρωστος «Ἀγγελοκρούγεται». Στὸ διάστημα αὐτὸ πρέπει νὰ ἐπικρατῆ στὸ δωμάτιο ἄκρα ἡσυχία. Ἄν κάποιος ἀπὸ τούς σπιτικούς δὲν μπορεῖ νὰ κρατήσῃ τὰ δάκρυα καὶ τούς ἀναστεναγμούς του, θὰ πρέπει νὰ βγῆ ἔξω. Ἴσως γιὰ τὸν ἴδιο λόγο δὲν ἐπιτρέπεται ἡ παρουσία τῶν παιδιῶν. Καὶ μιὰ πρόληψις: Ἄν ὁ ἔτοιμοθάνατος εἶναι «καλὸς καὶ δίκαιος» τὸ χαρσάλαμα δὲν διαρκεῖ ἄλλιῶς δηλ. «ἂν ἀδίκησε κάποιον» μπορεῖ νὰ ἔξακολουθήσῃ ὥρες ὀλόκληρες. Τότε ἀνοίγουν τὰ παράθυρα «γιὰ νὰ μὴν ἐμποδιστῆ ὁ Χάρος, νὰ μπῆ στὸ δωμάτιο». Ἐπίσης ραντίζουν τὸν ἄρρωστο μ' ἀλατόνερο. Μετὰ τὸ ξεψύχισμα κάποιος σπιτικὸς κλείνει τὰ μάτια τοῦ νεκροῦ.

§ 2.—Ἐποχρώσει τῶν σπιτικῶν τοῦ ἄρρωστοῦ εἶναι, καθὼς ξέρουμε, νὰ τὸν μεταλάβουν ἐγκαίρως. Στὸ μυστήριο ὅμως τῆς Μετάληψεως οἱ Βορειοθράκες δὲν ἀποβλέπουν τόσο σὰν μιὰ προετοιμασία γιὰ τὸ ἀντίκρισμα τοῦ θανάτου, ὅσο τὴ «Θεῖα Χάρις» γιὰ νὰ γιатρευθῆ ὁ ἄρρωστος. Τὸ ἀντίθετο πιστεύουν καὶ κάνουν οἱ Καθολικοί.

Μετὰ τὸ ξεψύχισμα καὶ ἐνόσο τὸ σῶμα εἶναι ζεστὸ, ἡ σαβανώτρα θὰ τοῦ πλύνῃ πρόσωπο καὶ χέρια, θὰ τὸν χτενίσῃ, θὰ τοῦ βάλῃ καθαρὰ ἐσώρουχα, θὰ τὸν ντύσῃ μὲ τὰ καλλίτερά του ρούχα καὶ θὰ τοῦ φορέσῃ ὀλοκαί-

(1) Πρβ. *Fustel de Coulange*. Op. Cit Κεφ. III σελ. 21—30.

νογια κι' ἀπάτηα παπούτσια. Μετὰ ταῦτα ὁ νεκρὸς θὰ τοποθετηθῆ σὲ μιὰ κάσσα. Ἐὰν εἶναι ἠλικιωμένος ἢ κάσσα θὰ εἶναι σκεπασμένη μὲ μαῦρο ὕφασμα, ἄλλιῶς μὲ λευκό. Ἐὰν ὁ μακροτίης ἦταν Χατζῆς, τὸ σάβανο θὰ εἶναι κεῖνο ποῦ ἔφερε ἀπὸ τὸν Ἅγιο Τάφο.

Ὁ νεκρὸς τοποθετεῖται στὸν προθάλαμο (τὸ χαγιάτι) ἢ στὸ μεγαλεῖτερο δωμάτιο τοῦ σπιτιοῦ, τ' ἀνάσκελα, μὲ τὸ κεφάλι γυρισμένο πρὸς τὴν ἀνατολὴ καὶ τὰ χέρια τῶνα πάνω στ' ἄλλο. Ὅταν πέθανε ἡ μεγαλειότερη ἀδελφὴ τοῦ Φωτίου Μανιάτη, — τοῦ κατοπινοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχη, — ὁ θεῖος του, Μητροπολίτης στὴ Φιλιπούπολι, διέταξε νὰ τὴν βάλουν γυρισμένη στὰ πλάγια. Αὐτὸ προκάλεσε δυσάρεστη ἐκπληξι στοὺς Φιλιππουπολίτας, πῶς θεῖος της, Δεσπότης κι' ὄλας, πῆγε ν' ἀγνοήσῃ τὰ ἔθιμα τοῦ τόπου!

Αἱ κατοπινὲς διατυπώσεις εἶναι οἱ ἴδιες σχεδὸν σ' ὀλόκληρο τὸ ὀρθόδοξο πανελλήνιο. Ὅσοις τὲς ἀναγράφω μὲ κάθε λεπτομέρεια. Εἶναι κι' αὐτὸ μιὰ ἀπόδειξι πόσο ἡ Ἑλληνικὴ Βορειοθράκη ἔμεινε ἀρρηκτικὰ δεμένη μὲ τὸν Ἑλληνισμό τὰ ἦθη καὶ τὰ ἔθιμά του, ἂν καὶ κρατικῶς χωρισμένη.

Στολίζουν λοιπὸν τὸν νεκρὸ μὲ λουλούδια φυσικὰ τῆς ἐποχῆς καὶ μὲ πρασινάδες. Στὸ κεφάλι του θὰ τοποθετήσουν καὶ θ' ἀνάβουν μιὰ μεγάλη λαμπάδα, μὲ κορδέλα μαύρη ἢ λευκὴ, ἀναλόγως τῆς ἡλικίας του, καὶ θ' ἀκουμπήσουν στὸ σιῆθος του μιὰ εἰκόνα ἀπὸ τὸ εἰκονοστάσι τοῦ σπιτιοῦ, τοῦ Χριστοῦ ἢ τῆς Παναγίας. Πλάι του τοποθετεῖται ἓνα τραπέζι μὲ θυμιατὸ καὶ «γκιουλαχτάνι» μετάλλιο, (μπουκάλι ροδόνερο). Τέλος στὰ πόδια τῆς νεκρῆς κάσσης, ἐπίσης σ' ἄλλο τραπέζι, τοποθετοῦν ἓνα κασόνι μὲ ἄμμο, ὅπου οἱ ἐπισκέπτες στερεώνουν κι' ἀνάβουν τὰ κεριά ποῦ καθέννας του φέρνει.

Ὁ χειρισμὸς εἶναι: «Ζωὴ σὲ λόγου σας». Κάθε ἐπισκέπτης ἀφοῦ θὰ τοποθετήσῃ κι' ἀνάψῃ τὸ κερί ποῦ φέρνει, ἀφοῦ σκορπίσῃ τὰ λουλούδια, πάει στὴν κάσσα, ραντίζει τὸν νεκρὸ μὲ ροδόνερο, τὸν θυμιάζει καὶ ἀναλόγως τοῦ συγγενικοῦ βαθμοῦ ποῦ ἔχει, κάθεται κοντήτερα ἢ μακρύτερα ἀπὸ τὴ νεκροκάσσα. Οἱ ἄνδρες συνήθως πηγαίνουν σ' ἄλλο δωμάτιο.

Μοιρολογίστρι; ἔξ' ἐπαγγέλματος ἦσαν ἀγνωστες στὴ Βορειοθράκη. Ἐπίσης τὰ τυπικὰ μοιρολόγια ἄλλον χωρῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Μιὰ συγγενῆς τοῦ νεκροῦ, ἀπὸ καιροῦ σὲ καιρὸ λέγει τραγουδιεστὰ τὰ προτερήματα ἢ τὰ πάθη τοῦ μακαρίτη.

§ 3 — Ὁ νεκρὸς παραμένει στὸ σπιτι τοῦ 20 — 24 ὥρες. Πάντως ἢ ἐκφορὰ πρέπει νὰ γίνῃ τὴν ἐπομένη πρωτοῦ νὰ δύσῃ ὁ ἥλιος. Ἀναλόγως τῆς ὕλικῆς καταστάσεως τοῦ ἀποθανόντος γίνεται ἡ πομπὴ τοῦ νεκροῦ στὴν ἐκκλησίαν τῆς ἐνορίας κι' ἀπ' ἐκεῖ στὸ νεκροταφεῖο ἢ στὴν ἐκκλησίαν τοῦ τελευταίου, ἐνῶ πένθιμα χτυποῦν οἱ καμπάνες.

Στὸ νεκροταφεῖο ἰκολοῦθοῦν τὴ νεκροφόρα, οἱ σπιτικοί, οἱ πλησιέστεροι συγγενεῖς καὶ φίλοι, καὶ καθέννας τους μετὰ τὴν τοποθέτησι τοῦ νεκροῦ στὸ μνήμα, ρίπτει μὲ τὸ φτυάρι ἢ μὲ τὸ χερί λίγο χῶμα. Σχέτικῶς ὁμως λί-

γοι είναι εκείνοι που ακολουθοῦν τὸ νεκρὸ ὡς στὴν τελευταία του κατοικία. Οἱ περισσότεροι συλλυποῦνται τοὺς σπιτικούς του στὴν ἐξωτερικὴ πόρτα τῆς ἐκκλησίας, μετὰ τὸ «δεῦτε τὸν τελευταῖον ἀσπασμὸν» καὶ φεύγουν. Πάντως κείνοι που συνόδευσαν τὸν νεκρὸ ὡς τὸ νεκροταφεῖο, ἐπιστρέφουν πίσω στὸ σπίτι, ὅπου τοὺς προσφέρουν καφέ με παξιμαδάκια, κόνιακ καὶ στοὺς ἄντρες τσιγάρα. Μὲ τὸν χαιρετισμὸ «Ζωὴ σὲ λόγου σας» καὶ κάποιον παρήγορο λόγο, καθένas τραβᾷ στὴ δουλειά του.

Στὰ ἑλληνικὰ χωριά τῆς Βορειοθράκης κάπως ἀπλούστερα γίνονται τὰ πράγματα, ἀλλὰ διατηροῦνται οἱ κύριες γραμμὲς σχετικῶς μετὰ τὴν ἐκφορά καὶ τὴν ταφή τοῦ νεκροῦ.

Σὲ μερικὰ ἀρχοντόσπιτα τῆς Φιλιππούπολης, τοῦ Στενιμάχου, Πύργου, Βάρνας, Ἀγχιάλου κτλ. πὺ κοντὰ σ' αὐτὲς τὲς ἐθνικοθησκευτικὲς συνήθειες ἔχουν καὶ τὴν τοπικὴ ἢ οἰκογενειακὴ παράδοσι.—ἐπεκράτησαν καὶ ἀλλὰ συ ἀφῆ ἔθιμα. Ἔτσι λ.χ. τὴ μέρα τῆς ταφῆς νὰ μὴ βάζουν χύτρα γιὰ φαγὶ στὸ μαγειρεῖο τοῦ σπιτιοῦ. Τσιμποῦν κάττι στὸ πόδι καὶ περνοῦν ἔτσι τὴ μέρα κείνη. Τὸ ἴδιο γίνεται καὶ τὴ Μεγάλῃ Πιρασκευῇ γιὰ ἔνδειξι πένθους. Ἀλλὰ στὴν περίπτωσι πὺ μᾶς ἀπασχολεῖ, θὰ βρεθῆ πάντα κάποια καλὴ γειτόνισσα ἔτσι καὶ μὴ συγγενῆς, πὺ θ' ἰ παρασταθῆ νὰ στρωθῆ τὸ τραπέζι ὅπως πάντα καὶ θὰ μεταφέρῃ ἀπὸ τὸ σπίτι τῆς ἔτοιμα τ' ἀπαιτούμενα φαγητά, πὺ ἂν δὲν εἶναι νηστεία, ἀποτελοῦνται ἀπὸ σουπα, ψητὸ ἢ βραστὸ με πατάτες καὶ τυρί. Ὀπωρικά, γλυκίσματα καὶ ποτὰ ἀποκλείονται ὄχι μόνο τὴν μέρα κείνη ἀλλ' ὡς τὰ ἐννεάμερα καὶ σὲ μερικὲς οἰκογένειες ὡς στὰ σαράντα.

§ 4.—Ἡ ἀναγγελία τοῦ θανάτου κι' ἔπειτα οἱ μέρες τῶν μνημοσῶν, ἂν καὶ εἶχαμε στὴ Φιλιππούπολι (ὡς στὰ 1906) δὺ ἑλληνικὲς ἡμερῆδες τὴν «Φιλιππούπολι» τοῦ Δ. Κουμαριανοῦ καὶ τὰς «Εἰδήσεις τοῦ Αἵμου» τοῦ Σκιορλάτου Κωνσταντινίδη, δὲν ἐπεκράτησε νὰ γίνετα μετὰ τὸν τύπο.

Στὰ ἐννεάμερα, εἰκοσάμερα, τὰ σαράντα, τὸν πρῶτο χρόνο καὶ τὸ τρίτο χρόνο, καλοῦν στὸ μνημόσυνο τοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους μετὰ τὴν ἀποστολὴ ἑνὸς πιάτου κόλλυβα. Γιὰ τὸ σαραντάμερο μιᾶς κούπας κόλλυβιζ[ω]μου. Ἐπειτα ἕνα μεγάλο «σινί» (ταψί) κόλλυβα στέλνεται στὴν Ἐκκλησία πὺ θὰ ψαλῆ τὸ μνημόσυνο κι' ἕνα δεύτερο στὸ μνήμα, με κολουρία καὶ ἕνα μπουκάλι κρασί πὺ γίνεται ἐπάνω στὸν τάφο. Εἶναι ἡ Σπονδῆ (1).

Τὸ πένθος διαρκοῦσε ὡς τὰ τρία χρόνια γιὰ τὴ σύζυγο, μητέρα καὶ τὴν ἐνήλικη κόρη. Ἐναν χρόνο γιὰ τ' ἄλλα μέλη τῆς οἰκογενείας. Καὶ αὐτὸ τὸ χρονικὸ διάστημα ἦσαν ὑποχρεωμένα τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας νὰ φοροῦν μαῦρα. Ἐπίσης τὲς μεγάλες γιορτές.—Χριστούγεννα, Νέον ἔτος, Πάσχα κτλ. δὲν ἔπρεπε νὰ πηγαίνουν στὴν Ἐκκλησία. Οἱ ἄντρες ἔμεναν ἀξύριστοι ὡς στὰ σαράντα. Στὰ πλουσιόσπιτα τῶν ἑλληνικῶν πόλεων τῆς Βορειοθράκης ἐπι-

(1) Περὶ πῶ-ἐπάνω κερ. Θ' § 3 σ. 210.

κρατούσε ή συνήθεια τὸν πρῶτο χρόνο μετὰ τὸν ἐνταφιασμό, νὰ ντύνουν μὲ ἀσπρόμαυρα παραπετάσματα (μπερντέδες) τὰ παραθύρα καθὼς καὶ μὲ ὁμοιοκλαδωτὸ ὕφασμα τοὺς σοφάδες (μεντέρια). ὅταν ἐπρόκειτο γιὰ βαρὺ πένθος. *Οχι ὅμως καὶ τραπεζομάντηλα, σύμβολο ὅτι ἡ ζωὴ δὲν χάνεται.

*Ἐθιμο νὰ βάρουν τὲς ἐξώπορτες μαῦρες, καθὼς συνηθίζεται στὴν *Ἡπειρο καὶ σὲ πολλὰ ἑλληνικὰ νησιά δὲν ὑπῆρχε στὴ Θράκη. Οὔτε οἱ γυναῖκες νὰ κόβουν τὰ μαλλιά τους (1).

§ 5.—Στοὺς Βουλγάρους, — ἐννοῶ τοὺς χωρικούς, ποὺ ἀποτελοῦν τὰ 80 % τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ, — τὰ πράγματα γίνον·αν κάπως ἀλλεῶς καὶ πάντως πολὺ ἀπλοποιημένα. *Ὅλοι οἱ σπιτικοί, συγγενεῖς, φίλοι, θεωροῦν ὑποχρέωσί τους νὰ συνοδεύουν τὸν νεκρὸ πατέρα ὡς στὸ νεκροταφεῖο. *Ἀπὸ τὰ μνήματα ὅλος ἐκεῖνος ὁ κόσμος (στὰ χωριὰ σχεδὸν ὅλοι οἱ χωρικοί) γυρίζει στὸ σπίτι τοῦ ἀποθανόντος. *Ἐκεῖ τὸν περιμένει ἕνα ἀπὸ τὰ τρεῖα τραπεζώματα. Τὸ καλοκαῖρι στὴν ἀυλὴ, τὸν χειμῶνα στὸ μεγαλύτερο διαμέρισμα τοῦ σπιτιοῦ, τοποθετοῦν οἱ σπιτικοὶ τοῦ μακαρίτου, σὲ σχῆμα Π, συνήθως χωρὶς τραπεζομάντηλα, στενόμακρα τραπέζια τῶνα κοντὰ στ' ἄλλο ἢ ὁ κόσμος στρώνεται σταυροπόδι κατὰ γῆς κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο ἀλλὰ τὴ φορὰν αὐτὴ μπρὸς σ' ὑφαντὰ τραπεζομάντηλα. Στὸ πρῶτο τραπέζωμα κάθεται στὸ μέσον ὁ παπᾶς, ὁ ψάλτης, ἔπειτα οἱ σπιτικοὶ κατὰ σειρὰν ἡλικίας καὶ κάποιος ἐπίσημος, ἂν τύχη. Οἱ γυναῖκες δὲ λυμβάνουν μέρος. Οἱ νεώτερες ὑπηρετοῦν τοὺς προσκαλεσμένους. *Ὅταν ξαραδίσουν αὐτοὶ καὶ σηκωθοῦν, τὴ θέση τους παίρνουν οἱ ἄλλοι συγγενεῖς, γειτόνοι καὶ φίλοι. *Ὅταν κι' αὐτοὶ ξαραδίσουν, τραπεζόουνται οἱ ζητιάνοι (2).

Τὰ φαγητὰ ποὺ σερβιρονται εἶναι : μιὰ φασουλάδα, κρέας μὲ ρίζι ἢ πατάτες καὶ ἄφθονο κρασί, ποὺ κάποτε πάνω στὸ «*Bózue da go prosti* = Θεὸς χωρὲς» τον» ἔχει ἀποτελέσματα πᾶν ἄλλο παρὰ πένθιμα (3). *Ἐπειδὴ

(1) Γ. Μέγα. «Ζητήματα Ἑλληνικῆς Λαογραφίας. Ἐκδοσι Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ἀθῆναι. Τεύχος Α' σελ. 137 καὶ συνέχεια.

(2) Δὲν μπορῶ νὰ τὸ βεβαιώσω θετικῶς, ἀλλ' ἔχω τὴν ἐντύπωση, ὅτι αὐτὰ τὰ τραπεζώματα, στὰ ὁποῖα λαμβάνει μέρος ὁλόκληρο τὸ χωριό, εἶναι ἐπιβίωση τῆς ὁμαδικῆς ζωῆς καὶ τῶν σχέσεων τῶν γειτονικῶν «*Ζάντρουγκων*» σ' ἔκτακτες περιστάσεις : βαπτίσια, γάμο, κηδεῖα ἢ γιορτασμὸ τοῦ ἁγίου, προστάτου, ποὺ ἔχει κάθε «*Ζάντρουγκα*». Αὐτὸς ὁ ἅγιος στοὺς Σέρβους καὶ στοὺς Σλαβομακεδόνας ἐπεκράτησε νὰ εἶναι ὁ ἅγιος Σάββας.

(3) Θ' ἀναφέρω ἕνα ἐπεισόδιο, τὸ ὁποῖο ὁ Ἕλληνας ἀναγνώστης, θὰ δυσκολευθῆ ἴσως νὰ τὸ πιστέψῃ, ἀλλὰ τοῦ βεβαιῶ, ὅτι εἶναι παρμένο ἀπὸ τὴ γυμνὴ πραγματικότητα ποὺ ὑπέπεσε στὴν ἄμεση ἀντίληψί μου.

Εἶχον ἀποσταλῆ γιὰ δευτέρη φορὰ πᾶρεδρος στὸ Δικαστήριον τοῦ Τριῆ. Ἦταν τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἕνα ὄχι καὶ τόσο μεγάλο χωριὸ στὰ Β. Δυτικὰ τῆς Βουλγαρίας, ἀλλὰ ἐπειδὴ βρισκότανε στὰ Σερβοβουλγαρικὰ σύνορα, ἡ βουλγαρικὴ Κυβέρνηση ἔκρινε σκόπιμο νὰ τὸ κάνει νομαρχιακὴ πόλι. *Ἄς εἶναι. Στὴ γειτονιά μου λοιπὸν

δὲ γενικῶς οἱ Βουλγάροι δὲν παρασκοιτίζονται μὲ νησιτείες, τὸ πρόγραμμα τοῦ φαγητοῦ σ' αὐτὴ τὴν περίπτωσι τοῦλάχιστον μένει ἀμετάβλητο χειμῶνα-καλοκαῖρι. Αὐτὰ γιὰ τὰ χωριά καὶ τὲς ἀγροτικὲς κωμοπόλεις.

Στὲς ἄλλες πόλεις, ἰδίως τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, ἡ ἐπίδρασι τῶν Ἑλλήνων ἦταν φανερὴ στοὺς συγκατοίκους των Βουλγάρους. Ἔτσι ὅλα τὰ ἔθιμα τὰ σχετικὰ μὲ τὰ πρὸ καὶ μετὰ τὸν ἐνταφιασμό τοῦ νεκροῦ καὶ τὸ πένθος τὰ κρατοῦσαν καὶ οἱ Βούλγαροι. Προπαντὸς αὐτὸ γινότανε ἐκεῖ πού ἐπληρξε ἐπιζημία μεταξὺ τῶν δύο ἐθνῶν, πρᾶγμα συνηθέστατο ὡς στὴν ἀρχὴ τοῦ Ἑλληνοβουλγαρικοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἀγῶνος δηλ. γύρω στὰ 1860, καὶ ὅπου ἦταν σπάνιο φαινόμενο σὲ κάθε βουλγαρικὸ ἀρχοντίσπιτο, ἡ μάμη, ἡ μητέρα, ἡ σύζυγος, ἡ ἀδελφὴ ἢ ἡ πρωτοξαδέλφη νὰ μὴν εἶναι ἑλληνίδα.

Γενικῶς ἡμεῖς συνηθίζουμε νὰ λέμε : «Οἱ ζωντανοὶ μὲ τοὺς ζωντανούς κι' οἱ πεθαμένοι μὲ τοὺς πεθαμένους». Ἀλλὰ τὸ λέμε μόνον μὲ τὰ χεῖλη. Δὲν τὸ κάνουμε. Οἱ Βούλγαροι τὸ λένε καὶ τὸ κάνουν. Ἡ λατρεῖα τῶν νεκρῶν ἦταν κι' εἶναι ἀγνωστὴ στοὺς Βουλγάρους¹⁾.

ΙΑ'. ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΨΥΧΟΣΑΒΒΑΤΑ

Ἄναβίωσις ἀρχαιοτάτου ἔθιμου. — Ἀνεστηρία — Ροζάλια ἢ Ροσάλια καὶ τὸ μεγάλο Ψυχосάββατο. — Προσφορὲς σὲ νεκρούς. — Τὸ Ψυχосάββατο στοὺς Βουλγάρους. — Συγκριτικὸ σημεῖωμα — Τὸ μοιρολόγι μιᾶς Ἑπειρώτισσας. — Ἐθνολογικὲς καὶ λαογραφικὲς παρατηρήσεις. — Ἐνας βορειοθρακικὸς θρούλλος : Νεκρῶν πανηγύρι».

§ 1. — Καθὼς εἶναι γνωστὸ στὸν Ἑλληνορθόδοξο χ'σμο ὑπάρχουν κυρίως τέσσαρα ψυχосάββατα τὸν χρόνο. Ὅλα εἶναι ἀφιερωμένα στὴ λατρεῖα τῶν νεκρῶν. Ἀλλὰ τὸ ψυχосάββατο πού προηγεῖται τῆς Πεντηκοστῆς καὶ τοῦ

πέθανε ἓνας μεσόκοπος νοικοκύρης, πού ἀφησε γυναῖκα χωρὶς παιδιὰ. Κατὰ τὰ μεσάνυχτα ξύπνησα ἀπὸ ἓναν ἀσυνήθιστο θόρυβο στὸ γειτονικὸ μου σπίτι. Ἄκουσα ἓνα «τούπ-τούπ» καὶ κάτι σάν τραγοῦδι, ὄχι ὅμως πένθιμο. Τὴν ἄλλη μέρα ρώτησα τὸν νοικοκύρη μου τί συνέβη. — Ἦμιον κι' ἐγὼ σάν γείτονας στὴ μακαριά. Τὸν καλοιορθάσαμε τὸν μακαρίτη. Θεὸς σχωρέσ' τον. Καλὸς ἄνθρωπος ἦτανε. Ὅταν ξεπόρτισαν οἱ ζητιάνοι μέيناμε μεῖς καὶ μεῖς κ' ἐπειδὴ ἔμεινε ἀρχετὸ κρασί εἴταμε νὰ τὸ τελειώσουμε. Κατὰ τὰ μεσάνυχτα ἓνας εἶπε ἀπὸ τοὺς γειτόνους : —Ξέρτε τί : ὁ μακαρίτης πολὺ ἀγαποῦσε νὰ τραγουδᾷ τὸ «Ζελέν-Λιστέτς, =Πράσινο φυλλαράκι». Δὲν τὸ λέμε γιὰ συγχῶρια : —Γιατί ὄχι εἶπανε ὅλοι καὶ ἡ χήρα δὲν ἀποροῦσε, βέβαια, νὰ μᾶς χαλάσῃ τὸ χατήρι. (Σημείωσις : Τὸ δημοτικὸ τραγοῦδι «Ζελέν Λιστέτς» σὲ κάθε στροφή του τελειώνει μὲ τὸν στίχο : «χωρὶς κρασάκι σ' αὐτὸν τὸν κόσμο καθόλου δὲν εἶναι καλὸ» ἢ μὲ τὸν στίχο «χωρὶς γυναικούλα, τὸ βράδυ νὰ τὴν ἀγκαλιάσῃς . . . καθόλου δὲν εἶναι καλά»). Ἐπειτα, συνέχισε ὁ νοικοκύρης μου, ἄλλος πρότεινε ἔτσι στὸν τόπο νὰ χορέψουμε μιὰ «ρετινίτσα» ποιὸ τόσο τὴν ἀγαποῦσε ὁ μακαρίτης. Καὶ χορέψαμε λίγο. Αὐτὸ ἦταν ὄλο ! Σημείωσις. Ρετινίτσα εἶναι ἓνας πηδηχτὸς βουλγαρικὸς χορὸς. (1) Παρβ. ἐπίσης ἐπόμενο κεφάλαιο ΙΑ'.

Ἁγίου Πνεύματος εἶναι τὸ «μ ε γ ά λ ο Ψ υ χ ο σ ά β β α τ ο». Δὲν ὑπάρχει, κατὰ τὴ γνώμη μου πρὸ παραστατικῆ καὶ πρὸ ἐκφραστικῆ ἀναβίωσι τοῦ συνυφασμένου ἑλληνισμοῦ μὲ τὸν Χριστιανισμὸ ἀπὸ τὴν λατρεία, τῶν νεκρῶν πὸ κυρίως ἐξωτερικεύεται στὸ Μεγάλο Ψυχοσάββατο.

Πράγματι στὴν Ἀρχαιότητα τὴν ἴδια ἐποχὴ ἀκριβῶς, οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες γιόρταζαν τὰ «Ἄ ν θ η σ τ ή ρ ι α» πὸν διαρκοῦσαν τρεῖς μέρες στὴ σειρά. Οἱ δύο πρῶτες ἦσαν ἀφιερωμένες στὸν Διόνυσο· κ' ἐπομένως περνοῦσαν μὲ γλέντι, κρασοποσία, τραγοῦδι καὶ διασκέδασι. Ἡ τρίτη μέρα ὅμως ἦταν ἀφιερωμένη στὴ λατρεία τῶν νεκρῶν καὶ περνοῦσε μὲ πένθος καὶ προσευχή.

Οἱ Ρωμαῖοι εἶχαν κ' αὐτοὶ τ' ἀνθηστήριά τους. Τὰ ὀνόμαζαν «Rosalia» δηλ. «Γιορτὴ τῶν Ρόδων». Εἶναι ἓνα ἀξιοσημείωτο φαινόμενο τῆς λαογραφίας· ὅτι σὲ πολλὰ νησιά καὶ χωριά τῆς Ἑλλάδος καὶ σήμερα ἀκόμα διατηρεῖται ἡ ὀνομασία «Ροζάλια» ἢ «Ροσάλια» γιὰ τὸ μεγάλο Ψυχοσάββατο (1). Ἀλλὰ ἡ διαφορὰ μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Ρωμαίων ἦταν, ὅτι οἱ τελευταῖοι ἀφιέρωναν ὀλόκληρο τὸ τῆμερο στὸν Διόνυσο στὴ διασκέδασι.

Τὸ ἀντίθετο ἔγινε μὲ τοὺς Βυζαντινοὺς. Ἔτσι θρησκομανεῖς καθὼς ἦτανε διατήρησαν τὴν ὀνομασία καὶ τὴν ἐποχὴ τοῦ γιορτασμοῦ, ἀλλὰ περιορίσαν τὲς τρεῖς μέρες σὲ μιὰ πὸν τὴν ἀφιέρωσαν στὴ λατρεία τῶν νεκρῶν. Ἔτσι γιορτάζεται σήμερα σ' ὀλόκληρο τὸν Ὁρθόδοξο Ἑλληνισμὸ τὸ Ψυχοσάββατο πὸν προηγεῖται τῆς Πεντηκοστῆς καὶ τοῦ ἁγ. Πνεύματος.

Μιὰ παράδοσι πὸν τὴ βρίσκουμε διαδεδομένη σ' ὀλόκληρο τὸν Ἑλληνισμὸ ἀναφέρει, ὅτι οἱ ψυχές τῶν νεκρῶν, ὅλων τῶν νεκρῶν, τὰ ψυχοσάββατα, σὰν πνεύματα ἀόρατα, ἐπισκέπτονται τὸ σπιτί καὶ τὸν τάφο τους. Μένουν ἔξω ἓνα εἰκοσιτετράωρο. Εἶναι λοιπὸν ὑποχρέωσι τῶν ζωντανῶν γιὰ τὰ φιλοξενήσουν καὶ νὰ τὰ περιποιηθοῦν, ἰδίως τὰ πρῶτα τρία χρόνια μετὰ τὸν ἐνταφιασμὸ. Ἔτσι οἱ σπιτικὸι τοῦ ἀποθανόντος, μὲ λουλούδια, (κατὰ προτίμησι τριαντάφυλλα), λιβάνι, κεριά, κόλλυβα, κρασί καὶ λάδι, ἐπισκέπτονται τὸ μνήμα τοῦ ἀγαπημένου τους. Ἐδῶ ἀφοῦ τὸ στολίσουν μὲ τὰ νεόκοπα λουλούδια καὶ ποτίσουν πρασινάδες καὶ λουλούδια, πὸν εἶναι φυτεμένα πάνω του, ἀνάβουν τὴν κανδύλα μὲ τὸ λάδι πὸν ἔφεραν,—τὸ ὑπόλοιπο τὸ δίνουν στὴν ἐκκλησία τοῦ κοιμητηρίου—καὶ τὰ κεριά, καὶ προσκαλοῦν τὸν παππᾶ νὰ διαβάσῃ τὸ τρισάγιο. Γονατισμένες οἱ γυναῖκες προσεύχονται. Ὁ παππᾶς ραντίζει τὸν τάφο μὲ τὸ κρασί—οἱ σπονδές τῶν ἀρχαίων—καὶ μοιράζονται τὰ κόλλυβα καὶ τὰ κολουρία στοὺς παρισταμένους.

Στὴ Βορειοθράκη ὅμως τὸ Μεγάλο Ψυχοσάββατο ἀντὶ κολουρία μοιράζουν «κ ρ α σ ο ψ υ χ ι ά». Εἶναι ἓνα κατασκευάσμα ἀπὸ φαρίνα, σταφίδες, λάδι ἢ βούτυρο, ζάχαρι ἢ μέλι βουτηγμένο κατὰ τὸ μισὸ σὲ κρασί. Τὰ κομμάτια ἔχουν σχῆμα ρόμβου ἀλλ' εἶναι μεγαλείτερα ἀπὸ τὸν μπακλαβᾶ.

(1) Πρβ. Γ. Μέγα : «Ζητήματα Ἑλληνικῆς Λαογραφίας» Ἀθήναι. Ἐκδ. Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Τεύχος Α'. σελ. 133.

§ 2.—Οἱ Βούλγαροι σάν Ὁρθόδοξοι πού εἶναι διατήρησαν τὴν ἐπίσκεψι τοῦ τάφου τοῦ νεκροῦ των. Ἐτυχε κατεπανάληψι νὰ ἐπισκεφθῶ τὰ ψυχροσάββατα βουλγάρικα νεκροταφεῖα σὲ χωριὰ καὶ σὲ πόλεις ἰδίως τῆς Βορείου Βουλγαρίας. Ἐκεῖνο πού κάνει ἐντύπωσι εἶναι, ὅτι οἱ ἄντρες ἐντελῶς ἀπουσιάζουν καὶ οἱ γυναῖκες εἶναι ὄλες σχεδὸν ἡλικιωμένες ἐκτὸς ἂν πρόκειται γιὰ νεόσκαφτο μνήμα. Ἐνα μικρὸ πιάτο κόλλυβα, ἕνα κερί ἀναμμένο καὶ τὸ διάβασμα τοῦ τάφου ἀπὸ τὸν παππᾶ ἀποτελοῦν τὸ «ἄπαντιον» τῆς ἱεροτελεστίας. Σὶν ἀπομακρυνθῆ ὁ παππᾶς οἱ γυναῖκες μένουν. Καθισμένες σὲ σχῆμα κύκλου γύρω σὲ τέσσαρα πέντε μνήματα ἀρχίζουν τὸ κουβεντολόι καὶ τὸ κουτσομπολιό. Οὔτε λόγος γιὰ τοὺς νεκροὺς των. «Οἱ πεθαμένοι μὲ τοὺς πεθαμένους κι' οἱ ζωντανοὶ μὲ τοὺς ζωντανούς» πού λένε. Ἄλλωστε οἱ Βούλγαροι ἰδέαν δὲν ἔχουν γιὰ τὸν ἐρχομὸ τῶν νεκρῶν στὸν ἐπάνω κόσμον. Γι' αὐτὸ ἀπὸ στόμα Βουλγάρου ἄκουσα μὲ περιφρόνησι νὰ μιλεῖ γι' αὐτὲς τὲς ἐπισκέψεις τοῦ νεκροταφείου τὰ Ψυχροσάββατα καὶ νὰ τὲς ὀνομάζει «Μπάμπιν-Παζάρ» δηλαδὴ «Παζάρι τῶν γραϊδίω».

§ 3.—Τί μεγάλη διαφορὰ πράγματι μεταξὺ τῆς λατρείας μὲ τὴν ὁποίαν περιβάλλει ὁ ἑλληνικὸς λαὸς καὶ προπάντων οἱ γυναῖκες τοὺς νεκροὺς των, καὶ τῆς ἀδιαφορίας πού φέρονται πρὸς αὐτοὺς οἱ γείτονές μας Σλάβοι (!)!

(1) Δὲν θὰ ξεχάσω ποτὲ μιὰ σκηνὴ πού ξετυλίχθηκε μπρὸς στὰ μάτια μου ἕνα Ψυχροσάββατο στὸ νεκροταφεῖο τῆς «Εὐαγγελιστρίας» στὴ Θεσσαλονίκη στὰ 1943.

Πῆγα ἕκει πέρα προσκαλεσμένος στὸ μνημόσυνο μιᾶς φιλικῆς μου οἰκογένειας. Κοντὰ στὸ μνήμα τοῦ μακαρίτη σ' ἕνα ἀπέριτον τάφο, δυὸ μεσόκοτες μαυροφῶρες μοιρολογοῦσαν τὸν νεκρὸ τους. Ἀπὸ τὴν ἐνδυμασίᾳ τους φαινόταν, ὅτι ἦσαν Ἠπειρωτίσσαι. Κατόπιν πληροφορήθηκα ἀπὸ τὴν θυρωρὸ, πὼς ἡ μία ἦταν μητέρα ἐνὸς μαθητοῦ πού πρὸ μηνῶν εἶχε πεθάνει, κι' ἄλλη ἀδελφὴ της. Χῆρες κι' οἱ δυὸ. Γυμμένες ἐπάνω στὸν τάφο, στολισμέναι μὲ κισσοὶ καὶ ταπεινὰ λουλούδια, δυὸ-τρὶα κεράκια καὶ τὴν κανδύλα ἀναμένη, περιμεναν τὸν παππᾶ γιὰ τρισάγιο.

Μὲ μιὰ λυπητερή, ξσουρμένη φωνὴ ἀρχίζε τὸ μοιρολόγι τοῦ παιδιοῦ της ἡ μία γιὰ νὰ τὸ συνεχίσῃ ἡ ἄλλη. Ἐντελῶς ξένος κι' ἄγνωστος ἐγώ, τ' ὀμολογῶ, ὅτι δύο σκολα κράτησα τὸ δάκρυ. Κι' ἀράδειαζε ἡ δύσμοιρη μητέρα :

—*Τί τὰ ἤθελες παιδάκι μου, τὰ γράμματα, τί τὰ ἤθελες ; Τὸ βράδν τὰλλα παιδιὰ σάν γυροῦσαν ἀπὸ τὸ σχολεῖο, πετοῦσαν τὴ σάκκα καὶ τὰ βιβλία τους καὶ πήγαιναν νὰ παίξουν. Σὺ ἔπαιρνες τὸ βιβλίο σου, διάβυζες κι' ἔγραφες, ἔγραφες καὶ διάβαζες ! — Πήγαινε, Δημητράκη, νὰ παίξῃς — Στάσου, μάννα, νὰ διαβάσω ἔχω καιρὸ γιὰ παιγνίδια, Ὅσο καὶ σκοτεινιάζε. Τί τὰ ἤθελες, παιδάκι μου, τὰ τόσα γράμματα ; > Καὶ τὸ βράδν τί ὥρατες ἱστορίες μᾶς ἔλεγες! Μᾶς ἔλεγες γιὰ τὸν Ἀχιλλέα. Μὰ καὶ σὺ, ἀγόρι μου, ἦσουν ὁμορφὸ σάν τὸν Ἀχιλλέα. Ὅμως κείνος χάρηκε τὰ νεῖατα του καὶ σὺ δὲν πρόφτασες νὰ τὰ χαρῆς. Μᾶς ἔλεγες γιὰ τὸν Ἀριστείδη, τὸν δίκαιο Ἀριστείδη. Μὰ καὶ σὺ ἦσουν δίκαιος καὶ καλοπροαίρετος. Ἐκείνους τοὺς τιμῶσαν, σένα ποῖός θὰ σὲ τιμῆση ποιάκι μ ; Μᾶς ἔλεγες γιὰ τὸν Διάκω. Καὶ σένα ἡ φωτιὰ τῆς θέμης σὲ ἄρπασε ἀπὸ τὴν ἀγκαλιά μας. > Καὶ τώρα, πού νὰ βάλω τὰ ρουχαλάκια σου καὶ τὸ κασκέτο σου ; ἀγόρι μου χρυσό, πὲς μου πού νὰ τὰ βάλω ; Νὰ τ' ἀφήσω ἕκε πού κρέμονται ; Θὰ μπαίνω στὴ κάμαρά σου, θὰ τὰ βλέπω καὶ θὰ γυρίζω ἡ καρδιά μου ! . . . Νὰ τὰ κούρω μέσα στὰ στυράκια ; Μὰ ἡ κί-*

Διάβασα τόσα μοιρολόγια κι' έλεγεία στή δική μας και σέ ξένες γλώσσες. Τά περίφημα έλεγεία τών Γάλλων ποιητών του ΧΙΧ αιώνας. Τ' δμολογώ : κανένα δέν με συγκίνησε τόσο όσο τό μοιρολόγι τής άγνωστης κείνης Ήπειρώτισσας. "Όταν έπέστρεψα σπίτι τό άνέγραφα. Αυτόουσιο τό παρουνισιάζω στον άναγνώστη μας (1).

§ 4.—'Αλλά υπό έποπι καθαρώς έθνολογική και λαογραφική τό μοιρολόγι τής Ήπειρώτισσας,—και μόνον αύτής—έχει μεγάλη σημασία. 'Απο δεικνύει τρανώτατα τόν άρρηκτο κι' αδιάσπαστο δεσμό που μās συνδέει με τήν 'Αρχαιότητα, τό Βυζάντιο και τό 21. 'Ιστορία τριών χιλιάδων έτών που ύφαινε κι' εξακολουθεί νά ύφαινη ύποσυνείδητα τή ψυχουσύνθεσί μας : 'Αχιλλεύς, 'Αριστείδης, Λεωνίδας, "Αη Δημήτρης, Κωνσταντίνος Παλαιολόγος, 'Αθανάσιος Διάκος . . . είναι ολοζώντανες μορφές που μās παρακολουθούν στές χαρές και στές λύπες, που τονώνουν τήν καρτερία μας. Κι' από τ' άλλο μέρος Θερμοπύλαι, Σαλαμίνα, Πόλη, 'Αλαμάνια . . . γνώριμοι τόποι σαν τόν

κρα δέν σκεπάζεται ! . . . Νά τά πουλήσω ; Και ποιος πουλάει τήν ψυχή του ; . . . Νά τά κάρω ; Θά καούμε κι' έμεις οί κακομοίρες στή φλόγα τους ! .

Σταμάτησε μερικά λεπτά σαν ν' άφουγγράζονταν τή φωνή του νεκρού παιδιού της, με τά μάτια στυλωμένα στον ουρανό. "Επειτα εξακολούθησε : « *Μου λές νά τά χαρίσω ; Θά τά χαρίσω, άγόρι μου χρυσό, μι πές μου πώς θά τά χωριστώ ; ! . . .* »

Σέ λίγο ήρθε ό παππας. Διάβασε, λιβάνισε, πότισε τόν τάφο με λάδι και κρασί. Τό μοιρολόγι κόπηκε άμέσως χωρίς νά επαναληφθή. Φεύγοντας ή κακομοίρα άγκάλιασε τό μνήμα του παιδιού της ώσαν ν' άγκάλιαζε αυτό τό ίδιο. Διά βίας τήν σήκωσε ή άδελφή της, τήν έπιασε μπράτσο, και κίνησαν γιά τή πόρτα του νεκροταφείου. Με σκυμένο κεφάλι ή δύστυχη μητέρα άγοπατοϋσε τρικλίζοντας . . .

(1) Κατά μία πανελλήνιο συνήθεια, που τήν έχουν κι' οί Θρακιώτες, όπου έπεκράτησε νά μοιρολογούν τούς νεκρούς των, τά μοιρολόγια παύουν α) Στές μεγάλες χριστιανικές γιορτές τόν Εθαγγελισμό, τό Πάσχα, τά Χριστούγεννα κι' άλλες β) "Όταν ό παππας διαβάξει και μετά τών άγίων. γ) Με τό βασίλειμα του ήλιου.

Σ' αύτή τήν τελευταία περίπτωση αναφέρεται και τό πασίγνωστο μοιρολόγι :

*Παρακαλώ σε, μάνα μου, μιά χάρη νά μου κάνης :
Ποτέ σου γέρομα του γηλιού μην πιάσης μοιρολόγι,
γιατί δειπνάει ό Χάροντας με τή Χαρόντισσά του.
Κρατώ κερύ και φέγγω τους, γυαλί και τούς κερνάω,
Μ' άκουσα τή φωνούλα σου κι' εσπάραξε ή καρδιά μου
και μου ραγίστη τό γυαλί και τό κερύ μου βήσητη,
και στάζει ή στάλα του κερυού μέσ' σιους άποθαμένους
και τών νυφάδων τά χρυσά, τών νεώνε τά στολίδια.
Θυμώνει ό Χάρος με τά μέ, στή μάυρη γής με ρίχνει
Τό στόμα μ' αίμα γιόμισε, τάχειλι μου φαράκι.*

Προβ. Ν. Πολίτου. Έκλογαί από τά τραγούδια του Έλλην. Λαού. 'Αθήναι 1932 σελ. 205, 206 και 215.—'Ελληνικής Σταμούλη «'Εθμα τής Θρακίας» Θρακι-κά. 1929 σελ. 139.

τόπο πού γεννηθήκαμε, ἂν καὶ δὲν τοὺς εἶδαμε στὴ πραγματικότητα οὔτε ζωγραφιστοὺς. Τοὺς βλέπουμε ὅμως μὲ τὰ μάτια τῆς ψυχῆς. Καὶ ἡ φαντασία γιὰ τὸν Ρωμηό . . . ἄλλο τίποτα.

Νὰ λοιπὸν ἕνας ἀπὸ τοὺς κυριώτερους λόγους γιὰ ν' ἀποτελῇ ὁ ἑλληνικὸς λαὸς μιὰ χτυπητὴ ἐξαιρεσι τοῦ γενικοῦ ἐθνολογικοῦ κανόνος, ὅτι ὁ ἀνώτερος πολιτισμὸς εὐκόλα ἀπορροφᾷ κ.' ἀφομοιώνει τὸν κατώτερο. Καὶ λέγοντας κατώτερο, ἐννοῶ τοὺς μέσους Ρωμηοὺς πού ξενιτεύονται στὴ Δύση ἢ στὴν Ἀμερικὴ, πού ὁ μηχανικὸς τοῦλάχιστον πολιτισμὸς εἶναι ὑπέρτερος. Ὅχι δὲν ἀφομοιώνονται εὐκόλα! Καὶ θυμᾶμαι τὰ λόγια τοῦ καθηγητοῦ μου τῆς Ἐθνολογίας στὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Βερολίνου, ὅτι ἀπ' ὅλα τὰ εὐρωπαϊκὰ ἔθνη οἱ Ἑβραῖοι κ.' ἔπειτα οἱ Ἕλληνες ἀφομοιώνονται δυσκολώτατα. Ἀταβισμὸς; ἢ ἡ λαμπρὰ ἱστορία μας; ἢ ἡ ἱστορικὴ μας μνήμη; ἢ αἰσθηματικότης μας; . . . Ἴσως ὅλα μαζί, ἀξιοῦ ἡλωτα, μέσα στὸ εἶναι μας!

§ 5.—Ἄλλ' ἄς ἐπανέλθωμε στὸ κύριο θέμα μας. Δὲν θὰ μοῦ ἦταν δυνατό νὰ κλείσω αὐτὸ τὸ κεφάλαιο χωρὶς νὰ σταθῶ σ' ἕναν ὠραῖο Βορειοθρακικὸ θρούλλο σχετιζόμενο κ.' αὐτὸν μὲ τὴν ἐξίοδο τῶν Νεκρῶν στὸ Ψυχασάββατο. Ἡ παράδοσι τοποθετεῖ τὴν ὁμαδικὴ αὐτὴ ἐξοδο σὲ μιὰν ἀπρόσιτη κορυφὴ τῆς Ροδόπης τὴν «Ἀλάλητη». Τὴν περιτριγυρίζουν—λέει—πανύψηλα καὶ τόσο πυκνὰ δέντρα, πού δὲν ἀφήνουν ἡλιοῦ ἀχτίδα «νὰ περάσῃ καὶ γελίσῃ» τὴ γῆ. Ἀνάμεσά τους ἀγρίμι δὲν μπορεῖ ν' ἀνοίξῃ δρόμο καὶ διαβῆ πουλὶ νὰ κορνιάσῃ. Κίτρινο, ξηρὸ χορτάρι τὴν σκεπάζει χειμῶνα καλοκαίρι. Μὰ μιὰ βρῦση στὸ μέσον τῆς ἐρέβενης κοιλάδας, χύνει ἀφθονο τὸ χρυστάλλινο νερό της νὰ πίνουν καὶ δροσίζονται οἱ νεκροί, ὅταν τὰ ψυχασάββατα θ' ἀφίσουν τὸν τάφο τους (1).

IB' ΚΟΙΝΩΦΕΛΕΙΣ ΟΜΑΔΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ

Τ' ἀποτελέσματα τῶν αὐτοκρατορικῶν Διαγγελημάτων «Χάτη Γερφ» καὶ «Χάτη Χουμαγιούμ».—Ἄθροα ἀνέγερσις Ἐκκλησιῶν.—Καμπαναριά, κλπ.—Πάνες καὶ σιδερένια σήμαντρα.—Ἡ «Μετζία» καὶ ἡ ἐφαρμογὴ της στὴ πράξι.—Πῶς γιορταζότανε ἡ μνήμη τοῦ Ἁγίου ἢ τῶν Ἁγίων στὰ ἑλληνικὰ Μοναστήρια.—Ἡ συμμετοχὴ τῶν ἑλληνικῶν Συντεχνιῶν.—Οἱ «Παρασκευοῦμενοι» καὶ ἡ ἀπεστολὴ τῶν—Τὸ ἐθνικο-θρησκευτικὸ φρόνημα τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγροτικοῦ κόσμου τῶν περασμένων γενεῶν.

§ 1.—Τὸν Φεβρουάριο τοῦ 1856, δηλ. δυὸ-τρία χρόνια μετὰ τὸν Κριμαϊκὸ Πόλεμο, ὁ Σουλτάνος τῆς Τουρκίας πιεζόμενος ἀπὸ τὰς Χριστιανικὰς Μεγάλαις Δυνάμεις ἔδωκε στὰς χριστιανικὰς μειονότητες τῆς Ὀθωμανικῆς Αυτοκρατορίας πραγματικὴ ἰσοπολιτεία μὲ τοὺς Μουσουλμάνους ὑπηκόους του. Ἔτσι θὰ μπορούσαν στὸ ἐξῆς οἱ Χριστιανοὶ ἐλεύθερα νὰ ἐξασκοῦν τὰ θρη-

(1) Αὐτὸν τὸν ὠραῖο θρούλλο θὰ τὸν βρῆ ὁ ἀναγνώστης στὴ συλλογὴ μὲ τὸν τίτλο «Ἡ Μάγισσα τοῦ Ψυχασάββατου». Ποιήματα. Θεσσαλονίκη, 1937 σελ. 138.

σκευτικά τους καθήκοντα. Τα δικαιώματα αυτά παραχωρήθηκαν με τὸ Διάγγελμα τὸ γνωστὸ μετ' ὄνομα «Χάττι Χουμαγιούμ». Καὶ προτῆτερ' ἀκόμα στὰ 1839 μετ' ὁ «Χάττι Σερίφ» εἶχαν παραχωρηθῆ στοὺς Χριστιανούς τῆς Αὐτοκρατορίας τὰ ἴδια περίπου δικαιώματα, ἀλλὰ ἐκεῖνο τὸ Διάγγελμα ἔμεινε ἀνεφάρμοστο χάρι στὴν ἀντίδρασι τῶν Μουσουλμάνων. Ἀκριβῶς τότε δηλ. μετὰ τὸ 1856, οἱ Χριστιανοὶ ἄρχισαν μετ' πρωτοφανῆ ζῆλον νὰ οἰκοδομοῦν ἀπὸ θεμέλιο ἐντελῶς καινούριες Ἐκκλησίες ἢ ριζικὰ νὰ ἐπισκευάζουν κι' ἐπεκτείνουν παλιὰς κι' ἐρειπωμένες. Ἐπίσης τότε ἄρχισαν νὰ τὲς πλουτίζουν μετ' καμπαναριὰ πλαισιωμένα μετ' καμπάνες καὶ σιδερένια σήμαντρα, διότι προτῆτερα μόνον τὰ ξύλινα σήμαντρα ἐπιτρεπότανε. Γι' αὐτὸν τὸν λόγο, τοῦλάχιστον στὴ Βορειοθράκη τὰ περισσότερα καμπαναριὰ κτίζονταν μετ' ξύλον ἢ «παγιάντα» δηλ. ξύλινο σκελετὸ μετ' πληθιές, ἐνῶ οἱ ἐκκλησίες, κατὰ γενικὸν κανόνα ἦσαν λιθόκτιστες.

Κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς ἀθρόας οἰκοδομήσεως καὶ ἀνοικοδομήσεως ἐκκλησιῶν ἐτέθη σ' ἐφαρμογὴ ἓνα ὥραϊο ἔθιμο τῶν Βορειοθρακῶν, ἢ «Μέτζια». Τί σημαίνει ἐτυμολογικῶς αὐτὴ ἡ λέξις καὶ ἂν εἶναι παραφθορὰ κάποιας τουρκικῆς ἢ ἰταλικῆς λέξεως, — δὲν κατόρθωσα νὰ τὸ ἐξακριβώσω. Ὅταν λοιπὸν μέσον τοῦ Πατριαρχείου τῆς Πόλης, μιὰ ὁρθόδοξη κοινότης ἐπαιρνε τὸν σχετικὸν «Ἰραδὲ = ἄδεια» νὰ ἀνεγείρῃ μιὰ καινούρια ἐκκλησία ἢ γιὰ νὰ ἐπισκευάσῃ ἢ ἐπεκτείνῃ κάποια παλιὰ καὶ μισοερειπωμένη, οἱ ἐπίτροποι τῆς δὲν εἶχαν ἀνάγκη ν' ἀποταμιεύσουν ὀλόκληρον τὸ ποσὸν ποὺ θὰ χρειαζότανε. Συμφωνοῦσαν τὸν πρωτομάστορα, ὁ ὁποῖος συνήθως ἔκαμνε τὸ σχέδιον τῆς ἐκκλησίας κι' ἔναν πρόχειρον προϋπολογισμόν τῶν ἐξόδων. Αὐτὸς συμφωνοῦσε καὶ τοὺς χτίστες ἀλλὰ πολὺ ὀλιγότερους «ρεντζιπερηδες» δηλ. ἀπλοὺς ἐργάτες. Καὶ τότε οἱ ἐπίτροποι προσκαλοῦσαν «σὲ βοήθεια» ὅλους τοὺς ἐνορίτας καὶ κάθε χριστιανὸν ποὺ θὰ ἤθελε νὰ «δουλέψῃ γιὰ τὴν ψυχὴν του». Λοιπὸν μετ' ἡλιοβασίλεμα κι' ὑστερότερα μετ' τὸ φεγγάρι οἱ καλοὶ αὐτοὶ Χριστιανοί, ἄντρες, γυναῖκες νέοι καὶ γέροι ἀκόμα καὶ ἀγόρια 8—10 χρονῶν, (τὰ κορίτσια ἀποκλέονταν), μαζεύονταν γιὰ τὴ «Μέτζια» στὸν αὐτὸν λόγγρον τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ πρωτομάστορας μετ' τοὺς χτίστες, ποὺ ἐτελοῦσαν τῶρα τὰ χρέη ἐπόπτου, ὄριζαν σὲ «ταμπούρια = ομάδες» αὐτοὺς τοὺς ἐθελοντῆς ἐργάτες καὶ κάθε ὁμάδα τι ἔπρεπε νὰ κἀνῃ. Συνήθως ἡ δουλειὰ τῶν ὁμάδων αὐτῶν ἦταν νὰ μεταφέρουν τὰ ὑλικά στὸν τόπον τῆς χρησιμοποιοῦσεως των. Ἀλλὰ γιὰ τοὺς ἄντρες ὑπῆρχαν κι' ἄλλες δουλειεὶς λ.χ. τὸ σβύσιμο τῆς ἀσβέστης, τὸ πριόνισμα καὶ ἡ τοποθέτησι ξύλων καὶ σανιδιῶν γιὰ τὲς σκαλωσιές κτλ. Οἱ ἐπίτροποι δὲν εἶχαν γιὰ τίποτε ἄλλο νὰ φροντίσουν παρὰ νὰ τοποθετήσουν 2—3 βαρέλια μετ' πόσιμον νερὸν καὶ μερικὰ ποιήτρια. Αὐτὸ ἦταν «ἡ Μετζία»(!).

(1) Σ.Δ. Μετζία ἢ μετζι σημαίνει ὁμαδικὴ προσπάθεια γιὰ μιὰ δουλειά, βοήθεια ἀπὸ συχωριανούς καὶ γειτόνους, (ποὺ στὴ Θράκη εἶταν γενικὸ ἔθιμον) νὰ περατωθῇ κάποια βιαστικὴ δουλειὰ = ἀλληλοβοήθεια ὁμαδική.

§ 2. — Τὸ βαθὺ θρησκευτικὸ αἶσθημα τῶν Ἑλλήνων Βορειοθρακῶν εὑρίσκει ἀκόμα τὴν ἐκδήλωσί του καὶ σὲ μιὰν ἄλλη ἀλλ' ἀνάλογη περίπτωσι. Τὴν ἐντελῶς ἀνιδιώτελη βοήθεια τὴν ὁποίαν οἱ ἑλληνικὲς συντεχνίες, τὰ «ἐσνάφια ἢ ρουσφέτια» ἔδιναν στὰ μοναστήρια μας ὅταν γιόρταζαν. Ἔτσι γιὰ τὰ περιορισθῶ στὰ μοναστήρια τῆς βορεινῆς Ροδόπης, τὸ Βάσκοβο γιόρταζε τρεῖς φορές τὸν χρόνο : τὴ μέρα τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου (15 Αὐγούστου), τῆς Ἁγίας Τριάδος (5 Αὐγούστου) καὶ τοῦ Ἁγίου Νικολάου (6 Δεκεμβρίου). — Τὸ Μοναστήρι τῶν Ἁγίων Ἀναγύρων γιόρταζε τρεῖς μέρες κατὰ σειρά : τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων (29 καὶ 30 Ἰουνίου καὶ 1 Ἰουλίου). — Τὸ Μοναστήρι τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς δύο φορές τὸν χρόνο : τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς (πρώτη Παρασκευὴ μετὰ τὸ Πάσχα) καὶ τοῦ Ἁγίου Κηρύκου (15 Ἰουλίου). — Καὶ τὸ Μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Γεωργίου στὶς 23 Ἀπριλίου. Λοιπὸν, κατὰ μιὰ παλιὰ παράδοσι μιὰ διὸ βδομάδες πρὸ τῆς γιορτῆς, ὁ ἡγούμενος ἔστειλε μὲ τὸν τ α ξ ι δ ι ὠ τ η τοῦ Μοναστηριοῦ (1) μήνυμα στοὺς Προέδρους τῶν Ἑσναφίων ἐκείνων, πὸν ἰδιαίτερος ἐνδιαφέρονται γιὰ τὸ Μοναστήρι (2) νὰ τοὺς προσκαλέσῃ γιὰ τὴ γιορτὴ καὶ νὰ τοῦ στείλουν «π α ρ α σ τ ε χ ἄ μ ε ν ο υ ς». Στὰ Ἑλληνικὰ Μοναστήρια τῆς Μαύρης Θάλασσας ἢ πρόσκλησι αὐτὴ πρὸς τὰ Ἑσνάφια γινότανε μέσον τοῦ Δεσπότη. Ἐννοεῖται τὰ κοντινὰ ἑλληνικὰ χωριά ἢ κωμοπόλεις δὲν εἶχαν ἀνάγκη ἀπὸ παρόμοια πρόσκλησι, γιατί θεωροῦσαν καθήκον ἀλλὰ καὶ δικαίωμα τους νὰ στείλουν γιὰ τὴ γιορτὴ τοὺς παραστεκόμενους των. Αὐτοὶ λοιπὸν οἱ π α ρ α σ τ ε χ ἄ μ ε ν ο ι (δυσὶ τρεῖς καλφάδες καὶ 5 - 10 μαθητευόμενοι) τὴ μέρα ἢ τὲς μέρες πὸν γιόρταζε τὸ Μοναστήρι κι' ἀπὸ τὴ παραμονὴ ἀκόμα, πήγαιναν καὶ βοηθοῦσαν τὸ προσωπικὸ του, νὰ φροντίσῃ γιὰ τὴ γενικὴ καθαριότητα τοῦ Μοναστηριοῦ καὶ τῆς περιοχῆς του, γιὰ τὴ διατροφή καὶ γενικὰ γιὰ τὴν περιποίησι τῶν προσκυνητῶν, ἔπειτα γιὰ τὴν ἐπιστάσι τοῦ παγκαριοῦ, τὴ συλλογὴ καὶ τὴν καταγραφὴ τῶν ἀφιερωμάτων, τὴν καταχώρησι τῶν ὀνομάτων «ὑπὲρ μακαρίας» κτλ. Ὅταν τελείωνε ὁ ἑορτασμὸς τοῦ Μοναστηριοῦ, πὸν συχνὰ συνοδεύονταν μὲ μιὰ μικρὴ ἔμποροπανηγυρι, ἢ μόνη ἀμοιβὴ τῶν παραστεκόμενων ἦταν ἓνα τραπέζωμα ἐκ μέρους τοῦ ἡγουμενείου (3).

(1) Κάθε Μοναστήρι εἶχε ἓνα ἢ δύο καλογήρους μὲ τ' ὄνομα «ταξιδιώτες» ἢ «ταξιδάηδες». Ἡ δουλειὰ των ἦταν νὰ κάνουν τὲς ἀπαιτούμενες προμήθειαι γιὰ τὸ μοναστήρι καὶ νὰ γεμίζουν τὰ ἀδεια δοχεῖα πὸν φόρτωναν στὰ μουλάρια τους μὲ τὸ «ἔλαιον διὰ τὴν Ἐκκλησίαν» ἀπὸ τοὺς πιστοὺς. Οἱ ἴδιοι χρῆσιμευαν καὶ σὰν ταχυδρομοὶ ἢ διαγγελεῖς τοῦ μοναστηριοῦ των.

(2) Κάθε ἐσνάφι ἐπεκράτησε νᾶχη ὀπὸ τὴν προστασία του ἓνα Μοναστήρι. Σ' αὐτὸ ἔκανε τὸ καλοκαίρι τὲς καθιερωμέναις ἐκδρομῆς, εἶχε στὴ διάθεσί του ἓνα ἢ δύο δωμάτια, ἀνελάμβανε δι' ἐξόδων του κάτι ἐπισκευῆς καὶ ὅταν ὁ ἡγούμενος εἶχε ταμειακὰς δυσκολίας, τὸν βοηθοῦσε μὲ μικροπρόθεσμα ἄτοκα δάνεια.

(3) Πρβ. Δ, Κ. Βογαζλή: Ἑλληνικὰ Μοναστήρια καὶ θέρετρα τῆς Βορεινῆς Ροδόπης. Ἀρχεῖον Ἐθνικοῦ Λαογραφ. καὶ Γλωσ. Θησαυροῦ ἔτος ΙΔ' 1947—48 σελ. 137.

§ 3.—'Εδῶ, νομίζω, εἶναι ὁ κατάλληλος τόπος γιὰ νὰ κάνω μιὰ παρατήρησι πού ἀναφέρεται προπάντων στὸν ἀγροτικὸ πληθυσμὸ καὶ κάπως ὀλιγώτερο στὸν ἀστικὸ ὄχι μονάχα τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας, ἀλλὰ παντοῦ ὅπου ὑπῆρχε ἑλληνισμὸς, πού διατηροῦσε τὴν ἀπλότητα καὶ τὸ ἐθνικοθησκευτικὸ του φρόνημα ἄδολο, γιὰ νὰ μὴν πῶ πρωτόγονο. Παρατηρεῖται πράγματι καὶ σήμερ' ἀκόμα στὸ σημαντικὸ αὐτὸ τμῆμα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ μιὰ ἀξιοδιάλυτη συσχέτησι τῶν δύο ἐνοιῶν : θρησκευάτος καὶ ἐθνότητος. Γιὰ τὸν ἀπλοϊκὸ Ἑλληνα, ἐξαιρέσει τοῦ Χριστοῦ, τῆς Παναγίας, τῶν Δώδεκα Ἀποστόλων, τῶν προφητῶν κι' ἐνὸς-δύο ἄλλων ἁγίων πού τοὺς παραδέχεται γιὰ Ἑβραίους, ὅλοι οἱ ἄλλοι ἅγιοι, ὅσοι, μάρτυρες εἶναι Ἑλληνες καὶ μόνο Ἑλληνες. Πού νὰ τοῦ πῆς, ὅτι ὁ Ἄη Γιώργης, ὁ μαῦρος καβαλάρης, πού λόγγισε τὴν πράσινη λάμια καὶ γλύτωσε τὴ βασιλοπούλα, πὼς ἦταν Ἑβραῖος, ἢ ὅτι οἱ ἅγιοι Ἀνάργυροι—Κοσμᾶς καὶ Δαμιανὸς—ἦσαν Αἰθίοπες, ἀδύνατον νὰ τὸ παραδεχθῆ.

Κάποτε θυμοῦμαι συζητοῦσα μ' ἓνα δικό μας γέρο Βοδινιώτη οὔτε ἐντελῶς ἀγράμματο, οὔτε πάρα-πολὺ θρησκο. Δὲν ξέρω πὼς τόφερε ὁ λόγος καὶ τοῦ εἶπα πὼς ὁ Ἅγιος Κωνσταντῖνος καὶ ἡ μητέρα του ἡ ἁγία Ἐλένη ἦσαν Ρωμαῖοι κι' ὄχι Ἑλληνες. Μοῦ ὕωσε μιὰν ἀπάντησι, βεβαίως ἀνιστόρητη ἀλλὰ ἐξυπνη καὶ χαρακτηριστικὴ τῆς ψυχροσύνης του.

—Τί Ρωμαῖοι, τί Ρωμηοί, μοῦ εἶπε. Σεῖς οἱ γραμματιζόμενοι λέτε «ἐξαδέλφη» ἔμεῖς «εξαδέρφη». Ρωμαῖοι, Ρωμηοὶ τὸ ἴδιο κάνει.

Θὰ μοῦ πῆτε : ὁμαδικὴ παραίσθησι, μαζικὴ αὐθυποβολὴ ἢ παραλογισμὸς. Ἴσως. Ἄλλὰ καὶ στὴν ἀτομικὴ μας ζωὴ καὶ πολὺ περισσότερο στοὺς λαοὺς καὶ στὴν ἔρευνα τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων των στὴν Λαογραφία πόσες πράξεις ἢ πόσες παραλήψεις χρεωστοῦνται ἀποκλειστικῶς σ' αὐτὰ τὰ ἴδια ψυχοφυσιολογικὰ κίνητρα ! ;

ΙΓ'. ΟΜΑΔΙΚΕΣ ΓΙΟΡΤΕΣ

Ἀστικὲς ὁμαδικὲς γιορτὲς τῶν Ἑλλήνων Βορειοθρακῶν.—Οἱ ἑλληνικὲς Συντεχνίες (ἐσνάφια ἢ ρουφέτια).—Ἱστορία καὶ ὄργάνωσι των.—Τὸ πνεῦμα τῆς πειθαρχίας, τῆς ἀλληλεγγύης τῆς ἠθικῆς.—Πρωτομάστοροι, Μαστόροι, Καλφάδες καὶ Μαθητευόμενοι.—Ὁ ἑορτασμὸς τοῦ προστάτου ἁγίου τοῦ ἐσναφιοῦ—Διχασμὸς τῆς διοικήσεως τῶν χριστιανικῶν ἐσναφίων μετὰ τὸ Σχίσμα.—Ἐκδρομὲς καὶ γλέντια ὁμαδικά

§ 1.—Κατὰ τὴν τελευταία εἰκοσιπενταετία τοῦ 18ου καὶ τὴν πρώτη τοῦ 19ου αἰῶνος ἡ σωματικὴ ὄργάνωσι τῆς βιοτεχνίας συνδυασμένης ἢ μὴ μετὰ τὸ ἐμπόριο στὴ Θράκη καὶ τὴν παραλιακὴ Μυσία, πῆρε ἀξιόλογη ἐξέλιξι.

Κάθε «ἐσνάφι» ἢ «ρουφέτι» δηλ. κάθε ἐπάγγελμα, ἦταν ἱεραρχικὰ ὁργανωμένο καὶ μερικὰ μάλιστα εἶχαν καὶ τὸ καταστατικὸ τους. Ἐνα τέτοιο καταστατικὸ τοῦ ἐσναφιοῦ τῶν «Ἀμπατζήδων» (ἀμπᾶς=χοντροὸ μάλλινο

ὑφασμα), τῆς Φιλιππουπόλεως με ἡμερομηνία πολὺ ἀρχαιότερη (15 Μαΐου 1685) ἀπεκάλυψε ὁ βορειοθραξ ἱστορικός Μυρτίλος Ἀποστολίδης Ἀναφέρει τοὺς κυριωτέρους ὅρους τῆς ὀργανώσεώς του καὶ τοὺς σχολιάζει (1). Εἶναι δὲ ὑπὸ ἔλοπι νομική, ἀξιοσημείωτο, ὅτι ὅλους τοὺς βασικοὺς ὅρους τῶν συγχρόνων νομοθεσιῶν γιὰ τὴν σύστασι, τὴν ὑπαρξί καὶ τὴν κοινωνική κι' ἀ-πρόσκοπη λειτουργία μιᾶ συντεχνίας, τοὺς βρίσκομε ὅλους ἐκεῖ. Ἀκόμη καὶ κυρώσεις—ἀπὸ τὸ πρόστιμο ὡς τὴν ἀποβολὴ ἀπὸ τὸ σωματεῖο—ἀναγράφονται Ὅτι ὅμως κάμνει ἐκτύπῳσι,—ποὺ ἡ σημερινὴ νομοθεσία δυστυχῶς τὸ ἀγνοεῖ—εἶναι, ὅτι λαμβάνεται ἰδιαίτερη μέριμνα γιὰ τὴν ἐπαγγελματικὴ ἠθική, τὴν ἀξιοπρέπεια, καὶ τὶς σχέσεις τῶν μαστόρων πρὸς τὴν προϊσταμένη τους ἀρχὴ δηλ. τὸν πρωτομάστορα, ἐπίσης καὶ τὲς σχέσεις τῶν μαστόρων ἀναμεταξύ τους καὶ πρὸς τοὺς κατωτέρους των, δηλ. τοὺς «καλφάδες, ἔμ-πείρους ἐργάτες καὶ τὰ «τσιφάκια» δηλ. τοὺς μαθητευομένους. Ἐκ παραλλήλου λαμβάνονται μέτρα, ὥστε μόνον τίμιοι κι' ἔμπειροὶ μαστοροὶ νὰ ἐξα-σχοῦν ὑπευθύνως τὸ ἐπάγγελμα, ὥστε τὸ κοινὸ νὰ μὴ ἐξαπατᾶται κι' ἐκτί-θεται σ' ἐκμετάλλευσι. Πρᾶγμα, δυστυχῶς, ποὺ ἀγνοεῖ ὁ σύγχρονος νομοθέτης.

Ἔτσι λ.χ. ἓνας κάλφας δὲν μποροῦσε, ὅσο ἔμπειρος καὶ ἂν ἦταν, ν' ἀ-νοίξῃ ἐργαστήριον ἐπ' ὀνόματί του, ἂν γι' αὐτὸ δὲν εἶχε παρὰ τὴν ἄδεια τοῦ πρωτομάστορα, βασιζόμενη στὴν ἀπόφασιν τοῦ συμβουλίου. Ἐξάλλου, τόση ἦταν ἡ ἐπιβολὴ τοῦ μάστορα στοὺς ἐργάτες καὶ μαθητευομένους, ὥστε ὡς τὰ παιδικὰ μου χρόνια, σὰν ἀπλήρησι, ἔμειναν μερικὰ σκωπτικὰ δίστιχα γιὰ τὴν τυφλὴ ὑπακοή, ποὺ ἐπρεπε νὰ δεῖχνη ὁ μαθητευόμενος, ὁ ἐργάτης καὶ ὁ ἀρ-χιεργάτης ἀκόμα πρὸς τὸν προϊστάμενόν του μάστορα.

—Νὰ σὲ παντρεύουμ' Ἀποστόλ(η) ; —Ἔσεῖς ξέρετε μαστόρ(οι).

—Νὰ σὲ δειροῦμ' Ἀποστόλ(η) ; —Ἔσεῖς ξέρετε μαστόρ(οι).

—Νὰ σὲ διώξουμ' Ἀποστόλ(η) ; —Ἔσεῖς ξέρετε μαστόρ(οι).

Ἐπάρχουν ἀκόμα δυὸ-τρία δίστιχα, ἀλλὰ εἶναι πολὺ «πιπερωμένα» γιὰ νὰ τ' ἀναγράψω. Πάντως κι' αὐτὰ ποὺ ἀναφέρω εἶναι ἀρκετὰ γιὰ νὰ χαρα-κτηρίσουν τὴ σιδερένια πειθαρχία ἀλλὰ καὶ τὴν ἀλληλεγγύη ποὺ ἐπικρατοῦσε στα ἑσνάφια μεταξὺ τῶν μελῶν τους, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ὑποτακτικούς των.

§ 2.—Ὅπως σήμερα εἶσαι καὶ τότε κάθε ἑσνάφι χριστιανικὸ - (ὑπῆρ-χαν καὶ τουρκικὰ ἑσνάφια καθὼς λ.χ. τῶν «λα α λ α ν τ ἡ δ ω ν» δηλ. τῶν τε-χνικῶν ποὺ κατασκεύαζαν ξυλοπέδηλα)—εἶχε τὸν προστάτη ἅγιό του, ποὺ τὸν τιμοῦσε ἰδιαιτέρως. Τὸ πρῶτ' τῆς ἴδιας μέρας ἢ τῆς ἐπομένης Κυριακῆς θὰ γινόταν ἀρχιερατικὴ λειτουργία κι' ἔπειτα μνημόσυνο «ὑπὲρ ἀνα ταύσεως τῆς ψυχῆς ἀρχιμαϊστόρων, μαϊστόρων κτλ.» Ἐπειτα οἱ σύμβουλοι, ἄλλοι μαστό-

(1) Πρβ. Μυρτίλου Ἀποστολίδη : «Τὰ ἀρχεῖα τοῦ ἐν Φιλιππουπόλει ἑσναφίου τῶν Ἀμπατζήδων» Ἀρχεῖον Θρακικοῦ Λαογρ. καὶ Γλωσσολογ. Θησαυροῦ. Ἀθῆναι. Τόμ. Γ'. σελ. 145—195 καὶ Ζ'. σελ. 5—65.

ροι καὶ μερικοὶ καλφάδες ἐπισκέπτονταν τὸν πρωτομάστορα στὸ σπίτι τοῦ ἢ στὴ «σέντια» (1) δηλ. τὴν αἴθουσα τῶν συνεδριάσεων τοῦ ἐσναφιοῦ.

Ὡς τὴν τελευταία περίοδο τοῦ ἑλληνοβουλγαρικοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἀγῶνος δηλ. στὸ Σχίσμα (1872) Ἕλληνες καὶ Βούλγαροι ἀποτελοῦσαν ἓνα ἐνιαῖο ρουφέι. Τὴν πρωτοκαθεδρία ἐντούτοις εἶχαν οἱ Ἕλληνες ἢ οἱ ἑλληνίζοντες Βούλγαροι. Ἐπειτα ἄλλα ἐσνάφια διχάσθησαν καὶ ἄλλα κράτησαν τὴν ἐνότητά τους. Ὅπως δὴποτε ἐπὶ Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, ἀν. ὁ πρωτομάστορας ἦταν Βούλγαρος, ὁ δεύτερος πρωτομάστορας ἦταν Ἕλλην. Ἐννοεῖται ὅτι σ' αὐτὴ τὴν περίπτωσι γινότανε δυὸ ἱεροτελεστεῖες: Ἡ μιὰ σ' ἑλληνικὴ καὶ ἡ ἄλλη σὲ βουλγαρικὴ Ἐκκλησία: Ἀμέσως ὅμως κατόπιν οἱ δυὸ κλάδοι ἐνώνονταν γιὰ νὰ κάνουν τὲς τυπικὲς ἐπισκέψεις.

§ 3.—Συνήθως τότε ὀριζόταν ἡ ἡμερομηνία καὶ ὁ τόπος πού θὰ γινότανε τὸ καλοκαίρι ἢ ὁμαδικὴ ἐκδρομὴ τοῦ ἐσναφιοῦ. Κατὰ κανόνα μέρη τέτοια ἐκδρομῶν ὀρίζονταν ἓνα ἀπὸ τὰ πλησιόχωρα μοναστήρια (2). Στὰ μοναστήρια τοῦτα κάθε ἐσνάφι ἢ δυὸ τρία συγγενικά μαζῆ, εἶχαν στὴ διάθεσί τους ἔκτος ἀπὸ τὸ ἡγουμενεῖο κι' ἓνα μεγάλο δωμάτιο γιὰ τὴ συντήρησι καὶ τὴν ἐπίπλωσι τοῦ ὁποίου φρόντιζε τὸ προεδρεῖο τοῦ ἐσναφιοῦ.

Τὴν παραμονὴ τῆς ἐκδρομῆς τέσσαρες-πέντε καλφάδες κατὰ διαταγὴ τοῦ πρωτομάστορα πήγαιναν στὸ μοναστήρι γιὰ νὰ προετοιμάσουν τὸν ἑορτασμό. Ἀλλὰ τὸ κύριο μέλημά τους ἦτανε ἔκτος ἀπὸ τὸ κρασί, τὸ ρακὶ καὶ τοὺς μεζέδες, νὰ φροντίσουν νὰ σφαγοῦν δεκαριά ἄρνια ἢ «λαχτέντα=λουρίδα» γιὰ νὰ ψηθοῦν στὴ σούβλα μ' ὄλους τοὺς κανόνας τῆς μαγειρικῆς.

Τὴν ἄλλη μέρα προτοῦ ξημερώση, ὀλόκληρο τὸ ἐσνάφι μ' ἐπικεφαλῆς τὸν πρωτομάστορα καὶ τὸ προεδρεῖο, συνήθως ἀποστολικά, κινοῦσαν γιὰ τὸν τόπο τῆς διασκεδάσεως. Σ' αὐτὴν τὴν ἐκδρομὴ ἐλάμβαναν μέρος μόνον οἱ μαστόροι καὶ μερικοὶ καλφάδες. ὑποφήφιοι ν' ἀναγνωρισθοῦν μαστόροι. Οἱ μαθητευόμενοι κι' οἱ ἄλλοι καλφάδες θὰ ἔκαναν τὴν καθιερωμένη ἐκδρομὴ μιὰν ἄλλη Κυριακὴ. Ἀλλὰ καὶ στὴ μιὰ καὶ στὴν ἄλλη περίπτωσι τὰ ἔξοδα βάρυναν τὸ κοινὸ τοῦ ἐσναφίου ταμεῖο.

Ὁ ἑορτασμός ἀρχίζε φυσικὰ ἀπὸ τὴ λειτουργία στὴν ἐκκλησία τοῦ μοναστηριοῦ. Ἐπειτα, ἔξω ἀπὸ τὸ μοναστήρι, κάτω ἀπὸ ἓνα γέρικο πλάτανο, καρυδιά ἢ βαλανιδιά, στὴν πρασινάδα, ξαπλώνονταν ὄλοι, ὁ ἓνας ἀκουμπώντας στὸ γόνατο τοῦ ἄλλου σὲ σχῆμα ἡμικυκλίον. Ὅλοι, ἔκτος ἀπὸ τὸν ἡγούμενο καὶ τὸν πρωτομάστορα πού σταυροτόδι ἄλλὰ ἴσιοι σὰν λαμτᾶδες, τοποθετοῦνταν στὴ μέση τοῦ ἡμικυκλίου. Ἡ ἀξιοπρέπεια καὶ τὸ κῆρος τοῦ ἀξιωματοῦ δὲν τοὺς ἐπέτρεπαν, βλέπετε, τὸ ξάπλωμα. Ἐπειτα ὁ ἡγούμενος,

(1) Ἀπὸ τὸ λατινικὸ sedes=ἔδρα, κάθισμα.

(2) Περὶ πρῶ-ἔμπρός «Εἰσαγωγή» Ἐπίσης: Δ. Κ. Βουαζιλῆ: Μοναστήρια καὶ ἑορτασμοὶ τῆς βορεινῆς Ρωδοπίας. Ἀρχεῖο Θεολογικοῦ λαογρ. καὶ γλωσσ. θησαυροῦ Τόμ. ΙΔ' σελ. 96—155.

βοηθούμενος από τὸν πρωτομάστορα, καὶ μετὰ τὴν εὐχὴ τοῦ πρώτου, ἀρχίζουν τὸν τεμαχισμό τῶν ψητῶν ποὺ ἀχνιστὰ ἦσαν στρωμένα πάνω σὲ καρυδόφυλλα, ἀφοῦ προηγουμένως ἐρριχνε πρὸς τὰ πίσω τρεῖς βουῖνες ψωμί κι' ἓνα γεμάτο ποτήρι κρασί «γιὰ τοὺς πεθαμένους». Μὲ τὴν ὑπηρεσία ἦσαν ἐπιφορτισμένοι οἱ καλφάδες καὶ τὸ προσωπικὸ τοῦ μοναστηριοῦ. Κι' ἐπειδὴ τὸ συμπόσιο, ἀρχή, βέβαια, εἶχε, ἀλλὰ τὸ τέλος του μποροῦσε νὰ σύρη ὡς στὰ μεσάνυχτα τὰ «παλληκάρια» τῆς ὑπηρεσίας εἶχαν δικαίωμα νὰ φᾶνε καὶ νὰ πιοῦν προτοῦ νὰ ἔλθουν τ' ἀφεντικά.

Γιὰ τοὺς ἀπομάχους ὑπῆρξε τὸ δωμάτιο τοῦ ἐναφιοῦ στὸ μοναστήρι γιὰ νὰ κοιμηθοῦν κι' ἀποκτήσουν νέες δυνάμεις. Ὅταν τοὺς ἐκδρομεῖς δὲν τοὺς συνόδευαν «οἱ λαλητάδες», τοὺς συνόδευε ἓνας . . . ἱεροψάλτης. Ἐπρεπε ὅμως αὐτός, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ τροπάρια, ποὺ ἦσαν βέβαια ἡ εἰδικότης του, νὰ ξέρη—ὄρος ἀπαράβατος—νὰ τραγουδήσῃ τουλάχιστον τὸ «Τζάκαμ' τὰ Γρεβενὰ» τὸ «Τοῦ Κίτσου ἡ μάννα» καὶ τὸ θούριο «Ἐως πότε ἡ ξένη ἀκρίδα». Ἄλλο τὸ ζήτημα ἂν, ἀφ' ὅτου «ἡ ξένη ἀκρίδα» δηλ ὁ Ὀθων, εἶχε φύγει ἐξόριστος ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ ἦταν πιά μακαρίτης καὶ ἂν εἶχαν περᾶσει ὀλόκληρες δεκαετηρίδες ἀπὸ τότε.

Φεύγοντας ὁ Πρωτομάστορας ἄφινε ἓνα δυὸ χρυσᾶ στὸ παγγάρι. Ἡ καμπάνα τοῦ μοναστηριοῦ χαροῦμενα χτυποῦσε γιὰ τὸ «καλὸ κατεβόδιο» ὡσότου χαθοῦν ἀπὸ τὰ μάτια τοῦ κανδηλαναύτη καὶ οἱ τελευταῖοι ὁδοιπόροι.

ΙΔ' ΑΜΠΕΛΟΥΡΓΙΚΕΣ ΓΙΟΡΤΕΣ

Ἡ ἐξαιρετικὴ ἀγάπη τῶν βορειοθρακῶν ἀγροτῶν πρὸς τ' ἀμπέλι.—Αἱ δύο ἀμπελουργικὲς γιορτές.—Ὁ ἅγιος Τρύφον προστάτης τῆς ἀμπελουργίας.—Τὸ συναξάρι του.—Ἡ «Μεταμέρφωσις τοῦ Χριστοῦ», (6 Αὐγούστου) δευτέρη ἀμπελουργικὴ γιορτή).—Ἔθιμα καὶ δεξασίς τῶν βορειοθρακῶν ἀμπελουργῶν.

§ 1.—Ἡ ἀμπελουργία ἦταν τὸ κύριο ἐπάγγελμα τῶν βορειοθρακῶν ἀγροτῶν. Ἀκόμα καὶ στὴν παραλιακὴ ζωὴ τῆς Μιούρης Θάλασσης, (Προβ. εἰσαγωγή § 4) ποὺ ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς εἶχε τὲς ἀλικές του, τὴν ἀλιεία του καὶ τὴ βιομηχανοποίησι τῶν ψαριῶν¹⁾, κι' ἐκεῖ δὲν παραμελοῦσε τὴν ἀμπελουργία. Ὀλόκληρη περιοχὴ γύρω στὰ ἑλληνικὰ χωριά καὶ τὲς κωμοπόλεις τὴν περιέζωναν ἀμπέλια ποὺ μὲ τὴν πρασινάδα τοὺς τῆς ἔδιδαν ἓναν χαροῦμενο τόνο τὸ καλοκαίρι. Βέβαια κάθε καλὸς νοικοκύρης εἶχε δυὸ-τρία στρέμματα χωράφι γιὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸ ψωμί τῆς οἰκογενείας του. Ὅταν εἶχαν ζήτησι τὰ καπνά, καταγίνονταν καὶ μὲ τὴν καπνοκαλλιέργεια. Ἐξᾴλλου εἶχε τὸ κοτέτσι του, καμιὰ ἀγελάδα ἢ δυὸ τρεῖς κατσίκες. Ἀλλὰ ἡ ἀγάπη του

1) Σ.Δ. Βλ. Ἡ Ψαρικὴ στή Θράκη τοῦ Ἀναγν. Παρασκευοπούλου ἱατροῦ Ἀρχ. Θρ. Θησ. τ. Β'.

συγκεντρώνονταν στο άμπέλι. Αὐτὴ τὴν προτίμησίν του πρὸς τὸ φυτὸ τοῦ Βάχχου τὴν μετέφερε καὶ στὴν Ἑλλάδα. Ὅπου ἐγκατεστάθησαν ἐδῶ Βορειοθρακῆς, ἡ ἀμπελοργία προόδευσε ἀλματωδῶς (1). Ἄν ὁ γάλλος καλλιτέχνης λέγει «L'art pour l'art» δηλαδή «ἡ τέχνη γιὰ τὴν τέχνη» ἔτσι καὶ ὁ Βορειοθρακιώτης ἀγαπᾷ τὸ ἀμπέλι γιὰ τὴν ἀγάπῃ τοῦ ἀμπελιοῦ. Καλλιεργοῦσε τὸ ἀμπέλι, ἀδιάφορο δικό του ἢ ξένο μὲ «μεράκι» (2).

Καθὼς οἱ ναυτικοὶ ἔχουν προστάτη τους τὸν ἅγιον Νικόλαο (6 Δεκεμβρίου), οἱ ἀγρότες τὸν Προφήτη Ἡλιοῦ (20 Ἰουλίου), ἔτσι καὶ οἱ ἀμπελοργοὶ τιμοῦν καὶ δοξάζουν τὸν ἅγιον Τρύφωνα (1 Φεβρουαρίου). Τὴ μέρα κείνη ὁ βορειοθρακιώτης ἀμπελοργός, μὲ ὅποιον δὴποτε καιρὸ, ἀφοῦ θὰ περάσῃ ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς ἐνορίας του γιὰ ν' ἀνάψῃ ἕνα κερί στὸν Χριστὸ καὶ δευτέρου στὸν ἅγιον Τρύφωνα, θὰ τραβήξῃ γιὰ τ' ἀμπέλι του. Ἐκεῖ θὰ κόψῃ μερικὲς ἀμπελόβεργες γιὰ νὰ τὲς ρίξῃ στὲς τέσσερες μεριὲς τοῦ ἀμπελιοῦ του καὶ μιὰ μικρούλα γιὰ νὰ τὴν τοποθετήσῃ «γιὰ τὸ καλὸ» στὸ εἰκονοστάσι τοῦ σπιτιοῦ του. Ἐπειτα θὰ γιορτάσῃ τὸν προστάτη του ἅγιον, ἔτσι καθὼς γιορτάζει ὁ κόσμος Χριστούγεννα καὶ Πάσχα.

Καὶ πράγματι τὸ συναξάρι του σχετίζεται ἄμεσα μὲ τὴν ἀμπελοργίαν.

(1) Δέκα λεπτὰ ἀπὸ τὸν σταθμὸ τῆς Βερροίας ἦταν ἕνα κουτσοβλάχικο χωριό, ἡ «Διαβόρητσα». Οἱ κάτοικοι τῆς καμμιά εἰκοσιπενταριά οἰκογένειας ζοῦσαν καὶ διατηροῦνταν ἀπὸ τὰ αἰγοπρόβατά τους μὲ μιάν πρωτόγονη κτηνοτροφία. Ζήτησαν κατὰ τὸ χρονικὸ διάστημα 1914—20 νὰ μεταναστεύσουν στὴ Ρουμανία. Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις δὲν ἔφερε καμμίαν ἀντίρρηση. Τοὺς ἀποξημίωσε καὶ τὸ χωριὸ τους μὲ τὴν περιοχὴν τοῦ ἔδωσε στοὺς Κουκλαινιώτας. Τὸ μετονόμασαν «*Νέα Κούκλαινα*». Σὲ διάστημα λοιπὸν 2—3 ἐτῶν οἱ πλαγιὲς του, πού μόνον ἡ φτέρη καὶ τὸ γαῖθουράκι καθοδεγίαζαν, σκεπάσθησαν μὲ ζωηρὰ ἀμπέλια καὶ καρποφόρα δέντρα. Τὸ ἴδιον συνέβη μὲ τὸ Κιλκίς, τὸ Ἰγλίσ-Τσηφλίκι, τὸν συνοικισμό τῶν Στενιμαχιτῶν στὴ Δράμα, στὴν Κομοτινὴ καὶ παντοῦ ἄλλου, ὅπου ἐγκατεστάθησαν Βορειοθρακῆς ἀπὸ τὴν πρώτη καὶ τὴν τρίτῃ ἑλληνικὴν περιοχὴν τῆς Βουλγαρίας.—Οἱ Καβακλιώτες περισσότερο κι' ἐκεῖ κι' ἐδῶ ἐπιδίδονται στὴν κηπουρικὴν. Οἱ μικρὲς καφτερὲς πιπεριὲς—οἱ τσοῦσκες—καθὼς καὶ οἱ μεγάλες πράσινες πιπεριὲς, ἕνα ἀπὸ τὰ νοστιμώτερα σαρακοστιανὰ φαγητὰ (προπάντων γεμιστές), ἄγνωστες στὴν Ἑλλάδα καὶ στὴν Ἀθήνα ἔκμα ὡς στὰ 1914, εἰσηχθῆσαν ἀπὸ τοὺς Καβακλιώτες. Ἐπίσης οἱ μικροῦλες μπάμιες, φρέσκες, ἀλλὰ προπάντων ξηρὲς ἀρμαθιασμένες καὶ ἄλλα λαχανικά.

(2) Ἡ σκέψις καὶ ἡ φράσις αὐτὴ δὲν εἶναι δική μου. Τὴν ἄκουσα ἀπὸ τὸν Περδικάρη, τὸν ἄτυχο δήμαρχο τῆς Νάουσας, πού ἔτσι ἄγρια τὸν κατακρεούργησαν οἱ Κομμουνισταί. Μοῦλεγε λοιπὸν μιὰ μέρα :

—Ὅταν τὸ ἀμπέλι μου τὸ δουλεύει κάποιος δικός σας, εἶμαι ἡσυχος. Εἴτε μὲ μεροκάματο δουλεύει, εἴτε κατ' ἀποκοπήν, θὰ τὸ δουλέψῃ μὲ μεράκι, μ' ἀγάπῃ κι' ἀφοσίωσι σάν νᾶταν κανακάρικο προγονικὸν μου κτῆμα. Θὰ τὸ κλαδέψῃ μὲ τὴν μεγαλύτερη προσοχὴν. Θὰ τὸ σκάψῃ δυὸ καὶ τρεῖς φορές. Δὲν λογαριάζει τὸν κόπο του. Μεγάλῃ προσβολῇ τὸ θεωρεῖ νὰ τοῦ βρῇ τ' ἀφαντικὸν ἔστω κι' ἕνα ἀγκαθᾶκι, ἔστω κι' ἕνα χορτάρι. Ποτὲ δὲν χάρηκα τ' ἀμπέλι μου καθὼς τὸ χαίρουμαι πῶρα».

Ἕλληγ ἀοτὸς 1780 — 1880. Ἐνδυμασία Βορειοθρακιώτικη
φρέσι, σάκκος, γιακαλή, ζωνάρι, ὑποκάμισο, κομπολόγι

Τώρα, ἂν τὸ συναξάρι τοῦ ἁγίου συνένεινε νὰ τὸν θεωρήσουν οἱ ἀμπελοργοὶ προστάτη τους, ἢ ἂν ἔγινε τὸ ἀντίθετο δηλ. γιὰ κάποιον ἄγνωστο λόγο τὸν ἀνακήρυξαν προστάτη τους ἅγιο κι' ἔπειτα τοῦ ἔπλεξαν τὸ συναξάρι του, —μοῦ εἶναι ἄγνωστο (1).

§ 2.— Ἄλλ' ἐκτὸς ἀπὸ τὴ γιορτὴ τοῦ Ἁγίου Τρύφωνος οἱ βορειοθρᾶκες ἀμπελοργοὶ γιόρταζαν σὰν δική τους γιορτὴ, γιορτὴ ἀμπελοργικὴ καὶ τὴ μέρα τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Χριστοῦ (6 Αὐγούστου)(2).

ΙΕ'. ΤΡΟΠΟΙ, ΤΟΠΟΙ ΚΑΙ ΜΕΣΑ ΨΥΧΑΓΩΓΙΑΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΒΟΡΕΙΟΘΡΑΚΩΝ

Καρναβάλια.—Πυροβολισμοί.—Σπιτικὲς βεγγέρες.—Καντάδες.—Μοναστήρια.—Ἐκκλησίες καὶ Παρακλήσια.—Δημοσιευγραφία.—Θιάσοι καὶ Θέατρα.—Σύλλογοι καὶ Σωματεία.—Γνώμη ξένου διπλωμάτου γιὰ τὴ ζοτικότητα καὶ τὸ σθένος τοῦ ἑλληνισμοῦ τῆς Βορειοθράκης

α'. *Τὰ Καρναβάλια.*—Καρναβάλια, καθὼς τὰ ἐννοοῦμεν ἕμεῖς καὶ οἱ Δυτικοευρωπαῖοι δηλ. μὲ προσωπιδοφόρους, ἔκαναν τὲς ἀπόκριες μόνον οἱ

(1) Τὸ *Συναξάρι τοῦ ἁγίου Τρύφωνος* δὲν κατόρθωσα νὰ τὸ βρῶ καὶ νὰ τὸ διαβάσω. Ἄλλὰ κάποιος γέρος ἀμπελοργὸς ἀπὸ τὰ Βωθενὰ τῆς Ἀν. Ρωμυλ. μοῦ τὸ διηγήθηκε. —Ὁ ἅγιος Τρύφων, παιδί ἀμπελοργοῦ, καὶ ὁ ἴδιος ἐπίσης ἀμπελοργός, στὴν ἀρχὴ ἦταν Ἑβραῖος. Ἐμεῖς ὄρφανὸς ἀπὸ παιδί. Ὁμορφο κι' ἄξιο παλληκᾶρι εἶχε ἓνα ἐλάττωμα : ἦταν πεισματάρης δσο χωρεῖ. Ἐνα βράδυ, χειμῶναν καιρὸ, λέγει τῆς μητέρας του : —Ἀὔρω, μάννα, θὰ πάω στ' ἀμπέλι νὰ τὸ κλαδέψω. —Πῆς, γυιόκα μου, «ἂν θέλῃ ὁ Θεός!» —«Δὲν τὸ λέω. Τί ἀνακατεύεται ὁ Θεὸς στὲς δικές μου δουλειές; Δὲν τὸ λέω! Τὴν ἄλλη μέρα πρωὶ ἐτοιμάσθηκα νὰ πάῃ μὲ τὸ κλαδευτῆρι στὸ ἀμπέλι του. Βρομῶκαιρος! Παγωνιά! Ἐπὶ ἓνα κάτοσταράκι κρασί γιὰ νὰ ζεσταθῆ. Βγαίνει στὴν αὐλὴ τουρτουρίζει. Σαναμπταίνει, τραβᾶ καὶ δεῦτερο κάτοσταράκι. Σαναβγαίνει! Πάει ὡς στὴν αὐλόκορτα. Κρῦο φοβερό! Τίποτε, βέβαια, δὲν τὸν ἐμπόδιζε ν' ἀναβάλῃ τὸ κλάδευμα γιὰ τὴν ἄλλη μέρα, ἀλλὰ πεισματώθηκε. Ἀρπάζει τὴν κότσορα, τὴν γεμίζει μὲ κρασί καὶ ξεκινάει. Φτάνει στ' ἀμπέλι κι' ἀρχίζει τὸ κλάδευμα. Μὰ ἔτσι πού συγνοέπινε μέθυσε στὸ τέλος καὶ καθὼς παράσκυψε νὰ κλαδέψῃ ἓνα κλήμα ἔκοψε τὴ μύτη του. Θυμήθηκε τὰ λόγια τῆς μητέρας του. Τὸν ἔπιασε τὸ κλάμα. —Θεέ μου, φώναξε συγχώρησέ με, ἤμαρτον! Καὶ χωρὶς νὰ καταλάβῃ πῶς καὶ γιατί ἔκανε τὸ σημεῖο τοῦ σταυροῦ, ἐνῶ, καθὼς εἶπαμε, ὡς τότε ἦταν Ἑβραῖος. Τὴν ἴδια στιγμὴ παρουσιάσθηκα μπροστά του ἀσπροντυμένος ὁ Χριστός. Τὸν κύτταξε μὲ τὸ πρῶο βλέμμα του, τὸν λυπήθηκε, παίρνει ἀπὸ καταγῆς τὸ κομμάτι τῆς μύτης, τὸ τοποθετεῖ στὸν τόπο του—καὶ ὦ τοῦ θαύματος—ἔπαισαν τὰ αἵματα καὶ ἡ μύτη κόλλησε. Ὅταν ὁ Τρύφωνας ὕψωσε τὰ μάτια νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν εὐεργέτη του, ὁ Χριστὸς χάθηκε. Σὰν γύρισε σπατί καὶ διηγήθηκα στὴ μητέρα του τὸ θαῦμα, πίστεψαν, βαφτίστηκαν καὶ κατόπιν μάννα καὶ γυιὸς μαρτύρησαν γιὰ τὴν πίστι τοῦ Χριστοῦ.

2) Βλ. Ἀρχ. Θρ. Θησ. τόμ. ΙΒ' Λαογραφικὰ Στενιμάχου Δημ. Δουκάτου.

Πρὸβλ. Θρακικὰ τόμ. ΙΑ' (1939) Δημοτικὰ τραγούδια τῆς Θράκης σ. 241 ἀρ. 409.

Ἕλληνες τῶν ἐλληνικῶν κέντρων τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας καὶ τῆς Μυσίας, ἢ οἱ ἐλληνίζοντες Βούλγαροι καὶ Βλάχοι. Διότι στὴ Φιλιππούπολι, στὸν Πύργο καὶ στὴ Βάρνα, ὑπῆρχε ὡς στὸ ἀνθελληνικὸ κίνημα τοῦ 1906 καὶ μιὰ τάξις Ὀρθοδόξων, οἱ ὁποῖοι δὲν εἶχαν τονισμένη ἐθνικὴ συνείδησι καὶ ἀναλόγως τῆς περιστάσεως ἔλεγαν ὅτι εἶναι Ἕλληνες ἢ Βούλγαροι. Τέτοιοι λ.χ. στὴ Βάρνα ἦσαν οἱ Γκαγκαούζηδες, τουρκόφωνοι Ὀρθόδοξοι στὴν πόλι καὶ τὴ περιοχὴ τῆς Βάρνας, γιὰ τοὺς ὁποίους μιῶ λεπτομερέστερα σὲ μιὰ ἄλλη μελέτη μου (1) Βούλγαροι, Τούρκοι, Ἑβραῖοι καὶ Ἀρμένιοι δὲν ἐγνώριζαν «Καρναβάλια». Μόνο στὴ Μυσία σὲ μερικὰ χωριά καὶ ὄχι τὴν ἐποχὴ τῆς Ἀποκρηῆς ἀλλὰ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου νεαροὶ ντυνότανε μὲ προβιῆς καὶ μάσκες ἀπὸ πανὶ δικῆς τῶν ἐφευρέσεως καὶ παρίσταναν τὴν ἀρκουῶδα, τὸν λύκο ἢ τὴν ἀλεπού. Οἱ τύποι ποὺ ἐκπροσωποῦσαν οἱ μασκαράδες τῶν ἐλληνικῶν κέντρων ἦσαν : ὁ διάβολος (μὲ κέρατα, οὐρά, κουδουνάκια καὶ ἓνα κοντάρι ἢ τρίαινα στὸ χέρι), ὁ γιατρός μὲ ψιλὸ καπέλο καὶ ἓνα γουδί στὸ χέρι, ὁ γαμπρός ἢ νύφη καὶ ὁ κουμπάρος—ποτὲ ἐν τούτοις ὁ παππᾶς—, ἡ μόμα (δηλ. ἡ βουλγάρα χωριατοπούλα), ὁ ἄγῆς, ὁ ἱππότης, ὁ φουστανελάς καὶ ἄλλοι.

Οἱ προσωπιδοφόροι μὲ μιὰ λατέρνα μπροστὰ γύριζαν τοὺς δρόμους γιὰ νὰ καταλήξουν σὲ κάποιον καφενεῖο ὑστερώτερα, ὅπου ἔκλειαν τὰ πορτοπαράθυρα καὶ διασκέδαζαν. Τὸ γαϊτανάκι, ἡ γκαμήλα κτλ. τῶν Ἀθηνῶν ἦσαν ἄγνωστα στὴ Βορειοθράκη. Εἴπαμε, ὅτι οἱ καθ'αυτὸ Βούλγαροι δὲν ἐγνώριζαν Καρναβάλια καὶ στὰ 1890 ἡ ἀστυνομία τὰ ἀπαγόρευσε, δῆθεν γιὰ λόγους ἀσφαλείας, ἐνῶ ἐπρόκειτο γι' ἀπέχθεια πρὸς τὸ ξένο ἔθιμο.

β'. **Πυροβολισμοί.** Γιὰ τὴν ἐκδήλωσι χαρᾶς, ἀλλὰ μόνο τὸ Πάσχα καὶ ὄχι σὲ ἄλλες εὐκαιρίες, πυροβολισμοὺς μὲ τρακατροῦκες ἢ πυροβολισμοὺς χρησιμοποιοῦσαν μόνον οἱ Ἕλληνες. Τέτοιες ἐκδηλώσεις χαρᾶς καὶ εὐθυμίας ἦσαν ἐντελῶς ἄγνωστες στοὺς Βουλγάρους. Ἡ ἀστυνομία μολονότι τοὺς ἀπαγόρευσε ἀκόμα κατὰ τὴν ἔνωσι Ἀγ. Ρωμυλίας (1885), ἐντούτοις ἐξακολούθησαν ὡς τοὺς βουλκωνικοὺς πολέμους.

γ'. **Καντάδες.** Μόνον στὰ ἐλληνικὰ κέντρα ἦσαν γνωστὲς, μὲ τραγούδια τῶν Ἀθηνῶν τῆς Πόλης καὶ ἐντόπια τετράφωνα. Γιὰ τοὺς Βουλγάρους καὶ Τούρκους ἐντελῶς ἄγνωστη διασκέδασις.

δ'. **Σπιτικὲς βιγγέρες.** Γι' αὐτὲς μιῶ λεπτομερέστερα στὸ βιβλίον μου μὲ τὸν τίτλο «Φιλιππουπολίτικα καὶ Στενιμαχίτικα Δημ. Τραγούδια» Ἀθῆναι 1938 «Θρακικὰ» Τόμ. XI) καὶ ἰδίως στὲς ὑποσημειώσεις τοῦ XV καὶ XXIV τραγουδιοῦ, ὥστε κρίνω περιττὸ νὰ ἐπανέρχομαι στὸ ἴδιον θέμα.

ε'. **Τὰ μοναστήρια μας.** Γιὰ τὸν χειμῶνα οἱ βιγγέρες, ἀλλὰ γιὰ τὸ καλοκαίρι, ποῦ νὰ εὑρίσκαν οἱ Βορειοθράκες τὴν ψυχαγωγίαν τους ; Ποῦ θὰ

(1) Πρὸβ. Δ. Κ. Βογάζλη, «Φυλετικὲς καὶ Ἐθνικὲς μειονότητες στὴν Ἑλλάδα καὶ τὴ Βουλγαρίαν» Ἀθῆναι. 1954. Ἐκδοσις Ἑταιρείας Θρακικῶν Μελετῶν ἀριθ. 35.

ξεγνοῦσαν τὸ καθημερινὸ μαγκανοπήγαδο ; Ποῦ θὰ ξεκουραζότανε καὶ θὰ καταλάβαιναν τί θὰ πῆ τὸ «εὐ ζεῖν ; Ποῦ ἄλλοῦ παρὰ στὲς ἀνετες καὶ χαρούμενες ἐξοχὲς τους ; στὰ μοναστήριά τους, στὰ γύρω χωριά, οἱ μαυροθαλασσίτες στὰ κιάσκια τους, (1) οἱ φτωχότεροι σὲ ἐκδρομὲς στὰ ἑλληνικὰ μοναστήρια, ὅπου θὰ μπορούσαν νὰ παραμείνουν καὶ νὰ τραφοῦν τρεῖς μέρες δωρεάν.

Στὴ Βουλγαρία (Ἀνατολικὴ Ρωμυλία καὶ Μυσία) εἶχαμε ὡς στὰ 1906 ἔνδεκα μοναστήρια, ἀπὸ τὰ ὁποῖα αὐτὸ τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου (Βάτσκοβο) κοντὰ στὸ Στενίμαχο ἦταν ἐφάμιλλο μὲ τὰ μοναστήρια τοῦ Ἁγίου Ὁρους, ἀρχαῖο (τοῦ 11 αἰῶνος μ.Χ.) καὶ πλούσιο σὰν αὐτά, πὺν μονάχα μὲ τὸ μοναστήρι τῆς Ρήλας τῶν Βουλγάρων μπορούσε νὰ συγκριθῆ. Οἱ Βούλγαροι εἶχαν τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἑκατὸ σαράντα δύο μοναστήρια (2). Τί τὰ ἤθελαν τὰ ἔνδεκα τὰ δικὰ μας ; Τί τοὺς χρειαζότανε, γιατί μᾶς τ' ἀρπάξανε ; Ἀπλούστατα : γιὰ νὰ μᾶς ἀπαθλιώσουν κι' ἔπειτα νὰ μᾶς ἐξοντώσουν ἐθνικῶς.

Ἄλλὰ καὶ ἐδῶ παραπέμπω τὸν ἀναγνώστη μου σὲ μιὰν ἄλλη ἐπίσης ἱστορικὴ, ἐθνολογικὴ καὶ λαογραφικὴ μελέτη μου μὲ τὸν τίτλο «Μοναστήρια καὶ Θέρετρα τῆς βορεινῆς Ροδόπης» (3).

στ' *Παρακλήσια* Δὲν θὰ τὰ βρῆτε σὲ καμμιά πόλι ἢ χωριὸ καθαρῶς βουλγαρικὸ. Θὰ τὰ βρῆτε ὅμως σκαρφωλωμένα στὲς βουνοκορφὲς ὄρεινῆς πόλεως ἢ χωριῶν τῆς Μέσης Βαλκανικῆς, πὺν ὁ ἑλληνοχριστιανικὸς πολιτισμὸς πέρασε, ριζώθηκε καὶ ἄφησε πίσω ἀπτά τὰ ἴχνη του. Στὸ Στενίμαχο, στὰ Βαδενά, στὴν Κούκλαινα καὶ στὴν ἄλλη ἄκρη τῆς Μέσης Βαλκανικῆς στὸ Μελένοικο, (καθὼς εἶναι γνωστὸ, ἀποικία τῶν Φιλιππουπολιτῶν). Θὰ τὰ βρῆτε ἐπίσης σὲ κάμποσα ἑλληνικὰ κέντρα τῆς Μαύρης Θάλασσας, πὺν τὰ κοσμεῖ κάποιος λόφος ἢ κάποιον βουναλάκι σὰν λ.χ. στὴν Ἀγχιάλο. Μιλῶ—ἄς μὴ ξεχαστῆ—γιὰ τὴ Βορειοθράκη καὶ ὄχι γιὰ τὴν ἐλευθερὴ Ἑλλάδα καὶ τὰ νησιά της, ὅπου τὰ χαριτωμένα παρεκλήσια, εἶναι τὸ συνηθέστερο πρᾶγμα. Δὲν εἶναι μεγάλα τὰ δικὰ μας τὰ παρακλήσια. Τὸ πολὺ 10 μ. μᾶκρος, καὶ 5—6 μ. πλάτος. Ἀπέριττα. Ἐνα τέμπλο μαυρισμένο ἀπὸ τὸν χρόνον καὶ εἰκόνες στὸν τεῖχον μισοσβυσμένες ἀπὸ τὴν πολυκαιρία. Ἡ πόρτα τους συνήθως ἀνοιχτὴ καὶ τὰ μικροπαράθυρά τους χωρὶς τζάμια, ἔτσι πὺν τὰ χελιδόνια νὰ μπορούν νὰ μπαινοβγαίνουν καὶ στὸ περβάζι τῆς Παντάνασσας νὰ χτίζουν τίς φωλιές τους.

(1) Κιάσκια ὀνόμαζαν οἱ Ἀγχιαλίτες, Πύργιοι, οἱ Βαρναῖοι καὶ οἱ ἄλλοι Ἑλληνες κάτοικοι τῶν παραλιακῶν πόλεων τῆς Μαύρης Θάλασσας κάτι μικροσκοπικὲς ἀγροικίαι στὴν ἀκρογυαλιά μ' ἕνα μικροῦλι σπιτάκι, ἕνα-δύο στρέμματα ἀμπέλι καὶ μερικά καρποφόρα δέντρα. Κερασιές, συκὲς καὶ καρυδιές.

(2) *Milion Popoff i Ivanoff* «Nachite Manastiri=τὰ Μοναστήρια μας» Sofia 1927 σελ. 21.

(3) Δ. Κ. Βογαζλή: «Ἑλληνικὰ Μοναστήρια καὶ Θέρετρα τῆς βορεινῆς Ροδόπης» Ἀρχεῖον Ἐρακ. καὶ Γλωσ. Θεσσαυροῦ Ἀθῆναι 1917—1918. Τομ. ΙΔ σελ. 99—155.

«Μὰ ὁ διαβάτης σὰν περνᾷ,
στέκεται καὶ τὰ προσκυνᾷ,
καὶ μὲ εὐλάβεια πολλὴ
τὸν ἄσπρο τοὺς σταυροὺ φιλεῖ».

Δὲν θὰ βρῆς βέβαια—σ' αὐτὰ—τὰ ἐρημοκλήσια τὴν ἀπεραντοσύνη τῶν ναῶν τοῦ ἁγίου Πέτρου ἢ τοῦ ἁγίου Παύλου στὴ Ρώμη καὶ τὸ Λονδίνο. Δὲν σὲ θαμβώνει ἢ πολυτέλεια καὶ οἱ Μαντόνες τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Μάρκου στὴ Βενετία. Δὲν εἶναι κᾶν ἢ μεγαλοπρέπεια καὶ τὸ κάλλος τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας στὴν Πόλι.—Μὰ δὲν εἶναι αὐτὰ πού ξύπνησαν τὴ μυστικοπάθεια ἑνὸς Παπαδιαμάντη ἢ ἑνὸς Μωραϊτίνῃ γιὰ νὰ γράψουν ἐκεῖνες τὶς ἀριστουργηματικότετες τοὺς σελίδες. Αὐτὰ εἶναι τὰ παρακλήσια, τὰ ταπεινὰ παρακλήσια πού, τόσο εὐγλωττα μιλοῦν στὴ καρδιά μας. Στὴν καρδιά παντὸς Ἑλληνοχριστιανοῦ.

Ὁ Μυρτίλος Ἀποστολίδης, ὁ βορειοθρακιώτης αὐτὸς Θουκυδίδης, γράφει (1) ὅτι τὸ Παρακλήσι τοῦ «Ἀη-Ἡλιά» στὴ ψηλότερη βουνοκορφὴ τοῦ Στενίμαχου ἦταν τὸν παλιὸ καιρὸ τέμπλο τοῦ Ἀπόλλωνος, τοῦ Θεοῦ τοῦ φωτὸς καὶ τῆς Ποιήσεως. Ἴσως. Ποιὸς ξέρει; Εἶναι τόσο στενὴ ἢ συνάφεια μεταξὺ ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ, Βυζαντινοῦ καὶ σημερινοῦ Ἑλληνισμοῦ!

ζ'. **Δημοσιογραφία.** Στὴ Φιλιππούπολη, τὴν πρωτεύουσα τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας ἀπὸ τὸ 1880 καὶ ὡς στὰ 1906 ἐκδίδονταν δυὸ ἑλληνικὲς ἔφημερίδες, «ἡ Φιλιππούπολις» καὶ οἱ «Εἰδήσεις τοῦ Αἵμου». Δευτέρα, Τετάρτη, Παρασκευή ἢ πρώτη, Τρίτη, Πέμπτη καὶ Σάββατο ἢ δεύτερη.—ἔτσι πού οἱ Βορειοθράκες εἶχαν καθημερινῶς τὸ ἐντόπιο τοὺς φύλλο, τὴ δική τους τὴ βορειοθρακικὴ ἔφημερίδα. Ἰδρυταὶ τῆς «Φιλιππουπόλεως», ἦσαν οἱ ἀδελφοὶ Νικολαΐδη, Κωνσταντινουπολίτες. «Αὐτοὶ ἐντούτοις μετὰ δυὸ τρία χρόνια ἐχώρισαν τὴν ἐπιχείρησι καὶ τὸ τυπογραφεῖο τοὺς σὸν ἀρχισυντάκτη τους, τὸν Δημ. Κουμαριανό, ἀπὸ τὴν Ἄνδρο. Οἱ ἴδιοι ἐπέστρεψαν στὴ Πόλι καὶ ἐξακολούθησαν τὴν ἐκδοσι τῆς «Κωνσταντινουπόλεως» ἡμερήσιο φύλλο. Τῆς δευτέρας ἔφημερίδας οἱ «Εἰδήσεις τοῦ Αἵμου» ἀρχισυντάκτης καὶ ἐκδότης τῆς ἦταν ὁ Σκαρλάτος Κωνσταντινίδης Φιλιππουπολίτης, ἀνεψιὸς τοῦ μεγάλου ἐθνικοῦ μας εὐεργέτου Γρηγορίου Μαρσαλῆ Φιλιππουπολίτου.

Καὶ οἱ δυὸ ἔφημερίδες σθεναρὰ καὶ ἀδιάπτωτα ὑπερασπίσθησαν τὰ δίκαια τοῦ ἑλληνισμοῦ τῆς Βορειοθράκης συχνὰ μάλιστα μὲ κίνδυνο τῆς ζωῆς των. Γι' αὐτὸ οἱ βουλγαρομακεδόνες κομιτατζήδες τοῦ Γεννάδηφ, ὅταν μπῆκαν στὴ Φιλιππούπολι (ἀπ' ἐκεῖ ἀρχισε στὲς 16 Ἰουλίου 1906 ὁ ἀνθελληνικὸς διωγμὸς πού κορυφώθηκε μὲ τὴ πυρπόλησι τῆς Ἀγχιάλου) πρῶτο ἐγκληματικὸ τους ἔργο ἦταν νὰ καταστρέψουν τὰ πιεστήρια καὶ τὲς ἐγκαταστάσεις τῶν δύο ἑλληνικῶν ἔφημερίδων.

(1) Πρὸβ. Μυρτίλου Ἀποστολίδη. «Ὁ Στενίμαχος» Ἀθήναι 1929.

η'. *Θιάσοι και Θέατρα*.— Στὲς μεγάλες ἑλληνικὲς πόλεις τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας καὶ τῆς Μυσίας σπάνια νὰ περάσῃ χειμώνας, χωρὶς νὰ τὲς ἐπισκεφθῇ καὶ νὰ παραμείνῃ δλόκληρο τὸ διάστημα τῆς χειμερινῆς ἐποχῆς κάποιος θιάσος ἀπὸ τὴν Ἀθήνα. Ἔτσι στὴ Φιλιππούπολι καὶ τὲς γειτονικὲς ἑλληνικὲς πόλεις, Στενίμαχο καὶ Παζαρζίκ, ἀλληλοδιαδόχως τὲς ἐπεσκέφθησαν οἱ κάλλιστα συγκροτημένοι ἀθηναϊκοὶ θιάσοι τοῦ Ταβουλάρη, Βονασέρα, Εὐαγγελίας Παρασκευοπούλου, Κόκκου, Πλέσσα καὶ ἄλλοι. Τὲς παραστάσεις τοὺς ἔδιδαν στὸ μικρὸ ἀλλὰ κομψὸ θέατρο τοῦ «Λουξεμβούργου» (1). Στὸ Στενίμαχο οἱ παραστάσεις δίδονταν στὸ ἐκεῖ ἑλληνικὸ Παρθεναγωγεῖο, καὶ στὸ Παζαρζίκι στὸ Δημοτικὸ Σχολεῖο. Ἐπεκράτησε, ἡ συνήθεια δυὸ παραστάσεις τὴν ἑβδομάδα νὰ δίνουν οἱ θιάσοι στὴ Φιλιππούπολι καὶ μιὰ στὸ Στενίμαχο. Στὸ Παζαρζίκι καὶ τὴν Περιστέρα (Réchtera) ἔδιδαν μιὰ ἢ τὸ πολὺ δυὸ παραστάσεις. Ἀλλὰ καὶ ὅταν δὲν ἐρχότανε ἀπὸ ἔξω ἑλληνικοὶ θιάσοι — πρᾶγμα σπάνιο — ἐρασιτέχνες φρόντιζαν νὰ δώσουν μιὰ δυὸ παραστάσεις γιὰ εὐεργετικούς σκοπούς, στὴ Φιλιππούπολι, καὶ στὲς γειτονικὲς ἑλληνικὲς πόλεις (2).

θ'. *Σύλλογοι καὶ Σωματεῖα*.— Τὸ θέμα αὐτὸ ἐξαντλεῖται ἀπὸ μιὰ ἐμπεριστατωμένη μελέτη τοῦ ἀειμνήστου Μυρτίλου Ἀποστολίδη με τὸν τίτλο «Ἡ Ἑλληνικὴ Ὀρθόδοξος Κοινότης Φιλιππουπόλεως» πού, με ἄλλες τέσσαρες, οἱ ὁποῖες ἀφοροῦν τὴν ἴδια τὴ Κοινότητα, ἔχει δημοσιευθῇ στὸ «Ἀρχεῖον Ἐθνικοῦ λαογραφικοῦ καὶ γλωσσικοῦ Ἐθναυροῦ» Ἀθήναι Τόμ. II'. σελ. 39 καὶ ἐξῆς ὥστε καὶ κρίνω περιττὸ νὰ ἐπανερχομαι στὸ ἴδιο αὐτὸ θέμα.

(1) Τὸ θέατρο αὐτὸ δὲν μπορούσε νὰ πάρῃ περισσότερα ἀπὸ διακόσια ἄτομα. Εἶχε μιὰ μόνον σειρὰ 18 θεωρείων καὶ 4 μπενούαρ, ἀλλ' ὅταν ἔπαιζαν ἑλληνικοὶ θιάσοι ἦτανε κατάμεστο. Δὲν ἦσαν μονάχα Ἕλληνες οἱ θεαταί, ἦσαν ἐπίσης ἑλληνομαθεῖς Βούλγαροι, Ἑβραῖοι καὶ Ἀρμένιοι. Τὲς παραστάσεις τῆς Εὐαγγελίας Παρασκευοπούλου δυὸ τρεῖς τὲς παρακολούθησε καὶ ὁ ἴδιος ὁ ἡγμῶν Φερδινάνδος. Ἰδιαιτέρη ἐντύπωση τοῦ ἔκανε ἡ «Γαλάτεια» τοῦ Βασιλειάδη, πού τὴν ἔπαιξε ἡ Εὐαγγελία, καὶ ἐξέφρασε τὴν ὀχι ἀβάσιμη γνώμη, ὅτι θὰ ἦτανε θέμα ἐνὸς ἐξαιρετοῦ λιμπρέτου γιὰ μιὰν ὄραία ὄπερα.

(2) Τὸ δραματολόγιο τῶν θιάσων αὐτῶν, ἀποτελεῖτο ἀπὸ ρωμαντικὰ ἔργα τῆς ἐποχῆς δικὰ μας καὶ ξένα : αἱ «δύο Ὀρφαναί», «Μάκβεθ», ὁ «ἠθοποιὸς Κίντ», «ὁ Λιθοξόος», «ὁ Γαλιλαῖος» καθὼς καὶ ἑλληνικά, «ἡ Χίος δούλη», «ὁ Ἀθανάσιος Διάκος», ἡ «Σκύλα», ἡ «Γαλάτεια» ἡ «Μερόπη» κ.ά., φυσικὰ γραμμένα ὅλα στὴν καθαρεύουσα. Ὅταν ὁμως ἐπαίχθησαν τὰ ἔργα Κορομηλά, Περισιάδη καὶ Κόκκου «ὁ ἀγαπητικὸς τῆς Βοσκοπούλας», «ἡ Γκόλφω», «ἡ τύχη τῆς Μαρούλας», «ὁ Μπαρμπά Λινάρδος» καὶ ἄλλα στὴ δημοτικὴ, παρμένα ὅλα ἀπὸ τὴ σύγχρονη ἑλληνικὴ ζωὴ, ἐσάρωσαν μετὰ τὴ σκούπα τὴν καθαρεύουσα καὶ τὸν ρωμαντισμὸ.

ΙΣΤ' Η ΦΙΛΙΠΠΟΥΠΟΛΙΣ ΕΣΤΙ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Ἡ Φιλιπούπολι, ἡ πρωτεύουσα τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, ὑπῆρξε ἕνας πραγματικὸς *Φάρος*, ὁ ὁποῖος ποτὲ δὲν ἔσβησε, ἀλλὰ διαρκῶς ἐφώτιζε καὶ ψυχικῶς ἐθέρμαινε ὄχι μόνον τοὺς Ἕλληνας ἀλλὰ καὶ ὄλους τοὺς ἄλλους χριστιανικοὺς λαοὺς τῆς Μέσης Βαλκανικῆς καθ' ὅλον τὸν Μεσαίωνα καὶ ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἰδίως μετὰ τὸν Κριμαϊκὸ πόλεμο (1856).

Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Βυζαντίου ἡ Φιλιπούπολι ὑπῆρξε ἕνα ἀπὸ τὰ ἐπτὰ φρούρια καὶ μάλιστα τὸ δυνατότερο ποὺ ὑπερασπιζότανε τὴν αὐτοκρατορία ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν βαρβάρων ἀπὸ βορρᾶ: τῶν Οὐνων, Γότθων, Κουμάνων, Σλάβων καὶ ὑστερώτερα τῶν Βουλγάρων, τῶν ὁποίων ἡ κυριαρχία πρέπει νὰ τονισθῇ, ὅτι ποτὲ δὲν εἶχε ἐπεκταθῆ κάτω ἀπὸ τὸν Αἴμο, οἱ δὲ ἐπιδρομῆς τοὺς κάτω ἀπὸ τὴν γραμμὴ αὐτὴ εἶχαν καθαρῶς ληστρικὸ χαρακτῆρα.

Πέρισσαν περίπου πέντε αἰῶνες (1363—1880) καὶ ἡ Ἀνατολικὴ Ρωμυλία, μὲ πρωτεύουσα πάντοτε τὴν ἑλληνικώτατη Φιλιπούπολι ἀνακηρύσσεται βάρει τῆς Συνθήκης τοῦ Βερολίνου σὲ αὐτόνομη τουρκικὴ ἐπαρχία ἀλλὰ μὲ χριστιανὸν Γενιὸ Διοικητή. Μιά διεθνὴς ἐπιτροπὴ ἀπὸ ἀντιπροσώπους τῶν Μεγάλων Δυνάμεων συνέρχεται στὴ Πόλι γιὰ νὰ καταρτίσῃ τὸν Ὅργανικὸ Νόμο δηλ. τὸν Καταστατικὸ Χάρτη τῆς Αὐτόνομης αὐτῆς. Μετὰ μερικὰς συνεδριάσεις ἡ Ἐπιτροπὴ ἀποφασίζει νὰ μεταφέρῃ τὴν ἔδρα τῆς στὴ Φιλιπούπολι γιὰ νὰ βρῆσκειται σὲ ἄμεση ἐπαφὴ μὲ πρόσωπα, πράγματα καὶ καταστάσεις. Λοιπὸν σὲ μιὰ ἀπὸ τὰς συνεδριάσεις τῆς Ἐπιτροπῆς αὐτῆς ἠγέρθη τὸ ζήτημα ποῖα θὰ ἦταν ἡ ἐπίσημη γλῶσσα τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας. Γιὰ τὴν τουρκικὴ δὲν ἔγινε καμμιά συζήτηση ἦτανε, βλέπετε, ἡ γλῶσσα τοῦ κυρίαρχου κράτους. Γιὰ τὴ βουλγαρικὴ ἡ συζήτησις ὑπῆρξε πολὺ σύντομη, ἦτανε ἡ γλῶσσα τῆς ἀπόλυτης πλειοψηφίας τῆς χώρας. Γιὰ τὴν ἑλληνικὴ κατὶ θέλησε νὰ πῆ ὁ ῥῶσος ἀντιπρόσωπος γιὰ νὰ τὴν ἀποκρούσῃ, καὶ τότε ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Αὐстро-Οὐγγαρίας, (ποὺ νὰ ποῦμε τὴν ἀλήθεια ποτὲ δὲν διακρίθηκε γιὰ τὸν φιλελληνισμό τῆς) ὁ βαρῶνος Καλαί (Calai) εἶπε τὰ ἑξῆς ἀξιοσημεῖωτα γιὰ τὸν ἑλληνισμό τῆς Βορειοθράκης. Μεταφράζω ἐπὶ λέξει: — «Ἐπιμένω, εἶπε, νὰ δοθῶν τὰ ἴδια δικαιώματα στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα, ὄχι μόνο γιὰ τοὺς λόγους ποὺ ἀνέφερε ὁ Ἄγγλος συνάδελφός μου, ὅτι δηλαδὴ ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία κυριάρχησε πολλὰ, πάμπολλα χρόνια ἀλλὰ ἐπίσης διότι οἱ ἐδῶ Ἕλληνες κατέχουν πολὺ ἀνώτερο καὶ μεγαλεῖτερο πνευματικὸ πολιτισμὸ ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς Βουλγάρους. Ποῦ πρέπει ν' ἀποδοθῇ αὐτὴ ἡ ὑπεροχὴ τοὺς δὲν ἔξετάζω τὰ αἷτια, γεγονὸς ὅμως ἀναμφισβήτητο εἶναι ὅτι τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα εἶναι κατὰ πολὺ περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ τῶν δυὸ ἄλλων ἐθνοτήτων μαζῆ. Γεγονὸς ἐπίσης εἶναι ὅτι οἱ Ἕλληνες ὄχι μόνον εἶναι φορεῖς τοῦ πολιτισμοῦ ἀλλὰ καὶ κατάλληλοι νὰ μεταδώσουν σ' ἄλλες ἐθνογένετες. Γι' αὐτὸ τὸν λόγον δὲν εἶναι δυνατό νὰ

τοὺς ἀγνοήσουμε. Ἄν ἀποφασίσουμε ν' ἀποκλείσουμε τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα θὰ διαπράξουμε διπλὴ ἀδικία. Πρῶτα ἀπέναντί τους καὶ δεύτερον ἀπέναντι ὁλόκληρης αὐτῆς τῆς χώρας» (1).

Αὐτὰ εἶπε ὁ βαρῶνος Κάλαϊ, ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Αὐστρουγγαρίας καὶ ἡ ἐπιτροπὴ καμψηφει δέχθηκε νὰ θεωρηθῇ καὶ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐπίσημη στὴν Ἀνατολικὴ Ρωμυλία, ἰσοτίμη μὲ τὴν τουρκικὴ καὶ τὴ βουλγαρικὴ.

Αὐτὸς ὑπῆρξε ὁ ἑλληνισμὸς τῆς Βορειοθρακῆς.

ΙΖ' ΕΠΙΛΟΓΟΣ

§ I. — Ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ πατέρας αὐτὸς τῆς φιλοσοφίας, κάπου λέγει : «Ἐἴ τις ἐξ ἀρχῆς τὰ πράγματα φυόμενα βλέπειεν, κάλλιστ' ἂν θεωρήσειεν» ποὺ θὰ πῇ : «Ἄν κανεῖς τὰ πράγματα τὰ ἐξετάσῃ εὐθύς ἐξ ἀρχῆς, θὰ πληροποιηθῇ κατὰ τὸν καλλίτερο τρόπο πῶς ἔχουν αὐτὰ στὴν πραγματικότητα. Καὶ γιὰ ν' ἄλλοι στὴν οὐσία αὐτῆς μας τῆς μελέτης θὰ ἐπαναλάβουμε ἐκεῖνο ποὺ ἔχουμε τονίσει στὴν εἰσαγωγῇ, ὅτι δηλ. τὰ ἦθη ἔθιμα καὶ αἱ προλήψεις τῶν Βορειοθρακῶν, — ἀλλ' ἄραγε μόνον αὐτῶν ἢ μήπως ὅλων τῶν Ἑλλήνων — ἄλλες θυμίζουσι τὴν ἀρχαία Ἑλλάδα μὲ τὴν εἰδωλολατρεία τῆς, ἄλλες τὸ μεσαιωνικὸ Βυζάντιο μὲ τὸν ἑλληνοχριστιανικὸ πολιτισμὸ του, καὶ ἄλλες τὴν Τουρκοκρατία ἀλλὰ σ' ὅλες αὐτές, ὅταν κανεῖς τὴς ἐξετάσῃ βαθύτερα καὶ προσεκτικώτερα, θὰ βρῇ πάντοτε τὸ λεπτὸ ἐκεῖνο ἄρωμα τοῦ πολιτισμοῦ ποὺ ὀνομάζεται *Ἑλληνισμός*.

Καὶ γιὰ νὰ μιλήσουμε πιὸ συγκεκριμένα στηριζόμενοι σ' αὐτὴ μας τὴ διατριβή, βλέπουμε : Τὰ χελιδονίσματα, ὁ Κλείδονας, ἡ μεταθανάτια ζωὴ κτλ. ἀνήκουσι ἀναμφισβήτητα στὴν εἰδωλολατρεία τὰ κάλαντα, τὰ ἐννέα φαγιά, οἱ γιορτῆς τῶν ἀμπελουργῶν κ. ἄ. στὴ βυζαντινὴ ἐποχῇ, ἐνῶ τὰ σχετικά μὲ τὰ γεννιτούρια, τὴς ἀστικῆς καὶ ἀγροτικῆς γιορτῆς κτλ. ἀνήκουσι φανερὰ στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας. Κόκκοι ἐνὸς κομπολογιοῦ ποὺ τοὺς ἐνώνει καὶ τοὺς συγκατεῖ μιὰ γερὴ χρυσῇ μεταξένια κλωστή — ἡ ἑλληνικὴ ψυχῇ.

(1) Ivan Madjaroff «Istotchna Roumélia» «Ἀνατολικὴ Ρωμυλία» Sofia σελ. 90. Σ. Δ. Καὶ ὁ Λαμαρτίνος εἶχε στὰ 1833 διακηρύξει στὸ Voyage en Orient ὅτι ὁ ἑλληνισμὸς τῆς Χώρας αὐτῆς εἶταν «πολιτισμένος κέκοιτιστικός».

ΤΙ ΕΓΙΝΕΤΟ ΟΣΑΚΙΣ ΕΚΤΙΖΕΤΟ ΝΕΟ ΣΠΙΤΙ

Τὸ χωρίον Ἰντζέκιοι μολονότι εὐρίσκετο εἰς τὰς δυτικὰς ὑψορείας τοῦ ἱεροῦ ὄρους τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης, δὲν εἶχε πολλὰ πετρώδη στρώματα, διότι τὸ ἱερὸν ὄρος εἶναι χωματῶδες, κακαλυμμένον ὑπὸ δασωδῶν ἐκτάσεων ἐκ ποικίλων δένδρων, ἤτοι δρυῶν, φυλληρῶν, πετελεῶν, δξυῶν, σφενδάμων, ἰτεῶν, πρίνων, λεπτοκαρυῶν καὶ ἄλλων. Διὰ τοῦτο ὅσοι ἐκτιζαν σπίτια, ἐξοικονομοῦσαν πέτρες διὰ τὰ θεμέλια καὶ τὸν βόρειον τοῖχον καὶ ἄνω τῶν θεμελίων μέχρις ἐνὸς μέτρου ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας. Ἐπειτα ἐστήνοντο χονδροὶ στυλοὶ εἰς 4 γωνίας καὶ ἄλλοι λεπτότεροι εἰς τὰ διάμεσα διαστήματα καὶ συνεδέοντο ἀναμεταξύ των με λεπτότερα δοκάρια. Εἰς τὸ μέσον δὲ τοῦ ἑδάφους ἐστήνετο ἕνας χονδρὸς στύλος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀκουμποῦσαν ὀριζόντια χονδρὰ ξύλα, τῶν ὁποίων τὸ ἕτερον ἄκρον ἐστηρίζετο ἐπὶ τῶν ἀκραίων στυλῶν τῶν πλευρῶν.

Ἐπὶ τῶν ξύλων τούτων ἐκορφώνοντο αἱ σανίδες, πού ἀπετέλουν τὸ πάτωμα εἰς ὕψος 3—3 1/2 μέτρων ἀπὸ τὸ ἑδαφος. Ἐπὶ τοῦ τοιούτου σκελετοῦ ἐστηρίζετο ἄλλος σκελετὸς διὰ νὰ ὑποβαστῆζῃ τὴν στέγην εἰς ὕψος 3 μέτρων. Τῆς στέγης ἡ ῥάχις ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἐπίσης χονδρὰ ξύλα ὀριζοντίως τεθειμένα καὶ στηριζόμενα ἐπὶ τῶν δύο πλευρῶν ἐναντι ἀλλήλων. Ταῦτα συνεδέοντο με ἄλλα ξύλα λεπτότερα, τῶν ὁποίων τὸ ἓν ἄκρον ἐστηρίζετο, ἐπὶ τῆς ῥάχως, τὸ δὲ ἄλλο ἐπὶ τῶν τοιχωμάτων ἐπικλινῶς. Καὶ ἐπὶ τούτων ἔκορφώνοντο λεπταὶ σανίδες (τενεκέδες λεγόμεναι) καὶ ἐπὶ τούτων τὰ κεραμίδια.

Τὴν ἐργασίαν ταύτην διηύθυνεν ὁ ἀρχιμάστορας (Κάλφας), ὁ ὁποῖος ἔκαμνε καὶ τὸ σχέδιον τῆς οἰκίας, οἱ δὲ λοιποὶ ἐλέγοντο μαστόροι. Ὅτε δὲ ἡ ἐργασία ἔφθανεν εἰς τὸ στήσιμον τῆς στέγης, ἐτίθετο καὶ τὸ λεγόμενον Ἄσκι. Ἡ λέξις εἶναι Τουρκικὴ καὶ σημαίνει κρεμάστρα. Ὑψοῦντο δύο κοντάρια ἐπὶ τῶν ἀντιθέτων πλευρῶν, καὶ τῆς κορυφῆς τῶν κονταρίων ἐδέοντο κλάδοι αἰθαλῶν δένδρων ἐν εἴδει ἀνθοδεσμῶν. Μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἰστῶν ἐδένετο σχοινίον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐκρέμοντο τὰ δῶρα διὰ τὸν κάλφαν καὶ τοὺς μαστόρους τὰ ὁποῖα ἤρχιζαν νὰ στέλλωνται ἀπὸ τὸν νέον, πού ἐκτιζε τὸ σπίτι, ἀπὸ τὴν ἀρραβωνιαστικὴν του, τὴν μέλλουσαν οἰκοκυρὰν καὶ ἀπὸ ἄλλα μέλη τῶν δύο οἰκογενειῶν καὶ ὄλων τῶν πλαγίων συγγενῶν καὶ φίλων.

Ἡ διαδικασίᾳ δὲ τῶν δώρων τούτων ἐγίνετο ὡς ἑξῆς: Ὁ μὲν νέος μέλλων οἰκοκύρης, μόλις ἐστήνετο τὸ Ἄσκι (σημεῖον ὅτι πλησιάζει τὸ τέλος τῆς οἰκοδομῆς) προσέφερε τρεῖς—τέσσαρες πήχεις τσόχα, ἡ δὲ μέλλουσα οἰκοκυρὰ

ένα υποκάμισο μεταξωτό κεντημένο. Συνωδευόντο δὲ ταῦτα μὲ κάνιστρον (πανέρι) ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐτίθετο πιατέλλα μὲ χαλβὰ ὡς μεζὲς διὰ τὸ γαλόνι ρακῆς μὲ τὸ ὁποῖον συνωδεύετο τὸ δῶρον. Τότε ἕνας ὠρισμένος μάστορας, ποῦ ἤξευρε καλὰ τὸ μάθημά του, ἀνέβαιναν ἐπὶ τῆς στέγης, ποῦ ἦτο τὸ Ἄσκι, ἐλάμβανε τὴν τσόχα τοῦ γαμβροῦ καὶ ἐπιδεικνύων τρόπον τινὰ αὐτὴν ἤρχιζε στεντορία τῇ φωνῇ νὰ διαλαλῇ τὸ κομισθὲν δῶρον διὰ τῶν ἐξῆς : « Ἀλλάχ μπὶν μπερειατ βερσίν »— Ὁ Θεὸς χίλια καλὰ νὰ δίνη ».

« Πέτρα νὰ πιάνη, ἀσῆμι νὰ γίνεταί. Χῶμα νὰ πιάνη μάλαμα νὰ γίνεταί ». Ἐὰν ὁ στείλας τὸ δῶρον εἶχε πρόβατα, ἐξεφωνεῖτο ἡ εὐχή : « Ὁ Θεὸς νὰ τὸν ἀξιώσῃ νὰ ἴδῃ στὴν μάνδρα του χιλιάδες πρόβατα ». Ἐὰν ἦτο γεωργὸς ἡ εὐχή : « Ἔνα νὰ σπέρνῃ, χίλια νὰ γένωνται ».

Σ η μ ε ἰ ω σ ι ε 1η. Ὅλα τὰ διαλαλούμενα τὰ ἔλεγεν εὐκρινῶς καὶ μὲ συρτὴν φωνήν, ὥστε νὰ δίδεται κάποια μουσικότης εἰς τὴν ἀπαγγελίαν. Καὶ ἔπειτα ἤχηκολούθει : Α'. α'. α'. ὁ Θεὸς καὶ ἡ Παναγία νὰ εὐλογῇ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν τοῦ ἀφεντικοῦ μας, ποῦ ἔστειλε σημεῖα ἕνα μεγάλο δῶρο καὶ ἀκριβὸ εἰς τὸν κάλφον μας μὲ ἕνα χρυσὸ φλωρί δεμένο. Ὁ Θεὸς καὶ ἡ Παναγία νὰ τὸν ἀξιώσῃ νὰ πάγῃ νὰ προσκυνήσῃ τοῦ Χριστοῦ τὸν τάφο.

Σ η μ ε ἰ ω σ ι ε 2α. Εἰς ἐκείνους τοὺς χρόνους τὸ ὄχιον ἐκάστου χριστιανοῦ καὶ ὡς μεγάλη εὐτυχία ἐθεωρεῖτο ἡ ἐπίσκεψις εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ (Χατζηλίκι) καὶ ἡ ἐπωνυμία « Χατζῆ » ἐθεωρεῖτο τίτλος τιμητικός. Διότι καὶ τὸ ταξείδιον τῶν προσκυνητῶν ἦτο κοπιῶδες μὲ τὰ μέσα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ πολυδάπανον καὶ δῶρα πλὴλὰ ἐκόμιζον εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ χωρίου, εἰς τοὺς προὔχοντας, συγγενεὶς καὶ φίλους. Ἐθεωροῦντο τρόπον τινὰ πρόσωπα μετέχοντα κάποιας ἱερότητος. Διὰ τοῦτο κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν τῶν τοὺς ὑπεδέχοντο οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου μετὰ ψαλμωδιῶν καὶ ἑξαπτερῶγων μέχρι τοῦ Ναοῦ, ὅπου ἐψάλλετο δοξολογία εἰς τιμὴν τῶν καὶ δεήσεις ὑπὸ τῶν ἱερέων καὶ εὐχαὶ ὑπὲρ διαφυλάξεως τῆς ὑγείας τῶν.

Ἐπειτα ἐλάμβανε τὸ υποκάμισο τὸ σταλὲν ὑπὸ τῆς μελλούσης οἰκοκυρῶς τῆς κτιζομένης οἰκίας καὶ ἤρχιζε νὰ ἐξυμνῇ τὰς ἀρετὰς αὐτῆς, τῶν γονέων τῆς καὶ νὰ περιγράψῃ τὸ σταλὲν υποκάμισον ὡς μεταξωτὸν καὶ κεντημένον μὲ χρυσάφι κ.λ.π. κ.λ.π. Ἀπὸ ἐκείνης τῆς ἡμέρας ἐπὶ μίαν ἐβδομάδα ἐστέλλοντο συνεχῶς καὶ τὰ μανδήλια τῶν συγγενῶν καὶ φίλων τῶν δύο οἰκογενειῶν.

Ὁ δὲ ἐκφωνητὴς κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας ὡς ἔργον εἶχε νὰ ἐκφωνῇ εἰς ἐπήκοον πάντων τὸ μανδύλιον ἐκάστου, τὸ ὁποῖον κατὰ τὴν ἐπιφώνησιν ἐτίτλοφορεῖτο ὡς μεταξωτὸν, τὸ δὲ εἰς τὴν ἄκραν δεμένον νόμισμα ὡς Κωνσταντινάτο φλωρί. Ἡ εὐχή γιὰ τὸν Ἅγιο Τάφο ἦτο κοινὴ γιὰ ὅλους καὶ ἰδιαιτέρως δι' ἕκαστον ἀναλόγως τοῦ ἐπαγγέλματος ἐκάστου. Ἐὰν δὲ ὁ στέλλων τὸ μανδύλιον ἦτο νέος καὶ ἐλεύθερος ἐξεφωνεῖτο μετὰ τὰς ἄλλας εὐχὰς καὶ ἡ ἐξῆς : « Ὁ Θεὸς καὶ ἡ Παναγία νὰ τὸν ἀξιώσῃ νὰ πάρῃ μιὰ κοπέλλα νᾶναι ἀσπρη καὶ παχειὰ σὰν τὴν μπαμπακιά. Νᾶξη καὶ ξανθὰ μαλλιά, νὰ τὴν ἔχη τὸν χειμῶνα ποῦν' τὰ χιόνια τὰ πολλὰ ». Ἀλλάχ μπὶν μπερειατ βερσίν !!!

Κατὰ τὴν ἑβδομάδα, πὺ ἐστέλλοντο τὰ δῶρα, πὺ ἐνεγκωμιάζοντο ὑπὸ τοῦ ἐκφωνητοῦ, οἱ λοιποὶ μαστόροι ἀπετελείωναν τὴν διαίρεσιν τῆς οἰκίας εἰς δωμάτια κατὰ τὸ σχέδιον, ἔχριον τὰ τοιχώματα, πὺ ἐχώριζαν τὸ κάθε (δωμάτιον) διαμέρισμα, ἔπειτα τελευταῖον ἔθετον τὰ κεραμίδια τῆς στέγης καὶ ἀφοῦ ἐτελείωναν ὅλα παρεδίδοτο ἡ οἰκία τελεία εἰς τὸν οἰκοκύρην πρὸς καθαρισμόν. Καὶ τὸ μὲν ἄνω τμήμα ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς κατοικία τῆς οἰκογενείας, τὸ δὲ ἰσόγειον ἢ κατώγειον λεγόμενον διηρεῖτο εἰς δύο, ἦτοι εἰς σταῦλον διὰ τὸ ἄλογον καὶ τοὺς βοῦς, καὶ τὸ ἔτερον ἐχρησίμευεν ὡς ἀποθήκη τῶν γεννημάτων καὶ ἄλλων χρειωδῶν. Οἱ δὲ μαστόροι μὲ τὸν κάλφαν ἐπληρῶνοντο, ἐμοιράζοντο τὰ δῶρα ¹⁾, καὶ ὁ μὲν κάλφας ἐλάμβανε τὴν τσόχαν καὶ τὸ ὑποκάμισον, οἱ δὲ ἄλλοι τὰ μανδύλια καὶ ἀπήρχοντο . . .

1) Βλ. ὁμοιον εἰς Ἀρχ. Θρ. Θησ. τόμ. ΙΘ' σ. 282 καὶ Θρακικά τ. Α' σ. 417.

ΒΕΡΑΤΙΟΝ ΣΟΥΛΤΑΝΟΥ ΑΒΔΟΥΛ ΜΕΤΖΗΤ
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΗΡΑΚΛΕΙΑΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΝ, ΕΝ ΕΤΕΙ 1842

Ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ Γ' π. Χ. αἰῶνος καταλαβοῦσα τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας πόλεως Περίνθου ἢ θρακικῆ Ἡράκλεια ἀπέβη ἡ ἐπιφανεστάτη τῶν Βυζαντινῶν πόλεων, πρωτόθρονος τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου, ἀκμίζουσα πολιτικῶς καὶ ἐκκλησιαστικῶς¹⁾. Κατὰ τὴν περιωθεῖσαν παράδοσιν, ὁ ἐκτίστοτε μητροπολίτης Ἡρακλείας παρέδιδε τὴν πατριαρχικὴν ράβδον εἰς τὸν κατὰ καιροὺς ἀναδεικνυόμενον πατριάρχην. Εἰς τὸν κατάλογον τῶν ἀρχιερέων Ἡρακλείας περιλαμβάνονται πρόσωπα μεγίστου κύρους.²⁾

1) Μητροπ. Κορυθαῖς *Εὐλογίου Κορυθαῖα*, Εἰσαγωγή εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν τῆς Ἡρακλείας, «Θρακικά», τόμ. ΙΖ' (1942), σελ. 258 κέξ.—*Τοῦ αὐτοῦ*, *Heraclea sacra*, αὐτόθι, σελ. 379 κέξ.—*Γ. Ι. Κοσιδάση*, λ. Ἡράκλεια ἐν τῇ Ἐρησκευτικῇ καὶ Χριστιανικῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ, τόμ. Γ' (1940), στ. 837—848.—*Διον. Α. Ζακυνθηνοῦ*, Μελέται περὶ τῆς διοικητικῆς διαιρέσεως καὶ τῆς ἐπαρχιακῆς διοικήσεως ἐν τῷ Βυζαντινῷ Κράτει. Β' Θράκη, «Ἐπιτηρῆς Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν», τόμ. ΚΒ' (1952), σελ. 177—179. *Γ. Ι. Δαμπονοιάδου*, Πόλις καὶ ἐπισκοπὴ Ἄπρω. Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς μητροπόλεως Ἡρακλείας, «Ἐκκλησι. Ἀλήθεια» τόμ. ΚΣΤ' (1906), σελ. 361—366. *Μ. Ι. Γεδεών*, Ἀρχιερέων Ἡρακλείας ἀσύστατα Προνόμια, «Πρακτικά Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν», τόμ. Ε', τ. 5, σελ. 203—208. *Τάσ. Ἀθ. Γριτσοπούλου*, Συμβολὴ εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν τῆς Ραιδεστοῦ, «Ἀρχεῖον τοῦ Θρακικοῦ Λαογρ. καὶ Γλωσ. Ἐθναυροῦ» τόμ. ΙΗ' (1953), σελ. 179 κέξ.

2) Κατάλογον τῶν ἀρχιερέων τῆς μητροπόλεως Ἡρακλείας, διὰ τῆς συνήθους μεθόδου τῆς ἀνευ εἰδήσεων παρατάξεως ὀνομάτων, βλ. ὑπὸ μητροπ. Ἀμασειᾶς Ἀνθίμου Ἀλεξούδη, Χρονολογικοὶ κατάλογοι τῶν ἀπὸ Χριστοῦ ἀρχιερατευσάντων κατ' ἐπαρχίας, «Νεολόγος» ΚΠόλεως, ἔτ. ΚΕ', φ. 24 Μαρτ. 1890 (πρβλ. Πανελληνιον Λεύκωμα Ἐκατονταετηρίδος, τόμ. 6 σελ. 92—93). Μητροπ. Σάρδεων *Γερμανοῦ*, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ἀνατολ. καὶ Δυτ. Θράκης ἀπὸ τῆς ἀλώσεως γενικῶς, ἀλλ' ἰδίως ἀπὸ τοῦ ΙΖ' αἰῶνος καὶ ἔξης, «Θρακικά», τόμ. ΣΤ' (1935), σελ. 74—78. *Μιλ. Σταμούλη*, Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Θράκης, «Θρακικά», τόμ. ΙΔ' (1940), σελ. ἰδίᾳ 112—121.—Ἀτελεῖς ἀλλὰ χρησιμώτατος εἶναι ὁ κατάλογος τοῦ *Mich. Le Quien*, *Oriens Christianus*, τόμ. ΙΙ, Παρίσιοι 1740, στ. 303.—Διὰ μεμονωμένους τινὰς μητροπολίτας Ἡρακλείας, ἀξίους λόγου βλ. μητροπ. πρ. Λεοντοπούλεως *Σωφρονίου Εὐστρατιάδου*, Μητροπολίται τῆς Θράκης. Α' Ὁ Ἡρακλείας Καλλίνικος, «Θρακικά», τόμ. ΣΤ' (1935), σελ. 5—36. *Μ. Ι. Γεδεών*, Πέντε συγγενεῖς ἐκ Λέρου ἀρχιερεῖς Ἡρακλείας (1714—1830), «Θρακικά», τόμ. Ε' (1934), σελ. 3—10 (πρβλ. κριτικὸν σημεῖωμα Χρυσοστ. Παπαδοπούλου, «Θεο-

Εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἡρακλείας ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου 1830, εἰς διαδοχὴν τοῦ ἀποθανόντος καὶ εἰς τὰς οὐρανίους μονὰς μεταστάντος Ἰγνατίου, ἀνήλθε διὰ ψήφων κανονικῶν ὁ Θεοφιλ. Ἐπίσκοπος Τυρουλλῶν *Διονύσιος* ¹⁾. Οὗτος παρέμεινε ὡς κανονικ' ἐς ἀρχιερεὺς μέχρι τοῦ θανάτου του, ὁπότε περὶ τὰ τέλη Ἰουλίου τοῦ ἔτους 1848 ἐξελέγη ὁ πρῶν Τορνόβου Πανάρετος. Πρὸς τὸν Διονύσιον ἀπερχόμενον εἰς τὴν ἐπαρχίαν αὐτοῦ ἐδόθη τὸ σύνθημα αὐτοκρατορικὸν βεράτιον ²⁾, δι' οὗ ἐπροστατεύετο ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἐξουσία του. Μετ' οὐ πολὺ ὅμως, εὐθύς ἅμα τῇ ἀνόδῳ τοῦ σουλτάνου Ἄβδούλ Μετζήτ εἰς τὸ Διβάνιον, ἀπεφασίσθη ἡ ἀνανέωσις τῶν βερατίων τῶν μητροπολιτῶν τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου. Καὶ ἠκολούθησε νέον βεράτιον, κατὰ μῆνα Σιαμπὺν τοῦ ὀθωμανικοῦ ἔτους Ἐγίρας 1255 (χριστιανικοῦ 1842), ὅπερ ἐκδίδεται περαιτέρω, κατὰ μετάφρασιν τοῦ ἀρίστου τουρκομαθοῦς Ἰω. Ἀργυροπούλου, τοῦ Θρακός. Πρὸς αὐτὸν καὶ τὸν ἕτερον Θρακὰ λόγιον Θεοφάνη Σ. Θεοφανεΐδην, ἐκ δωρεᾶς τοῦ ὁποίου τὸ μεράτι ἤδη σήμερον ἀποτελεῖ κτῆμα τῆς Ἐταιρείας Θρακικῶν Μελετῶν, ἐκφράζονται θερμοὶ αἱ εὐχαριστίαι τοῦ περιοδικοῦ τούτου καὶ τῆς Ἐταιρείας.

Τὸ βεράτιον εἰς διαστάσεις 1,062 × 0,52 μ. ἐπὶ συνήθους τουρκικοῦ

λογία, τόμ. IB' (1934), σελ. 186). Τοῦ αὐτοῦ, Ὁρθοδόξων μητροπολιτῶν οἱ ἐκδεδομένοι κατάλογοι συμπληρούμενοι. Α' Μητροπολίται Ἡρακλείας, <Ἐκκλ. Ἀλήθεια>, τόμ. Η' (1888—89), σελ. 398 κέξ., τόμ. Θ' (1889), σελ. 13—15. *Ἐθαρ. Σαβράμη*, Ἐκ τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ Ἡρακλείας Ἰγνατίου, <Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος>, τόμ. ΔΒ' (1933), σελ. 543 κέξ. *Γρηγ. Σ. Ἰωσηφίδου*, Καλλίνικος ὁ Νάξιος, μητροπολίτης Ἡρακλείας, <Γρηγόριος Παλαμάς>, τόμ. Β' (1918), σελ. 554 κέξ.—*Περ. Γ. Ζερλέντου*, Καλλίνικος ὁ ἀπὸ Φιλιππουπόλεως Ἡρακλείας, αὐτόθι, τόμ. Δ' (1920), σελ. 731 κέξ. κλπ. V. *Learent*, La personnalité de Jean d' Héracléa (1250—1328). *Opusc de précepteur de Nicéphore Grégoras*, <Ἑλληνικά>, τόμ. Γ' (1930), σελ. 279 κέξ.

1) *Μ. Γ. Γεδεών*, Οἱ τελευταῖοι μητροπολίται τῆς Ἡρακλείας 1714—1830, <Ἐκκλ. Ἀλήθεια>, τόμ. Γ' (1882—83), σελ. 551.—Μητροπ. Σάραδων *Γερμανοῦ*, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 77.—*Μ. Σταμούλη*, ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 120. Ὁμώνυμος μητροπολίτης τῆς Ἡρακλείας εἶχε χρηματίσει ὁ σοφὸς καὶ ἐνάρετος Μ. Πρωτοσύγκελλος περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, περὶ οὗ τὴν σχετικὴν βιβλιογραφίαν βλ. ὑπὸ μητροπ. Παραμυθίας *Ἀθηναγόρα*, Ὁ θεσιμὸς τῶν συγκέλλων ἐν τῇ Οἰκουμενικῇ Πατριαρχίᾳ, <Ἐπετηρὶς Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν>, τόμ. Θ' (1932), σελ. 245—246, ἕπος. 4.—Ἄλλος, Διονύσιος Β' οὗτος, μητροπολίτης Ἡρακλείας ἀπαντᾷ κατὰ τὸ ἔτος 1604, ἀνδρὲς εἶναι αὐτὸς ὁ προηγούμενος. Βλ. *Α. Παπαδοπούλου-Κεραμέως*, Ὁ τελευταῖος Κομνηνός, κατ' ἔγγραφον ἐπίσημον τοῦ μητροπολίτου Ἡρακλείας Νεοφύτου (1695), <Δελτίον Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἐταιρείας>, τόμ. Β' (1885—89), σελ. 670.

2) Τοιοῦτον βεράτιον, ἀναφερόμενον εἰς τὸν Προκοπηνίου Βησσαρίωνα, ἔτους 1835, ἐξεδώκαμεν πέρυσιν εἰς τὸν τόμ. Κ' (1955), σελ. 121 κέξ. τοῦ <Ἀρχεῖου> τούτου. Πλὴν ἄλλων ἐκδεδομένων βερατίων σημειωτέον ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ὑπὸ μητροπ. Ἠλιουπόλεως *Γενναδίου*, Τὸ βεράτιον τοῦ μητροπολίτου Βιδίνης (Βιδινίου) Ἰωσήφ, <Ὁρθοδοξία> ΚΠόλεως, τόμ. ΙΓ' (1928), σελ. 169—175).

ναστοῦ χάριτος, με ἀναδίπλωσιν ἐπὶ κοντοῦ, γεγραμμένον εἰς στίχους 52 διὰ μέλανος ἐναλλάξ κοινοῦ ἢ ἐρυθροῦ, ἀφιεμένης ἀχρησιμοποίητου ὥσδε δεξιᾶ 0,085 μ. διατηρεῖται καλῶς. Φέρει ἐν ἀρχῇ ἀπλοῦν μέγα μονόγραμμα τοῦ σουλτάνου, χωρὶς ἄλλον διάκοσμον. Προφανῶς οἰκονομικοὶ λόγοι ὑπηγόρευσαν τὴν ἀνανέωσιν τοῦ ἀρχικοῦ βερατιῦ, πρὸς εἰσπραξίν δικαιωμάτων καὶ πιθανῶς ἢ ἐνέργεια ὑπῆρξε μέτρον γενικὸν διὰ τοὺς ὑπηρετοῦντας κατὰ τὴν ἀνάρρησιν τοῦ Ἀβδουλ Μειζήτ μητροπολίτας τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου. Τὰ διεξοδικῶς ὑπογραμμιζόμενα δικαιώματα τοῦ Ἡρακλείας Διονυσίου εἰς τὴν ἐπαρχίαν του εἶναι ἀπὸ πάσης πλευρᾶς ἄξια προσοχῆς, δύνανται δὲ νὰ συνοψισθοῦν ὡς ἑξῆς :

- 1) Ἐντέλλονται οἱ χριστιανοὶ καὶ κληρικοὶ τῆς ἐπαρχίας νὰ ὑπακούουν εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἀρχιερέως.
- 2) Καθορίζονται τὰ τοῦ διορισμοῦ καὶ ἀπολύσεως ἐπισκόπων καὶ διοικήσεως μοναστηρίων τῆς μητροπόλεως.
- 3) Ἀπαγορεύεται πᾶσα ἐπέμβασις ὑπαλλήλων ἐν τῇ ἐνασκήσει τῆς ἀρχιερατικῆς ἐξουσίας.
- 4) Ὅμοίως εἰς τὰς περιπτώσεις τελέσεως μυστηρίου κατ' οἶκον.
- 5) Περὶ περιουσίας ἀποθνησκόντων μοναχῶν.
- 6) Περὶ ἐπιβαλλομένων ποινῶν ἐπὶ κληρικῶν διὰ παραβίσεις.
- 7) Περὶ παραπομπῆς εἰς τὸ Διβάνιον τῶν ὑποθέσεων μητροπολιτῶν.
- 8) Περὶ μὴ παρεμβάσεως εἰς ἐκλογὰς κληρικῶν.
- 9) Περὶ συνδρομῆς εἰς εἰσπραξίν δικαιωμάτων μητροπολιτῶν.
- 10) Ὅμοίως εἰς εἰσπραξίν διαφόρων τελῶν.
- 11) Περὶ ταραξιῶν κληρικῶν.
- 12) Περὶ κατ' οἶκον ἱεροτελεστιῶν, ἀδεία τοῦ μητροπολίτου.
- 13) Περὶ τηρήσεως σφραγίδων.
- 14) Περὶ ἐκτελέσεως πάσης νομίμου ἐνσφραγίστου αἰτήσεως τοῦ πατριαρχείου ἐπὶ θρησκευτικῶν ζητημάτων.
- 15) Περὶ κατ' οἶκον ἀναγνώσεως Εὐαγγελίου.
- 16) Περὶ εἰσπράξεως καὶ μεταφορᾶς δικαιωμάτων μητροπολίτου ἄνευ παρεμβολῆς ἐμποδίων ὑπὸ ὑπαλλήλων.
- 17) Περὶ ἀπαγορεύσεως βιαίου ἔξισλαμισμού χριστιανῶν.
- 18) Περὶ ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τελωνειακῶν τελῶν τῶν διὰ μητροπολίτας προοριζομένων ἀγαθῶν.
- 19) Περὶ ἀπαγορεύσεως πωλήσεως κτημάτων, ἀφιερωθέντων εἰς μονάς.
- 20) Περὶ ἀβασίμων κατὰ μητροπολιτῶν καταγγελιῶν.
- 21) Περὶ ὑποχρεώσεως τῶν κληρονόμων νὰ καταβάλλουν τυχὸν δωρεὰς συγγενῶν των εἰς πατριάρχην, μητροπολίτην κλπ.
- 22) Περὶ ἀπαλλαγῆς παντὸς τέλους τῶν ὑπὲρ πατριαρχείου ἢ μητρο-

πολίτου δικαιωμάτων, συνισταμένων εἰς 12 ἄσπρα κατὰ οἰκογένειαν καὶ 1 λίραν κατὰ ἱερέα.

23) Περὶ ἀπαγορεύσεως εἰς πάντα τρίτον ἐκ τοῦ λαοῦ νὰ ἐπεμβαίη εἰς τὴν εἰσπραξίν τῶν δικαιωμάτων παντὸς εἶδους τοῦ μητροπολίτου ἢ νὰ ἀρνηῖται τὴν καταβολὴν τῶν κατ' οἰκογένειαν τελῶν.

24) Περὶ ἀπαγορεύσεως εἰς ἰσχυροὺς γαιοκτῆμονας νὰ παρεμβαίνουν ὑπὲρ τῶν χριστιανῶν εἰς τὴν καταβολὴν τῶν εἰσφορῶν.

25) Περὶ μὴ ἀναμείξεως ἱεροδικαστῶν καὶ ναήπηδων εἰς τὴν ἄσκησιν τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας τοῦ μητροπολίτου, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ θέματα τῆς ἀρμοδιότητός του (γάμοι, διαζύγια)

26) Περὶ μὴ τελέσεως γάμου ἄνευ ἀδείας τοῦ μητροπολίτου.

27) Περὶ μὴ ἀναμείξεως τῆς ἐξουσίας εἰς περιπτώσεις θανάτου κληρικοῦ καὶ παραλαβῆς τῆς περιουσίας αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου.

28) Περὶ ἀπαγορεύσεως εἰς ὑπαλλήλους καὶ ἰσχύοντας ν' ἀναμειγνύονται εἰς περιπτώσεις τιμωρημένων κληρικῶν.

29) Περὶ μὴ ἐπεμβάσεως εἰς περιπτώσεις ἐπιβολῆς ποινῆς εἰς κληρικούς, ἀρνούμενους τὴν καταβολὴν τῶν ὑποχρεώσεων των.

30) Περὶ μὴ ἐπεμβάσεως εἰς περιπτώσεις ἀφορισμῶν.

31) Περὶ μὴ τελέσεως παρανόμων γύμων.

32) Περὶ μαρτυρίας χριστιανῶν εἰς κληρονομικὰς ὑποθέσεις.

33) Περὶ περιορισμοῦ κληρικῶν.

34) Περὶ διορισμοῦ, ἀπολύσεως καὶ ἐλέγχου τῶν διαχειριζομένων τὰς προσόδους ναῶν καὶ μονῶν.

35) Περὶ ἀπαγορεύσεως ἀκήσεως βίας κατὰ τοῦ μητροπολίτου.

36) Περὶ ἀσυδοσιῶν τοῦ μητροπολίτου.

37) Περὶ ὀφειλομένων τιμῶν εἰς τὸν μητροπολίτην, φέροντα τὴν ποιμαντορικὴν ράβδον.

38) Περὶ τηρήσεως τῶν διατάξεων τοῦ βερατίου.

Ἐναντιβόλως τὸ βεράτιον ἀποτελεῖ μικρὸν κώδικα τῶν προνομίων τοῦ μητροπολίτου Ἡρακλείας Διονυσίου καὶ περίκου παντὸς μητροπολίτου τῆς αὐτῆς χρονικῆς περιόδου. Ἴδου τὸ ὅλον κείμενον αὐτοῦ εἰς ἑλληνικὴν μετάφρασιν.

«Συνελεῖα διαταγῆς μου, ὅπως ἐπὶ τῇ αἰσίᾳ ἀναρρήσει μου εἰς τὸν ἔνδοξον Ὀθωμανικὸν θρόνον ἀνανεωθῶσι γενικῶς τὰ βεράτια, τὸ καύχημα τοῦ μεσσιανικοῦ μιλλετίου, ὁ Ρωμαῖος πατριάρχης Κων)πόλεως καὶ περιχώρων μοναχὸς Γρηγόριος, οὗ ὁ βίος σφραγισθεῖ ἐπ' αἰσίοις, ὃ ἐξελιπίρησε τὴν ἀνανέωσιν τῶν ἱερῶν βερατίων, τῶν εὐρισκομένων εἰς χεῖρας ὄλων τῶν ἐν ταῖς θεοσώσταις χώραις μου μητροπολιτῶν τοῦ πατριαρχείου του.

Διαπιστωθέντος ἐκ τῆς ἐξετάσεως τῶν βιβλίων, ὅτι ἡ μητρόπολις Ἡρακλείας, Ραιδεστοῦ καὶ τῶν περιχώρων εὐρηται ἐπὶ τοῦ παρόντος
 10 δι' αὐτοκρατορικοῦ βερατίου μου ἐπ' ὄνοματι τοῦ μοναχοῦ Διονυσίου, ἐκλεκτοῦ ὑποδείγματος τοῦ μεσσιανικοῦ λαοῦ μὲ τέλος πεσκεσίου τριῶν χιλιάδων διακοσίων ἄσπρων (ἀκτσέδων), ὄπερ, κατ' ἐκδοθὲν ἀπόσπασμα τοῦ οἰκείου βιβλίου, ἔχει πρότερον καταβληθῆ, χορηγῶ συμφώνως πρὸς τὴν ἐκδοθεῖσαν Ὑψηλὴν Διαταγὴν μου τὸ παρὸν αὐτοκρατορικόν
 15 μου βεράτιον ἐκ νέου καὶ ἐντέλλομαι ὅπως :

Ὁ εἰρημένος μοναχὸς Διονύσιος, ὡς καὶ πρότερον, διευθύνῃ τὴν μνημονευθεῖσαν μητρόπολιν Ἡρακλείας, Ραιδεστοῦ καὶ περιχώρων, οἱ δὲ ἀρχῆθεν εἰς μέρη ὑπαγόμενα εἰς τὴν μητρόπολιν του διαμένοντες χριστιανοί, μεγάλοι καὶ μικροί, ἐπίσκοποι, ἱερεῖς, μοναχοί, καλογραφαὶ καὶ
 20 ἡγούμενοι, ἀναγνωρίζοντες αὐτὸν ὡς μητροπολίτην των, μὴ ἀντιτίθενται εἰς θρησκευτικὰ των ζητήματα εἰς τὸν εὐθὺν λόγον του, μὴ παραλείπωσιν εἰς ὑπακοὴν καὶ ἀπευθύνονται πρὸς αὐτόν.

Οἱ ἐπίσκοποι τῶν παλαιόθεν εἰς τὴν δικαιοδοσίαν του ὑπαγομένων ἐπαρχιῶν τὸν ἀναγνωρίζωσι μητροπολίτην ἐπ' αὐτῶν, ὁ διορισμὸς καὶ
 25 ἡ ἀπόλυσις των ἐνεργῆται διὰ τοῦ μητροπολίτου καὶ οὐδεὶς ἄλλος ἀναμιγνύεται.

Μὴ καταλαμβάνονται παρ' οὐδενός, ἄνευ Ἱερᾶς Διαταγῆς, αἱ ἐκκλησίαι καὶ τὰ μοναστήρια τῆς κατανομαζομένης περιοχῆς ἀπὸ τοὺς ἀνεκαθεν κατόχους των, ὡς ἐπίσης οὐδεὶς ἐπεμβαίνει εἰς ἐπισκευὰς τούτων,
 30 γιγνομένας Ἱερᾶ ἀδείας.

Μὴ ἐπιβάλληται ἐκ μέρους ὑπαλλήλων των πρόστιμον καὶ καταπίεσις ἐπὶ τῇ προφάσει, ὅτι ἐνεργοῦσιν εἰς ἐκκλησίας καὶ μοναστήριά των ἔλεγχον συννεψία διαταγῆς.

Οὐδεὶς ἐκτὸς τῶν ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου ὀριζομένων ἀντιπροσώπων του εἰσέρχεται καὶ ἐπεμβαίνει εἰς οἰκίας, ἔνθα πρόκειται νὰ τελεσθῇ γάμος ἢ γίνῃ διαζύγιον.

Γίνηται ἀποδεκτὸν καὶ γίνονται δεκτοὶ εἰς ἀκρόασιν ὡς μάρτυρες χριστιανοὶ διὰ πᾶν ὅ,τι διατίθεται ὑπὸ θνησκόντων μοναχῶν καὶ χριστιανῶν, συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τῆς θρησκείας των, ὑπὲρ τῶν
 40 πατριάρχου, μητροπολίτου καὶ ἐπισκόπου των.

Οὐδεὶς ἀναμιγνύηται καὶ παρεμβάλλῃ ἐμπόδια εἰς περιπτώσεις, καθ' ἃς διὰ θρησκευτικὰς παραβάσεις των τιμαρηνθῶσι κατὰ τὴν θρησκείαν των οἱ ὑπὸ τὸν εἰρημένον μητροπολίτην ἐπίσκοποι, καλόγεροι, ἱερεῖς, καλογραφαὶ καὶ ἡγούμενοι, ἐκτελώνται δὲ αἱ ποιναὶ αἱ ἐπιβαλλόμεναι εἰς ἱερεῖς ἢ ἀντιπροσώπους των, οἵτινες ἄνευ ἐπισκοπικῆς ἀδείας
 45 τελοῦσι γάμον χριστιανοῦ μὴ δικαιουμένου κατὰ τὴν θρησκείαν των.

Μὴ ἐκδικάζεται οὐδαμοῦ οἰαδήποτε δίκη τοποτηρητῶν τοῦ μητρο-

The page contains a dense block of handwritten text in Ottoman Turkish script, likely Rika script. The text is arranged in approximately 25 horizontal lines, filling most of the page's width. The ink is dark, and the paper shows signs of age and wear, with some fading and irregular edges. The overall appearance is that of a historical document or a page from a manuscript.

πολίτου καὶ τῶν ὑπαλλήλων του, ἀφορῶσα εἰς τὸν ἱερὸν Νόμον, ἀλλὰ πα-
 ραπέμπηται αὕτη εἰς τὸ Αὐτοκρατορικὸν μου Διβάνιον, ἵνα διεξαχθῇ
 50 ἐνώπιον τῶν Μ. Βεζυρῶν καὶ Καθησκέρηδῶν μου, ἀπαγορευομένης
 τῆς κλητευσέως των ἐπιτοπίως καθ' ὃ διάστημα τὸ ζήτημα εὐρίσκεται
 ὑπὸ ἐξέτασιν ἐν Κων)πόλει ὑπὸ τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Διβανίου μου, οὐ-
 δεῖς δὲ ἐμποδίζῃ τὸν ἀναπληροῦντα τούτους ἱερέα.

Μὴ γίνηται ἐκβιασμὸς καὶ πίεσις παρ' οὐδενὸς διὰ παρακλήσεως
 55 καὶ μεσιτείας, λέγοντος «ποίησον ἐπίσκοπον τοῦτον τὸν μοναχόν», ἢ
 «ἀπόλυσον τοῦτον τὸν ἱερέα, τὴν δὲ ἐκκλησίαν του δὸς εἰς τοῦτον».

Οἱ κατὰ καιροὺς Διοικηταὶ παρέχουσι συνδρομὴν εἰς τοὺς ἀντιπρο-
 σώπους τοῦ μητροπολίτου, τοὺς ὀριζομένους πρὸς εἰσπραξίν τῶν δι-
 καιωμάτων του, ἃ ἔχει λαμβάνειν ὁ εἰρημένος μητροπολίτης, κατὰ τὰ
 60 παλαιόθεν καθιερωμένα καὶ συμφώνως πρὸς τὸ βεράτιον ἐτησίως ἀπὸ
 τοὺς ἐπισκόπους, καλογήρους, ἱερεῖς καὶ ἄλλους χριστιανούς.

Μὴ δημιουργῆται ἀμφιβολία καὶ δισταγμὸς ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν
 καταβολὴν ἐκ μέρους τῶν χριστιανῶν τῶν ἐτησίων τελῶν, τελῶν γάμου,
 χρημάτων ἑλέους, εἰσφορῶν μοναστηρίων, ὡς καὶ παντὸς ἄλλου δικαιώ-
 65 ματος, ἀρχῆθεν καθιερωμένου καὶ συμφώνως πρὸς τὸ βεράτιόν του ὀρι-
 ζομένου πρὸς πληρωμὴν ὑπὲρ τοῦ πατριαρχείου καὶ τῆς μητροπόλεως.

Μὴ ἐπιτρεπομένης εἰς ταραχοποιούς μοναχοὺς καὶ ἱερεῖς τῆς περι-
 φορᾶς των ἀπὸ τόπου εἰς τόπον τῆς περιοχῆς τῆς μητροπόλεως του καὶ
 εἰς ἃ μέρη οὗτοι ἀντικανονικῶς ἐπιθυμοῦσι, ἐμποδίζονται καὶ τιμωρῶν-
 70 ται κατὰ τὴν θρησκείαν των διὰ τοῦ μητροπολίτου καὶ ἀποστέλλονται
 εἰς τὰ μοναστήρια εἰς ἃ ἀρχῆθεν διέμενον.

Μὴ παρεμποδίζηται ἐκ μέρους τῶν καθήδων, ναήπηδων, ὑποδιοι-
 κητῶν, βοϊβοδῶν, ἐφόρων, βακουφίων, ἀστυνόμων καὶ ἄλλων ὑπαλλή-
 λων ἢ τάξις καὶ θρησκευτικὴ διάταξις εἰς ἱεροτελεστίας, τελουμένας ἐν
 75 οἰκίαις χριστιανῶν ὑπὸ ἱερέων καὶ καλογήρων τῇ ἀδείᾳ τοῦ ἐκάστοτε
 μητροπολίτου.

Ἐπειδὴ ἡ ἐπίβλεψις καὶ ἡ διεξαγωγὴ ὄλων τῶν ζητημάτων καὶ
 ὑποθέσεων τῶν ἐν ταῖς θεοφυλάκτοις χώραις μου πτωχῶν χριστιανῶν
 ὑπηκόων, ὡς καὶ τὰ ἔσοδα, ἔξοδα καὶ λοιπαὶ ὑποθέσεις τῶν Κεσισχα-
 80 νέδων δὲν περιορίζονται μόνον εἰς τὴν προσωπικὴν ἐπιμέλειαν τῶν ἐκά-
 στοτε πατριαρχῶν, ἀλλ' ἔχουσιν ἀνατεθῆ εἰς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον μη-
 τροπολιτῶν, ἥτις ὡς ἐκ τούτου καὶ ὑπέχει εὐθύνην ἐγγυήσεως, αἱ σφρα-
 γίδες ὄλων τῶν ἐν τῇ θεοσώστῳ ἐπικρατείᾳ μου μοναστηρίων, αἵτινες
 ἀνεκαθεν κατασκευάζονται ὑπὸ τῶν μητροπολιτῶν, περιέρχονται, καθ'
 85 ὃν τρόπον καὶ ἡ σφραγὶς τοῦ πατριαρχείου, εἰς τὴν Σύνοδον, ἵνα οὐ-
 τως αὕτη λαμβάνῃ γνῶσιν τῶν δανειζομένων ποσῶν καὶ οὐδεὶς ἄλλος
 ἐπεμβαίη. Ἡ δὲ σφραγὶς ἡ φέρουσα τὸν τίτλον τῆς ἐν τῇ πρωτεύουσῃ

μον ἐδρευούσης Συνόδου μητροπολιτῶν νὰ παραδίδηται εἰς ἓνα ἐξ αὐ-
λῶν ἐκλεγόμενον μεταξύ των.

- 90 Αἱ ἀναφοραὶ τοῦ πατριάρχου Κων)πόλεως, αἱ φέρουσαι τὰς σφρα-
γίδας τῆς Συνόδου τῶν μητροπολιτῶν καὶ τοῦ πατριαρχείου ὧσιν ἐκτε-
λεσται καὶ ἐπιτρέπηται ὅ,τι θρησκευτικὸν ζήτημα ζητεῖται.

- Μὴ ἐμποδίζεται ἡ ἄνευ φωνασιῶν ἀνάγνωσις τοῦ Εὐαγγελίου ὑ-
πὸ τοῦ μητροπολίτου καὶ τῶν ἱερέων ἐν ταῖς οἰκίαις των, ἀναφέρεται
95 δὲ εἰς τοὺς ὅρους τοῦ βερατίου ἡ προγενεστέρως ἐκδοθεῖσα ὑψηλὴ Δια-
ταγὴ μου, καθ' ἣν ἀπαγορεύεται ἄσκησις πίεσεως κατὰ τὰς ἄνευ φωνα-
σιῶν καὶ βλασφημιῶν τελουμένας ἀνωφελεῖς ἱεροτελεστίας των ἐκ τῶν
μυριμιρῶν καὶ τῶν ἄλλων ὑπαλλήλων, μόνον καὶ μόνον πρὸς χρημα-
τισμὸν καὶ κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν ἱερὸν Νόμον, ἐπὶ ταῖς προφάσεσι
100 «σεῖς εἰς τὰς οἰκίας σας καὶ τὰ δωμάτιά σας τελεῖτε λειτουργίαν, ἀνα-
γιγνώσκετε Εὐαγγέλιον, ἀναρτᾶτε κανδήλαν, ἀνάπτετε κηρίον, τοποθε-
τεῖτε προσκνητᾶριον καὶ εἰκόνα, ἀνάπτετε καὶ κινεῖτε θυμιατήριον καὶ
κρατεῖτε εἰς χεῖράς σας ράβδον καὶ ἡ ὁποία εὔρηται κατακεχωρισμένη
ἐν τῷ οἰκείῳ βιβλίῳ».

- 105 Δίδηται ὁδηγὸς εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους καὶ ὑπαλλήλους τοῦ μη-
τροπολίτου, τοὺς ἀποστελλομένους πρὸς εἴσπραξιν τῶν δικαιωμάτων
του καὶ παρ' οὐδενὸς τῶν ὑπαλλήλων πρὸς χρηματισμὸν ἐμποδίζονται
οὗτοι, ὅταν εἰς τὰ μέρη, ὅπου μεταβαίνουνσι μετὰ τοῦ ὁδηγοῦ, ἐνδύων-
ται μὲ ἱερὰ ἄμφια καὶ φέρωσι ράβδον.

- 110 Οὐδεὶς ἐξισλαμίζει χριστιανὸν βιαίως ἄνευ τῆς συγκαταθέσεώς του.
Οὐδεὶς τῶν οἰκονομικῶν ὑπαλλήλων θελήσῃ εἰς τοὺς σταθμοὺς καὶ
ἀποβάθρας νὰ ταλαιπωρήσῃ τοὺς ἀντιπροσώπους καὶ ὑπαλλήλους τοῦ
μητροπολίτου, μεταφέροντας τὰς ὑπὲρ τούτου συνεισφορὰς εἰς χρῆμα,
ὑφάσματα καὶ ἐνδύματα, δι' ἀξιώσεως καταβολῆς τελωνειακῶν τελῶν,
115 τελῶν διακομίσεως, δώρων καὶ μεριδίων.

- Οἱ τελῶναι καὶ ὑπάλληλοί των μὴ ἀξιῶσιν εἰς τὰς ἀποβάθρας καὶ
τὰς πύλας τελωνειακὰ τέλη, τέλος διακομίσεως ἢ ἄλλο τι κατὰ τὴν με-
ταφορὰν οἴνου, ἐλαίου, μέλιτος καὶ ἄλλων εἰδῶν, ἅτινα παράγονται ἐξ
ἀμπέλων, καὶ ἄλλων πραγμάτων προοριζομένων διὰ τὴν διατροφὴν τοῦ
120 μητροπολίτου, ἢ συνεισφέρονται ὑπὸ τῶν χριστιανῶν δι' ἑλέη.

- Δοθέντος, ὅτι ἀποτελεῖ κανόνα ἰσχύοντα ἡ ὑπὸ τῆς μητροπόλεως
του κατοχὴ καὶ διαχείρισις τῶν ἐκκλησιῶν, μονῶν, ἁγιασμάτων καὶ τῶν
τούτοις παρομοίων, οἱ εἰς αὐτὰς ἀνήκοντες ἢ ἀφιερωθέντες κῆποι, ἄμ-
πελοι, τσιφλίκια, ἀγροί, βοσκαί, μύλοι, τόποι ἀγορᾶς, οἰκίαι, καταστή-
125 ματα, πράγματα, χρήματα καὶ ποιμνία παρ' οὐδενὸς τρίτου δύνανται νὰ
πωληθῶσιν.

Εἰς περίπτωσιν διατυπώσεως κατηγορίας ὑπὸ πασάδων, καθήδων

καὶ ναήπηδων, περὶ ἀπολύσεως, ἐκτοπισμοῦ καὶ κακῆς διαγωγῆς τοῦ
εἰρημένου μητροπολίτου καὶ τῶν ἐπισκόπων του, μὴ ληφθῶσιν αὐταὶ
130 ὑπ' ὄψιν, ἐὰν δὲν εἶναι βίαιοι, καὶ ἐὰν τυχὸν ἐκδοθῆ μέσῳ τινὸς φιρ-
μάνιον, τοῦτο μὴ ἐκτελεσθῆ καὶ ἐὰν καθ' οἰονδήποτε τρόπον ἐκδοθῆ
ἱερᾶ Διαταγῆ, ἐμποδισθῆ ἢ ἐκτελεσθῆς τῆς ἐπιτοπίως.

Ἐὰν τινὲς τῶν Χριστιανῶν διὰ διαθήκης ἐν ζωῇ διαθέσωσι τι ὑ-
πὲρ τοῦ πατριάρχου, μητροπολίτου καὶ τοποτηρητῶν ἐπισκόπων, παρα-
135 λαμβάνηται τοῦτο μετὰ τὸν θάνατόν των ἀπὸ τοὺς κληρονόμους των,
κατὰ τὸν νόμον. Ἐπίσης παραλαμβάνονται κατὰ τὸν Νόμον ἀπὸ τοὺς
κληρονόμους των καὶ τὰ διατιθέμενα ὑπὸ τῶν ἀποθνησκόντων χριστια-
νῶν, ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, ποσὰ δι' εἰσφορὰς ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν
«παρρησία» καὶ «ἐορτιασμός»

140 Μὴ ζητῆται τελωνειακὸν τέλος καὶ τέλος διαμετακομίσεως ἐκ τῶν
καταβαλλομένων ἀπὸ τοὺς ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, τοῖς δήμοις καὶ χωρίοις
τῆς δικαιοδοσίας τοῦ εἰρημένου μητροπολίτου διαμένοντας ἐπισκόπους,
ἱερεῖς, μοναχοὺς καὶ ἄλλους χριστιανοὺς ἐτησίων δικαιωμάτων, τελῶν
σφαγῆς, χρημάτων ἐλέους, δικαιωμάτων ἁγιασμοῦ καὶ πανηγύρεων,
145 α.β.γ. γάμων, δικαιωμάτων τοῦ πατριαρχείου, ἀποτελουμένων ἐκ δώ-
δεκα ἄσπρων (ἀκτασέδων) ἕξ ἐκάστης οἰκογενείας τῶν χριστιανῶν καὶ
μιας λίρας ἕξ ἐκάστου ἱερέως, δικαιωμάτων τοῦ μητροπολίτου, ὀριζομέ-
νων εἰς δώδεκα ἄσπρα ἕρ' ἐκάστης οἰκογενείας χριστιανικῆς καὶ μιας
λίρας ἕρ' ἐκάστου ἱερέως, ὡς ἐπίσης καὶ διὰ τὰ μεταφερόμενα εἶδη σί-
150 του καὶ ἐλαίου, αἷτινα δίδονται ὑπὸ τῶν χριστιανῶν ἐναντι τῶν ὡς ἄνω
δικαιωμάτων.

Μὴ ἐπιτρέπεται εἰς οὐδένα τρίτον ἐκ τοῦ λαοῦ τυχὸν ζημιούμενον
ἢ ἐπέμβασις κατὰ τὴν εἰσπραξίν ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου
ἢ τῶν ἀντιπροσώπων αὐτοῦ τῶν δικαιωμάτων του ἐκ τῶν χωρίων καὶ
155 ἐκκλησιῶν, ὡς καὶ τοῦ συνόλου τῶν τελῶν, εἰδικῶν καὶ γενικῶν. Ἐπί-
σης μὴ παρεμποδίζεται ἢ εἰσπραξίς τῶν ἄνω προσόδων, ὅταν τινὲς τῶν
χριστιανῶν συγκεντρούμενοι μετὰ τῶν συγγενῶν των οἰκογενειῶν ἐντὸς
μιας οἰκίας ἀρνοῦνται νὰ καταβάλλωσι τὰς κατ' οἰκογένειαν κεχωρισμέ-
νως ὑποχρεώσεις των, ἰσχυριζόμενοι ὅτι ἀποτελοῦσι μίαν οἰκογένειαν,
160 ἢ δὲ εἰσφορὰ των κατὰ τὸ βεράτιον εἶναι κατὰ οἰκίαν καὶ οὐχὶ κατ'
οἰκογένειαν.

Μὴ ἐπιτρέπεται εἰς ἰσχύοντάς τινας φευδάρχας καὶ τιμαριούχους
νὰ παρεμποδίσωσι τὴν καταβολὴν τῶν εἰσφορῶν τῶν εἰς τοιφλίκια, χει-
μαδιὰ καὶ χωρὰ των διαμενόντων χριστιανῶν, ἐπὶ ἰσχυρισμῶ ὅτι «οὐ-
165 τοι εἶναι ἐπιστάται μας, κολλήγοι, ἐργά αι καὶ ὑπὲρτάται μας».

Μὴ ἐπεμβαίνωσιν οἱ Ἱεροδικασταὶ καὶ Ναήπηδες εἰς περιπτώσεις
γάμων καὶ διαζυγίων χριστιανῶν διαφορῶν μεταξύ αὐτῶν, ὅταν τῆ συ-

βαινέσει αὐτῶν διακανονισθῶσιν ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου, ἔστω καὶ ἂν
 παραστῆ ἀνάγκη ὀρθοδοσίας ἐν τῷ ναῷ κατὰ τὴν θρησκείαν των ἢ καὶ
 170 ἐπιβολῆς τῆς ποινῆς τοῦ ἀφορισμοῦ.

*Ανευ ἀδείας τοῦ μητροπολίτου οἱ ἱερεῖς τῆς δικαιοδοσίας του μὴ
 τελῶσι γάμον χριστιανοῦ, ἀπαγορευόμενον κατὰ τὴν θρησκείαν των, δο-
 θέντος ὅτι οἱ χριστιανοὶ κατὰ τὴν θρησκείαν των μόνον τρεῖς δύνανται
 νὰ τελέσωσι γάμον καὶ ἀντίκειται ἡ σύναψις περισσοτέρων γάμων, ὡς
 175 καὶ δευτέρα νύμφευσις ὑπαρχούσης πρώτης νομίμου συζύγου, μὴ χορη-
 γῆται εἰς τοιοῦτους ἀδεία καὶ τιμωρῶνται.

Μὴ ἐπεμβαίνωσι τὸ δημόσιον, οἱ ἐπὶ κληρονομικῶν ὑπάλληλοι τοῦ
 Σερεῖ, οἱ ἔφοροι βακουφίων, οἱ προϋστάμενοι βακουφικῶν ὑπηρεσιῶν,
 οἱ ἐπιθεωρηταί, βοϊβόδαι, ἀστυνόμοι καὶ ὑπάλληλοί των, ὡς καὶ πᾶν
 180 ἄλλο ταμεῖον, γενικὸν ἢ εἰδικόν, ὅταν ὁ μητροπολίτης ἢ οἱ παρ' αὐτοῦ
 ὀριζόμενοι ἀντιπρόσωποι παραλαμβάνωσιν ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ χρήματα.
 πράγματα, κινήματα, ὡς καὶ πᾶν ἄλλο ἐκκλησιαστικὸν εἶδος ἀποβιούντων
 ἀνευ κληρονόμων ἐπισκόπων, μοναχῶν καὶ καλογραίων.

Μὴ πιέζωσιν οἱ Καδῆδες, Ναήπηδες, ἀξιωματικοὶ καὶ ἰσχύοντες
 185 ἱερεῖς τιμωρηθέντας διὰ τέλεσιν γάμου παρανόμως καὶ μὴ δικαιουμέ-
 νους νὰ εἰσέλθωσιν εἰς ἐκκλησίαν λόγῳ ποινῆς (ἀργούς), νὰ κηδεύσω-
 σιν ἀποβιούντας

Μὴ ἐνεργῆται ἐπέμβασις εἰς περιπτώσεις, καθ' ἃς ἐπίσκοπος καὶ
 ἱερεῖς θέλουσι τιμωρηθῆ κανονικῶς, δι' ἄρνησιν καταβολῆς τῶν ὑπο-
 190 χρεώσεών των, καθαιρεθοῦν δὲ καὶ ἀντικατασταθοῦν ὑπὸ ἄλλων.

Μὴ γίνηται ἐπέμβασις εἰς ἀφορισμούς, ἐκδιδομένους κανονικῶς
 πρὸς σωφρονισμόν καὶ τιμωρίαν χριστιανοῦ τινος.

Μὴ τελῆται γάμος χριστιανοῦ ἐπιθυμοῦντος παράνομον τοιοῦτον
 καὶ μεταβαίνοντος πρὸς τοῦτον τὸν σκοπὸν εἰς ἄλλο μέρος.

195 Γίνηται δεκτὴ κατὰ τὸ Σερεῖ ἡ μαρτυρία χριστιανῶν, εἰς περίπτω-
 σιν καθ' ἣν τινες τῶν χριστιανῶν διαθέσωσι τὸ τρίτον τῆς περιουσίας
 των ὑπὲρ ἐκκλησίας, μοναστηρίου, πατριάρχου, μητροπολίτου καὶ τέλος
 ἐπισκόπου.

Περιορίζονται ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου οἱ ἐπίσκοποι, ἱερεῖς, μονα-
 200 χοὶ καὶ καλογραῖαι, δι' οὓς προκύπτει ἀνάγκη κρατήσεώς των ἱερῶ ἀδεία
 ὑπὸ ἀξιωματικοῦ.

Μὴ παρεμποδίζηται παρ' οὐδενὸς ἡ διενέργεια ἐλέγχου τῶν διαχει-
 ριζομένων τὰς προσόδους ἐκκλησιῶν καὶ μοναστηρίων, ὡς καὶ ἡ ἀπό-
 λυσις καὶ ὁ διορισμὸς τοιούτων.

205 Μὴ πιέζηται καὶ ἐκβιάζηται παρανόμως παρ' οὐδενὸς ὁ μητροπο-
 λίτης, ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς παρὰ τὴν συγκατάθεσιν τοῦ ἰδίου ἐξυπη-
 ρέτησίν του ἀναγκαστικῶς.

Μὴ ἐπεμβαίνωσι καὶ λαμβάνωσιν οἱ ταχυδρομοὶ ἢ καὶ ἄλλοι τοὺς ἱπποὺς καὶ ἡμιόνους, τοὺς ὁποίους ἱπεύουσιν ὁ μητροπολίτης καὶ οἱ
210 ὑπάλληλοί του, ὡς ἐπίσης μὴ ἐνοχλῆται ὁ μητροπολίτης ὑπὸ στρατιω-
τῶν καὶ ὑπαλλήλων δι' ἀξιώσεώς των ὅπως καταλύσωσιν εἰς τὴν μη-
τρόπολιν.

Μὴ ἐνεργῆται ἐπέμβασις, παρεμπόδις καὶ καταπίεσις ἐκ μέρους
τῶν μιριμιρᾶν, ταξιαρχῶν, ὑποδιοικητῶν, ἐφόρων βακουφίων, ἐπι-
215 θεωρητῶν, ἀστυνομικῶν, ἀξιωματικῶν τοῦ στρατοῦ, ὅταν ὁ εἰρημένος
μητροπολίτης φέρῃ τὴν δι' αὐτὸν καθιερωμένην ποιμαντορικὴν ράβδον.

Γίνηται συμμόρφωσις πρὸς τοὺς ὅρους τοῦ Ὑψηλοῦ βερατίου μου
καὶ μὴ ἐνεργῆται παρ' οἰουδήποτε ἐπέμβασις καὶ αὐθαιρεσία καθ' οἰον-
δήποτε τρόπον καὶ δι' οἰανδήποτε αἰτίαν εἰς τὴν τήρησιν τῆς τάξεως
220 συμφώνως πρὸς τὴν ἀρχὴν ἐλευθερίας.

Γνωρίζωσι τοῦτο καὶ πιστεύωσιν εἰς τὸ ἱερὸν Σύμβολον.

Ἐξεδόθη κατὰ τὸν μῆνα Σιαμπὰν τοῦ Ἀραβικοῦ ἔτους 1255 (=1842).

Λ Ε Ξ Ι Λ Ο Γ Ι Ο Ν

στ. 3,11, *μεσσιανικὸν μιλλέτιον* = Χριστιανικὸν ἔθνος.

στ. 11, *πεσκέσιον* = δῶρον, καθιερωμένον ἐπὶ τῇ ἀναρρήσει εἰς τὸν θρόνον
πατριάρχου ἢ μητροπολίτου.

στ. 79, *κρσισχανέδες* = τὰ οἰκῆματα μοναχῶν καὶ γενικῶς πᾶσα κατοικία Πα-
τριάρχου, μητροπολιτῶν καὶ ἱερέων.

στ. 98, 215, *μιριμιρᾶν* = Ὑπὸ τὸν ὄρον *resm-i-miri* = τέλη δημοσίου, νοοῦν-
ται αἱ πρὸς τὸ πατριαρχεῖον, τὰς μητροπόλεις καὶ κοινότητας ἐν γένει ὑποχρεώσεις
τῶν χριστιανῶν, αἵτινες χαρακτηρίζονται ὡς δημόσιοι, δηλ. ὑπὲρ τοῦ κοινού.

στ. 178, 196, *σερῆ* = ἱερὸς νόμος.

ΠΑΝΤ. Θ. ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗ
ΝΕΥΡΟΛΟΓΟΥ - ΨΥΧΙΑΤΡΟΥ

ΤΑ ΑΝΑΣΤΕΝΑΡΙΑ ΩΣ ΨΥΧΟΣΩΜΑΤΙΚΟΝ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΝ

«... Ἐκ τούτων τοίνυν τῶν τεκμηρίων καὶ τοῦ ἐπὶ τῆς ἀνθρακίᾳς χοροῦ, ἴσως ἂν τις εἰκάσειεν ὅτι τὸ πρᾶγμα νευρική τις ἐστὶ πάθησις, ἐκ τῆς δὲ ἀμάθειαν μεγάλης πίστεως εἰς τὰ ἀύπαρκτα καὶ τῆς ἐκ προλήψεως προκαταλήψεως».

ΧΟΥΡΜΟΥΖΙΑΔΗΣ (1876)

Τὸ φαινόμενον τῆς πυροβασίας δὲν ἔχει μέχρι σήμερον ἀντιμετωπισθῆ ἀπὸ τὴν σκοπιὰν τοῦ ἱατροῦ ὡς φυσιοπαθολογικὴ ἐκδήλωσις τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ. Ἡ ἔκτασις τοῦ φαινομένου ἀνὰ τὰ πλάτη τῆς γῆς καὶ τὰ βάθη τῆς ἱστορίας (*) ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀποκλείει τὴν σύνδεσιν του μετὰ ὠρισμένων θρησκειῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ χαρακτηρίζει τὴν πυροβασίαν ὡς ἀπολύτως συνδεδεμένον μετὰ τῆς ἀνθρωπίνης ὑποστάσεως ἔργον, ὅπως ἰδιαιτέρον βεβαίως. Ἀκριβῶς λόγῳ τοῦ τελευταίου τὸ θέμα τῆς πυροβασίας κατ' ἐξοχὴν εἶναι ἀντικείμενον τῆς ἱατρικῆς ἐρεῦνης.

Ὁ πέπλος τοῦ θρόνου : Διὰ τὴν ἐπιστημονικὴν ἀντικειμενικότητα ἀπαιτοῦνται ψυχρὰ δεδομένα, τὰ ὁποῖα, ὅπως καὶ εἰς πᾶσαν περίπτωσιν παρομοίως ἐκπληκτικοῦ φαινομένου, ἐνταῦθα ἐπικαλύπτονται ὑπὸ θρόλου. Ἡ ἰσχυρὰ ἐντύπωσις, ἐπιζητούσα ἀναλόγως ἰσχυρὰ ἐκφραστικὰ μέσα διὰ νὰ ἀποδοθῆ, μεγαλοποιεῖ ἀσυναίσθητως καὶ καλοπροαιρέτως ἐν πολλοῖς τὰ φαινόμενα καὶ τὰ σχήματα λόγου, αἱ παρομοιώσεις, ἢ «λογοτεχνικὴ» ἀπόδοσις θεωροῦνται ἀπαραίτητα. Εἰς ἀπόδειξιν τούτου ἤλθεν ὁ ἀπολύτως καλῆς πίστεως σεβαστὸς φίλος μου, ὁ ὁποῖος δίδων τὴν προτεραιάν τῆς πυροβασίας σκιαγραφίαν τοῦ ἀπομάχου ἀρχιαναστενάρη Δραγούλη εἶπεν ὅτι, οὗτος «πρωτομπήκε στὴ φωτιά, ὅταν ἦταν ἐννιὰ χρονῶν», ἐνῶ τὴν ἐπομένην, παραλεί-

(*) Φαινόμενα πυροβασίας ἀναφέρονται εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην καὶ τοὺς ἀρχαίους Τραγικούς. Νῦν τὰ φαινόμενα ταῦτα τελοῦνται εἰς πλείστα σημεῖα τῆς γῆς ὡς τὰς Ἰνδίας, τὴν Κίναν (ἐαρινὴ ἐορτὴ τοῦ πυρός), τὴν Ἰαπωνίαν, τὴν Σιγκαπούρην (τὸ τρεμίρι), εἰς τὰς νήσους Χαβάι καὶ Φίτζι (τὸ βίλα-βιλάι-ρεβο), εἰς τὴν Νότιον Ἀφρικὴν καὶ κυρίως εἰς ὅλην τὴν Πολυνησίαν. (Ἐκτενέστερον εἰς τὰ Ἄρχεια Ἑτ. Ψυχικῶν Ἑρευνῶν).

ψας να λάβη υπ' ὄψιν τοὺς αὐτικoὺς μάρτυρας τῆς προηγουμένης, κατεβίβασε τὴν ἡλικίαν ταύτην εἰς τὰ πέντε ἔτη. Εὐνοήτως λοιπὸν ἡ χωρική τοῦ Λαγκαδά Μ.Χ. καταβιβάζει τὴν ἡλικίαν ταύτην εἰς τὰ τέσσαρα ἔτη. Ταῦτα καθ' ἦν περίπτωσιν πρὸ ἐτῶν ὁ ἴδιος ὁ γερο-Δραγοῦλης εἶχεν εἶπει εἰς τὸν κ. Ι. Καπίστραν ὅτι, «ὄταν πρωτομπῆκε σὴ φωτιά ἦταν 17 ἢ 18 χρονῶ».

Ὁ θρύλος περιβάλλει καὶ ἄλλας, πλέον φιλοδόξους ἴσως περιγραφάς, ὅπως εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Πολυνησίου μάγου Τερί Πάο, ὅστις μετὰ πυροβασίαν «ἐξηπλώθη προύμυτα εἰς τὰς διαπύρους πέτρας καὶ ἤρχισε νὰ προχωρῆ συρόμενος μὲ τὴν κοιλίαν». Ἐὰν δὲν θέλωμεν νὰ χαρακτηρίσωμεν τὰ ἀναφερόμενα ὡς φαντασιόπληκτον ἀφήγησιν περιηγητοῦ, τείνομεν νὰ παραδεχθῶμεν τὴν ὑποβολὴν τούτου ὑπὸ τοῦ μάγου, διότι, χωρὶς ὁπωσδήποτε νὰ θέλωμεν νὰ ἀμφισβητήσωμεν, διατι εἰς τὴν σελίδα ἀρ. 4 τοῦ τόμου 1940 τῶν Ψυχικῶν Ἐρευνῶν, ὑπάρχει φωτογραφία διὰ τὸν Τερί Πάο πυροβαδίζοντα, ἐνῶ δὲν ὑπάρχει διὰ τοῦτον συρόμενον ἐπὶ τῆς κοιλίας, εἰμὴ μόνον ἀπλοῦν σχεδιαγράφημα, ὡς ἐὰν νὰ μὴν ὑπῆρχε φιλμ διὰ τὸ γεγονός, τοῦ ὁποίου ἡ ἀπόδειξις διὰ τοῦ φακοῦ ἦτο κατ' ἀρχὴν ἀναγκαία.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸ κατέχον τὸ κέντρον τῆς ἀπορίας ζήτημα, ἦτοι τὸ τῶν ἐγκαυμάτων κατὰ τὰ πέλματα, ἐξ ὧν περιπτώσεων ἠδυνήθη νὰ μελετήσω, μόνον εἰς μίαν, τοῦ καθ. Ραππετ ἀναφέρεται ἡ παρουσία ἐγκαυμάτων, ἐπιπολαιωτάτων εἶναι ἀληθές, εἰς τὰ πέλματα πυροβάτου, τοῦτο δὲ ἀκριβῶς τονίζει τὴν ἀξιοπιστίαν τῆς ἐκθέσεως.

Ἡ τόσον ἀπαραίτητος διὰ τὴν ἐπιστημονικὴν θεώρησιν ἐνὸς θέματος ἀκριβολογία ἐλλεῖπει ἀπὸ τὰς περισσοτέρας τοιαύτας ἐκθέσεις, διὰ τοῦτο χρησιμοποιοῦμεν ταύτας λαμβάνοντες υπ' ὄψιν τὰς ὑπερβολάς—χωρὶς βεβαίως νὰ ἀμφισβητοῦμεν τὰ γεγονότα καθ' ἑαυτὰ—κυρίως ὅμως στηριζόμεθα εἰς τὴν ἰδίαν ἡμῶν ἀντίληψιν, τὴν ὁποίαν ἔσχουμεν τὸ ἀπόγευμα τῆς 21)5)56 εἰς Ἀγίαν Ἑλένην Σερρῶν, ὅπου τὸ γυμνὸν καὶ ἀπαράσκευον ἀνθρώπινον πέλμα ἤλθεν εἰς ἀρκούσαν ἐπαφὴν μετ' ἀνημμένων ἀνθρώκων θερμοκρασίας 120°K. (*)

Ἡ ψυχοφυσιολογικὴ ἐρμηνεία : Αἱ μέχρις σήμερον δοθεῖσαι ἐρμηνεῖαι εἰς τὸ φαινόμενον προέρχονται ἐκ τῆς ψυχοφυσιολογικῆς σχολῆς κυρίως, συγκεκριμένως δὲ συνιστοῦν τὴν γνώμην τοῦ κ. Τανάγρα. Ὁ σεβαστὸς καθ. κ. Κωνσταντινίδης πρὸς τούτοις ἐντὸς τῆς ψυχοφυσιολογικῆς ἐρμηνείας εἰσήγαγε τὰ τελευταῖα δεδομένα τῆς ψυχοσωματικῆς πείρας.

Συμφώνως πρὸς τὰς ἀπάνσεις τοῦ κ. Τανάγρα ἡ πυροβασία εἰσέρχεται εἰς τὸ πλαίσιον τῶν καταστάσεων ἐκείνων, «αἵτινες προξενοῦν μείωσιν τοῦ ἐγῶ καὶ τῶν αἰσθήσεων», ὅποτε τὰ ἄτομα ταῦτα «παρουσιάζουν ἐκδηλώσεις

(*) Λαμβάνομεν υπ' ὄψιν τὴν θερμοκρασίαν τῶν 120°K, διότι αὕτη ἐμετρήθη θη ὑπὸ ἰατρῶν καὶ ἐπιτροπῆς κατὰ τὰ ἐν Λονδίῳ πειράματα πυροβασίας ἐπὶ ἀνθρώκας ὑπὸ τοῦ Ἰνδοῦ φακίρου Kuda Bax.

τοῦ ὑποσυνειδήτου των, δηλαδή τῶν μυστηριωδῶν δυνάμεων, τὰς ὁποίας περικλείομεν ἐντὸς ἡμῶν ἐν λανθανούσῃ καταστάσει (ἐνδατομικῶν δυνάμεων τῆς φυσικῆς) καὶ αἰτίνας εἶναι ἢ αἰτία τῶν καταπληκτικῶν φαινομένων τηλεπαθείας, διοράσεως, ψυχομετρίας, τηλεκινήσιος, ἀκατίας κλπ. Συγκεκριμένως παραδέχεται ὅτι, κατὰ τὴν πυροβασίαν ἐκπέμπεται ἐκ τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος «ραδιενέργεια», ἣτις, σχηματίζουσα εἶδος θώρακος πέριξ τῶν γυμνῶν ποδῶν ἐντὸς τῆς πυρᾶς, προστατεύει τὴν ὕλην ἐφημέρως ἀπὸ τὰς φυσικοχημικὰς ἐπιδράσεις, εἰς ἃς ὑπόκειται. Ἐξ ἀφορμῆς τῶν σχολίων του περὶ τὴν πυροβασίαν δ κ. Τανάγρας παραδέχεται ὅτι, «εἰσερχόμεθα πλέον εἰς τὴν σφαίραν τοῦ ὑπερανθρώπου, τοῦ ὑπεργήϊνου, τὸ ὁποῖον γελᾷ μὲ τὰς σφῆρας θεωρίας καὶ τὰς πτωχὰς γνώσεις μας».

Εἰς τὰς ψυχοφυσιολογικὰς ἀπόψεις αἱ ἀνησυχίαι μας ὀφείλουσιν χάριτας, διότι δι' αὐτῶν μόνον εἶναι δυνατὴ ἡ ἐξήγησις ὠρισμένων—ἐξ ἀποστάσεως—περιέργων φαινομένων, ἔχομεν τὴν γνώμην ὅμως ὅτι, ἐντὸς τοῦ χώρου εἰς τὸν ὁποῖον ἐκτείνονται τὰ ἀνθρώπινα σωματικὰ ὄρια, μέχρι καὶ τῶν τριχῶν, ὑπεύθυνος εἶναι ἡ ἱατρικὴ. Καὶ δυναμέθα νὰ βασισηθῶμεν εἰς αὐτὴν σήμερον, διότι ἔχει φθάσει εἰς ἐμπειρικὴν τελειότητα, ἐπ' ὅσον αἱ—πλούσιαι πλέον—γνώσεις της βασίζονται εἰς πειραματικὰ—ψυχοσωματικὰ ἐν προκειμένῳ—δεδομένα! Σήμερον, ὅπό'ε γνωρίζομεν τὰς τεραστίαις σωματικὰς μεταβολὰς, τὰς ὁποίας διὰ γνωστῶν ἐν πολλοῖς ἀνατομογενετικῶν ἐξεργασιῶν προκαλεῖ ἡ συγκίνησις, ἐπιβάλλεται κατ' ἀρχὴν ἡ χρησιμοποίησις τῶν δεδομένων τούτων διὰ τὴν ἐξήγησιν τῆς πυροβασίας, εἰς τὴν τοιαύτην ἐξήγησιν δὲ τείνει ἡ παρούσα προσπάθεια.

Ἡ αἰσθητικότης τῶν πυροβατῶν : Ἡ ἀπουσία τοῦ αἰσθήματος τοῦ πόνου κατὰ τὴν ὥραν τῆς πυροβασίας δὲν εἶναι τὸ πλέον ἐκπληκτικὸν ζήτημα. Ἐξ ἄλλου τὸ θέμα τῆς προσκαίρου λειτουργικῆς ἀναλγησίας εἰς ὠρισμένας ψυχικὰς καταστάσεις (ὡς εἰς τὴν ὑστερίαν π.χ.) δὲν εἶναι τι τὸ νέον, ἔχει δὲ πολλαπλῶς μελετηθῆ. (*) Ἐν τούτοις τὸ ζήτημα τῆς αἰσθητικότητος τῶν πυροβατῶν τίθεται, διότι ὑπὸ τινων ἐξ αὐτῶν ἀναφέρονται ἰδιαιτέραι αἰσθητικαὶ ἐντυπώσεις κατὰ τὴν ὥραν τῆς πυροβασίας.

Οἱ ἀναστενάρηδες—εἶναι ἀληθῆς—τῆς Ἁγίας Ἑλένης γενικῶς μᾶς εἶπον ὅτι, «δὲν αἰσθάνονται τίποτα». Πιθανῶς νὰ μὴ ἦσαν ἀνθρώποι ποιάνα τινα ἐντύπωσιν, πιθανῶς ὅμως νὰ μὴ ἦσαν εἰς θέσιν, ὡς ἀμόρφωτοι ἄνθρωποι, νὰ ἐκφράσουν ἰδιαιτέραν τιγὰ ὑποκειμενικὴν ἐντύπωσιν κατὰ τὴν ὥραν τῆς πυροβασίας, ἢ τέλος νὰ μὴ ἤθελον νὰ ἐκφραστοῦν τι, διὰ νὰ δώσουν ἴσως μεγαλύτερον μυστήριον εἰς τὸ φαινόμενον καὶ τιμὴν εἰς τὸν ἅγιόν των,

(*) Τὸ θέμα τοῦτο τῆς λειτουργικῆς ἀναλγησίας διεξερχόμεθα εἰς ἐργασίαν μας εὐρισκομένην ὑπὸ δημοσίευσιν εἰς τὴν «Ἑλληνικὴν Ἱατρικὴν» ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀπόπειρα αὐτοκτονίας κατὰ τὴν διάγναιαν ὀξείας δηλητηριάσεως διὰ μονοξειδίου τοῦ ἄνθρακος καὶ ἐπακόλουθος λειτουργικὴ ἀναλγησία».

ὅστις—ὡς ἐπέμενον—«δὲν τοὺς ἄφηνε νὰ αἰστανθοῦν τίποτα». Ὁ πυροβάτης ἀφ' ἑτέρου τῆς Νοτίου Ἀφρικῆς Κατζᾶκος, Ἕλλην τὴν καταγωγὴν, γράφει ὅτι, ἐπὶ τῆς ἀνθρακίᾳς ἠσθάνετο «σὰν νὰ βιάδιζε μέσα σὲ χλιαρὸ νερό». Ἡ ἀπάντησις αὕτη, διδομένη προφανῶς κατὰ περιστολὴν τῆς ἐννοίας τοῦ θερμοῦ, καθὼς καὶ αἱ στερούμεναι πλήρως οἰασθήκοτε ἐντυπώσεως (τῶν ἀναστενάρηδων) ἔρχονται εἰς ἀντίθεσιν πρὸς ἑτέρας ἀπαντήσεις προερχόμενας ἐξ Εὐρωπαϊῶν πυροβαδισάντων ἀβλαβῶς, ἀνθρώπων καλλιεργημένων ὁπωσδήποτε, ὡς ὁ Meynart καὶ ὁ Lang, εἰς ἀντίθεσιν δὲ πρὸς τοὺτοις καὶ πρὸς τὴν μαρτυρίαν τοῦ φακίρου Kuda Bux, ὅστις ἐξετέλεσε τὴν πυροβασίαν ἀκριβῶς διὰ λόγους πειραματικούς. Τόσον οἱ δύο πρῶτοι (ἐπὶ ἐρυθροπυρωμένων λίθων), ὅσον καὶ ὁ τελευταῖος (ἐπὶ ἀνθρακῆς) ἠσθάνοντο «ἀναριθμήτους ἤλεκτρικὰς ἐκκενώσεις εἰς τοὺς πόδας των». Ἐξ ἀφορμῆς τῆς τοιαύτης ποιότητος τῶν ἐντυπώσεων τούτων ἀγόμεθα εἰς σκέψεις τινὰς περὶ τῆς σημασίας των σχετικῶς μὲ τὰς πιθανὰς ψυχοσωματικὰς μεταβολὰς κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πυροβασίας καὶ περὶ ὧν κατωτέρω.

Αἱ σωματικαὶ μετατροπαὶ τῶν συγκινήσεων : Ἡ ψυχικὴ καὶ ἡ σωματικὴ κατάστασις τελοῦν ὡς γνωστὸν ἐν ἀλληλοεξαρτήσῃ, ἰδιαιτέρως δὲ ἡ ἐπίδρασις τῶν συγκινήσεων ἐπὶ τῶν σωματικῶν λειτουργιῶν εἶναι τεραστία*). Ὁ φόβος φέρει καθολικὸν τρόμον, εὐρυκορίαν, ἀχρότητα (ἀγγειοσυσπασιν), ἐνῶ ἀντιθέτως ὁ θυμὸς προκαλεῖ ἔξαψιν (ἀγγειοδιαστολήν). Ἡ ἔκτασις ὁμῶς τῶν ψυχικῶν ἐπιδράσεων ἐπὶ τοῦ σώματος καταφαίνεται εἰς ὠρισμένας παθολογικὰς καταστάσεις, ὅπου συγκινήσεις πλέον ἐξειδικευμένου, πλέον προσωπικοῦ περιεχομένου (καὶ οὐχὶ ἀδιαφοροποιήτου, ζωϊκοῦ, ὅπως ὁ φόβος) παράγουν σωματικὰς μεταβολὰς ἐπίσης ἐξειδικευμένας καὶ περιορισμένας τοπικῶς. Τὸ ἔλκος στομάχου, ἡ ἀληθῶς σωματικὴ αὕτη διαταραχὴ ἀποδίδεται σήμερον κατὰ ἐν σημαντικὸν ποσοστὸν εἰς συγκινησιακὰς καταστάσεις, κάτωθεν τῶν ὁποίων εὐρίσκονται εἰδικὰ ψυχοσυμπλεγματικὰ τραύματα. Ταῦτα σημαίνουν ὅτι, αἱ συγκινήσεις ὄχι μόνον ἔχουν ἀπήχησιν γενικῶς ἐπὶ τοῦ σώματος, ἀλλὰ δύνανται νὰ προξενοῦν καὶ ἐκλεκτικῶς σωματικὰς διαταραχὰς τοπικὰς. Σχετικὴ μὲ τὸ φαινόμενον τοῦτο εἶναι ἡ περίπτωσις τῆς Τερέζας Νεττ παππ, ἣτις, πίπτουσα (συνήθως κατὰ τὰς Μεγ. Παρασκευὰς) εἰς τὴν συγκινησιακὴν κατάστασιν τῆς θρησκευτικῆς ἐκστάσεως, παρουσίαζεν εἰς τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας καὶ εἰδικώτερον εἰς τὰ σημεῖα ὅπου ὁ Θωμᾶς «ἀνεξήτει τοὺς τύπους τῶν ἡλῶν» ἐπὶ τοῦ Ἰησοῦ, μικρὰς νεκρώσεις τοῦ δέρματος. Παρόμοιοι εἶναι καὶ τὸ γεγονός, ὅπερ ἀναφέρει ὁ καθ. κ. Παναγιώτου, ὅστις, ὅτε ἦτο ἐπὶ τῶν, εἶχεν ἀπειληθῆ (ἐξ αἰτίας παραπτώματός του) ὅτι «οἱ Ταξιάρχαι θὰ τὸν τιμωρήσουν» ! Κλείων τὴν ἰσχυρῶς συγκινησιο

(*) Διὰν κατατοπιστικὸν εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο εἶναι τὸ σοφὸν ἐν ἀτλήτῃ βιβλίον τοῦ σεβαστοῦ ὁμοτίμου καθηγ. κ. Μ. Γερουλάνου «Αἱ ψυχικαὶ ἐπιδράσεις ὡς νοσογόνος παράγων».

γόνον ἀπειλὴν ὁ παῖς ἀπεκοιμήθη, ἀλλὰ καθ' ὕπνου εἶδεν χωροφύλακας νὰ τὸν κτυποῦν. Τὴν ἐπομένην ἐξύπνησεν ἔχων εἰς τὰς κνήμας του μελανὸς κακώσεις. Ὡστε ἡ ἐκλογὴ τοῦ τόπου τῆς σωματικῆς ἀπηχίσεως τῶν συγκινησεων («εἰδικὴ ἐπιλογὴ τοῦ ὄργάνου») ὑπὸ τοῦ ὑποσυνειδήτου εἶναι δυνατή, τοῦτο δὲ ἄγει ἡμᾶς εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι, εἶναι δυνατόν τὰ πέλματα μεμονωμένως νὰ ἐμφανίσουν προσκαίρους καὶ ἀντικειμενικὰς διαταραχὰς ἐπὶ ὠρισμένης, ἀναλόγου πρὸς τὰς ἀνωτέρω ψυχικῆς καταστάσεως. (*)

Αἱ πραγματικαὶ σωματικαὶ μεταβολαὶ εἶναι δυνατόν εἰς ὠρισμένα ἄτομα νὰ παραχθοῦν καὶ ἐκουσίως, οὐχὶ ἀμέσως βεβαίως, ἀλλ' ἐμμέσως, διὰ τῆς ἐκουσίας μεταφορᾶς, τῇ βοηθείᾳ τῆς φαντασίας, εἰς τὴν τοιαύτην συγκινησιακὴν κατάστασιν, εἰς τὴν ὁποίαν κανονικῶς παρατηροῦνται ψυχοσωματικαὶ μεταβολαί. Τοιαῦται εἶναι αἱ περιπτώσεις ἀτόμων, ἅτινα διὰ τῆς εἰσόδου των μέσῳ τῆς φαντασίας εἰς κατάστασιν φόβου, ἄγχους, ὀργῆς κλπ. ἠδύνατο νὰ προκαλοῦν εὐρυκορίαν, νὰ ἀναβιβάζουν καὶ νὰ καταβιβάζουν τοὺς σφυγμούς των καὶ τὴν θερμοκρασίαν των ἔτι. Τοιουτοτρόπως ἡ Ἐδβίγη (γνωστὴ ὑστερηπαθῆς), ὄφου ἐπὶ τι διάστημα μετὰ κάθε ἰσχυρὰν ψυχικὴν καταπόνησιν ἐνεφάνιζεν «αἵματηρὰ δάκρυα», ἤρχισε νὰ παράγῃ κατόπιν τὸ φαινόμενον τοῦτο κατὰ βούλησιν «τῇ βοηθείᾳ τῆς μουσικῆς διὰ μείωσης τῶν αἰσθήσεων». Ἀναλόγως καὶ οἱ ἀναστενάρηδες ἐκουσίως καὶ τῇ βοηθείᾳ τῆς μουσικῆς, «καβυλλῶντας τὸ μαγικὸ χαλὶ τῆς φαντασίας, πού ταξιδεύει ὅπου θέλει», εὐρέθησαν εἰς τὴν ψυχικὴν κατάστασιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκυριάρχει ἡ ἄρνησις τοῦ πυρὸς καὶ ὄλαι αἱ ψυχικαὶ δυνάμεις ἔτεινον εἰς τὸ νὰ περιενδύσουν τὸ σῶμα διὰ το αὐτῆς ἀλεξιπύρου πεποιθήσεως, ἰκανῆς νὰ δημιουργήσῃ ἀληθῆ ἀλεξιπυρον θώρακα διὰ προσκαίρων μὲν, ἀλλὰ πραγματικῶν σωματικῶν μεταβολῶν. Αἱ μεταβολαὶ αὗται εἰς τελευταίαν ἀνάλυσιν εἶναι συνέπεια χημικῶν καὶ ἰοντικῶν σχέσεων, αἵτινες διαφοροτρόπως εὐρίσκονται εἰς συνάρτησιν μετὰ τοῦ φυτικῶν νευρικοῦ συστήματος, τοῦ πιστοῦ ἀκολουθοῦ τῶν συγκινησεων. Αἱ συγκεκριμέναι μεταβολαὶ εἶναι ἄγνωστοι, τὰ ἀνωτέρω ὅμως, καθὼς καὶ πλῆθος ἄλλων δεδομένων τῆς ψυχοσωματικῆς ἰατρικῆς μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ ἐκφέρωμεν ὑποθέσεις τινὰς ἐπὶ ὠρισμένων λειτουργιῶν, αἵτινες φαίνεται πιθανὸν ὅτι εὐρίσκονται ἐν δράσει (ἐν ὄλῳ ἢ ἐν μέρει, εἴτε ἅπασαι, εἴτε μερικαὶ ἐξ αὐτῶν) κατὰ τὴν ὥραν τῆς πυροβολίας.

Οἱ σωματικοὶ προπαρασκευαστικοὶ παράγοντες : Αὕτῃ καθ' ἑαυτὴν ἡ σωματικὴ προετοιμασία συνίσταται εἰς ἐξαντλητικὰς νηστείας. Ἡ στέρησις τῆς τροφῆς καὶ ἀναλόγως ἡ μείωσις ταύτης ἔχουν φυσιολογικῶς ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἐλάττωσιν τοῦ βασικοῦ μεταβολισμοῦ. Ὅσον ὀλιγωτέραν τροφήν λαμβάνει ὁ ὄργανισμός, τόσον οἰκονομικώτερον διαθέτει τὰς βιοδυναμικάς

(*) Ἀριστοτεχνικὸν δεῖγμα τῆς «εἰδικῆς ἐπιλογῆς τοῦ ὄργάνου» δίδει ὁ Καζαντζάκης εἰς τὸ «Χριστὸς ξανασταυρώνεται», ὅπου ὁ Μανολῆς σώζεται ἀπὸ τὸν πειρασμὸν τῆς Κατερίνας χάρις εἰς τὴν αἰφνιδίαν παραμόρφωσιν τοῦ προσώπου του.

ούσιας και τούτο επιτυγχάνεται διά τῆς μειώσεως τῶν ἐντὸς τοῦ κυττάρου βιοχημικῶν ἐξεργασιῶν. Ὁ τοιαύτη κατάστασις ἰσοδυναμεῖ πρὸς ἡλαττωμένην ἱκανότητα ἀντιδράσεως πρὸς ἐρεθίσματα, τὸ ἔγκαυμα δὲ ἀκριβῶς εἶναι ἀντίδρασις πρὸς ἓν ἐρεθίσμα, τὸ θερμικόν. Διερωτώμεθα συνεπῶς μήπως διὰ τῶν πολυμέρων νηστειῶν ἐτοιμάζεται ὁ ὄργανισμὸς δι' ἐλαχίστην μεταβολικὴν δραστηριότητα καὶ δημιουργηταὶ δι' ἡλαττωμένης ἀντιδραστικότητος τῶν κυττάρων μία συνιστώσα διὰ τὴν γενικὴν συνισταμένην τῆς ἀκαΐας. Ἡ συνιστώσα αὕτη βεβαίως εἶναι μηδαμινὴ ἀπὸ πρακτικῆς ἀπόψεως, πολὺ δὲ περισσότερον ὡς μεμονωμένη εἶναι τελείως ἀνίκανος νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ἀπουσίαν τῶν ἔγκαυμάτων. Θεωρητικῶς ὑπάρχει, ἀλλὰ δύναται νὰ ἀποκτήσῃ σημασίαν, μόνον ἐφ' ὅσον ἀνάλογοι ὄροι ἡλαττωμένης ἀντιδραστικότητος ὑπάρχουν τοπικῶς εἰς τὰ πέλματα, περὶ τούτου δὲ ἀκριβῶς διεξερχόμεθα κατωτέρω.

Ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου τῆς ἐλαττώσεως τοῦ μεταβολισμοῦ ἴσως θὰ ἀντέτασέ τις τὸ γεγονός ὅτι, αἱ κινήσεις ἀντιθέτως αὐξάνουν τοῦτον. Ἡ ἀντίρροσις αὕτη φαίνεται δικαία κατ' ἀρχήν, ἀλλ' ἡ αὔξις αὕτη ἀφορᾷ ἕναν ἀριθμὸν, ἐξαρθόμενον ἐκ πολλῶν παραγόντων καὶ ἰδίως ἐκ τοῦ πρωτογενοῦς μεταβολικοῦ ρυθμοῦ τοῦ κυττάρου. Δέον δὲ ὅπως σημειωθῆ ἑνταῦθα ἐξ ἄλλου ὅτι, αἱ κινήσεις τῶν ἀναστενάρηδων ἔχουν αὐτοματικούς χαρακτήρας καὶ εἶναι γνωστὸν ἀπὸ τὴν νευροφυσιολογίαν ὅτι, ὅσον αὐτοματικώτεροι εἶναι αἱ κινήσεις, τόσο διὰ μεγαλύτερας οἰκονομίας ἐκ τοῦ κυτταρικοῦ δυναμικοῦ τελοῦνται.

Ἡ παχυδερμία τῶν πελμάτων ὡς προπαρασκευαστικὸς σωματικὸς παράγων ἐτέθη ὑπὸ τινων σχολιαστῶν τῶν ἀναστεναρίων, κυρίως δὲ ὑπὸ τοῦ Χουρμουζιάδη. Αὕτη δὲν ἦτο ἔκδηλος, ὡς ἀντελήφθημεν διὰ προσωπικῆς ἐξετάσεως. Τὸ δέρμα ἦτο ἀρκετὰ εὐαίσθητον εἰς τὰ ἐλαφρὰ πλήγματα διὰ τῆς καρφίδος, τὰ ὁποῖα, καθὼς κατεφέροντο ἐν ταχυτάτῃ ἀλληλοδιαδοχῇ, ἠδύναντο οἱ ἀναστενάρηδες νὰ ἀριθμοῦν ἀνέτως. Ἡ σχετικὴ παχυδερμία τῶν πελμάτων, παίζει τὸν μικρότερον ρόλον, ἐξ ὅσων θὰ ἤθελέ τις ἐνοχοποιήσει.

Εἰς ἀρκετὰς περιπτώσεις πυροβασίας ἀναφέρεται ἡ πρὸ τῆς τελέσεως ταύτης ἐπίρριψις τῶν πελμάτων δι' ἄλατος (εἰς Ἰαπωνίαν) ἢ ἐμβάπτισις τούτων ἐντὸς γάλακτος, εἰς τὸ ὁποῖον διελύθη προηγουμένως ἄλας (εἰς νήσους Χαβάι). Ὁ ρόλος τοῦ ἄλατος εἰς τὴν ἀκαΐαν φαίνεται μᾶλλον θετικὸς, λόγω τοῦ περιεχομένου εἰς τοὺς κρυστάλλους τοῦ ὕδατος. Εἰς τοὺς ἡμετέρους ὄμους πυροβάτας, τοὺς ἀναστενάρηδες, οὐδεμία προπαρασκευὴ ἐκ τῆς παρακολούθησεως ἐγένετο ἀντιληπτὴ.

Τὸ ἐνδεχόμενον τῆς προσκαίρου νεκροποιήσεως τοῦ πέλματος :
Τὸ ἔγκαυμα εἶναι ἀντίδρασις τοῦ ζῶντος ἰστοῦ. Τὸ νεκρὸν σῶμα δὲν ὑφίσταται ἔγκαυμα, ἀλλὰ ἀπανθράκωσιν, τοῦτο δὲ διότι ἀπαιτοῦνται ζῶντα ἀγγεία διὰ νὰ ἀντιδράσουν εἰς τὸ ἐρεθίσμα, ἦτοι νὰ διασταλοῦν, νὰ συσταλοῦν, νὰ παραλύσουν καὶ οὕτως νὰ δημιουργήσουν τὴν ἐρυθρότητα, τὴν ἐξίδρωσιν

καὶ τὴν φυσαλίδα, δηλαδὴ τὰ ἀντιδραστικὰ στοιχεῖα τοῦ ἐγκαύματος. Εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ἀναστενάρηδων θὰ ἠδύνατό τις νὰ ἐκφράσῃ τὴν γνώμην ὅτι, πιθανῶς οἱ ἴστοι καὶ συγκεκριμένως τὰ ἀγγεῖα δὲν ἔδρασαν ὡς ζῶντα, ἀλλὰ ἔμειναν ἀδρανῆ, ὑπείκοντα εἰς τοιαύτας συγκινησιακὰς ἐπιταγὰς τῶν. Ἡ τοιαύτη δρᾶσις εἶναι τόσον ὀλίγον ἢ λίαν ἐκπληκτικὴ, ὅσον εἶναι ἡ ἀντίστροφος δρᾶσις τῶν ἀγγείων ἐπὶ τῆς περιπτώσεως τῶν Schult καὶ Heller. Ἐπρόκειτο εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην περὶ ἀτόμου, τὸ ὁποῖον παρουσίασεν ἐγκαύματα εἰς μίαν τῶν χειρῶν του καὶ εἰς τὸ σημεῖον ὅπου εἶχεν προσαρμολογηθῆ νόμισμα, διὰ τὸ ὁποῖον εἶχεν ὑποβληθῆ ἡ ἰδέα εἰς τὸ ἐν λόγῳ ἄτομον, ὅτι τὸ νόμισμα τοῦτο καίει. Ἡ ὑποβληθεῖσα αὕτη ἰδέα ἐκινήτοποίησεν τοῦτέστιν, μέσῳ τοῦ φυτικῶν νευρικοῦ συστήματος, τὴν ἀντίδρασιν τῶν ἀγγείων (ἐγκαυμα) τῆς περιοχῆς, ὅπου εὐρίσκετο τὸ «καυστικόν» τοῦτο νόμισμα. Ἀντὶ δηλαδὴ ἡ δερματικὴ αὕτη περιοχὴ νὰ ζητήσῃ—ὅπως θὰ ἐγίνετο, ἂν τὸ νόμισμα ἦτο τῶ ὄντι καυστικόν—ἀπὸ πλησιεστέρου, τοιχωματικὸς τῶν ἀγγείων, νευροφυτικὸς μηχανισμὸς νὰ δημιουργήσῃ τὴν ἀντίδρασιν τῶν τοπικῶν ἀγγείων, ἐδέχθη ἄνωθεν—ἐκ τοῦ νευροφυτικῶν συστήματος—τὴν σκοποῦσαν τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα ἐντολήν, παθητικῶ τῶ τρόπῳ.

Κατὰ συνέπειαν διατὶ δὲν θὰ εἶναι δυνατὸν εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ἀναστενάρηδων νὰ λάβουν χώραν αἱ ἀντίθετοι μεταβολαὶ διὰ τοῦ ἀντιστρόφου πρὸς τὸν ἀνωτέρω τρόπον. Κατ' ἀντίστροφον ἀναλογίαν σκεπτόμεθα ὅτι, τὰ νευροφυτικὰ ἐρεθίσματα, τὰ ὁποῖα ὥριζεν ἡ ψυχικὴ κατάστασις τῶν ἀναστενάρηδων, θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ προκαλέσῃ μίαν, μηδενικῆς θεωρητικῶς διαμέτρου, ἀγγειοσύσπασιν ἢ γενικῶς τοιαύτας τροποποιήσεις κατὰ τὸ πέλμα, ὥστε νὰ ἐλαττώσῃ εἰς τὸ μηδὲν τὰς τοπικὰς κυτταρικὰς ἀντιδράσεις καὶ οὕτως τὸ πέλμα νὰ ὁμοίωζε περισσότερον πρὸς νεκρόν. Βεβαίως ἡ νεκροποίησις αὕτη δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ὑπολογισθῆ ὡς τελεία, ἀλλὰ παρομοία καὶ ἀνάλογος πρὸς τὴν λίαν γνωστὴν κατάστασιν τῆς χειμερίας νάρκης, ὅπου ἐξ αἰτίας τῆς μηδενικῆς δραστηριότητος ὅλων τῶν κυττάρων τοῦ λαθροβιοῦντος τότε ὄργανισμοῦ, αἱ ἀντιδράσεις εἰς τὰ ἐξωτερικὰ ἐρεθίσματα εἶναι ἀναλόγως μηδαμναί. Ὁ χρόνος, καθ' ὃν διαρκεῖ ἡ ἐπίδρασις τοῦ ἐρεθίσματος, λαμβάνει μεγάλην σημασίαν διὰ τὰς ἀνωτέρω περιπτώσεις βραδείας ἀντιδραστικότητος, τοῦτο δὲ ἀπασχολεῖ ἡμᾶς κατωτέρω ἰδιαιτέρως.

Ἡ ἠλεκτρικὴ κατάστασις τῶν ποδῶν : Αἱ ἠλεκτρικαὶ ἐκκενώσεις, τὰς ὁποίας, ὡς ἀναφέρομεν ἀνωτέρω, ἠσθάνοντό τινες κατὰ τὴν πυροβασίαν, ὡς αἰσθητικὴ ἐντύπωσις ἔχει εἰδικὴν ποιότητα, παρατηρουμένη (πλὴν παθολογικῶν τινῶν περιπτώσεων) μόνον τῇ ἐπίδρασει ἠλεκτρικοῦ ρεύματος. Τὸ ἠλεκτρικὸν ρεῦμα διερχόμενον διὰ τοῦ ἀνθρώπινου σώματος, προκαλεῖ ἰοντικὰς πρωτοπλασματο-μεμβρανικὰς μεταβολὰς εἰς κάθε κύτταρον, αἵτινες συνιστοῦν τὸ ἐρεθίσμα τὸ μὲν ὡς φαινόμενον ἀντικειμενικόν, ἀναλόγως πρὸς τὸ ἐρεθιζόμενον ὄργανον (ὡς ἡ κίνησις διὰ τὸν μῦν), τὸ δὲ ὡς φαινόμενον

υποκειμενικόν, ἦτοι τὸ αἶσθημα τῆς ἠλεκτρικῆς ἐκκενώσεως. Τοῦτο ἀκριβῶς ὀδηγεῖ ἡμᾶς νὰ πιστεύσωμεν ὅτι αἱ ἠλεκτρικαὶ αὐταὶ ἐκκενώσεις εἰς τοὺς πόδας τῶν πυροβατῶν μαρτυροῦν ἠλεκτρικὰς μεταβολὰς κατ' αὐτά.

Ἡ ψυχικὴ κατάστασις εὐρίσκεται εἰς σχέσιν ἄμεσον μετὰ τῆς ἠλεκτρικῆς καταστάσεως τοῦ ἀνθρώπινου σώματος. Τὸ ἀπλούστερον παράδειγμα ἐξάγεται ἐκ τῆς μεγάλης ἀντιστάσεως τῶν ἠλεκτρολόγων εἰς θανατηφόρα δι' ἄλλα ἄτομα ἠλεκτρικὰ ρεύματα, ὀφειλομένης πιθανῶς εἰς τὴν ψυχικὴν των προετοιμασίαν. Ἐκάστη ψυχικὴ κατάστασις φαίνεται νὰ ἔχη ἀντίστοιχον ἠλεκτρικὴν σωματικὴν μεταβολήν, τοῦτο δὲ δεικνύει τὸ ἠλεκτροεγκεφαλογράφημα, ὅπερ ἀκριβῶς δίδει δι' ὠρισμένας ψυχικὰς καταστάσεις ἀντιστοιχοῦς εἰκόνας εἰς τὰ διαγράμματα του.

Εἰς τὸ δέρμα εἰδικῶς ἔχουν μετρηθῆ τεράστια ἠλεκτρικὰ μεταβολαὶ ἐν συναρτήσει πρὸς διαφόρους ψυχικὰς καταστάσεις. Κατὰ τὴν συγκίνησιν π.χ. τὸ δέρμα ἐμφανίζει μικρὰν ἀντίστασιν εἰς τὸ ἠλεκτρικὸν ρεῦμα, ἐνῶ κατὰ τὸν ὕπνον ἡ ἀντίστασις αὕτη αὐξάνει (ψυχογαλβανικὸν ἀντανακλαστικόν). Πρὸς τούτοις εἰς τὴν μελαγχολίαν ἐμετρήθησαν ἀντιστάσεις τοῦ δέρματος εἰς τὸ ἠλεκτρικὸν ρεῦμα ἕως 50.000 OHMS, καθ' ἣν στιγμὴν φυσιολογικῶς ἡ ἀντίστασις αὕτη δὲν ὑπερβαίνει τὰ 5.000 OHMS.

Εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς πυροβασίας, ἥτις λαμβάνει χώραν ἐν ψυχικῇ καταστάσει ὅλως ἰδιαιτέρᾳ, αἱ ἠλεκτρικαὶ μεταβολαὶ τοῦ δέρματος καὶ ἰδίως τοῦ τῶν ποδῶν εἶναι λίαν πιθαναί, βεβαίως ὅμως δὲν γνωρίζομεν τὴν δημιουργουμένην ἠλεκτρικὴν κατάστασιν, ὅπως δὲν γνωρίζομεν καὶ τὰς ὑπ' αὐτὴν βιοχημικὰς ἐξεργασίας. Ἐκ πρώτης ὄψεως καὶ σχηματικῆ ἐρμηνεία διὰ τὰς ἐκκενώσεις ταύτας θὰ ἦτο ἡ γνώμη ὅτι, αὐταὶ ὑποδηλοῦν συνεχῆ δραστηριότητα βιοχημικὴν κατὰ τοὺς πόδας, γνώμη ἥτις ἀπορρίπτει βεβαίως τὴν ἀποψιν τῆς νεκροποιήσεως. Τὸ γεγονός ὅμως εἶναι ὅτι, μόνον ὑποθέσεις δύνανται νὰ συναχθοῦν διὰ τὴν σημασίαν τῶν ἐκκενώσεων τούτων, μάλιστα δὲ θὰ ἠδύνατό τις νὰ ὑποθέσῃ καὶ τὸ ἀντίθετον, ὅτι εἶναι δηλαδὴ πιθανὸν αἱ βιοχημικαὶ ἀντιδράσεις εἰς τὰ πέλματα, παρὰ τὰς διαμαρτυρίας τῆς τοιαύτης ἠλεκτρικῆς ἀναστατώσεως, νὰ ἔχουν περισταλῆ, τοῦτο δὲ ὑποθέτομεν ἀναμιμνησκόμενοι τὰ κάτωθι δεδομένα τῆς ἠλεκτροφυσιολογίας.

Ἐκαστον κύτταρον ἐν ἀδρανείᾳ εὐρισκόμενον εἶναι πεφορτισμένον ἀρνητικῶς εἰς τὸ πρωτόπλασμα καὶ θετικῶς εἰς τὴν μεμβράνην του. Ὄταν διέρχεται ἠλεκτρικὸν ρεῦμα, προκαλεῖται ἐκπόλωσις τοῦ κυττάρου, συνισταμένη εἰς ἀναστροφήν τῶν πόλων του, ἦτοι εἰς ἀρνητικὴν φόρτισιν τῆς μεμβράνης καὶ θετικὴν τοῦ πρωτοπλάσματος. Ἡ ἐκπόλωσις αὕτη συνιστᾷ τὸν ἐρεθισμὸν, ὅστις διαρκεῖ ὡς αἰσθητικὴ ἐντύπωσις, ὅσον οἱ ἠλεκτρικοὶ πόλοι τοῦ κυττάρου εἶναι ἀνεστραμμένοι. Ἡ ἐμμονὴ εἰς τὴν οὕτως ἠλεκτρικὴν κατάστασιν ἀντιστοιχεῖ —ἀνεξαρτήτως τῆς ἀναστροφῆς τῶν πόλων— εἰς σταθερότητα τῶν ἰοντικῶν ἀντιδράσεων καὶ συνεπῶς στατικὴν κατάστασιν εἰς τὴν

βιοχημικὴν δραστηριότητα. Ἡ ὑπόθεσις αὕτη, ἣτις ἀρμόζει πρὸς τὸ ἐνδεχόμενον τῆς βραδείας ἀντιδραστικότητος τῶν πελμάτων, ὡς ἐξεθέσαμεν ταύτην ἀνωτέρω, εἶναι συγγενῆς πρὸς τὴν διατυπωθεῖσαν ὑπὸ τοῦ κ. Τανάγρα ἀποψιν περὶ ἀναστολῆς τῶν χημικῶν συγγενειῶν εἰς τὸ πέλμα κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πυροβασίας.

Ἡ ἀποψις τῆς ὑγρότητος τῶν ποδῶν : Ἡ πρὸ τῆς πυροβασίας δι' ἄλατος ἐπίτριψις τῶν ποδῶν ὑπὸ τῶν Ἰαπώνων εἶναι μίμησις μιᾶς φυσιολογικῆς ἐξεργασίας, ἣτις εἶναι πιθανὸν νὰ εὑρίσκειται ἐν δράσει εἰς τὰς περιριπτώσεις πυροβασίας, τῆς ὑπεριδρωσίας τουτέστιν.

Τὸ ἄλας κέκτηται ἀληθῆ προσιτατευτικὴν ἰκανότητα κατὰ τὴν πυροβασίαν, ὀφειλομένην προφανῶς εἰς τὸ ὕδωρ τὸ ὁποῖον συγκρατεῖ ἐντὸς τῶν κρυστάλλων του καὶ ὅπερ ἐξατμίζεται εἰς τὴν πυράν. Ὁ Percay Hillhouse (ἀναφέρεται ὑπὸ Georg Buschan εἰς τὴν Γερμανικὴν Ἱατρικὴν Ἐπιθεώρησιν) πράγματι ἀπεπειράθη εἰς τὴν Ἰαπωνίαν τὴν πυροβασίαν, ἀφοῦ ἔτριψεν τοὺς πόδας του δι' ἄλατος, χωρὶς νὰ ὑποστῇ ἐγκαύματα, ἀλλὰ καὶ χωρὶς καὶ νὰ αἰσθανθῇ θερμότητα, εἰμὴ μόνον «εὐχάριστον συναίσθημα». Οὕτως τίθεται τὸ ζήτημα τῆς ὑπερβολικῆς ἐκκρίσεως κατὰ τὴν πυροβασίαν ἰδρώτος, ὅστις ὡς γνωστὸν συνίσταται ἐξ ὕδατος καὶ διαφόρων ἀλίτων διαλελυμένων ἐν αὐτῷ. Ἡ ψυχογενὴς ἐκκρίσις ἰδρώτος εἶναι ἐν ἑκ τῶν γνωστοτέρων ψυχοσωματικῶν γεγονότων καὶ διὰ τὸν πλέον ἀνίδεον ἐπὶ τῶν ζητημάτων τούτων ἀναγνώστην, τὸν ὁποῖον ἴσως κάποτε «περιέλουσε κρῦος ἰδρώς» ἐν ὥρᾳ φάβου.

Ἡ ἐξέτασις τῶν ποδῶν τοῦ πυροβαδίσαντος Digby Moynagh ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Rappet ἔδειξεν ὅτι τὸ δέρμα ἦτο ὑγρότερον ἀπὸ τὸ τοῦ Ἰνδοῦ πυροβάτου Kuda Bux. Ἀνεξαρτήτως τοῦ ἂν ἐκάη ὁ Moynagh, ἡ ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας ὑγρότης τῶν ποδῶν μαρτυρεῖ τῷ ὄντι ὑπερέκκρισιν ἰδρώτος. Συνεπῶς φαίνεται πιθανὸν ὅτι τὸν ῥόλον μιᾶς συνεχοῦς διαβροχῆς τῶν ποδῶν ἀναλαμβάνει τὸ νευροφυτικὸν σύστημα. Οἱ ἀναστενάρηδες δυσκόλως ἀνθίσταντο εἰς τὴν προκαλουμένην ὑπὸ τοιαύτης ἀποβολῆς ὕδατος δίψαν, συνεχῶς δὲ ἔπινον ὕδωρ ἔξωθι τῆς πυρᾶς μερικοὶ ἐξ αὐτῶν, προφανῶς διὰ νὰ ἀναπληρώσουν τοῦτο. «Ὁ ἰδρώτας τοὺς περιτρέχει» λέγουν ὅλαι αἱ περιγραφαὶ καὶ τὸ ὅτι οὕτως «πρέπει νὰ χυθῇ», ἔχει γίνεαι πίστις ἐντὸς τοῦ συνόλου τῆς ἱεροτελεστίας. Κατὰ τὸν κ. Πολ. Παπαχριστοδοῦλου «ἡ ψυχικὴ προπαρσκευὴ εἶναι μία στιγμὴ ἀγωνίας, ποὺ προκαλεῖ ἰδρώτα καὶ κινεῖ τὰ πόδια καὶ τὸ σῶμα στὸ χορὸ». Ὑπὲρ τῆς ἀπόψεως ταύτης τίθεται ὁ Huguenin (παρατηρήσας πυροβασίας ἐπὶ διαπύρων λίθων), συγκεκριμένως δὲ λέγει ὅτι, ἔνεκα τῆς συγκινήσεως τῆς ἐπικειμένης πυροβασίας ἰδρώνουν ἀφθόνως τὰ πόδια. Τὴν ἰδέαν ταύτην ῥίπτει καὶ ὁ σεβαστὸς καθηγητῆς κ. Κωνσταντινίδης.

Ἡ ὑπεριδρωσία αὕτη ἀρκεῖ διὰ νὰ γίνῃ ἀκίνδυνος μία ὀλιγοχρόνιος ἐπαφὴ μετὰ τῆς ἀνθρακίᾶς, κατ' ἀνάλογον τρόπον ὅπως δύναται τις ἀβλαβῶς νὰ ἐμβυθίσῃ ἐπ' ὀλίγον ὑγρὸν δάκτυλον ἐντὸς ζεοῦσης οὐσίας. Μάλιστα ἀνα-

φέρεται ἡ περίπτωσις τῶν ἔργατῶν χυτηρίων μετάλλων, οἵτινες δύνανται νὰ πατοῦν γυμνόποδες ἐπὶ πυρωμένων μετάλλων ἢ νὰ βυθίζουσι τὴν χεῖρά των ἐπὶ βραχύτατον χρονικὸν διάστημα εἰς αὐτά, χωρὶς νὰ καίωται. Ἡ ταχυτάτη ἐξάτμισις τοῦ ὕδατος ἢ τοῦ ἀφθόνου ἰδρωτός εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν χυτῶν δημιουργεῖ ἀπομονωτικὸν στρώμα ἀτμοῦ πέριξ τοῦ δέρματος. Μέχρι τῆς πλήρους ἐξατμήσεως τοῦ ὑγροῦ τοῦτέστιν, ἡ θερμοκρασία διατίθεται διὰ τὴν ἐξάτμισίν του καὶ μόνον. Ὁ ρόλος τῆς ταχυτάτης ἐξατμήσεως γίνεται ἀντιληπτὸς εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ ἐξακοντιζομένου εἰς τὸ δέγμα χλωριούχου αἰθυλίου, ὅπου λόγῳ ταύτης ἀκριβῶς σχηματίζεται ἀληθὴς πάγος ἐπὶ τοῦ δέρματος. Μάλιστα φαίνεται ὅτι, (ἐὰν πράγματι ἐκκρίνεται πολὺς ἰδρῶς), ὅσον ὑψηλότερα εἶναι ἡ θερμοκρασία, τόσον ἀποτελεσματικότερα ἀποβαίνει, διότι προκαλοῦσα ταχύτεραν ἐξάτμισιν, τόσον ἀσφαλεστέραν μόνωσιν ἐξ ἀτμοῦ παράγει.

Εἰς τὴν ἀποψιν τῆς υπεριδρωσίας ὡς παράγοντος τῆς πυροβασίας ἀντιτίθεται ὁ Hunt, διότι νομίζει ὅτι, ἡ ὑγρότης ἐπιτρέπει τὴν προσκόλλησιν μικρῶν ἀνθράκων εἰς τὸ δέγμα. Πράγματι τοῦτο συνέβη εἰς τὸν ἀτυχῆ Mounach, δὲν νομίζομεν ὅμως, ὅτι εἰς τοῦτο ἀπλῶς καὶ μόνον πταίει ἡ ὑγρότης. Διὰ νὰ προσκολληθῇ τεμάχιον ἀνθράκος εἰς τὸ δέγμα, τοῦτο μᾶλλον σημαίνει, ὅτι ἤδη ἤρξατο τὸ ἔγκαιμα. Ἐξ ἄλλου δὲν ἀποκλείεται ἡ εἰδικὴ τεχνικὴ πυροβαδίσσεως. Καὶ διὰ τὸν Georg Buschan ἡ ἐξήγησις τῆς υπεριδρωσίας δὲν ἀρκεῖ. Οὗτος λέγει διὰ τοὺς πειραματισθέντας τὴν πυροβασίαν Εὐρωπαίους καὶ ἀποτυχόντας ὅτι, ἐπειδὴ θὰ «ἠσθάνοντο ζωηροτέραν συγκίνησιν ἀπὸ τοὺς Πολωνησίους, θὰ ἔπρεπε νὰ εἶχον πολὺ ἀφθονωτέραν ἐκκρίσιν ἰδρωτός», ὁπότε, (ἂν ὁ ἰδρῶς ἐξεχύνετο), θὰ ἔπρεπε νὰ ἐπετύγχανον ἀσφαλέστερον εἰς τὴν πυροβασίαν. Ἡ τοιαύτη ἀντίρρησις ὅμως εἶναι τελείως σχηματικὴ, ἐφ' ὅσον γνωρίζομεν ὅτι, ὅταν τὸ ἐρέθισμα εἶναι λίαν ἔντονον, εἶναι δυνατὸν ἀντιθέτως νὰ προκαλέσῃ ἀναστολήν τῆς λειτουργίας. Ἐνταῦθα ἐξ ἄλλου σημασίαν ἔχει μόνον ἡ ποιοτικὴ «συγκινησιακὴ ἐτοιμότης πρὸς πυροβάδισιν» καὶ ὄχι τὸ ποσὸν τῆς συγκινήσεως.

Μετὰ τ' ἀνωτέρω νομίζομεν ἐν προκειμένῳ ὅτι, ἡ ἐπιστράτευσις τοῦ «ραδιενεργοῦ» θώρακος, τὸν ὁποῖον ἐπικαλεῖται ὁ κ. Τανάγρας δὲν εἶναι ἀπαραίτητος, ἐφ' ὅσον γνωρίζομεν πολὺ καλύτερον τοὺς ψυχοσωματικὸς μηχανισμοὺς παραγωγῆς ἐνὸς ἐξατμιζομένου θώρακος.

Ἡ θερμοκρασία τῶν ποδῶν : Ὑπὲρ τῆς ἀπόψεως τῆς υπεριδρωσίας συνηγορεῖ καὶ ἡ χαμηλὴ θερμοκρασία τῶν ποδῶν, ἣτις εὐρίσκεται κατὰ τὸ πλεῖστον μετὰ τὴν πυροβασίαν. Ἡμεῖς ἐγγίσαντες τοὺς πόδας, τοὺς ὁποίους μεταξὺ δύο πυροβασίῶν ἔτεινεν πρὸς ἡμᾶς μία ἐκ τῶν ἀναστεναρισσῶν, δὲν ἀντελήφθημεν τοίτους θερμοτέρους ἀπὸ τὴν χεῖρά μας. Καὶ ὁ καθηγ. κ. Κωνσταντινίδης κατὰ τὴν ἐξέτασίν του «μᾶλλον εἶχεν τὴν αἰσθησίν τοῦ δροσεροῦ ἐν τῇ ἀφῇ τῶν πελμάτων». Τὰ πέματα τοῦ Kuda Bux, ἐνῶ εἰς τὸ πρῶτον πείραμά του — ὅπερ δὲν ἐπέτυχεν πλήρως — δὲν παρουσιαζον διαφορὰν θε-

μοκρασίας πρὸ καὶ μετὰ τὴν πυροβασίαν, εἰς τὸ δεύτερον ἐπιτυχὲς ἀπολύτως πείραμά του, ταῦτα ἐνεφάνιζον τεραστίαν διαφοράν. Οὕτως ἡ θερμοκρασία πρὸ τῆς πυροβασίας ἦτο 93,2° F (34,0° K), ἐνῶ 10 δευτερόλεπτα μετὰ τὴν ἔξοδον ἐκ τῆς πυρᾶς εἶχε κατέλθει εἰς 33,0° F (0,5° K)!! Ἡ τοιαύτη πτώσις τῆς θερμοκρασίας εἶναι τῶ ὄντι ἐκπληκτικὴ, οὐχ' ἦττον ὅμως καὶ ἀλλοχοῦ ἀναφέρονται ἀνάλογα, ὡς τὸ ὅτι εἰς ἐκ τῶν παρισταμένων εἰς τὴν πυροβασίαν τοῦ Τερὶ Πάο καὶ τῶν συντρόφων του, ψαύσας μετὰ τὴν βάδισιν ἐπὶ τῶν ἐρυθροπυρωμένων λίθων τοὺς πόδας ἑνὸς ἐκ τῶν πυροβατῶν, ἀνέκραξεν ἐκπληκτος ὅτι, οὗτοι ἦσαν «ψυχροὶ σὰν πάγος».

Τοιαῦται αὐτόματοι χαμηλώταται θερμοκρασίαι εἰς τὸ ἀνθρώπινον σῶμα καὶ μάλιστα πλησίον τῆς πυρᾶς μόνον διὰ ταχυτάτης ἑξαμίσεως εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιτευχθοῦν, ἀναλόγως ὅπως εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ χλωριούχου αἰθυλίου. Τὸ λεγόμενον ὑπὸ τοῦ ἀρχιαναστενάγη Ἐμμανουήλ, ὅτι δηλ. οὗτος «αἰσθάνεται τὴν ἁγία Φωτεινὴ νὰ τὸν δροσίζη μὲ μιὰ ποτιστήρα» κατὰ τὴν πυροβασίαν, ἀκριβῶς σημαίνει ὅτι, ἡ λόγῳ τῆς μεγίστης θερμοκρασίας ταχυτάτη ἑξάτμισις τοῦ ἀφθόνου ἰδρώτους του εἶναι τὸ αἷτιον τῆς ἐντυπώσεως ταύτης.

Ὁ ρόλος τῆς ταχύτητος : Ἀνεξαρήτως τῶν ἀνωτέρω ὑποτιθεμένων εἰδικῶν ἑξεργασιῶν κατὰ τὴν πυροβασίαν, εἴτε τῆς νεκροποιήσεως, εἴτε τῆς ὑπεριδρωσίας, ἡ σημασία τοῦ χρόνου ἐπαφῆς τοῦ δέρματος μετὰ τοῦ πυρὸς εἶναι κεφαλαιώδης. Εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις πυροβασίας ἢ ταχυποδία, τὴν ὁποίαν ἐνοχοποιεῖ ὁ Χουρμουζιάδης, πράγματι ὑπάρχει καὶ ἐν συναρτήσει βεβαίως πρὸς τὰς ὑποτιθεμένας ἀνωτέρω σωματικὰς μεταβολὰς φαίνεται ἀποτελεσματικὴ. Ὅταν διμιλοῦμεν περὶ τῆς βραδυτάτης ἀπαντητικότητος τῶν πελμάτων, αὐτομάτως ἀναλογιζόμεθα τὴν σημασίαν τοῦ χρόνου ἐπιδράσεως τοῦ ἐρεθίσματος καὶ θεωροῦμεν φυσικὸν ὅτι, διὰ νὰ παραχθοῦν ἀντιδραστικὰ σημεῖα ἐγκαύματος εἰς τὸ οὕτως βραδυτάτα ἀντιδρὸν δέρμα, ἀπαιτεῖται νὰ ὑποστῇ τοῦτο διὰ περισσότερον ἔναντι τοῦ κανονικοῦ χρονικὸν διάστημα τὸ ἐρέθισμα κάψιμο. Ταῦτα, διότι ἡ εὐαισθησία ἀντιδράσεως καὶ ὁ χρόνος δράσεως τοῦ ἐρεθίσματος εἶναι «ποσὰ ἀντιστρόφως ἀνάλογα».

Διὰ τὴν ἐκτίμησιν τοῦ χρόνου ἀσφαλῶς δὲν δυνάμεθα νὰ λάβωμεν ἐπ' ὄψιν τὰς οἰασθήποτε πληροφορίας, πολὺ δὲ περισσότερον, ὅταν «πάντα ὑπάρχει ὑπερβολὴ σὲ δηλώσεις αὐτοῦ τοῦ εἵδους», ὅπως λέγει ὁ Δ. Πετρόπουλος, σχολιάζων φράσιν ἀνάγουςαν εἰς ἡμίσειαν ὥραν τὴν διάρκειαν τῆς πυροβασίας. Ἡ μέτρησις τοῦ χρόνου ἐπαφῆς τοῦ πέλματος μετὰ τοῦ πυρὸς δὲν ἐμετρήθη εἰσέτι εἰς τὰ ἡμέτερα ἀναστενάγια, εἶναι δὲ ἀπολύτως ἀπαραίτητος διὰ πειραματικὰ παρατηρήσεις. Πάντως ἡ σημασία τῆς ταχυποδίας διὰ τὴν πυροβασίαν εἶναι θετικὸς παράγων ταύτης, διότι, ἂν ἡ ταχύτης ἐπαίξεν ἐπουσιώδη ρόλον, ὅπως διατείνονται τινες, τότε οὔτε ὁ χρόνος παραμονῆς ἐπὶ τῆς πυρᾶς θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι περιορισμένος, οὔτε τὰ βήματα θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι, ὅπως συμβαίνει, «ἀρκετὰ ταχέα» (καθ. Pannet). Ὁ Hunt εἰς τὴν ἐκθε-

σίν του δια τὸ πείραμα τοῦ Kuda Bux λέγει ὅτι, τὴν πυροβασίαν ὁ τελευταῖος ἐπανελάβε τέσσαρας φορὰς, «ἀλλὰ κατὰ τὰς τρεῖς τελευταίας τὰ βήματα ἦσαν ἀκόμη ταχύτερα ἀπ' τὴν πρώτη». Ἐκαστον βῆμα τοῦ Kuda Bux ὑπελογίσθη εἰς τὸ ἥμισυ δευτερόλεπτον. Ἄν συνεπῶς βασισθῇ τις εἰς τὰ δεδωμένα τῆς βραδείας ἀπαντητικότητος τῶν πελμάτων, ἀσφαλῶς πρέπει νὰ σκεφθῇ ὅτι, τὰ πηδήματα τῶν ἀναστενάρηδων ἐπὶ τῆς ἀνθρακικῆς λαμβάνουν τὴν σημασίαν τῶν φευγαλέων διόδων τοῦ δακτύλου διὰ τῆς φλογὸς κηρίου. Ὅσον ἀφορᾷ δὲ τὴν ἀποψιν τῶν σωματοεκκριτικῶν μονώσεων (ὑπεριδρωσίας), ὁ ὁρὸς τῆς ταχύτητος, πλεόν καταφανής, δὲν ἀπαιτεῖ ἀνάλυσιν.

Ἡ κριτικὴ τῶν δύο ἀπόψεων : Αἱ ἀπόψεις, αἵτινες μᾶς ἀπησχόλησαν ἀνωτέρω, ἦτοι τῆς νεκροποιήσεως ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς ὑπεριδρωσίας ἀφ' ἑτέρου τείνουν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἦττον πρὸς δύο ἀντιθέτους κατευθύνσεις, ἐφ' ὅσον ὁ συνδυασμὸς των δὲν φαίνεται δυνατός, ἀφοῦ ἡ νεκροποίησις σημαίνει ἠλαττωμένην μεταβολικὴν δραστηριότητα, ἐνῶ ἡ ὑπεριδρωσία ἀντιθέτως ἠΰξημένη. Συνεπῶς δὲν εἶναι δυνατόν, παρὰ μόνον μία ἐκ τῶν δύο νὰ λαμβάνῃ χώραν.

Ὁ μηχανισμὸς τῆς νεκροποιήσεως, ἂν καὶ ἐξηγῇ τὴν ἀπουσίαν τῶν ἐγκαιμάτων ἱκανοποιητικῶς, ἐλέγχεται ὑπὸ πολλῶν ἀντιρρήσεων. Ἡ ἐντύπωσις κατ' ἀρχὴν τῶν ἠλεκτρικῶν ἐκκενώσεων κατὰ τοὺς πόδας ἀρμόζει περισσότερο δι' ἐρεθιστικὴν κατάστασιν τῶν πελμάτων. Ἐπίσης ἡ λίαν χαμηλὴ θερμοκρασία δὲν συμβιβάζεται πρὸς τὴν ἀποψιν ταύτην, διότι τὸ πέλμα ὡς νεκρὸν σῶμα θὰ ἔπρεπε νὰ ἀποκτᾷ βαθμιαίως τὴν θερμοκρασίαν τοῦ περιβάλλοντος καὶ συνεπῶς, ἀντιθέτως πρὸς ὅ,τι συμβαίνει, ἔπρεπε νὰ εὐρίσκειται λίαν θερμόν. Τέλος ἡ ἀποψις τῆς νεκροποιήσεως δὲν λαμβάνει μέρος εἰς τὴν ἐξήγησιν τῆς ἀκαΐας τῶν καλτσῶν, ἀντιθέτως πρὸς τὴν ἀποψιν τῆς ὑπεριδρωσίας, ἡ ὁποία, ἐνῶ δὲν εἶναι ἀσυμβίβαστος πρὸς ἠΰξημένην ἠλεκτρικὴν μεταβολικὴν δραστηριότητα τῶν πελμάτων, ἐξηγεῖ πλήρως τὴν χαμηλὴν θερμοκρασίαν τούτων, καὶ προσφέρει ἕναν εἰσέτι παράγοντα εἰς τὴν ἐξήγησιν τῆς ἀκαΐας τῶν καλτσῶν, ἣν ἐκτίθεμεν κατωτέρω.

Ἡ ἀκαΐα τῶν ἐνδυμάτων : Ἐν ἐκ τῶν κυρίων ἐπιχειρημάτων ἐναντίον τῶν ὀρθοδόξων ψυχοσωματικῶν ἀπόψεων, τὸ βασικὸν τῆς ψυχοφυσιολογικῆς σχολῆς, εἶναι ἡ ἀκαΐα τῶν ἐνδυμάτων καὶ εἰδικῶς τῶν καλτσῶν εἰς περιπτώσεις πυροβασίας μετ' αὐτῶν, ἀποδιδομένη κατὰ τὴν σχολὴν ταύτην εἰς «ραδιενεργὸν» προστασίαν, ἐκπεμπομένην περίξ τῶν ἐνδυμάτων ὑπὸ τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ.

Κατ' ἀρχὴν ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἐνδύματα, νομίζομεν ὅτι, δὲν πρέπει νὰ ἀναμένεται ἡ καύσις των, λόγῳ τῆς ταχυτάτης ἐπαφῆς των μετὰ τοῦ πυρός. Αἱ ποδῆρεις χωρικαὶ ἐνδυμασίαι τῶν ἀναστεναρισσῶν, καθὼς ἀνεμίζονται, δὲν ἔρχονται εἰς ἐπαφὴν μετὰ τῶν φλεγομένων ἀνθρώκων πολλάκις κατὰ τὸ αὐτὸ σημεῖον. Ἡ συνεχὴς ἐπαφὴ θὰ ἦτο ἀσφαλῶς εἰς λόγος, καὶ τοῦτο

μόνον διὰ τὴν περίπτωσιν τῆς ἀνθρακίως, ὅπου ἡ θερμοκρασία εἶναι ὑψηλοτέρα ἀπὸ τὴν τῶν ἐρυθροπυρωμένων λίθων, (400° F), διότι ζήτημα καύσεως τῶν ἐνδυμάτων ἐπὶ τῶν τελευταίων δὲν ὑφίσταται, ὡς ἔδειξεν σχετικὸν πείραμα. Συγκεκριμένως εἰς τὰς νήσους Φίτζι εἰς τῶν παρισταμένων ἔρριψεν ἐπὶ τῶν ἐρυθροπυρωμένων λίθων μανδύλιον, τὸ ὁποῖον μετὰ πάροδον «ἀρκειῶν λεπτῶν» !! εἶχε καεῖ τελείως, «ἐκεῖ ὅπου ἤπτετο τῶν λίθων». Συνεπῶς τὸ θέμα τῆς ἀκαΐας τῶν ἐνδυμάτων περιορίζεται εἰς τὴν ἀκαΐαν τῶν καλτσῶν, τὰς ὁποίας τυχὸν φοροῦν οἱ ἀναστενάρηδες κατὰ τὴν πυροβασίαν.

Κατ' ἀρχὴν οἱ ἀναστενάρηδες δὲν εἶναι βέβαιοι περὶ τῆς ἀκεραιότητος τῶν ἐνδυμάτων των, ὅταν πυροβατοῦν. Ὁ Ἑμμανουὴλ «καλοῦ-κακοῦ» ἀναδιπλώνει ἐπιμελῶς τὸ «καλὸ του πανταλόσι» (εἰκὼν εἰς τὸ τεῦχος The Anastenaria, ἐκ τοῦ τόμου ΙΘ' τῶν Θερακικῶν Ἀρχείων, σελὶς 337), Ἐξ ἄλλου κατὰ τὴν ἀφήγησιν ἀναστενάρη (Ἀρχεῖον Ψυχικῶν Ἐρευνῶν, Ἰούνιος 1940) ἀποδίδεται ἡ φράσις εἰς ἕτερον, προτιθέμενον νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν πυρὰν : «βρὲ παιδιὰ βγάλτε τὰ τσερβούλια μου (χωρικά ὑποδήματα), νὰ μὴν καοῦν». Πράγματι ἀναφέρεται τοιαύτη περίπτωσις καύσεως ὑποδημάτων. Πράκειται περὶ τῆς ἀναφερομένης ὑπὸ τοῦ Georg Buschan εἰς τὴν Γερμανικὴν Ἱατρικὴν Ἐπιθεώρησιν περιπτώσεως τοῦ Brigham, ὅστις ἐβάδισεν ἐπὶ λάβας πυρακτωμένης καὶ «μετ' ὀλίγα βήματα, οἱ πατοῦνες τῶν ὑποδημάτων του ἐκάησαν καὶ ἔμειναν μόνον τὰ ψίδια γύρω ἀπὸ τοὺς ἀστραγάλους».

Ἐν τούτοις «ἡ Ἰφιγένεια Ἀβράμη (ἣτις ἐπυροβάδισε μετὰ καλτσῶν) παρεκλήθη νὰ βγάλῃ τίς κάλτσες της, αἵτινες ἐξητάσθησαν ἐπιμελῶς. Ἡ δεξιὰ ἦτο ἐντελῶς ἀθικτη. Ἡ ἀριστερὰ ἔφερεν εἰς τὸ πέλμα δύο ὀπὰς ἐκ καύσεως, αἵτινες δὲν παρουσίαζαν τὸν χαρακτηριστικὸν καφέχρουν γῦρον τῶν ὀπῶν ἐκ καύσεως». Ὁ σεβαστὸς καθηγητὴς Ἱατροδικαστικῆς κ. Γεωργιάδης ἐξήτασε τὰς ὀπὰς ταύτας, τῶν ὁποίων ἀπεκλείσθη «ἀπολύτως ἡ παραγωγή ἐκ καύσεως». Καθ' οἵανδήποτε ἔννοιαν δὲν δυνάμεθα νὰ ἀμφιβάλλωμεν διὰ τὴν ἔκθεσιν τοῦ σεβαστοῦ ἡμῶν καθηγητοῦ καὶ διδασκάλου. Ἡ ἐξήγησις τούτου ὅμως εἶναι δυνατὸν νὰ δοθῇ, οὐχὶ ἐντὸς τοῦ κύκλου τῶν ἀπόψεων τῆς «ραδιενεργείας», διότι δὲν ἐννοοῦμεν κατὰ ποίαν ἔννοιαν δύναται ἡ «ραδιενεργεία» νὰ προστατεύῃ τίς κάλτσες καὶ ὄχι τὰ δυσφλεκτώτερα ὑποδήματα, ὅταν μάλιστα ἡ δύναμις της εἶναι τοιαύτη, ὥστε νὰ διαπερᾷ παχύτερα ἐμπόδια, νὰ μετακινή ἀντικείμενα καὶ νὰ προκαλῇ δυναμικὰ φαινόμενα ἐκ τεραστίων ὄντως ἀποστάσεων.

Νομίζομεν ὅτι, ἡ ἐξήγησις τοῦ φαινομένου πρέπει νὰ ἀναζητηθῇ κυρίως εἰς τὴν διαβροχὴν τοῦ ὑφάσματος ὑπὸ τοῦ ἰδρώτος κατὰ τὴν ἐπαφήν του μετὰ τοῦ ὑφισταμένου τὰς μεταβολὰς δέρματος τοῦ ποδὸς (ὑπεριδρωσίαν), ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ταχυποδίαν καὶ τέλος εἰς τὸ εἶδος τῆς ὕλης τοῦ ὑφάσματος. Εἰς τὴν διαφορὰν τῆς συστάσεως ἀκριβῶς ὀφείλεται τὸ ὅτι δὲν ἐκάη «τὸ τεμάχιον τοιρότου, ὅπερ εἶχεν ἐπικολληθῆ εἰς τὸ πέλμα τοῦ φακίρου Kuda

Bux, ἐνῶ εἶχε τσουρουφλισθῆ τὸ ἐλαφρὸν χνοῦδι, κατὰ τὸ μέρος ὅπου τὸ εἶχε κόψει τὸ ψαλλίδι». Δέον ὅπως ἀναμνησθῶμεν τὴν γνωστὴν εἰς τὸν καθένα χονδροειδῆ δοκιμὴν τῶν ὑφασμάτων διὰ τῆς φλογός, κατὰ τὴν ὁποίαν ἢ συνισταμένη κυρίως ἐκ βάμβακος κλωστή καίεται εὐκολώτερον ἔναντι τῆς μαλλίνης. Ἡ διαφορὰ αὕτη εἶναι τόσον μεγάλη, ὥστε νὰ καθιστᾷ τὴν δοκιμὴν ταύτην προχειροτάτην. Ἐννοοῦμεν συνεπῶς, διατι ἡ μαλλίνη κάλτσα τῆς χωρικῆς δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ κατῆ κατὰ τὴν πυροβασίαν, πολὺ περισσότερον μάλιστα ἂν σκεφθῶμεν, ἀφ' ἐνός μὲν ὅτι τεμάχιον χάρτου κατὰ τὸ πείραμα τοῦ Kuda Bux ἐκάη ἐντὸς τριῶν δευτερολέπτων, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὅτι ἡ λίαν δυσπλεκτωτέρα κάλτσα ἀπτεται (διὰ τοῦ βήματος) τῆς πυρᾶς μόνον ἡμισυ δευτερόλεπτον, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω. Τοῦτο μαρτυρεῖ ἀκριβῶς τὸ πείραμα διὰ τοῦ ξυλίνου ὁμοιώματος ποδός, περικαλυφθέντος διὰ βαμβακεροῦ ὑφάσματος, ὅπερ «εἰς διάστημα ὀλιγώτερον τοῦ ἐνός δευτερολέπτου ἐτσουρουφλίσθη» καὶ ἐχρειάσθη «δύο καὶ ἡμισυ δευτερόλεπτα διὰ νὰ κατῆ εἰς πλεῖστα μέρη». Ἀλλὰ ἡ ἐπαφή, εἴπομεν, δὲν διαρκεῖ περισσότερον τοῦ ἡμίσεος δευτερολέπτου, μᾶλλον δὲ ὀλιγώτερον διὰ τὴν φέρουσαν, οὐχὶ βαμβακεράς, ἀλλὰ τὰς δυσπλεκτωτέρας μαλλίνας κάλτσας, ἀναστενάρισσαν, ὥστε ἡ διαδοχικὴ ἐπανάληψις τῶν ἐπαφῶν, λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν καὶ τῆς ὑγρότητος τῶν καλτσῶν, νὰ μὴν ἔχη σημασίαν δι' αὐτάς.

Ἡ μεταβίβασις τῆς ἀκαΐας : Ἐτερον πρόβλημα, ὅπερ ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται νὰ ἐπιζητῆ τὴν συμμετοχὴν ὑπερβατικῶν ἐπιχειρημάτων διὰ νὰ λυθῆ, εἶναι ἡ μεταβίβασις τῆς ἀκαΐας, ὅταν μάλιστα λέγεται ὅτι, μεταδίδεται δι' ἐπαφῆς εἰς τὸν ἀνευ προετοιμασίας εἰσερχόμενον εἰς τὴν πυρᾶν, ἐὰν χειροκρατῆ παλαιότερον πυροβάτην. Ἀναφέρονται συγκεκριμένως περιπτώσεις ἀτόμων, αἵτινα διὰ τοῦ ἀνωτέρω τρόπου ἠδυνήθησαν ἀκινδύνως νὰ βαδίσουν εἰς τὴν πυρᾶν.

Τοῦτο εἶναι δυνατὸν ἀσφαλῶς, ἀνευ ὅμως τῆς βοήθειας «ρευστοῦ» τινός, ἀρκεῖ νὰ ὑπάρχουν ὠρισμένοι ὄροι, κατάλληλοι διὰ νὰ ἀσκηθῆ εἰς τὸν νέον πυροβάτην ὑποβολή. Τοιαῦται νομίζομεν ὅτι ἦσαν αἱ περιπτώσεις τοῦ Meynart, τοῦ Bringham, τοῦ Lang καὶ τῶν συντρόφων του, καθὼς καὶ τοῦ νεαροῦ, ὅστις κατὰ τὰ ἀναστενάγια τοῦ 1950 ὥρμησεν εἰς τὴν πυρᾶν μετὰ ὑποδήματα, χωρὶς νὰ εἶναι ἀναστενάγης (Ἀρχεῖον Θερακ. Θεσαυροῦ ΙΕ' τόμος, σελὶς 316) Ἡ τελευταία αὕτη περίπτωσις ὑποβολῆς εἶναι λίαν χαρακτηριστικὴ. Ὁ Meynart ἀφ' ἑτέρου ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ μάγου Τερρί Πάο νὰ πυροβαδίσῃ διὰ τῆς φράσεως : «Ἐλα καὶ δὲν θὰ πάθης τίποτα, ἂν ἀκολουθήσης πολὺ κοντὰ μου». Ἡ φράσις αὕτη καθ' ἑαυτὴν εἶναι ἄκρως ὑποβλητικὴ, ἐξαναγκάζουσα εἰς καθήλωσιν τῆς σκέψεως εἰς τὴν προσπάθειαν ταύτην τῆς τηρήσεως τῆς ἐπαφῆς, ὡς ἐὰν ἡ τελευταία νὰ ἐξησφάλιζε τὰ πάντα. Ὁ Bringham πάλιν, ἀφοῦ προηγουμένως εἶχεν ἀρνηθῆ παρομοίαν πρόσκλησιν, αἰσθανθεὶς ἰσχυρὰν ὤθησιν, ἔτρεξεν ἐπὶ τῆς πεπυρακτωμένης λάβας

«ὄπισθεν τοῦ προπορευομένου μίγουν». Ὅταν οὗτος προσεπάθησεν νὰ ἐπιναλάβῃ τὸ πείραμα ἄνευ τῆς παρουσίας τοῦ μάγου, μετὰ τὰ πρῶτα βήματα ἐγκατέλειπε τὴν προσπάθειάν. Ὁ Lang τέλος καὶ οἱ σύντροφοί του εἰσηλθόν μετὰ τὴν φράσιν τοῦ μάγου πρὸς τὸν πρῶτον, «σοῦ μεταδίδω τὸ Μάνα (μαγικὴν δύναμιν), ὁδήγησε τοὺς συντρόφους σου». Ἐκ τῶν τεσσάρων ἀτόμων οἱ τρεῖς διέβησαν τὴν πυρὰν ἀσφαλῶς, ὁ τέταρτος ὁμως ἐπλήρωσεν τὴν μίμησιν μὲ ἔντονα ἐγκαύματα.

Διὰ νὰ ἀσκηθῇ ἡ ὑποβολή, ἀπαιτεῖται κατ' ἀρχὴν ὁ ὑποβλητικὸς πομπὸς καὶ εἰς τὰς προκειμένας περιπτώσεις ὑπάρχει τὸ ψυχοδυναμικόν, ἐπικυριαρχοῦν εἰς τὴν συνείδησιν τῶν παρόντων δεκτῶν ἄτομον καὶ τοῦτο εἶναι ὁ πυροβάτης ὁ ἐκτελῶν τὸ θαυμαστὸν καὶ ὑπεράνθρωπον τοῦτο ἔργον. Ὁ Τερί Πάσο καὶ οἱ ἄλλοι μάγοι εἶχον ἀκριβῶς καὶ μάλιστα λίαν ἐκδηλὰ τὰ ἑξωτερικὰ τοῦλάχιστον χαρακτηριστικὰ τοῦ ὑποβάλλοντος ἀτόμου. Ἀπὸ τὴν ἄλλην πλευρὰν φαίνεται ὅτι, εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας, ἐπίσης ὑπάρχουν καὶ οἱ κατ'ἀλληλοι, διὰ νὰ ἀποκτήσουν τὴν ἱκανότητα τῆς πυροβασίας, δέχται. Τὸ γεγονός ἀκριβῶς ὅτι αἱ τοιαῦται προσκλήσεις ἔχουν θύματα, ὅπως ὁ τέταρτος τῆς συντροφίας τοῦ Lang, δεικνύει ὅτι, ἡ ἐπιτυχία τῆς πυροβασίας ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ δέκτου. Ὁ τελευταῖος οὗτος δὲν ἦτο τὸ ἁρμόζον ἄτομον, τὸ δεκτικὸν ὑποβολῆς, διὰ τοῦτο καὶ ἐκάη.

Ἡ ἐκλογὴ τῶν δεκτῶν τούτων δὲν φαίνεται νὰ γίνεται τυχαίως, ἀλλὰ διὰ παραδόξου ἀναγνωρίσεως, ἥτις ἐνδεχομένως γίνεται εἰς ὠρισμένας περιπτώσεις, κατὰ τὰς ὁποίας εὐρίσκεται ἐν δράσει ἡ κατωτέρα ψυχικὴ ζωὴ. Πιθανῶς ἡ ἰδιαιτέρα ἐκφραστικότης, καθὼς τονίζεται ὑπὸ τῆς ὑπερεκχειλιζούσης συναισθηματικότητος τῆς ὥρας ἐκείνης, νὰ δίδῃ τὰ σύμβολα αὐτῆς τῆς γλώσσης. Δὲν ἔχω ἴδει ἄτομον πάσχον ἐξ ὑστερικῶν κρίσεων νὰ τρομοκρατῆται ἐνώπιον κρίσεως ἐτέρου ὑστερικοῦ, ἐνῶ τοῦτο συμβαίνει εἰς φυσιολογικὰ ἄτομα. Προφανῶς ὁ ὑστερικὸς ἀναγνωρίζει διαισθητικῶς ἢ καὶ ἐνσυνειδήτως ἐνίοτε τὴν ἔννοιαν τῆς κρίσεως, τῆς ὁποίας παρίσταται θεατής. Ἀναλόγως νομίζομεν ὅτι καὶ ὁ μάγος, δι' ὑποσυνειδήτου ἐποπτείας οὕτως εἰπεῖν, ἀναγνωρίζει τὸ ἄτομον, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ ὑποβάλλῃ. Ἡ πρόσκλησις αὕτη ἀπευθύνεται οὕτως ὡς διὰ συντονισμοῦ ἀπὸ ὑποσυνειδήτου εἰς ὑποσυνειδητόν, ἥδη προητοιμασμένου a priori καὶ ἐκ συνθηκῶν νὰ ἐξασφαλίσῃ ἀκίνδυνον πυροβασίαν. Τότε κινητοποιεῖται εὐκόλως καὶ διὰ τῶν ὁμοίων πρὸς τὰς ἀναφερθεῖσας μεταβολῶν εἰς τὸν νεοφώτιστον πυροβάτην ὁ αὐτὸς μηχανισμὸς τῆς ἀκαΐας.

Ἡ ψυχολογικὴ κατάστασις τῶν ἀναστενάρηδων : Τὸ φαινόμενον τῆς πυροβασίας ἀπαιτεῖ ὠρισμένας ψυχολογικὰς προϋποθέσεις ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τοῦ πυροβάτου. Δὲν δύναται οὗτος ἀπὸ τῆς μιᾶς στιγμῆς εἰς τὴν ἄλλην νὰ βαδίσῃ ἐπὶ τῆς πυρᾶς. Ἀπαιτεῖται ἡ εἰδικὴ συγκινησιακὴ κατάστασις, εἰς τὴν ὁποίαν ὠρισμένα ἄτομα ἔχουν τὴν εὐκολίαν νὰ ἐρχωνται. Ἡ ἰδανι-

κωτέρα τοιαύτη κατάσταση είναι ή ἔκστασις, κατά την διάρκειαν τῆς ὁποίας —καθὼς ἀναφέρεται εἰς ὠρισμένας περιπτώσεις— εἶναι δυνατόν νά ἐπισυμβοῦν ἐκπληκτικαί μεταβολαί τοῦ σώματος, ὀφειλόμεναι εἰς ἰδιότητος τοῦ ατόμου ἀγνώστους δι' αὐτό ἐν ψυχρῷ.

Εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως τῶν ἀναστενάργηδων δὲν ὑπῆρχεν ἀληθῆς ἔκστασις, καθὼς ἐπιστοποίησεν καὶ ὁ σεβαστὸς καθ. κ. Κωνσταντινίδης εἰς ἐπίσκεψίν του τὸ 1952. Αἱ προϋποθέσεις διὰ τὴν πρόκλησιν ἔκστασεως ἐν τούτοις ὑπῆρχον, ὡς ἡ θορυβώδης μουσική, ὁ ἀφηνιαστικὸς ρυθμὸς, οἱ βίαιοι χοροί, ἡ ὑστερική μόλυνσις, ἡ ὁμαδικὴ ὑποβολή, ταῦτα ὅμως ἐπραγματοποιοῦν κατάστασιν λίαν συγγενῆ τῆς ἔκστασεως, εὐρισκομένην ἐντὸς τῶν ὁρίων ταύτης, συνισταμένην δὲ εἰς ἔντονον συναισθηματικὴν ἔξαρσιν, διακόπτουσαν εἰς διάφορον βαθμὸν—ἀναλόγως τοῦ ατόμου—τὴν ἐπαφὴν μετὰ τοῦ περιβάλλοντος. Ὁ Γιαβήσης ἐπὶ παραδείγματι δὲν εἶχε σαφῆ ἐπίγνωσιν τῶν περὶ αὐτὸν λαμβανόντων χώραν καὶ ἐπέπιπτε κατὰ τὴν πυροβολίαν ἐπὶ ἄλλων πυροβατῶν, τὴν Παναγιώταν Β. ὅμως οὐδόλως ἠμποδίζεν ἡ κατάστασις αὕτη νά διακρίνη καὶ νά πλησιάσῃ ἡμᾶς, ἵνα ἐπιδείξῃ προκλητικῶς τὰ πέλατά της. Τοῦτο ἀκριβῶς ὅμως ἐστοίχιζεν εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῆς πυροβολίας της, διότι ἦτο ἡ ἀποτυχεστέρα—σχετικῶς βεβαίως—τῶν ἀναστεναριστῶν, περιοριζομένη εἰς τινὰ πηδήματα καὶ μάλιστα εἰς σημεῖα, ὅπου οἱ ἕτεροι πυροβάται εἶχον μεταβάλλει τὴν ἀνθρακίαν εἰς τέφραν.

Ὅπως δὲ ἡ ἀληθῆς ἔκστασις δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ἀναστενάργηδων, ὅπως δὲν ὑπάρχει καὶ εἰς τὰς περισσοτέρας περιπτώσεις πυροβολίας, αἵτινες ἀναφέρονται εἰς τὰ Ἄρχεῖα τῶν Ψυχικῶν Ἐρευνῶν. Ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ὑπάρχει κατὰ τὰ φαινόμενα εἶναι ψυχικὴ κατάσταση χαρακτηριζομένη ὑπὸ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον εὐστοχωτέρας στροφῆς τῆς συνειδήσεως πρὸς τὰ πέλατα καὶ ἀναλόγου περιορισμοῦ τῆς συνειδήσεως τοῦ περιβάλλοντος. Δὲν ἐξηγεῖται ἄλλως, διατὶ ἕκαστος πυροβάτης, ὅπως καὶ ὁ Lang, «δύσκολα μποροῦσε νά περιγράψῃ, τί αἰσθανόταν κατ' αὐτὸ τὸ διάστημα», ὅταν δὲ ὁ Meynart λέγει ὅτι, «τὰ γυμνά του πόδια συνήνησαν κάτι ἀνώμαλον καὶ ὑψηλότερον ἀπὸ τὸ ἔδαφος», ἀκριβῶς ὑποδηλώνει τὴν ἀμβλυνσιν τῆς ἐξωδεκτικῆς αἰσθητικότητος, ἣτις ἔρχεται εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ποιοτικὴν ἀκρίβειαν τῆς ἐκ τῶν πελάτων αἰσθήσεως τῶν ἠλεκτρικῶν ἐκκενώσεων, τὰς ὁποίας ἐδοκίμαζεν. Ὁ περιορισμὸς οὗτος τῆς συνειδήσεως εἰς τὰς σαφεῖς ἐντυπώσεις τοῦ πέλατος φθάνει εἰς τινὰς περιπτώσεις μέχρις ἀποχωρισμοῦ τῆς αἰσθήσεως τοῦ μέλους ἀπὸ τὴν ὑπόλοιπον συνειδήσιν. Οὕτως ὁ Lang λέγει ὅτι, ἠσθάνετο τὸ βάρος τῶν ποδῶν του, «ὡς ἂν νᾶταν μολυβένια», ὡς ἂν ταῦτα ἦσαν ἀνεξάρτητα τοῦ ἐγῶ του καὶ εἶχον ἰδιαιτέραν ἀντικειμενικότητα. Ἡ διαταραχὴ πλεον τῆς συνειδήσεως φέρεται εἰς ἀκρότητα εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην, ὀφειλομένην εἰς τὴν ἀγνωστον ἐν ψυχρῷ προσπάθειαν ἐνὸς ἐντόνως θεληματικοῦ ατόμου καὶ μαρτυροῦσα ἀκριβῶς τὴν εὐ-

στοχον κατεύθυνσιν τῆς βουλήσεως πρὸς τὴν ἀκαίαν τῶν πελμάτων, κατὰ τὸν τρόπον τὸν ὁποῖον ἐξεθέσαμεν εἰς τὴν συζήτησιν περὶ τῶν σωματικῶν μετατροπῶν τῶν συγκινήσεων.

Τὴν προβολὴν ἀκριβῶς καὶ μόνον τῶν ποδῶν εἰς τὴν συνείδησιν, καθ' ἣν στιγμὴν τὸ ἐνδιαφέρον διὰ τὴν ὑπόλοιπον ψυχικὴν ζωὴν ἔχει ἐκμηδενισθῆ, θεωροῦμεν ὡς αἷτιον τῆς «προσκαίρου διαταραχῆς τοῦ αἰσθήματος τῆς αὐτενεργείας τοῦ ἐγώ», τὴν ὁποῖαν ὀνοματίζει ὁ σεβαστὸς καθ. κ. Κωνσταντινίδης. Ὁ ἀναστενάγης προβάλλει τὴν περιορισμένην εἰς τὴν ἔκτασιν τῶν ποδῶν βούλησιν του πρὸς τὰ ἔκτος ἀναγκαστικῶς, διότι ἡ ὑπόλοιπος συνείδησις, εἰς τὴν ὁποῖαν θὰ ἔπρεπε νὰ τὴν ἐντάξῃ τείνει πρὸς ἐκμηδένισιν. Εὐρίσκόμενος οὗτος κατόπιν ἐνώπιον τοῦ προβλήματος, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ ἐξηγήσῃ, ἄγεται διὰ τῶν πτωχῶν, οἰκείων του δεδομένων εἰς τὸ ψυχολογικὸν συμπέρασμα περὶ τῆς ξένης ἐπιδράσεως καὶ τῆς ὑποκαταστάσεως τῆς βουλήσεως του ὑπὸ ἐτέρας. Ὁ ἀναστενάγης ἐξ ἄλλου ἔτι καὶ ἐν ψυχρῷ ἀγνοεῖ τὴν «ὑποφλοιώδη» βούλησιν καὶ γνωρίζει μόνον τὸ «θέλημα τοῦ ἀγίου»

Εἶναι εὐνόητον συνεπῶς διατι εἰς τοιαύτας περιπτώσεις οἱ θεαταὶ βλέπουν «ἀνατριχιαστικὴν ἔκφρασιν» εἰς τὸν πυροβάτην καὶ οὐχὶ τὴν ἔκφρασιν τοῦ δεχομένου τὴν θεῖαν ἀποκάλυψιν. Πράγματι εἶναι ἡ ἔκφρασις τῆς ἡρωϊκῆς αὐτοσυγκεντρώσεως, ὅπου τὴν ἀρχικὴν καὶ εἰς προηγούμενα στάδια τῆς προπαρασκευῆς ἡρεμίαν, θραύουν ἡ ἔντονος προσπάθεια καὶ ἡ μονολιθικὴ θέλησις, καθηλωμένα εἰς τὴν ἔκφρασιν ἀπὸ τὴν ἱερὰν ἐπιταγὴν, ὡς εἶναι δυνατόν νὰ καθηλώνωνται αὐταὶ ἀπὸ τὰς παντὸς εἶδους ἰσχυρὰς πίστεις.

Παρομοίαν εἰκόνα ἐνεφάνιζεν ὁ Γιαβάσης, ὅστις εὐρίσκετο εἰς τὴν κορυφὴν τῆς ψυχοδυναμικῆς πυραμίδος ταύτης. Ἡ Παναγιώτα Β. ἀντιθέτως ἔκειτο χαμηλότερον. Μεταξὺ δὲ τῶν δύο τούτων ὑπῆρχον τὰ ψυχολογικὰ ἐπίπεδα τῶν καταστάσεων τῶν ἐτέρων ἀναστενάγηδων. Ἡ ποικιλία αὕτη τῶν ψυχολογικῶν ἀναβαθμῶν ἀναλόγως τοῦ ἀναστενάγη μαρτυροῖ τὴν ἐξάρτησιν τῆς ἐπιτυχίας τοῦ φαινομένου ἀπὸ παράγοντας ἀτομικούς. Καὶ πράγματι τόσον ὁ γράφων, ὅσον καὶ οἱ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀναγνώστας, δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ ἀποπειραθοῦν τὸ «θαῦμα» τοῦτο. Ἀπαιτοῦνται αἱ προϋποθέσεις, τύσον αἱ εὐνοῦσαι ἀπὸ μέρους τοῦ περιβάλλοντος, ὅσον καὶ αἱ δημιουργοί, αἱ προερχόμενοι συμφύτως ἢ ἐπικτήτως ἀπὸ τοῦ ἀτόμου αὐτοῦ τούτου.

Ὁ ρόλος τῆς διαπαιδαγωγήσεως : Ὁ ἀναστενάγης γεννᾶται καὶ ἀναπτύσσεται ἐντὸς ἐνὸς περιβάλλοντος, τὸ ὁποῖον τὸν πιέζει, περιβάλλοντος μάλιστα τὸ ὁποῖον ἔχει ἰδιαιτέρους χαρακτήρας, καθὼς μεταδίδει τούτους ὁ κ. Παπαχριστοδούλου. Οἱ ἄνθρωποι οὗτοι, οἱ προερχόμενοι ἀπὸ τὸν τόπον, ὅπου «ἴσως οὐδέποτε ἐπάτησαν βάρβαροι στὸ πέρασμά τους, γιὰτ' εἶναι βουνὰ καὶ δάση ἀπάτητα», εἶναι «μυστικόπαθοι, σκεπτικοί, θρησκόληπτοι», «μὲ πειθαρχία», ὁμοιάζουν «σὰν μιὰ πανάρχαια κοινωνία, μιὰ πατριά». Ὡς ἐνθυμεῖται ὁ κ. Παπαχριστοδούλου, «ὅταν τοὺς ἀντίκρυξες, σοῦ γεννοῦσαν τὴν

ἐντύπωση ξωτικών κι' εὐτυχησμένων ἀνθρώπων μιᾶς ἐποχῆς ἀπόμακρης, εὐτυχησμένης καὶ γαληνεμένης, πού τῶδειχναν ὅλες οἱ ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς τους καὶ πού δὲν προέρχονταν ἀπὸ τὸν κόσμον τοῦτον». Φαίνεται ὅτι καὶ ἡ ὁμιλία τῶν εἶχεν ἰδιαιτέρως συναισθηματικὴν τονικότητα, διότι «θαρρεῖς καὶ ποτὲ δὲν μίλησαν περὰ κι' ἀπλᾶ».

Εἰς τὸν μέλλοντα ἀναστενάρην κληρονομεῖται συνεπῶς ἰδιάζον συναισθηματικὸν περιβάλλον, τοῦ ὁποίου καὶ οὗτος εἶναι ἐξάρτημα. Εἰς τὸ ψυχολογικὸν τοῦτο καθεστῶς δὲν δύναται νὰ πράξῃ ἄλλο τι, παρὰ νὰ προσροφήσῃ τὰ συγγενῆ του στοιχεῖα. Ὑπὸ τοιαύτας προϋποθέσεις ἢ ἰσχυρὰ συγκινήσις ἐκ τοῦ καταπληκτικοῦ φαινομένου τῆς πυροβασίας εἰς τὴν τρυφερὰν παιδικὴν ἡλικίαν εἶναι ἄκρως ὑποβλητικὴ. Ὁλόκληρος ἢ σειρὰ τῆς ἱεροτελεστίας μὲ τὴν ἀπαράβατον, νομοτελικὴν διαδοχὴν τῆς θυσίας, τῶν χορῶν, τῆς ἀρμοζούσης διὰ κάθε περιπτώσειν μουσικῆς, τῶν ἱερῶν περιφορῶν νοεῖται ἀπὸ τὸ παιδίον διὰ τῆς μυστικῆς «λογικῆς», τὴν ὁποίαν παρέχει εἰς τοῦτο ἡ δογματικότης τῆς μοίρας ἢ ἐτέρας ἐξωκοσμίου δυνάμεως, ὅταν τοῦ λέγουν «ἔτσι πρέπει». Εἰς τὴν πραγματικότητα ὅμως ὑπὸ τὸ «πρέπει» τοῦτο ὑπενεργοῦν οἱ ἀνυποψίαστοι μηχανισμοὶ τοῦ ὑποσυνειδήτου καὶ ὁ μέλλων ἀναστενάρης ἀρχίζει νὰ θαυμάζῃ τὸ ἔθιμον, νὰ φοβῆται τὴν παράλειψίν του, νὰ οἰκειοποιῆται τοῦτο καὶ τέλος «νὰ νοιώθῃ τὸ ἐγκάλεσμα», οὐχὶ διὰ μιμήσεως, συνθησίας, ἢ ἐτέρου μηχανικοῦ τρόπου, ἀλλὰ διὰ γνωστῶν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ψυχодυναμικῶν μηχανισμῶν Νομίζομεν ἥτοι ὅτι, ἡ διαπαιδαγωγικὴ αὕτη πίεσις τοῦ περιβάλλοντος ἀσκεῖται, διότι εἰς τὴν πραγματικότητα συνιστᾷ τὸν ἀντικατοπτρισμὸν τῶν ἐντὸς τῶν ψυχαναλυτικῶν πλαισίων ὠργανωμένων ψυχολογικῶν δεδομένων τοῦ ἀτόμου.

Τὰ ψυχοσυμπλεγματικὰ στοιχεῖα εἰς τὸν ἀναστενάρην : Τὰ ἀναστενάρια, πλούσια εἰς ψυχαναλυτικὸν νόημα, δὲν ἔχουν δυστυχῶς ἀντιμετωπισθῆ ἀπὸ τῆς πλευρᾶς ταύτης. Τὸ τοιοῦτον θὰ ἀξίζε νὰ ἀπασχολήσῃ ἔμπειρον ψυχαναλυτὴν, διὰ νὰ ἀναλύσῃ καὶ τὰς τόσας λεπτομερείας τοῦ τυπικοῦ τῆς ἱεροτελεστίας, αἵτινες συνοδεύουν τὸ κύριον ἔργον τῆς πυροβασίας. Ἐνταῦθα δὲν δυνάμεθα παρὰ νὰ θίξωμεν ὠρισμένας γενικὰς γραμμάς ἀπὸ τὴν ἴποψιν ταύτην. Ὁ θαυμασμὸς τοῦ μέλλοντος ἀναστενάρη, τὸν ὁποῖον ἀναφέραμεν, ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸν θρίαμβον, τὸν ὁποῖον γεννᾷ ἡ παραδοχὴ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ γεγονότος τῆς πυροβασίας, διότι αὕτη ἱκανοποιεῖ ὠρισμένην ψυχοσυμπλεγματικὴν του κατάστασιν. Ἡ συναισθηματικὴ αὕτη στάσις ἐναντι τῆς πυροβασίας εἶναι καθολικωτέρα εἰς τὴν μικρὰν κοινωνίαν τῶν χωρικῶν τούτων καὶ ἄγει εἰς κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον (ἀναλόγως τοῦ ἀτόμου) ἐνεργὸν συμμετοχὴν. Εἰς μὲν τὸν ἀναστενάρην ἄγει εἰς τὴν ὀλοκληρωτικὴν μίμησιν τοῦ φαινομένου (εἰς τὴν πυροβασίαν), εἰς δὲ τοὺς ἐτέρους χωρικοὺς εἰς τὴν συμμετοχὴν τῶν εἰς τὸν ἀναστεναρικὸν θίασον, ἔστω καὶ δευτερευόντως (τελετάρ-

χης, σφαγεὺς τοῦ μυκαδιοῦ, συνδανλιστής τῆς φωτιᾶς), διότι τόσον ἐπιτρέπει ἢ ψυχοσωματικὴ των δομῆ.

Ἡ ἐνεργὸς αὕτη συναισθηματικὴ στάσις ἐναντι τῆς πυροβασίας συνιστᾷ τὴν ἱκανοποίησιν μιᾶς τάσεως πρὸς ψυχολογικὴν κάθαρσιν, τὴν ὁποίαν, φαίνεται ὅτι, ἀπαιτοῦν ὠρισμένοι ψυχοσυμπλεγματικοὶ παρὰγοντες τῆς παιδικῆς ἡλικίας. Συγκεκριμένως ἐννοοῦμεν τὴν τάσιν πρὸς ἐξομοίωσιν πρὸς τὸ πατρικὸν ἀρχέτυπον, τὴν ἀποσκοποῦσαν τὴν ἀντιστάθμησιν τοῦ αἰσθήματος ἐνοχῆς, ὅπερ προέρχεται ἐκ τοῦ ἀδιαλύτου οἰδιποδείου συμπλέγματος. Τὸ αἶσθημα τοῦτο τῆς ἐνοχῆς, ἀφειλόμενον εἰς τὰς ἀπωθημένας σκέψεις θανάτου τῶν γονέων, γεννᾷ τὸν φόβον τῆς ἀντεκδικήσεως ἐκ μέρους τοῦ γονεϊκοῦ ἀρχετύπου καὶ οὗτος τὴν παρορμητικὴν ἀνάγκην τῆς ἐξιλεώσεως (*). Ὁ καλλίτερος τρόπος, ἵνα ἐπέλθῃ ὁ συμβιβασμὸς πρὸς τὸν ἀπειλητικὸν πατέρα-ἅγιο Κωνσταντῖνο **) εἶναι ἡ παραδοχὴ του, ἐκδηλουμένη διὰ τῆς προσπαθείας ἐξομοιώσεως (δημιουργία ἰδεῶδους τοῦ ἐγῶ). Εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν τὸ ἐγῶ ἀπαιτεῖ ἀπὸ τὸν μέλλοντα πυροβάτην τὴν συνεχῆ ἐπιζήτησιν τῆς λύσεως τῆς ἐνοχῆς. Ἐπὶ τῆς πυρᾶς δίδεται τότε ἡ εὐκαιρία καὶ οὗτος εἶναι διατεθειμένος ἢ νὰ καῖ (μερικῶς κατὰ τοὺς πόδας) καὶ διὰ τοῦ συμβολικοῦ τούτου θανάτου, νὰ ἱκανοποιήσῃ τὸ ἀδυσώπητον ὑπερεγῶ, ἢ νὰ ἐξομοιωθῇ πρὸς τὸν πατέρα-ἅγιο Κωνσταντῖνο (ἰδεῶδες τοῦ ἐγῶ), ὅποτε τὸ ἐγῶ ἀναλαμβάνει νὰ κινητοποιήσῃ τοὺς ἀσυνειδήτους (σωματικούς) μηχανισμοὺς ἀμύνης, πραγματοποιοῦν τὴν σωματικὴν μετατροπὴν τῆς διαπάλης μεταξὺ ἐγῶ καὶ ὑπερεγῶ, ἧτις καὶ ἐξασφαλίζει τὴν ἐξομοίωσιν πρὸς τὸ ἰδεῶδες τοῦ ἐγῶ.

Ἀνωτέρω ὠμιλήσαμεν ἐπίσης καὶ διὰ τὸν φόβον, τὸν ὁποῖον ἐπιβάλλουν εἰς τὸν μέλλοντα ἀναστενάρον αἱ τραγικαί, εἶναι ἀληθές, προλήψεις, αἱ κυκλοφοροῦσαι σχετικῶς μὲ τὴν παράλειψιν ἢ τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς τελείσεως τῶν ἀναστεναρίων ὡς π.χ. ἡ περίπτωσις τοῦ ἱερέως, ὅστις ἀπηγόρευσεν τὴν τέλεσιν τῶν ἀναστεναρίων καὶ ἀπέκρουσεν τὰς θανατουργοὺς εἰκόνας. «Δὲν πέρασε πολὺς καιρὸς καὶ αὐτὸς καὶ ἡ γυναῖκα του τρελλάθησαν». Ἐπίσης ἀναφέρεται ὅτι, ἀπέθανον αἱ πέντε θυγατέρες ἑνὸς ἐκκλησιαστικοῦ ἐπιτρόπου, διότι οὗτος ἐπίσης ἀπηγόρευσε τὴν τέλεσιν τῶν ἀναστεναρίων. Εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας καταφαίνεται σαφῶς τὸ αἶσθημα τῆς ἐνοχῆς, ὅπερ βλέπει ἐπιχρεμαμένην τὴν δαμόκλειον σπάθην τοῦ γονεϊκοῦ ἀρχετύπου, εἰς τὴν περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν ἀμελεῖται ἢ ἐξιλεωτικὴ πρᾶξις, ἢ ἐξασφαλίζουσα τὸν συμβιβασμὸν μετὰ τῆς ἀπειλῆς.

(*) «Κάθε κίνησις πρὸς τίς εἰκόνας εἶναι χορῶς, πού ἐκφράζει μὲ δύναμιν τὸν ἐσωτερικὸν βαθμὸν τῆς συγκινήσεως, μὲ τὴν ψυχικὴν ἐπαφὴν καὶ τὴ νοερὴν πρὸς τὴν ἐπιθυμία τοῦ ἁγίου» γράφει μὲ ὀξεῖαν εἰσδυτικότητα ὁ κ. Πολ. Παπαχριστοδούλου.

(**) Δὲν στερεῖται πιθανῶς ψυχαναλυτικῆς σημασίας ἡ ἐκλογή διὰ τὴν λατρείαν τοῦ μοναδικοῦ εἰς τὴν ὀρθόδοξον ἐκκλησίαν ζεύγους ἁγίων (Κωνσταντῖνον καὶ Ἐλένης), ἐξασφαλίζουσα τὸ τε πατρικὸν καὶ τὸ μητρικὸν γονεϊκὸν ἀρχέτυπον.

Ἡ σύνδεσις τοῦ πυροβάτου μετὰ τοῦ ιδεώδους τοῦ ἐγὼ διὰ τῆς ἑξομοιώσεως ἀκριβῶς εἶναι ἡ πίστις του. «Ἐγκαλεῖ ὁ ἅγιος τὸν καθαρὸ ἄνθρωπο» σημαίνει ὅτι, ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ ιδεῶδες τοῦ ἐγὼ καὶ τὸ «ἐγκάλεσμα» δὲν εἶναι ἄλλο τι παρὰ ὁ συντονισμὸς τοῦ ἐγὼ καὶ τοῦ ιδεώδους τοῦ ἐγὼ-ἁγίου. Ὅταν ὁ Kuda Bux λέγει ὅτι, «ἐὰν ἐπληρωνέτο, θὰ ἐκαίετο, διότι ἡ ιδέα τῆς πληρωμῆς θὰ ἐκλόνηζε τὴν πίστιν του», εἰς τὴν ψυχολογικὴν γλῶσσαν ἐννοεῖται ἀντιστοιχῶς ὅτι, ἡ γηϊνὴ ιδιοτέλεια, ἐπιβάλλουσα μίαν τεραστιανὴν ἀνομοιότητα μετὰ τοῦ ἐγὼ καὶ τοῦ ιδεώδους τοῦ ἐγὼ, θὰ καθίστα ἀδύνατον τὴν ταυτοποίησίν των.

Ἡ τάσις αὕτη πρὸς ἑξομοίωσιν μετὰ τοῦ ιδεώδους τοῦ ἐγὼ εἰς τινὰς περιπτώσεις εἶναι τόσον ἐντονος, ὥστε νὰ προσδίδῃ ἀληθῆ μυστικιστικὰ στοιχεῖα εἰς τὰ ἄτομα ταῦτα. Ἀντιθέτως εἰς ἕτερα ἄτομα ἡ τάσις αὕτη δὲν εἶναι τόσον δυναμικὴ καὶ αἱ ἐκδηλώσεις παραμένουν εἰς τὸ ψυχοπαθολογικὸν ἐπίπεδον, ἐμφανίζουσαι εἴτε ὑστερικά, εἴτε ὑποκριτικὰ στοιχεῖα, ὅπου ἡ ἐπιτυχία τῆς πυροβασίας εἶναι ἀμφίβηλος ἢ ἀδύνατος.

Τὰ μυστικιστικὰ στοιχεῖα εἰς τὸν ἀναστενάρη : Τείνων πρὸς τὴν ἑξομοίωσιν μετὰ τοῦ θεϊκοῦ ιδεώδους τοῦ ἐγὼ, «πρὸς τὴν συνταύτισιν τῆς ἀνθρωπίνης καὶ τῆς θεϊκῆς θελήσεως» ὁ ἀναστενάρης χαρακτηρίζεται, ὅπως εἰς τὸν μερξόνειον ὁρ. σμὸν τοῦ μύστου, «ἀπὸ μιᾶς τάσης ἐπαφῆς, τάσης μιᾶς συνταύτισις μετὰ τῆς δημιουργικῆς προσπάθειας, πού φανερώνει ἡ ζωὴ». Καὶ ὁ ἀναστενάρης δὲν εἶναι ἄλλο τι, παρὰ «ἀτομικότητα, πού διασκελίζει τὰ σύνορα τὰ ὠρισμένα στὸ εἶδος ἀπὸ τὴν ὕλικότητά του, πού συνεχίζει καὶ ἐπεκτείνει ἔτσι τὴ θεϊκὴ ἐνέργεια». Ὅπως ὁ μύστης, τοιοντοτρόπως καὶ ὁ ἀναστενάρης πιστεύει εἰς τὴν ἐπίτευξιν διὰ τῆς μεταρσιώσεως ἀληθειῶν ἀπροσίτων εἰς τὴν κατανόησιν καὶ πράξεων, αἱ ὁποῖαι δὲν εἶναι δυνατὸν διὰ τοῦτον, ὅπως καὶ διὰ πάντα ἀπλοῦν ἄνθρωπον, νὰ ἐξηγηθοῦν ὀρθολογιστικῶς. Διὰ τὸν ἀναστενάρη ὑπάρχει ἐπικοινωνία μετὰ τῆς θείας ἀληθείας διὰ τῆς ὑποτάξεως τῆς ὕλης, μετὰ τῆς ὁποίας—δι' αὐτὸν ὅπως καὶ διὰ τὸν μύστην—οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν ἢ κατάστασις του.

Τὴν εἰκόνα ταύτην, ἐκ τῶν ἀναστενάρηδων τοὺς ὁποίους παρηκολούθησαμεν, ἐνεθύμισεν εἰς ἡμᾶς μόνον ὁ Γιαβάσης «μετὰ τὰ ἄγρια γαλάξια μάτια, πού ἡ θολάδα τους ἀπαγορεύει νὰ τολμήσῃ κανεὶς πολλὰς ἐρωτήσεις». Τὰ ἑξωτερικὰ χαρακτηριστικὰ εἰς τὴν μορφήν καὶ τὰς κινήσεις του κυρίως εἶναι πράγματι ὑποβλητικὰ. Εἰς τὸ κάτωχρον αὐτὸ πρόσωπον μετὰ τὰς ἀσκητικὰς γωνίας κινεῖται βραδύτατα τὸ βλέμμα του, τὸ ὁποῖον δὲν φαίνεται νὰ βλέπῃ ὅ,τι κυττᾶ, ἀλλὰ ἐν ὄραμα, τὸ ὁποῖον καταλαμβάνει τὸν ἴδιον χῶρον. Ὅλα τὰ λεπτομερῆ στοιχεῖα τοῦ προσώπου του, διὰ τὰ ὁποῖα ἀναγκάζεται τις νὰ προσπαθῆσῃ, νὰ τὰ ἀποδώσῃ φραστικῶς, συνιστοῦν ἐν τῷ συνόλω τὴν ἑξωκόσμιον μορφήν του. Εἰς τὴν ἐπαφήν του γενικῶς ἐμφανίζεται ἰδιόρρυθμος. Κρατεῖ μετὰ κρυφὴν χαρὰν μακρὰν τῶν βεβήλων ὅλην τὴν ὑπό-

θεσιν τῆς περιέργου θυσίας καὶ τὴν περιβάλλει, ὅπως πρέπει, μὲ μυστήριον. Ἀκόμη καὶ ὁ ψυχρὸς, φορητὸς ψυχικὸς, ὁ ὅποιος εὐρίσκειται ἐναντί του ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον δι' ἔρευναν, δυσκολεύεται νὰ ἐπαναλαμβάνῃ ἐρωτήσεις, τὰς ὁποίας ἱκανοποίησεν ἐν μέρει ἢ οὐδόλως. Εἶναι ἀληθῶς μυστικοπαθὴς τύπος. Δὲν ἐγνωρίσαμεν τοῦτον εἰς τὴν καθημερινὴν του ζωὴν, ἀλλὰ, κατὰ πληροφροίας, ἡ ἰδιορρυθμία χαρακτηρίζει τὸν ἀπλοῦν χωρικόν, ὁ ὅποιος «σηκώνεται τὰ μεσάνυχτα καὶ διαβάζει θρησκευτικὰ βιβλία καὶ φωνάζει ἄχ ἄχ πολλὰς φορές».

Οὗτος δὲν εἶναι ἀσφαλῶς ὁ γνήσιος μύστης, ὁ ὅποιος εὐρίσκει τὴν μεταρσίωσιν διὰ τῆς ἐκουσίας ἀφαιρέσεως καὶ μόνον. Τὰ ὑποβοηθητικὰ ἔξωτερικὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα ἐκμεταλλεύεται (χορὸν, ρυθμὸν κ.λ.π.), ἐνθυμίζουσι τοὺς γιόγκι, οἵτινες μεταρσιώνονται διὰ τῆς σωματικῆς ἀσκήσεως. Τούτους ὁ Bergson θεωρεῖ ὡς λαϊκοὺς μυστικιστὰς καὶ τὸν μυστικισμὸν τῶν εὐρισκόμενων εἰς κατάστασιν ὑποτυπώδη. Αὐτὴν τὴν τάξιν τοῦ μυστικισμοῦ ἐνοοῦμεν, ὅταν ἀνευρίσκωμεν μυστικιστικὰ στοιχεῖα εἰς τὸν Γιαβάσην.

Ἐτερον στοιχεῖον, ὅπερ εἰσέρχεται κεφαλαιωδῶς εἰς τὴν ψυχολογικὴν κατάταξιν τῶν ἀναστενάρηδων, εἶναι ἡ ὑπαρξίς ψυχοπαθολογικῶν στοιχείων εἰς τούτους. Ὁ Bergson τὸ ψυχοπαθολογικὸν στοιχεῖον δὲν τὸ θεωρεῖ ξένον πρὸς τὸν μύστην, ἐφ' ὅσον—λέγει—αἱ ὀπτασίαι, αἱ ἐκστάσεις, αἱ ἀνώμαλοι καταστάσεις ἐθεώρησαν ἀπὸ τοὺς μύστας ὡς δευτερεύοντα περιστατικὰ πορείας πρὸς τὴν ἐκπνευματίωσιν. Ὅσον καὶ ἂν παραδεχθῆ τις ὡς φυσιολογικὴν ἀνάγκην τοῦ ἀνθρώπου τὴν τάσιν πρὸς μεταρσίωσιν, ὅπως θέλει ὁ Huxley, ἔστω καὶ ἂν ἡ ἠθικὴ ἰδιοσυστασία εἶναι πραγματικότης, ὅπως πιστεύει ὁ Baruk, θεωρῶν τὰς μυστικιστικὰς προεκτάσεις τῆς ὡς φυσιολογικῆς, ἐν τούτοις ἡ μεταρσιωτικὴ πορεία δὲν εἶναι δυνατόν, ὅταν θὰ ὑπερβῆ ἐν ὀρισμένον ὅριον, νὰ θεωρηθῆ ἀπὸ ψυχιατρικῆς πλευρᾶς ψυχολογικὴ, τοῦλάχιστον, διότι εἶναι ἀκρότης. Φυσιολογικαὶ θὰ ἦτο δυνατόν νὰ θεωρηθῶν αἱ ἄνευ παραγωγικῶν ψυχοπαθολογικῶν στοιχείων (ψευδαισθήσεων) μέσαι—προφανῶς—καταστάσεις μεταρσιώσεως, ὅπως πιθανῶς τοῦ ἀπομάχου ἀρχιαναστενάρη γερο-Δραγούλη, ὁ ὅποιος οὐδέποτε εἶχεν ψευδαισθήσεις. «Δὲν μ' ἐγκαλεῖ κανεὶς» εἶχεν εἶπει. Ἐντύπωσιν ἐποίησεν εἰς ἡμᾶς ἡ ἀπουσία αὐταπατῶν, ἧτις χαρακτηρίζει τὸν ὑπερήλικα τοῦτον χωρικόν, ὅταν τόσον ἀντικειμενικῶς ἀντεμετώπισεν τὰ ἱαματικὰ θαύματα τῶν ἀναστενάρηδων («ὁποιος πιστεύει στὸ Θεὸ γιαιτρεύεται, ἐγὼ δὲν εἶμαι γιαιτρός, δὲν εἶμαι ἀπὸ κείνους ποὺ γιαιτρεύουν δῆθεν μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ») ἢ ἡδυνήθη νὰ διαστείλῃ τὴν γνησίαν προσπάθειαν μεταρσιώσεως ἀπὸ τὰς ἀμιγεῖς ὑστερικὰς ἐκδηλώσεις γυναικὸς τινος κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς προπαρασκευῆς εἰς τὸ κονάκι. Εὐκόλως νοητὸν εἶναι ὅτι, ὅσον ὁ βαθμὸς τῆς μεταρσιώσεως εἶναι κατώτερος, οἱ δὲ ψυχοπαθολογικοὶ χαρακτήρες ἔντονοι, τόσον οἱ τελευταῖοι χαρακτηρίζουσι τὴν κατάστασιν. Τοῦτο γίνεται ἀντιληπτὸν εἰς τινὰς τῶν ἀνα-

στενάρηδων, όπου ή ψυχική των κατάστασις άντλει, διά να έκφρασθῆ, ώς μορφικά στοιχεία κυρίως τὰ ύστερικά, τὰ όποια, όταν είναι λίαν έκδηλα, άποδίδουν εις τὰς έκδηλώσεις ψυχιατρικόν κυρίως νόημα.

Αί παθολογικαί έκδηλώσεις εις τόν άναστενάγην : 'Ωρισμένοι έκδηλώσεις τών άναστενάγηδων άπό τήν πλευράν τό μόν τῆς ψυχολογικής των ιστορίας, τό δέ τῆς κριτικής καταστάσεώς των κατά τήν τέλεσιν τών άναστεναρίων, είναι σαφώς παθολογικάί, έμπίπτουσαι κυρίως έντός του κύκλου τών ύστερικών έκδηλώσεων. Χωρίς να προτιθέμεθα ένταυθα να έκθέσωμεν ένιας τυπικάς εικόνας (είδομεν τοιαύτην, τήν ώς άνωτέρω έλεγχθεΐσαν υπό του γέρο-Δραγουλή) νομίζομεν ότι, πρέπει να τονίσωμεν τὰς περιπτώσεις, όπου δέν λείπουν αΐ άκουστικά και όπτικά ψευδαισθησίαι, και ή συνόλη μορφή τών έκδηλώσεων κατά τὰς προπαρασκευαστικάς φάσεις κυρίως, έχει σιφή ύστερικά χαρακτηριστικά.

Κατ' άρχήν όσον άφορᾷ τὰς ψευδαισθησίας ύπομνησχομεν τήν τυπικήν περίπτωσιν ύστερικής κρίσεως του Γ. Λάντζου ('Αρχείον Θρακικών Μελετών, τόμος ΙΕ', σελίς 327), κατά τήν διάρκειαν τῆς όποίας ούτος έδέχθη τήν μήσιν διά ψευδαισθησιών. Τοιαυται περιπτώσεις ψευδαισθησιών εύρίσκονται άπειροι εις τὰς διαφόρους περιγραφὰς τών άναστεναρίων, όπως και εις τὰς έφημερίδας, όπου χαρακτηρίζονται ώς θαύματα.

Αΐ μεγάλαί ύστερική κρίσεις άφ' έτέρου παρατηρούνται εις πολλάς περιπτώσεις, ιδίως όταν ύπάρχη τó «άπότομο έγκάλεσμα», όπου «είναι σαν να δέρνεται και να χτυπιέται ό άναστενάγη». Εΐς τὰς περιπτώσεις ταύτας, εις τὰς όποίας ό άναστενάγη ειτε άπό κόπωση, ειτε άπό άλλον λόγον άνέβαλε τόν χορόν, λέγεται ότι, ό άγιος τιμωρεΐ τήν άνευλαβή στάσιν και «μαστιγώνει», ούσιαστικώς όμως πρόκειται περί ύστερικών έκδηλώσεων, όπου πρὸς τούτοις συνυπάρχουν και καταναγκαστικά στοιχεία, χαρακτηρίζοντα τὰς παθολογικάς περιπτώσεις, όπου ή μη ικανοποίησις, πολλῶ δέ μάλλον ή καταστολή υπό τῆς βουλήσεως τών νοσηρῶν ύποσυνειδήτου άρχῆς έκδηλώσεων, έπιφέρει έπαύξησιν τούτων. Τόν ύστερικόν έπίσης χαρακτηρα προδίδουν αΐ δι' άναλόγου μηχανισμού προκαλούμεναι κρίσεις εις τὰς περιπτώσεις μη τελέσεως τών άναστεναρίων, λόγω έξωτερικής ανάγκης. Τοιαύτη είναι ή περίπτωση τῆς κοραΐδος, τήν όποίαν άπηγόρευσε ό πατήρ να χορεύσῃ και «γι' αυτό άρρώστησε άπό δξύτατο πυρετό με όπτασιασμούς», ή ή περίπτωση του άρχιαναστενάγη Έμμανουήλ, ό όποιος τό 1952 «τιμωρήθηκε και κολάσθηκε με ύστερική κρίση», διότι δέν έσβυσε τελείως διά τών ποδών τήν πυράν. Εΐς τὰς άνωτέρω περιπτώσεις καταφαίνεται ότι, άκόμη και εκεί όπου ή ύστερία εύρίσκεται εις τό δεύτερον πλάνον κατά τήν όμαλήν εξέλιξιν τῆς πυροβασίας, είναι δυνατόν να εμφανισθῆ γνησία ύστερική κρίσις ώς ίσοδύναμον τῆς πυροβασίας, ώς έάν - και πράγματι - άμφότεραι αΐ έκδηλώσεις προέρχονται εκ του ίδιου ψυχικού υλικού, του δυναμένου να μεταπλασθῆ

εἴτε πρὸς τὴν μίαν, εἴτε πρὸς τὴν ἐτέραν ἐκδηλώσιν. Φαίνεται ὅτι, ἡ ψυχικὴ προετοιμασία, ἣτις δὲν ἐκφορτίζεται εἰς τὸ πυροβάδισμα, δύναται νὰ ἐκφορτισθῇ εἰς ὑστερικὴν κρίσιν, ὡς ἐὰν ἡ διαφορὰ τῶν ἐκδηλώσεων εἶναι ἀμελητέα διὰ τὸν ὄργανισμὸν τοῦ ἀναστενάρη.

Ἡ ἐπίτευξις τῆς ἀκαΐας καὶ αἱ ὑστερικαὶ ἐκδηλώσεις γενικῶς συνιστοῦν ἀντίδρασιν ἀμύνης τοῦ ψυχσωματικοῦ συνόλου πρὸς δυσάρεστον κατάστασιν, διὰ τοῦτο ἡ συνύπαρξις ἢ ἡ ἀλλοδιαδοχὴ τῶν δὲν εἶναι τυχαῖον ἢ δυσερμῆνευτον γεγονός, ὅταν συμβαίῃ εἰς ἄτομα ἱκανά, ὅπως οἱ ἀναστενάρηδες, νὰ μετατρέπουν τὰς συγκινήσεις τῶν εἰς σωματικὰς μεταβολάς. Τὸ ὅτι ἡ ἀκαΐα εἶναι μηχανισμὸς ἀμύνης (ἐναντι τῶν ἠθικῶν πιέσεων, τοῦ ὑπερεγῶ ὡς προείπομεν) καταδεικνύεται ἔκ τινος περιστατικοῦ ἐξαναγκαστικῆς πυροβασίας ἐπὶ ἀγρίων, ἀναφερομένης εἰς τὰ Ἄρχεῖα Ψυχικῶν Ἐρευνῶν. Συγκεκριμένως οἱ ἰθαγενεῖς οὔτοι ἐξηναγκάζοντο νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν πυρὰν κατόπιν ἀγριωτάτου ξυλοδαρμοῦ. Πέραν ἐνὸς «ὄρικοῦ» οὕτως εἶπεν ὄριου ἀντοχῆς εἰς τὸν ξυλοδαρμὸν καθίστατο προτιμωτέρα ἢ εἴσοδος εἰς τὴν πυρὰν. Τότε τὸ ἀνηλεὲς μαστίγωμα ἐπεστράτευσεν τοὺς «ὑστερικοὺς μηχανισμοὺς ἀμύνης», μηχανισμοὺς προσαρμογῆς ἀπὸ τοὺς πλέον παραδόξους τῷ ὄντι διὰ τὸν ἐξελιγμένον φυσιολογικὸν ἄνθρωπον, τοῦ ὁποῦ ἡ ψυχσωματικὴ ὑφὴ ἀπέχει ἀπὸ τὴν τοῦ πρωτογόνου, ὅπως καὶ ἀπὸ τὴν τοῦ ὑστερικοῦ ἀτόμου. Οἱ σπάνιοι οὔτοι μηχανισμοὶ ἀμύνης τῆς ἀκαΐας εἶναι φυσικὸν κατὰ τὴν δραστηριοποίησιν τῶν νὰ παρασύρουν τοὺς πλέον συνήθεις καὶ σχετικῶς πλέον προχείρους καὶ εὐκολωτέρους νὰ παραχθῶν μηχανισμοὺς τῆς ὑστερίας. Πρὸς τούτοις νομίζομεν ὅτι, καὶ ἀντιστρόφως, αἱ ἐκ πρώτης ὄψεως ἀχρηστοὶ διὰ τὸν σκοπὸν τοῦ πυροβάτου (τὸ πυροβάδισμα) ὑστερικαὶ ἐκδηλώσεις ἔχουν βασικὴν χρησιμότητα διὰ τοῦτον, διότι ὡς ὑποφλοιώδης δραστηριότης βοηθοῦν εἰς τὴν ἐπαγωγικὴν κινητοποίησιν τῶν ἄλλων ὑποφλοιωδῶν μηχανισμῶν, ἐκ τῶν ὁποίων συλλέγεται τὸ ὑλικὸν διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν παντὸς εἶδους ἀντιδράσεων ἀμύνης, ὡς καὶ τῆς ἀκαΐας.

Ὁ πρωτογονισμὸς τῶν ἐκδηλώσεων τοῦ ἀναστενάρη: Ἡ διανοητικὴ ποιότης, τὴν ὁποῖαν χειρίζεται ἢ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἐλευθέρᾳ βούλησιν τοῦ ἐξελιγμένου ἀνθρωπίνου ὄντος, εἶναι ἐμπόδιον διὰ τὴν πραγματοποίησιν ἀντιδράσεων, ὅπως ἡ ἀκαΐα, διὰ τὰς ὁποίας ἀπαιτεῖται ἡ κινητοποίησις τῶν μηδεμίαν σχέσιν ἔχόντων μετὰ τῆς βουλήσεως νευροφυτικῶν μηχανισμῶν. Ἀπαιτεῖται ἀντιθέτως πρωτογονισμὸς καὶ συνειδήσεως ἀνάλογος, ἵνα ἔλλειπῃ ἡ αὐτεπίγνωσις καὶ ἀφίενται ἐλεύθεραι νὰ δρῶν μετὰ τὴν ἰδικὴν τῶν τελολογικὴν γνώσιν αἱ πρωτόγονοι ἀντιδράσεις. Διὰ ταῦτα ἀκριβῶς τοιαῦτα φαινόμενα, ὡς τῆς ἀκαΐας, συμβαίνουν εἰς πρωτόγονα καὶ ἀκαλλιέργητα ἄτομα. Μάλιστα ἐν σχέσει πρὸς τὴν πυροβασίαν τῶν ἀναστενάρηδων αἱ περιπτώσεις πυροβασίας τῶν πρωτογόνων (Τερτί Πάο) εἶναι ἐκπληκτικώτεροι, διότι ἀκριβῶς ὁ ψυχισμὸς τῶν εἶναι περισσώτερον ἐνστικτώδης.

Όταν τὰ ἔνστικτα εὐρίσκονται ἐν δράσει, αἱ ψυχοσωματικά συνοχαὶ εἶναι περισσότερο ἀρρηκτοὶ καὶ αἱ σωματικά ἀντιδράσεις πρὸς τὰ ἀφορώμενα τὰ ἔνστικτα ἐρεθίσματα περισσότερο ἄμεσοι καὶ παραδόξως δυναμικαὶ τῷ ὄντι διὰ τὴν διανοητικοποίησίν μας. Σχετικὸν μὲ τὴν δυναμικότητα τῆς ἐνστικτικῆς ζωῆς εἶναι τὸ παράδειγμα ἐνίων παρκινσονικῶν, οὔτινες, ἂν καὶ εὐρίσκονται εἰς ξυλίγην δυσκαμψίαν, δύνανται νὰ τρέξουν, ἂν ἀπειληθῇ ἡ ζωὴ των, ἢ γίνονται λίαν εὐκίνητοι ἐν σχέσει, ὅταν διεγερθοῦν σεξουαλικῶς καὶ θελήσουν νὰ φθάσουν εἰς τὸν τελικὸν σκοπὸν.

Εἰδικῶς ἡ σεξουαλικότης εἶναι ἰδιαιτέρως ἱκανὴ νὰ δημιουργῇ τεραστίας μεταβολὰς εἰς τὸν ἀνθρώπινον ὀργανισμόν, τόσον ψυχικάς, ὅσον καὶ σωματικάς. Τὸ σεξουαλικὸν στοιχεῖον εἰς τὸν ἀναστενάγη, ὡς ἐκδήλωσις ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῆς γενικωτέρας ἐνστικτοσυναισθηματικῆς ἐξάρσεως, εἶναι ὠφέλιμον, διότι διὰ τοῦ δυναμικοῦ του δύναται νὰ πραγματοποιήσῃ τὰς δεούσας διὰ τὴν πυροβασίαν λειτουργικὰς σωματικὰς μεταβολὰς. Εἰς ὠρισμένους ἀναστενάγηδες ἡ σεξουαλικότης τῶν ἐκδηλώσεων ἦτο λίαν ἐκδηλός, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς ὑπολοίπους δὲν ἔπαυσεν ὑποσημαινομένη. Ἄν δὲν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν, (διότι αὕτη ἦτο ἀνίκανος διὰ πυροβασίαν) τὴν ἀναφερθεῖσαν ἀνωτέρω ὑστερικὴν, ἢ ὅποια συνεσπᾶτο ὡς σεισοπυγίς καὶ ἐπεδίετο εἰς μιμικὰς σεξουαλικὰς ἐπιδείξεις, θιγούσας τὴν ἱεροπρέπειαν τοῦ περιβάλλοντος, ἐν τούτοις δέον ὄπως παραδεχθῶμεν ὅτι καὶ οἱ γνήσιοι ἀναστενάγηδες ἐπεδίδοντο εἰς κινήσεις, αἵτινες κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἤττον ἐνεθύμιζαν τὴν σεξουαλικὴν πράξιν. Ἰδιαιτέρως τοῦτο ἦτο χαρακτηριστικόν, ὅταν ἡ Παναγιῶτα Β. ἐπλησίασε διὰ νὰ παρασύρῃ εἰς τὸν χορὸν τὸν Γιαβάσην κατὰ τὴν ἀφ' ἑσπέρας προπαρασκευὴν εἰς τὸ «κονάκι». Θέσασα εἰς τοὺς ὤμους του τὰς παλάμας, κυτῶσα τοῦτον ἀσκαρδαμυκτὶ κατὰ τὰς κόρας τῶν ὀφθαλμῶν, ἐχόρευεν ρυθμικῶς καὶ διατηροῦσα τὸν «ἱερὸν» τοῦτον ἐναγκαλισμὸν ἀνεπήδα ἀρκετὰ κυνικῶς (εἰς τὴν κυριολεξίαν τοῦ ἐπιρρήματος). Τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο νὰ ἀρχίσῃ νὰ ἀναπηδᾷ ὁμοίως καὶ ὁ Γιαβάσης, εἰς τὸν ὁποῖον μετεδόθησαν αἱ κινήσεις αὗται ὡς διὰ συνηχῆσως ἐπὶ ρυθμικῆς ἀρμονίας, οὐχὶ ἄλλης ἀπὸ τὴν ἀρμονίαν τὴν ὁποίαν γνωρίζουν αἱ πρωτόγονοι κινήσεις. Ἡ μετάδοσις αὕτη ἐβασίζετο ἐπὶ τῆς κινητοποιήσεως τῶν σεξουαλικῶν κινητικῶν προτύπων καὶ τὸ σύνολον τῆς ἐκδηλώσεως ἦτο συμβολικὴ συνουσία μὲ τὸ μυϊκὸν σωματικὸν τῆς στοιχείου πληθρες καὶ τὸ ψυχικόν, εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς ἐπαφῆς, ἐξαιρετικῶς ὀξύ. Ἡ ὄλη ἐκδήλωσις δὲν ἔχει τὴν ἐνδεχομένως δοθησομένην κοινὴν ἐρωτικὴν σημασίαν, διότι αἱ σεξουαλικαὶ κινήσεις ἐνταῦθα δὲν ἦσαν παράσιτοι ἢ τυχαῖαι, ἀλλὰ ἄκρως ἐπωφελεῖς ὡς παράγων τῆς ἀπαραιτήτου διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς πυροβασίας ἐνστικτοσυναισθηματικῆς διεγέρσεως καὶ ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει σκόπιμος.

Τὸ ὅτι ἡ σεξουαλικότης ὡς ψυχοδυναμικὸν στοιχεῖον συμμετέχει εἰς τὰ ἀναστενάγια δεικνύεται καὶ ἱστορικῶς, ὅταν εἶναι παραδεκτὸν ὅτι, «κάπου-κάπου μπορεῖ νὰ γίνονν καὶ ἔκτροπα ὑστερα ἀπὸ συνεχιζόμενες εὐωχίαι καὶ

τῆ γενναία οἰνοποσία». (Κ. Ρωμαῖος). Εἰς τὴν Μεγάλην Ἐγκυκλοπαιδείαν ὁ καθηγητὴς τῆς Λαογραφίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Θεσσαλονίκης κ. Κυριακίδης γράφει ὅτι, «κατὰ τὰς εὐωχίας ἀφθονος ἔρρεεν ὁ οἶνος ἢ τὸ οἰνόπνευμα, οὐχὶ δὲ σπανίως καὶ εἰς ἄλλα ὄργανα ἀκόλαστα ἐξερέποντο, ἐνῶ κατὰ πάντα τὸν ἄλλον χρόνον καὶ τὰ ἀναστενάρια καὶ οἱ χοιρικοὶ ἦσαν ἐγκρατέστατοι καὶ ἠθικώτατοι». Καὶ ὁ Θραῆ κ. Παπαχριστοδούλου ὁμιλεῖ δι' ἀποχώρησιν εἰς τὰ δάση, ὅπου γίνονταν φαίνεται καὶ ἀληθινὰ ὄργανα ὅμοια πρὸς τὰ Διονυσιακά». Ἡ ἀποχὴ καὶ ἡ ἐγκράτεια, ἦν ἀναφέρει ὁ καθ. κ. Κυριακίδης, γεγονὸς παραδεδεγμένον γενικῶς ἄλλωστε, δὲν ἔχει ἄλλο ἀποτέλεσμα, παρὰ τὴν συσσωρεύσιν τὸν δυναμισμὸν τῆς σεξουαλικῆς λειτουργίας, ὁ ὁποῖος εἰς τὴν δεδομένην στιγμήν, καθὼς ἀφίεται ἐλεύθερος, καταλαμβάνει μεταπλασμένος τὴν ψυχικὴν σφαῖραν τοῦ ἀναστενάρη, διὰ τὴν βοήθησιν εἰς τὴν πραγματοποιήσιν τῶν σκοπῶν τούτου.

Εἰς τοὺς ἀναστενάρηδες ὑπάρχουν καὶ ἄλλαι πρωτόγονοι ἐκδηλώσεις ὡς ἐκφράσεις τῆς καταστάσεώς των, καθ' ἣν στιγμήν ὅλα τὰ διανοητικοποιημένα ἐκφραστικά των μέσα ἔχουν ἐξαφανισθῆ. Ἡ ὁμιλία των περιορίζεται κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἦττον εἰς ἀνάρθρους κραυγὰς ἰχ! ἄχ! ἔχ! καὶ φράσεις βραχεῖαι σπανίως ἐξέρχονται τῶν χειλέων των. Ἡ λατρεία των, ὅπως καὶ εἰς τοὺς πρωτογόνους, ἐκφράζεται διὰ μιμικῶν ἁδρῶν κινητικῶν ἐκφράσεων καὶ ὑποστροφῆς τοῦ πλέον διανοητικοῦ μέσου, τοῦ ἐνάρθρου λόγου. Οἱ κροταλισμοὶ τῶν χειρῶν ἐπὶ παραδείγματι, κυρίᾳ ἐκφραστικῇ ἐκδήλωσις τῶν ἀναστενάρηδων, εἶναι κινήσεις αἵτινες συνοδεύουν τὰς πλέον πρωτογόνους συναισθηματικὰς καταστάσεις καὶ ἀνήκουν εἰς τὰ περιορισμένα ἐκφραστικά μέσα τοῦ ὄχλου, τοῦ παιδὸς καὶ τῶν πιθηκοειδῶν.

Ἡ ὑστερική μόλυνσις : Τὰ ψυχροσωματικά, τὰ μυστικιστικά, τὰ ὑστερικά καὶ τὰ πρωτόγονα στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα διεξήλθομεν μέχρι τοῦδε, συνιστοῦν τοὺς ἀτομικοὺς παράγοντας τοὺς εὐνοοῦντας τὴν πυροβασίαν, οἵτινες βασιζονται εἰς εἰδικὴν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἦττον σύμφυτον προδιάθεσιν τοῦ ἀτόμου διὰ τοιαύτας ἀντιδράσεις. Πλὴν ὅμως ἰδιαιτέρως ὑποβοηθητικοὶ τυγχάνουν καὶ παράγοντές τινες τοῦ περιβάλλοντος, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι ἐκτὸς τῆς μουσικῆς—περὶ ἧς κατωτέρω—καὶ ἡ διαβρωτικὴ ἐπίδρασις τοῦ διαχύτως ὑπάρχοντος πρωτογονισμοῦ ἐπὶ τοῦ ἀναστενάρη, ἡ ὑστερική μόλυνσις καθ' ἡμᾶς καλουμένη.

Αἱ πρωτόγονοι ἐκδηλώσεις δι' οὐδὲν ἄτομον εἶναι ἄγνωστοι, διότι ὁ πρωτογονισμὸς εἶναι τὸ κοινὸν ψυχολογικὸν ἀπόθεμα παντὸς καὶ τοῦ πλέον πεπολιτισμένου ἀνθρώπου, τὸ ὁποῖον πολλάκις εὐρίσκει τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐκδηλωθῆ, ὅπως εἰς τὰς περιπτώσεις δράσεως τοῦ πλήθους. Αἱ πλέον πρωτόγονοι κινήσεις ἐξ ἄλλου (ὡς τὸ χάσμημα) καὶ αἱ βασικαὶ συναισθηματικαὶ ἐκφράσεις (ὅπως τὸ γέλιο, ὁ θρήνος, ἡ σεξουαλικὴ πρᾶξις) εἶναι γνώριμα κινητικὰ σύμβολα διὰ πᾶν ἄτομον καὶ ὅταν ἔλθουν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν λίαν

εύκολως μεταδίδονται εἰς τοὺς παρισταμένους, μάλιστα δὲ ἐὰν οὗτοι εὐρίσκωνται εἰς κατάστασιν ἐτοιμότητος, ὅπως ἐν προκειμένῳ, ὅπου ἡ πρωτοβουλία καὶ ἡ ἐλευθερία τῆς βουλήσεως ἔχουν μειωθῆ. Τότε ἀκριβῶς ὑπερσχύει ἡ αὐτοματικὴ ψυχικὴ δραστηριότης, ἡ ὁποία μόνον τρόπον ἐκφράσεως ἔχει τὴν μίμησιν. Οὕτως μολύνεται δι' ὁμοίων πρωτογόνων ἐκδηλώσεων τὸ περιβάλλον, τοῦτο δὲ συνιστᾷ γενικῶς τὸν βασικὸν μηχανισμόν τῶν περιπτώσεων ὁμαδικῆς ὑστερίας.

Εἰς τὰ ἀναστενάγια, ἰδίως εἰς τὰς προπαρασκευαστικὰς φάσεις, ὑπάρχει ἡ ὑστερικὴ αὕτη μολυσματικότης. Πράγματι ὑπάρχουν ἄτομα ἐκ τῶν παρακολουθούτων τὴν τελετὴν εἰς τὸ «κονάκι», τὰ ὁποία ἐκφράζουν τὸν φόβον τοῦτον τῆς μολύνσεως. «Φοβάμαι μὴν τυχὸν καὶ πάθω κι' ἐγὼ ἀπὸ τούτη τὴν πάθηση», λέγει εἰς χωρικός, μὴ ἀναστενάγης, «γι' αὐτὸ ἔταξα στὸν Ταξιάρχη Μιχαὴλ μιὰ λαμπάδα». Εἰς τὴν κατάστασιν ταύτην εὐρέθη καὶ ἡ κυρία, ἡ ὁποία διήνυσεν τόσα χιλιόμετρα, διὰ νὰ ἴδῃ τὸ θαῦμα τῆς πυροβασίας, καὶ ἐξήρχετο συνεχῶς ἀπὸ τὸ «κονάκι», ὅπου ἐτελεῖτο ἡ ψυχικὴ προπαρασκευή, διότι ἐφοβεῖτο οὐσιαστικῶς μήπως παρασυρθῆ. Καὶ εἰς ἀμφοτέρω τὰ ἀνωτέρω ἄτομα ἐπρόκειτο περὶ ἀληθῶς δυσαρέστου καταστάσεως, τοῦ ἄγχους, τὸ ὁποῖον ἐπέφερον ἢ σύντονος, ἐξαντλητικῆ ἀντίστασις των εἰς τὴν πρωτόγονον παρόρμησιν νὰ παρασυρθοῦν εἰς τὴν μίμησιν τῶν ἐκδηλώσεων τούτων. Ἡ ὑστερικὴ μόλυνσις πραγματοποιεῖται ἰδιαιτέρως ἐπὶ ἀτόμων εὐεπιφόρων φύσει καὶ θέσει, ὅπως οἱ ἀναστενάγηδες, καὶ ἡ κατάστασις τότε ἐμφανίζεται ὁμοία πρὸς τὰς περιπτώσεις ὁμαδικῆς ὑστερίας, ὅπου ἡ ὑστερικὴ κρίσις ἐνὸς τοιούτου ἀτόμου προκαλεῖ καὶ εἰς τοὺς ἄλλους ὑστερικούς ὁμοίας κρίσεις. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον νοεῖται ὁ εὐδοτικὸς χαρακτήρ τῆς μεταδοτικότητος τῶν ὁμαδικῶν τούτων ἐκδηλώσεων, ὅταν δι' αὐτῆς, ἐντὸς τῆς τοιαύτης ὁμαδικῆς συμμετοχῆς εἰς τὴν λατρείαν, ἕκαστον ἄτομον ἀσκεῖ καὶ δέχεται ταυτοχρόνως ἐπίδράσεις. Οὕτως ἐξάπτεται ἔτι ὁ ἀπαραίτητος διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῶν ἀναστεναρικῶν ἐν γένει ἐκδηλώσεων πρωτογονισμός.

Ἡ φυσιολογικὴ σημασία τοῦ ρυθμοῦ : Τὴν ἀνωτέρω ἐκτεθεισάν τάσιν πρὸς ὁμαδικὴν συνένωσιν, φαίνεται ὅτι, ἰδιαιτέρως συντονίζει ἡ μουσικὴ. Ὁ κ. Κ. Ρωμαῖος τοῦτο ἀκριβῶς ἀντελήφθη, ἐφ' ὅσον λέγει ὅτι, ἡ «μουσικὴ κάνει τὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ νὰ νοιώθῃ ἐρημιὰ τέτοια, ποὺ ποθεῖ νὰ σμίξῃ μὲ τοὺς ἄλλους χορευτὲς γιὰ νὰ ζητήσῃ νὰ ξεσπάσῃ». Ἀφ' ἑτέρου ὁ κ. Παπαχριστοδούλου ὑπογραμμίζει τὴν ἀλήγησιν τῆς μουσικῆς ἐπὶ τῆς ἀτομικῆς ἰδιοσυστάσις λέγων ὅτι, ἡ μουσικὴ «ἐξασκεῖ κάποιαν ἰδιαιτέρη ἐπίδραση πάνω στὸ νευρικὸ σύστημα τῶν ὑστερόπαθων ἀπλοϊκῶν χωρικῶν». Ἡ ἀληθῶς τεραστία ἐπίδρασις τῆς μουσικῆς εἰς τὰς τοιαύτας καταστάσεις καταφαίνεται εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ἀναφερθείσης Ἑδβίγης, ἥτις, διὰ νὰ περιπέσῃ εἰς τὴν ἕκστασιν καὶ ἐμφανίσῃ τὰ αἵματηρὰ δάκρυα, ἔκουσίως, εἶχεν ἀνάγκην τῆς βοηθείας τῆς μουσικῆς. Οὕτως ἡ ἄλλως ὅμως καὶ ἀνεξαο-

τήτως τῆς ποιότητος τοῦ δέκτου, πᾶς τις θὰ ἠγνόει τὴν συναρπαστικὴν ταύτην δύναμιν τῆς μουσικῆς, ἐν ὑφίστατο πρὸ παντὸς τὸ καιρίως συνταρακτικὸν «νταούλι» μέσα εἰς τὸ ἀποπνικτικὸν «κονάκι», ὅπου «πάντες οἱ θεαταὶ ἀνεκινούντο καὶ ἐταλαντεύοντο» ὑπὸ τοὺς ἤχους του.

Ἀσφαλεστέρα εἶναι ἡ συναισθηματικὴ ἐξεργήσις, ὅσον ἡ μουσικὴ εἶναι περισσότερον οἰκεία. Εἰς τὸν σκοπὸν τοῦτον τείνει προφανῶς ὁ συγκερασμὸς τῆς θρησκευτικῆς ταύτης τελετῆς μετ' ἁσμάτων, εἰς τὰ ὁποῖα σαφῶς μεθερμηγεύται ἡ ποικιλία τῶν πλέον πυρηνικῶν συναισθημάτων τῆς λαϊκῆς ψυχοσυνθέσεως καὶ ὅπου πρὸ πάντων κυριαρχοῦν τὰ ἠρωϊκὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα μόνον εἰς ἐρεθιστικὴν, ἀγρίαν ἔκστασιν δύνανται νὰ φέρουν. Ὁ συνδυασμὸς οὗτος φαίνεται πολὺ περισσότερον ἀποδοτικὸς διὰ τὴν πρόκλησιν τοῦ ἀπαιτουμένου συναισθηματικοῦ ὄργιου ἀπὸ τὰ παράγοντα τὴν στατικὴν μᾶλλον ἔκστασιν ἐκκλησιαστικὰ ἄσματα καὶ τροπάρια, τὰ ὁποῖα ὀλοκληρωτικῶς ἀπουσιάζουν ἀπὸ τὴν θρησκευτικὴν τελετὴν ταύτην. Ἡ μουσικὴ αὕτη τῶν ἀναστενάρηδων ἀπὸ αἰώνων οἰκεία δι' αὐτούς, εἶναι δημιουργημὰ καὶ κτῆμα τοῦ ἰδικοῦ των συναισθηματισμοῦ καὶ διὰ τοῦτο δύναται ἀσφαλῶς νὰ τὸν ἀναστατώνῃ.

Ἄλλ' ὅμως ἐνταῦθα φαίνεται ὅτι, ἀπὸ τὴν μουσικὴν βασικώτερον ρόλον παίζει ὁ ρυθμὸς καὶ — καθὼς λέγει ὁ μουσικολόγος κ. Καβακόπουλος — «ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον συνεπέρνει τοὺς ἀναστενάρηδες εἶναι τὸ νταούλι μὲ τοὺς ποικίλους ρυθμούς του. Παρετήρησα μάλιστα», συνεχίζει, «ὅτι ὁ καλλίτερος λυράρης παίζοντας μὲ τὸν χειρότερον νταουλιέρη ἔχει μικρότερα ἀποτελέσματα ὡς πρὸς τὴν ἐπίδραση τῆς μουσικῆς ἐπὶ τῆς ψυχῆς τῶν ἀναστενάρηδων Ἐνῶ ἀντιθέτως, ὅταν παίξῃ ὁ καλλίτερος νταουλιέρης μαζὶ μὲ ἕνα μέτριον λυράρη τὰ ἀποτελέσματα εἶναι πιὸ καλά». Τὸ γεγονὸς τοῦτο προφανῶς ὀφείλεται εἰς τὴν μετρίαν διανοητικοποίησιν τῆς μουσικῆς τῶν ἀναστενάρηδων καὶ τὴν συνελπὴ ἀπόκλισιν ὑπὲρ τοῦ ρυθμοῦ εἰς τὴν συμβίωσιν ρυθμοῦ καὶ μελωδίας. Καθὼς δὲ τὰ ἄσματα τῶν ἀναστενάρηδων συνίστανται ἀπὸ ὁμοίως ἐπαναλαμβανομένας στροφάς, στεροῦνται ἔτι τὸ ἀμφίβολον δημιουργικὸν στοιχεῖον τῆς μουσικῆς των, ἐνῶ ἀπὸ τὴν ἄλλην πλευρὰν αὐταὶ συντηροῦν τὸν ἤδη ἐπικυριαρχοῦντα ρυθμόν.

Ἡ σημασία τοῦ ρυθμοῦ οὕτως ἢ ἄλλως θεωρεῖται ἀπὸ πολλοὺς αἰσθητικούς (Bucher, Wallaschek) βασικὴ διὰ τὴν μουσικὴν, τὸ μητρικὸν στοιχεῖον τῆς. Χωρὶς ὅμως νὰ θίγωμεν τὸ ξένον δι' ἡμᾶς τοῦτο ζήτημα, νομίζομεν ὅτι, πρέπει νὰ σημειώσωμεν τὴν σημασίαν τοῦ ρυθμοῦ διὰ τὸν πρωτογονισμόν, διότι ὁ ρυθμὸς πράγματι συνδέεται μετὰ τῆς ἐνστικτώδους ζωῆς. Ὁ χορὸς, ἡ κατ' ἐξοχὴν ἐπὶ τοῦ ρυθμοῦ βασιζομένη αἰσθητικὴ ἔκφρασις, περιέχει κατὰ βάσιν πρωτόγονα στοιχεῖα. Ὁ σεβαστὸς κινηγητῆς κ. Κωνσταντινίδης λέγει σχετικῶς μὲ τὸν χορὸν τῶν ἀναστενάρηδων ὅτι, «ἐν γένει ὑποκινούμενος ὑπὸ τῆς μουσικῆς, ἀποτελεῖ κατὰ μέγα μέρος αὐτοματικὴν ἐκδή-

λωσιν και αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν νέαν προϋπόθεσιν διὰ τὴν δημιουργίαν τῆς ὄλης ἐκστατικῆς καταστάσεως, ὃ δὲ θρησκευτικὸς ἔτι μᾶλλον. Διὰ τοῦτο ὄλαι αἱ πρωτόγονοι θρησκείαι «χορεύονται», ὄλα τὰ εὐχάριστα γεγονότα «χορεύονται». «Κατὰ τὸν χορὸν — συνεχίζει — ὑπάρχει ἰδιάζουσα συναισθηματικὴ κατάστασις, ὑπάρχει μικρὰ ἢ μεγάλη ἀπορρόφησις εἰς ἑαυτὸν και διακοπὴ τῆς ἐπαφῆς πρὸς τὸ περιβάλλον. Θὰ ἠδύνατό τις νὰ εἴπῃ ὅτι, ὁ χορὸς εἶναι βαθμὸς τις ἐκστάσεως, ὅτι εὐδοεῖ τὸ φαινόμενον τῆς ἐκστάσεως».

Διὰ τὴν πρωτογονικὴν σημασίαν τοῦ ρυθμοῦ εἰς τὴν μουσικὴν ὁ μουσικὸς κ. Πετριδης γράφει τὰ ἑξῆς. «Ἐν ὅσῳ ἡ μουσικὴ ἔμενε στὴ μονωδικὴ κατάστασις, ὁ ρυθμὸς τοῦ τραγουδιοῦ ἦταν ἀρκετὸς γιὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸ συμβάδισμα (ἐνν. τοῦ πλήθους στὸ τραγοῦδι). Αὐτὸ ἔδινε και δίνει ἀκόμα — ἐκεῖ ὅπου ἐπιεῖ — τὸν βαθιὰ κατανυκτικὸ χαρακτήρα στοὺς συλλογικοὺς αὐτοὺς ψαλμοὺς. Ἡ ἐπίδρασί του πάνω στὸ πλῆθος εἶναι περισσότερο ψυχοφυσιολογικὴ, παρὰ καλλιτεχνικὴ κι' αἰσθητικὴ. Γιατί ἓνα τέτοιο ὀγκῶδες ἔσσμα ρυθμίζει ὄχι πιά μονάχα τοὺς ἐνδότερους παλμοὺς, μὰ ἀκόμα και διάφορες σημαντικώτατες φυσιολογικὲς λειτουργίαι. Ἡ ἀναπνοή, ὁ καρδιακὸς παλμὸς—γιὰ ν' ἀναφέρουμε μόνον αὐτὰ — παθαίνουν κλονισμοὺς ποὺ προοιμιάζουν τὸν ἴλιγγο, τὴ μέθη ἢ πιδ συχνὰ μιὰ σωματικὴ ἔξαψη και τὴν ἐπακόλουθὴ κατάπτωσις». Ἐξ' ἄλλου τὸ γεγονὸς ὅτι, αἱ ζωϊκαὶ λειτουργίαι κινοῦνται μὲ ρυθμὸν (καρδιακὸς, ἀναπνευστικὸς ρυθμὸς, ρυθμὸς τοῦ πεπτικοῦ σωλῆνος, ρυθμὸς σεξουαλικῶν κινήσεων), σημαίνει ὅτι ἡ διαίρεσις τῆς μᾶς ἐκ τῶν δύο ἐμπειρικῶν διαστασιακῶν ἐννοιῶν, τοῦ χρόνου τουτέστιν, εἰς ἴσα διαστήματα, φαίνεται ὅτι εἶναι γνωστὴ ἀπὸ φύσεως εἰς τὸν ἄνθρωπον, χαρακτηρίζουσα ἄλλωστε και πᾶσαν αὐτοματικὴν ἐκδήλωσιν τῆς φύσεως. Ὁ ρυθμὸς τοιοῦτοτρόπως εἶναι ὅπωςδῆποτε συνδεδεμένος μὲ τὴν αὐτόματον και τὴν πρωτόγονον δραστηριότητα τοῦ ἀνθρώπου. Καθὼς συνεπῶς ὁ αὐτοματισμὸς περικλείει εἰς τὴν φύσιν του τὸν ρυθμὸν, δὲν εἶναι δυνατόν, παρὰ νὰ ἐξυπνᾷ, ὅταν δονῆται ὑπὸ τοῦ ρυθμοῦ αὐτοῦ τούτου, και εἰς τὴν συγκεκριμένην περίπτωσιν τῶν ἀναστενάργων, δὲν δύναται νὰ θέτῃ εἰς δράσιν τὰ χαρακτηριζόμενα ὑπὸ συνεχείας και πλαστικότητος διανοητικοποιημένα — «φλοιώδη» — κινητικὰ πρότυπα, τὰ ὁποῖα ἔλλείπουν. Τὸ τελευταῖον συμβαίνει διότι, τὸ «ντασῦλι» ὡς μονότονον ἐρέθισμα, δημιουργεῖ ἀπὸ τὴν ἄλλην πλευρᾶν — συμφώνως πρὸς τὰς ἀπόψεις τοῦ Ρανλον — ἀναστολὴν και διάχυσιν τῆς ἀναστολῆς ἐπὶ τοῦ φλοιοῦ τοῦ ἔγκεφαλου και τότε πᾶν διανοητικὸν στοιχεῖον εἰς τὰς ἐκδηλώσεις ὑποστρέφεται εἰς ὄφελος τῆς ἀναδύσεως τῆς πρωτογόνου — «ὑποφλοιώδους» — αὐτοματικῆς δραστηριότητος. Τελικῶς ἡ πρωτογονικὴ τοιαύτη κινητικὴ δραστηριότης κινεῖ ἐπαγωγικῶς εἰς τὸν ἀναστενάργον τὸν ἀπαραίτητον διὰ τὴν πυροβασίαν πρωτογονισμὸν.

Εἰς τὸν αὐτοματισμὸν τοῦτον τῶν κινήσεων ὀφείλεται πρὸς τούτοις και ἡ ἔλλειψις καμάτου εἰς τὰς περιπτώσεις, κατὰ τὰς ὁποίας ἡ διάρκεια τοῦ χο-

ροῦ εἶναι πράγματι μακρὰ, ὡς ἐπὶ τῆς ἑξηκοντούτιδος κυφῆς γυναικός, ἣτις ἠδύνατο νὰ ἀναπηδᾷ συνεχῶς ἐπὶ 25' λεπτά τῆς ὥρας. Αἱ αὐτοματικαὶ κινήσεις εἶναι ἐκεῖναι, αἵτινες καταναλίσκουν τὸ ἐλάχιστον τῆς μηχανικῆς ἐνεργείας καὶ δὲν κουράζουσι, ὡς γίνεται τοῦτο ἐπὶ τῶν χορειακῶν κινήσεων ἐπὶ παραδείγματι, αἵτινες θὰ ἦσαν ἄκρως ἑξαντλητικαὶ δι' ἐκεῖνον, ὅστις θὰ ἀπεπειρᾶτο νὰ τὰς μιμηθῇ διὰ τῆς βουλήσεως, ἔστω καὶ ἐπὶ τινα λεπτά.

Ἡ ἀδυναμία τοῦ ἐπιστημονικοῦ ἐλέγχου : Ἡ μονολιθικὴ καὶ ἀνεξέλεγκτος πίστις εἶναι ἡ ἀπαραίτητος προϋπόθεσις διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς πυροβασίας, συγχρόνως ὅμως εἶναι ἐκείνη, ἡ ὁποία ἐμποδίζει τὸν ἐπιστημονικὸν τῆς ἔλεγχον. Βασικῶς διὰ τὴν συντήρησιν τῶν ἀναστεναρικών ἐκδηλώσεων ἀπαιτεῖται πρωτογονισμὸς καὶ ἀμάθεια καὶ ἀκριβῶς «διὰ τε τὸ πενιχρὸν τοῦ πόρου καὶ τὸ ἀπόκεντρον τοῦ τόπου ἐπικρατοῦν σκότος τῆς παχυλωτάτης ἀμαθείας» — ὡς λέγει ὁ Χουρμουζιάδης — διετηρήθη τὸ ἔθιμον. Μάλιστα τοῦτο φέρει ἀληθῆ ἀντίστασιν εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν διείσδυσιν. Παλαιότερον ἡ παρουσία τῶν ἰατρῶν εἰς τὰ ἀναστενάρια μὲ σκοποὺς ἐρευνητικοὺς ἐθεωρεῖτο βεβήλωσις καὶ προεκάλει σφοδρὰν τὴν ἀντίστασιν τῶν ἀναστεναρῶν, ὅταν δὲ ἡ ἔφοδος τῆς ἐπιστήμης δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀναχαιτισθῇ, ἡ πίστις τῶν ἐθωρακισθῆ μὲ τὴν εἰρωνικὴν διάθεσιν, τὴν ὁποίαν, παρὰ τὴν προστασίαν τοῦ κ. Παπαχριστοδοῦλου, ἀντελήφθημεν εἰς τὴν τελευταίαν ἐπίσκεψίν μας.

Ὅταν ἡ ἀμφιβολία εἰσδύσῃ εἰς τὴν ψυχὴν τῶν ἀναστεναρῶν, τότε τὰ ἀναστενάρια θὰ ἀνήκουν εἰς τὴν ἱστορίαν. Ἡ δυνατότης συνεχίσεως τοῦ ἔθιμου φεύγει προτροπάδην πρὸ τοῦ ἀναλυτικοῦ πνεύματος. Θὰ ἦτο δυνατόν νὰ προτείνῃ τις ὠρισμένας ἰατρικὰς ἐξετάσεις κατὰ τὴν τέλειν ἰδιαιτέρας τῆς πυροβασίας, ὡς μέτρησιν τοῦ βασικοῦ μεταβολισμοῦ καὶ τῶν ἰόντων τοῦ αἵματος πρὸ καὶ κατὰ τὴν νηστείαν καὶ πρὸ, κατὰ καὶ μετὰ τὴν πυροβασίαν, ἐπίσης ἐξετάσεις τοῦ ἰδρώτος, βιοψίαν ἴσως τοῦ δέρματος τοῦ πέλματος, μέτρησιν τῆς θερμοκρασίας τούτου εἰς διαφόρους φάσεις, ὡς καὶ μέτρησιν τῆς ἠλεκτρικῆς ἀντιστάσεώς του. Τοιαῦται ἐξετάσεις ὅμως θὰ ἀπήντων τὴν συναίνεσιν τοῦ πυροβάτου καὶ ἡ συναίνεσις εἰς σκοποὺς ἀποβλέποντας νὰ διερευνήσουν τὸ «θεῖον» τῆς τελετῆς, θὰ προεκάλει ἀμφιβολίας, αἱ ὁποῖαι αὐτομάτως θὰ ἔλυον τὰς ψυχοσωματικὰς συνεχείας, τὰς ὁποίας κρατᾷ ἀρρήκτους τὴν ὥραν τῆς πυροβασίας ἢ πᾶν ἄλλο παρὰ ὀρθολογιστικὴν κατάστασιν τοῦ ἀναστεναρῆ.

Διὰ τοὺς λόγους τούτους ἡ πυροβασία φαίνεται ὅτι, θὰ ἐκλείψῃ, πρὸ τοῦ νὰ ἀναγνωρισθῇ. Καὶ ἡ ἐξάλειψις αὕτη κατὰ τὰ φαινόμενα εἶναι προσεχῆς καὶ τοῦτο δείκνυται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι, μετὰ τῶν ἀναστεναρῶν δὲν ὑπῆρχεν ἓν νέον, κάτω τῶν 40 ἐτῶν ἄτομον, πράγμα τὸ ὁποῖον σημαίνει ὅτι, οὐδεὶς νέος ἀναστεναρῆς μετὰ τὸν ἐκπατρισμὸν εἶχεν ἐκκολαφθῆ ὑπὸ τὰς νέας, πλέον πεπολιτισμένας κοινωνικὰς συνθήκας. Τὰ ἀναστενάρια, φαίνεται, μόνον εἰς τὴν ἐποχὴν μας δύνανται νὰ παραχθοῦν ἀκόμη.

ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ

- 1) *Ἀρχαία Ἐταιρείας Ψυχικῶν Ἐρευνῶν* : Τόμοι 1927 (σελ. 155, 185) — 1928 (88, 90, 120)—1929 (58, 110)—1930 (170, 200)—1931 (113, 120)—1934-45—1936 (43, 58, 59, 74, 90, 109, 129) — 1940 (3, 36, 67, 85, 101, 103, 110, 120)—1941 (1).— 2) *Π. Παπαχριστοδούλου* : Τὰ ἀναστενάγια, οἱ Καλόγεροι, οἱ Σειμένηδες καὶ οἱ Πιτεράδες. Ἀνάτ ἀπὸ τὸν ΙΕ' τόμον τοῦ Ἀρχείου Θρακικοῦ Θησαυροῦ.— 3) *Π. Παπαχριστοδούλου* : Τὰ ἀναστενάγια ἀπὸ γέα στοιχεῖα τοῦ Λαγκαδᾶ (1952) Ἀθῆναι 1953.— 4) *Π. Παπαχριστοδούλου, Κ. Ρωμαίου, Α. Χατζηνικολάου, Π. Καβακοπούλου καὶ G. Violon* : Ἀναστενάγια 1954, (Ἀθῆναι 1955).— 5) *Anne Gault Antoniadès* : The Anastenaria, Thracian Firewalking Festival, Athens 1954.— 6) *Π. Παπαχριστοδούλου, Κ. Ρωμαίου, Π. Καβακοπούλου, Π. Σεγδίτσα* : Τὰ Ἀναστενάγια 1955, Ἀθῆναι 1955.— 7) *Ε. Παπανούτσου* : Αἰσθητικὴ, Ἴταρος Ἀθήνα 1953.— 8) *P. Brunton* : L' Inde secret. Payot: Paris 1946.— 9) *P. Courbon* : La douleur physique dans les états émotonnels et mentaux : Annales medicopsychologiques 1936, II, 890.— 10) *A. Huxley* : The doors of perception : Chatto and Windus London 1954.— 11) *Γ. Παμπούκη* : Ὁ ὑπόφλοιος καὶ ἰδίᾳ ὁ διάμεσος ἐγκέφαλος καὶ ἡ σχέσις τῶν λειτουργιῶν του πρὸς τὴν ὕσταριαν καὶ τὰς ἐν γένει ψυχονευρωσικὰς ἐκδηλώσεις. Ἀκαδημαϊκὴ Ἱατρικὴ, Δεκεμβρίου 1935—Ἰανουαρίου 1936.— 12) *Κ. Κωνσταντινίδου* : Τὸ πρωτόγονον ἐν τῇ ψυχοπαθολογίᾳ. Κλινικὴ, Ἀπριλίου 1936.— 13) *Κ. Κωνσταντινίδου* : Τὸ φαινόμενον τῆς ἐπαναγωγῆς ἐν τῇ γενικῇ παθολογίᾳ. Ἱατρικὴ Πρόοδος, Ἰουλίου 1946.— 14) *Δ. Κουρέτα* : Αἱ συγκινήσεις. Ἀθῆναι 1933.— 15) *Anne Freud* : Le moi et les mécanismes de défense. Presses Universitaires. Paris 1949.— 16) *S. Freud* : Ὀμαδικὴ ψυχολογία καὶ ἀνάλυση τοῦ ἐγώ. Μετάφρ. Κ. Μεραναίου, ἔκδ. Μαοῦ, Ἀθῆναι 1948.— 17) *H. Bergson* : Οἱ δύο πηγές τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς θεησκείας. Μετ. Β. Τατάκη, ἔκδ. Παπαδημητρίου, Ἀθῆναι 1951.— 18) *C. Baudouin* : Suggestion and auto-suggestion. G. Allen and Unwin Ltd London.— 19) *E. Weiss et O. Spurgeon* *English Psychosomatic medicine*. Saunders, Philadelphia and London, 1949.— 20) *H. Baruk, J. Launay, J. Roland* : Contribution à la psychologie et à la psychopathologie des mystiques. 1. Les hallucinations des quelques grandes inspirés. 2. Le prophétisme normal et le prophétisme pathologique. Annales medicopsychologiques III : 2, 1 p. 1-32 et III : 2, 2 p. 145-161 (1953).

Τ' ΑΝΑΣΤΕΝΑΡΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΧΟΡΟΙ ΤΩΝ

Ἐκ τῆς μέχρι τοῦδε μελέτης μου ἐπὶ τῶν ἐθνικῶν μας χορῶν διεπίστωσα, ὅτι πολλοὶ σύγχρονοι ἑλληνικοὶ χοροὶ ἐμπεριέχουν στοιχεῖα ἀρχαίων ἑλληνικῶν χορῶν, τὰ ὁποῖα ἀναφέρω εἰς τὰς δύο ἐργασίας μου : « Ἀρχαῖοι καὶ Νέοι Ἑλληνικοὶ χοροὶ » καὶ « Ἑλληνικοὶ χοροὶ ».

Τὰ στοιχεῖα ταῦτα ἀνάγονται εἰς τὸν πυρρῆχιον, τὸν συρτόν, τοὺς λαϊκοὺς καὶ τινὰς ἄλλους χορούς. Μέχρι σήμερον ὅμως εἰς οὐδένα τῶν συγχρόνων ἑλληνικῶν χορῶν εἶχον συναντήσει στοιχεῖόν τι, ὑπενθυμίζον τοὺς Διονυσιακοὺς ὀργιαστικοὺς χορούς.

Τελευταίως μοὶ ἐδόθη ἡ εὐκαιρία νὰ διαπιστώσω, ὅτι στοιχεῖα Διονυσιακῶν ὀργιαστικῶν χορῶν ὑπάρχουν εἰς τοὺς χορούς τῶν Ἀναστεναρίων, διασωθέντα μέχρι τῶν ἡμερῶν μας διὰ τῆς Θρακικῆς παραδόσεως. Τὴν εὐκαιρίαν αὐτήν μοὶ παρέσχεν ὁ Πρόεδρος τῆς « Ἐταιρείας Θρακικῶν Μελετῶν » κ Πολύδ. Παπαχριστοδούλου, ὅστις εἶχε τὴν καλωσύνην νὰ μὲ προσκαλέσῃ, ὅπως παρακολουθήσω εἰς Ἀγίαν Ἐλένην τῶν Σερρών τὰ κατ' ἔτος τελούμενα ἐκεῖ ἀναστενάρια.

Τὰ ἀναστενάρια, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῆς μελέτης τῶν ἐκτελουμένων κατ' αὐτὰ χορῶν, ἀποτελοῦν ὀρχηστικὴν τελετουργίαν, ἡ ὁποία ἔχει τὴν προέλευσίν της ἀπὸ τὴν Διονυσιακὴν λατρείαν. Ἡ λατρεία τοῦ Διονύσου ἀνεπτύχθη, ὡς εἶναι γνωστόν, ἐν Θράκῃ, ἔνθα ὁ Θεὸς οὗτος ἀπέκτησε φανατικούς ὀπαδοὺς, ὑπὸ τῶν ὁποίων ἐλατρεύετο δι' ὀργιαστικῶν ὀρχηστικῶν ἐορτῶν. Ἀρχικῶς ἡ λατρεία τοῦ Θεοῦ τούτου εὔρε ἰσχυρὰν ἀντίδρασιν καὶ ἤρχισε μέγας ἀνταγωνισμὸς μεταξὺ τῆς λατρείας αὐτοῦ καὶ τῆς λατρείας τοῦ Ἀπόλλωνος, ἡ ὁποία ἐγένετο δι' ἡρέμων ὀρχήσεων τοῦ τύπου τῆς ἐμμελείας καὶ ἀντεπεκρίνετο αὐτῇ πρὸς τὸ ἥρεμον ἑλληνικὸν πνεῦμα.

Βαθμηδὸν ὅμως ὁ ἀνταγωνισμὸς μεταξὺ τῶν δύο τούτων Θεοτήτων ἤρχισε νὰ ὑποχωρῇ καὶ ἡ λατρεία τοῦ Διονύσου ἐπεξετάθη καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα, ἐπῆλθε δὲ τοιαύτη προσέγγισις μεταξὺ τῆς λατρείας τοῦ Θεοῦ τούτου καὶ τῆς λατρείας τοῦ Ἀπόλλωνος, ὥστε ἐνίστε ἀνευρίσκομεν εἰς τὰς δημοσίας λατρείας τὸν Διόνυσον λατρευόμενον διὰ θρησκευτικῶν ὀρχήσεων καὶ τὸν Ἀπόλλωνα δι' ὀργιαστικῶν.

Ἄλλ' ἐκτὸς τῆς χρήσεως θρησκευτικῶν ὀρχήσεων, ἡ ὁποία ἐγένετο διὰ τὴν λατρείαν τοῦ Διονύσου, ὁ Ἀθήναιος ἀναφέρει (XIV6, 31, Α, Β) ὅτι παρηλλαγμένος πυρρῆχιος χορὸς, ἀπετέλει μέρος τῆς λατρείας τοῦ Θεοῦ τού-

του, εις δὲ τὸ μουσεῖον τοῦ Βατικανοῦ διασώζεται ἀνάγλυφον, τὸ ὁποῖον παριστᾷ χορευτὰς πυροχίου μετὰ σατύρου.

Τοὺς χοροὺς τῶν ἀναστεναρίων ἐμελέτησα καθ' ὅλας τὰς φάσεις τῆς τελετουργίας αὐτῆς καὶ καθ' ὅλας τὰς θρησκευτικὰς ἐκδηλώσεις τῶν ἀναστεναρήδων : εἰς τὸ «κονάκι», εἰς τὸν δρόμον, εἰς τὸ ἅγισμα κατὰ τὴν ὥραν τῆς θυσίας, εἰς τὸν τόπον τῆς πυροβασίας κλπ. Καὶ ὅπως διεπίστωσα δὲν πρόκειται περὶ χορῶν, οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦν στιγμιαῖα δημιουργήματα τῶν συναισθημάτων, ὑπὸ τῶν ὁποίων κατέχονται οἱ ἀναστεναρήδες κατὰ τὰς ὥρας τῶν θρησκευτικῶν τῶν ἐκδηλώσεων, ἀλλὰ περὶ χορῶν ἀρχαϊκῆς προελεύσεως, τῶν ὁποίων ἕκαστος ἔχει ἴδιον περιεχόμενον.

Τὸ συμπέρασμα τοῦτο ἐξάγεται σαφῶς ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι ὅλοι οἱ ἐκτελοῦντες τοὺς χοροὺς τῶν ἀναστεναρίων ἐμφανίζουν αὐτοὺς κατὰ τρόπον σταθερὸν καὶ ταυτῶσημον, κατὰ δὲ τὰς ἐπαναλείψεις οὐδεμία παρατηρεῖται μεταβολὴ ἢ παραλλαγή.

Κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἀναστεναρίων γίνεται χρῆσις τεσσάρων εἰδῶν χοροῦ. Οἱ χοροὶ αὗτοι εἶναι οἱ ἑξῆς : α) ὁ χορός, ὁ ὁποῖος ἐκτελεῖται τὴν παρμωνήν καὶ τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς τῶν Ἁγίων Κων(ίνου καὶ Ἐλένης εἰς τὸ «κονάκι», εἰς τὸν δρόμον, κατὰ τὴν μετάβασιν τῶν ἀναστεναρήδων εἰς τὴν ἐκκλησίαν, εἰς τὸν τόπον τῆς πυροβασίας καὶ τοῦ ἁγιάσματος καὶ κατὰ τὴν θυσίαν, β) χορογραφικὸν σχῆμα παρεμβαλλόμενον κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ πρώτου χοροῦ καὶ δὴ κατὰ τὰς στιγμὰς τῶν ζωηροτέρων ἐξάρσεων τῶν ἀναστεναρήδων, γ) ὁ χορός, ὁ ὁποῖος ἐκτελεῖται κατὰ τὴν διέλευσιν τῶν ἀναστεναρήδων διὰ μέσου τῆς πυρᾶς καὶ δ) ὁ χορός, ὁ ὁποῖος ἐκτελεῖται τῇ συμμετοχῇ τῶν κατοίκων τὴν τελευταίαν ἡμέραν τῶν ἀναστεναρίων καὶ εἶναι γνωστὸς ὡς χορὸς τῆς ἀπολύσεως.

Ὁ πρῶτος χορὸς, ὅστις ἀποτελεῖ καὶ τὴν κυριωτέραν χορευτικὴν ἐκδήλωσιν τῶν ἀναστεναρίων, ἐμπεριέχει ὅλα ἐκεῖνα τὰ στοιχεῖα τῆς ἐκστάσεως, τοῦ μυστικισμοῦ καὶ τῆς ἐξουθενώσεως, τὰ ὁποῖα, ὡς ἀναφέρεται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, ἦσαν τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῶν Διονυσιακῶν ὀργιαστικῶν χορῶν, συνίσταται δὲ οὗτος ἐκ ζωηροτάτων κινήσεων τῶν ποδῶν, τῶν χειρῶν καὶ τοῦ κορμοῦ. Διὰ τῶν κινήσεων αὐτῶν δημιουργοῦνται χορευτικὰ σχήματα, καταπληκτικῶς ὅμοια πρὸς σχήματα Διονυσιακῶν ὀργιαστικῶν χορῶν, ὡς ταῦτα γνωρίζομεν ἐξ ἀναπαραστάσεων ἐπὶ ἔργων τέχνης, διασωθέντων μέχρι τῶν ἡμερῶν μας. Συγκεκριμένως τοιαῦτα χορευτικὰ σχήματα βλέπομεν α) ἐπὶ πολυτίμου ἀγγείου ζωγραφικῆς τοῦ 4ου περιπου π. Χ. αἰῶνος (δῶν σχετικὴν εἰκόνα εἰς Dictionnaire des Antiquités Grecques et Romaines, Tome premier. Première Partie (A.B) P. 599 Paris Librairie Hachette et Cie 1877), ἔνθα ὁ Διόνυσος ἐμφανίζεται θριαμβεύων ἐπὶ τῶν Βακτριανῶν, καθήμενος ἐπὶ καμήλου καὶ περιβαλλόμενος ὑπὸ συνοδείας Λυδῶν, Φρυγῶν καὶ Βασσαριδῶν. Εἰδικῶς τὰ δύο ἀκραῖα

ἄτομα τοῦ ζωγραφικοῦ τούτου συμπλέγματος παρουσιάζουν χορευτικὰ σχήματα, καθ' ὅλα ὅμοια πρὸς ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα δημιουργοῦν οἱ ἀναστενάρηδες, ὅταν ἀρχίζουσιν τὸν ἀνωτέρω χορὸν. Προσέτι εἰς τὸ ζωγραφικὸν τοῦτο σύμπλεγμα διακρίνομεν παίκτας λύρας καὶ Μαινάδας πλητουσᾶς τύμπανον. Ὡς γνωστὸν δὲ τὸ *τύμπανον* καὶ ἡ *λύρα* εἶναι τὰ ὄργανα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα συνοδεύουν τὴν ὅλην τελετουργίαν τῶν ἀναστεναρίων. β) Ἐπὶ ἐτέρου ἀγγείου παριστῶντος ὀργιαστικὸν χορὸν Ἀμαζῶνων σωζομένου εἰς τὸ ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον τῆς Βιέννης, διακρίνομεν χορευτικὰς ἀναπαραστάσεις ὁμοίας πρὸς ἐκεῖνας, τὰς ὁποίας βλέπομεν ἐκτελουμένας ὑπὸ τῶν ἀναστενάρηδων καὶ δὴ κατὰ τὴν ὥραν τοῦ ἐγκαλέσματος.

Τὸ χορογραφικὸν σχῆμα, τὸ ὁποῖον, ὡς ἀναφέρω ἀνωτέρω, παρεμβάλλεται κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ πρώτου χοροῦ, συνίσταται ἐκ λίαν ζωηρῶν καὶ βραχυτάτων κινήσεων, αἱ ὁποῖαι ἐμφανίζουσιν ἐν τῷ συνόλῳ τῶν ἐπιθετικῶν στοιχείων. Ἡ βραχυτής δὲ τῆς τελευταίας κινήσεως τοῦ χοροῦ τούτου καὶ ἡ χορογραφικὴ αὐτοῦ σύνθεσις, παρέχει σαφῆ τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι πρόκειται περὶ χορογραφικοῦ σχήματος πυρριχίου χοροῦ.

Ὁ τρίτος χορὸς συνίσταται ἐξ ἀπλῶν βηματισμῶν καὶ ὡς χορογραφικὴ σύνθεσις δὲν παρουσιάζει ἰδιαίτερόν τι ἐνδιαφέρον. Οἱ βηματισμοὶ ὅμως αὐτοῦ εἶναι ῥυθμικώτατοι καὶ ἐνίοτε συνοδεύονται ὑπὸ κινήσεων τῶν χειρῶν, αἱ ὁποῖαι ἐνέχουσιν ἀπωθητικόν, τρόπον τινα, χαρακτῆρα.

Ὁ τέταρτος χορὸς εἶναι τοῦ τύπου τῶν συρτῶν χορῶν καὶ συνίσταται ἐξ ἐπιβλητικῶν καὶ ἡρέμων κινήσεων, αἱ ὁποῖαι προσδίδουσιν εἰς τὴν ὅλην ἐμφάνισιν τοῦ χοροῦ τούτου εἰκόνα θρησκευτικοῦ χοροῦ.

Ὁ χορὸς οὗτος, ὃν χορευόμενον μᾶς ἐπέδειξεν ὁ κ. Πολ. Παπαχριστοδούλου, ἐκτελεῖται κυκλικῶς περὶ τὴν πυρᾶν ὑπὸ τῶν κατοίκων καὶ τῶν μετεχόντων εἰς τὸ ἔθρονον, συγχρόνως μὲ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ χοροῦ τῆς πυροβασίας ὑπὸ τῶν ἀναστενάρηδων, ἐνῶ συγχρόνως ψάλλουσιν οὗτοι τὸ ἄσμα :

Κάτω στὸν Ἅγιον Θεόδωρον στὸν Ἅγιον Κωνσταντῖνον¹⁾

Ἡ σύγχρονος αὐτῆ ἐκτέλεσις ἀφ' ἐνὸς μὲν τοῦ χοροῦ τῆς ἀπολύσεως, ἀφ' ἐτέρου δὲ τοῦ χοροῦ τῶν ἀναστενάρηδων ἐπὶ τῆς πυρᾶς, ἐνθυμίζει τοὺς ὑπορχηματικούς θρησκευτικούς χορούς τῆς ἀρχαιότητος κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν, τῶν ὁποίων, ἐκτὸς τῆς κυρίας ομάδος τῶν χορευτῶν, ὑπῆρχε καὶ ἐτέρα τοιαύτη, ἡ ὁποία συνώδευε τὸν χορὸν δι' ὠδῶν, ἐνῶ συγχρόνως ἐξετέλει αὐτὴ ἀπλὰς χορευτικὰς κινήσεις.

Σ.Δ. Ὅπως εἰς τὸ Χιλιμόδιον τῆς Κορινθίας ὁπότε σύρει τὸν χορὸν μὲν ὁ ἱερεὺς κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Ἁγ. Γεωργίου μὲ τ' ἀμφιά του εἰς τὴν πλατείαν, ἄδει δὲ ὁ χορὸς τὸ «Χριστὲ κι' ἀληθινὲ μου» ὡς ἐπωδόν. Βλ. Ἀναστενάριον 1952 σ. 157 σημ.

ΠΑΝΤΕΛΗ ΚΑΒΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

Η ΤΡΙΤΗ ΗΜΕΡΑ ΤΩΝ ΑΝΑΣΤΕΝΑΡΙΩΝ
ΣΤΗΝ ΑΓ. ΕΛΕΝΗ ΣΕΡΡΩΝ
ΠΑΝΤΑ ΚΑΤΙ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΟ

1.—"Όσες φορές κι' αν ο μελετητής παρακολουθήση την τέλεση του ἔθιμου των Ἀναστεναρίων, πάντα καί κάτι καινούργιο μπορεί νά βρῆ. Ἀνέφερα σέ προηγούμενα δημοσιεύματα σχετικά μέ τή μουσική των Ἀναστεναρίων πρόπερσι (1954) ὡς καί πέρυσι (1955). Τώρα θά συμπληρώσω τά τελούμενα μέ πλέον συγκεκριμένα φετεινά γεγονότα σ' ὅ,τι ἀφορᾷ τήν ἐπίδραση τῆς μουσικῆς στό ὑποσυνείδητο των Ἀναστεναρηδων. Δυστυχῶς κατά τά ἔτη 1954 καί 1955 μᾶς ἦταν ἀδύνατο νά ὑποβάλλουμε ἐρωτήσεις στήν Δωδεκάδα των Ἀναστεναρηδων, ὅπως τή λένε, δηλ μέ τοὺς ἔχοντας σχέση μέ τήν τέλεση τοῦ ἔθιμου. Αὐτό τὸ διαπιστώσαμε πλέον φέτος. Κατά τήν διάρκεια των τελομένων οἱ ἀναστεναρηδες συνεπαρμένοι ὅπως εἶναι, καί ἀφοσιωμένοι στή γιορτή τους αὐτή, δέ δίνουν πληροφορίες σχετικές γιά τά τελούμενα. Ἀρκοῦνται μόνο νά σοῦ ποῦν : « Ἄν θέλῃς κάθισε νά ἰδῆς, ἂν θέλῃς πάλι φύγε ». Καθῶς διεπίστωσα δηλ ἐφέτος, οἱ μελετητές τοῦ ἔθιμου πρέπει νά ἐπιδιώκουν νά εὐρίσκωνται στά ἀναστενάρια ἐκτός τῆς πρώτης καί τήν τρίτη ἡμέρα τοῦ ἔθιμου, τήν μεθεπομένη δηλ. τοῦ Ἀγ Κων)τίνου, ὁπότε ἐπαναλαμβάνεται ἡ δευτέρα πυροβασία, πού εἶναι ἀσυγκρίτως πιστότερη ἀπό τήν πρώτη (τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς ἑορτῆς), γιὰτί ἀκολουθεῖ ὁ χορὸς τοῦ σ υ ρ τ ο ῦ καί ἡ ἄ π ὅ λ υ σ η, πού τελοῦνται στό κονάκι, δηλαδή στό σπίτι τοῦ ἀρχιαναστεναρη, ὅπου φυλάσσονται οἱ εἰκόνες :

2.— Ἡ δευτερη ἡμέρα εἶναι ἡμέρα ἐργασίας καί κάλλιστα ὁ ἐνδιαφερόμενος μελετητής μπορεί νά ὑποβάλλη ἐρωτήσεις πού τόν ἐνδιαφέρουν, πάνω στήν εἰδικότητά του, κι' ἔχουν σχέση μέ τὸ ἔθιμο. Ἐάν μάλιστα ἔχει καιρὸ καί θελήση νά παραμείνῃ καί νά γνωριστῆ μέ τοὺς ἀναστεναρηδες καί ἰδοῦν ὅτι ὁ σκοπὸς τοῦ ἐρχομοῦ του στό χωριὸ τους εἶναι νά συντελέσῃ στήν διάδοση καί διάσωση τοῦ ἔθιμου σ' ὅλες του τις μορφές, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι τῆς μουσικῆς, τῆς περιγραφῆς, τῆς θρησκευτικῆς πλευρᾶς, πρέπει νά εἶναι πεπεισμένος ὅτι θά τὸν βοηθήσουν στό ἔργο του μέ κάθε προθυμία καί χαρηκατηριστικὴ καλωσύνη. Οἱ ἀναστεναρηδες δέ ξέρουν πολλὰ γράμματα, μποροῦν ὅμως νά σοῦ μιλοῦν ἐπὶ ὄρες καί νά σέ καταπλήσουν μέ τήν εὐχέρεια τοῦ λόγου των. Γι' αὐτὸ ἂν καταλάβουν, ὅτι ὁ ἐπισκέπτης τους ἔχει σκοπὸ

νὰ διασύρη τὸ ἔθιμο καὶ νὰ τὸ χαρακτηρίσῃ ὡς εἰδωλολατρικό, ἐὰν φυσικὰ δὲν παρασυρθῇ «περὶ τοῦ ἐναντίου ἐκ τῶν τελουμένων», θὰ τὸν ἀφίσουν νὰ φύγῃ ἀπρακτος καὶ ἀπογοητευμένος.

3.—Μέχρι πέρυσι κατέγραψα τὶς μελωδίες τῶν ἀναστεναρίων καὶ τὴν ἐπίδραση τῆς μουσικῆς στὸ ἔθιμο, ἀπὸ ὅ,τι ἄκουγα καὶ καταλάβαινα. Φέτος ὅλα τὰ προηγούμενα γίνονται πραγματικὲς ἀλήθειες καὶ ὄχι φανταστικὲς ὑποθέσεις. Τὸ εὐτύχημα εἶναι πὼς ὅ,τι καὶ ἂν ἔγραψα καὶ κατὰ τὴ γνώμη μου συμπέρανα ὡς πρὸς τὴν μουσικὴν στὶς δύο προηγούμενες ἐπισκέψεις μου, ἐπαλήθευσαν. Φέτος εἶχα τὴν εὐτυχίαν νὰ γνωρισθῶ μὲ ἕναν ἄγνωστο μέχρι πέρυσι ἀναστεναρὴ 30 ἐτῶν. Ὀνομάζεται Μιχαὴλ Μόντζελος καὶ ἡ καταγωγή του (πάππου πρὸς πάππου) εἶναι ἀπὸ τὸ Κωστή τῆς Βορειοανατολικῆς Θράκης, ἀπὸ ἐκεῖ δηλαδὴ ὅπου ἐτελεῖτο παλαιότατα τὸ ἔθιμο. Ὁ ἀναστεναρὴς αὐτὸς κρατᾷ, ὅπως μὲ ἐβεβαίωσαν καὶ οἱ ἄλλοι ἀναστεναρῆδες τῆς Ἁγίας Ἐλένης, τὸ πιὸ παλαιὸ ἱερὸ μαντήλι, τὸ «ἀμανέτι», ὅπως τὸ λέγουν, τῶν προγόνων του.

Κατὰ τὸ ἔθιμο ὅποιος ἔχει τὸ ἀρχαιότερο ἀμανέτι, θεωρεῖται καὶ ὁ οὐσιαστικὸς ἀρχηγός. Τοῦτο τὸ εἶδα τὴν πρώτη ἡμέρα τοῦ ἐθίμου μέσα εἰς τὸ κονάκι. Ὁ Μόντζελος εἶχε τὸ γενικὸ πρόσταγμα, ὅπως θὰ ἔλεγаме. Μόνον αὐτὸς εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ σηκώνῃ τὴν εἰκόνα ἀπὸ τὸ εἰκονοστάσι καὶ νὰ τὴν δίνῃ στὴν ἑκστατικὴ ἀναστεναρίσση. Καθὼς δὲ μοῦ ἔλεγε ἡ ἀναστεναρίσση Κωνσταντινιά Βλάσκαϊνα, ἡ γυναίκα δὲν ἔχει κανένα δικαίωμα νὰ παίρῃ μόνη της ἀπὸ τὸ εἰκονοστάσι τὴν εἰκόνα, ἂν δὲν τῆς τὴν δώσῃ ὁ ἀρχηγός, πού ἔχει καὶ κληρονομίαν τὸ ἀρχαιότερο «ἀμανέτι», ἄσχετα ἂν ἡ ἡλικία του εἶναι μεγάλη ἢ μικρὴ. Πάνω σ' αὐτὸ μοῦ τόνισε καὶ τὸ ἔξῃς: «Ὅταν ἡ ἀναστεναρίσση ἢ ὁ ἀναστεναρὴς βρίσκεται σ' ἑκσταση, δηλαδὴ ἔχει τὸ ἐγκάλεσμα τοῦ ἁγίου, θὰ τοῦ εἶναι ἀδύνατον νὰ ἡσυχάσῃ, ἐὰν δὲν τοῦ δώσῃ ὁ ἀρμόδιος, ὁ εἰδικὸς ἢ ἀρχηγὸς τὴν εἰκόνα (τὴ Χάρη) τοῦ ἁγίου ἢ τῶν Παπύδων, ὅπως ὀνομάζουσι τὶς ἅγιες εἰκόνες». Παρατηρήσαμε πράγματι, πὼς ἂν καὶ βρίσκεται σ' ἑκσταση ὁ ἀναστεναρὴς ἢ ἡ ἀναστεναρίσση, δὲν τολμᾷ μόνος του νὰ πάρῃ τὴν εἰκόνα ἀπὸ τὴν θέσιν της. Ἡ Κυρὰ Κωνσταντινιά μοῦ τόνισε: «Εἶναι ἀδύνατον νὰ συλλάβῃ τὸ μυυλό σας τὸ πόσο ὑποφέρει ἡ ἀναστεναρίσση καὶ ὁ ἀναστεναρὴς μέχρις ὅτου πάρῃ τὴν εἰκόνα στὰ χεῖρα του, ὅποτε ἱκανοποιημένος πλέον κι' εὐχαριστημένος, χορεύει.

Πολλὲς ἀπὸ τὶς οἰκογένειες πού κατάγονται ἀπὸ τὸ Κωστή καὶ τὰ περὶχωρὰ ἔχουν τέτοιες κληρονομίαις καὶ τὶς φυλάγουν κοντὰ στὰ εἰκονίσματά τους καὶ τὶς θεωροῦν φυλαχτὰ τοῦ σπιτιοῦ καὶ ὅλου τοῦ χωριοῦ των.

1) Μὲ τὴν λέξιν εἰκόνα, ἐννοῶ ἐκ παραλλήλου καὶ τὰ ἱερὰ μαντήλια, (τὰ ἀμανέτια δηλαδὴ) πού ἔχουν καὶ ἀσκοῦν καὶ αὐτὰ τὴν ἴδια δύναμιν.

Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΝΤΑΟΥΛΙΟΥ

4. Στά προηγούμενα σημειώματά μου, χωρίς να έχω τὰ φτεινὰ χειροπιαστά ντοκουμέντα, ἔγραψα γιὰ τὴν ἐπίδραση πού ἔχει τὸ νταούλι, — τὸ τύμπανο — στὸ θυμικὸ τῶν ἀναστενάρηδων. Ὁ ἀρχιαναστενάρης πού γνώρισα φέτος καὶ πού εἶναι ῥάφτης καὶ ἐργάζεται στὶς Σέρρες, μ' ἐφιλοξένησε στὸ σπίτι του, ὅπου ἐκτὸς τοῦ ἰδίου μὲ ἐβοήθησε καὶ ἡ κυρία του, γιὰ νὰ καταγράψω τραγούδια τῆς πατρίδος των. Αὐτὸς μοῦ εἶπε καὶ τὸ ἔξης: «Πρωτοῦ ἔρθουν σὲ ἔκσταση οἱ ἀναστενάρηδες, τὸ νταούλι εἶναι τὸ ὄργανο πού τοὺς ξεσηκώνει μιὰ ὥρα ἀρχίτερα. Καὶ ἂν μάλιστα ὁ νταουλιέρης ξέρει καὶ τὸ χτυπᾶ μὲ τέχνη, ὁ ξεσηκωμὸς γίνεται ἀκόμα γρηγορώτερος. Μοῦ πρόσθεσε δὲ ὅτι αὐτὸ πού γίνεται στὴν ἀρχή, προκειμένου νὰ προδιαθέσουν τὸν ἑαυτοὺς οἱ ἀναστενάρηδες στὸ ἐγκάλεσμα τοῦ ἁγίου μὲ βροντεροὺς ἤχους τοῦ τυμπάνου, τὸ ἴδιο ἀλλὰ μὲ ἀντίθετα ἀποτελέσματα γίνεται καὶ στὸ τέλος μὲ χτυπήματα τοῦ νταουλιοῦ πιὸ μαλακά. Ὁ ἀρχιαναστενάρης, ὅταν ἰδῆ ὅτι ἡ ἔκσταση διαρκεῖ πολλὴν ὥρα, δίνει ἐντολὴ στὸν νταουλιέρη νὰ χαμηλώσῃ τὴν ἔνταση τοῦ ἤχου ὡς πού οἱ κτύποι τοῦ νταουλιοῦ νὰ γίνουν πιὸ σιγανοί. Ὅσο δὲ σιγανεύει ἡ ἔνταση τοῦ ἤχου, τόσο καὶ οἱ ἀναστενάρηδες ἡρεμοῦν, ἕως ὅτου συνέλθουν. Τότε δίνουν τὶς εἰκόνες στὸν ἀρχηγό, ἀφοῦ τὶς ἀσπασθοῦν πρῶτα, καθὼς καὶ τὸ χέρι τοῦ ἀρχηγοῦ, καὶ ἔπειτα κάθονται χάμω, ἕως ὅτου καὶ ξαναρχίσουν τὸ ἴδιο. Ἡ ἀναστενάρισσα Κυρὰ Τσιπλάκη, εἶναι καὶ ἡ καλύτερη στὸ χορὸ, ὅμως ὑποφέρει ἀπὸ χρόνιους ρευματισμούς, σὲ σημεῖο, πού νὰ μὴν μπορῆ νὰ περπατήσῃ. Αὐτὴ λοιπόν, ἐνῶ ἐκαθόταν ἐφέτο χάμω στὰ ὀμορφοστρωμένα χαλιά, πολλὰς φορὲς γιὰ νὰ σηκωθῆ, κάτι νὰ προσφέρῃ κι' αὐτὴ στὸ ἔθιμο, χρειάζονταν τὴν βοήθεια ἄλλων, οἱ δὲ πόνοι πού αἰσθανόταν, τὴν ἀνάγκαζαν νὰ ξεφωνίζῃ. Ἐν τούτοις σὲ μιὰ στιγμή καὶ καθὼς ἡ λύρα καὶ τὸ νταούλι εὐρίσκονταν σ' ἔνταση καὶ χόρευαν, μιὰ ἀπὸ τὶς ἀναστενάρισσες, ἡ παραπάνω ἀνήμπορη ἀναστενάρισσα Κυρὰ Τσιπλάκη, πετάχτηκε ὄρθια, χωρὶς νὰ τὴν βοηθήσῃ κανεὶς καὶ ἐκστατικὴ χόρευε ἐπὶ μισὴ ὥρα ἐντατικά. Ἡ ἀναστενάρισσα Κωνσταντινιά, πού καὶ θεωρεῖται ἀρχηγὸς τῶν γυναικῶν, ἐνθουσιάστηκε καὶ ἀρχισε νὰ τραγουδᾷ. Στάθηκε ἀπέναντί της καὶ μὲ πλήρη ἱκανοποίηση τὴν ἐνθάρρυνε στὸν πιὸ γρήγορο καὶ ἐνθουσιώδη χορὸ. Ὅταν ὅμως κουράστηκε νὰ τραγουδῆ, ἔδωσε ἐντολὴ στὸν νταουλιέρη νὰ λιγοστέψῃ σιγὰ σιγὰ τὸν βρόντο, γιὰ νὰ ἡσυχάσῃ ἡ ἀναστενάρισσα Τσιπλάκη, πού παρ' ὅλους τοὺς πόνους τῶν ρευματισμῶν της, τὴν ὥρα τοῦ χοροῦ, δὲν αἰσθανόταν τίποτα. Ὅταν πλέον ἡσυχάσε καὶ κάθησε, ἦταν ἱκανοποιημένη. Ἡ κούραση, πού θᾶπρεπε νὰ ἔχη, ἀπὸ τὸν ἐντατικὸ χορὸ, φυγαδεύτηκε. Τὸ πρᾶγμα ἐπανελήφθηκε καὶ τὸ βράδυ. «Ἐγὼ πού, δὲν ἤμουν σὲ ἔκσταση ἀρχισα νὰ τραγουδᾷ καὶ ἀφορμὴ ἦταν ἡ Τσιπλάκη, πού παρ' ὅλη της στὴν ἀρρώστεια, μπῆκε στὸ χορὸ καὶ μὲ ἐνθουσίασε τόσο, χορεύοντας,

ὥστε θέλησα καὶ γὰρ μὲ τὸ τραγοῦδι μου νὰ τῆς ἐντείνω τὸ ἐγκάλεσμα ἀπὸ τοὺς Παπουδες», πρόσθεσε ἡ κυρὰ Βλάσκαϊνα.

Νὰ λοιπόν, ὅτι ἐκτὸς τῶν ἤχων τῆς λύρας, περισσότερο ὁ βρόντος τοῦ νταουλιῦ καὶ μάλιστα, ὅταν παίζεται ἀπὸ δεξιότηχην νταουλιέρη, ἐπιδοῶ πάρα πολὺ στὴν ἐξέγερση τῶν ἀναστενάρηδων, ἀλλ' ἐπίσης καὶ τὸ τραγοῦδι, καὶ μάλιστα τὸ καθωρισμένο τραγοῦδι : «Ὁ Κωνσταντῖνος ὁ μικρός, ὁ μικρο-Κωνσταντῖνος», πού ὅσον περισσότεροι τὸ τραγουδοῦν, τόσο σὲ μεγαλύτερη ἔκσταση φέρνουν τὸν ἀναστενάρη τὴν ὥρα τοῦ χοροῦ.

ΤΗ ΔΕΥΤΕΡΗ ΚΑΙ ΤΡΙΤΗ ΗΜΕΡΑ ΤΙ ΓΙΝΕΤΑΙ

5.—Σχετικὰ μὲ τὴν περιγραφή τοῦ ἐθίμου, ἀπὸ τὰ τελούμενα τὴν 2ῃ καὶ τὴν 3ῃ ἡμέρα, θὰ ἀναφέρω τὰ πλέον σπουδαῖα καὶ κύρια χαρακτηριστικά. Σ' ὅλη αὐτὴ τὴν τυπικὴ σειρὰ τῶν τελουμένων, ἡ μουσικὴ εἶναι ὁ σπουδαιότερος παράγων. Κατὰ τὴν περιγραφή θὰ καθορίσω καὶ τὶς μελωδίαις στίς ἀνάλογες στιγμῆς, πού πιῖζονται ἢ κάθε μιὰ : Δηλαδή «Ὁ Κωντῖνος ὁ μικρός», τὸ «Πᾶ σὲ πράσινο λιβάδι», «Ὁ Συρτός» καὶ οἱ δύο «Σκοποὶ τοῦ δρόμου» πού ὁ καθ' ἕνας ἔχει τὴ θέση του. Πέρυσι ἐξακριβώσαμε σὲ ποιῆς περιπτώσεις τοποθετοῦν τὴν πρέπουσα κατὰ τὸ ἐθίμο μελωδία. (Βλ. σ. 14 Περιγραφή τοῦ ἐθίμου Ἀναστενάρια 1955). Προτοῦ ὅμως εἰσέλθω στὴν περιγραφή, ἀναφέρω ὀλίγα πράγματα, σχετικὰ μὲ τὴν θυσία πού γίνεται ἀνήμερα τῆς ἐορτῆς τοῦ Ἁγ. Κωνσταντῖνου. Ὁ τρόπος τοῦ πῶς γίνεται καὶ τί συμβολίζει ἔχουν γίνεῖ γνωστὰ ἀπὸ περιγραφὰς ἄλλων. Ἐκεῖνο πού ἔχω νὰ προσθέσω καὶ ἐγὼ εἶναι ἡ ἀγορὰ καὶ ἡ διανομὴ τοῦ κρέατος τοῦ θυσιαζόμενου ζώου.

Καὶ πρῶτα πρῶτα, ἡ συγκέντρωση τῶν χρημάτων γιὰ τὴν ἀγορὰ τοῦ Μπουγᾶ, καὶ «μπικαδιοῦ» (ἔτσι λένε τὸ θυσιαζόμενο ζῶο), γίνεται τὴν ἐπόμενῃ ἡμέρα τῆς ἐορτῆς τοῦ Ἁγ. Δημητρίου, ἤτοι στίς 27 Ὀκτωβρίου κάθε ἔτους, τὴν ἡμέρα τοῦ Σκλάβου, ὅπως ἀποκαλοῦν τὴν ἡμέρα αὐτὴ οἱ ἀναστενάρηδες τῆς Ἁγ. Ἐλένης. Στίς 27 τοῦ Ὀκτωβρίου λοιπόν, οἱ ἀναστενάρηδες συγκεντρώνονται ὅλοι καὶ μὲ τὰ ἀμανέια στὰ χέρια, γυρίζουν τὰ σπίτια τοῦ χωριοῦ καὶ μὲ τὴν εὐχὴ «Χρόνια Πολλά, καὶ τοῦ Χρόνου», μαζεύουν γέννημα ἤτοι δημητριακά, μέσα σὲ εἰδικὰ ταγάρια, πού κρατοῦν στὴν πλάτη τους. Μετὰ τὴν ἐπίσκεψη σ' ὅλα τὰ σπίτια, ζυγίζουν τὸ γέννημα, τὸ δένουν, καταγράφουν τὶς ὀκάδες καὶ τὸ ἐναποθέτουν στὸ κονάκι. Ἀργότερα, τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, στίς 18 Ἰανουαρίου, ἐπίσης μὲ τὸν αὐτὸ τρόπο καὶ μὲ τὶς θαυματουργὰς εἰκόνες αὐτὴ τὴ φορὰ στὰ χέρια, γυρίζουν πάλι στὰ σπίτια καὶ μαζεύουν χρήματα, πού, ἀφοῦ καταμετροῦν, θὰ φυλαχτοῦν στὸ κονάκι. Ἐπειτα μιὰ ἐπιτροπὴ ἀπὸ τοὺς ἰδίους, θὰ ὑπολογίσῃ τὸ γέννημα τὴν ἡμέρα τοῦ Σκλάβου ὡς ἐπίσης καὶ τὰ χρήματα τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου σὲ χρῆμα καὶ μετὰ δύο ἡμέρες ἀπὸ τοῦ Ἁγ. Ἀθανασίου, τρεῖς ἀπὸ τὸν ὀμι-

λό τους, θά πάνε σ' έναν από τους συγχωριανούς των ἢ καὶ σὲ ἄλλο χωριό καὶ θά παζαρέψουν τὴν ἀγορὰ τοῦ *μπικαδιῶ* (τοῦ *μπουγᾶ*), πού τὰ χρόνια του, ὡς γνωστό, πρέπει νὰ εἶναι 1—3—5 ἢ 7 κατὰ τὴν Πιθαγόρειο θεωρία καὶ δείχνουν τὸ ἀγαθό. Τὰ ἄλλα εἶναι πλέον γνωστά καὶ ἔχουν γραφτεῖ ἐκτενέστατα (βλ. τόμ. 20 στὸ ἹΑρχεῖο Θερακικοῦ λαογραφικοῦ Θησαυροῦ). Ἐναφέρω τὴν ἐξῆς λεπτομέρεια μόνο, δηλ. ὅτι κατὰ τὴν διάρκεια τῆς θυσίας τὰ ὄργανα παίξουν τὸ σκοπὸ τῶν 7)8 ἤτοι 3 σὺν 4¹⁾.

Ἄνήμερα τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου, ὡς γνωστὸν γίνεται ἡ θυσία. Πρὶν τὸ κρέας κομματιαστῆι σὲ μερίδια, ὅσα καὶ τὰ στέφανα τοῦ χωριοῦ, ὁ θύτης κρατᾷ τὰ ἐντόσθια καὶ τὸ ἕνα πεινρὸ πόδι, πού οἱ παρευρισκόμενοι τὸ βράδυ στὸ κονάκι ἐδικοὶ καὶ ξένοι, ἐὰν ὑπάρχουν, θά καθίσουν νὰ συμπᾶνε. Αὐτὸ πού γίνεται καμμιά φορὰ, νὰ ψήνουν λίγο συκῶτι στὰ κάρβουνα, μετὰ τὴν θυσία καὶ εἰς τὸ καθιερωμένο μέρος, ὅπου τὸ θυσιαστήριον, δὲν ὑπάγεται στὸ ἔθιμον. Γίνεται μόνον γιὰ νὰ φιλέψουν τοὺς ξένους μὲ ἕνα μεζέ, ἐπειδὴ τὸ βράδυ τοῦ φαγητοῦ κανεὶς ἀπ' αὐτοὺς τοὺς περιέργους δὲν θά παρευρίσκηται.

ΠΟΣΕΣ ΕΙΝΑΙ ΟΙ ΑΝΑΣΤΕΝΑΡΙΚΕΣ ΕΙΚΟΝΕΣ

6.—Νὰ καὶ μιὰ παρεξήγηση πού ἔγινε ἀφορμὴ νὰ μάθουμε τὸν ἀριθμὸ τῶν εἰκόνων ὡς καὶ τοὺς τόπους ὅπου βρέθησαν, κί' ἀπ' ὅπου ἐπῆραν καὶ τ' ὄνομα. Μετὰ τὸ τέλος τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴ δευτέρα ἡμέρα τοῦ ἔθιμου, ἡ δωδεκάδα τῶν ἀναστεναρίων ἐπρόκειτο νὰ συγκεντρωθῆι στὸ κονάκι, ἀπ' ὅπου θά ξεκινούσε γιὰ τὴν ἐπίσκεψη τῶν εἰκόνων σ' ὅλα τὰ στίτια τοῦ χωριοῦ. Στὸ χῶλλ τοῦ κονακιοῦ ἦσαν μὲ ζεμένον μερικοὶ τοῦ ὄμιλου, ὁ Ἀρχιαναστενάρης Γιαβάσης, ὁ Γέρο Δραγούλης ὁ Βλάσκος καὶ ὁ σudaυλιστής Τζιλιβελῆς. Ἀφοῦ τοὺς καλημέρῃσα καὶ τοὺς εὐχήθηκα βοήθειά μας, παρεκάθησα μαζί τους σ' ἕνα ὁμορφοστρωμένο τραπέζι, πού εἶχε ἐπάνω μία κανάτα μὲ νερὸ καὶ δυὸ τρία ποτήρια. Καθὼς συζητοῦσιν ἐπῆρε τὸ αὐτί μου τὴν λέξη Τριπορινό. Ὁ Βλάσκος δηλ. ἐξήγησε ὅτι ἡ μία ἀπὸ τις δύο εἰκόνες πού ὑπάρχουν στὸ κονάκι ὀνομάζεται Τριπορινή, γιὰ τὴν βρέθηκε στὴν τοποθεσία Τριπόρι. Τὸ Τριπόρι ἦταν χωριὸ τρεῖς ὥρες μακριὰ ἀπὸ τὸ Κωστή. Ἐργότερα τὸ χωριὸ αὐτὸ διαλύθηκε καὶ παρέμεινε ὡς τοπωνύμιον. Αὐτὸ τὸ κτῆ-

1) Ἐπίσης ἡ παράδοση ἀναφέρει, ὅπως καὶ οἱ ἴδιοι μού τὸ ἐβεβαίωσαν, ὅτι βρισκόμενοι σὴν παλιὰ τους πατρίδα, τὸ Κωστή, τὸ εἶδαν μὲ τὰ μάτια τους, πὼς ὅταν ἐπαίρναν τὸν «μπουγᾶ» ἀπὸ τὴν ἐξοχὴ γιὰ νὰ τὸν φέρουν στὸ χωριὸ μὲ τὰ μουσικὰ ὄργανα, κάθε τόσο τὸ ζῶον ξαπλώνονταν μόνο του χάμω καὶ δὲν σηκωνόνταν παρὰ ἂν ἐχόρσε μπροστά του ἕνας ἀπὸ τοὺς ἀναστεναρήδες πέφτοντας σ' ἔκσταση. Ἐταῖ ἐλεύθερον καὶ χωρὶς κανεὶς κατὰ τὸ ἔθιμον νὰ τὸ πρᾶσπερᾶ, ἐβάδιζε πρὸς τὸν καθιερωμένο τόπον τῆς θυσίας.

μα ὅπου βρέθηκε ἡ εἰκόνα ἦταν τῆς οἰκογενείας Ρέκλου. Βρέθηκε ἐπάνω στὸν καρρόδρομο, στὶς ρίζες μιᾶς κυδωνιάς. Δίπλα, ὅπου τὸ κτῆμα τῆς οἰκογενείας Ρέκλου. «Τὸ τελευταῖο σπίτι πού θὰ ἐπισκεφθοῦμε θὰ εἶναι τοῦ Ἀναστάσιου Ρέκλου, σημερινοῦ ἀπόγονου τῆς παλαιᾶς οἰκογενείας. Ἐκεῖ θὰ δῆς, εἶπε ὁ Βλάσκος, ὅτι θὰ μᾶς κάνουν τραπέζι. Τὸ φαγητὸ πού θὰ φᾶμε θὰ εἶναι φασόλια ξερά, σαλάτα μὲ βρασμένα ἀβράμηλα, πολλὰ φρέσκα κρεμμυδάκια ὅλα τοῦ σπιτιοῦ. Τὸ τραπέζωμα ἀπὸ πάππου πρὸς πάππον παρέμεινε ὡς ἔθιμο στὸν ἄμεσο κληρονόμο νὰ τραπεζῶνῃ μὲ τοῦ εἵδους αὐτοῦ τοῦ φαγητοῦ, ἐπειδὴ καὶ μόνο, μιὰ ἀπ' τὶς εἰκόνες βρέθηκε κοντὰ στὸ κτῆμα του. Ἔτσι προήλθε τὸ ἔθιμο τοῦ τραπεζώματος εἰδικὰ στὸ σπίτι τῆς οἰκογενείας Ρέκλου». Τώρα ἤθελα νὰ ὀλοκληρώσω τὰ στοιχεῖα μου σχετικὰ μὲ τὶς εἰκόνες. Γι' αὐτὸ παρακάλεσα νὰ μοῦ εἰπῆ ἕαν γνωρίζῃ καὶ γιὰ τὴν δευτέρη εἰκόνα. Ἀπὸ ἐδῶ καὶ πέρα ἡ ἐξέλιξη τῆς συνομιλίας παίρνει δραματικὴ ὄψη. Πρὶν προλάβῃ ὁ Βλάσκος νὰ μοῦ ὀλοκληρώσῃ τὸ ὄνομα τῆς δευτέρας εἰκόνας «Κασιανιώτικη», ὅπως τὴν ὠνόμασε, ὁ Ἀρχιαναστενάρης Γιαβάσης, πού μὲ τοὺς ἄλλους παρακολουθοῦσαν τὸ ἱστορικὸ τοῦ ἀναστενάρη Βλάσκου, πετάχθηκε ὀρθίος καὶ μὲ κραυγὴ πού συγκλόνησε ὅλα τὰ γύρω σπίτια, χτύπησε τὸ τραπέζι καὶ «ἐν ἐκστάσει» χορεύοντας, χωρὶς νὰ ὑπάρχουν ὄργανα, ἀπειλοῦσε ὅτι θὰ σπάσῃ τὰ δόντια τοῦ Βλάσκου, πού μὴ γνωρίζοντας τὴν ἀλήθεια, ἔδινε ἀνεύθυνες πληροφορίες. Σ' ἐμένα δὲ εἶπε : «Πέταξε καὶ σχίσε τὰ χαρτιά καὶ τὰ μολύβια». Ἐν τῷ μεταξύ οἱ γείτονες εἶχαν τρομοκρατηθῆ καὶ παρακολουθοῦσαν, χωρὶς νὰ τολμοῦν νὰ μιλήσουν, ἀπὸ τὰ παράθυρά των. Ἐγὼ εἶχα κερῶσει καὶ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς χωρικοὺς νόμισαν πὼς εἶχα φοβηθῆ. Καλὴ ὥρα, ὅμως, τοῦ ἄλλοτε ἀρχιαναστενάρη Δραγούλια, πού μὲ καθησύχασε λέγοντάς μου : «Μὴ φοβᾶσαι καὶ ἂν δὲν τελειώσῃ τὸ ἔθιμο, μὴν ξαναρωτᾶς τίποτα». Πέρασαν εἴκοσι λεπτὰ ἕως ὅτου ὁ ἀρχιαναστενάρης Γιαβάσης συνέλθη ἀπὸ τὴν ἔκσταση αὐτῆ. Χόρευε καὶ κατευθυνόμενος πρὸς τὶς εἰκόνες ἐξακολουθοῦσε νὰ ξεφωνίζῃ ἄχ, ἔχ, ὦχ. Ὅταν πιά ἡ ἔκστασή του ἐτελείωσε, κάθησε στὸ τραπέζι καὶ σὰν νὰ μὴ εἶχε συμβῆ τίποτα, ἔμεινε γιὰ λίγο σκεπτικός καὶ μετὰ ἐρώτησε, γιὰτὶ ἀγοῦν νὰ συγκεντρωθοῦν : «Πρέπει, εἶπε, νὰ κάμουν γρήγορα, γιὰτὶ δὲν θὰ προλάβωμε τὰ μισὰ σπίτια ἕως τὸ βράδυ». Ἡ τρομὰ ἀκόμη βασιλευε μέσα μου καὶ κοίταξα πότε θὰ γίνῃ τὸ ξεκίνημα γιὰ νὰ ἀπομακρυνθῶ ἀπὸ κοντὰ τους, γιὰ νὰ μάθω τὴν αἰτία τῆς παρεξηγήσεως, πού γιὰ πρώτη φορὰ θυμοῦνται, ὅπως μοῦ ἔλεγαν οἱ γειτόνοι, νὰ συνέβῃ τέτοιο πρᾶγμα. Καθὼς ἐπισκεπτόμεθα τὰ σπίτια, βρῆκα τὴν εὐκαιρία καὶ ἐπλησίασα τὴν Κυρὰ Κωνσταντινιά Βλάσκαινα, πού ἄλλοτε τὸ σπίτι τῆς ἦταν τὸ κονάκι, καὶ προέβλεπε πολλὰ, μὲ τὴ βοήθεια τῶν ἁγίων εἰκόνων, ἀπὸ τὰ συμβαίνοντα τότε στὸν πόλεμο τῆς Ἀλβανίας καὶ ἀργότερα στὴν εἰσβολὴ τῶν Βουλγάρων. Τὴν παρακάλεσα νὰ μὲ διαφωτίσῃ, ἀφοῦ τῆς ἀνέφερα ἕνα πρὸς ἕνα τὰ ὅσα συνέβησαν στὸ κονάκι τοῦ Γιαβάση. Μὲ χτύπησε στὴν πλάτη καὶ

μου εἶπε : «Τὸ βράδυ θὰ σὲ κρατήσω νὰ κοιμηθῆς στὸ σπῖτι τὸ δικό μου καὶ τότες θὰ τὰ ποῦμε».

7.—Ἔτσι τὸ βράδυ, μετὰ τὸ τέλος τοῦ χοροῦ στὸ κονάκι, ἡ ἀναστενάρισσα Κωνσταντινιά μὲ πῆρε καὶ μὲ τὰ λόγια : «Ἐλα τώρα καὶ ἀρκετὰ κουράσθηκες ὅλη τὴν ἡμέρα, γυρνῶντας μαζί μας», καὶ μὲ ἀπέσπασε ἀπὸ τὴν συντροφιά. Πήγαμε στὸ σπῖτι τοῦ γυιοῦ της, ποῦ βρισκόταν δίπλα, κι' ὡς ὅτου νὰ στρωθῆ τὸ τραπέζι, ἐκείνη ἀρχισε νὰ μοῦ λέγη : «Λέγε τώρα καὶ μὴ φοβᾶσαι, πρέπει νὰ ξέρης πὼς ἀπὸ τώρα καὶ στὸ ἐξῆς θὰ σὲ θεωροῦμε σὰν δικό μας παιδί.» Ὅταν γιὰ δευτέρη φορά, τῆς τὰ ἐπανέλαβα, σχετικὰ μὲ τὴν παραξήγηση καὶ τὸ ἐγκάλεσμα τοῦ Γιαβάση, ἐκείνη μοῦ ἀπήντησε : «Ὁ Βλάσκος δὲν ἐγνώριζε καλὰ τὸ ἱστορικὸ τῆς δευτέρης εἰκόνας, γιατί καὶ ἡ δευτέρη εἰκόνα λέγεται Τριπορινὴ καὶ ὄχι Καστανιώτικη. Στὸ Λαγκαδᾶ τῆς Θ)νίκης, στὸ κονάκι, ποῦ εἶναι σπῖτι τῆς Κυρᾶ-Μαρούλας, βρῖσκονται δυὸ εἰκόνες, ἡ Καστανιώτικη καὶ ἡ Τριπορινή. Πρέπει δὲ νὰ ξέρετε, ὅτι ἐμεῖς κατ' ἀρχαῖα χρονικὰ διαστήματα τὶς εἰκόνες τὶς ξαναζωγραφίζουμε ἐπάνω στὸ ἴδιο ξύλο, ἐπειδὴ ξεθωριάζουν καὶ παλιώνουν. Αὐτὸ ἀκριβῶς συνέβη τώρα τελευταίως σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς δύο εἰκόνες ποῦ ἔχουν στὸν Λαγκαδᾶ. Σοῦ μιλῶ βέβαια γιὰ τὴν εἰκόνα ποῦ σὲ ἐνδιαφέρει. Αὐτὴ ἡ εἰκόνα λοιπὸν εἶχε πάνω στὸ ξύλο ἓνα πανί καὶ πάνω στὸ πανί ἦταν «ζωγραφισμένη», ἡ εἰκόνα τοῦ ἁγίου Κων)τίνου καὶ τῆς Ἑλένης. Μὲ τὸ πέρασμα τῶν χρόνων ξεθώριασαν τὰ χρώματα καὶ γι' αὐτὸ ἀναγκάστηκαν νὰ βγάλουν τὸ πανί, ποῦ ἦτο ζωγραφισμένη ἡ εἰκόνα καὶ νὰ δώσουν τὸ ξύλο, ποῦ εἶναι παμπάλαιο, νὰ ξαναζωγραφιστῆ στὸ ζωγράφο. Τὸ παλαιὸ πανί ποῦ βγήκε καὶ εἶχε τὴν εἰκόνα τοῦ ἁγ. Κων)ίνου καὶ Ἑλένης ἀφοῦ τὸ τύλιξαν, τὸ φύλαξαν μέσα σ' ἓνα σεντιούκι (κασέλα) ποῦ βρῖσκεται δίπλα στὶς εἰκόνες. Ἐμεῖς ἐδῶ στὴν Ἁγία Ἑλένη, συνέχισε ἡ Κυρᾶ - Βλάσκαινα, δὲν ξέραμε τίποτα καὶ οὔτε ὑπῆρχε λόγος νὰ ξέροῦμε, γιατί ἔτσι κάνουμε ὅλοι μας, ὅταν παλιώνη ἡ εἰκόνα. Ὅστερ' ἀπὸ πολὺν καιρὸ ἡ γυναῖκα τοῦ ἀναστενάρη Βλάσκου, αὐτὸς ποῦ σωστὰ σοῦ εἶπε γιὰ τὴν πρώτη εἰκόνα, ἀρρώστησε βαρειά. Ὁ ἄντρας της ὁ Βλάσκος εἶδε στὸν ὕπνο του, ὅπως ἐπίσης καὶ δύο ἀκόμη ἀναστενάρηδες, νὰ παρουσιάζεται ὁ ἅγιος Κων)τίνος καὶ νὰ τοῦ λέγη, τὰ ἐξῆς : «Γιατί μὲ ἔχετε φυλακισμένο καὶ τυλιγμένο μέσα στὸ σεντιούκι τῆς κυρᾶ Μαρούλας ; Θέλω ἐλευθερία, νὰ μὲ βγάλετε, νάρθῃτε νὰ μ' ἐλευθερώσετε καὶ ἔτσι θὰ γίνῃ κι' ἡ γυναῖκα σου καλά». Πραγματικὰ τὴν ἄλλη μέρα ξεκίνησε ὁ Βλάσκος γιὰ τὸ Λαγκαδᾶ, γιὰ νὰ ἐλευθερώσῃ τὸ εἰκόνισμα. Ἐπῆγε κ' ἐμπῆκε στὸ κονάκι, ποῦ εἶναι ἐλεύθερο, ὅποια δῆποτε ἡμέρα καὶ ὥρα νὰ πηγαίνη ὁ πιστός, καὶ σὲ στιγμὴ ποῦ ἡ Μαρούλα ἀπουσίαζε, ἄνοιξε τὸ σεντιούκι, βρῆκε τυλιγμένο τὸ πανί, τὸ πῆρε κι' ἔφυγε χωρὶς τὴν ἄδειά της. Ἐρχόμενος πίσω στὴν ἁγία Ἑλένη ὁ Βλάσκος, τὸ τοποθέτησε σὲ καινούργιο ξύλο. Ὅπως καταλαβαίνεις ἡ εἰκόνα ποῦ τῆς ἀφερέθηκε τὸ πανί γιὰ νὰ ξαναζωγραφιστῆ, ἦταν ἡ λεγόμενη Τριπορινὴ κα'

ὄχι Καστανιώτικη, ὅπως σὲ εἶπε ὁ Βλάσκος. Ὁ Γιαβᾶσης ποῦ γνώριζε τὴν ἀλήθεια, δὲν μποροῦσε ν' ἀνθέξῃ στὸ ἄκουσμα καὶ «τὸν ἐπιασιε ὁ ἅγιος καὶ τὸν τίναξε». «Δὲν τολμοῦμε, καθὼς βλέπεις, νὰ ποῦμε ψέμματα, ἔστω καὶ ἐὰν ἔχωμε ἄγνοια, γιατί ὁ ἅγιος μᾶς τιμωρεῖ καὶ μᾶς βάζει νὰ μάθουμε τὴν πραγματικότητά, ὅπως ἀκριβῶς σοῦ τὰ εἶπα». — «Ἐ, μοῦ λέει, κατάλαβες τώρα; — Βεβαίως τῆς εἶπα καὶ τὴν εὐχαρίστησα πολὺ». Ἡ λέξη Τριπορινὸ καὶ ὅλη ἡ παρεξήγηση στάθηκε ἀφορμὴ νὰ μάθω ἀπὸ τὴν γριά Βλάσκαινα πόσες εἰκόνες βρῖσκονται στὴν Ἑλλάδα καὶ πῶς ὀνομάζονται.

— «Οἱ εἰκόνες ποῦ ἔχομε εἶναι ἑννέα» πρόσθεσε ἡ Βλάσκαινα. Πρὸ ἐτῶν ἦταν ὀκτώ, ἀλλὰ ἀπὸ τὴ μιά, ὅπως σοῦ εἶπα, ἔβγῃκαν δύο. Μιά ἡ Τριπορινή, ποῦ ξαναζωγραφίστηκε στὸ Λαγκαδᾶ, καὶ μιὰ ποῦ ἔγινε ἀπὸ τὸ πανὶ ποῦ ξεκολλήθηκε καὶ ποῦ πήραμε ἔμεῖς καὶ τὴν κάναμε καινούργια εἰκόνα. Δύο Τριπορινὲς ἔχομε στὴν ἁγία Ἑλένη, ποῦ ἔχουν ζωγραφισμένους τοὺς ἁγίους Κων(τ)ίνο καὶ Ἑλένη, δύο στὴν Κερκύνη, μιὰ Κωτσιανὴ ποῦ εὐρέθηκε στὸ Κωσιτῆ, ἀπ' ὅπου πήρε καὶ τὸ ὄνομά της μὲ τοὺς ἁγίους Κων(τ)ίνο καὶ Ἑλένη, καὶ μιὰ ἀκόμη ποῦ ἔχει τὴν εἰκόνα τοῦ ἁγ. Παντελεήμονα. Δύο στὸ Λαγκαδᾶ, μιὰ Τριπορινὴ ἀπ' ὅπου προέρχεται κείνη ἀπὸ τὶς δύο Τριπορινὲς τῆς Ἀγ. Ἑλένης καὶ μιὰ Καστανιώτικη, ποῦ βρέθηκε στὴν Καστανιά ἀπ' ὅπου ἐπῆρε καὶ τὸ ὄνομά της. Καὶ οἱ δύο ἔχουν ζωγραφισμένους τοὺς ἁγ. Κων(τ)ίνο καὶ Ἑλένη. Μιὰ Κωτσιανὴ ποῦ θεωρεῖται ὡς ἡ πιὸ παλαιὰ καὶ θαυματουργὴ καὶ κρατεῖται αἰχμάλωτη ἀπὸ τὸν Δεσπότη Δράμας, καὶ εἶναι ὁ Πατέρας ὄλων τῶν ἄλλων εἰκόνων. Τούτη κρατιοῦνταν ἀπὸ τοὺς ἰδιοκτῆτες τοῦ στή Μαυρολεύκη Δράμας. Αὐτῆς ἐδῶ σώζεται μόνο τὸ ξύλο, γιατί βρέθηκε στὸ ποτάμι καὶ ἡ εἰκόνα τοῦ ἔχει ξεπλυθεῖ. Μία ποῦ φέρει τὴ Μεταμόρφωση τοῦ Σωτῆρος βρῖσκεται στὸν Ὀρλιακο τοῦ Σιτριμωνικοῦ. Τὸ μέγεθός της εἶναι ἀρκετὰ μεγάλο. Μοιάζει σὰν τὶς εἰκόνες ποῦ ἔχουν στὰ τέμπλα τῶν ἐκκλησιῶν. Εἶναι ἡ μόνη ποῦ δὲν κρατιοῦταν στὰ χέρια, ὅταν γινότανε πυροβολία, καὶ μιὰ ποῦ σώζεται στὶς Σέρρες : ἡ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου, καὶ στεγάζεται σὲ ἓνα φτωχικὸ σπίτι, ὅπου τὸ δωμάτιο εἶναι ἐλεύθερο σὲ κάθε χριστιανὸ μέρα νύχτα». Ὅπως μὲ βεβίωσαν οἱ γειτόνοι, (ὅταν μετὰ δύο μέρες πῆγα καὶ γὰ καὶ προσκύνησα,) κάθε Τετάρτη καὶ Παρασκευὴ πηγαίνει κυπᾶς καὶ κάνει παρακλήσεις. Βρῖσκεται στὸ Συναγῆμὸ Ὁμονοίας Καναβοῦ Σερρών. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς περίοικους ἦταν ἄλλοτε ἀκραμπάδες, δηλαδὴ μέλη τοῦ ὀμίλου τῶν ἀναστεναγίων. Σήμερα ὀλίγα ἀπὸ τὰ σπίτια κρατοῦν κληρονομιά (ἀμανέτια) ποῦ, ὅπως ἀνέφερα, τὰ κρατοῦν κειμήλια καὶ φυλαχτά, καὶ δὲν ἀνταλλάσσονται μὲ ὄσα καὶ νὰ τοὺς δίδης.

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΕΘΙΜΟΥ ΤΗΝ 23ην ΜΑΪΟΥ

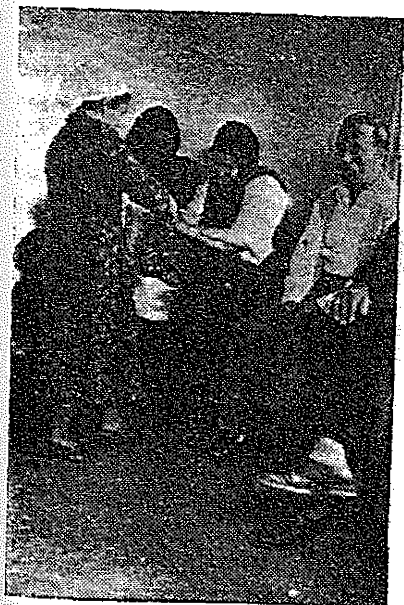
Κατὰ τὸ τυπικὸ τῆς ἐκκλησίας τὴν ἐπομένη ἡμέρα τοῦ ἁγ. Κων)τίνου δὲν τελεῖται λειτουργία. Χάριν ὅμως τῆς πανηγύρεως γίνεται, καὶ στὸ τέλος τῆς λειτουργίας κατὰ τις 10 τὸ πρωί, συγκεντρώνεται ἡ δωδεκάδα τῶν ἀναστενάρηδων στὸ κονάκι. Δὲν ἀπαγορεύεται, ἐὰν ξένοι τοῦ ὀμίλου θέλουν νὰ παρακολουθήσουν τὸ ἔθιμο. Ὅταν ὅλοι τους πιά εἶναι ἔτοιμοι, ὁ ἀρχηγὸς προστάζει τὸ λυγρὰ ν' ἀρχίσῃ νὰ παίξῃ. Ὁ σκοπὸς εἶναι καθιστὸς καὶ ἀρχίζει μὲ τὰ λόγια : «Πᾶ σὲ πράσινο λιβάδι». Ὁ ἀρχηγὸς παράλληλα στολίζει τις εἰκόνες μὲ λουλούδια καὶ πρὸ παντὸς τριαντάφυλλα. Τακτοποιεῖ τὰ ἀμανέτια διπλώνοντάς τα ὁμορφα καὶ ἕνα ἀπὸ τὰ τρία τὸ θέτει διπλωμένο στὸ δεξιὸ μέρος, τυλίγοντας τὸ τρίτο τῆς εἰκόνος. Κατόπι παίρνει τὴ λαμπάδα καὶ τὸ λιβανιστήρι καὶ τὸ δίνει στὸν ἀναστενάρη πού ἔχει τὸ προβάδισμα, ἀφοῦ τοῦ ἀσπασθῆ τὸ χέρι. Μετὰ παίρνει μία-μία τις εἰκόνες ξεχωριστὰ καὶ τις δίνει στοὺς «ἐντεταμένους» νὰ τις κρατοῦν αὐτὴ τὴν ἡμέρα. Τὸ ἴδιο καὶ αὐτοὶ ἀσπάζονται τὴν εἰκόνα καὶ τὸ χέρι τοῦ ἀρχηγοῦ. Στὸν τελευταῖο δίνει ἕνα ἀπὸ τὰ ἀμανέτια. Καὶ τοῦτος θ' ἀσπασθῆ πρῶτα τὸ ἀμανέτι καὶ μετὰ τὸ χέρι τοῦ ἀρχηγοῦ. Ὁ ἀρχηγὸς κρατᾷ δύο ἀνοιχτὰ ἀμανέτια δεμένα τὸ ἕνα μὲ τὸ ἄλλο καὶ τὸ κρεμᾷ στὴ δεξιὰ του πλάτη. Πρὸ τῆς εἰσόδου στέκουν κατὰ παρτίταξ μὲ τὴν ἑξῆς σειρά : Οἱ βαστάζοντες τις εἰκόνες στέκονται μαζί. Δεξιὰ ἀπὸ τις εἰκόνες στέκει ὁ ἀρχηγός, ἀριστερὰ στέκει αὐτὸς πού κρατᾷ τὸ ἀμανέτι καὶ ἔμπρὸς ἀπ' ὅλους κείνος πού κρατᾷ τὸ θυμιατήρι καὶ τὴν λαμπάδα. Ὅλοι οἱ παρευρισκόμενοι χωρικοὶ καὶ ξένοι περνοῦν μεῦλᾶβεια καὶ ἀσπάζονται τις εἰκόνες καὶ τὰ ἀμανέτια. Ὅταν ὅλοι τελειώσουν, ὁ λυγρὸς ἀλλάζει τὸ σκοπὸ καὶ παίξει τὸν σκοπὸ τοῦ δ ρ ὀ μ ο υ (τῶν $\frac{1}{8}$ ἤτοι 4—3). Ἐμπροστὰ πάει αὐτὸς πού κρατᾷ τὴ λαμπάδα καὶ τὸ θυμιατήρι καὶ συνέχεια πάνε οἱ εἰκόνες καὶ τ' ἀμανέτια. Γυρίζουν ὅλα τὰ δωμάτια τοῦ σπιτιοῦ (κονάκι), πού φυλάσσονται οἱ εἰκόνες. Αὐτὸς πού κρατᾷ τὴ λαμπάδα καὶ τὸ θυμιατήρι, —ὁ τελετάρχης,— θυμιάζει σταυροειδῶς ὅλα τὰ δωμάτια. Ὅταν πιά τελειώσουν ἔξερχονται ἀπὸ τὸ σπίτι, ἐν πομπῇ. Τὸ προβάδισμα ἔχει ὁ λαμπαδάριος, ὅπως θὰ τὸν ἐλέγουμε. Πίσω του ἀκολουθοῦν οἱ εἰκόνες, ὕστερα αὐτὸς πού κρατᾷ τὸ ἀμανέτι ὁ ἀρχηγός, πού ἄλλοτε προβαδίζει καὶ ἄλλοτε παραμένει πίσω. Τὰ ὄργανα στέκουν τελευταῖα καὶ πίσω ἀπ' αὐτὰ ὁ λαός. Τὸ πρῶτο σπίτι πού θὰ ἐπισκεφθοῦν εἶναι τοῦ συνδουλιστῆ, δηλαδὴ αὐτοῦ πού ἀνάβει καὶ περιποιεῖται τὴ φωτιά. Πρωτοῦ μποῦν στὸ σπίτι ἢ οἰκοδέσποινα μὲ μιὰ λαμπάδα στὸ χέρι καὶ μὲ τὸ λιβανιστήρι, τοὺς ὑποδέχεται στὴν εἴσοδο, ὅπως ἐπίσης καὶ στοὺς δρόμους ἀπ' ὅπου περνοῦν οἱ εἰκόνες. Τὰ παράπλευρα σπίτια ἀνοίγουν καὶ οἱ ἔνοικοι βγαίνουν στὸ δρόμο μὲ λαμπάδες καὶ λιβανιστήρια. Ἀκριβῶς τὸ ἴδιο ὅπως γίνεται τὸ βράδυ τῆς Μ. Παρασκευῆς στὸν Ἐπιτάφιο. Ὅταν μποῦν στὸ σπίτι οἱ εἰκόνες περιφέρονται σὲ ὅλα τὰ δωμάτια, καὶ οἱ ἀναστε-

1.—Κάθοδος από το κονάκι προς επίσκεψιν των σπιτιών συνοδεία των εικόπων

2.—Πάνω το είκονοστάσι, γάτω το νίψιμο

3.—Νίψιμο μετά φιλόξενο τραπέζι της 3ης ημέρας

4.—'Η Βλάσκαϊνα έν έξοστάσει στο άγίασμα χχορβέι

νάρηδες καταλύουν στο δωμάτιο που υπάρχει τὸ εἰκονοστάσιο. Τὸ κάθε σπίτι τοῦ χωριοῦ ἔχει καὶ εἰδικὸ εἰκονοστάσιο γιὰ νὰ τοποθετοῦνται οἱ εἰκόνες τῶν ἀναστενάρηδων. Κάθονται κατόπι χάμω πάνω σ' ὄμορφες κουβέρτες καὶ ἡ οἰκοδέσποινα μὲ ἓνα μπουκάλι ρακὶ καὶ ἓνα μικρὸ βάζο μὲ σταφίδες, (σταπίδες) κερνά ὅλους τοὺς ἀναστενάρηδες καὶ μὴ. Ὅλοι πίνουν ἀπὸ τὸ μπουκάλι, χωρὶς νὰ χρησιμοποιοῦν ποτηράκια. Οἱ περισσότεροὶ ὅμως τὸ πέρνουν στὰ χέρια, λένε τὴν εὐχὴ «Καὶ τοῦ χρόνου», καὶ τὸ δίνουν πίσω στὴν οἰκοδέσποινα χωρὶς νὰ πιοῦν. Σὲ πολλὰ ἀπὸ τὰ σπίτια ὑπάρχει ἔθιμο νὰ τραπεζώνουν τοὺς ἀναστενάρηδες καὶ τοὺς συνοδοὺς των κατὰ τὴν ἐπίσκεψή τῶν εἰκόνων. Ἐὰν ὅμως ὄχι, μετὰ τὸ κέρασμα ἀποχωροῦν κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ τραβοῦν γιὰ ἄλλο σπίτι καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς.

Η ΤΡΙΤΗ ΗΜΕΡΑ ΤΟΥ ΕΘΙΜΟΥ

Καὶ τὴν τρίτῃ ἡμέρα τοῦ ἐθίμου συνεχίζεται ἡ ἐπίσκεψή τῶν εἰκόνων, κατὰ σειρὰ σ' ὅλα τὰ σπίτια. Τὸ τελευταῖο σπίτι ποὺ καταλήγουν, εἶναι τῆς οἰκογενείας Ρέκλου. Ἐδῶ ἐκτὸς ἀπὸ τὸ γνωστὸ κέρασμα μὲ τὸ μπου-

5.—Τὸ τραπέζι τῆς ἀπολύσεως στὸ πέρασμα τῶν εἰκόνων μὲ τὸ μακρυμάντηλο

κάλι τὸ ρακὶ καὶ τὶς σταφίδες, στρώνεται καὶ τραπέζι. Τὸ φαγητὸ ἀποτελεῖται πάντοτε ἀπὸ φασόλια καὶ ξυνόμηλα βραστά καὶ πολλὰ-πολλὰ κρεμμύδια. Ἀφοῦ ἐναποθετηθοῦν οἱ εἰκόνες στὸ εἰκονοστάσι, κάθονται ὅλοι μαζὶ χάμω, πάνω σὲ καλοστρωμένο πάτωμα ἀπὸ κουβέρτες χρωματιστές. Ἡ οἰκοδέσποινα βαστάζοντας μία μεγάλη κουβέρτα, ποὺ ἔχει τὸ ψωμὶ μέσα, τὴν ἀπλώνει στὴ μέση.

Κατόπιν φέρνει τὸ μακρουμάντηλο. Τὸ μακρουμάντηλο εἶναι ὕφασμα μακρό-
στενο, ὕφασμένο στὸν ἀργαλειό. Τὸ χρησιμοποιοῦν γιὰ πετσέτα, ποὺ ἀπλώνεται
στὰ γόνατα ὄλων γύρω στὸ σοφρὰ ὅπως δείχνει καὶ ἡ εἰκόνα 5 σ. 292. Τὰ
κορίτσια ὑφαίνουν τέτοια ἀκόμα καὶ σήμερα γιὰτ' εἶναι ἀπαραίτητο συμπλή-
ρωμα τῆς προίκας των. Ἐν τῷ μεταξύ φτάνει τὸ φαγητό, ποὺ, ὅπως ἀνέφερα,
ἀποτελεῖται ἀπὸ φασόλια, κρεμμύδια μπόλικα, ξυνόμηλα κλπ. Ὁ ἀρχιαναστε-
νάρης σηκώνεται ὄρθιος, ζητᾷ ἀπὸ τὴν οἰκοδέσποινα τὸ θυμιατήρι καὶ θυμιά-

6.— Χορὸς κατὰ τὴ διέλευση ἀπὸ τὸ σταυροδρόμι

ζει τὸ τραπέζι, ἔτσι στρωμένο ὅπως εἶναι μὲ τὸ φαγητό. Ἐνας, ποὺ ἔχει περισσό-
τερο τὸ θάρρος, παίρνει τὸ ψωμί, τὸ σταυρώνει κι' ἀρχίζει νὰ τὸ κόβη, σὲ πε-
ρίπτωση ποὺ ὁ νοικοκύρης δὲν βρῖσκεται μπροστὰ ἐκείνη τὴ στιγμή. Στὸ τέλος
τοῦ φαγητοῦ, ὁ ἀρχιαναστενάρης παίρνει πάλι τὸ θυμιατήρι καὶ θυμιάζει τὰ
περισσεύματα. Στὸ σημεῖο αὐτὸ ἔρχεται ἡ νοικοκυρὰ μὲ ἕναν μαστραπᾶ νερὸ
καὶ μὲ τὸ μπακίρι. Ἡ νοικοκυρὰ βάζει τὸ μπακίρι μπροστὰ στὸν ἀρχιαναστε-
νάρη, ποὺ θὰ πλυθῆ πρῶτος, τοῦ ρίχνει νερὸ γιὰ νὰ πλύνῃ τὰ χέρια του καὶ
τοῦ δίνει τὴν πετσέτα, ποὺ θὰ σκουπιστοῦν ὅλοι (βλ. εἰκ. 2, 3). (Τὸ νερὸ τὸ
ἀκάθαρτο τῆς μπακίρας, τὸ χύνουν σὲ μέρος ποὺ νὰ μὴν ὑπάρχῃ πιθανότης νὰ
πατηθῆ ἢ νὰ χυθοῦν ἄλλα νερά). Μετὰ σηκώνονται τὰ περισσεύματα τῶν φα-
γητῶν καὶ ἀκολουθεῖ ἡ ἀποχώρηση τῶν εἰκόνων γιὰ τὸ κονάκι. Κατὰ τὴν ἀπο-
χώρηση θὰ περάσουν ἀπὸ τὸ ἀλῶνι, ὅπου εἶχε ἀναφτεῖ τὴν πρώτη ἡμέρα ἡ
φωτιά. Ἐδῶ θὰ στήσουν τὸ χορὸ, τὸ σοφρὸ χορὸ, κάνοντας ἕνα κύκλο. Ἐμα
τελειώσῃ ὁ κύκλος, ἐνῶ τὰ ὄργανα παίζουν τὸ σκοπὸ τοῦ δρόμου (τῶν 1/3—4
—3), φεύγουν κατευθυνόμενοι στὸ κονάκι. Στὴ μιὰ μεριὰ τοῦ δρόμου καὶ
τὴν ἄλλη στέκουν εὐλαβικά οἱ περιόικοι μὲ λαμπάδες ἀναμμένες καὶ θυμια-
τήρια. Κατὰ τὴν ἐπίσκεψη τῶν εἰκόνων στὰ σπίτια, δὲν εἶναι ἀπίθανον νὰ
πάθουν ἔκσταση ἕνας δύο ἀπὸ τοὺς ἀναστενάρηδες καὶ νὰ χορεύουν. Τοῦτο

συνέβη και τὸ παρηκολούθημα και ἐγώ, ὅταν οἱ εἰκόνες ἐλεσκέριθησαν τὸ σπίτι τοῦ Κουροῦ. Μόλις οἱ εἰκόνες ἐπλησίασαν στὴν αὐλή του, ὁ ἀρχιαναστενάρης περιέλεσε οὐ ἔκσταση και ἐκστατικός ἔφερε τρεῖς κύκλους μαζί με τις εἰκόνες στο χωράφι του. Καὶ μπαίνοντας ἐκστατικός στο σπίτι μέσα, ἠρέμησε και τότε ἀσπάσθηκε τις εἰκόνες. Τὴν ἄλλη μέρα θέλησα νὰ ρωτήσω τὴν κυρὰ Βλάσκαίνα, γιατί εἰδικὰ σ' αὐτὸ τὸ σπίτι ὁ ἀρχιαναστενάρης ἔπαθε ἔκσταση και κείνη μου ἀπήντησε «—Ὅλα ζητᾶς νὰ τὰ μάθης, ὅμως πολλὰ πράγματα δὲν κάνει νὰ τὰ μάθης». Τὴν παρακάλεσα ὅμως τόσο, πὺν νὰ μου δώσει μιὰ ἐξήγηση στὴν ἀπορία μου. «Στὸ χωράφι αὐτό, μου εἶπε, συμβαίνει πάντα τὸ ἴδιο, ὅπως ἀκριβῶς τὸ εἶδες, κάθε φορὰ πὺν περνοῦν οἱ εἰκόνες. Ἴσως κάτι ἱερὸ νῆναι θαμένο ἐκεῖ πέρα ἢ τὰ θεμέλια καμμιάς παληῆς ἐκκλησίας ἢ ἴσως πρόκειται νὰ βγῆ κανένα ἀγίασμα».

ΤΟ ΒΡΑΔΥ ΤΗΣ 3ης ΗΜΕΡΑΣ ΣΤΟ ΚΟΝΑΚΙ ΠΥΡΟΒΑΣΙΑ

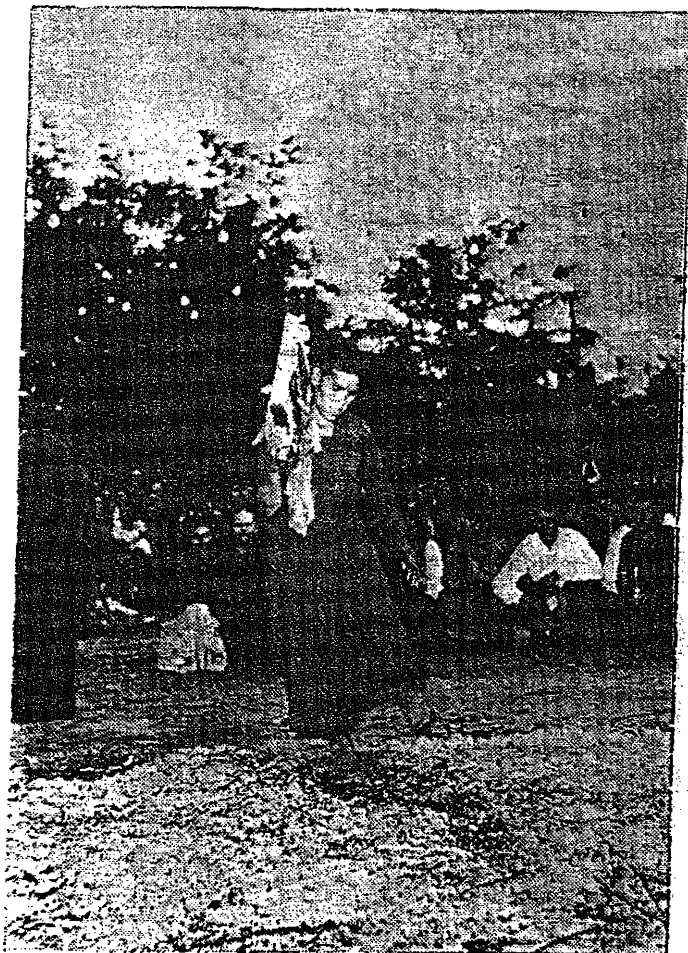
Ὅταν ἡ ἐπίσκεψη τῶν εἰκόνων τελειώση σ' ὅλα τὰ σπίτια τοῦ χωριοῦ και κατευθύνονται πιά πρὸς τὸ κονάκι, ὁ δρόμος τοὺς ὀδηγεῖ στο ἄλωνι ὑποχρεωτικά. Ἐδῶ, ὅπως ἀνέφερα, ἀφοῦ χορεύουν τὸ συρτό, φέροντας ἕνα κύκλο γύρω

7.—Πυροβασία με τὸν Γιαβάση τὴν 3η ἡμέρα

στο χεῖλος τοῦ ἄλωνιοῦ, ὀδεύουν γιὰ τὸ κονάκι. Πρωτοῦ φτάσουν και μποῦν μέσα, ὁ ἀρχιαναστενάρης γιὰ δευτέρη φορὰ παθαίνει ἔκσταση και ἀκολουθώντας τον ὁ λαμπαδάριος και οἱ κρατοῦντες τις εἰκόνες (εἰκονοφόροι), χορεύουν μέσα στο περιβόλι του, κάνοντας και ἐδῶ τρεῖς κύκλους. Ὁ ὄμιλος τῶν ἀναστενάρηδων με τὸν ἀρχιαναστενάρη ἐν ἐκστάσει, εἰσέρχονται στο κονάκι και ἀφοῦ και πάλι χορεύοντας γυρῶσιν ὅλα τὰ δωμάτια, μπαίνουν στο δωμάτιο τῶν εἰκόνων, ὅπου τις ἐναποθέτουν στὴν ἴδια θέση τους και κάθονται χάμω. Ἡ ὥρα περίπου εἶναι 7—7,30. Τις σταφίδες, τὰ στραγάλια τις κα-

ομιλέες καὶ τὰ διάφορα ἄλλα πού ἔχουν μαζέψει ἀπὸ τὰ σάιτια τοῦ χωριοῦ, τὰ ἀδειάζουν ὁ καὶ ἕνας χωριστὰ ἀπὸ τὶς τσέπες του ἢ τὸ μαντήλι του καὶ τὰ συγκεντρώνουν μέσα σὲ μεγάλα ταμιά. Ὅλα αὐτὰ πού ἔχουν συγκεντρῶσει, τὰ φυλάγουν γιὰ τὴν διανομὴ πού θὰ γίνη ἄργά τῆ νύχτα. Ὅλα

8.—Ἡ Χαφατζῆ στὴ φωτιά (πυροβασία)

αὐτὰ τὰ συγκεντρωθέντα τὰ ὀνομάζουν μὲ μιὰ λέξη : *μαρτυριά*. Μετὰ τὸ τέλος τῆς μικρῆς αὐτῆς ἀναταραχῆς, ἄς τὴν ποῦμε, διότι εἶναι ἡ μόνη στιγμή, πού ἀστειεύονται καὶ ἐρωτᾷ ὁ ἕνας τὸν ἄλλο ποιὸς ἔμασε τὰ περισσότερα, καθησυχάζουν γιὰ τὴ μεγάλη ὥρα τῆς πυροβασίας, πού θὰ ἀκολουθήσῃ σὲ λίγο. Τὰ ὄργανα ἔχουν πάλι τὴν πρωτοβουλία. Ὁ λυράρης παίξει καὶ τρα-

γυδεῖ τὸ καθιστὸ ἀναστενάρικο τραγοῦδι «Πᾶ σὲ πράσινο λ'βάδι». Οἱ ἀναστενάρηδες, οἱ περισσότεροι, γίνονται πάλι σκεπτικοὶ καὶ ἀφοσιωμένοι ἀναμένοντας τὸ ἐγκάλεσμα τοῦ ἁγίου. Μερικὲς ἀναστενάρισσες τραγουδοῦν μαζὶ μὲ τὸν λυράρη, ὅταν σὲ μιὰ στιγμή μὲ ἐλιφωνήματα ἄχ, ἔχ, ὕχ, ὕχ, πη-

9.—Πυροβασία 3ης ἡμέρας

δοῦν ἕνας - ἕνας οἱ ἀναστενάρηδες καὶ χορεύουν στὸ ρυθμὸ τοῦ νταουλιοῦ καὶ τῆς λύρας στὸ σκοπὸ: «Ὁ Κιντίνος ὁ μικρός». Ἡ στιγμή πλησιάζει καὶ δίδεται ἐντολὴ ν' ἀνάψη ἡ φωτιά. Ὁ λαὸς εἶναι πολὺ ὀλιγώτερος ἀπὸ τὴν πρώτη ἡμέρα τῆς πυροβασίας καὶ τοῦτο βοηθεῖ πολὺ τοὺς ἀναστενάρηδες στὴν μεγαλύτερη ἐπιτυχία καὶ διάρκειά τῆς πυροβασίας. Διότι οἱ παριστάμενοι

εἶναι συμμετέχοντες καὶ συνορτάζοντες καὶ ὄχι περιέργοι ἀπλῶς, ὅπως τὴν πρώτη ἡμέρα τοῦ ἐθίμου 21 Μαΐου.

Ὁ κόσμος μαζεμένος γύρω στὴν πλατεῖα, παρακολουθεῖ τὸν συνδαι-
λιστή, πὸν σιμπᾶ καὶ δαυλίζει τὴ φωτιά γιὰ νὰ καοῦν τὰ ξύλα καὶ νὰ γίνη κα-

10.—Χορὸς ἀπολύσεω;

χειά καρβουνιῖθρα, πὸν κατόπιν τὴν ἀπλώνει. Ἐπὶ μακρὰ ἔρχονται χορευόν-
τας οἱ ἀναστενάρηδες. Ὁ λαὸς μὲ ἀνυπομονησίᾳ γυρίζει τὰ μάτια του νὰ τοὺς
ιδῇ, χωρὶς νὰ ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴ θέση του. Καὶ νὰ ἡ μεγάλη ὥρα. Ὁ ἀρ-

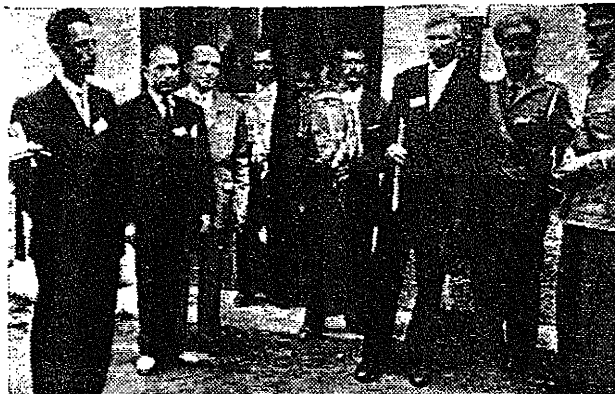

11.—Τὰ ὄργανα. Πίσω ὁ Γέρω Δραγοῦμης

χιαναστενάρης μπαίνει πρῶτος στὴ φωτιά, τὴν διασχίζει σταυροειδῶς καὶ σύγ-
καιρα μπαίνουν καὶ οἱ ἄλλοι ἀναστενάρηδες, κ' ἐπὶ 15 λεπτά ποδοπατοῦν τὴ
θρακιά. Τὸν νταουλιέρη ξεκουράζει δεύτερος ἐξ ἴσου τεχνίτης στοὺς βρόν-
τους τοῦ ξεσηκωμοῦ. Ὁ χορὸς ὅλο καὶ δυναμώνει, ἕως ὅτου ἡ Κωνσταντι-

Βλάβοκαινα δίνει το πρόσταγμα του συρτού χορού. 'Η λύρα αλλάζει σκοπὸ καὶ παίζει τὸ συρτὸ χορὸ, ποὺ εἶναι ἀφάνταστα θεαματικὸς καὶ συναρπαστικὸς. Λαὸς καὶ ἀναστενάροντες χορεύουν πιασμένοι χέρι χέρι. Τὸ ἐγκάλεσμα ὅμως δὲν ἐλευθερώνει τοὺς ἀναστενάροντες. Ἀφίνουν πάλι τὸ χορὸ καὶ μὲ τίς εἰκόνας καὶ τ' ἀμανέτια στὰ χέρια ξαναπαίρνουν στὴ φωτιά, ἐνῶ ὁ λαὸς χορεύει γύρω τους, ἀλλάσσοντας τὸν συρτὸ μὲ τὸ ὁμαδικὸ τραγουδι ὄλων : «ὁ Κωνσταντῖνος ὁ μικρὸς ὁ Μικροκωνσταντῖνος».

Τὰ παλιὰ χρόνια, ὅπως μοῦ εἶπε ὁ ἀναστενάροντος Μόντζελος, ποὺ κατοικεῖ στὶς Σέρρες καὶ ποὺ τοῦ ἐδιηγείτο ὁ παππούς του, τὴν τρίτη ἡμέρα τῆς

12.—Παραλαβὴ εἰκόνων ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν

γιορτῆς, ὑπῆρχαν δύο ὁμάδες ὀργανοπαικτῶν στὴν πυροβασία. Ὁ λυράρης καὶ ὁ νταουλιέρης ἢ μία καὶ ὁ γκαϊντατζῆς μὲ ἄλλον νταουλιέρη ἢ ἄλλη. Τὴν ὥρα τῆς πυροβασίας ὁ λυράρης μὲ τὸν ἕνα ἀπὸ τοὺς δύο νταουλιέρηδες ἔπαιζαν τὸ χορὸ τῆς φωτιᾶς (ὁ Κ|ντῖνος) ποὺ χόρευαν οἱ ἀναστενάροντες στὴ φωτιά. Ὁ γκαϊντατζῆς μὲ τὸν δεύτερο νταουλιέρη, ἔπαιζαν τὸ συρτὸ χορὸ, ποὺ χόρευε γύρω ὁ λαός. «Τὸ ἀλῶνι στὴν Πατρίδα μου, τὸ Κωστῆ, μοῦ ἔλεγε, ἦταν πολὺ μεγάλο. Τὴν ὥρα ποὺ οἱ Ἀναστενάροντες χόρευαν τὸ χορὸ τῆς φωτιᾶς στὴ μέση τοῦ ἀλωνιοῦ μὲ τὴ λύρα καὶ τὸ νταούλι, στὴν ἄκρη τοῦ ἀλωνιοῦ ποὺ ἀπείχε ἀρκετὰ ἀπὸ τὴ μέση, ἐχόρευε ὁ λαὸς τὸ συρτὸ χορὸ μὲ τὸν γκαϊντατζῆ καὶ τὸν νταουλιέρη. Ἔτσι δὲν ὑπῆρχε καὶ σύγκριση τῶν χορευόντων, λόγῳ τῆς ἀποστάσεως νὰ μπερδευτοῦν ἀπὸ τὸ διαφορετικὸ ἄκουσμα τῶν σκοπῶν ποὺ παίζανε οἱ δύο ζυγὲς τῶν ὀργάνων. Στὸ τέλος ἀποχωροῦσαν πρῶτοι οἱ ἀναστενάροντες, καὶ πηγαίναν γιὰ λίγο στὸ σπίτι τοῦ Ρέκλου νὰ ἠρεμήσουν, ἀκριβῶς ὅπως συμβαίνει καὶ σήμερα. Ἐν ἐκστάσει καὶ πάλι περνοῦν ἀπὸ τὸ ἀλῶνι, ποὺ τοὺς ὀδηγεῖ ὁ δρόμος, χορεύουν καὶ πάλι τὸν συρτὸ χορὸ μιὰ βόλτα καὶ ἀποχωροῦν στὸ κονάκι. Ἐδῶ θὰ

καθίσουν καὶ οὐ λίγο φθάνουν τὰ ταψιά μετὰ τὰ φαγώσιμα ὄσπια, τὶς σταφίδες, τὰ στρουγάλια, γαλαμέλες, φρούτα καὶ τὰ ἄλλα. Εἰδικὴ ἐπιτροπὴ τῶν ἀναστενάρηδων, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ ἓνας τὸ ἔχει κληρονομία νὰ εἶναι καὶ ὁ πρόεδρος καὶ ὁ ὑπεύθυνος ἀπὸ πάππου πρὸς πάππον, καταμετροῦ πρώτα τὰ χρήματα καὶ ἀφοῦ γράφει τὸ καθαρὸ ποσό, τὸ δίνει στὴν ἐπιτροπὴ τῆς ἐκκλησίας τοῦ χωριοῦ. Τὰ φαγώσιμα, τὰ κουκιά ὅπως τὰ λένε ἢ τὴ μαρτυριά, ὅπως τὰ ὀνομάζουν, τὰ μοιράζει ὁ εἰδικὸς γι' αὐτὴ τὴ δουλειά, ἔχοντας τὸ προνόμιο ἀπὸ καταβολῆς τοῦ ἔθιμου, δίνοντας ἀπὸ μιὰ φούχτα στὸν καθ' ἓνα, ἀπ' ὅ,τι ἀρκάζει τὸ χέρι του ἀπὸ τὸ ταψί καὶ πρώτα στὸν ἀρχιαναστε-

13.—Στὸ ἅγισμα κατὰ τὴν περιφορὰν εἰκόνων στὰ σπίτια

νάρη. Ἡ διανομὴ συνεχίζει ὅλο δεξιὰ, ἕως ὅτου πάρουν ὄλοι. Ἐὰν περισσέψουν, διανέμονται καὶ πάλι κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο. Ὁ κόσμος σιγὰ-σιγὰ ἀποχωρεῖ μαζί καὶ οἱ ἀναστενάρηδες, ἐνῶ σύγκαιρα εὔχονται στὸν ἀρχηγό : «Καὶ τοῦ χρόνου μετὰ τὴν βοήθεια τῶν Παπκούδων».

Θέλω νὰ πιστεύω ὅτι καὶ ἡ ἐφειτηνὴ ἐπίσκεψί μου στὰ Ἄναστενάρια τῆς Ἁγίας Ἐλένης ἦταν ἀποτελεσματικὴ, ὅπως καὶ οἱ προηγούμενες. Ἡ διαπίστωση ὅτι οἱ Ἄναστενάρηδες μᾶς γνώρισαν καὶ προπαντὸς ἡ οἰκειότητα ποὺ δημιουργήθηκε μεταξύ μας, ἦταν ἀφορμὴ μετὰ ἀποτέλεσμα ν' ἀνοίξουν τὴν καρδιά τους κι' ἀνεπιφύλακτα τὸν ἑαυτό τους σὲ μᾶς. Τὸ φεινὸ τους ἐνδιαφέρον ἦταν πολὺ μεγάλο.

Ὅπως καταλαβαίνει ὁ ἀναγνώστης ἢ ἀπόλυτη αὐτὴ ἐμπιστοσύνη, μᾶς ἀπεκάλυψε πολλὰ ἀπὸ τὰ τελούμενα καὶ γενικὰ ἀπὸ τὶς ἱστορικὰς ἀφηγήσεις καὶ παραδόσεις γύρω ἀπὸ τὸ ἔθιμο, ποὺ τὶς διηγοῦνται οἱ γιαγιάδες καὶ οἱ παπποῦδες των. Ἀναμφισβήτητο συμπέρασμα εἶναι τὸ ἀλληλένδετο τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς ἀπὸ τοὺς ἀρχαιότατους χρόνους ἕως σήμερα.

Τ' ΑΝΑΣΤΕΝΑΡΙΑ ΤΟΥ 1956

1.—Ἡ Ἑταιρία Ὀρακικῶν Μελετῶν καὶ κατὰ τ' ἀναστεναρία τοῦ 1956 ἔκαμεν ἀποστολὴν ἐπιστημονικὴν εἰς Ἀγίαν Ἐλένην Σερρῶν καὶ Λαγκαδᾶν. Μετέσχον ὁ κ. Πολ. Παπαχριστοδούλου, ὁ κ. Παντ. Καβακόπουλος διὰ τὴν μουσικὴν καὶ τὰ ὄργανα, ὁ κ. Δ. Κουσιάδης διὰ τὴν μελέτην τῶν χορῶν τῶν ἀναστεναρηδῶν καὶ ὁ ψυχίατρος κ. Παν. Π. Κρανιδιώτης διὰ τὴν ἐπιστημονικὴν ἐρμηνείαν τῆς πυροβασίας καὶ ἀκαΐας. Ἡ ἀποστολὴ ἔφθασε τὴν παραμονὴν τοῦ Ἀγίου Κωνσταντίνου καὶ σύμφωνα μὲ τὸ πρόγραμμά της ἐπελήφθη ἕκαστον τῶν μελῶν τοῦ ἔργου του κατ' ἰδίαν καὶ ὁμαδικῶς. Τὰ πορίσματα τῶν προσπαθειῶν συνοψίζονται εἰς πολλὰ παρατηρήσεις σημαντικὰς καὶ καταγραφὴν λεπτομερειῶν, ποὺ δὲν κατεγράφησαν εἰς τὰς προηγουμένας μελέτας τοῦ ἐθίμου ἢ ὡς μὴ ἐμφανισθεῖσαι τότε ἢ διαφυγοῦσαι τὴν προσοχὴν μας.

2.—Ἐν πρώτοις ἄς σημειωθῇ ὅτι ὁ ἀρχιαναστεναρῆς κ. Γιαβάσης ἔψωσε νέον κ ο ν ά κ ι ἐπὶ τῶν θεμελιῶν τοῦ παλαιοῦ, ὅπου ἀνετώτερα ἐτελέσθησαν οἱ ἑορτὲς καὶ οἱ χοροὶ καὶ οἱ προσευχῆς πρὸς τοὺς ἁγίους κατὰ τὸ τυπικὸν τὸ ἄγραφον, καὶ τὸ εἰκονοστάσιον κατεσκευάσθη πλουσιώτερον. Δεύτερον μεταξὺ τῶν ἀναστεναρηδῶν ἐνεφανίσθη καὶ ὁ ῥάπτης Μιχ. Μόντζελοσ, νέος ἄνθρωπος, ποὺ ἕως τώρα ἀπέιχε τοῦ ἐθίμου ἀντιτιθέμενος μάλιστα εἰς αὐτό. Ἡ ἐπιστροφὴ τοῦ τιμωρηθέντος καὶ μετανοήσαντος ὑπῆρξεν ἀνακουφιστικὴ διὰ τοὺς λοιποὺς ἀναστεναρηδες, διότι ὁ εἰρημένος κατὰγεται ἀπὸ οἰκογένειαν προνομιούχον λόγῳ τῆς κατοχῆς τοῦ παλαιότερου ἀμανετιοῦ εἰς τὴν τέλεσιν αὐτῶν.

3.—Εἰς τὰς 20 Μαΐου ἐγνωρίσθη εἰς Δράμαν, ὅπου καὶ ὁμίλησα εἰς πολυπληθῆ συγκέντρωσιν Ὀρακῶν περὶ «Ὀρακικῶν τραγουδιῶν», μὲ τὸν ψυχίατρον κ. Π. Κρανιδιώτην ὁ ὁποῖος μὲ ἠκολούθησε εἰς Ἀγίαν Ἐλένην καὶ μετέσχε εἰς τὸ ἔργον κ' ἐσημείωσε σοβαρὰ παρατηρήσεις πρὸ τῆς πυροβασίας καὶ μετ' αὐτὴν καὶ κατέγραψε τὰ πορίσματά του εἰς τὸ δημοσιευόμενον ἀξιόλογον ὡς νομίζομεν σημείωμά του σ. 239—278. Ὁ κ. Κουσιάδης ἐμελέτησε τοὺς χοροὺς καὶ κατέγραψε τὰ παρατηρήσεις του συνοψιζομένης εἰς τὸ ἀνωτέρω ἐπίσης δημοσιευόμενον σημείωμά του ἀξιὸν προσοχῆς διὰ τὴν παλαιότητα τῶν χορῶν τῶν ἀναστεναριῶν. Ὁ δὲ Π. Καβακόπουλος ποὺ παρέμεινεν ἐπὶ τρεῖς ἀκόμη ἡμέρας φιλοξενούμενος παρὰ τῶν χωρικῶν, ἐσημείωσε πολλὰ συμβαίνοντα καὶ παρατηρούμενα τὴν 3ην ἡμέραν τοῦ ἐθίμου, τῶν ὁποίων ἢ δημοσιεύσεις γίνεται πρώτην φορὰν λεπτομερικῶς. Ἡμεῖς ἐξωμαλύναμε τὴν μικρὰν διαφορὰν τοῦ Σεβ. μητρο. Σερρῶν πρὸς τοὺς χωρικοὺς διὰ τὰς εἰκόνας των, ποὺ περιορίσθησαν κατὰ διαταγὴν του εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ χωρίου καὶ παραδίδονται καθ' ἑκάστην ἑορτὴν διὰ τὴν τέλεσιν τῶν ἀναστεναριῶν. Ἦδη ὁ μητρο. διετέθη εὐμενέστερον πρὸς τὴν τέλεσίν του ἐντὸς τοῦ τυπικοῦ τῶν ἑορτῶν τῆς ἐκκλησίας. Καὶ ἐλύσαμε τὸ ζήτημα τῆς ἀγορᾶς τοῦ «μπικαδιοῦ», ποὺ θυ-

σιάζεται τὴν ἡμέραν τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου καὶ βόσκει ἐλεύθερον εἰς τὰ λειβάδια ἐπὶ ἐν ἑξάμηνον. Ἡ παρουσία τῆς ἀποστολῆς ἐπὶ πλεόν ἐνεθάρρυνε τοὺς χωρικοὺς καὶ τὸν θίασον τῶν ἀναστεναρίων καὶ συνέτεινε εἰς τὴν μεγαλοπρέπειαν τοῦ ἑορτασμοῦ. Ἐπίσης κατεγράφημε τέσσαρα τραγούδια ἀπὸ τὴν Δ^{δα} Λιούρου Κωνσταντίνου, λυράρη ἐκ τῶν παλαιότερων καὶ κατασκευαστοῦ λυρῶν ἀλλὰ καὶ δεινοῦ παίχτου.

4.—Ὁ Ἐμμανουὴλ Γ., ἀρχιαναστενάρης Λαγκαδᾶ ἐτέλεσε μόνος του τὸ ἔθιμον καὶ τὴν πυροβασία εἰς μεταμεσονυχτίους ὥρας μεταβὰς ἐκ Θεσσαλονίκης, ὅπου ἐργάζεται, εἰς Λαγκαδᾶν.

5.—Τὴν ἐφετεινὴν μας μελέτην διὰ τὸ ἔθιμον θὰ δημοσιεύσωμεν εἰς τὸν προσεχῆ 22ον τόμον, διότι ἔχει ἀνάγκην ἐπεξεργασίας.

6.—Μὲ λύπην σημειώνουμε ὅτι ἡ Φωτ. Μοσχοτά ἐτῶν 78 ἀρχιαναστενάρισα τοῦ Λαγκαδᾶ, ἀπέθανε εἰς τὰς 16 Μαΐου, πέντε ἡμέρας πρὸ τῶν ἀναστεναρίων, ἀφοῦ μετέλαβε τῶν ἀχράντων μυστηρίων καὶ ἔχαιρέτησε τοὺς γύρω της ἐν πλήρει συνειδήσει. Ὑπῆρξε ἀναστενάρισα ἀφωσιωμένη ἀπὸ παιδίσκη, καὶ πυροβατοῦσα ἀνεδεικνύετο ἐκάστοτε ἱκανωτάτη. Αἰωνία της ἡ μνήμη.

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΑΝΑΣΤΕΝΑΡΙΩΝ¹⁾

1

Ἐψὲς ἤμουν στοὺς οὐρανοῦς,

—Βγένε μου, ξένε μου,—

καὶ τῶρα π' ἐκεῖ ἦστα

—Βγένε μου, ξένε μου.—

*Τὸν ἀγγελὸ μου δούλευα, τὸ Θεὸ μου προσκυνοῦσα,
καὶ τὴν κυρὰ τὴν Παναγιά θεομὰ παρακαλοῦσα,
γιὰ νὰ μοῦ δώσει τὰ κλειδιά . . . νανοίξω τὸν Παράδεισο,
νὰ ἰδῶ τοὺς νιούς, νὰ ἰδῶ τίς νιάς, νὰ ἰδῶ τὰ παλλικάρια,*

5 *νὰ ἰδῶ καὶ τὸ χρυσόκλημα σὰν τί σταφύλι κάνει . . .*

*Κάνει σταφύλι ροζακὶ καὶ τὸ κρασί μωσχᾶτο,
πίνουν οἱ ἄντρες καὶ μεθοῦν, γυναῖκες καὶ ροδίζουν,
πίνουν το καὶ γ' οἱ ἄσχημες καὶ ροδοκοκκινίζουν,
μὰ κιδοςεσ μαγγάδες τῶπιαν καμμιὰ παιδί δὲν κάνει.*

10 *Ἄς ἰδῶνιες καὶ οὐ μαννέ, μένα νὰ μὴ εἶχες κάνει,
γιατὶ κ' ἂν μῆκανες μαννέμ, κᾶνα καλὸ δὲν εἶδα,
ὄλο στὰ ξένα περπατῶ κι ὄλο στὰ ξένα τρέχω,
ξένες πλύνουν τὰ ροῦχα μου, ξένες τὰ σκαμακίζουν.*

1) Ἐτραγουδῆσε ἡ Μαρία Κ. Λιούρου ἐτῶν 18 καὶ κατέγραψε ο κ. Πολ. Παπαχριστοδούλου.

πλένουν τα μιά, πλένουν τα δύο, στίς τρεῖς πίσω τὰ στέλνουν.

- 15 — Πάρε, ξένε μ', τὰ ρούχα σου και τὰ μεταξωτά σου,
ἐδῶ νερό δὲ βροῖσκειται, σαποῦνι δὲν πουλιέται,
οἱ πάπιες φέρνουν τὸ νερὸ κοί χῆνες τὸ σαποῦνι
κιάντι στὸν ἥλιο στέγνωμα, φουσοῦν τα και στεγνώνουν.

2

Ο ΜΙΚΡΟΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

Ἵ Ο Κωνσταντῖνος ὁ μικρός, ὁ Μικροκωνσταντῖνος,
μικρὸν τὸν εἶχ' ἢ μάνα ντου μικρὸν τὸν ραβωνιάζει,
μικρὸν τὸν γῆρτε μήνυμα νὰ πάγη στὸ σεφέρι.
Νύχτα σελώνει τᾶλογο νύχτα τὸ καλυβώνει.

- 5 Βάν' ἀσημένια πέταλα, μαλαματένιες λόθρες
σελώνει και τὸ βάθιο ντου μὲ δεκαχτῶ κολάνια. 1)

Πῆδηξε, καβαλίκεψε, σὰν ἄξιο παλικάρι
Τῆ μάνα ντου παράγγειλε τὴν καρδιακιά ντου μάνα.

- 10 — Μαννέ μου, τὴν καλίτσα μου, μαννέ μου, τὴν καλή μου,
γοργὰ τὴν δώσης φαγητό, γοργὰ τὸ μεσημέρι
και στὸ ἡλιοβασιλεμα στρώνει τὴν νὰ κοιμᾶται.

Χτυπᾶ τὸ βάθιο ντου κλωτσιά, σαράντα μίλια πῆγε
κι ὡς νὰ τὸν ποῦνε : στὸ καλό, ἄλλα σαράντα πέντε.

- 15 Κι αὐτὴ ἢ σκύλα ἢ μάνα ντου, Ὁβρέσσας θεγατέρα,
πὰ στὸ σκαμνὶ τὴν ἔκατσε κι ἀντρίκια τὴν ξουρῖζει,
κᾶκοψε τὰ μαλλάκια ντης και γκούγλα 2) τῆνε βάζει.

τὴν δίνει δέκα πρόβατα και κείνα ψωριασμένα,
τὴν δίνει και τρία σκυλιὰ και κείνα λυσσασμένα,

- 20 τὴν παραγγέλνει στὰ γερά, γερά τὴν σουτυχαίνει :
— Θὰ πάγης πάνω στὰ βουνὰ στὰ ἡμηλοκορφάτα
ποῦνε τὰ κρύα τὰ νερά και θροσερός ὁ ἦσκιος.

Κι ἂν δὲν τὰ κάμης ἑκατὸ κι' ἂν δὲ ντὰ κάμης χίλια
και τὰ σκυλιὰ βδομηῆντα δυὸ στοῦ; κάμπους μὴν κατέβης,

- 25 Σῶλους τοὺς πόρους 3) νὰ τὰ πᾶς, σ' ὄλους νὰ τὰ ποτίσης,
γιατ' ἔχει φίδια κι' ὄχεντρες και λύκες γαστρομένες.

Παίρν' ι και πάει στὰ βουνὰ τὰ δάκρυα φοριωμένη

- Ἐλα Χριστέ και Παναγιά, μὲ τὸν μονογενῆ σου,
30 εἰς τὸ βουνὸ πὸν βροῖσκομαι νὰ φιάση ἢ εὐκὴ σου.

1) Κολάνια = ζῶνες.

2) γκούγλα = σκέπασμα τοῦ κεφαλιοῦ τῶν ποιμένων.

3) πόρους = πηγές, κεφαλόνερα.

- Γίνηκαν χίλια πρόβατα και χίλια πεντακόσια,
 και τὰ σκυλιά εβδομηνητα δυό, στους κάμπους εκατέβη.
 Σόλους τους πόρους πήγεντα σόλους επότισέ τα,
 στον 'Ισραήλ ποταμό πήγε και στάλιξέ τα.
- 35 'Ερχάμενος ό Κωνσταντής από του σφεραριού ντου
 είδε κοπάδι πρόβατα να είναι σταλιτμένα,
 είδε και ένα τσόμπανο με γκούγκλα στο κεφάλι
 Στάθηκε και τον έρωτά και τον καλημερίζει :
- 40 — Για δέ λές, βρε τσόμπανε, πιανού είν' αυτά τὰ γίδια ;
 Ποιανού είναι τὰ σκυλιά τὰ άσημοιωριτανάτα ;
 — Τη Κωνσταντινου τη μικρού τη Μικροκωνσταντινου,
 όπου μικρόν τον είχ' ή μάνα ντου, μικρόν τον ραβωνιάζει ¹⁾.

3

ΜΙΑ ΚΑΛΟΓΡΙΑ

- Μιά καλογριά τραγούδησε έπές βράδυ στην κλίτη,
 όλα τὰ δέντρα μάραινε κιόλα τὰ ξεροζώνει.
 "Ένα δεντρι καλό δεντρι ξεροζωμό δέν έχει.
 'Ο Κωνσταντής σαν τίκουσε επάν' άπ' τὰ ραγιατήρι.
- 5 — Ποιά είν' αυτή που τραγουδεί γυναίκα να την κάνω ;
 Καλογριά σαν τίκουσε βαρεία της κακοφάνη.
 Τὰ ράσα της πετροβολά και το σταυρό της κάνει.
 — Σύρε, σταυρέ μ', στην εκκλησιά, ράσο μου, σάγιο βήμα,
 και σεις, κομπολογάκια μου, εις του Χριστού το βήμα,
- 10 γιατί εγώ θα παντρευτώ τον Κωνσταντή να πάρω,
 τον Κωνσταντή το μάργελο, τον ψεύτη τον διαβάτη,
 όπου με περιέλασε γυναίκα να με πάρη.
 Θέλω να τον καταρασιώ, μα πάλι τον λυπούμαι
 μόν' άς τον ρίξω στο Θεό, πούναι δικαία κρίση.
- 15 'Από ψηλά να γκριμισιτή και χαμηλά να πέση,
 σπαθιά, μαχαίρια να βρεθούν, να μπούν μέσ' την κοιλιά του,
 πέντε γιατροί να τον γιατρούν και δέκα μαθητάδες,
 και δεκακτώ πνεματικοί να πλύνουν τις γιαράδες
 και γώ διαβάτης να γενώ πό κεί για να περάσω.
- 20 — Καλημερά σας βρε παιδιά, καλώς τὰ πολεμάτε,
 να κόβω τὰ ξυράφια σας κόφτε τον μή λυπάστε ²⁾

1) 'Υπολείπεται μέρος του τραγουδιού που το κατέγραψα από τον λυράρη Κ. Λιούρον, διαμένοντα εις 'Αγ. 'Ελένην Σεργών, πατέρα της Μαρίας Λιούρου. Βλέπε το δημοσιευμένο πλήρες : Μουσικά κείμενα δημοτ. τραγουδιών Θράκης σ. 170—171.

2) Σάν κόβουν τὰ ξυράφια σας, κόφτε τον μή λυπάστε.

- καὶ γὰρ φίλῳ πατὶ ἔχω σαραπέντε πῆχες,
 τίς πέντε πῆχεις γιὰ ξανιά, τίς δέκα γιὰ φτυλί.
 καὶ ἄλλο τὸ ὑπόλοιπο γὰρ τοῦ τὸ σβαρνώσω.
- 25 Ὁ Κωνσταντῆς σὺν τᾶκουσε βασιὰ τοῦ κακοφάνη :
 —Μωρὴ σκύλλα, μὴδ' ἄνομη, Ἐβροέας θυγατέρα,
 δὲν εἶχες κρίση γὰρ μὲ πᾶς, κριτὲς γὰρ γὰρ μὲ κρίνης,
 μὴν μ' ἔροϊξες εἰς τὸ Θεὸ πικρὰ γὰρ μὲ παιδεύης ;

4

ΔΩΔΕΚΑ ΧΡΟΝΙΑ ΦΥΛΑΚΗ

- Δώδεκα χρόνια φυλακὴ καὶ πέντε μέσ' τῆ μπράγγα
 —βάσιτα καρδιά μ' γιαγιάντα,
 Κανείς δὲν ἦρθε γὰρ μὲ δὴ ἀπὸ τοὺς ἐδικούς μου,
 —συγγενεῖς καὶ ξάδερφούς μου
- 5 μόνο ἢ ἀγάπη πάραπῶ φίλῃ γραφὴ μὲ στέλνει
 —μυστικὰ μὲ παραγγέλνει :
 —Ξένε μ', σιὰ ξένα πῶς περνᾶς, πῶς στρώνεις, πῶς κοιμᾶσαι
 —καὶ μένα δὲ θυμᾶσαι ;
- Θυμοῦμαι σε, γιαρένη μου, μὰ τί μπορῶ γὰρ κάνω,
 10 ποῦναι τὰ μίλια ἢ θάλασσα καὶ δὲ μπορῶ γὰρ λάμνω,
 εἶναι ἢ μάννα μου κακιά κι ὁ κύρη μου ζηλιάρης,
 ἔχω καὶ πρῶτον ἀδερφὸ ποῦναι μαχαιροσφάκτης.
 —Ἐγὼ τῆ μάννα σου γελῶ, τὸν κύρη σου κουμπώνω,
 τὸν πρῶτο σου τὸν ἀδερφὸ, ποτὸ θὰ τὸν ποτίσω,
 15 γὰρ πῆση γὰρποκοιμηθῆ, γὰρθῶ γὰρ σὲ φιλήσω.

Βλέπε παραλλαγή τελειότερη Σωζοπολίτικη, Λαογραφικῆς Ἑταιρ. Δελτίου τόμος Α', τραγούδια Σωζοπολίτικα Παπαϊωαννίδου.

ΠΟΛ. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

ΔΕΥΤΕΡΑ ΤΑΙΝΙΑ ΑΝΑΣΤΕΝΑΡΙΩΝ

Είς τας 17 Νοεμβρίου 1956 έδόθη διάλεξις τής 'Εταιρείας Θρακικῶν Μελετῶν εἰς τὴν αἴθουσαν τῶν τελετῶν τοῦ 'Ελληνοαμερικανικοῦ 'Επιμορφωτικοῦ 'Ινστιτούτου μὲ συνέχειαν τὴν προβολὴν τῆς δευτέρας ἤδη ληφθείσης ταινίας τῶν άναστεναρίων. Τὴν ταινίαν, άφειδῶς δαπανήσας, έπραγματοποίησεν ὁ κ. Παναγιώτης Σεγδίτσας μὲ πολλὰς δυσκολίας καὶ ἐν πολλοῖς άνυπερβλήτους μὲ τὴν ἠθικὴν συμπαράστασιν τοῦ Πολ. Παπαχριστοδοῦλου. Πρὶν ἀπὸ τὸν κ. Σεγδίτσαν ἡ κ. Άννα Άντωνιάδου έπραγματοποίησεν ἄλλην ταινίαν, έπιδειχθεῖσαν καὶ αὐτὴν εἰς τὴν αὐτὴν αἴθουσαν, μικροτέρας μὲν διαρκείας, ἀλλ' ἐξίσου καλὴν, ὅσον εἶναι δυνατόν τοῦτο, ὡς ἐκ τῶν συνθηκῶν ὑπὸ τὰς ὁποίας ἐλήφθη αὕτη καὶ δύναται νὰ ληφθῆ μία παρομοία ταινία. 1) διότι πρόκειται περὶ ἐθίμου τελουμένου ὑπὸ πολλῶν προσώπων συμμετέχοντος καὶ τοῦ λαοῦ καὶ παρισταμένου μεγάλου πλήθους θεατῶν. 2) Διότι γίνεται ἡ πυροβασία εἰς ὥραν οὐχὶ κατάλληλον συνήθως κατὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, ὅτε τὸ φῶς ἐλαττώνεται καὶ ἡ νύκτα πλακώνει καὶ σκιάζει τὰ πάντα καὶ ἡ κινηματογράφησις δυσχεραίνεται μεγάλως χωρὶς ἠλεκτρικὸν φῶς, διότι συντελεῖται μὲ κακὰς συνθήκας καὶ μὲ φευγαλέας τὰς φάσεις τῆς τελείσεως τοῦ ἐθίμου, ποῦ δὲν εἶναι δυνατόν ὡς εἶναι φυσικὸν νὰ έπαναλαμβάνωνται χάριν τῆς καλύτερας λήψεως έπανειλημμένως. Εἶναι μιὰ έργασία ποῦ διεκπεραιώνεται μὲ καρδιοκτύπια καὶ μὲ δυσμενεῖς άσταθμῆτους συνθήκας παρεμβαλλομένας ἀπὸ τὸ πολὺ πλῆθος.

'Ομιλητὴς κατὰ τὴν προβολὴν ὑπῆρξεν ὁ Πολ. Παπαχριστοδοῦλου περιγράφας τὸ έθιμον πιστῶς, ὅπως γίνεται, καὶ έπεξηγήσας τὰ τελούμενα κατὰ χρονολογικὴν θρησκευτικὴν καὶ τελετουργικὴν σειρὰν. 'Η διαφωτιστικὴ αὐτῆ δμιλία θὰ δημοσιευθῆ εἰς τὸν 22ον τόμον τοῦ 'Αρχείου Θράκης, ἔχουσα ἀνάγκην συμπληρώσεως, καὶ θὰ δημοσιευθῆ μετὰ τῆς δμιλίας τοῦ μακ. Άναστασίου Χουρμουζιάδη διὰ πρώτην φορὰν γενομένης εἰς ἐπίσημον διάλεξιν κατὰ τὸ 1872 ἐν τῇ αἴθουσῃ τῆς Μεγάλῃν τοῦ Γένους Σχολῆς τῆς Κων)πόλεως, ὡς ἐπίσης καὶ μετὰ τοῦ ὑπομνήματος περὶ άναστεναρίων τοῦ κ. Άγγέλου Τανάγρα, τοῦ ὑποβληθέντος εἰς τὴν 'Ακαδημίαν 'Αθηνῶν πρὸ ἐτῶν '). Οὕτω συμπληροῦται ὁ κύκλος τῶν έργασιῶν ἐπὶ τοῦ ἐθίμου ἐκ μέρους τοῦ κ. Πολ. Παπαχριστοδοῦλου καὶ τῶν συνεργατῶν του καὶ τῆς λαογραφικῆς ἐπιτροπῆς τῆς 'Εταιρείας Θρακικῶν Μελετῶν.

1) Τὸ ὑπόμνημα τοῦ κ. Τανάγρα ἀναμένει εἰσεῖτι τὴν ἀπάντησιν τῆς 'Ακαδημίας ἀπὸ τοῦ 1926, ἡ ὁποία περιφρονήσασα τὸν διαπρεπῆ ψυχίατρον καὶ Πρόεδρον τῆς 'Εταιρείας Ψυχικῶν 'Ερευνῶν ἴσως ὡς ἄθεον δῆθεν, τὸ έρωψε, ὡς πληροφοροῦμεθα, εἰς τὸν κάλαθον τῶν ἀχρήστων.

ΣΗΜ. Οἱ φωτογραφίαι τῶν άναστεναρίων εἶναι τοῦ κ. Π. Καβακοπούλου, ὅστις μετέχοντας προσωπικῶς τοῦ ἐθίμου καὶ τὴν 3ην ἡμέραν, φαίνεται εἰς τὰς ὑπ' ἀριθ. 5 καὶ 13 φωτογραφίας.

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΚΑΙ ΕΥΡΗΜΑΤΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΦΙΛΙΠΠΟΥΠΟΛΙΝ

Ὁ διευθυντὴς τοῦ ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου Πλόβντιβ—Φιλιππουπόλεως—Χρ. Τζάμπωφ εἰς σημείωμά του, ἀπαριθμῶν τὰ εὐρήματα, ποὺ προήλθον ἀπὸ ἀνασκαφὰς εἰς τὴν παλαιὰν πρωτεύουσαν τῆς Θράκης, παρατηρεῖ ὅτι ἐκ τῶν πολυτίμων αὐτῶν εὐρημάτων προέκυψεν, ὅτι ἡ Φιλιππούπολις εἶχεν ἀναδειχθῆ τὸ κυριώτερον πνευματικὸν καὶ διοικητικὸν κέντρον τῆς Θράκης. Πρὸ τετραετίας, ἡ ὑπηρεσία τοῦ Μουσείου ἤρχισεν ἀνασκαφὰς εἰς ἓνα ἀπὸ τοὺς ἀρχαιοτάτους οἰκισμοὺς τῆς νοτιοατολικῆς περιοχῆς τῆς Φιλιππουπόλεως καὶ συγκεκριμένως εἰς ἓνα γήλοπον, γνωστὸν μὲ τὸ Τουρκικὸν ὄνομα Γιασὰ Τεπέ. Αἱ ἀνασκαφαὶ ἔφεραν εἰς φῶς ἕχνη πρωτογόνων κατοικιῶν, πολλὰ χειροποίητα σκεύη ἀπὸ κέρατον καὶ ἄλλα εἶδη οἰκιακῆς χρήσεως. Ἀπὸ τὰ εὐρήματα αὐτὰ διαπιστοῦται, ὅτι ὁ οἰκισμὸς ἀνῆκεν εἰς τὴν νεολιθικὴν ἐποχὴν καὶ διειρηθῆ ἐπὶ πολλὰ μετέπειτα ἔτη.

Παρόμοιοι οἰκισμοὶ εἶναι γνωστοὶ δύο ἀκόμη εἰς τὴν Φιλιππούπολιν, ὁ ἓνας εἰς τὸν λόφον Νεμπέτ Τεπέ καὶ ὁ ἕτερος εἰς τὸ προάστιον Φιλίποβο. Ἐκ τοῦ οἰκισμοῦ τοῦ Νεμπέτ Τεπέ εἶχεν ἀρχίσει ἡ ἀνοικοδόμησις τῆς Φιλιππουπόλεως κατὰ τὰ μέσα τῆς τρίτης χιλιετίας π.Χ. Κατὰ τὴν Μακεδονικὴν καὶ Ρωμαϊκὴν περίοδον, ἡ πόλις εἶχεν ὀχυρωθῆ μὲ μεγάλα τεῖχη. Ἡ ὑπηρεσία τοῦ Μουσείου εἶχεν ἀνακαλύψει πέρυσιν ἓνα κυκλικὸν πύργον πλησίον τοῦ πρώτου τεύχους, ὁ ὁποῖος ἐπροστάτευε τὴν πόλιν ἐξ Ἀνατολῶν. Μιὰ πύλη τοῦ τεύχους ἐκεῖνου διεσώθη μέχρι σήμερον καὶ εἶναι γνωστὴ μὲ τὸ Τουρκικὸν ὄνομα «Χισὰρ Καπί», ποὺ σημαίνει Πύλη τοῦ φρουρίου. Ὁ πύργος, διασωθεὶς ἐπίσης εἰς καλὴν κατάστασιν, ἀποτελεῖ τὸ μόνον ἀνευρεθὲν μέχρι τοῦδε ἐξάρτημα τῶν ἀρχαίων τευχῶν τῆς Φιλιππουπόλεως.

Τὸ Μουσεῖον Φιλιππουπόλεως ἀνέλαβεν ἐπίσης ἀνασκαφὰς εἰς ἓνα τάφον τοῦ προαστίου Φιλίποβο καὶ ἔφεραν εἰς φῶς ἓνα λίαν ἐνδιαφέρον Θρακικὸν νεκροταφεῖον, κατασκευασμένον μὲ μεγάλους ὀγκολίθους. Οἱ τάφοι εἶναι ἐπιχρισμένοι ἐσωτερικῶς μὲ κεραμικὸν μῖγμα, τὸ ὁποῖον εἶναι χρωματισμένον. Ὑπολογίζεται ὅτι ἡ νεκρόπολις αὕτη ἐκτίσθη περὶ τὸν Δ' αἰῶνα π.Χ. καὶ ἀνῆκεν εἰς σημαίνουσαν Θρακικὴν οἰκογένειαν, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὰ ἀνευρεθέντα εἰς αὐτὴν εἶδη καὶ τιμολογῆ.

Διὰ τὸν καθορισμὸν τῆς ἀρχαίας τοπογραφίας τῆς Φιλιππουπόλεως τὸ Μουσεῖον ἤρχισεν ἀνασκαφὰς εἰς τὴν περιοχὴν ἑνὸς ἐκ τῶν ἑπτὰ λόφων τῆς πόλεως τοῦ λεγομένου, Τζεντὲν Τεπέ. Μέχρι σήμερον ἀνευρέθησαν τὰ θεμέλια ἑνὸς παχυτάτου τεύχους, προφανῶς τμήματος φρουρίου. Αἱ ἀνασκαφαὶ συνεχίζονται εἰς τὸ σημεῖον αὐτό. Εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ λόφου ἀνευρέθη ἐπίσης μαρμαρίνον ἀγάλμα τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ πολύτιμος Ἑλληνικὴ ἐπιγραφή.

Καὶ ὁ διευθυντὴς τοῦ Μουσείου καταλήγει εἰς τὸ σημείωμά του ὡς ἑξῆς : «Ὅλα τὰ ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα, ἀγάλματα καὶ ἑλληνικαὶ ἐπιγραφαί, ἀποτελοῦν πολύτιμον εἰσφορὰν εἰς τὴν μακροαἰὼνα ἱστορίαν τῆς Φιλιππουπόλεως».

Α' ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΘΡΑΚΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

Ἀρ. 46.—Τὰ ἀναστενάγια τοῦ 1955 εἶναι ἡ συνέχεια τῆς ἐξετάσεως τοῦ ἐθίμου βαθύτερα ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴ τῆς ἐρεῦνης. Καὶ ὄντως ἐξεταζόμενο τὸ ἔθιμο κατὰ τὴν τέλεσίν του, μᾶς ἀπεκάλυψε ἄλλες πτυχές του ἄγνωστες, πού ἀφοροῦν τὸ ψυχικὸ μέρος τῶν ἀναστενάγηδων, τὶς λεπτομέρειες τῆς τελέσεώς του καὶ τὰ μυστήρια τῆς μουσικῆς, τῶν χορῶν καὶ τῶν ὀργάνων. Ἔτσι τὰ ἀναστενάγια εὐρύνονται ὡς θέμα καὶ ἡ πρώτη περιγραφὴ τῶν χρονολογουμένη ἀπὸ τὸ 1872 ἀπὸ τὸν Ἄν. Χουρμουζιάδην, συνεχιζόμενη ἀπὸ τὸν ἀκαδημαϊκὸν Κ. Ρωμαῖον, τὸν κ. Πολ. Παπαχριστοδοῦλου, τὸν Κ. Ρωμαῖον, τὴν Ἄνναν Χατζηνικολάου, τὴν Ἄνναν Ἀντωνιάδου, τὸν Π. Καβακόπουλον, καὶ τοὺς ψυχιάτρος Ἄγγ. Τανάγραν, Κ. Κωνσταντινίδην, Βλαστὸν Μιχ. ἔφθασε στὸ 1956. Ἡδὴ ὑπολείπεται ἡ περιγραφὴ τῆς ἐφετεινῆς τελέσεώς των καὶ ἡ ἀποκάλυψις τοῦ ἐθίμου τῆς γ' ἡμέρας καὶ τῆς λήξεως τῆς τριημέρου ἐορτῆς. Ἡ περιγραφὴ τῆς 3ης ἡμέρας περιλαμβάνεται εἰς τὸν παρόντα 21ον τόμον.

Ἀρ. 47.—Τὰ τουρκικὰ ἐγκλήματα Κωνσταντινουπόλεως. Ἀωνύμου. Εἶναι μιὰ πιστὴ ἀπεικόνισις τῶν γεγονότων ἀπὸ αὐτόπτην μάρτυρα. Ἡ περιγραφὴ εἶναι καλὴ, καὶ ὄχι ἀιρωμάτιστος. Ἀποτελεῖ ἀληθινὴν εἰκόνα πολλῶν τραγικῶν στιγμῶν, πού ἐκλόνισαν τὴν πίστιν τῶν λαῶν ἐπὶ τῶν συνθηκῶν καὶ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ τῶν ἰσχυρῶν. Ἄς εὐχηθοῦμε νὰ μὴ ἐπαναληφθοῦν τὰ τραγικὰ αὐτὰ γεγονότα.

Ἀρ. 48+50.—Ὁ Βασιλικὸς Ἄν. Θράκης καὶ ἡ Χώρα Προποντίδος εἶναι δύο δημοσιεύματα ἀπὸ τὸ Ἄρχεῖον συγχρόνων γεγονότων Ε.Θ.Μ. σχηματιζόμενον ἐκ γραπτῶν ἀφηγήσεων τοῦ διασκορπισμένου ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα Θρακικοῦ Ἑλληνισμοῦ. Εἶναι δείγματα τοῦ τί ἠμπορεῖ νὰ γραφῆ ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸ λαόν, ἀπὸ τὰ παθήματά του καὶ τὰ γεγονότα. Ὁ Ἑλληνισμὸς ὑφιστάμενος ὅλα τὰ περιγραφόμενα ζωντανώτατα δεινά, ἐδημιούργησε ἱστορίαν, ἡ περιγραφὴ τῆς ὁποίας εἶναι ἀδύνατος χωρὶς ἄλλες πηγές, πού κανεὶς δὲν ἐμπόρεσε νὰ ἐξασφαλίσῃ. Τὰ ἱστορούμενα εἶναι αὐθεντικὰ ἂν καὶ λιτά, καὶ ἀληθινά. Πάντως θὰ χρησιμεύσουν σὰν θεμέλιο τῆς γραφησομένης ἱστορίας τῆς Θράκης καὶ μάλιστα τῆς ἱστορίας τῶν πόλεων. Ἡδὴ ἐκτυποῦνται ὡς ἱστοριοῦλες τῆς Γέννας καὶ Βρύσεως, Μπουνάρ-Χισάρ, Ὁρτάκιοι καὶ Δερεῖου κλπ., πού θὰποτελέσουν λιθάρια στὸ ἱστορικὸ οἰκοδόμημα τῆς ἱστορίας τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Θράκης τῶν ἐτῶν 1910 - 1922.

Ἄρ. 49.—*Ἡ Μεσημβρία παρ' Εὐξείνῳ.* Εἶναι ἱστόρημα τοῦ Μ. Κωνσταντινίδου ἐκ Μεσημβρίας. Τὸ ἱστόρημά του ἔγραψε πρὸ 40 ἐτῶν, ἀλλὰ παραμένει ἀξιόλογο σὲ πηγές, ὕφος καὶ λαμπρότητα. Θὰ παραμείνῃ ἀξιόλογος πηγὴ καὶ αὐτὸ στὸ ἔργο τῆς ἱστορήσεως τῆς Θράκης καὶ ὡς τέτοια ἀποτελεῖ καὶ αὐτὸ χρησιμώτατον δημοσίευμα.

Ἄρ. 51.—*Ἡ παιδεία ἐν Διδυμοτείχῳ κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν.* Μέρος Β' τοῦ καθ. Γρηγ. Εὐθυμίου. Μελέτη ἀρχειακῆ. Εἶναι συνέχεια τοῦ Α' μέρους με ἀριθ. 45 καὶ θάκολουθήσῃ τὸ Γ' μέρος ὡς συμπλήρωμα τῆς ὅλης ἐργασίας συγχρόνως. Ἡ μητρόπολις Διδυμοτείχου εὐτυχῶς μὴ βουλγαροκρατηθεῖσα ἐπὶ Γερμανῶν, περιέσωσε τὶς πηγές, ποὺ ἐχρησίμειυσαν στὸν μελετητὴ ὡς βάση τῆς ἐργασίας του. Πηγές εἶναι οἱ κώδικες μητροπόλεως Διδυμοτείχου καὶ τῆς κοινότητος, ποὺ πάντοτε συνετήρησε καλὰ σχολεῖα καὶ ἐργάσθηκε γιὰ τὴν πνευματικὴ ἀναγέννηση τοῦ ἔθνους.

Ἄρ. 52.—*Οἱ κώδικες Μετρῶν καὶ Ἀθήρα* ἀποτελοῦν σπουδαιότατον δημοσίευμα. Ἐπειδὴ ἡ ἀρχὴ των ἀνάγεται στὸν 16ον αἰῶνα καὶ εἶναι παλαιὰ τὰ κείμενα ποὺ περιλαμβάνει καὶ ἀξιόλογα καὶ σημαντικά. Ὅποιος μελετήσῃ τὸ δημοσίευμα τοῦτο νομίζει ὅτι εἰσέρχεται εἰς ἕνα κόσμον ζωντανὸ ὅπου ξετυλίγονται γεγονότα ἱστορικὰ ποὺ ἀφοροῦν τὸν δύσμοιρον Ἕλληνισμόν. Τὰ σχετικὰ πέντε κλισεῖ τῶν κωδίκων εἶναι πολὺτιμα διὰ νῆντιληφθῆ ὁ ἀναγνώστης, πῶς οἱ κώδικες εἶναι πολυτιμότερες πηγές τῆς ἱστορίας τοῦ δούλου Ἑλληνισμοῦ, ὅπως πολυτιμότερα τεκμήρια εἶναι καὶ τὰ ἀρχαιολογικὰ σωζόμενα καὶ μελετώμενα μνημεῖα.

Ἄρ. 53.—*Ἱστορικὸν ἀρχεῖον συγχρόνων γεγονότων.* Εἶναι τὸ πεντηκοστὸν τρίτον δημοσίευμα μετὰ τὸ ὁποῖον σαφηνίζεται ἡ ἀξία τῶν ἀποστελλομένων χειρογράφων ἀπὸ τὸν Θρακικὸν λαὸν διὰ τὰ γεγονότα τοῦ 1910—1922. Ὁ ἀναγνώστης διαφωτίζεται ἐπαρκῶς περὶ τῶν καταγεγραφομένων γεγονότων καὶ τῆς σημασίας αὐτῶν.

Ἄρ. 54.—*Ἡθῆ, ἔθιμα καὶ προλήψεις τῶν Ἑλλήνων Βορειοθρακῶν* (ἀνάτυπον ἐκ τοῦ 21 τόμου Ἀρχείου Θράκης) τοῦ κ. Δ. Βογαζλῆ. Μελέτη ἀξιολογώτατη καὶ ἀξία ἐλαίων. Ἡ μελέτη ἦταν μακρότερη καὶ πλουσιώτερη σὲ ὕλικόν, ἀλλὰ ξεκαθαρίσθη ἀπὸ τὸ παρεμβαλλόμενο ξένο ὕλικόν καὶ τυπώθη με ὁμοιογένεια πρὸς τὸ λαογραφικὸ κυρίως. Τὰ θέματα καὶ κεφάλαιά του συμμετρικά, οἱ σημειώσεις του σημαντικὲς καὶ ἡ προσωπικότης τοῦ συγγραφέα μετὰ τὴν πολυμαθίαν καὶ πολυγλωσσίαν τῶν Θρακικῶν προβλημάτων παντοῦ χρήσιμες. Οἱ σημειώσεις του πλούσιες καὶ πολὺτιμες, διότι ὁ συγγραφέας γέννημα καὶ θρέμμα τῆς Φιλιππουπόλεως, γνωρίζει πρόσωπα καὶ πράγματα. Εἶναι μιὰ μεγάλη εἰσφορὰ στὴ Θρακικὴ Λαογραφίαν, συνοδευμένη καὶ με χάριτη τῆς Βορείου Θράκης.

Β' ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΘΡΑΚΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

1.—**Δ. Κ. Βογαζλή**, *Φυλετικές και εθνικές μειονότητες στην Ελλάδα και στη Βουλγαρία*. Ἀθήναι 1954, 80 σ. 40 (Ἐταιρεία Θρακ. μελετῶν, ἀρ. 35).

Ἐπειτα ἀπὸ μιὰ μετῆ γενικὴ ἐπισκόπηση σχετικὰ μὲ τὶς ἐθνικὲς μειονότητες στὴν Ἑλλάδα, ὁ συγγρ. ἀσχολεῖται εἰδικὰ μὲ τὴν τουρκικὴ, πομακικὴ καὶ βουλγαρικὴ μειονότητα καὶ μὲ τοὺς Ἑβραίους τῆς Θεσσαλονίκης. Ἀκολουθοῦν τὰ πολὺ ἐνδιαφέροντα κεφάλαια γιὰ τὶς φυλετικὲς καὶ ἐθνικὲς μειονότητες στὴ Βουλγαρία καὶ ἡ μελέτη κλείνει μὲ τὸ θέμα τῆς ἐξοντώσεως τοῦ ἑλληνισμοῦ τῆς βορειοθράκης ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους. Ὁ σ. φαίνεται νὰ γνωρίζη καλὰ τὴ ψυχροσύνη καὶ νοστοροπία τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν ἄλλων ἐθνοτήτων τῆς χερσονήσου τοῦ Αἴμου καὶ γιὰ τοῦτο τὰ συμπεράσματά του εἶναι ἀξιοπρόσεκτα καὶ ἐνδιαφέρουν τοὺς ἐρευνητὲς τῆς ἱστορίας καὶ ἐθνολογίας τῆς βαλκανικῆς.

2.—**Δ. Κ. Βογαζλή**, *Τὸ σχίσμα καὶ οἱ Γραικομάνοι τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας, ἱστορικὴ, λαογραφικὴ καὶ πολιτικοκοινωνικὴ μελέτη*. (Ἐταιρεία Θρακικῶν Μελετῶν, ἀρ. 44, 80 σ. 24).

Οἱ γραικομάνοι, δηλαδὴ οἱ σλαβόφωνοι, ποὺ παρέμειναν πιστοὶ στὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο μετὰ τὸ βουλγαρικὸ σχίσμα τοῦ 1872, εἶναι Ἕλληνες. Οἱ Βούλγαροι καὶ Σέρβοι τοὺς διεκδικοῦν ὡς ὁμοεθνεῖς των, ἀλλ' αὐτὸ δὲν εἶναι καθόλου σωστό, ἂν κρίνουμε ἀπὸ τὴν ἐθνικὴ τους συνείδηση καὶ ὄχι ἀπὸ τὴ γλῶσσα ποὺ οἰμιλοῦν. Ἔτσι γραικομάνοι, δηλαδὴ Ἕλληνες φανατικοί, ἦταν ὁ καπετὰν Κόττας ἀπὸ τὴ σημερινὴ Κρυσταλλοπηγή, ὁ καπετὰν Βαγγέλης ἀπὸ τὸ Στρέμπερι, καὶ ὁ καπετὰν Ἀποστόλης ἀπὸ τὴ Στρούμιτσα, ποὺ πολέμησαν μὲ ἀκαταδάμαστο θάρρος ἐναντίον τῶν κομιτατζήδων, πρὶν ἀπὸ τὰ 1904, δηλαδὴ προτοῦ μποῦν τὰ ἑλληνικὰ στρατιωτικὰ σώματα στὴ Μακεδονία. Τὸν τελευταῖο μάλιστα καπετάνιο τὸν τραγούδησε καὶ ἡ λαϊκὴ μουσα (βλ. *Δώρα Πεντρίδη*, Ἕλληνες Σλαβομακεδόνες καὶ Ἑλληνόβλαχοι, Ἀθήναι 1933, σ. 23).

Τὸ ζήτημα τῶν γραικομάνων ἐντάσσεται μέσα στὸ ὅλο μακεδονικὸ ζήτημα, ποὺ ἀνακινήθηκε κατὰ τὸν τελευταῖο πόλεμο. Ὁ σ. μᾶς δίνει πλήρη καὶ ἐξακριβωμένα στοιχεῖα τῶν τελευταίων διεθνῶν καὶ βαλκανικῶν ζυμώσεων σχετικὰ μὲ τὴν «αὐτονομίση» τῆς Μακεδονίας καὶ μὲ τὴν πείρα ποὺ τὸν διακρίνει καὶ τὴ βαθεῖα γνώση τῶν ζητημάτων καταλήγει στὸ συμπέρα-

σμα, ὅτι τόσον οἱ ἑλληνικὲς κυβερνήσεις, ὅσον καὶ ὁ ἑλληνικὸς λαὸς πρέπει διαρκῶς νὰ προσέχουν τὴ βόρειο Ἑλλάδα, γιατί οἱ ἐχθροὶ τοῦ ἑλληνισμοῦ δὲν ἔπαυσαν νὰ διεκδικοῦν τὴ Μακεδονία καὶ τὴ Θράκη. «Φύλακες γρηγορεῖτε», γράφει, πρέπει νὰ εἶναι τὸ σύνθημα τῶν ἑλληνικῶν κυβερνήσεων καὶ τοῦ λαοῦ. Πολὺ σωστά.

3.—*Τὰ ἀναστενάγια τοῦ 1954.* Ἀπὸ παρατηρήσεις καὶ συνεργασία τῶν κ.κ. *Πολ. Παπαχριστοδούλου, Κ. Ρωμαίου, Ἄγγελος Χατζηνικολάου, Ἄγγελος Ἀντωνιάδου, Παντ. Καβακοπούλου* καὶ *G. Violon.* Ἀνατύπ. ἐκ τοῦ ΙΘ' τόμου τοῦ Ἀρχείου Θρακ. Λαογρ. καὶ Γλωσσ. Θεσαυροῦ, σ. 305—351 (Ἑταιρεία Θρακικῶν Μελετῶν, ἀρ. 41).

Συnergieio ἐπιστημόνων, πού τὰ ὀνόματά τους ἀναγράφονται στὸν τίτλο τῆς μελέτης, παρηκολούθησε τὰ Ἀναστενάγια τοῦ 1954 καὶ μᾶς ἔδωσε χρήσιμες παρατηρήσεις καὶ γνώμες γιὰ τὰ «δρώμενα» τοῦ πανάχαλου ἔθιμου. Ἐτσι κάθε φορὰ προσίθονται κι ἄλλες λεπτομέρειες καὶ διαφωτίζονται περισσότερο οἱ ἱεροτελεστίας τῶν Ἀναστενάγηδων ἀπὸ λαογράφους, πού ἀγαποῦν τὸ ἔθιμο σὰν θέμα θρησκευολογικῆς μελέτης.

4.—*Ἀρχιμ. Νικ. Βαφείδου, Ἐκκλησιαστικαὶ ἐπαρχίαι τῆς Θράκης καὶ ὁ φάκελλος 434 τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς περὶ Θράκης.* Ἀθήναι 1955. Ἀνάτ. ἐκ τοῦ Ἀρχείου τοῦ Θρακ. Λαογρ. καὶ Γλωσσ. Θεσαυροῦ, τόμ. Κ', σ. 81—120 (Ἑταιρεία Θρακικῶν Μελετῶν, ἀρ. 43).

Ὁ πανοσιολογιώτατος θρησκευολόγος Ν. Βαφείδης, συνεχίζοντας τὴ δημοσίευση τῆς ἐρεύνης του σχετικὰ μὲ τὰ ἔγγραφα τοῦ φακέλου 434 τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς, ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐπαρχίαν Ἀνδρουπόλεως. Τὰ παραπάνω ἔγγραφα, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἐνδιαφέρον, μᾶς δίνουν καὶ γενικὲς πληροφορίες γιὰ τὶς πόλεις, κωμοπόλεις καὶ τὰ χωρία τῆς θρακικῆς αὐτῆς ἐπαρχίας πολὺ χρήσιμες γιὰ τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν ἐθνολογίαν τῆς θρακικῆς αὐτῆς περιοχῆς.

5.—*Studii și cercetări de Istorie literară și folclor* (Academie Republicii Populare Romîne. Institutul de Istorie Literară și Folclor) anul III (București) 1954, 80 σ. 207.

Τὸ περιοδικὸ αὐτό, πού φέρει τὸν παραπάνω τίτλο «Μελέτες καὶ ἔρευνες γιὰ τὴν ἱστορίαν τῆς λογοτεχνίας καὶ γιὰ τὴν λαογραφίαν» ἐκδίδεται στὸ Βουκουρέστι ἀπὸ τὴν ρουμανικὴν Ἀκαδημίαν καὶ εἰδικὰ ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο γιὰ τὴν ἱστορίαν τῆς λογοτεχνίας καὶ γιὰ τὴν λαογραφίαν, πού ἀποτελεῖ παράρτημά της. Τοὺς προηγούμενους, πρῶτο καὶ δεῦτερο, τόμους δὲν ἔτυχε νὰ τοὺς ἴδωμε. Ἄν ὅμως κρίνουμε ἀπὸ τὰ περιεχόμενα τοῦ τόμου αὐτοῦ, τοῦ τρίτου, μποροῦσε νὰ μορφώσουμε μιὰ ἰδέαν γιὰ τὰ θέματα καὶ τοὺς συγγραφεῖς, πού συνεργάζονται σ' αὐτό, γιὰ τὰ διαφέροντα, τὸν τρόπο καὶ τὴν μέθοδον τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης.

Χωρίζω τις δημοσιευόμενες ἔδω πραγματεῖες σὲ δυὸ κυρίως τομεῖς: στὸν τομέα τῆς λογοτεχνίας καὶ στὸν τομέα τῆς λαογραφίας. Στὸν πρῶτον ὑπάρχουν οἱ ἑξῆς ἐργασίες: «*Ἀντώνιος Τσέχωφ*» τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ Γ. Καλινέσκου (μελέτη γιὰ τὸ γνωστὸ Ρῶσο συγγραφέα) (σ. 7—25). «*Σημείωση γιὰ τὸν Ἀντίοχο Καντεμίρη*» τοῦ ἴδιου συγγραφέα (σ. 39—46). «*Ὁ ρεαλισμὸς στὸ ἔργο τοῦ Αἰμίλ Γκουρλεάνου*», ἄρθρο γραμμένο ἀπὸ τὸν Τ. Virgolici (σ. 75—94). Ἔπειτα σημειῶνω: «*Ἀπὸ τὴ λογοτεχνία μετὰ τὴς 23 Αὐγούστου 1944*»⁽¹⁾ τρεῖς μελέτες τῶν C. Ciuchindel, M. Bucur καὶ L. Pavlovici γιὰ τοὺς Dan Deșliu, Marin Preda καὶ M. Davidoglu (σ. 95—123). Ἀκολουθεῖ ἡ δημοσίευση συμμεϊκτων, πού περιλαμβάνουν ὕλικὸ μὲ ντοκουμέντα σχετικὰ μὲ τοὺς C. Conachi, Ioan Catina, C. Faca, A. Pann, Al. Sihleanu, Al. Depârâteanu N. T. Orășanu, M. Eminescu, Ion Creangă, Al. Macedonski, Anton Bacalbaș, Emil Gârleanu, I. A. Basarabescu καὶ G. Topîrceanu (σ. 125—177). Τέλος ὁ D. Panaitescu-Petrescicius δημοσιεύει μελέτη γιὰ τὸν ποιητὴ St. Petică «*στὸ φῶς τῶν νέων χειρογράφων (1877—1904)*» (σ. 191—197), ὁ C. I. Botez σύντομο ἄρθρο γιὰ τὸν H. Fielding (σ. 198—201) καὶ ὁ I. Chitimia γιὰ τὸν ἐθνικὸ ποιητὴ τῆς Πολωνίας Adam Mickiewicz (202—207).

Στὸν τομέα τῆς λαογραφίας ξεχωρίζω τις μελέτες: «*Ἰοργτάκε Γκολέσκου, λεξικολόγος, λαογράφος καὶ συγγραφέας*». Ἡ μελέτη αὐτὴ ἀνήκει στὸν Petrescicius (σ. 27—38) καὶ εἶναι μᾶλλον φιλολογικὴ (γραμματειακὴ) παρὰ λαογραφικὴ. «*Τὸ πρόβλημα τῆς κατατάξεως καὶ τοῦ καθορισμοῦ τῆς πεζῆς λαϊκῆς φιλολογίας*» τοῦ C. Chitimia (σ. 47—62). «*Τὸ τραγούδι τῆς δουλειᾶς στοὺς Ἕλληνες καὶ τοὺς Ρωμαίους*» τοῦ H. Mihăescu (σ. 63—73) καὶ τέλος «*Γιὰ μιὰ ἐκθεση πάνω σὲ μιὰ ἔρευνα γιὰ τὴ λαογραφία τοῦ παιδιοῦ*» (σ. 179—190).

Ὅπως βλέπουμε, οἱ λαογραφικὲς μελέτες εἶναι λιγώτερες σχετικὰ μὲ τις μελέτες, πού ἀφοροῦν τῇ λογοτεχνίᾳ, καὶ αὐτὲς ὄχι καὶ τόσο πρωτότυπες. Ἔτσι π.χ. στὴν ἐργασία γιὰ τὸ πρόβλημα τῆς κατατάξεως καὶ τοῦ καθορισμοῦ τῶν διαφόρων πεζῶν δημιουργημάτων τοῦ λαοῦ, ὅπως εἶναι τὸ παραμῦθι, ὁ μῦθος, ἡ παράδοση, ἡ διήγησις, τὸ ἀνέκδοτο, κτλ., δημοσιεύονται πράγματα γνωστὰ ἀπὸ ἔρευνες, πού ἔγιναν στὸ παγκόσμιον πεδίου τῆς παραμυθιολογίας καὶ λαογραφίας. Ἐνδιαφέρο μόνον ἰδίως γιὰ τοὺς ξένους παρουσιάζει ἡ βιβλιογραφικὴ ἐνημέρωσις τοῦ σ. γύρω στὸ θέμα τῆς συντάξεως καταλόγων τοῦ παραμυθιοῦ σὲ διάφορες χῶρες τοῦ κόσμου καὶ ἡ σαφὴς διάκρισις τῶν λαϊκῶν ρουμανικῶν διηγήσεων μὲ τὴν κατάδειξιν τῶν ὁμοιοτήτων καὶ διαφορῶν τους.

Τέλος γιὰ τὴν ἐργασία τοῦ Mihăescu, τὴ σχετικὴ μὲ τὸ τραγούδι τῆς

(1) Στις 23 Αὐγούστου 1944 μῆκαν οἱ Ρῶσοι στὴν Ρουμανία.

δουλειᾶς στους Ἕλληνας καὶ στους Ρωμαίους, κυριαρχῶ, πὸς τὰ χωρία ἀπ' τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς ἔπρεπε νὰ γράφονται στὴν πρωτότυπη γλῶσσα ποὺ πρωτογράφηκαν καὶ ἔπειτα νὰ μεταφράζονται ρουμανικὰ (μέσα σὲ παρενθέσεις), γιὰ νὰ μπορῆ κανεὶς νὰ ἐλέγξει εὐκολώτερα τὰ πράγματα καὶ τὶς ἀπόψεις τοῦ συγγραφέα. Καὶ ἡ ἐργασία αὐτὴ δὲν παρουσιάζει πρωτοτυπία παρὰ μονάχα στὸ τέλος ἀναπτύσσεται ἡ μαρξιστικὴ ἀποψη, ποὺ ἀφορᾷ στὸ ρυθμὸ καὶ τὴν ἐργασία, ἀντίθετη μὲ τὴ θεωρία, ποὺ ἀνάπτυξε ὁ Κ. Bücher στὸ γνωστὸ ἔργο του Arbeit und Rhythmus.

Δ. Οἰκ.

6 — Ἡ *Revue des Études Byzantines* τόμ. XIII année 1955 στὰς σ. 285—287 στὴ βιβλιογραφία τῆς ἔγραψεν ἀρκετὰ, σχολιάζουσα τὰ ἐξῆς δημοσιεύματα τῆς Ἑτ. Θεολ. Μελετῶν. Κριτικὴ τοῦ *R. Janin*.

- 1) Τοὺς Πομάκους, τοῦ Π. Παπαχριστοδούλου.
- 2) Τὶς πνευματικὲς σχέσεις Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων Δ. Πετροπούλου.
- 3) Τοὺς Κώδικες Θεράκης, Μ. Ἀποστολίδη.
- 4) Τ' ἀναστενάγια, τῆς Ἄννας Ἀντωνιάδου. (ἀγγλιστί)
- 5) Φυλετικὲς καὶ ἐθνικὲς μειονότητες στὴν Ἑλλάδα καὶ Βουλγαρία τοῦ Δ. Βογαζλή.
- 6) Τὶς Περιπέτειες τοῦ Θεολ. Ἑλληνισμοῦ τοῦ Γ. Γιαννακάκη.
- 7) Πασχαλινὰ Θεολογικὰ διηγήματα Π. Παπαχριστοδούλου.

ΜΝΗΜΟΣΥΝΑ

1.—**Ὁ Ἡλιουπόλεως Γεννάδιος.** Ὁ εὐφήμως γνωστός μητροπολίτης τοῦ Πατριαρχικοῦ Θρόνου καὶ Συνοδικὸς Γεννάδιος Ἀραμπατζόγλου, δὲν ὑπάρχει πλέον εἰς τὴν ζωὴν ἀπὸ τῆς 14—3—56. Ἡ Θράκη εἰς τοὺς μακροὺς χρόνους τῆς δουλείας ἔδωκεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν πολλοὺς Πατριάρχας καὶ ἱεράρχας. Ὁ Γεννάδιος δὲν ἔγινεν ἡγέτης τοῦ Γένους, ἀλλ' ὑπῆρξεν ἄξιος διάδοχος ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας τῶν πνευματικῶν ἡγητόρων τῆς Ἐκκλησίας, ἐργαζόμενος ἐπὶ 40 ἔτη εἰς τὴν συγγραφὴν τῆς ἱστορίας τῆς Ὀρθοδόξου Μεγάλης Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως καὶ τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Πρὸ εἴκοσι ἡμερῶν καθισμένος εἰς τὰ καθίσματα τοῦ ἀναγνώστηριου τῆς Ἐθν. Βιβλιοθήκης ἐρευνοῦσε, ἀντέγραφε πηγὰς, χρησιμοποιοῦσε κείμενα διὰ τὸ ἔργον του. Μετὰ δεκαπέντε ἡμέρας, ἐγχειρισμένος μὲ ἐπιπλοκάς, παρέδωκε τὴν τελευταίαν πνοὴν εἰς τὸν Θεόν, πού ἐλάτρευσε καὶ ὑπηρέτησε, καὶ ἐσφράγισε τὸ στόμα καὶ τὰ χεῖλη ὁ πνευματικὸς αὐτὸς ἡγέτης τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας. Τὰ ἔργα του δὲν ὑπάρχει χώρος ἔδῳ ν' ἀπαριθμηθοῦν. Ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία διὰ τοῦ θανάτου του χάνει ἓνα στυλοβάτην καὶ μαχητὴν, ἢ ἐρευνα ἓνα ἀκούραστον ἐρευνητὴν, ἢ Ἱστορία ἓνα ἱστορικὸν καλλιλόγον καὶ στυλίσταν καὶ ἢ ρητορικὴ ἓνα ἐκκλησιαστικὸν ρήτορα ἀληθινόν, γνωρίζοντα ἀπὸ ποῦ ἀρχίζει ὁ ρητορικὸς λόγος καὶ ποῦ τελειώνει. Ἡ Ἐταιρεία Θεολογικῶν Μελετῶν ἐκφράζουσα τὴν ὀδύνην της, ὡς ἐκπρόσωπος τῆς πνευματικῆς Θράκης, ὑπόσχεται νὰ φροντίσῃ διὰ τὴν τοποθέτησιν τοῦ σοφοῦ ἱεράρχου εἰς τὸ Πάνθεον τῶν προσωπικοτήτων τῆς δυσμοίρου Θράκης, ἐπαξίως τῶν προσφερθέντων ὑπ' αὐτοῦ πνευματικῶν κόπων καὶ ἀγώνων πρὸς διαιώνισιν τῆς ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας.

2.—**Ὁ Πέτρος Ἀξιωτίδης.** Ἡ Θράκη ἔχασεν ἐπίσης ἓναν ἀκόμη ἄνδρα χρήσιμον εἰς τὴν πατρίδα, τὸν Πέτρον Ἀξιωτίδην, δικηγόρον καὶ πνευματικὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ καὶ πατριώτην φλογερόν. Ὁ Π. Ἀξιωτίδης, Ἀδριανουπόλιτης, ὑπῆρξε μιὰ προσωπικότης. Εἰς τὴν Ἐταιρίαν Ἑλληνισμός, μαζί μὲ τὸν καθηγητὴν Καζάζην καὶ τὸν Χριστοβασίλην, εἰργάσθη, πολλὰ μοχθήσας, διὰ τὴν πατρίδα, ὅπου καὶ ἐπέδειξε ἐξαιρετικὰ χαρίσματα καὶ ἰκανότητος, πού τὸν κατέστησαν συμπαθεῖ. Ὁ Π. Ἀξιωτίδης ὑπῆρξε καὶ ποιητικὴ ψυχὴ. Ἐργάσθη ποιήματα, θεατρικὰ ἔργα, ἱστορῆμα περὶ τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ κυριώτατα ἓνα πόνημα περὶ Σαμοθράκης ἀρχαιολογικοῦ. Ὁ Π. Ἀξιωτίδης, φιλόπατρις καὶ ἐργατικὸς, ἠγωνίσθη διὰ τὰ ἰδεώδη τῆς φυλῆς καὶ ἡ ἐργασία του ἐκτιμᾶται δεόντως. Ὡς δικηγόρος διέπρεψε εἰς Θεσσαλονίκην, ὅπου καὶ τὸνομά του καὶ αἱ πράξεις του θὰ μείνουν ἀλησμόνητοι. Ἡ Μακεδονικὴ γῆ πού ἐκάλυψε τὸν νεκρὸν ὡς εἶναι ἑλαφρὰ καὶ ἡ μνήμη του μακρὰ καὶ ἀνεξίτηλη ἀπὸ τοὺς ἐθνικοὺς ἀπελευθερωτικοὺς ἀγῶνες τοῦ ἀγωνιστικοῦ ἔθνους.

*Μία ἀναγνώρισις καὶ ἓνα ἔγγραφον κατὰ τὸ Συνέδριον τῶν Δήμων
καὶ Κοινοτήτων τοῦ νομοῦ Ἐβρου εἰς τὰ 1954*

Πρὸς

Τὸν ἀξ. κ. Πολύδ. Παπαχριστοδούλου

Διτὴν τοῦ Ἀρχείου τοῦ Θρακ. Λαογρ. καὶ Γλωσσ. Θεσαυροῦ

Ἀξιότιμε κ. Παπαχριστοδούλου,

Ἐχομεν τὴν τιμὴν ν' ἀνακοινώσωμεν Ὑμῖν εὐχαρίστως, ὅτι ἡ ὑπὸ τὴν Προεδρείαν ἡμῶν διοικοῦσα Ἐπιτροπὴ τῆς Τοπικῆς Ἐνώσεως τῶν Δήμων καὶ Κοινοτήτων τοῦ Νομοῦ Ἐβρου κατὰ τὴν συνεδρίασιν αὐτῆς τῆς 10ης Μαΐου ἐ.ἔ. ἐνέκρινεν ὁμοφάνως ψήφισμα, δι' οὗ ἐκφράζεται πρὸς Ὑμᾶς ἡ εὐγνωμοσύνη τοῦ λαοῦ τοῦ Νομοῦ Ἐβρου διὰ τοὺς ἀπὸ μακροῦ χρόνου σθεναροὺς ἀγῶνας καὶ τὴν ἀκόματον δρᾶσιν καὶ ἐργασίαν πρὸς συγκέντρωσιν, διάθεσιν καὶ διαφήμισιν τῆς Θρακικῆς Λαογραφίας καὶ τῆς δράσεως τῶν Θρακῶν Ἡρώων καὶ Μαρτύρων τῆς Ἐθνεγερσίας τοῦ 1821.

Αἱ μελέται Ὑμῶν πρὸς τὸν ἀνωτέρω σκοπὸν, ἀποτελοῦσαι λαμπρὰν ἔθνικὴν καὶ ἱστορικὴν ἐργασίαν, φέρουν Ὑμᾶς ἐπαξίως εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τῶν μαχητῶν τῆς λαογραφικῆς ἀληθείας, τοὺς ὁποίους ἡ Θράκη, ἥτις ἀνὰ τοὺς χαλεποὺς αἰῶνας τῆς δουλείας διετήρησεν ἀκαμπτον τὴν ἔθνικὴν συνείδησιν καὶ τὰς ἔθνικὰς παραδόσεις καὶ συνέβαλεν εἰς προσφορὰς θυσιῶν καὶ μόχθων διὰ τὴν εὐδόωσιν τῶν κατὰ καιροὺς ἀπελευθερωτικῶν προσπαθειῶν καὶ ἀγῶνων, θὰ τιμᾷ μὲ ἰδιαιτέραν πάντοτε ὑπερηφάνειαν ὡς τὰ ἐκλεκτὰ τέκνα αὐτῆς.

Μετ' ἔξαιρέτου τιμῆς

Ὁ Πρόεδρος τῆς Τ.Ε.Κ. Νομοῦ Ἐβρου Δήμαρχος Ἀλεξῆλεως

Ι. Μπέτσος

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟΝ

ἀγαθοποιός ἐπέμβασις ἀδελφότητος Ἐκ-
 παίδ. καὶ Φιλανθρωπικῆς 63
 ἀγάπη, ἄρρητωνιάσματα, γάμοι 201,
 202, 203, 204, 205
 Ἁγία Ἄννα 21
 Ἅγιος Ἰωάννης Πρόδρομος 21
 Ἅγιος Νικόλαος 21
 Ἅγιος Τρύφωνος 226
 ἀδελφοὶ Ἀσάν 15
 ἀδυναμία ἐπιστημονικοῦ ἐλέγχου 277
 Αἰμόνιον 10
 αἰσθητικότης πυροβατῶν 250
 Αἴσωπος μυθολογίας 6
 ἀκατὰ ἐνδυσμάτων 260
 ἀλάλητη 219
 ἄλλα συναφῆ ἔθιμα 213
 Ἀλεξάνδρου Ἰω. 17
 ἀληθῆς ἔκστασις 264
 Ἀμαλία Κυριακοῦ 37
 Ἀμεδαῖος Σοβοῖτας 18
 ἀμπελόβεργες 226
 ἀμπελουργία 225
 ἀμπελουργικὲς γιορτῆς 225
 ἀμπελουργοὶ 226
 Ἀναστενάρια 249
 ἀναστενάρικες εἰκόνες 286
 Ἄνατ. Ρωμυλλία 23
 ἀνέγερσις ἐκκλησιῶν 219
 ἀνθηστήρια 216
 ἀντίγραφα ἐπιστολῶν Πατρ. Γερμανοῦ
 καὶ Ἡρακλ. Παναρέτου 169
 Ἀντώνιος Ἰωαννόπουλος 29, 30, 31
 ἀξία συλλογῆς Legrand 71
 ἄξιον δὲ ἐνταῦθα σημειῶσαι συμβάν 158
 ἀπάντησις δι' ἐπιστολῆς 44, 46
 ἀπόμαχος Γερο-Δραγούλης 269
 ἀπομνημονικὸν στρώμα ἀτμοῦ 258
 ἀποψις ὑγρότητος ποδῶν 257
 Ἀποστολίδης Μ. 209
 ἀποφάσεις διὰ τὰ σχολεῖα 41
 Ἀππιανὸς Ἀλεξάνδρος 9
 Ἀρριανὸς ὁ Νικομηθεύς 10
 ἀρχεῖα ψυχικῶν ἐρευνῶν 271
 ἀρχιερατικὰ γράμματα 31
 ἀρχιερατεία Λαυρεντίου 119, 120, 121
 ἀρχοντες 20
 Ἀσανίτης 19
 Ἀσάν ὁ Γ' 16
 ἀσκή 236
 ἀστικὸν δῆμον 23
 ἀσφαλὲς καταφύγιον 12

αὐστηροὶ περιορισμοὶ τουρκικῆς κυβερ-
 νήσεως 40
 αὐτοματικὴ ψυχικὴ δραστηριότης 274
 αὐτονομούμενοι Μεσημβριανοὶ 9
 αὐτόγραφον Νεΐλου 151, 152
 αὐτόνομα γομίσματα 8
 αὐτόνομον τὸ πολίτευμα 7
 ἀφηνιαστικὸς ρυθμὸς 264

Βαθὺ θρησκ. αἶσθημα Ἑλλήνων 221
 Bandolo Andrea 15
 Baruk 269
 βασιλεία Λέοντος 13
 Vasilie Alecsandri 91, 92, 93, 94, 95,
 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102 103.
 Βενιαμὴν Λέσβιος 21
 βεράτιον Σουλτανικὸν 238, 239,
 Bergson 269
 βίαιοι χοροὶ 264
 βιβλιογραφία 64
 Βιζώνη (Βουλγαρική) 7, 8
 Βοροντζῶφ Τεπλιάκωφ 22
 Βορυσθεντικὸς λόγος 9
 Βουλγυροφροντικὸς Βασίλ. 16
 Βουλγαρικά ψυχολογία 217
 Βυζαντινὸς Λέοντος 14
 Βόγυε da go prosti 214
 βορειοθηρακικὸς θρούλλος 215
 βορειοθηρακικὸς Ἑλληνισμὸς 181, 182,
 183, 184, 185, 186, 187
 βοάδου τῆς τρίτης ἡμέρας στὸ κονάκι 294
 Βραχὺ χρονικὸν Γερασίου 137, 138, 139
 Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία 20
 Βυζαντινοὶ καὶ Χαλκηδόνιοι 6
 Jacobo Doro 15
 Γεωργιάδης ἱατροδικαστικὸς 261
 Γιαβάσης 264
 γιόγκι 269
 Γλαβᾶς Μιχαὴλ 15
 Γλωσσάριον 175, 176
 γυμνά ποδία 264

δαπάναι διὰ τὴν λειτουργίαν τοῦ σχο-
 λείου 39, 40
 Δεύτερη καὶ τρίτη ἡμέρα 285
 Δημοκρατία Γενοῦσης 17
 Δημοσιογραφία 231
 Διαβατηρὸς 15
 Διαβόρετσα 226
 διάγραμμα ἀναγκασιῶν πληροφοριῶν 27

διαζύγιον 163
 διαμάχαι Ἀγιανήδων καὶ Δερεβενίδων 20
 διαπάλη μετοξὺ ἐγὼ καὶ ὑπερεγὼ 267
 διαταραχὴ συνειδήσεως 264
 Digby Μογναγὴ 257
 διδακτικὸν ὑπηρετικὸν προσωπικὸν 32
 Διδυμοτεῖχον Μεθόδιος 47
 δικαιώματα Ἡρακλείας 240, 241, 242,
 244, 245, 246, 247 248
 διπλοῦς σκοπὸς 26
 Δίων ὁ Χρυσόστομος 9
 δυνάμεων γονέων 31
 δυναμισμὸς σεξουαλικῆς λειτουργίας 273
 δωρικὴ Μεσημβρίας καταγωγή 11

 ἐγένετο χειμῶν μέγας 163, 164
 ἐκρίσις καὶ εἰσαγωγή διδακτικῶν βι-
 βλίων 59
 ἐγγώρια προϊόντα 21
 Ἔδρα μητροπολίτου 23
 Ἔδρα ἐπισκόπου 10
 εἰσβολὴ Γαλατῶν 270 π. X. 9
 εἰσβολὴ Βουλγάρων 679 12
 ἐκκλησιαστικὴ πράξις 170, 171, 172 173
 ἐκλογὴ δεκτῶν 263
 Ἐκπαιδ. Φιλανθρωπικὴ Ἀδελφότης 26
 Ἑλλήν ἀστὸς 1780—1880 227
 ἑλληνικὰ χωρία 23
 ἑλληνικὰ ψυχασάββατα 215
 ἑλληνικὲς ἑφημερίδες 213
 ἑλληνικοὶ χοροὶ 279
 ἑλληνοθρακικὸν ὄνομα Μεσημβρίας 7
 ἐμβστήρια 197, 188
 ἔμμετρος Περιήγησις 6
 Ἐμμονόκαστρον 17
 Ἐν δὲ τῇ ἐ' μαίῳ 161
 ἐνδεχόμενον τῆς προοικαίου πέλατος
 254
 ἐνιαῖο ρουφῆτι 224
 ἐννιάμρα, σαράντα, τριήχρονο 213, 214
 ἐννιά φαγιά 198, 199
 ἐξαγωγή σιτηρῶν καὶ ὀπωρῶν 16
 ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον 16
 ἐπιγραφὴ ἐπὶ τοίχου 20
 ἐπίδραση νταουλιῦ 284
 ἐπιδρομὴ Γέτων 9
 ἐπιθέσεις Κοζάκων Ταναΐδος 20
 ἐπίλογος 234
 ἐπίσκοπος Πέτρος 11
 ἐπίσκοποι κατὰ χρονολογικὴν πρᾶξιν
 173, 174
 ἐπίτευξις ἀκαίης 271
 Ἐπιφάνιος Κύπριος 11
 Ἐποχὴ Legrand 71
 ἔργα τῆς ἡμέρας 20
 ἔργον Negruzzi 105, 106, 107, 108,
 109, 110 111
 Ermitage Πετρουπόλεως 22
 ἐσάφια ἢ ρουφῆτια 24, 222
 ἕτερος λίθος ἐκ Πλωτινιπόλεως 72

Εὐμενιάδης Β. 36
 Εὐδοξίσις (Σηλύβρια) 114
 Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης 5
 Εὐτρόπιος 9
 Ζαοίφης Γ. 26
 George Buscham 258
 Ζυγομαλᾶς Θεοδοσίος 20

Ἡθῆ, ἔθιμα βορειοθρακῶν 177, 178, 179
 ἠλεκτρικὴ κατάστασις ποδῶν 255
 ἡμέρα Σκλόβου 285
 Ἡρόδοτος 5
 ἠρωϊκὰ στοιχεῖα 275

θάνατος καὶ μεταθανάτια ζωὴ 208
 Θεοφάνης 115
 Θερμοκρασία ποδῶν 258
 θίασοι καὶ θέατρα 232
 θορυβώδης μουσικὴ 264
 θρακικὸν ὄνομα Διδυμοτεῖχου 73
 θρησκευτικαὶ ὁρχήσεις 219

Ἰγνάτιος 116
 ἰδιόχειρον Νεΐλου 152
 ἰδιωτικὸν συμβόλιον 36
 ἱερός ἡμῶν κληρὸς 26
 ἱερομόνοχος Σαφράνιος 121, 122
 IOAN ELIADE Radulescu 81, 82,
 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89
 ἰσχυρὸν Βυζάντιον 9

καθορισμὸς χρόνου καταγραφῆς Πλωτι-
 νοπόλεως 78
 Καλυψὼ 112, 113
 καντάδες 229
 Καρατζάβης Μωάμεθ 20
 Καρναπόπουλος Ι. 23
 Καρνοβάλια 228
 Καστανιώτικη εἰκ. 239
 καταγραφὴ ἐξόδων 167
 καταγραφὴ σκευῶν ἐκκλησίας 157
 καταγραφὴ ὁμολογιῶν ἐκκλησίας 156
 καταγραφὴ δραγουμάνων 142
 κατάστασις προγενεστέρων ἀρχιερέων ἐ-
 πισκ. Μετρῶν 142, 143, 144
 κάτωθι ἐπισκοπὴ 26
 κίνησις πληθυσμοῦ 174
 Κιρκάσιοι 23
 Κιριτζαλῆδες 21
 Κλειδῶνας 191, 192
 Κοινότης Διδυμοτεῖχου 28
 Κοινότης Σουφλίου 53, 56
 Κοινότης ἀναδέχεται 28
 Κοκκαλοῦ 14
 Κομνηνὸς Ἀλέξιος 15
 Κρασοψυχιὰ 216
 κριτικὴ τῶν δύο ἀπόψεων 260
 κροταλισμοὶ χειρῶν 273
 Κροῦμμοι 13
 Kuda Bux 258

- Κομπάρης 'Αλέξανδρος 21
 Κρουσταλλίδης 52
 Κύριλλος Λούκαριος 116
 Κώδιξ 184
 Κώδιξ 185, 155
 Κώδιξ 182, 183, 184, 185
 Κώδιξ δημογεροντίας 41
 Κωνσταντινίδης Μαργ. 5
 Κωνσταντινίδης Καθ. 258
 Κωνσταντίνος Ε' 13
- λαλαντήδες 223
 Lang 263
 Λαογραφικά Βορειοθράκης 188, 189
 λατρεία τῶν νεκρῶν 215
 Latischew B. 22
 λατρεία ἀρχαίων Θεῶν 11 ἢθη κι' ἔθι-
 μα 11
 λειψανδρία 20
 Λέων ὁ Ἀρμένιος 13
 λογαριασμός χρημάτων δαπανηθέντων 63
 Λογοθέτης Νικηφόρος 13
 Λουδάρος Ἀντώνιος 25
 Λυσίμαχος βασιλεὺς Θράκης 8
- Μακάριος 123, 126
 μακρυμάντηλο 292
 μαλλίνη κάλτσα 262
 Μάνα (μαγική δύναμις) 263
 μαρτυριὰ 295
 μαστιγὲς τῶν χριστιανῶν 28
 Μαυρολεύκη Δράμας 289
 μέγα συμμαχικὸν κράτος 7
 μεγάλοι ὑστερικάί κρίσεις 270
 μεγίστη ἐπίσχυσις Παιδείας 42
 Μέμων ὁ Ἡρακλειώτης 9
 Μεσημβρία 5, 6
 μεταβίβασις ἀκατίας 262
 μετζία 219, 220
 Meypart 262
 μητροπολίτης Μακάριος 115, 116 117
 μητροπολίτης Δαυρέντιος 115
 μητροπολίτης Ἀθανάσιος 114
 μηχανισμός νεκροποιήσεως 260
 Μιχαὴλ ἡ Μυτζῆ; 15
 μοιρολόγι μητέρας 217
 μοιρολογίστρες 212
 Μόλτκε Στρατάρχης 22
 μοναστήριά μας 229
 μοναστήρια 221
 μονὴ ἁγίου Νικολάου 10, 17
 Μόντζελος Μιχαὴλ 283
 μουσική σπουδαιότερος παράγων 285
 μπακιρί 293
 Μπέκας Κωνστ. 74
 Μπεκὴρ Πασάς 21
 μυστικά στοιχεία ἀναστενάξη 268.
- νέα ἔμπορ. συνθήκη 17
 Negruzzi C. bios 104, 105
 Νέο σπίτι 235
- ὀβολός τοῦ χάρου 209
 ὀβολοὶ Λυσίμαχου 9
 οἰδιπόδειον σύμπλεγμα 267
 οἰκονομικὴ ἀδυναμία 32, 33
 ὀμαδικὴ ὑποβολή 264
 ὀμαδικὴ ἐκδρομὴ 224
 ὀμαδικὲς γιορτὲς 223, 223
 ὀμοσπονδία Πενταπόλεως 8
 ὀριστικὰς ἀδελφότητας ἀποφάσεις 46
 ὀρχηστρικὴ λειτουργία 279
 Ὅσα ἐκ μακροῦς συνήθειας χρῆθι 165
 Οὐαλεριανός 75, 76, 77
 Οὐνιάδης 19
- παζάρι γραϊδίων 217
 παθολογικαὶ ἐκδηλώσεις 270
 Παιδεία ἐν Διδυμοτείχῃ 25
 Παλαιολόγος I. Α' 18
 Παλαιολόγος Μιχαὴλ 15
 Παπαχριστοδοῦλου Πολ. -74, 265
 παράλογος νόσος 164, 165
 παραίτησις Σαφρονίου 122, 123
 παρακλήσια 230
 παρυστεκόμενοι 221
 Πασχάλης Λογχιδιατίδης 35
 Πατιζιναίκαὶ καὶ Κομνηνοὶ 15
 Παῦλος Ἀσάνης 19
 Πατριωρικὸν ἔγγραφον ταραχώδους βίου
 Μακαρίου 117, 118, 119
 πένθος 213
 πέπλοι τοῦ θρόνου 249
 περιγραφή ἐθίμου 23 Μαΐου 290
 περιεχόμενον ἐπιστολῆς 58
 Percay Hillhouse 257
 Πετρόπουλος Δ. 259
 Πηγαί 66
 πηγαὶ δημοτ. ἁμαμάτων συλλογῆς Le-
 grand 65
 πῖναξ ἀντιστοιχίας 67
 Πιππερίνης ὄρος 14
 Πλίνιος ὁ Πρεσβύτερος 10
 πόλις ἔμπορικωτέρα καὶ ναυτικωτέρα 21
 πόλις Σχορμιαδῶν καὶ Νησιῶν 6
 Πολυανῆς Ἱερεμίας 115
 Πομπόνιος Μέλας 10
 πόροι ἐκκλησιῶν 32
 πράξις ἐμφαίνουσα τὴν ἄνοδον μετρῶν
 Σαφρονίου 165, 166
 πρὸ καὶ μετὰ τὸ γάμο 205, 206, 207
 προαιρετικὴ εἰσφορά 32
 Προκοπίου περὶ κτισμάτων Ἰουστινιαν-
 οῦ 11
 προσημαζόμενα ψηφίσματα 11
 πρῶην Πολυανῆς Ἰάκωβος 115
 πρῶτεργάτες Ρουμ. λογοτεχνίας 81
- Ναχιδης Γεώργιος 53
 Ναύλοχον 7, 10

πρώτη διδασκάλισσα ἐν Διδυμ. Ἀλεξάνδρα 25
 πρωτόγονοι ἐκδηλώσεις 273
 πρωτογονισμός ἐκδηλώσεων ἀναστενάρως 271
 πρωτόγονα καὶ ἀκαλλιέργητα ἄτομα 271
 πρώτον ἐγγράφον Ἐκπ. Φιλ. ἀδελφότητος 42, 43
 πρώτος χορὸς 280
 πρωτότυπον ἀποφάσεως ἐκκλησιαστικοῦ δικαστηρίου τοῦ 1896 79, 80
 πτερωτὸς λέων Ἁγίου Μάρκου 18
 πτώσις θερμοκρασίας 259
 Πτωχοκομεῖον Σουλτάνου Σουλεϊμάν 20
 πυροβολισμοὶ 229
 Πωγωνάτος Κ. 12

 Ραγκαβὲ Μιχαὴλ 13
 ρόλος διαπαιδαγωγώσεως 265
 ρόλος ταχύτητος 259
 ρυθμίαι σχολικῶν πραγμάτων 31
 ρυθμὸς 275, 276
 Ρωμαῖος Κ. 274
 Ρωσσοκαστρον 17

 σάβανο Χατζῆ 212
 Σαββατογεννημένοι 200, 201
 Σαβίνος 13
 Σάμιος Εὐγείτων ἱστορικός 6
 Σβιατοσλαῦος Θ. 16
 σελίδες ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας Σηλυβρίας 114
 σεξουαλικὰς μιμικὰς ἐπιδείξεις 272
 σεξουαλικότης 272
 σεξουαλικότης ὡς δυναμ. στοιχεῖον 272
 Σηλύβρια 114
 σημασία ρυθμοῦ 275
 σημείωμα ἐπισκόπου Σιλβέστρου 151
 σημείωμα Γερασίμου περὶ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας 147, 148
 σημείωμα Γερασίμου περὶ ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως 144, 145, 146
 σιγίλλιον Πατριάρχου Ἀνθίμου 117
 Σικελιώτης Διδάκτωρ 8
 Σιμοκάτης 12
 Σιτάλων 8
 Σκύλαξ Καρνανδεὺς 6
 Σκύμος γεωγράφος 6
 Σουλλίδης Λεωνίδας 48
 Σούρβα 199, 200
 Σοφία Πολίτου 27, 28, 34
 σπιτικές βιγνέρες 229
 σπονδὲς καὶ χοὸς 210, 211
 Σσαμούλη Ἑλληνική 209
 στοιχεῖα παντὸς ἑλλην. πολιτεύματος 11
 Στράβων Μεγαρεὺς 8
 Στρασιμηρος 18
 Στρατηγὸς Roth 22
 στροφὴ συνειδήσεως 264
 συγκρότησις Ἀστικῆς Σχολῆς 54

σύλλογοι, σωματεία 232
 συμβιώσις ρυθμοῦ καὶ μελωδίας 275
 συμβολὴ διατηρήσεως διδασκάλων 32
 Συμεὸν Μάγιστρος 6
 συμμετοχὴ συντεχνιῶν 219
 συμφωνητικὸν διδασκάλου 28, 29
 συμφωνητικὸν Ἀμαλίας Κυριακοῦ 37
 Συναδηνὸς Θεοδ. 17
 συναισθηματικὴ τονικότης 266
 συναισθηματικὴ στάσις 266, 267
 συναισθηματικὴ ἐξερέθισις 275
 συναξάρι ἀγ. Τρύφωνα 226, 228
 συνεδρίασις ΚΓ' 35
 συνεδρίασις ΚΕ' 35
 συνεδρίασις λστ' 28
 συνεδρίασις λε' 28
 Συνέκδημος Ἱεροκλέους 11
 συνοδικὸν γράμμα Διονυσίου Δ' (1677) 124, 125, 126
 συνοδικὸν ἐπιτίμιον 120
 συνταρακτικὸν νταούλι 275
 συστηματικὴ σχολὴ 21
 σωματικοὶ μετατροπαὶ συγκινήσεων 252
 σωματικοὶ προπορασκευαστικοὶ παράγοντες 253

 ταξιδάρηδες 221
 Τελέσιος 13
 Τερσί Πάο 259
 Τερτερῆς Γ. 16
 τέταρτος χορὸς 231
 τετραδραχμα Μ. Ἀλεξάνδρου 6
 Τετρανύλοχος 10
 τίτλοι ἀσμάτων 71
 Τσίχος Κ. 16
 τὸ εἰσποιητὸν τοῦτο τέκνον 13
 Τὸ νομικὸν Πάσχα πῶς εὐρίσκεται 140, 141
 Τοῦρκοι 19
 τὸ φῶσι ὄχυρόν τῆς πόλεως 73
 τραγοῦδι Καλλινίτσης 192
 Τρίτη ἡμέρα τοῦ ἔθιμου 292
 Τρίτη ἡμέρα ἀναστεναρίων 282
 τρίτος χορὸς 281
 Τρεῖς Κώδικες Ἐπισκοπῆς Μετροῶν καὶ Ἀθύρα 127, 128, 129, 130, 131
 τρία τραπεζώματα 214
 Τριπορινὴ 289
 τρόποι, τόποι, μέσα ψυχαγωγίας 228
 Τσουκαλᾶς Γ. 209
 τύπος ψηφισμάτων 11

 ὑπεριδρωσία 257
 ὑποδοχὴ Πρέσβεως Νικ. Ρεπνήν 141
 ὑποφλοιώδης δραστηριότης 271
 ὑποφλοιώδης βούλησις 265
 ὑστερικὴ μόλυνσις 264
 ὑστερικὴ κρίσις Γ. Ἀντζου 270
 ὑστερικὴ μόλυνσις 273
 ὑστερικὴ μολυσματικότης 274

ύστερικὸν χαρακτῆρα 270

χαλκᾶ νομίσματα Μεσημβρίας
Hammer 20

χαροπάλαμα 211

χάτι Σερῖφ 220

χάτι χουμαγιούμ 220

χελιδονίσματα 190, 191

χορὸς αἰσθητικῆ ἔκφρασις 275

χοροὺς τῶν ἀναστεναρίων 280

χορογραφικὸν σχῆμα 281

Hugeunin 257

Hunt 258, 259

Huxley 269

Κουμουζιάδης Ἄναστ. 277

χρονικὸν Γερασίμου δεινοπαθήματα κα-
τὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον 159,
160, 161

Χριστοπούλου Ἄθ. Δυτικά 89

φιλεκπαιδευτικὴ ἀδελφότης 26

Φίλιππος ὁ Ἀμύντου 8

Φίλιππούπολις ἐστία ἑλληνικοῦ πολιτι-
σμοῦ 233

Φίτζι νήσους 261

φόρος βαρύτατος 20

Φραντζῆς ὁ χρονογράφος 19

Φρούριον ἐκ τῶν δυσκορθητοτέρων 12

φυσιολογικὴ σημασία τοῦ ρυθμοῦ 274

Φωτεινὴ Μοσχολᾶ 300

Ψυχοσάββατο σὲ νεκροταφεῖο Εὐαγγε-
λιστρίας Θεσσαλονίκης 217

ψυχοσωματικὸν φαινόμενον 249

ψυχοφυσιολογικὴ ἐρμηνεία 250

ψυχγενῆς ἔκκρισις ἰδρώτος 257

ψυχολογικὴ κατάστασις ἀναστενάφιδων
263

ψυχοσυμπλεγματικά στοιχεία 266, 273

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Α' κατά συγγραφείς

<i>Βογαζλή Δημ.</i> Ἡθῆ κ' ἔθιμα καὶ προλήψεις Βορειοθρακῶν	σελ. 277—248
<i>Γεώργακα Δημ.</i> Τὰ εικοσάχρονα τοῦ Ἀρχείου Λαογραφικοῦ Ἐθναίου	> 3—4
<i>Γριτσοπούλου Τάσου.</i> Σελίδες Ἐκκλ. Ἱστορίας Σηλυβρίας	> 114—126
<i>Εὐθυμίου Γρηγ.</i> Ἡ Παιδεία ἐν Διδυμοτείχῳ κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν	> 25—64
<i>Εὐθυμίου Γρηγ.</i> Καὶ ἕτερος λίθος ἐκ Πλατινιούπολεως	> 72—78
<i>Ἰωαννίδου Μαρίας.</i> Αἱ Πηγαὶ τῶν Δημ. ἀσμάτων τῆς συλλογῆς E. Legrant	65—71
<i>Καβακοπούλου Π.</i> Ἡ τρίτη ἡμέρα τῶν ἀναστεναρίων	> 282—299
<i>Κουσιᾶδη Γεωργίου.</i> Οἱ ἀναστεναρικοὶ χοροὶ	> 279—281
<i>Κρανιδιώτη Π.</i> Τὰ ἀναστενάγια ὡς ψυχασωματικὸν φαινόμενον	> 249—278
<i>Κωνσταντινίδη Μαργαρίτη.</i> Ἡ Μεσημβρία παρ' Εὐξείνῳ	> 5—24
<i>Μαμώνη Κυριακῆ.</i> Κώδικες τῆς Ἐπισκοπῆς Μετρῶν καὶ Ἀθύρα	> 127—176
<i>Οἰκονομίδη Δημ.</i> Βιβλιοκρισία δημοσιευμάτων Ἐταιρείας Θρ. Μελετῶν	> 309—312
<i>Παπαχριστοδούλου Πολ.</i> Τὰ ἀναστενάγια 1956	> 300—304
<i>Παπαχριστοδούλου Πολ.</i> Βιβλιοκρισία δημοσιευμάτων Ἐταιρείας Θρακικῶν Μελετῶν	> 307—309
> > Μνημόσυνα	> 313

Β' καθ' ἕλην

<i>Ἀρχαιολογικά :</i> Καὶ ἕτερος Λίθος ἐκ Πλατινιούπολεως (Γρηγ. Εὐθ.) 72—78
<i>Βιβλιοκρισία :</i> Ἐκδόσεις Ἐταιρείας Θρακικῶν Μελετῶν (Παπαχριστοδούλου Πολ.), Ἐκδόσεις Ἐταιρείας Θρ. Μελετῶν (Οἰκ. Δ.)
<i>Ἐκπαιδευτικά :</i> Ἡ Παιδεία ἐν Διδυμοτείχῳ κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν (Γρηγορίου Εὐθ.) 25—64.
<i>Ἱστορικά :</i> Ἡ Μεσημβρία παρ' Εὐξείνῳ (Κωνσταντινίδη Μαργ.) 5—24. Σελίδες τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας τῆς Σηλυβρίας (Γριτσοπούλου Τάσου) 114—126. Τρεῖς Κώδικες τῆς Ἐπισκοπῆς Μετρῶν καὶ Ἀθύρα (Μαμώνη Κυριακῆς) 127—176.
<i>Λαογραφικά :</i> Αἱ πηγαὶ τῶν δημ. ἀσμάτων τῆς συλλογῆς E. Legrand (Ἰωαννίδου Μ.) 65—71. Ἡθῆ καὶ ἔθιμα καὶ προλήψεις τῶν Ἑλλήνων Βορειοθρακῶν (Βογαζλή Δημ.) 177—248. Τὰ ἀναστενάγια ὡς ψυχασωματικὸν φαινόμενον (Κρανιδιώτη Παντ.) 249—278. Ἀναστεναρικοὶ χοροὶ (Κουσιᾶδη Γεωργίου) 279—281. Ἡ Τρίτη ἡμέρα τῶν Ἀναστεναρίων (Καβακοπούλου Παντ.) 282—299. Τὰ ἀναστενάγια τοῦ 1956 (Παπαχριστοδούλου Πολ.) 300—304.
<i>Λογοτεχνικά :</i> Περὶ τῶν πρωτεργατῶν τῆς Ρουμανικῆς λογοτεχνίας (Οἰκονομίδη Δ.) 81—113.
<i>Μνημόσυνα :</i> Ἡλιούπολεως Γεννάδιος, Πέτρος Ἀξιωτίδης (Π. Π.) 313.

ΕΠΙΜΕΤΡΟΝ
ΤΟΥ 21^{ΟΥ} ΤΟΜΟΥ

Π. ΚΑΒΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, Π. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ, Κ. ΡΩΜΑΙΟΥ

ΜΟΥΣΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ
ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΤΡΑΓΟΥΔΙΩΝ ΤΗΣ ΘΡΑΚΗΣ

ΤΟΜΟΣ Α

ΑΘΗΝΑΙ
1956

Γάμος στην 'Αδριανούπολη, στα χρόνια τῆς δουλείας, με λαϊκούς τραγουδιστές.
(Mottraye, Voyage τ. I. σ. 398 σχέδιο XXV)

Μέσ' στή θύμησή μας ξύπνησες
τὸ δικό μας βασιλέα
τῶν πιὸ θείων θεῶν τὸν πλάστη
καὶ τῶν ἤχων· τὸν Ὅρφεα.
Μὲ τὴν ὄψη, μὲ τ' ἀνάστημα,
μὲ τὸ ροῦ, μὲ τὸ βιολί,
γὰ ἡ Θρακιώτισσα τῶν ὄλων
ζωντανεύτρα μουσική!

Κ. ΠΑΛΛΑΜΑΣ

(Δωδεκάλογος τοῦ Γ' ὕφτιου
Λόγος Δωδέκατος, στροφή ὀγδόη)

ΓΝΩΜΕΣ ΕΙΔΙΚΩΝ

Ἀγαπητὲ κ. Παπαχριστοδοῦλου,

Μοῦ κάνετε τὴν τιμὴ νὰ μοῦ ζητήσετε τὴ γνώμη μου γιὰ τὴ συλλογὴ Θρακικῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν ποὺ τυπώνετε. Δὲν πρόκειται βέβαια νὰ κρίνω γενικὰ τὴν ἐπιστημονικὴ ἀξία της, ἀφοῦ δὲν ἔχω ὑπ' ὄψη μου παρὰ μόνο τὰ μουσικὰ κείμενα τῆς συλλογῆς.

Ἡ καταγραφὴ στὴν εὐρωπαϊκὴ παρασημαντικὴ μοῦ φαίνεται πετυχημένη, καὶ ὀρισμένοι ἐνδοιασμοὶ ποὺ ἔχω σχετικὰ μὲ τὸν «ὄπλισμό» καὶ τὶς «ἀλλοιώσεις» θὰ ὀφείλωνται σὲ τυπογραφικὰς ἀβλεψίες. Ὅσο γιὰ τὴν ἀπόδοση τῶν μελισμάτων καὶ τῶν ποικιλμάτων, σὰ νὰ ταιριάξῃ κάποτε πιὸ πολὺ σὲ «ὄργανικὴ» παρὰ σὲ «φωνητικὴ» ἐκτέλεση, προσδίδοντας ἔτσι κάποια μονοτονία σὲ σκοποῦς μὲ διαφορετικὸ ὄψος.

Καὶ τώρα, ἀναποδογυρίζοντας τὰ λόγια τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ : Ἄς πῶ καὶ τὰ παινέματα, ἀφοῦ εἶπα τὰ ψεγάδια.

Πρῶτῃ φορὰ μᾶς προσφέρεται συγκεντρωμένο τόσο πλούσιο ὕλικὸ σχετικὸ μὲ τὸ Θρακικὸ τραγούδι. Πρῶτῃ φορὰ μπορούμε νὰ σχηματίσωμε μιὰ γνώμη γιὰ τὴ μουσικὴ διάλεκτο τῆς Θράκης. Κι' ἀπορεῖ κανεὶς πόσο διαφέρει ἀπὸ τὸ τραγούδι τῆς Στερεᾶς καὶ πόσο συγγενεῦει μὲ τὸ Αἰγαιοπελαγίτικο.

Πρῶτος, θαρρῶ, σημειώσατε τὴν ὁμοιότητα ποὺ ἔχουν κάποτε τὰ Θρακικὰ καὶ τὰ Δωδεκανησιακὰ τραγούδια¹. Εἶναι ἀλήθεια καταπληκτικὸ νὰ βλέπη κανεὶς νὰ χωρίζονται τὰ ἑλληνικὰ δημοτικὰ τραγούδια σὲ δύο μεγάλες ομάδες : μιὰ δυτικὴ, μὲ τὴ Στερεὰ Ἑλλάδα καὶ τὴ δυτικὴ Κρήτη, καὶ μιὰ ἀνατολική, μὲ τὰ Δωδεκάνησα, τὴν ἀνατολικὴν Κρήτη, τὰ νησιὰ καὶ τὶς παραλίες τῆς Ἀσπρῆς καὶ τῆς Μαύρης θάλασσας.

1) Πολ. Παπαχριστοδοῦλου, *Τὸ Θρακικὸ τραγούδι Βυζαντινὸ τροπάρι*, Ἀρχεῖον Θρακικοῦ Θεσαυροῦ, τόμ. 19(1954) σελ. 289—301.

Μέσ' σιὰ τραγούδια τῆς ἀνατολικῆς ομάδας, βρίσκουμε πολλοὺς σκοποὺς πὸν θὰ βγῆμαν τὸν περασμένο αἰῶνα σιὰ μεγάλα λιμάνια τῆς Μικρασιατικῆς ἀκτῆς, σιὴν Πόλη καὶ σιὴ Σμύρνη πρὸ παντός, καὶ πὸν θὰ τοὺς ταξίδεψαν οἱ ναυτικοί. Τέτοιοι βρίσκονται πάρα πολλοὶ σιὴ συλλογῆ σας. Τοὺς διακρίνει ἡ στιχουργικὴ τους, πὸν ἀποφεύγει τὸν πολιτικὸ στίχο, κι' ἐκεῖ ἀκόμα, πὸν τὸν παραδέχεται, τὸν ποικίλλει μὲ λογῆς-λογῆς τσακίσματα.

Τὰ πιδ ὠραῖα τραγούδια ὅμως εἶναι τὰ παλιά, σὲ δεκαπεντασύλλαβο στίχο (ὅπως τὸ θανμάσιο πρῶτο τραγούδι τῆς συλλογῆς σας μὲ τὴν ἀρχὴ « Σήμερα ψάλλουν ἐκκλησιές »), πού, καθὼς τὸ παρατηρήσατε, μᾶς θυμίζουν Βυζαντινὴ μουσικὴ, ἀλλὰ ὄχι τόσο, θαρρῶ, γιὰτι παρουσιάζουν « θέσεις » καὶ « καταλήξεις », πὸν τίς βρίσκουμε σὲ ἐκκλησιαστικὰ τροπάρια, ὅσο γιὰτι πηγάζουν ἀπὸ κοινωνία μὲ ἐνιαῖο καὶ βαθὺ θρησκευτικὸ αἶσθημα.

« Ἄξις ὁ μισθός σας », πὸν μᾶς περισώσατε τέτοια τεκμήρια ἀνώτερου πολιτισμοῦ.

Μὲ πολλὴ ἐκτίμηση, δικός σας

SAMUEL BAUD-BOVY

19 Rue Dizerens

Genève 20-2-56

Συγχαίρω ἀπ' ὅλη μου τὴν καρδιά τὴν Ἐταιρεία Θερακικῶν Μελετῶν γιὰ τὴ σημαντικὴ προσφορὰ πού ἔκαμε στὴν Ἑλληνικὴ μουσικὴ, τυπώνοντας τὰ δημοτικὰ τραγούδια τῆς Ἀνατολικῆς καὶ μερικὰ τῆς Δυτικῆς Θράκης, πού ἄκουσε ἀπὸ λαϊκοὺς τραγουδιστὲς καὶ τὰ κατέγραψε ὁ κ. Παντελῆς Καβακόπουλος.

Ἔργο δύσκολο. Γιατὶ πρῶτα ἀπ' ὅλα, γιὰ νὰ κάνη κανεὶς μιὰ τέτοια δουλειά, πρέπει νὰ ἔχη πίστη συνειδητὴ στὴν Ἑλληνικὴ μουσικὴ, γνώσεις μουσικῆς καὶ προσεκτικὴ παρατήρηση στὶς κλίμακες, στὰ μέτρα καὶ τοὺς ρυθμούς. Πολλοὶ φιλοδόξησαν ὡς σήμερα νὰ κάνουν κάτι παρόμοιο μὲ σχετικὴ ἐπιτυχία, μὰ τίς πιδ πολλὲς φορὲς ἀστόχησαν στὴν προσπάθειά τους.

Γιὰ νὰ βρῆς τὸ γνήσιο ἑλληνικὸ δημοτικὸ τραγούδι πρέπει ν' ἀναζητήσης βαθειὰ στὴ γῆ μας τίς ρίζες του. Συχνὰ-πυκνὰ μᾶς παρουσιάζουν τραγούδια γιὰ δημοτικὰ πού δὲν εἶναι παρὰ παραλλαγὲς τῶν γνήσιων ἑλληνικῶν δημοτικῶν. Ξένες ἐπιδράσεις, ἐπιπόλαιες ἔρευνες ὀδηγοῦν στὴ νοθεΐα, καὶ κινδυνεύουμε ἔτσι μιὰ μέρα, μὲ τὴν ξενομανία πού μᾶς δέρνει, νὰ βρεθοῦμε στὴ δυσάρεστη θέση ν' ἀκούσουμε τὰ περίφημα τραγούδια τοῦ Λαοῦ μας νὰ μεταβάλλωνται σὲ Τάγκο-φοξο-τραγούδα.

Ἡ δουλειὰ τοῦ κ. Παντελῆ Καβακοπούλου εἶναι ἔρευνα προσεκτικὴ καὶ συλλογὴ γνήσιων ρυθμῶν καὶ σκοπῶν. Ἡ εὐσυνειδησία στὴν προσπάθειά του αὐτὴ εἶναι ὀλοφάνερη. Σὲ τοῦτο τὸν ὀδηγεῖ ἢ προέλευσή του ἀπὸ γενιὰ λαϊκῶν ὀργανοπαικτῶν. Ἔτσι, ἀντὶ νὰ ἑναρμονίσῃ τὰ τραγούδια, προτίμησε νὰ μᾶς τὰ δώσῃ μονόφωνα καὶ πεντακάθαρα, μὲ ὑποδείξεις μόνο τῶν λαϊκῶν ὀργάνων πού τὰ συνοδεύουν.

Εἶναι μεγάλη χαρὰ νὰ βλέπη κανεὶς ἀξιέπαινες ἰδιωτικὲς προσπάθειες νὰ περιβάλλωνται μὲ τόση στοργή, ὅση ἔδειξε ἡ Ἐταιρεία Θερακικῶν Μελετῶν, πού γι' αὐτὸ τῆς ἀξίζει ἄλλη μιὰ φορὰ συγχαρητήρια.

ΠΟΛΥΔ. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΤΗΣ ΣΥΛΛΟΓΗΣ ΤΩΝ ΘΡΑΚΙΚΩΝ ΜΕΛΩΔΙΩΝ

Στὸ σύντομο τοῦτο ἄρθρο ὁ ἀναγνώστης κατατοπίζεται στὰ ἐξῆς δύο θέματα : 1) Στὶς προηγούμενες προσπάθειες ἄλλων ἐρευνητῶν, ποὺ θέλησαν νὰ καταγράψουν καὶ ἔτσι νὰ περισώσουν λαϊκὰς μελωδίας τοῦ Θρακικοῦ λαοῦ. 2) Στὸ σχετικὸ ἔργο τῆς Ἑταιρείας Θρακικῶν Μελετῶν, ποὺ εἶχε ἀποτέλεσμα τὸν πρῶτο τόμο τῶν μουσικῶν κειμένων τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν τῆς Θράκης, ποὺ προσφέρομε σήμερα, ὕστερ' ἀπὸ τόσες προσπάθειες, στὸν ἀναγνώστη.

Α' Προηγούμενες προσπάθειες :

Μετὰ τὴν καταστροφὴ τοῦ 1922, τὴ μετανάστευση τοῦ Θρακικοῦ Ἑλληνισμοῦ δῶθε ἀπὸ τὸν Ἔβρο καὶ τὴν ἀποκατάστασή του στὴν ὅλη Ἑλλάδα, ὁ *Μόσχος Παπαχριστοδούλου*, φίλος τῆς λαϊκῆς μουσικῆς καὶ θαυμαστῆς τοῦ λαϊκοῦ τραγουδιοῦ, ἀνέλαβε ἀπὸ ἐσωτερικὴ διάθεση νὰ περισυλλέξῃ καὶ νὰ καταγράψῃ ὅσα μποροῦσε περισσότερα λαϊκὰ τραγούδια ποὺ πολὺ εὐστοχα τὰ ὀνόμασε «Θρακικὰς λαϊκὰς μελωδίας». Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ὑπῆρξε ψάλτης καὶ δάσκαλος πολλὰ χρόνια στὴ Θράκη. Ἐγνώριζε βαθυστόχαστα τὴ Βυζαντινὴ μουσικὴ, ἦταν ποτισμένος μὲ τὸ Βυζαντινὸ «κατὰ παράδοσιν» ὕφος, καὶ ἔψαλλε μελωδικώτατα. Ἐπίσης κατεῖχε τὴν εὐρωπαϊκὴ μουσικὴ καὶ ἔπαιζε βιολὶ καὶ βιόλα.

Ὡς ψάλτης ἀπέκτησε φήμη καὶ ἀναδείχθηκε ὑποδειγματικὸς ἐκτελεστῆς τῆς «κατὰ παράδοσιν ὕμνωδίας». Μποροῦσε νὰ καταγράψῃ μὲ εὐχέρεια πᾶν ὅ,τι ἄκουε, καὶ τὸ κατέγραφε ἄλλοτε σὲ Βυζαντινὴ καὶ ἄλλοτε σὲ εὐρωπαϊκὴ παρασημαντικὴ. Αὐτὸς λοιπὸν πρῶτος καὶ αὐθόρμητα ἐπεχείρησε συστηματικὰ τὸ ἔργο τῆς περισυλλογῆς καὶ τῆς καταγραφῆς τῶν Θρακικῶν λαϊκῶν μελωδιῶν ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ λαοῦ.

Πρὶν ἀπ' αὐτὸν ὁ *Γ. Παχτικός* περιέλαβε στὸ ἔργο του (260 *Δημῶδη Ἑλληνικά ᾠσματα ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ Ἑλλην. λαοῦ*, Ἐν Ἀθήναις 1905) 38 Θρακικὰς μελωδίας (βλέπε σελ. 199—260, ὅπου ἀρ. 136—170). Στὸ Ἀρχεῖο τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν εἶχαν βέβαια σταλῆ παρόμοιες ἐργασίες ἐκ μέρους τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Κων)πόλεως, ὅπου διάφοροι παλαιότεροι συλλέκτες λαογραφικῶν κειμένων ἔστελναν καὶ τραγούδια συνοδευμένα ἀπὸ τὸ μουσικὸ τους κείμενο. Τέτοιοι ἦσαν κυρίως διδάσκαλοι καὶ ἱερεῖς τῆς Θράκης, ποὺ ἔγραφαν ὅμως σὲ Βυζαντινὴ παρασημαντικὴ. Ἀναφέρω τοὺς σπουδαιότερους, ὅπως τὸν ἱερέα *Συμ. Μανασεῖδη* τῆς Αἴνου, τὸν ἱερέα *Κ. Λουῖζο Παπαλουῖζο* τῆς Καλλιπόλεως, τὸ διδάσκαλο *Ἀριστ. Ἀ. Χρη-*

σιδή της Γέννας, τὸ διδάσκαλο Ἐστέριο Ζήκο τῆς Ἀδριανουπόλεως, τὸν Σάββα Ἰωαννίδη τῆς Βιζύης, τὸν Κων. Ἀρχοντή, τυφλὸ διδάσκαλο, καὶ ἄλλους ἵ. Ὅλοι αὐτοὶ ἐγνώριζαν βιολὶ καί, διδάσκοντα· στὰ σχολεῖα τὰ «σχολικὰ ἄσματα», ὅπως τὰ ἔλεγαν, συνέλεγαν καὶ λαϊκὲς μελωδίαι. Οἱ συλλογὲς αὐτὲς βρισκονται στὸ Ἀρχεῖο τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας, σχεδὸν ἀνεκμετάλλευτες. Ὁ Μόσχος Παπαχριστοδούλου μετέφερε μερικὲς μελωδίαι ἀπ' αὐτὲς στὴν εὐρωπαϊκὴ παρασημαντικὴ, ποὺ δημοσιεύθησαν στὰ «Θρακικὰ» καὶ στὸ «Ἀρχεῖον Θρακικοῦ Ἰησαυροῦ». Ἐκτοτε ὅσο ξέρομε ἢ μεταγραφῆ δὲν συνεχίσθηκε.

Ἔτσι ὁ Μ. Παπαχριστοδούλου, περιτρέχοντας τοὺς συνοικισμοὺς, κατέγραφε τραγούδια, τὰ ἐπεξεργαζόταν μὲ εὐσυνειδησία καὶ γι' ἀρχετὸν καιρὸ, καὶ τέλος τὰ ἀπέδιδε πιστά, ὥστε σήμερα νὰ τὰ διαβάζουμε καταγραμμένα εὐκόλα καὶ ὀρθά, ὅπως τραγουδιόνταν μιὰ φορὰ. Στὰ 1924 ὑπέβαλε στὸ διαγωνισμὸ τοῦ περιοδικοῦ «Θρακικὰ» ἓνα μέρος τῆς ἐργασίας του. Ἡ κριτικὴ Ἐπιτροπὴ τοῦ ἔδωσε βραβεῖο γιὰ τὴν ἐργασία του, μὲ μιὰ μόνο σχετικὴ ἐπιφύλαξη, γιὰ τὴν πλήρη πιστότητα τῆς καταγραφῆς (βλ. «Θρακικὰ» τόμ. 2 σελ. 248). Ἡ πιστότητα αὐτὴ ἔχει ὑποστῆ τελευταῖα τὸ δίκαιο ἔλεγχον ἀπὸ τὸ μουσικὸ συνεργεῖο τῆς Ἐταιρείας Θρακικῶν Μελετῶν, καὶ εἴμεθα τώρα βέβαιοι γιὰ τὴν πληρότητα τῆς ἐργασίας ἐκείνης. Οἱ τόμοι τῶν «Θρακικῶν» καὶ τοῦ «Ἀρχεῖου Θρακικοῦ Ἰησαυροῦ» περιέχουν πολὺν ἀπὸ τὸν ἀνεκτίμητο αὐτὸ Ἰησαυρό. Στὸν τόμ. 5 τῶν «Θρακικῶν» σελ. 281—309 ἔχει δημοσιευθῆ μελέτη τοῦ Κων. Δ. Οἰκονόμου, πτυχιούχου μουσικολόγου τοῦ Πανεπ. Βιέννης, μὲ θέμα τὰ τραγούδια αὐτὰ καὶ τὴν κριτικὴ ἀνάλυση τῶν Θρακικῶν μελωδιῶν.

Σημαντικὴ προσπάθεια γιὰ τὴν καταγραφὴ Θρακικῶν μελωδιῶν ἔχει ἐπίσης καταβληθῆ ἀπὸ τὴν κ. Μέλπω Μερλιέ, ποὺ, μαζὶ μὲ τὸν μακ. Δ. Φτουχίδη, χτίστη, τραγουδιστὴ καὶ λυράρη, ἀποτύπωσε Θρακικὰ τραγούδια πάνω σὲ πλάκες. Μὲ τὴν προσπάθεια αὐτὴ περισώθηκε τὸ μέλος 45 μελωδιῶν τοῦ Σαμακοβίου τῆς Ἀνατ. Θράκης.

Ἡ κ. Μ. Μερλιέ εἶχε τὴν καλωσύνη καὶ μᾶς παραχώρησε πλήρη κατάλογο τῶν τραγουδιῶν αὐτῶν, ποὺ τὸν δημοσιεύομε εὐχαρίστως :

ΜΟΥΣΙΚΟ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ

Διεύθυνση ΜΕΛΠΩΣ ΜΕΡΛΙΕ

Φωνογραφήσεις τοῦ 1930

Τραγούδια Θράκης.

«Ἄσπρη σταφίδα ροζακιά . . .»	154α ^(*)	(ἀριθμὸς Δισκοθήκης)
«Ἀφέντη μου, στὸ σπίτι σου . . .»	48β ⁽¹⁾	» »
«Βασιλοπούλα νὰ ἴσωνα . . .»	52α ⁽³⁾	» »

1) Βλέπε σχετικὰ τὴ μελέτη : Πολ. Παπαχριστοδούλου : Θράκες λαογράφοι τοῦ 19 αἰῶνα καὶ τῶν τελευταίων χρόνων : Ἀρχεῖον Θρακικοῦ Ἰησαυροῦ 15 (1949) σελ. 177—200.

«Βρὲ Μανώλη, Μανωλάκη . . .	51α ⁽¹⁾	(ἀριθμὸς Δισκοθήκης)	
«Δὲ λαλιεῖς, πουλί μ' ἀηδόνι, . . .»	55β ⁽¹⁾	»	»
«Διώχνεις με, μάννα μ', διώχνεις με . . .»	55β ⁽¹⁾	»	»
«Δυὸ λυγερὲς κοιλοπονοῦν . . .»	50β ⁽²⁾	»	»
«Ἔλα, Χριστὲ καὶ Παναγιά, . . .»	166α ⁽¹⁾	»	»
«Ἔμορφα πού ταιριάσαμε . . .»	54α ⁽¹⁾	»	»
«Ἔνας γέρος, γέρος καλόγερος . . .»	50α ⁽¹⁾	»	»
«Ἔχετε γειά, γειτόνισσες . . .»	166β ⁽²⁾	»	»
«Ἐ μάννα πῶχ' τὰ δυὸ παιδιά . . .»	52γ	»	»
«Ἐενιτεῖα μὲ χαίρεται . . .»	53β ⁽²⁾	»	»
«Ἐρθαμε στὸν ἀφέντη μας . . .»	48β ⁽²⁾	»	»
«Θαμάζω τὰ κρύα νερά . . .»	154 ⁽³⁾	»	»
«Θέλω νὰ διῶ, νὰ γκρεμιστῶ . . .»	50β ⁽¹⁾	»	»
«Θέλω ν' ἀνέβω σὲ βουνό . . .»	166β ⁽¹⁾	»	»
«Κάθομαι, συλλογίζομαι . . .»	56β	»	»
«Καλογοριὰ τραγούδησε . . .»	171β ⁽²⁾	»	»
«Καλὸ ν' τὸ κάστρο τῆς Μωριᾶς . . .»	171β ⁽¹⁾	»	»
«Καλῶς τονε τὸ Μάη . . .»	51β ⁽²⁾	»	»
«Κάτω στὴ Ρόδο, στὸ Ροδονήσι . . .»	48α ⁽¹⁾	»	»
«Κυρὰ Θεοτόκο ν' ἐκοιλοπόνα . . .»	171α ⁽¹⁾	»	»
«Λευτέρη μ', τ' ἄρματά σου . . .»	54α ⁽²⁾	»	»
«Μάννα μ', τὴν κόρη πού εἶδα ψές . . .»	55β ⁽²⁾	»	»
«Μηλίτσα, πού εἶσαι στὸ γκρεμνὸ . . .»	54β ⁽²⁾	»	»
«Μιὰ κόρη ν' ἐκατέβαινε . . .»	51β ⁽¹⁾	»	»
«Μπαρμπέρη μ', τὰ ξουράφια σου . . .»	166α ⁽²⁾	»	»
«Νά'μαι μηλιά στὸ Γαλατά . . .»	49β ⁽¹⁾	»	»
«Ὁ Κωσταντῖνος ὁ μικρός . . .»	48α ⁽²⁾	»	»
«Ὅσο ψηλὸς ἔν' ὁ οὐρανός . . .»	49α ⁽²⁾	»	»
«Ὅταν μ' ἐγέννας, μάννα μου . . .»	53β ⁽¹⁾	»	»
«Παναγιά μου, τὸν τσομπάνη . . .»	54α ⁽¹⁾	»	»
«Παλληκάρια μου κι' ἀντζικάρια μου . . .»	50α ⁽²⁾	»	»
«Ποιὸς εἶδε πράσινο δεντρί . . .»	53α ⁽¹⁾	»	»
«Πουλάκι μ', ὄχτωμέρισες . . .»	56α	»	»
«Σαββάτο βράδυ μὲ διῶχναν . . .»	55α ⁽²⁾	»	»
«Σ' ἕνα στενὸ σοκάκι . . .»	52α ⁽¹⁾	»	»
«Σηκῶστε, χέρια μ', στρώσετε . . .»	53α ⁽²⁾	»	»
«Στῆς μαντζουράνας τὸν ἀνθό . . .»	55α ⁽¹⁾	»	»
«Τὸν δρόμον ὅπου πήγαινε . . .»	49β ⁽²⁾	»	»
«Χίλιοι μαστόροι δούλευαν . . .»	49α ⁽¹⁾	»	»
«Χρυσὸ στεφάνι, χρυσὴ κορδέλλα . . .»	154α ⁽¹⁾	»	»

Β' Τὸ ἔργο τῆς 'Εταιρείας Ὀρακικῶν Μελετῶν

Σήμερα τὰ φωνοληπτικά μηχανήματα ἐπικουροῦν γενικὰ καὶ ἀποτελεσματικὰ τὴ λαογραφία στὸν ἀγώνα τῆς γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ λαϊκοῦ τραγουδιοῦ, καὶ τὸ γεγονός τοῦτο μᾶς ἐκίνησε στὴν ἐργασία τῆς περισυλλογῆς τῶν τραγουδιῶν μας. Ἀγαθῇ Τύχῃ, ὁ Ραδιοφωνικὸς Σταθμὸς Ἀθηνῶν μᾶς ἐκάλεσε πρὶν τρία χρόνια νὰ δημιουργήσουμε μιὰ Ὀρακικὴ ἐκπομπὴ «Ὀρακικῶν λαϊκῶν μελωδιῶν». Πρὸς τοῦτο μᾶς ἔδωσε τὸν κ. Παντελὴ Καβακόπουλο ὡς ἐκτελεστὴ τοῦ μουσικοῦ μέρους τῆς ἐκπομπῆς. Τὴ χορωδία ὀνομάσαμε *Χορωδία Ὀρακικῶν Λαϊκῶν Μελωδιῶν*. Στὴν ἀρχὴ τῶν ἐκπομπῶν, ὁ κ. Π. Καβακόπουλος, παίρνοντας μερικὰ ἀπὸ τὰ δημοσιευμένα τραγούδια τῆς συλλογῆς τοῦ Μόσχου Παπαχριστοδούλου, τὰ μελέτησε, τὰ καλλιέργησε, τὰ προσάρμοσε στὰ ὄργανα πὺ συνοδεύουν τὸ τραγούδι, τὰ δίδαξε, καὶ τέλος τὸ συγκρότημα τῶν ὀργάνων καὶ τῆς χορωδίας τραγούδησε πολλὰ ἀπ' αὐτὰ μὲ βαθὺ συναίσθημα. Τὰ τραγούδια πῆραν ζωή, πῆραν ἔκφραση Ὀρακικὴ καὶ ζωντάνια, ἔγιναν πραγματικὲς Ὀρακικὲς μελωδίες, ἀκριβῶς ὅπως τὶς ἀκούσαμε μιὰ φορὰ παιδιὰ στὴ Θράκη¹. Ἡ χορωδία, ἀνάμεικτη ἀπὸ φωνῆς γυναικῶν καὶ ἀνδρῶν, ἔγινε τὸ καταλληλότερο ἐκφραστικὸ μέσο τῆς ἀγνῆς μελωδικῆς καὶ κατασκευτικῆς μουσικῆς τῶν Ὀρακῶν.

Ἀλλὰ τὸ κύριο ἔργο τῆς συλλογῆς καὶ τῆς καταγραφῆς Ὀρακικῶν μελωδιῶν συνεχίσαμε κυρίως μὲ τὸν κ. Παντ. Καβακόπουλο, ὑπακούοντας στὶς νέες ἀνάγκες τῆς ἐκπομπῆς. Ἡ προπάθειά μας ὑπῆρξε ἀποδοτικὴ καὶ ἀνάλογη πρὸς τοὺς κόπους μας. Πρὸς τοῦτο δὲν περιορισθήκαμε μόνο στὸ νὰ πᾶμε πολλὲς φορὲς στοὺς διαφόρους συνοικισμοὺς Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς, ἀλλὰ καὶ μετακλέσαμε ἀπὸ τὴ Θράκη λαϊκοὺς τραγουδιστές, ὅπως τὴν Ἄννα Βρεττοῦ ἀπὸ τὴν Ξάνθη καὶ τὴν Εὐδοκία Κιάκη ἀπὸ τὴν Κομοτινὴ, σὰν τὶς πρὸ κατάλληλες σὲ τραγούδι, ἀγνὸ καὶ πηγαῖο, καὶ καταγράψαμε πολλὰ τραγούδια τους. Ὁ ἀμητὸς ὅμως ὑπῆρξε πλουσιώτατος, ὅταν οἱ ἴδιοι ἐπήγαμε στὶς ἐπαρχίες καὶ ὅταν, πρὸ παντός, συναντήσαμε τὴν οἰκογένεια Ἀηδονίδη, πὺ ἀπὸ τὸ στόμα τῆς ἐσώσαμε ἓνα μεγάλο μέρος ἀπὸ τὸ μουσικὸ θησαυρὸ τῆς Δυτικῆς Θράκης. Τὸ γεγονός αὐτὸ μᾶς ἐπέτρεψε νὰ καταρτίσουμε ἓνα

1) Μερικὰ ἀπὸ τὰ τραγούδια αὐτὰ τραγούδησε καὶ ἡ Ὀρακιώτισσα καλλιτέχνηδα τῆς Λυρικῆς Σκηπῆς Σισίκα Δημητριάδου, καὶ ἐδῶ καὶ στὴ Θεσπικὴ καὶ στὴν Κομοτινὴ συνοδεύοντας διάλεξή μου «περὶ τοῦ λαϊκοῦ Ὀρακικοῦ τραγουδιοῦ». Ἐξ τραγούδια, ἀπὸ τὰ γνωστὰ τῆς συλλογῆς Μ. Παπαχριστοδούλου, ξανάγραψε στὸ πιάνο ἡ κ. Μαρία Παπασπυροπούλου μὲ τραγουδιστὴ ἑμένα, καὶ ἔπειτα συνόδεψε ἡ ἴδια τὴν καλλιτέχνηδα κατὰ τὴν ἐκτέλεση. Τὰ τραγούδια αὐτὰ ἐκτυπώθηκαν ἀπὸ τὴν «Ἐταιρεία Ὀρακικῶν Μελετῶν» σὲ ἰδιαιτέρο τεῦχος στὸ ὑπ' ἀριθ. 27 μὲ τὸν τίτλο «Ἐξ Ὀρακικῆς μελωδίας». Ἡ ἐντύπωση ἦταν μιὰ : Ὅτι δύσκολα ἡμπορεῖ μιὰ λυρικὴ καλλιτέχνηδα νὰ προσαρμοσθῇ στὸ λαϊκὸ ὕφος, ἀν καὶ ἡ Δις Σ. Δημητριάδου ἔκαμε τὸ πᾶν νὰ τ' ἀποδώσῃ φυσικώτερα καὶ νὰ προσαρμοσθῇ πρὸς τὸ ἀγνὸ λαϊκὸ ὕφος τῶν τραγουδιῶν, ἔχοντας βοηθοὺς τοὺς ἴδιους τοὺς γονεῖς τῆς.

πλούσιο κατάλογο τραγουδιῶν μὲ πλούσιες μελωδίες, γιὰ νὰ χρησιμέψουν σὰν ὕλικὸ γιὰ τὶς ἐκπομπὲς τῆς Ἑταιρείας ἀπὸ τοὺς Σταθμοὺς Ἀθηνῶν, Κομοτινῆς καὶ Θεσσαλονίκης.

Ἡ ἀξία τῆς ἐργασίας μας: Ὅπως θὰ ἴδῃ ὁ ἀναγνώστης αὐτῆς ἐδῶ τῆς συλλογῆς καὶ τῶν ἐπομένων, ποὺ ἐλπίζομε ν' ἀκολουθήσουν σύντομα, ἡ προσπάθεια, ποὺ ἔχει γίνει, εἶναι ἐξαιρετικὰ κοπιαστική. Θέλοντας ὅμως νὰ δώσουμε στοὺς ἐπερχομένους μιὰ χρήσιμη συλλογὴ, ὑπεύθυνη καὶ κατάλληλη γιὰ τὴ χρησιμοποίησιν τῶν Θρακικῶν λαϊκῶν μελωδιῶν καί, γενικώτερα, γιὰ τὴν καλλιέργειαν τῆς λαϊκῆς μουσικῆς, δὲν φεισθήκαμε οὔτε κόπους οὔτε δαπάνες. Ἡ Ἑταιρεία Θρακικῶν Μελετῶν ἀγωνίζεται νὰ ἐμφανίσῃ ἐργασίες ἀποφασιστικὰς γιὰ τὴ μελλοντικὴ ἔρευνα καὶ τὴ σπουδὴ τοῦ Θρακικοῦ βίου. Σήμερα, ποὺ ἐκτυπώνομε τὴ συλλογὴ αὐτὴ, ἔχομε στὴ διάθεσίν μας ἔτοιμα καὶ ἄλλα 300 περίπου τραγούδια, καλογραμμένα στὴ μουσικὴ τους, ποὺ συγκεντρώσαμε σὲ Θρακικοὺς συνοικισμοὺς, ὅπου ἀκόμη ζοῦν Θραῖκες, ποὺ καταδέχονται τὰ Θρακικὰ λαϊκὰ μουσικὰ δημιουργήματα. Καὶ τὸ θησαυρὸ αὐτὸ ἐλπίζομε ὅτι γρήγορα θὰ ἐκδώσουμε ὡς Δεύτερον καὶ Τρίτον μέρος τοῦ συλλεκτικοῦ ἔργου τῆς Ἑταιρείας.

Ἡ ἐκτυπούμενη σήμερον ἐργασία, ἐκτὸς ἀπὸ τὶς γνώμες τῶν κ. κ. S. Baud—Bony καὶ M. Βάρβογλη περιλαμβάνει τὰ ἑξῆς: 1) Τὸ μουσικὸ κείμενον τῶν τραγουδιῶν, ποὺ τὸ ἔχει καταγράψῃ ὁ Παντ. Καβακόπουλος. 2) Τὰ κείμενα τῶν ὄργάνων, ποὺ συνοδεύουν κάθε τραγούδι κατὰ τὴν ἐκτέλεσίν του, ἐργασία ποὺ εἶναι δημιουργικὴ προσφορὰ τοῦ ἴδιου καταγραφέα. 3) Τοὺς στίχους τοῦ κάθε τραγουδιοῦ, ποὺ κατέγραψα ὁ ἴδιος ὅπως τοὺς ἀκούσαμε. Στὸ ἴδιο μέρος ἀνήκουν ὁ πρόλογος καὶ οἱ σχετικὲς ἐπεξηγήσεις ποὺ ἔχουν γραφῆ ἀπὸ τὸν κ. Κ. Ρωμαῖο.

Τελειώνοντας τὶς παρατηρήσεις μου, παραθέτω κατάλογο τῶν τραγουδιῶν ποὺ ἔχουν ἔως τώρα δημοσιευθῆ στὸ «Ἀρχεῖον Θρακικοῦ Θησαυροῦ» καὶ στὰ «Θρακικά»:

Κατάλογος δημοσιευμένων Θρακικῶν μελωδιῶν

Μυρτίλου Ἀποστολίδου: Ἀρχεῖον Θρακικοῦ Θησαυροῦ τόμ. 1 (1935) σ. 225—256

1. Χελιδόνισμα	10. Ὁ ποντικὸς
2. Ὁ Λάλητας Μανώλης	11. Νὰ σ' ἀγαπῶ βαρέθηκα
3. Τοῦρκος μὲ γυρεύει	12. Ἡ τελευταία παραγγελιά
4. Ἡ Θεόπη	13. Τὸ καράβι
5. Ἡ ὄμορφη Ἀννέτα	14. Πάρτονε, κόρη μ',
6. Ὁ δύσερης Ἰορδάνης	15. Ἄνοιξέ μου, Σμαραγδίτσα
7. Ἡ Θεωνίτσα	16. Τὸ Θαῦμα τοῦ Ἀϊ-Γιώργη
8. Ὁ Μπομπότσογλου	17. Τὸ μαρτύριον τῆς Παναγίας
9. Ἡ μελλοθάνατος κόρη	18. Ὁ Ἀλή-Πασᾶς

19. Ὁ κοντός-κοντούτσικος	33. Ἡ Εὐδοκίτσα
20. Τρελλαίνομαι, μαννούλα μου	34. Ἡ θνήσκουσα κόρη
21. Ἡ κυρία Μαριώρα	35. Ὁ Λιάκος
22. Ἡ ἄπονη	36. Ἡ τρελλοκόρη
23. Ἡ Ἑλένη	37. Ἡ Μηλίτσα
24. Βάρκα θέλω	38. Ἡ ἄπιστος σύζυγος
25. Πῶς τὸ τρίβουν τὸ πιπέρι	39. Ἡ μελανειμονοῦσα Ἑλένη
26. Μάννα καὶ θυγατέρα	40. Οἱ κλέφτες τοῦ Βάλτου
27. Σὰν ἤμουν παλληκάρι	41. Ἄτυχῆς γάμος
28. Ἡ Μαυρομάτα	42. Πατινάδα
29. Ὁ ἔξορκισμὸς	43. Ἡ παπαδιά
30. Δίστιχα ἐρωτικά	44. Τὸ Ἄρκάδι
31. Ὁ Πνευματικὸς	45. Ἡ Μαρούλα
32. Χαρῆτε σεῖς οἱ νέοι	46. Τὰ παλιὰ καλὰ μας χρόνια

Ἀστερίου Ζήκου : Θεακικά τόμ. 1 (1928) σ. 421—428

1. Πῶς σπέρνουν οἱ Καρυῶτες	8. Ἡ ἐκδίκηση
2. Ἡ κακολογία	9. Νὰ σύρω τὸ χορὸ
3. Ὁ κακὸς πεθερὸς	10. Τασία μ', τὸ φουστανάκι σου
4. Ὁ ἀγαπητικὸς	11. Δυὸ κορίτσια μάλλωναν
5. Ἡ κατάρρα	12. Τὸ τραγούδι τοῦ ράφτη
6. Ὁ Μπάρμπ' Ἀντώνης	13. Παραλογία
7. Ἡ ἀναχώρηση	

Οἰκονόμου Κ. Λουίζου (ιερέως) : Θεακικά τόμ. 6 (1935) σ. 323—338

1. Ἀναδιαβαίνει τὸ πουλί Ταϊφύρι	6. Μηλιά μου στὸν κρημνὸ Ταῖφ.
2. Πήγαμε στὴν ἐκκλησιά »	7. Εἶχα δέντρο στὴν ἀλλή μου »
3. Σήμερα λάμπ' ὁ οὐρανὸς »	8. Σήμερα εἶν' τ' Ἄγιου Γιαν· »
4. Ἄσπρο σταφύλι ραζακὶ »	νιοῦ
5. Σ' ὄσους γάμους κι ἂν ἐπῆγα »	9. Ὁ λεβέντης κι' ὁ Χάρος »

Δημητρίου Βογαζλή : Θεακικά τόμ. 11 (1939) σ. 280—300

1. Ὁ Μαντίσας—Ἡ Μαντίτσα	5. Ἡ Καληνίτσα
2. Ὁ Κουρσάρος	6. Τ' ἀκοῦς, κουμπάρα μου ;
3. Τῆς Λένκως τὰ καμώματα	7. Τώρα δοξάζω τὸ Θεὸ
4. Ἡ Μανιὰ	

Μόσχου Παπαχριστοδούλου : Θεακικά τόμ. 1 (1928) σ. 199—206

1. Τὸ ἁμάρτημα	(Ἄδρι)πόλεως)
2. Ὁ Χάρος κι' ὁ βοσκὸς	»
3. Τραγούδι τοῦ χοροῦ	(Σκεπαστὸς)

4. Τραγούδι τοῦ γάμου	Σκεπαστός
5. Ἡ χήρα ἢ Βουργάρα	»
6. Τραγούδι τοῦ τσαγανού	»

Τοῦ ἰδίου : Θρακικά τόμ. 2 (1929) σ. 199—206

1. Ἡ κόρη διάζεται	(Σαράντ. Ἐκκλησιῶν)
2. Ἡ ξενιτειὰ	» »
3. Ὁ ξένος	(Ἄδρι)πόλεως)
4. Ἡ ἀρπαγὴ	»
5. Καὶ στήν Ἁγιά Παρασκευή	(Σαράντα Ἐκκλησιῶν)
6. Ἡ καγγελοφρῦδα	» »
7. Ἡ Παναγιώτα	» »
8. Ἄν θέλῃς, ὑγιέ μ', νὰ ζῆς	(Ἄδρι)πόλεως)

Τοῦ ἰδίου : Θρακικά τόμ. 2 (1929) σελ. 389—395

1. Ἐσὺ σὲ παραθύρι	(Σαράντα Ἐκκλησιῶν)
2. Ἡ κακοπαντρεμένη	(Ἄδρι)πόλεως)
3. Τρία παλληκαράκια	(Σαράντα Ἐκκλησιῶν)
4. Λωλαίνουμαι, μαννούλα μου	» »
5. Μάη μ', Μάη μ'	(Ἄδρι)πόλεως)
6. Δῶστε τὸ χορὸ νὰ σύρω	»
7. Βουργάρ' ἀγάπησα	»
8. Δὲν λαλεῖς	(Σαράντ. Ἐκκλησιῶν)
9. Νάτος, μάννε μ', νάτος	(Ἄδρι)πόλεως)

Τοῦ ἰδίου : Θρακικά τόμ. 3 (1932) σ. 236—238

1. Χριστουγεννιάτικο Κάλαντο	(Ἄδρι)πόλεως)
2. Ποντικὸς κάνει ντουγούνι	(Κρουνερίου)
3. Τῆς θειᾶς τοῦ Κρουστάλλας	(Καλλιπόλεως)
4. Ἔχασα τὴ γυναῖκα μ'	(Καλλιπόλεως)
5. Μαριωρή μ', ἄμὰν	(Ἄληπλι)
6. Ξένε, ξενούτσικέ μ'	(Κωστή)

Τοῦ ἰδίου : Θρακικά τόμ. 4 (1933) σ. 217—221

1. Ἡ Χατζανέσταινα	(Γέννας)
2. Ἡ διαθήκη τοῦ Κατσίβελου	»
3. Ἡ Κατερίνα	»
4. Τὸ ρομπομπὸ	»
5. Ὁ πνευματικὸς	»
6. Τὰ μάρμαρα τῆς Πόλης	»
7. Τὸ μικρὸ μου	»

8. Μῆλον κόκκινον (Γέννας)
9. Ἡ πεθερὰ »

Τοῦ ἰδίου : Ἀρχεῖον Θρακικοῦ Ἐθναρχοῦ τόμ. 1 (1935) σ. 81—96

1. Ἔρων ἔρων, εὐθυμος χορὸς (Σαράντα Ἐκκλησιῶν)
2. Ἡ ξενιτεία, χορευτικὸν (Ἄδρι)πόλεως)
3. Ὁ Κωνσταντῖνος παινεύτηκε, χορευτικὸν (Βιζύης)
4. Ὁ Γιάννης ὁ ξενιτεμένος (Σαμακοβιοῦ)
5. Ὁ Μαυρουδῆς (Ἄδρι)πόλεως)
6. Ἡ λησμονημένη χορευτικὸν
7. Κάλαντο »
8. Ἀχ κι' ἄς τὴν φιλοῦσα (Σαμακοβιοῦ)
9. Ὁ ἀποχαιρετισμὸς τῆς νύφης »
10. Ὁ Μπάρμπ' Ἀντώνης χορευτικὸν (Ἄδρι)πόλεως)
11. Τὶ μὲ θωρεῖς καὶ κρύβεσαι (Σαμακοβιοῦ)
12. Τὸ μικρὸ μου (Γέννας Σαράντα Ἐκκλῆσ.)
13. Νὰ μὴ μὲ εἶχες κάνει (Βασιλικοῦ)
14. Κάθομαι καὶ σὲ κοιτάζω (Φιλ)πόλεως)
15. Μετὰ τὰ στεφανώματα (Σαμακοβιοῦ)
16. Ἡ ξενιτεία (Σαράντα Ἐκκλησιῶν)
17. Βαρέθηκα, νηγέ μου, (Σαμακοβιοῦ)
18. Ἐβγα διές με μιὰ φορὰ (Σαράντα Ἐκκλησιῶν)
19. Νὰ σύρω τὸ χορὸν (Σαράντα Ἐκκλησιῶν)
20. Ἐλα, τὸ μικρὸ μ' » »
21. Τὰ μάτια λένε τὴν καρδιά » »
22. Ὁ πρᾶματευτῆς » »
23. Ἡ Κατερίνα » » Πέτρα
24. Βουργάρ' ἀγάπησα » » Σκεπαστὸς

Τοῦ ἰδίου : Ἀρχεῖον Θρακικοῦ Ἐθναρχοῦ τόμ. 2 (1936) σ. 203—216

1. Τὸ ἄχ τὸ ἀτελείωτο (Αἴνου)
2. Τὸ νοίκι (Βασιλικοῦ)
3. Ἡ καρδιά ἔχει κλειδάκι (Αἴνου)
4. Ὁ ἔπαινος (Ἄδρι)πόλεως)
5. Ὁ ἀταίριαστος γάμος »
6. Ὁ ξενιτεμένος »
7. Ὁ κασάπης (Σαράντα Ἐκκλησιῶν)
8. Ἐκδίκησις ἐρωμένης (Ἄδρι)πόλεως)
9. Ἡ μάνα τὴν κόρη ἔδερεν (Σκεπαστὸς)
10. Λάλε τ' ἀηδόνι μ' (Σαράντα Ἐκκλησιῶν)
11. Μὴν πιστευθῆς τὸ φίλο σου (Αἴνου)

12. Μῆλον κόκκινο	(Σαράντα Ἐκκλησιῶν)
13. Κὺρ Κωστάκ', ἔλα κοντὰ	» »
14. Πότε νὰ ξημερώση	(Αἴνου)
15. Ὁ Νάνος	(Ἄδρι)πόλεως)
16. Μῆλον κόκκινο	(Αἴνου)
17. Ὁ Γιάννης ὁ ξενιτεμένος	(Σαράντα Ἐκκλησιῶν)
18. Εἶπα, φῶς μου	(Αἴνου)
19. Ὅταν μ' ἐγέννας, μάννα μου	(Σαμακοβίου)
20. Λάλε τ' ἀηδόνι μ'	(Σαράντα Ἐκκλησιῶν)
21. Ὁ ψαράς	(Ἄδρι)πόλεως)
22. Τῆς Ἀλεξάνδρας τὰ βουνὰ	(Βιζύης)
23. Τὰ μάρμαρα	(Ἄδρι)πόλεως)
24. Τὰ δυὸ πουλάκια	(Σαράντα Ἐκκλησιῶν)
25. Ὁ ἀγαπητικὸς	(Ἄδρι)πόλεως)
26. Μπίζμπιλο μαυρομάτα	(Σαράντα Ἐκκλησιῶν)
27. Στίχοι κατ' ἀλφάβητον	

Τοῦ ἰδίου : Ἀρχεῖον Θερακικοῦ Θεσαυροῦ τόμ. 3 (1937) σ. 121—136

1. Τρία παλληκαράκια	(Βαβὰ·Ἐσκι)
2. Ἡ κακοπαντρεμένη	(Ἄδρι)πόλεως)
3. Ἡ Ματένια	(Σαράντα Ἐκκλησιῶν)
4. Θαμάζω τὸ κρυθὸ νερὸ	(Αἴνου)
5. Ἡ σκληρὴ μάννα	(Ἄδρι)πόλεως)
6. Ὁ γάμος	»
7. Τὸ ξένο κορίτσι	(Σαράντα Ἐκκλησιῶν)
8. Δὲν ἤσουν σὺ πού μ' ἔλεγες	» »
9. Δὲν ἤσουν σὺ (β)	» »
10. Δίπλα τῶβαλες, Ἐλένη	(Σαμακοβίου)
11. Δὲν λαλεῖς, πουλί μ' ἀηδόνι	(Σαράντα Ἐκκλησιῶν)
12. Τὸ τραγούδι τοῦ γάμου	» »
13. Τὸ ὄνειρο	(Ἄδρι)πόλεως)
14. Τὸ ὄνειρο (β)	»
15. Μάννε μ', τὰ χιόνια λυώσανε	(Σαράντα Ἐκκλησιῶν)
16. Ποιὸς εἶδε πράσινο δεντρί	(Αἴνου)
17. Καραβι, καραβάκι	(Σαράντα Ἐκκλησιῶν)
18. Ἡ Παυλοπούλα	(Σαμακοβίου)
19. Ἡ ὕπναροῦ	(Ἄδρι)πόλεως)
20. Ἐμαθα, κυρά μ', πὼς ἔχεις	(Σαράντα Ἐκκλησιῶν)
21. Κόρη μου νὰ σὲ παντρέψω	(Σαράντα Ἐκκλησιῶν)
22. Τὴν ὁμορφιά σου ὄλοι τὴν ζηλεύουνε	(Αἴνου)
23. Κάλαντο	»

24. Ὅταν πεθάνω, μὴ μὲ κλαῖς	(Σαμακοβίου)
25. Ὁ κυνηγὸς	(Ἰ. Ἀδρι)πόλεως)
26. Κορίτσι εἴκοσι χρονῶ	(Σαμακοβίου)
27. Τὸ σφάλμα μου	(Αἴνου)
28. Τὰ μελιτζανιά	(Σαράντα-Ἐκκλησιῶν)
29. Προσευχὴ	(Σκοποῦ)

Δημοσιεύοντας τὸν ἀνωτέρω μικρὸ πρόλογο αἰσθανόμεσθε τὴν ἀνάγκη νὰ ἐκφράσουμε τὴ χαρὰ μας, γιατί πρώτη φορά ἔρχεται σὺ φῶς τῆς δημοσιότητος ἓνα τέτοιο ἔργο σχετικὸ μὲ τὰ τραγούδια τῆς Θράκης, πὺ τόσους μᾶς ἐστοίχισε κόπους γιὰ νὰ πραγματοποιηθῆ. Οἱ εἰδικοί ἄς δοῦν τὸ ἔργο μὲ καλωσύνη καὶ ἐπιείκεια, πὺ θὰ μᾶς δυναμώσῃ νὰ ἐμφανίσουμε καὶ τὸν Β' καὶ Γ' τόμο. Οἱ Θράκες πάλι ἄς χαροῦν γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ θησαυροῦ αὐτοῦ πὺ ἀποτελεῖ ὄντως τεκμήριο σπουδαῖο τοῦ ἀνώτερου λαϊκοῦ πολιτισμοῦ των.

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

Α' ΜΟΥΣΙΚΕΣ ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΕΣ ΣΥΛΛΟΓΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

1. Πρὶν ἀκόμα ὁ ἀναγνώστης προβῆ στὴ μελέτη τοῦ μουσικοῦ κειμένου τῶν Δημοτικῶν Τραγουδιῶν τῆς Θράκης, ἔργο μου εἶναι, προλογίζοντας, νὰ τὸν κατατοπίσω σὲ ὁρισμένες λεπτομέρειες ἀρκετὰ ἀπαραίτητες, γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ μπῆ στὸ πνεῦμα των, ὥστε, ἂν ὄχι ἀπόλυτα, τοῦλάχιστον ἐν μέρει νὰ γνωρίσῃ τὶς δυσκολίες ποὺ ἐμφανίζονται κατὰ τὴν καταγραφή καὶ τὴν ἐκτέλεση τῶν μουσικῶν τούτων κειμένων. Οἱ δυσκολίες αὐτὲς προέρχονται ἀπὸ τὶς τεχνικὲς διαφορὰς τῆς ἑλληνικῆς μουσικῆς συγκριτικὰ μὲ τὴ μουσικὴ τῆς Δύσεως. Εἶναι δὲ οἱ διαφορὰς αὐτὲς, ποὺ διαφοροποιοῦν τὴν ἑλληνικὴ μουσικὴ ἀπὸ τὴν ἔντεχνη, οἱ ἐξῆς : 1) Ὁ φυσικὸς (ἑλληνικὸς) τρόπος, μὲ τὸν ὁποῖο ὁ τραγουδιστὴς βγάζει τὴ φωνή του καὶ ὁ ὁποῖος δὲν ὑπάγεται σὲ κανόνες ὠδικῆς. Ὁ τρόπος αὐτὸς προέρχεται ἀπὸ τὸ φορμάρισμα τῶν χειλιῶν καὶ τὴν ἀλλοίωση τοῦ μετάλλου τῆς φωνῆς. 2) Ἡ ἔμφυτη, ἐκ παραδόσεως, ἑλληνικὴ τεχνικὴ (λαρυγγισμοί). 3) Ἡ ἀπόλυτη καὶ σωστὴ ἀπόδοση τῶν διαστημάτων. 4) Ἡ ψυχικὴ ἀγαλλίαση, ἢ ἱκανοποίηση θὰ λέγαμε, ποὺ αἰσθάνεται ὁ τραγουδιστὴς, ποικίλλοντας τὴ μελωδίαν μὲ ὁρισμένα γαρνιρίσματα, τὰ λεγόμενα τσακίσματα. 5) Τὸ ποιὸν ποὺ διαφέρει ὄχι μόνον ἀπὸ τὴν εὐρωπαϊκὴ μουσικὴ, ἀλλὰ καὶ ποὺ ὑφίσταται μεταξὺ τραγουδιῶν διαφόρων ἑλληνικῶν περιφερειῶν. Ἔτσι ἓνα ἐξασηκίμενο στίς λαϊκὲς μελωδίαις αὐτὶ μπορεῖ νὰ γνωρίσῃ καὶ νὰ ξεχωρίσῃ ἀπὸ ποιά περιφέρεια προέρχεται τὸ τραγούδι, ἂν δηλ. εἶναι Νησιώτικο, Στερεοελλαδίτικο, Μακεδονικό, Θρακικό, Ἡπειρώτικο ¹⁾ κ.λ.π.

2. Ἡ σύγχρονη ἑλληνικὴ μουσικὴ εἶναι ἡ ἴδια ἢ Βυζαντινὴ, ποὺ εἶναι ἀπόλυτη καὶ πῶς σωστὴ στὰ διαστήματα ἀπὸ τὴν εὐρωπαϊκὴν. Ἡ παράδοση τοῦ μέλους τῆς ἑλληνικῆς μουσικῆς εἶναι ἱκανοποιητικὴ γιὰ τὸ εὐάρεστο καὶ πλήρες ἄκουσμά της, ἂν καὶ θεωρητικὰ οἱ εἰδικοί δὲν ἔχουν πεισθῆ γιὰ τὸν ἀκριβῆ ἀριθμὸ τῶν διαστημάτων της. Ὅσο δεινὸς μουσικὸς καὶ ἂν εἶναι κανεὶς στὴν εὐρωπαϊκὴ μουσικὴ, θὰ τοῦ εἶναι ἀδύνατο ν' ἀποδώσῃ ἀσφαλῶς καὶ ἀκριβῶς ἓνα λαϊκὸ τραγούδι καὶ μάλιστα ὅταν πρόκειται περὶ τραγουδιοῦ ὁρισμένης περιφέρειας, ποὺ ἔχει δικό του ντόπιο χρῶμα καὶ διαφορετικὴ τεχνοτροπία.

1) Τὸ πῶς δυνάμεθα νὰ προσδιορίσουμε σὲ ποιά περιφέρεια ἀνήκει μιὰ λαϊκὴ μελωδία, τοῦτο σκοπεύω νὰ τὸ ἐξετάσω σὲ προσεχῆ μου ἐργασία, ὅπου θέμα θὰ εἶναι τὸ ποιὸν τῶν τραγουδιῶν.

Β' ΤΙ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΓΝΩΡΙΖΗ Ο ΜΕΛΕΤΗΤΗΣ
ΤΩΝ ΛΑΪΚΩΝ ΤΡΑΓΟΥΔΙΩΝ

3. Ὁ μουσικός πού θά μελετήσῃ τὴν παροῦσα συλλογὴ καὶ θά θελήσῃ νὰ ἐνδιαφερθῇ γιὰ τὸ περιεχόμενό της (ἐὰν εἶναι τραγουδιστὴς γιὰ τὸ μέρος τοῦ τραγουδιοῦ, ἐὰν εἶναι ὀργανοπαίκτης γιὰ τὸ μέρος τοῦ ὄργάνου), πρέπει νὰ εἶναι γνώστης τοῦ ἑλληνικοῦ τραγουδιοῦ. Δηλ. πρέπει νὰ ἐκτελῇ εὐχερῶς, πρῶτ' ἀπ' ὅλα, τὰ διαστήματα τοῦ ἤχου, πού εἶναι γραμμένα τὰ τραγούδια, καθὼς καὶ τοὺς λαρυγγισμούς, τὰ ποικίλιματα καὶ τὸ ποιόν τους. Οἱ τέτοιοι τεχνίτες τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ εἶναι, δυστυχῶς, μετρημένοι σήμερα. Γι' αὐτὸ κι' ὅποιος θ' ἀσχοληθῇ μὲ τὴ συλλογὴ αὐτὴ, πρέπει νὰ δεῖξῃ μεγάλη προσοχὴ στὸ περιεχόμενο καὶ πρὸ παντὸς πρέπει νὰ εἶναι ζηλωτὴς καὶ μερακλὴς τοῦ λαϊκοῦ τραγουδιοῦ. Ἐκτὸς ὅμως ἀπ' αὐτό, πρέπει νὰ ἔχῃ καὶ τὴν ἀνάλογη μουσικὴ κατάρτιση. Στὸ σημεῖο αὐτὸ γεννιοῦνται τὰ ἑξῆς δύο ἐρωτήματα : α) Ἐὰν εἶναι πολὺ καλὸς μουσικός, δὲν ἔχῃ ὅμως μέσα του τὴν παράδοση τῆς ἑλληνικῆς μουσικῆς, θὰ τοῦ εἶναι δυνατὸν νὰ τραγουδήσῃ σωστὰ τὶς Ἑσραϊκὲς μελωδίαι, καθὼς καὶ τραγούδια ὁποιουδήποτε ἄλλου μέρους τῆς Ἑλλάδος ; Διότι, ὅταν ἔχῃ ὡς κτῆμα του τὸ *minore* καὶ τὸ *major* τῆς εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς καὶ ἐπὶ πλέον ζῆ στὸ περιβάλλον τῆς πόλεως, ὅπου τὰ ἐφήμερα τραγούδια της καταστρέφουν τὴ λαϊκὴ τέχνη καὶ τὴν παράδοση ἑκατοντάδων ἐτῶν, εἶναι τοῦτο ἀδύνατο. β) Ἐὰν πάλι ἔχῃ ριζωμένο μέσα του τὸ ἄκουσμα τῆς ἑλληνικῆς μουσικῆς, ἔστω καὶ μὲ σχετικὴ μόνον μουσικὴ κατάρτιση, καὶ ἡ καταγωγή του ἔχει τὶς ρίζες της μέσα σ' αὐτὸν τοῦτο τὸ λαὸ τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ χωριοῦ, τότε τί μπορεῖ νὰ συμβῆ ; Τότε πιστεύω πολὺ στὴ δυνατότητα νὰ τραγουδήσῃ σωστὰ καὶ νὰ δώσῃ ἓνα ἀρκετὰ ἱκανοποιητικὸ ἑλληνικὸ ἄκουσμα.

Δυστυχῶς δὲν ὑπάρχουν στὴν Ἑλλάδα σχολεῖα νὰ διδάσκουν τὴν ἑλληνικὴ μουσικὴ καὶ τὰ λαϊκὰ ὄργανα. Ἄν ὅλα αὐτὰ ὑπῆρχαν, θὰ εἶχε πάρει καὶ τὸ ἑλληνικὸ λαϊκὸ τραγούδι κάποια καλύτερη θέση μέσα στὰ ἄλλα ἀνούσια καὶ ξένα πρὸς τὴν ἑλληνικὴ ψυχὴ τραγούδια, πού διαφθεῖρουν τὸ μουσικὸ αἶσθημα τῆς νεότητος.

Γ' Ο ΤΡΟΠΟΣ ΠΟΥ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΚΑΛΑ
ἘΝΑ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

4. Προτοῦ ψάξουμε νὰ βροῦμε τὸν ἐκτελεστή, πού θὰ μᾶς ὑπαγορεύσῃ τὸ τραγούδι, πρῶτ' ἀπ' ὅλα πρέπει νὰ ἐξετάσουμε τὶς δυνατότητες πού ἔχει ὁ καταγραφέας καὶ ἂν εἶναι σὲ θέση ν' ἀποδώσῃ σωστὰ τὸν ὑπαγορευόμενο σκοπὸ. Δὲν ἀρκεῖ νὰ ἔχῃ ὁ καταγραφέας μόνον μουσικὴ κατάρτιση καὶ ἀρτία καλλιτεχνικὴ ἀπόδοση ἑνὸς κλασικοῦ ἢ ἐλαφροῦ τραγουδιοῦ στὴ φωνὴ ἢ τὸ ὄργανο. Πρῶτ' ἀπ' ὅλα πρέπει νὰ εἶναι φύτρα (=ἀπὸ γενιὰ ἑλλήνων λαϊκῶν μουσικῶν) τοῦ ἑλληνικοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ καὶ τὸ αὐτεῖ του νὰ εἶναι ἑξαιρετὸς δέκτης τῆς λαϊκῆς μελωδίας. Δεύτερο, πρέπει νὰ εἶναι ζηλωτὴς (με-

ρακλής) τῆς λαϊκῆς μελωδίας, διότι μόνον ἔτσι μαθαίνει εὐκολὰ τὸ σκοπὸ του καὶ μπορεῖ νὰ κάμῃ μὲ τὴν καταγραφή παστρικήα καὶ ἀπόλυτα σωστὴ δουλειά. Δηλαδή πρέπει καὶ ὁ καταγραφέας νὰ εἶναι καλὸς στὸ τραγούδι, ὡς πρὸς τὴν ἑλληνικὴν τεχνική, μπορώντας αὐτὸ πού θ' ἀκούσῃ νὰ τὸ τραγουδᾷ καὶ ὁ ἴδιος, ὥστε ἡ καταγραφή νὰ γίνεται ἀπόλυτα ἐπιτυχημένη. Τρίτο, πρέπει ὁ καταγραφέας νὰ παίξῃ ὅπωςδήποτε ἓνα μουσικὸ ὄργανο, κατὰ προτίμησιν δὲ βιολί, ψαλτήρι (κανονάκι), κλαρίνο ἢ φλογέρα, ἢ καὶ ὁποιοδήποτε ὄργανο, πού νὰ μὴν ἔχῃ μετάλλινα χωρίσματα (τάστα). Προτιμῶ τὰ παραπάνω ὄργανα, γιατί εἶναι τὰ μόνα πού μποροῦν νὰ μᾶς δώσουν σωστοὺς ὡς πρὸς τὰ διαστήματα ἤχους, (ἀκόμα καὶ τὸ κλαρίνο μὲ τὸ μᾶζωμα καὶ ἀπλωμα τῶν χειλιῶν). Τέταρτο, ὁ καλὸς μουσικός, πού μπορεῖ νὰ γράφῃ σωστὰ καὶ πιστά, πρέπει νὰ ἔχῃ καὶ ἀνεξάντλητὴ ὑπομονή. Ἐὰν ἔχῃ ὅλα αὐτὰ τὰ προσόντα, τότε ἡ ὅλη μουσικολογραφικὴ ἐργασία του μπορεῖ νὰ ἐπιτύχῃ καὶ νὰ δώσῃ καλὰ ἀποτελέσματα.

Δ' ΠΟΙΟΣ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΕΙΝΑΙ Ο ΤΡΑΓΟΥΔΙΣΤΗΣ (Ο ΥΠΑΓΟΡΕΥΤΗΣ)

5. Αὐτὸς πού ὑπαγορεύει τὸ σκοπὸ τοῦ τραγουδιοῦ, πρέπει πρῶτα ἀπ' ὅλα νὰ εἶναι γλεντζές, καί, ὅπως ἀνέφερα, μερακλής, ζηλωτῆς τοῦ λαϊκοῦ τραγουδιοῦ, ὅπως ἐπίσης πρέπει νὰ εἶναι καλὸς ἐρμηνευτῆς καὶ ἀριστος τεχνίτης τοῦ τραγουδιοῦ. Ὅταν λέγω τεχνίτης, ἐννοῶ τραγουδιστὴ μὲ τεχντροπία ὁμαλῆς καὶ φυσικῆς φωνῆς, ὅπως τὴ θέλει ἡ ἑλληνικὴ μουσική, καὶ ὄχι τεχνητῆς καὶ φορμαρισμένης ἀπὸ τὸν καθηγητὴ τῆς εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς. Ἡ ὁμορφιὰ τῆς εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς ἐγκεῖται στὸν πολυφωνικὸ τρόπο πού χρησιμοποιεῖ, ἐνῶ ἀντίθετα ἡ ὁμορφιὰ τῆς ἰδικῆς μας, τῆς ἑλληνικῆς μουσικῆς, στηρίζεται σ' αὐτὴ τὴν ἀπλὴ μελωδία, πού, ἂν δὲν καλλωπισθῇ, δὲν ἔχει νοστιμιὰ. Αὐτὸς δὲ ὁ καλλωπισμὸς εἶναι τὸ χρωμα, τὸ ποιόν, οἱ λαρυγγισμοὶ καὶ τὰ ποικίλματα (τὰ τσακίσματα) πού χρησιμοποιεῖ στὸ τραγούδι του ὁ μερακλὴς τραγουδιστῆς καὶ πού πρέπει νὰ εἶναι ἄλλο τόσο ὑπομονητικὸς κι' ἀνεκτικὸς σ' ἐκεῖνον πού θὰ ὑπαγορεύσῃ τὸ τραγούδι του.

6. Πολὺ κακὰ κάνουν οἱ ἀσχολούμενοι μὲ τὴν καταγραφή τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν μας, ὅταν παίρνουν ἓναν ὁποιοδήποτε χωρικό καὶ τὸν βάζουν νὰ τραγουδᾷ μὲ τὴν πεποίθησιν, πὼς αὐτὸ πού ἀκουσαν καὶ κατέγραψαν ἀπὸ τὸν χωρικό εἶναι ἀκριβές καὶ πιστὸ ἄκουσμα. Ὅσοι τὸ πιστεύουν γελιοῦνται. Διότι μέσα σ' ἓνα χωριὸ εἶναι ἀδύνατο νὰ εἶναι ὅλοι καλοὶ τραγουδιστές. Μπορεῖ νὰ γνωρίζουν ὅλοι νὰ τραγουδοῦν, ἀλλὰ τραγουδοῦν μὲ κακόφωνες παραλλαγές ἐκεῖ πού δὲν μποροῦν νὰ τραγουδήσουν σωστά, καί, πρᾶγμα πού εἶναι ἀκόμα χειρότερο, πολλὰς φορὲς ἀλλάζουσι κι' αὐτὸν τὸν ἦχο, τὸ μακάρι ὅπως λένε οἱ Ἀνατολίτες. Μπορεῖ νὰ τύχῃ ν' ἀκούσῃ κανεὶς δυὸ χωρικούς νὰ τραγουδοῦν ταυτόχρονα τὸ ἴδιο τραγούδι, ὅμως μὲ μία τέταρτη διαφορὰ μεταξύ τους. Δὲν χρειάζεται νὰ νομίσῃ κανεὶς ὅτι αὐτὸ ἀποτελεῖ καμιάν εἰδικὴ παράδοσιν, πού δῆθεν ἔρχεται ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἐλ-

ληνική μουσική. Τὸ ἀπλούστατο τοῦτο πρᾶγμα ἐξηγεῖται ἀπὸ τὸ ὅτι ὁ δεῦτερος ἀπὸ τοὺς τραγουδιστὲς δὲ μπορούσε νὰ φτάσῃ τὸν πρῶτο στὴν ἔνταση τῆς φωνῆς καὶ ἀπὸ ἀδυναμία καὶ μόνο τραγουδοῦσε τυχαῖα τὸν ἴδιο σκοπὸ μιὰ τέταρτη πιὸ κάτω, ὅπως ἐπίσης θὰ μπορούσε νὰ τραγουδάῃ καὶ μιὰ τρίτη ἢ μιὰ δεύτερη πιὸ πάνω. Τὸ χαρακτηριστικὸ δὲ εἶναι, ὅτι οὔτε οἱ ἴδιοι οἱ χωρικοὶ εἶναι σὲ θέση νὰ ἐξηγήσουν τὴ διαφορὰ αὐτὴ στὸ συλλογέα, ἀν αὐτὸς δὲν ἔχη τὴν ἱκανότητα νὰ ξεχωρίσῃ ὅτι αὐτὸ πού τραγουδοῦν εἶναι κακόφωνο καὶ φάλτσο. Νὰ λοιπὸν γιὰ αὐτὸς, πού ὑπαγορεύει τὸ τραγούδι πρὸς τὸν καταγραφέα, πρέπει νὰ εἶναι καλὸς τραγουδιστῆς.

Ε' ΤΙ ΚΑΝΕΙ Ο ΚΑΛΟΣ ΚΑΙ ΣΥΝΕΙΔΗΤΟΣ ΚΑΤΑΓΡΑΦΕΑΣ

7. Ὁ εἰδικὸς συλλογέας δὲν πιάνει ἕναν ὅποιονδήποτε χωρικό, ἀλλ' ἀναζητᾷ τὸν καλύτερο ἐρμηνευτὴ τῶν τραγουδιῶν τῆς περιοχῆς πού πρόκειται ν' ἀσχοληθῇ μὲ τὴ συλλογὴ των. Δυστυχῶς, πολλὰ λάθη τέτοια ἔχουν γίνεῖ στὸ παρελθόν, ἐπειδὴ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς μουσικοὺς καταγραφεῖς, νομίζοντας ὅτι πλουταίνουν τὴ συλλογὴ τῶν τραγουδιῶν, πιάνουν ἕναν ὅποιον νᾶναι χωρικό καὶ τὸν βάζουν νὰ τοὺς τραγουδήσῃ λαϊκὰ τραγούδια. Κι' ἀφοῦ ἱκανοποιηθῇ ὁ ἴδιος ἀπὸ τὸν ἀριθμὸ τῶν τραγουδιῶν πού κατέγραψε, ἔπειτα τὰ παρουσιάζει ὡς γνήσια λαογραφικὴ ἐργασία, προσφέροντάς τα στὸ κοινό, πρᾶγμα πού προξενεῖ ὄχι τὴ διάδοση καὶ τὴν παραμονὴ τοῦ τραγουδιοῦ στὴ ζωντάνια, ἀλλὰ τὴ διασκευὴ καὶ τέλος τὴν καταστροφὴ του. Ἔτσι, δυστυχῶς, σήμερα καὶ αὐτοί, πού ἀκοῦν τὰ δημοτικὰ μας τραγούδια, δὲ μπορούν νὰ φέρουν καμιὰν ἀντίρρηση, τοῦναντίον ἐνθουσιάζονται, ἀφοῦ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο, τὸν κάκιστο τρόπο θὰ ἔλεγα, τοὺς τὰ παρουσιάζουν τὸ κράτος, ὁ καθηγητῆς, ὁ διδάσκαλος, ὁ συλλογέας. Χρειαζέται λοιπὸν μεγάλη προσοχὴ στὸν εἰδικὸ καταγραφέα, πού πρέπει νὰ παρακολουθῇ ἀπὸ κοντὰ τὸν τραγουδιστῆ, γιὰτι πολλὲς φορὲς μπορεῖ νὰ ξεφύγῃ ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὴν κυρία γραμμὴ τοῦ τραγουδιοῦ. Ἐδῶ μάλιστα ἔγκειται ἡ ἱκανότητά τοῦ καταγραφέα, στὸ νὰ μπορῇ νὰ ὑποδείχνῃ στὸν τραγουδιστῆ, μήπως κἀνὴ λάθος, οὕτως ὥστε νὰ τὸν κατευθύνῃ στὴν ὀρθὴ ἐκτέλεση τοῦ (ἤχου) τραγουδιοῦ.

8. Ἐδῶ ἀναφέρω ἕνα μικρὸ περιστατικὸ πού μοῦ συνέβη τὸ Σεπτέμβριο τοῦ 1954, ὅταν εἶχα μεταβῆ στὴ νῆσο Κῶ γιὰ τὴ συλλογὴ τραγουδιῶν τῆς Δωδεκανήσου. Ἐπειδὴ γνωρίζω τὴ νοοτροπία τῶν ἐπαρχιακῶν λαϊκῶν ὀργανοπαικτῶν, πού ἔχουν τὴν ἐσφαλμένη ἀντίληψη νὰ νομίζουν, ὅτι ὅποιος ἀσχολεῖται μὲ τὴ συλλογὴ τῶν τραγουδιῶν τοὺς εἶναι καὶ σφετεριστῆς, δὲν τοὺς ὁμολόγησα ὅτι παίζω καὶ ἐγὼ ὄργανο (βιολί). Ἐνα ἀπόγευμα, ἀφοῦ εἶχα πάρει στὸ μεταξὺ πληροφορίες ὅτι στὸ χωριὸ Ἀσφενδιοῦ τῆς Κῶ θὰ ἔβρισκα πολλὸ καλοὺς ὀργανοπαίκτες καὶ τραγουδιστῆς, πῆγα πρὸς ἀναζήτησὴ τους. Τοὺς βρῆκα τοὺς πιὸ πολλοὺς κάτω χαμηλὰ στὴν παραλία (τιγκάκι) νὰ διαπραγματεύωνται τὴν πώληση τῶν λαχανικῶν τους, κυρίως ντομάτες, πού τόσο ἀφθονεὲς παράγει ἡ ἐκεῖ περιοχὴ. Δὲν γινόταν νὰ τοὺς ἀπομακρύνω ἀπὸ

τῇ δουλειά τους, ἀλλὰ τοὺς παρακάλεσα πρὸς τὸ βραδάκι, μόλις τελειώσουν τῇ δουλειά τους, ἂν θέλουν νὰ μοῦ τραγουδήσουν μερικὰ τραγούδια τοῦ τόπου τους. Δὲν ἀρνήθηκαν. Ἔφεραν μάλιστα καὶ τὰ ὄργανά τους καὶ μέσα σὲ μιὰ καλύβα στήθηκε τὸ γλέντι καὶ ὕστερα ἄρχισεν ἡ καταγραφή τῶν τραγουδιῶν. Εἶχα γράψει ἀρκετοὺς σκοποὺς, ὅταν μὲ παρακάλεσαν, ἂν μπορούσα νὰ τοὺς τραγουδήσω κάτι ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ κατέγραψα προκειμένου νὰ διαπιστώσουν ἂν τὰ ἔγραψα ὅπως ἐκεῖνοι μοῦ τὰ τραγούδησαν. Δέχτηκα βέβαια καὶ σὲ μιὰ στιγμή ὁ βιολιστὴς Γαυρίλος Γιαλίζης, ἄφταστος λαϊκὸς βιολιστὴς, γυρίζει καὶ μοῦ λέει : — «Μὲ συγχωρεῖτε, μὰ σεῖς δὲν γίνεται νᾶστε ἀπλῶς μουσικός, ἀλλὰ σίγουρα πρέπει νὰ παίζετε καὶ κάποιο ὄργανο, καὶ μάλιστα, ἂν δὲν κάνω λάθος, θὰ εἴστε συνάδελφος καὶ βέβαια παίζετε βιολί. Πολλοὶ πέρασαν ἀπὸ τὸ χωριό μας καὶ ζήτησαν νὰ καταγράψουν τραγούδια, μὰ κανεῖς, ἀλήθεια, δὲν μπόρεσε νὰ μᾶς τὰ πῆ ἔτσι καλά, ὅπως τὰ λέμε ἡμεῖς». Οἱ ἄλλοι χωρικοὶ μείνανε ἐκστατικοὶ καὶ θέλησαν νὰ παρατηρήσουν τὸ βιολιστὴ τους, θεωρώντας ὡς ἀγένεια ἐκ μέρους του ν' ἀποκαλέσῃ ἕναν μουσικὸ συλλογέα «σ υ ν ἄ δ ε λ φ ο» καὶ μάλιστα σὲ λαϊκὰ ὄργανα. Τότε δὲν μπόρεσα πιά νὰ μὴν ὁμολογήσω ὅτι καὶ ἐγὼ εἶμαι λαϊκὸς βιολιστὴς καὶ μάλιστα κληρονομιά (φύτρα) ἀπὸ παπποῦ καὶ πατέρα λαϊκῶν ὀργανοπαικτῶν, καὶ ὅτι σκοπός μου εἶναι νὰ βοηθήσω κι' ἐγὼ τὸ κατὰ δύναμη στὴν περισυλλογὴ καὶ διάδοση τῶν λαϊκῶν μας τραγουδιῶν πρὶν μᾶς καταπνίξουν τὰ ἑλαφρὰ καὶ τὰ λογῆς - λογῶν ξένα πρὸς τὴν ἑλληνικὴ ψυχὴ τραγούδια. Πῆρα τὸ βιολιστὰ χέρια μου, τοὺς ἔπαιξα ἐκτὸς ἀπὸ τὰ δικά τους ποὺ εἶχα καταγράψει καὶ τσάμικα καὶ καλαματιανά, ποὺ τὰ χόρευαν μὲ πολὺν ἐνθουσιασμό ὅλοι μαζί κι' ὁ βιολιστὴς, ποὺ τὰ εἶχαν μάθει στὸ διάστημα τῆς στρατιωτικῆς τους θητείας στὴν Ἡπειρωτικὴ Ἑλλάδα. Ὅσο γιὰ τὰ δικά τους, μὲ ἱκανοποίηση καὶ ἰδιαίτερη εὐχαρίστηση τὰ ἄκουσαν παιζόμενα ἀπὸ μένα καὶ ἐδικαίωσαν τοὺς κόπους των καὶ τὸ ξενύχτι, ποὺ τοὺς εἶχα ὑποβάλλει.

Αὐτὸ καὶ μόνο τὸ μικρὸ περιστατικὸ εἶναι ἱκανὸ ν' ἀποδείξῃ πὼς ὁ λαὸς εἶναι σὲ θέσῃ νὰ κρίνῃ ἂν ὁ καταγραφέας, ποὺ τοῦ ἐμπιστεύεται τὰ τραγούδια του, εἶναι σὲ θέσῃ νὰ τὰ γράψῃ σωστὰ ἢ ὄχι.

ΣΤ' ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΤΩΝ ΛΑΪΚΩΝ ΤΡΑΓΟΥΔΙΣΤΩΝ

9. Κρατώντας τὸ βιολί παραμίσχια, ὅπως συνηθίζουμε νὰ λέμε ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες ἐπαρχιωτὲς, καὶ μὲ τὴν πολὺτιμη βοήθεια τοῦ Προέδρου τῆς Ἑταιρείας Θρακικῶν Μελετῶν κ. Πολ. Παπαχριστοδοῦλου, βρῖσκामε τοὺς εἰδικοὺς Θράκες τραγουδιστές, ὅπως τὴ γριὰ Εὐδοκία Κιάκη, ποὺ τὴν ἔφερε εἰδικὰ ἡ Ἑταιρεία ἀπὸ τὰ Σχοινιά τῆς Κομοτινῆς, ἐπειδὴ ἦταν ἡ καλύτερη καὶ ἡ πιὸ ξακουστὴ τραγουδίστρια στὴν πατρίδα της, τὸ Σαμακόβι τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης. Δὲν παραλείπω νὰ ξανατονίσω, ὅτι τὸ ποῖόν τῶν τραγουδιῶν τῆς Ἀνατολ. Θράκης, σὲ σύγκριση μὲ τὸ ποῖόν τῶν τραγουδιῶν τῆς Δυτικῆς Θράκης, ἔχει μεγάλη διαφορὰ ἀκόμα καὶ στὸ ρυθμό. Γι' αὐτὸ σκο-

πός μας ήταν ν' ασχοληθούμε πρώτα με τὰ τραγούδια τῶν χαμένων πατρίδων, πού τόσο μεγάλη καὶ ἐπείγουσα ἀνάγκη ὑπάρχει νὰ περισωθοῦν. Μὰ ἐκτὸς ἀπὸ τὴ γριά Κιάκη καὶ ἄλλους πολλοὺς τραγουδιστές, με τὶς ἐνέργειές της ἔφερε ἐδῶ στὴν Ἀθήνα ἡ Ἑταιρεία Ὀρακικῶν Μελετῶν, καὶ ἄλλους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους καταγράψαμε τραγούδια αὐτῆς ἐδῶ τῆς συλλογῆς. Τὸν Μάιο τοῦ 1954 μᾶς δόθηκε ἡ εὐκαιρία νὰ πραγματοποιήσουμε ἓνα ὀλιγοήμερο ταξίδι ἕως ἐκεῖ πάνω, ὅπου βρίσκονται ἐγκατεστημένοι πρόσφυγες τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης, καὶ νὰ καταγράψουμε ἀρκετὰ τραγούδια. Τὰ τραγούδια αὐτὰ ἐλπίζουμε νὰ γίνουν κτῆμα καὶ τῶν ἄλλων Ὀρακῶν, πού ἴσως τὰ ἔχουν λησμονήσει, ὥστε νὰ μὴν ἐντρέπωνται πιά νὰ τὰ τραγουδήσουν, ὅπως πολλὲς φορὲς ἀκούσαμε νὰ λένε οἱ ἴδιοι.

Ζ' Ο ΤΡΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ

10. Καταγραφή χωρὶς διάθεση, χωρὶς κέφι, δὲν γίνεται. Λίγος μεζές, κανένα μπουκάλι κρασί, λίγη διασκέδαση, δημιουργοῦν τὴν ἀτμόσφαιρα ἐργασίας καὶ καταγραφῆς. Πρέπει νὰ ξέρουμε, ὅτι ποτὲ ἄλλοτε ἓνας τραγουδιστὴς ἢ καλλιτέχνης ὄργανου δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ τραγουδήσῃ ἢ μᾶλλον ν' ἀποδώσῃ σωστὰ κι ὠραῖα, ὅσο ὅταν εἶναι στὸ κέφι. Γι' αὐτὸ καὶ μεῖς τὸ ἔχουμε πρόγραμμα στὴ δουλειά μας, νὰ προπαρασκευάζουμε τὸν τραγουδιστή. Ἔτσι, καὶ χωρὶς ὁ ἴδιος νὰ τὸ καταλαβαίνει ἀλλὰ ὅπως αὐθόρμητα, ἀρχίζει νὰ τραγουδά. Τότε, με τὴ βοήθεια τοῦ βιολιοῦ, προσπαθῶ, σὰν φτάσῃ στὸ δεύτερο ἢ τὸν τρίτο στίχο, νὰ τὸν συνοδεύω στὸ τραγούδι. Σιγά-σιγά, χωρὶς χαρτί καὶ μολύβι στὴν ἀρχή, μαθαίνω ὁ ἴδιος τὸ σκοπὸ, καί, ὅταν εἶμαι σίγουρος πιά γι' αὐτό, τότε βάζοντας τὸν τραγουδιστὴ νὰ μοῦ τραγουδᾷ καὶ πάλι κατὰ σειρά τὶς μουσικὲς φράσεις, καταγράφω τὸ τραγούδι, ὅχι ἀπλῶς τὴ μελωδία ἀλλὰ αὐτὸ τοῦτο τὸ τραγούδι, ὅπως τὸ τραγουδᾷ ὁ τραγουδιστής, δηλαδὴ με ὅλες τὶς λεπτομέρειες, (τὰ ποικίλματα καὶ τὰ γκλισάντα τῆς φωνῆς, — πού θὰ πῆ τὸ σούρσιμο —). Τέλος τὸν βάζω καὶ πάλι νὰ τὸ τραγουδήσῃ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὅλο, ἐνῶ ἐγὼ ἐπαναλαμβάνω τὸ ἴδιο πρᾶγμα στὸ βιολί καὶ ἐξακριβώνω, ἂν αὐτὸ πού ἀκουσα καὶ κατέγραφα ἀπὸ τὸν τραγουδιστή, τὸ ἔχω γράψει ὀρθὰ καὶ με ἀκρίβεια. Μιὰ ἀπὸ τὶς πιὸ καλὲς μας τραγουδίστριες, τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα ἀναφέρω καὶ παραπάνω, ἡ Εὐδοκία Κιάκη, εἶπε στὸν κ. Παπαχριστοδούλου: «Γιὰ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, ἐσεῖς τὰ μάθατε καὶ κοντεύετε νὰ τὰ εἰπῆτε καλύτερα κι' ἀπὸ μένα» καὶ ἡ χαρὰ της δὲν εἶχε ὅρια. Ἔτσι με τὸ νὰ τὴν ἐνθουσιάζουμε, τὴν προτρέπαμε, χωρὶς νὰ βαριέται, νὰ μᾶς τραγουδᾷ κι' ἄλλα πολλὰ κι' ὁμορφα τραγούδια. Με τὸν τρόπο αὐτὸ ἐργασθῆκαμε κι' ἐργαζόμαστε γιὰ τὴν περισυλλογὴ τῶν Ὀρακικῶν μελωδιῶν, πού ἔχουν πλοῦτο ἀφθαστο σὲ ποικιλία ἤχων ἀλλὰ καὶ ρυθμῶν, ὅπως θὰ ἰδῆ ὁ ἀναγνώστης καὶ τώρα καὶ στὴν προσεχῆ μας ἔκδοση τῶν τραγουδιῶν τῆς Δ Θράκης.

Μετὰ τὸ τέλος τῆς καταγραφῆς, μόνος τώρα καὶ ἀνάλογα με τὶς ἀτομικὲς μου δυνατότητες στὸ βιολί, διδάσκω τὰ τραγούδια αὐτὰ στὰ μουσικὰ

ὄργανα (βιολί, κλαρίνο, ταμπουρά, λαούτο, τσίμπαλο καὶ κανονάκι) καθὼς καὶ στὴ βχορωδία μου, καὶ τὰ ἐκπέμπουμε ἀπὸ τὸ Ραδιοφωνικὸ Σταθμὸ Ἀθηνῶν, ὡς καὶ ἀπὸ τὸ Σταθμὸ Κομοτινῆς στὴν καθιερωθεῖσα ὥρα τῶν «Θρακικῶν Λαϊκῶν Μελωδιῶν».

Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐργασίας ἔδωκεν ἀμέσως καρπὸς καὶ τοῦτο καταφαίνεται ἀπὸ τὰ γράμματα τῶν Θρακῶν ποὺ συνεχῶς καταφθάνουν στὴν Ἑταιρεία Θρακικῶν Μελετῶν. Μὲ αὐτὰ ἐκφράζουν τὸν ἐνθουσιασμὸ καὶ τὴν ἱκανοποίησίν τους γιὰ τὰ ἐκπεμπόμενα τραγούδια τους. Εἰδικὰ ἀναφέρω ὅτι μιὰ Σαμακοβιανή, ποὺ τώρα κατοικεῖ στὰ Σχοινιά τῆς Κομοτινῆς, ἐρχόμενη στὴν Ἀθήνα ζήτησε νὰ μᾶς γνωρίσῃ. Ἡ χαρὰ της ἦταν μεγάλη ὅταν μᾶς εἶδε καί, ἐνῶ ἦταν κι' αὐτὴ μιὰ ἀπὸ τίς πιὸ καλῆς τραγουδίστριες τῆς περιοχῆς της, ντρεπόταν νὰ μᾶς τραγουδήσῃ, γιὰτὶ ἡμεῖς, καθὼς μᾶς εἶπε, τὰ λέγαμε σὰν πραγματικοὶ Θραῖκες κι' ἀκόμα πιὸ καλύτερα.

11. Διαπιστώνοντας ἔτσι τὴ σωστὴ κι' ἀλάνθαστη ἀπόδοση τῶν τραγουδιῶν, κατέγραφα καὶ τὸ μέρος τοῦ βιολιοῦ, δηλ. τὸ ἴδιο τραγούδι, ὅπως τὸ παίζει τὸ βιολὶ μὲ τίς δυνατότητές του. Ἐδῶ θέλω νὰ ἐπιστήσω τὴν προσοχὴ τῶν μουσικῶν : Οἱ δυνατότητες τοῦ βιολιοῦ εἶναι ἀτέλειωτες καὶ ἀφθαστες. Κατέγραψα τοὺς σκοποὺς τῶν τραγουδιῶν σύμφωνα μὲ τίς δικές μου τεχνικὲς ἱκανότητες. Θέλω νὰ πῶ δηλαδή, ὅτι ἓνας ἄλλος βιολιστὴς βλέποντας τὸ μέρος τοῦ βιολιοῦ, δὲν θὰ πρέπη ὅπωςδήποτε νὰ περιορισθῇ σὲ ὅ,τι βλέπει γραμμμένο. Ἐὰν ἡ καλλιτεχνικὴ του εὐχέρεια στὸ ὄργανο εἶναι ἀποδοτικώτερη, μπορεῖ, χωρὶς ν' ἀλλάξῃ τὸ κυρίως θέμα τῆς μελωδίας, νὰ κἀνῃ θαύματα. Ἀλλὰ κι' ἂν ἀκόμα δυναθῇ νὰ τὸ παίζῃ ὅπως εἶναι γραμμμένο, κατὰ τὴ γνώμη μου, θὰ εἶναι ἓνα μεγάλο κατόρθωμα, γιὰτὶ, ὅπως θὰ διαπιστώσῃ ὁ λαϊκὸς βιολιστὴς, πρέπει νὰ ἔχῃ ἀρκετὴ τεχνικὴ εὐχέρεια στὰ δάκτυλά του. Ἐπίσης, ἓναν λαϊκὸ ὄργανοπαίκτη καὶ ἀνίδεο μουσικῆς ποτὲ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ τὸν ὑποχρεώσῃ νὰ παίξῃ ὅ,τι ἀκριβῶς τοῦ ἔχεις γραμμμένο. Ἐὰν μάλιστα εἶναι καλὸς τεχνίτης καὶ μάθη πρῶτα τὴν κυρίως μελωδίαν, δηλ. τὸ σκελετὸ τοῦ τραγουδιοῦ, τότε θὰ γίνῃ δημιουργὸς καὶ πραγματικὸς ἐρμηνευτὴς τοῦ τραγουδιοῦ. Γι' αὐτὸ σὲ κανένα μέρος τῆς Ἑλλάδος δὲν ὑπάρχουν λαϊκοὶ ὄργανοπαίκτες ποὺ νὰ παίζουν τὴ μελωδίαν κατὰ τὸν αὐτὸ τρόπο. Ναὶ μὲν τὴν ἴδιαν μελωδίαν μπορεῖ νὰ παίζουν, ἀλλὰ ὁ καθένας μὲ τὴ δική του τεχνικὴ δεξιότητι, ἀποδοτικότητι καὶ ψυχὴ. Τοῦτο θὰ τὸ διαπιστώσετε καὶ στὴν παρτιτούρα στὸ τραγούδι : «Ἐγὼ ἔμαι τοῦ ψαρά παιδί».

Ἄς ἐλπίσουμε πὼς στὸ μέλλον αὐτοὶ οἱ λαϊκοὶ μας ὄργανοπαίκτες θὰ θελήσουν νὰ μάθουν μουσικὴ, ἀνοίγοντας νέους ὁρίζοντες μὲ νέα στοιχεῖα γιὰ τὴν καλύτερη καὶ πλήρη ἀπόδοσιν καὶ ἐρμηνείαν τῆς ἑλληνικῆς μουσικῆς.

Στὰ περισσότερα τραγούδια θὰ δῆτε στὴν ἀρχὴ τῆς μελωδίας, καὶ στὸ μέρος τοῦ βιολιοῦ, μικρὰς μελωδίες, ποὺ μπαίνουν ὡς προανακρούσματα («εἰσαγωγές», ὅπως τίς λένε οἱ λαϊκοὶ ὄργανοπαίκτες) τῆς κυρίως μελωδίας. Αὐτὰ τὰ προανακρούσματα («ἀπηχήματα», ὅπως τὰ ὀνομάζουν οἱ ψαλτάδες

μας στη Βυζαντινή μουσική, και χρησιμεύουν για να μᾶς δείχνουν ποιά σκάλα θ' ακολουθήσουμε) είναι προπαρασκευαστικές μελωδιοῦλες, ὥστε τὸ κυρίως θέμα τοῦ τραγουδιοῦ νὰ φθάσῃ ὀμαλᾶ καὶ εὐχάριστα στὸ αὐτὸ τοῦ ἀκροατῆ. Τὰ προανακρούσματα αὐτὰ εἶναι, θὰ λέγαμε, τὰ μουσικὰ καλούπια πὸν δημιούργησε ὁ λαϊκὸς μουσικὸς.

Η' ΠΩΣ ΕΓΙΝΑΝ ΤΑ ΠΡΟΑΝΑΚΡΟΥΣΜΑΤΑ

12. Ὁ λαϊκὸς ὄργανοπαίκτης, ἕξ αἰτίας τῆς ἀπασχολήσεως πὸν συνεχῶς ἔχει μὲ τὸ ἑλληνικὸ τραγούδι, ἔχει εἰδικευθῆ στὸ ὄργανό του (βιολί — κλαρίνο — φλογέρα κλπ.). Ἔτσι λοιπὸν τὰ πολυποίικια ἠχητικὰ «ἀκούσματα» τῆς ἑλληνικῆς μουσικῆς (δηλ. οἱ ἦχοι πὸν κρατᾶ μέσα του), τὸν ἔχουν κάμει ἱκανὸ νὰ γίνῃ δημιουργὸς καὶ συνθέτης, ὅπως ἀκριβῶς τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ τοὺς λαϊκοὺς ποιητές, πού, καὶ μόνο νὰ σὲ βλέπουν, μποροῦν καὶ σοῦ φτιάχνουν στίχους. Ὄταν ὁ λαϊκὸς μουσικὸς παίξῃ στὸ γλέντι ἢ στὸ χορὸ ἕναν ὁποιοδήποτε ἑλληνικὸ σκοπὸ, τότε χωρὶς νὰ κουράζεται καθόλου, συνθέτει ἕνα προανακρούσμα βγαλμένο μέσα ἀπὸ τὸ σκοπὸ πὸν παίζει. Τὸ μόνο βοήθημα πὸν ἔχει εἶναι ἡ κλίμακα τοῦ παιζόμενου σκοποῦ καὶ ἡ μεγάλη πείρα τῆς δουλειᾶς του. Πολλὲς φορὲς πάλι ὁ ὄργανοπαίκτης παίρνει τὸ β' μέρος τῆς μελωδίας σὰν προανάκρουσμα, πρᾶγμα πὸν θὰ ἰδῆτε καὶ στοὺς καταγραφόμενους σκοποὺς στὸ βιβλίον τοῦτο.

Τὸ ἴδιο ἀκριβῶς θὰ μποροῦσα νὰ κάμω, συμπληρώνοντας ὅλες τὶς μελωδίες μὲ σχετικὰ προανακρούσματα. Καὶ μοῦ ἦταν εὐκολώτατο. Δὲν τὸ ἔκαμα ὅμως, προτιμώντας νὰ γράψω ὅσα μοῦ εἶχαν ὑπαγορευθεῖ, καὶ μερικὰ ἀπὸ ὅσα γνωστὰ σὲ μένα ὑπάρχουν στὴν ἑλληνικὴ μουσικὴ προανακρούσματα.

Ἑλληνικὰ προανακρούσματα (τὶς λεγόμενες «εἰσαγωγές») θ' ἀκούση κανεὶς παρακολουθώντας καὶ ξένους ἀκόμα γειτονικοὺς Ραδιοσταθμοὺς (Ἑλβετίας, Σερβίας, Βουλγαρίας, Τουρκίας, Ρουμανίας) καὶ θὰ διαπιστώσῃ ὅτι σχεδὸν ὅλοι οἱ Βαλκανικοὶ λαοὶ χρησιμοποιοῦν τὸν ἴδιο τρόπο παιξίματος τῶν τραγουδιῶν τους. Πολλὰ ἀπὸ τὰ προανακρούσματά τους εἶναι ὅμοια μὲ τὰ ἑλληνικὰ μὲ μικροπαραλλαγές, πὸν ὅμως ἀλλάζουν τὸ ἀκουσμα, δίνοντάς του τὸ τοπικὸ χρῶμα, ὅποτε μόνο ἕνα καλὰ ἐξασκημένο στὰ ἑλληνικὰ τραγούδια καὶ στοὺς ρυθμοὺς αὐτὸ μπορεῖ νὰ ξεχωρίσῃ καὶ νὰ γνωρίσῃ τὴν ὁμοιοτήτά τους μὲ τὶς δικές μας εἰσαγωγές. Αὐτὸ συμβαίνει ἀκόμα καὶ μέσα στὴν Ἑλλάδα, ὅπου μιὰ πανελλήνια μελωδία, ἀκόμα καὶ ἂν τὰ λόγια παραλλαχθοῦν, παίρνει τὸ χρῶμα, τὸ ποιὸν καὶ τὴ διάλεκτο τοῦ μέρους πὸν τραγουδιέται τὸ τραγούδι, χωρὶς ὅμως τοῦτο νὰ τὸ καθιστᾶ ἀγνωρίζοιο. Οἱ εἰσαγωγές αὐτὲς εἶναι, ὅπως ἀνέφερα, μουσικὰ καλούπια σχετικὰ μὲ ὀρισμένον ἦχο καὶ ρυθμὸ μὲ τὸ κυρίως τραγούδι. Πολλὲς φορὲς ὅμως συμβαίνει νὰ μὴν ταιριάζῃ ἀπόλυτα ἡ εἰσαγωγή στὸν αὐτὸ ἦχο καὶ ρυθμὸ μὲ τὴν κυρίως μελωδία. Αὐτὸ γίνεται σκόπιμα, προκειμένου ἀκουστικὰ νὰ ἔχουμε ἕνα πὸν πλούσιο μουσικὸ κατασκευάσμα. Μπορεῖ δηλ. ἡ εἰσαγωγή ν' ἀρχίξῃ μ' ἕναν

ὅποιονδήποτε ἦχο καὶ νὰ καταλήξῃ στὸν ἦχο ποὺ παίζεται τὸ τραγούδι. Ὅπως βλέπομε, ὁ λαϊκὸς ὄργανοπαίκτης ἔχει φαντασία, καλαισθησία, ὁμορφὴ ἀκουστικὴ μὲ διάφορες μεταπτώσεις ἦχων, ποὺ κάνουν τὴ μελωδία πιὸ εὐχάριστη καὶ πιὸ ὠραία. Οἱ μουσικὲς αὐτὲς μελωδιοῦλες, ποὺ ὀνομάζονται εἰσαγωγῆς ἀπὸ τοὺς λαϊκοὺς ὄργανοπαίκτης μας (κακῶς βέβαια, γιατί «εἰσαγωγή» στὴ μουσικὴ λέγεται ἓνα ὀλόκληρο μουσικὸ κομμάτι, ποὺ μπαίνει σὰν πρόλογος ὅπως μπαίνει καὶ σ' ἓνα λογοτεχνικὸ ἔργο) ἔχουν γίνεи κτῆμα τῶν περισοτέρων ἀπὸ τοὺς λαϊκοὺς μουσικοὺς μας. Γι' αὐτὸ ἄς μὴν κἀν ἐντύπωση ἂν π.χ. στὴ Μακεδονία ἀκούσετε μιὰ εἰσαγωγή ποὺ ἔχετε ἀκούσει καὶ στὴν Ἡπειρο, στὴ Θράκη, στὴν παλιὰ Ἑλλάδα, στὶς Κυκλάδες ἢ στὰ Δωδεκάνησα. Οἱ πανελλήνιες αὐτὲς εἰσαγωγῆς τίς πιὸ πολλὲς φορὲς εἶναι σ' ὀρισμένους ρυθμοὺς (συρτὸ—καλαματιανὸ—καρσιλαμᾶ). Εἰσαγωγῆς ποὺ ἀνήκουν σὲ τραγούδια τοπικὰ διαφόρου ρυθμοῦ, ὅπως π.χ. 5/8 σὲ ἰδιότυπο χορὸ Ἡπείρου, 8/8 σὲ χορὸ συγκαθιστὸ Μακεδονίας κτλ., δὲν συναντιοῦνται πουθενὰ ἄλλου, ἐκτὸς ἐκεῖ ποὺ ἀνήκει τὸ τραγούδι.

Περατώνοντας τὸ μικρὸ μου πρόλογο, ὁμολογῶ ὅτι προσπάθησα νὰ εἰπῶ ὅ,τι ἔμαθα καὶ ξέρω παίζοντας ἀπὸ μικρὸ παιδί τὸ βιολί μου. Ἡ πείρα τῆς διδασκαλίας πολλῶν μελωδιῶν λαϊκῶν μου ἔδωσε τὴ δυνατότητα ν' ἀραδιάσω ἐδῶ ὅσα ἔμαθα καὶ γνωρίζω ἀπὸ τὸ λαϊκὸ τραγούδι, δηλ. ὅσα σχετικὰ μὲ τὴν ἐκτέλεσή του, τὴν καταγραφή του καὶ τὴν ἐρμηνεία του ἀπὸ τὴ χορωδία καὶ τὰ ὄργανα μαζί, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ εἶμαι βέβαιος ὅτι εἶπα τὸ καλύτερο. Εἶπα ἐκεῖνο ποὺ γνωρίζω ἀπλῶς καὶ ποὺ ἴσως ἄλλοι τυχὸν νὰ μὴν τὸ γνωρίζουν.

Εὐχόμαι τὰ τραγούδια αὐτὰ νὰ γίνουν κτῆμα τῶν Θρακῶν καὶ ὄλων τῶν Ἑλλήνων καὶ πρὸ παντὸς τῶν συνθετῶν μας. Αὐτοὶ μὲ νέους δρόμους καὶ νέα στοιχεῖα ποὺ θὰ βροῦν στὰ ἑλληνικὰ δημοτικὰ τραγούδια, θὰ μπορέσουν ἴσως νὰ φτιάξουν ἀριστουργήματα μουσικά, ἀρκεῖ νὰ θελήσουν νὰ ἐκμεταλλευθοῦν τὸν πλοῦτο τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ. Ἐλπίζω ὅτι πρόσφερα ὅ,τι θὰ πρόσφερε καὶ κάθε ἄλλος ἀνάλογα μὲ τίς δυνατότητές του. Γι' αὐτὸ ἄλλοι, πιὸ ἱκανοί, ἄς φροντίσουν νὰ κάμουν τὸ καλύτερο καὶ ἄς παραβλέψουν ἔαν ἐγὼ δὲν ἤμουν σὲ θέση νὰ ἰδῶ ὀρισμένες ἀτέλειες. Ἐπιφυλάσσομαι στὸν ἐπόμενο τόμο νὰ διαφωτίσω περισσότερο τὸν ἀναγνώστη μου ὡς πρὸς τὴ διαφορὰ τοῦ ποιοῦ τῶν τραγουδιῶν μεταξὺ Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Θράκης.

Θ' ΣΗΜΕΙΑ ΑΛΛΟΙΩΣΕΩΣ

Στὰ μουσικὰ κείμενα ὁ μελετητὴς κατ' ἀνάγκη θὰ ἰδῇ, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ γνωστὰ σημεῖα ἀλλοιώσεως (♯) καὶ τὰ παρακάτω ἄγνωστα σημεῖα :

- 1) «Τὴν (♯) ὕφασιν τὴν ἑσταυρωμένην», καὶ
- 2) «Τὴν (≠) δίεσιν τὴν μονόγραμμον».

Φυσικὰ καὶ τὰ δύο σημεῖα δείχνουν ἀλλοίωση τοῦ φθόγγου. Ἐκεῖνο

ὅμως πού ενδιαφέρει κυρίως τὸ μελετητὴ εἶναι ἡ ποσότης ἀναβάσεως καὶ κατὰβάσεως τοῦ κάθε σημείου. Ἐὰν ὁ ἦχος ἐνὸς τραγουδιοῦ ζητᾶ ἕναν ἀπὸ τοὺς φθόγγους τῆς κλίμακος μὲ (b) ὕφεισιν, τοῦτο σημαίνει κατάβαση φθόγγου κατὰ ἓνα ἡμιτόνιο. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ περιπτώσεις πού ὁ ἦχος τῆς μελωδίας ζητᾶ κατάβαση τοῦ φθόγγου μικρότερη τοῦ ἡμιτονίου, καὶ τότε χρησιμοποιοῦμε τὴν (♭) ὕφεισιν τὴν ἐσταυρωμένην.

Γιὰ τὸ ἀκριβέστερο : Ἄν ὁ ἦχος καθορίζῃ τὸ φθόγγο πᾶ με (♭) ὕφεισιν ἐσταυρωμένην, τοῦτο σημαίνει κατάβαση φθόγγου, μάλιστα τέτοιαν ὥστε ἡ ἀλλοίωση νὰ θεωρῆται ἔλξη πρὸς τὸ γε παρὰ κατάβαση ἡμιτονίου.

Τὸ ἴδιο ἰσχύει καὶ γιὰ τὴ μονόγραμμη (≠) δίεση. Ἡ μονόγραμμη (≠) δίεση εἶναι χαμηλότερη τῆς (#) διέσεως.

Ὁ ἦχος τοῦ τραγουδιοῦ εἶναι ὀδηγὸς στὸ μελετητὴ καὶ γνώστη τῆς ἐλληνικῆς μουσικῆς, ὥστε νὰ χρησιμοποιῆ ἑπακριβῶς τὰ σημεῖα ἀλλοιώσεως.

(Τὸ λαϊκὸ ὄργανο κανονάκι παρέχει ἀκριβῶς τὶς θέσεις τῶν διαστημάτων μὲ κάθε λεπτομέρεια).

Α' ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

ΜΕ ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

ΤΕΛΟΣ

ΤΡΑΓΟΥΔΙ

2

ΤΡΑΓΟΥΔΙ $\text{♩} = 60$

Σ' ΗΜΕΡΟΣ

Μαῦ . . . ρα μου χε . . . λι

δό . . . νιο (βιολι)

κι'ό . . . λό ασ_πρα που . . . λιά (βιολί)
 . . . λια (βιολί) Β' ΜΕΡΟΣ Αύ_ του ψη_
 . . . λά πε_ τῶ . . . τε, . . . για_
 χα . . . α_ μη_ λω . . . σα_ . . . τε, (βιολί)
 Αύ. του ψη_ τε D.C.

Βιολι ♩ = 60
 Α' ΜΕΡΟΣ
 Β' ΜΕΡΟΣ

1.

2.

D.C.

3

ΤΡΑΓΟΥΔΙ $\text{♩} = 88.$

Α' ΜΕΡΟΣ

Μπρέ — — — — — κα. λό — — — — — ον τὸ — — — — —

— — — — — κά — — — — — μπρέ κα — — — — — λὸν τὸ κά — — — — — στρο

τῆ — — — — — ης βω — — — — — ωρ — — — — — γιάς **Β' ΜΕΡΟΣ.** λι — — — — — γο

— — — — — νε — — — — — ρὸ — — — — — κρο — — — — —

τὰ — — — — — α — — — — — εἰ.

D.C.

ΒΙΟΛΙ. ΕΙΣΑΓΩΓΗ. $\text{♩} = 88.$

ΜΕΡΟΣ

Β' ΜΕΡΟΣ

D.C.

4

ΤΡΑΓΟΥΔΙ J = 66.

Α' ΜΕΡΟΣ. "Ο - - ο - - λοι - - οι - - ο - -

λοι λι - - ι - - γνοι - - οι

- - άλ - - λά - - α - - άλ - - λά -

- - ζα - - α - - νε - - ε

Β' ΜΕΡΟΣ.

Musical notation for the second part of a song, consisting of four staves of treble clef music in 2/4 time with a key signature of one sharp (F#). The notation includes various rhythmic patterns and melodic lines.

5

ΤΡΑΓΟΥΔΙ J = 66.

Α' ΜΕΡΟΣ Βά. λε κι - νά - α - α - α - στα
 χέ - ρια σου - ου - στα πεν - τα -
 δά - α - α - χτυ - λά σου
 ου - ου - ου - και Β' ΜΕΡΟΣ βά - λε
 το - ο - χε - ρά - κι
 σου - σέ - τά - σι - δια - α -

Musical notation for a song with lyrics, consisting of six staves of treble clef music in 2/4 time with a key signature of two flats (Bb, Eb). The notation includes various rhythmic patterns and melodic lines.

α - - μαν - τὲ - νιο - - ο - - ο - - ο

ΤΖΑΚΙΣΜΑ

διό - λα μου φα - ρα - - α γκω - λι -
 άν - - δος στο - - ο

μέ - νη η - - η - - στο D.C.
 σμέ - νη η - - η - - η - - η

ΒΙΟΛΙ Δ = 66.

Α' ΜΕΡΟΣ.

Β' ΜΕΡΟΣ.

ΤΣΑΚΙΣΜΑ

6

ΤΡΑΓΟΥΔΙ $\text{♩} = 72$

Α - να - δια - δαί - - - - -
 - - - - - νει τὸ που - λι,
 ά - - - - - να - - - - -
 α - - - - - δια - όη τ'ά - - - - - ση -
 δο - - - - - ο - - - - - ο - - - - - VI - VI.

ΒΙΟΛΙ - ΕΙΣΑΓΩΓΗ. $\text{♩} = 72$

ΤΡΑΓΟΥΔΙ

7

$\text{♩} = 44$
 ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Ἐ-γὼ εἶμαι ὀρ-φα-νὸ-παί-δι-ε-
 χω - - - καὶ χῆ-ρα μά-σ-
 -να, ἢ-μά-να-
 μου - - - μὲ στοί-χι-σε, ἢ μά-να

ΒΙΟΛΙ-ΕΙΣΑΓΩΓΗ. $\text{♩} = 44$.

ΤΡΑΓΟΥΔΙ

8

ΤΡΑΓΟΥΔΙ $\text{♩} = 54$

Α' ΜΕΡΟΣ

Πό - τε νάρ -
 δῆ - πτό - τε νάρ - δῆ ἦ
 ἄ - νοι - ζῆ

Β' ΜΕΡΟΣ.

νάρ - δῆ τὸ
 κα - λο - και - ρι, Κω - στῆ μου
 Κω - στῆ μου βοῖ δὸν - το

ΒΙΟΛΙ $J = 54$

Α' ΜΕΡΟΣ

Β' ΜΕΡΟΣ

1. 2.

9

ΤΡΑΓΟΥΔΙ $J = 116$

Α' ΜΕΡΟΣ. Μιά φο - - - ρά 'ναι - - - ή

Β' ΜΕΡΟΣ. λευ - - τε - ριά, μιά φο - ρά 'ναι τὰ -

_____ νειά - - - τα _____ και
(δίολι) D.C.

μιά - - - φο. ρά - - - ή λε - - - δεν - τιά.

ΒΙΟΛΙ - ΕΙΣΑΓΩΓΗ. $\text{♩} = 110.$

Α' ΜΕΡΟΣ

Β' ΜΕΡΟΣ.

D.C.

10

ΤΡΑΓΟΥΔΙ $\text{♩} = 76$

“Ο - ταν με γέν - - - να - - - ας μα - - να
μου για - τι δεν με τὸ εἶ - - -
- ΠΕΣ πῶ - ως ἔχ' ὁ κό - - -

...σμο - - ος βά - σα - να, άχ, και - - ή - - ά -
 γά - - πη - - πι - κρες - - πι - κρες - -

1. 2. D.C.

ΒΙΟΛΙ - ΕΙΣΑΓΩΓΗ $\text{♩} = 76$

Α' ΜΕΡΟΣ

Β' ΜΕΡΟΣ

1. 2.

11

♩ = 54

A'
 Σα - ράν - τα μέ - ρις, σα - ράν - τα - νύ - χτις κ'ή

Πα - να - για μας κοι - λου - που - . νοῦ - σι, κοι - κύ - ρη

♩ = 144

B'
 Εἴ - πα - μι - τά - χρι - - στούγεν - να,

ἄς ποῦ - μι - κι - τρα - - γού - δια.

♩ = 208

Γ'
 Κι τί τρα - γού - δια νά ποῦ - μι - νά -

- ρέ - σουν τὸν ἄ - φέν - τη - Πού -

♩ = 144

Δ'
 Κι ἄ - πο τὰ κο - σκι - νί - σμα - - τα -

κέρ - να - τά - παλ - λη - κά - ρια,

♩ = 208

Ε'
 κέρ - να - τὰ φέν - τημ κέρ - να - τα - κι' αὖ -

τὰ τὰ δρα - χνια - σμέ - να - - νά - ΤΕΛΟΣ

12

ΤΡΑΓΟΥΔΙ $\text{♩} = 116$.

Α' ΜΕΡΟΣ. Χρι - στός — γεν - νιέ - ται σὰ νιὸ — φεγ -
 γὰ - ρι, σὰ νιὸ φεγ - γὰ - ρι, σὰν
 Β' ΜΕΡΟΣ. 1. παλ - λη - κά ρι, σὰ κά - ρι. 2. D.C.

ΒΙΟΛΙ $\text{♩} = 116$.

Α' ΜΕΡΟΣ.

Β' ΜΕΡΟΣ. 1. 2.

13

ΤΡΑΓΟΥΔΙ $\text{♩} = 72$.

Α' ΜΕΡΟΣ. Μας ἤρ - δε ἡ — πρῶ - - το - χρο - -
 νιά, — σὰς εὐ - χο - μαι — χρό - - νια πολ - -
 Β' ΜΕΡΟΣ. $\text{♩} = 104$.
 λά. Σὰς ε, σὰς εὐ - χο - μ'εὐ - τυ - χί - α

D.C.

καὶ τοῦ χρό, καὶ τοῦ χρό-νου με ὕ-γει-α

ΒΙΟΛΙ $J = 72$

Α' ΜΕΡΟΣ

1.

2.

$J = 104$

Β' ΜΕΡΟΣ

D.C.

Β' ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

ΤΟΥ ΔΡΟΜΟΥ (ΑΡ. 14-15), ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ (ΑΡ. 16-20)
ΚΑΙ ΓΙΑ ΣΥΡΤΟ ΧΟΡΟ (ΑΡ. 21-41)

14

ΤΡΑΓΟΥΔΙ $\text{♩} = 66.$

Α' ΜΕΡΟΣ Τί ω - ραϊ - - ο φεγ - γα -
 ρά - - α - - κι, τί Β' ΜΕΡΟΣ ω - - ραϊ. ο τί
 ω - ραι. ο - τι - κή δρα - δυά, τι .δυά

ΒΙΟΛΙ - ΕΙΣΑΓΩΓΗ $\text{♩} = 66.$

1. 2.
 ΜΕΡΟΣ Α' ΜΕΡΟΣ Β'
 D.C.

15

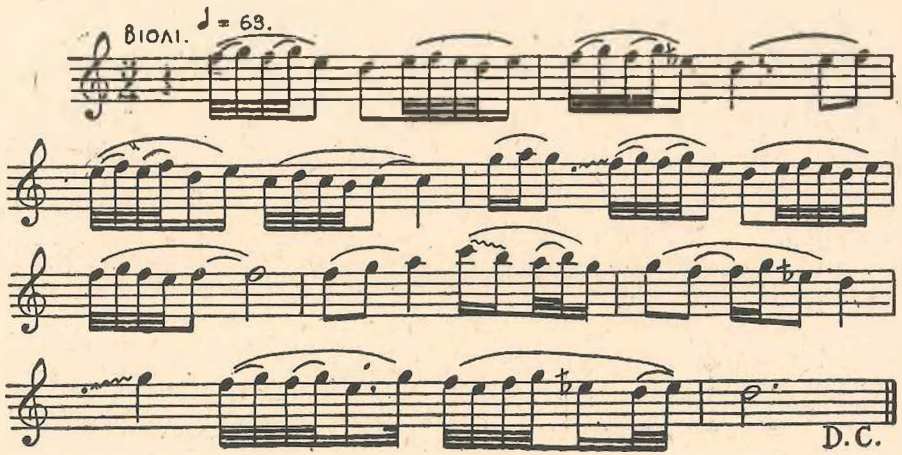
ΤΡΑΓΟΥΔΙ. $\text{♩} = 63.$

Φί - - λοι μ' κα - - λώ - - - ως

ο - ρί - σα - τε, φί - λοι μ' ά -
γα - πη - μέ - ε - νοι.

ΒΙΟΛΙ. $\text{♩} = 63.$

D.C.

16

ΤΡΑΓΟΥΔΙ. 8/8 J = 84

Α' ΜΕΡΟΣ. "Α. σπη στα. φί. - - - - - δα ρα - - - - - ζα - - -
 - τρώ. γυ. νο - - - - - πού στερ. - - - - - γιω - - -
 - κιά και κόκ. κι. νο - - - - - κε. ρά. - - - - -
 - σε νάο. πρί. ση νά - - - - - γε. ρά. - - - - -
 1. | 2. Β' ΜΕΡΟΣ.
 - σι. τ'άν. .ση. "Ασ. προ χορ. τί - - - - - με - - - - - γραμ. μα - - -
 τα νά - - - - - χουν κα. λά - - - - - γε. ρά - - - - - μα - - - - - τα "Ασ. τα "Ε.

ΒΙΟΛΙ - ΕΙΣΑΓΩΓΗ. J = 84

v 8/8
 1. | 2. ΤΕΛΟΣ.
 Α' ΜΕΡΟΣ.

B' ΜΕΡΟΣ.

17

ΤΡΑΓΟΥΔΙ ♩ = 84

A' ΜΕΡΟΣ

Ο - σε - ες χα - - ρές, ό - σες χα - -

ρές κι' αν γύ - ρι - σα, ό - - σα

B' ΜΕΡΟΣ

Δε - - εν εί - δέν εί - δα τέ - τοια

νύ - φη. νύ - φη. ΤΣΑΚΙΣΜΑ. Σέ - να τὰ λέ - γω

σέ - να, σέ - να τὸ τρα - γου - δῶ, ἔμ -

μορ - φη κὼ πελ - λιά μου πού σέρ - νεις τὸ - χο - ρό.

ΒΙΟΛΙ-ΕΙΣΑΓΟΓΗ.
♩ = 84.

1. 2.

Α' ΜΕΡΟΣ. 1. 2. Β' ΜΕΡΟΣ.

1. 2.

ΤΣΑΚΙΣΜΑ

1. 2. ♯

18

ΤΡΑΓΟΥΔΙ ♩ = 88.

Α' ΜΕΡΟΣ. Νυ - φά - σαμ' γυ - φά - σαμ' και

1. 2. Β' ΜΕΡΟΣ.

τι πώς ἄρ - γη - σες, νυ - σες και τὸν κα -

1. 2. D.C.

λό - - - - - πού - - - - - διά - λε - ξες και ξες.

ΒΙΟΛΙ $\text{♩} = 88.$

Α' ΜΕΡΟΣ.

1. 2.

Β' ΜΕΡΟΣ

1. 2.

D.C.

19

ΤΡΑΓΟΥΔΙ $\text{♩} = 88.$

Α' ΜΕΡΟΣ.

Σ' ο - σους γα - μούς κι' α - ν' ε . . . πῆ . . . γα, ε -

(βιολί)

- πῆ . . . γα . . . τέ - τοια γώ χα - ρά . . . δέ - εν

Β' ΜΕΡΟΣ

εἶ - δα, δέν εἶ . . . δα, νάν' ἡ νύ - φη μα . . . ας πα.

- γώ . . . νι, πα - γώ . . . νι κι' ο γαμπρός μας

χε . . . λι - δό, χε - λι . . . δό . . . νι.

ΒΙΟΛΙ - ΕΙΣΑΓΩΓΗ. $\text{♩} = 88.$

1. 2.

ΤΕΛΟΣ Α' ΜΕΡΟΣ.

1. 2.

Β' ΜΕΡΟΣ

1. 2.

20

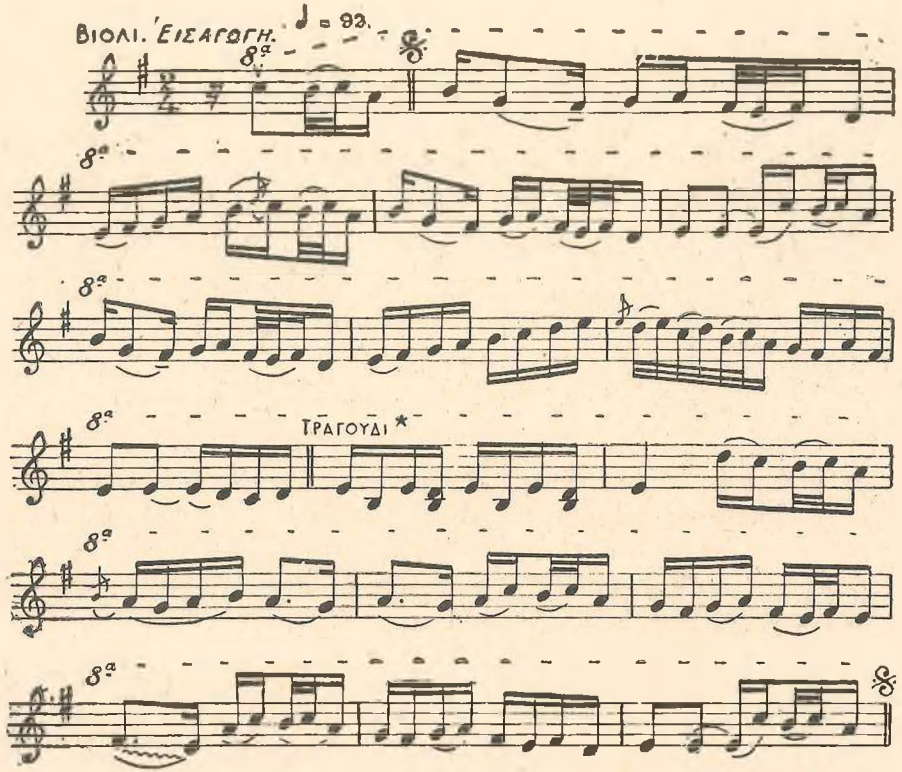
ΤΡΑΓΟΥΔΙ. $\frac{2}{4}$ $\text{♩} = 92.$

"Ο - λες οι νιές παν - τρεύ - τη - - - -

- κα - αν και πή - ραν παλ-λη - κά - αρ-για κ'έ -

- γώ μα - να μ': ἤ . ἔ - εμ-μορ - φη κ'έ

ΒΙΟΛΙ. ΕΙΣΑΓΩΓΗ. $\text{♩} = 92.$

8va

8va

8va

8va ΤΡΑΓΟΥΔΙ *

8va

8va

8va

21

ΤΡΑΓΟΥΔΙ ♩ = 60 (Καθιστό) ♩ = 96 (Χορευτό).

Α' ΜΕΡΟΣ

Χῆ - ρας κο - ρί - Κια - ρα -
 νοῦ - - - - - δα μου

Χῆ - ρας κο - ρί - - - - - τ' ἀρ -
 ρω - - - - - στη - σε Κι' ἔ - πε - σε

Β' ΜΕΡΟΣ

νά πε - δά - ο - νη - ζό -
 γ' ἄ - γά - πημ' νά σέ διῶ.

ΒΙΟΛΙ ♩ = 60 (Καθιστό) ♩ = 96 (Χορευτικό)

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Α' ΜΕΡΟΣ

Β' ΜΕΡΟΣ

ΜΕΡΟΣ Α

ΜΕΡΟΣ Β

D.C.

23

Ύμνος J = 112.

Α' ΜΕΡΟΣ

λω - λαι - νου - ραι, — λω - λαι - νου - ραι — μα -

1. νου - — λα — μου. λω - μου, — λω -

(βρολι)

2.

Β' ΜΕΡΟΣ

λαι - νου - ραι — μο - νου - — λα — μου — για

1. 2. D.C.

μιά χει - το - νο - που - λα μου - λω - μου.

ΒΙΟΛΙ: ΕΙΣΑΓΩΓΗ. $\text{♩} = 112.$

1. 2.

Α' ΜΕΡΟΣ

Β' ΜΕΡΟΣ.

1. 2. D.C.

24

ΤΡΑΓΟΥΔΙ $\text{♩} = 96$

Σ'ε - να σ'ε - νό σο - κά - κι, όε

1. 2.

μά - αν, ά - μάν, τέ - δαι - νε.

Β' ΜΕΡΟΣ.

Ά - μάν, ά - μάν, τήν ά - κρα τήν δά - λασ - σα

Βιολι

Α' ΜΕΡΟΣ.

1. 2.

Β' ΜΕΡΟΣ

26

ΤΡΑΓΟΥΔΙ. ♩ = 88

Α' ΜΕΡΟΣ

Α - λη σμο - νῶ και

και ρο - μαι - - - - - Ου μου - - - - - μαι

και - - - - - λυ - ποῦ ου - μαι

Β' ΜΕΡΟΣ

Δί - - πλα τὸ - δά - λε - - ες 'Ε - λέ - - -

..... νη τὸ μα. χαί - ρι

καὶ δὲν - θγαί νει.

D.C.

ΒΙΟΜΙ - ΕΙΣΑΓΩΓΗ $\text{♩} = 68.$

D.C.

ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Α' ΜΕΡΟΣ $\text{♩} = 80$

Πάν τὰ που . . λά . . . χαί . δε.

μέ - νο - μου που - λί πάλ' τὸ - - που - -
 λά - - κια - στὴ - - δο - - σκὴ, πάλ'
 σκὴ καὶ οἱ ἔμ - μορ - φες στὸ πλέ - μα - - καί - δε -
 μέ - - νο μου πουλί καὶ οἱ μέ - - νο μου που - λί. Πη -

ΒΙΟΛΙ - ΕΙΣΑΓΩΓΗ. $\text{♩} = 80.$

ΤΡΑΓΟΥΔΙ *tr*
 Α' ΜΕΡΟΣ

Β' ΜΕΡΟΣ.

28

$\text{♩} = 84$
 ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Α' ΜΕΡΟΣ ζέ - νος δά πάη στή — ζε - νη - τειά για —

λέ - - - ί για για - λεί για λεί για

Β' ΜΕΡΟΣ θά — κάμ' σα - ράν - τα χρο - νια

για — λεί για κρουστα - λέ - νια. κρουστα. λέ. νια!

ΒΙΟΛΙ = ΕΙΣΑΓΩΓΗ $\text{♩} = 84$

ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Α' ΜΕΡΟΣ.

Β' ΜΕΡΟΣ.

29

ΤΡΑΓΟΥΔΙ. ♩ = 88

Α' ΜΕΡΟΣ. Αύ - τὰ - τὰ μαῦ - ρα πού φο - ρεῖς, Ἐ -

λέ - νη μου, αὐ. τὰ τὰ μου [βιολί] ἔ -

Β' ΜΕΡΟΣ γώ - ω, ἔ - γώ δὰ σέ - τὰ

1 δγά - - λω - - - - - ε - - - γώ - - - - - ω, - - - ε -

γώ δά σε τὰ - - δγά - λω. - - - - - και δά - σε

ΒΙΟΛΙ ΕΙΣΑΓΩΓΗ. $\text{♩} = 88$

Α' ΜΕΡΟΣ.

Β' ΜΕΡΟΣ.

30

ΤΡΑΓΟΥΔΙ $\text{♩} = 92$

Α' ΜΕΡΟΣ.

Αύ-τὰ τὰ μαῦ - - ρα πού - - φο.

1. 2. (Βιολί)

ρεῖς ἔ-λέ-νη, Αύ-τὰ τὰ Β' ΜΕΡΟΣ. ἔ- γώ - - δὰ

σέ - - τὰ θγά - - λω, τὰ με-λι-τζα -

νιά σου μοιάζουν ὀ - - μο - ορ-φα, (βιολί) τὰ ὀ-λό-μου -

1. 2.

- ρα νὰ μὴν τὰ δά. - λη - - ης πιά. ἔ- πιά.

ΒΙΟΛΙ ΕΙΣΑΓΩΓΗ. $\text{♩} = 92$

1. 2.

Α' ΜΕΡΟΣ.

1. 2.

Β' ΜΕΡΟΣ.

1. 2.

31

ΤΡΑΓΟΥΔΙ. ♩ = 96.

Α' ΜΕΡΟΣ. Θέ - λω να - πά - γω στο - για - λό -

τζι - βα - νί - μ' τ' αη - δό - . . . νι, τζι - . . . σα - νί - μ'

Β' ΜΕΡΟΣ. Να πιά - σω δυό - - - ψα - ρά - - - κια

πά - ει τό - που - λι - - - μου πά - - - ει, D.C.

ΒΙΟΛΙ $\text{♩} = 96$

ΕΙΣΑΓΟΓΗ

1.

ΤΕΛΟΣ.

Α' ΜΕΡΟΣ

1. 2.

Β' ΜΕΡΟΣ.

32

ΤΡΑΓΟΥΔΙ $\text{♩} = 88$

Α' ΜΕΡΟΣ. Τῆς χή - ρας τὸ κα - λέμ' κε - ρὶ φω -

1. 2.

τιὰ - - - νὰ πῆ - σῆ νὰ κα - ῆ, τῆς ῆ, φω

Β' ΜΕΡΟΣ.

1. 2.

τιὰ - - - νὰ πῆ - σῆ νὰ κα - ῆ, φω -

μείς . . . εις τὰ — δυὸ μα - λῶ . . . σα - με — και
 D.C.
 μεί . . . εις τὰ — δυὸ μα - λῶ - σα - - με.

 ΒΙΟΛΙ - ΕΙΣΑΓΩΓΗ $\text{♩} = 84$

Α' ΜΕΡΟΣ
 Β' ΜΕΡΟΣ
 1.
 2.

34

ΤΡΑΓΟΥΔΙ ♩ = 92.

Α' ΜΕΡΟΣ

Έ - να μι - κρό, μπρα - μάν, ά - μάν, έ -
 να μι - κρό Τουρ - κό - που - λο, έ - κό - που - λο

Β' ΜΕΡΟΣ

τή βα - σι - λε παι - δά - κι μαρ - μαρ - γι κί - αρ - γι -
 ω πλε - μέ - νη . ω πλε - μέ - νη.

ΒΙΟΛΙ ♩ = 92.

Α' ΜΕΡΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Β' ΜΕΡΟΣ.

D.C.

35

ΤΡΑΓΟΥΔΙ $\text{♩} = 60$.

Έ - να μι - κρό - Τουρ -
 κό - που - - λο τή βα - σι - λε παι - δά - - κι μιά
 Ρω - μπο - πού - - λαά - γά - πη - - σε .

ΒΙΟΛΙ $\text{♩} = 60$.

36

ΤΡΑΓΟΥΔΙ $\text{♩} = 84$.

Α' ΜΕΡΟΣ

Καί πο - νῶ, μωρέ καί πο - νῶ καί πο -
 νῶ κί'ά - να - στε - νά - ζω, καί πο - νά - ζω κί'όλους

πᾶς, ποῦ πᾶς καὶ ποῦ δὲ μεί - - - νης καὶ
 μέ - καὶ μέ - να ποῦ μί - ρί - - - νεις.

ΒΙΟΛΙ - ΕΙΣΑΓΩΓΗ. $\text{♩} = 84$.

Α' ΜΕΡΟΣ.

1. 2.

Β' ΜΕΡΟΣ.

1. 2.

D.C.

38

ΤΡΑΓΟΥΔΙ $\text{♩} = 76$.

Α' ΜΕΡΟΣ Εἶ - - - - χα δέ - - - - εἶ - - - - χα

δέντρο στην αυλή μου και παρη και παρη γοργιά δική μου

Β' ΜΕΡΟΣ.
Τη Δευτετή Δευτερά το φυτέω και την Τρίτη το κλαδεύω

ΒΙΟΛΙ. ΕΙΣΑΓΩΓΗ $\text{♩} = 76$

Α' ΜΕΡΟΣ

Β' ΜΕΡΟΣ

39

ΤΡΑΓΟΥΔΙ $\text{♩} = 184$.

Α ΜΕΡΟΣ. Ποιός εί - δε πρό - ο -
 .σι - νο - δεν - τρι - δα - αχ - τα - νό -
 φρυ - υ - δαμί και - μι - κρή -
 Β ΜΕΡΟΣ. Νό - ο - χη - νό -
 χη στή ρι - ζα - δρύ - ση -
 ποιός - νά - πιη - ποιός - νά
 πιη και - νά - γε - μι - ση -

ΒΙΟΛΙ - ΕΙΣΑΓΩΓΗ. $\text{♩} = 184$.

40

ΤΡΑΓΟΥΔΙ $\text{♩} = 168$

Α' ΜΕΡΟΣ

Πῆ - γα σὸν πέ - πῆ - γα σὸν

πέ - ρα μα - χα - ο - - λᾶ (δισολί)

Β' ΜΕΡΟΣ

Κι' ἄ - κου - σα μιᾶ, κι' ἄ - κου - σα μιᾶ ἄ - δο - νο - λα -

λιά (βιολί) κι'ά_κου_ _σα μιά, κι'ά_κου_σα
 'μιά_άν_δο_νο_ _λα_ _ _ λιά. (βιολί). D.C.

ΒΙΟΛΙ - ΕΙΣΑΓΩΓΗ. $\text{♩} = 168.$

1. 2.
 Α' ΜΕΡΟΣ
 B' ΜΕΡΟΣ
 1. 2.

41

ΤΡΑΓΟΥΔΙ $\text{♩} = 184$.

Α' ΜΕΡΟΣ

Κι - νη - - σε - - εν η Πα - -

Β' ΜΕΡΟΣ

να - - - γιώ - - τα, Κι - νησεν η Πα - να - -

γιω - τα για να που στο γο - - νι - κά της

ΒΙΟΛΙ - ΛΙΣΑΓΩΓΗ $\text{♩} = 184$

Α' ΜΕΡΟΣ

Β' ΜΕΡΟΣ

Γ' ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

ΓΙΑ ΧΟΡΟ ΧΑΣΑΠΙΚΟ (ΑΡ. 42-45), ΑΝΤΙΚΡΥΣΤΟ (ΑΡ. 46-48)
ΙΔΙΟΥΠΟΥΣ (ΑΡ. 49-52) ΚΑΙ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΣΚΩΠΤΙΚΑ (ΑΡ. 53-59)

42

ΤΡΑΓΟΥΔΙ. $\text{♩} = 92.$

Α' ΜΕΡΟΣ. Ψα - ρά - κια τη - γα - νί - ζω μέ -
 σα στο μο - γε - ρειό, ψα - ρειό. "Α - ψη - στα να κα -
 γού - νε κι' έβ. γα να σε διώ, ά - διώ. D.C.

ΒΙΟΛΙ $\text{♩} = 92.$

Α' ΜΕΡΟΣ.
 Β' ΜΕΡΟΣ.
 D.C.

43

ΤΡΑΓΟΥΔΙ $J = 84$.

Α' ΜΕΡΟΣ. Σαβ.βα. το. βρα. δο με διώ. ξαν οι δι. κοί μου.
 Β' ΜΕΡ. απ' το σπι. τι. μας, Για. ρε. νο. πού. λα. μου.

ΒΙΟΛΙ $J = 84$.

Α' ΜΕΡΟΣ
 Β' ΜΕΡΟΣ

44

ΤΡΑΓΟΥΔΙ $J = 112$.

Α' ΜΕΡΟΣ Πέ. ρα στον πέ. πέ. ρα στον πέ. ρα μα. χα.
 λα. κά. ται ή βλά. κα. ται γή
 1. 2.
 Βλά. χα ή. κυα. ρά. πέ. ρά. Εί.

Β' ΜΕΡΟΣ.

χε και δου, ει - χε και δου. λες εξ, ε - φτα, ει.

-χε και δου, ει - χε και δου. λους δω. δε. κα. ει. κα.

ΒΙΟΛΙ $\text{♩} = 112$ $\frac{3}{8}$

Α' ΜΕΡΟΣ.

Β' ΜΕΡΟΣ.

45

ΤΡΑΓΟΥΔΙ $\text{♩} = 126$

Α' ΜΕΡΟΣ. 'Ε - μέ - να μέ — τό ει - πα - νε κύρ' κω.

1. 2. *B' ΜΕΡΟΣ*

στά - κ' έ - λα κον - τά, έ - τά, ά αν -

δρω - - ω - ποι με - ε - ρα κλη - δε - ες

1. 2. *D.C.*

τά με.λι.τά.νιά σου — μοιάζουν ό . μορ . φα . φα .

ΒΙΟΛΙ ♩ = 126.

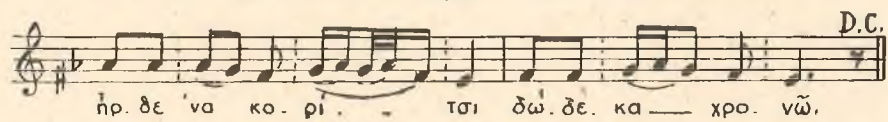
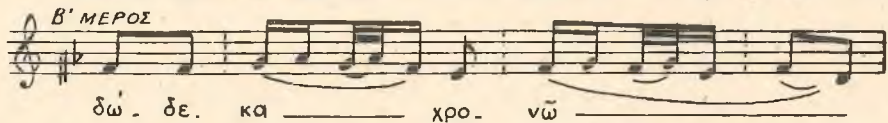
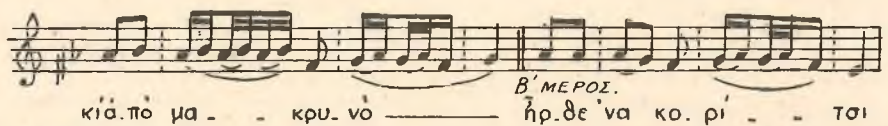
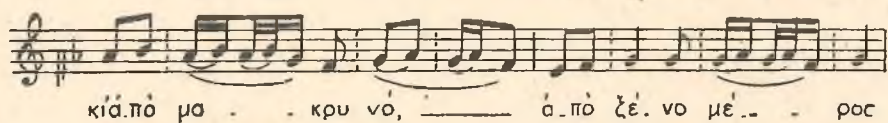
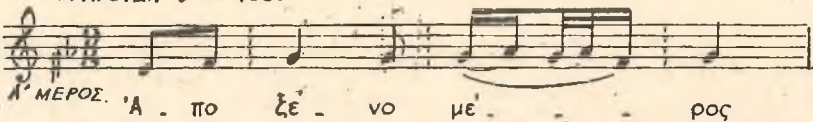
Α' ΜΕΡΟΣ

B' ΜΕΡΟΣ

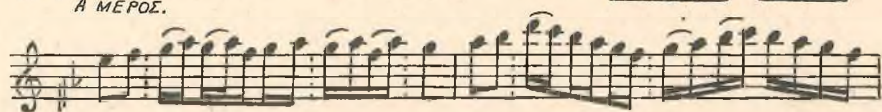

46

ΤΡΑΓΟΥΔΙ. ♩ = 168.

ΒΙΟΛΙ. ΕΙΣΑΓΩΓΗ ♩ = 168

8^a

1.

2.

D.C.

47

ΤΡΑΓΟΥΔΙ $\text{♩} = 184.$

8^a

Α' ΜΕΡΟΣ. Βρε μα. νώ. λη, μα. νώ. λά. κη
 όρε κα. - - λό παι. - - δί (βιολί)

8^a

Β' ΜΕΡΟΣ. Τί κα. λή γυ. - - ναί. κα. πού. - - χεις
 κι' ό. μορ. φο. - - πα. - - δί. (βιολί)

ΒΙΟΛΙ.

8^a

8^a

Α' ΜΕΡΟΣ.

8^α

8^α

8^α

Β' ΜΕΡΟΣ

48

ΤΡΑΓΟΥΔΙ ♩ = 184.

Α' ΜΕΡΟΣ. Λευ. τέ. ρη μ' τ' ἄ - αρ. μα. τά σου τὰ — δώ. κα.,

νε — φω — — τιά — — ἄ - μάν, ἄ - μάν

Β' ΜΕΡΟΣ. Τὰ κά. να. νε καμ — πὸ — — νε — — ες

μέσ' τὴν Ἁ. γία Σο - ο - φιά — φιά. — D.C.

ΒΙΟΛΙ.

Α' ΜΕΡΟΣ

Β' ΜΕΡΟΣ.

1. 2.

D.C.

49

ΤΡΑΓΟΥΔΙ $\text{♩} = 92.$

Α' ΜΕΡΟΣ

Δέ σέ θαρροῦσα θα - λα - σα - σα, τζί γκι, τζί γκι, τζούλαμ

τζί γκι, τζί γκι, τζό (βιολι) τζί γκι, τζί γκι, τζό, ^{Β' ΜΕΡΟΣ} ὦχ νε - ρά νά

κα - τε - δά - σης ρομ μπομ μπομ τί - ρι ρομ μπομ μπομ

νε - ρά νά κα - τε - δά - σης ρομ μπομ μπομ τί - ρι ρομ μπομ μπομ.

ΒΙΟΛΙ ΕΙΣΑΓΩΓΗ $\text{♩} = 92.$

Α' ΜΕΡΟΣ

Β' ΜΕΡΟΣ.

50

ΤΡΑΓΟΥΔΙ' $\text{♩} = 116$.

Α' ΜΕΡΟΣ. Τί με δω- ρείς και κρυ- βε - σαι

και μπαί- νεις και κλει - δώ - - - - - νεις.

Β' ΜΕΡΟΣ φτε - ρά να κά - νης να πε - - - τας

'πε - μέ - να δε γλυ - τώ - - - - νεις

ΒΙΟΛΙ. $\text{♩} = 116$

Α' ΜΕΡΟΣ.

B' ΜΕΡΟΣ.

D.C.

51

ΤΡΑΓΟΥΔΙ $\text{♩} = 84$.

Α' ΜΕΡΟΣ

Διά-ζε-ται κό-ρη διά-ζε-ται,

διά-ζε-ται τὸ δλατ-τίν της, τίν της.

B' ΜΕΡΟΣ.

Διά-ζε-ται τὸ δλαττίν της κι' ὄ-λη χα-ρά δι-κῆν της.

Διά-ζε-ται τὸ δλαττίν της κι' ὄ-λη χα-ρά δι-κῆν της.

D.C.

ΒΙΟΛΙ - ΕΙΣΑΓΩΓΗ $\text{♩} = 84$.

Β' ΜΕΡΟΣ.

Α' ΜΕΡΟΣ.

1. 2. D.C. al FINE

52

ΤΡΑΓΟΥΔΙ. $\text{♩} = 126$

Α' ΜΕΡΟΣ.

κό-ρην ά - γα. πῶ — ζαν.δή και μαυ - - ρο -
 -μά - τα, κό-ρην ά - γα. πῶ — ζαν.δή και
Β' ΜΕΡΟΣ
 μαυ - ρο - μά - τα, δῶ - δε - κα, δῶ.δε - κα — χρῶ -
 -νῶ — δῶ - δε. κα, δῶ.δε. κα — χρῶ. νῶ. —

D.C.

ΒΙΟΛΙ - ΕΙΣΑΓΩΓΗ. $\text{♩} = 126.$

Α' ΜΕΡΟΣ

Β' ΜΕΡΟΣ.

D.C.

53

ΤΡΑΓΟΥΔΙ $\text{♩} = 88$

Α' ΜΕΡΟΣ. 'Ε - - - χα - σα τή

γυ - - ναί. κα μου μέ τήν τρι -

- χιά δε - μέ - νη, ντε γα - δρί - τσα μ' ντέ

Β' ΜΕΡΟΣ. ντέ, ντέ, ντέ γα - δρί - τσα μ' ντέ ντέ.

ΒΙΟΛΙ - ΕΙΣΑΓΩΓΗ $\text{♩} = 88$

ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Α' ΜΕΡΟΣ

B' ΜΕΡΟΣ.

54

ΤΡΑΓΟΥΔΙ $\text{♩} = 92$

Α' ΜΕΡΟΣ
 ρά - φτης ἡ - μουν κίε - - ρα - φτα

Β' ΜΕΡΟΣ
 ροῦ - χα γε - νι - τσά - ρι - κα, ροῦ - χα γε - νι -
 τσά - ρι - κα καὶ βλα VI - κα.

ΒΙΟΛΙ - ΕΙΣΑΓΩΓΗ. $\text{♩} = 92.$

Α' ΜΕΡΟΣ.

1. 2.

Β' ΜΕΡΟΣ.

1. 2.

55

ΤΡΑΓΟΥΔΙ. $J = 112$.

Μέγ - κε - στε - γκε λεγ - κε γκε ή

πε - γκε - δε - νε ρά - μου - νά γκα δια - κα

δῶ - γκο - γκο γκο γκο - στό πα - γκα, δια - γκα - γύ - ρι.

D.C.

ΒΙΟΛΙ. $J = 112$.

56

ΤΡΑΓΟΥΔΙ $\text{♩} = 116$.

A' ΜΕΡΟΣ. Τὰ λε_μό_ βουί, βουί, βουί, τὰ λε_μό_ νια εἶ_ ναι δυό.

B' ΜΕΡΟΣ. τὰ λε_μό_ νια εἶ_ ναι δυό, ἔδ_ γα κό_ ρημ' νὰ _ σὲ διῶ.

ΒΙΟΛΙ

A' ΜΕΡΟΣ.

B' ΜΕΡΟΣ.

57

Allegretto $\text{♩} = 92$

"Ἐρ_ κουν_ ται, ἔρ_ κουν_ ται, ἔρ_ κου, ἔρ_ κουν_ ται,

ἔρ_ κου, ἔρ_ κου, ἔρ_ κουν_ ται, ἔρ_ κου, ἔρ_ κουν_ ται.

ΤΥΜΠΑΝΟΝ.

ΠΟΥΝΤΕΣ ΠΟΥΝΤΕΣ ΠΟΥΝΤΕΣ ΠΟΥΝΤΕΣ ΠΟΥΝΤΕΣ ΠΟΥΝΤΕΣ

ΒΙΟΛΙ $\text{♩} = 92$.

Α' ΜΕΡΟΣ

Β' ΜΕΡΟΣ.

58

ΤΡΑΓΟΥΔΙ $\text{♩} = 84$.

Α' ΜΕΡΟΣ

Ια - ράν - τα μέ - και σπιράμ και σπιουρ και δουί, δουί,
 δουί κιά - μάν, ά - μάν, ά - μάν, σα - ράν - τα μέ - ρες
 Β' ΜΕΡΟΣ
 με - λε - τῶ νά βρῶ πα - πᾶ πνευ - μα - τι -
 κό νά βρῶ πα - πᾶ, πνευ - μα - τι - κό.

ΒΙΟΛΙ $\text{♩} = 84$

Α' ΜΕΡΟΣ

B' ΜΕΡΟΣ.

1. 2.

59

ΤΡΑΓΟΥΔΙ. ♩ = 184

Ἡ Μα - τέ - νια τρώ - - - γει

ψά - ρι, πί - - νει καὶ γλυ - κὸ κρα -

σί γιὰ νὰ κα - - τε - βά - - ση γά - - λα

νὰ δου - ζά - ζη τὸ παι - δί. (Βιολί) D.C.

Βιολί - ΕΙΣΑΓΩΓΗ. ♩ = 184. ☼

ΤΕΛΟΣ

ΤΡΑΓΟΥΔΙ.

Δ' ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

ΑΝΑΣΤΕΝΑΡΙΚΑ (ΑΡ. 60-64), ΣΟΥΦΛΙΩΤΙΚΑ (ΑΡ. 65-71)

ΚΑΙ ΠΕΡΑΜΙΩΤΙΚΑ (ΑΡ. 72-83^Α)

64

$\text{♩} = 96.$

The musical score consists of three staves of music. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a 6/4 time signature. A tempo marking of $\text{♩} = 96.$ is placed above the first staff. The melody is written in a single voice line. The second and third staves continue the melody, with the third staff ending with a double bar line and a repeat sign. The music features a mix of eighth and sixteenth notes, with some rests and ties.

65

ΤΡΑΓΟΥΔΙ $\text{♩} = 92$.

Α' ΜΕΡΟΣ

Α. ρα. δια. στή - ητ', Α. μά αν γκεελ ά - μάν ά -
 ρα. δια. στή - τι στοῦ χου - ρό. Ά. ρό. Ά.
 Β' ΜΕΡΟΣ. ρα. δια - στή - τι στοῦ χου - ρό νά
 διώ τήν κό - ρη π'ά. γα - - πῶ. Ά. - πῶ.

ΒΙΟΛΙ ΕΙΣΑΓΩΓΗ. $\text{♩} = 92$

Α' ΜΕΡΟΣ

1. 2. B' ΜΕΡΟΣ.

66

ΤΡΑΓΟΥΔΙ $\text{♩} = 102$.

A' ΜΕΡΟΣ.

Λέ - - ν' ἤρ-δι Μά - η - - ης, ἄ - μάν γκέλ ἄ -

μάν, — — — Λέ - - ν' ἤρ-δι Μά - η - - ης κ' ἡ — — —

ἄ - - νοι - - ζη, ζη, ἤρ - δι Μά -

ης κ' ἡ - ἄ - νοι - ζη, ἤρ - δι, ἤρ - δι τοῦ κα - λο -

καί - - - ρι (θισκι) ἤρ - ρι.

1. 2. B' ΜΕΡΟΣ.

ΒΙΟΛΙ $\text{♩} = 102.$

Α' ΜΕΡΟΣ

Β' ΜΕΡΟΣ

1. 2. D.C.

67

ΤΡΑΓΟΥΔΙ $\text{♩} = 100$

Α' ΜΕΡΟΣ

ποιός πι. δη. ρός, ποιά πι. δη. ρά, ποιά νύ. φη

δέ μα - λώ - νει, ποιά νύ. φη δέ μα - λώ - νει.

Β' ΜΕΡΟΣ. Άϊ. ντε, γιούργιαν, γιούργιαν, γιούρ. γιαν, γιούρ. για,

άϊ. ντε κίου χου. ρός δέ - - - λει τρα - γού - δια.

ΒΙΟΛΙ. $\text{♩} = 100.$

Α' ΜΕΡΟΣ

1.

2. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Β' ΜΕΡΟΣ

1.

2.

68

ΤΡΑΓΟΥΔΙ $\text{♩} = 92.$

ζὸ χω - ρί - ο — με - τα - ζά - δες, στὸ χω -

ρι - ο — με - τα - ζά - δες, Γιάν. νης Δή - μαρ - χος

αἰ. ντε Βα - σι. λ. κού. ὁμ Γιάν. νης Δή - μαρ - χος.

ΒΙΟΛΙ. $\text{♩} = 92.$

D.C.

69

ΤΡΑΓΟΥΔΙ $\text{♩} = 96$

Α' ΜΕΡΟΣ ΠΕΝ - ΤΙ ΠΕ - σαν. τα - λέ - νια μ' Αΐ - ντε,

ΠΕΝ - ΤΙ ΠΕΡ - δι - κισ πι - του - σαν

Β' ΜΕΡΟΣ Πεντι πέροδι - κισ πι. τουσαν για τί μας τα δυό ρουτούσαν.

ΒΙΟΛΙ $\text{♩} = 96$

Α' ΜΕΡΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Β' ΜΕΡΟΣ

70

ΤΡΑΓΟΥΔΙ $\text{♩} = 96$.

Α' ΜΕΡΟΣ.

Κουσαν_ τή δρέ Κουσ_ ταν_ τή

Κουσαν_ τή κα_ λό παι_ δι Β' ΜΕΡΟΣ Κουσαν_ τή κα_

λό παι_ δι πέρ_ να νά πι_ ρά_ σου_ μι.

ΒΙΟΛΙ $\text{♩} = 96$.

Α' ΜΕΡΟΣ.

Β' ΜΕΡΟΣ

71

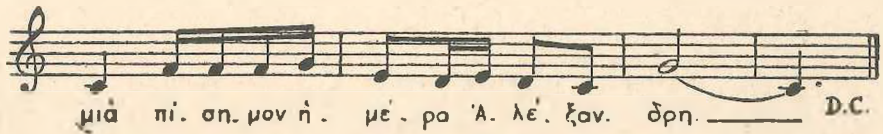
ΤΡΑΓΟΥΔΙ. $\text{♩} = 80$

Α' ΜΕΡΟΣ

Μιά πα_ σχα_ λιά — μιά πα_ σχα_ λιά, μιά πα_ σχα_ λιά — και

Β' ΜΕΡΟΣ.

μιά Λαμπρή, μιά πί_ ση_ μον ή_ μέ_ ρα, πουλά_ κι μί_ ά_ μάν,

μιά πί. ση. μον ή. με. ρα 'Α. λέ. ξαν. ὄρη. ————— D.C.

ΒΙΟΛΙ $\text{♩} = 80$

Α' ΜΕΡΟΣ

Β' ΜΕΡΟΣ

72

ΤΡΑΓΟΥΔΙ $\text{♩} = 84.$

Α' ΜΕΡΟΣ

Τὸ κα - ρα - δά - - - - - κι

Σαν τα λε - νιαμ χαι̣ - - ντε τὸ κα - ρα -

δά - - - - - κι ποῦρ - χε - ται

Β' ΜΕΡΟΣ

ἀ - - - - - πὸ μέ - ἀ - πὸ μέ - σα πὸ τὴν Πό - λη

κλαί - ει̣ ἡ καρ - δια̣ μ' κλαίει̣ ἡ καρ - δια̣ μ' καὶ δὲ με - ρώ - νει.

ΒΙΟΛΙ $\text{♩} = 84.$

Α' ΜΕΡΟΣ

Β' ΜΕΡΟΣ

1.

73

ΤΡΑΓΟΥΔΙ $\text{♩} = 84$.

Α' ΜΕΡΟΣ. Κυ - ρά μ' κί - ρ - χον - το - - πού - λα μ', συ - άρ -

χόν - - - τισ - - σα Κυ - σα, ἔβ -

Β' ΜΕΡΟΣ. - γα στο πα - - ρα - δύ - - ρι, τὰ μαλ - λά - - κια σου νὰ

δῶ για - τι για - τι θὰ τρελ - - λα - δῶ.

D.C.

ΒΙΟΛΙ $\text{♩} = 84$.

Α' ΜΕΡΟΣ.

B' ΜΕΡΟΣ

74

ΤΡΑΓΟΥΔΙ $\text{♩} = 92$.

A' ΜΕΡΟΣ. Ο Γκε- ό Γκε-μι-τζής αρ-ρώ- - στη-
 -σε - - - - - στού κα-ρα-διού - - - - - τήν
 πλώ - - - - - ρη, ό -ρη. βαι, δέν - - - - -
 - - - - - χεί
 - - - - - τζά-νημ', - - - - - δέν - - - - - έ-
 μά- - - - - να νά - - - - - τόν - - - - - κλαίη.

B' ΜΕΡΟΣ.

ΒΙΟΛΙ - ΕΙΣΑΓΩΓΗ. $\text{♩} = 92$.

B' ΜΕΡΟΣ.

A' ΜΕΡΟΣ.

75

ΤΡΑΓΟΥΔΙ ♩ = 84.

A' ΜΕΡΟΣ. Σ' έ - - να ρη. γώ - - σ' έ - να ρη -
 λι - - μπί. στη. κα, λι. μπί - στη.

γώ. τα - το Μπα. ζέ. και στοῦ κο - και στοῦ
 κα έ - να κον. τζε.

κον. τζε. διοῦ - ή ρί - ζα δυο που -

λά - δυο που. λά. κια τρο. γυ. ρί. ζα. D.C.

B' ΜΕΡΟΣ.

ΒΙΟΛΙ. ΕΙΣΑΓΩΓΗ. ♩ = 84.

76

ΤΡΑΓΟΥΔΙ $\text{♩} = 88$

Α' ΜΕΡ.
 Κο - ρά - - - σι νε
 κο - ρα - σι νε βου - λή - - - δη -
 - κε Κο - κε σώ - σά - η, σώ - σά - η μ' η Γιώργη μ' σώ -
 - σι να πά να πά να σεργια - νί -

ση κιό.ζω. πί. κιό.ζω πι.σω γά γυ.ρί - - - ση.

ΒΙΟΛΙ. ΕΙΣΑΓΩΓΗ. ♩ = 88

Α' ΜΕΡΟΣ.

Β' ΜΕΡΟΣ.

77

ΤΡΑΓΟΥΔΙ ♩ = 88.

Α' ΜΕΡΟΣ.

1. ΑΥ. ΤΟΣ ΠΟΥ ΣΕ. ΟΥ. ΤΟΣ ΠΟΥ ΣΕΡΝΕΙ
2 ΟΘ ΤΟΥ ΕΙ. ΠΩ ΔΑ ΤΟΥ ΕΙ. ΠΩ ΠΑΙ

τό - χο - ρό, αύ - ρό, δά
 νε - μα - τα, δά - τα να
 1. 2.
 Β' ΜΕΡΟΣ.
 τό - νε τρα - γου. δη - σω, δά τό - νε τρα - γου. δη - σω, δά
 τόν εύ - χα - ρι. στη - σω, να τόν εύ - χα - ρι.
 1. 2. ΤΣΑΚΙΣΜΑ
 στή - σω. Σε - να τα λέ ω, σε - να, σε -
 ρε χαρ. τί και πέ - να και
 1. 2.
 , να και ά. κου το, Πα - κά. τσε γρα. ψε το DC.

ΒΙΟΛΙ - ΕΙΣΑΓΩΓΗ $\text{♩} = 88$
 1. 2.
 Α' ΜΕΡΟΣ.
 1. 2. Β' ΜΕΡΟΣ.

78

ΤΡΑΓΟΥΔΙ $\text{♩} = 84$.

Α' ΜΕΡΟΣ.

Τώ - ρα τώ - ρα τὸ Μά - η
 κι ᾶ - νοι - ξη τώ - ρα τώ -
 ρα τὸ κα - λο - καί - ρι, τώ -
 ρι τώ - ράρ - με - νι - ν' Ἄ - μάν, ᾶ -
 (βιολί) μάν, τώ - ράρ - με - νι - ζουν
 κά - τερ - γα, τώ - ράρ - με - γα. D.C.

ΒΙΟΛΙ
 ΕΙΣΑΓΩΓΗ $\text{♩} = 84$ ♩

A' ΜΕΡΟΣ

B' ΜΕΡΟΣ

79

Σὲ ρυθμὸ Σურτοῦ ♩ = 84 ἢ Πατινάδας ♩ = 54.

ΤΡΑΓΟΥΔΙ.

A' ΜΕΡΟΣ

Ξη-μέ-ρω-σὴ ——— Ἄ-va-

-το ——— λή, κου-νιε, πα-ρα-

ι-μά-να ——— τὸ ——— παι ———

1. 2. *B' ΜΕΡΟΣ*

δι. ξη. με. ρω. - δι. κί. η - - - - - πού. κί. η

πού. λια πά. ρει. στή Δύ. - - - - - ση. Κού. - - - - - να - - -

1. 2.

το, κού. να. το να μην ξυ. πνή. - - - - - ση.

το, κού. να. το να μην ξυ. πνή. - - - - - ση. — D.C.

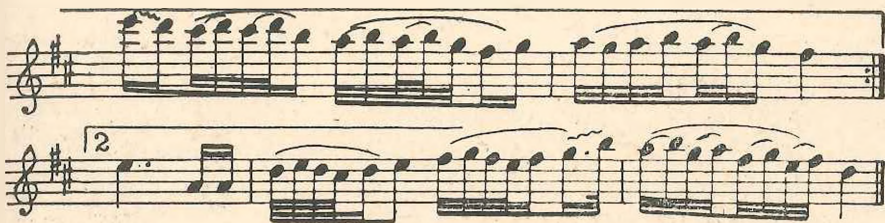
Σε ρυθμό Σουρτού $\text{♩} = 84$ η Πατινάδας $\text{♩} = 54$

ΒΙΟΛΙ

Α' ΜΕΡΟΣ

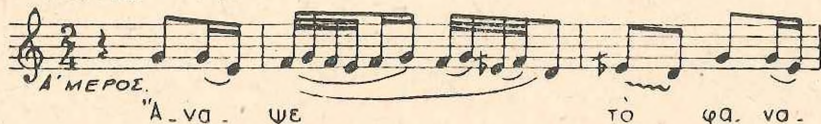
B' ΜΕΡΟΣ

1. 2. 1.

80

ΤΡΑΓΟΥΔΙ $\text{♩} = 54$

Α' ΜΕΡΟΣ.

Α_να_ψε το φα. να.

ρά_κι και κα.τέ_δα στο για.λό,

και κα.τέ_και κα_τέ_δα στο για.λό.

ΒΙΟΛΙ $\text{♩} = 54$

Α' ΜΕΡΟΣ.

Β' ΜΕΡ.

81

ΤΡΑΓΟΥΔΙ $\text{♩} = 92$.

Σαβ. δα. το βρα. δύ ————— μέ διώ. ξαν οί γο.
 νειοί ————— μου ἀπ' τό — σπύ. Τριαλαρα λα.
 ρομ. — ἀπ' — τό — σπύ. τι — μου. D.C.^o

ΒΙΟΛΙ $\text{♩} = 92$

82

ΤΡΑΓΟΥΔΙ $\text{♩} = 116$

Α' ΜΕΡΟΣ
 Ἐ. γώ. εἶ. μαι τοῦ ψα. ρᾶ ὁ γιός,
 ὁ ψάλτης κί ὁ γραμ. μα. τι. κός.

Β' ΜΕΡΟΣ

πού πῆ - γα να ψα - ρέ - ψω
 μαῦ - ρα μά - τια να δια - λέ - ζω.

D.C.

ΒΙΟΛΙ $\text{♩} = 116.$

Α' ΜΕΡΟΣ

Β' ΜΕΡΟΣ

83

ΤΡΑΓΟΥΔΙ $\text{♩} = 160$

Α' ΜΕΡΟΣ

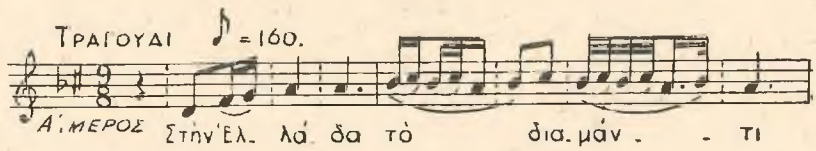
Στήν' Ελ. λά - σα τὸ δια - μαν - τι, Ἄ -
 μάν Φράγ - γοι - τὸ δου - λεύ - ου - νε.

 Β' ΜΕΡΟΣ και τὴν ἔμ- μορ - φιά σου, κό - ρη, - Α.
 μάν, ὅ-λοι τὴν - ζου - λεύ - ου - νε, Α. μάν, -
 ὅ-λοι τὴν - ζου - λεύ - ου - νε D.C.

ΒΙΟΛΙ - ΕΙΣΑΓΩΓΗ. ♩ = 160.

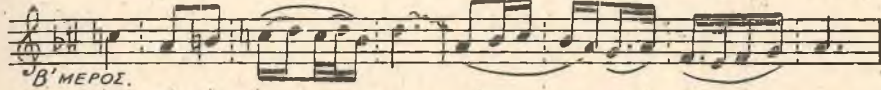

 Α' ΜΕΡΟΣ
 Β' ΜΕΡΟΣ
 D.C.

83^a

 ΤΡΑΓΟΥΔΙ ♩ = 160.
 Α' ΜΕΡΟΣ Στὴν Ἐλ. λά-δα τὸ δια-μάν - τι

Φράγγοι τὸ δου - λεύ - ου - νε Ἄ -

B' ΜΕΡΟΣ.

- μάν, καὶ τὴν ε - μορ - φιά σου, κό - ρη

ὄ - λοι τὴ ζου - λεύ - ου - νε, ὄ - πα,

καὶ τὴν ε - μορ - φιά - σου, κό - ρη,

ὄ - λοι τὴν ζου - λεύ - ου - νε. D.C.

ΤΡΟΠΟΣ, ΠΟΥ ΜΙΑ ΜΕΛΩΔΙΑ,

1

♩ = 100.

1
ΤΡΑΓΟΥΔΙ

2
ΒΙΟΛΙ

3
ΚΛΑΡΙΝΟ

4
ΤΑΜΠΟΥΡΑΣ

5
ΤΥΜΠΑΝΟ

6
ΛΑΟΥΤΟ

7
ΤΣΙΜΒΑΛΟ

Έ - γώ εἶ - μαι τοῦ ψα - ρᾶ ὁ

γιο - ὅς ὁ ψαλτῆς κι' ὁ γραμ -

ΣΥΝΟΔΕΥΕΤΑΙ ΑΠΟ ΟΡΓΑΝΑ ΣΗΜΕΡΑ

2

μα - - τι - - - κός, ποῦ - - ου
μαῦ - - ρα

7.
2.
3.
4.
5.
6.
7.

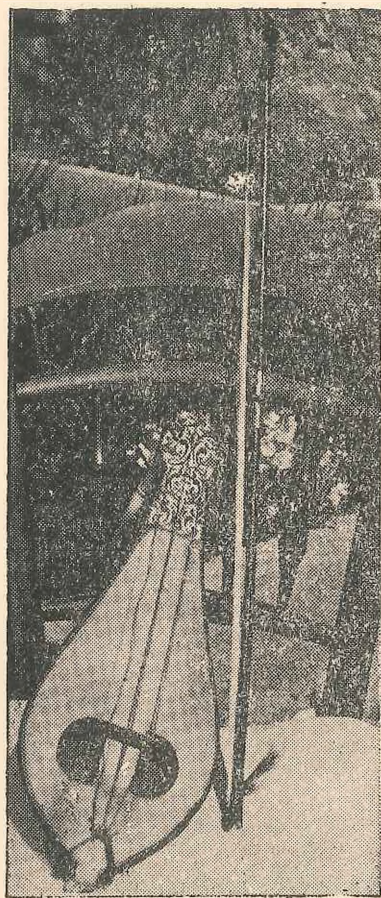
πῆ - - - - - γα - - - - - νά ψα - - - - - ρέ - - - - - ψω,
μά - - - - - τια - - - - - νά δια - - - - - λέ - - - - - ξω.

7.
2.
3.
4.
5.
6.
7.

1^ο φωνά
2^ο φωνά

ΡΙΧ.
ΦΡΕΤΣΑΣ

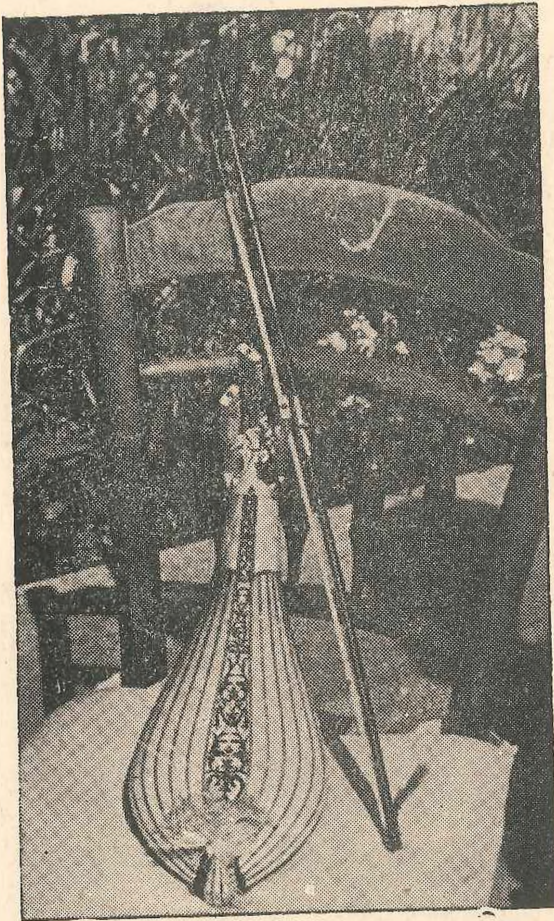
ΛΑΪΚΑ ΘΡΑΚΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ

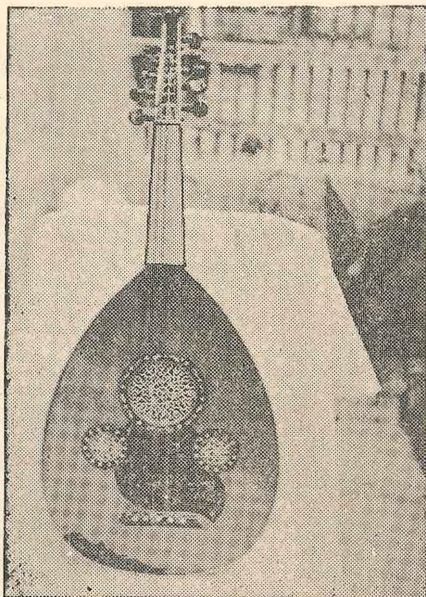
Θρακική λύρα

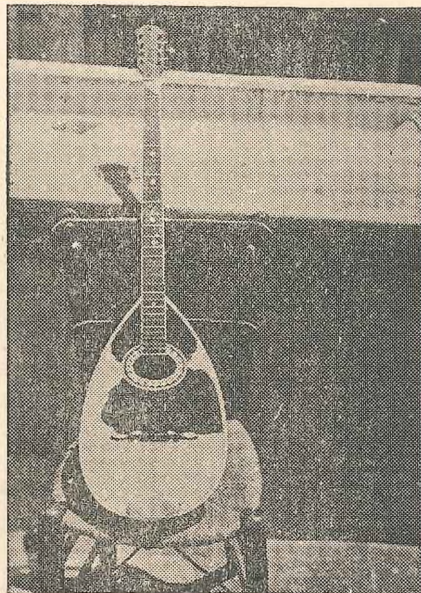
Λυράρης

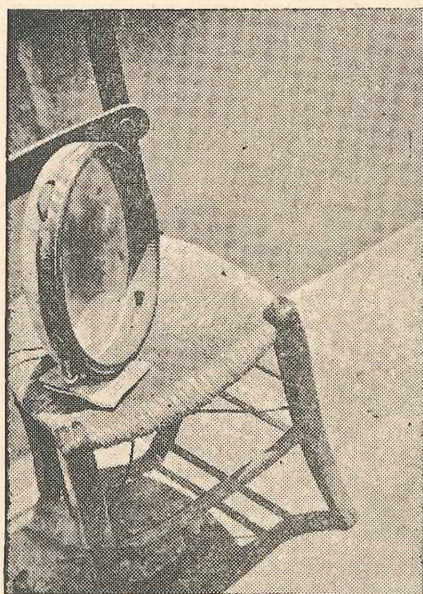
Το πίσω μέρος (ράχη) τής λύρας

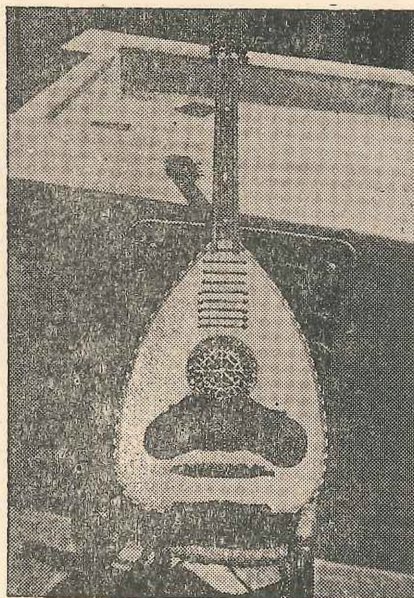
Ουζι

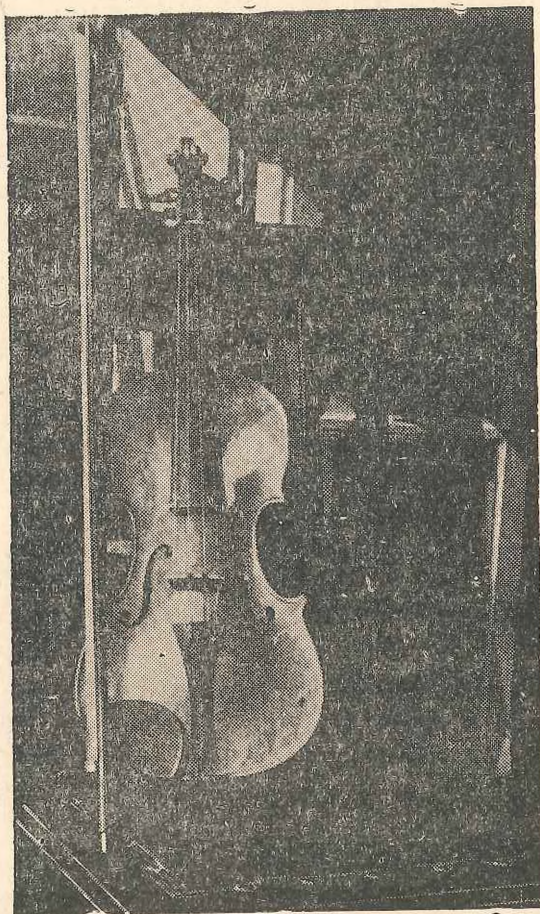
Ταμπουράς (τὸ σημερινὸ μπουζούκι)

Ντέφι (νταγερές)

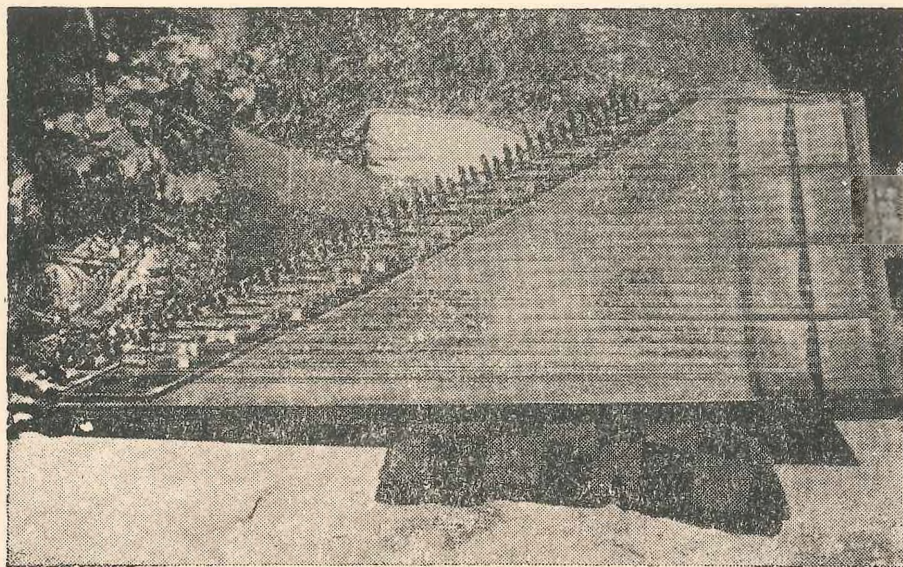
Λαούτο

Βιολί

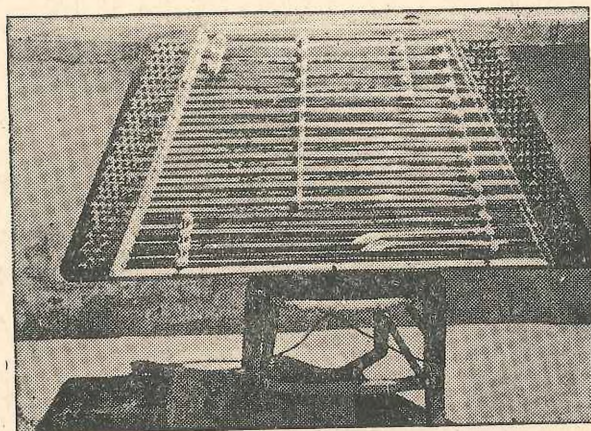
Θρακική γκάιντα (άρχ. έλλην. «άσκαυλος»)

Κανονάκι (πού ἀποδίδει ἀκριβέστατα τὰ διαστήματα)

Λαϊκὸς ὀργανοπαίχτης παίζοντας κανονάκι

Τσίμπαλο

Κλαρίνο (κλαρίνο in do)

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΚΕΙΜΕΝΑ
ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΤΡΑΓΟΥΔΙΩΝ ΤΗΣ ΘΡΑΚΗΣ

1

ΣΗΜΕΡΑ ΨΑΛΛΟΥΝ ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ

- Σήμερα ψάλλουν ἐκκλησιές, ψάλλουν τὰ μοναστήρια,
ψάλλει καὶ ἡ ἁγία Σοφία μὲ δεκαχτὼ καμπάνες.
Κι' ὁ βασιλιάς Ἀλέξαντρος βαριά ἀποκοιμήθη
κι' ἡ μάνα του τὸν ἔλεγε καὶ τὸν παρακαλοῦσε :
- 5 — Σήκω, ψηλέ μ', σήκω, λιγνέ μ', σήκω, καὶ βασιλιά μου,
σήκω νὰ πᾶς στὴν ἐκκλησιὰ καὶ στὸν καλὸ τὸ λόγο.
Σηκώθηκε ταράχτηκε, σηκώθηκε πηγαίνει.
Μπροστὰ πηγαίν' ἡ μάνα του, κατόπ' ἡ ἀδερφή του,
μέσα στὴ μέση ὁ βασιλιάς σὰ μῆλο μαραμένο.
- 10 — Ὅταν τὸν εἶδε ἡ ἐκκλησιὰ σὲ τρεῖς μεριές ραγίσ' κε,
κι' ἐκεῖ παπάδες πῶψελναν, διάκοι κανοναρχοῦσαν,
ἀκούστηκε ψιλὴ φωνὴ πὸ μέσα ἀπ' τ' ἅγιο βῆμα.
— Ἐξω, ὀργί μ', ἔξω, σκυλί μ', ἔξω, καὶ βασιλιά μου.
Κι' ἡ μάνα του τὸν ἔλεγε καὶ τὸν παρακαλοῦσε.
- 15 — Τί ἦταν, ὑγιέ μου, πού καμες, ὑγιέ μ' καὶ βασιλιά μου,
καὶ δὲ σὲ θέλ' ἡ ἐκκλησιὰ καὶ ἡ ἁγία Σοφία ;
— Μάνα μου, βρὲς πνευματικὸ νὰ πῶ τὰ κρίματά μου.
— Ἐγώ, παιδί μ', πνευματικός, πέ μου τὰ κρίματά σου,
πέ μου τίς ἁμαρτίες σου νὰ σοῦ τίς συχωρήσω.
- 20 — Θυμᾶσαι ὅταν μ' ἔστειλες τὸ πρῶτο τὸ ταξίδι ;
Τὸ πλήθος ἦτανε πολὺ κι' ὁ τύπος ἦταν λίγος.
Ὅλ' ἔδεσαν τοὺς μαύρους τοὺς σὲ δάφνες σὲ κλαδάκια,
κι' ἐγὼ ἔδεσα τὸ μαῦρο μου σὲ μνημουργιᾶς κρικέλλα.
Κι' ὁ μαῦρος ἦτανε μικρός, ἦταν καὶ παιγνιδιάρης,
- 25 καὶ παίζοντας καὶ ρίχνοντας ἐσήκωσε τὴν πλάκα,
καὶ μέσα κόρη κοίτονταν τριῶ μερῶν θαμένη,
καὶ φάνηκαν σγουρὰ μαλλιά καὶ οἱ μακρὲς πλεξίδες,
ἔλαμπε καὶ τὸ πρόσωπο καλύτερ' ἀπ' τὸν ἥλιο.
Κι' ἔσκυψα καὶ τὴ φίλησα στὰ μάτια καὶ τὰ φρύδια,
- 30 στὰ σταυρωμένα χέρια τῆς, στὰ κόκκινα χειλάκια.
— Ἐσύ, παιδί μ', ἰὸ κρῖμα σου συχώριο δὲ θά 'χη,
μόνο νὰ πᾶς στὴν ἐρημιὰ, νὰ πᾶς στὸ μοναστήρι,
καὶ νὰ νηστεύης πάντα σου καὶ προσευχὲς νὰ κάνης.
Καὶ κείνος ἀποκρίνεται σὰν παραπονεμένος :
- 35 — Σκάψτε βαθειά, σκάψτε πλατειά, ἴσα γιὰ δυὸ νομάτοι,
νὰ πέρσ' ὁ νιὸς μὲ τ' ἄρματα κι' ἡ νιά μὲ τὰ στολίδια.

2

ΜΑΥΡΑ ΜΟΥ ΧΕΛΙΔΟΝΙΑ

- Μαῦρα μου χελιδόνια κι' ὀλόασπρα πουλιά,
πολὺ ψηλὰ πετάτε γιὰ χαμηλώσετε.
Φέрте μου καλαμάρι, φέрте μου καὶ χαρτιά,
νὰ γράψω στὰ φτερά σας, στὰ φτερούγια σας,
5 δυὸ λόγια, δυὸ μαντάτα, τρία μηνύματα,
νὰ πᾶτε στὴν καλὴ μου καὶ στὴ γυναίκα μου.
Νὰ μὲ τὴν χαιρετᾶτε γιὰ νὰ παντρεύεται,
τὶ γὼ ἐδῶ πού ἦρτα καὶ γὼ παντρεύτηκα.
Πῆρα γυναίκα χήρα καὶ ἔναι μάγισσα.
10 Μαγεύει τὴ θάλασσα καὶ δὲν κυματεῖ,
μαγεύ' καὶ τὰ καράβια καὶ δὲν περπατοῦν,
καὶ μάγεψε καὶ μένα καὶ δὲν μπορῶ νὰ ῥθῶ.

3

ΚΑΛΟΝ ΤΟ ΚΑΣΤΡΟ ΤΗΣ ΒΟΡΡΙΑΣ

Α' παραλλαγή :

- Καλὸν τὸ Κάστρο τῆς Βορριάς ¹, μέσα νερὸ δὲν ἔχει.
Τρία κορίτσια Καστρινὰ κείνο παρακαλοῦνε :
— Ἄφῃστε, δράκοι, τὸ νερό, νὰ πιοῦν οἱ διψασμένοι,
γιὰ νὰ πλυθοῦν οἱ ἄρρωστοι, οἱ κακολερωμένοι.

Β' παραλλαγή :

- Καλὸν τὸ Κάστρο τῆς Μουριάς, μέσα νερὸ δὲν ἔχει,
τρία κορίτσια Καστρινὰ κείνο παρακαλοῦνε :
— Ἄφῃστε, δράκοι, τὸ νερό, νὰ πιοῦν οἱ διψασμένοι,
γιὰ νὰ πλυθοῦν οἱ ἄλουστοι οἱ κακολερωμένοι.

Γ' παραλλαγή :

- Καλὸν τὸ Κάστρο τῆς Ὁριάς λίγο νερὸ κρατᾶνε,
ἂν εἶναι κι' ἄλλο λιγοστό, οἱ δράκοι τὸ κρατᾶνε.
— Πελύστε, δράκοι, τὸ νερὸ νὰ πιοῦν οἱ διψασμένοι,
γιὰ νὰ πλυθοῦν οἱ ἔμορφοι καὶ κακολερωμένοι.

¹ Ἀντὶ «τῆς Βορριάς» λέγεται καὶ «τῆς Μουριάς».

4

ΟΛ' ΟΙ ΛΙΓΝΟΙ ΑΛΛΑΞΑΝΕ

- «Ὀλ' οἱ λιγνοὶ ἀλλάξανε κι' ὅλοι λαμπροφορέσαν,
μὰ γὼ λιγνὸς δὲν ἄλλαξα, δὲν ἔλαμπροφορέσα,

- μόν' μιὰ Λαμπρή, μιὰ Κυριακή, μιὰν πίσσημον ἡμέρα,
 παίρνω τὰ ρουχαλάκια μου καὶ στὸ λουτρὸ παγαίνω,
 5 καὶ βρίσκω τὸ λουτρὸ σβηστό, τὶς γοῦρνες σφαλισμένες.
 Φυσῶ κι' ἀνάβω τὸ λουτρό, κλαίγω γεμίζω γοῦρνες,
 καὶ λούνομαι, χτενίζομαι, σκουπίζομαι καὶ βγαίνω.
 Θωρῶ ξερβιά, θωρῶ δεξιά, θωρῶ ἐπάνω κάτω,
 θωρῶ καμάρι τοῦ λουτροῦ καὶ τῆς παντριᾶς μιὰ κόρη.
 10 Νὰ τῆς μιλήσω δὲ μπορῶ, νὰ τῆς τὸ πῶ φοβοῦμαι.
 Νὰ τὴν εἰπῶ τρανταφυλλιά, μὰ κείνη ἀγάθια ἔχει,
 νὰ τὴν εἰπῶ γαρουφαλιά, κι' ἐκείνη κόμπους ἔχει,
 νὰ τὴν εἰπῶ χρυσὸ δεντρί, κι' ἐκεῖνο κλώνια ἔχει,
 νὰ τὴν εἰπῶ ἄστρο τ' οὐρανοῦ, κι' ἐκεῖνο βασιλεύει,
 15 νὰ τὴν εἰπῶ χρυσὸ πουλί, κι' αὐτὸ πετᾷ καὶ φεύγει.

5

ΒΑΛΕ ΚΙΝΑ ΣΤΑ ΧΕΡΙΑ ΣΟΥ

- Βάλε κινὰ στὰ χέρια σου, στὰ πέντε σου δαχτύλια,
 πὺν κάτσαν καὶ κεντήσανε τῆς προίκας τὰ μαντήλια.
 "Όταν σ' ἐγέννα ἡ μάνα σου, χρυσή 'ταν ἡ κοιλιὰ της
 καὶ σ' ἔκαμ' ἔμορφότερη ἅπ' ὅλα τὰ παιδιὰ της.
 5 Βάλε κινὰ στὰ χέρια σου, στὰ πέντε δάχτυλά σου,
 νὰ πάρης καὶ τὸν τσελεμπὴ μέσα στ' ἀρχοντικά σου.
 Ἦρθε ὁ τίμιος καιρὸς κι' ἡ βλογημένη ὥρα
 νὰ σμίξει τὸ γαρύφαλλο μὲ τὴ χρυσὴ τὴ βιόλα.
 Βιόλα μου φαραγκωμένη
 10 καὶ στὸ ἄνθος στολισμένη.
 Τὸ ταίρι π' ἀξιώθηκε νὰ κάμη τὴ χαρὰ σου
 σύρμα καὶ τέλι σ' ἔστειλε νὰ πλέξης τὰ μαλλιά σου.
 Τὰ μαλλιά σου εἶν' μετὰξι
 καὶ πλεγμένα μὲ τὴν τάξη.
 15 Χριστέ μεγαλοδύναμε, μεγάλο τ' ὄνομα σου,
 παραμικρὸ δὲν γίνεται χωρὶς τὸ θέλημά σου.

Στίχ. 9, φαραγκωμένη = βαρακαωμένη, στολισμένη μὲ «βαράκι» δηλ. φύλλο χρυσοῦ.

6

ΑΝΑΔΙΑΒΑΙΝΕΙ ΤΟ ΠΟΥΛΙ

Ἄναδιαβαίνει τὸ πουλί, ἀναδιαβαίν' τ' ἀηδόνι,
 ἀφήνει γειὰ στὴ μάνα της καὶ σ' ὅλοι τοῖς γειτόνοι.

Δὲν εἶδανε τὰ μάτια μου τέτοια μαυροματοῦσα,
τέτοια σιγανομίλητη, καμαροπερπατούσα.

- 5 Σὰν πέρδικα πατεῖς τὴ γῆ, σὰ χελιδόνι τρέχεις,
καὶ τὰ σημεῖα τ' οὐρανοῦ ἀπάνω σου τὰ ἔχεις.

7

ΕΓΩ ΕΙΜΑΙ ΟΡΦΑΝΟ ΠΑΙΔΙ

Ἐγὼ ἴμαι ὄρφανὸ παιδί, ἔχω καὶ χήρα μάνα,
ἡ μάνα μου μὲ στοίχισεν σ' ἕναν καλὸν ἀφέντη.
Ἀφέντης μου ἔν' πρᾶματευτῆς ἔν' κι' ἄξιο παλληκάρι,
ἀφέντης μου κάνει χαρὰ, χαρὰν καὶ πανεγύρι.

- 5 Μένα μὲ κάνει καλεστή, γιὰ νὰ καλῶ τὸν κόσμο,
ἐκάλεσεν ἔννιὰ χωριὰ καὶ δεκαπέντε κάστρα.
Μένα μὲ κάνει κεραστή γιὰ νὰ κερνῶ τὸν κόσμο,
κι' ἀπ' τὸ πολὺ τὸ κέρασμα, τὸ σύρε καὶ τὸ φέρε,
τὸ χέρι μου ραῖστηκε, καὶ πέλ' σα τὸ πότηρι.
- 10 Οὐδὲ στὴ γῆν ἐβάρεσε, οὐδὲ στὸ καλντιρίμι,
μόν' σὲ μιᾶς κόρης γόνατο, σὲ μιᾶς κόρης ποδάρι.
Ἦ κόρ' ἦτανε ὄμορφη, ἦταν καγκελοφρύδα,
τὰ μάτοτσιναράκια της σὰν τῆς ἐλιᾶς τὸ φύλλο.

στίχ. 9 π ἐ λ' σ α=ἀπέλυσα, ἄφησα.

8

ΠΟΤΕ ΝΑ ῥΘῆ Η ἈΝΟΙΞΗ

Πότε νὰ ῥθῆ ἡ ἀνοιξη, νὰ ῥθῆ τὸ καλοκαίρι,
νὰ βγάλω τὰ ποδήματα, νὰ ποδηθῶ τσαρούχια,

—Κωστή μου βοῖβόντα—

νὰ πάρω δίπλα τὰ βουνά, ὄρθὸ τὸ μονοπάτι,

- 5 γιὰ νὰ σουρίζω κλέφτικα νὰ μαζευτοῦν οἱ κλέφτες.

—Κωστή μου βοῖβόντα.

9

ΜΙΑ ΦΟΡΑ ΕΙΝΑΙ Η ΛΕΥΤΕΡΙΑ.

Μιά φορὰ εἶναι ἡ λευτεριά,

μιὰ φορὰ εἶν' τὰ νειάτα,

καὶ μιὰ φορὰ ἡ λεβεντιά.

Ὅλο τὸν κόσμο γύρισα,

- 5 ὅλη τὴν οἰκουμένη.

- Χίλια φλουριά καζάντισα
καὶ πεντακόσια γρόσια,
ὅλα τὰ δίνω μιὰ βραδυὰ
μιᾶς χήρας θεγατέρα.
- 10 Κλάψετε, μάτια μ', κλάψετε
καὶ σεῖς, ἔχθροί, χαρῆτε,
καὶ σεῖς γειτονοποῦλες μου,
στὰ μαῦρα φορεθῆτε.
- Καὶ γὰρ στὰ ξένα θὰ διαβῶ,
15 στὰ ξένα θὲ νὰ πάγω,
νὰ κάνω ξένες ἀδερφές
καὶ ξένες παραμάνες.
Μὲ πῆρε τὸ παράπονο
κι' ἡ ἐντροπὴ τοῦ κόσμου.
- 20 Κλάψετε, μάτια μ', κλάψετε
καὶ σεῖς, ὄχτροί, χαρῆτε,
καὶ σεῖς, γειτονοποῦλες μου,
στὰ μαῦρα φορεθῆτε.

10

ΟΤΑΝ Μ' ΕΓΕΝΝΑΣ, ΜΑΝΑ ΜΟΥ

- “Όταν μ' ἐγέννας, μάνα μου, γιατί δὲν μὲ τὸ εἶπες
πὼς ἔχ' ὁ κόσμος βάσανα καὶ ἡ ἀγάπη πίκρες ;
—“Όταν σ' ἐγέννα ἡ μάνα σου ὁ ἥλιος ἐκατέβη
καὶ σ' ἔδωκε τὴν ὀμορφιὰ καὶ ἔπειτα πάλι ἀνέβη.
- 5 Ὁ ἥλιος ὅταν πρωτοβγῆ ντρέπεται νὰ προβάλῃ,
γιατὶ τότε θαμπώνουνε τὰ ἰδικά σου κάλλη.
“Όταν σ' ἐγέννα ἡ μάνα σου, ὅλα τὰ δέντρ' ἀνθοῦσαν
καὶ τὰ πουλιὰ μέσ' στίς φωλιὰς ἐγλυκοκελαηδοῦσαν.

11

ΚΑΛΑΝΤΟ

- Σαράντα μέρες, σαράντα νύχτες,
κι' ἡ Παναγιά μας κοιλοπονοῦσι.
Κοιλοπονοῦσι, παρακαλοῦσι,
τοὺς Ἀποστόλους, τοὺς Ἀρχαγγέλους.
- 5 Κι' οἱ Ἀποστόλοι μαμὲς γυρεύουν,
κι' οἱ Ἀρχαγγέλοι γιὰ μύρου τρέχουν.
Κι' ὡς πού νὰ πὰ πάνι κι' ὡς πού νὰ ἔρτουν

- ἡ Παναγιά μας ξιλιφτιρώθ'κι.
 Ξιλιφτιρώθ'κι κι φανερώθ'κι
 10 μέσα στὶς δάφνες, στὰ κυπαρίσσια.
 Σὰν ἥλιους λάμπει, σὰν φέγγους φέγγει.

12

Κ Α Λ Α Ν Τ Ο

- Χριστὸς γεννιέται, σὰ νιὸ φεγγάρι,
 σὰ νιὸ φεγγάρι, σὰν παλληκάρι.
 Χριστὸς γεννιέται, χαρὰ στὸν κόσμον,
 στὸν κόσμον ὅλο, στὴν οἰκουμένη.
 5 Σαράντα μέρες, σαράντα νύχτες,
 ἡ Παναγιά μας καρδιοπονοῦσε,
 καρδιοχτυποῦσε παρακαλοῦσε
 τοὺς ἅγιους ὅλους καὶ ἀποστόλους.
 Σὰν ἥλιος φέγγει, σὰ νιὸ φεγγάρι,
 10 σὰ νιὸ φεγγάρι, σὰν παλληκάρι.

13

Κ Α Λ Α Ν Τ Ο

- Μᾶς ἤρτεν ἡ Πρωτοχρονιά,
 σᾶς εὐχομαι χρόνια πολλά,
 σᾶς εὐχομαι εὐτυχία,
 καὶ τοῦ χρόνου μὲ υἰεΐα.
 5 —Φίλοι μ', ἂν ἔχετε παιδιὰ
 κι' ἂν λείπουνε στὴν ξενιτειά,
 σᾶς εὐχομαι νὰ τὰ δῆτε
 ὡς καθὼς ἐπιθυμεῖτε.
 Τί τὰ ζητοῦμε τὰ πολλὰ
 10 πὺν καταντοῦνε βαρετά ;
 Τὰ ὀλίγα αὐτὰ ἀρκοῦνε
 καὶ ἄλλοῦ μᾶς καρτεροῦνε.
 Κατευθυμῶ νὰ σᾶς εἰπῶ
 πὺν ἤρθαμε στ' ἀφεντικὸ
 15 γιὰ νὰ σᾶς καλαντίσω
 καὶ νὰ σᾶς εὐχαριστήσω.
 Στοῦ καπποῦ τὴν πόρτα
 κάθεται μιὰ κόττα,
 δὸς μου τὸ μπαξίσι μου
 20 νὰ πάγω σ' ἄλλη πόρτα.

14

ΤΙ ΩΡΑΙΟΝ ΦΕΓΓΑΡΑΚΙ

Τί ώραϊον φεγγαράκι, τί ώραϊοτική βραδυά
 πού με πλήγωσεν ὁ ἔρωσ τὴν ἐρωτική μ' καρδιά,
 Βασιλικὸ νὰ φέρετε γιατροῦ νὰ με ξετάση
 πού με πλήγωσεν ὁ ἔρωσ τὴν ἐρωτική μ' βραδυά.

15

ΦΙΛΟΙ Μ' ΚΑΛΩΣ ΩΡΙΣΑΤΕ

Φίλοι μ', καλῶς ὠρίσατε,
 φίλοι μ' ἀγαπημένοι.
 Καὶ γὰ μ' αὐτὸ τὸν ἐρχομὸ
 πολὺ εὐχαριστῶ σας.
 5 Ἄς τραγουδήσω κι' ἄς χαρῶ
 κι' ἄς παίξω κι' ἄς γελάσω,
 κι' ὅ,τι με γράψ' ἢ τύχη μου,
 ἐγὼ ἄς τὰ περάσω.

16

ΑΣΠΡΗ ΣΤΑΠΙΔΑ

Ἄσπρη σταπίδα ραζακιὰ καὶ κόκκινο κερᾶσι,
 τ' ἀντρόγυνο πού στέρνωσε ν' ἀσπρίση, νὰ γεράση.
 Ἄσπρο χαρτὶ με γράμματα,
 νὰ ἔχουν καλὰ γεράματα.
 5 Ἐλάτε πιάστε τὸ χορὸ ὅλες οἱ παντρεμένες
 καὶ τὸ κατόπ' οἱ λεύτερες κι' οἱ ἀρραβωνιασμένες.
 Ἐχεις δυὸ μάτια σὰν ἑλιές,
 κι' εἶναι γιομάτα μαργιολιές.
 —Νύφη μου, καλορρίζικη,¹⁾ νύφη μου, νὰ γεράσης,
 10 νύφη μου, με τὸ νέο σου ώραϊα νὰ περάσης.
 Μαλαματένιος ἀργαλειός,
 νὰ ζῆ ἢ νύφη κι' ὁ γαμπρός.
 —Ἀητέ μου χρυσοπράσινε με ἀσημένιες πλάστρες,
 ὅταν περνᾷς, λεβέντη μου, λαμποκοποῦν οἱ στράτες.
 15 Ἄσπρο χαρτὶ με γράμματα
 νὰ ἔχουν καλὰ γεράματα.

1) Λέγεται καὶ «Νύφη μου καλωσώρισε».

17

Σ' ΟΣΕΣ ΧΑΡΕΣ ΚΙ' ΑΝ ΓΥΡΙΣΑ

Ὅσες χαρὲς κι' ἂν γύρισα, δὲν εἶδα τέτοια νύφη
νὰ ᾿χη τὸν ἥλιο πρόσωπο καὶ τὸ φεγγάρι ἀστήθι.

Σένα τὸ λέγω, σένα, σένα τὸ τραγουδῶ,
ἔμορφη κοπελλιὰ μου, ποὺ σέρνεις τὸ χορὸ.

5 Γαμπρέ μου, νὰ τῆ χαίρεται κι' ἡ νύφη νὰ ᾿ν' δική σου,
γιατὶ τῆ στεφανώθηκες κατὰ τῆ θέλησή σου.

Σένα τὸ λέγω, σένα, ψιλὲ μου καὶ λιγνέ,
ὄταν σὲ προξενοῦσαν δὲν τό ᾿λεγες τὸ ναί.

18

ΝΥΦΑΔΑ Μ' ΝΥΦΑΔΑ Μ'

—Νυφάδα μ', νυφάδα μ',
καὶ τί πολὺ ἄργησες (δίς).

Καὶ τὸν καλὸ καὶ τὸν καλό,
τὸν καλὸ ποὺ διάλεξες,

5 τὸν σιγανό, τὸν ταπεινό,
τὸν ἄξιο τὸν αὐγερινό.

Νά ν' ὁ γαμπρὸς ἀηδόνη
κι' ἡ νύφη χελιδόνη.

19

Σ' ΟΣΟΥΣ ΓΑΜΟΥΣ ΚΙ' ΑΝ ΕΠΗΓΑ

Σ' ὅσους γάμους κι' ἂν ἐπῆγα,
τέτοια χαρὰ δὲν εἶδα,

νὰ ᾿ν' ἡ νύφη μας παγώνι
κι' ὁ γαμπρὸς μας χελιδόνι.

5 Πάν' στῆς νύφης τὸ κεφάλι
κάθονται τρία πουλάκια
τὸ ᾿να τρώγει, τ' ἄλλο πίνει,
τ' ἄλλο κελαηδεῖ καὶ λέγει :

10 Νά ᾿ν' ἡ νύφη περδικούλα,
ἄσπρη σὰν περιστερούλα,
κι' ὁ γαμπρὸς χρυσὸ γεράκι,
ἄσπρο μου περιστεράκι,
καὶ τὰ δυὸ τὰ συμπεθέρια
περιβόλι μὲ τὰ δέντρα.

20

Η ΚΑΚΟΠΑΝΤΡΕΜΕΝΗ

“Ὅλες οἱ νιῆς παντρεύτηκαν καὶ πῆραν παλληκάρια,
καὶ γώ, μανά μ', ἡ ἔμορφη μαράθηκ' ἡ καρδούλα μ',
μαράθηκ' ἡ καρδούλα μου καὶ χτίκιασ' ἡ ψυχὴ μου.
Τὸν δίνω μῆλο δὲν τὸ τρώγ', γλυκὸ κρασί δὲν πίνει,
5 τὸν στρώνω πέντε στρώματα καὶ πέντε μαξιλάρια,
καὶ πάπλωμα μαγιωνιαστό, σιντόνι κρυσταλλένιο.
—Σήκω, μαράζη μ', πλάγιασε, σήκω, μαράζη μ', πέσε
κι' ἄπλωσε τὸ ξερόχερό σ' στὸν ἀργυρὸ τὸν κόρφο,
νὰ ἰδῆς τοῦ Μάη τῆ δροσιά, τ' Ἀπρίλη τὰ λουλούδια.

21

ΧΗΡΑΣ ΚΟΡΙΤΣΙ ἈΡΡΩΣΤΗΣΕ

Χήρας κορίτσι ἀρρώστησε κι' ἔπεσε νὰ πεθάνη,
Κυαρανούδα μου,
ἔβγα, ἀγάπη μ', νὰ σὲ δῶ.
Καὶ πάν' στὰ ψυχομάχια τῆς ἦρταν οἱ συμπεθέροι.
5 —Σὰν ἦρταν, καλῶς ἦρτανε, νὰ στρώσ' χαλί νὰ κάτσουν.
Βάλε, μανά μ', τὸ χέρι σου μέσα στὴν ἔρμη τζέπη
κι' ἄνοιξε τὸ σεντούκι μου, τὸ ἐρμოსέντουκό μου,
καὶ βγάλε τὰ σεντόνια μου καὶ τὰ παπλώματά μου.
Βγάλε στενά, βγάλε πλατιά καὶ στόλισε τὴν ὕστερη,
10 καὶ στόλισε τὴν ὕστερη καὶ στείλε τὴν στὰ ξένα.
Χήρας κορίτσι ἀρρώστησε κι' ἔπεσε νὰ πεθάνη,
Κυαρανούδα μου
ἔβγα, ἀγάπη μ', νὰ σὲ δῶ.

Παραλλαγή :

Χήρας κοράσι ἀρρώστησε κι' ἔπεσε νὰ πεθάνη,
καὶ πάν' στὰ ψυχομάχια τῆς ἦρταν οἱ συμπεθέροι.
—Σὰν ἦρταν, καλῶς ἦρτανε, στρώσε χαλί νὰ κάτσουν,
βάλε, μανέ μ', τὸ χέρι σου μέσα στὴν ἔρμη τζέπη
5 καὶ ἄνοιξε τὸ σεντούκι μου, τὸ ἐρμოსέντουκό μου.

22

ΔΟΣ ΜΕ, ΜΑΝΕ Μ', ΤΟ ΧΕΡΙ ΣΟΥ

—Ἄχ, δός με, μανέ μ', τὸ χέρι σου, δός με καὶ τὴν εὐχὴ σου,
ἄχ, καὶ πὲς πὼς δὲ μ' ἔχεις παιδί, πὼς δὲ μ' ἔχεις δική σου.

- "Αχ, δός με, μπαμπά μ', τὸ χέρι σου, δός με καὶ τὴν εὐχή σου,
 ἄχ, καὶ πὲς πὼς δὲν ἔχεις παιδί, πὼς δὲν εἶμαι δική σου.
- 5 "Αχ 'Ελένη, ἄχ 'Ελένη μου,
 χαϊδεμένη μου.
- "Αχ, ἀκοῦς, νυφάδα μ', τὰ σὲ πῶ, τί θὰ σὲ παραγγείλω,
 "Αχ, νά 'χης τὸν πεθερὸ καλά, σὰν τὸ δικό σ' πατέρα.
- "Αχ 'Ελένη μ', ἄχ 'Ελένη μου,
 χαϊδεμένη μου.
- "Αχ, ἀκοῦς, νυφάδα μ', τὰ σὲ πῶ, τί θὰ σὲ παραγγείλω,
- 10 "Αχ, νά 'χης τὴν πεθερὰ καλά σὰν τὴ δική σ' μητέρα.
- "Αχ 'Ελένη μ', ἄχ 'Ελένη μου,
 χαϊδεμένη μου.

23

ΛΩΛΑΙΝΟΜΑΙ, ΜΑΝΟΥΛΑ ΜΟΥ

- Λωλαίνομαι, μανούλα μου,
 γιὰ μιὰ γειτονοπούλα μου.
 Σύρε, μανά μ', καὶ πὲς της το,
 κάτσε κουβέντιασέ της το.
- 5 — Μετὰ χαρᾶς σου, γιόκα μου,
 θὰ πάρω καὶ τὴ ρόκα μου.
 Βρίσκει τὴ ρόκα της καὶ πάει (καὶ πά),
 βρίσκει τὴν κόρη π' ἀγαπάει (ποὺ κεντᾶ).
- Καλή σου μέρα, λυγερή.
- 10 — Καλῶς τὴ μάνα τὴν καλή.
 — Κόρη μ', ὁ γιός μου σ' ἀγαπεῖ,
 μὰ ντρέπεται νὰ σοῦ τὸ πεῖ.
 — Σὰν ντρέπεται, τί ἔρχεται
 στὴν πόρτα μου καὶ στέκεται ;
- 15 Πὲς του νὰ ἔρτη τὸ πρωῖ,
 νὰ πιοῦμε τὸν καφὲ μαζί.

24

Σ' ΕΝΑ ΣΤΕΝΟ ΣΟΚΑΚΙ.

- Σ' ἓνα στενὸ σοκάκι, σὲ κάστρο φοβερό,
 γιὰ 'να Κατερινάκι γίνεται φονικό.
- "Α σὲ σκοτώσω, σκύλα, σκύλα Κατερινιώ,
 σὲ εἶδα ποὺ κοιμῶς 'να μὲ τὸν ζαμπιτιανό.
- 5 — Μὴ μὲ σκοτώνης, ἄντρα μ', γιὰτ' ἔχω δυὸ παιδιὰ,
 τὸ ἓνα στὶς ἀγκάλες καὶ τ' ἄλλο στὴν ποδιά.

- Θὰ σὲ σκοτώσω, σκύλα, κι' ἔχε καὶ δυὸ παιδιὰ,
ἄλλη γυναῖκα παίρνω γιὰ νὰ τὴν κυβερνῶ.
Μιὰ μαχαιριά τὴν δίνει μέσα στὰ δυὸ πλευρὰ,
10 τρέχει τὸ μαῦρο αἷμα ἀπ' τ' ἀργυρὰ κουμπιά.
Ὅντας τὴν κατεβάζουν ἀπὸ τὴ σκάλα τῆς,
Τούρκοι, Ρωμιοὶ τὴν κλαῖνε τὴν ὁμορφάδα τῆς.
Ὅντας τήνε πηγαίνουν μέσα στὴν ἐκκλησιά,
σαστίσαν οἱ παπάδες καὶ σβῆσαν τὰ κεριά.

Στίχ. 4, ζαμπιτιανὸς = ἀξιωματικὸς.

25

ΜΙΑ ΚΟΡΗ ΕΚΑΤΕΒΑΙΝΕ

Ἐλ, μιὰ κόρη ἐκατέβαινε τὴν ἄκρα τὴ θαλάσσα
ἔβαλ' τὸν ἥλιο πρόσωπο καὶ τὸ φεγγάγ' ἀστήθι
καὶ τὸν χρυσὸν αὐγερινὸ βάνει γιὰ δαχτυλίδι.

26

ΑΛΗΣΜΟΝΩ ΚΑΙ ΧΑΙΡΟΜΑΙ

- Ἄλημονῶ καὶ χαίρομαι, θυμοῦμαι καὶ λυποῦμαι,
ποὺ πέρασαν τὰ νιάτα μου, τοῦτο παραπονοῦμαι.
Δίπλα τὸ ἴβαλες, Ἑλένη,
τὸ μαχαίρι καὶ δὲ βγαίνει.
5 Ἄνάθεμά τη τὴ στιγμή, ἀνάθεμα τὴν ὥρα,
ποὺ σὲ εἶδανε τὰ μάτια μου καὶ τί θὰ γίνω τώρα.
Τὰ ματάκια σου τὰ μαῦρα
μ' ἀναψαν φωτιὰ καὶ λαύρα.
Ἄρχισε, γλῶσσα μ', ἀρχισε δυὸ λόγια νὰ μιλήσης,
10 τὴν πικραμένη μου καρδιὰ λίγο νὰ τὴ δροσίσης.
Δίπλα τὸ ἴβαλες, κυρά μου,
τὸ μαχαίρι στὴν καρδιά μου.
Ὅπου μ' ἀκούσ' ποὺ τραγουδῶ, θαρεῖ τραγούδια λέγω,
γὰ λέγω τὰ παράπονά μ' καὶ κάθομαι καὶ κλαίγω.
15 Ἐλα νὰ σὲ ἰδῶ νὰ γιάνω,
νὰ μὴν πέσω καὶ πεθάνω.

27

ΠΑΝ ΤΑ ΠΟΥΛΑΚΙΑ ΣΤΗ ΒΟΣΚΗ

- Πᾶν τὰ πουλάκια στὴ βοσκή κι' οἱ ὁμορφες στὸ πλέμα,
χαϊδεμένο μου πουλί.
Πῆρα καὶ γὼ τὸ γλήγορο νὰ πὰ νὰ τὸν ποτίσω,
χαϊδεμένο μου πουλί.

- 5 Βρίσκω μιὰ κόρη ἔμορφη, πλένει καὶ σκαμακίζει,
χαϊδεμένο μου πουλί.
Νὰ τὴ ρωτήσω ντρέπομαι, νὰ τῆς τὸ πῶ φοβοῦμαι,
χαϊδεμένο μου πουλί.
—Κόρη μ', κορίτσι εἶσαι σὺ γιόξαμ ῥαβωνιασμένη ;
10 χαϊδεμένο μου πουλί.
—Οὔτε κορίτσι εἶμαι γώ, οὔτ' ἀρραβωνιασμένη,
ἔχω καλὸν στὴν ξενιτειὰ εἶναι δώδεκα χρόνια,
χαϊδεμένο μου πουλί,
κι' ἀπὸ ἴνα χρόνο κι' ὕστερα τὰ μαῦρα θὰ φορέσω.
Στίχ. 9, γιόξαμ = ἦ

28

ΞΕΝΟΣ ΘΑ ΠΑΗ ΣΤΗΝ ΞΕΝΙΤΕΙΑ

- Ξένος θὰ πάη στὴν ξενιτειὰ νὰ κάμ' σαράντα μέρες,
κι' ἦ ξενιτειὰ τὸν πλάνεψε καὶ κάμ' σαράντα χρόνια.
Ἔπεσε καὶ ἀρώστησε στοῦ καραβιοῦ τὴν πλώρη.
Δὲν ἔχει μάνα νὰ τὸν δῆ, ἀδέρφι νὰ τὸν κλάψη,
5 μόν' ἔχει τρεῖς γερόντισσες καὶ τρεῖς γιαρενοπούλες.
Ἢ μιὰ τὸν δίν' κρύο νερό, ἦ ἄλλ' ἀφράτο μῆλο,
ἦ ἄλλη ἢ μικρότερη τοῦ στρώνει νὰ πλαγιάση.
—Σήκω, ψηλέ μ', σήκω, λιγνέ μ', σήκω γιὰ νὰ πλαγιάσης.
—Ἐγὼ σοῦ λέω δὲν μπορῶ καὶ σὺ μὲ λέγεις σήκω,
10 δῶστε μελάνι καὶ χαρτὶ νὰ κάτσω γιὰ νὰ γράψω
νὰ στείλω στὴ μανούλα μου καὶ νὰ τὴν πῶ πανιχεύτ'κα,
πῆρα τὴν πέτρα πεθερά, τὴ μαύρη γῆ γυναίκα.

29

ΑΥΤΑ ΤΑ ΜΑΥΡΑ ΠΟΥ ΦΟΡΕΙΣ

- Αὐτὰ τὰ μαῦρα πὸ φορεῖς,
αὐτὰ τὰ μαῦρα πὸ φορεῖς, Ἐλένη μου,
ἔγὼ θὰ σοῦ τὰ βγάλω,
καὶ θὰ σὲ βάλω τὰ χρυσά, Ἐλένη μου,
5 κι' ὕστερα θὰ σὲ πάρω.
Ἐσύ ἴσουν ὅπου μ' ἔλεγες, Ἐλένη μου,
σὰν δὲ μὲ διῆς πεθαίνεις,
καὶ τώρα περπατεῖς καὶ λές, Ἐλένη μου,
ποῦ μ' ἔδες, ποῦ μὲ ξέρεις ;

- 10 Ἀὐτὰ τὰ μαῦρα ποὺ φορεῖς, Ἑλένη μου,
δὲν τὰ φορεῖς γιὰ λύπη,
μόν' τὰ φορεῖς γιὰ ἔμορφιά, Ἑλένη μου,
καὶ γιὰ τὸ ζαριφλίκι.

30

ΑΥΤΑ ΤΑ ΜΑΥΡΑ

- Ἀὐτὰ τὰ μαῦρα, ποὺ φορεῖς, Ἑλένη μ',
ἔγὼ θὰ σὲ τὰ βγάλω
τὰ μιλιντζανιά σου μοιάζουν ἔμορφα,
τὰ δλόμαυρα νὰ μὴν τὰ βάλῃς πιά.
5 Θὰ σὲ φορέσω κόκκινα, Ἑλένη μ',
κι' ὕστερα θὰ σὲ πάρω.
Ἔβγα νὰ σὲ διῶ,
νὰ παρηγορηθῶ.
Ἔβγα, ἦλιε μ', κι' ἔλα μίλιε μ'.
Ἀὐτὰ τὰ μαῦρα ποὺ φορεῖς Ἑλένη μου,
10 δὲν τὰ φορεῖς γιὰ λύπη.

31

ΘΕΛΩ ΝΑ ΠΑΓΩ ΣΤΟ ΓΙΑΛΟ

- Θέλω νὰ πάγω στὸ γιαλό, νὰ πιάσω δυὸ ψαράκια,
νὰ κάθουμαι νὰ τὰ ρωτῶ πῶς πιάνεται ἡ ἀγάπη.
—Ἀπὸ τὰ μάτια πιάνεται, στὰ χεῖλη κατεβαίνει,
κι' ἀπὸ τὰ χεῖλη στὴν καρδιά ριζώνει καὶ δὲ βγαίνει.

32

ΤΗΣ ΧΗΡΑΣ ΤΟ ΚΑΛΕΜΚΕΡΙ

Τῆς χήρας τὸ καλεμκερὶ
φωτιά νὰ πέση νὰ καῖ,
φωτιά νὰ πέσ' ἀπάνω της
καὶ κάψῃ τὸ φουστάνι της.

καλεμκερὶ = τσεμπέρι, κάλυμμα κεφαλῆς.

33

ΜΑΝΕ Μ', ΤΑ ΧΙΟΝΙΑ ΛΥΩΣΑΝΕ

Μανέ μ', τὰ χιόνια λυώσανε,
καὶ μεῖς τὰ δυὸ μαλώσαμε.
Μανέ μ', τὰ χιόνια τὰ ἔλυσ' ἡ βροχή,
καὶ σὺ κοιμᾶσαι μοναχή.

34

ΕΝΑ ΜΙΚΡΟ ΤΟΥΡΚΟΠΟΥΛΟ

Ἔνα μικρὸ Τουρκόπουλο, ἀμὰν ἀμὰν,
 τῆ βασιλὲ παιδάκι,
 —Μώρ᾽ Μαργῆ κι᾽ ἀργιοπλεγμένη—
 μιὰ ρωμιοπούλ᾽ ἀγάπησε.

5 Ἔνα μικρὸ Τουρκόπουλο,
 τῆ βασιλὲ παιδάκι,
 Μώρ᾽ Μαργῆ κι᾽ ἀργιοπλεγμένη.

*Αργιοπλεγμένη = Μὲ μαλλιά ἀριοπλεγμένα καὶ φουσκωτά.

35

ΜΙΑ ΡΩΜΙΟΠΟΥΛΑ ΑΓΑΠΗΣΕ

Β' παραλλαγή :

Ἔνα μικρὸ Τουρκόπουλο, τῆ βασιλὲ παιδάκι,
 μιὰ ρωμιοπούλα ἀγάπησε, γύρεψε νὰ τὴν πάρῃ.
 Καὶ ἡ ρωμιὰ σὰν τ' ἄκουσε βαρειά τὴν κακοφάνῃ.
 Στὸν Ἅγι-Γιώργῃ πῆγαινε νὰ τὸν περικαλέσῃ.

(Βλ. τραγούδι Ἅγι-Γιώργῃ ἀριθ. 75).

36

ΚΑΙ ΠΟΝΩ ΚΙ' ΑΝΑΣΤΕΝΑΖΩ

Τώρα ἔχω ἓνα χρόνο,
 πῶχω στὴν καρδιά μου πόνο,
 καὶ πονῶ κι' ἀναστενάζω
 κι' ὅλους τοὺς γιατροὺς φωνάζω.

5 —Κύρ γιατρέ μου, γιάτρεψέ με,
 τὴ ζωὴ μου χάρισέ με,
 τί μὲ νιές, τί μὲ κοπέλλες,
 τί μὲ ζάχαρη καὶ μέλι.

10 Νὰ σὲ στείλω ἓνα μαντήλι,
 τὸ μαντήλι νά ᾽χη κόμπο,
 νά ᾽χη μέσα ἓνα λόγο,
 μοναχὸς καὶ δοξασμένος.

37

ΠΟΥ ΠΑΣ, ΠΟΥΛΙ ΜΟΥ, ΔΕΝ ΤΟ ΛΕΣ

Ποῦ πᾶς, πουλί μου, δὲν τὸ λές,
 τί ἔναι τὸ ντέρτι σου καὶ κλαῖς ;
 Ποῦ πᾶς καὶ ποῦ θὰ μείνης
 καὶ μένα ποῦ μ' ἀφήνεις ;

38

ΕΙΧΑ ΔΕΝΤΡΟ ΣΤΗΝ ΑΥΛΗ ΜΟΥ

- Εἶχα δέντρο στήν αὐλή μου
για παρηγοριά δική μου.
Τῆ Δευτέρα τὸ φυτεύω
καὶ τὴν Τρίτη τὸ κλαδεύω.
5 Τὴν Τετάρτη βγάζει φύλλα
καὶ τὴν Πέφτ' ἀνθεῖ τὰ μῆλα.
Τὴν Παρασκευὴ τὸ βράδυ
ἦρτ' ὁ κλέφτης νὰ τὰ πάρη,
ἦρτ' ὁ ἕνας, ἦρτ' ὁ ἄλλος,
10 ἦρτ' ὁ κλέφτης ὁ μέγας.
—Κλέφτη μου, μὴν κλέφτης μῆλα,
μὴν κορφολογᾶς τὰ φύλλα.
Καὶ τὰ πῆρε μὲ τοὺς κλώνους
κι' ἄφησέ με μὲ τοὺς πόνους.
15 Καὶ τὰ πῆρε μὲ τὸ ἄνθος
κι' ἄφησέ με μὲ τὸ πάθος.
Καὶ τὰ πῆρε μὲ τὴ ρίζα
κι' ἄφησέ με μὲ τὴν πίκρα.
Καὶ τὰ πῆρε μὲ τὸ χῶμα
20 κι' ἄφησέ με μέσ' στὸ στρῶμα.

39

ΠΟΙΟΣ ΕΙΔΕ ΠΡΑΣΙΝΟ ΔΕΝΤΡΙ

- Ποιὸς εἶδε πράσινο δεντρί,
—δαχτανοφρύδα καὶ μικρή,—
νὰ ᾿χη στὴ ρίζα βρούση
—ποιὸς νὰ πιῆ καὶ νὰ γεμίση,
5 καὶ νὰ μὴν ξαναγυρίση.—
Πῆγα καὶ γὰ νὰ πιῶ νερό,
—φιλῶ τὸν ἄσπρο τὸ λαιμὸ—
νὰ πιῶ καὶ νὰ γεμίσω,
καὶ νὰ μὴ τὸ μαρτυρήσω.

Παραλλαγή :

Ποιὸς εἶδε πράσινο δεντρί
νὰ ᾿χη στὴ ρίζα βρούση,
ποιὸς νὰ πιῆ καὶ νὰ γεμίση.

5 Σκύφτω καὶ γὼ νὰ πιῶ νερό,
 φιλῶ τὸν ἄσπρο σου λαιμό,
 νὰ πιῶ καὶ νὰ γεμίσω
 καὶ νὰ μὴν τὸ λησμονήσω.
 Ἔχασα τὸ μαντήλι μου,
 10 καημὸ πῶχουν τὰ χεῖλή μου,
 τὸ χρυσοκεντημένο,
 μιὰ χαρὰ ἦταν τὸ καημένο,
 ὅπου μοῦ τὸ κεντήσανε,
 καὶ μετὸ τραγουδήσανε,
 15 τρία πᾶρθενα κοράσια,
 σὰν τοῦ Μάη τὰ κεράσια.

40

ΠΗΓΑ ΣΤΟΝ ΠΕΡΑ ΜΑΧΑΛΑ

Πῆγα στὸν πέρα μαχαλά
 κι' ἄκουσα μιὰ ἀηδονολαλιά.
 Μάνα τὴν κόρη ἔδερε
 κι' ἡ κόρ' τὴ μάνα ἔλεγε :
 5 —Χτύπα με, μάνα μ', δυνατά,
 λέγε τὰ λόγια σιγανά,
 νὰ μὴν τ' ἀκούσ' ἡ γειτονιά
 καὶ πῆ π' ὁ Φράγκος μ' ἀγαπᾷ.
 —Σὰν σ' ἀγαπᾷ τί σ' ἔστειλε ;
 10 —Χρυσὸ λεμόνι μ' ἔστειλε
 καὶ τὸ λεμόνι ράγισε
 κι' αὐτὰ τὰ λόγια λάλησε :
 —Γιὰ φάγε με, γιὰ ρίξε με,
 γιὰ στὸν ἀφέντη μ' στείλε με.
 15 Δὲν τό 'φαγα, δὲν τό 'ρίξα,
 μόν' στὸν ἀφέντη τό 'στειλα.

41

ΚΙΝΗΣΕΝ Ἡ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ

Κίνησεν ἡ Παναγιώτα
 γιὰ νὰ πάη στὰ γονικά της,
 τὴ μαλώνει ἡ πεθερά της.
 Καὶ στὸ δρόμο ποὺ πηγαίνει,
 5 καὶ στὸ δρόμο ποὺ διαβαίνει,
 εἶ κακό 'παθε ἡ καημένη.

- Τρεῖς κλέφτες τὴν ἐπιάσαν.
 Ἐνας τὴν πιάνει ἀπὸ τὸ χέρι,
 κι' ἄλλος βγάζει τὸ μαχαίρι.
 10 —Δός μας φιλί, δός μας τσιμπί,
 δός μας καὶ μαῦρα μάτια,
 γιὰ σὲ κάνουμε κομμάτια.
 —Οὔτε φιλί, οὔτε τσιμπί,
 οὔτε καὶ μαῦρα μάτια,
 15 θέλτε κάντε με κομμάτια.

Στίχ. 12, γιὰ = ἦ

42

ΨΑΡΑΚΙΑ ΤΗΓΑΝΙΖΩ

- Ψαράκια τηγανίζεις κάτω στὸ μαγειρεϊό,
 ἀφῆσ'τα νὰ καγοῦνε κι' ἔβγα νὰ σὲ δῶ.
 Ψαράκια τηγανίζεις κι' ἀλευρώνεις τα,
 καὶ πιάνεις τὰ βυζιά σου καὶ λερώνεις τα.
 5 Ἔλα νὰ σὲ φιλήσω κρυφὰ ἴπ' τὴ μάνα σου,
 νὰ μὴ σὲ σεργιανίζη ἢ φιλενάδα σου.
 Ἔλα, πουλί μου, ἔλα, ἔλα τὸ Σάββατο,
 νὰ πέσουν οἱ ἔχθροί μου ὅλοι στὸ θάνατο.

43

ΣΑΒΒΑΤΟ ΒΡΑΔΥ

- Σάββατο βραδὺ μὲ διῶξαν οἱ δικοί μου
 ἀπ' τὸ σπίτι μου κι' ἀπὸ τὴ γειτονιά μου.
 Τόπο δὲν ἤῤα, χωριὸ νὰ πὰ νὰ μείνω,
 μόνο ἓνα δεντρί, τοῦ κάμπου κυπαρίσσι,
 5 κεῖνο μ' ἔλεγε, κεῖνο μὲ συντυχαίνει.
 —Ξένε μ', πέζεψε, ξένε μ', γιὰ δὲν πεζεύεις ;
 Νὰ κι' ἡ ρίζα μου καὶ δέσε τ' ἄλογό σου,
 νὰ κι' ὁ κλώνος μου καὶ σκάλω τ' ἄρματά σου,
 νὰ κι' ὁ νήσκιος μου καὶ πλάγιω ἢ ἀφεντιά σου.
 10 —Δὲν εἶδα δεντρί, δεντρί νὰ συντυχαίνει.
 Μέσ' τὸν τόπο μας τὰ δέντρα πελεκοῦν τα,
 κάνουν τα σκαμνιά καὶ κάνται οἱ ἀφεντάδες
 καὶ οἱ ἔμορφες κι' οἱ κυρατσοπούλες.

Στίχ. 8, σκάλω = σκάλωσε.

Στίχ. 12, κάνται = κάθονται.

Παραλαγή :

Σάββατο βραδὺ μὲ διῶξαν οἱ γονοί μου
 ἀπ' τὸ σπίτι μου κι' ἀπὸ τὰ γονικά μου.
 Παίρνω τὸ δρομί, παίρνω τὸ μονοπάτι,
 βρίσκω ἄνα δεντρί, βρίσκω ἄνα κυπαρίσσι.

- 5 — Δεῖξε μου, δεντρί, τόπο γιὰ νὰ πλαγιάσω.
 — Νὰ οἱ κλῶνοι μου καὶ κρέμασ' τ' ἄρματά σου
 νὰ κι' ἡ ρίζα μου καὶ δέσε τ' ἄλογό σου,
 νὰ κι' ὁ ἥσκιος μου, πέσε γλυκοκοιμήσου.

44

ΠΕΡΑ ΣΤΟΝ ΠΕΡΑ ΜΑΧΑΛΑ

Πέρα στὸν πέρα μαχαλὰ κάται ἡ Βλάχα ἡ κυαρά,
 εἶχε δοῦλες ἕξ-ἑφτά, εἶχε καὶ δούλους δώδεκα.
 Τὶς τέσσερες τὶς θέλ' ἀφέντης στὴ δουλειὰ
 κι' οἱ τρεῖς πομίσκουν χουσμῆτι στὴν κυαρά.

- 5 — Ἐσύ, ξένε μ', ἂν εἶχες γρόσια καὶ φλουριά
 δὲν ἔντρεχες νὰ-γ-εἶσαι σκλάβος στὰ χωριά.
 — Ἐγὼ κι' ἂν εἶμαι ξένος, κι' ἂν εἶμαι μακρυνὸς
 δὲν ἔντρεχα νὰ εἶμαι σκλάβος στὸ χωριό.

Στίχ. 1, κάται = κάθεται. Στίχ. 4, πομίσκουν = ἀπομένουν.
 Στίχ. 4, χουσμῆτι = δουλειὰ ὑπηρετικὴ σὲ ξένο σπίτι.

45

ΕΜΕΝΑ ΜΕ ΤΟ ΕΙΠΑΝΕ

Ἐμένα μὲ τὸ εἶπανε ἀνθρῶποι μερακλήδες
 πὼς τὴν καλύτερη ζωὴ τὴν κάνουν οἱ μεκρηῆδες.
 Ἐναν καιρὸ ἐπήγαινα στὰ Θαραπειὰ πετώντας,
 τῶρα μοῦ κόψαν τὰ φτερά καὶ πάω περπατώντας.

- 5 Αὐτὰ τὰ μαῦρα ποὺ φορεῖς ἐγὼ θὰ σὲ τὰ βγάλω,
 τὰ ἴλομαυρα νὰ μὴν τὰ βάλῃς πιά.

46

ΑΠΟ ΞΕΝΟ ΜΕΡΟΣ ΚΙ' ΑΠΟ ΜΑΚΡΥΝΟ

Ἐπὸ ξένο μέρος κι' ἀπὸ μακρυνὸ
 ἦρθ' ἓνα κορίτσι δώδεκα χρονῶ.
 Μὲ τὶς μαργιολές μου τὸ μαργιόλεψα
 καὶ στὰ γόνατά μου τὸ ἐκάθησα.

- 5 Πιάνω ξεκουμπώνω τ' ἀργυρὰ κουμπιά,
 βλέπω τὶς ἐλίτσες πῶχει στὰ λαιμά.

- Δὲ μὲ τις δανείζεις, δὲ μὲ τις πουλεῖς
μόνε μὲ τις δείχνεις καὶ μὲ τυραννεῖς ;
—Δὲ σὲ τις δανείζω, δὲ σὲ τις πουλῶ,
10 μόνο σὲ τὲς δείχνω καὶ σὲ τυραννῶ.

47

ΜΠΡΕ ΜΑΝΩΛΗ, ΜΑΝΩΛΑΚΗ

- Μπρὲ Μανώλη, Μανωλάκη, μπρὲ καλὸ παιδί,
τί καλὴ γυναίκα πού ᾿χεις κι ὄμορφο παιδί.
—Ποῦ τὴν εἶδες, ποῦ τὴν ᾿κ ᾿σες καὶ τὴν ᾿ρεσες ;
—Μὲς τὸν γκιουὺλ μπαχτσὲ τὴν εἶδα καὶ τὴν ᾿ρεσα.
5 —Πῆς μου πῆς μου τί φοροῦσε νὰ σ᾽ ἔμπιστευτῶ.
—Γκιουλγκιουγλι σαλβάρι φόργειε κι ᾿σπρο λιμπαντέ,
καὶ γκιορντάνι στὸ λαιμό ντης, κείνος μ᾽ ἔκαψε.
—Σήκω, πάπια μ᾽, σήκω, χήνα μ᾽, σήκω κι ᾽ ἄλλαξε,
τὰ χρυσά σου ροῦχα βάλε καὶ σεργιάνισε.

Στίχ. 6, γκιουλγκιουγλι = χρῶμα τριανταφυλλένιο. λιμπαντές = βα-
ρειὰ γούνα.

48

ΛΕΥΤΕΡΗ Μ', Τ' ΑΡΜΑΤΑ ΣΟΥ

- Λευτέρη μ᾽, τ᾽ ᾿ρματά σου τὰ δώκανε φωτιά
τὰ κάνανε καμπάνες μέσ τὴν ᾿Γιὰ-Σοφιά.
—Τί νὰ σοῦ πῶ, νινέ μου, τί νὰ σὲ ᾿φηγηθῶ ;
νινέ μ᾽, δὲν ἦταν ἕνας, νινέ μ᾽, δὲν ἦταν δύο,
5 ἦτανε τρεῖς χιλιάδες καὶ ζῶσαν τὸ βουνό.

49

ΔΕ ΣΕ ΘΑΡΟΥΣΑ, ΘΑΛΑΣΣΑ

- Δὲ σὲ θαροῦσα, θάλασσα, νερὸ νὰ κατεβάσης
καὶ σὺ κατέβασες νερὸ μιὰ θάλασσα γεμάτη,
κατέβασες καὶ μιὰ μηλιά τὰ μῆλα φορτωμένη.
Κάνει τὰ μῆλα κόκκινα, τὰ φύλλα τῆς δροσάτα,
5 καὶ κάτω στὴ ριζίτσα τῆς ἀγιόκλημα φυτρώνει.
Κάνει σταπίδα ραζακιά καὶ τὸ κρασί μοσχάτο.
Γύρισμα : Δὲ σὲ θαροῦσα, θάλασσα,
τζίγκι, τζίγκι, τζόλα μ᾽
τζίγκι, τζίγκι, τζό,
νερὸ νὰ κατεβάσης
ρομπομπό, μωρή, ρομπομπό.

50

ΤΙ ΜΕ ΘΩΡΕΙΣ ΚΑΙ ΚΡΥΒΕΣΑΙ

- Τί με θωρεῖς καὶ κρύβεσαι καὶ μπαίνεις καὶ κλειδώνεις ;
 Φτερὰ νὰ κάνης νὰ πετᾷς ἴπὲ μένα δὲ γλυτώνεις.
 —Κόψε κλωνὶ βασιλικὸ καὶ μέτρησε τὰ φύλλα,
 λογάρισε καὶ τὸν καιρὸ πὺν με παιδεύεις, σκύλα.
 5 —Στὸν οὐρανὸ κι' ἂν ἀνεβῆς, στὰ νέφη κι' ἂν κοιμᾷσαι,
 φτερά νὰ κάνης νὰ πετᾷς, πάλι δική μου θά ᾿σαι.
 —Τί με θωρεῖς καὶ κρύβεσαι πίσ' ἀπὸ τὸ δετάρη,
 δὲ θὰ σ' ἀφήσω γὼ ποτὲς ἄλλος γιὰ νὰ σὲ πάρη.

51

ΔΙΑΖΕΤΑΙ ΚΟΡΗ ΔΙΑΖΕΤΑΙ

Διάζεται κόρη διάζεται,
διάζεται τὸ βλαντίν ντης,
διάζεται τὸ βλαντίν ντης,
κι' ὄλ' ἡ χαρὰ δικήν ντης.	Ἔνα μικρὸ ἀρχοντόπουλο
τὸ φέσι του δὲ βγάξει,
τὸ φέσι του δὲ βγάξει
καὶ σεγίρι δὲν τὴν κάνει.
Στοὺς οὐρανούς τὸ διάζεται,
στοὺς κάμπους τὸ ξεφαίνει,
στοὺς κάμπους τὸ ξεφαίνει,
κι' ὁ νοῦς της δὲν προφταίνει.	Τὸ ἄτι του νᾶσέλλωσε,
στὴ μάνα του πηγαίνει,
στὴ μάνα του πηγαίνει,
καὶ τῆς μάνας του τὸ λέγει :
Παρασκευίτσα τό ἴβαλε,
Σαββάτο τὸ ξεφαίνει,
Σαββάτο τὸ ξεφαίνει,
καὶ ὁ νοῦς της δὲν προφταίνει.	—Μάνα μ', τὸ θάμα πού'δα ἴγὼ
ἔψες στὸ πανηγύρι,
ἔψες στὸ πανηγύρι,
μάλαμα ἦταν καὶ ζαφεῖρι.
Τὴν Κυριακίτσα τό ἴβαλε
νὰ πάγ' στὸ πανηγύρι,
νὰ πάγ' στὸ πανηγύρι,
μάλαμα ἦταν καὶ ζαφεῖρι.	Μιὰ μοιροπούλα κοίταξα
στραβὰ φόρειε τὸ φέσι,
στραβὰ φόρειε τὸ φέσι,
τρέμ' ὁ οὐρανὸς νὰ πέση.
Ἔοσ' ἀφεντιάδες ἦτανε,
ὄλοι τὰ φέσια βγάζουν,
ὄλοι τὰ φέσια βγάζουν,
καὶ σεγίρι νὰ τὴν κάνουν.	—Νυγιέ μου, σὰν τὴν ἄρρεσε
στέλνεις προξενητάδες,
στέλνεις προξενητάδες,
τοὺς μεγάλους ἀφεντιάδες.

Στέλνεις τῆς Προύσας τὸν ἀγά,
 τῆς Σμύρνης τὸν ἀφέντη,
 τῆς Σμύρνης τὸν ἀφέντη,
 στέλνεις καὶ σὲ τήνε φέρνει.

Στ. 2, βλαντί καὶ βλατι=πολυτελὲς ὕφασμα ἀπὸ μετάξι καὶ χρυσὴ κλωστή.

52

ΚΟΡΗΝ ΑΓΑΠΩ

- Κόρην ἀγαπῶ ξανθὴ καὶ μαυρομάτα,
 δώδεκα χρονῶν κι' ὁ ἥλιος δὲν τὴν εἶδε,
 κι' ἡ μάνα τῆς κανέλλα τὴ φωνάζει,
 κανελλόρριζα, τῆς κανελλιᾶς τὸ ἄνθι,
 5 φούντα τῆς μηλιᾶς, τὰ μῆλα φορτωμένη.
 Τ' ἄκουσα καὶ γώ, πῆγα νὰ κόψω μῆλα,
 μῆλα δὲν ἦρα μόν' τὸν καημό μου πῆρα.
 Πέφτω σ' ἀρρωστιά, σὲ κίντυνο μεγάλο,
 κράζω τὸ γιατρό, τὸν πόνο μου νὰ γιάνη,
 10 μὲ τὸν ἔβαλε μιᾶς χήρας μαυρομάτα.

53

ΕΧΑΣΑ ΤΗ ΓΥΝΑΙΚΑ ΜΟΥ

- Ἔχασα τὴ γυναίκα μου μὲ τὴν τριχιὰ δεμένη
 κι' ὅποιος τὴν εὔρη χάρισμά τ', μὰ τὴν τριχιὰ νὰ φέρη.
 Ἔχασα τὴ γυναίκα μου ἀπὸ τὰ ψῆς τὸ βράδου,
 κι' ὅποιος τὴ βροῇ νὰ τὴ χαρῆ, γιατί θὰ πάρω ἄλλη.

54

ΡΑΦΤΗΣ ΗΜΟΥΝ

- Ράφτης ἦμουν κι' ἔρραφτα ροῦχα γενιτσάρικα,
 ροῦχα γενιτσάρικα καὶ βλατιὰ σπιτιάνικα.
 Ὅλη μέρα ἔρραφτα καὶ τὸ βράδου ἔσκαφτα,
 ἔσκαφτα τὸ χῶμα μου, στὴ μηλιὰ τὸ πάγαινα.
 5 — Νά, μηλιὰ, τὸ χῶμα μου, δῶσε με τὰ ἄνθια σου,
 τ' ἄνθια σου, τὰ πάθη σου καὶ τὴν κοκκινάδα σου,
 νὰ τὰ στολιστῶ καὶ γώ, νὰ μαραίνω μόν' ἐγώ
 κάθε νιὸ μέσ' τὸ χωριὸ καὶ τῆς χήρας τὸν ὑγιό.
 Ψῆς τὸν εἶδα στ' ὄνειρο, μὲ τὸ μαντήλι στὸ λαιμό,
 10 φοροῦσε καὶ τὸ φέσι του, ψιλὴ λιγνὴ ἢ μέση του,
 φοροῦσε καὶ ποδήματα ἅπὲ κόκκινα σερνίσματα.

Στίχ. 2, βλατιὰ = μεταξωτὰ πολύτιμα ὑφάσματα στὸ σπιτικὸ ἀργαλεῖο.

55

ΠΑΡΑΓΓΕΛΙΑ

Μ' ἔστειλεν ἡ πεθερά μου
 νὰ διαβῶ στὸ πανηγύρι
 καὶ παρήγγειλέ με κι' ὅλα :

- Μὲ φτωχὸ μὴν πᾶς καὶ κάτσης,
 5 μ' ἄρχοντα μὴν κουβεντιάσης,
 θὰ σὲ φᾶνε τὸ ψωμί σου,
 τὸ ψωμί τὸ σιμιτένιο,
 καὶ τὸ μοσχοκαμωμένο.
 Μέγγε στέγγε λεγγεγγὲ
 10 ἢ πέγγε θεγγεργά μου
 νάγκα διάγγα βόγγο γγὸ
 σιὸ πάγγα νέγγα γύρι

56

ΤΑ ΛΕΜΟΝΙΑ

- Τὰ λεμόνια εἶναι δύο, ἔβγα, κόρη μ', νὰ σὲ διῶ.
 Τὰ λεμόνια εἶναι τρία, πῆρα ἔμορφη κυρία.
 Τὰ λεμόνια τέσσερα, γὼ νῆσένα τ' ἔσυρα.
 Τὰ λεμόνια εἶναι πέντε, ἄναψε κερὶ καὶ φέγγε.
 5 Τὰ λεμόνια ἔνε ἕξι, ἄναψε κερὶ κι ἄς φέξ'.
 Τὰ λεμόνια ἔν' ἑπτὰ, ἐπαθέμεν τα κι αὐτά.
 Τὰ λεμόνια ἔν' ἑννιά, γύρευε γυναίκα νιά.
 Τὰ λεμόνια ἔν' ἔνδεκα, νὰ περπατῆς σὰν πέρδικα.

57

ΣΚΩΠΤΙΚΟ ΚΟΡΑΚΙΣΤΙΚΟ

- Ἔρχονται, ἔρχονται, ἔρχονται!
 — Ποῦ' ν' ἔτες, ποῦ' ν' ἔτες, ποῦ' ν' ἔτες;

58

ΣΑΡΑΝΤΑ ΜΕΡΕΣ ΜΕΛΕΤΩ

- Σαράντα μέρες μελετῶ
 νὰ πάγω στὸν πνευματικὸ
 κι' ἀπάνω στίς σαράντα δυὸ
 βρίσκω παπὰ πνευματικὸ.
 5 — Σύρε, παπά μ', καὶ φόρεσε,
 τὰ κρίματά μου σχώρεσε.
 — Τὰ κρίματά σ' εἶναι πολλὰ
 καὶ δὲν σχωρνοῦνται μιὰ φορὰ.
 Τετάρτη καὶ Παρασκευὴ
 10 οὔτε ψωμί, οὔτε φαγί.

59

Η ΜΑΤΕΝΙΑ

- Ἡ Ματένια τρώγει ψάρι, πίνει καὶ γλυκὸ κρασί,
 γιὰ νὰ κατεβάσῃ γάλα νὰ βυζάξῃ τὸ παιδί.
 Δώδεκα χρονῶ Ματένια ποῦ τὸ βρῆκε τὸ παιδί,
 καὶ κρατεῖ το καὶ γυρίζει καὶ δὲν τό 'χει γιὰ ντροπή ; ¹⁾
 5 Δώδεκα χρονῶ Ματένια χήρα πάει στὴ μάνα της,
 τὰ στεφάνια στὴν ποδιά της καὶ θρηνεῖ τὸν ἄντρα της. ²⁾
 —Σώπα, κόρη μ', καὶ μὴν κλαίῃς καὶ παραπονεύεσαι
 κι' εἶσαι νέα καὶ ὠραία καὶ ξαναπαντρεύεσαι.

Ματένια = ἡ Μαλαματένια.

1) Καὶ τὸ σκάνεις στ' ἄγκαλιά σ' καὶ τὸ δίνεις τὸ βυζί.

2) Τὸ παιδί στὴν ἄγκαλιά της κι' ἔχασε τὸν ἄντρα της.

60

ΠΑ ΣΕ ΠΡΑΣΙΝΟ ΛΙΒΑΔΙ

- Πὰ σὲ πράσινο λιβάδι
 κἀντ' ἴν τριὰ παλληκάρια
 μὲ σπαθιά καὶ μὲ δοξάρια.
 Τὴν ἡμέρα κἀνουν βίγλα
 5 καὶ βιγλίζουν τοὺς διαβάτες,
 νὰ 'βρουν Τούρκους νὰ σκοτώσουν
 καὶ Ρωμιούς νὰ ξεσκλαβώσουν.
 Ἡῦραν ἓνα γέρο Τοῦρκο
 ποῦ 'συρνε μιὰ Ρωμιοπούλα.
 10 —Ποῦ τὴν ἡῦρες, γέρο Τοῦρκο,
 τὴ ρωμιά, τὴ ρωμιοπούλα ;
 —Δῶκα γρόσια καὶ τὴν πῆρα
 καὶ φλουριά τὴν ἀγοράσα.
 —Μπρὲ γελᾶ σας, παλληκάρια,
 15 'πὲ τὸ σπίτι μας μὲ πῆρε,
 τὸ παιδί μου μέσ' τὴν κούνια,
 τὰ ρουχάκια του στὴ σκάφη,
 τὸ ψωμί μου μέσ' τὸ φοῦρνο.
 —Κούνια, κούνειε τὸ παιδί μου,
 20 ὥσπου ν' ἀκουστῇ ἡ φωνή μου.
 Φοῦρνε, ψῆγε τὰ ψωμιά μου,
 ὥσπου ν' ἀκουστῇ ἡ λαλιά μου.

Στίχ. 2, κἀνταν = κἀθονταν.

61 και 62

Μόνο μουσική ἀναστενάριχη, χωρὶς λόγια.

63

ΚΑΤΩ ΣΤΟΝ ΑΓΙ - ΘΟΔΩΡΟ

- Κάτω στὸν Ἅγι - Θόδωρο, στὸν Ἅγι - Κωνσταντῖνο,
 δώδεκα κάτια ὁ χορὸς καὶ δεκαχτῶ μπαλαῖστρες,
 λύκος ἐπῆρε τὸ παιδί μέσ' ἀπὸ τὶς μπαλαῖστρες.
 Καὶ τὸ παιδί ἦταν λωλό, τὸ τέλελα τὸ πιάνει,
 5 κι' ἀπολογήθηκε καὶ λέει κι' αὐτὸ τὸ λόγο λέγει:
 — Γύρισε, μάνα μ', γύρισε στὸ σπίτι μας νὰ πάης.
 Θυμᾶσαι ποὺ κοσκίνιζες στάχτες ἀντὶς ἀλεύρι
 κι' ἐπούλειες, μάνα μ', κι' ἔλεγες: — Καλὸ καθάριο ἀλεύρι;
- Στίχ. 2, κάτια = δίπλωσες. Στίχ. 4, τέλελα = ζάλη.

63 β'

Ο ΚΩΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

- Ἄ Κωνσταντῖνος ὁ μικρός, ὁ Μικροκωνσταντῖνος,
 μικρὸν τὸν εἶχ' ἡ μάνα ντου, μικρὸν τὸν ραβωνιάζει
 μικρὸν τὸν γῆρτε μῆνυμα νὰ πάγη στὸ σεφέρι.
 Νύχτα σελλώνει τ' ἄλογο, νύχτα τὸ καλλιβώνει.
 5 Βάν' ἀσημένια πέταλα, μαλαματένιες λόθρες,
 σελλώνει καὶ τὸ βάθιο ντου μὲ δεκαχτῶ κολάνια.
 Πήδηξε καβαλλίκεψε σὰν ἄξιο παλληκάρι.
 Σὰν Ἄγιγεώργης φάνηκε, σὰν Ἄγικωνσταντῖνος.
 Τῆ μάνα ντου παράγγειλε, τὴν καρδιακά ντου μάνα.
 10 — Μανέ μου, τὴν καλίτσα μου, μανέ μου, τὴν καλή μου,
 γοργὰ νὰ δώνης φαγητό, γοργὰ τὸ μεσημέρι,
 καὶ στὸ ἡλιοβασίλεμα στρῶνε τὴν νὰ κοιμᾶται.
 Χτυπᾷ τὸ βάθιο ντου κλωτσιὰ σαράντα μίλια πῆγε
 κι ὡς νὰ τὸν ποῦνε «στὸ καλό», ἄλλα σαράντα πέντε.
 15 Κι αὐτὴ ἡ σκύλα ἡ μάνα ντου Ὀβρέσσας θυγατέρα,
 πὰ στὸ σκαμνὶ τὴν ἔκατσε κι ἀντρίκια τὴν ξουρῖζει,
 κι' ἔκοψε τὰ μαλλάκια ντῆς καὶ γκούγλα τῆνε βάζει.
 Τὴν δίδει δέκα πρόβατα καὶ κεῖνα ψωριασμένα,
 τὴν δίνει καὶ τρία σκυλιὰ καὶ κεῖνα λυσσασμένα.
 20 Τὴν παραγγέλνει στὰ γερά, γερά τὴν συντυχαίνει.
 — Θὰ πάγης πάνω στὰ βουνὰ στὰ ἀψηλοκορφάτα,
 ποὺ ἔναι τὰ κρύα τὰ νερά καὶ δροσερὸς ὁ ἥσκιος.

Στίχ. 6, κολάνια = ζῶνες.

Στίχ. 17, γκούγλα = κάλυμμα κεφαλῆς ποιμενικό.

- Κι ἂν δὲν τὰ κάμης ἑκατὸ κι ἂν δὲν τὰ κάμης χίλια
καὶ τὰ σκυλιὰ βδομῆντα δυό, στοὺς κάμπους μὴ κατέβης.
- 25 Σ' ὄλους τοὺς πόρους νὰ τὰ πᾶς, σ' ὄλους νὰ τὰ ποτίσης,
στὸν Ἰορδάνη ποταμὸ μὴν τύχη καὶ τὰ πάγης,
γιατ' ἔχει φίδια κι' ὄχεντρες καὶ λύκες γαστροωμένες.
Παίρνει καὶ πάει στὰ βουνὰ τὰ δάκρυα φορτωμένη.
— Ἐλα Χριστέ καὶ Παναγιὰ μὲ τὸν μονογενή σου,
- 30 εἰς τὸ βουνὸ ποὺ βρίσκομαι νὰ φτάση ἡ εὐχὴ σου.
Γίνηκαν χίλια πρόβατα καὶ χίλια πεντακόσια
καὶ τὰ σκυλιὰ ἑβδομῆντα δυό, στοὺς κάμπους ἑκατέβη.
Σ' ὄλους τοὺς πόρους πῆγεν τα, σὲ ὄλους πότισέ τα,
στὸν Ἰορδάνη ποταμὸ πῆγε καὶ στάλιξέ τα.
- 35 Ἐρχάμενος ὁ Κωσταντῆς ἀπὸ τοῦ σεφεριοῦ ντου,
εἶδε κοπάδι πρόβατα νὰ εἶναι σταλισμένα,
εἶδε καὶ ἕνα τσόμπανο μὲ γκούγκλα στὸ κεφάλι.
Στάθηξε καὶ τὸν ἔρωτᾷ καὶ τὸν καλημερίζει.
— Γιὰ δὲ μὲ λές, βρὲ τσόμπανε, ποιανοῦ εἶν' αὐτὰ τὰ γίδια ;
- 40 Ποιανοῦ εἶναι καὶ τὰ σκυλιὰ τ' ἀσημογιορντανάτα ;
— Τῆ Κωσταντίνου τῆ μικροῦ τῆ Μικροκωσταντίνου,
ὄπου μικρὸ εἶχ' ἡ μάνα ντου, μικρὸν τὸν ραβωνιάζει.
— Ποιανοῦ εἶναι τὰ πρόβατα μαλαμοβραχιολάτα,
ποιανοῦ εἶναι καὶ τὰ σκυλιὰ τ' ἀσημογιορντανάτα
- 45 — Τοῦ Κωσταντίνου τοῦ μικροῦ, τοῦ Μικροκωσταντίνου,
ὄπου μικρὸς παντρεύτηξε, μικρὸς γυναῖκα πῆρε.
Κεινοῦ εἶναι τὰ πρόβατα μαλαμοβραχιολάτα,
κεινοῦ εἶναι καὶ τὰ σκυλιὰ τ' ἀσημογιορντανάτα.
— Καὶ ποῦ μὲ ξέρεις λυγερή, ποῦ εἶμ' ὁ Κωσταντίνος ;
- 50 — Ἐγὼ σὲ ξέρω, Κωσταντή, γιατ' εἶσαι ἰδικός μου,
τὴν μάνα σου παρήγγειλες τὴν καρδιακά σου μάνα
(ἐπαναλαμβάνονται οἱ στίχοι ἀπὸ 10—13)
τὴν πῆρε καὶ πηγαίνουσι στὸ σπίτι τὸ δικό του,
βρίσκει τὴ μάνα ποὺ κρατεῖ στὴν ἀγκαλιά της ρόκα.
- 55 — Καλῶς τὸν γιόκα μ' π' ἔρχεται, τὸ γιό μου τὸ μονάχο.
— Μάνα μου, ποῦν ἡ γυναῖκα μου, ποῦ ναι καὶ ἡ καλή μου,
ποῦ ναι ἡ ὁμορφούλα μου κι' ἡ ἀγαπητικὴ μου ;
— Ἀπέθανε ἡ γυναῖκα σου, ἀπέθαν' ἡ καλή σου.
— Ποῦ ναι, μάνα μ', τὸ μνήμα της νὰ πὰ νὰ τήνε κλάψω ;
- 60 — Τὸ μνήμα της χορτάρισε καὶ γνωρισμὸ δὲν ἔχει.

64

Μόνο μουσική ἀναστενάρικου χοροῦ ἀπολύσεως.

65

ΑΡΑΔΙΑΣΤΗΤΙ ΣΤΟ ΧΟΡΟ

- Ἐραδιαστῆτι, ἀμὰν γκέλ-ἀμὰν,
 ἀραδιαστῆτι στοῦ χουρό.
 Ἐραδιαστῆτι στοῦ χουρό,
 νὰ διῶ τὴν κόρη π' ἀγαπῶ.
 5 Νὰ διῶ τὴν κόρη, ἀμὰν γκέλ-ἀμὰν,
 νὰ διῶ τὴν κόρη π' ἀγαπῶ,
 νὰ διῶ τὴν κόρη π' ἀγαπῶ,
 πῶς σειέτι, πῶς λυγίζιτι.
 Πῶς σειέτι, πῶς λυγίζιτι,
 10 σὰ βέργα βεργουλίζιτι,
 σὰν κῦμα κυματίζιτι,
 σὰν κῦμα κυματίζιτι,
 σὰν θάλασσα τραντάζιτι.
 —Τὰ μάτια σου ποιὸς τὰ ἔγραψι ;
 15 —Παπὰς καὶ διάκος τὰ ἔγραψι,
 παπὰς κὶ διάκος τὰ ἔγραψι,
 ζγουράφους τὰ ζγουράφισι.

66

ΛΕΝ ΗΡΘΙ ΜΑΗΣ

- Λέν, ἦρθι Μάης κὶ Ἄνοιξη,
 λέν, ἀνθίζουν τὰ τριαντάφυλλα,
 ἀνθίζουν τὰ τριαντάφυλλα,
 τὰ μοσκομυρισμένα.
 5 Λέν, ἄσπρο τριαντάφυλλο φορῶ
 κὶ θέλου νὰ τοῦ βάψου,
 Κι' ἂν θὰ τοῦ βάλου στὴ βαφή
 πουλλές καρδιές θὰ κάψου.
 Λέν, θὰ κάψου κὶ τὸν κουγιουμτζῆ
 10 ποὺ κὰν τὰ δαχτυλίδια,
 λέν, θὰ κάψου νιές, θὰ κάψου νιούς,
 θὰ κάψω παλληκάρια.

67

ΠΟΙΟΣ ΠΙΘΙΡΟΣ

Ποῖος πιθιρός, ποιά πιθιρά, ποιά νύφη δὲ μαλλώνει ;
 Τοὺν πιθιρό, τὴν πιθιρά καλὰ νὰ τοὺς κοιτάζης.
 Ποῖος νέος ἔπαντρεύθηκε κὶ δὲν τὸ μετανοιώνει ;

68

ΓΙΑΝΝΗΣ ΔΗΜΑΡΧΟΣ

Στὸ χωρίο Μετεξάδες
 Γιάννης ἔχει δυὸ γυναῖκες
 κὶ ἄλλην ἀγαπᾷ.
 —Γὼ τὸ Γιάννη δὲν τὸν παίρνω,
 5 δὲν παντρεύομαι.

69

ΠΕΝΤΕ ΠΕΡΔΙΚΕΣ ΠΕΤΟΥΣΑΝ

Πέντε πέρδικες πιτοῦσαν
 καὶ στὸν κάμπο ἴλογυροῦσαν,
 γιὰ τὰ μᾶς τὰ δυὸ ρωτοῦσαν,
 γιὰτ' ἰσένα, γιὰτ' ἰμένα,
 5 γιὰ τ' δικὰ σου μαῦρα μάτια,
 κάνω μαῦρα μονοπάτια.
 Θὰ σὶ πάρω, δὲ σ' ἀφήνω,
 καὶ στὴν Πόλη θὰ σὶ πάγω,
 πέντε ντυῖμπλες θὰ σὶ βάλω
 10 κὶ φλουρὶ θὰ σ' ἀρματώσω.

70

ΚΩΣΤΑΝΤΗ ΒΡΕ ΚΩΣΤΑΝΤΗ

Κουσαντή, βρέ Κουσαντή,
 Κουσαντή, καλὸ παιδί, (δὶς)
 πέρα νὰ περάσουμι,
 πέρα νά, βρέ, πέρα νά,
 5 πέρα νὰ περάσουμι (δὶς)
 δῶ στὸν πέρα μαχαλὰ
 καὶ στὴν κάτου γειτονιά.
 Ἄρισες δὲν ἄρισα,
 ἓνα δέντρο ἄρισα,

- 10 ρίζοντας ποτίζοντας
 κι ἀπ' τοῦ πυκνοπότισμα
 τοῦ δαχτυλίδι μ' ἔχασα
 τὴν πρώτη ἀρραβώνα μου.
 Ὅποιος τὴ βρῆ ἄς τὴν χαρῆ
 15 ὡς τὴν ἀπάν' τὴν Κυριακή,
 θὰ ῥθοῦν τὰ καραβάκια μας
 μὴ τὰ παλληκαράκια μας.

71

ΜΙΑ ΠΑΣΧΑΛΙΑ

- Μιά Πασχαλιά καὶ μιὰ λαμπρή, μιὰ πίσημον ἡμέρα
 — Ἄλεξαντροῦ—
 Μπροστὰ πάει Ἄλέξαντρος καὶ πίσω θυγατέρα τ',—
 — Ἄλεξαντροῦ.
 5 Κι σὰν τὴν εἶδι ἡ ἐκκλησιά ρίχνει τὰ κεραμίδια τ'ς,
 — Ἄλεξαντροῦ—
 Κι' ἐν' ἅγιο πνεῦμα δάκρυσε, πού μέσ' ἀπ' τ' Ἄγιο βῆμα,
 — Ἄλεξαντροῦ.

72

ΤΟ ΚΑΡΑΒΑΚΙ Μ', ΣΑΝΤΑΛΕΝΙΑ Μ', ΧΑΪΝΤΕ *

- Τὸ καραβάκι πού ῥχεται ἔπο μέσα ἔπο τὴν Πόλη
 — τὸ καραβάκι μ', Σανταλένια μ' χαίντε,
 κλαίει καρδιά μ' καὶ δὲ μερώνει,
 Μέσα εἶναι κι' ὁ ἀφέντης μου,
 5 Σανταλένια μ' χαίντε,
 μέσα εἶναι κι' ὁ ἀφέντης μου, μέσα εἶναι κι' ὁ καλός μου,
 τὰ ματάκια καὶ τὸ φῶς μου.
 Τῶχω νερό γιὰ νὰ λουστῆ, πουκάμισο ν' ἀλλάξῃ,
 στὸ λιμάνι σὰν θ' ἀράξῃ.

* Σ η μ. Τραγούδια τῆς Περάμου. Τὰ τραγούδια ἀρ. 72—81 προέρχονται ἀπὸ τὴν Πέραμο, πού βρῖσκεται στὴν ἀντικρουῆ τῆς Θράκης παραλία. Ἔχουν καταγραφῆ, τραγουδηθῆ καὶ τυπώνονται ἐδῶ, γιατί ἔχουν ὑποστῆ μεγάλη τεχνικὴ ἐπίδραση ἀπὸ τίς μελωδίες τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης. Τὰ τραγούδια μᾶς τραγοῦδησε ἡ κ. Μερόπη Χρυσοβέργη (ἐτῶν 60) καὶ κατέγραψε τὰ λόγια ὁ κ. Γ. Σγουρίδης.

73

ΚΥΡΑ Μ' ΚΙ ΑΡΧΟΝΤΟΠΟΥΛΑ Μ'

- Κυρά μ' κι ἄρχοντοπούλα μ',
 σύ εἶσ' ἄρχόντισσα.
 Ἔβγα στὸ παραθύρι
 τὰ μαλλάκια σου νὰ διῶ,
 5 νὰ διῶ γιατί θὰ τρελλαθῶ.
 —Τί θές ἀπ' τὰ μαλλάκια μ',
 βρὲ διαβολογιέ,
 τῆς Προύσας τὸ μετάξι
 δὲν εἶδες, διαβολ'γιέ ;
 10 —Μὰ δὲν εἶδα, κυρά μ', ποτέ.
 —Κυρά μ' κι ἄρχοντοπούλα μ',
 σύ εἶσ' ἄρχόντισσα.
 Ἔβγα στὸ παραθύρι
 τὰ φρυδάκια σου νὰ διῶ,
 15 γιατί γιατί θὰ τρελλαθῶ.
 —Τί θές ἀπ' τὰ φρυδάκια μ',
 βρὲ μαργιολογιέ,
 σπαθιά ξεγυμνωμένα
 δὲν εἶδες διαβολ'γιέ ;
 20 —Μὰ δὲν εἶδα, κυρά μ', ποτέ.

74

Ο ΓΚΕΜΙΤΖΗΣ ΑΡΡΩΣΤΗΣΕ

- Ἄ γκεμιτζῆς ἀρρώστησε τοῦ καραβιοῦ τὴν πλώρη.
 Δὲν ἔχει μάνα νὰ τὸν δῆ, κύρη νὰ τόνε κλάψη,
 οὔτ' ἀδερφό, οὔτ' ἀδερφή κεῖ νὰ τὸν ἀνάψη.
 Τὸν κλαίει ἡ καπετάνισσα μὲ τὸν καραβοκύρη.
 5. —Σήκω, καημένε γκεμιτζή, σήκω, καημένε ναύτη,
 νὰ κουμπασάρης τὸν καιρὸ νὰ βγοῦμε σὲ λιμνιώνα.

75

Σ' ΕΝΑ ΡΙΓΩΤΑΤΟ ΜΠΑΧΤΣΕ

- Σ' ἓνα ριγώτατο μπαχτσὲ
 λιμπίστηκα ἓνα κοντζὲ
 καὶ τοῦ κοντζεδιοῦ τὴ ρίζα
 δυὸ πουλάκια τρογουρίζα.
 5 Τὸ ἓνα γὼ τ' ἀγάπησα
 καὶ τ' ἄλλο τὸ παράτησα.

Τὶ νὰ ἔβρω γιὰ νὰ τοῦ στείλω
 ὦχ, γιὰ νὰ τὸ πιάσω φίλο ;
 Νὰ στείλω μῆλο σέπεται,
 10 ἢ ἀγάπη ξαδιαντρέπεται
 κυδῶνι μαρανιέται,
 κι' ἢ ἀγάπ' ἀλησμονιέται.
 Γαρύφαλλο μὲ τὸ τσουνί,
 τ' ἀγγελικό σου τὸ κορμί,
 15 γαρύφαλλο μὲ τ' ἄνθη,
 ἢ καρδιά μου ἔμαράθη
 ἢ (πῆρε πάθη).

76

Ο ΑΓΙΓΙΩΡΓΗΣ

Κοράσιν ἔ—κοράσιν ἐβουλήθηκε νὰ πὰ νὰ σεργιανίση
 κι ὄξωπίσω νὰ γυρίση,
 —σῶσ', 'Αγιμιγιώργη μ', σῶσε.—
 5 Μαζεύει τις γειτόνισσες, καί, μὰ τὸν 'Αγιγιώργη,
 καὶ τις γειτονοποῦλες,
 καὶ στὸ γιαλὸ κατέβηκε,—σῶσ', 'Αγιμιγιώργη μ', σῶσε—
 κάτω στὸ περιγιάλι,
 βλέπει καράβια κι' ἔρχονται καράβια κι' ἀρμενίζουν
 10 καὶ τὸ νοῦ της δαιμονίζουν.
 Ρίχνουν τις βάρκες στὸ γιαλό,—σῶσ', 'Αγιμιγιώργη μ', σῶσε—
 βάρκες στὸ περιγιάλι,
 βγάλαν τὰ βαρελάκια τους νερὸ νὰ τὰ γεμίσουν
 κι' ὄξωπίσω νὰ γυρίσουν.
 15 Κι' ἀφῆκαν τὰ βαρέλια τους κι' ἐδέσαν τὰ κοράσια,
 σὰν τοῦ Μάη τὰ κεράσια.
 Κι' ἓνα κοράσι ὄμορφο στὸν 'Αγιογιώργη τρέχει
 καὶ πολὺ τότε προσέχει.
 —'Αγιμιγιώργη μ', κρύψε με πίσω ἀπ' τὰ μάρμαρά σου
 20 καὶ σὰ σπίτια τὰ δικά σου,
 νὰ σὲ στολίσω μάλαμα, νὰ σὲ στολίσω ἀσήμι,
 νὰ πιάνω τὰ καντήλια σου ὅλα μὲ τὸ γιλντίζι.
 Κι' ἀνοίξανε τὰ μάρμαρα κι' ἔκρούβη τὸ κοράσι,
 σὰν τοῦ Μάη τὸ κεράσι,
 25 Κι' ἓνας λεβέντης ὄμορφος στὸν 'Αγιγιώργη τρέχει :

- Ἄγιμιγιώρη, δεῖξε μου ποῦ κρύβεις τὸ κοράσι,
 νὰ φέρω λίτρες τὸ κηρὶ καὶ δυὸ λιτρῶ τὸ λάδι
 καὶ μὲ τὴν καραβόβαρκα νὰ φέρω τὸ θυμιάμα.
 Κι' ἀνοίξανε τὰ μάραμα κι' ἐφάνη τὸ κοράσι
 30 σὰν τοῦ Μάη τὸ κεράσι.
 —Δὲν εἶδα ἅγιο χαραμὴ, δὲν εἶδα ἅγιο ψεύτη
 νὰ λιμπιστῆ τὰ τάματα καὶ νὰ μὲ φανερώση.

77

ΑΥΤΟΣ ΠΟΥ ΣΕΡΝΕΙ ΤΟ ΧΟΡΟ

- Αὐτὸς ποὺ σέρνει τὸ χορὸ θὰ τότε τραγουδήσω,
 θὰ τοῦ εἰπῶ παινέματα, νὰ τὸν εὐχαριστήσω.
 —Σένα τὸ λέγω, σένα, σένα καὶ ἄκου το
 πάρε χαρτὶ καὶ πέννα καὶ κάτσε γράφε το.
 5 Αὐτὸς ποὺ σέρνει τὸ χορὸ, σέρνει καὶ τὸ καγγέλι,
 σέρνει καὶ καταπόδι του κορίτσια σὰν ἀγγέλοι.
 Αὐτὸς ποὺ σέρνει τὸ χορὸ εἶναι κόκκινο μῆλο,
 ἔχει τὸ βασιλιά γενὰ καὶ τὸ βεζύρη φίλο.
 —Σένα τὸ λέγω σένα, ψηλέ μου καὶ λιγνέ,
 10 ὅπου σὲ προξενοῦνε νὰ μὴ τὸ λὲς τὸ ναί.
 Κοντισὲς μισανοιγμένος εἶναι τὸ μπόγι σου,
 σταυρὸς μὲ τὰ διαμάντια ὅλο τὸ σόγι σου.
 Λάμπει τὸ πρόσωπό σου ὡσὰν τὸν ἥλιο,
 ἢ ὁμορφιά σ' ἀξίζει ἓνα βασίλειο.

Στίχ. 5, καγγέλι=τὸ πλῆθος τῶν χορευτῶν, ποὺ ἀκολουθοῦν χεροπιστά.

78

ΤΩΡΑ ΤΟ ΜΑΗ ΚΙ ΑΝΟΙΞΗ

- Τώρα τὸ Μάη κι' Ἄνοιξη, τώρα τὸ καλοκαίρι,
 τῶρ' ἀρμενίζουσι κάτεργα, τώρα κινοῦν καράβια,
 τώρα καὶ μὲν' ἀφέντης μου νὰ ταξιδέψη θέλει.
 —Πάρε καὶ μένα, ἀφέντη μου, μαζὶ μὲ τὸ καράβι,
 5 νὰ μαγειρεύω νὰ δειπνᾶς, νὰ στρώνω νὰ κοιμᾶσαι,
 νὰ κάθωμαι στὸν τόπο σου, νὰ λάμνω τὸ κουπί σου,
 κι' ἂν δὲν τὸ λάμνω σὰν ἐσέ, κόψε τὴν κεφαλὴ μου.

79

ΞΗΜΕΡΩΣ' Η ΑΝΑΤΟΛΗ

- Ξημέρωσ' ἢ Ἀνατολή,
 κούνιε, παραμάνα, τὸ παιδί,
 κι' ἢ Πούλεια πάει στὴ Δύση,
 κούνα το νὰ μὴν ξυπνήση.
5. Πᾶν τὰ πουλάκια στὴ βοσκή,
 κούνιε, παραμάνα, τὸ παιδί,
 κι' ἢ ἀγαπῶ στὴ βρύση,
 κούνα το νὰ μὴν ξυπνήση.

80

ΑΝΑΨΕ ΤΟ ΦΑΝΑΡΑΚΙ

- Ἄναψε τὸ φαναράκι
 καὶ κατέ—τρια λαλαλαρόμ
 καὶ κατέ—καὶ κατέβα στὸ γιαλό,
 λύσε μας τὸ παλαμάρι
- 5 πῆρ' ἀέ—τρια λα-λα-λα-ρόμ
 πῆρ' ἀέ—πῆρ' ἀέρας νὰ διαβῶ.
 —Σ' ἔλυσα τὸ παλαμάρι
 ἄντε ξέ—τρια λαλαλαρόμ
 ἄντε ξέ—ἄντε, ξένε μ', στὸ καλό,
- 10 καὶ στὸ μεταγυρισμό σου
 ξαναπέ—ξαναπέρνα ἀπὸ δῶ.
 —Φύσηξε τὸ ἀεράκι
 φεύγ' ὁ ξέ—τρια λα-λα-λα-ρόμ
 φεύγ' ὁ ξένος μακριά.
- 15 Ὁ Θεὸς νὰ τὸν φυλάη
 μέσ' τῆ μά—τρια λαλαλαρόμ
 μέσ' τῆ μα- μέσ' - τῆ μαύρη τῆ νυχτιά.

81

ΣΑΒΒΑΤΟ ΒΡΑΔΥ

- Σάββατο βραδὺ μὲ διῶξαν οἱ γονιοί μου
 ἀπ' τὸ σπίτι μου κι' ἀπὸ τὰ γονικά μου.
 Παίρνω τὸ δρομί, παίρνω τὸ μονοπάτι,
 βρῖσκω ἕνα δεντρί, βρῖσκω ἕνα κυπαρίσσι.
- 5 —Δεῖξε μου, δεντρί, τόπο γιὰ νὰ πλαγιάσω.
 —Νά, οἱ κλῶνοι μου καὶ κρέμασ' τ' ἄρματά σου,
 νά, κι' ἢ ρίζα μου καὶ δέσε τ' ἄλογό σου,
 νά, κι' ὁ ἴσκιος μου, πέσε γλυκοκοιμήσου.

Κ. ΡΩΜΑΙΟΥ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ
ΣΤΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΤΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΤΡΑΓΟΥΔΙΩΝ
ΤΗΣ ΘΡΑΚΗΣ

Σύντομη εισαγωγή : Οἱ τρεῖς συνεργάτες τοῦ βιβλίου τούτου ἔχομε ἀποφασίσει τὴν ἔκδοσίν του ἀρκετὰ χρόνια τώρα, ἀπὸ τὸ 1953. Ἐνωρὶς χωρίστηκαν καὶ οἱ εὐθύνες καθενὸς μας. Ὁ κ. Π. Καβακόπουλος θὰ εἶχε τὴν εὐθύνη τῆς καταγραφῆς τῶν μουσικῶν κειμένων, ἐνῶ ἐγὼ θὰ εἶχα τὴν ὑποχρέωση νὰ συμπληρώσω τὴν ἔρευνα ἐξετάζοντας τὰ φιλολογικὰ προβλήματα πού θὰ παρουσίαζαν τὰ κείμενα τῶν Θρακικῶν τραγουδιῶν, πού θὰ τὰ συγκέντρωναν καὶ θὰ μοῦ ἔδιναν οἱ δυὸ ἄλλοι συνεργάτες ¹. Ὅλα ὅμως τὰ ἄλλα προβλήματα, ποικίλα καὶ πάρα πολλά, ἀπὸ τὴν πρώτη φροντίδα νὰ βρεθοῦν οἱ κατάλληλοι τραγουδιστὲς πληροφοριοδότες ἕως τὸ «τυπωθῆτω» τοῦ τυπογραφείου, ἀνέλαβε μὲ προθυμία νὰ παρακολουθῆ καὶ νὰ φροντίξῃ ὁ κ. Πολ. Παπαχριστοδούλου. Ὅσα ὁ ἴδιος ἀναγράφει πρὸ πάνω στὶς σελίδες 11—20 ἀποτελοῦν ἕνα μέρος μόνο ἀπὸ τοὺς κόπους του.

Στὴν ἀρχὴ ἡ συγκέντρωση τῶν Θρακικῶν μελωδιῶν γινόταν μὲ τὸ δικό μου φωνοληπτικὸ μηχανήμα τύπου Webster Chicago, wire recorder. Εἶναι τοῦτο ἀκριβῶς τοῦ ἴδιου τύπου μηχανήμα, μὲ τὸ ὁποῖο ὁ φίλος μου Ἀμερικανὸς Albert Lord, καθηγητὴς στὸ Ἀμερικανικὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Harvard, ἔχει μεταβῆ κατ' ἐπανάληψη μεταπολεμικὰ στὴ Γιουγκοσλαβία καὶ ἔχει συμπληρώσει τὴ συγκέντρωση τῶν Γιουγκοσλαβικῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν ². Ἀργότερα, ἡ Ἑταιρεία Θρακικῶν Μελετῶν ἀπέκτησε

1. Ἀξίζει νὰ σημειωθῆ ὅτι ἕως τώρα οἱ διάφορες μουσικὲς συλλογὲς δημοτικῶν τραγουδιῶν περιορίζονται μόνο στὸ μουσικὸ κείμενο καὶ δὲν συνοδεύονται ἀπὸ εἰδικὲς φιλολογικὲς παρατηρήσεις, σχετικὲς μὲ τὴν ποιότητα τῶν ἰδίων τραγουδιῶν.

2. Ἡ ἔκδοση τῶν Γιουγκοσλαβικῶν τραγουδιῶν μᾶς ἐνδιαφέρει ἄμεσα, ἐπειδὴ πρόκειται γιὰ λαὸ γειτονικό, τοῦ ὁποίου μάλιστα τὰ ἠρωϊκὰ τραγούδια ἔχουν ἐπηρεασθῆ ἀπὸ τὰ δικά μας Ἀκριτικά. Στὴν Ἑλλάδα ἔχει γίνεῖ περισσότερη συλλογὴ δημοτικῶν τραγουδιῶν καὶ ἡ ποιότητα καὶ ποικιλία τῶν τραγουδιῶν μας εἶναι σπουδαιότερη. Ὡστόσο ὅμως στὴ Γιουγκοσλαβία προηγοῦνται στὴν ἐπιστημονικὴ ἔκδοση. Βεβαίως τὸ σπουδαῖο τοῦτο ἔργο γίνεται ἐκεῖ ἀπὸ ξένους ἐπιστήμονες καὶ ὄχι Γιουγκοσλάβους καί, ἐπίσης, μὲ σημαντικὸ μέρος ξένων χρημάτων πού παρέχονται μάλιστα ἄφθονα. Ἐδῶ στὴν Ἑλλάδα, φροντίζουμε μὲ δικές μας ἐπιστημονικὲς δυνάμεις, ντόπιες, καί, συνήθως, μὲ οἰκονομικὰ μέσα εὐχάριστα. Αὐτὸ εἶναι ἀσφαλῶς πρὸς τιμὴ τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας τῶν ἐλλήνων ἐπιστημόνων, ὥστόσο ὅμως οἱ ἐκδόσεις τῶν

δικό της φωνοληπτικό μηχάνημα (τύπου Webster Chicago, tape recorder) και μ' αὐτὸ ἔγινε ἡ κύρια ἐργασία τῆς συλλογῆς. Ὁ ἴδιος δὲν εἶμαι εἰδικὸς σὲ μουσικὰ θέματα, ὀφείλω ὅμως νὰ ὁμολογήσω ὅτι ἐκεῖνο πού μοῦ ἔκανε ἰδιαίτερη ἐντύπωση ἦταν ἡ ταχύτητα καὶ—ὅσο μπορούσα νὰ ἐκτιμήσω—ἡ ἀκρίβεια μὲ τὴν ὁποία ὁ κ. Καβακόπουλος κατόρθωνε νὰ καταγράφη τὸ μουσικὸ κείμενο λαϊκῶν μελωδιῶν, εἴτε τὶς ἀκουγε νὰ ἐπαναλαμβάνονται ἀπὸ τὸ φωνοληπτικὸ μηχάνημα, εἴτε τὶς ἀκουγε ἀπὸ τὸ στόμα Ὑρακῶν, ὅπως π.χ. ὁ ἴδιος τὸν παρακολούθησα νὰ κἀνη κατὰ τὴ μετάβασή μας στὰ Ἀναστενάρια τῆς Ἀγίας Ἐλένης Σερρών τὸ 1954 καὶ 1955.

Τὸ κείμενο τῶν Ὑρακικῶν τραγουδιῶν, πού οἱ δυὸ ἄλλοι συνεργάτες μοῦ ἔδωσαν, πρόσεξα ὅτι πολλὰς φορὲς μοιάζει σχεδὸν ἀκριβῶς μὲ παραλλαγὲς δημοσιευμένες μέσα στοὺς 40 τόμους τῶν περιοδικῶν «*Θρακικά*» καὶ «*Ἀρχεῖον Θρακικοῦ Ἐθναροῦ*». Δυὸ κυρίως λόγοι συνέτειναν σ' αὐτό: 1) Πολλὰς φορὲς οἱ δυὸ συνεργάτες μου ἀναζητοῦσαν νὰ βροῦν καὶ νὰ ἐπαληθεύσουν μελωδίες πού τὶς εἶχε καταγράψει πρὶν χρόνια ὁ μουσικὸς Μόσχος Παπαχριστοδοῦλου. Ἀκολουθοῦσε τότε ἡ μουσικὴ ἐξακρίβωση, πού κατέληγε εἴτε σὲ νέα μουσικὴ παραλλαγή εἴτε καὶ σὲ ταύτιση παλιᾶς καὶ νέας μελωδίας, πρᾶγμα συνηθέστερο. Τὸ τυπωμένο ὅμως κείμενο στίχων, ἂν μάλιστα—ὅπως μερικὲς φορὲς στὴν ἀρχὴ τῆς ἐργασίας—κατὰ τὴν καταγραφή τοῦ μουσικοῦ μέλους περιορίζόντουσαν νὰ καταγράφουν μόνον τοὺς ἀρχικοὺς στίχους, ἦταν ἕνας πειρασμὸς πού παρακινοῦσε νὰ υἱοθετηθῇ τοῦτο ὅπως ἦταν ἀπὸ τότε δημοσιευμένο, ἰδίως ἂν ὁ νεώτερος πληροφοριοδότης τραγουδιστῆς δὲ θυμόταν καλὰ τὸ τραγούδι. 2) Πηγαίνοντας ὁ κ. Καβακόπουλος σὲ διάφορα μέρη τῆς Βόρειας Ἑλλάδας, γιὰ νὰ συναντήσῃ ἐγκατεστημένους πρόσφυγες Ὑρακιῶτες, καμιά φορὰ ἔβρισκε τοὺς ἴδιους τραγουδιστές, πού ἄλλοτε εἶχαν εἰπῆ τραγούδια τους σὲ ἄλλους συλλογεῖς καὶ ἐκεῖνοι τὰ δημοσίευσαν χωρὶς μουσικὴ στὸ «*Ἀρχεῖον Θρακικοῦ Ἐθναροῦ*», στέλνοντάς τους ἀργότερα κάποια ἀνάτυπα. Ἔτσι τώρα, διατηρώντας τὸ δημοσιευμένο κείμενο, τὸ ἔδειχναν στὸν κ. Καβακόπουλο ἐπαναλαμβάνοντας τοὺς στίχους, ὅπως τοὺς εἶχαν ἄλλοτε εἰπῆ καὶ τώρα τοὺς διατηροῦσαν δημοσιευμένους.

Γενικώτερα ὅμως, τὸ ἐνδιαφέρον τῆς συλλογῆς ἦταν πρῶτα καὶ κύρια

Γιουγκοσλαβικῶν τραγουδιῶν φέρουν τὸ ὄνομα τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Βελιγραδίου καὶ τῆς προσπορίζουν ἰδιαίτερη τιμὴ.

Ἀναφέρω τοὺς τρεῖς τόμους πού ἔχουν ἔως τώρα ἐκδοθῆ ἀπὸ τὸν Albert Lord (μετὰ τὸ θάνατο τοῦ M. Parry, πού συνέβη πρὸ τοῦ πολέμου): 1) *Bela Bartók—Albert Lord, Serbo-Croatian Folk Songs*, ἔκδ. Columbia University Press, N. York 1951 (ἔξετάζονται 75 λυρικά τραγούδια, σελ. 1—244 μουσικὸ μέρος, σελ. 245—431 κείμενο καὶ φιλολογικὲς παρατηρήσεις). — 2) *Milman Parry—Albert Lord, Serbo-Croatian Heroic Songs*, ἔκδ. The Harvard University Press and the Serbian Academy of Sciences, Cambridge and Belgrade. Τόμος Α', 1954 σελ. 479 (Novi Pazar: Ἀγγλικὴ μετάφραση). Τόμος Β', 1953, σελ. 448 (Novi Pazar; Σλαβικὸ κείμενο).

γιὰ τὸ μουσικὸ μέρος καὶ τελευταῖα γιὰ τὸ κείμενο τῶν στίχων, πὺ ἀλλωστε ὅπως οἱ δυὸ συλλογεῖς διαπίστωναν, ὅλο καὶ ξεχνιόταν.

Ἀπὸ τῆ στιγμῆ πὺ ἦρθαν στὰ χέρια μου τὰ κείμενα ἄρχισε καὶ ἡ δική μου εὐθύνη. Ἐχοντας πείρα τῶν ἀκρωτηριασμένων καὶ τῶν ποιητικὰ δευτερώτερων παραλλαγῶν, πὺ σὲ ἀφθονία τις περιέχει ἡ Θρακικὴ λαογραφία, προτίμησα νὰ τυπωθῆ κάθε παραλλαγή ὅπως ἀκριβῶς ἦταν, χωρὶς νὰ ζητήσω κάθε φορὰ νὰ ἐπεξηγῶ συστηματικὰ ποιὰ ἀπ' αὐτὲς εἶναι τυχὸν δημοσιευμένη καὶ ποιὰ ὄχι, καὶ κατὰ τι μοιάζει ἢ μιὰ μὲ τὴν ἄλλη.

Ἐκαμα ὅμως κάτι ἄλλο, πὺ τὸ νομίζω πάρα πολὺ σπουδαιότερο. Πρῶτα - πρῶτα, προσπάθησα νὰ βρῶ πὺ ἄλλοῦ εἶναι δημοσιευμένες Θρακικὲς παραλλαγὲς τοῦ ἴδιου κάθε φορὰ τραγουδιοῦ. Ἡ ἐργασία μου ἦταν βέβαια ἀδύνατο νὰ γίνῃ πλήρης, νομίζω ὅμως ὅτι τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς ἔγινε μὲ ἐπιτυχία. Ἐξέτασα τοὺς 20 πρώτους τόμους τοῦ περιοδικοῦ «Θρακικά», ἐπίσης τοὺς 20 τόμους τοῦ «Ἀρχείου Θρακ. Ἠθασουροῦ», καθὼς καὶ τις δυὸ παλιὲς συλλογὲς Θρακικῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν, τὴ συλλογὴ Λουλουδοπούλου (1903) καὶ τὴ συλλογὴ Κ. Παπαϊωαννίδη («Λαογραφία» τόμ. 1, 1909, σελ. 585—650). Δεύτερο, φρόντισα νὰ δίνω κάθε τόσο μερικὲς γενικώτερες πληροφορίες γιὰ τὴ θέση τοῦ κάθε τραγουδιοῦ μέσα στὴν ἑλληνικὴ παράδοση, τόσο σχετικὰ μὲ τὴ χρονικὴ παράδοση ὅσο καὶ σχετικὰ μὲ τὴ διάδοσή του στὶς διάφορες περιοχὲς τοῦ ἑλληνισμοῦ. Τρίτο, θέλησα κυρίως νὰ ἀναζητήσω μερικὰ ἀπὸ τὰ βαθύτερα γνωρίσματα πὺ χαρακτηρίζουν τὰ τσακισμένα κείμενα τῶν Θρακικῶν τραγουδιῶν. Στὴν περίπτωσιν αὐτὴ παρουσιάστηκε ἐπιτακτικὴ ἢ ἀνάγκη νὰ μελετηθῆ ἕνα πλῆθος ὁλόκληρο προβλημάτων, πὺ ἀφοροῦν τὴν τεχνικὴν τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ, τὴν ψυχολογίαν τῶν συμφυρμῶν, τὴν παρακμὴ λέξεων πραγμάτων καὶ στίχων, τὴν πορεία τῆς φθορᾶς, γενικὰ τὴν αἰσθητικὴν ἐξέλιξιν τοῦ κειμένου καὶ, μερικὲς φορὲς, τὴν ἀποκατάστασή του στὴν ἄγνωστη ἀρχικὴ μορφή. Ἄλλες φορὲς ἔγινε προσπάθεια ν' ἀναζητηθῆ ἡ ἀρχικὴ παλιὰ ἀλλὰ δυσδιάγνωστη καταγωγὴ τραγουδιῶν τωρινῶν ἀπὸ ἄλλα, πὺ ὅμως ἡ πορεία καταγωγῆς τους μᾶς παραμένει ἀκόμη ἀπροσδιόριστη. Καὶ ἄλλοτε πάλι γινόταν εἰδικὴ προσπάθεια νὰ ἐξηγηθοῦν μὲ συντομία μερικὰ γενικώτερα προβλήματα, σχετικὰ π.χ. μὲ τὴν ἐπιφανειακὴ σύνδεσιν ἀνεξάρτητων διστίχων, ἢ μὲ τὴν σχέσιν τῶν τραγουδιῶν μὲ τὰ λεγόμενα «γνωρίσματα», ἢ μὲ τόσα ἄλλα θέματα.

Ἄν μάλιστα λάβουμε ὑπ' ὄψιν ὅτι δὲν ἔχουμε μονογραφίαις παρὰ γιὰ εἰσὶν ὅλα αὐτὰ τὰ τραγούδια καὶ ὅτι γιὰ τὰ περισσότερα ἐπρόκειτο γιὰ θέμα νέον πὺ ἀντικρύζεται γιὰ πρώτη φορὰ, τότε μπορεῖ κανεὶς ν' ἀντιληφθῆ ὅτι ἡ ἐργασία μου δὲν ἦταν τόσο εὐκόλη, ὅσο μπορεῖ κανεὶς νὰ νομίσῃ κρίνοντας μόνο ἀπὸ τὸν τίτλον πὺ μᾶς πληροφορεῖ ὅτι πρόκειται ἀπλῶς γιὰ «παρατηρήσεις στὰ κείμενα τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν τῆς Θράκης». Οὐσιαστικὰ, πλάι στὸ κείμενον τῶν 83 τραγουδιῶν, προβάλλουν παράλληλα 83

προβλήματα, μικρὰ ἢ μεγάλα, πού, ἐνῶ μερικά, δευτερώτερα καὶ ἀσήμαντα, τὰ ἀφήνω ἐπίτηδες ἀνεξέταστα, γιὰ τὰ περισσότερα ζητεῖται ἡ ἄγνωστη λύση τους. Πολλά τους, ὅπως γίνονται ἀφετηρία γιὰ περαιτέρω ἔρευνα, ἀποτελοῦν ἀπλῶς τὴν «ἀφορμή», γιὰ ν' ἀρχίσῃ ἓνα γενικώτερο ἀντίκρουσμα, πολὺ περισσότερο σύνθετο ἀπ' ὅσο χρειάζεται γιὰ μιὰν ἀπομονωμένη καί, συνήθως, ἀκρωτηριασμένη Θρακικὴ παραλλαγή.

Χρήσιμη γενικὴ παρατήρηση : Πρὶν ἀρχίσουμε τὴν ἐξέταση κάθε τραγουδιοῦ χωριστά, ἀξίζει νὰ προταθῇ μιὰ γενικὴ παρατήρηση, σχετικὴ μὲ τὴν ποιότητα τῶν τραγουδιῶν τοῦ βιβλίου μας.

Τὸ κείμενο τῶν τραγουδιῶν μᾶς ἐπιβεβαιώνει τὸ ἐξῆς σημαντικό : Ὅτι, ὅταν ἡ μουσικὴ ἱκανοποιῇ τὸ λαϊκὸ ἀκροατήριον, τότε ἓνα τραγούδι—ἂν μὲ τὴ λέξη «τραγούδι» θὰ ἐννοήσουμε συγκεκριμένη καὶ αὐτοτελῆ λαϊκὴ δημιουργία, μουσικὴ καὶ ποιητικὴ,—μπορεῖ νὰ διαιωνίζεται, ἀκόμη καὶ ἂν οἱ στίχοι του παρακμάζουν καὶ τέλος κατανοῦν χωρὶς ποίηση. Ἐπιβεβαιώνεται ὅτι, ἐνῶ ἀρχικὰ τὸ δημοτικὸ τραγούδι ἦταν ποίηση καὶ μουσικὴ, ἢ σωστότερα ἦταν ποίηση συνοδευμένη ἀπὸ μουσικὴ, τώρα μπορεῖ νὰ μένῃ ἓνα «τραγούδι», ὅπου ἀξίζει μόνο ἡ μουσικὴ ἐνῶ οἱ στίχοι του ἐνδέχεται νὰ εἶναι πεζοὶ καὶ χωρὶς ἐνδιαφέρον. Ὅλο τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὴ γοητεία, πού οἱ στίχοι αὐτοὶ δὲν τὰ ἔχουν ἂν ἀπλῶς εἶναι καταγραμμένοι καὶ ἀναγινώσκονται, τὰ ἀποχτοῦν ἀμέσως ὅταν τραγουδιοῦνται. Αὐτὴ ὅμως ἡ νεκρανάσταση ὀφείλεται ὄχι στὴν ποίησή τους, ἀλλὰ στὴ μελωδία τους.

Τὸ περιεχόμενο τῶν τραγουδιῶν, σὰν ποιητικῶν κειμένων, ἢ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀσήμαντα καὶ συνήθως ἄτεχνα δίστιχα, συγκεντρωμένα σὲ ὁμοειδῆ ὁμάδα, ὥστε νὰ δίνουν τὴν ψευδαίσθηση ἐνιαίου τραγουδιοῦ, ἢ, κατὰ ἓνα σημαντικό ποσοστὸ, χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν ἐξῆς πορεία : Ὅι παραλλαγές πότε εἶναι ἀπὸ τὶς χειρότερες μερικῶν ἔρωτικῶν τραγουδιῶν καὶ ἐπυλλίων, καὶ πότε εἶναι μικρὲς καὶ κακοφτιαγμένες, δηλ. κολοβές ἢ ἀνακατεμένες ἢ παραφθαρμένες, πού προέρχονται ἀπὸ γνωστὰ τραγούδια, μεγαλύτερα καὶ παλαιότερα.

Ὅσοτόσο πρέπει νὰ τονισθῇ τοῦτο : Ἐνῶ οἱ στίχοι διαρκῶς χάνονται ἕως ὅτου τέλος θὰ μείνουν παραφθαρμένα προοίμια, ἡ μουσικὴ εἶναι θαυμαστὴ στὴ διαρκῆ ποικιλία της. Τὰ «γυρίσματα» καὶ οἱ συχνές προσθήκες νέων ἡμισιχίων,—μὲ ἄμεσο σκοπὸ τους νὰ δημιουργηθοῦν στίχοι ὁμοιοκαταληκτικοί, πού ν' ἀνταποκρίνονται στὴ νέα μουσικὴ διαφοροποίηση, ἐξέλιξη καὶ βελτίωση,—προκαλοῦν διαρκῶς νέες μουσικὲς ποικιλίες, πού προσθέτουν χάρη καὶ γοητεία.

Σὰν προοπτικὴ, ὕστερα ἀπὸ μιὰ τέτοια πορεία, παρουσιάζεται ἡ πιθανότητα ὅτι ἡ Θρακικὴ λαϊκὴ μουσικὴ, καθὼς ἐνδιαφέρεται κυρίως γιὰ τὴν ποικιλία τοῦ ρυθμοῦ καὶ τοῦ μέλους, ἐνδέχεται τελικὰ ν' ἀδιαφορήσῃ ὀλότελα γιὰ τὸ περιεχόμενο τῶν μεγάλων τραγουδιῶν καὶ νὰ ἱκανοποιῆται μὲ ὁμάδες

ὁμοιογενῶν διστίχων ἢ μὲ δευτερώτερης ποιότητος ἀκρωτηριασμένο ποιητικὸ κείμενο. Ἐνῶ λοιπὸν ἄλλοτε τὸ «θέμα» πρόβαλλε ἀπαιτητικὸ γιὰ νὰ τραγουδηθῆ καὶ αὐτὸ ἦταν ποὺ προκαλοῦσε τὴ δημιουργία τοῦ μέλους, τώρα τὸ μέλος, ἱκανοποιώντας κατὰ μέγα ποσοστὸ τὴν κοινωνία ποὺ ἔχει ἀποστολὴ νὰ τέρψη, γίνεται αἰτία παρακμῆς τοῦ «ποιητικοῦ θέματος», ποὺ ἔτσι καταδικάζεται νὰ σβῆνῃ ἀφημένο στὴν ἐγκατάλειψη καὶ στὸ μαρασμό.

Γιὰ τὴ μουσική, ποὺ κυριαρχεῖ καὶ γίνεται αἰτία εἴτε ἀδιαφορίας στὸ θέμα, εἴτε γεννοβολήματος πολλῶν νέων καὶ ἀνεξάρτητων διστίχων, ἔχω κάμει καὶ ἄλλοτε εἰδικὸ λόγο, σὲ μελέτη μου στὴν ὁποία καὶ τώρα παραπέμπω τὸν ἀναγνώστη ποὺ θὰ ἐνδιαφερθῆ γιὰ τὰ προβλήματα αὐτά¹. Ἐκεῖ παρατήρησα ὅτι ἡ μεγάλη ἀκμὴ τῶν πολλῶν καὶ ποικίλων διστίχων παρουσιάζεται σὲ περιοχὲς ὅπου σὰ μουσικὸ ὄργανο κυριαρχεῖ ἡ λύρα καί, μαζί της, τὰ δίστιχα καὶ οἱ μαντινάδες, περίπτωση ποὺ ἐμφανίζεται ἰδιαίτερα στὴν Κρήτη, στὰ Δωδεκάνησα, στὴν Κύπρο, στὸν Πόντο, καὶ τέλος στὴ Θράκη.

Παρατηρήσεις χωριστὰ γιὰ κάθε τραγούδι

ΑΡ. 1 (σελ. 147):—Τὸ τραγούδι τοῦτο ἔχει στὸ βιβλίό μας τὸν τίτλο «*Σήμερα ψάλλουν ἐκκλησιῆς*» ὅπως ἔτσι ἀκριβῶς ἀρχίζει καὶ ὁ πρῶτος στίχος του. Ὁ ἐπιστημονικὸς ὅμως τίτλος τοῦ τραγουδιοῦ εἶναι «*Ἀχιλλεύς καὶ Πενθεσίλεια*». Ὁ ἀρχαϊκὸς αὐτὸς τίτλος φαίνεται στὴν ἀρχὴ παράξενος, εἶναι ὅμως δικαιολογημένος, διότι ἡ κεντρικὴ ὑπόθεση τοῦ τραγουδιοῦ ἀντιστοιχεῖ στὴ βάση της μὲ ὅσα μυθολογοῦνται γιὰ τὸν Ἀχιλλέα καὶ τὴν ἀρχηγίνα τῶν Ἀμαζόνων, τὴν Πενθεσίλεια. Ὅπως γνωρίζομε, οἱ Ἀμαζόνες ἦρθαν σὲ βοήθεια τῶν Τρώων καὶ εἶχαν ἀρχηγίνα τὴν ὠραιότατη καὶ γενναϊότατη Πενθεσίλεια, ποὺ μεγάλη προξενούσε συμφορὰ στὸ στρατὸ τῶν Ἀχαιῶν. Τελικὰ ὁ Ἀχιλλεύς νίκησε τὴν Πενθεσίλεια, τὴν αἰχμαλώτισε καί, ἀφοῦ τὴ θανάτωσε μὲ τὸ ξίφος του, κατόπι, ἐρωτευμένος μὲ τὴν ὁμορφιά της, θρηνοῦσε τὸ χαμό της. Ὁ κακὸς Θεοσίτης ἄρχισε τότε νὰ εἰρωνεύεται τὸν Ἀχιλλέα, ὅπως γιὰ τόσους καὶ τόσους ὁ ἴδιος Θεοσίτης εἶχε πρὶν κάμει, καταστρέφοντας τὴν πειθαρχία στὸ στρατόπεδο τῶν Ἑλλήνων. Τώρα ὅμως ὁ Ἀχιλλεύς, ἀγαναχτισμένος, σκοτώνει τὸ Θεοσίτη. Ἀπὸ τὴν ἀρχαία τέχνη ἔχομε ὠραιότατη ἀγγελιογραφία μὲ θέμα τὴ στιγμή τοῦ φόνου τῆς γονατισμένης Πενθεσίλειας ἀπὸ τὸν Ἀχιλλέα². Μεταγενέστεροι ὅμως, Σχολιαστὲς καὶ ἄλλοι, πρόσθεσαν περισσότερες λεπτομέρειες, ἀνύπαρκτες στὶς ἀρχικὲς πηγές, ὡς πρὸς τὶς ἐρωτικὲς ἐκδηλώσεις τοῦ Ἀχιλλέα πρὸς τὴ νεκρὴ Πενθεσίλεια. Ἔτσι ἀπὸ τὸ θρῆνο γιὰ τὸ χαμό τῆς ὠραίας προχώρησαν ὡς τὸ ἐρωτικὸ σμίξιμό του μὲ τὴ νεκρὴ.

1. *Κ. Ρωμαίου*, Τραγούδια δίστιχα τοῦ Πόντου, *Ἀρχεῖον Πόντου* 18(1953) 279—284.

2. Βλέπε π.χ. *Χρ. Τσοῦντα*, Ἱστορία τῆς Ἀρχαίας Ἑλλ. Τέχνης, 1928, σελ. 225, ὅπου ὠραιότατη παράσταση μὲ θέμα τὸν Ἀχιλλέα, ποὺ σκοτώνει τὴν Πενθεσίλεια. Ἡ παράσταση ἐξωγραφήθη περὶ τὸ 460 π.χ. στὸ ἐσωτερικὸ μιᾶς κύλικας.

Ἐπειδὴ ἡ ἱστορία Ἀχιλλέα καὶ Πενθεσίλειας εἶναι τὸ ἀρχαιότερο μοτίβο, ὅπου ἓνας θνητὸς εἶναι ἐρωτευμένος μὲ μιὰν ὠραία νεκρὴ κόρη, γιὰ τοῦτο καὶ τὸ προκείμενο δημοτικὸ τραγούδι, ποῦ *θπάγεται στὸν κύκλο τῶν Ἀκριτικῶν*, ἔχει ὀνομαστῆ ἀπὸ τὸ Νικόλαο Πολίτη μὲ τὸν ἴδιο τίτλο. Θέμα τοῦ Ἀκριτικοῦ τραγουδιοῦ εἶναι τὸ ἐξῆς : Ὅνας νέος πηγαίνει μὲ τὴ μητέρα του στὴν ἐκκλησιά, γιὰ νὰ μεταλάβῃ. Ἡ ἐκκλησιά ὁμως ἀναταράζεται καὶ φωνὴ ἀκούγεται ἐναντίον του. Στὴ συνέχεια ὁ νέος, ἀπαντώντας σὲ ἐρώτηση τῆς μάνας του, ἀποκαλύπτει τὰ σχετικὰ μὲ τὸν ἕρωτά του πρὸς τὴν ὠραία νεκρῆ.

Ἀρχικὰ τόσο ὁ νέος ὅσο καὶ ἡ ἐκκλησιά δὲν ἔχουν ὀρισμένο ὄνομα. Ἀργότερα, σὲ μερικὲς παραλλαγές, παρουσιάζεται πότε τὸ ὄνομα τῆς Ἁγιά Σοφιάς καὶ πότε τὸ ὄνομα τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάντρου. Ἐδῶ στὴν παραλλαγὴ τοῦ βιβλίου μας, ὅπως καὶ σὲ μερικὲς ἄλλες, ὑπάρχουν μαζί καὶ τὰ δυὸ ὀνόματα. Ἡ ἀνάμειξη τῶν κύριων ὀνομάτων μέσα στὸ θέμα τοῦ τραγουδιοῦ, — καὶ μάλιστα ὅταν προϋπάρχει μιὰ ἀνώνυμη ἐκκλησιά καὶ ἓνας ἀνώνυμος νέος ποῦ πηγαίνει ἀλλὰ δὲν κατορθώνει νὰ σώσῃ τὴν ψυχὴ του, — δὲν ἦταν δύσκολη ὑπόθεση. Τὸ τάραγμα τῶν εἰκόνων καὶ ὀλόκληρης τῆς ἐκκλησιάς κατὰ τὴν προσέγγιση τοῦ ἁμαρτωλοῦ νέου θύμισε στοὺς λαϊκοὺς τραγουδιστὲς μιὰν ἄλλη ταραχὴ τῶν εἰκόνων : Ἦταν ἡ ταραχὴ καὶ τὸ κλάμα ποῦ γίνεται μέσα στὸ «τραγούδι τῆς Ἁγιά-Σοφιάς», ὅταν ὁ ἄγγελος ἀναγγέλλει τὸ Πάσαιμο τῆς Πόλης (1453). Ἐξ ἄλλου, τὴν αἰτία, γιὰ τὴν ὁποία ἀναμειγνύουν μέσα καὶ τὸ Μέγα Ἀλέξαντρο, ἴσω, μᾶς ἀποκαλύπτουν μερικὲς παραλλαγές, ὅπως π.χ. μιὰ ἀνέκδοτη Θρακικὴ—καταγραμμένη ἀπὸ τὸ Μανασεῖδη στὸ χειρόγρ. Λ(αογραφικοῦ) Ἀ(ρχείου) ἀρ. 351 σελ. 235 ἀρ. 4—ποῦ ἀρχίζει μὲ τοὺς ἐξῆς δυὸ στίχους, δηλωτικοὺς τῆς ματαιότητος τῶν ἐγκοσμίων :

Ἀλέξαντρος ὁ βασιλέας, ποῦ ζῆ καὶ βασιλεύει,
οὔλον τὸν κόσμον κέρδισε καὶ τὴν ψυχὴν τοῦ ᾄχασε.

Δημοσιευμένες Θρακικὲς παραλλαγές ἔχω ὑπ' ὄψην μου τὶς ἐξῆς :

1. Λουλουδοπούλου¹, σελ. 79 ἀρ. 73
2. Λαογραφία τόμ. 1, σελ. 623 ἀρ. 42 (Σωζόπολη)
3. » 5, σελ. 606 ἀρ. 2 (Σαράντα Ἐκκλησιές)
4. Θρακικά 1, σελ. 199—200 (Ἄδριανούπολη, μὲ μουσικὴ)
5. » 3, σελ. 274 ἀρ. 30 (Σωζόπολη)
6. Ἀρχεῖον Θρακ. Θεσσαυροῦ 5, σελ. 134 ἀρ. 2 (Κωστὴ Ἄν. Θράκης)
7. » » » 5, σελ. 212 ἀρ. 10 (Σκοπὸς)
8. » » » 6, σελ. 278 ἀρ. 2 (Κωστὴ Ἄν. Θράκης)

Ἡ ὑπ' ἀρ. 7 ἔχει ἐξελιχθῆ σὲ σατυρικὸ εὐθύμο τραγούδι. Συνεκφώνηση μερικῶν λέξεων στὴν ἀρχὴ μερικῶν στροφῶν τοῦ δημιουργεῖ ὑπονοούμενα καὶ ἐπαυξάνει τὸ σατυρικὸ χαρακτῆρα τῆς παραλλαγῆς αὐτῆς.

1. Μιλτ. Ἀ. Λουλουδοπούλου, Ἀνέκδοτος συλλογὴ ἠθῶν, ἐθίμων, δημ. ἀσμάτων κτλ. τῶν Καρυῶν (ἐπαρχίας Καβαλῆ), ἐν Βάρνῃ 1903, σελ. 17 + 206.

Παλιά, ὡς πρὸς τὴν καταγραφή, παραλλαγή εἶναι τοῦ Haxthausen (συλλογὴ τοῦ 1814), δημοσιευμένη ὅμως γιὰ πρώτη φορὰ στὴ «Λαογραφία» τόμ. 11 σελ. 196 ἀρ. 8 (ἀπὸ τὸ στίχ. 21 κἄξ. βρίσκεται σὲ συμφυρμὸ μὲ ἄλλο τραγούδι, «τῆς Κακῆς Μάνας»). Γιὰ τὸ δημοτικὸ τραγούδι «Ἀχιλλεὺς καὶ Πενθεσίλεια» ἔχει μικρὴ σημείωση καὶ ὁ Ν. Πολίτης (*Παραδόσεις* τόμ. Β' σελ. 1202 σημ. 4).

Ἀπὸ τὴν παραλλαγή τοῦ βιβλίου μας οἱ μόνοι στίχοι ποὺ διατηροῦν κάποια ποιητικὴ ἀξία εἶναι οἱ στίχ. 27—28 ποὺ μιλοῦν γιὰ τὴν ὁμορφιά τῆς νεκρῆς κόρης :

καὶ φάνηκαν σγουρὰ μαλλιά καὶ οἱ μακρὲς πλεξίδες,
ἔλαμπε καὶ τὸ πρόσωπο καλύτερ' ἀπ' τὸν ἥλιο.

ΑΡ. 2 (σελ. 148):—Τὸ τραγούδι τοῦτο, ποὺ ἀνήκει στὸν κύκλο τῶν τραγουδιῶν τῆς Ξενιτειᾶς καὶ εἶναι ἀπὸ τὰ γνωστότερα, ἔχει τὸν τίτλο «Μαῦρα μου χελιδόνια», ὁ ἐπιστημονικὸς ὅμως τίτλος εἶναι «Ἡ Μάγισσα», γιὰτὶ αὐτὴ ἔχει τὸν κύριο ρόλο καὶ δράση. Παραλλαγή ἔχει δημοσιεύσει ὁ Ν. Πολίτης στὶς «Ἐκλογές» του ἀρ. 172. Ἐκεῖ στὸν πρόλογο τοῦ τραγουδιοῦ ὁ Πολίτης μιλάει γιὰ τὴν ἀκατανίκητη νοσταλγία τῆς πατρίδας, ποὺ ἡ μάγισσα ξενιτεῖα δὲν μπορεῖ νὰ σβῆσῃ ἀπὸ τὸ νοῦ τοῦ ξενιτεμένου. Στὸ ἴδιο σημεῖο ὁ Πολίτης κάνει συσχέτιση τοῦ νεοελληνικοῦ τραγουδιοῦ μὲ τὴν Ὀδύσεια, γράφοντας : «Οὔτω καὶ τὸν ὁμηρικὸν Ὀδυσσεᾶ, κατέχουσα εἰς τὴν νῆσον της ἔθελγεν ἡ νύμφη Καλυψὼ «μαλακοῖσι καὶ αἰμιλύοισι λόγοισιν ὅπως Ἰθάκης ἐπιλήσεται», ἐνῶ ἐκεῖνος ἐπόθει «καὶ καπνὸν ἀποθρώσκοντα νοῆσαι ἧς γαίης».

Θρακικὲς παραλλαγές ἔχω ὑπ' ὄψη μου :

1. Λουλουδοπούλου	σελ.	59	ἀρ.	48
2. Λαογραφία 1,	σελ.	603	ἀρ.	20 (Σωζόπολη)
3. Ἄρχ. Θρακ. Θησ. 1,	σελ.	83	ἀρ.	4 (Ἀδριανούπολη, μὲ μουσικὴ)
4. » » » 2,	σελ.	144	ἀρ.	10 (Γέννα)
5. » » » 3,	σελ.	48	ἀρ.	46 (Αἶνος)
6. » » » 4,	σελ.	113	ἀρ.	3 (Σαμακόβι)
7. » » » 10,	σελ.	219	ἀρ.	3 (Πύργος)

ΑΡ. 3 (σελ. 148):—Τὸ τραγούδι «Καλὸν τὸ Κάστρο τῆς Βοριᾶς» εἶναι ἕνα ὀλιγόστιχο ὑπόλειμμα ποὺ προέρχεται ἀπὸ συμφυρμὸ τραγουδιῶν. Τὸ κύριο ὄνομα προέρχεται ἀπὸ τὸ πασίγνωστο Ἀκριτικὸ τραγούδι γιὰ τὸ Κάστρο τῆς Ὠριᾶς. Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τὸ ὄνομα, τίποτε ἄλλο δὲν ὑπάρχει κοινὸ μὲ τὸ τραγούδι τῆς Ὠριᾶς, τῆς ὁποίας ἄλλωστε τὸ ὄνομα παθαίνει ἐδῶ φθορὰ καὶ γίνεται πότε τῆς Βοριᾶς καὶ πότε τῆς Μουριᾶς. Ἀντίθετα ἡ ὑπόθεση, καὶ συγκεκριμένα ἡ παράκληση τῶν κοριτσιῶν πρὸς τὸ δράκο ποὺ κρατᾷ τὸ νερὸ καὶ τὸν παρακαλοῦνε νὰ τ' ἀφήσῃ, προέρχεται ἀπὸ ἄλλο Ἀκριτικὸ τραγούδι ποὺ θέμα του ἔχει τὸ «δράκο ποὺ κρατᾷ τὸ νερὸ».

Στὴν Ἀράχοβα τοῦ Παρνασσοῦ, στὴ γιορτὴ τοῦ Ἀγ. Γεωργίου, τοῦ δρακοντοκτόνου Ἁγίου, γίνεται πανηγύρι καὶ ἔχουν ἔθιμο οἱ νέες νὰ πηγαίνουν στὴ γειτονικὴ βρύση καὶ νὰ τραγουδοῦν μιὰ τοπικὴ παραλλαγὴ τοῦ ἴδιου τραγουδιοῦ. Ἀμέσως μετὰ τοὺς στίχους γιὰ τὸ δράκο, ἀπολαῖν ἐλεύθερο τὸ νερὸ τῆς δεξαμενῆς, πού ἕως τὴ στιγμὴ ἐκείνη τὸ κρατοῦσαν κλειστό. Δείχνουν μὲ τὸ ἔθιμο αὐτὸ ὅτι τάχα εἰσακούσθηκεν ἀπὸ τὸ δράκο ἡ παράκληση τῶν κοριτσιῶν. Μερικὲς φορὲς ἠρωίδα τοῦ κύκλου τῶν τραγουδιῶν γιὰ τὸ δράκο καὶ γιὰ τὴ νέα, πού θέλει νὰ τοῦ τὴ δώσουν καὶ γιὰ τοῦτο κρατᾷ τὸ νερό, εἶναι ἡ Εὐδοκία ἢ Βδοκία, ἠρωίδα δηλ. μὲ τὸ αὐτὸ ὄνομα ὅπως καὶ τῆς γυναίκας τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα, πού καὶ αὐτὴ πολλὰ κινδύνευσε ἀπὸ δράκους τόσο μέσα στὸ λόγιον Ἀκριτικὸ Ἔπος ὅσο καὶ μέσα στὰ δημοτικὰ τραγούδια.

Γιὰ τὸ θέμα τοῦτο ὁ ἀναγνώστης παραπέμπεται σὲ ὅσα ἔχω γράψει στὸ «Ἀρχεῖον Θρακ. Θησαυροῦ» τόμ. 18 (1953) σελ. 349—351 καὶ τόμ. 19 (1954) σελ. 254—255.

ΑΡ. 4 (σελ. 148—149):—Τὸ τραγούδι τοῦτο στοὺς πρώτους στίχους του προχωρεῖ μὲ ἀρκετὴ πεζολογία. Συσχετισμοὶ μὲ σκηνές, πού συνδέονται μὲ τὰ λουτρὰ καὶ τὴ ζωὴ γύρω ἀπ' αὐτὰ, ὑπάρχουν σποραδικὰ σὲ διάφορα δημοτικὰ τραγούδια. Ἐδῶ τὸ μόνο ἀξιόλογο σημεῖο ἀποτελοῦν οἱ τελευταῖοι στίχοι 10—15. Σ' αὐτοὺς παρουσιάζεται πλούσιο τὸ *μοτίβο τοῦ ἀναποφάσι-
στου διαταγμοῦ, πού τὸν προκαλοῦν ἀλλεπάλληλοι διαλογισμοί*. Ὁ διαταγμὸς συνήθως ἐκφράζεται μὲ δυὸ χωριστοὺς τρόπους, στὸν πρῶτο μὲ διαλογισμοὺς γιὰ τὸ πῶς νὰ γίνῃ ὁ χαιρετισμὸς κάποιου ἢ κάποιας, στὸ δεύτερο γιὰ τὸ πῶς νὰ ξυπνήσουν κάποιον ἢ κάποια, πού βρίσκουν νὰ κοιμᾶται.

Ἐδῶ, στὸ τραγούδι ἀρ. 4, ἔχομε παραλλαγὴ πού ἀνήκει στὸν πρῶτο τύπο. Σ' αὐτὴ τὴν περίπτωσι ἡ τεχνικὴ προχωρεῖ ὡς ἑξῆς: Σὲ κάθε πρῶτο ἡμιστίχιο ὑπάρχει μιὰ «θέση», ὅπου ὁ νέος προτείνει κάποια θετικὴ λύση στὸ πρόβλημα πού τὸν ἀπασχολεῖ. Σὲ κάθε δεύτερο ἡμιστίχιο ὅμως ἄμεση ἀκολουθεῖ ἡ «ἄρση», γιὰτὶ νέος συλλογισμὸς προβάλλει πού ἀναιρεῖ τὸν προηγούμενο τοῦ α' ἡμιστίχιου. Τελικά, στὴν κανονικὴ μορφή τοῦ σχήματος, ἀκολουθεῖ κάποιος στίχος πού ἐκφράζει τὴν τελικὴ ἀπόφασι. Ὁ τελικὸς αὐτὸς στίχος λείπει ἀπὸ τὸ τραγούδι μας καὶ ἔτσι τὸ σχῆμα παρουσιάζεται ἐδῶ κολοβό.

Τὸ σχῆμα τοῦτο ἀπαντᾷ σὲ διάφορα παλιὰ τραγούδια, ἀκόμη Παρναλογές καὶ Ἀκριτικὰ, καὶ τέλος παρουσιάζεται σὰν ἀνεξάρτητο ἐρωτικὸ τραγούδι πού ἔχει τίτλο του: «*Στένω καὶ συλλογίζομαι πῶς νὰ τὸν ξυπνήσω*». Στὸ βιβλίον μας, στὸν ἀρ. 4, ἔχομε 5 στίχους ἀλλεπάλληλων διαλογισμῶν, ὅπου οἱ τρεῖς πρῶτοι ἀποτελοῦν ὀργανικὴ ἐνότητα, γιὰτὶ ἀναφέρονται σὲ φυτὰ (τριανταφυλλιά—γαρουφαλιά—χρυσὸ δέντρο). Ἀξίζει ὅμως νὰ ἐπαναληφθοῦν ἐδῶ καὶ οἱ δυὸ τελευταῖοι, στοὺς ὁποίους τὸ α' ἡμιστίχιο πε-

ριέχει ἓνα ἔλκυστικὸν σύμβολο, κατάλληλο γιὰ ὀνομασία σ' ἀγαπημένο πρόσωπο, ἐνῶ ἀμέσως ἔπειτα ἀκολουθεῖ τὸ β' ἡμιστίχιον γιὰ νὰ τονίσῃ μὲ ρεαλισμὸν τὸ ἐφήμερον καὶ τὸ ἄστατον τῶν ὠραίων αὐτῶν συμβόλων :

Νὰ τὴν εἰπῶ ἄστρο τ' οὐρανοῦ ; Κι' ἐκεῖνο βασιλεύει.

Νὰ τὴν εἰπῶ χρυσὸ πουλί ; Κι' αὐτὸ πετᾷ καὶ φεύγει.

ΑΡ. 5 (σελ. 149):—Εἶναι τραγούδι τοῦ γάμου καὶ τὸ τραγουδοῦν τὴν ὥρα πού συνήθιζαν νὰ βάζουν μὲ «κινὰ» τὰ χέρια τῆς νύφης, ἔθιμο παλιὸ πού διατηρεῖται στὴ Θράκη. Στὴν πραγματικότητα ὅμως δὲν πρόκειται ἐδῶ γιὰ ἐνιαῖον τραγούδι ἀλλὰ γιὰ ξεχωριστὰ ὁμοιοκατάληκτα *δίστιχα*, πού ἀναφέρονται στὴν εἰδικὴ τελετῇ, πού τὴν ἴδια στιγμή συμβαίνει, καὶ περιέχουν παινέματα γιὰ τὰ δάχτυλα τῆς νύφης, γιὰ τὴν ὁμορφιά της. γιὰ τὰ δῶρα τοῦ γαμπροῦ πού τῆς ἔστειλε γιὰ νὰ πλέξῃ τὰ μαλλιά της.

Ἐκεῖνο πού ἀξίζει νὰ προσέξουμε εἶναι ὅτι, δυὸ φορὲς πού ἀκολουθεῖ ὀκτασύλλαβον «γύρισμα», καὶ τὶς δυὸ ἢ τελευταία λέξη τοῦ πρὶν δίστιχου γίνεται ἑναρκτήρια λέξη στὸ «γύρισμα». Τὸ ἓνα δίστιχον (στίχ. 7—8) τελειώνει μὲ τὴ λέξη «βιόλα» καὶ ἀμέσως τὸ «γύρισμα» ἀρχίζει «Βιόλα μου φαραγκωμένη». Τὸ ἐπόμενο (στίχ. 11—12) ἔχει στὸ τέλος του «τὰ μαλλιά σου» καὶ ἀμέσως τὸ «γύρισμα» πού ἀκολουθεῖ ἀρχίζει «Τὰ μαλλιά σου εἶν' μεταξύ».

ΑΡ. 6 (σελ. 149—150).—Δὲν πρόκειται γιὰ ἐνιαῖον τραγούδι ἀλλὰ γιὰ τρία ξεχωριστὰ *δίστιχα*, πού τραγουδιῶνται κατὰ τὸ γάμον, τὴν ὥρα πού ἡ νύφη ξεκινάει ἀπὸ τὸ σπίτι της. Αὐτὴ εἶναι «τὸ πουλί» καὶ «τ' ἀηδόνη» τῆς γειτονιάς, πού «ἀναδιαβαίνει κι' ἀφήνει γειὰ» ὅπως λέει καὶ τὸ τραγούδι.

Θρακικὴ παραλλαγὴ ἀπὸ τὸ Ταϊφύρι, συνοδευμένη καὶ μὲ τὴ μουσικὴ της, βλέπε στὰ «Θρακικά» 6, σελ. 323.

ΑΡ. 7 (σελ. 150):—Τὸ τραγούδι «*Εγὼ εἶμαι ὀρφανὸ παιδί*» εἶναι παραλλαγὴ τοῦ τραγουδιοῦ πού θέμα του ἔχει τὸ «κέρασμα δούλου πού τοῦ πέφτει τὸ ποτήρι πάνω στὸ γόνα τῆς κυρᾶς του». Στὴν παραλλαγὴ τοῦ βιβλίου μας, πού εἶναι ἴδια μὲ τὴν τρίτη ἀπὸ τίς πιὸ κάτω, δὲν ἔχει θέση ὁ στίχ. 5 πού ἔγινε ὕστερα ἀπὸ ἀναδρομικὴ ἐπίδραση τοῦ στίχ. 7, κατὰ τὸ πρότυπον τοῦ ὁποίου καὶ σχηματίσθηκε. Ὁ δούλος ἔγινε κεραστής, ὄχι ὅμως καὶ καλεστής.

Παραλλαγὴς Θρακικὲς γνωστὲς μου εἶναι οἱ ἐπόμενες :

1. Λαογραφία 1, σελ. 637 ἀρ. 57 (Σωζόπολη)

2. » 1, σελ. 646 ἀρ. 73 (Σωζόπολη)

3. Θρακικά 2, σελ. 204 ἀρ. 6 (Σαράντ. Ἐκκλησ. μὲ μουσικὴ)

Ἄπ' αὐτὲς οἱ δυὸ πρῶτες δὲν εἶναι καλές. Στὴν πρώτη οἱ πρῶτοι ἐννέα στίχοι εἶναι ἐντελῶς ἄσχετοι καὶ τὸ τραγούδι μὲ τὸ κέρασμα παρουσιάζεται ἀκέφαλον καὶ περιορίζεται στοὺς στίχ. 10—14. Στὴ δευτέρῃ ὑπάρχει ἡ ἀρχὴ μόνο τοῦ τραγουδιοῦ (στίχ. 1—5, ἰδίως 1—3), ἐνῶ ἀμέσως στὴ συνέχεια τὸ θέμα λοξεύει καὶ μεταπηδᾷ στὸν ἀκάλεστο καλόγερον πού ἔρχεται καὶ

χαρίζει στους νεόνυμφους ανεκτίμητα δώρα. Καλύτερη Θρακική παραλλαγή είναι η τρίτη, η οποία και συνοδεύεται στα «Θρακικά» με μουσική καταγραφή.

ΑΡ. 8 (σελ. 150):—Τὸ τραγούδι τοῦτο, πὸν ἔχει στὸ βιβλίο μας τὸν τίτλο «Πότε νὰ ῥθῆ ἡ ἀνοιξη», εἶναι ἀπὸ τὰ ἐλάχιστα Κλέφτικα τραγούδια πὸν μαρτυροῦνται στὴ Θράκη. Εἶναι γνωστὸ ὅτι στὴ Θράκη, χώρα πεδινὴ καὶ γειτονικὴ στὴν Πόλη, δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ ὑπάρξουν Κλέφτες, γιὰ τοῦτο δὲν ὑπῆρξε οὔτε Κλέφτικο τραγούδι. Τὰ ἐλάχιστα Κλέφτικα, πὸν συμβαίνει νὰ εἶναι γνωστὰ στὸ Θρακικὸ λαό, ἔχουν ἔρθει ἀπὸ τὴ Ρούμελη, Ἡπειρο, Μακεδονία καὶ Πελοπόννησο, ὅπου ὑπάρχουν τὰ ψηλὰ βουνὰ καὶ ὅπου ὑπῆρξαν οἱ κύριες προϋποθέσεις καὶ γιὰ σπουδαία δράση τῶν Κλεφτῶν καὶ γιὰ σπουδαία δημιουργία Κλέφτικου τραγουδιοῦ.

Τὸ Θρακικὸ τραγούδι ἀρ. 8, πὸν ἐξετάζομε, ὑπάγεται στὸ γνωστὸ Κλέφτικο τραγούδι «Ὁ Κλέφτης πὸν καρτερεῖ τὴν ἀνοιξη», πὸν ἀρχικὰ ἦταν μόνον Κλέφτικο καὶ ἀργότερα ἐγίνε καὶ ποιμενικὸ, μὲ διασκευὴ καὶ προσαρμογὴ τοῦ θέματος πρὸς τοὺς τσοπαναραίους, βλάχους καὶ βλαχοπούλα, πὸν καρτεροῦν πότε νὰ ῥθῆ ἡ ἀνοιξη γιὰ νὰ βγοῦν ψηλὰ στὰ βουνά. Ὁ Νικόλαος Πολίτης ἔχει στὶς «Ἐκλογές» του (ἀρ. 36) μιὰ παραλλαγὴ τοῦ τραγουδιοῦ, ὅπου ὅμως εἶναι συγκεντρωμένοι στίχοι πὸν ἀνήκουν σὲ δύο διαφορετικὰ στάδια καὶ τύπους, δηλ. καὶ στὸ ἀρχαιότερο Κλέφτικο καὶ στὸ μεταγενέστερο ποιμενικὸ πὸν ἀναφέρει βλάχους καὶ βλαχοπούλες καὶ πὸν παρουσιάζει εἰρηνικὴ καὶ ρωμαντικὴ εἰκόνα τοῦ βίου στὰ βουνά.

Ἀξίζει νὰ σημειωθῆ ὅτι ὁ παράλληλος ποιμενικὸς τύπος τοῦ Κλέφτικου τούτου τραγουδιοῦ ἀπαντᾷ καὶ στὴ Θράκη, σὲ μιὰ παραλλαγὴ ἀπὸ τὴν Αἶνο καταγραμμένη ἀπὸ τὸ Σὺμ. Μανασεῖδη καὶ δημοσιευμένη στὸ Ἄρχ. Θρακ. Θησ. 3, σελ. 63 ἀρ. 78 Ἡ παραλλαγὴ ἐκείνη ἔχει ὡς ἑξῆς :

Θέλετε, δέντρα, ἀνθίσετε, θέλετε μὴν ἀνθεῖτε,
 στὸν ἴσκιο σας δὲν κάθουμαι κι' οὐδὲ καὶ στὴ δροσιά σας,
 μόν' καρτερῶ τὴν ἀνοιξη, τ' ὄμορφο καλοκαίρι,
 ν' ἀνθίσ' ὁ γαῦμος κι' ἡ ὄξυά, ν' ἀνθίσουν τὰ λημέρια,
 5 νὰ βγοῦν οἱ βλάχοι στὰ βουνά, νὰ βγοῦν κι' οἱ βλαχοπούλες,
 νὰ βγοῦν τὰ λάγια πρόβατα μὲ (τ') ἔμορφα κουνδούνια.

Στὸ β' ἡμιστίχιο τοῦ στίχ. 3, στὸ κείμενο τοῦ Ἄρχ. Θρακ. Θησ. 3, 63, 78, λέγεται «τὸ Μάη τὸ καλοκαίρι». Τοῦτο εἶναι παραφθορὰ ἀπὸ τὸ σωστὸ ἀρχικὸ «τ' ὄμορφο καλοκαίρι», πὸν μαρτυρεῖται ἀπὸ πλῆθος παραλλαγῶν, γιὰ τοῦτο καὶ τὸ διόρθωσα στὸ κείμενο τῆς Θρακικῆς παραλλαγῆς. Ὅσο γιὰ τὸν Κλέφτικο τύπο στὴ Θράκη, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ δημοσιευμένη στὸ βιβλίο μας ἀρ. 8, ὑπάρχει καὶ ἄλλη παραλλαγὴ ἀπὸ τὸ Σκοπό, δημοσιευμένη στὸ Ἄρχ. Θρακ. Θησ. 5, σελ. 201—202 ἀρ. 5 μὲ τίτλο «Κωστής ὁ βόιβοντας». Ἡ παραλλαγὴ ἐκείνη ἐπεκτείνεται σὲ περισσότερους στίχους,

ἀνάξιους ὅμως ἀπὸ ποιητικῆ πλευρά. Τὸ μόνο ἀξιόλογο καὶ στὶς δυὸ Θρακικὲς παραλλαγὲς τοῦ Κλέφτικου τύπου εἶναι ὅτι ἔχουν «γύρισμα» ὅπου ἀναφέρουν τὸ κύριο ὄνομα «*Κωστή μου βόιβοντα*». Πιθανῶς ὁ Κωστής αὐτὸς νὰ εἶναι κάποιος ἐπιτόπιος βόιβοντας, πού προσαρμόσθηκε τ' ὄνομά του στὸ ξένο Κλέφτικο τραγούδι. Ἔτσι μποροῦμε νὰ συμπεράνουμε ὅτι, ἀπὸ τὸ ὑπ' ἀρ. 8 Κλέφτικο τραγούδι, τὸ μόνο πρᾶγμα πού ἀνήκει πραγματικὰ στὴ Θράκη δὲν εἶναι τὸ τραγούδι, ἀλλὰ μονάχα τὸ «γύρισμα» μὲ τὸ κύριο ὄνομα !

ΑΡ. 9 (σελ. 150—151) :—Τὸ τραγούδι τοῦτο εἶναι ἀποτέλεσμα ἑνὸς ἀλλοπρόσαλλου συμφυρμού ἀπὸ κομμάτια διαφόρων τραγουδιῶν, πού δὲν ἀξίζει τὸν κόπο νὰ κάτση κανεὶς νὰ τὰ ἀναλύσῃ καὶ νὰ τὰ προσδιορίσῃ. Θ' ἀσχοληθῶ μόνο μὲ τοὺς τρεῖς πρώτους στίχους, πού εἶναι παρανόηση ἀπὸ τὸ γνωστὸ ἔρωτικό τραγούδι, πού ἀρχίζει ὡς ἑξῆς :

Μιά φορὰ ἴν' ἦ λεβεντιὰ καὶ μιὰ φορὰ ἴν' τὰ νιάτα,
μιὰ φορὰ περπάτησα κι' ἐγὼ μὲ τὰ κορίτσια.

Οἱ καλύτερες γνωστὲς παραλλαγὲς τοῦ τραγουδιοῦ προέρχονται ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο, σημαντικὴ ἐστία πολλῶν λυρικῶν τραγουδιῶν. Ἐδῶ στὴ Θρακικὴ παραλλαγὴ «*ἡ λεβεντιὰ*» τοῦ πρώτου ἡμιστιχίου ἄλλαξε καὶ ἔγινε «*ἡ λευτεριά*», δηλ. ὁ ἀνὺπαντρος βίος, ὁ λεύτερος. Τόση φθορὰ περιέχει ἡ Θρακικὴ παραλλαγὴ, ὥστε, ἀμέσως μετὰ τὸν πρώτο δεκαπεντασύλλαβο, τὸ τραγούδι «*Μιά φορὰ εἶν' ἡ λεβεντιὰ—Χίλια κορίτσια φίλησα*»—ὅπως εἶναι ὁ ἐπιστημονικὸς του τίτλος—ξεχνιέται πιά καὶ ἀνακατεύεται μὲ ἄλλα. Ἡ ἴδια Θρακικὴ παραλλαγὴ εἶναι δημοσιευμένη στὰ «*Θρακικά*» τόμ. 1 σελ. 203, ὅπου δηλώνεται ὅτι προέρχεται ἀπὸ τὴν περιοχὴ Σαράντα Ἐκκλησιῶν καὶ συνοδεύεται ἀπὸ μουσικὴ καταγραφή τοῦ Μόσχου Παπαχριστοδοῦλου.

ΑΡ. 10 (σελ. 151) : Φαίνεται τραγούδι ἐνιαῖο, στὴν πραγματικότητι ὅμως πρόκειται γιὰ ὁμάδα ἀπὸ 4 ὁμοειδῆ *δίστιχα*. Ἄπ' αὐτὰ τὸ δεύτερο (στίχ. 3—4) καὶ τὸ τελευταῖο (στίχ. 7—8) ἀποτελοῦν ἰδιαίτερη ἐνότητα. Σὲ τέτοιες ἐνότητες, πού παρουσιάζονται σὲ διάφορες περιστάσεις, ἰδίως ὅταν ἀπαντᾷ ἐπαναλαμβάνωνται ἐγκώμια γιὰ κάποιον πρόσωπο, τὰ ἀνεξάρτητα μεταξὺ τους δίστιχα ἔχουν τὸ κοινὸ χαρακτηριστικὸ ὅτι κάθε φορὰ ἐπαναλαμβάνουν κατὰ λέξη, ὅπως καὶ πρὶν, τὸ ἐναρκτήριο ἡμιστίχιο τοῦ κάθε δίστιχου (δηλ. τὸν πρώτο ὀκτασύλλαβο). Τοῦτο συμβαίνει καὶ ἐδῶ, μὲ τὴν ἐπανάληψη τοῦ ἡμιστ. «*Ὅταν σ' ἐγέννα ἡ μάνα σου*» (βλέπε στίχ. 3 καὶ στίχ. 7). Νομίζω μάλιστα ὅτι τὰ δυὸ αὐτὰ δίστιχα (στίχ. 3—4 καὶ 7—8) ἦσαν ἀρχικὰ κοντὰ - κοντὰ τὸ ἓνα μὲ τ' ἄλλο καὶ χῶθηκε ἀργότερα ἀνάμεσά τους τὸ δίστιχο (στίχ. 5—6) πού ἀρχίζει μὲ «*Ὁ ἥλιος ὅταν πρωτοβγῆ*». Ἀφορμὴ, γιὰ νὰ δημιουργηθῇ ἡ διείσδυση αὐτή, ἔδωσε τὸ β' ἡμιστίχιο τοῦ πρώτου δίστιχου (βλέπε στίχ. 3, ἡμιστίχ. β), ὅπου λέγεται : «*Ὁ ἥλιος ἐκατέβη*».

Στὸ κείμενο τοῦ τραγουδιοῦ ἀρ. 5 (βλέπε ἐκεῖ στίχ. 3), μαζί μὲ τ' ἄλλα γαμήλια δίστιχα ποὺ ἐγκωμιάζουν τὴ νύφη, ὑπάρχει καὶ τὸ δίστιχο «*Ὅταν σ' ἐγέννα ἡ μάνα σου . . .*». Πρέπει λοιπὸν ὄλα τὰ δίστιχα καὶ τοῦ τραγουδιοῦ ἀρ. 5 καὶ τοῦ ἀρ. 10 (πλὴν τῶν στίχ. 1—2) νὰ εἶναι γαμήλια καὶ νὰ ἀνήκουν στὰ παινέματα ποὺ λένε γιὰ τὴ νύφη. Ἐκθειάζουν τὴν ὀμορφιά της ποὺ ἄστραψε καὶ ἔλαμψε ἀμέσως μόλις γεννήθηκε, προκαλώντας ἄμεση τότε ἀνατροπὴ καὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν φυσικῶν νόμων (ὁ ἥλιος π.χ. κατέβηκε πλάι στὸ νεογέννητο, ἢ νιρέπεται ἀργότερα ν' ἀνατείλει καὶ καθυστερεῖ).

ΑΡ. 11 καὶ 12 (σελ. 151—152):—Δυὸ παραλλαγὲς ἀπὸ Χριστουγεννιάτικα Κάλαντα. Πληρέστερο εἶναι τὸ πρῶτο. Ἀπὸ τὸ δεύτερο οἱ στίχοι 5—8 ἀντιστοιχοῦν πρὸς τοὺς στίχ. 1—4 τοῦ πρώτου. Ἐπίσης οἱ στίχ. 9—10 τοῦ δεύτερου ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὸ στίχ. 11 τοῦ πρώτου. Στὸ στίχ. 7 τοῦ ἀρ. 11 ἢ συλλαβὴ πᾶ (νὰ πᾶ πάνι) πρέπει νὰ διαγραφῇ. Εἶναι τυπογραφικὸ λάθος καὶ δὲν ἔχει θέση οὔτε γιὰ χάρη τοῦ μέτρου, οὔτε γιὰ χάρη τοῦ νοήματος.

Τὸ ὑπ' ἀρ. 11 Κάλαντο εἶναι ἀρκετὰ πρωτότυπο σὲ ὑπόθεση καὶ ἔχει θαυμάσια μελαγχολικὴ μελωδία. Οἱ ἄγγελοι, ποὺ πηγαινοέρχονται χωρὶς ὄμως νὰ προσφέρουν ἀξιόλογη βοήθεια στὶς ὠδῖνες τῆς Παναγίας, ὀφείλονται σὲ ἰδέα ποὺ διαμορφώθηκε ἀπὸ ὅσα λέγει τὸ Εὐαγγέλιο γιὰ τὸ ἀνεβοκατέβασμα τῶν ἀγγέλων. Οἱ σαράντα μέρες, ποὺ κοιλοπονοῦσεν ἡ Παναγία, εἶναι ποιητικὴ προβολὴ γιὰ νὰ δηλωθῇ πὼς ὁ τοκετὸς κράτησε ἀρκετὲς ὥρες. Ἀξίζει νὰ προσέξουμε τὸ χρονικὰ πρωθύστερο σχῆμα ποὺ γίνεται ὅταν ὁ λαϊκὸς ποιητὴς βάνει τὴν Παναγία νὰ εἶναι περιτριγυρισμένη ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους, πρόσωπα ἀνύπαρκτα στὸ σπήλαιο τῆς Βηθλεὲμ κατὰ τὴν ἱερὴ ὥρα τῆς Γέννησης. Ἡ ἀνακρίβεια ὄμως περνάει ἀπαρατήρητη, γιὰ τὸ λαϊκὸς ἀκροατὴς ἀρέσκειται νὰ βλέπῃ τὸ θεϊκὸ γεγονός νὰ περιγράφεται πλαττωμένο μὲ τὴν ἀνήσυχη συμπαράσταση πολλῶν γύρω ἀνθρώπων, ποὺ τρέχουν νὰ βοηθήσουν ἔστω καὶ ἂν ὁ ῥόλος τους ἐξατιμίζεται σὲ μάταια τρεξίματα, ὅπως ἄλλωστε τόσες καὶ τόσες φορὲς συμβαίνει καὶ στοὺς τοκετοὺς τῶν θνητῶν.

ΑΡ. 13 (σελ. 152):—Τὸ τραγοῦδι τοῦτο εἶναι Κάλαντο τῆς Πρωτοχρονιάς, ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἔχουν ὑποστὴ λογία ἐπίδραση καὶ γρήγορα καταντοῦν στιχοπλοκήματα μὲ ἄφθονη πεζολογία, μπερδεψιῆς νοημάτων καὶ ἄσχετες ἐνότητες καὶ ποὺ τελειώνουν μὲ ζητιανιά, στερημένη κι' αὐτὴ ἀπὸ ποιητικὴ ἐπεξεργασία. Τὸ μόνο ἴσως, ποὺ ἀξίζει νὰ προσέξῃ κανεὶς σ' αὐτὸ τὸ στιχοπλόκημα, εἶναι τὸ γεγονός ὅτι τέτοιες στιγμὲς θυμοῦνται τοὺς ξενιτεμένους τοῦ σπιτιοῦ καὶ τοὺς εὐχονται καλὴ προκοπή.

ΑΡ. 14 (σελ. 153):—Δυὸ δίστιχα λογίας κατασκευῆς. Ἀξίζει νὰ διαβάσῃ κανεὶς τοὺς τέσσερους αὐτοὺς στίχους, γιὰ νὰ πεισθῇ ὅτι κάτι τέτοια λόγια κατασκευάσματα, ποὺ μπορεῖ νὰ συνοδεύονται ἀπὸ ἀξιόλογη ἢ καὶ ἐξαί-

ρετη μελωδία, εἶναι τέτοια ἀντιποιητικά ἐκτροπώματα, ὥστε ἔχουν κάμει καὶ συνεχίζουσαν νὰ κάνουν μεγάλο κακὸ στὴ γνήσια δημοτικὴ ποίηση διαστρέφοντας τὸ λαϊκὸ γοῦστο ἐνὸς μέρους τοῦ λαοῦ, ἰδίως ἀστικοῦ πληθυσμοῦ.

AP. 15 (σελ. 153):—Τὸ ὄκτασύλλαβο τοῦτο τραγοῦδι ἀποτελεῖται οὐσιαστικὰ ἀπὸ δυὸ δίστιχα μὲ δεκαπεντασύλλαβους στίχους. Ἐπ' αὐτὰ τὸ δευτερο (στίχ. 5—8) εἶναι ἀνεξάρτητο καὶ ἀνήκει στὴ λεγόμενη «γνωμικὴ ποίηση» μὲ θέμα του τὸ ἐφήμερο τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, ποῦ ξεκινάει ἀπὸ μιὰ μοιρολατρικὴ πίστη καὶ προχωρεῖ στὴν εὐθυμὴ διάθεση νὰ χαρῆ ὁ ἀνθρώπος τὸ ἀβέβαιο καὶ ἄγνωστο ὑπόλοιπο τῆς πρόσκαιρης ζωῆς του.

Ὡς πρὸς τὸ πρῶτο δίστιχο (δηλ. τοὺς στίχ. 1—4), παρατηρῶ τὰ ἑξῆς: Ὁ β' στίχος (δηλ. οἱ στίχ. 3—4) εἶναι πεζὸς καὶ ἀνάξιος λόγου, ὁ πρῶτος ὅμως (στίχ. 1—2) μᾶς συγκινεῖ ἰδιαίτερα, διότι ἔρχεται ἀπὸ πολὺ μακρυνὴ παράδοση τῶν δημοτικῶν μας τραγουδιῶν. Στὸν Ἀκριτικὸ κύκλο ὁ ἄρρωστος Διγενῆς μ' αὐτὸ τὸ στίχο ἀρχίζει νὰ προσφωνῆ τὰ παλληκάρια του, ποῦ τὸν ἐπισκέπτονται, καὶ αὐτὴ εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς τυπικὰς ἀρχὰς ὅταν ἀρχίζει νὰ τοὺς διηγῆται τὶς περιπέτειες καὶ τὰ κατορθώματά του. Βλέπε π.χ. μιὰ Γορτυνιακὴ παραλλαγή, δημοσιευμένη ἀρχικὰ στὰ «Παναθήγαια» (τόμ. 11, ἔτος 1905 σελ. 34) καὶ ξαναδημοσιευμένη ἀπὸ τὸ Νικ. Πολίτη στὴ «Λαογραφία» (τόμ. 1, σελ. 223 ἀρ. 9), ὅπου συγκέντρωσε καὶ ὅλες τὶς ἄλλες γνωστὰς του παραλλαγὰς γιὰ τὸ «Θάνατο τοῦ Διγενῆ». Ἡ παραλλαγή ἐκείνη ἀρχίζει ὡς ἑξῆς:

— Φίλοι, καλῶς ὠρίσατε, φίλοι κι' ἀγαπημένοι.
Συχάσατε, καθήσατε, γιὰ νὰ σᾶς μολοήσω
τῆς θάλασσας τὸν ταρασμὸ καὶ τῆς στεριᾶς τὰ πάθια,
τῆς Γουργαριᾶς τὶς λαγκαδιές, τῆς Ἀραπιᾶς τὰ ὄρη.

Τὸν ἴδιο τύπο τραγοῦδιου ἔχει στὶς «Ἐκλογές» του ὁ Ν. Πολίτης (ἀρ. 78 Β) προτιμώντας ἐκεῖ τὴν ἑξῆς ἀρχὴ (βλέπε ἰδίως τοὺς στίχ. 1—2 καὶ 8—9):

Τρίτη ἐγεννήθη ὁ Διγενῆς καὶ Τρίτη θὰ πεθάνη.
Πιάνει καλεῖ τοὺς φίλους του κι' ὄλους τοὺς ἀντρειωμένους:
— Φίλοι, καλῶς ὠρίσατε, φίλοι κι' ἀγαπημένοι,
συχάσατε, καθήσατε κι' ἐγὼ σᾶς ἀφηγεῖμαι.

AP. 16 (σελ. 153):—Τραγοῦδι τοῦ γάμου, ποῦ λέγεται τὴν ὥρα ποῦ ἡ νύφη σέρνει τὸ χορὸ. Οὐσιαστικὰ καὶ ἐδῶ, ὅπως συμβαίνει σὲ πολλὰ τραγοῦδια τοῦ γάμου, δὲν πρόκειται γιὰ ἐνιαῖο τραγοῦδι ἀλλὰ γιὰ ἀτοτελῆ γαμήλια δίστιχα, ἐγκωμιαστικὰ τῶν νεονύμφων.

Συνηθισμένη ἀρχὴ ἐνὸς γαμήλιου τραγοῦδιου εἶναι ἡ «ἄσπρη κατάσπρη ζαμπακιὰ» ἢ «μπαμπακιὰ», μὲ τὴν ὁποία παρομοιάζεται ἡ νύφη. Ἡ παρομοίωση γίνεται, ἐπειδὴ γιὰ τὴ λαϊκὴ ἀντίληψη ἡ πολλὴ λευκότητά τοῦ

δέρματος, ήταν, ιδίως για τὰ μεσαιωνικά χρόνια, ἀλλὰ καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι, σπουδαῖο στοιχεῖο γυναικείας ὁμορφιάς. Σὲ παλιές «Παραλογές» θεωρεῖται πλεονέκτημα γιὰ μιὰ κόρη τὸ ὅτι δὲν τὴν εἶδε ὁ ἥλιος. Σὲ ἐρωτικά νεώτερα τραγούδια τὸ ἄσπρο χέρι, τὸ ἄσπρο ποδάρι, ὁ ἄσπρος λαιμός, τὸ ἄσπρο πρόσωπο κλπ. ἀποτελοῦν προσόντα ὁμορφιάς. Ἡ παράδοση δηλ. τῆς μεσαιωνικῆς νοοτροπίας ἐξακολουθεῖ περίπου ὅπως ἦταν καὶ τότε γιὰ «τὰς παρθένους, ἅς οὐχ εἶδρα ἥλιος». Ἀξίζει ν' ἀναφερθοῦν ἐδῶ καὶ οἱ σχετικοὶ χαρακτηριστικοὶ στίχοι ἀπὸ τὴν Παραλογή τοῦ Νεκροῦ Ἀδερφοῦ (βλέπε Ν. Πολίτη, Ἐκλογές ἀρ. 92 στιχ. 1—5):

Μάνα, μὲ τοὺς ἐννιά σου γιούς καὶ μὲ τὴ μιά σου κόρη,
τὴν κόρη τὴ μονάκριβη, τὴν πολυαγαπημένη,
τὴν εἶχες δώδεκα χρονῶ κι' ἥλιος δὲ σοῦ τὴν εἶδε !»
Στὰ σκοτεινὰ τὴν ἔλουζε, στ' ἄφεγγα τὴ χενίζει,
στ' ἄστρι καὶ στὸν ἀυγερινὸ ἔπλεκε τὰ μαλλιά της.

Ἐδῶ, στὸ τραγούδι ἀρ. 16, ἔχομε τὴν ἴδια τυπικὴ ἀρχή, συνέβη ὅμως παραφθορὰ τῆς ἄσπρης κατάσπρης ζαμπακιᾶς καὶ ἔτσι ἡ ἀρχὴ ἔγινε «ἄσπρη σταφίδα ραζακιά» (βλέπε πιδὸ πάνω σελ. 153, ἀρ. 16 στίχ. 1). Στὰ «Θρακικά» (τόμ. 6 σελ. 327) ὑπάρχει μουσικὴ καταγραφή πού τὸ κείμενό της ἀρχίζει :
«Ἄσπρο σταφύλι ραζακὶ καὶ κόκκινο κεράσι».

Στὸ τραγούδι ἀρ. 16 ἔχομε 4 δίστιχα σὲ δεκαπεντασύλλαβο καὶ 4 «γυρίσματα» σὲ ὀκτασύλλαβο. Θὰ παραθέσω ἐδῶ τὴν πρώτη ἀπὸ τῆς 4 αὐτῆς ἐνότητες (δηλ. δίστιχο καὶ γύρισμα μαζί), γιὰ νὰ ἔχομε πρόχειρο τὸ κείμενο, πάνω στὸ ὁποῖο θὰ ἤθελα νὰ κάμω καὶ μερικὲς ἄλλες παρατηρήσεις :

Ἄσπρη σταφίδα ραζακιά καὶ κόκκινο κεράσι,
τ' ἀντρόγυνο πού στέριωσε ν' ἀσπρίση, νὰ γεράση.
Ἄσπρο χαρτί μὲ γράμματα,
νὰ ἔχουν καλὰ γεράματα.

Πρῶτα - πρῶτα, βλέπομε ὅτι μετὰ τὴ ραζακιά παρουσιάζεται τὸ «κεράσι». Τὸ φρούτο αὐτὸ συμβολίζει τὴν κοκκινάδα τῶν χειλιῶν, ἡ παρουσία του ὅμως σὲ πολλὰ γαμήλια δίστιχα, καὶ πάντοτε στὸ τέλος τοῦ πρώτου δεκαπεντασύλλαβου, ἔχει γίνεи ἀπαραίτητη, ἐπειδὴ, ἀπὸ ἀποψη ὁμοιοκαταληξίας, ἐπιτρέπει ἄνετα ν' ἀκολουθήσῃ ἀμέσως ἓνας β' δεκαπεντασύλλαβος, εὐχεινικός γιὰ τ' ἀντρόγυνο πού ἔγινε νὰ ζήσει νὰ γεράση. Ἡ ἀνάγκη τῆς ὁμοιοκαταληξίας (κεράσι—νὰ γεράση) ἔχει καταστήσει τὸ «κεράσι» ἀναντικατάστατη λέξη τῶν τραγουδιῶν τοῦ γάμου Στὴν Κρήτη μάλιστα, ὅπως ἔχει παρατηρηθῆ, ἔχει γίνεи καὶ σχετικὴ μεταπήδηση σημασιῶν. Ἐκεῖ σὲ γαμήλια δίστιχα λέγεται : «Ἐνα τραγούδι θὲ νὰ πῶ ἀπάνου στὸ κεράσει(ν)» καὶ ἐννοεῖται στὸ νὰ κεράσουν, δηλ. στὸ κέρασμα τοῦ κρασιοῦ καὶ στὴ σχετικὴ πρόποση.

Ἐργότερα, μὲ τὴ μετάπτωσι τῆς σημασίας στὸ ὁμώνυμο «κεράσι» («ἀπάνου στὸ κεράσι»), ἄρχισαν νὰ φτιάθουν δίστιχα ὅπου ἔβαναν καὶ ὀνόματα ἄλλων συγγενικῶν καρπῶν, π.χ. «ἓνα τραγούδι θὲ νὰ πῶ ἀπάνου στὸ λεμόνι» κλπ.

Ἐπειτα ὁ στίχος β' τοῦ πιὸ πάνω Θρακικοῦ διστίχου (ἀρ. 16 στίχ. 2) προέρχεται ἀπὸ ἀρχικὸ δεκαπεντασύλλαβο: «τ' ἀντρόγυνο πὸν ἔγινε νὰ ζήση, νὰ γεράση». Ἐδῶ ὅμως στὸ Θρακικὸ κείμενο ἐπέδρασε ἡ ἐναρκτήρια λέξι ἀσπρη καὶ ἔτσι ἀντὶ «νὰ ζήση» εἶπαν «ν' ἀσπρίση» πὸν ἄλλωστε εἶναι συνώνυμο τοῦ ἀμέσως ἐπόμενου «νὰ γεράση». Πιὸ πάνω (σελ. 187, σχόλια στὸ τραγούδι ἀρ. 5) εἶδαμε ὅτι ἡ ἐναρκτήρια λέξι τοῦ «γυρίματος» ταυτίζεται μὲ τὴν τελευταία λέξι τοῦ δεκαπεντασύλλαβου, πὸν ἀμέσως προηγήθηκε. Τώρα ἐδῶ, στὸ πρῶτο δίστιχο καὶ στὸ «γύρισμά» του, βλέπομε ὅτι ἡ ἐναρκτήρια λέξι τοῦ «γυρίματος» (δηλ. ἡ λ. ἀσπρη) συνδέεται ἄμεσα ὄχι μόνον μὲ τὴν ἐναρκτήρια λέξι τοῦ διστίχου (ἐπίσης: ἀσπρη) ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ τελευταῖο ἡμιστίχο τοῦ διστίχου (ν' ἀσπρίση):

τ' ἀντρόγυνο, πὸν στέριωσε, ν' ἀσπρίση, νὰ γεράση.

Ἄσπρο χαρτὶ μὲ γράμματα,

νὰ ἔχουν καλὰ γεράματα.

Ἡ πρώτη ἐνότητα τοῦ τραγουδιοῦ ἀρ. 16 (δηλ. οἱ στίχ. 1—4) ἔχει δημοσιευτῆ στὸ Ἀρχ. Θρακ. Θησ. τόμ. 1, σελ. 90 ἀρ. 15, προέρχεται ἀπὸ τὸ Σαμακόβι καὶ συνοδεύεται μὲ μουσική.

ΑΡ. 17 (σελ. 154):—Καὶ τὸ τραγούδι τοῦτο εἶναι τοῦ γάμου καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ δίστιχα, δυὸ δεκαπεντασύλλαβα δίστιχα πὸν καθένα τους ἀκολουθεῖται ἀπὸ ἓνα «γύρισμα» δεκατρισύλλαβο (τοῦ ὁποίου ἡ τομὴ χωρίζει τὸ στίχο σὲ ἓνα ἐπτάστιχο καὶ ἔπειτα ἓνα ἐξάστιχο). Τὸ πρῶτο δίστιχο ἐγκωμιάζει τὴ νύφη, τὸ δεύτερο ἀναφέρεται στὸ γαμπρό, οὐσιαστικὰ ὅμως καὶ αὐτὸ εἶναι ἐγκώμιο τῆς νύφης. Στὸ πρῶτο δίστιχο ὁ δεύτερος στίχος (πὸν λέει ὅτι ἡ νύφη ἔχει τὸν ἥλιο πρόσωπο καὶ τὸ φεγγάρι ἀστήθι) εἶναι στίχος σπουδαῖος καὶ μὲ παλιὰ παράδοσι μέσα στὸ δημοτικὸ τραγούδι. Ἀπαντᾷ σταθερὰ σ' ὅλες σχεδὸν τὶς παραλλαγές τοῦ τραγουδιοῦ «τῆς Κουμπάρας Νύφης», εἶναι γνωστὸς σ' ὅλους τοὺς ἐλληνικοὺς τόπους, ἡ Παραλογὴ ὅπου ἀνήκει εἶναι χρονικὰ ἀρκετὰ παλιά, καί, ἐπίσης, ὁ αὐτὸς στίχος, σὰ δηλωτικὸς τοῦ στολισμοῦ καὶ τῆς ὁμορφιάς μιᾶς νέας γυναίκας, ἀποσπᾶται καὶ ἀπαντᾷ σὲ διάφορα ἄλλα τραγούδια καθὼς καὶ στὰ «εὐχετικά τραγούδια» τῶν Καλάντων, σὲ κείμενα πὸν ψάλλονται τὴ στιγμὴ πὸν ἐγκωμιάζουν τὴν κυρὰ τοῦ σπιτιοῦ.

Ἐνα ἄλλο σημεῖο πὸν πρέπει νὰ προσέξουμε ἐδῶ εἶναι ἡ διαφορὰ στὸ ὕφος, (ἔμμεσος καὶ ἀμέσος λόγος), πὸν χωρίζει τὸ πρῶτο δεκαπεντασύλλαβο δίστιχο ἀπὸ τὸ «γύρισμά» του. Δηλ. ἐνῶ στὸ δίστιχο ὁ λόγος ἀναφέρεται σὲ

τρίτο πρόσωπο, στο «γύρισμα» γίνεται απότομη στροφή του λόγου σε πρόσωπο δεύτερο, με άμεση προσφώνηση προς το άτομο (τη νύφη, ἐδῶ), που μόνο ἔμμεσα πριν το είχαν αναφέρει.

Ὁ τρόπος τῆς τέτοιας τεχνικῆς δὲν εἶναι μοναδική ἢ τυχαία σύμπτωση ἐδῶ, ἀλλ' ἀποτελεῖ γενικώτερο φαινόμενο τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν, ὅπου πάρα πολλές φορές, ἀνάμεσα στοῦ λόγου σε τρίτο πρόσωπο πού ὑπάρχει στους δεκαπεντασύλλαβους, ξεφυτρώνουν λογῆς «γυρίσματα», πού διατυπώνονται σε δεύτερο πρόσωπο, σά μορφή διαλόγου, καί ἐπέχουν θέση ἄμεσης συναισθηματικῆς ἀποστροφῆς πρὸς τὸ πρόσωπο ἢ τὸ πρᾶγμα, γιὰ τὸ ὅποιο πριν ἔμμεσα γινόταν λόγος. Στὴν ἴδια κατηγορία ἐρμηνείας πρέπει νὰ ὑπαγάγουμε καί τῆς ποικίλες κλητικῆς προσφωνήσεις, πού παρουσιάζονται σὰν «τσάκισμα» ἢ σὰ «γύρισμα» σε πολλά τραγούδια, κυρίως ἐρωτικά καί κλέφτικα. Στῆς περιπτώσεις αὐτὲς κατονομάζεται τὸ κύριο ὄνομα, στοῦ ὅποιο καί ἀναφέρεται ἡ ὑπόθεση τῶν πριν στίχων. Ἡ ἀναφορὰ ὁμως γίνεται σε ἄμεσο λόγο, με θερμὴ προσφώνηση, πού συνηθέστατα ἔχει κοντὰ τῆς καί τὸ κητικὸ «μου». Ἡ τεχνικὴ αὐτὴ τῆς συναισθηματικῆς ἀποστροφῆς οὐσιαστικὰ ὑπαγορεύεται ἀπὸ τὴν ἀνάγκη νὰ βρεθῆ τρόπος ἄμεσης προσωρινῆς διεξόδου στοῦ συμπεκνωμένο συναίσθημα πού πιέζει ἀσφυκτικὰ τὸν ἐσωτερικὸ ψυχικὸ κόσμο, στὸν ὅποιο ὁ ἀφηγηματικὸς δεκαπεντασύλλαβος δὲ δίνει πάντοτε τὴν εὐκαιρία τοῦ ἔντονου λυρικοῦ ξεσπάσματος. Γενικώτερα μάλιστα θὰ πρέπει νὰ προσθέσω ὅτι τὸ «γύρισμα», κάθε γύρισμα, ἀποτελεῖ αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ καί μιὰ ἔκρηξη συναισθηματικοῦ ἀποθέματος πού προκαλεῖται σὰ λυρικά τραγούδια.

ΑΡ. 18 (σελ. 154):—Τραγούδι μικρὸ τοῦ γάμου, τραγουδιέται ἀπὸ τὰ κορίτσια πού τριγυρίζουν τὴ νύφη, ὅταν μπαίνει ὁ γαμπρὸς στοῦ δωμάτιο γιὰ νὰ τὴν πάρη γιὰ τὴν ἐκκλησία. Οἱ δυὸ τελευταῖοι στίχοι (στίχ. 7—8) βρίσκονται ἐδῶ μετέωροι, ἐνῶ στοῦ ἀμέσως ἐπόμενο τραγούδι ἀρ. 19 (βλέπε ἐκεῖ στίχ. 1—4) βρίσκονται στοῦ φυσιολογικοῦ τους περιβάλλον.

ΑΡ. 19 (σελ. 154):—Τραγούδι τοῦ γάμου, με ἐγκώμια γιὰ τὴ νύφη, τὸ γαμπρὸ καί τοὺς συμπεθέρους στοῦ τέλος. Ὁ στίχ. β' θ' ἀντιστοιχοῦσε καλύτερα πρὸς τὸν α', ἀν ἦταν ὡς ἐξῆς: «τέτοιο γάμο 'γὼ δὲν εἶδα». Οἱ στίχοι 3—4 καί 9—12 ἀποτελοῦν παραλλαγὴ τῶν αὐτῶν πραγμάτων. Στὴν πρώτη περίπτωσι νύφη καί γαμπρὸς παρομοιάζονται με παγῶνι καί χελιδόνι, στὴ δεύτερη με πέρδικα καί γεράκι. Γίνεται φανερὸ ὅτι ἡ δεύτερη περίπτωση περιέχει τὰ πιὸ πετυχημένα σύμβολα, γιὰ τὸ γάμο, πού τὸ παλαιὸ ἀνθρωπολογικὸ του ὑπόστρωμα ἀποτελεῖται ἀπλῶς καί κυρίως ἀπὸ τὴν ἀρπαγὴ τῆς νύφης, ἢ καλύτερη παρομοίωση γίνεται ὅταν περιγράφεται ὁ γαμπρὸς σὰν ἀητὸς ἢ γεράκι καί ἡ νύφη σὰν πέρδικα ἢ περιστέρα. Πάνω στὴν ἴδια συμβολικὴ βάση στηρίζονται καί ἀρκετὰ ἐρωτικά δημοτικὰ τραγούδια,

πὸν μιλοῦν γιὰ τὸν ἀητὸ καὶ τὴν πέρδικα, ἢ καὶ γιὰ παρόμοια πουλιά, πὸν ὅμως οἱ μεταξύ τους σχέσεις, σ' ὄλο τὸ περιεχόμενο τοῦ τραγουδιοῦ, χαρακτηρίζονται ἀπὸ τὸ βασικὸ γνώρισμα «*τῆς ἀρπαγῆς*».

Στὸ τραγούδι πὸν ξεετάζουμε συνέβη τὸ ἐξῆς : Οἱ στίχ. 1—2 ἀναφέρονται σὰν προοίμιο τόσο στοὺς στίχ. 3—4 ὅσο καὶ στοὺς στίχ. 9—13, ἀνεξάρτητα κάθε φορά. Στὴ δεύτερη ὅμως περίπτωση λησμονήθηκαν, καὶ ἔτσι ὁ στίχ. 9 ἀρχίζει παράξενα. Συνέβη ἐπίσης καὶ κάτι ἄλλο : Οἱ στίχ. 5—8 δὲν ἔχουν καμιὰ θέση ἐδῶ, ἀλλὰ χώθηκαν ἀνάμεσα στοὺς στίχ. 4 καὶ 9, ἐκμεταλλεῦόμενοι τὸ ὅτι κατὰ σύμπτωση γινόταν λίγο πρὶν λόγος γιὰ πουλιά, παγῶνι καὶ χελιδόνι. Στὴν πραγματικότητα, ἀν θέλουμε νὰ διατηρήσουμε τοὺς στίχους αὐτοὺς, πρέπει νὰ τοὺς βάλουμε στὴν ἀρχὴ τοῦ τραγουδιοῦ, σὰν προοίμιο. Ὅλο τὸ ἄλλο τραγούδι θὰ εἶναι τότε *μονόλογος τοῦ τρίτου πουλιοῦ*, περίπτωση πὸν εἶναι γνωστὴ ἀπὸ διάφορα Κλέφτικα τραγούδια, ὅπου τὸ τρίτο πουλί «μοιρολογεῖ καὶ λέγει» καὶ τότε ὅλη ἡ συνέχεια τοῦ τραγουδιοῦ, συνήθως ἱστορία τραγικὴ, εἶναι λόγοι θλιβεροὶ τοῦ πουλιοῦ, δραματικὴ ἀνακοίνωση κάποιου φοβεροῦ χτυπήματος τῆς μοίρας, παρόμοιου μὲ ἐκεῖνο πὸν εἶπαν τὰ πουλιά στὸ Διγενὴ ἢ στὸ Γιάννη, προφητεύοντάς του θάνατο ἄμεσο. Τὰ πουλιά δηλ. πὸν προλογίζουν τὸ θάνατο κλεφτῶν ἔχουνε σχέση μὲ τὰ πουλιά πὸν προλογίζουν καὶ προφητεύουν τὸ θάνατο τοῦ μεγάλου Ἀκριτῆ.

Ἡ σωστότερη λοιπὸν θέση τῶν στίχων τοῦ τραγουδιοῦ ἀρ. 19 (βλέπε σελ. 154), νομίζω ὅτι εἶναι ἡ ἐξῆς : Νὰ μοῦν ὡς στίχοι 1—4 οἱ στίχοι 5—8. Ἐπειτα ν' ἀκολουθήσουν ὡς στίχοι 5—6 οἱ τωρινοὶ στίχοι 1—2. Καὶ τέλος ν' ἀκολουθοῦν ὡς στίχοι 7—12 οἱ στίχοι 9—14. Οἱ στίχοι 3—4 μοροῦν νὰ λείψουν.

ΑΡ. 20 (σελ. 155) : — Τὸ τραγούδι «*Ἡ κακοπαντρεμένη*» ἔχει ἐπισημονικὸ τίτλο «*Ὁ Μαραζιάρης*» καὶ εἶναι τραγούδι σατυρικὸ πὸν διακωμωδεῖ τὴν ἄθλια μοῖρα μιᾶς νεαρῆς καὶ σφριγηλῆς κόρης. Ἡ διακωμώδηση ὅμως γίνεται, χωρὶς τὸ ὕφος ν' ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὸν τραγικὸ χαρακτήρα πὸν διέπει τὸ θέμα καὶ πὸν πλαισιώνει μὲ τὴ μελαγχολικὴ του διάθεση ὅλους τοὺς στίχους. Τὸ τραγούδι τοῦτο, πὸν εἶναι γνωστὸ ἀπὸ πολλὰ ἑλληνικὰ μέρη καὶ κατατάσσεται στὰ Σατυρικά, θὰ ἔπρεπε νὰ συνδεθῆ ἄμεσώτερα μὲ τὰ τραγούδια τῆς Ἀγάπης, ὅσα θὰ μπορούσε ν' ἀποτελέσουν τὸν *κύκλο τοῦ ἀτυχον γάμου μιᾶς νέας γυναίκας*. Τὴ σημαντικώτερη ὁμάδα στὰ τραγούδια τοῦ κύκλου αὐτοῦ ἀποτελοῦν ὅσα ἀνήκουν στοὺς πολλοὺς καὶ ποικίλους τύπους τοῦ θέματος «*τοῦ γέρον ἀντρα καὶ τῆς κόρης*». Σὲ ὅλα αὐτὰ τὰ τραγούδια κύριο πρόσωπο εἶναι ἡ ἀπογοητευμένη νέα γυναίκα, πὸν εἶχε τὴν ἀτυχία νὰ τὴν παντρέψουν μὲ γέρο ἢ μὲ μαραζιάρη. Τὴν τραγικὴ ἀντίθεση τῶν δυὸ προσώπων,—τοῦ ἑνὸς πὸν ἀνεπανόρθωτα φθίνει καὶ τοῦ ἄλλου πὸν εἶναι προσωποποίηση τῆς δροσιᾶς τοῦ Μᾶη καὶ τῶν λουλουδιῶν

τοῦ Ἀπρίλη, — τὴ βλέπομε ν' ἀποδίδεται ἐδῶ, στοὺς τελευταίους στίχους τῆς δημοσιευμένης στὸ βιβλίον μας Θρακικῆς παραλλαγῆς, μὲ τὴν ἀγαναχτισμένη παρακένευση τῆς νέας κόρης, μιᾶς παρακένευσης ποὺ ὥστόσο τῆς μέλλεται νὰ μείνῃ ὀριστικὰ ἀναπάντητη :

— Σήκω, μαράζη μ', πλάγιασε, σήκω, μαράζη μ', πέσε,
κι' ἄπλωσε τὸ ξερόχερό σ' στὸν ἀργυρὸ τὸν κόρφο,
νὰ ἰδῆς τοῦ Μάη τὴ δροσιά, τ' Ἀπρίλη τὰ λουλούδια !

Παραλλαγές τοῦ ἴδιου τραγουδιοῦ «τοῦ *Μαραζιάρη*», ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὴ Θράκη, ἔχω ὑπ' ὄψη μου τὶς ἐξῆς :

1. Λουλουδοπούλου σελ. 43, ἄρ. 27
2. Θρακικά 2, σελ. 390 ἄρ. 2 (Ἀδριανούπολη, μὲ μουσικὴ)
3. Ἀρχ. Θρακ. Θησ. 3, σελ. 40 ἄρ. 22 (Αἶνος)
4. » » » 8, σελ. 177 ἄρ. 1 (Σκόπελος-Πέτρα).

Στὴν παραλλαγὴ Λουλουδοπούλου, μετὰ τοὺς πρώτους 8 στίχους, ὅπου τὸ θέμα τοῦ *Μαραζιάρη*, ἀκολουθοῦν 6 στίχοι ἀπὸ τὸ τραγούδι «τῆς Ἀπαρημένης» ποὺ ὁ ἄντρας τῆς γυρεύει, γιὰ ξαρρωστικό, λαγοῦ τυρὶ κι' ἀπ' ἄγριο γίδι γάλα κι' ὅσο νὰ πάη ἐκείνη καὶ νὰ ῥθῆ τὸν βρῖσκει παντρεμένο μὲ ἄλλη. Στὴν ἴδια παραλλαγὴ ὁ *Μαραζιάρης* ἔγινε «*Μαράζ - Γιάννης*» καὶ ἔπειτα *Γιάννης*, ἐνῶ ἡ κόρη ὀνομάζεται *Γιαννούλα*. Στὴν τέταρτη Θρακικὴ παραλλαγὴ (*Ἀρχ. Θρακ. Θησ.* 8, 177, 1) ἡ κόρη ξεσπάει σὲ κατάρα ἀνάλογη μὲ τὶς κατάρες τῆς Ἀπαρημένης (βλέπε γι' αὐτὲς π.χ. Ν. Πολίτη, *Ἐκλογές* ἄρ. 128 Α στίχ. 14—15) καὶ τέλος ἀκολουθεῖ ἀξιόλογος ἀλλὰ καὶ ὀργισμένος διάλογος μεταξὺ πεθερᾶς καὶ νύφης.

ΑΡ. 21 (σελ. 155) :—Τὸ τραγούδι τοῦτο, ποὺ ἔχει ἐδῶ τὸν τίτλον «*Χήρας κορίτσι ἀρρώστησε*», εἶναι τραγούδι Ἀκριτικό, γνωστὸ σὲ πολλὰ ἑλληνικὰ μέρη, ἀπὸ τὴν Καππαδοκίαν ἕως τὰ Ἐπτάνησα, καὶ ὁ σωστός τίτλος του εἶναι «*Ἡ ἀρρεβωνιαστικὴ τοῦ Κωσταντῆ*». Θέμα του τὸ Ἀκριτικὸ τραγούδι ἔχει τὴ βαρεῖα ἀρρώστεια τοῦ ἐνὸς ἀπὸ τοὺς δυὸ ἀρρεβωνιασμένους. Μὲ βασικὴ ἀφετηρία τὴν ἀρρώστεια καὶ τὸ μελλοντικὸ θάνατον τοῦ ἐνός, τὸ θέμα τοῦ τραγουδιοῦ διακλαδώνεται σὲ δυὸ τύπους, ὅπου μελλοθάνατος εἶναι πότε ὁ ἀρρεβωνιαστικὸς καὶ πότε ἡ ἀρρεβωνιαστικὴ : Στὸν τύπον Α', καθὼς ὁ Κωσταντῆς ἐτοιμάζεται νὰ πάη στὸ γάμον, προειδοποιεῖται ἀπὸ τὸ «προφητικὸ πουλί» ὅτι θὰ πεθάνῃ σύντομα. Ματαιώνει τότε τὴ μετάβασίν του καί, συνήθως, στέλνει γιὰ γαμπρὸ τὸ μικρότερον ἀδερφό του. Ἀκολουθεῖ ἀνάλογα ἀπορία, ἐκπληξή καὶ διαμαρτυρία τῆς νύφης γιὰ τὴν ἀποκρουσθῆ τοῦ δυστυχῆματος καὶ γιὰ τὴν κρυφὴ ἀντικατάστασιν τοῦ γαμπροῦ ἀπὸ τὸν ἀδερφό του. Στὸν τύπον Β' ἀρρωστη βαρεῖα πέφτει ἡ ἀρρεβωνιαστικὴ τοῦ Κωσταντῆ. Ὅταν μαθαίνει ὅτι ζυγώνει τὸ συμπεθεριό, δίνει ἐντολὴ στὴ μάνα τῆς νὰ μὴν εἰποῦν τίποτε στὸν Κώστα καὶ τὸν πικράνουν, ἀλλὰ νὰ βγάλουν τὰ νυ-

φικά της καὶ νὰ στολίσουν γιὰ νύφη τὴ μικρότερη ἀδερφή της. Ἡ στάση τῆς ἐτοιμοθάνατης κόρης, ποὺ συλλογιέται τόσο πολὺ τὸν ἀγαπημένο της, δείχνει μὲ τὴν αὐταπάρησή της τὸ μέγεθος τῆς ἀγάπης της, καὶ ἄς μὴ μᾶς μιλάει κατ' εὐθεΐαν γι' αὐτὴ της τὴν ἀγάπη.

Ὁ τύπος Β' εἶναι συγγενικός στὴν ὑπόθεση μὲ ἓνα μεγάλο καὶ παλιὸ τραγούδι, ποὺ εἶναι γνωστὸ σὲ πολλὰ ἑλληνικὰ μέρη καὶ φέρνει τὸν τίτλο «τὸ τραγούδι τῆς Λυγερῆς καὶ τοῦ Χάρου», τοῦ ὁποίου μιὰ παραλλαγή βλέπε στὶς «Ἐκλογές» τοῦ Ν. Πολίτη, (ἀρ. 217). Καὶ ἐκεῖ ἡ κόρη εἶναι ἄρρωστη καὶ ὁ ἄρρεβωνιαστικός Κωσταντής, ὅταν φτάνει, τὴ βρίσκει πεθαμένη. Στὴ συνέχεια ὁ Κωσταντής αὐτοκτονεῖ ἀπὸ τὴ λύπη του καὶ οἱ δυὸ νέοι θάβονται πλάϊ πλάϊ. Ἀπὸ τότε ἔχομε στὴ νεοελληνικὴ ποίηση καὶ τὸ ὠραῖο μοτίβο τῶν δύο διαφορετικῶν δέντρων ποὺ φυτρώνουν πάνω στὰ μνήματα καὶ σκύβουν τὸ ἓνα στ' ἄλλο συνεχίζοντας τὴν ἀγάπη καὶ τὴν τρυφερότητα τῶν θαμέντων νέων. Προσοχὴ ἀποδίδεται καὶ στὸ γένος τῶν φυτῶν. Φροντίζουν δηλ. γιὰ τὸ μνήμα τῆς κόρης νὰ βάζουν φυτὸ θηλυκοῦ γένους, π.χ. τὴν καλαμιὰ, ἐνῶ γιὰ τὸ νέο ὀνοματίζουν δέντρο συμβολικὸ τοῦ νέου ἀντρα, π.χ., τὸ κυπαρίσσι. Στὸ τέλος ἓνα πουλί, ἢ ὁποῖος ἄλλος, διαβάτης ἢ καὶ ὁ ποιητῆς ὁ ἴδιος, παρεμβάλλεται γιὰ νὰ κλείσῃ τὴ μελαγχολικὴ ὑπόθεση, ἐπιλέγοντας κάποιους στίχους ποὺ ἀνακεφαλαιώνουν τὴ θλιβερὴ ὑπόθεση τοῦ τραγουδιοῦ (βλέπε π.χ. Ν. Πολίτη, Ἐκλογές ἀρ. 217 στίχ. 47—52) :

Ἐκεῖ ποὺ θάψανε τὸ νιὸ φύτρωσε κυπαρίσσι

κι' ἐκεῖ ποὺ θάψανε τὴ νιά ἐβγήκε καλαμιώνα.

Λυγογυρίζει ἡ καλαμιὰ, σκύφτει τὸ κυπαρίσσι.

Κι' ἓνα πουλί κελάδαε, σ' ἄλλο πουλί ξηγειώνταν :

—Γιὰ δὲς τα τὰ κακόμοιρα, τὰ πολυαγαπημένα,
δὲ φιληθῆκαν ζωντανά, φιλιοῦνται πεθαμένα !

Ἀπὸ ὅλα, ὅσα πιὸ πάνω λέγονται, γίνεται φανερὸ ὅτι τὰ δυὸ τραγούδια, τὸ Ἀκριτικὸ «Ἡ ἄρρεβωνιαστικὴ τοῦ Κωσταντῆ» καὶ τὸ ἄλλο, ποὺ ὑπάγεται στὰ τραγούδια τοῦ Χάρου καὶ ὀνομάζεται «τῆς Λυγερῆς καὶ τοῦ Χάρου», εἶναι στὴν οὐσία ὄχι δύο ἀλλὰ ἓνας καὶ ὁ αὐτὸς κύκλος τραγουδιοῦ, μὲ παρόμοια ἐπεξεργασία τοῦ αὐτοῦ θέματος : Κοινὸ χαρακτηριστικὸ εἶναι ὅτι καὶ στὰ δυὸ ὁ Κωσταντής ζυγώνει μὲ τὸ συμπεθεριὸ στὸ σπίτι ὅπου ἡ ἄρρεβωνιαστικὰ πεθαίνει. Στὸ ἓνα, τὸ καλύτερο, ὁ νιὸς μαθαίνοντας τὸ θάνατο παραγγέλνει νὰ γίνῃ διπλὸ τὸ κιβούρι καὶ αὐτοκτονεῖ, μὴ θέλοντας τέτοια ζωὴ. Στὸ ἄλλο ἡ ἐτοιμοθάνατη γνοιάζεται νὰ μὴ τῆς πικρᾶνουν τὸν Κωσταντῆ καὶ παρακαλεῖ νὰ ντύσουν νύφη τὴ μικρότερη ἀδερφή της. Φυσικὸ ἀποτέλεσμα τῆς τελευταίας αὐτῆς ἐκδοχῆς ἦταν καὶ ἡ ἀντιστροφή τῶν ρόλων : Ἔτσι, μ' αὐτὴ τὴν ἀντιστροφή, πεθαίνει τώρα ὁ ἴδιος ὁ ἄρρεβωνιαστικός καί, ἔχοντας μὲ τὴ σειρά του τὴν ἔγνοια γιὰ τὴν καλὴ του, παραγγέλνει νὰ ντύσουν γαμπρὸ τὸ μικρότερο ἀδερφό του.

Τὸ θέμα τοῦ νέου, πὸν ἀγαπᾷ μιὰ κόρη καὶ εἶναι ἀποφασισμένος ἢ νὰ ζήσει μαζί της ἢ νὰ πεθάνη, εἶναι παλιὸ στὴ νεοελληνικὴ δημοτικὴ ποίηση καὶ τὸ βλέπομε νὰ παρουσιάζεται σὲ διάφορες μορφές. Ὁ ἐπικρατέστερος τύπος περιέχει τὸ θάνατο τῆς κόρης καὶ ἀμέσως ἔπειτα τὴν αὐτοκτονία τοῦ νέου. Σὲ μερικὲς περιπτώσεις ὑπαιτιότητα γιὰ τὸ διπλὸ τοῦτο δράμα ἔχει ἢ κακὴ μάνα τοῦ νέου, γιὰτὶ αὐτὴ προκαλεῖ τὸ θάνατο τῆς ἀθώας κόρης. Ἐνα τέτοιο συμβαίνει π.χ. στὰ δυὸ Ἀκριτικὰ τραγούδια, στὴ «*Διογέννητη*» καὶ στὰ «*Κακὰ Πεθερικά*,» ὅπου καὶ στὶς δυὸ περιπτώσεις ἡ πεθερὰ προκαλεῖ σκόπιμα τὸ θάνατο, εἶναι ἄρα ὑπεύθυνη γιὰ τὴ δολοφονία. Ἡ νέα πεθαίνει τελικὰ ἀπὸ τὴν ἔλλειψη νεροῦ, πὸν τῆς τὸ στεροῦν ἢ, ὅπως κάνουν στὴν πρώτη περίπτωσι, γιὰ νὰ μὴ ματαιωθῇ ἡ ἐπίδραση πὸν κάνουν τὰ μάγια, ἢ, ὅπως κάνουν στὴ δεύτερη, γιὰ νὰ μὴ ματαιωθῇ ἡ ἐπίδραση τοῦ δηλητηρίου πὸν τῆς ἔδωσε ἡ πεθερὰ, βάνοντάς τη νὰ φάη φίδια τηγανητά. Ἀκολουθεῖ καὶ στὶς δυὸ περιπτώσεις ἡ αὐτοκαταστροφή τοῦ νέου, καὶ ἡ νεοελληνικὴ ἱστορία θυμίζει τὴν ἀνάλογη τραγικὴ τῆς ἀρχαίας Ἀντιγόνης, μὲ τὸ θάνατο καὶ ἐκεῖ τῆς ἀρρεβωνιαστικῆς, πὸν τὸν προκαλεῖ ὁ κακὸς πεθερός, καὶ μὲ τὴν αὐτοκτονία τοῦ γιοῦ του Αἴμονα, στὴν ὁποία προβαίνει πάνω στὴν ἀπελπισία του ὁ ἀγανακτισμένος νέος γιὰ νὰ ἐκδικηθῇ τὸν κακὸ γονιὸ του.

Σχετικὰ μὲ τὸν τύπο Β' τοῦ Ἀκριτικοῦ τραγουδιοῦ «*Ἡ ἀρρεβωνιαστικὴ τοῦ Κωσταντῆ*», ἐκτὸς ἀπὸ τὴν πιὸ πάνω ὄχι ἀξιόλογη Θρακικὴ παραλλαγή (βλέπε σελ. 155 ἀρ. 21) ἀναφέρω καὶ μιὰν ἄλλη ἀπὸ τὴ Σωζόπολη τῆς Θράκης, γιὰ τὴν ὁποία βλέπε «*Λαογραφία*» τόμ. 1, σελ. 648 ἀρ. 77. Τὴν παραλλαγή αὐτὴ ἀναδημοσιεύει ὁ Γιάννης Ἀποστολάκης, *Τὸ Κλέφτικο Τραγούδι* 1950, σελ. 49—50.

ΑΡ. 22 (σελ. 155):—Καὶ τὸ τραγούδι τοῦτο, ὅπως καὶ ἄλλα τοῦ γάμου, δὲν εἶναι ἐνιαῖο, ἀλλ' ἀποτελεῖται ἀπὸ ξεχωριστὰ *δίστιχα*. Τὸ «γύρισμα», μὲ τὸν ὑπερβολικὸ ἀναστεναγμὸ καὶ μὲ τὸ κύριο ὄνομα, πὸν δένει ἀναγκαστικὰ τὸ τραγούδι μὲ συγκεκριμένη μόνον περίπτωσι, δηλ. μὲ τὸ γάμο μόνον κάποιος Ἑλένης, καλὸ θὰ ἦταν νὰ ἔλειπε ὅλως διόλου. Ἐπίσης δὲν χρειάζονται καὶ τὰ ἀλλεπάλληλα «*ἄχ*» πὸν μπαίνουν στὴν ἀρχὴ κάθε στίχου. Πρόκειται γιὰ ἰδιορρυθμίες τῆς στιγμῆς καὶ δὲν ἀνήκουν στὴ γενικὴ διατύπωσι τῶν *δίστιχων* αὐτῶν.

Τὰ δυὸ πρῶτα *δίστιχα* λέγονται τὴν ὥρα πὸν ἡ νύφη ἀποχαιρετᾶται τοὺς δικούς της καὶ ζητᾶει τὴν εὐχὴ τῶν γονιῶν της. Ἄς προσέξουμε τὸ ἐξῆς σημεῖο : τὸ τραγούδι δὲ σέβεται τὴ συγκίνηση τῆς ἱερῆς στιγμῆς, ἀλλά, ἀντίθετα, ἀρέσκειται νὰ συνδραυλίζῃ τὴ φωτιὰ πὸν κρυφοκαίει στὰ στήθη ὅλων τῶν δικῶν καὶ νὰ ἐπανεξάνῃ ἔτσι τὸν πόνο, προβάλλοντάς ἐπίμονα καὶ ἔντονα τὴ σκληρὴ πραγματικότητα τοῦ μόνιμου χωρισμοῦ. Αὐτὸ τὸ νόημα καὶ τὸ ρόλο ἔχει ἡ ἐπανάληψη τοῦ ἐξῆς στίχου (βλέπε στίχ. 2 καὶ στίχ. 4) :

καὶ πὲς πὼς δὲν ἔχεις παιδί, πὼς δὲν εἶμαι δική σου !

Ἐνῶ τὰ δυὸ πρῶτα δίστιχα ἀναφέρονται στὸ σκληρὸ χωρισμό, στὴν ἀποκοπὴ τῆς νύφης ἀπὸ τὴν ὡς τώρα συνηθισμένη ζωὴ τῆς, τὰ δυὸ τελευταῖα δίστιχα, τὸ τρίτο καὶ τὸ τέταρτο, σημειώνουν τὴν ἔναρξιν τῆς νέας πραγματικότητος. Πατέρας καὶ μητέρα τῆς θὰ εἶναι στὸ ἕξις ὁ πεθερὸς καὶ ἡ πεθερά τῆς.

ΑΡ. 23 (σελ. 156):—Τὸ τραγούδι «*Λωλαίνομαι, μανούλα μου*» εἶναι ἀπὸ τὰ πιὸ ἀγαπητὰ τραγούδια στὴ Θράκη. Σημειώνει ἐπίσης μεγάλη τοπικὴ διάδοσις, γιατί τὸ συναντοῦμε σὲ καλὰς παραλλαγὰς ἀπὸ τὴν Ἡπειρο, Πελοπόννησο, Ρούμελη, ἐπίσης τὴν Κύπρο, Δωδεκάνησα, νησιὰ τοῦ Αἰγαίου κλπ. Ὁ ἐπιστημονικὸς τίτλος τοῦ τραγουδιοῦ εἶναι: «*Ἡ ἀποστολὴ τῆς μάνας στὴν ἀγαπητικὴ*».

Ἀπὸ τῆς Θράκης ἔχω ὑπ' ὄψιν μου τὶς ἕξις παραλλαγὰς:

1. Θρακικὰ 2, σελ. 391 ἀρ. 4 (Σαράντα Ἐκκλησιές, μὲ μουσικὴ)
2. » 2, σελ. 416 ἀρ. 10 (Ἄδριανούπολη)
3. Ἄρχ. Θρακ. Θησ. 1, σελ. 239 ἀρ. 20 (Φιλιππούπολη, μὲ μουσικὴ)
4. » » » 3, σελ. 52 ἀρ. 58 (Αἶνος)
5. » » » 4, σελ. 119 ἀρ. 15 στίχ. 8 κέξ., (Σαμακόβι).

ΑΡ. 24 (σελ. 156):—Τὸ τραγούδι τοῦτο, ποῦ ὀνομάζεται ἔδῶ «*Σ' ἕνα στενὸ σοκάκι*», δηλ. ἀκριβῶς ὅπως ἀρχίζει ὁ α' στίχος του, εἶναι γνωστὸ μὲ τὸν ἕξις κανονικὸ του τίτλο: «*Τὸ Κατερινάκι, ποῦ τὸ σκοτῶνει ὁ ἄντρας τῆς*».

Γίνεται ἀμέσως φανερὸ ὅτι δὲν πρόκειται γιὰ κανένα ἀξιόλογο καὶ παλιὸ τραγούδι, ἀλλὰ γιὰ ἕνα ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ πολλὰ καὶ τὰ ἀσήμαντα, ποῦ κατασκευάζονται κάθε τόσο παίρνοντας ἀφορμὴ ἀπὸ κάποιον τοπικὸ περιστατικὸ. Ἐὰν ἀπλῶς διαβάσουμε τοὺς στίχους τῆς δημοσιευμένης Θρακικῆς παραλλαγῆς στὴ σελ. 156, ἀμέσως βεβαιωνόμαστε ὅτι πρόκειται γιὰ στιχοπλόκημα ἀνάξιο λόγου. Πρόκειται γιὰ ἕναν πεζὸ διάλογο, μὲ λέξεις καὶ στίχους ποῦ δὲν ἔχουνε σχέση μὲ τὴν ποίηση.

Παρ' ὅλα αὐτὰ τὸ τραγούδι τοῦτο—ὅπως καὶ ἀρκετὰ ἄλλα τοῦ εἴδους του—σημειώνει ἀρκετὴ διάδοσις, ἀφοῦ μαρτυρεῖται μὲ παραλλαγὰς ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο, Ἡπειρο, Μακεδονία, Εὐβοία καὶ, ἐπίσης, ἀπὸ τὰ νησιὰ, π.χ. Ρόδο, Κάρπαθο κλπ. Ἀπὸ τῆς Θράκης εἶναι καὶ ἀπὸ πρὶν γνωστὸ, βλέπε π.χ. παραλλαγή ἀπὸ τὴν Αἶνο δημοσιευμένη στὸ «*Ἄρχ. Θρακ. Θησ.*» τόμ. 3, σελ. 36 ἀρ. 15, τῆς ὁποίας οἱ δυὸ πρῶτοι στίχοι ἔχουν ὡς ἕξις:

Στὴ Μύκονο ἐγὶνη μεγάλο φονικό,
Ζακυνθιανὸς τὸ κάμει γιὰ τὸ Κατερινιώ.

Ἐπειδὴ καὶ ἄλλες παραλλαγὰς ἀπὸ ἄλλα μέρη ἀναφέρουν σὰν ἐραστὴ (καὶ ὄχι σὰ σύζυγο, ὅπως ἔδῶ), κάποιον *Ζακυνθινὸ*, γιὰ τοῦτο τὸ οὖς. «*ζα-*

μπιτιανός» τοῦ κειμένου (βλέπε πῶς πάνω, σελ 156, ἀρ. 24, στίχ. 4) σωστό εἶναι νὰ θεωρηθῆ φθορὰ ἀπὸ ἀρχικὸ στίχο :

σὲ εἶδα πὸ κοιμῶσ' νὰ μὲ τὸ Ζακυθιανό.

ΑΡ. 25 (σελ. 157) :—Τὸ τραγούδι τοῦτο ἀποτελεῖται ἀπὸ 3 δεκαπεντασύλλαβους, στὴν πραγματικότητα ὅμως ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓναν μόνο στίχο, τὸν πρῶτο :

Μιὰ κόρη ἑκατέβαινε τὴν ἄκρα τῆ θαλάσσα.

Τίποτε ἄλλο δὲ μαθαίνουμε γιὰ τὴν κόρη αὐτῆ, π.χ. ποιά ἦταν, τί ζητοῦσε ἐκεῖ, τί ἀπόγινε στὸ τέλος. Τὸ μόνο, γιὰ τὸ ὁποῖο μποροῦμε νὰ εἴμαστε ἀπόλυτα βέβαιοι, εἶναι ὅτι ἡ κόρη αὐτῆ πρωταγωνιστοῦσε στὴν ὑπόθεση τοῦ τραγουδιοῦ. Τὸ συμπέρασμα τοῦτο συνάγεται ἀπὸ τὸ γεγονὸς καὶ μόνο ὅτι «ἡ κόρη» αὐτῆ μπαίνει σὰν πρώτη-πρώτῃ λέξη σ' δλόκληρο τὸ τραγούδι. Τὸ φαινόμενο μιᾶς τέτοιας τεχνοτροπίας εἶναι γενικώτερο καὶ ἀπαντᾷ σὲ πάρα πολλὰ δημοτικὰ τραγούδια

Οἱ ἄλλοι δυὸ στίχοι 2-3, πὸς ἀκολουθοῦν, δὲν ἀνήκουν στὴν κόρη αὐτῆ:
ἔβαλ' τὸν ἥλιο πρόσωπο καὶ τὸ φεγγάρ' ἀστήθι,
καὶ τὸν χρυσὸν ἀγερνὸ βάνει γιὰ δαχτυλίδι.

Πρόκειται γιὰ τοὺς πασιγνώστους στίχους, παραφθαρμένους λίγο ἔδῳ, πὸς ἀρχικὰ ἔχουν συντεθῆ μόνο γιὰ τὸ τραγούδι «τῆς Κουμπάρας Νύφης», γιὰ νὰ δείξουν ἐκεῖ πόσο σπουδαῖος ἔγινε ὁ στολισμὸς τῆς πρὶν ξεκινήσει γιὰ νὰ πάη στὴν ἐκκλησία καὶ νὰ στεφανώσῃ τὸν ἄπιστο ἑραστή.

Τὸ κείμενο τοῦ τραγουδιοῦ «τῆς Κουμπάρας Νύφης» βλέπε στὶς «Ἐκλογές» τοῦ Ν. Πολίτη, ἀρ. 83. Γιὰ τὴν αἰσθητικὴ ἀνάλυση τοῦ ἴδιου τραγουδιοῦ βλέπε Κ. Ρωμαίου, τῆς Κουμπάρας Νύφης, Ἐρχ. Θεατρ. Θεσ. τόμ. 17 (1952) σελ. 354—365.

ΑΡ. 26 (σελ. 157) :—Πρόκειται γιὰ 4 δίστιχα, ὅλα μὲ περιεχόμενο μελαγχολικό. Ἀπὸ τὸ δεύτερο δίστιχο γίνεται φανερὴ ἡ αἰτία τῆς μελαγχολίας. Πρόκειται γιὰ τὴν ψυχικὴ κατάσταση, πὸς τὴ δημιουργεῖ ἡ ἀγάπη πὸς δὲν ἔχει ἀνταπόκριση. Τὰ «γυρίσματα» πὸς ἀκολουθοῦν, καθένα κοντὰ σὲ κάθε δίστιχο, ἐκφράζουν ἄμεσα καὶ ἔντονα τὸ κυρίαρχο τοῦτο αἶσθημα. Τὰ ἀναφέρω καὶ ἔδῳ, γιὰ τὸς ἀξίζει :

- 1) Δίπλα τὸ ἴβαλες, Ἐλένη,
τὸ μαχαίρι καὶ δὲ βγαίνει.
- 2) Δίπλα τὸ ἴβαλες, κυρὰ μου,
τὸ μαχαίρι στὴν καρδιά μου.
- 3) Τὰ ματάκια σου τὰ μαῦρα
μ' ἀναψαν φωτιὰ καὶ λαύρα.
- 4) ἴβα νὰ σὲ ἴδῳ νὰ γιάνω,
νὰ μὴν πέσω καὶ πεθάνω.

Στὰ τρία δεκαπεντασύλλαβα δίστιχα (ἀρ. 1, 3 καὶ 4) ὁ λόγος εἶναι γενικὸς καὶ δὲν ἀπευθύνεται στὴν ἀγαπημένη, τὴν Ἑλένη ἐδῶ. Ἐνῶ ἀμέσως στὸ «γυρίσμα», πὺ ἀκολουθεῖ, πραγματοποιεῖται ἀπότομη στροφή καὶ ὁ λόγος ἀπευθύνεται κατ' εὐθείαν πρὸς τὴν Ἑλένη, τὴν κυρὰ τῆς καρδιᾶς του, πὺ εἶναι καὶ ἡ αἰτία τῶν συμφορῶν του. Γιὰ τὴν ἀποστροφή αὐτὴ καὶ τὴν κλητικὴ προσφώνηση, πὺ χρησιμοποιοῦν τὰ «γυρίσματα» καὶ τὴν ἐκφράζουν σὰ μιὰν ἔκρηξη συναισθηματικῆ ἀποθέματος, βλέπε ὅσα γράφω πὺ πάνω (σελ. 193—194) σχολιάζοντας τὸ ὑπ' ἀρ. 17 τραγούδι.

Παραλλαγὴ τοῦ πρώτου ἀπὸ τὰ πὺ πάνω δίστιχα καὶ «γυρίσματα» βλέπε τυπωμένη στὸ *Ἀρχ. Θρακ. Θησ.* τόμ. 3, σελ. 125 ἀρ. 10, ὅπου καὶ συνοδεύεται ἀπὸ τὴ μουσικὴ του.

ΑΡ. 27 (σελ. 157—158) : — Τὸ τραγούδι «*Πᾶν τὰ πουλάκια σὴ βοσκῆ*» δὲν εἶναι παρὰ ἡ πασίγνωστη Παραλογὴ πὺ θέμα τῆς ἔχει τὸ «*Γυρισμὸ τοῦ Ξενιτεμένου*». Ὁ πὺ γνωστὸς τύπος παραλλαγῆς τοῦ τραγουδιοῦ εἶναι αὐτός, πὺ ἔχει δημοσιεύσει ὁ Ν. Πολίτης στὶς «*Ἐκλογές*» του, (ἀρ. 84).

Δὲν ὑπάρχει γωνιὰ ἑλληνικῆς τέχνης, ὅπου νὰ μὴν εἶναι γνωστὸ τὸ τραγούδι τοῦτο, πὺ περιγράφει τὶς πρώτες στιγμὲς ἀπὸ τὴ συνάντηση ἑνὸς ἀφοσιωμένου ἀντρογύνου, πὺ ἀνελέητη μοῖρα τὸ χώρισε τόσα πολλὰ χρόνια καὶ ἡ ζωὴ ἔφερε τέτοιες στὸ πρόσωπο ἀλλαγές, ὥστε τὴ μεγάλη στιγμὴ τοῦ γυρισμοῦ νὰ μὴν ἀναγνωρίζῃ ὁ ἕνας τὸν ἄλλο. Δὲν εἶναι μόνο οἱ μεσαιωνικὲς περιπέτειες, οἱ πόλεμοι, οἱ αἰχμαλωσίες, ἡ φτώχεια, ἡ ξενιτεῖα καὶ τόσα ἄλλα, πὺ διαρκῶς πότιζαν μὲ δάκρυα, μὲ ἀφθονα δάκρυα, τὸ θαλερὸ, δυστυχῶς ἐδῶ στὴν πατρίδα μας, δέντρο τῆς ξενιτεῖας. Εἶναι, ἀπὸ τ' ἄλλο μέρος, καὶ ἡ λογοτεχνικὴ κληρονομιά τοῦ ἔθνους : Πανάρχαιη παράδοση δένει ἄμεσα τὸ θέμα τοῦ σημερινῆς τραγουδιοῦ μὲ τὸ παγκόσμια γνωστὸ θέμα τῆς ἀρχαίας Ὀδύσσειας.

Ὁ ἀναγνώστης ὅμως τοῦ σημερινῆς τραγουδιοῦ δοκιμάζει καὶ μιὰν ἄλλη εἰδικὴ ἐκπληξή. Δὲν εἶναι μόνο τὸ ὅμοιο θέμα τῆς ξενιτεῖας καὶ τοῦ μακροῦ ἀποχωρισμοῦ, πὺ καὶ τώρα, ὅπως καὶ τὸν καιρὸ τῆς δημοτικῆς Πηνελόπης, κάνει τὸ ἀγαπημένο ἀντρόγυνο νὰ στέκη δισταχτικὸ τὴν ἅγια ὥρα πὺ, ἐπὶ τέλους, ἀντικρύζει ὁ ἕνας τὸν ἄλλο, ὁ ἀφοσιωμένος τὸν ἀφοσιωμένον, ἄλλὰ καὶ ὁ ξένος τὸν ξένο. Ὑπάρχει ἀκόμη μιὰ εἰδικὴ παράλληλη συγγένεια, πὺ ἐνώνει τὸ ἀρχαῖο ἔπος τοῦ «*Γυρισμοῦ τοῦ Ξενιτεμένου Ὀδυσσεᾶ*» μὲ τὸ σημερινὸ ἀντίστοιχο τραγούδι. Καὶ ἡ συγγένεια αὐτὴ, χωρὶς νὰ παύῃ νὰ γεμίζει μὲ τὴ γνώριμη οὐσία τῆς ὅλη τὴν ἀτμόσφαιρα τοῦ τραγουδιοῦ, ἐκδηλώνεται εἰδικὰ στὰ «*σημάδια*» πὺ ζητᾶει ἡ γυναῖκα νὰ τῆς φανερώσῃ ὁ ξένος γιὰ νὰ τὸν πιστέψῃ πὺ αὐτὸς εἶναι ὁ ἀντρας τῆς. Τὰ σημάδια αὐτὰ εἶναι ἴδια μὲ τὰ ἀρχαῖα «*σήματα*», πὺ καὶ ἡ Πηνελόπη ζητᾶει ἀπὸ τὸν Ὀδυσσεᾶ.

Στὸ ὁμηρικὸ κείμενο ὁ Ὀδυσσεᾶς στὶς δυὸ ἀναγνωρίσεις πὺ κάνει,

στή μιὰ μὲ τὴ γυναίκα του καὶ στὴν ἄλλη μὲ τὸ γέροντα πατέρα του, ρωτιέται ἢ καὶ μόνος του ἀναφέρει τὰ ἐξῆς *τριὰ σημάδια* : Ἐξω ἀπὸ τὸ ἐξοχικό τους σπίτι φυτρώνουν μηλιές καὶ κληματαριές. Μέσα στὴν κρεββατοκάμαρα τοῦ ἀντρογύνου τὸ ἐσωτερικό της ἔχει ἰδιόρρυθμη μυστική κατασκευή (ἔχει τὸ κρεββάτι ἀμετακίνητο, φτιαγμένο πάνω στὸν κορμὸ μιᾶς ἐλιάς ποὺ ἦταν ἐκεῖ φυτωμένη). Καὶ στὸ κορμὶ τοῦ ἑνὸς ἀπὸ τοὺς δυὸ ὑπῆρχε ἓνα σημάδι, βέβαιη ἀπόδειξη πὼς αὐτὸς ἦταν ὁ Ὀδυσσεύς κι' ὄχι κάποιος ἄλλος (πρόκειται γιὰ τὸ σημάδι στὸ γόνατό του ἀπὸ τὴ γνωστὴ δαγκωματιὰ ἐνὸς κάπρου στὸν Παρνασσό).

Τὸ νεοελληνικὸ τοῦτο τραγούδι ἀνήκει στὶς Παραλογὲς ἐκεῖνες, ποὺ ἔχουν σὲ περιεχόμενο συγγένεια μὲ ἀρχαίους μύθους, οἱ ὁποῖοι παίζονταν ἀργότερα σὲ λαϊκὲς παραστάσεις «παντομίμων» καὶ τῶν ὁποίων τὰ μυθικὰ ἐπεισόδια ἦταν εὐκόλο νὰ κληρονομηθοῦν στὴ λαϊκὴ ποίηση τῶν πρώτων μεσαιωνικῶν χρόνων καὶ ἀπὸ ἐκεῖ στὴ δημοτικὴ ποίηση, γιὰ νὰ φτάσουν ἕως τοὺς χρόνους μας ¹. Κάτω ἀπὸ τέτοιες συνθῆκες εἶναι φυσικὸ νὰ μὴ φαίνεται ἰδιαίτερα ἐντυπωσιακὴ ἢ σύμπτωση, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία καὶ τὰ νεοελληνικὰ «σημάδια» εἶναι σχεδὸν τὰ αὐτὰ στὴ βάση τους μὲ τὰ ἀρχαῖα. Δηλ. καὶ στὸ νεοελληνικὸ τραγούδι ὁ ξενιτεμένος σύζυγος καλεῖται ν' ἀποκριθῆ *στὰ ἐξῆς ὁμοια ἐρωτήματα* : Νὰ εἰπῆ ποιά εἶναι τὰ σημάδια τῆς αὐλῆς τοῦ σπιτιοῦ, ὅπου μηλιά φυτρώνει στὴν πόρτα καὶ κληματαριὰ σκεπάζει τὴν αὐλή, κληματαριὰ ποὺ κάνει περίφημο μοσχάτο κρασί. Νὰ περιγράψῃ ἔπειτα τὸ ἐσωτερικὸ τῆς κάμαρας τοῦ ἀντρογύνου. Καί, τέλος, νὰ φανερώσῃ κρυφὸ σημάδι τοῦ κορμιοῦ τῆς γυναίκας του, τὴν ἐλιά κάτω στὴν ἀμασχάλη, ἓνα σημάδι ποὺ μονάχα οἱ δυὸ τους ἔξεραν καὶ κανεὶς ἄλλος σ' ὀλόκληρο τὸν κόσμο.

Γίνεται ἔτσι φανερὸ πὼς ὁ τρόπος μιᾶς τέτοιας ἀναγνώρισης ἐνὸς μακροχρόνια χωρισμένου ἀντρογύνου ἦταν τρόπος ποὺ στηριζόταν σὲ γνήσια λαϊκὴ παράδοση ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ Ὀμήρου καὶ ἕως σήμερα. Σύμφωνα μ' αὐτὸν τὰ «σημάδια» θὰ ἦταν καὶ τότε *τριὰ* ὅπως καὶ σήμερα, θ' ἀρχίζαν ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸ τοῦ σπιτιοῦ καὶ ἔπειτα θὰ προχωροῦσαν κλιμακατὰ, διαρκῶς στενεύοντας τὸ χῶρο καὶ εἰδικεύοντας τὴν περίσταση, ὥστε νὰ προχωρήσουν στὴν κρεββατοκάμαρα καί, τελικά, νὰ φτάσουν στὸ εἰδικὸ σημάδι τοῦ κορμιοῦ.

Γιὰ τὸ σπουδαῖο τοῦτο τραγούδι, ποὺ εἶναι ἀπλωμένο σ' ὅλους τοὺς ἐλληνικοὺς τόπους καὶ ποὺ οἱ ρίζες του βαθαίνουν χρονικὰ ἕως τοὺς χρόνους τοῦ Ὀμήρου, ὑπάρχει δημοσιευμένη ² εἰδικὴ ἐργασία μου, στὴν ὁποία πα-

1. Ἡ θεωρία ἀνήκει στὸν σεβαστὸ καθηγητὴ *Στίλπ. Κυριακίδη* (Αἱ ἱστορικαὶ ἀρχαὶ τῆς δημόδους νεοελληνικῆς ποιήσεως, Λόγος πρυτανικός, Θεσ/νίκη 1934, σελ. 1—30. Ἀνατύπωση τοῦ αὐτοῦ λόγου «μετ' ἐπιμέτρου» ἔγινε τὸ 1954).

2. *Κ. Ρωμαίου*, Ὁ Γυρισμὸς τοῦ Ξενιτεμένου, *Ἀρχ. Θεακ. Θεσ.* 17 (1952) σελ. 334—354. Βλέπε καὶ γαλλικὴ μετάφραση, μὲ κάποιες προσθήκες : *C. Romaios*, *La Chanson populaire néogrecque «Le Retour de l'Éxpatrié»* περιοδ.

ραπέμπω τὸν ἀναγνώστη πού θὰ εἶχε τὴν περιέργεια νὰ παρακολουθήσῃ τὴν εἰδικὴ ἀνάλυση τοῦ θέματος, τὰ προβλήματα του καὶ τὰ ἀντίστοιχα ἐπιχειρήματα.

Ἐνῶ ὅμως τόσο πλατεῖα εἶναι ἡ παράδοση τοῦ νεοελληνικοῦ αὐτοῦ τραγουδιοῦ, πού ἔχει περίπου 300 παραλλαγές σ' ὀλόκληρη τὴν Ἑλλάδα, ἐδῶ στὸ βιβλίο μαζὶ ἡ παραλλαγή πού δημοσιεύεται εἶναι σχεδὸν ἀνάξια λόγου. Τὸ ἴδιο καὶ χειρότερο συμβαίνει καὶ στὸ τραγούδι ἀρ. 79 (βλέπε σελ. 178), πού ἐπίσης ἀνήκει στὸ τραγούδι «*τοῦ Γυρισμοῦ τοῦ Ξενιτεμένου*», ἀπὸ τὸ ὁποῖο ὅμως μονάχα δυὸ δεκαπεντασύλλαβοι στίχοι ἀναφέρονται.

Ἐδῶ στὸ ὑπ' ἀρ. 27 (σελ. 157—158) δὲν ὑπάρχει σχεδὸν τίποτε ἀπὸ τὴν ὁμορφιὰ τοῦ ὀλοκληρωμένου τραγουδιοῦ. Χάθηκε ἡ σκηνὴ μὲ τὴν ἀναγνώριση καὶ παραμένει μονάχα ἡ συνάντηση νέου καὶ νέας. Τίποτε ὅμως δὲ μαθαίνουμε γιὰ τοὺς δυὸ τους, π.χ. ἂν ἦσαν ἀντρόγυνο, ἂν τοὺς εἶχε χωρίσει σκληρὴ μοῖρα κλπ. Ἐπίσης ἀπὸ τὸ κανονικὸ προοίμιο, πού ἔχει ὁ Ν. Πολίτης στὶς «*Ἐκλογές*» του (στίχ. 1—3) καὶ πού τὸ ἀναδημοσιεύουμε ἀμέσως πῶ κάτω, ἔχει διατηρηθῆ στὴ Θρακικὴ παραλλαγή μονάχα ὁ τρίτος στίχος. Ἴδου οἱ σχετικοὶ στίχοι :

Ἐρρόδισε γῆ ἀνατολὴ καὶ ξημερώνει ἡ δύση,
γλυκοχαράζουν τὰ βουνὰ κι' ὁ ἀγχερινὸς τραβιέται,
πᾶν τὰ πουλάκια στὴ βοσκὴ κι' οἱ λυγερὲς στὴ βρύση.

Δημοσιευμένες παραλλαγές ἀπὸ τὴ Θράκη ἔχω ὑπ' ὄψη μου τὶς ἐπόμενες δεκατριεῖς :

1. Σ. Λακίδου ',	σελ. 115 ἀρ. 3
2. »	» 116 ἀρ. 4
3. Λουλουδοπούλου	» 57 ἀρ. 57
4. »	» 84 ἀρ. 81

«*L' Hellenisme Contemporain*» 7 (1953) pp. 38—57. Τῆ γνώμη, ὅτι τὰ τρία νεοελληνικὰ σημάδια πιθανώτατα ἦσαν γνήσια λαϊκὰ ἀκόμη καὶ στοὺς χρόνους τοῦ Ὀμήρου, τὴν ὀφείλω σὲ προφορικὴ ἀνακοίνωση τοῦ σεβαστοῦ φίλου καθηγητῆ Ἰ. Θ. Κακριδῆ, πού μου εἶπε ἀφουῦ διάβασε τὴ μελέτη μου. Ὅπως μάλιστα εἶχε τὴν καλωσύνη νὰ μὲ πληροφορήσῃ, ὁ σεβαστὸς φίλος ἔχει γενικώτερα ἀποδείξεις ὅτι ὁ Ὀμηρος ἀντλεῖ ἀπὸ τὴ λαϊκὴ του παράδοση ἀλλὰ δὲ διστάζει νὰ τὴ διασπᾷ, καὶ ὅτι ἔνα τέτοιο θὰ ἔκαμε καὶ στὴν προκειμένη περίπτωσι. Θὰ βρῆκε δηλ. ὁ Ὀμηρος γνήσια στὴ λαϊκὴ παράδοση καὶ ἐνωμένα στὴν αὐτὴ περίπτωσι τὰ τρία σημάδια (ἔξωτερικὸ σπιτιοῦ, ἔσωτερικὸ του, σημάδι κορμιοῦ) καὶ δὲ δίστασε νὰ τὰ διασπᾷ, βάνοντας ἄλλο στὴν ἀναγνώριση μὲ τὴν Πηνελόπη καὶ ἄλλο μὲ τὸ γέρο Λαέρτη. Μὲ τέτοια ὅμως ἐρμηνεῖα ἡ λαϊκὴ βάση τῶν «σημαδιῶν» παίρνει σπουδαῖο χρονικὸ βάθος, σὲ βαθμὸ ὥστε νὰ προχωροῦν αὐτὰ καὶ σὲ προομηρικὴ ἐποχὴ. Ἡ ἐρμηνεῖα εἶναι πιθανώτατη καὶ σὲ μένα ἰδιαίτερα εὐπρόσδεκτη, ὕστερα ἀπὸ τὴν ταύτιση δημοτικοῦ καὶ νεοελληνικοῦ θέματος, πού ἔχω διεξοδικὰ προτείνει στὴ μελέτη μου τοῦ 1952.

1. Σάββα Θ. Λακίδου, Ἱστορία τῆς ἐπαρχίας Βιζύης καὶ Μηδείας, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1899.

5. Λαογραφία	1, »	615 ἀρ. 32 (Σωζόπολη)
6. Θρακικά	3, »	257 ἀρ. 8 »
7. »	11, »	250 ἀρ. 417 (Καστανιές)
8. »	11, »	251 ἀρ. 418 (Λαζάρκιοϊ)
9. Ἀρχ. Θρακ. Θησ.	1, »	85 ἀρ. 6 (Ἀδριανούπολη, μὲ μουσική)
10. » » »	3, »	63 ἀρ. 81 (Αἶνος)
11. » » »	4, »	66 (Μάλαρα)
12. » » »	6, »	272 ἀρ. 4 (Κωστή)
13. Ἰ. Πέτση ¹	»	» 46 ἀρ. 56 (Σουφλί).

ΑΡ. 28 (σελ. 158):—Τὸ τραγούδι τοῦτο, πὸν ἐδῶ ὀνομάζεται «*Ξένος θὰ πάη στήν ξενιτεία*», ἔχει τὸν ἐπιστημονικὸ τίτλο «*Ἀρρωστος, πὸν τὸν περιποιοῦνται τρεῖς λυγρές*». Εἶναι τραγούδι πὸν ὑπάγεται στήν κατηγορία τῆς *Ξενιτειάς*.

Ἡ παραλλαγή, πὸν ἔχομε ἐδῶ, δὲν εἶναι φυσικά ἀπὸ τις καλύτερες, ὅπως ἄλλωστε συμβαίνει καὶ μ' ὅλες τις παραλλαγές τοῦ βιβλίου. Ἀξίζει ὡστόσο νὰ προσέξουμε κάποια στοιχεῖα. Π.χ. στοὺς δυὸ πρώτους στίχους ἀξίζει νὰ σημειωθῇ ἡ σταθερὴ διατήρηση τοῦ αὐτοῦ ἀριθμητικοῦ «*σαράντα*», ἡ μεταβολὴ ὅμως τοῦ οὐσιαστικοῦ, πὸν ἀμέσως πραγματοποιεῖται, ἀποδεικνύεται σὰν ἡ κύρια αἰτία πὸν προκαλεῖ ὅλη τὴν τραγικὴ κατάσταση πὸν ἐπακολουθεῖ στοὺς αὐτοὺς στίχους. Ἴδου ἡ σχετικὴ περικοπὴ :

Ξένος θὰ πάη στήν ξενιτεία νὰ κάμ' σαράντα μέρες,
κι' ἡ ξενιτεία τὸν πλάνεψε καὶ κάμ' σαράντα χρόνια.

Καὶ στοὺς στίχους αὐτούς, ὅπως καὶ στὰ κυριώτερα τραγούδια τῆς ξενιτείας, ἡ ξένη χώρα περιγράφεται σὰν «*πλανεύτρα*», πὸν πλανεύει τοὺς ἀνθρώπους μας.

Οἱ στίχ. 8—9 ἔχουν ὑποστῆ ἐπίδραση ἀπὸ τὸ τραγούδι «*τοῦ Μαραζιάρη*» γιὰ τὸ ὁποῖο ἔκτενης ἔγινε λόγος πιὸ πάνω, στὰ σχόλια γιὰ τὸ ὑπ' ἀρ. 20 τραγούδι.

Στὸν τελευταῖο στίχο (στίχ. 12) ἀξίζει ἰδιαίτερα νὰ προσέξουμε τὸ *ὀμοίωρκο σχῆμα*, πὸν ἐδῶ γίνεται σκόπιμα, γιὰ νὰ ὑποδηλώσῃ συγγένεια σὲ πράγματα, πὸν ἔτυχε νὰ ἔχουν τις πρώτες συλλαβές τους ὅμοιες. Πρόκειται συγκεκριμένα γιὰ τὸν ἐξῆς στίχο.

πῆρα τὴν πέτρα πεθερά, τὴ μαύρη γῆ γυναίκα.

Πρέπει νὰ ὀμολογήσῃ κανεὶς ὅτι δὲν εἶναι διόλου τυχαία, ἀλλά, τὸ ἀντίθετο, πολὺ σκόπιμη αὐτὴ ἡ συσχέτιση πὸν γίνεται ἀνάμεσα στὶς λέξεις *πέ-τρα* καὶ *πε-θερά* ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος, καὶ *γῆ* καὶ *γυ-ναίκα* ἀπὸ τ' ἄλλο. Γυναίκα ἔπρεπε

1. Ἰω. Κ. Πέτση, Συλλογὴ ἀνεκδότων δημοτικῶν ἀσμάτων Μακεδονίας, Χαλκιδικῆς, Θράκης, Θεσσ)νίκης 1931, σελίδες 184.

νὰ διαλέξη τὴ γῆ, πεθερὰ τὴν πέτρα. Ἀργότερα ἡ πέτρα, ἢ γνωστὴ ἀρχαία-σμένη πέτρα τοῦ ἄδου, ἔγινε «πλάκα» καὶ μετὰ τὴ μεταβολὴ αὐτὴ ἐννοεῖται ἡ συγκεκριμένη πλάκα, ποὺ συνήθιζαν παλαιότερα νὰ βάνουν πάνω στὸν τάφο. Ἀλλά, ὅπως ἡ Μαύρη Γῆ εἶναι ἰδέα καὶ μορφή γενικώτερη ποὺ συνήθως παίρνει ἀνθρωπόμορφη ὕπαρξη καὶ σχετίζεται μετὰ τὰ πρόσωπα τοῦ Ἄδου, ἔτσι καὶ ἡ Πέτρα δὲν εἶναι μιὰ μικρὴ πέτρα τοῦ τάφου, ἀλλὰ ἔχει σχέση μετὰ τὴν πανάρχαια «λευκὴν πέτρα» τῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν δοξασιῶν, ποὺ ὑπῆρχε στὴν εἴσοδο τοῦ ἀρχαίου ἄδου καὶ ὀδηγοῦσε ἴσια σ' αὐτόν.

Γνωστὲς μου Θρακικὲς παραλλαγὲς τοῦ τραγουδιοῦ τοῦ «Ἄρωστος, ποὺ τὸν περιποιοῦνται τρεῖς λυγερές» εἶναι οἱ ἑξῆς :

1. Δημῶδη ᾠσματα Θράκης, συλλεγόμενα ὑπὸ Γ. Μ. Ἀθῆναι 1887, σελ. 19-20
2. Λουλουδοπούλου, σελ. 69 ἀρ. 60.
3. Θρακικά 2, σελ. 202 ἀρ. 3 (Ἀδριανούπολη, μετὰ μουσικὴν)
4. Ἀρχ. Θρακ. Ἠθσ. 1, σελ. 36 ἀρ. 2 (Μάλαρα)
5. » » » 1, σελ. 82 ἀρ. 2 (Ἀδριανούπολη, μετὰ μουσικὴν)
6. » » » 3, σελ. 32 ἀρ. 4 (Αἶνος)
7. » » » 7, σελ. 187 ἀρ. 16 (Σαμακόβι)
8. » » » 9, σελ. 194 ἀρ. 7 (Μαίστρος)

ΑΡ. 29 καὶ 30 (σελ. 158—159) :—Δυὸ παραλλαγὲς σύντομου ἐρωτικοῦ τραγουδιοῦ. Μιὰ παραλλαγὴ του, ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴ Φιλίππουπολη, ἔχει δημοσιευτὴ στὸ «Ἀρχ. Θρακ. Ἠθσ.» τόμ. 1, σελ. 251 ἀρ. 39, ὅπου δημοσιεύεται καὶ ἡ μουσικὴ τῆς. Ἄλλη, ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴ Σαράντα Ἐκκλησιές, ἔχει δημοσιευτὴ στὸ «Ἀρχ. Θρακ. Ἠθσ.» τόμ. 3 σελ. 136 ἀρ. 27 καὶ συνοδεύεται ἐπίσης ἀπὸ τὴ μουσικὴ τῆς.

Τὸ σωστὸ κείμενο τοῦ τραγουδιοῦ τὸ βρισκομε στὴν παραλλαγὴ ἀρ. 29, ἂν, ἀφαιρῶντας τὸ κύριον ὄνομα «Ἐλένη μου», θὰ πάρουμε στὴ σειρά τοὺς στίχους 1—3 καὶ 4—5. Παραλλαγὴ τῆς ἐνότητος αὐτῆς, ποὺ τὴ συναντοῦμε καὶ στοὺς στίχ. 1—2 καὶ 5—6 τοῦ ὑπ' ἀρ. 30 τραγουδιοῦ, ἀποτελεῖ ἄλλη ἐνότητη, ποὺ παρουσιάζεται στοὺς στίχους 10—13 καὶ ποὺ τὸ πρῶτον μισὸ μέρος τῆς ἀπαντᾷ καὶ στοὺς στίχ. 9—10 τοῦ ὑπ' ἀρ. 30 τραγουδιοῦ.

Ἀξιόλογη ἀλλὰ ἀσυνήθιστη εἶναι ἡ μορφή ἐνὸς σύντομου «γυρίσματος» ποὺ βρίσκεται κρυμμένο σ' ἓνα στίχο (τὸ στίχ. 8 τοῦ ἀρ. 30) καὶ ἔχει ὡς ἑξῆς :

Ἐβγα, ἦλιε μ', | κι' ἔλα μίλειε μ'.

Ἡ ὁμοιοκαταληξία του εἶναι καὶ πετυχημένη καὶ σπάνια σὲ χρῆση.

ΑΡ. 31 (σελ. 159) :—Τραγούδι ἐρωτικόν, γνωστὸ σ' ὅλους σχεδὸν τοὺς ἐλληνικοὺς τόπους. Ὁ τίτλος του εἶναι «Πῶς πιάνεται ἡ ἀγάπη», καὶ οἱ σταθμοὶ ποὺ ὀρίζει εἶναι τρεῖς, τὰ μάτια, τὰ χεῖλη, ἢ καρδιά. Στὴ λέξη «χεῖλη»

δὲν εἶναι ἀπαραίτητο νὰ νοηθῆ τὸ φίλημα. Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἐννοεῖ ἐδῶ, ὅτι τὰ φυσιολογικὰ στάδια μιᾶς ἀγάπης εἶναι πρῶτα-πρῶτα ἡ ἀμοιβαία ἔλξη, ποὺ ἀρχίζει βουβῆ μετὰ τις ματιὰς νέου καὶ νέας, — ἓνα στάδιο ποὺ χρονικὰ διαρκεῖ στὰ χωριά πολὺ περισσότερο παρ' ὅσο στὶς πολιτεῖες, — ἔπειτα ἔρχεται ἡ ὁμολογία τοῦ ἀμοιβαίου αἰσθήματος, ποὺ γίνεται μετὰ τοὺς λόγους ποὺ προφέρουν τὰ χεῖλη, καὶ τελευταῖο στάδιο εἶναι οἱ βαθιεῖς καὶ μόνιμες ρίζες ποὺ μὲ τέτοια ἀγάπη ρίχνει μέσα στὴν καρδιά. Τὸ τραγούδι λοιπὸν ἔχει «γνωμικὸ» ἔρωτικὸ χαρακτήρα καὶ καθορίζει τις ἐναλλαγές μιᾶς φυσιολογικῆς ἀγάπης τῆς ἑλληνικῆς ὑπαίθρου, ὅπου τὸ φίλημα τῆς κόρης, σὲ ἓνα «γνωμικὸ» τραγούδι, ἔρχεται ἔπειτα ἀπὸ τὸ ρίζωμα τῆς ἀγάπης στὴν καρδιά.

Στὸ γνωμικὸ τοῦτο τετράστιχο οἱ δύο τελευταῖοι στίχοι εἶναι οἱ παλαιότεροι καὶ ἐξακολουθοῦν νὰ παραμένουν μορφικὰ οἱ σταθερώτεροι. Ἀντίθετα, οἱ δύο πρῶτοι στίχοι συχνὰ παραλλάζουν. Γνωστότερη παραλλαγή σὴ μερὰ εἶναι αὕτη ποὺ μιλάει *γιά τὴν Ἀραπιά* :

Θέλω νὰ πάω στὴν Ἀραπιά, γιὰ νὰ ἴβρω ἕναν ἀράπη,
νὰ κάθουμαι νὰ τὸν ρωτῶ πῶς πιάνεται ἡ ἀγάπη.

Ἡ Θρακικὴ παραλλαγή, ποὺ ἔχει δημοσιευτῆ στὸ βιβλίον μας (ἀρ. 31, σελ. 159), ἔχει πρῶτο στίχο τῆς «*Θέλω νὰ πάω στὸ γιολό, νὰ πιάσω δυὸ παραράκια*», τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν στοιχεῖο παραμυθικὸ, ὅμως δὲν ὁμοιοκαταληκτοῦν μετὰ τὴ λέξη «*ἀγάπη*» τοῦ ἐπόμενου στίχου. Ἐπρεπε νὰ λήη «*νὰ πιάσω ἕνα παραράκι*». Σὲ ἄλλη Θρακικὴ παραλλαγή (βλέπε *Ἀρχ. Θρακ. Θησ.* 5, σελ. 216 ἀρ. 20 = παραλλαγή ἀπὸ τὸ Σκοπὸ τῆς Ἀν. Θράκης) λέγεται :

Θέλω νὰ πάω στὴ Φραγκιά, νὰ φέρω ἕνα Φραγκάκι,
νὰ κάθουμαι νὰ τὸ ρωτῶ πῶς πιάνεται γῆ ἀγάπη.

Παλαιότερη, ἀλλὰ ὄχι καλύτερη, Θρακικὴ παραλλαγή εἶναι τοῦ Λουδοπούλου σελ. 45 ἀρ. 29 στίχ. 13 κέξ. Ἡ παραλλαγή, ποὺ ἔχει δημοσιεύσει ὁ Ν. Πολίτης στὶς «*Ἐκλογές*» του (ἀρ. 93) καὶ μετὰ τὴν ὁποῖα προτιμάει ν' ἀρχίξῃ τὰ «*τραγούδια τῆς Ἀγάπης*», δὲ νομίζω ὅτι εἶναι ἡ καλύτερη. Οἱ δύο πρῶτοι στίχοι τῆς δὲν ὁμοιοκαταληκτοῦν, ἐνῶ οἱ τελευταῖοι μετὰ τὴν ἐπίμονη τυπικὴ ὁμοιοκαταληξία τοὺς ἀποδεικνύουν ὅτι παρόμοιο θὰ συνέβαινε καὶ στοὺς δύο πρῶτους.

ΑΡ. 32 καὶ 33 (σελ. 159) : — Πρόκειται γιὰ δυὸ μικρόστιχα τετράστιχα τῆς ἀγάπης, χωρὶς καμὴν ἄλλη ξεχωριστὴ σημασία. Τὸ πρῶτο ἀνήκει στὸν κύκλο τῶν τραγουδιῶν ποὺ ἀναφέρονται γενικὰ στὴν ἀνώνυμη νέα χήρα, ποὺ ὄχι μόνον βασανίζεται ἀλλὰ καὶ βασανίζει μετὰ τὸ πένθος τῆς, τὰ νιάτα τῆς, τὴν ἔμπειρία τῆς. Τὸ μαῦρο τσεμπέρι καὶ τὸ μαῦρο φόρεμα ἐμποδίζουν τὴ συμμετοχὴ τῆς στὸ γλέντι καὶ στὸν ἔρωτα. Τὴν καταστρόφη τέτοιων ἀπαγορευτικῶν συμβόλων εὐχεται ὁ τραγουδιστὴς μετὰ στίχους, σὰν καὶ αὐτοὺς :

Φωτιά νὰ πῆσ' ἀπάνω τῆς,
νὰ κάψῃ τὸ φουστάνι τῆς.

Ἄξιοπρόσεχτη εἶναι ἡ διάκριση, πού σκόπιμα γίνεται : φωτιὰ νὰ πέση ἀπάνω της γιὰ νὰ κάψη τὰ πένθημα σύμβολα, ἀφήνοντας ὅμως ἀπείραχτη τὴν ἴδια τὴ χήρα.

Τὸ ἄλλο τετραστίχο (ἀρ. 33) ὑπάγεται στὰ ἔρωτικά πού ἀναφέρονται στὰ πείσματα καὶ στὰ μαλλώματα, πού συχνὰ προκαλοῦνται ἀνάμεσα στοὺς ἔρωτευμένους. Οἱ δυὸ τελευταῖοι στίχοι εἶναι δηλωτικοὶ τοῦ ἄσβηστου πείσματος τῆς νέας : «*Τὰ χιόνια τὰ ἴλυσσ' ἢ βροχὴ, καὶ σὺ κοιμᾶσαι μοναχῆ!*» Ὅλα λυώνουν, σβήνουν, παρέρχονται, ἀκόμη καὶ τὰ πολλὰ χιόνια τοῦ Θρακικοῦ χειμῶνα. Ὡστόσο, μέσα σ' ὅλην αὐτὴ τὴ γενικὴ ροὴ τῶν πραγμάτων, τὸ μόνο πού παραμένει ἀνάληγτα σμετάβλητο εἶναι τὸ πείσμα τῆς νέας.

Μουσικὴ τοῦ ἀρ. 33 εἶναι δημοσιευμένη στὸ *Ἀρχ. Θρακ. Θησ.* 3, σελ. 128 ἀρ. 15 καὶ προέρχεται ἀπὸ τὶς Σαράντα Ἐκκλησιές.

ΑΡ. 34 καὶ 35 (σελ. 160) :—Τὰ δυὸ αὐτὰ τραγούδια ἀποτελοῦνται ἀπὸ τοὺς πρώτους στίχους ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ τραγουδιοῦ. Στὸν ἀρ. 34 ἔχομε οὐσιαστικὰ μόνο τὸν πρῶτο ἐνάμιση δεκαπεντασύλλαβο τοῦ τραγουδιοῦ. Περισσότερα κάπως πράγματα περιέχει τὸ ὑπ' ἀριθ. 35. Πιὸ πλούσιο ὅμως σὲ πληροφορίες εἶναι τὸ ὑπ' ἀρ. 76 τραγούδι, πού βρῖσκεται στὶς σελ. 176—177. Καὶ οἱ τρεῖς ὅμως αὐτὲς παραλλαγές δὲν ἀξίζουν ποιοτικά.

Τὸ τραγούδι, στὸ ὁποῖο καὶ οἱ τρεῖς ὑπάγονται, εἶναι *Ἀκριτικό* καὶ ὁ σωστός τίτλος του εἶναι «*Ἡ Ἀντρειωμένη Λυγερῆ*». Γιὰ τὸ τραγούδι τοῦτο ὑπάρχει δημοσιευμένη εἰδικὴ ἐργασία¹ πού ἐξετάζει τὴν ἀρχικὴ καταγωγὴ τοῦ θέματος (ἀπὸ τὸν κύκλο τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου), τὴν παρουσία του μέσα στὸ Ἀκριτικὸ Ἔπος, στὴ μονομαχίᾳ τοῦ Διγενῆ καὶ τῆς Ἀμαζόνας Μαξιμῶς, τὴ μορφή πού παίρνει σὰν Ἀκριτικὸ δημοτικὸ τραγούδι, καί, τέλος, τοὺς δυὸ κλάδους στοὺς ὁποίους τοῦτο διασπᾶται : 1) Στὸν κλάδο *μὲ τὸ ἐπεισόδιο τῆς Ρωμοπούλας, τοῦ Τούρκου καὶ τοῦ Ἀἰ Γιώργη*. Ἐκεῖ ἀνήκουν τραγούδια, πού ἀναφέρουν τὴ Ρωμοπούλα πού τὴν κυνηγοῦσε ἓνα Τουρκόπουλο καὶ ἐκεῖνη ζήτησε καταφύγιο στὴν ἐκκλησιὰ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ὅπου ὁ ἅγιος τὴν ἔκρυψε, κατόπιν ὅμως τὴ φανέρωσε, ὅταν τὸ Τουρκόπουλο ὑποσχέθηκε στὸν Ἅγιο ὅτι θὰ γίνῃ χριστιανὸς καὶ θὰ παντρευτῆ τὴν κόρη. Στὴν ἴδια ὑποδιαίρεση, καὶ σὰν ἐπιγέννημα αὐτῆς, πρέπει νὰ προσαρτήσουμε καὶ τὸ γνωστὸ τραγούδι γιὰ τὴ Ρωμοπούλα, πού τὴν κυνηγᾷ ἓνα Τουρκόπουλο καὶ ἐκεῖνη λέει ὅτι θὰ κρυφτῆ σὲ διάφορα μέρη ἢ θὰ μεταμορφώνεται διαρκῶς ἀλλιώτικα, ἔνω ὁ Τούρκος κάθε φορὰ ἀποκρίνεται ὅτι θὰ τὴν ἀνακαλύψῃ, ὅποια κι' ἂν ἐκεῖνη θὰ πάρῃ μορφή. 2) Στὸ δεύτερο κλάδο, ὅπου ἀνήκουν παραλλαγές, πού ἀναφέρονται *στὴν ἀντρειωμένη Κλεφτοπούλα*. Πρόκειται γιὰ τὸ γνωστὸ θέμα τῆς κόρης, πού ἔκαμε δώδεκα χρόνους μὲ τοὺς Κλέ-

1. Κ. Ρωμαιοῦ, Τὸ τραγούδι τῆς Ἀντρειωμένης Λυγερῆς, «Προσφορὰ εἰς Στίλπωνα Κυριακίδη» 1953, σελ. 581—595.

φτες. Κάποια γιορτή, εκεί πού αγωνίζεται με τούς άλλους Κλέφτες, κόβεται τὸ λουρί της καὶ ἀποκαλύπτεται τὸ στήθος της. Ἐνας, τότε, εἶδε τὸ γυμνὸ στήθος, ζυγώνει καὶ κάνει κρυφὰ ἐρωτική πρόταση. Ἡ κόρη προσπαθεῖ με συνετὴ ἐπιδεξιότητα νὰ ξεφύγη, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ θέλη νὰ διακινδυνεύσῃ μήπως καὶ μαρτυρηθῇ.

Γιὰ τὴν πιδὸ συνηθισμένη μορφή τοῦ τραγουδιοῦ, βλέπε στὸ κείμενο πού δημοσιεύει ὁ Ν. Πολίτης· στὶς «Ἐκλογές» του, ὅπου ὁ ἀρ. 72 Α' ἀναφέρεται στὴν Ἀντρειωμένη Λυγερὴ καὶ τὸ Σαρακηνό, ἐνῶ ὁ ἀρ. 72 Β' ἀνήκει στὴν Κλεφτοπούλα.

Θρακικὲς παραλλαγὲς ἔχω σημειώσει τὶς ἐξῆς :

Παραλλαγὲς τύπου Α' :

1. Λουλουδοπούλου	σελ. 64 ἀρ. 54
2. Λαογραφία	1, » 600 » 18 (Σωζόπολη)
3. Θρακικά	2, » 418 » 13 (Ἀδριανούπολη)
4. »	2, » 422 » 21 (»)
5. Ἄρχ. Θρακ. Θησ.	1, » 50 » 1 (Ἐξαμίλλιον)
6. » » »	1, » 235 » 16 (Φιλιππούπολη, με μουσική)
7. » » »	9, » 194 » 6 (Μαϊστρος)

Παραλλαγὲς τύπου Β'.

8. Δημόδη Ἔσματα Θράκης, συλλεγόμενα ὑπὸ Γ.Μ., Ἀθῆναι 1887, σ 20 κέξ.	
9. Λουλουδοπούλου	σελ. 66 ἀρ. 56
10. Λαογραφία	1, » 598 » 16 (Σωζόπολη)
11. »	1, » 598 » 16α' (»)
12. »	1, » 599 » 17 (»)
13. Ἄρχ. Θρακ. Θησ.	3, » 118 (Σαράντα. Ἐκκλησιές)

ΑΡ. 36 καὶ 37 (σελ. 160) :—Δυὸ μικρὰ καὶ ἀσήμαντα σὲ περιεχόμενα τραγούδια, πού τὴν παρουσία τους ἐδῶ τὴν ὀφείλουν μόνο στὴ μελωδία τους. Στὸ πρῶτο, ἀρ. 36, τὸ θέμα ἀπὸ τὸ στίχ. 7 κέξ. παραμορφώνεται καὶ γίνεται ἀσυνάρτητο. Στὸ δεύτερο, ἀρ. 37, οὐσιαστικὰ ἔχομε νὰ κάνουμε με δυὸ *δίσειχα*, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ πρῶτο εἶναι ἓνα ὀκτασύλλαβο λαμβικὸ «γύρισμα», κατάλληλο γιὰ νὰ παρεμβάλλεται ἀνάμεσα σὲ τραγούδι με δεκαπεντασύλλαβους, με σκοπὸ νὰ «γυρίσῃ» τὴ μελωδία καὶ νὰ τῆς προσδώσῃ ρυθμὸ γοργότερο.

ΑΡ. 38 (σελ. 161) :—Τὸ τραγούδι τοῦτο, πού ἔχει ἐδῶ τὸν τίτλο «*εἶχα δέντρο στὴν ἀλλή μου*», τραγουδιέται στοὺς γάμους. Τὸ δέντρο, πού τὸ φυτεύουν, τὸ κλαδεύουν καὶ τὸ μεγαλώνουν με τόση στοργή, συμβολίζει τὴν κόρη, τὴ σημερινὴ νύφη. Ἦρθε ὁ κλέφτης, δηλ. ὁ γαμπρός, καὶ τὸ πῆρε

δλόκληρο τὸ δέντρο, μαζί με τὰ μήλα του, τοὺς ἐρωτικούς αὐτοὺς συμβολικούς καρπούς. Τὸ μέγαλωμα τοῦ δέντρου ἔγινε σὲ μιὰν ἑβδομάδα. Τὸ θαῦμα τοῦτο τῆς γρηγοράδας δείχνει τὴν θαυμαστὴν εἶναι τὸ δέντρο τοῦτο, τὴν σπουδαία ἄρα εἶναι ἡ σημερινὴ νύφη !

Ὅλο τὸ τραγοῦδι δὲν εἶναι μόνο συμβολικό, ἀλλὰ καὶ ἰδιαίτερα συγκινητικό. Γιὰ νὰ διατηρηθῇ ὅμως ἀντάξια μέχρι τέλους ἡ συγκίνηση, εἶναι προτιμότερο νὰ θεωρήσουμε ὅτι ἐδῶ, στὴ Θρακικὴ παραλλαγή, τὸ τραγοῦδι τελειώνει με τοὺς στίχους 11—14, δηλ.

—Κλέφτη μου, μὴν κλέφτης μῆλα,
μὴν κορφολογᾶς τὰ φύλλα».
Καὶ τὰ πῆρε με τοὺς κλώνους
κι' ἄφησέ με με τοὺς πόνους.

Ὅλοι οἱ ὑπόλοιποι ἔξι στίχοι (στίχ. 15—20, γιὰ τοὺς ὁποίους βλέπε στὴ σελ. 161), ἀποτελοῦν φλύαρη καὶ ἄτεχνη ἀπόπειρα νὰ ἐπαναληφθῇ ἄλλες τρεῖς φορές τὸ νόημα τῶν δυὸ τούτων στίχων 13—14, ἐνῶ μιὰ τέτοια ἐπανάληψη δὲν ἐξυπηρετεῖ καμιὰν ἀξιόλογη αἰσθητικὴ σκοπιμότητα. *Πρόκειται γενικότερα γιὰ ἓνα νεώτερο σχῆμα, ὅχι γνήσιο ἀρχικὸ δημοτικὸ, πὸν ὅμως παρατηρεῖται σὲ μερικὲς περιοχὰς τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ πὸν τὸ χαρακτηρίζει ἡ συστηματικὴ τακτικὴ μιᾶς σκόπιμης προσθήκης ἀλλεπάλληλων ἐνοτήτων ἀπὸ δυὸ στίχους, ὅπου κάθε φορὰ ἐπαναλαμβάνεται ἐπίμονα καὶ στερεότυπα ὅλος ὁ πρῶτος στίχος ἢ ἡ ἀρχὴ του μόνο.*

Τὸ σχῆμα τοῦτο, πὸν ἀφαιρεῖ κάθε ζωρότητα καὶ δράση ἀπὸ τὴ σχετικὴ περικοπὴ τοῦ τραγουδιοῦ, σημειώνει ἰδιαίτερη παρουσία σὲ μερικὰ νεώτερα Κρητικὰ ¹ τραγοῦδια, ἰδίως «Ἱστορικά» καὶ «ρίμες», γιὰ τοῦτο καὶ τὰ σχετικὰ ἐκεῖνα τραγοῦδια δὲν ἔχουν ἀπὸ ποιητικὴ ἀποψη τίποτε ἀπολύτως τὸ ἀξιόλογο νὰ μᾶς παρουσιάσουν στὰ σημεῖα ἐκεῖνα τῶν περιττῶν ἐπαναλήψεων. Ἀπλῶς καθιερώνουν ἐπίσημα ἓνα ὕφος, πὸν εἶναι καὶ φλύαρο καὶ μονότονο. Μονάχα ἄμμουσοι ποιητάρηδες, πὸν ἐπιζητοῦν νὰ λένε με πολλὰ τὰ λίγα καὶ φτωχὰ νοήματά τους, ἐπινόησαν τὸ μονότονο τοῦτο σχῆμα τῶν ἄτεχνων ἐπαναλήψεων.

¹Αναλύοντας τὴ Θρακικὴ παραλλαγή, πὸν πιὸ πάνω (σελ. 161) δημο-

1. Θὰ μπορούσε ν' ἀναφέρῃ κανεὶς πολλὰ παραδείγματα. Μᾶς ἀρκεῖ ὅμως ἓνα, ἀρκετὰ χαρακτηριστικό: *Ἄρ. Κριάρη*, Πλήρης συλλογὴ Κρητικῶν δημοδῶν ᾠμάτων, 1920, ἔκδ. 2, ὅπου στὴ σελ. 181 ὑπάρχουν στὸ αὐτὸ «ἱστορικὸ» τραγοῦδι τέσσερα ἀλλεπάλληλα δίστιχα πὸν ἀρχίζουν με τὴ λέξη «Δευτέρα» καὶ ἐπακολουθοῦν ἐκεῖ δυὸ ἄλλα δίστιχα, με τὴν αὐτὴ καὶ τὰ δυὸ ἀρχὴ «μπροσκάδα θὰ μᾶς ἔχουνε». Σ' ὅλα τὰ δίστιχα αὐτὰ ἡ ὑπόθεση προχωρεῖ, σχεδὸν πάντα, με τὴ στερεότυπη ἐπανάληψη τοῦ αὐτοῦ περὶπου νοήματος.

σιεύεται, θὰ εἶχα νὰ παρατηρήσω τὰ ἐξῆς : Ἄρχίζει στὴν ἀρχὴ μὲ στίχους ἐνὸς ἐρωτικοῦ τραγουδιοῦ, ποὺ οἱ πρῶτοι στίχοι του ἔχουν ὡς ἐξῆς :

Δέντρον εἶχα στὴν αὐλή μου
γιὰ παρηγοριὰ δική μου.

Τὸ τραγούδι τοῦτο τραγουδιέται κυρίως στὴν Πελοπόννησο, καὶ ἔπειτα στὴ Ρούμελη καὶ στὴν Ἡπειρο, δὲν ἔχει ὅμως διαδοθῆ καὶ στὴ Θράκη. Ἀμέσως ἔπειτα τὸ τραγούδι τῆς παραλλαγῆς, ποὺ ἔξετάζομε, μετακινεῖται στὸ θέμα ἐνὸς ἄλλου συγγενικοῦ τραγουδιοῦ, ποὺ θέμα του ἔχει «*δέντρο φυτεύω τῇ Δευτέρᾳ, Σαββάτιο τινάζω τὰ μῆλα*». Ἐνας κλάδος αὐτοῦ περιέχει τὸ ἐπεισόδιο, ὅπου ἓνας κλέφτης ἔρχεται τὴν Παρασκευὴ τὸ βράδυ νὰ κλέψῃ τὰ μῆλα. Τότε, πότε τὰ παίρνει μαζὶ μὲ τὴ μηλιά, — ὅπως γίνεται καὶ στὴν ὑπόθεσις τῆς παραλλαγῆς τοῦ βιβλίου μας, — καὶ πότε τὸ δέντρο διαμαρτύρεται, γιὰ τὰ μῆλα εἶναι μετρημένα ἀπὸ τὸν ἀφέντη τῆς μηλιάς. Γιὰ τὴν τελευταία περίπτωσις, βλέπε μιὰ Θρακικὴ παραλλαγή ἀπὸ τὴν Αἴνο, δημοσιευμένη στὸ Ἄρχ. Θρακ. Θησ. τόμ. 2, σελ. 151 ἀρ. 10 στίχ. 18 κέξ. καὶ τόμ. 3, σελ. 47 ἀρ. 45 στίχ. 9 κέξ.

ΑΡ. 39 (σελ. 161) :—Τὸ τραγούδι τοῦτο «*Ποῖος εἶδε πράσινο δέντρο*» εἶναι ἐρωτικό. Γίνεται ἔτσι ἀμέσως ἀντιληπτὸ ὅτι τὸ ὄραϊο πράσινο δέντρο, ποὺ ἔχει στὴ ρίζα του βρύση, συμβολίζει τὴν ἀγαπημένη νέα. Ἡ παράστασις τοῦ δέντρον μὲ τὴ βρύση κοντὰ του, στὴν ὁποία διψασμένος πάει ὁ νέος νὰ πιῇ, ἀποτελεῖ παράλληλη διατύπωσις τῆς αὐτῆς ιδέας, ποὺ γνωρίσαμε στὸ πιὸ πάνω τραγούδι ἀρ. 38, ὅπου ἡ νέα παρομοιάζεται μὲ δέντρο γεμάτο καρπούς. Ὅπως ἐκεῖ ὁ νέος πηγαίνει γιὰ νὰ πάρῃ τοὺς καρπούς τοῦ δέντρον, ἔτσι καὶ ἐδῶ ὁ νέος πλησιάζει γιὰ νὰ πιῇ ἀπὸ τὴ βρύση τοῦ δέντρον.

Γιὰ τὶς δημοσιευμένες, μὲ τὸν ἴδιο ἀριθμὸν 39, δυὸ Θρακικὲς παραλλαγές, θὰ εἶχε κανεὶς νὰ παρατηρήσῃ τὰ ἐξῆς : Στὴ δευτέρῃ παραλλαγῇ (σ.161—162), τὸ θέμα συνεχίζεται μὲ τὸ κεντημένο μαντήλι, ποὺ ὁ νέος τὸ χάνει ἀκριβῶς τὴ στιγμὴ ποὺ ἔσκυψε νὰ πιῇ νερὸ ἀπὸ τὴν περίφημη ἐκείνη βρύση. Τὸ «*κεντημένο μαντήλι*» εἶναι θέμα ἀγαπητὸ μέσα στὰ δημοτικὰ τραγούδια τῆς Ἀγάπης. Τρεῖς ἀγὰ κορίτσια τὸ κεντοῦσαν, ἢ ἄλλοῦ τρεῖς λυγερές, ἢ καμιὰ φορὰ ἢ ἀγάπη του. Ἄλλοτε πάλι, σὲ μερικὲς παραλλαγές, τὴν τρίτη καὶ μικρότερη ἤθελε νὰ τὴν πάρῃ γυναίκα του. Τὸ τελευταῖο μᾶς ἀποκαλύπτει καὶ τὸ λόγο τοῦ συσχετισμοῦ τῶν δυὸ συμβολικῶν θεμάτων. Τὴν ὥρα ποὺ ὁ νέος βρῖσκει τὸ πράσινο δέντρο καὶ σκύβει νὰ πιῇ στὴ βρύση του, τὴν ἴδιαν ὥρα χάνεται τὸ μαντήλι ποὺ τοῦ εἶχε κεντήσῃ ἡ ἀγαπημένη του. Καὶ μόνο του τὸ χάσιμο τοῦ μαντηλιοῦ, ποὺ ἦταν ἀφιέρωμα ἀγάπης, συμβολίζει πῶς ὁ παλαιὸς αἰσθηματικὸς δεσμὸς θὰ μπῆ σὲ ἄμεσο κίνδυνον. Ἐδῶ ὅμως, ὅταν τὸ χάσιμο γίνεται ἀκριβῶς τὴν ὥρα ποὺ ἀνακαλύπτει κανεὶς τὸ μυθικὸ καὶ πανῶριον πράσινο δέν-

τρί καὶ σκύβει στὴ βρύση νὰ πιῇ νερό, τὰ πράγματα—μὲ τὸ συμφυρμὸ τῶν δυὸ θεμάτων—παίρνουν νέα γραμμὴ, τὴν ἐξῆς : Ὁ νέος βρίσκει τὸν ἔρωτα ποὺ καταπλήσσει καὶ ποὺ λίγοι τὸν γνώρισαν («Ποιὸς εἶδε τέτοιο δεντρί ;»), ὁμως τὴν ἴδια στιγμή ἕνας ἄλλος δεσμός, παλιὸς καὶ δοκιμασμένος, ὀριστικὰ τώρα καταστρέφεται. Τὸ «κεντημένο μαντήλι», ποὺ πέφτει κοντὰ στὴ βρύση καὶ χάνεται, συμβολίζει ἕνα δλόκληρο δράμα !

Στὴν πρώτη Θρακικὴ παραλλαγὴ (ἀρ. 39, σελ. 161) οἱ μικροὶ στίχοι τῆς συνοδεύονται ἀπὸ ἰσοσύλλαβες ὁμοιοκαταληκτικὲς προσθῆκες, ποὺ ἐπέχουν θέση «γυρίσματος». Τέτοιες προσθῆκες περνοῦν συνήθως ἀπαρατήρητες, ἢ κατανόηση ὁμως τοῦ ἀληθινοῦ ρόλου τους ἔχει πολὺ μεγάλη σημασία. Τοῦτο ἰσχύει γιὰ ὅλα τὰ «γυρίσματα», ἀδιάφορο ἂν καθενὸς ἢ σημασία μπορεῖ νὰ ἔχη διαφορετικὴ κάθε τόσο τὴν καταγωγὴν. Ἐδῶ π.χ. τὸ «γύρισμα», ποὺ ἔχει προσεθῆ, οὐσιαστικὰ ἐπέχει θέση ἐρμηνείας τοῦ ἀμέσως πρὶν στίχου. Ἐνῶ δηλ. ὁ στίχος τοῦ τραγουδιοῦ ἐκφράζει ἕνα ἄλφα νόημα μὲ τρόπο συμβολικόν, ἀμέσως ἀκολουθεῖ τὸ ὁμοιοκαταληκτικὸ «γύρισμα» του γιὰ νὰ μᾶς ἐπαναλάβῃ τὸ αὐτὸ νόημα, ὁμως τώρα στὴν κυριολεξία του. Τὸ πρᾶγμα θὰ γίνῃ φανερό μὲ τὴν ἀπλὴ παράθεση τῶν σχετικῶν στίχων :

Στίχ. 1—2 Ποιὸς εἶδε πράσινο δεντρί,
—δαχτανοφρύδα καὶ μικρὴ ;

Στίχ. 6—7 Πῆγα κι' ἐγὼ νὰ πιῶ νερό,
—φιλῶ τὸν ἄσπρο τὸ λαιμό.

Δηλ. τὸ πράσινο δεντρί εἶναι ἡ ἴδια ἢ μικρὴ καὶ γαϊτανοφρύδα. Καὶ τὸ νερό, ποὺ ἄρχισε νὰ πιῇ ἀπὸ τὴ βρύση τοῦ δέντρου, εἶναι τὰ φιλήματα, ποὺ ὁ νέος ἄρχισε. Τὰ «γυρίσματα», ποὺ ὁ λαὸς καὶ ἐδῶ καὶ σ' ἄλλα τραγούδια παρεμβάλλει, εἶναι νεώτερα δικά του ἔμμετρα σχόλια, ποὺ τὰ προσθέτει ὄχι μόνο γιὰ νὰ δώσῃ διέξοδο στὰ συναισθήματά του, ποὺ κυριαρχοῦν τὴν ἴδια στιγμή, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ συμπληρώσῃ καὶ νὰ ἐπεξηγήσῃ τὸ συμβολικὸ νόημα στίχων ποὺ τοὺς νομίζει ἀσαφεῖς. Τὸ κέρδος μᾶς γιὰ τὸ ρόλο τῶν ὁμοιοκαταληκτικῶν αὐτῶν μικρῶν προσθηκῶν, ποὺ ἔχουν μεταγενέστερα μπῆ σὲ πλῆθος τραγούδια, εἶναι σημαντικόν, γιατί μπορεῖ σὲ πολλὰς περιστάσεις νὰ μᾶς ὀδηγῇ σὲ πληρέστερη κατανόηση τοῦ ὅλου τραγουδιοῦ.

Ξαναγυρίζοντας τώρα στὸ εἰδικὸ θέμα τοῦ τραγουδιοῦ γιὰ «τὸ πράσινο δεντρί», θὰ εἶχα νὰ προσθέσω τὰ ἐξῆς : Οἱ περισσότερες καὶ καλύτερες παραλλαγές του μαρτυροῦνται ἀπὸ τὴν κυρίως Ἑλλάδα, Μακεδονία, Θεσσαλία, Στερεά, Πελοπόννησο, Ἡπειρο. Παραλλαγές του ὁμως συναντιοῦνται καὶ στὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου, στὴ Ρόδο, ἀκόμη καὶ στὸν Πόντο. Ἀπὸ τὴ Θράκη ἔχω ὑπ' ὄψῃ μου τὶς ἐξῆς παραλλαγές :

1. Θρακικὰ	11,	σελ. 85 ἀρ. 234 (Σηλυβρία)
2. »	20,	σελ. 74 (Σαμακόβι)

3.	Ἀρχ. Θρακ. Θησ. 3,	σελ. 36 ἄρ. 14 (Αἶνος)
4.	» » » 3,	» 129 » 16 (Αἶνος, με μουσική)
5.	» » » 4,	» 122 » 22 (Σαμακόβι)
6.	» » » 4,	» 139 » 7 (Σαρακίνα)

ΑΡ. 40 (σελ. 162):—Τὸ τραγούδι τοῦτο, πού ἐδῶ ὀνομάζεται «Πῆ-γα στὸν πέρα μαχαλά», ἔχει τὸν ἐξῆς τίτλο: «*Δέρονε με, μάνα, κι' ἐμένα Φράγκος μ' ἀγαπᾷ*». Εἶναι τραγούδι ἐρωτικὸ καὶ μαρτυρεῖται ἀπὸ τὰ Ἄγραφα, τὴν Καρούταινα, τὴν Κάρπαθο (βλέπε π.χ. *Μ. Μιχαηλίδου*, Δημοτ. τραγούδια Καρπάθου, 1928, σελ. 202 ἄρ. 24) κλπ. Οἱ περισσότερες ὁμως ἕως τώρα καταγραφές του προέρχονται ἀπὸ τὴ Θράκη, ἀπ' ὅπου ἔχω σημειώσει τις ἐξῆς:

1.	Θρακικὰ	1, σελ. 201 ἄρ. 1 (Σκεπαστός, με μουσική)
2.	Ἀρχ. Θρακ. Θησ. 2,	σελ. 141 ἄρ. 4 (Γέννα)
3.	» » » 2,	σελ. 154 ἄρ. 20 (Σαράντα Ἐκκλησιές)
4.	» » » 2,	σελ. 157 ἄρ. 26 (Γέννα)

Στὸ τραγούδι, πού δημοσιεύεται στὸ βιβλίό μας, ἀξιόλογοι εἶναι οἱ πρῶτοι 7 στίχοι. Ἀπὸ ἐκεῖ καὶ πέρα τὸ τραγούδι χαλαίει, πρᾶγμα ἄλλωστε πού συμβαίνει στις περισσότερες παραλλαγές.

ΑΡ. 41 (σελ. 162—163):—Καὶ τοῦτο εἶναι τραγούδι ἐρωτικὸ, καί, ἐνῶ τὸ θέμα του ἦταν φυσικώτερο νὰ διεκτραγωδῆ με σοβαρὸ τόνο τις ξαφνικὲς καὶ σοβαρὲς περιπέτειες μιᾶς νέας γυναίκας, τώρα ἐδῶ παίρνει εὐθυμὴ διατύπωση καὶ ἡ ὅλη περιπέτεια, με τις ἀπειλὲς καὶ τὰ μαχαίρια, ἐξελισσεται σὲ ἕναν εὐθυμὸ διάλογο, πού ταιριάζει πιὸ πολὺ σὲ στιγμὲς ἀμοιβαίου χαριεντισμοῦ. Ἄν ἀμφιβάλλει κανεὶς σ' αὐτὸ τὸ χαρακτηρισμό, δὲν ἔχει παρὰ νὰ προσέξῃ τοὺς τελευταίους 6 στίχους (στίχ. 10—15): Οἱ μικροὶ στίχοι καὶ ἡ χτυπητὴ ὁμοιοκαταληξία, τόσο στὸ τέλος τῶν στίχων ὅσο καὶ ἔσωτερικὰ στὸν ἴδιο στίχο (π.χ. «δός μας φιλί, δός μας τσιμπί,—οὔτε φιλί, οὔτε τσιμπί») ἄλλαξαν τὸ θέμα καὶ τὸ χαρακτήρα του. Ἀπὸ ἐρωτικὸ, πλησιάζει τώρα πρὸς τὸ σατυρικὸ, καὶ ὁ τραγουδιστής, ἀντὶ νὰ συμποῆ τὴν Παναγιώτα καὶ νὰ παραστέκῃ με συμπάθεια, τώρα πλησιάζει νὰ συνταχθῆ με τὸ μέρος τῶν τριῶν κλεφτῶν καὶ νὰ ἐγκρίνῃ εὐθυμῶς τὰ σχέδιά τους. Τὸ μᾶλλον τῆς πεθερᾶς καὶ ἡ πίκρα τῆς Παναγιώτας, πού λέγονται στοὺς πρώτους στίχους, λησμονήθηκαν, ἐνῶ τὸ φιλί καὶ τὸ τσιμπί σκορπίζουν τώρα τὸ κέφι.

Ἡ μεταβολὴ εἶναι χαρακτηριστικὴ γιὰ τὴν ἐξέλιξη, πού παίρνουν ἀρκετὰ τραγούδια τῆς ἀγάπης. Θρακικὲς παραλλαγές, πού ἔχω ὑπ' ὄψη μου, εἶναι οἱ ἐξῆς δύο:

1.	Θρακικὰ	2, σελ. 205 ἄρ. 7 (Σαρ. Ἐκκλησιές, με μουσική)
2.	Ἀρχ. Θρακ. Θησ. 2,	σελ. 159 ἄρ. 31 (ἀκαθορίστου τόπου)

ΑΡ. 42 (σελ. 163):—Τὸ τραγούδι «Ψαράκια τηγανίζω» ἀποτελεῖται ἀπὸ 8 στίχους, πὺ ἀποτελοῦν 4 τετράστιχα. Ἐπ' αὐτά, τὰ δυὸ τελευταῖα εἶναι ὀπωσδήποτε δίστιχα, δυὸ ἀπὸ τὰ πολλὰ ἐρωτικά καί, μάλιστα, ἀπὸ τὰ μέτρια σὲ ποιότητα.

Τὰ δυὸ πρῶτα ὅμως δίστιχα, πὺ ἀρχίζουν μὲ τὸ αὐτὸ ἡμιστίχιο «ψαράκια τηγανίζεις», ἀναφέρονται στὴν αὐτὴ ὑπόθεση. Θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ τὰ προσπεράσῃ σὰν ἐντελῶς ἀσήμαντα, ἂν δὲν παρουσίαζαν τὴν ἐξῆς ἰδιορρυθμία: Τὸ περίεργο τοῦτο τραγούδι εἶναι γνωστὸ ἀπὸ τὴ Θράκη, ἀπὸ τὸ Ἄργος τῆς Πελοποννήσου (βλέπε *Λαογραφία* τόμ. 4, σελ. 128 ἀρ. 97) καὶ ἀπὸ τὴ Λέσβο (ὄπου ὁ φίλος καὶ συνάδελφος Δ. Λουκάτος τὸ κατέγραψε τὸ 1940 ἀπὸ πρόσφυγες τοῦ Ἄδραμυτίου, βλέπε Λ. Α. 1446 Β' σελ. 213). Ἄν λοιπὸν προσέξουμε ὅτι τό, ἄλλως ἀνάξιο λόγου, ἐρωτικὸ τοῦτο τραγούδι γιὰ τὰ ψαράκια, πὺ ἡ κόρη τὰ τηγανίζει καὶ τ' ἀλευρώνει, σώζεται μονάχα στὴ Θράκη, στὸ Ἄργος καὶ στὸ Ἄδραμύτι, τότε θὰ πάρομε μιὰ ἰδέα πῶς σχηματίζονται οἱ ἀπομονωμένες λαογραφικὲς νησίδες τραγουδιῶν ἢ ἐθίμων ἢ παραδόσεων κλπ. Κάποτε δηλ. μιὰ ἐκδήλωση ὁμαδικῆ μπορούσε νὰ ἦταν εὐρύτερα γνωστὴ. Μὲ τὸν καιρὸ ὅμως ἔρχεται ὁ χρόνος, «ἡ θάλασσα αὕτη ἡ μεγάλη καὶ εὐρύχωρος», πὺ κατακλύζει τὰ πάντα. Μέσα στὸ γενικὸ καταποντισμὸ καὶ τὴ λησμονιὰ ἐνδέχεται ν' ἀπομένουν πάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τῶν νερῶν κάποιοι βράχοι, πὺ, ἐνῶ εἶναι πάρα πολὺ ἀπομακρυσμένοι μεταξύ τους, ὥστόσο μᾶς προξενοῦν κατάπληξη γιὰ τὴ μεγάλη ὁμοιότητα στὶς φυσιογνωμίες τους. Γιατὶ μοιάζουν τόσο πολὺ; Ἄπλούστατα, γιατί συμβαίνει μ' αὐτοὺς ὅ,τι συμβαίνει καὶ μὲ τὰ ξενιτεμένα ἀδέρφια, πὺ χάθηκαν οἱ γονιοὶ κι' ὄλο τ' ἄλλο συγγενολοί, καὶ ἀπόμειναν μονάχα ἕνας ἀδερφὸς στὴ Θράκη καὶ κάποιος ἄλλος στὸ μακρυνὸ Ἄργος ἢ στὸ Ἄδραμύτι.

ΑΡ. 43 (σελ. 163):—Τὸ τραγούδι τοῦτο, πὺ ἐδῶ ἔχει τὸν τίτλο «Σάββατο βραδύ», εἶναι τραγούδι Ἀκριτικὸ καὶ ὁ τίτλος μὲ τὸν ὁποῖο εἶναι γνωστὸ ἔχει ὡς ἐξῆς: «Ὁ στρατιώτης—Τὸ δέντρο». Τὸ τραγούδι τοῦτο χωρίζεται σὲ δυὸ τύπους, Α' καὶ Β', γιὰ τὸ περιεχόμενον τῶν ὁποίων ὁ ἀναγνώστης παραπέμπεται στὸ κείμενον πὺ ἔχει δημοσιεύσει ὁ Ν. Πολίτης (βλέπε «Ἐκλογές» ἀρ. 147 Α' καὶ 147 Β').

Καὶ οἱ δυὸ τύποι ἔχουν στενὸ σύνδεσμον μὲ τὰ ἔθιμα τοῦ γάμου, ὅπου καὶ τραγουδοῦνται. Ὁ τύπος Α' ἀποτελεῖται ἀπὸ ἕνα κατ' ἐξοχὴν γαμήλιο τραγούδι, πὺ τὸ τραγουδοῦν, ἀργὰ καὶ κατανυκτικὰ τὸ πρῶτ' τῆς ἐπομένης τοῦ γάμου, ἔξω ἀπὸ τὴν κλειστὴ πόρτα τοῦ νυφικοῦ θαλάμου καὶ πὺ ἀρχίζει μὲ τοὺς ἐξῆς στίχους:

Τώρα τὰ πουλιά, τώρα τὰ χελιδόνια,
τώρα οἱ πέρδικες γλυκολαλοῦν καὶ λένε:
—Ξύπνα, ἀφέντη μου, ξύπνα, καλέ μ' ἀφέντη.

Ὁ τύπος Β' τοῦ ἴδιου τραγουδιοῦ ἀρχίζει μὲ τοὺς ἐξῆς στίχους :

Ἔνας ἄγουρος, κι' ἕνας καλὸς στρατιώτης,
 κάστρο γύρευε, χωριὸ νὰ πάη νὰ μείνη.
 Μάειδε κάστρο ἠῆρέ, μάειδε χωριὸ νὰ μείνη,
 βρίσκει ἕνα δεντρί, δεντρί ψηλὸ κι' ἀπόσκιο.
 —Δέξου με, δεντρί, καλοκαρτέρεσέ με.

Στὴ συνέχεια τὸ δέντρο δίνει πρόθυμα τὰ πάντα, τὴ ρίζα, τοὺς κλώνους, τὸν ἴσκιο. (Βλέπε Ν. Πολίτη, *Ἐκλογές* ἀρ. 147 Β'). Ἐὰν ὁμως προσέξει κανεὶς καὶ συγκρίνει τὸ περιεχόμενο τῶν δυὸ τύπων Α' καὶ Β', τότε θὰ διαπιστώσῃ ὅτι ὑπάρχει ἀναλογία καὶ συγγένεια τόσο στὴν προσφορὰ τοῦ ἑαυτοῦ της ποὺ κάνει ἢ κόρη, ὅταν μιλάει αὐτὴ πρὸς τὸ νέο ποὺ κοιμᾶται πλαίϊ της, ὅσο καὶ στὴν προσφορὰ τοῦ ἑαυτοῦ του, ποὺ κάνει τὸ δέντρο, καθὼς αὐτὸ μιλάει πρὸς τὸ νέο ποὺ ἔρχεται νὰ κοιμηθῆ κοντὰ στὴ ρίζα του. Ἀποτέλεσμα ἀπ' αὐτὴ τὴ σύγκριση εἶναι ὅτι κόρη καὶ δέντρο ταυτίζονται, καὶ ὅτι, μ' αὐτὸν τὸν τρόπο, καὶ τοῦ Ἀκριτικοῦ αὐτοῦ τραγουδιοῦ τὸ συμβολικὸ περιεχόμενο συγγενεῦει μὲ ὅσα ἔχω πρὸ πάνω παρατηρήσει γιὰ τὰ τραγούδια ἀρ. 38 καὶ ἀρ. 39, γιὰ τὰ ὁποῖα βλέπε σελ. 208—212.

Μιὰ ὑποδιαίρεση τοῦ τύπου Β' δημιουργοῦν μερικὰ τραγούδια, ἀνάμεσα στὰ ὁποῖα καὶ τὸ τραγούδι ἀρ. 43 τοῦ βιβλίου μας. Σ' αὐτὰ χάνεται «ὁ ἄγουρος κι' ὁ καλὸς στρατιώτης», ποὺ ψάχνει νὰ βρῆ κάστρο γιὰ νὰ μείνη. Τὴ θέση του παίρνει ὁ ἴδιος ὁ τραγουδιστής, ποὺ μιλάει σὲ πρῶτο πρόσωπο καὶ τώρα μᾶς διηγεῖται ὅτι Σάββατο βραδύ, τὴ νύχτα ἄρα τοῦ γάμου του, —γιατὶ παλαιότερα οἱ γάμοι γίνονταν τὴ νύχτα,— τὸν ἔδιωξαν οἱ γονιοὶ του ἀπὸ τὸ σπίτι καὶ τότε ἕνα δεντρί τοῦ ἔδωκε ρίζα κλώνους καὶ ἴσκιο. Τὸ τραγούδι, ἐγκαταλείποντας τὸ παλαιότερο Ἀκριτικὸ προοίμιό του γιὰ τὸν ἄγουρο καὶ τὰ κάστρα, ἀρχίζει τώρα ὡς ἐξῆς :

Σάββατο βραδὺ μὲ διῶξαν οἱ γονιοὶ μου
 ἀπ' τὸ σπίτι μου κι' ἀπὸ τὴ γειτονιά μου.

Θρακικὲς παραλλαγὲς τοῦ τύπου Β' ἔχω ὑπ' ὄψη μου τὶς ἐπόμενες, ἀπὸ τὶς ὁποῖες ὁμως οἱ δυὸ πρῶτες παρουσιάζουν συμφυρμὸ μὲ τὸν τύπο Α'.

1. Δ. Α. Κονδύλη¹, σελ. 15 ἀρ. 7
2. Λαογραφία 1, σελ. 622 ἀρ. 41 (Σωζόπολη)
3. Ἀρχ. Θρακ. Θησ. 1, σελ. 44 (Ἄψαλος)
4. » » » 4, σελ. 126 ἀρ. 32 (Σαμακόβι)
5. » » » 5, σελ. 135 ἀρ. 4 (Κωστή)
6. » » » 5, σελ. 208 ἀρ. 2 (Σκοπὸς)
7. » » » 6, σελ. 232 (Κωστή)

Παραλλαγὴ Θρακικὴ τοῦ τύπου Β' ὑπάρχει δημοσιευμένη καὶ γιὰ δευτέρη φορὰ στὸ βιβλίον μας (βλέπε ἀρ. 81, στὴ σελ. 178).

1. Δ. Α. Κονδύλη, Περὶ τῆς γλώσσης καὶ καταγωγῆς τῶν Θρακῶν, Ἀθήναι 1905.

ΑΡ. 44 (σελ. 164) : Τραγούδι ἀνάξιο λόγου, ἰδίως στὴ μορφὴ ποὺ παρουσιάζεται στὸ βιβλίο μας. Ἀμέσως μετὰ τὸν πρῶτο στίχο, ἀρχίζουν μετρικὲς ἀνωμαλίαι καὶ ἄφθονη πεζολογία. Ἀπὸ τὸ στίχ. 5 κέξ. τὸ τραγούδι λησμονιέται καὶ ἡ ὑπόθεσις ξεφεύγει γι' ἄλλοῦ. Ἄν δὲν ὑπῆρχε ἡ μελωδία του, νομίζω, κανένας δὲ θὰ φρόντιζε νὰ μάθῃ ἓνα τέτοιο ἀσυνάρτητο περιεχόμενο.

ΑΡ. 45 (σελ. 164) :— Τὸ τραγούδι τοῦτο ἀποτελεῖται ἀπὸ 3 δίστιχα. Ἀπ' αὐτὰ τὸ πρῶτο (στίχ. 1—2) εἶναι πασίγνωστο καὶ ἀγαπητὸ στὰ γλέντια καὶ στὴν ὥρα τοῦ κρασιοῦ. Ἀνήκει στὰ *συμποσιακὰ δίστιχα*. Τὸ τρίτο (στίχ. 5—6) εἶναι κολοβὸ καὶ ἀνήκει στὰ τραγούδια ἀρ. 29 καὶ 30 τοῦ βιβλίου μας, γιὰ τὰ ὁποῖα βλέπε κείμενο στίς σ. 158—159 καὶ παρατηρήσεις μου στὴ σ. 205.

Ἀπὸ τὰ τρία δίστιχα ξεχωρίζω μόνο τὸ *δεύτερο* (στίχ. 3—4), ποὺ ἀναφέρει τὰ Θεραπειὰ τῆς Πόλης, γενικώτερα ὅμως ποὺ ἀποτελεῖ πετυχημένη ἔκφρασις τῶν στοχασμῶν γιὰ κάποια παλιὰ εὐτυχία ποὺ τὴ διαδέχθηκε ἡ σημερινὴ στέρησή της. Ἡ ἰδέα αὐτὴ ἐκφράζεται παραστατικὰ μὲ τὴν εἰκόνα τῶν φτερῶν : Πετώντας πῆγαινε ἐκεῖ, στὰ Θεραπειὰ ἢ ὅπου ἄλλοῦ, ὁ τραγουδιστής, περπατώντας τώρα καὶ μὲ κομμένα τὰ φτερά του ξανακάνει τὸν ἴδιο δρόμο :

Ἐναν καιρὸ ἐπήγαινα στὰ Θεραπειὰ πετώντας,
τώρα μοῦ κόψαν τὰ φτερά καὶ πάω περπατώντας.

Τὰ Θεραπειὰ, ἔτσι, τείνουν νὰ χάσουν τὴν τοπωνυμικὴ σημασία τους καὶ νὰ γίνουν σύμβολο ἰδέας. Ἐκεῖ π.χ. μπορούσε νὰ μᾶς καρτερῇ ἀνυπόμονη μιὰ ἀγάπη. Ὅπως, ἔξ ἄλλου, ἡ πορεία πρὸς τὰ Θεραπειὰ μπορούσε νὰ συμβολίξῃ τὰ σφριγηλὰ καὶ ξένοιαστα νιάτα, ποὺ μπορούσαν τὸ πᾶν καὶ ποὺ σπαταλοῦσαν τὸ πᾶν. Ὅσο περισσότερες ἐρμηνεῖς παίρνει ἓνα συμβολικὸ τραγούδι, τόσο πιὸ ἀγαπητὸ στὰ λαϊκὰ στρώματα μπορεῖ νὰ γίνῃ. Τοῦτο ὀφείλεται στὸ γεγονός ὅτι μπορεῖ τὴν ἴδια στιγμή νὰ ἱκανοποιῇ ἀκροατήριον πολυσύνθετο, ἐπειδὴ μπορεῖ καὶ ἐκφράζει ψυχικὲς καταστάσεις πολύπλευρες. Τέτοια τραγούδια κατὰ κανόνα ἐκφράζουν περισσότερα πράγματα, ἀπ' ὅσα ὁ ἴδιος ὁ ποιητὴς τους εἶχε διανοηθῆ. Ἀξίζει νὰ προσέξουμε τὸ ἑξῆς σημαντικό στοιχεῖο : Κάθε τέτοια περίπτωσις πολύπλευρης ἀκτινοβολίας ἑνὸς λογοτεχνήματος σημαίνει, σχεδὸν αὐτονόητα, ὅτι πρόκειται γιὰ ἓνα ἔργο τέχνης, πού, ὅσο κι' ἂν εἶναι μικρὸ ἢ ἀπλοϊκόν, ἔστω κι' ἂν εἶναι ἓνα ταπεινὸ δίστιχο, ὅμως δὲν παύει τοῦτο νὰ εἶναι ἀξιόλογο καὶ προπαντὸς γνήσιο.

ΑΡ. 46 (σελ. 164) : Τραγούδι ἐρωτικόν, ποὺ ἀρχίζει κάπως σοβαρά, μὲ τίς λεπτομέρειες ἑνὸς ταξιδιοῦ ἀπὸ ξένον τόπον κι' ἀπὸ μακρυνόν, καὶ ἔπειτα προχωρεῖ στὸν ἐρωτικὸ διάλογο ποὺ γίνεται μὲ τσαχπινιά καὶ μὲ χάρη. Οἱ 4 τελευταῖοι στίχοι, καὶ ἰδίως οἱ δυὸ τελευταῖοι μὲ τὴν ἐπανάληψιν τῶν αὐτῶν πραγμάτων, ποὺ ξαναλέγονται σὰν ἀπάντησις τῆς μικρῆς νέας, ἐπιβεβαιώνουν

τὸν εὐθύμο χαρακτηῖρα τοῦ τραγουδιοῦ. Ὁ λόγος εἶναι ἐκεῖ γιὰ τὶς «ἐλίτσες» ποὺ φάνηκαν κάτω ἀπὸ τὸ λαιμὸ τοῦ κοριτσιοῦ, ὅταν ὁ νέος ξεκούμπωσε τ' ἀργυρὰ κουμπιά του. Ἄλλὰ οἱ τελευταῖοι στίχοι παίρνουν τὴ μορφὴ παιγνιδιοῦ, ἀνακατεμένον μὲ εὐθύμα καὶ ἀβέβαια σὲ χρονικὴ διάρκεια πείσματα :

— Δὲ μὲ τὶς δανείζεις, δὲ μὲ τὶς πουλεῖς,
μόνε μὲ τὶς δείχνεις καὶ μὲ τυραννεῖς ;
— Δὲ σὲ τὶς δανείζω, δὲ σὲ τὶς πουλῶ,
μόνο σὲ τὶς δείχνω καὶ σὲ τυραννῶ !

Τὸ ἔρωτικὸ τοῦτο τραγούδι λέγεται κυρίως στὴν Πελοπόννησο, τὴν Ἡπειρο, Μακεδονία, Θεσσαλία καὶ φτάνει ἕως τὴ Θράκη. Ἐπίσης μαρτυρεῖται καὶ ἀπὸ τὰ νησιά, Ἐπτάνησα, τοῦ Αἰγαίου, Δωδεκάνησα. Ἡ παλαιότερη γνωστὴ μου παραλλαγή εἶναι αὐτὴ ποὺ ἔχει ἐκδώσει ὁ *A. Passow* τὸ 1860, σημειώνοντας γιὰ τόπο καταγωγῆς τῆς τὴν Ἀθήνα (*Passow*, ἀρ. 534, στίχοι 14).

Θρακικὲς παραλλαγὲς ἔχω σημειώσει τὶς ἐξῆς :

1. Θρακικὰ 11, σελ. 77 ἀρ. 212 (Λημοκράνεια)
2. Ἄρχ. Θρακ. Θησ. 5, σελ. 216 ἀρ. 21 (Σκοπὸς)

ΑΡ. 47 (σελ. 165) : Τὸ τραγούδι τοῦτο ἔχει θέμα του «τὸ *Μανόλη*, ποὺ ἀπὸ ζηλοτυπία σκοιῶνει τὴ γυναῖκα του». Εἶναι τραγούδι, ποὺ ἔχει ἰδιάζουσα καὶ γοητευτικὴ μελωδία, χορεύεται σὲ ὥραϊο ἀργὸ τσάμικο, καὶ εἶναι γνωστὸ σὲ πάρα πολλὰ ἑλληνικὰ μέρη. Βρίσκεται ἐπίσης δημοσιευμένο μέσα στὶς δυὸ ἀρχαιότερες συλλογὲς νεοελληνικῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν, στὴ συλλογὴ *Fauriel* (1824) στὸν τόμ. 2 σελ. 132, καὶ στὴ συλλογὴ *Haxthausen*, (ἔγγραφο τὸ 1814, ἐξεδόθη ὁμως τὸ 1935) στὴ σελ. 58 ἀρ. XIX a καὶ στὴ σελ. 60 ἀρ. XIX b.

Ἐκτὸς τῆς Θράκης ἔχω ὑπ' ὄψην μου τὶς ἐξῆς παραλλαγὲς τοῦ τραγουδιοῦ τούτου :

1. Θρακικὰ 1, σελ. 421 ἀρ. 2 (μὲ μουσικὴ)
2. » 11, σελ. 208 ἀρ. 355 (Σηλυβρία)
3. Ἄρχ. Θρακ. Θησ. 1, σελ. 227 ἀρ. 2 (Φιλιππούπολη, μὲ μουσικὴ)
4. » » » 2, σελ. 154 ἀρ. 18 (Ἀδριανούπολη)
5. » » » 4, σελ. 115 ἀρ. 6 (Σαμακόβι)
6. » » » 5, σελ. 210 ἀρ. 5 (Σκοπὸς)
7. » » » 9, σελ. 193 ἀρ. 5 (Μαῖστρος)

ΑΡ. 48 (σελ. 165) :—Τὸ τραγούδι αὐτὸ εἶναι ἀρκετὰ ἰδιόρρυθμο, οἱ δυὸ μάλιστα πρῶτοι στίχοι του εἶναι σχεδὸν ἀκατανόητοι. Μεγαλύτερη παραλλαγή τοῦ ἴδιου τραγουδιοῦ βλέπε στὸ Ἄρχ. Θρακ. Θησ. τόμ. 4, σελ. 130 ἀρ. 43 (ἀπὸ τὸ Σαμακόβι), ὅπου σὲ ὑποσημείωση λέγεται ὅτι ὁ Λευτέ-

ρης αὐτὸς ἦταν κλέφτης στὰ βουνὰ τοῦ Μικροῦ Αἴμου. Ὅλος ὅμως ὁ βασι-
κὸς σκελετὸς τοῦ τραγουδιοῦ καὶ στὶς δυὸ παραλλαγὲς θυμίζει ἐπίδραση ἐνὸς
Ἀκριτικοῦ, ποὺ ὀνομάζεται «Γιάννης αἰχμάλωτος» καὶ μιὰ παραλλαγή του
ἔχει δημοσιεύσει ὁ Ν. Πολίτης στὶς «Ἐκλογές» του (ἀρ. 71). Τοῦ ἴδιου τρα-
γουδιοῦ ἄλλη Θρακικὴ βλέπε στὸ Ἐρχ. Θρακ. Θησ. τόμ. 5, σελ. 108 ἀρ. 5
(ἀπὸ τὴν ἐπαρχία Μετρῶν). Σ' αὐτὴν ἥρωας τοῦ τραγουδιοῦ, ποὺ φαίνεται
στοὺς πρώτους στίχους του σὰν ἐπιχώριο ἱστορικό, εἶναι ὁ Μανόλης, ὁ γιὸς
τῆς Ἐρηνειῶς.

ΑΡ. 49 (σελ. 165):—Τὸ τραγούδι «Δὲ σὲ θαρροῦσα, θάλασσα» εἶναι
στὴν πραγματικότητα ἓνα μοιρολόγι μὲ τίτλο του «Τὰ πνιγμένα ἀδέρφια».
Θέμα του ἔχει τὸ ἐπεισόδιο μὲ ἓνα ποτάμι, (καὶ ὄχι γιὰ θάλασσα, ὅπως
ἔδῳ, στὴ Θρακικὴ παραλλαγή, κατὰ λάθος λέγεται), ποὺ κατέβασε πολὺ νερὸ,
ξερρίζωσε δέντρα πολλὰ, καὶ φέρνει μαζί μ' αὐτὰ μιὰ μηλιά, ποὺ πάνω στοὺς
κλώνους τῆς ἦταν ἀγκαλιασμένα δυὸ ἀδέρφια.

Ἡ παλαιότερη γνωστὴ μου παραλλαγή προέρχεται ἀπὸ τὴ συλλογὴ τοῦ
Haxthausen, ποὺ ἐγράφη τὸ 1814, ἀλλὰ ἐξεδόθη τὸ 1935 (βλέπε ἐκεῖ, σελ.
66, ἀριθμὸ τραγουδιοῦ XII). Ἐπίσης παλιές καὶ καλές παραλλαγές δημο-
σιεύει ὁ Α. Passow στοὺς ἀριθμ. 387 καὶ 388. Σημειῶνω τοὺς στίχ. 3—4
τοῦ ἀρ. 387, ποὺ φαίνεται ὅτι εἶναι ἀπὸ τοὺς ἀρχικοὺς τοῦ τραγουδιοῦ, ἢ
ὀπωσδήποτε εἶναι ἀπὸ τὰ ὠραιότερα προοίμια ποὺ μοροῦσε τοῦτο νὰ ἔχη:

—Ποιὰ μάνα ἔχει δυὸ παιδιὰ, ποὺ ψαροκνηγοῦνε;

Πές της νὰ μὴν τὰ καρτερῆ, νὰ μὴν τὰ παντυχαίνῃ.

Ἡ ὁμορφιὰ ὀφείλεται, ἔκτος τῶν ἄλλων, καὶ στὸν τρόπο τῆς ἀποστρο-
φῆς πρὸς τὴ μάνα, γιατί, ἀπ' ὅλο τὸ τραγικὸ πνίξιμο τῶν δυὸ παιδιῶν, ἢ
μάνα εἶναι αὐτὴ ποὺ θὰ νοιώσῃ τὸ συγκλονιστικὸ ἀντίχτυπο.

Τὸ μοιρολόγι τοῦτο σημειώνει ἰδιαίτερο ἄπλωμα στὴν Ἡπειρωτικὴ
Ἑλλάδα, Πελοπόννησο, Ρούμελη κλπ. Δημοσιεύοντας μιὰ παραλλαγή του
ἀπ' τὴ Δημηνίτσα τῶν Χασίων τῆς Μακεδονίας ὁ ἀλησμόνητος Δημ. Λουκό-
πουλος (βλέπε Λαογραφία 6, σελ. 136) σημειώνει τὴν πληροφορία, ὅτι ἔχουν
ἐκεῖ τὸ ἔθιμο, μετὰ τὴ λειτουργία στὸ ξωκκλήσι τοῦ Ἁγ. Ἀθανασίου, στὶς
18 Ἰανουαρίου καὶ στὶς 2 Μαΐου, νὰ πηγαίνουν ψηλὰ σὲ κάποιο γειτονικὸ
βράχο, πάνω στὸ χεῖλος μιᾶς μεγαλόπρεπης χαράδρας, ἀπ' ὅπου φαίνεται
σὲ βάθος δυσθεώρητο νὰ ρέη ὁ Ἀλιάκμων, καὶ νὰ τραγουδοῦν ἐκεῖ ψηλὰ
τὸ θλιβερὸ τοῦτο τραγούδι. Στὴν παραλλαγή ἐκείνη, ὅπως καὶ σὲ ἄλλες, τὸ
τραγούδι ἀρχίζει μὲ τὸ στίχο:

Δὲ σὲ θαρροῦσα, ποταμέ, νὰ ἴσαι κατεβασμένος.

Θρακικὲς παραλλαγὲς σημειῶνω τὶς ἐξῆς:

1. Λαογραφία	1, σελ. 627, ἀρ. 46	(Σωζόπολη)
2. Θρακικὰ	11, σελ. 184, ἀρ. 304	(Καστανιές)

3. Θρακικά	11, σελ. 185, ἀρ. 306	(Σηλυβρία)
4. Ἐργ. Θρακ. Θησ.	2, σελ. 142, ἀρ. 6	(Γέννα)
5. » » »	6, σελ. 212, ἀρ. 3	(Σκεπαστός)

ΑΡ. 50 (σελ. 166) :— Τὸ τραγούδι τοῦτο ἀποτελεῖται ἀπὸ 4 *δίστιχα*, πὸν αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ δὲν ἔχουν τίποτε τὸ ἀξιόλογο νὰ δείξουν. Ἔχω κάμει πρὸ πάντων εἰδικὸν λόγον γιὰ τὰ συγγενικὰ δίστιχα, πὸν σχηματίζουν ὁμοειδεῖς ὁμάδες καὶ ξεγελοῦν, μάλιστα, τὸν ἀκροατὴν, δημιουργώντας τὴν ψεύτικην ἐντύπωσιν ὅτι τάχα πρόκειται γιὰ ἐνιαῖον τραγούδι (βλέπε παρατηρήσεις μου πρὸ πάντων, σελ. 187—194). Ὅτι παρόμοιον γίνεται καὶ ἐδῶ, ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὸ στίχ. 2 (τὸν β' τοῦ πρώτου διστίχου) πὸν εἶναι σχεδὸν ὁ ἴδιος μὲ τὸ στίχ. 6 (τὸ στίχ. β' τοῦ τρίτου διστίχου), καθὼς καὶ ἀπὸ τὸ στίχ. 1 (τὸν πρῶτον τοῦ α' διστίχου), πὸν εἶναι σχεδὸν ὁ ἴδιος μὲ τὸ στίχ. 7 (τὸν πρῶτον τοῦ δ' διστίχου). Αὐτὲς οἱ ἀλλεπάλληλες ὁμοιότητες δημιουργοῦν τὴν ψευδαίσθησιν ὅτι πρόκειται γιὰ ἐνιαῖα ὑπόθεσιν, ἄρα γιὰ ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ τραγούδι καὶ ὄχι γιὰ ξεχωριστὰ δίστιχα.

ΑΡ. 51 (σελ. 166) :— Τὸ τραγούδι τοῦτο, πὸν ὀνομάζεται «*Διάζεται ἢ κόρη, διάζεται*», παρουσιάζει ἀρκετὰ ἐνδιαφέροντα σημεῖα. Πρῶτα-πρῶτα, παρουσιάζει δυὸ σημαντικὰς μετρικὰς ἰδιορρυθμίας, ἀπὸ τῆς ὁποῖας ἡ δευτέρα εἶναι σπανιώτερη καὶ, μουσικολογικὰ, ἀρκετὰ ἐνδιαφέρουσα. Ἡ πρώτη ἀφορᾷ τὸ λογοτεχνικὸν σχῆμα τῆς διπλῆς ἐπανάληψης μιᾶς λέξης στὸν ἴδιον στίχον. Τὸ σχῆμα τοῦτο παρουσιάζεται σὲ ἀρκετὰ δημοτικὰ μας τραγούδια καὶ ἐπιδιώκει τὴν σκόπιμην ἔντασιν τοῦ νοήματος πὸν ἐκφράζει ἡ λέξις πὸν ἐπίτηδες ἐπαναλαμβάνεται. Ἴδου ὁ πρῶτος στίχος :

Διάζετ' ἢ κόρη, διάζεται, διάζεται τὸ βλαντίν της.

Θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ παρατηρήσῃ τὰ ἐξῆς χαρακτηριστικὰ τοῦ σχήματος αὐτοῦ : Ἡ ἀλλεπάλληλη προβολὴ τῆς ἴδιας λέξης, — ἐδῶ π.χ. τοῦ ἴδιου ρήματος, — κατορθώνει καὶ δημιουργεῖ ὀλοκληρωτικὴν κυριαρχίαν τοῦ ἀντίστοιχου νοήματος πέρα πέρα σ' ὀλόκληρον τὸ στίχον. Μ' αὐτὴν τὴν λέξιν, ἄρα μ' αὐτὸ τὸ νόημα, ἀρχίζει εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὁ στίχος, διότι ἡ λέξις αὐτὴ μπαίνει πρῶτη — πρῶτη σ' ὀλόκληρον τὸ στίχον. Μὲ τὴν ἴδιαν ὁμοίωσιν λέξις κλείνει καὶ τὸ πρῶτον ἡμιστίχιον, καί, ἔτσι, ἀρχὴ καὶ τέλος ὄλου τοῦ ἡμιστίχιου συναντιοῦνται πάλιν καὶ ταυτίζονται, δημιουργώντας ἁρμονικὸν ἐννοιολογικὸν κύκλον. Τέλος, μὲ τὴν ἴδιαν λέξιν ἀρχίζει τὸ ἐπόμενον ἡμιστίχιον, ὅπου μάλιστα ἡ λέξις αὐτὴ δὲν εἶναι μόνον ἐναρκτήρια ἀλλὰ συνήθως γεμίζει μὲ τὴν ἐνέργειαν ἢ τὸ νόημά της ὀλόκληρον τὸ ἡμιστίχιον αὐτό. Συνήθως στὸ σχῆμα τοῦτο χρησιμοποιοῦνται *ρήματα*, πὸν ἀσκοῦν αὐτοτελεῆ καὶ σπουδαία πάντα σ' ὄλον τὸ στίχον ἢ καὶ σ' ὀλόκληρον τὸ τραγούδι ἐπίδρασιν. Ἐκτὸς ὁμοίως ἀπὸ τὰ ρήματα, μπαίνουν στὸ σχῆμα αὐτὸ καὶ σπουδαία *ὀδυσιαστικὰ* ἢ καὶ διάφορα ἄλλα

ὀνόματα. Ἀφήνοντας νὰ κάμω ἄλλοῦ εἰδικὸ λόγο γιὰ τὸ σχῆμα τοῦτο, σημειώνω ἐδῶ μερικὰ μόνο ἀπὸ τὰ πιὸ γνωστὰ παραδείγματα.

Πῆραν τὴν Πόλη, πῆραν τὴν, πῆραν τὴ Σαλονίκη.

Ὁ στίχος αὐτὸς προέρχεται ἀπὸ τὴν παραλλαγὴ τοῦ Fauriel γιὰ τὸ «*Πάρσιμο τῆς Πόλης*». Ἀπὸ ἐκεῖ, ὁ στίχος αὐτός, πού χρησιμοποιεῖται ὡς ἑναρκτηῖριος ὄλου τοῦ τραγουδιοῦ, μεταφέρθηκε σκόπιμα, ὅπως νομίζω, ὡς ἑναρκτηῖριος στίχος στὸ νεώτερο «*Ἱστορικὸ*» τραγούδι γιὰ τὸ «*Πάρσιμο τῆς Τριπολιτσᾶς*» (βλέπε *N. Πολίτη*, Ἐκλογὲς ἀρ. 13, στίχ. 1—2):

Πῆραν τὰ κάστρα, πῆραν τα, πῆραν καὶ τὰ ντερβένια.

Ἄλλοι γνωστοὶ στίχοι, πού ἀνήκουν στὸ ἴδιο σχῆμα, εἶναι οἱ ἐξῆς:

Κέρνα μ', Εἰρήνη. κέρνα με, κέρνα μ' ὅσο νὰ φέξη.

Κρύψε με, μάνα μ', κρύψε με, κρύψε μ' ἀπὸ τὸ Χάρο.

Ἄσε με, Χάρε μ', ἄσε με, ἄσε με γιὰ νὰ ζήσω.

Πάρε μ', ἀφέντη μ', πάρε με, πάρε κι' ἐμὲ κοντὰ σου.

Ἄλλη μετρικὴ ἰδιορρυθμία τοῦ τραγουδιοῦ, πού μάλιστα εἶναι σπανιώτερη καὶ ἐνδιαφέρει περισσότερο τοὺς μουσικολόγους, εἶναι ὁ τρόπος, πού, σ' αὐτὸ τὸ τραγούδι καὶ εἰδικώτερα στὴ Θρακικὴ του παραλλαγή, ὁ ἀρχικὸς δεκαπεντασύλλαβος ἐξελισσεται καὶ παίρνει τὴ μορφή σύντομου τετραστίχου. Ἰδού δηλ. τὶ ἀκριβῶς συμβαίνει. Ἀρχικὰ εἴχαμε ἕναν συνήθη δεκαπεντασύλλαβο, τὸν ἐξῆς:

Διάζετ' ἡ κόρη, διάζεται, διάζεται τὸ βλαντίν της.

Ἐπειτα ἐπανελήφθη στὸ τραγούδιμα ὀλόκληρο τὸ δεύτερο ἡμιστίχιο καὶ ἔτσι συνέβη καὶ ἐδῶ μιὰ διπλὴ ἐπανάληψη ὄχι μόνο τοῦ αὐτοῦ ρήματος, ἀλλὰ καὶ τῆς αὐτῆς ἔννοιας, ὅπως τὴν ἐτόνιζαν ἕως τώρα μόνο τὰ δυὸ ἡμιστίχια. Τώρα αὐτὰ ἔγιναν τρία, τὰ ἐξῆς:

*Διάζετ' ἡ κόρη, διάζεται, διάζεται τὸ βλαντίν της,
διάζεται τὸ βλαντίν της.*

Αὐτὸς ὁ ἐνάμισος στίχος ἰσοδυναμεῖ ἀκριβῶς μὲ τοὺς τρεῖς μικροὺς στίχους τοῦ πρώτου τετραστίχου τοῦ τραγουδιοῦ, πού ξεετάζομε (βλέπε σελ. 166 ἀρ. 51, στίχ. 1—3). Ἀμέσως κατόπι προστέθηκε ἕνα ἄλλο ἡμιστίχιο ὁμοιοκαταληκτικό, καὶ ἔτσι σχηματίστηκαν τώρα ἕνας κανονικὸς δεκαπεντασύλλαβος, μιὰ ἐπανάληψη τοῦ β' ἡμιστιχίου καὶ μιὰ νέα δημιουργία ἀπὸ ἄλλο ὁμοιοκατάληκτο ἡμιστίχιο:

*Διάζετ' ἡ κόρη, διάζεται, διάζεται τὸ βλαντίν της,
διάζεται τὸ βλαντίν της,
κι' ὅλη ἡ χαρὰ δικήν της.*

Ὡστε, ἀπὸ ἕναν δεκαπεντασύλλαβο δημιουργοῦνται ἕνας ὀκτασύλλαβος (=τὸ πρῶτο ἡμιστίχιο) καὶ τρεῖς ἐπτασύλλαβοι, ὁμοιοκατάληκτοι καὶ οἱ τρεῖς. Ὁ γοργὸς ρυθμὸς, οἱ μικροὶ στίχοι καὶ ἡ ἀλλεπάλληλη ὁμοιοκαταληξία τους, διπλὴ καὶ αὐτὴ, προσδίδουν στὴ Θρακικὴ παραλλαγὴ χάρη καὶ

εὐθυμία, πού μεταδίδει σὲ τραγουδιστὴ καὶ ἀκροατὴ τὸ γενικὸ αἶσθημα τῆς αἰσιοδοξίας, πού νοιώθει ἐξ ἀρχῆς ἢ κόρη καὶ μάλιστα τὸ ἐκδηλώνει, ἰδίως μὲ τὸν τελευταῖο πρόσθετο στίχο : «*κι' ὅλη ἢ χαρὰ δικήν τῆς !*»

Ἡ αὐτὴ μετρικὴ καὶ μουσικὴ πρωτοτυπία συνεχίζεται σ' ὁλόκληρο τὸ τραγούδι, πού μέσα στὸ κείμενο τοῦ βιβλίου μας (βλέπε σελ. 166) χωρίζεται σὲ 11 τετράστιχα, ἐνῶ, στὴν πραγματικότητα, ἀρχικὰ ἐπρόκειτο μόνο γιὰ 11 δεκαπεντασύλλαβους στίχους. Σὲ ὅλα τὰ τετράστιχα ἔχομε ἐπανάληψη τοῦ β' στίχου τους καὶ ὁμοιοκαταληξία, κατὰ τὸ δυνατόν, καὶ τῶν τριῶν τελευταίων στίχων τοῦ κάθε τετράστιχου. Μερικὰ ἀπ' αὐτὰ τὰ τετράστιχα, μὲ τὶς σκόπιμες ἐπαναλήψεις, ἀποχτοῦν πρόσθετο ἐπιβλητικὸ ὕφος καὶ γοητεία. Ἄλλωστε καὶ ἡ ὅλη ὑπόθεση τοῦ τραγουδιοῦ ἔχει σκηνές μὲ ἀτμόσφαιρα ἱποτικῆς ἐποχῆς. Ἀναφέρω δυὸ στίχους, πού λέγονται τῇ στιγμῇ, πού παροῦσιάζηκε ἡ ὠραία κόρη :

Ὅσ' ἀφεντιάδες ἦτανε, ὅλοι τὰ φέσια βγάζουν,

κι' ἓνα μικρὸ ἀρχοντόπουλο τὸ φέσι του δὲ βγάζει.

Ἄς ἰδοῦμε ὅμως τώρα τοὺς ἴδιους στίχους, πλαισιωμένους μὲ τὶς σκόπιμες ἐπαναλήψεις καὶ τὶς σκόπιμες ὁμοιοκαταληξίες, γιὰ νὰ βεβαιωθοῦμε γιὰ τὸ ἐπιβλητικὸ ὕφος πού ἀποχτᾷ ἡ ἴδια σκηνή, ὅταν οἱ ἀρχοντες βγάζουν τὰ φέσια καὶ μόνο τὸ ἀρχοντόπουλο δὲν τὸ βγάζει, δυὸ περιστατικὰ πού διπλὰ κάθε ἓνα τους ἐπίτηδες κάθε φορὰ τονίζεται :

Ὅσ' ἀφεντιάδες ἦτανε,

ὅλοι τὰ φέσια βγάζουν,

ὅλοι τὰ φέσια βγάζουν,

καὶ σεγίρι τήνε κάνουν.

Ἐνα μικρὸ ἀρχοντόπουλο

τὸ φέσι του δὲ βγάζει,

τὸ φέσι του δὲ βγάζει,

καὶ σεγίρι δὲν τὴν κάνει.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὴ μετρικὴ του πλευρὰ, τὸ τραγούδι τοῦτο παρουσιάζει ἐνδιαφέρον καὶ ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς καταγωγῆς του. Ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἔχομε νὰ κάνουμε μὲ μιὰ μεσαιωνικὴ ἑλληνικὴ λέξη, τὸ βλατιῖν τῶν βυζαντινῶν, «*τὸ σαραντάπηχον βλατιῖν*» ὅπως τὸ ἀναφέρει ὁ Πτωχοπρόδρομος (3, 88, ἐκδ. Hesseling - Pernot) Πρόκειται γιὰ ἀκριβὸ καὶ ὁμορφο μεταξωτὸ ὕφασμα, προορισμένο γι' ἀρχοντοπούλες. Στὸ μεσαιωνικὸ π.χ. μυθιστόρημα τοῦ Ἱμπερίου καὶ τῆς Μαργαρώνας ἀναφέρεται ὁ ἐξῆς στίχος (στίχ. 510, ἐκδ. Sp. Lampros, σελ. 268) :

ἦτον μὲ κόκκινον βλανίιν, ραμμένον μὲ γατάνιν.

Δὲν εἶναι ὅμως μονάχα ἡ λέξη αὐτὴ βυζαντινὴ. Καὶ ὁλόκληρη ἡ ὑπόθεση τῆς Θρακικῆς αὐτῆς ἐδῶ παραλλαγῆς ἔρχεται κατ' εὐθείαν ἀπὸ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους. Τὸ ἀνώνυμο ἐδῶ ἀρχοντόπουλο, πού βλέπει τὴν ὁμορ-

φη ἄρχοντοπούλα καὶ γυρίζει στὸ σπίτι του καὶ μιλάει γι' αὐτὴν στὴ μάνα του, ἀνήκει σὲ θέμα ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸ ὄραιο Ἰακρινὸ τραγούδι «τῆς Λιογέννητης». Ὅπως καὶ ἐδῶ, ἔτσι καὶ ἐκεῖ ὁ ἥρωας, — Κωνσταντής, ἢ Διγενής, ἢ Χαρτζιανής, ἢ ὅπως ἄλλιῶς, — βλέπει τὴν κόρη καὶ ἀμέσως γυρίζει στὸ σπίτι του ζαλισμένος καὶ ἄρρωστος. Μιλάει στὴ μάνα του καὶ τῆς λέει ὅτι θολὰ εἶναι τὰ βουνὰ καὶ θολὸ τὸ σπίτι. Ἡ μάνα του τὸν ρωτᾷ τί συμβαίνει καί, τέλος, ὁ νέος τῆς λέει γιὰ τὴν κόρη ποὺ εἶδε καὶ τὴν παρακαλεῖ νὰ στείλῃ προξενητές. Ἀπὸ τὴ μακρινὴ αὐτὴ μεσαιωνικὴ ὑπόθεση πρέπει νὰ δεχτοῦμε ὅτι, ἄλλα μὲ ἄμεση καὶ ἄλλα μὲ ἔμμεση παράδοση, προέρχονται καὶ ὅλα τὰ νεώτερα ἔρωτικά τραγούδια, ὅσα ἔχουν θέμα τους ἓνα γιό, ποὺ μιλάει στὴ μάνα του γιὰ τὴν κόρη ποὺ εἶδε καὶ τὴν ἀγαπᾷ, καὶ ποὺ ἡ μάνα του εἰσακούει τὴν παράκληση τοῦ παιδιοῦ της καὶ ἀναλαμβάνει νὰ πάῃ ἡ διαστὴν κόρη :

— Μετὰ χαρᾶς σου, γιόκα μου,
νὰ πάρω καὶ τὴ ρόκα μου».
Παίρνει τὴ ρόκα της καὶ πάει,
βρίσκει τὴν κόρη καὶ κεντάει.
— Κόρη μ', ὁ γιός μου σ' ἀγαπεῖ
καὶ ντρέπεται νὰ σοῦ τὸ εἰπῇ.

Στὸ τραγούδι «τῆς Λιογέννητης» οἱ ἀρχικοὶ καὶ παλιοὶ προξενητές, ποὺ ἐστέλλοντο, ἦσαν σπουδαῖοι Βυζαντινοὶ ἄρχοντες :

Στέλνει τρακόσιους ἄρχοντες καὶ μητροπολιτάδες,
στέλνει τὸν ἄρχοντα Φωκᾶ, στέλνει τὸ Νικηφόρο,
στέλνει τὸν Τρεμοτράχηλο, ποὺ τρέμει ἡ γῆ κι' ὁ κόσμος.

Στὸ τραγούδι, ποὺ ἐξετάζομε (ἀρ. 51), μαζὶ μὲ τοὺς νέους καιροὺς καὶ τὰ νέα ἱστορικὰ γεγονότα, διεισδύουν τῶρα καὶ οἱ νέοι ἀφέντες τῆς ἐποχῆς τῆς Τουρκοκρατίας. Ἡ μάνα τῆς Θρακικῆς παραλλαγῆς θὰ στείλῃ τῶρα «τῆς Προύσας τὸν ἀγά, τῆς Σμύρνης τὸν ἀφέντη», δηλ. τοὺς ταπεινοὺς χαραμοφάηδες διαδόχους τῶν μεγαλοπρεπῶν Φωκάδων τοῦ Ἰακρινοῦ μας κύκλου.

Ἀξίζει νὰ προσέξουμε ἀκόμη τὸ ἐξῆς: Ὅτι στὸ Θρακικὸ τραγούδι, ποὺ ἐξετάζομε, ἡ ὑπόθεση τελειώνει μὲ τὴν ἀποστολὴ τῶν προξενητῶν πρὸς τὴν ὄραία κόρη. Ὅλη ἡ ἄλλη συνέχεια ἀπὸ τὴν ὑπόθεση «τῆς Λιογέννητης», ὀλόκληρη, λησμονήθηκε μπροστὰ στὴ γοητεία καὶ στὴν αἰσιοδοξία, ποὺ σκόρπισαν οἱ μετρικὲς ἐπαναλήψεις καὶ ἡ εὐθυμία, ἡ γεμάτη κέφι, μουσικὴ. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο, ποὺ ἰσχύει γιὰ τὴν ἐξέλιξη καὶ ἄλλων τραγουδιῶν, ποὺ ἀπὸ ἀφηγηματικὰ ἄλλαξαν καὶ ἔγιναν εὐθυμία ἔρωτικά, τὸ μεσαιωνικὸ σοβαρὸ ἀφηγηματικὸ τραγούδι ἐξελίχθη σὲ εὐθυμο ἔρωτικὸ καὶ ἐξεπλήρωσε ἔτσι τὸ χρέος του. Κανεὶς δὲν ἐνδιαφέρεται πιά γιὰ τὴν περὶφανη ἀπάντηση τῆς Λιογέννητης, ἢ γιὰ τὰ μάγια ποὺ ἀκολούθησαν, ἢ γιὰ τὸ τελικὸ κατόντημα τῆς

ΑΡ. 54 (σελ. 167) :— Τοῦ τραγουδιοῦ αὐτοῦ ὁ σωστὸς τίτλος του εἶναι «*Μηλιά καὶ τῆς χήρας ὁ γιός*». Ὅπως εἶναι ἔδῳ τὸ περιεχόμενον τοῦ τραγουδιοῦ, αὐτὸς πὺν λέει τὸ τραγούδι ταιριάζει νὰ μὴν εἶναι ἀντρας ἀλλὰ κόρη, μιὰ κόρη πὺν ἐργάζεται σκληρὰ ὅλη τὴ μέρα καὶ τὴ νύχτα περιποιεῖται μιὰ μηλιά ζητώντας ἀπ' αὐτὴ γι' ἀνταμοιβή της τὴν κοκκινάδα καὶ τ' ἀνθη της, γιὰ νὰ στολιστῇ μ' αὐτὰ καὶ νὰ μαράνη τὸ γιὸ τῆς χήρας, πὺν τὸν εἶδε στ' ὄνειρό της νὰ εἶναι ὁμορφοστολισμένος, μὲ τὸ φέσι, μὲ τὰ ποδήματα καὶ μὲ τὸ μαντήλι στὸ λαιμό. Μαρτυρεῖται ἄλλωστε καὶ παραλλαγή «*Ράφταινα ἤμον* . . . » ὅπου πρόκειται γιὰ κόρη καὶ ὄχι γιὰ ράφτη. (Βλέπε π.χ. *Ἀρχ. Θρακ. Θησ.* τόμ. 2, σελ. 145, ἀρ. 12).

Τὸ τραγούδι τοῦτο μαρτυρεῖται μὲ ἀρκετὲς παραλλαγές του, ἰδίως ἀπὸ τὴ Βόρεια Ἑλλάδα καὶ τὴ Θράκη. Παραλλαγές Θρακικῆς ἔχω ὑπ' ὄψη μου τὶς ἑξῆς :

1. Θρακικὰ	1, σελ. 426, ἀρ.	12 (μὲ μουσικὴν)
2. »	2, σελ. 419, ἀρ.	16 (Ἐδριανούπολη)
3. »	11, σελ. 82, ἀρ.	227 (Φανάρι)
4. Ἐρχ. Θρακ. Θησ. 2,	σελ. 145, ἀρ.	12 (Γέννα)
5. » » »	2, σελ. 153, ἀρ.	15 (Ἐδριανούπολη)
6. » » »	4, σελ. 130, ἀρ.	42 (Σαμακόβι)
7. » » »	5, σελ. 209, ἀρ.	4 (Σκοπὸς)

ΑΡ. 55 (σελ. 167—168) :—Τὸ τραγούδι τοῦτο ἔχει καὶ ἄλλοτε δημοσιευτῇ σὲ παραλλαγή ἀπὸ τὴ Θράκη. Βλέπε π.χ. *Ἀρχ. Θρακ. Θησ.* τόμ. 2, σελ. 142, ἀρ. 7 (Γέννα) καὶ τόμ. 2, σελ. 157, ἀρ. 27 (ἐπίσης Γέννα), ὅπου καὶ στίς δυὸ περιπτώσεις τὸ τραγούδι παθαίνει συμφυρμὸ μὲ ἄλλα θέματα.

Ἐδῶ, στὸ κείμενον τοῦ βιβλίου μας, παρουσιάζεται ἡ ἑξῆς ἰδιορρυθμία : Οἱ στίχοι 9—12 (βλέπε πρὸ πάνω, σελ. 168, ἀρ. 55) φαίνονται ἀκατανόητοι καὶ ἀσυνάρτητοι. Ἐὰν ὁμως τοὺς ἐξετάσει κανεὶς μὲ περισσότερη προσοχή, τότε θὰ ἴδῃ ὅτι πρόκειται γιὰ «*κορακίστικα*», μὲ τὰ ὁποῖα ξαναλένε τοὺς δυὸ πρώτους στίχους τοῦ αὐτοῦ τραγουδιοῦ. Ἐὰν δηλ. βάλουμε μέσα σὲ παρένθεση τὰ κορακίστικα προσθήματα, τότε θὰ ἔχουμε :

Μ' ἔ(γγε) στει(γγε) λε(γγεγγέ)
 ἢ πέ(γγε) θέ(γγε) ρά μου,
 νά(γγα) διά(γγα) βῶ(γγογγό)
 στὸ πά(γγα) νέ(γγε) γύρι.

Χωρὶς τὶς κορακίστικες συλλαβές, ὁ στίχος ἔχει τώρα ὡς ἑξῆς :

Μ' ἔστειλε ἢ πεθερά μου
 νὰ διαβῶ στὸ πανεγύρι.

ΑΡ. 56 (σελ. 168) :—Τὸ τραγούδι αὐτὸ ποὺ ὀνομάζεται «Τὰ λεμόνια» ἀνήκει στὸν κύκλο, ὅπου μιὰ λεμονιά ἔχει λεμόνια καί, μόλις πηγαίνει κάποιος νὰ τῆς τὰ πάρη, αὐτὴ ἀποκρίνεται ὅτι τὰ λεμόνια εἶναι μετρημένα. Μερικὲς φορὲς σχηματίζεται νέος τύπος, ὅπου ὁ νέος, ποὺ πλησιάζει, ζητάει τῆς λεμονιάς λεμόνι ἓνα καὶ αὐτὴ ἀπαντᾷ ἀρνητικά. Ἐπειτα ζητάει λεμόνια δύο, καὶ ἀκολουθεῖ παρόμοια ἀρνητικὴ ἀπάντηση, κλπ. Μὲ τὸν καιρὸ χάθηκαν ὅλα τ' ἄλλα βασικά στοιχεῖα καὶ ἀπέμεινε μόνο ἡ ἀπαρίθμηση τῶν λεμονιῶν, ὅπως συμβαίνει καὶ ἔδῳ, στὸ κείμενο τοῦ βιβλίου μας (βλέπε σελ. 168). Ἄλλά, μ' αὐτὸν τὸν τρόπο, τὸ τραγούδι κατάντησε χωρὶς ποίηση, ἃ πλῶς μοιάζει μὲ τὰ λεγόμενα «ἀριθμητικά» τραγούδια, ποὺ ἀρχίζουν ν' ἀναφέρουν στίχους, ποὺ καθένας ἔχει διαδοχικὰ τοὺς ἀριθμοὺς ἀπὸ τὸ ἓνα ἕως τὸ δέκα καί, ἔπειτα, κατὰ δεκάδες (δεκατίζουσι) τὶς ἀπαντήσεις) ἀπὸ τὸ δέκα ἕως τὸ ἑκατὸ, ἐνῶ κάθε φορὰ σὲ κάθε ἀριθμὸ ἀκολουθεῖ μιὰ ἀπάντηση ποὺ τοποθετεῖ γιὰ ἀρχὴ τοῦ στίχου τῆς τὸν ἴδιον ἀριθμὸ ποὺ ἀκούστηκε λίγο πρὶν.

Ὁ «ἀριθμητικὸς» αὐτὸς τύπος τῶν λεμονιῶν ἔχει καὶ ἄλλοτε δημοσιευτῆ, πληρέστερος μάλιστα, σὲ Θρακικὲς ἐκδόσεις. Γνωστὲς μου Θρακικὲς παραλλαγὲς εἶναι οἱ ἑξῆς δύο :

1. Ἄρχ. Θρακ. Θησ. 4, σελ. 130, ἀρ. 44 (Σαμακόβι)
2. » » » 4, σελ. 142, ἀρ. 19 (Σαρακίνα)
3. » » » 16, σελ. 295, (Σαμακόβι)

ΑΡ. 57 (σελ. 168) :—Σατυρικὸ τραγούδι, ποὺ ὀνομάζεται «κορακίστικο» κατὰ λάθος, γιὰτὶ δὲν ἔχει καμιὰ σχέση μὲ τὸ εἶδος ἐκεῖνο, γιὰ τὸ ὁποῖο βλέπε σχετικὲς παρατηρήσεις μου στὴν πιὸ πάνω σελίδα 224, ἀρ. 55.

Ἀπὸ τοὺς δυὸ στίχους, ὅλους ὅλους τοῦ τραγουδιοῦ, παρ' ὅλο ποὺ εἶναι τόσο μικροί,—καθένας τους σχεδὸν ἀπὸ μιὰ λέξη ποὺ τρεῖς ἀπαντῆσες φορὲς ἐπαναλαμβάνεται,—μαθαίνει κανεὶς ἀρκετὰ πράγματα. Στὸν πρῶτο στίχο κάποιος ἀναγγέλλει τὸ μεγάλο καὶ σπουδαῖο ἄγγελμα :

—Ἔρχονται ! ἔρχονται ! ἔρχονται !

Καὶ ἀμέσως ἔπειτα ὅλοι οἱ ἄλλοι, ποὺ προσδοκοῦν ἀνυπόμονοι, ξεσποῦν στὶς ἀλλεπάλληλες ἀγωνιώδεις ἐρωτήσεις :

— Ποῦ ν' τες ; ποῦ ν' τες ; ποῦ ν' τες ;

Ἡ ἀλλεπάλληλη ἐπανάληψη στὸν πρῶτο στίχο προσδίδει στὸ σπουδαῖο νέο, ποὺ ἀνακοινώνεται ξαφνικά, ἓναν τόνο ἀληθινὰ θριαμβικόν, ἐνῶ στὸ δεῦτερο στίχο ἡ ἴδια ἀλλεπάλληλη ἐπανάληψη χρωματίζει ἐντονα τὴν ἀνυπομονησίαν τῶν τραγουδιστῶν νὰ ἴδουσι ἐπὶ τέλος «αὐτῆς» ποὺ τόσο καρτεροῦσαν καὶ τώρα ἀκοῦν πῶς ἔρχονται. Τὸ ὅλο δίστιχο, μὲ τὸ ὕψος του, μὲ τὴν ἀνάλογη μελωδίαν του, καὶ κυρίως μὲ τὸ περιεχόμενό του, θὰ μποροῦσε ἀληθινὰ νὰ κρατήσῃ στὸ σχετικὸ ὕψος τὴν εὐθυμῆ ἀτμόσφαιρα ἐνὸς Ἀποκριάτικου

χωριάτικου γλεντιού, πού, όπως είναι γνωστό, είναι γεμάτη από την επίδραση μακραίωνης εθιμικής παράδοσης ποικίλων «δρωμένων», πού κυριώτερο χαρακτηριστικό τους είναι οι διάφορες σεξουαλικές μιμικές κινήσεις πού συχνά τὰ συνοδεύουν.

ΑΡ. 58 (σελ. 168):— Τὸ τραγούδι τοῦτο «*Σαράντα μέρες μελετῶ νὰ πάγω στὸν πνευματικό*» εἶναι τραγούδι ἐρωτικό καὶ οἱ περισσότερες γι' αὐτὸ πληροφορίες προέρχονται ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο. Ἀπὸ ἐκεῖ μάλιστα προέρχεται καὶ μιὰ ἀπὸ τὶς παλαιότερες καταγραφές τοῦ τραγουδιοῦ (βλέπε *Μιχ. Δελέκου*, Ἀνθολογία, 1868, σελ. 112 ἀρ. 84). Παραλλαγές τοῦ αὐτοῦ τραγουδιοῦ μαρτυροῦνται καὶ ἀπὸ τὴ Στερεὰ, Θεσσαλία, Μακεδονία, Ἡπειρο, Δωδεκάνησα, νησιά τοῦ Αἰγαίου, κλπ.

ΑΡ. 59 (σελ. 169):— Τὸ τραγούδι αὐτό, πού ἐδῶ ὀνομάζεται «*Ἡ Ματίνα*», ἔχει τὸν ἑξῆς τίτλο, πού ἕως τώρα χρησιμοποιεῖται σὰν ἀκριβέστερος: «*Δώδεκα χρονῶ κορίτσι χήρα πάει στὴ μάνα της*». Στὴν παραλλαγή τοῦ βιβλίου μας οἱ στίχοι 1—2 δὲν ἔχουνε σχέση μὲ τὸ τραγούδι. Ἐχῶ ὑπ' ὄψη μου καὶ ἄλλες δύο Ἑθακικὲς παραλλαγές:

1. Ἀρχ. Ἑθακ. Ἑθσ.	2, σελ. 149 ἀρ. 2	(Βιζύη)
2. » » »	4, σελ. 142 ἀρ. 18	(Σαρακίνα)

Καὶ στὶς δυὸ αὐτὲς Ἑθακικὲς παραλλαγές οἱ πρῶτοι στίχοι εἶναι ξένοι πρὸς τὸ τραγούδι, συγκεκριμένα ξένοι εἶναι οἱ στίχοι 1—8 τῆς πρώτης παραλλαγῆς καὶ οἱ στίχοι 1—4 τῆς δευτέρας.

Τὸ τραγούδι τοῦτο ἀπαντᾷ σὲ διάφορα μέρη, ὅπως π.χ. στὴν Ἡπειρο, Μακεδονία, Πελοπόννησο, Ἑθράκη, νησιά τοῦ Αἰγαίου, Κρήτη, Σμύρνη κλπ. Ἀρχαιότερη χρονολογικὰ παραλλαγή εἶναι αὐτή, πού ἔχει ὁ *A. Passow* (1860) μὲ ἀριθμ. 382 καὶ τὴν ὁποία παίρνει ἀπὸ τὸν *N. Tommaseo*, ὅπου πρωτοδημοσιεύτηκε (*Canti popolari Toscani, Corsi, Illirici, Greci. Venezia, 1842*. Βλέπε ἐκεῖ σελ. 169). Πρὶν ἀπὸ τὸν *Passow* δημοσιεύει τὸ ἴδιο τραγούδι καὶ ὁ *Σπ. Ζαμπέλιος* (Ἄσματα δημοτικὰ τῆς Ἑλλάδος, Κέρκυρα 1852, ὅπου βλέπε σελ. 746, ἀρ. 33).

Ἀξίζει νὰ προσέξη κανεὶς τὴν ἑξῆς διαφορὰ: Ἀρχετὲς παραλλαγές, ἀνάμεσα στὶς ὁποῖες καὶ ἡ τοῦ βιβλίου μας, ἀναφέρουν τὴν ἡλικία τῆς μικρῆς κόρης, πού χήρεψε. Ἀναφέρουν μάλιστα καὶ παιδί πού εἶχε ἡ νεαρὴ χήρα. (Βλέπε καὶ ἐδῶ, σελ. 169, ἀρ. 59, στίχοι 2 καὶ στίχοι 3—4). Ἀλλά, ἂν ἔτσι ἔχει τὸ πρᾶγμα, τότε γιὰ τὴν μικρὴν χήρα κρατᾷ τὰ στεφάνια στὴν ποδιά της καὶ θρηνεῖ; (Βλέπε καὶ ἐδῶ σελ. 169, ἀρ. 59 στίχοι 5—6). Φαίνεται λοιπὸν πιθανό, ὅτι στὴν παραλλαγή τοῦ βιβλίου μας ὅλοι οἱ στίχοι 1—4 δὲν ἔχουνε θέση μέσα στὸ τραγούδι.

Μὲ τὶς σκέψεις αὐτὲς ὀδηγεῖται κανεὶς στὴν ὀρθὴ ἀρχικὴ μορφή τοῦ

τραγουδιοῦ, πού φαίνεται ὅτι εἶναι αὐτὴ πού διασώζει ἡ παραλλαγή *Tom-maseo—Passow* καὶ πού ἔχει στοὺς δυὸ πρώτους στίχους ὡς ἑξῆς :

Δώδεκα μερῶνε νύφη χήρα πάει στὴ μάνα της,
τὰ στεφάνια στὴν ποδιά της κι' ἔκλαιε τὸν ἄντρα της.

Μὲ τὰ στεφάνια, τὰ ἱερὰ σύμβολα τοῦ γάμου, προβάλλει σταθερῆ ἢ ἐκδοχή, ὅτι ἐδῶ ἔχουμε νὰ κάνουμε μὲ γάμο πρόσφατο. Αὐτοῦ τοῦ νωποῦ περιστατικοῦ τὰ σύμβολα κρατᾷ τώρα ἡ δυστυχημένη νιόνυφη. Κλαίγοντας πάνω ἀπὸ τὰ στεφάνια της, κλαίει τὸ ἴδιο «τὸ στεφάνι» της, ὅπως σὲ πολλὰ μέρη ὀνομάζουν οἱ γυναῖκες τὸν ἄντρα τους. Ἐν δὲν ἐπρόκειτο γιὰ τὸ δρᾶμα μιᾶς νιόνυφης, ἀλλὰ μιᾶς ὁποιασδήποτε παντρεμένης πού εἶχε καὶ παιδί, τότε τὰ στέφανα δὲν εἶχαν καμιὰ κύρια θέση ἐδῶ. Τῆ θέσῃ τους θὰ εἶχε τότε ὁ νεώτερος καὶ ἔξ ἴσου ἱερὸς δεσμὸς τοῦ γάμου, τὸ παιδί τους. Αὐτὸ θὰ εἶχε στὴν ἀγκαλιά της ἡ νέα καὶ αὐτοῦ τὴν ὀρφάνεια θὰ θρηνοῦσε, ὁπότε καὶ ἡ παρηγοριὰ τῆς μάνας της, πού παρεμβαίνει στὴ συνέχεια τοῦ τραγουδιοῦ, παρηγορώντας τὴν κόρη της μὲ νέο γάμο, θὰ ἦταν τουλάχιστο λόγος ἄπρεπος. Ἐκτός ὅμως ἀπ' ὅλη αὐτὴ τὴν παράδοξη καὶ ἀπαράδεκτη πλοκή, θὰ εἶχαμε ἐπίσης ἄλλη πρόσθετη ἀνωμαλία, τὸ νὰ δεχτοῦμε δηλ. ὅτι ὁ λαός, πού μιλάει βέβαια ἄλλοῦ γιὰ δωδεκάχρονα κορίτσια πού ἀπλῶς ἀρρεβωνιάζονται, συνήθεια πού ὑπῆρχε στοὺς παλαιότερους χρόνους, ἐδῶ θὰ ἔβανε μικρὴ κόρη δώδεκα χρόνων νὰ ἔχη παντρευτὴ στὰ δέκα της χρόνια καὶ νὰ εἶχε κάμει καὶ παιδί !

Σωστό, λοιπόν, γιὰ τίτλο τοῦ τραγουδιοῦ νὰ χρησιμοποιοῦμε στὸ ἐξῆς τὸν πρώτο στίχο τῆς παραλλαγῆς τοῦ *Tom-maseo*, «*Δώδεκα μερῶνε νύφη χήρα πάει στὴ μάνα της*». Μὲ τὸν ἐναρκτήριο τοῦτο στίχο τοῦ τραγουδιοῦ δὲν προσδιορίζεται ἡ ἡλικία τῆς νύφης, ἀλλὰ ὁ χρόνος, ὁ τραγικὰ βραχὺς χρόνος τῆς εὐτυχισμένης περιόδου, γιὰ τὴν ἀπροσδόκητη ἀπώλεια τῆς ὁποίας ἀπαρηγόρητη θρηνεῖ τώρα ἡ ἄτυχη νύφη.

ΑΡ. 60 (σελ. 169) :—Τὸ τραγούδι τοῦτο συγκαταλέγεται στὰ Κλέφτικα τραγούδια, (στὸ Λαογραφικὸ Ἄρχειο π.χ. ἔχει προσωρινὰ καταταχτῆ μὲ ἀριθμὸ «Κλ. 3, 18»), εἶναι ὅμως πιθανὸ ὅτι προέρχεται ἀπὸ Ἀκριτικὰ καὶ μὲ τὸν καιρὸ διασκευάστηκε καὶ πῆρε τὴ σημερινή του μορφή, ὅπου ἀντικατοπτρίζονται περιστατικὰ τῆς Τουρκοκρατίας. Παρόμοιο ἔχει συμβῆ μὲ παραλλαγὰς διαφόρων Ἀκριτικῶν τραγουδιῶν. Τὴν Ἀκριτικὴ του προέλευση ὑποδηλώνει καὶ ὁ σημαντικὸς ρόλος, πού τὸ τραγούδι τοῦτο ἔχει μέσα στὶς τελετὲς τῶν Ἀναστεναριῶν, ὅπου ὅμως ἀναμειγνύονται κυρίως, ἂν ὄχι ἀποκλειστικὰ, τὰ τραγούδια τοῦ Ἀκριτικοῦ κύκλου, ἰδίως ὅσα ὑμνοῦν τὸν Κωσταντίνο.

Εἶναι φυσικὸ νὰ νομίση κανεὶς, ὅτι ἡ ἀνάμειξη τοῦ ἀκριτικοῦ ἥρωα Κωσταντίνου στὶς γιορτὲς, πού εἶναι ἀφιερωμένες εἰδικὰ στὸν Ἅγιον Κωσταντῖνον καὶ Ἐλένη, ἦταν εὐκόλο καὶ ἐπόμενο νὰ προκληθῆ ἀπὸ τὴν ταυτότητα τοῦ ὀνόματος τῶν δύο πρωταγωνιστούντων προσώπων, τοῦ Ἁγίου καὶ

τοῦ Ἀκριτή. Προσωπικά ὅμως, ὕστερα ἀπὸ ἐπανειλημμένη ἐπίσκεψη σὺν γιορτῆς τῶν Ἀναστεναρίων καὶ εἰδικώτερη ἔρευνα τοῦ προβλήματος, πιστεύω περισσότερο σὲ μιὰ παλαιὰ γνώμη μου, κατὰ τὴν ὁποία ἡ ἀνάμειξη τῶν τραγουδιῶν τοῦ ἀκριτικοῦ Κωσταντίνου μέσα στὰ Ἀναστενάρια δὲν εἶναι ἐντελῶς τυχαία καὶ συμπτωματική, οὔτε ὕστερογενής, ποὺ προκλήθηκε ἀπὸ τὴν ἀπλὴ ταύτιση τῶν ὀνομάτων, ἀλλὰ πιθανώτατα ὀφείλεται σὲ ἐνσυνείδητη παράδοση ἕξ ἴσου παλαιὰ ὅσο ἴσως καὶ ἡ παράλληλη, ποὺ ἀναφέρεται εἰδικὰ στὸν Ἅγιο Κωσταντῖνο, ἃν δὲν εἶναι καὶ παλαιότερη καὶ ἡ μόνη ἀρχική. Τὸ πρόβλημα ὅμως εἶναι ἑξαιρετικὰ περίπλοκο καὶ χρειάζεται εἰδικὴ καὶ μακρὰ ἀνάλυση, ποὺ σκοπεύω νὰ ἐπιχειρήσω ἀργότερα καὶ σὲ ξεχωριστὴ μελέτη.

Ἀξίζει νὰ σημειωθῇ ὁ ρόλος τοῦ τραγουδιοῦ τούτου σὺν γιορτῆς τῶν Ἀναστεναρίων : Ὅπως καὶ ὁ ἴδιος ἔχω προσωπικὰ ἐξακριβώσει, μὲ τὸ τραγούδι τοῦτο ἀρχίζουν κάθε χρόνο τὴν τελετὴ στὴν Ἁγία Ἐλένη Σερρών, καὶ συμβαίνει τοῦτο κατὰ τὸ ἀπόγεμα τῆς παραμονῆς τοῦ Ἁγίου Κωσταντίνου μέσα στὸ «κονάκι» τοῦ ἀρχιαναστενάριου, ὅταν ὁ λυράρης ἀρχίζει νὰ τραγουδά ἄργα καὶ ὑποβλητικὰ τὸ τραγούδι τοῦτο. Συνέχεια, ἔρχεται ἡ λύρα, ποὺ ἕως τότε, ἢ δὲν παιζόταν, ἢ διακριτικὰ καὶ σιγὰ συνόδευε τὸ ἑναρκτήριο τραγούδι. Ἀργότερα θὰ προστεθοῦν οἱ χτύποι τοῦ νταουλιῦ, καὶ στὴ συνέχεια ἡ ὅλη τελετὴ θὰ ὁλοκληρωθῇ μὲ τοὺς αὐτοσχέδιους, ἀτομικοὺς καὶ ξαφνικοὺς χορούς, ποὺ θὰ συνεχιστοῦν ὡς τὰ μεσάνυχτα, ἕως ὅτου ν' ἀπαυδήσει τὸ ἄτομο καὶ νὰ καταλαγιάσει μέσα του κάθε ὑποσυνείδητη τάση γιὰ ἀποδοχὴ στὴν πρόκληση γιὰ νέο χορὸ, ποὺ διαρκῶς ἡ μουσικὴ ἔξασκεῖ πρὸς ὅλους. Μαζὶ μ' ἄλλες, σπουδαῖες καὶ ἀνεξάρτητες, τελετὲς τῆς ἄλλης ἡμέρας στὴν ἐκκλησία, στὴ θυσία, στὸ ἀγίασμα, ἡ μουσικὴ καὶ ὁ χορὸς θὰ συνεχιστοῦν ἀδιάκοπα παντοῦ, σ' ὅλες τὶς τελετὲς, ἕως τὸ βράδυ ὅποτε μὲ τὴν «πυροβασία» θὰ γίνῃ ἡ δοκιμασία καὶ ὁ ἀγνείας ἔλεγχος. «Ὁ καθαρὸς ἄνθρωπος» ποὺ «ἐγκαλεῖται» ἀπὸ τὸν Ἅγιο Κωσταντῖνο καὶ ὁδηγεῖται μέσα στὴν πυρὰ, περνάει ἀντίπερα δίχως νὰ πάθῃ τὴν παραμικρὴ βλάβη. Ὁ ἀναστενάριος τις στιγμὲς ἐκεῖνες κρατᾷ μὲ θρησκευτικὸ δέος καὶ μὲ εἰλικρινῆ χριστιανικὴ πίστη τὸ εἰκόνημα τοῦ Ἁγίου Κωσταντίνου, ἐνῶ τις ἴδιες στιγμὲς στὸ ἴδιο μέρος ἡ μουσικὴ, λύρα, γκάιντα καὶ νταούλι, παίζουν γνωστὰς Ἀκριτικὰς μελωδίαις, ποὺ ἀναφέρονται σὲ ἕναν ἄλλο Κωσταντῖνο, τὸν ἥρωα τοῦ ἀκριτικοῦ κύκλου.

Σὲ ὅλην ὅμως τὴ σπουδαία τελετὴ, σὰν ἑναρκτήριο τραγούδι χρησιμοποιεῖται κατὰ παράδοση τὸ τραγούδι «Πὰ σὲ πράσινο λιβάδι». Ἐν σήμερον οἱ στίχοι του ἔχασαν κάθε ποιητικὴ ἀξία καὶ ἃν τὸ περιεχόμενό του παραμορφώθηκε, θυμίζοντας μόνον ὅτι τρεῖς πολεμιστὲς ἐλευθερώνουν μιὰ χριστιανὴ αἰχμάλωτη ποὺ τὴν εἶχεν ἀπαγάγει κάποιος ἄπιστος (κάτι δηλ. παρόμοιο μὲ τὴν ἐπίθεση τοῦ μικροῦ Κωσταντίνου καὶ τῶν ἀδερφῶν του ἐναντίον τοῦ Ἀμιρᾶ, ποὺ εἶχεν ἀπαγάγει τὴν ἀδερφή τους), ὥστόσο ἡ ὑποβλητι-

κὴ μελωδία πλαισιώνει τὸ τραγούδι μὲ ἀτμόσφαιρα κατανυκτική, πὸν τὴν ἐνδυναμώνει ἡ εὐσέβεια καὶ ἡ σιωπή, μὲ τὴν ὁποία οἱ Ἄναστενάρηδες παρακολουθοῦν τὸ λυράρη. Στὸ πρόσωπό του βλέπουν ἕναν θεόπνευστο «ἀοιδό», πὸν ψάλλει ὕμνους θρησκευτικούς, εἰδικὰ ἐγκώμια γιὰ τὸν Ἅγιο, πὸν γιορτάζει. Μιὰ παραλλαγή τοῦ τραγουδιοῦ ἔχει δημοσιευτῆ στὰ «*Νεοελληνικά Ἀνάλεκτα*» τόμ. Α. (1870) σελ. 71, ἀρ. 5, καὶ προέρχεται ἀπὸ τὴν Ἡπειρο.

Θρακικὲς παραλλαγές ἔχω σημειώσει τις ἑξῆς :

1. Θρακικά	1	σελ.	207,	ἀρ.	1	(Κωστῆ)
2. Ἄρχ. Θρακ. Θησ.	5,	σελ.	141			(»)
3. » » »	16,	σελ.	317			(»)
4. » » »	20,	σελ.	362			(Λαγκαδάς)

ΑΡ. 61 καὶ 62 (σελ. 170) : Δὲν ὑπάρχει τραγούδι, ἀλλὰ μόνο μουσική ἀναστενάρικη, χωρὶς λόγια.

ΑΡ. 63 (σελ. 170) : Τὸ τραγούδι τοῦτο ἔχει τίτλο «*Λύκος πὸν ἐκδικεῖται μιὰ μάνα γιὰ τὴν ψευτιά της*». Ἡ μάνα πουλοῦσε στάχη καὶ βεβαίω-
 ῶνε πὼς πουλάει καθύριο ἀλεύρι ἢ, σ' ἄλλη παραλλαγή, σκότωσε ἕνα φίδι καὶ τὸ πουλοῦσε γιὰ θαλασσινὸ χέλυ : Βλέπε Λ.Α. ἀρ. 1104 Δ' σελ. 43, ἀπὸ τὸ χωριὸ Κωστῆ, ὅπου οἱ στίχοι τοῦ τέλους (στίχ. 8—10) ἔχουν ὡς ἑξῆς :

—Γύρισε, μάνα, γύρισε, γύρισε πάνε σπίτι.

Θυμᾶσαι ὅταν σκότωσες τὸ φίδι στὴν πεζούλα

κι' ἐπούλεις, μάνα μ', κι' ἔλεγες : «καλὸ θαλάσσιο ψάρι;»

Ἄλλες Θρακικὲς παραλλαγές, πὸν ἔχω ὑπ' ὄψη μου, βρῖσκονται στὰ «*Θρακικά*» τόμ. 1, σελ. 207, ἀρ. 2 καὶ στὸ Ἄρχ. Θρακ. Θησ. τόμ. 20, σελ. 363, καὶ προέρχονται ἀπὸ τὸ χωριὸ Κωστῆ.

Οἱ παραλλαγές, πὸν ἔχω ὑπ' ὄψη μου, δὲ διευκρινίζουν γιὰ τὸ λύκος τιμωρεῖ τὴ μάνα, παίρνοντας τὸ παιδί της. Ἴσως ἡ πληρέστερη μορφή νὰ περιεῖχε κάποιον ὄροκ τῆς μάνας στὸ παιδί της, γιὰ νὰ πείση ἔτσι εὐκολώ-
 τερα τοὺς ἀγοραστὲς καὶ νὰ τοὺς ἐξαπατήσῃ. Ἀποτέλεσμα ὅμως ἦταν νὰ πραγματοποιηθῇ ὁ ὄροκος. Γιὰ τοῦτο καὶ τὸ παιδί, τὸ ἀθῶο τοῦτο θῦμα, ὑ-
 πενθυμίζει στὴν ἐπίορκη μάνα τὸ συγκεκριμένο ἐκεῖνο ἐπεισόδιο, πὸν ἦταν μαζί καὶ δική του θανατικὴ καταδίκη.

ΑΡ. 63 β' (σελ. 170) :—Τὸ τραγούδι τοῦτο, πὸν οἱ Ἄναστενάρηδες τὸ τραγουδοῦν στὴν ἑορτὴ τῶν Ἄναστεναρίων καὶ τ' ὀνομάζουν «*Ὁ Κωσταντῖνος*», εἶναι Ἀκραιοκὸ, γνωστὸ μὲ τὸν τίτλο «*Σύζυγος βοσκός*». Πρόκειται γιὰ τραγούδι, πὸν μαρτυρεῖται ἀπ' ὅλες σχεδὸν τις περιοχὲς τοῦ ἑλληνισμοῦ. Θέμα του ἔχει τὴν ἀναχώρηση τοῦ Κωσταντίνου στὸν πόλεμο, τὰ βᾶσανα, στὰ ὁποῖα, παρὰ τις ἀντίθετες παραγγελίες του, ἡ μάνα του ὑπέβαλε τὴ νεαρή

γυναίκα του, αναγκάζοντάς τη νὰ γίνη βροσκός και νὰ ζῆ με χίλιες στερήσεις, τὴν ἐπιβίωση και ἐπιτυχία τῆς συζύγου χάρη στὴ θεϊκὴ βοήθεια, τὴν ἐπιστροφή τοῦ συζύγου, τὴ συνάντησή του με τὴ γυναίκα του και τὴ σκηνὴ τῆς ἀναγνωρίσεως, και τέλος τὴν τιμωρία τῆς κακῆς μάνας. Ἡ τελευταία σκηνὴ λείπει ἀπὸ τὴν παραλλαγὴ τοῦ βιβλίου μας, ἡ ὁποία, παρ' ὅλο πὸν εἶναι μακρά, δὲν εἶναι ὅμως και ἀπὸ τὶς καλύτερες. Μιὰν ἀξιόλογη ὅμως λεπτομέρεια, πὸν παρουσιάζεται στὴν παραλλαγὴ τοῦ βιβλίου και πὸν δείχνει τὸν τρόπο συνδέσμου τῶν δυὸ Κωσταντίνων, Ἁγίου και Ἀκριτή, μέσα στὰ ἔθιμα τῶν Ἀναστεναρίων, ἀποτελοῦν οἱ στίχοι 7—8, πὸν λένε γιὰ τὸν Κωσταντῖνο :

Πήδησε καβαλλίκεψε σὰν ἄξιο παλληκάρι.

Σὰν Ἁγι-Γιῶργης φάνηκε, σὰν Ἁγι-Κωσταντῖνος.

Θρακικὲς παραλλαγὲς τοῦ τραγουδιοῦ τούτου ἔχω ὑπ' ὄψη μου τὶς ἐξῆς :

1. Δημῶδη ἄσματα Θράκης, συλλεγένητα ὑπὸ Γ. Μ. Ἀθήναι, 1887, σελ. 26.
2. Σ. Θ. Λακίδου, Ἱστορία Βιζύης και Μηδείας, 1899, σελ. 111, ἀρ. 1.
3. Δ. Α. Κονδύλη, Περὶ τῆς γλώσσης και καταγωγῆς τῶν Θρακῶν, ἀρχαίων τε και νεωτέρων, ἐν Ἀθήναις, 1905, σελ. 17, ἀρ. 8 (Διδυμότειχον).
4. Λαογραφία 1, σελ. 604, ἀρ. 21 (Σωζόπολη)
5. Ὁ ἐν Κων)πόλει Φιλολογικὸς Σύλλογος, τόμ. 8 (1874), σελ. 503, ἀρ. 23 (Βάρνα).
6. Θρακικά 11, σελ. 186 ἀρ. 309 (Καστανιές)
7. » 11, σελ. 264 ἀρ. 434 »
8. Ἀρχ. Θρακ. Θησ 3, σελ. 56 ἀρ. 64 (Αἶνος),
9. » » » 4, σελ. 118 ἀρ. 14 (Σαμακόβι)
10. » » » 4, σελ. 136 ἀρ. 10 (Στενήμαχος)
11. » » » 6, σελ. 275 ἀρ. 12 (Κωστή)
12. » » » 6, σελ. 276 ἀρ. 13 »
13. » » » 18, σελ. 318 ἀρ. 3 (Ἁγ. Ἐλένη Σερρών)

ΑΡ. 64 (σελ. 172) :—Δὲν ὑπάρχει τραγοῦδι. Ὑπάρχει μόνον ἡ μουσικὴ τοῦ ἀναστεναρικοῦ χοροῦ, πὸν τὸν ὀνομάζουν «ἀπόλυση». Πρόκειται γιὰ μιὰ θριαμβικὴ μελωδία, πὸν ψάλλεται τὸ βράδυ τῆς 21ης Μαΐου, ἔπειτα ἀπὸ κάθε ἐπιτυχῆ πυροβολασία και ἀκριβῶς τὴ στιγμὴ, πὸν οἱ Ἀναστεναρῆδες ἔχουν ἐπιστρέψει στὸ «κονάκι» και τώρα, ἔξακολουθώντας ἀκόμη νὰ χορεύουν, πηγαίνουν με εὐλάβεια βαθύτατη και ἀποθέτουν στὶς θέσεις τους τὶς ἄγιες εἰκόνες πὸν εἶχαν πάρεϊ μαζί τους. Στὰ ἰδρωμένα πρόσωπα ὄλων ὧν λάμπει τὶς στιγμὲς αὐτὲς ἡ χαρὰ ἀπὸ τὴν ἱκανοποίηση πὸν νοιώθουν, γιὰ τὴ φάνηκαν ἄξιοι νὰ ἐκπληρώσουν και ἐφέτος πρὸς τὸν προστάτη τους Ἁγιο τὸ ἱερὸ ἐτήσιο χρέος τους : «*Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου!*»

ΑΡ. 65 καὶ 66 (σελ. 172) :—Δυὸ τραγούδια, πὸν σὰν λαϊκὰ λογοτεχνήματα εἶναι ἀσήμαντα. Κάποιαν ἀξία ἔχουν μονάχα οἱ στίχ. 3—4 καὶ 9 τοῦ ὑπ' ἀρ. 65 τραγουδιοῦ καὶ οἱ στίχ. 5—8 τοῦ ὑπ' ἀρ. 66, παρ' ὄλο πὸν εἶναι παραμορφωμένοι.

ΑΡ. 67 (σελ. 173) : Τὸ τραγούδι τοῦτο ἀποτελεῖται ἀπὸ τρεῖς στίχους. Οὐσιαστικὰ ὅμως πρόκειται γιὰ ἓνα ὁμοιοκατάληκτο «γνωμικὸ δίστιχο», πὸν ἀποτελεῖται ἀπὸ τοὺς στίχ. 1 καὶ 3, τοὺς ἐξῆς :

Ποιὸς πεθερός, ποιά πεθερά, ποιά νύφη δὲ μαλλώνει;
ποιὸς νέος ἐπαντρεύτηκε καὶ δὲν τὸ μετανοιώνει ;

Ὁ δεύτερος (στίχ. 3), πὸν δὲν εἶναι ἀρχικὸς στὸ γνωμικὸ δίστιχο, δὲν ἀντιπροσωπεύει τὸ συμπέρασμα πεποιθήσεων τοῦ λαοῦ. Ἕνας ἄλλος, (βλέπε στίχ. 2 τοῦ τραγουδιοῦ ἀρ. 67), ἔχει ἀργότερα διεισδύσει ἀνάμεσα στὸ ὁμοιοκατάληκτο δίστιχο, γιὰ τοῦτο καὶ προκάλεσε τὴ διάσπασή του. Ἐφορμὴ στὴ διεισδύση ἔδωσε τὸ πρῶτο ἡμιστίχιο, πὸν εἶναι καὶ στοὺς δυὸ στίχους παρόμοιο, δηλ. «Ποιὸς πεθερός, ποιά πεθερά...» καὶ «Τὸν πεθερό, τὴν πεθερά...». Ὁ στίχ. 2 προέρχεται ἀπὸ γαμήλια τραγούδια, ὅπου συνηθίζονται στίχοι, πὸν περιέχουν ὑποθήκες πρὸς τὴ νύφη, ὅτι ὀφείλει αὐτὴ νὰ τιμᾷ, νὰ σέβεται καὶ ν' ἀγαπᾷ τὸν πεθερὸ καὶ τὴν πεθερά.

Ἐνάλογο φαινόμενο, σὰν τὴ διεισδύση τοῦ στίχ. 2, βλέπε στὸ τραγούδι ἀρ. 10 στίχ. 5—6, πὸν διασπᾷ τὰ δυὸ δίστιχα πὸν βρῖσκονται στοὺς στίχ. 3—4 καὶ 7—8. Βλέπε καὶ ὅσα γράφω γι' αὐτὰ στὴ σελ. 189.

ΑΡ. 68, 69 καὶ 70 (σελ. 173—174) : Τραγούδια παραμορφωμένα καὶ ἀσήμαντα. Στὸ ὑπ' ἀρ. 69 οἱ στίχ. 1—6 καὶ 7—10 ἀποτελοῦν διαφορετικὲς ἐνότητες. Τὸ ὑπ' ἀρ. 70 ἔχει τὶς περισσότερες ἀσυναρτησιές. Κάποιο ἐνδιαφέρον θέμα πᾶει νὰ γεννηθῇ μὲ τοὺς δυὸ στίχους 12—13, ὅπου τὸ χάσιμο τῆς ἀρρεβώνας. Ἀμέσως ὅμως ὁ ἐπιπόλαιος νοῦς τοῦ τραγουδιστῆ, μὲ ἀφορμὴ τὸ ρῆμα «ἔχασα», μεταπηδᾷ στὸ σατυρικὸ Ἀποκριάτικο τραγούδι «Ἐχασα τὴ γυναῖκα μου κι' ὅποιος τὴ βρῆ νὰ τὴ χαρῆ», γιὰ τὸ ὅποιο βλέπε κείμενο στὴ σελ. 167 ἀρ. 53 καὶ παρατηρήσεις μου στὴ σελ. 223. Νέα παραμόρφωση θέματος ἀκολουθεῖ στὸ τραγούδι ἀρ. 70, ἀμέσως μὲ τοὺς στίχ. 15—17.

ΑΡ. 71 (σελ. 174) :—Τὸ τραγούδι τοῦτο «Μιά Πασχαλιά» εἶναι τὸ ἴδιο μὲ τὸ ὑπ' ἀρ. 1 τοῦ βιβλίου μας, πὸν ἔχει σωστὸ τίτλο του «Ἀχιλλεύς καὶ Πενθεσίλεια». Γιὰ τὸ τραγούδι ἐκεῖνο βλέπε κείμενο στὴ σελ. 147 καὶ παρατηρήσεις μου στὶς σελ. 183—185. Ἡ ἀντιβολὴ τοῦ κειμένου τῶν ἀρ. 1 καὶ ἀρ. 71 δείχνει χαρακτηριστικὰ τὸν ἀκρωτηριασμό, πὸν ἀπ' ὅλες τὶς πλευρὲς παθαίνουν στὴ Θράκῃ τὰ δημοτικὰ τραγούδια. Ἐδῶ, στὸν ἀρ. 71, ἀπέ-

μειναν 4 μόνο στίχοι και τὸ μόνο ἀξιόλογο εἶναι ὅτι ἔχομε σὲ κάθε στίχο ἓνα «γύρισμα», ὅπου ἀναφέρεται «ὁ Ἀλεξαντρῆς» ἢ, σωστότερα, ἡ θυγατέρα του ἢ Ἀλεξαντρή. (Βλέπε στίχ. 3—6 «Μπροστά πάει ὁ Ἀλέξαντρος καὶ πίσω ἡ θυγατέρα τ', — Ἀλεξαντρή. — Καὶ σὰν τὴν εἶδε ἡ ἐκκλησιὰ ρίχνει τὰ κεραμίδια τ'ς — Ἀλεξαντρή». Γι' αὐτὴν λοιπὸν γίνεται ὅλη ἡ ἀναταραχὴ).

ΑΡ. 72 (σελ. 174) :— Ἀπὸ ἐδῶ καὶ ἕως τὸν ἀρ. 81 καταγράφονται 10 τραγούδια ἀπὸ τὴν Πέρομο. Τὰ περισσότερα, ὅσο ἀφορᾷ τὸ κείμενό τους, εἶναι ἀνάξια λόγου. Ἀπὸ τὸ τραγούδι π.χ. τοῦτο, ἀρ. 72, τὰ μόνα κάπως ἀξιόλογα σημεῖα εἶναι οἱ στίχ. 1, 6 καὶ 8. Ἐκεῖνο, πὸν σώζει ὅλα αὐτὰ τὰ ἀσήμαντα κείμενα, εἶναι ἡ σχετικὴ ἀξία τῆς μελωδίας τους.

ΑΡ. 73 (σελ. 175) :— Καὶ ἐδῶ ἔχομε πεζολογία, κείμενο ἄρρυθμο καὶ ποιότητα κατώτερη, πὸν συγκεντρώνονται ὅλα γύρω ἀπὸ τὴν παρακλήση «Κυρά μ' κι' ἀρχοντοπούλα μ', ἔβγα στὸ παραθύρι».

ΑΡ. 74 (σελ. 175) :— Τὸ τραγούδι τοῦτο «Ὁ γκεμιτζῆς ἀρρώστησε» εἶναι σύντομη καὶ κολοβὴ παραλλαγή τοῦ ναυτικοῦ τραγουδιοῦ, πὸν ὀνομάζεται «Ὁ ναύτης πὸν πεθαίνει». Τοῦτο εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ ἐλάχιστα ναυτικὰ τραγούδια μας, πὸν ἔχουν σημαντικὴ τοπικὴ διάδοση. Κυριώτερη αἰτία σ' αὐτὸ ἀσφαλῶς εἶναι ὁ βαθύτατος ἀνθρώπινος πόνος, πὸν ἐκφράζεται στὸ περιεχόμενο πὸν ἔχουν οἱ καλύτερες παραλλαγές. Μιὰ παλιὰ παραλλαγή του βρῖσκεται στὴ συλλογὴ τοῦ *Haxthausen* (1814) σελ. 74, ἀρ. 32.

Θρακικὲς παραλλαγές ἔχω ὑπ' ὄψη μου τῆς ἑξῆς :

1. Ἀρχ. Θρακ. Θησ. 4, σελ. 141 ἀρ. 13 (Σαρακίνα)
2. » » » 10, σελ. 218 ἀρ. 2 στίχ. 5 κέξ. (Πύργος)

ΑΡ. 75 (σελ. 175) :— Τὸ τραγούδι τοῦτο δὲν εἶναι ἀξιόλογο. Παραλλαγή Θρακικὴ εἶναι δημοσιευμένη στὰ «Θρακικά» τόμ. 11, σελ. 79 ἀρ. 216, καὶ προέρχεται ἀπὸ τὴν Ἡράκλεια.

Ἐκεῖνο, πὸν ἀποτελεῖ ἀξιοσημεῖωτη πρωτοτυπία στὸ τραγούδι τοῦ βιβλίου μας, εἶναι ὅτι ἀπὸ τὸ στίχ. 7 κέξ. γίνεται συμφυρμός του μὲ ἓνα τραγούδι τῆς ξενιτειᾶς, πὸν ἔχει τὸ συγκινητικὸ τίτλο «Δάκρυα δεμένα στὸ μαντήλι». Παλαιότερες παραλλαγές τοῦ τραγουδιοῦ τούτου τῆς ξενιτειᾶς εἶναι τοῦ *Haxthausen* (1814, ἔκδ. τοῦ 1935), σελ. 74 ἀρ. 30, ἰδίως στίχ. 3—5, τοῦ *Α. Μανούσου* (1850), τόμ. Β' σελ. 82 στίχ. 3—4, τοῦ *Passow* (1860) ἀρ. 336 καὶ ἄλλων.

Ἐδῶ, στὸ τραγούδι ἀρ. 75, καὶ ἰδίως στοὺς στίχ. 7, 9 καὶ 11, ὑπάρχει μόνον ἡ ἀρχὴ τοῦ τραγουδιοῦ ἐκείνου, πὸν μάλιστα παραμορφώνεται στὴ συνέχεια, καὶ τοῦτο ἐξ αἰτίας τῶν ὁμοιοκαταλήκτων προσθηκῶν, πὸν μπαίνουν

ἄμέσως ἔπειτα ἀπὸ κάθε ἡμιστίχιο. Ὁλόκληρο τὸ κείμενο τοῦ τραγουδιοῦ «*Δάκρυα δεμένα στὸ μαντήλι*» τὸ βρίσκει ὁ ἀναγνώστης στὶς «*Ἐκλογές*» τοῦ Ν. Πολίτη, ἀρ. 168 καὶ συγκεκριμένα στοὺς στίχ. 3—7 ἢ, ἔστω, 3—8. Ἡ παραλλαγή ὅμως ποὺ δημοσιεύει ὁ Ν. Πολίτης δὲν εἶναι ἡ καλύτερη, οὔτε συμφωνεῖ μὲ τὶς παλαιότερες. Τὸ «*τριαντάφυλλο*» π.χ. τοῦ στίχ. 4, στὴν παραλλαγή Πολίτη, δὲ χρειάζεται, οὔτε πρέπει ν' ἀνακατεύεται μὲ τοὺς καρπούς (μῆλο, κυδώνι, σταφύλι) ποὺ, σὰ χαιρετίσματα στὸν ξενιτεμένο, θὰ τοῦ σταλοῦν δῶρα. Ἐπειτα οἱ στίχ. 4 καὶ 5 τοῦ Πολίτη ἔπρεπε ν' ἀρχίζουν μὲ τὸ ῥῆμα «*νὰ στείλω*», ὅπως ἀρχίζει ὁ στίχ. 6 καὶ ὅπως ὁ στίχ. 3 τῆς ἴδιας παραλλαγῆς ἐπιβάλλει νὰ συνεχιστῇ. Οἱ παράλληλοι στίχοι τῆς παραλλαγῆς τοῦ *Passow* (ἀρ. 336, στίχ. 5—6) εἶναι καλύτεροι :

Νὰ στείλω μῆλο, σέπεται, κυδώνι, μαραγκιάζει,
νὰ στείλω μοσκοστάφυλο, κι' ἐκεῖνο σταφιδιάζει.

Τὸ σχῆμα, ποὺ σχολιάζω στὴ σελ. 186 γιὰ τὸ ὑπ' ἀρ. 4 τραγούδι, ἀσχεῖ συγγενικὴ ἐπίδραση καὶ ἐδῶ στὸ τραγούδι «*Δάκρυα δεμένα στὸ μαντήλι*», ὅπως τὸ ἴδιο κάνει καὶ πάνω σὲ ἀρκετὰ μοιρολόγια, ὅπου ἄλλωστε εἶναι φυσικώτερο ν' ἀναρωτιέται κανεὶς γιὰ τὴν ἀβέβαιη ἐκδοχὴ τῶσων καὶ τῶσων πραγμάτων. Βλέπε σχετικὰ τὰ ὑπ' ἀρ. 178 (στίχ. 1—4) καὶ ἀρ. 199 (στίχ. 3—10) καὶ ἀρ. 203 (στίχ. 1—4) μοιρολόγια τῶν «*Ἐκλογῶν*» τοῦ Ν. Πολίτη.

ΑΡ. 76 (σελ. 176) :—Τὸ τραγούδι εἶναι μιὰ παραλλαγή ἀπὸ τὸ μεγάλο θέμα «*τῆς Ἀρπαγῆς*». Στους πρώτους στίχους 1—15 ἡ σκηνὴ ἀναφέρεται σὲ παρέα γυναικῶν, ποὺ πῆγαν κάτω στὸ γιαλὸ καὶ ἐκεῖ τὶς ἔπιασαν κουρσάροι καὶ τὶς πῆραν στὰ καράβια τους. Στὸ σημεῖο αὐτὸ τὸ τραγούδι ἀνήκει στὸν ἴδιο κύκλο ποὺ ἀνήκουν μερικὰ τραγούδια τῶν «*Ἐκλογῶν*» τοῦ Ν. Πολίτη (π.χ. τὸ ὑπ' ἀρ. 86 Α, ἰδίως γιὰ τοὺς στίχ. 1—18, καὶ τὸ ταίρι του, τὸ ὑπ' ἀρ. 97).

Στὸ τραγούδι τοῦ βιβλίου μας ἀρ. 76, ἀπὸ τὸ στίχ. 17 κἄξ. τὸ θέμα λοξεύει καὶ ἀφιερώνεται εἰδικὰ στὸ Ἀκριτικὸ τραγούδι «*τῆς Ἀντρείωμένης Λυγερῆς*», γιὰ τὸ ὁποῖο βλέπε ὅσα διεξοδικὰ ἔχω γράψει στὶς σελ. 207—208, ὅπου οἱ παρατηρήσεις μου γιὰ τὰ ὑπ' ἀρ. 34 καὶ 35 τραγούδια τοῦ βιβλίου. Καὶ ἐδῶ ἡ παραλλαγή ἀρ. 76 ἀνήκει στὸν κλάδο, ὅπου τὸ ἐπιεσόδιο τῆς *Ρωμιοπούλας*, τοῦ *Τούρκου* καὶ τοῦ «*Αἰ-Γιώργη*».

ΑΡ. 77 (σελ. 177) :—Τὸ τραγούδι τοῦτο ἀποτελεῖται ἀπὸ *τρία δίστιχα* καὶ τέσσερα «*γυρίσματα*», καί, ὅπως ἄμέσως γίνεται φανερὸ καὶ ἀπὸ τὸν τίτλο «*Αὐτός, ποὺ σέρνει τὸ χορὸ*», εἶναι τραγούδι ἀφιερωμένο σ' αὐτὸν ποὺ χορεύει μπροστινὸς καὶ σέρνει τὸ χορὸ. Σ' αὐτὸν ἀναφέρονται καὶ γι' αὐτὸν ἐπίτηδες γίνονται ὅλοι οἱ ἔπαινοι, ποὺ ἀναφέρουν πὼς εἶναι ψηλὸς καὶ λιγνός, πὼς λάμπει ἀπὸ ὁμορφιὰ καὶ πὼς κραταεῖ ἀπὸ γενιὰ βασιλική.

Ἀξίζει νὰ υπογραμμίσῃ κανεὶς *τρία ἀξιόλογα σχήματα τεχνικῆς* ποὺ παρουσιάζονται μέσα σ' αὐτὸ τὸ τραγούδι :

α) Τὰ διάφορα δεκαπεντασύλλαβα δίστιχα, ποὺ ἀναφέρονται στὸ αὐτὸ πρόσωπο καὶ ἀποτελοῦν ὁμοειδῆ ομάδα, ἀρχίζουν ὅλα μὲ ἴδιο τὸ πρῶτο ἡμιστίχιο τοῦ πρώτου στίχου τους (βλέπε π.χ. στίχους 1, 5 καὶ 7, ὅπου, παντοῦ, ὑπάρχει ὁ αὐτὸς ἐναρκτήριοσ ὀκτασύλλαβος : «Αὐτὸς ποὺ σέρνει τὸ χορό»). Γιὰ τὴν τεχνικὴ τῆς μορφῆς αὐτῆς βλέπε ὅσα ἔχω γράψῃ στὴ σ. 189, ἀρ. 10.

β) Ὅταν προσέξῃ κανεὶς τοὺς στίχ. 1—4 καὶ 7—10, θὰ βεβαιωθῆ ὅτι σὲ κάθε μιὰ ἀπὸ τὶς δυὸ αὐτῆς ἐνότητες, (πρᾶγμα ποὺ θὰ συνέβαινε καὶ μὲ τὸ δίστιχο τῶν στίχ. 5—6, ἐνωμένο μὲ οἰοδῆποτε ἀπὸ τὰ τέσσερα «γυρίσματα»), ὑπάρχει τὸ ἐξῆς φαινόμενο : *Ἐνῶ στὸ δίστιχο ὁ λόγος ἀναφέρεται σὲ τρίτο πρόσωπο, στὸ «γύρισμα» γίνεται ἀπότομη στροφῆ τοῦ λόγου σὲ πρόσωπο δεύτερο, μὲ ἄμεση προσφώνηση πρὸς τὸ συγκεκριμένο ἄτομο, ποὺ μόνο ἔμμεσα τὸ εἶχαν πρὶν ἀναφέρει.* Γιὰ τὸ σχῆμα τοῦτο βλέπε ὅσα ἔχω παρατηρήσει στὶς σελ. 193—194, σχολιάζοντας τὸ ὑπ' ἀρ. 17 τραγούδι.

γ) Στὸν πρῶτο στίχο τοῦ πρώτου «γυρίσματος» (στίχ. 3) παρουσιάζεται τὸ *σχῆμα τῆς διπλῆς ἐπανάληψης τῆς αὐτῆς λέξης στὸν ἴδιο στίχο.* Σύμφωνα μ' αὐτὸ ἡ ἴδια λέξη παρουσιάζεται δυὸ φορές στὸ πρῶτο ἡμιστίχιο, στὴν ἀρχὴ καὶ στὸ τέλος του, καὶ μιὰ τρίτη φορὰ ξαναπαρουσιάζεται στὴν ἀρχὴ τοῦ δευτέρου ἡμιστιχίου. Γιὰ τὸ τεχνοτροπικὸ τοῦτο σχῆμα βλέπε ὅσα ἔχω γράψῃ πῶς πάνω στὶς σελ. 218—219, σχολιάζοντας ἐκεῖ παρόμοια τεχνοτροπικὴ ἐκδήλωση στὴν ἀρχὴ τοῦ ὑπ' ἀρ. 51 τραγουδιοῦ.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ πῶς πάνω, ἀξίζει νὰ σημειωθῆ καὶ τὸ ἐξῆς: Στὸ στίχ. 7 ὁ νέος παρομοιάζεται μὲ κόκκινο μῆλο. Ἄλλο εἶναι, στὰ τραγούδια, τὸ μῆλο μόνο του καὶ ὁ συμβολικὸς ρόλος του, καὶ ἄλλο εἰδικὰ τὸ *κόκκινο μῆλο* καὶ ἡ *κόκκινη μηλιά*, πού, χωρὶς διόλου νὰ εἶναι ἄσχετα ἀπὸ τὴ μηλιά καὶ τὸ συμβολικὸ ρόλο τῆς, ἀποτελοῦν μιὰν αὐτοτελῆ ομάδα μὲ δικά της χαρακτηριστικά. Τὰ κόκκινα μῆλα ἢ, ἄλλοτε, τὰ χρυσὰ μῆλα ἀναφέρονται σὲ ἀρχαίους μύθους καὶ σὲ νεώτερα παραμύθια, ἑλληνικὰ καὶ ξένα, καθὼς καὶ σὲ παραδόσεις διαφόρων λαῶν. Σ' ὅλες τὶς περιπτώσεις ἀντιπροσωπεύουν σπουδαῖα μυθολογικὰ σύμβολα, ποὺ θεωροῦνται ὅτι βρίσκονται πάρα πολὺ μακριά, στὸ ἀπώτατο ἄκρο τοῦ κόσμου, ἀρχικὰ πρὸς τὴ δύση (τὰ *χρυσὰ μῆλα τῶν Ἑσπερίδων*), ἀργότερα πρὸς οἰαδῆποτε κατεύθυνση. Μ' αὐτὴ τὴν ομάδα πρέπει νὰ συνδεθῆ καὶ ἔτσι νὰ ἐρμηνεύεται καὶ νὰ κατανοῆται καὶ ἡ σπουδαιότατη νεοελληνικὴ παράδοση τῆς *Κόκκινης Μηλιάς*, ποὺ γέμιζε ἐπὶ ἑκατονταετηρίδες μὲ συγκίνηση τὶς καρδιὰς τῶν Ἑλλήνων. Αὐτὴ σὲ συντομία εἶναι ἡ ἐρμηνεία ποὺ ἔχω ἀναπτύξῃ σὲ εἰδικὴ μελέτη μου¹, διορθώνοντας ἐκεῖ βασικά

¹ Κ. Ρωμαίου, Ἡ «Κόκκινη Μηλιά» τῶν ἐθνικῶν μας θρύλων, *Ἑπετηρὶς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν*, τόμ. 23 (1953) σελ. 676—688. Ὁ τόμος εἶναι ἀφιερωμένος ὡς «*καρίσκιον Φαίδωνι Ἰ. Κουκουλέ*».

λάθη, πὸν περιεῖχε γιὰ τὸ ἴδιο θέμα προγενέστερη θεωρία, γραμμένη ἀπὸ τὸν γνωστὸ ἄγγλο ἑλληνιστὴ *R. M. Dawkins*.

ΑΡ. 78 (σελ. 177) :—Τοῦ τραγουδιοῦ τούτου ἀκριβέστερος τίτλος του εἶναι «*Τώρα ἴναι Μάης κι' ἀνοιξη*». Θέμα του τὸ τραγοῦδι ἔχει τὴ στιγμή, πὸν ὁ σύζυγος ἐτοιμάζει τὴ νύχτα τὸ ἄλογό του γιὰ νὰ φύγη σὰ ξένα καί, τὴν ἴδια στιγμή, ἢ σύζυγος τὸν παρακαλεῖ νὰ τὴν πάρη μαζί του. Παλαιότερες παραλλαγές ὑπάρχουν στὴ συλλογὴ τοῦ *Haxthausen* (1814) σελ. 78 ἀρ. 34, στὴ συλλογὴ *Ἀ. Μανούσου* (1850) τόμ. Α' σελ. 196, στὴ συλλογὴ *Α. Passow* (1860) ἀρ. 325 καὶ 326, κλπ. Στὶς «*Ἐκλογές*» τοῦ Ν. Πολίτη ἔχει δημοσιευτῆ μὲ ἀρ. 171.

Ἄξιόλογο στοιχεῖο, πὸν παρουσιάζει ἢ παραλλαγὴ τοῦ βιβλίου μας, εἶναι ὅτι ἢ ὅλη ὑπόθεση, ἐνῶ παραμένει βασικὰ πιστὴ στὸν ἴδιο σκελετό, ὡς πρὸς τὴν πορεία τῶν ἐπεισοδίων, ὥστόσο μεταφέρει τὸ περιστάτικὸ ἀπὸ τὴ στεριά πρὸς τὴ θάλασσα. Ὁ σύζυγος, ἀντὶ νὰ ἐτοιμάζεται νὰ φύγη μὲ τ' ἄλογό του, ἐδῶ τώρα θὰ ταξιδέψῃ μὲ τὰ καράβια πὸν ξεκινοῦν. Στὴ συνέχεια, ἢ σύζυγος προσφέρεται νὰ τὸν ξεκουράξῃ, λάμνοντας τὸ κουλί του ἢ ἴδια.

Θρακικὲς παραλλαγές ἔχω σημειώσει τὶς ἑξῆς :

1. Ἀρχ. Θρακ. Θησ. 4, σελ. 135 ἀρ. 1 (Στενήμαχος)
2. » » » 8, σελ. 180 ἀρ. 9 (Σκόπελος—Πέτρα)

ΑΡ. 79 (σελ. 178) :—Τὸ τραγοῦδι τοῦτο ἀνήκει στὸ «*Γυρισμὸ τοῦ Ξενιτεμένου*» καὶ εἶναι παρόμοιο μὲ τὸ ὑπ' ἀρ. 27 τοῦ βιβλίου μας, γιὰ τὸ ὁποῖο βλέπε διεξοδικές παρατηρήσεις μου στὶς σελ. 201—204. Ἐδῶ, στὸ ὑπ' ἀρ. 79, ὑπάρχουν μόνο δυὸ δεκαπεντασύλλαβοι ἀπ' ὅλο τὸ τραγοῦδι, καὶ μάλιστα ἀνήκουν μονάχα στὸ προοίμιο καὶ σχηματίζονται ἀπὸ τοὺς στίχ. 1, 3, 5 καὶ 7. Οἱ ἐνδιάμεσοι στίχοι ὀφείλονται σὲ νεώτερες προσθήκες, πὸν μπορεῖ νὰ δημιουργοῦν ἀξιόλογη μουσικὴ ποικιλία, ὥστόσο ὅμως παραμορφώνουν τὸ νόημα τοῦ τραγουδιοῦ.

ΑΡ. 80 (σελ. 178) :—Τραγοῦδι νεώτερο, πὸν ὑπάγεται στὸν κύκλο τῆς *Ξενιτειᾶς*. Ἡ παραλλαγὴ τοῦ βιβλίου μας ἀποτελεῖται ἀπὸ τρία ὁμοιοκατάληκτα δεκαπεντασύλλαβα δίστιχα, πὸν τὰ ἀπαρτίζουν οἱ στίχ. 1, 3, 4 καὶ 6 (πρῶτο δίστιχο), οἱ 7, 9 καὶ 10—11 (δεύτερο δίστιχο), καὶ 12, 14, 15 καὶ 17 (τρίτο δίστιχο).

ΑΡ. 81 (σελ. 178) :—Παραλλαγὴ τοῦ ὑπ' ἀρ. 43 *Ἀκριτικοῦ* τραγουδιοῦ τοῦ βιβλίου μας, γιὰ τὸ ὁποῖο βλέπε παρατηρήσεις μου στὶς σελίδες 213—214.

ΑΡ. 82 καὶ 83 (σελ. 132—135) : Τὰ κείμενα τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν τοῦ βιβλίου τελειώνουν στὴ σελ. 178 μὲ τὸ τραγούδι ἀρ. 81. Στὸ μουσικὸ τμῆμα ὅμως συνεχίζονται μουσικὰ κείμενα δυὸ ἀκόμη τραγουδιῶν, τοῦ ἀρ. 82 καὶ τοῦ ἀρ. 83, τοῦ ὁποίου δημοσιεύονται δυὸ παραλλαγές (βλέπε σελ. 133—135). Τὸ ἀρ. 83 καὶ 83 α' ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓνα ἀπλὸ ἐρωτικὸ δίστιχο, καὶ τὰ λόγια του εἶναι γραμμένα κάτω ἀπὸ τὸ πεντάγραμμο τῆς μουσικῆς.

Ἄξιόλογο εἶναι τὸ τραγούδι ἀρ. 82, πού, ὅπως δηλώνουν τὰ δημοσιευμένα κάτω ἀπὸ τὴ μουσικὴ λόγια (σελ. 132—133), ἀρχίζει μὲ τοὺς στίχους:

Ἐγὼ εἶμαι τοῦ ψαρᾶ ὁ γιός, ὁ ψάλτης κι' ὁ γραμματικός,
 πὺ πῆγα νὰ ψαρέψω, μαῦρα μάτια νὰ διαλέξω.

Τὸ τραγούδι τοῦτο «Ἐγὼ εἶμαι ἐνοῦ ψαρᾶ παιδί» εἶναι ἐρωτικόν, γνωστὸ σὲ ἀρκετὰ ἑλληνικὰ μέρη, π.χ. Θράκη, Ἡπειρο, Μακεδονία, Πελοπόννησο, Εὐβοία, Ἐπτανῆσα, Κρήτη, Δωδεκάνησα κλπ. Εἶναι τραγούδι, πὺ ἀρχικὰ ἔγινε καὶ τραγουδιόταν σὲ μέρη παράλια.

Ἀπὸ τὴ Θράκη, πὺ παρουσιάζεται σὰν ἓνα ἀπὸ τὰ σημαντικώτερα κέντρα τοῦ τραγουδιοῦ τούτου, ἔχομε τὶς ἑξῆς παραλλαγές :

1. Λουλουδοπούλου, σελ. 48, ἀρ. 33
2. Γ. Δ. Παχτίκου, 260 Δημῶδη ἑλληνικὰ ἄσματα, 1905, σελ. 237 ἀρ. 154
 (Ἐπιβάτες Σηλυβρίας, μὲ μουσικὴ)
3. Ἀρχ. Θρακ. Θησ. 2, σελ. 155 ἀρ. 22 (Σαράντα Ἐκκλησιές)
4. » » » 4, σελ. 117 ἀρ. 12 (Σαμακόβι)
5. » » » 4, σελ. 147 ἀρ. 10 (Ἄδριανούπολη)

Ἐδῶ τελειώνουν οἱ παρατηρήσεις μου γιὰ τὰ κείμενα τῶν τραγουδιῶν τῆς Θράκης. Γενικά, γιὰ τὰ Θρακικὰ τραγούδια δὲν εἶχαμε ἕως τώρα καμιὰ σχεδὸν ἄλλη σύνθετη μελέτη, ἔκτος ἀπὸ μιὰ καλὴ ἐργασία τῆς συναδέλφου κ. Μαρίας Ἰωαννίδου («Τὸ δημοτικὸ τραγούδι καὶ οἱ σύγχρονες Θρακικὲς συλλογές» Ἀρχ. Θρακ. Θησ. τόμ. 7, σελ. 134—144) καὶ ὅσες δικές μου εἶναι δημοσιευμένες στὸ Ἀρχ. Θρακ. Θησ. (τόμ. 17 σελ. 307—365, τόμ. 18 σελ. 337—374, τόμ. 19 σελ. 225—264, καὶ τόμ. 20 σελ. 343—356).

Στὴ σημερινὴ ἐργασία μου φρόντισα, ὅσο ὁ χῶρος τὸ ἐπέτρεπε, νὰ κάμω ἀναλυτικὴ καὶ οὐσιαστικὴ ἐξέταση τῶν σχετικῶν παραλλαγῶν, συχνὰ παίρνοντας ἀφορμὴ ἀπὸ τὰ Θρακικὰ καὶ προχωρώντας ἔπειτα σὲ πολὺ εὐρύτερο καὶ σύνθετο ἀντίκρουσμα ὀλόκληρου τοῦ προβλήματος, τοπικοῦ, χρονικοῦ, ποιητικοῦ καὶ καταγωγῆς, πὺ πολλὰ τραγούδια τῆς συλλογῆς παρουσιάζουν. Ἀποτέλεσμα ἦταν ὅτι στίς πιὸ πάνω 58 σελίδες δημοσιεύτηκαν πολλὲς καινούργιες γνώμες, πὺ ἀφοροῦν εἴτε πολλὰ, ἀνεξέταστα ἕως τώρα, τραγούδια, εἴτε ἀρκετὲς ἀξιόλογες πλευρὲς τεχνικῆς τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι καὶ τὸ σημεῖο, πὺ προσωπικὰ τὸ θεωρῶ ὡς τὸ σπουδαιότερο κέρδος ἀπὸ τὴ συνεργασία μου στὸν παρόντα τόμο.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

ΤΡΑΓΟΥΔΙΩΝ, ΕΙΔΟΥΣ, ΤΟΠΟΥ ΠΡΟΕΛΕΥΣΕΩΣ ΚΑΙ ΚΥΡΙΩΤΕΡΟΥ ΤΡΑΓΟΥΔΙΣΤΗ

Α' Τραγούδια με τεχνοτροπία εκκλησιαστικής βυζαντινής μουσικής (άρ. 1—13)

Τίτλος τραγουδιού	Είδος τραγουδιού	Τόπος προελεύσεως	Κυριώτερος τραγουδιστής
1. Σήμερα ψάλλουν εκκλησιές.	καθιστό	'Αδριανούπολη	Εύδοκία Κιάκη ¹
2. Μαῦρα μου χελιδόνια	τραγ. ξενιτειᾶς	Σαμακόβι	» »
3. Καλὸν τὸ Κάστρο τῆς Βορριάς	καθιστό γάμου	»	» »
4. "Ὅλ' οἱ λιγνοὶ ἀλλάξαμε	» »	Μάδυτος	'Ασπ. Φαλλιέρου ²
5. Βάλε κινὰ στὰ χέρια σου	» »	»	» »
6. 'Αναδιαβαίνει τὸ πουλὶ	» »	Καλλίπολη	» »
7. 'Εγὼ εἶμαι ὄρφανὸ παιδί	τραπεζιοῦ	Σαράντα 'Εκκλησιῶς	Π. Παπαχριστοδοῦλ.
8. Πότε νὰ 'ρθῆ ἡ ἀνοιξη	κλέφτικο	Σαμακόβι	'Ανα Βρεττοῦ ³
9. Μιὰ φορὰ εἶναι ἡ λευτεριά	»	»	» »
10. "Ὅταν μ' ἐγέννας, μάνα μου	τῆς ἀγάπης, ἄλλοτε χορευτικὸ ἄλλοτε καθιστό	Σαράντα 'Εκκλησιῶς	Σωτ. Κουτσανδρέα
11. Σαράντα μέρες, σαράντα νύχτες	κάλαντο τῶν Χριστουγέννων	» »	» »
12. Χριστὸς γεννιέται	» » »	'Ορτάκιοι Σαμακόβι	Χαρίκλεια Φωτίου ⁴ Χατζησάββα
13. Μᾶς ἤρτεν ἡ Πρωτοχρονιά	» Πρωτοχρονιάς	Μάδυτος	Εύδοκία Κιάκη 'Ασπ. Φαλλιέρου

Β' Τραγούδια τοῦ δρόμου (άρ. 14—15), τοῦ γάμου (άρ. 16—20) καὶ γιὰ συρτὸ χορὸ (άρ. 21—41)

14. Τὶ ὄραιοιν φεγγαράκι	τραγούδι τοῦ δρόμου	Σαμακόβι	Εύδοκία Κιάκη
15. Φίλοι μ', καλῶς ὠρίσατε	» » »	»	» »
16. "Ασπρη σταφίδα ραζακιά	χορευτικὸ γάμου	»	» »
17. Σ' ὅσες χαρὲς κι ἂν γύρισα	»	Μάδυτος	'Ασπασία Φαλλιέρου
18. Νυφάδα μ' νυφάδα μ'	»	Σαμακόβι	Εύδοκία Κιάκη
19. Σ' ὅσους γάμους κι' ἂν ἐπῆγα	»	Μάδυτος	'Ασπασία Φαλλιέρου
20. 'Η κακοπαντρεμένη.	»	Σαμακόβι	Εύδοκία Κιάκη
21. Χήρας κορίτσι ἀργώστησε	χορευτικὸ	»	» »
22. Δὸς με, μανέ μ', τὸ χέρι σου	τοῦ γάμου	»	» »

1) 65 ἐτῶν. 2) 65 ἐτῶν. 3) 60 ἐτῶν. 4) 40 ἐτῶν.

Τίτλος τραγουδιοῦ	Εἶδος τραγουδιοῦ	Τόπος προελεύσεως	Κυριώτερος τραγουδιστῆς
23. Λαλαίνομαι, μανούλα μου	χορευτικό	Σαμακόβι	Εὐδοκία Κιάκη
24. Σ' ἕνα στενὸ σοκάκι	>	>	> >
25. Μιά κόρη ἑκατέβαινε	>	>	> >
26. Ἄλημονῶ καὶ χαίρομαι	>	>	> >
27. Πᾶν τὰ πουλάκια στὴ βοσκῆ	>	>	> >
28. Ἐένος θὰ πάη στὴν ξενειὰ	>	>	> >
29. Αὐτὰ τὰ μαῦρα ποὺ φορεῖς	>	>	> >
30. Αὐτὰ τὰ μαῦρα	>	>	> >
31. Θέλω νὰ πάγω στὸ γιολό.	>	>	> >
32. Τῆς χήρας τὸ κλεμμερὶ	>	>	> >
33. Μανέ' μ, τὰ χιόνια λώσανε	>	>	> >
34. Ἕνα μικρὸ Τουρκόπουλο (Α' παραλλαγή)	>	>	> >
35. Μιά Ρωμιοπούλα ἀγάπησε (Β' παραλλαγή)	>	>	> >
36. Καὶ πονῶ κι' ἀναστενάζω	>	>	> >
37. Ποῦ πᾶς, πουλί μου, δὲν τὸ λές	>	>	> >
38. Εἶχα δέντρο στὴν αὐλή μου.	>	>	> >
39. Ποιὸς εἶδε πράσινο δεντρί	>	>	Ἄσπασία Φαλλιέρου Εὐδοκία Κιάκη
40. Πῆγα στὸν πέρα μαχαλά	>	>	> >
41. Κίνησεν ἡ Παναγιώτα	>	>	> >

Γ' Τραγούδια γιὰ χορὸ χασάπικο (ἀρ. 42—45), ἀντικρυστὸ (ἀρ. 46—48), ἰδιότυπος (ἀρ. 49—52) καὶ τραγούδια σκωπτικὰ (ἀρ. 53—59)

42. Ψαράκια τηγανίζω	χασάπικο	Σαμακόβι	Κιάκη Εὐδοκία
43. Σάββατο βραδὺ	>	>	> >
44. Πέρα στὸν πέρα μαχαλά	>	>	> >
45. Ἐμένα μὲ τὸ εἶπανε	>	>	> >
46. Ἄπο ξένο μέρος κι' ἀπὸ μακρυνό	ἀντικρυστὸ	>	> >
47. Μπρὲ Μανώλη, Μανωλάκη	>	>	> >
48. Λευτέρη μ', τ' ἄρματά σου	>	>	> >
49. Δὲν σὲ θαροῦσα, θάλασσα	χορευτικό	Σαράντα Ἐκκλησίες	> >
50. Τί μὲ θαρεῖς καὶ κρύβεσαι	>	> >	> >
51. Διάζεται ἡ κόρη, διάζεται	ἀργαλειοῦ	> >	Δέσπ. Ἀμπατζόγλου Εὐδοκία Κιάκη
52. Κόρην ἀγαπῶ	χορευτικὸ σκωπτικὸ	> >	> >
53. Ἐχασα τὴ γυναίκα μου	> >	Σαμακόβι	> >
54. Ράφτης ἦμουν	> >	>	> >

Τίτλος τραγουδιοῦ	Εἶδος τραγουδιοῦ	Τόπος προελεύσεως	Κυριώτερος τραγουδιστῆς
55. Παραγγελία	χορευτικό	Σαμακόβι	Εὐδοκία Κιάκη
56. Τὰ λεμόνια	»	»	»
57. Σκαπτικό	»	»	»
58. Σαράντα μέρες μελετῶ	»	»	»
59. Ἡ Ματένια	»	»	»

Δ' Τραγούδια Ἀναστενάρικα (ἀρ. 60—64), Σουφλιώτικα (ἀρ. 65—71)
καὶ Περαμιώτικα (ἀρ. 72—83α)

60. Πὰ σὲ πράσινο λιβάδι	καθιστό	Ἄγ. Ἐλένη Σερρών	Ἴω. Στριγγος ¹ καὶ Κ. Λιοῦρος ²
61. Σκοπὸς τοῦ δρόμου (α' παραλλαγή)	χορευτικό	»	Δημήτριος Ρέκλος ³
62. Σκοπὸς δρόμου (β' παραλλαγή)	»	»	Κωνστ. Λιοῦρος καὶ Δημήτριος Ρέκλος
63. Κάτω στὸν Ἄγι-Θόδωρο	»	»	»
63 β'. Ὁ Κωσταντίνος	»	»	»
64. Χορὸς ἀπολύσεως	»	»	Κωνστ. Λιοῦρος
65. Ἀραδιαστῆτε στὸ χορὸ	»	Σουφλι	Δημήτρ. Γλύστρας ⁴
66. Λέν, ἦρθι Μάης	»	»	»
67. Ποιὸς πιθιρὸς	»	»	»
68. Γιάννης Δήμαρχος	»	»	Βασ. Σιναπίδης ⁵
69. Πέντε πέρικες πετοῦσαν	»	»	Δημ. Γλύστρας
70. Κωσταντή, βρέ Κωσταντή	»	»	»
71. Μιά Πασχαλιά	»	»	»
72. Τὸ καραβάκι μ'	συρτὸς χορὸς	Πέραμος	Μερόπ. Χρυσοβέργη ⁶ καὶ Γ. Σγουριδῆς ⁷
73. Κυρὰ μ' κι' ἀρχοντοπούλα μ'	»	»	»
74. Ὁ γκεμιτζῆς ἀρρώστησε	»	»	»
75. Σ' ἕνα ριγώτατο μπαξέ	»	»	»
76. Ὁ Ἄγι-Γιώργης	χασάπικος	»	»
77. Αὐτὸς ποὺ σέρνει τὸ χορὸ	χορευτικό	»	»
78. Τώρα τὸ Μάη κι' ἄνοιξη	»	»	»
79. Σημέρωσε ἡ Ἀνατολή	»	»	»
80. Ἄναψε τὸ φαναράκι	τραγούδι ἀποχωρισμοῦ	»	»
81. Σάββατο βραδύ	χορευτικό	»	»
82. Ἐγὼ 'μαι τοῦ ψαρᾶ ὁ γιὸς	»	»	»
83. Στὴν Ἑλλάδα τὸ διαμάντι	ἀντικρουστὸς	»	»
83α' Στὴν Ἑλλάδα τὸ διαμάντι (παραλλαγή)	»	»	»

1—2 Παριτιούρα, ἧτοι τρόπος ποὺ μιὰ μελωδία συνοδεύεται ἀπὸ ὄργανα σήμερα.

ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ

- Τραγουδί Αρ. 1.* Στο 1^ο μέτρο τὸ πρῶτο (ΣΙ^β) ὕφεσι σταυρωμένη καὶ τὸ δεύτερο (ΣΙ^η) ἀναίρεση. - Στο 3^ο καὶ 7^ο μέτρο (ΣΙ^η) ἀναίρεση. - Στο 9^ο μέτρο τὸ τελευταῖο (ΜΙ^β) ὕφεση σταυρωμένη. Ἐπίσης στὸ προτελευταῖο μέτρο τὸ δεύτερο (ΜΙ^η) ἀναίρεση.
- Βιολί Αρ. 1.* Στο 3^ο μέτρο τὸ τρίτο (ΜΙ^η) ἀναίρεση. - Στο 5^ο μέτρο τὸ δεύτερο (ΣΙ^η) ἀναίρεση καὶ τὸ τέταρτο (ΣΙ^β) ὕφεση σταυρωμένη. - Στο 7^ο μέτρο τὸ τρίτο (ΣΙ^η) ἀναίρεση. - Στο 11^ο μέτρο τὸ δεύτερο (ΣΙ^η) ἀναίρεση. - Στο 14^ο μέτρο τὸ τελευταῖο ΝΤΟ. πρέπει νὰ εἶναι ἡμισυ (ρ).
- Τραγουδί Αρ. 3.* Στο 6^ο μέτρο τὸ πρῶτο (ΣΟΛ^β) ὕφεση.
- Βιολί Αρ. 3.* Στο 14^ο καὶ 15^ο μέτρο τὸ πρῶτο (ΣΟΛ^β) ὕφεση. Ἡ ἀρχὴ τῆς μελωδίας χρησιμοποιεῖ τὸ β' μέρος ὡς εἰσαγωγή, τὸ δὲ β' μέρος ποὺ ἀναγράφει τὸ μουσικο κείμενο, ἀνήκει στὸ Α' μέρος τῆς μελωδίας. Ἡ φυσικὴ μελωδικὴ σειρά τοῦ β' μέρους ἀρχίζει στὸ 16^ο μέτρο.
- Τραγουδί Αρ. 5.* Στο 6^ο, 8^ο, 9^ο, 18^ο, 20^ο, 21^ο, 22^ο, 28^ο καὶ 29^ο μέτρο, τὰ (ΣΟΛ^β) ὕφεση.
- Βιολί Αρ. 5.* Στο 5^ο, 6^ο, 8^ο, 9^ο, 18^ο, 20^ο, 21^ο, 22^ο, 28^ο καὶ 29^ο μέτρο, τὰ (ΣΟΛ^β) ὕφεση.
- Τραγουδί Αρ. 6.* Στο 4^ο, 8^ο, καὶ 12^ο μέτρο τὰ (ΝΤΟ^η) ἀναίρεση.
- Βιολί Αρ. 6.* Στο 1^ο, 7^ο, καὶ 15^ο μέτρο τὰ (ΝΤΟ^η) ἀναίρεση.
- Τραγουδί - Βιολί Αρ. 8.* Ἐκτός τοῦ (ΣΟΛ^β) ὕφεση νὰ προστεθῇ στὸν ὀπλισμὸ καὶ (ΣΙ^β) ὕφεση. - Στο μέρος τοῦ τραγουδιοῦ στὸ 12^ο μέτρο τοῦ β' μέρους ν' ἀντικατασταθῇ τὸ ρυθμικὰ λανθασμένον μετὰ τὸ ἐξῆς:
- Βιολί Αρ. 9.* Στο 4^ο καὶ στὸ προτελευταῖο μέτρο ν' ἀντικατασταθῇ τὸ ρυθμικὰ λανθασμένον μετὰ τὸ ἐξῆς:
- Βιολί Αρ. 10.* Στο 3^ο καὶ 4^ο μέτρο τὸ πρῶτο (ΜΙ^η) ἀναίρεση καὶ τὸ δεύτερο (ΜΙ^β) ὕφεση σταυρωμένη.
- Βιολί Αρ. 15.* Στο 1^ο καὶ 4^ο μέτρο τὸ πρῶτο (ΡΕ) πρέπει νὰ εἶναι δέκατο ἕκτο (ϱ). - Στο 6^ο μέτρο τὰ δύο (ΣΙ^β) ὕφεση.
- Βιολί Αρ. 17.* Στο 3^ο μέτρο ν' ἀντικατασταθῇ τὸ ρυθμικὰ λανθασμένον μετὰ τὸ ἐξῆς:
- Βιολί Αρ. 18.* Στο 7^ο μέτρο ν' ἀντικατασταθῇ τὸ ρυθμικὰ λανθασμένον μετὰ τὸ ἐξῆς:
- Τραγουδί Αρ. 19.* Στο 3^ο καὶ 7^ο μέτρο τὸ (ΜΙ^η) ὄιση. Ἐπίσης στὸ 13^ο μέτρο τὸ (ΟΟ^η) ἀναίρεση.
- Βιολί Αρ. 20.* Στο 1^ο μέτρο ν' ἀντικατασταθῇ τὸ ρυθμικὰ λανθασμένον μετὰ τὸ ἐξῆς:
- Βιολί Αρ. 21.* Στο 9^ο μέτρο τὸ (ΦΑ^β) ὄιση.
- Τραγουδί Αρ. 30.* Στο 9^ο μέτρο τὸ (ΜΙ^β) ὕφεση σταυρωμένη.
- Βιολί Αρ. 30.* Στο 9^ο καὶ 11^ο μέτρο τὸ (ΣΙ^η) ἀναίρεση, μετὰ τὴν διαφορά στὸ 11^ο μέτρο τὸ δεύτερο (ΣΙ^β) ὕφεση.
- Βιολί Αρ. 34.* Στο 3^ο, 5^ο, καὶ 6^ο μέτρο τὸ (ΜΙ^β) ὕφεση σταυρωμένη.

Τραγούδι Άρ. 37. Αι τιθέμεναι διαστολαί πρέπει να τεθούν εις τας εξής συλλαβάς: λί/ δέν/ λέ/ ές/ ντέρ/ σου/ κλαι/ και όχι ως έχουν.

Τραγούδι Άρ. 39. Στο 11^ο μέτρον ν' αντικατασταθῆ τὸ ρυθμικὰ λανθασμένο μετὸ ἐξῆς:

Βιολί Άρ. 45. Στο 8^ο μέτρον ν' αντικατασταθῆ τὸ ρυθμικὰ λανθασμένο μετὸ ἐξῆς:

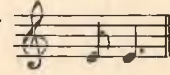
Τραγούδι Άρ. 47. Στο 7^ο μέτρον ν' αντικατασταθῆ τὸ ρυθμ. λανθασμένο μετὸ ἐξῆς:

Βιολί Άρ. 50. Στο 2^ο μέτρον ν' αντικατασταθῆ τὸ ρυθμ. λανθασμένο μετὸ ἐξῆς:

Τραγούδι Άρ. 51. Στὴν ἐπανάληψιν τοῦ Α' Μέρους ν' αντικατασταθῆ τὸ ρυθμικὰ λανθασμένο μετὸ ἐξῆς:

Βιολί Άρ. 54. Στο 8^ο μέτρον τὸ τρίτον (Ντο#) δίεση.

Βιολί Άρ. 65. Στο 6^ο καὶ 8^ο μέτρον ν' αντικατασταθῆ τὸ ρυθμικὰ λανθασμένο μετὸ ἐξῆς:

Τραγούδι - Βιολί Άρ. 70. Στο 6^ο μέτρον τὸ (Σιb) ὕφεση.

Βιολί Άρ. 72. Στο 7^ο καὶ 8^ο μέτρον τὸ (Ντο#) δίεση. - Στο 3^ο μέτρον ν' αντικατασταθῆ μετὸ ἐξῆς:

Τραγούδι Άρ. 73. Νὰ τεθῆ στὸν ὄπλισμόν (ΦΑ#) δίεση.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. Γάμος στην Ἀθριανούπολη, στὰ χρόνια τῆς δουλείας, με λαϊκοὺς τραγουδιστὲς (εἰκόνα)	σελ.	3
2. Κ. Παλαμᾶ, ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ «Δωδεκάλογο τοῦ Γύφτου»	»	5
3. Γνώμες εἰδικῶν :		
S. Baud—Bony	»	6—7
Μάριου Βάρβογλη	»	8
ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ		σελ. 9—144
Πολ. Παπαχριστοδούλου :		
Τὸ ἱστορικὸ τῆς συλλογῆς τῶν Ἐρακικῶν μελωδιῶν	»	11—20
Παντελῆ Καβακοπούλου :		
Προβλήματα καταγραφῆς μουσικῶν κειμένων	»	21—30
ΜΟΥΣΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ	»	31—137
Λαϊκὰ Ἐρακικὰ ὄργανα (εἰκόνες)	»	138—144
ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ		» 145—236
Κείμενα δημοτικῶν τραγουδιῶν τῆς Ἐράκης	»	145—178
Κων. Ρωμαίου :		
Παρατηρήσεις στὰ κείμενα τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν τῆς Ἐράκης	»	179—236
ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ		» 237—243
Κατάλογος τραγουδιῶν, εἶδους, τόπου προελεύσεως καὶ ὀνόματος κυριωτέρου τραγουδιστῆ	σελ.	237—239
Διορθώσεις	»	240—241
Περιεχόμενα	»	242

Κ. ΡΩΜΑΙΟΥ

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΩΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΩΝ ΠΟΥ ΑΝΗΚΟΥΝ ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΑ ΣΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ ΤΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΤΡΑΓΟΥΔΙΩΝ

Α'. ΑΚΡΙΤΙΚΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΛΟΓΕΣ

1. Δημοτικά τραγούδια Σέρβων και Βουλγάρων, δανεισμένα από ελληνικά πρότυπα, *Ἀρχεῖον Θρακ. Ἐθναρχοῦ*, τόμ. 17 (1952) σελ. 307—365.
 - α) Τὸ Γεφύρι τῆς Ἄρτας, σελ. 308—334.
 - β) Ὁ Γυρισμὸς τοῦ ξενιτεμένου, σελ. 334—354.
 - γ) Τῆς Κουμπάρας Νύφης, σελ. 354—365.
2. Τὰ Ἀκριτικά τραγούδια τοῦ Πόντου, *Ἀρχεῖον Πόντου*, τόμ. 17 (1952) σελ. 155—171.
3. Ὁ Θάνατος τοῦ Διγενῆ, *Νέα Ἑστία*, τόμ. 52 (1952), τεύχος Χριστουγέννων σελ. 137—175.
4. Τὸ τραγούδι τῆς Ἀπαρνημένης, *Ἀφιέρωμα Octave et Melpo Merlier*, ἀνάτυπο 1953, σελ. 1—36.
5. La chanson populaire néogrecque «Le Retour de l'Expatrié», *L' Hellénisme Contemporain*, τόμ. 7 (1953), σελ. 38—57.
6. Τὸ τραγούδι τῆς Ἀντρείωμένης Λυγερούς, *Προσφορά εἰς Στίλπ. Κυριακίδη* 1953, σελ. 581—595.
7. Ἡ Κρητικὴ παραλλαγή «τοῦ Θανάτου τοῦ Διγενῆ», τόμ. 7 (1953) σελ. 394—408.
8. Δύο περίεργα Ἱστορικά τραγούδια, *Ἀρχεῖον Θρακ. Ἐθναρχοῦ*, τόμ. 18 (1953) σελ. 337—374.
9. Τὸ τραγούδι τοῦ βασιλιᾶ Ἐρρίκου τῆς Φλάντρας ἢ τὸ τραγούδι τῆς δολοφονίας τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ; *Ἀρχεῖον Θρακ. Ἐθναρχοῦ*, τόμ. 19 (1954) σελ. 225—264.
10. Τρεῖς Βυζαντινοὶ ἄρχοντες σὶὰ σημερινὰ δημοτικὰ τραγούδια, *Πεπραγμένα Θ' Βυζαντινολογικοῦ Συνεδρίου* (Θεσσαλονίκη, 1953), τόμ. Γ' σελ. 25—45.
11. Δημοτικὰ τραγούδια καὶ ἀρχαία ἐλληνικὴ τέχνη, *Πεπραγμένα Θ' Βυζαντινολογικοῦ Συνεδρίου*, τόμ. Γ', σελ. 47—64.

Β' ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΚΑΙ ΚΛΕΦΤΙΚΑ

12. Τὸ τραγούδι τῆς Ἀγιά-Σοφιάς, *Νέα Ἑστία*, τόμ. 53 (1953) σελ. 860—866.

13. Ἡ τεχνικὴ τοῦ προοιμίου τῶν δυὸ τραγουδιῶν τῆς Ἀδριανούπολης καὶ τῆς Ἀγιά - Σοφιάς, *Ἀρχεῖον Θρακ. Θησαυροῦ*, τόμ. 20 (1955) σελ. 343—356.
14. Τὰ τραγούδια τῶν Κολοκοτρωναίων : Α' «Ὁ Θρηγος τοῦ Κολοκοτρώνη», *Πελοποννησιακά*, τόμ. 1 (1956) σελ. 409—440.

Γ'. ΑΛΛΑ ΕΙΔΗ ΤΡΑΓΟΥΔΙΩΝ

15. Οἱ Μαντινάδες τῆς Κρήτης, *Περιοδ. «Ὁ Πάν»*, τόμ. 19 (1949) σελ. 111—116.
16. Νανουρίσματα, *Ἀγγλοελληνικὴ Ἐπιθεώρηση*, τόμ. 6 (1953) σελ. 292—297.
17. Τραγούδια δίστιχα τοῦ Πόντου, *Ἀρχεῖον Πόντου*, τόμ. 18 (1953) σελ. 279—284.
18. Τὸ Μοιρολόγι τῆς Παναγίας, *Ἀρχεῖον Πόντου*, τόμ. 19 (1954) σελ. 187—225.
19. Δημοτικὰ τραγούδια με πουλιά ποὺ φέρουν τὴν ἀνοιξη, *Πελοποννησιακὴ Πρωτοχρονιά* 1957, σελ. 89—93.
20. Δημοτικὰ τραγούδια τῆς Ἀγάπης, *Νέα Ἑστία*, τόμ. 61 σελ. 238—240.